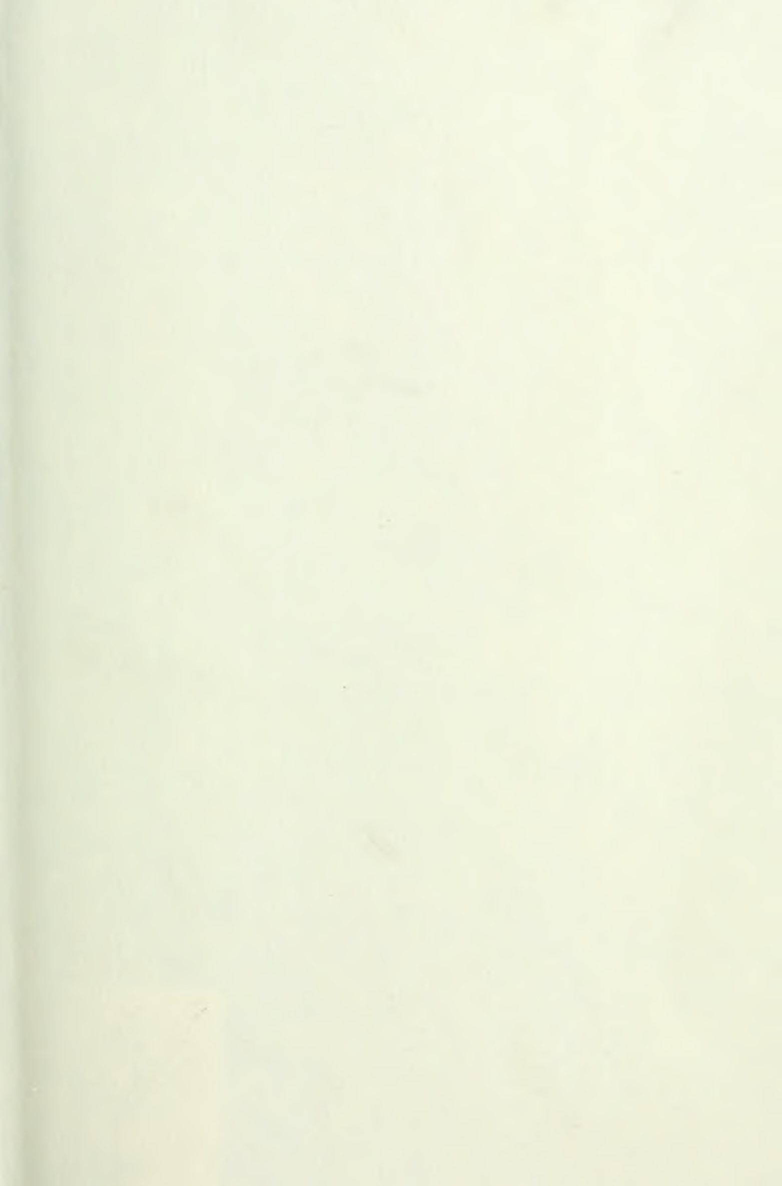
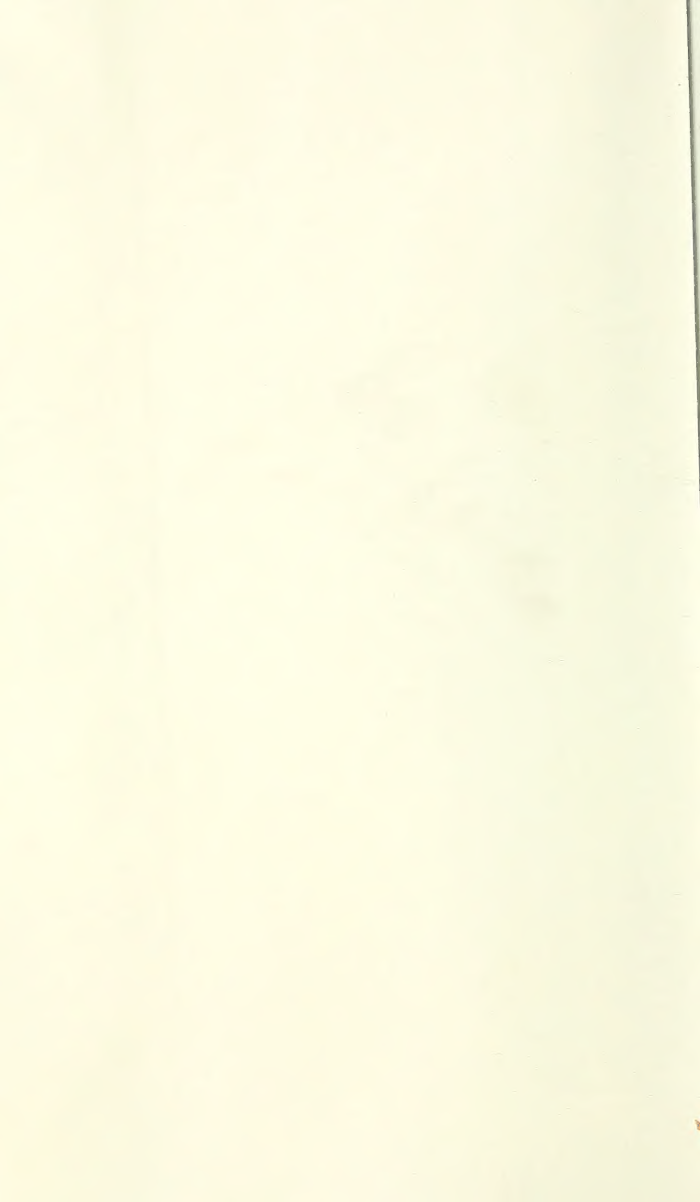

I. Leiçarragas

Baskische Bücher von 1571

(Neues Testament, Kalender und Abc)

im genauen Abdruck

herausgegeben

von

TH. LINSCHMANN und **H. SCHUCHARDT**

Mit Unterstützung
der Kais. Akademie der Wissenschaften
zu Wien

Strassburg
Verlag von K. J. Trübner

1900

I. Leiçarraga^s

Baskische Bücher von 1571

(Neues Testament, Kalender und Abc)

im genauen Abdruck

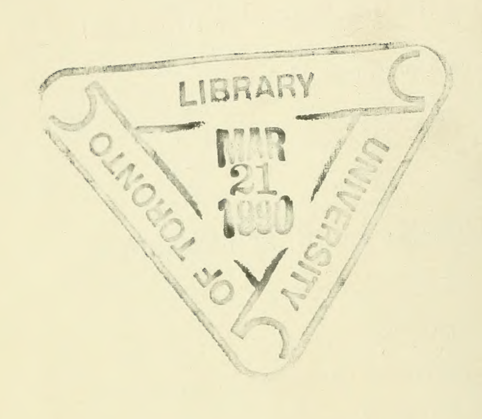
herausgegeben

von

TH. LINSCHMANN und **H. SCHUCHARDT**

Mit Unterstützung
der Kais. Akademie der Wissenschaften
zu Wien

Strassburg
Verlag von K. J. Trübner
1900

Vorwort.

Wer immer sich mit der wissenschaftlichen Ergründung der baskischen Sprache befasst hat, ist darüber nicht im Zweifel geblieben, dass es hier kein werthvolleres und unentbehrlicheres Denkmal gibt als die von IOANNES LEIÇARRAGA 1571 veröffentlichten Uebersetzungen des Neuen Testamentes, des Calvinischen Rituals und Katechismus wie anderer diesem Bekenntnisse dienenden Texte. Da sie aber heutzutage nur in wenigen Stücken vor-

handen sind, so muss ein Neudruck von ihnen als dringendes Erforderniss für das Gedeihen der baskischen Studien angesehen werden. Dass dieses Erforderniss bisher nicht befriedigt worden ist, beruht theils auf religiösen Bedenken, theils auf der Kostspieligkeit; freilich fühlten es auch, als glückliche Besitzer, gerade diejenigen am Wenigsten die an der Spitze schritten.

Nach mancherlei erfolglosen Tastungen, Anfragen, Anregungen keimte in mir der Wunsch das Werk selbst in die Hand zu nehmen. Er konnte zur wirklichen Absicht erst reifen als ich in Theodor Linschmann denjenigen fand der sich mit demselben Gedanken trug und der sich nun zu gemeinsamer Arbeit oder vielmehr zu deren wesentlichstem und schwerstem Theil erbot. Er hätte den Neudruck ohne mich, ich nicht ohne ihn zu Stande gebracht.

Am Schlusse der letzten Nummer der „Euskara" (vom 1. Juli 1896) wurden die Freunde des Bas-

kischen von unserem Vorhaben benachrichtigt. Gerade ein Jahr später gewährte uns die Kais. Akademie der Wissenschaften zu Wien in grossmüthiger Weise den grössten Teil der Mittel zu seiner Verwirklichung. Ihr zuvörderst gebührt daher unser verbindlichster Dank. Sodann den Vorständen der Kön. öff. Bibliothek zu Stuttgart, der Stadtbibliothek zu Leipzig und der Stadtbibliothek zu Bern, welche uns mit liebenswürdiger Bereitwilligkeit die betreffenden Exemplare des N.T. von 1571 zur Benutzung überliessen, und zwar die der beiden erstgenannten Bibliotheken Jahre hindurch.

Im Herbst 1897 begann die Frommannsche Hofbuchdruckerei zu Jena den Druck der zwölfhundert Seiten umfassenden baskischen Texte und vollendete ihn in nicht ganz zwei Jahren. Die beträchtliche Verzögerung welche der Abschluss des Ganzen, nämlich die Herstellung der Einleitung erfahren hat, kommt auf meine Rechnung, genauer

gesagt auf die meiner Kränklichkeit. Auch der Druckerei sei an dieser Stelle unsere Erkenntlichkeit dafür ausgedrückt, dass sie stets bemüht gewesen ist unseren Wünschen entgegenzukommen.

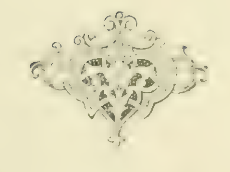
Linschmann hat, wie erwähnt, das schwerste Stück Arbeit geleistet: er hat die im Neudruck schon vorhandenen sowie einige ihm in Abschrift zur Verfügung gestellten Teile des N.T. mit dem Urdruck verglichen, das Uebrige aber sowie die sehr umfangreichen Beigaben des N.T. selbst abgeschrieben. Er hat zunächst zwei, später nur eine, ich habe immer die letzte Korrektur gelesen. Für den Abdruck des Kalenders und des Abc bin ich allein verantwortlich. Die Korrektur der Einleitung haben wir beide gemeinsam besorgt.

Wir beabsichtigten anfänglich die Ausgabe mit Einleitungen verschiedenartigen Inhaltes zu versehen; Raum- und Zeitmangel haben uns gezwungen uns auf das Nothwendigste zu beschränken, auf

das was unmittelbar mit unserem Drucke selbst zusammenhängt. Wir hoffen später unsere Arbeit fortsetzen zu können; vor Allem hoffen wir das Andere an sie anknüpfen werden.

Herkulesbad, 15. Sept. 1900.

Hugo Schuchardt.

Die Abkürzungen BB, TB, TB ^{28}, VAL, franz. ^{77}, franz. ^{63}, VB *sind erklärt S. IX. XIII. XV. XVI. LXVIII.*

R. *bedeutet „Rand“,* Ü. *„Ueberschrift“; ^{r} „rechts“ (recto), ^{l} „links“ (verso).*

Die zweite Zahl der Zitate bezieht sich bei der Blattzählung auf den Vers, sonst auf die Zeile.

Ueber die Einrichtung des Neudrucks, insbesondere über die Druckfehler und Varianten bei Leiçarraga.

Die von uns neu veröffentlichten Texte werden durch drei verschiedene Drucke aus dem Jahre 1571 gebildet, über welche J. Vinson in seiner ausgezeichneten baskischen Bibliographie von 1891 und 1898 (hier kurz mit *BB* angeführt) unter 3 und 4 in erschöpfender Weise berichtet. Es sind: das Neue Testament, *Testamentu berria*, mit Zubehör (abgekürzt *TB*; Bogen *, **, *** I bis IV — *a* bis *z*, *A* bis *Z*, *Aa* bis *Mm* IV; diese, das letzte Blatt ausgenommen, und nur diese mit Blattzahlen, nach denen ich immer zitiere — *ã* bis *õ* VII — *A* bis *G*), der Kalender (Bogen *a*) und das Abc (Bogen *A* bis *L*). Der Inhalt von *B* VIII bis *G* VIII (ohne Blattzahlen) im TB deckt sich mit dem von *B* VII bis *H* VI, *K* II bis *L* VII im Abc; wir geben den Text des ersteren wieder, und ich verzeichne die Abweichungen des letzteren im Anhang zu dieser Einleitung.

Von alledem ist bisher nur sehr Weniges im Neudruck erschienen. Bei den Bruchstücken die Fl. Lécluse 1826 (1874) und 1831 (BB 201 und 3 [h]) bekannt gemacht hat, dem Gleichniss vom verlorenen Sohn und der Bergpredigt, kam es ihm selbst auf strenge Genauigkeit der Wiedergabe nicht an. Eine solche hat sich, so viel ich sehe, zuerst C. A. F. Mahn in seinen „Denkmälern" von 1857 (BB 296) S. 1—12 (Luk. XV, 11—32. Matth. II—V. Apostelg. I—III) vorgesetzt und auch fast ganz erreicht. Seine Leistung verdient um so grössere Anerkennung als der hier beliebte Druck der denkbar unerfreulichste und ermüdendste ist und den Eindruck macht geradezu eine Brutstätte für alle möglichen Druckfehler zu bilden. Wenn ein paar kleine Abweichungen, wie das Fehlen eines Akzentes (M. II, 7. Ap. III, 17) oder eines Bindestrichs (M. IV, 17), die Auflösung einer Tilde-abkürzung (M. III, 15. Ap. II, 14) vorkommen, so besagt das eben nur dass auch der angestrengtesten Sorgfalt gewisse Grenzen gesetzt sind. Eine Inkonsequenz liegt allerdings darin dass Mahn zwei Druckfehler, doppeltes *içã* (M. V, 21) und *c* für *ç* (M. V, 16) verbessert, einen dritten, wiederum *c* für *ç* (M. II, 8) belässt.

J. VINSON ist der Erste welcher einen abgeschlossenen Theil des TB neu herausgegeben hat, nämlich 1874 das Markusevangelium und zugleich damit die französische und baskische Widmung an die Königin Johanna (BB 3b). Aber er hat diese Aufgabe nicht so gelöst wie man von ihm erwarten durfte, der damals wie unter den Basken selbst, so auch schon im Baskischen ganz zu Hause war und der von jeher auf die kleinsten und allerkleinsten Dinge seine Aufmerksamkeit zu richten liebte. Seiner Ausgabe, „entièrement conforme à la première de 1571“ (so der Titel), lag eine „copie manuscrite à peu près complète“ (so die Vorrede) zu Grunde, welche ungefähr funfzig Jahre alt war und zwar wie es scheint recht nachlässig angefertigt (vgl. Rev. de ling. VII, 282 f.). Vinson hat die Randvermerke (die Parallelstellen) weggelassen und die schräge Schrift der steilen, die *ſ* den *s* gleich gemacht. Hingegen hat er die Tildes beibehalten wollen, was nur bei gleichen Zeilenenden einen Sinn gehabt hätte; thatsächlich sind sie aber, besonders gegen den Schluss zu, sehr oft (wohl ein Halbhundert Mal) aufgelöst. Noch weniger verstehe ich welcher Zweck damit verfolgt werden sollte dass kein Wort am Ende der Zeile abgebrochen wurde; dem haben wir zwei gesperrte Zeilen (I, 30. XIV, 54) zu verdanken. Die Abweichungen von der Interpunkzion des Urdrucks belaufen sich auf gegen hundert, und was weit wichtiger ist, die Akzente fehlen in halb so vielen Fällen und sind wiederum nicht selten überflüssig oder falsch gesetzt. Von Geringerem, wie den Tremas, den grossen und kleinen Buchstaben, der Worttrennung nicht zu reden. Was die Druckfehler im engsten Sinne anlangt, so hat sich Vinson erst sehr spät entschlossen ein Verzeichniss derselben zu liefern, nämlich in der BB S. 39; es besteht aus 45 Druckfehlern innerhalb der einzelnen Wörter und den Auslassungen von 21 Wörtern. Aber das ist jedenfalls nur die Hälfte, ich habe nämlich ausserdem 60 Fehler der ersten und 10 der zweiten Art gefunden; ich beschränke mich auf die Angabe der letzteren: *bat* fehlt III, 20, *campora* III, 23, *berriz* IV, 1, *Eta(e-)* IV, 17. V, 6. XII, 19. 21. 30, *du* XII, 37, *Harc* XVI, 10. Wenn unter den andern sehr viele sind von denen man schwer begreift wie sie einem Basken — ein solcher las die Korrektur nach Vinson — zu entgehen vermochten, so finden sich wiederum solche die nur von einem Basken herrühren können, z. B. *iduri* für *irudi*, *permetatea* für *fermetatea*. Der Urdruck hat XIV, 27: *ſcandalizaturen çarete nitan*; Vinson bietet dafür: . . . . . *niçaz*; das ist heutiger Sprachgebrauch, ganz so wie man im Französischen heute sagt: *vous serez*

scandalizés de moi statt: . . . . . *en moi*, welches die Bibel des 16. Jhrhs. hat. Manche Druckfehler des Urdrucks sind berichtigt; andere wiederum nicht. Nach dem Ermittelten kommen bei Vinson auf den Bogen des Urdrucks etwa 23 Buchstabendruckfehler und 7 fehlende Wörter. Von der Widmung sehe ich hierbei ab, deren baskischer Text trotz einiger starken Versehen (*occasine* statt *occaſione*, *coterita* statt *c̃oterita* hat Vinson auch nachträglich nicht bemerkt) mit mehr Sorgfalt behandelt worden ist als der französische.

Dieser Ausgabe des Markusevangeliums ist die von W. J. van Eys 1877 veranstaltete des Matthäusevangeliums (BB 39) dem Plan und der Ausführung nach bedeutend überlegen. Die Randvermerke sind hier mitgedruckt; die Schrägschrift (ausser in den Randvermerken), die *ſ*, die Buchstabenverbindungen (wie *ct*, *ſt*) des Urdrucks sind gewahrt, nicht die Tilde-abkürzungen. Die Seiten decken sich einigermassen mit denen des Urdrucks, aber durchaus nicht so dass die von van Eys beliebte Blattzählung gerechtfertigt erschiene. In dem kurzen Vorwort heisst es dass die offenbaren Druckfehler berichtigt worden seien; das ist nur zum Theil der Fall, so druckt auch van Eys: *itſuſſorraco* IV, 15, *paſſionea* XVII Ü., *lekorrerat* XXV, 15, *ohiu* XXVII, 23. Ueber die Grundsätze die in der Anwendung der Beizeichen obwalten, spricht auch er sich nicht aus; jedenfalls sind da manche Versehen festzustellen. Das am Schluss gegebene Druckfehlerverzeichniss (in dem übrigens wiederum ein Halbdutzend Druckfehler stecken) umfasst deren 37 — ich sehe hier wie überhaupt von den falschen Zahlen der Randvermerke ab —, reicht aber nur bis XVI, 17; ich weiss nicht warum nicht weiter, warum nicht wenigstens bis ins XXIV. Kapitel, da erst gegen Ende dieses die beiden letzten Bogen anheben, deren Korrektur van Eys nicht mehr in eigener Person hat besorgen können. Vinson BB S. 40 fügt 10 hinzu; aber er giebt zweimal die Schreibung von van Eys selbst: *croſteac* (statt *croſtcac*) und *promettatu*, und im letzteren Falle handelt es sich um die Beseitigung von einem Druckfehler des Urdrucks (*promettattu*), ebenso wie bei *chikiratu* statt *chilkiratu*, in einem andern Fall endlich liegt nur eine Zusammenrückung zweier Wörter vor. Diese 44 Druckfehler, von denen einer in dem Ausfall eines Wortes besteht, haben mir eine Nachlese von etwa 30 Buchstabendruckfehlern und dem Ausfall von 6 Wörtern (XXV, 24) gelassen. Demnach kommen bei van Eys auf den Bogen des Urdrucks etwa 10 Buchstabendruckfehler und 1 ausgefallenes Wort. Auf einer von van Eys eingesandten Abschrift des

Johannesevangeliums beruht der Abdruck von dessen ersten zehn Kapiteln in der „Euskara" S. 66 ff. 75 ff. 85 f. 94 ff. 103 ff. 117 ff. 122 f. 140 f. (N. 9–15. 17; 15. April 1891 bis 1. Juli 1896). Auch hier kommen auf den Bogen des Urdrucks etwa 10 Buchstabendruckfehler; in den „Corrigenda" zu den ersten sechs Kapiteln ebend. S. 105 f. (N. 13) hat Dodgson nämlich ein Dutzend solcher übersehen. Hier ist übrigens *hitiric* IV, 30 in *hiriric* falsch korrigiert (statt *hiritic*); und *Baldĩ* III, 12, *discipuluequĩ* III, 22 waren überhaupt nicht zu korrigieren (die steile in schräge Schrift).

In der „Euskara" hat auch E. S. DODGSON selbst verschiedene Stücke abgedruckt. Zunächst S. 55 f. (N. 7; 1. Dez. 1889) den Brief von Judas, und S. 60 f. (N. 8; 1. Juni 1890) den an Philemon, beide mit der Zeilentrennung des Urdrucks; in ersterem finden sich 6 Fehler, darunter der Ausfall eines Wortes (S. 105 hat Dodgson das richtige *Core-erén* in *Core-eren* und *tenebrataco* falsch in *tenebrateco* korrigiert), in letzterem keiner. Endlich hat Dodgson in der „Euskara" S. 87 (N. 11; Ende März 1892) auch S. * VII[1] des TB abgedruckt, nicht sehr genau (S. 105 ist nicht Alles berichtigt, selbst *ecen behingoaz* nicht in *ecin b.*), dann, 1895, in der 2. Étude sur la langue Euskara S. 8 viel besser, und in der Euskal-erria XXI (1889, II), 179 ff. jene drei Seiten Erklärungen fremder Namen die unmittelbar auf die Apokalypse folgen, mit über zwei Dutzend Fehlern.

Dodgson hat zu verschiedenen kleineren Theilen des TB Konkordanzen, oder wie er sie sonst nennen mag, an verschiedenen Orten veröffentlicht, so auch zu den Petrusbriefen in der Rev. de ling. XXIII, 167—181. 262—277 und dazu wieder eine lange Liste von „Additions et corrections" ebend. XXIV, 43—48, aus denen die Redakzion weggelassen hat was ihr zu wenig bedeutend erschien. Hier werden nun verschiedene Abschreibfehler Dodgsons ausdrücklich als Druckfehler des Urdrucks bezeichnet. Zu *çaiçu* I, IV, 3 bemerkt er: „la seconde cédille de *çaiçu* est une faute d'impression originale, qu'il n'est pas nécessaire de répéter dans une concordance" (S. 43); der Urdruck hat *çaicu*. Zu *harçaz* II, III, 14: „orig. *harcaz*" (S. 44); der Urdruck hat *harçaz*. Zu *emendamendutara* II, III, 9, wie er dem Urdruck gemäss XXIII, 178 zitiert: „lisez *emendamentura*" (S. 46); man muss denken dass so im Urdruck steht, denn als sprachliche Verbesserung wäre es ganz unberechtigt (vgl. einerseits das *à repentance*, nicht *à la r.* des französischen Textes an dieser Stelle, anderseits *emendamendutara* = *en* oder *à repentance* Matth. III, 11. Luk. V, 32.

Röm. II, 4; das Wort lautet ja auch *[illegible]*, nicht *[illegible]-mentu*). *Harcaz* I, i, 21 hatte Dodgson XXIII, 2[illegible] gelesen; er bemerkt dazu: „pour *Harcaz* sic orig., lisez *harçaz*" (S. 47), der Urdruck hat *harçaz*. *Lehenengo [illegible]* II, iii, [illegible] hatte Dodgson XXIII, 269 gelesen; er berichtigt: „lisez *[illegible]-nie*. Hautin l'a divisé" (S. 47); der Urdruck hat *[illegible]* i. e. W. Zu *choraitzaque* I, ii, 17 heisst es: „lisez *[illegible]*" (S. 48); der Urdruck hat *choraitzaque*. *[illegible]* II, iii 2 (XXIII, 172) soll durch *caretencít* ersetzt werden (S. 44); der Urdruck hat sogar *caretencát*. In The Basque Verb found and defined, Second part (Extr. des Actes de la Soc. Philol. XXV, 1896) S. 43 hat D. unter den „Corrigenda" zum ersten Theil (ebd. XXII) zu Joh. I, v, 10 (*testiüeatu ekan duen*): „Hautin a mis un point après *ekan*"; nein, nicht nach diesem *ekan*, sondern nach dem der vorhergehenden Zeile, das war aber schon I, 31 bemerkt worden.

Die Fehltritte unserer Vorgänger haben uns zur Warnung und Weisung gedient. Ein älteres Schriftwerk kann auf dreierlei Weise neu gedruckt werden, entweder so wie es ist, oder so wie es sein Urheber wollte, oder so wie es der heutige Leser braucht. Dass das Letzte für uns ganz ausgeschlossen war, bedarf keiner Darlegung. Ich bemerke beiläufig dass eine Modernisierung des Leiçarragaschen TB aus mehr und stärkeren Aenderungen bestehen müsste als die sind welche Axulars freilich weit jüngeres Erbauungsbuch (1642) durch Inchauspe (1864) erfahren hat; denn die Sprache Leiçarragas liegt den heutigen Labourdern und Niedernavarrern mindestens ebenso fern als die Sprache Luthers einem heutigen Deutschen. Anderseits ist das baskische N.T. welches 1828 unter den Fittichen der englisch-protestantischen Propaganda erschienen ist (ich kürze ab: *TB*[26]), etwas mehr als eine sprachliche Modernisierung, als eine „Retouche" welche Vinson darin erblickt, der Uebersetzung von 1571; sie weicht stark genug von ihr ab um nicht unmittelbar an sie angegliedert zu werden, wie das in der BB unter 3g geschieht (wo aber die Wiederabdrucke des Lukasevangeliums unter 381 davon getrennt sind). Das TB besitzt nur die Bedeutung eines Sprachdenkmals. Es erhob sich nun die Frage ob wir die Druckfehler die ihm anhafteten, belassen oder ob wir sie entfernen, das heisst, das Werk so herstellen sollten wie es der Herausgeber haben wollte. Von dieser Frage löste sich als Vorfrage ab ob wir das konnten und zwar im vollen Umfange konnten. Die Druckfehler eines Buches werden entweder an dessen Schluss vom Herausgeber selbst verzeichnet, oder sie ergeben sich aus der Kenntniss der

wir von seiner Absicht und zugleich von der gelieferten Vorlage haben. Der letztere Fall ist ziemlich selten, in ihm befindet sich unsere Veröffentlichung selbst; der andere ist weit häufiger. Am häufigsten jedoch ist uns eine sichere und vollständige Feststellung der Druckfehler gar nicht möglich. Zu einer solchen reicht die äussere Betrachtung nicht aus; als Malherbes *Et Rosette a vécu* vom Setzer, mit oder ohne Bedacht, in *Et rose, elle a vécu* umgeändert wurde, war dieses ein Druckfehler, hörte aber auf es zu sein als der Dichter, zu seinem Ruhme, sich damit einverstanden erklärte. Nun gibt es allerdings unbedingt falsche Druckweisen, und wo wir sicher sind dass sie nicht irgend welcher Schrulle oder einem lehrhaften Zwecke ihren Ursprung verdanken, haben wir sie als Druckfehler anzusprechen. Aber ihre Zahl ist weit beschränkter als es auf den ersten Blick scheint; die beiden Richtschnuren die uns zur Bestimmung des Falschen dienen, lassen uns bald im Stich. Im Allgemeinen glauben wir zu leicht den Sinn des Zusammenhangs zu verstehen und schicken uns zu rasch an das zu beseitigen was ihn zu stören scheint. Was das Andere anlangt, die Sprachrichtigkeit, so durchdringt sie nicht einmal unsere so sorgfältig gepflegten Schriftsprachen in allen Fasern, bis in alle Spitzen. Insbesondere die deutsche weist zahlreiche, obschon in ihrem Werthverhältnisse sehr ungleiche Varianten auf, und auch das einzelne Schriftwerk vermag sich kaum davon frei zu halten — ich will sie dann innere Varianten nennen. Finden wir nun z. B. *Hülfe* sehr oft und *Hilfe* nur ausnahmsweise gedruckt, so dürfen wir das Letztere mit Zuversicht als Druckfehler ansehen; ferner einen solchen ebenfalls voraussetzen wo wir je ein Mal *Hülfe* und *Hilfe* lesen, nur dass wir nicht wissen wo er liegt; stossen wir jedoch auf einen unterschiedslosen Nebeneinandergebrauch, z. B. von *unseren* und *unsern*, so werden wir das auf die Gleichgültigkeit des Schriftstellers zurückführen, wie sehr er in andern Dingen sich selbst scharf auf die Finger sehen mag. In je frühere Zeiten, in je entlegenere Sprachgebiete wir emporsteigen, ein um so geringerer Eifer für die sprachliche Einheitlichkeit wird uns meistens in den Druckwerken entgegentreten, um so unsicherer werden wir uns in der Beurtheilung der inneren Varianten fühlen. Leiçarraga hat die Sprache in der er geschrieben, selbst festgestellt. Er sagt zwar in der Widmung nur dass das Baskische bis dahin, wenigstens in Uebersetzungen, ungebräuchlich gewesen sei; aber auch an originaler Litteratur war gewiss Nichts vorhanden an das er hätte anknüpfen können. Es gab einen einzigen älteren Druck in baskischer Sprache, Dechepares Ge-

dichte von 1545 und zwar von geringem Umfang, in nachlässigster Form, zudem in einer andern Mundart als der von Leiçarraga zu Grunde gelegten, sodass sie für diesen, wenn er sie überhaupt kannte, ohne Bedeutung blieben. Wie sehr nun auch Leiçarraga, was gerade aus dem Vergleich mit Dechepare hervorgeht, sich um die Sprache bemühte, so macht es doch der bezeichnete Umstand begreiflich dass seine Schriften eine hohe Zahl von Varianten enthalten, und ihre Beurtheilung wird uns dadurch erschwert dass es uns an gleichzeitigen Werken gleicher mundartlicher Färbung fehlt. Wir sind in manchen Fällen (*bataye, dracun* u. s. w.; s. unten) nicht einmal darüber einig ob es sich um eine mundartliche Nebenform oder um einen mechanischen Druckfehler handelt. Besondere Verlegenheit würde uns die Setzung der Akzente bereiten. Kurz, welche Grundsätze für die Bestimmung dessen was als Druckfehler zu betrachten sei, wir uns auch, sicherlich nicht ohne Widerspruch, hätten aneignen mögen, wir konnten die Texte nicht ohne Druckfehler, und daher mussten wir sie mit allen Druckfehlern wiedergeben. Das schloss natürlich die Verpflichtung zu einem kritischen Berichte über diese in sich; sie wäre aber noch unabweislicher gewesen wenn wir irgend einen Versuch unternommen hätten die Druckfehler auszumärzen. Man hat im Allgemeinen die Bedeutung dieser Angelegenheit unterschätzt. Vinson sagt BB S. 7 vom TB: „L'exécution typographique est très soignée et la correction surprenante" (fast derselben Worte hatte er sich schon vor dem Markusev. S. III f. bedient) und gibt vier Druckfehler mit einem ‚etc.' an, wozu er noch vier Versehen in der Seitenzählung fügt. S. 522 trägt er zwei Fehler jener und einen dieser Art nach. Van Eys sagt Les Verbes auxiliaires dans le Nouveau Testament de Liçarrague, 1890 (BB 673; ich kürze es mit VAL ab) S. 19: „Les erreurs de ce genre [les erreurs typographiques] sont extrêmement rares dans le précieux volume de Liçarrague, qui est imprimé avec des soins inouis; cependant il y en a quelques unes." In der Anmerkung dazu verzeichnet er neunzehn Druckfehler, darunter aber das richtige *liguançat* und ein paar mundartliche Formen, in den „Additions" vor S. 1 kommen noch drei hinzu. Wie man ersehen wird, zählen die Druckfehler bei Leiçarraga nicht nach Dutzenden, sondern nach Hunderten, und das ist für die Beurtheilung mehrdeutiger Druckweisen von grosser Wichtigkeit. Bei alledem müssen wir das TB als eine gute Druckleistung anerkennen, die hoch über die andern baskischen Drucke dieses und des folgenden Jahrhunderts emporragt. Es wäre auch für unser Interesse

nicht ganz zwecklos — doch habe ich mich dieser Aufgabe nicht unterziehen können — festzustellen wie sich in Bezug auf die Zahl der Druckfehler zu diesem baskischen das französische Neue Testament verhält das sechs Jahre später ebenfalls zu La Rochelle und von demselben Haultin (so schreibt er sich hier) gedruckt wurde. Der Titel lautet: LE | NOVVEAV | TESTAMENT, | C'EST A DIRE, *LA NOV-VELLE AL-* | *liance de noſtre Seigneur* | IESVS CHRIST. | A LA ROCHELLE. Par Pierre Haultin. | 1577. Vinson, in dessen Exemplar des Titelblatt fehlt, sagt davon BB S. 37: „les caractères sont en effet les mêmes que ceux du livre basque de 1571, mais l'impression est bien moins soignée." Das Erstere ist jedenfalls unrichtig; die Typen des Haupttextes sind hier kleiner als dort. Von den Irrthümern in der Blattzählung die Vinson angibt, finden sich zwei in meinem Exemplar nicht: „197 manque, 220 pour 203". Ich werde mich bei verschiedenen Gelegenheiten auf dieses franz. N.T. von 1577 beziehen (manchmal auch auf das von 1563, Genf, Iean Bonne-foy; abgek.: *franz.*^{77}, *franz.*^{63}).

Das Bequemste, Schnellste und Sicherste würde die Vervielfältigung des Urdrucks auf mechanischem Wege gewesen sein. Allein sie war für uns durch die unumgängliche Erhaltung und Schonung der zur Verfügung gestellten Exemplare ausgeschlossen. Wir mussten Alles neu setzen lassen. Die kleinen Unvollkommenheiten welche bei diesem Verfahren nicht zu vermeiden gewesen sind, werden wohl der wissenschaftlichen Benutzung keinen Eintrag thun und durch die grössere Schärfe und Lesbarkeit des Druckes aufgewogen werden. Der Mühe aber die wir selbst aufgewendet haben, verdanken wir eine Vertrautheit mit der Sprache Leiçarragas von der wir hoffen dass sie auch Andern zugute kommen wird — nicht bloss und nicht am Meisten durch diese zum grossen Theil ja nur äusserlichen Dingen gewidmete Einleitung.

Sobald wir uns vorgesetzt hatten alle Druckfehler wiederzugeben und zugleich genau die Umstände unter denen sie auftreten, mussten wir den Text gerade so vertheilen wie den Urtext, das heisst diesem Seite für Seite, Zeile für Zeile folgen. Nebenbei will ich bemerken dass im Allgemeinen jede Seite des Haupttextes, von denen mit Kapitelüberschriften abgesehen, 31 Zeilen enthält, manche aber vor einer Kapitelüberschrift, damit diese nicht gebrochen werde (obwohl dieses oft genug geschieht, z. B. 113^{r}, 131^{v}, 163^{r}, 216^{v}), 30 und weniger Zeilen (70^{r} sogar bloss 24), ein paar auch vor der Mitte des

Kapitels 30 (so 28^v, 90^v), anderseits ganz wenige 32, indem der Versschluss neben die Signatur gesetzt ist, so 324^r, 394^v, 396^r, und im letzten Falle wurde die Verlängerung auch auf die gegenüberliegende Seite 395 übertragen. Ferner haben ** II^r, VI^r, VII^r, ĩ III^v, IV^r, G III^v 40 Zeilen statt 39. Der im Allgemeinen nicht seltene Fehler der Silbenwiederholung im Zeilenbruch findet sich hier nur ausnahmsweise:

heta- tarie = *heta- rie* 146^v 1.

Die Seitenüberschriften stimmen nicht immer zum Inhalt der Seite, so:

CAP. XXI. = CAP. XX. 249^r.
CAP. IX. CAP. X. 304^r.
CAP. X. CAP. IX. 441^r.
CAP. XX. CAP. XXI. 456^r.
CAP. XXII. CAP. XXI. 457^r.
S. PIERRIS. I. S. PIERRIS. II. 417^r. 418^r.

Man bemerke noch:

TIMOTHEO. = TIMOTHEO. I. 368^v. 369^v.

Fehler in der Seitenzählung, wie:

105 = 205
106 206
108 208
438 448

sind allerdings nicht relativer Natur, ihre Wiedergabe würde aber in einem Drucke der die Seiten anders ordnet als der Urdruck, keinen Sinn haben. Aus der getreuen Nachbildung der Seiten und Zeilen des Urdrucks erwuchs uns übrigens der Vortheil dass wir unsern Druck leichter und sicherer nachvergleichen konnten.

Die ganz gleiche Höhe und Breite der Seiten wie im Urdruck herzustellen, war uns nicht verstattet. Die Seite des Haupttextes z. B. ist (ohne Kolumnentitel, Signatur und Randschrift) bei uns 3,5 mm höher und 4 mm breiter. Da nun aber die beiderseitigen Lettern durchschnittlich die gleiche Breite haben, wovon man sich durch das Ausmessen ganzer Wörter am besten überzeugen kann, so ist unser Druck viel splendider ausgefallen, das heisst, weist stärkere Ausschliessungen auf. In ã — õ ist unsere Halbseite nicht einmal 1 mm breiter, zugleich sind aber unsere Buchstaben etwas kleiner, und in Folge dessen liegen die Wörter auffällig weit auseinander. So weicht denn im Allgemeinen unser Druck wesentlich von dem, damaliger Sitte gemäss, mehr oder weniger eng gehaltenen Urdruck ab. Die Wörter sind hier grossentheils nur durch Haarspazien voneinander getrennt, und wenn sogar diese nicht

selten fehlen, so beruht das hauptsächlich auf einer Bequemlichkeit oder Gleichgültigkeit die sich auch in andrer Beziehung äussert, so in dem beliebigen Weglassen des Theilungszeichens. Solche zusammengebackenen Wörter dürfen demnach nicht so beurtheilt werden wie die welche sich, selten genug, in den heutigen Drucken finden. Uebrigens gibt es Fälle in denen die Worttrennung gar keines Spaziums bedarf, sondern das zweite Wort in seinem Beginn durch eine Versalie oder durch *r* (das nie in der Mitte erscheint) oder in seiner Gänze durch die Wahl einer andern Schriftart kenntlich wird, z. B. *ceneanBazco* 163ʳ23, *recebiturkan* 433ˡ27, dena*cbere* 258ˡ16. Die Nachahmung eines derartigen Zusammenrückens in unserem Druck muss ein falsches Bild von den Verhältnissen des Urdrucks erzeugen, und wenn wir sie doch hie und da vorgenommen haben, so ist der Grund der dass wir nicht sofort uns getrauten von diesen Fällen diejenigen zu scheiden in denen die Absicht bestand eine Worteinheit darzustellen (diese werden unten, gelegentlich des Bindestrichs, besprochen werden) und dass auch späterhin Manches besonders auffällig war. Zuweilen wiederum sind Wörter auseinander gerissen worden, und auch da sind wir uns leider nicht treu geblieben, wir haben, obwohl ja hier an eine sprachliche Bedeutung kaum zu denken ist, das bald wiedergegeben (z. B. *cira denean* 1ˡ11), bald nicht (z. B. *hun á* 14ˡ3). Ebenso sind wir da verfahren wo ein Buchstabe von einem Worte zum andern hinübergeschoben ist; wir haben z. B. wiedergegeben *ce rrkanen* ẽ Iʳa30, aber nicht *complituI a* ĩ IIˡa11. Was die Interpunkzionszeichen betrifft, so pflegten nicht bloss wie heute der Punkt, sondern auch der Doppelpunkt, das Fragezeichen und der Beistrich, und zwar auch vor einem leeren Zeilentheil, dicht an das vorhergehende Wort herangerückt zu werden. Nicht selten erscheinen sie zwischen zwei Wörter geradezu eingekeilt, anderseits werden sie dann und wann weit abgerückt, z. B. *CAP. I* . 98ʳ. Auch hier ist das Eine wiedergegeben, das Andre nicht. — Gegenüber den Verschiebungen nach oben oder unten haben wir uns ähnlich verhalten; wo sie in grösserem Umfang auftreten (z. B. in den Anfängen der ersten 9 Zeilen von C Iˡ), haben wir sie nicht berücksichtigt, einzelne erhobene oder gesenkte Buchstaben zum Theil, z. B. *bekatuén* E VIˡ24. Am Ende der Zeilen rutschen die Interpunkzionszeichen leicht hinauf oder hinab, fast bis zur nächsten Zeile, z. B. *ethorri'* ẽ IVʳb1 (im L.), *betheac'* ĩ VIʳa8, *heb. 10. 30.* ĩ VIIʳa31, *1. cor.* õ Iˡa3 (Alles nicht wiedergegeben). — Die Verkehrtstellung von Buchstaben wie *IOAN* 193ˡ oben, *proximoa*

à VII^{l}b25 ist meistens nicht wiedergegeben worden, nur [illegible] G VI^{r}24; sie ist besonders häufig, weil am wenigsten auffällig, beim *z* (so *aitzinetic* [illegible] II^{l}32, *colpatzeco* [illegible] VIII 33, [illegible] III^{r}24, *centuzten* 76^{l}19, *litzaqueteno* 180^{l}18, *OTHOITZA* A I^{r}Ü., [illegible] A III^{r}2, *buruez* A V^{l}19, *aitzitic* A VI^{r}29, *verthutez* B I^{r}36, [illegible] C IV^{l}7, sodass sich auch in unserem Druck, nach der letzten Korrektur, ganz unberechtigt ein *z* umgestellt hat ([illegible] 457^{r}15). Für ı — wie die regelmässige Gestalt der ersten arabischen Ziffer ist — finden wir zuweilen ı, so 84^{r}27 R. 149^{r}14 R. 177^{l}14 R. 202^{l}36 R. 364^{r}15 R. 366^{l}7 R. 381^{l}1 R. A II^{r}24 R., aber es sind das vielleicht nur verkrüppelte Typen von ı, wie auch die aufwärts stehenden 1: 98^{l}27 R. 190^{l}18 R. 223^{r}3 R. 233^{l}36 R. F IV^{l}7 R. — Um es kurz zu sagen, man hat das was bei uns sich vom Regelmässigen entfernt, was einen störenden Eindruck macht, unserer Vorlage zuzuschreiben (z. B. die eingerückten Verszahlen 1^{r}—11^{r}, die wir, durch Uebersehen, bis 24^{l} fortgesetzt haben), aber nicht etwa anzunehmen dass jede äusserliche Besonderheit nachgebildet sei. Will man daraus einen Vorwurf für uns ableiten, so möge es nicht der sein Nothwendiges unterlassen, sondern Ueberflüssiges gethan zu haben. Wir mussten, damit Nichts ausgeschlossen werde was im Entferntesten von Bedeutung sein konnte, den Umkreis sehr weit ziehen; dass er selbst etwas zitterig und geschlängelt gerathen ist, bleibt gleichgültig und war nicht zu vermeiden, da wir vor dem buchstabenweisen Durcharbeiten dieser zwölfhundert Seiten nicht Alles gewusst haben was wir hinterher wissen. — Hierzu kommt noch ein allerdings sehr nebensächlicher Umstand. Die verschiedenen Exemplare stimmen zwar grösstentheils, wie ja begreiflich, auch in den unwesentlichsten Dingen überein, aber doch nicht ausnahmslos. Das haben wir freilich nur gelegentlich und nur zwischen den von uns benutzten Exemplaren feststellen können. So hat das Stuttgarter und Leipziger *bil°, ed°* 412^{r}3 (nicht wiederg.), das L. wenigstens *deu*^{s} 428^{r}1 (wiederg.), das Berner *bilo, edo, deus*; so das L. *2.4* 221^{l}3 R. statt *Berriz 22.4* des St. und B. Sehr oft sind Punkte, zuweilen auch Akzente in dem einen Exemplar deutlich oder doch gerade noch sichtbar, in dem andern selbst mit der Loupe nicht zu erkennen (z. B. *demborá* St. 5 I^{r}b29 = *dembora* L.); wir haben über diese verblassenden Kleinigkeiten viel korrespondiert. Einmal habe ich für ein Trema angesehen was sich dann als ein schwarzes Element im Papier herausstellte: *dü̈an* 451^{l}18. Im L. steht *gaichtöa* 137^{l}Ü., nicht im St.

Ueber den künstlerischen Theil des Neudrucks habe ich nicht viel zu sagen. In mechanischer Wiedergabe erscheint

nur das Titelblatt und auf der folgenden Seite die Kopfleiste und die Iniziale. Die Inizialen an den Kapitelanfängen des TB, von denen *G* und *H* gegen den Schluss zu zum Theil durch einfache Versalien gewöhnlicher Grösse ersetzt werden (435[l], 436[r], 453[l], 455[r], 456[r], 457[l] — 346[r], 369[l]), treten im Ganzen genommen, nicht jede einzelne, in dreifacher Grösse auf, indem sie der Höhe von vier, fünf und sieben Zeilen entspricht, und damit wechselt zugleich die Gestalt der Verzierung, z. B. *B* 1) 410[r], 2) 413[r], 3) 321[r]. Wir haben Inizialen nur von zweifacher Grösse gebracht, von denen die eine etwa der ersten des Urdrucks entspricht, die andere zwischen deren dritter und zweiter liegt. Und zwar kommen in der letzteren *H*, *N* (z. B. 317[l], 406[r]), in beiden *B*, *I* (z. B. 321[r] : 413[r], 1[r] : 2[l]), in der ersteren die übrigen Buchstaben *A*, *C*, *D*, *E*, *G*, *L*, *M*, *O*, *P*, *R*, *S*, *V* vor, und diese stimmen, *O* und *R* ausgenommen, in den Einzelheiten der Zeichnung ganz oder fast ganz mit den Inizialen zweiter Grösse des Urdrucks überein. In Bezug auf die Kopfleisten (insbesondere auch die im Kalender, welche der Urdruck in grosser Mannigfaltigkeit gibt) können wir uns eines ähnlichen Einklangs nicht rühmen, und noch weniger in Bezug auf die Schlussvignetten, da muss man uns sogar Stilwidersprüche hingehen lassen.

Im Urdruck sind vielfache Schriften verwendet worden, die wir, soweit die Mittel der Druckerei es gestatteten, wiedergegeben haben. Die verschiedenen Grössen, wo nicht völlige Deckung zu erzielen war, wenigstens in gleicher Abstufung. Wer die Schwierigkeiten einer solchen Bemessung kennt, wird einige Versehen bei uns entschuldigen. So sind die Lettern von 97[r] Zeile 3 kleiner als die der folgenden Zeile, während sie ebenso gross zu sein hätten; so hätten die von 367[l] Zeile 4 und 5 kleiner als die von 374[l] Zeile 4 und 5, nämlich kleinste Kapitälchen (wie auf dem Titelblatt Z. 3 v. u.) zu sein. Und in diesen war auch das CAP. I. 382[l]. 384[r]. 402[r]. 430[l] zu setzen, während die jedesmal folgenden Kapitelüberschriften grössere Lettern aufweisen; und ein ähnliches Verhältniss findet sich auch sonst. Umgekehrt erscheint im Urdruck CAP. I. 353[l] mit grösseren Lettern als die folgenden Kapitelüberschriften. Manchmal sind einzelne Buchstaben eines abweichenden Schriftgrades aus Versehen eingemischt, was wir meistens wiedergegeben haben, so Versalien in der Grösse der zugehörigen Minuskeln: ** VII[r] 31. 426[l] 21. ẽ VI[r] b 36, nicht wiederg.: *Iesusec* 16[l] 36; so eine kleinere Minuskel am Schluss eines Wortes wiederg.: 449[r] 2, eine grössere zu Beginn nicht wiederg.: *Çareten* 284[l] 9. Das *P* von 428[l] 1 ist nicht nur, was wir

wiedergegeben haben, etwas erhöht, es ist zugleich kleiner als die umgebenden Majuskeln. — Der Unterschied in der Richtung der Schrift (steile, Antiqua und schräge, Kursiv) ist von uns streng gewahrt worden; nur waren wir gezwungen die kleine Schrägschrift die im Zubehör des TB mehrfach vorkommt (ã I^{r}, A I^{l}. IV^{r} u. s. w.), durch Steilschrift (Nonpareille) zu ersetzen, weshalb wiederum die steilen Buchstaben in *der* A V^{r}4, *Eliça* B II^{r}38 nicht hervorgehoben werden konnten. Sonst geben wir die nicht seltenen Verirrungen steiler Buchstaben in die schräge Schrift wieder, so: 2^{r}16 R. 77^{r}38 R. 80^{l}11 R. 97^{l}9 R. 129^{r}2 R. 185^{l}11. 198^{r}3 R. 298^{r}19 R. 37^{r} Ü. 386^{r}Ü. C II^{r}33 R. VI^{l}39 R. G VI^{l}2 R. Versäumt ist das worden bei E*fo*. 13^{l}17 R. und 54^{r}54 R. Sehr häufig kommt das in jenen Theilen des Abc vor die wir dem TB nachgedruckt haben, so *Igandea*, *eta*, *rom.*, *Iob*, *Phil.*, *epl.*: vor Allem trifft es hier die Versalien, so E*liça*, T*auhan* u. s. w., wobei daran zu erinnern dass manchmal in jener Zeit die Schrägschrift durchgehends mit steilen Versalien versehen ist. Das Umgekehrte kommt kaum vor, so ẽ III^{l}b 10. Wenn sich im Urdruck zuweilen schräges *Ç* statt eines steilen findet (so *** III^{l}18. Abc K I^{r}10. L VIII^{r}10. 11), so rührt das daher dass letzteres in der entsprechenden Grösse nicht vorhanden war. Die Richtung der Interpunkzionszeichen (beim Punkt kann keine Verschiedenheit sein, beim Beistrich pflegt keine zu sein) wird durch die Schrift innerhalb deren sie auftreten, bestimmt; aber wie unsere Setzer gern nach dem einzelnen schrägen Wort ein schräges Zeichen setzen, so ist das auch denen Hautins häufiger passiert. Der steile Doppelpunkt ist in diesem Falle zwar das Regelmässige, aber oft steht der schräge, so 47^{l}26. 241^{l}10. 256^{l}5 — und nicht wiederg.: *jenean:* 174^{r}71. *ioaiteco:* 223^{l}2, *eguitera:* 275^{r}19, *Iaun:* 291^{r}2. Der schräge findet sich zuweilen in nur steiler Schrift, so 305^{r}24. 338^{r}1; häufig weist ihn die kleine Steilschrift der Materientafel auf, so besonders õ I^{l}b. Wenn die Gründe welche die Wahl dieser oder jener Schriftgattung bestimmen, im Ganzen äusserlicher Natur sind, so gilt das nicht für die unter die Steilschrift gemischte Schrägschrift des Haupttextes. Das Studium der durch die letztere hervorgehobenen Wörter, die im griechischen Texte fehlen und deren Hinzufügung dem bessern Verständniss oder einem sprachlichen Erforderniss dient, ist gewiss, besonders wenn man die französische Uebersetzung daneben hält, ein sehr lehrreiches; an dieser Stelle würden wir uns aber nur darum zu kümmern haben was zu viel (z. B. [illegible] *çaiçue* 210^{r}39 = *est faite*: ἔστιν) und was zu wenig (z. B. hayén

artean 204ʳ19, *hayén* artean 204ʳ26 = *au milieu d'eux*: εἰς τὸ μέσον) hervorgehoben wird. Der Uebersetzer durfte hie und da zweifelhaft sein wie er zu verfahren hatte; z. B. *çuec* galdez çaudetena 227ʳ21 = *celui que vous cherchez*: ὃν ζητεῖτε scheint gerechtfertigt sein, indessen ermangelt das Personalpronomen hier durchaus jedes Nachdruckes („den íhr sucht") und ist nur aus gewissen formalen Rücksichten hinzugesetzt, ähnlich wie das im Italienischen geschieht. Auf diese Dinge lasse ich mich jedoch nicht näher ein, weil sie zu weit seitwärts von dem vorgezeichneten Wege führen. — In ihrem Schnitt weichen unsere Steilschriften von denen des Urdrucks nicht sehr ab, wohl aber unsere Schrägschriften. Dass in einer und derselben Schrägschrift des Urdrucks ein Buchstabe verschiedene Gestalten annimmt, darauf mache ich aus dem Grunde aufmerksam weil zum Theil auch ein sprachliches Interesse hineinspielt. Es handelt sich nicht etwa, wie in den kurz vorher besprochenen Fällen, um eine irrthümliche Mischung, sondern um eine willkürliche die immerhin durch besondere Anlässe hervorgerufen sein mag. Und zwar findet sie erstens bei den Versalien statt, die entweder nur durch die Richtung sich von denen der Steilschrift unterscheiden, oder die durch ihren gerundeten Körper, die geschweiften Ansätze und Ausläufer kokett hervortreten. Letzteres thun einige nie, nämlich *H*, *K*, *L*, *O*, *S*, *X*, *Y*, *Z*; die übrigen aber stimmen dann im Wesentlichen zu dem „verschnörkelten Kursiv Garamonds (in Verwendung 1640)", wie es bei K. Faulmann Ill. Gesch. der Buchdruckerk. S. 368 abgebildet ist, nur dass das Hautinsche *C* schmächtig ist und unter die Linie hinabreicht, sein *E* gerundet und *J* (so im franz.[77]; im TB vielmehr *J*) nicht so viel ist wie *F*, sondern wie *I*. Die Formverhältnisse ändern sich übrigens mehrfach mit den Schriftgraden; man halte z. B. das *M* und *A* des Titelblattes mit dem grösseren *M* und *A* der französischen Vorrede zusammen. Doch selbst die gleiche Grösse schliesst Verschiedenheit der Gestalt nicht aus, so *Q* *IIʳ16 und *Q* *VIIIʳ1. Die einfachen und die geschweiften Majuskeln folgen nun oft dicht aufeinander; z. B. *A*: *IVˡ11 und 12, *Vʳ2 und 3, *G*: 399ˡ16 R. und 17 R., im franz.[77] *C*: 15ʳ Ü. Wenn man das nicht beachtet, so kann man leicht auf den Gedanken kommen dass man mit dem verlängerten und durchstrichenen *I* in *Iesus, Ioseph, Iaun* u. s. w. (84ʳ19. 105ʳ25. 227ˡ36. 244ʳ22 u. s. w.) den konsonantischen Laut auszudrücken begonnen habe, für den gewöhnlich noch die einfache Versalie gebraucht worden sei. Ich kann mich

allerdings nicht entsinnen in unserem Urdruck jenem *J* mit vokalischer Geltung begegnet zu sein, wohl aber im franz. ⁷⁷ (z. B. in *Jl, Inſtitutiõ*). Zweitens gibt es unter den Minuskeln eine die sich in doppelter Gestalt zeigt, nämlich *z*, das sich bald emporreckt: *z*, bald in die Länge streckt: *z*, beide nebeneinander, z. B. am Schluss 209v 24 R., in der Mitte und zwar in demselben Worte: *gueizco* ⁎ vr 4, *litezquen* ã ɪv 13 und 14; das erstere Mal hat das *q* nach dem breiten *z* seinen Balken eingebüsst. Da die hinabsteigenden Lettern nicht wie die andern an den Oberkörper des *z* in beiderlei Gestalt anrucken können, so bildet sich dann jedenfalls ein Abstand wie er zwischen zwei Wörtern einzutreten pflegt: *ez gende* ã ɪr 12 ist sicherlich als zwei Wörter gemeint, aber das *g* könnte auch in einem und demselben Worte nicht näher am *z* stehen. — Der vierte und stärkste Unterschied innerhalb der Schriften ist der zwischen Majuskeln und Minuskeln. Mit den letzteren zusammen werden immer Majuskeln entsprechender Grösse als Versalien verwendet, und ebenso versehen in der durchgängigen Majuskelschrift oft, nicht immer, grössere Majuskeln die gleiche Funkzion, z. B. 57r 37 und in den linkseitigen Kolumnentiteln. Sehr auffällig ist die Abwechselung von CAP. und CAP. auf der rechten Seite von 221 bis 318; jenes erscheint nämlich 221. 223. 237. 239. 244. 253. 257. 260. 270. 275. 276. 286. 287. 292. 301. 303. 305. 306. 307. 308. 318, weder vorher noch nachher. Es erinnert mich das an den Scherz den sich der Setzer (und ihm der Korrektor) in der soulischen Uebersetzung der Nachahmung Christi (Bayonan, 1883; BB 578) gestattet hat, nämlich von Anfang bis zu Ende als linkseitigen Kolumnentitel JUSU-KRISTEN und JESU-KRISTEN miteinander wechseln zu lassen (jenes 36 Mal: 4, 8, 18, 22, 32, 44 u. s. w.). In Bezug auf die Versalien in der Minuskelschrift sind einige Versehen des Urdrucks zu verzeichnen; kleine Anfangsbuchstaben bei Eigennamen: ⁎⁎ vv 20. VIIr 11. 4v 1. 314r 17. õ ɪvv a 8. 9. ĩ IIIr b 41. õ ɪv b 17, zu Beginn eines Satzes: D ɪv 36, grosse bei einem Appellativum: *Fedez* 272v 1, einem Zahlwort: *Laurgarren* 440r 12, einem Verb: *Euangelizatzen* 302r 16 (dies unter Einfluss von *Euangelio*, in demselben Vers noch *euangelizo*), einem Adverb: *Frangoqui* 245r 8, *Halacotz* ã vv a 21. In einigen Fällen ist der Gebrauch schwankend, so bei *Centener*, franz. *Centenier* (centurio), wenn ein Eigenname dabei steht: *Cornelio Centenerari* 225v Ü., *Cornelio* . . . . . *cẽtener* 226r 1. *Cornelio centenera* 227r 22 (franz. ⁶³: *Cent-, cent-, cent-*, ⁷⁷: —, *cent-, Cent-*). *Capitain* scheint auch neben Eigennamen mit *c* geschrieben zu werden (256v 7. 257r 22; franz. ⁶³: *cap-* ⁷⁷:

Cap-), ebenso im Plural, aber mit *C* im Singular mit bestimmtem Artikel (251^{r}31 u. s. w., nur einmal mit *c*: 253^{l}27; hier franz.[68]: *cap-*, [77]: *Cap-*).

Die in unsern baskischen Texten vorkommenden Buchstaben sind dieselben wie die damals für das Französische gebräuchlichen, was im Abc A III^{l} zur Anschauung gebracht ist. Wir haben zunächst die 23 Majuskeln des Lateinischen wie sie in den Inschriften auftreten (also auch *K*, aber nicht *J*, *U*, *W*). Dazu kommt aber noch *Ç*, welches allerdings eine Modifikazion des mit ihm zum Theil gleichwerthigen *C* ist und daher von Leiçarraga an jenem Ort nicht mit aufgeführt wird. Dieses *Ç* findet sich nicht in allen Schriftarten und wird daher entweder durch das einer andern Schriftart oder, gewöhnlich, durch *C* ersetzt, so bei Inizialen (308^{l}. 344^{l}. 414^{l}), bei Ueberschriften (z. B. ã I^{r}3), bei kleiner Steilschrift (z. B. ã VII^{l}a29. 41. B VI^{r}21. 33). Die Minuskelschrift zählt zwei Lettern mehr, indem *S* und *V* differenziert worden sind, jenes in *ſ* und *s*, dieses in *v* und *u*. Obwohl deren Gebrauch im Baskischen Leiçarragas mit dem gleichzeitigen französischen, italienischen u. s. w. im Wesentlichen übereinstimmt, muss ich ihn doch was den ersteren Buchstaben anlangt in seinen Einzelnheiten verfolgen. Es gilt die allgemeine Regel: im Anfang und in der Mitte der Wörter wird *ſ*, am Schluss *s* geschrieben. Dieses *s* erscheint aber unter gewissen Bedingungen auch in der Mitte der Wörter. Und zwar sind dies, wenn wir uns zunächst an das Französische halten — und auch Leiçarragas Widmung wird uns dafür Belege liefern —, folgende: 1) bei ganz durchsichtigen Zusammensetzungen am Ende des ersten Theils, so in der Widm.: *treshumble* *II^{r}4, *toutesfois* *II^{r}19 und III^{l}9 neben *treſobeiſſant* *II^{r}4, *treſrenommee* *II^{r}16, *Touteſſois* *III^{l}25, *deſquelles, touſiours, Tranſlateur, pluſtost, autreſſois*; 2) vor *t* in Schrägschrift und dann mit ihm verbunden (was wir nicht haben wiedergeben können), so in der Widm. *esté* *II^{r}10, *ceste* *II^{r}13, *teste, feust, est, reste, adiouster* neben *eſtant* *II^{r}9, *eſtoye* *II^{l}3. 4, *ceſte* *III^{r}21, *noſtre, Teſtament* u. s. w.; ganz ebenso vor *p*; 3) nach *ſ* in Steilschrift, wenn der folgende Vokal ein Zeichen auf sich hat, so vor *i* im franz.[63] (*auſsi, poſsible* u. s. w.) und vor Vokal mit Tilde im franz. [77] (*preſentaſsẽt, puiſsãce* u. s. w., doch auch z. B. *laiſſãt* 67^{r}52; aber immer *auſſi, poſſible* u. s. w., indem dann das *i* seinen Punkt verliert), und mit *ſ* verbunden in Schrägschrift allgemein vor *i*, so in der Widm.: *außi, meßieurs, poßible*. Das Baskische folgt dem Französischen. Auch im ersten Fall ist *ſ* weit gewöhnlicher, doch haben wir *deshoneſt-* 307^{r}23. 308^{r}5. 344^{l}4. 414^{l}2 ([63]:

deshon-, deshon-, —, *deshon-*, [77], *deshon-*, [illegible], — [illegible] neben *desohoratzen* 179*49. 269*23 [illegible]: *desphon-*, [illegible], *deshon-* beide Male, *desfiguratu* neben *deffigurat*, [illegible] *desobedientia, desplag-* u. s. w., *transform-* 318*18. 327*10. 16 neben *trāſ- formatzen* 327*14, *transform- transform-* u. s. w., *promeshet* D VI*22 neben *propoſhet* B VI*6. Vor dem Bindestrich scheint *s* zu herrschen, z. B. *bildots-hat* 223*32, [illegible] 164*23, *bas-era* E I*3, doch *deuſ-era* Abc B V*5. Baskische Belege für den zweiten Fall gewährt das Abc; im Vorwort finden wir neben dem verbundenen *ſt* in *eſtimatu, Kaſten* u. s. w. auch das verbundene *st* in *Christ, irakastea* (wir haben überall unverbundenes *ſt*) und in der Erklärung an den König, da hier in Schrägschrift auftritt (K II f.), verbundenes *sp* in *spiritus, suspiratue*. Am häufigsten ist *ſſ* für das immerhin gewöhnlichere *ſſ* (ohne Punkt auf dem *i*), so *eſſir-*, [illegible] *ikasi-, nahasi-, poſſible* u. s. w., in der Schrägschrift *ſſ* (was wir da wo sie bei uns entfiel — s. oben S. XXI — nicht wiedergeben konnten). Vor abkürzendem Punkt in der Regel *s*, so *colos., thess.*, doch in Schrägschrift auch *coloſ., theſ.* (wir mussten *s* setzen) und ohne Bindung *Coloſs.* (304*31 R.), und so in Steilschrift (z. B. ē II*a 10. b 44). Ich gedenke schliesslich des Falles in welchem das Französische sogar im Anfang das *s* gestattet, nämlich vor dem Apostroph; so in der Widm.: *s'est, s'eſtoit, s'en* neben *ſi presentoit, ſi ſerrir*; ebenso in der Steilschrift von [63] und [77], und zwar regelmässig. Der Haken des *ſ* und der Apostroph behinderten einander; man konnte aber auch den letzteren weglassen, so lesen wir im Advertissement Calvins von 1544 (gedr. bei Iehan Girard zu Genf) *ſeſt, ſen* neben *c'est, n'en, qu'il*. In dem ebenda 1545 gedruckten Katechismus Calvins hat man aber doch Beides miteinander zu vereinigen gewusst: *ſ'est, ſ'il, ſ'en* (doch auch *ſen*). Da das Baskische keinen Apostroph kennt, so hat es auch kein solches *s'*. Ueber *v* und *u* ist nichts Besonderes zu bemerken; jenes steht im Anfang, dieses in der Mitte der Wörter sowohl für unser *v* wie für unser *u*. — Die Buchstabenverbindungen (Ligaturen) sind in unsern Texten ziemlich zahlreich. Leiçarraga zählt deren im Abc neun auf, von denen & mit seinem französisch-lateinischen Lautwerth für das Baskische ganz entfällt, ct, das wir nicht wiedergeben konnten, hier nur in Fremdwörtern vorkommt (z. B. 4*8). Die *ſ*-Verbindungen (*ſſ, ſi, ſt*) haben auch wir (nur nicht in der Schrift von A ff.), nicht aber die vier Verbindungen des *f* (mit *i, l, f, t*), und ebensowenig die von Leiçarraga dort nicht verzeichnete, in der franz. Widmung auftretende mit *p*. Noch

ist die von *ſ* mit *s* in der Schrägschrift hinzuzufügen, die wir wenigstens in der franz. Widmung wiedergeben konnten. Auch *s* wird, wie eben schon erwähnt, mit *t* und *p* verbunden. Unter den „Diphthongen“ Leiçarragas befinden sich zwei Buchstabenverbindungen: *æ* und *œ*, von denen die letztere unsern Texten ganz fremd sein dürfte (das griechisch-lateinische *oe* erscheint hier als *e*), die erstere aber nur in einer Wortform vorkommt, nämlich in *hæy* und zwar mit monophthongischem Werthe (= e). Nicht verbundenes *ae*, wie in *Iſrael*, *Nathanael* hat eine andere Aussprache. Wenn wir dennoch *Haey* 156[1] Ü., *haei* 234[1] Ü., *haey* 359[r] Ü. lesen, so beruht das wohl auf dem Umstand dass in dieser Schrägschrift kein *æ* zur Verfügung stand. Dem Wesen nach gehören die Vokale mit Tilde, welche bei L. unter den „Abkürzungen“ aufgeführt werden, zu den Buchstabenverbindungen; das Tilde ist ein flüchtiges *n*, das aber auch das *m* vertritt, z. B. *hãbat, ilhũbe* (dies löst Vinson Mark. XV, 33 in *ilhunbe* auf). Als allgemeines Abkürzungszeichen erscheint dieses ~ in *Gñatione* ĩ II[r]a 31 (*Gener.*) und *Spũ* ĩ IV[1]a 21 (*Spiritu*). Von den sonstigen an jener Stelle verzeichneten Abkürzungen sind 9 = *us*, q̃ = *que* und ꝗ = *qui* im franz. [77] ganz gewöhnlich, z. B. *pl*9, *req̃ſte*. Das erste finden wir ein einziges Mal in unsern Texten: *de*9 ĩ IV[r]b 18, und ebenso ein einziges Mal die Abkürzung für *pro*- 248[1]28.

Wenn *ſ* und *s*, sowie (in L.s Augen) *v* und *u* nur verschiedene Gestalten eines Buchstaben sind, so begegnen uns nun auch Buchstaben die als wirklich verschiedene gelten, (und zum Theil auch Buchstabenverbindungen) mit dem gleichen Lautwerth unter verschiedenen äussern Bedingungen. Die fremden Wörter, vor Allem die Namen spielen hier wie überhaupt eine besondere Rolle, indem sie sich dem baskischen Laut- und Schriftsystem nicht anzupassen pflegen. *Y*, welches in L.s Alphabet enthalten ist, bedeutet nichts Anderes als *i*, tritt aber in echtbaskischen Wörtern nur als zweiter Theil eines Diphthongen auf und zwar wiederum nur und das regelmässig am Ende des Wortes oder innerhalb des Wortes vor einem Vokal, ganz im Einklang mit dem damals herrschenden französischen Gebrauch, also *bay, etſay, etſayac, çayo* neben *baina, etſaigoa, çait — guiçoney, hodey, hodeyetan* neben *ceitan, cembeit, deithu,* wie franz. *fay, ayant, foy, royons* neben *faire, voir*. Nur ist *othoi* das Regelmässige: * VII[r]23. A I[1]9. II[r]18. 35 u. s. w. Abc A VIII[r]1. 12. 27 u. s. w., und ebenso *dei*: 6[r]21. 42[1]9. 44[1]10 u. s. w. Vor *h* besteht ein gewisses Schwanken:

eihartzen 193[l]6. — *eyhar-* 21[r]10. 40[r]19. 20. [illegible] 3 u. s. w.

leihorra 44[l]15, *-rrean* 73[r]47. — *leyhorrez* 398[r]29.

feihets B v[l]6. *-tfia* 202[r]34. 204[r]20. 230[l]7, *-tfean* 204[l]27. — *feyhetfean* 204[r]25.

Wider die Regel ist *y* gesetzt in:

boeytabat 51[l]7. — *boeitabat* 89[l]3. 115[l]37.

gayt 324[l]1.

etfaytaffun 406[r]4.

gaynean 38[l]25.

inçayqueon 165[l]10.

natzayçue 293[l]1.

feynaleren D III[r]27, *feyguale* E II[r]26. — *feiguale* 53[l]48 u. s. w.

Und *i* in:

baieta * v[l]25. Abc B II[r]6. v[l]13. — *bayeta* * VI[r]31. [l]27. Abc B VI[r]18 u. s. w.

banarreió 351[l]12.

batheiatu 291[l]16, *-atzen* F III[l]36 R. — *batheya-* 4[r]6. [l]11. 13. 14 u. s. w. 291[l]13. 14. 15.

eguei õ II[r] b 28. — *eguey* E VII[r]10.

cieçue 88[r]9. 248[l]28. — *eyeçue* 27[l]16. 351[r]2 u. s. w.

hæi 41[r]36, *haei* 234[l]Ü.

maneiofo 405[l]17.

moien- D I[r]38. [l]17 R. u. s. w. — *moyenic* D IV[r]36, *moyen* E I[r]34.

Sogar *y* im Anlaut für *i* als Konsonant:

yeçague ẽ II[r] b 3. — *ieçague* 139[l]5.

yetzague A III[l]23 R. — *ietzague* A VI[l]28.

In den griechischen Wörtern bleibt *y*, so *myfterio*, *Pamphylee*: wird nur ganz ausnahmsweise durch *i* vertreten:

Eutiche 247[r]Ü. — *Eutyche* 247[l]9.

Lideaco 223[l]Ü. — *Lyddan* 225[r]32. 35, *-a* [l]38. (franz. [illegible]: *Lydde, Lidde, Lydde*).

Falsch steht *y* für *i*:

Hyerapolen 358[l]13.

hypocryfia 321[r]6. — *hypocrifiá* 129[r]1, *-az* 15[l]28. 370[l]2.

— *U* hat L. in einem einzigen baskischen Wort durch das dem Französischen entnommene *ou* ersetzt, nämlich in *haour* „Kind“, um es von dem gleichlautenden *haur* „dieser“ in der Schrift zu scheiden. Ein paar Mal ist Beides miteinander verwechselt worden:

haour ** VII^{l}21. 351^{l}15. 371^{l}4 (es geht in demselben Vers *haourric* voran). B IV^{l}13.	*haur.*
haur 422^{l}1.	*haour.*

Auch in romanischen Wörtern pflegt L. *ou* nur ganz ausnahmsweise zu schreiben, so *pourpr-* 450^{l}4. 452^{l}12. 16 und:

recours E VI^{l}16.	*recurſa* E II^{r}27.

— Der Laut |*s*| wird, mehr nach dem Muster des Spanischen als dem des Französischen, durch drei Buchstaben wiedergegeben: *c* (vor *e*, *i*), *ç* (vor *a*, *o*, *u*), *z* (am Wortschluss, vor Konsonanten und — das ist dem Baskischen eigen — nach *t*: *etzen*, *etzuten*). Auch vor dem bestimmten Artikel und dem Fragewort *-a* bleibt *z* (*roza*, *eza*), aber doch:

borçae 49^{l}2 (zwei M.).	*borzae* 451^{r}10.

Noch befremdlicher ist:

eceztaturic B V^{r}24.	*ezezta-* B I^{r}9 u. s. w.
gaitcerran ** VI^{l}15.	*gaitzerr-* 357^{r}8 u. s. w.

Ebenso selten kommt das Umgekehrte vor:

bazaizquio E II^{l}13.
berze Ĩ VI^{l}b 31.
ezagutzen 294^{l}20, *-uturic* A I^{l}15.
guizonéc 164^{l}19.

Z wird in fremden Namen und Wörtern, wie *Zacharias*, *zelo* schlechtweg übernommen, hat aber dann eigentlich den Werth eines stimmhaften [*s*]. Wir finden es auch gemäss dem franz. [63] und [77] in:

Elizabeth Mm IV^{r}a 4. ẽ VII^{l}a 13.	*Eliſabeth* 97^{l}5 u. s. w.
Genezaretheco ã IV^{r}b 20.	*Geneſaret(h)co* 28^{r}34. 73^{r}53. 108^{r}1.

Ç erscheint einige Male für *c* vor *e*:

çeineten 415^{r}12.
çeraucan 68^{l}10.
çerbait F VIII^{l}13.
cieçen 80^{l}11.
citeçen 32^{l}6.
çuçenéz ã II^{l}a 27.
eçeinere F VIII^{r}3.
eçen 22^{l}36.

— Mit dieser Gleichwerthgruppe *c*, *ç*, *z* verknüpft sich durch das doppelwerthige *c* die andere, ebenfalls dem Romanischen entnommene *c* (vor *a*, *o*, *u*, Kons. und am Wortschluss) und *qu* (vor

c, i für den Laut [k]. Abgesehen von fremden Namen und Wörtern (so *Quart* 290^{1}23), schreibt L. in einem einzigen Falle *qu* anstatt *c* vor dunklem Vokal, nämlich in [illegible] 100^{1}78 u. s. w. und in allen entsprechenden Formen mit *ai* von *ekan, edin, egan*, wie *baiquaitugun*, *baiquaitezan*, *baiquaitezake*, *baiquaizquio* — niemals, wenn ich Nichts übersehen habe, *baicaitu* u. s. w., wie zu erwarten wäre. Vielleicht ist das mit Rücksicht auf die Niedernavarrer geschehen, für die ja auch die Schriften L.s bestimmt waren; diese nämlich sagen [illegible], freilich auch *quitu*. Wir können auch annehmen, in L.s eigener Sprache habe die Form *baiqueita* gelautet — wir begegnen bei ihm ähnlichen Dissimilazionen (s. unten S. XLVIII) —, und er nur das *ai* von *gaitu* auch hier in der Schrift erhalten wollen. So würde es sich erklären dass wir sonst *gai-*, nicht *quai-* geschrieben finden, oder dies nur ganz ausnahmsweise:

quaizquion Abe H VIII^{1}17.

Anderseits findet sich auch einmal *ezquaitzaitza* (E VII^{1}8) für *ezgai-*. In *baicara* und in allen entsprechenden Formen mit *c* (z. B. *baicaquidizquio* Abe B I^{r}19. IV^{v}5) bleibt immer *c*; ein Mal habe ich *qu* gefunden:

baiquarate Abc A VII^{1}22,

wo wohl sonst *baiquirate* (so 400^{1}28) vorschwebte. Dem *c* und *qu* gesellt sich in Fremdwörtern als drittes Zeichen *ch* (in baskischen Wörtern = vord. [š]) zu, wofür dann und wann die heimische Schreibung eintritt, so:

Corazin 20^{1}21. — *Chorazini* 19^{1}Ü., *-zin* 123^{1}14.
Criſten 348^{1}19.
Cuzen I IV^{1}b43. — *Chuz* 116^{1}3.
Ariſtarque 244^{1}Ü., *-quee* 247^{1}4. — *Ariſtarche* 246^{1}29.

Dem *c* und *qu* = [k] steht zur Seite die Gruppe *g* (vor *a, o, u*, Kons.) und *gu* (vor *e, i*) = [g], die mit der zugehörigen *j* (vor *e, i*), *ge, i* (vor *a, o, u*) = [ž] (*gende, ingoitzean*) wiederum vom Romanischen geliefert worden ist. Doch eignet die letztere nur romanischen Wörtern, und der Laut selbst ist ein unbaskischer, der daher wohl schon damals in der gesprochenen Sprache eine grössere oder geringere Anpassung erfahren haben wird. — Die aspirierten Tenues welche heutzutage da wo sie noch gesprochen werden, die gleichförmigen Bezeichnungen *kh, ph, th* haben, finden sich bei Leiçarraga *k, ck* (im Ausl.) und *pp* (zwischen Vok.), *th* geschrieben, bei Dechepare *ch* (auch *cc*), *ph* und *pph, th*, bei Axular *kh* und *cc, ph* und *pp, th*. Voltoire (1642; BB 12^b) schreibt für das erste *ch*. Ganz ausnahmsweise hat auch L. *kh*:

khen 40[r] 21. *ken* 42[r] 13; u. s. w.

Wie befremdlich auch

daccuffagun B III[r] 1. *dacuffagun* 95[r] 36.

daccarraçuen 193[r] 8.

daccarqueçue 199[r] 29

sein mögen, es kann sich doch nicht um *cc* für *k* handeln, da wie unten ersichtlich sein wird, die aspirierte Tenuis diesen Formen fremd ist. Vielleicht übte die Schreibung der Fremdwörter hier einen Einfluss aus, in denen *cc* dasselbe bedeutet wie *c*, z. B. *accordaturic* 230[r] 11, *accommettitu* 258[r] 11. — *Ph* ist aber daneben in den Fremdwörtern mit dem Werthe von *f* herübergenommen worden. *F* ist eigentlich ein unbaskischer Laut, begegnet uns aber in einigen baskischen Wörten deren fremder Ursprung ganz verwischt ist, wie *affari*. *Ph* für *f* ein Mal in:

prophanatu 251[r] 28. *profanatzen* 256[r] 6; u. s. w.

In Fremdwörtern hat *th* keinen andern Werth als *t*; daher gelegentlich beide verwechselt werden:

Thychique 358[r] Ü. *Tychique* 358[r] 7.

— Gedehnte und verdoppelte Konsonanten kennt die baskische Sprache nicht; wo daher in echtbaskischen Wörtern Doppelkonsonanten geschrieben sind, bezeichnen diese grösstentheils andere Laute als die entsprechenden einfachen Zeichen. Dies ist der Fall bei dem erwähnten *pp*, sowie bei *rr* und *ll* (nach *i*), die mit ihren romanischen Werthen eingeführt sind. Dass man damals zwischen Vokalen *ff* schrieb (*ikuffi*, heute *ihkusi*) ist ebenfalls den Romanen nachgemacht worden, aber ohne im Baskischen irgend welchen Zweck zu erfüllen; denn wenn im Französischen und im Altspanischen neben dem stimmlosen *ff* das stimmhafte *f* steht, so kennt das Baskische den letzteren Laut nicht. Sogar:

Aitaf-|faindu G VI[r] 21. *Aitafaindutaffun* G VI[r] 32.

Weshalb Leiçarraga immer *herffi* schreibt (Dechepare *herfi*), sieht man nicht ein; schwebte ihm etwa die sonst bezeugte Form *hertfi* vor? Vereinzelt steht auch das regelmässige *ff* von *affari* (Dechepare *afari*). Endlich hat man aus etymologischen Rücksichten die Doppelkonsonanten gewahrt; doch war selten Gelegenheit dazu. Man begegnet auch der Vereinfachung:

bataffunaren G VII[r] 3. *battaffuna* 208[r] Ü., *-un* G III[r] 32.

ceinetarico 368[r] 15 (= *-ic* + *co*).

Auf offenbarem Versehen beruhen die doppelten Konsonanten in:

additzea B II[r] 24.

aggueri 435[r] 18.

Cenchreeco 290[r] Schl. (o. f. *Cenchreeco* nach fr. *Cenchree*?). *Cenchreco* 289[r] 1 (vgl. *Cenchren* 244[r] 18).

erraitten 30'2.
leinnnae 37'28.

Ebenso dreifaches *r* und *ſ* in:
Berrriz 221r1 R.
ikaiſſſric B II'31.

In Fremdwörtern pflegen die Doppelkonsonanten beibehalten zu werden, und so wird in *appuerga* 268'31, *apparaduta* 262'10 das *pp* in romanischem Sinne = [*p*], nicht im baskischen = [*p*] gelten. Doch in letzterem gewiss das von *apainen* „bereiten", „schmücken" 412'5 u. s. w., obwohl auch dies romanischen Ursprungs ist (span. *apañar*, kat. *apanar* „herrichten", „bereiten", „ausbessern", „schmücken"). Es kommt jedoch daneben nicht selten, zum Theil wie in der fremden Sprache selbst, der einfache Konsonant vor:

acomettaturic 126'22 f.	*accommettitu* 258r11.
flaca 30r32, *-aturen* 75'3.	*flaccataſſun* ** V'23, *-nac* 287'1, *flaccaturic* ebd. 29, *-a* C VIII'32, *flacquegá* ** VIII'19.
Iaques 5r Ü. 6r21. (so regelmässig im fr. [66] und [77]).	*Iacques* 17r2; u. s. w.
permetitzen 369'12.	*permettitu* 36r8; u. s. w.
prome- ſequin A I'35.	*promeſſén* A II r5; u. s. w.
quitatzen C VII'33.	*quitta* Abc B IV'4; u. s. w.
raportatu ** III'32.	*rapportari* 267'30.
reſujeita 17'8, *-atu* 272'24. 277'11. 281r9, *-aturen* 297'14.	*reſſuſcitatzen* 260'8 (im franz. [63] und [77] regelmässig *ress-*).
ſuportatu * VIII'33, *-aturē* 33r17, *ſuporturequin* * VII'28.	*ſupportatu* 287'1; u. s. w.
tyraniatic D II'19.	*Tyrãno* 245'9.

Beispiele des Umgekehrten sind:

Appollos 243r Ü., *-ec* ī IV'a 30.	*Apollos* 244'24; u. s. w.
Paullen 257' Ü.	*Paulen* 257' Ü.; u. s. w.
guittarrarién 446'2, *-rrác* 448'2.	*guitarrac* 446'2.
epheſſ. ī II'b 47. III'a 44.	*Epheſ.* 46'4 R.; u. s. w.

Der letztere Fall befremdet um so weniger als einerseits bei der Abkürzung *ſſ* öfter durch *ſ* vertreten wird (*Coloſ. Teſ.*; vgl. *Philip. Pier.*) und anderseits die Neigung besteht *ſ*, wie im baskischen, so auch in Fremdwörtern doppelt zu schreiben: so regelmässig *pauſſu* 20'29 u. s. w., *pauſſaturen* 123'6, ferner *eleſſi* 326'2. 336r17. — Hier sind nun alle jene Varianten der Lautbezeichnung anzuschliessen welche die aus dem Ro-

manischen entlehnten Wörter im Romanischen selbst schon aufweisen: der Zwiespalt zwischen etymologischer und phonetischer Schreibung setzt sich bis ins Baskische fort. So haben wir *ct* neben *t*:

appoinctamẽdua 421^{r}2. ẽ I^l b 9, *-amendu* 424^{l}10, *-atzeco* ẽ I^{l}b 11.	*appointadi* 7^{l}24.
licteretan 215^{r}15.	
ſuiect 285^{l}5.	*ſuiet* 103^{l}51. 285^{r}1 u. s. w., *juiettẽ* VII^{r}31.

Ferner *ci* neben *ti*:

tentacionetan 126^{r}4. *audiencián* 259^{r}23.	*tentationetan* 9^{l}13; u. s. w.

Gewöhnlich nämlich behalten die schon in der lateinischen Litteratur belegten und sonst unveränderten Wörter ihr *ti*, also *abundantia, patientia, gratia* u. s. w. Aber regelmässig wird doch *precio* geschrieben. Vgl. ferner:

viciofoa A IV^{r}24.	*vitiofoa* F III^{l}6; u. s. w.

Umgekehrt dringt ein latinisierendes *ti* in romanische Wortformen ein:

ſoberantiataco Abc B IV^{l}12. *triſtetián* VIII^{l}9.	*ſoberancia* 324^{l}1, *-atacoz* 369^{r}9.

Bei L. ist allerdings die gewöhnliche Form *triſtitia* (z. B. 195^{r}6); aber wie *ſinecia* 343^{l}14, *paubrecia* 323^{r}2, so sagte man auch damals schon *tristecia* (heute *ſinecia, tristecia*) neben *flaqueça* (so auch heute) u. a. — Von denjenigen Schreibverschiedenheiten welche uns nicht in demselben Wort aufstossen (z. B. *compainia — Eſpaignia — ſeignoria*; *reilla — beilhaqueriazco* F VIII^{r}21) schweige ich. Nur bemerke ich dass wenn das sog. stumme *e* im Auslaut französischer Wörter, das ja, nicht bloss in Südfrankreich, im 16. Jhrh. noch lautbar zu sein pflegte, im Baskischen meist wie das bask. *e* behandelt wird (*digneac, iugeac, princeac*; in dem letzten Wort geht es sogar vor *e* in *i* über: *princiée* 38^{l}25, *princicy* 71^{l}21, *princietaric* 293^{r}8 entgegen *reguée, echetarat* u. s. w.), das doch wohl nicht immer der Fall ist, wenigstens heisst es zwar *Pilate*, aber *Pilati, Pilatgana.*

Die bisher vorgebrachten Varianten haben das Gemeinsame dass sie keinen Unterschied der Aussprache ergeben, wenn auch damit nicht gesagt sein soll dass sie alle wirklich auf einem Schwanken in der Rechtschreibung beruhen. Ich wende mich nun zu der zweiten weit grösseren Gruppe der Varianten, derer mit welchen ein Unterschied der Aussprache verbunden ist. Sie würden eigentlich wieder in zwei Unter-

abtheilungen zerfallen, die der Varianten welche der Sprache L.s oder dem Baskischen überhaupt nicht zugeschrieben werden können, die also den Charakter mechanischer Druckfehler tragen, und die der Varianten welche als gesprochene Formen entweder nachweisbar oder doch denkbar sind. Aber da es hierbei doch ohne Unsicherheit und demzufolge ohne Willkür nicht abgehen könnte, so ziehe ich es vor die ganze Masse nach äusserlichen Gesichtspunkten zu ordnen, und wo mir Lautwandel vorzuliegen scheint, das ausdrücklich zu bemerken. Manches freilich was man vielleicht hier erwartet, wird erst später beim Morphologischen und Syntaktischen zur Sprache kommen; denn auch in dieser Richtung sind die Grenzen zum Theil unsicher.

1) Verwechselung zwischen einzelnen Buchstaben (auch z. Th. zwischen einem solchen und einer einen einfachen Laut ausdrückenden Buchstabenverbindung):

a) zwischen Konsonanten oder zwischen Konsonanten und Vokalen. Zum grössten Theil wird sie auf die Aehnlichkeit der Typen zurückzuführen sein; doch wirken noch andere Anlässe, z. B. wird an die Stelle des erforderlichen Buchstaben leicht einer von denen gesetzt die sich in seiner unmittelbaren Nachbarschaft befinden.

***a* für *n*:**

complimeadua ĩ VIII[1]b 35 (a_1).

***b* für *d*:**

beabruarenác VI 3 (b_1).

***b* für *h*:**

babitationea D VI 18 (b_1).
bambat D VI 27 (b_1).
babar 51 Ü. (b_1).
beb. ĩ II a 15 (b_1).
ephef. 375 9 R.

***b* für *p*:**

nabazbaita B II 30. *nabazpait* 326 3; u. s. w.

***b* für *u* (= *v*):**

aburtean 311 8 (südfranz.). *auertainbat* C II 65

***c* für *ç*:**

caretencát 418 2 (c_1, c_2).
cagola C IV 2.
cagoneā II 39.
cecéin 147 30.
cecón 97 13. 99 34.

cuec 420^{r}3.
cuequin 319^{r}14.
*cuhurtziaren*** I^{r}12.
cutenean E IV^{r}6.
dencát 271^{r}25.
diecoçuen 317^{r}7.
ditecen-cát B V^{l}24.
ecaque F VI^{r}23.
Elicá ẽ VII^{l}a 2.
encunic 167^{l}47.
eztucue 40^{l}25.
gaitzatẽcát G V^{l}5.
gaucá 273^{l}16.
guiconén 7^{r}16.
ican 238^{r}33. ẽ IV^{r}b 4.
ieçadacue 3^{r}8.
itzacue 112^{r}35.
leçatẽcát 54^{r}59.
puiſſancá 9^{l}13.
salutaitzacue 289^{l}11.

Natürlich sind hier diejenigen Fälle nicht bemerkt wo die betreffende Schrift kein *ç* besitzt (s. S. XXIV).

***c* = *e*:**
conucrtitzera A 5^{r}13 (c_2).
*erideitcn*** VIII^{l}9.
Iudaca 257^{l}24.

Es sollte stehen *Iudu*; ich kann mir die Form nur erklären wenn sie unmittelbar aus dem lateinischen Texte herübergenommen worden ist, wie *Samaritana* 165^{l}7. 9, obwohl auch dann *Iudea* zu erwarten gewesen wäre.

***c* für *g*:**
carcagarritaco G V^{l}7 (c_2).
corputz 51^{l}12 (Einwirkung des lat. *corpus*).

Amorecatic kann nicht hierher gezogen werden; es ist die regelmässige Schreibung (81^{l}29. 351^{r}7. ã V^{l}a23. B VI^{l}10. C IV^{r}28. D I^{l}18. IV^{r}5; mit *g* ist es mir gar nicht aufgestossen), auch das Niedernavarrische und Soulische sagen so (*amorecatic* schon bei Dechepare und in den westniedernav. Pregariac von 1651 [BB 23^d] S. 2. 17. 22). Ich vermag dieses *c* nicht zu erklären, da sonst überall nach Vokal wie Konsonant *-gatic* geschrieben und gesprochen wird; Salaberry (BB 277) bemerkt S. 10: „Le mot propre serait *amoregatik*; par corruption on a substitué la lettre *k* à celle *g*.“

c für ***k***:

vcan 303r 5 (unmittelbar vor *Iaincoac*).

L. schreibt *ekan, ekuten,* aber *eduqui, eduquiten.* In demselben Verbalstamme wechselt regelmässig *k* mit *c,* nach Massgabe der Lautumgebung, oder wie wir vermuthen dürfen, der Betonung. So haben wir *ikuffi, ikuften, ikuffe,* [illegible], aber *dacuffate, badiacufquiat, becuffa,* und *eracuffi,* [illegible]; *ikuffi, ikuften,* aber *iracatfi, iracaften*; *ekarri, ekarten,* [illegible], *ekardaçue, ekatzue,* aber *gacarquela, dacazquet,* [illegible]; jedoch statt des zu erwartenden *erac-* tritt uns *erakarri, erakarten* entgegen, sogar *esterakarran* 299r 18, also *k* nach *r*. Aehnlich, aber nicht ganz übereinstimmend ist das Verhältniss zwischen *th* und *t* bei *ethorri, ethorten, athor,* [illegible], *banathor, bethor* — *gatozte, datorquela, baniatorquec.*

c für ***o***:

ençutecc ẽ VIII r a 4 (c_2).

c für ***r***:

fiac A VI l 29.

c für ***t***:

ceructarac C VI r 7 R. (c_2).

ç für ***c***:

çaiçu ** VI l 34 ($ç_2$).
ceraucan C VI r 9.
communiçatzeco 426 l Ü.
drauça D VI r 29.
ediñçatu 386 r 3.
guciaç ẽ IV r b 14.
Iainçoa 10 l 24.
maradiçatu ** VI r 2.

ç, c für ***ch***:

cekenqui 324 l 6 (zwei M.). — *chekenqui* ẽ VIII r a 22 (sonst *chekena* ã VII l a 19).
çucen 4r 3, *-na* 224r 11. 358r 1. 418r 15. — *chuchen-* 100r 79 u. s. w.
gaiço B VII l 35. — *gacho* 435r 17.

Eigentlich ist *ch* für *ç* verkleinernd; aber vielfach ist der Unterschied aufgehoben, und die sekundäre Form die herrschende.

ç für ***e***:

tęftimonio ** IV l 28.

***ç* für *h*:**

be- çar A be A VIII^{l}29 (die vorhergehende Zeile beginnt mit *ça*).

***ç* für *(t)ſ*:**

fantaſïaçu G V^{l}24. VIII^{r}5 (vgl. *-azco* G III^{l}21).
harriçuetara 23^{l}5. 24^{l}20. 66^{r}5. ^{l}16.
ilhumbeçu 149^{l}10.
m̃ediçu 100^{r}65.

Dieses *-çu* ist niedernavarrisch für lab. *-tſu* (*harritſu, menditſu, odolſu*; bei L. *verthuteſu, vrgulutſu, iaquinſu*).

***ch* für *ç*:**

charqui 403^{l}2.	*çar* 15^{l}16; u. s. w.

Wie eben gesagt, ist *ch* eigentlich verkleinernd.

***d* für *ç*, *c*:**

daicula C VI^{r}17.	*çaicula*.

Das werde ich unten, im Zusammenhang mit andern Verbalformen, zu erklären versuchen.

deçaqueagu C VIII^{l}16 (mdl.).	*ceçaqueagu* C VII^{l}35.
eztitiát 434^{r}2 (*ditiát*; mdl.).	*citiat* 49^{l}20, *citiagu* u. s. w.

***d* für *th*:**

audit̃e **I^{l}22.	*aurthiteco* 179^{l}59, *-iten* 406^{r}5.

An der zweiten Stelle ist die Bedeutung des Verbs: „werfen", wofür aber die Wörterbücher vielmehr *aurthiqui, arthiqui* und auch mit *d aurdiqui, aurdigui* angeben; und so hat auch L. 73^{r}48 *aurthiquiten* (franz. *à tirer* = *à tirer à la rame*). An der ersten Stelle übersetzt *nola bere arraça maradicaturat audit̃e baitute gueiće* das franz. *ſentans tous leur maudite race*, und an der dritten *Inuidiatura aurthiten du*: *conuoite à enuie*, und wir sehen deutlich dass das baskische Verb welches dem rom. *tirer, tirar* „werfen" entspricht, ihm nun auch in die übertragene Bedeutung: „(in eine Farbe) fallen", „(einer Sache) ähneln", „(auf Etwas) hinstreben" folgt.

***e* für *c*:**

diaerenac c̃ VII^{l}b 6 (e_1).
ieenac ***IV^{l}2 (e_1).
Lue. **IV^{l}16 R.
lue. ĩ IV^{r}b 48.

Der zweite Fall ist nicht wiedergegeben, weil zuerst *c* gelesen wurde; in der That handelt es sich in diesem und im

vierten Fall (hier aber nur im L., im St. ist ein deutliches [illegible] um schadhafte *e*-Typen.

***f* für *ſ*:**

menoſpreciatu ** VIl 15.

***g* für *k*:**

egar 195r 12. 303r 13. 338r 2,
-ari 127r 27. 410r Ü.,
-arten 283r 18.

Es ist das sicherlich dasselbe Verb wie *ekarri*, von dem es sich hier in der Bedeutung durchaus nicht unterscheidet, ja es folgen 338r nahe aufeinander: *elkarren cargá egu itzague* und *bere cargá ekarriren du*, und dem *gure bekatuac [illegible]* 411l 24 entspricht das *gure bekatuac egari* der Kapitelüberschrift. Es ist *egari* eigentlich eine mundartliche Form von *ekarri*, die aber zum Theil für die gleichen Mundarten mit etwas verschiedener Bedeutung verzeichnet wird; bei Larramendi *egatu* unter „llevar“, *ecarri* unter „traer“, bei Gèze *egari* als „préserver, garantir“ und „supporter“, *ekharri* als „apporter“, bei van Eys *egari* lab. als „user“, *ekarri* als „porter, apporter, amener“. Dechepare B IIr 8 hat die vermittelnde Form *egarrico*, mit doppeltem *r*, wodurch freilich Verwechselung mit *egarri* „durstig“ (ebd. C IIr 20) hervorgerufen wird.

***g* für *p*:**

gorgutza ĩ IIr b 39 (g_2).

***g* für *q*:**

c-, chekenqui č IVr a 14. 15. VIIIr a 22.
cekenqui 324l 6.
nenquiguengát 265r 20, *nenguién* 328r 33.
guẽquinztén 239l 13.

In beiden Fällen warnt die Wiederholung vor der Annahme einer Buchstabenverwechselung; der erstere ist wohl dem lab. *unqui* = soul. *hounqui* zu vergleichen, im letzteren mögen Formen von *equin* sich eingemischt haben.

***g* für *r*:**

bothege C Il 2 R. (es folgt unmittelbar *gucitaco*).

***h* für *b*:**

gahe ** VIIr 27.
heh ĩ Ir b 21 (h_2).
hetheric 212l 8 (h_1).
ilhũhea 429l 13 (h_2).

h **für** ***g*:**

hure *** III^{r}12 (*harçaz eta hartan* geht unmittelbar voraus).

lenhoage *VII^{l}20.

i **für** ***c*:**

berantior ẽ VIII^{r}a 15, *-iorrac* ebd. 33.

k **für** ***c*:**

karriquetara 215^{r}15.	*carrica* 9^{l}5, *-iquetan* 21^{l}19. 133^{r}26, *-iquetara* 123^{l}10. 135^{r}21.
kordác 263^{r}32, *-atoz* 162^{l}15.	*cordaz* 224^{l}25.

L. pflegt das *c* im Beginn der romanischen Wörter zu wahren, im Inlaut *k* für *cc* und *c* (nach Konsonanten) nur in ganz eingebürgerten Wörtern (*bekatu, barkatu*) zu setzen.

m **für** ***h*:**

M. F V^{r}4.

m **für** ***n*:**

ceim ĩ IV^{l}a 46 (*ilhumbe* steht unmittelbar darüber).

Chanaam Mm III^{l}b 21.

Iaincoarem C III^{l}8 (es folgt *Semea*).

mincenetic 256^{l}11.

In den drei ersten Fällen kann man an eine falsche Auflösung des Tilde denken ebenso wie in:

n **für** ***m*:**

cenbat 126^{r}8.

n **für** ***u*:**

Anri Kal. II^{r}2.	*Auri* Kal. II^{l}2.
gniaizquió 217^{r}4.	
lnc ĩ VIII^{l}b 48.	

p **für** ***g*:**

porputz Abc B III^{l}25.

q **für** ***g*:**

equiteco 358^{l}7.

ezquitzaizte 332^{l}5.

ezquaitzaitza E VII^{l}38.

Nach *ez-* werden *b* und *d* verhärtet (nach *bai-* auch *c*: *baicara*), aber *ezgara, ezgaituzte* u. s. w.

[***r*** für ***n***:

belhaurico 221^{r}60. 225^{l}40. 249^{r}36. ^{l}5, *-rica-* 33^{r}14. 56^{l}29. 62^{r}40. 81^{r}17. 94^{r}19. 152^{l}41.

belhaun 286^{l}11. 349^{r}10. [illegible] 12. *-netara* 108^{l}8, *-ac* 282 4, *-nac* 312^{l}14.

Van Eys hat, wie man sieht, Unrecht kurzweg zu sagen, L. schreibe *belhaur* für *belhaun*. Jenes ist allerdings eine Form die einer oder der andern Md. (so dem Südhochnavarrischen) eignet; hier aber kommt sie nur vor *-ic* + Vok. zur Anwendung (vgl. alt- und neusüdfranz. *dimergue*, *morgue* u. s. w.).]

r für ***t***:

Cejarcaric 257^{l}1 (r_2).
crearura 320^{l}17 (r_2).
cra ẽ VIII^{r}b34.
handiraſſun F VIII^{r}39, *-na* ebd. ^{l}8.

Eine mundartliche Form; S. Pouvreau (BB 788) gebraucht ebenfalls neben dem gewöhnlichen *handitaſun* zuweilen *handireſun*, so S. 27. 52. 56.

hilrzeracoan ẽ VIII^{r}b 32 (r_1).
gorpurz ĩ II^{l}a 1 (r_2).

Abgesehen von der Nachbarschaft eines *r* in fast allen Fällen, ist die grosse Aehnlichkeit zu bedenken welche in diesen Schriften zwischen *r* und *t* besteht.

ſ für ***b***:

ſuſmettitu 332^{l}5, *-itzeco* F VII^{l}1 (bearn.).
submettitzen G V^{l}29 (lat.).

ſ für ***c***:

Aſſenſionetico C VI^{r}12 R. ($ſ_2$).

ſ für ***ch***:

ſirmendu 264^{r}3.
chirmendu 193^{r}2, *-uac* 193^{l}4. 5, *-ua* 193^{l}6. ẽ IV^{r}b45.

Es verhält sich damit wie mit *ç* und *ch* (s. oben).

ſ, s für ***f***:

diſ- famatzera D VII^{l}26, *dis- ſamaçale* 377^{r}2 (span.).
diffamatzen D VII^{l}17.

ſ für ***l***:

Legiſſatora A VIII^{r}8 ($ſ_2$).

ſ, s für ***z***:

ikus garria F II^{l}23 R.
ikuzgarria F II^{l}22.

Es ist zugleich Wortverwechselung; *ikusgarria* bedeutet „das Sehenswerthe“.

laburſqui B II^{r}29. VIII^{l}28.

Zwar kann ich *laburzqui*, die im Labourdischen und Nieder-

navarrischen herrschende Form (= soul. *llabursqui*) bei L. nicht nachweisen, aber er hat *arinzqui* [illegible] II^{r}14, *commanzqui* B VIII^{l}30, *bardinzqui* F V^{r}15, wo allerdings kein *r*, sondern ein *n* dem *z* vorhergeht. Neben *laburtqui* steht das Adverb der gewöhnlicheren Bildung, *laburqui*, so 415^{r}12. E IV^{r}2. Abc H VIII^{l}22.

t für ***c***:

ditut 377^{l}13 (t_2; ist zugleich Wortverwechselung).	
lurretit 108^{r}3 (t_2).	

t für ***ch***:

tipitobat 405^{r}5.	*chipitobat* 405^{r}5, *chipi-* 20^{l}25 u. s. w.

Hier hat *t-* offenbar den Werth des mouillierten *t*, der später durch *tt* ausgedrückt wurde, und es liegt eine mundartliche Variante vor. Auch das *-to* ist so viel wie *-tto* und wechselt mit *-tcho*:

haourto- 191^{r}33. 336^{r}19 u. s. w. („Kindlein" im geistlichen S.).	*haourtcho-* 3^{r}8. 11. 13 u. s. w. („Kindlein" im eig. S.).

Zum grössten Theil aber vertheilen sich die beiden Formen der Deminutivendung auf verschiedene Wörter: *appurto, emazteto, iflato, kordato, açauto* (25^{r}30; s. van Eys Dict.) — *choritcho, gambratcho, liburutcho, ohetcho, templetcho.*

t für ***d***:

albeitzinteitze 111^{l}23; vgl. *cintezquete* 193^{r}28.	*cindeiztençát* 316^{l}4. 323^{l}9. 327^{r}7.

L. zieht hier das *d* vor, obwohl dadurch der Einklang mit *guentecen, guentezque, guintezque* und weiter mit *guentuen, guintuen* aufgehoben wird. Das Guip. hat *guindecen, cindezten*; das Lab. und Soul. *guint-, cint-*; für die franz.-bask. Mdd. im Allg. verzeichnet Dartayet (BB 319^{c}) *guintecen, guindecen* und *cintezten, cindezten,* aber Salaberry gibt in der That für das Niedernav. an: *ginten, cindezten.*

chuchent *(ceiten)* 132^{l}11. *(cedin)* 13. *(itzaçue)* 399^{l}12.	

Vgl. unten S. LII *ilhund* u. s. w.

t für ***h***:

baitaiz 13^{l}19. 122^{l}57.	*baihau* 8^{l}41, *baihincén* 205^{l}18; u. s. w.

Van Eys VAL S. 30 Anm. 2 deutet die Möglichkeit an dass auch in *baiheçaquete -t-* stände; das ginge wegen der Zweideutigkeit nicht (vgl. *baiheçaquegu* „dich" Abc B II^{r}25, *baiteçaquegu* „ihn" Abc B III^{l}19).

t für *i*:

anjmalar 135'7.

t für *r*:

arthatican 215'21 (statt *arra-*; Einmischung von *arthatu*).

[illegible] D I 27 (t_1).

[illegible] 7 V a 36 (t_1).

hartan 11'6.

hartequitan 138'15.

arran 12'24 ([illegible] BB 6—7 ebend.).

Vgl. *harrequi* bei Pouvreau, worin van Eys *harrequin* erblickt.

atutaren A IV'23 (t_2).

athait D IV'30 (t_1: wir haben aus Versehen den Druckfehler verbessert).

Vgl. oben [illegible] für [illegible]. So *ptompt* im franz. 7 394'2, [illegible] in den guip.-bizc. Sprichw. von 1596 (BB 6—7) 10, 15, [illegible] ebend. 30, 11 (umgekehrt *beratu* für *betatu* ebend. 12, 5).

th für *d*:

ertheitzebat G V'35, „Einbildung" oder „Erfindung", wenn es auf *erdeiten* zurückgehen sollte.

beranthuren 396'37.

mintharie 260'11.

berandua 72'35 (zwei M.) 83'11.

karminda 446'11, *-ura* 279'11.

famindura 344'31.

u für *n*:

spiritaua 7 VIII'a 25 (u_2).

u für *y*:

çauin 112'30.

çauenac 387'16.

Van Eys VAL S. 47 Anm. 2 meint, das letztere *çauenac* (ist Druckfehler) stünde für *ceraucnac*. Aber ganz abgesehen davon dass es sich dann weder als eigentlicher Druckfehler noch als mundartliche Variante leicht erklären liesse, entspricht *çayenac* dem Wortlaut des Urtextes wie dem der franz. Uebersetzung (*auxquels il a esté annoncé*), während die andere Lesung bedeuten würde: „denen er es verkündet hatte"; auch vergleiche man zu diesem *denũtiatu içan çayenac*: *denuntiatu i[illegible] etzayenée* 288'21. Ebenso zu der Stelle der ersteren von van Eys nicht erwähnten Form: *Efeatzen çauin queuari* [illegible]:

Escatzen çayanari emóc 8[l]42. Ich werde diese Verbalformen unten, im Zusammenhang mit andern, zu erklären versuchen.

x für *z*:
extugu 301[r]4 (im vorhergehenden V.: *examinatzen*).

z für *c*:
horrez C II[r]36 (bald darauf *guiçonez*).

z für *s*:
finhetz 170[l]46.

z für *x*:
ezhorta 371[l]1.
ezhortatione * VI[l]1.
teztuan * VII[l]13.

Graphisch oder phonetisch?

Ein Interpunkzionszeichen für einen Buchstaben:
:ro tara A VII[r]11. = *orotara*.

Ein Buchstabe für eine Ziffer:
r7 õ IV[l]b 31. = 17.
i 80[l]7 R. (*i. cor.*; nicht wiedergegeben). 141[r]26 R. 141[l]1 R. 142[r]14 R. = 1.

b) zwischen Vokalen. Diese Verwechselungen sind im Verhältniss weit häufiger. Die leichte Vertauschbarkeit welche zwischen allen vokalischen Lauten besteht, erzeugt nicht nur eine Menge wirklich mundartlicher Varianten, sondern auch individueller und gelegentlicher. Wie die Vokale gern versprochen und verlesen werden, ebenso gern werden sie auch verschrieben und verdruckt. Insbesondere spielt die Vorausnahme eines zu sprechenden, die Wiederholung eines gesprochenen Vokals eine bedeutende Rolle. Setzer denen die Sprache fremd ist, werden sich etwas anders benehmen als Setzer deren Muttersprache sie ist; sichere Rückschlüsse auf die Nazionalität der Setzer werden sich aber aus den Drucken selbst kaum ziehen lassen. In unserem Falle möchte ich allerdings baskische Setzer vermuthen, einestheils weil ich es für misslich halte alle mundartlichen Varianten auf Rechnung Leiçarragas zu setzen, anderseits weil hie und da, wovon schon Belege gegeben

sind, ganze Wortformen, freilich in sinnloser Weise miteinander vermengt zu sein scheinen.

a für ***e***:

accufatzan 257r21 (a_3). *interrogatzan* 195r5 (a_2).	
amplega A IVl18 (a_1; franz.Ausspr.).	
arrachqui ã VIIlb 32 (a_1).	
appartenitzen ᷉ VIIIr23. 344l3. G VIIIr13 (franz.).	*appertenitzen* ã IIIlb 13 u. s. w.
aznaguian 332l2 (a_1).	
baldur 372l20.	
bira 130l35 (∾ *gara, dira-[de]*).	*bire* 310r34. 400l5.
berahala 257l26. 262l17 (a_1; + *bera*).	
çaretala 354r10 (a_2).	
cembaitrabeit 257l24 (a_2).	
daclaratzen C VIIIl20 (a_1).	
daftaturan 179l52 (a_3; + *-aturán*).	
emparadoregoaren ã Vrb 34 (a_1).	
ereitara 66r3 (a_1; + *-tara*). *vkaitara* E VIr32.	
erra (badadi) 294l15 (und immer *erratzen*).	*erre (citzaten, cedin)* 246r19. 440r7 (auch *erre içaten* und immer *erreren*).
ezpaguina 326r14. F Vl35 (mdl.).	*baguine* E VIl33.
ezterakarran 299r18.	*erekarrac* 378l11; u. s. w.
fidal 303r13 (es folgt *da*; oder ∾ *-al*; franz. *-el*?).	
gaituala F VIr17 (a_2).	
garauzquic A VIl18.	*guerauzcac* 436l10.
gendetzecoataric 175l31.	*gendetzecoetaric* 176r40.
hemandic 193r31.	
hunadrano 153r51. 154r5 (wohl für *hunat-drano*).	*hunedrano* Kal. IIl27. 28 (neben *oraindrano, noizdrano, egunerano*; vgl. *huneraino* in andern Mdd.).
itzaradoqui D IIl23.	*itzeradoqui* D VIr18. VIIIr34. E IIr12. Abc I vl30 („verpflichtet").

maſtacatzen 449^{1}10 (a_2; ich kann keine andere Form dieses Verbs nachweisen).	
offrandatu ã VIII^{r} a 17 (franz.).	*offrendatzeco* ã IV^{1}b 17; u. s. w.
ſaluamandu ĩ V^{1}a 9 (a_3; franz. Ausspr.).	
ſargeantari 7^{1}25, *-tac* 240^{1}35 (südfranz.).	*sergeantéc* 240^{1}38.
ſoſſagu 14^{r}26. 117^{1}24. G v^{r}7 (gleich darauf *ſoſſegatzen*).	*ſoſſegarequin* 367^{r}12, *ſoſſega* 28^{r}32. 73^{1}51; u. s. w.

Dieses *ſoſſagu* ist jedenfalls mundartlich; Larramendi führt *sosagatu*, *sosagua* neben den Formen mit *e* an; Aizquíbel ebenfalls *sosagua* und *sosagutu*. Beides aus Leiçarraga, letzteres mit der Zahl LXXIII (wo *ſoſſega* steht), gemäss der grossen Liederlichkeit mit der dieses Wörterbuch herausgegeben worden ist (wie ja auch *sosagatu* in *sosagatu* zu verbessern ist), Fabre *sosagûa* unter „tranquille". Das *a* scheint im Romanischen nicht begründet zu sein (span. *sosegar*, *sosiego*, kat. *sossegar*, *sossego*). — Neben *daiteque* tindet sich in den bask. Mdd. auch *daitaque* und besonders *ditaque*, wohl in Folge von Dissimilazion; dieses *a* ist auch L. nicht fremd, ich habe es wenigstens ein Mal angemerkt:

citaqueen 213^{1}14.

Vgl. dazu *çatequeen* 262^{1}21. 387^{1}8. F v^{1}31; *dataque*, *çataqueen* u. s. w. scheinen auch die heutigen Mdd. nicht zu kennen. — Endlich hat L. sehr häufig an Stelle des *e* als Vorvokals des Präteritums das eigentlich dem Präsens zukommende *a* (über diese und die umgekehrte Vertretung s. meine Bask. Stud. I, 5. 24 ff.). So (ich stelle die einzelnen Wurzeln voran):

[*ça* trans.]	*çaçaten* 201^{r}15, *laçaten* B I^{1}38.	*ceçaten* 64^{1}6 u. s. w., *leçatençat* 64^{1}6 u. s. w.
[*daſ*]	*baçadaſſaten* 90^{r}5.	
[*di*]	*andin* 367^{1}3.	*albeitendi* 156^{r}42. 382^{r}12.
	ezladin 185^{1}37. 390^{1}11.	*ledin* 251^{r}26. 390^{1}11.
	ezlaite 47^{r}22, *bailaite* * IV^{1}32.	*leiten* 264^{r}6.
[*gi*+*di*]	*çaidianean* 277^{r}3, *naidiqueen* * VI^{1}18, *laidi* 181^{1}33, *laiditenac* 263^{1}43.	*leidioten* 111^{r}11.
[*qui*+*di*]	*baitzaquidizquion* 62^{1}4.	*cequidizquion* 117^{1}19.
	ezlaquidiqu F v^{1}36.	*lequidie* F III^{1}31.

[da-qui, Pz. eduqui]	*çaducatela* 264^{l}8, *ecdutzala* 211^{r}11, *audutzan* 351^{r}7.	
[da+qui, Pz. rkan]	*etzarautala* 353^{r}15, *bemarraun* 427^{r}5, *baitzarauen* 235^{l}3. 418^{r}15, *balaraue* 387^{l}8.	[illegible] 68^{l}8, [illegible] 57^{l}11 [illegible]; u. s. w.
[gui]	*azmaguean* 332^{l}2, *ezlaguian* 408^{r}17, *ezlaguiançát* 438^{l}1, *ezlaguioten* 440^{l}4.	
[go]	*ezlaudençat* 202^{r}31.	*baitzaude* 26^{l}34, [illegible] 64^{l}4; u. s. w.
[karr]	*çacarquela* 200^{l}5. 201^{r}17, *çacarqueitela* 250^{r}16.	
[ra-ma]	*çaramatenac* 114^{r}14.	
[rrai]	*çarrayón* 437^{l}8, *çarreitzola* 82^{r}32.	
[tza]	*baitzatzan* 264^{l}8.	*baitzetzan* 138^{r}29, [illegible] 14^{r}24; u. s. w.

Ich habe hier auch diejenigen Fälle eingereiht in denen bei L. das *a* im Präteritum das Gewöhnlichere, vielleicht das Alleinige ist, (*ez*- scheint dissimilierend -*a*- nach sich zu begünstigen; besonders lehrreich ist 390^{l}11). S. auch unter *a* für *ar* (S. XLVII). Und dahin habe ich auch die Vertauschungen zwischen *ei* und *ai* verwiesen.

***a* für *o*:**

Dahatʃu 402^{l}12 (a_1).
quiçana ĩ VIII^{l}a 11 (a_1).
halacara * V^{l}22 (a_3).
iayat egunaz ĩ III^{l}a 16 (von *iayo*; vgl. lab. *sortegun* neben *sor-egun*).
Salamon ** VIII^{r}2 (allg.). — *Salomon* 1^{l}6 u. s. w.

Mit dem -*o*- der dativischen 3. P. wechselt bei L. vielfach -*a*-, man kann nicht sagen dass das Eine älter ist als das Andere, beide sind aus -*au*- entstanden. So:

çaizcan 46^{l}1.	*çaizconetaric* 161^{l}40.
gaquitzan B IV^{l}23.	*gaquitzonçat* ** VI^{l}28.
drauca, *draucat*, *draucagu* u. s. w. durchweg.	*draucoala* B II^{r}3, [illegible] C VII^{r}16, -*oán* Abc B VI^{r}16, *diraucoé* 377^{l}8 (also -*o*- vor Vokal).

daritzanac $285^{l}8$ (ebd. *daritzoçuen*), *-ana* $421^{r}10$. — *daritzón* $346^{r}33$.

daritzagu $425^{r}19$, *-agunean* $425^{l}2$. — *daritzogun* $423^{l}23$. $427^{r}5$.

daritzaten $347^{r}24$. — *daritzoteney* $278^{r}27$. $293^{r}9$.

çarreitzate $90^{r}13$. — *çarreitzola* $82^{r}32$.

diotſa, *-ate*, *ciotſa*, *-ate* (*-ala*, *-atela*) $33^{l}26$ u. s. w. — *diotſó* u. s. w. $5^{l}6$ u. s. w. (zu Anfang gebraucht; unterliegt dann nach einem kurzen Ringen den *-a*-Formen).

a für ***u***:

larambate ã VI^{r}a 11 (a_2).
miracaluric G $\text{I}^{l}26$ (a_2).
sainda $412^{r}5$ (es folgt *Iaincoa*).

au für ***o***:

repauſa- $220^{l}49$. ** $\text{III}^{r}17$ u. s. w., *repaus* Abc B $\text{IV}^{l}10$. — *repoſa-* $72^{r}31$ u. s. w.

Das *au* ist hier zugleich ursprünglich und südfranzösisch; nur letzteres ist es in:

compauſa- ã I^{l}a 14. Abc I $\text{IV}^{r}18$. $\text{VII}^{l}10$.

diſpauſa- ã V^{l}b 29. C $\text{I}^{l}2$. E $\text{IV}^{r}25$. G $\text{II}^{r}28$. $\text{III}^{r}38$. Abc B $\text{II}^{r}7$. $\text{IV}^{l}16$. I $\text{II}^{l}1$. $\text{III}^{r}18$. — *diſpoſatzen* E $\text{I}^{r}18$.

e für ***a***:

aitzineratu G $\text{VI}^{r}8$. — *aitzinaratzen* G $\text{VI}^{r}7$ und so immer, trotz der Herkunft von *aitzinera* (ebenso *aldaratzen* von *aldera*).

çeineten $415^{r}12$ (e_3).
ceinetera $373^{l}12$ (e_3), *onetera* ẽ VII^{l}a 22, *reguetera* $449^{l}14$ (+ *-tera* vom Inf.).
contretaco 64^{r}Ü. u. s. w. — *contrataco* irgendwo.
creſpe $454^{r}8$ (franz.). — *creſpá* $454^{r}8$, *-a* $454^{l}14$.
deçadençat $172^{l}38$ (e_2).

Elies 77[l]4 (wegen franz. *Elie*).	*Elias* 19[l]14 u. s. w.
degrançarequin I[r]31 (e_1).	
elkerri 190[r]14 (e_2).	
erguia 47[l]29 (nach *bere*).	
iregan 33[r]20 (ebend. *iraganen*).	
perticipatzen 301[l]13 (e_1).	
repporta 240[l]38 (südfranz.).	*rapporteri* 267[l]30.
Theſſalonicerat 378[l]10.	*Theſſalonicara* 241[l]1.
rigetacotz 376[l]21 (e_1).	*efagetan* G V[r]12.

Für präsentisches *a* findet sich bei L. einige Male das dem Präteritum entstammende *e*, so:

eztegagut 55[r]72. 74. *baitegaguzquic* 208[r]24.	*naçaque* 161[l]48. *badagagut* 179[l]55; u. s. w.
gueranzcac 436[l]10.	*garanzcac* 436[l]9. *gueranzquic* A VI[l]18.
nequionçat 333[l]19.	*daquionçát* 161[r]31.

In dem Präsens von ein paar Verben, wie *deza*, *dema* hat sich schon bei L. das *e* ganz festgesetzt: immerhin finden wir:

diaçiqun 52[r]17 (VAL S. 25 Anm. wird das Fehlen dieser Formen „le à toi" behauptet).	*dieçaçuedãçát* 266[l]11; u. s. w.
açan 196[r]30, *açanean* 134[l]8.	*baheça* 8[l]39, *ezeçadan* 256[l]4.

Auch *derra* scheint gewöhnlicher zu sein als *darra*:

badarraçue 39[l]3, *eztarradan* 383[l]19.	*ezterraten* 381[l]2. *ezterrala* 402[l]13; und sonst.

Ei für *ai* ist besonders zu behandeln. Es findet sich bei L. zunächst in einigen Formen die als mundartliche Varianten zu betrachten sind, so:

beithan 419[r]8.	
ceguei õ II[r] b 28, *ceguey* E VII[r]10.	*cegay* ã I[l] b 29.
ceitadan 276[r]10.	*çaitadala* 276[r]10.
ceyán 265[r]22 (Praes., nicht Impf., wie VAL S. 34 steht).	
balitzeiçue 413[l]12.	*ezpalitzaic* 201[r]11. *balitzaicu* D III[r]27.
gueizqui 61[l]32.	
heineco Kal. I[l]4.	

Da L. *-guey* und *-gay* („Stoff zu ....") braucht, so wird wohl auch *haraquey (quicenduac)* 42r 4 = τὰ σιτιστά, *altilia, bestes engraissees,* welches sonst bei L. nicht vorkommt, zu guip *arakai, arkai* „gesalzenes Fleisch" zu stellen sein. Nebenbei gesagt, befremdet es dass ein davon abgeleitetes Verb folgt: *haraquetatu dirade* = τεθυμένα, *occisa sunt, sont tuees.* Mehrfach begegnen wir bei L. einem durch den vorhergehenden Vokal bedingten Wechsel zwischen *ai* und *ei* im gleichen Stamm. So heisst es, in Folge von Dissimilazion, regelmässig *iarreiqui, darreit, garreitza* u. s. w.; nur ausnahmsweise:

narrayó 351l 14.	*banarreió* 351l 12.
çarrayón 437l 8.	*çarreyón* 69r 24.
garraitzala B VIII r 31.	

Wo aber das *a* der ersten Silbe dem *e* weicht, bleibt in der folgenden das ursprüngliche *ai*, so *berrait* 31l 24. 77r 34. 121r 23. Ebenso wird wenn dem *bai-* der Verbalformen *al-* vorhergeht, und zwar nur dann, das *ai* zu *ei*: *albeitindeu, albeiledi, ezalbeilequi* u. s. w. Gegen diese Regel verstossen und zwar in verschiedenem Sinne:

ezpeitarreicu 79l 38.
albaitzindezte 119l 4.

Unter diesen Umständen befremdet die Folge *ai—ai* in: *baitaidiqute* G II l 8. Auf andern Ursachen, und zwar solchen die ich nicht zu erkennen vermag, beruht bei L. der Wechsel zwischen *ai* und *ei* in dem *-bait* der unbestimmten Fürwörter und der daran sich anschliessenden Umstandswörter. Anderswo besteht kein Unterschied: *norbait, cerbait, cembait, nolazpait, noizpait, nonbait.* L. schreibt *norbeit, cembeit* und behält in den übrigen *ai* bei. Gegen die Regel verstossen:

norbaitec 119r 46.
cerbeit III l 4.

Ausserdem hat er *-beit* in *cembaterebeit* 229r 13, *cembatrebeit* 239l 12, *cembaitrabeit* 257l 24.

e für **i**:

ahãce 403r 24.	*ahãci* 399r 5.

Hierzu ist zu bemerken dass L. regelmässig *ohortze* (139r 22. 209l 29. 274r 4. 311r 4. 356r 12. A VIII l 21 u. s. w.), nicht *ohortzi* hat.

aitzetic F IV l 5.
dacazquet 339r 17 (oder ist es die Futurform *dacazquiquet*?).

dequenir 232r19 [illegible].
enflamma E II l20. | *enflamenta* E II [illegible].

In den Imperfekten mit der 1. oder 2. P. als Subjekt (auch des passiven Verbs, also mit dem Objekt des transitiv-aktiven) wechseln als Vorsilbe *-en-* und *-in-* miteinander, die einen Formen bevorzugen dieses, die andern jenes. So:

nencen 328r33.	*nincen* regelm.
guenén (*-enean, -enac, -ela, baiqu-*) 249l1. 3. 250r8. l16. 17. 261l1. 7. 262r15. l16. 18. 264l14. 16. ĪIV la43.	*guinen* 335r23. [illegible] 262l21; u. s. w.
guentecen regelm.	
guĩtezquelaco 262l20.	*ezguintezque* 306r31. *cindeiztençát* 316l4. 323l9. 327r7.
guendoaela 239r16. *-cençát* 333r9.	
nẽduteneun, bainendutén 265r18, *nẽduqueitenic* VI r21.	*baininduen* 331l15, *banindu-çue* 191l7, *ninduqueçue* 178l42.
guentuela 260r13, *baiquentuen* 262l20, *guentuztén* 399r10.	*baquintue* A VI r11. [illegible] A VI r12.
centuzten 350l26.	*bacintuztét* 288r15. *etzin-tuqueiztedan* 329l20.

Auch in den Imperfekten mit der 1. oder 2. P. als Urheber (also mit dem Subjekt des transitiv-aktiven Verbs):

baquendu Abc A VII r12.	*baquindu* F I r30.
guẽtuenean 250r12.	*guintuen* A VI r12.
cenduten 79r33, *etzenduteneam* 335l8, *baitzenduten* 350l26, *bacendutén* 352l10.	*cindutençát* 316r15, *etzindutén* 352l10, *bacindute* 357l22.
centuzten 76l19. 20. 335l8.	*cintuzten* 31r9. 10.
guendrauçuen 361l4, *ezpaiquendrauen* 237l24, *cendrauzquedetela* 336r15.	*ezquindrauqueán* 199l30.

Das *-i-* welches mit zur Kennzeichnung der Dutzformen dient, geht vor *a* nicht selten in *e* über, so:

baceaquiat 61r24, *etzeaquie* 155l34; u. s. w.	*baniaquián* 186 l2. [illegible] 199r21.

ezteacuffagu A v [l]28. *badiacuffagu* A vi [r]4.
gaitzeaiztec A v [l]21. *ciaiztec* 372 [l]24.
guineaidiquee A v [r]30.

***i* für *a*:**
accommettitu 258 [r]11. *acomettaturic* 127 [r]22.

Vgl. *promettatu, permettitu* (span. *prometer, permitir*).
baiquirate 400 [r]28 (soul.). *garate* 363 [r]17.
nitziayec 76 [l]24 (**natziayec* + mdl. *nitzayec*).

***i* für *e*:**
Arimathiatic 58 [r]57 (altüberlieferte Nebenform). *Arimathea-* 95 [l]43 u. s. w.
bihinere 104 [l]17 (i_1; *bihia bere* steht fast unmittelbar darüber).
dathorrineã 131 [r]43. *dathorrenean* 130 [l]37.
hiriac 197 [r]9. *hireac, -eác* 197 [r]6. 10.
mendicaturic E vi [r]28 (lat.). *mẽdeca* 219 [r]24; u. s. w.
permittitzen C ii [r]9 (lat.). *permetti* 14 [r]21; u. s. w.

S. „*e* für *i*".

***i* für *u*:**
eçagutiren 66 [l]13.
eraitſia 273 [r]5, *-tſi* 381 [l]6, *-ts* 446 [r]13, *Eraitſaçue* 162 [l]8. *erautſiren* 209 [r]17. 18, *-tſi* 210 [r]33. 228 [r]45.

Es ist dies das Faktitiv von *iautſi*, das in andern Mdd. als *jachi, jatzi* (*jaizten, jaisten*) auftritt.

***o* für *a*:**
atchaquio 354 [l]22. G ii [l]31. iii [r]3. 12. *atchaquia* **vi [l]1. 3 (span. *achaque* + bask. Art.).

Vgl. *amorio, bozcario, laudorio, mendequio* (*Geneſioa* G i [r]24), in neueren Büchern *defendio* u. a. Auch schreibt L. regelmässig *blaſphemio*, wohl ⁝ spätlat. *blasphemium*.
dogocan B v [r]4 (o_1).
Egyptionoéc Kal. vi [r]19 (o_1).
Motth. 129 [l]11 R.

S. „*a* für *o*".

***o* für *e*:**
abyſmora 118 [r]31 (span.). *abyſmera* 281 [r]7 und *abyſme-* überhaupt.
eſcatzon 406 [r]3.
ota 31 [l]24 R.

o für **u**:

abondatu 273v15, *abondajago* ĩ IIva 18 (franz.).	*abund-* 7r20 u. s. w.
egoitetaric 248r19 (Verwechselung mit *egoiten*).	
topinaguile 55v7.	*topinaguile* 55v10, *-bae* 280r21 (südfranz. *toupino*).

u für **a**:

Irucafteco ĩ Vra 38 (kursives *u*).

u für **e**:

fermutate 374r17 (vgl. *fermutaſſun*).	*fermetate* 419v17 u. s. w.
guun çangat C IVr23 R. (u_2).	
tiratzun 205r8 (es folgt *çutela*).	

u für **o**:

aburtoin 311r8 (südfranz.).	*Auortoimbat* ẽ IIrb 5.
Apoſtulu B VIIIv32 (u_1).	
goqueta 226v19.	
onduan 306r2. E Vv35.	*ondoan* F VIr15 u. s. w.

Vgl. unten S. LIII *-au-*, *-eu-* für *-ago*, *-ego-*.

c) Vertauschung ganzer Silben:

ça für **ce**:

içan C VIv4 (es steht *içan* zwei Mal in der vorhergehenden Zeile).

ce für **ça**:

icen 383r7.

Wären diese beiden Fälle lautlicher Natur, so würde es sich nur um je ein Element handeln.

ta für **hi**:

betango ĩ VIIIra 43.	*behingo* 395r10.

2) Fehlen von Zeichen:

a) von Konsonanten und von Vokalen zwischen Konsonanten:

— **a**:

leçn C VIr11 (*an*).

Das *a* (*e*) zwischen dem pronominalen Anlaut *d* oder *g* und dem *r* des Verbalstamms fällt leicht aus:

baieraunzquió 431^{l}6.	*gar-, guer-* oben S. XLIII.
drabilaqu 405^{r}3.	
draunſanean 131^{l}55.	
Eztramaçuela 125^{l}4.	*daramaia* 151^{r}10.
— ***b***:	
ſuſtantia C III^{l}16 (südfranz.).	*ſubſtantia* C IV^{r}15; u. s. w.
— ***c***:	
bekatuagatic 412^{l}18 (*cg*).	
corruptioneagatic G VI^{r}38.	
gaichtoagatic 285^{r}3 (neben *onacgatic*).	
guciagatic ã II^{r}b 27.	

Wo *guciagatic*, in Verbindung mit *-ere*, als Konjunkzion (franz. *toutesfois*) verwendet wird (z. B. 53^{r}39. 305^{r}11. 351^{l}16. 429^{r}9), lässt es sich ohne Weiteres aus dem Sing. erklären (vgl. span. *con todo*); immerhin ist zu bemerken dass auch *guciacgatic* (z. B. ** I^{l}21. A VI^{l}34) so vorkommt.

delaratione E VII^{r}25 (*cl*).	
etheco 382^{l}2 (*ch*).	
Iaqueſen 5^{r} Ü. 6^{r}21 (franz. [63] und [77] immer *Iaques*).	*Iacqueſec* ** IV^{l}24; u. s. w.
paralytioíc ** V^{r}2 (*co*).	
— ***d***:	
auertimēduric ** I^{r}3.	*Aduertimendua* ** I ff., *aduertimēduz* ** I^{l}25; u. s. w.
ilhun (datec) 10^{r}3, *(bitez)* 282^{l}10, *(baitzedin)* 440^{r}12.	*ilhund (cedin)* 156^{r}45. 440^{l}2.
lagun (lequiztén) 108^{l}7.	*lagund (baitzequión)* 216^{l}36. *(ceçan)* 247^{l}4.

Der verschiedene Auslaut des Radikals wird meistens auf der Verschiedenheit des folgenden Anlauts beruhen: doch sollte dann vor *ç* auch nicht *d* (vgl. noch *errund (cedin)* 152^{l}41, *arind (ceçaten)* 263^{l}38) geschrieben werden, sondern *t* (vgl. oben S. XL *chuchent*).

— ***e***:	
bnedicatua ** VI^{l}38 (*en*).	
çarri E VIII^{l}29 (*eç*).	
dclaratu 255^{r}22 (*ec*).	
ſtomaquera 190^{l}25 (lat.).	*eſtomac* 206^{r}20, *-cagatic* 372^{l}23.

Das inlautende präteritale *n* wird, je nach den Mundarten, bald von dem folgenden Stammlaut durch ein *e* getrennt,

bald nicht (s. Bask. Stud. I. 6 f.). Aber innerhalb derselben Mundart ist hiermit eine Funkzionsverschiedenheit verbunden, so bedeutet bei L. z. B. *guenegan*: „wir hatten (hätten) ihn“, *guenegan*: „er hatte (hätte) uns“ (C II^r 32. 33: [illegible] *guenegan* — *reechi guenegançat*). In Folge des Schwankens zwischen den Mundarten kommen leicht Versehen vor, so:

guenegan F I^r 13.
guenegaque F I^r 10. — *guenetzaquen* C VIII 3.
cinçaqueizte 178^r 39.

In allen drei Fällen steht -*g*- nicht für -*n*-, sondern für -*en* („wir . . . . sie“ [Pl.], nicht „wir . . . . ihn“).

— *g*:

leguntheren D III^r 27. — *leignatu* 53^r 48; u. s. w.

Im Romanischen begründet. — Die Formen von *egon* behalten zum Theil ihr *g*, zum Theil verlieren sie es, wobei *o* zu *a* zu werden pflegt; dies beruht auf der verschiedenen Lage des Tones (*egó*, *dao*). So lesen wir bei L. *egon*, *egoiten*, *daon*, *daonean*, *dagoela*, *dagozen*, *ago* und *euqui* (165^r Ü. 170^r Ü.), *daon*, *dadi*, *atzaque*, *dauque*, *baiquinanteque* (A IV^r 1), *gaude*, *zaz*. Es scheinen aber Schwankungen vorzukommen, von denen ich wenigstens eine aufgezeichnet habe:

daon 29^r 23. — *dagon* 224^r 11.

Ob in *itzequi*: ã III^r a 22. VII^r e 32. B I^r 30 („für Etwas halten“) *d* ausgefallen ist oder *g*, wage ich nicht zu entscheiden; dem Sinne nach wäre das Erstere anzunehmen, indessen ist das Vorhandensein eines guip. *itzegoqui* „angemessenes Sprechen“ nicht zu übersehen.

— *h*:

amorez 332^r 18. Kal. I^r 5.
afferre 3^r 16 u. s. w., *afferreiaffunaren* 344^r 26.
era G VII^r 34 (Wortverwechselung, wegen des folgenden *element*).
hamaborz 185^r 18. 263^r 28.
hafferretaffuna [illegible] VIII^r 18.

Das *h*- ist auch im zweiten Falle das Ursprüngliche. Im Allgemeinen wahrt L. *h*-, aber nicht wo es die 2. P. S. bedeutet (also *aiz*, *au* u. s. w.), mit einziger Ausnahme des Imperativs *habil* (jedoch im Ind. *abila* 203^r 15, *abilala* 250^r 24). Die andern intransitiven Imperative, so *adi*, *ago*, *athor*, *oha* (auch im Ind. *oha* 195^r 5) haben es nicht.

abillamendutac 39^r 7; u. s. w. — *habillamẽdaz* [illegible] VIII^r 7.
aborritzen G III^r 17. — *abhorritzen* G II^r 11. IV^r 25 u. s. w.

Wiederspiegelung romanischer Schreibweisen.

naiz 117^{l}20 (Wortverwechselung).

Das *-h-* pflegt bei L. zu bleiben; vgl. *bahaiz, bahau* u. s. w. zu *aiz, au* u. s. w. In den Formen von *ioan* erzeugt ähnlich wie in denen von *egon* (s. vorherg. S.) die Betonungsverschiedenheit verschiedene Behandlung des konsonantischen Inlauts; vgl. *oha* und *doa* (*badoa*), *ciohan* und *cioacen*. Auch hier finden Schwankungen statt, so:

baguioaçac 205^{r}3. — *guihoaçac* 117^{l}24, *dihoaçac* 372^{l}24; vgl. *badihoac* 113^{l}8, *nihoac* 41^{r}30, *banihoac* 135^{r}19.

Weglassung des *h* nach *p* und besonders nach *t*:

Blaspemioa 128^{l}Ü.

çorte 155^{l}34. — *çorthe* 57^{r}35; u. s. w.

garaitu 435^{r}21 (in der vorherg. Z. *garaite*). — *garaithu* 196^{l}33; u. s. w.

guerta 12^{l}28. — *guertha* 15^{r}10; u. s. w.

menta 45^{r}23. — *menthá* 128^{r}42.

Nephtalingo 5^{l}15. — *Nephthalingo* 5^{l}13.

vrte Kal. I^{l}3. II^{r}1. ^{l}1, *Vrtén* Kal. II^{r}2. ^{l}2. — *vrthe-* 15^{l}20 u. s. w. Kal. I^{l}6. 7 (zwei M.). II^{l}23. 29. 30.

Zu *garaithu* bemerke ich dass wenn es, als Radikal, das *u* abwirft, auch das *h* verliert, da *th* nicht am Wortende stehen kann, also *garait* (127^{r}22. 285^{r}21), wie *bat* 117^{l}27. 167^{l}51 von *bathu*.

— i:

erd (cedin) 444^{l}5. — *erdi (cedin, -no)* 2^{l}25. 100^{r}57. 101^{r}7.

Allerdings bietet für das sonst übliche *erditzen* L. — ich bin nicht sicher ob ausnahmslos — *ertzen* (99^{l}57. 101^{r}6. 7. 195^{l}21. 336^{r}19. ^{l}27. 402^{l}15).

ezluquete 194^{l}22. — *luqueiteno* 392^{r}4.

etzuqueten 293^{r}8. — *etzuqueitela* 394^{l}2, *çuqueiten* 418^{r}21, *duqueite* 25^{l}43, *nẽduqueitenic* *VI^{r}21; u. s. w.

L. scheint hier *-quei-* vorzuziehen; so auch *dacufqueiteno* 77^{l}1. Aber anderseits regelmässig: *deçaquete, leçaquete*. Vor *zt* breitet sich *-quei-* noch weiter aus:

etzintuquezten 21^{r}7. — *etzintuqueiztedan* 329^{l}20.

çaituquezteneau 7^{r}11. — *dituqueizte* 26^{r}50; u. s. w.

çaitzaquezte 174[l]7, *çaitzaquezten ari* 290[l]25.	*cinçaquizte* 178[r]39, [illegible] *quizte* 67[r]32, [illegible] *queizten* 62[l]2, 395[r]11, [illegible] *queizten* 213[l]21.

So findet sich *-ei-* auch ausserhalb des Potenzials, z. B. *cedeiztençáit* oben S. XLIX. Endlich liebt es *i* nach dem Stamm-auslaut *o* vor *-te* aufzutreten:

	diroiteno 32[r]28, *ciroitenaren* 67[l]33, *liroiten* 109[r]19.
cioten (*-ela*) 14[r]25 u. s. w. (wie es scheint nur im Anfang).	*cioiten* (*-ela*) 14[r]29 u. s. w.

— ***l***:

çabitzan 108[r]42 (*lt*).
ehen 82[l]44 (***le***; ***içan ehen, içanen***).

— ***n***:

Aiguerutaric 384[r]5 (*ng*).
auaçamendutan A IV[l]19 (*nç*).
Mahai I VI[l]a 35 (*in*).

Es hat wohl hier überall Verwechselung zwischen dem einfachen Vokalzeichen und dem mit Tilde versehenen stattgefunden.

— ***o***:

abundos 323[l]7. 325[r]8. " VIII[l]10.	*abundoso* 309[r]12.

Gewöhnlich erscheint diese Adjektivendung in spanischer, nicht in südfranzösischer Form: *auaritioso, curioso, guthicioso, inuidioso, misericordioso* u. s. w.; doch *abundosqui, deliciosqui* — ***perilosic*** 377[r]1.

— ***r***:

infimitatearen F I[l]7 (*rm*).
iracutzen 47[r]15 (***rt***).
entetenitzeagatic D IV[r]39 (*ret*).

— ***t***:

borhitzago 126[l]22 (***th***).
ohoitzá Abe B II[l]24 (*th*).

Die Nachbarschaft eines zweiten *t* hat den Ausfall des *t* offenbar begünstigt. Alle die Fälle in denen *t* vor einem *z*, *s* oder *ch* fehlt, müssen besonders und mit denjenigen in denen es unter denselben Umständen überflüssig ist, zusammengestellt werden; denn das Lautliche spielt hier die Hauptrolle, und

weder das Ursprüngliche noch das Regelmässige ist überall mit Sicherheit zu bestimmen.

σ) zwischen Vokalen:

cerbizatzen 350[r]22 (*cerbitzatzen* in der vorherg. Z.). * I[r]22. E II[r]20 (hier *za* am Zeilenanfang).	
eztiçaçuela 364[r]20 (*tza*; es steht unmittelbar darüber *ezteçaçuela*).	
gaizetſi * VIII[1]20.	*gaitzetſi* * VI[1]10.
hizetic 280[1] Ü.	
menoſpreciaçale 377[r]2.	*menoſpreçatzaleác* 234[r]41.
recebiçale 380[r]8. 413[1]9 (*-çale* ist das Gewöhnliche: *diſpenſaçale*, *tradiçale* u. s. w.).	*recebitzaleac* 39[r]Ü.
nazayó 333[1]19.	*natzayo* 384[1]5 u. s. w.
rrthetacozat 129[1]19.	
rziten D III[1]34.	

Auch hier geht meistens ein anderes *t* vorher oder folgt. Auslautendes *tz* wird im Inlaut oft zu *ç*, so *gatz* „Salz": *gaciten* „salzen"; in Zusammensetzungen wird hier das Ursprüngliche gewahrt, dort nicht — *gaicetsi* verzeichnet van Eys als lab., *gaitzetsi* als niedernav. Auch sonst verhalten sich die Mundarten verschieden; so entspricht dem *natzayo* L.s anderswo *niçayo* (*nitzayo*). Bei *rziten* könnte die mdl. Variante *uzten* mitgespielt haben; bei *cerbizatzen* die Verben mit griechischer Endung, wie *euangelizatzen*, *ſcandalizatzen*. Was *tſ* = *ſ* anlangt, so habe ich dafür hier keine Belege; für *-tſu* habe ich ein paar Mal *-çu* gefunden (s. oben S. XXXVI), *-ſu* nicht. Hingegen wechseln zuweilen *tch* und *ch* miteinander, wobei nicht übersehen werden darf dass die spanische Schreibung *ch* und die französische *tch* gleichwerthig sind. So:

errachago 37[r]24; u. s. w.	*erratchago* 15[r]5. 63[r]9, *-tchenic* E VII[1]13.
probechatzera * VIII[1]34.	*probetchatzen* 56[1]24; u. s. w.
reprochuric 97[1]6.	*reprotchu* 360[1]10; u. s. w.
uncichobat 64[1]9.	*uncitchoric* 171[1]22 (vgl. oben S. XL).

Es gibt im Baskischen zwei Verben welche sich sehr ähnlich sehen und von denen das eine „halten", das andere „brennen" bedeutet. Bei L. lautet in der Partizipform jenes *etchequi* (*etchequidurá* 75[r]35), dieses *iechequi* (ẽ III[r]b 19), die Faktitive

dazu: *eratchequi* „hinzufügen", *irachequi* „anzünden". Beide Verben sind aber aus einem differenziert; eine mundartliche Lautverschiedenheit hat sich, wie das auch sonst im Baskischen vorkommt (vgl. o. S. XXXVII *ekarri, eqarri*), mit einer Bedeutungsverschiedenheit verknüpft. Das ergibt sich insbesondere aus der Konstrukzion. Unserem transitiven Verb entspricht im Baskischen ein intransitiv-zielendes; statt „haltet ihn" heisst es „haftet (an) ihm", „heftet euch an ihm" (so 53[l]18, 92[r]44); *on denari çatchetzate* „behaltet das Gute" (361[r]21) ist eigentlich so viel wie „haltet fest am Guten". So wurde denn auch gesagt: „das Feuer haftet oder heftet sich an Etwas" (vgl. span. port. *pegar*), und dafür kurzweg: „es (unp.) haftet an Etwas" = „Etwas brennt" (s. Bask. Stud. I, 41 f.). Deutlich scheiden sich nun die einen Fälle von den andern; *eztatchecolaric buruari* 356[l]19 ist: „ne retenant point le chef" („hält sich nicht an dem Haupt" übersetzt Luther), und *candela gachecana* 170[r]35 „die Kerze welche brannte". Einmal jedoch scheint L. das Verb mit *-ch-* im Sinne des mit *-tch-* gebraucht zu haben: *gucia baitacheté Iaincoaren zeloa* 250[l]20 „Alle hält (hat erfasst) der Eifer des Herrn" (dieselbe Form: *Ene manamenduaq datchetena* 192[l]21 „Der meine Gebote hält"); im Griechischen, Lateinischen und Französischen ist das ganz anders ausgedrückt, also keine Auskunft zu holen. Es könnte ja auch gemeint sein: „Alle entzündet der E. d. H."; würde das aber nicht eher so gesagt worden sein: *gucia irachequiten baititu Iaincoaren zeloac*?

β) nach einem Konsonanten. Bekannt ist wie nach *l* und *n* vor einem (stimmlosen) dentalen Reibelaut *t* ebenso leicht unterdrückt als erzeugt wird und dass die Schreibung das oft in umgekehrter Weise ausdrückt. Die Infinitivendung lautet bei L. nach *l* (ebenso wie nach *r*) *-tzen* (*biltzen, hiltzen, hurbiltzen*), nach *n* *-cen* (*hancen, kencen, laguncen*), während man heutzutage auch im letzteren Falle *-tzen* zu schreiben pflegt. Die Endung *-çale, -tzale* (vgl. oben S. LVI) scheint sich nach den Infinitiven zu richten (z. B. *hiltzaleaegatic* 368[r]9), aber wir finden doch:

salçaleac 162[l]14, *-ley* 163[r]16. — *Saltzaleac* 39[r]Ü. 162[r]Ü., *saltzalen* 84[r]15, *-le* 239[l]14.

Man bemerke ferner noch:

alchatu 100[l]69, *-tzen* 365[l]4. **IV[r]31. Ev[r]2, *-tzera* *VIII[r] 28. — *altchatu* 2[illegible][r]23; u. s. w.

gaelçurrunac 433[l]23. — *Gueltzurrunac* Ĩ 11[l]b 5.

Augenscheinlich liegt hier eine Zusammensetzung vor: *gueltz-* *guiltz-, gultz-, guntz-, kuntz-*, wie die verschiedenen Mundarten

bieten, + *urrunac*, was wohl nichts Anderes ist als das sonstige *errainac, errañac* vom lat. *renes*. Nach *n* ist *ç, ch* (*aitzinchetic* 243^{r}2, ebenso wie *harache* 53^{r}36 u. ä.), *ſ* (*hurrenſu* 261^{r}28. 29 — Pouvreau schreibt *hurrentſu* —, *iaquinſu* 416^{r}12, *ekanſuago* 300^{l}8, während nach Vokal *-tſu* steht) das Regelmässige. So auch *guenç-, cinç-* für *guenetz-, cinetz-* oben S. LIII. Doch umgekehrt:

cintzateçát 354^{l}22.	*cinçatençat* 212^{r}26.
erauntſiz 171^{l}18.	*eraunſi* 12^{l}25. 27, *draunſanean* 131^{l}55.

Nach *r* fällt Setzung oder Nichtsetzung von *t* schwerer ins Gewicht:

iracurçaléc ** IV^{l}29.	*iracurtzen* 88^{l}14; u. s. w.

Im Romanischen wurzelt die Schwankung zwischen:

Martchantac ĩ VII^{r}a 1. *-andiça* ĩ VI^{l}b 46.	*marchãt* 26^{r}45, *-antaren* ĩ II^{l}b 31, *-andiça* 452^{l}12.

γ) vor einem Konsonanten der Ableitung pflegen *tz*, (*tch*,) *tſ* ihr *t* zu verlieren, z. B. *eritzi erizle*, *gaitz gaizqui*, *abrats abraſtaſſun*, *ihardetſi ihardeſten*. Ein paar Verstösse dagegen:

anhitztaſſuna 413^{l}8.	
çorrotzqui B III^{l}28.	*çorrozqui* B VII^{l}20.
gaitzetſle 284^{l}9. 377^{r}3. *ebatſleacgatic* 368^{r}10. *onhetſle* 380^{r}8. 412^{r}8.	*gaitzeſle* 267^{l}30.
onhetſtẽ 380^{l}4.	*onheſtea* 86^{l}33; u. s. w.
othoitztebat ã V^{r}a 2.	*othoiztez* 69^{r}18; u. s. w.

Vielleicht eine Vermischung mit *othoitzbat*. Denn mit diesem Verb verhält es sich eigenthümlich. Das ursprüngliche Radikal dazu ist *othoi*; wir finden es in *othoi eitzaten* 234^{r}42, und sodann als Einschaltungswort, wie unser „bitte", so A I^{l}9. II^{r}18. 35 u. s. w. (daraus ist das Fragewort *othe* entstanden). Das Partizip und der Infinitiv dazu: *othoitu, othoitzen* sind mir bei L. nicht aufgestossen (das Soulische besitzt sie), wohl aber das diesem Infinitiv zugrunde liegende Verbalsubstantiv *othoitze*, so *othoitze* 249^{r}36, *-eac* 369^{r}1, und in Verbindung mit *eguiten*: 152^{r}32. 217^{r}6. 231^{r}12. 249^{l}5. 347^{l}4. Meistens aber wird *othoitze* in diesem Falle zu *othoitz* verkürzt (und nicht etwa bloss vor vokalisch anlautenden Formen, z. B. *othoitz daididano* 53^{r}36. 91^{r}32), während es sonst gern durch *othoitza* vertreten wird: *othoitzá* 97^{l}13. 239^{l}13, *othoitzaz* 352^{l}6, *othoitzara* 239^{l}16. *Othoitza* 249^{l}Ü., *othoitzac* 388^{l}7 (für *-ëc*?) sind zweideutig: *othoitzetara* 412^{l}12 sogar mehrdeutig. Im Anschluss an dieses *othoitz eguiten* (in rascher Aussprache *othoitziten*) wandelte sich das ursprüngliche *othoitzen* in *othoizten* um (Umstellung von *zt* zu *tz* ist nicht ganz selten: vgl. bei L. *ikatzen* zu *ikaci*,

heute *ikuzten*), und dazu stellte sich nun regelrecht als Radikal *othoitz*, so *othoitz egin* 108v12, *othoitz eitzaten* 240v39. Anderseits wurde *othoizte* ganz so wie *othoitze*, *othoitz* mit *eraiten* verbunden: 208r24. 227v30. 232r3.

δ) am Wortschluss:

borthiz 126v21. — **borthitz** 22r29; u. s. w.
dohain gaiz 149v23. — *dohain-gaitz* 47v19, *dohaingaitz* 88v17.

In allen drei Fällen folgt *emazte*. Umgekehrt:
hunelacotz A IV v 6.

Verwechselung mit der so häufigen Endung *-cotz*.

Endlich ist *t* am unmittelbaren Wortende weggefallen:
duquenga 170r40.

Das ist zwar ein wirklicher Druckfehler; doch es muss dabei auf einige Gruppen mundartlicher Varianten hingewiesen werden. Das Suffix *-gat*, welches sich aus *-ga* + *-t* zusammensetzt, hat sich mit dem Suffix *-co* zu *-cotzat* verbunden. Neben diesem besteht nun *-cotz* (für *-co-tza*), welches mit Unrecht als eine mechanische Verkürzung von *-cotzat* betrachtet wird, denn beide haben ursprünglich, wie zum Theil noch heute, verschiedene Bedeutungen. Bei L. sind sie gleichwerthig; doch ist *-cotzat* bei Weitem das Seltenere, vielleicht das Alterthümlichere; ich gebe ein paar Beispiele davon: *bideecotzat*, *-z* 17r10. 71r8. 119v3. *egunecotzat* 291v8, *eternaleracotzat* 368v16. *hartaecotzat* 108r43. ã v r a 12, *ohorztecotzát* 51v12. Ganz entsprechend ist das Verhältniss von *-ra* und *-rat* (*-gana* und *-ganat*). Ob das folgende Wort mit einem Vokal oder Konsonanten und mit welchem anlautet, hat dabei keine Bedeutung; wir finden sogar *nora-ere* 73r56. 90v14 neben *norat-ere* 13v19. 122v57. 313v6. 447r4. Immerhin mag hier die Form mit *-t* die häufigere sein, wie sie das in manchen andern Fällen ist, z. B. *gaihaerat*, *cerurat*. Aber bei den meisten Wörtern überwiegt ersichtlich die Form ohne *-t* die mit *-t*; ausschliesslich herrschend ist sie vielleicht nur bei den Infinitiven (*emaitera*), selbst die fremden Ortsnamen verschmähen das *-t* keineswegs, und so haben wir z. B. *Cyprerát*, *Damaicerat*, *Phoenicerát* neben *Cyprera*, *Damaicera*, *Phoenicera*, so ein paar Mal *Ierusalemerat* neben häufigstem *Ierusalemera*. Bei Antritt von *-co* wird *-rat-* bevorzugt, z. B. *baitharateo* 248v21, *bateraterateo* C IV v 32, *Ierusalemerateo* 133r22; selten fehlt *-t*, z. B. *baitharaeo* 350v30. Ein gleiches ist das Verhältniss zwischen *-ganateo* und *-ganaeo*; letzteres z. B. in *gureganaco* B VIII v 22. F I r 16.

— *z*:

eliçate E VII r 1. 2 (*el*; soul.).

l·

Ich stelle die Fälle besonders in denen, offenbar während des Druckes, der erste Buchstabe eines Wortes und zugleich der Zeile geschwunden ist:

uc, oan 26[l]57 R. (*l-, i-*).
ongit 73[r]45 (*c-*; der Platz dafür ist da).
uc 199[l]33 R. (*l-*).
guna ã VI[r]a 14 (*e-*).

Weil in derselben Weise entstanden, sei hier der Wegfall der Zahlen (26. 7 — 12. 3) erwähnt in:

Mat berr. 184[r]2 R.

b) von Vokalen neben Vokalen. Hier lässt sich zum grossen Theil an gesprochenen Vokalschwund, bez. Vokalzusammenziehung denken.

— *a*:	
bacequiagu 85[l]14. 181[r]24.	*baceaquiagu* 42[l]16 u. s. w.
baguitza 423[l]20 (mdl.; oder *u* für *a*?).	*ezgaitzan* 324[r]20.
ezquitzaizte 332[l]5 (mdl.).	*gaitzaizte* 295[l]9.
baititezque 441[l]20 (mdl.); vgl. *baditez* 324[l]4.	*daitezque* 148[r]36, *-quec* 372[l]25.
cerbitzun 151[l]27 (*ua*).	
Chanango D VI[l]13.	*Chanaango* 232[l]19.
extrordinario G VI[l]25.	*extraordinarioqui* ã VII[r]b 6.
guça 323[r]16 (*au*; es folgt unmittelbar *gucietan*).	
hourrey D IV[r]13 (*aou*).	
ioiten 82[r]32. 122[l]53 (*oai*; Verwechselung mit *ioiten* „schlagen“).	
Ionneſguna ĩ V[r]a 2. õ II[l]b 32 (*oa*).	
nuqueano 191[l]38 (*au*; wohl mdl.).	
— *e*:	
anayac 86[r]19, *-yác* 295[r]6 (so in andern Mdd.; bei L. sonst immer *anayeac*).	
canonicotan G I[r]22 (*oet*).	
çatequen C V[r]22.	*çatequeen* 262[l]21.
cidian 147[l]30.	*ciedián* 147[l]32.
Chriſtan 311[l]18. 22.	

Offenbar für das sonstige *Chriſtean*, also die Form mit dem Artikel = franz. *en Chriſt*, während ausserdem auch *le Chriſt* vorkommt; für *Chriſttan*, nach Analogie von *Adamtan* ebenda, *Moyſeſtan* 302[l]2, wird es nicht stehen; ohne Artikel sagt L. ***Chriſt baithan.***

ditzaquela G VI[r]40 (*ee*; s. unten S. CIX).
Iſralen 13[r]10 (*ae*).

— ***i***:

compania- 114[r]9. ã III[r]b 28.
compainia- 109[l]29. 109[r]22. 415[r]9. ã II[l]b 33. V[l]a 29. VI[l]b 21.

dethua 299[r]22 (*ei*).
eſcunean 92[l]62 (*ui*).
ezpetarreicu 79[l]38 (*ezpeitarreicu* geht kurz vorher).
iarrequi 64[l]7 (*ei*).
menoſpreçatzaleác 234[r]41.
menoſpreciaçale 377[r]2; *menoſpreciatzen* regelm.

— ***u***:

diſcipulée 184[l]12 (*ué*).
dracun 423[l]23 (*au*).

Ist doch vielleicht nicht, wie van Eys VAL S. 40 Anm. annimmt, ein wirklicher Druckfehler, sondern eine mundartliche Form; Axular ersetzt in diesen Formen *au* durch *a*, wenn die folgende Silbe *u* hat, also *deraut, derauca, derauzquiqute*, aber *deracu, deratçu, baleratçu*, und ähnlich haben die westniedernav. Pregariac von 1651 (BB 23[d]) *darauciet, darauzquicien*, aber *daracogu, daratçogun* (und sowohl *daragute* als *baitarauca*).

liburän 334[r]10 (*uä*).
paſſutara F VIII[l]15 (*auſ*; Wortverwechselung).
veztimendetaco 44[l]5 (*uet*).

— ***au***:

nié (*eznié*) 218[r]7. 256[l]12. 257[r]18 (soul.).
niaué 378[l]16; vgl. *[illegible]* 224[l]17. 375[l]17.

c) Vereinfachung von Doppelkonsonanten:

l für ***ll***:

muthilén 209[r]18.
muthillén 48[l]45; u. s. w.
ſolennelagatic ã VII[r]a 5.
ſolennellagatic ã I[l]b 25.

rr für ***r***:

beldurequin D IV[l]6.
bigáren 393[l]13.

eçari 212 r Ü.
egari s. S. XXXVII.
eraitera ** VIII r 30.
ethori ẽ VII r b 41.
gorharats 444 r 3. *gorrhatsbat* 437 r 4.
haourér ã VII l a 44.
Iareiquiteco ĩ IV r a 40.
interogatzẽ 146 r Ü.
muraillác 457 r 14. *murraill-* 224 l 25. 456 l 12. 457 r 15. 17. 18. 19.

Das *rr* ist hier echtbaskisch ebenso wie in *murru-* 328 r 33. 398 r 30.

d) Schwund ganzer Silben:

— ***ab***:

amorz 332 r 18. Kal. I l 5 (vgl. *hamortz* Rev. de ling. III, 432). *hamaborz* 185 r 18. 263 r 28.

— ***ci***:

circonfioneareu 272 r 12. 287 l 8. *circoncifionecoén* 272 r 12.
vitzen 275 l 9 (*ici*).

— ***de***:

batberac B III l 27 (*ede*).

— ***ga***:

hobeagoatic ** VII r 1. *hobeagoagatic* A II l 34. B VII l 5.

— ***ha***:

çarra ẽ VI l b 17. *çaharra* 455 r 2.

Hierzu ist zu bemerken dass *çar* allerdings eine mundartliche Form von *çahar* ist, doch, wie das auch sonst im Baskischen vorkommt, neben ihr in etwas anderer Bedeutung gebraucht wird. Salaberry gibt für das Niedernavarrische *çahar* „alt" i. e. S. an, *çar* „alt" im verächtlichen Sinne („très-commun, de peu de valeur, vieux, usé"); van Eys hält diese Unterscheidung für willkürlich, aber sie findet sich bei L. bestätigt — man vergleiche *çar, çarr-* 15 l 16. 17. 110 r 36. 37. ẽ III l b 9. VII r a 29. ĩ VI l a 43 und *çahar, çaharr-* 26 r 52. 110 r 39. 274 r 6 u. s. w. An den beiden oben angeführten Stellen ist die kürzere Form im gleichen Sinne gesetzt wie die längere, oder doch auf das Gleiche bezogen; denn „die alte Schlange" verträgt eine mehrfache Auffassung.

— ***ta***:

chariteari 308 l 1 (Einmischung von franz. *charité*). *charitatea* 47 r 12; u. s. w.
libertatera F VIII l 15 (*teta*).

Wird nicht die best. Dekl. sein, da *cerbait paſſutara* vorhergeht.

3) Zutritt von Zeichen:

+ *a*:

ainean 224^{v}17 (+ entspr. Praes. *aicen*).

auen 214^{v}4 (+ Praes. *auen* „dich . . . .“).

bahan 214^{v}4 (+ Praes. *bahan* „dich . . . .“).

bainean 190^{r}16 (a_2; + *bainan* von *ioan*?).

eguneau 257^{v}24 (unmittelbar vor *burnän*).

iganean 212^{r}23 (*ea*; + *icenean*?).

gauciaren 242^{v}26 (a_1; + *gaugaren*; vgl. *gaga* S. LX).

nahaiz 109^{r}18 (a_2; vgl. *naiz* S. LIV).

ezpaha 295^{v}7.

Es ist möglich dass *daccarraguen* 193^{v}8 eine mundartliche Form für **dacarguen* ist; ich weiss zwar nicht ob dies bei L. vorkommt, aber er sagt wenigstens *ekarçue* 78^{v}19. 205^{r}10 neben *ekarrac* 122^{r}41. 378^{v}13, wie *egarçue* 149^{r}14 neben *egarrac* 198^{v}11. 204^{v}27. 448^{r}18. Im Allgemeinen begünstigt er allerdings den „Bindevokal“; er hat *nabila, dacuſſat* für das *nabil, dacust* anderer Mundarten.

+ *c*:

gathibatuac G II ^{v}26 (unmittelbar vor *non baincute*).

guciacgatic Abc B v^{r}26 (c_2; nach *eure populu*; vgl. *-agatic* für *-acgatic* S. LII).

hitzaric 249^{r}32 (unmittelbar vor *cein*).

Iehoſuach ** VII ^{v}37.

preſumitzceco A v^{r}20 (c_1).

Kein überflüssiges *c* steckt, nach L.schem Sprachgebrauch, in *guiçonec batec-ere* 373^{v}16, *beroc batec-ere* 439 16, wenn auch TB [28] es in *guiçon batec ere, bero batec ere* umgeändert hat.

+ *d*:

cindeçaquete 177^{v}19 (niedernav.; es geht vorher *banindugue*).

cineçaquete 326^{v}4.

baitzineçaqueten 296 2.

+ ***e***:

baceaquian 56^{r}18. 94^{r}10, *baceaquitela* 108^{r}41, *baceaquizquian* 111^{r}8 (mdl.). — *baçaquiñ* 163^{r}25, *laquiançat* 144^{l}15; u. s. w.

çayene ** I^{l}24.

Es folgt unmittelbar *remõſtrançaz*; sollte das dem *r* vortönende *e* hier zum Ausdruck gekommen sein?

cembaterebeit 229^{r}13. — *cembatrebeit* 239^{l}12.

Zwar ist *bat-ere* das Ursprüngliche, aber *batre* ist die durchweg herrschende Form.

eduqueiten C III^{r}34 (wohl ∾ *erideiten* u. s. w.). — *eduquiten* 73^{l}3 u. s. w.

Leoean Kal. VI^{r}16 (vgl. *Concilioan* ebend. 11, *Virgoan* ebend.^{l}14).

Michele 444^{l}7. — *Michel* 429^{r}9.

reguelá 355^{l}5. — *regla* 338^{l}16. 351^{l}16.

+ ***h***:

arthatſean s. oben S. XLI.

azphian ẽ III^{r}a 21.

baithitu 342^{r}9 (*bethidanic*, *baithan* vorher in demselben Vers).

gaithu 299^{r}15 (unmittelbar nach *deithu*).

gaithuán Abc B IV^{l}17 (unmittelbar vor *othoi*).

gau-herditã 49^{r}6, *gauherditan* 89^{l}35, *gauherdi* 247^{l}7. — *gau-erditan* 126^{r}5.

onherizte D VIII^{l}4. ĩ VIII^{l}6. 30; u. s. w. — *On eritzi* ĩ VIII^{l}12; u. s. w.

onherranen 112^{r}26.

Es könnte sich bei *gauherdi* um ein „hiatustilgendes“ *h* handeln; aber wie ist es nach *on* zu erklären (wir haben auch *onhetſi*, *onhaſſun*)?

Phamphyliara 236^{r}24 (h_1).

Vgl. noch oben S. XLI *hartoca* für *arroca*.

+ ***i***:

aitzaitadan 71^{l}23. — *atzait* 31^{l}23.

alegranciázco 323^{r}2. — *alegrançan* 49^{l}21; u. s. w.

puiſſanciaco 365^{r}7. — *puiſſança* 340^{r}21; u. s. w.

Latinisierend; vgl. S. XXXII.

çaitzaizqueten 430^{r}24. — *çaitzaquezte* 174^{l}7.

S. oben S. LV und unten S. LXVIII.

cembaitrabeit 257^{l}24.	*cembatrebeit* 239^{l}12.
daichecanera 25^{l}42. 26^{r}50, *iraichequiten* 7^{r}15.	*dachecan* 456^{l}8. *irachequiten* 405^{r}5. 6; u. s. w.

Vgl. *ebaiſten* (z. B. 10^{r}19) von *ebatſi*, *egoizten* (z. B. 14^{r}31) von *egotzi*.

dieçaqueo 10^{l}27 (mdl.).	*deçaqueodano* 132^{l}8, *deçaqueogu* 361^{l}9, *guenegaqueonaren* 250^{r}14; u. s. w.
gaiztigamendua 433^{l}Ü. (i_1).	
guiciac 270^{r}9 (i_1).	
Hilitzecáz 6^{l}Ü. (i_2).	
Hilitzera ĩ III^{l}a 36.	
ihardieſten 80^{l}5 (+ *ardieſten*).	*ihardeſten* 80^{l}4 u. s. w.
iairreiquiten 83^{r}52 (i_2).	
maintenitzen 437^{l}9, *-eco* D III^{l}10 (franz.).	*mantenitzen* 212^{r}Ü. F VII^{l}17. Abe B VI^{r}17, *-eagatic* F VII^{l}23, *-eco* Abe I VII^{r}31.
ohortziten G IV^{r}13.	*ohorztera* 14^{r}21; u. s. w.
On eritziteco ĩ VIII^{l}b 15. 22, *-coago* ebd. 25.	*Onherizte* ĩ VIII^{l}b 30, *-ea* ebd. 32. 34, *-ean* ebd. 36. 38.

Umgekehrt gebraucht L. regelmässig *etziten*, das wenigstens heute weiter verbreitete *uzten* habe ich bei ihm nicht gefunden.

Sainctuariotic 449^{l}7 (franz.).	*Sanctuarioco* 392^{r}2; u. s. w.

+ ***l***:

chilkiratu 36^{l}12.	*chikiratu*, *-uac* ebend. (vier Mal).
ilkuſſiren 288^{l}21.	
lieçal- gunçat A VIII^{l}37 (l_2).	

+ ***n***:

guẽquinztén 239^{l}13 (n_1).

Wie van Eys VAL S. 60 Anm. 3 dies als „flexion familière feminine" bezeichnen kann, verstehe ich nicht. — Wenn er ebend. S. 31 *guinande* und *guinade* gleich setzt, so ist das ein Irrthum; das erstere ist Nebenform von *guinate* Kond., hingegen *guinaden* von *guinen* Impf., *baguinade* von *baguina* Supp. Impf.

inharroſſiric 234^{l}51 (mdl.).	*iharros* 17^{l}14. 71^{r}11. 120^{r}5. 240^{r}26.
Ian incourẽ ã V^{l}a 7 (n_1).	

+ ***p***:

compuntquide 374^{r}18.

Dass es *comuntquide* heissen muss, ergibt das lat. *communicare*, franz. *communicatifs* dieser Stelle; es hat sich *compendu* ein-

gemischt, das in der Bedeutung mit *comundatu* zusammentrifft (vgl. *componde, compondura* = *comunde, comundança* „composición, acomodamiento“).

+ ***r***:

hæyr 303 r 11 (Einmischung von soul. *hayer*).
Spriritu B VI l 10 (r_1).

+ ***ſ***:

ſinheſts *** II l 18. 25 (Einmischung von *ſinheſten*).
vnguenſtatzen 115 l 38.

Sonst pflegt in diesem Sinne *unctatzen* zu stehen. Natürlich liegt lat. *unguentare* zu Grunde, doch schwebte ein **unguentuztatzen* vom Subst. *unguentu* vor, nach Analogie von *damuztatzen, ahalqueztatzen, gueçurztatzen, odolztatzen.*

+ ***t***:

anthitz 206 l 3 (t_1).

+ ***u***:

actu. õ V l a 40 (unmittelbar nach *refuſcitatu*).

+ ***y***:

ezliqueye 171 r 7 (niedernav. soul.). — *eztiquee* 443 r 9; vgl. *citzaqueé* 256 l 13.
peituya ** I r 24 (niedernav.). — *peituan* ** VIII l 11; u. s. w.

+ ***z***:

etzcheco 89 r 35 (unmittelbar nach *noiz*).
ezgaiztecela B IV l 28 (z_2; wegen des *z* der vorhergehenden Silbe).

b) Verdoppelung von Konsonanten:

bb für ***b***:

BBaina D V l 7.

ll für ***l***:

Afflligituey ã VIII l b 22.
Gentillén 411 r 12. — *Gentiléc* 17 l 18; u. s. w.
hillebetheac Kal. II l 30. — *hilebetheã* Kal. I l 3; u. s. w.

Bei L. scheint die Mouillierung des *l* nach *i* nicht durchgeführt zu sein; er schreibt regelmässig *muthilla*, aber *dabila* u. s. w.

pp für ***p***:

chippiéc 446 l 16.
luppecoén 349 l 10. — *lupeã* D III r 7.

***rr* für *r*:**

bateterra 71r 10.
error 303r 12, *errorerea* 5 1r b 43.
eurrorree 1121 42 (*rr*1).
itjagiorraco 51 15.
lekorrerat 491 15.

(Gesprochen wurde das *rr* in *fierretaco* ***II 11, von franz. *fer*, *fière*; auch heute noch *fierra da* „il est fier“.

c) Hinzufügung von Silben:

+ *ac*:

badietzacogu D VI r 11 (mdl., sonst auch *-akiogu*, *-agogu*).

+ *ca*:

Apocacalypſea ***IV 1 31.

+ *en*:

hurrenẽgo 234r 44. 248r 15 (= *hurrengo* + *hurreneco*, dies 234r 42).

+ *ra*:

(vicitze) eternaleracotzát 167r 36 = *(v.) eternalecotzat*, z. B. 166r 14 + *(c.) eternalera*, z. B. 51r 46.
gorharats 444r 3 = *gorrhats* 437r 4.

Ich halte jenes für eine umgekehrte Schreibung (nach *ara*, gespr. *aa*, *ā*); wie *pherdats* 4371 8 zu *pherde*, so steht *gorrhats* (Fabre hat: *gorrast*) zu *gorri*. Indessen ist eine wirkliche Formerweiterung nicht undenkbar; vgl. *marrumalari* 4141 8 neben sonst üblichem *marrumari* (zu *marrumatzen*; bei L. *marruma*: E VII 15).

+ *ri*:

dauritzan F VII r 18.

Dies steht für *dautzan* = *dagotzan* (*dagoca* „er bezieht sich darauf“); ganz ebenso haben wir bei Dechepare A II r 18 *darauritzut* für *darautzut* „ich habe sie Euch“. Das *i* stammt aus dem Pluralzeichen *-it-* ¦ *-ti-* (s. Bask. Stud. I, 32 f.); das *r* ist „hiatustilgend“, wie so häufig im Baskischen; vgl. *loqueré* bei Voltoire (1642) für *luqueen* S. 146 f.

4) Umstellung von Buchstaben:

a) unmittelbar nebeneinander stehender:

***ai*:**

diadigula D I r 17.

***ce*:**
RE-|ecbitu Abc H VII r 4.

***eu*:**
cueróc 288r 14 (unmittelbar nach *çuec*).

***gn*:**
ſtang 455r 20 (franz.).

ſtagnera 455l 10. 456r 14. 15, *-ean* 456l 8 (lat., auch südfranz.).

***ic*:**
Guehienci ã VIIl c 24.
Miſerciordia ĩ VIIr b 43.

***ih*:**
ohiu 56l 23.

***it*:**
tti. ĩ IIl b 25.

***lt*:**
eſtatlzen 14r 24.

***oe*:**
cieola 2r 22.

***ſt*:**
abratſeagatic [illegible] VIIIr 10.
Vielleicht sprach L. so; vgl. *abratſale* 321l 10 und unter „*zt*“.

***tz*:**
baztu 372r 15.
Es könnte *eztitiát* 434r 2 für das regelmässige *etzitiat* stehen; wahrscheinlicher aber ist mir ein Anderes; s. oben S. XXXVI.

***ze*:**
eçagutezco C Il 16.

***zt*:**
erautzen 354l 23.
Zu *erauz* G Vr 29, *erauciz* 237l 24; vielleicht ist es aber für L. die regelrechte Form, wie *ikutzen* zu *ikuci*, *hertſen* zu *herſſi*, („bedrücken“ = *erſten* zu *ertſi* „schliessen“) gegenüber sonstigem *erauzten*, *ikuzten*, *hersten*.
vitzen ẽ IIIl b 27. — *vizten* 136l 8.

b) voneinander getrennter:

adiquiſde 154l 12, *adiquiſdea* 184l 11. — *adiſquide(a)*.
baigunegui D IIl 24. — *baguinegui*.
çaitzaizqueten 430r 24. — *çaitzaquezte* 174l 7, *-tenari* 290l 25.

S. oben S. LV. LXIV. Die Trennung des *z* von dem *t* durch das *que* vollzieht sich in der lab. Mundart welche Prinz Bonaparte im VB darstellt; man vergleiche:

L.: *gaitzaquezte*	VB: *gaituzquete*
dituqueizte	*dituzquete*
gaituquezte	*gaituzquete*.

Aber man bemerke dass die der zweiten entsprechende Form mit der 3. S. als Urheber bei L. *dituque*, im VB *dituzque* lautet, sodass dort *z* + *t* als Pluralzeichen des Urhebers, hier *z* als das des Subjekts, *t* als das des Urhebers erscheint.

çohian 113^{r}2. 118^{l}42 (vgl. bizc. *joian*).	*ciohan*; *ciazconie* 83^{r}9. *cacela* 211^{r}3. 226^{r}9 (vgl. guip. *cioan*).
eyarthu 23^{l}6. 78^{r}18.	*eyhartu* 10^{r}20. 84^{r}21.
eyarrha 64^r Ü.	*eyharra* 111^{r}8.
içaganatze B i^{r}35.	*içanagatze*.
prometatta 30^r Ü.	*promettatu*.
Thabita 223^l Ü.	*Tabitha* 225^{r}36. 40 (vgl. franz. NT *Thabita* V. 36, *Tabitha* V. 40).

Man beachte noch:

baguetaco 350^{r}15 (*bague* gehört dem Süden an).	*gabetucone* 376^{r}23; *gabe* immer.
bidebaguezcoa B v^{l}34.	*bidegabe* G vi^{r}40.

Wenn L. regelmässig, wie es scheint:

diarocat 13^{r}9. 368^{r}12. 428^{r}9. 433^{r}21. ^{l}23.	*diraucaqu*, *diraucu* u. s. w.

schreibt, so vermag ich das ebenso wenig zu erklären wie van Eys Gr. S. 336, bemerke aber dass jenes nach meiner Auffassung die ältere Form ist, für *d-i-o-du-ca-t*.

Während die bisher aufgezählten mundartlichen Varianten sich in ihrem Aeussern von den wirklichen Druckfehlern nicht unterscheiden, und manche derselben sich von diesen nicht mit völliger Sicherheit abtrennen lassen, gibt es eine Anzahl anderer die aus dem Kreise der Druckfehler ganz herausfallen, bei denen es sich nämlich nicht um einzelne an sich bedeutungslose Laute oder Silben, sondern um Worttheile mit bestimmter Funkzion handelt. Vor Allem in den Konjugazionsformen. Zunächst sehen wir Gleichwerthiges miteinander vertauscht. Für „sein“ gelten als Stämme *ça* und *a*, und sie werden sogar innerhalb derselben Flexionsgruppen verwendet, wobei zum Theil die Mundarten verschiedene Wege gehen. Besonders mannigfach gestaltet sich das Verhältniss zwischen „wir sind“ und „Ihr seid“ mit dem Dativ (s. Bask. Stud. I, 30 oben, wo übrigens „(Liç.) *zait*“ zu streichen ist). L. bildet die letzteren Formen, so viel ich sehe, nur von *a*; die ersteren bald von *ça*, bald von *a*:

gaitzaizquic 37^{r}27. 81^{l}28. 143^{r}28.
ezgaitzaitza 399^{r}9, *ezquaitzaitza* E VII^{l}38, *gaitzaitza* * VII^{l}19. E IV^{r}23.
gaitzaizte 295^{l}9, *ezquitzaizte* 332^{l}5.

gaizquionac 274^{r}2, *guiaizquio* 320^{r}13 u. s. w. (s. unten S. LXXII).

Höchst bemerkenswerth ist das schon oben S. XXXVI verzeichnete:

daicula C VI^{r}17. *çaicu*, z. B. C III^{r}3. 10.

An der ersteren Stelle heisst es: „dass die Thür die früher verschlossen uns war (*çaicun*), jetzt geöffnet uns ist (*daicu-*)“. L. pflegt den Unterschied zwischen dem Imperfekt und Präsens des zielenden *içan* nicht wie in andern Fällen am inlautenden Vokal auszudrücken (vgl. soul. *ceicun*, *çaicu*), und auch nicht durch die Vorsilbe *ci-* (die Form *citzaicun* hat van Eys VAL S. 33 unrichtig aus *balitzaicu* erschlossen), sondern nur durch das auslautende *n*: *çayon*, *çayo* — *çaizten*, *çaizte*, also in manchen Fällen gar nicht. Das obige *çaicun* kann an sich eben so wohl als *çaicu-n* wie als *çaicun-n* gefasst werden; da es nun aber dort darauf ankam Imperfekt und Präsens deutlich zu scheiden, so hat wohl L. zu einer mundartlichen, sonst allerdings nicht direkt belegten Form des letzteren gegriffen. Es würde sich *çaicu* mit dem anlautenden Konsonanten an die entsprechende Form des transitiven Hülfsverbs (in cispyr. Mdd. *daucu*, *daicu*, bei L. *draucu*) angelehnt haben, wie es das mit dem inlautenden Diphthongen in niedernav. *çaucu* gethan hat (s. Bask. Stud. I. 48). Und wenn wir auch nicht dies *çaucu* selbst bei L. haben, so doch das dazu gehörige *çauc* (× *dauc*), nämlich:

çauán, s. oben S. XLI, statt *çayán*.

Damit hängt dann wieder *çaue* in:

çauenac ebend.

zusammen, welches im Niedernavarrischen allerdings nicht vorkommt; eine Analogie dazu bietet nur das weit entfernte roncal. *çabei* × trans. *dabei* (aber salaz. *çaye*: *dabe*). — Man könnte daran denken in *daicula* die transitive Form selbst zu erblicken: „er uns hat“; aber der Zusammenhang und der Wortlaut der französischen Vorlage lassen das kaum zu, auch wäre die Entlehnung einer Form die von der bei L. herrschenden so abliegt, nicht weniger befremdend. Das intransitiv gefasste *daicu* stützt sich gegenseitig mit:

baitaucu Abc B V^{r}10,

welches ja an sich eine mundartliche Nebenform von *baitraucu*

ist. Allein dem Sinne nach ist dies nicht am Platz; als transitive Form wäre *baitraucue* zu erwarten, und so ist es vorzuziehen dieses *baitaucu* intransitiv, d. h. = *bait-[illegible]* zu nehmen. Und den beiden hier besprochenen Formen wird nun endlich auch anzuschliessen sein:

baitaye 429[l]13 für *baitzaye*,

in dem ich anfangs mit van Eys einen Druckfehler zu sehen geneigt war, nicht mit dem Prinzen Bonaparte eine gesprochene Form.

Es muss hier darauf aufmerksam gemacht werden, dass die mit *-te* oder *-teque* einerseits vom Stamme *a*, anderseits vom Stamme *a* gebildeten Flexionsgruppen ursprünglich und auch heute noch verschiedene Bedeutungen haben (Potenzial — Futur), aber schon früh leicht miteinander vermischt werden; so sind bei L. nach *ahal* und *ecin* miteinander gleichwerthig:

daite 7[r]14. 163[l]4. 5. 277[r]7. *date* 135[l]26. 27. 161[l]16. 279[r]6.

Das Pluralzeichen für das Subjekt + Dativzeichen hat bald die Gestalt *tz* bald die: *zqui, zc*; so:

baitzaitza 413[r]22.	*etzaizcala* 31[l]18. *gaizqui-* 293[l]14, *etzaizquiomé* I VII[r]3 28, *bazaizquio* E II[l]13.
gaquitzate 406[l]8, *gaquitzon-cat* [illegible] VI 28, *haguquitz-* *** III[l]1.	*zaquizquiate* 78[l]7, *daquizquié* 325[l]11.
drautza 5[l]8, *-zaue* B I[l]25.	*drauzca* 169[r]26, *drauzquiones* 312[r]28.

(weitere Beispiele bei van Eys VAL S. 46.)

Manche Formen scheinen nur mit *tz* vorzukommen, wie *yereitzate*. Auch als blosses Pluralzeichen für das Subjekt wechselt Beides miteinander; der transitive Imperativ wird gewöhnlich mit *itzac*, *itzagu* gebildet (so *ereintzac* Abe II VII[l]30 = *erein itzac*), aber L. hat doch auch:

emainzquiçue 364[r]18 (= *eman izq.*).

Neben *dadutza* u. s. w. kommt, so viel ich sehe, *dadazca* u. s. w., welches sonst weit und breit herrscht, bei L. nicht vor. Einer eigenthümlichen Form dieses Verbs gedenke ich hier nebenbei: „er hält ihn ihnen" sollte, so erwarten wir, *dauzquie* (guip. *dauzcate*) lauten, aber L. hat *dic daucte* C II[r]19, wo also das *-qui* von *edugui* sich gar nicht findet; die Form ist mit *draue*, lab. guip. *diote* materiell gleich, und ebenso *dahu*, welches nach Ausschaltung der Dativelemente übrig bleibt, „er hält" mit bizc. *dau*, guip. lab. *du* „er hat".

Ferner gibt es quantitative Varianten. Ein pleonastisches Pluralzeichen für das Subjekt erscheint in:

baicarade F VIII^{r}9.	*baicara* F I^{r}11; u. s. w.
baiquinaden 247^{l}8. A V^{l}15, *guinadelaric* 326^{r}15. F II^{r}35, *baquinade* 325^{l}2. 327^{l}21 (van Eys VAL S. 31 stellt *guinade* und *lirade* fälschlich zu den *-te*-Formen).	*baiquinen, guinen, baguina* regelm.
çaiteztez 312^{r}34. 330^{l}11, *ezpa-çaiteztez* 236^{l}1.	*çaitezte* 7^{r}12. 17^{l}17; u. s. w.
çaquiztez 216^{l}38, *-éz* 401^{r}17.	*caquiztençat* 411^{l}21.
baçaituztez 327^{l}20 (drei M.) (*çaituztéz* 358^{l}9. 10 ist = „sie haben euch“).	*çaituzte* 60^{l}8; u. s. w.
badaudez 298^{l}8, *daudecēçat* 400^{r}27.	*badaude* 308^{l}13; u. s. w.

Ein pleonastisches Dativzeichen (s. Bask. Stud. I, 57 f.) in:

guiaizquio (*-onac, -onçat*) 217^{r}4. 320^{r}13. 385^{r}3. 396^{r}39. 411^{l}24. A V^{r}5. G VII^{r}6.	*gaizquionac* 274^{r}2.

Es geht nicht wohl an, den Anlaut aus der entsprechenden Dutzform *guiaizquioc* C IV^{l}37 abzuleiten; auch wäre an Stelle dieses ein *gaizquioc* möglich, vgl.:

eznitzayoc 260^{l}19.	*nitziayec* 76^{l}24.

Unterdrückt ist das Dativzeichen in:

drauztán 197^{r}6 (soul. *deiztan*).	*drauzquidán* 197^{r}7. 8 (lab. *dauzquidan*).
cequizten 72^{r}33.	*cequizquien* 208^{r}3 (für * *-qui-te-*).

Die erstere Form stimmt zu *gaquiztén* 287^{r}19, *çaquiztez, -éz* 216^{l}38. 401^{r}17, *çaquiztençat* 411^{l}21.

Wenn wir ein vereinzeltes

cerezten 210^{l}45

finden, so ist das von *cerauzten* (*etzerauztela* 320^{l}19; Praes. *drauzte*) nur mundartlich unterschieden, und zwar durch die (dynamische) Wahrung des Dativzeichens (die Form *çaizteten* wird noch gebraucht, ostniedernav. *cezteeten*). Van Eys VAL S. 48 verzeichnet es als Dutzform, was es nicht ist, am wenigsten zu *cerauecen*, das er hier wie *drauece* (auch *dirauïagu*) irrig als „les à eux . . .“ erklärt (es ist „le à eux . . .“). Er ist dazu durch die Dutzform *dirauecé* 443^{r}10 verführt worden, in der allerdings „les à eux“ steckt; sie gehört zur bestimmten Form *drauzte* (so 303^{l}20), welche van Eys für einen Irrthum statt *drauece* hält.

Doppelt gesetzt ist das Dativpronomen der 3. P. (s. Bask. Stud. I, 56) in:

cieçoyon $44^{r}46$. *cieçon* regelm.
dietzoyoten $41^{l}41$. *cietzoten* regelm.

Hingegen fehlt es, offenbar indem das stammhafte n ange-deutet wird, wie in guip. *diago* (Larramendi unter „pertenecer“; s. Bask. Stud. I, 57), so in:

dagoten $289^{r}2$. $369^{r}10$ für *dagocaten* zu *dagoca* (mit Plural des Subjekts: *dagozca*, z. B. $380^{l}1$).

Bei dieser Gelegenheit will ich bemerken dass wenn „es sei ihm“ den Sinn hat von „er habe es“, der Dativ überhaupt nicht am Verb ausgedrückt zu werden pflegt: nicht [illegible], sondern *dela* (so $290^{l}27$. $331^{r}5$. $342^{l}21$. $353^{r}20$. $368^{r}17$. $379^{r}18$. $419^{l}18$); hier liegt also nicht, wie man gemeint hat, ein Versehen vor. Das TB[28] hat nur an einer dieser Stellen *içan baiquio*, an den übrigen *içan bedi*, was nicht gerechtfertigt zu sein scheint, da ja hier der Imperativ als Hülfsverb auftritt. Vgl. *eztén* (nicht *eztaquión*) $337^{r}13$.

Ich erwähne hier noch die pluralischen Formen von *etzan* „liegen“, welche nach Larramendi und Lardizabal [illegible] statt *a* (*e*) haben, bei L. aber ausserdem ein schwer erklärliches *n*: *datza*, *cetzan* — *daunça*, *ceunçan*. Dasselbe ist in der 1. und 2. Pl. Impf. allgemein und begründet: *queunçan* wie *queunden* (von *egon*); sollte es von da ins Praesens und zugleich in die 3. Pl. eingedrungen sein? Ganz besondere Schwierigkeiten bereiten gewisse imperativische und konjunktivische Formen zu *eman* „geben“, welche auf einen andern Stamm zurückzugehen scheinen. Seine Stelle nimmt grossentheils ein *-i-* ein, in dem wir das Dativzeichen vermuthen könnten; dann läge es nahe den geschwundenen Stamm für den gleichen wie den von „haben“ zu halten; *estidala* $339^{r}17$, *bidean* $442^{l}8$, *ique* $9^{l}11$, *liguncat* ** $VIII^{r}16$, *diçuela* $287^{r}5$. $325^{r}10$, *diguençát* $340^{r}17$ u. s. w. stimmen in der That zu guip. *dit*, *digu*, *diçue*, hier könnte man *egun on diçula Jauncoac* übersetzen: „guten Tag habe Euch Gott“. Anderseits nähern sich die Formen mit der 3. Pl. als Dativ, wie *eyec* $72^{l}36$. $240^{l}35$, [illegible] $27^{l}16$. $88^{r}9$. $248^{l}28$. $351^{r}2$, *esteyeçuela* $11^{l}6$, *deyeguncát* [illegible], *deyençát* $131^{r}42$ den soul. *deyec*, *deyeçu*, *deyegu*, *deye* von „haben“. Vinson Rev. de ling. XXIX, 214 f. denkt an *equin* „machen“, und in der That liegen *yquedac* „du wirst mir ihn geben“ und *eyquec* „du wirst ihn machen“, wie in den Sprichwörtern von 1596 zu lesen ist, nicht weit auseinander. Aber die Bedeutungen

stimmen weniger gut zusammen, — man könnte vielleicht daran erinnern dass der Baske für „einen Kuss geben" lieber sagt *pot eguin* als *pot eman*, aber das ist ein ganz besonderer Fall. Mir scheint als ob das *ieyncoac drugaçula* bei Dechepare E IV[r] 1 in Berücksichtigung gezogen werden müsse; Stempf hat es durchaus missverstanden, es wird aufgeklärt durch *Iaincoa trugatçula* (*trogatçula*) „Dieu vous gard" bei Voltoire (1642) S. 243. 278. Wie dem auch sein mag, mit dem *-id-* „geb- mir" der obigen Formen lässt sich das *ind-* des Imperativs: *indan* 165[r]7. 10, *indac* 166[r]15 schwer vereinigen, welches sich in allen Mdd., und zwar von den frühesten Denkmälern an findet. Voltoire hat zwar *idaçu* S. 236, aber da es hier von Druckfehlern wimmelt, so ist darauf nicht fest zu bauen. Vinson a. a. O. setzt für *iguçu* an: *(egu)inguçu*, aber wie kommt das *-n* des Partizips in den Imperativ, d. h. in den einfachen (vgl. guip. *eguiguçu*)? Der zusammengesetzte *eguin eçaguçu* lässt sich hier doch nicht wohl zu Grunde legen. Stehen nun hiermit die beiden Formen *baitinguzquet* „er wird mir sie (Plur.) geben" 54[r]53 und *eztinguzteçuen* „dass ihr sie (Plur.) ihnen nicht gebet" 404[r]16 im Zusammenhang? ich läugne nicht dass sie mir durchaus räthselhaft sind. Rathlos fühle ich mich auch dem *ianaguçue* 304[r]25. 27 für sonstiges *ian eçaçue* (z. B. 305[r]24) gegenüber.

Ausserhalb der Konjugazion findet sich der auffälligste Nebeneinandergebrauch mundartlicher Formen bei den Possessivpronomen, und zwar nicht bloss in der Sprache L.s, sondern in der vieler andern Schriftsteller verschiedener Zeiten und Gegenden, von Dechepare angefangen. Für die 1. und 2. P. Pl. hat L., so viel ich sehe, nur *gure* und *çure*, nicht auch, von *gueuroc, ceuroc* u. s. w. abgesehen, *gueure* und *ceure* (vgl. z. B. Axular[2] S. 19, 2: „*çuc ceure* moldera, eta *çure* herrian"), aber für die 1. und 2. P. S. gebraucht er *ene* und *neure, hire* und *eure* mit ausserordentlicher Willkür. Ich sage nicht, mit völliger; denn es werden Verbindungen nachzuweisen sein in denen die eine Form vorwiegt oder allein herrscht, vielleicht z. B. *hic eure*, nicht *hic hire*. Auch pflegen in den Parallelstellen dieselben Formen zu stehen; so in den sonst etwas voneinander abweichenden Fassungen des Vaterunsers immer *hire*. So Matth. VII, 3. 4. 5: *eure* anayeren, *eure* beguico, *eure* anayeri, *hire* beguitic, *hire* beguian, *eure* beguitic, *eure* anayeren = Luk. VI, 41. 42: *eure* anayeren, *eure* beguico, *eure* anayeri, *hire* beguian, *hire* beguian, *eure* beguitic, *eure* anayeren; so Matth. VIII, 8. 9: *ene* atharbean, *ene* muthilla, *neure* azpico, *neure* cerbitzariari = Luk. VII, 6. 7. 8: *ene* atharbe pean,

ene muthilla, *neure* meneco, *neure* cerbitzariari. Aber innerhalb dieser Stellen vermögen wir kein Gesetz zu erkennen; ja, nicht selten zeigt sich in ganz gleichen Verbindungen eine fast regelmässige Abwechselung, z. B. Iesus Christ *ene* Seme A i^{v}10. 32. ii^{v}12. iv^{v}10, Iesus Christ *here* Seme A i^{r}20. ii^{r}21. iii^{r}16. 27. iv^{r}9. Diese Possessivpronomen sind eigentlich Genetive, denen nur der Auslaut *-n* abhanden gekommen ist, ebenso wie denen der 1. und 2. P. Pl., *gure, zure*, und dem der reflexiven 3. P., *bere*. Im Nordosten gilt *bere* für beide Zahlen: „sein" und „ihr", im Südwesten nur für den Singular, für den Plural meistens *heren*. Van Eys Gr. S. 49 bemerkt: „On se serait plutôt attendu à une seule forme dans les dialectes basques espagnols, puisque la langue espagnole dit *su* pour ‚son' et ‚leur'." Er hätte hinzusetzen können dass während die französisch-baskischen Mdd., wenigstens die soulische, hierin am wenigsten zum Französischen, auch dem Südfranzösischen stimmen, die am weitesten davon entfernte bizcaische am meisten dazu stimmt: *bere* „sein", *euren* „ihr" = *son, leur*. Indessen entspricht doch *euren* (*eureen*) strenggenommen nicht einem *illorum*, sondern einem *ipsorum*, es ist der Genetiv von *eurak* „sie selbst". Und so ist nun *heren*, oder genauer *herén* der Genetiv von *herac* „sie selbst", also nicht eine lautliche Variante von *bere* „sein". Von den labourdischen Texten setzen für „ihr" (Pl.) die einen *bere*, die andern *heren*. Z. B. jenes das Evangelium von Haraneder (BB 268), dieses das von Duvoisin (Ausg. von Haristoy 1898), sowie das TB [28]. Bei L. nun ist zwar *bere* die herrschende Form; es findet sich aber auch keineswegs selten *heren*, so *herén synagoguetan* 26^{v}34, *herén oqui* 72^{v}36, *herén abillamendua* 83^{v}7, *herén laineo* 98^{v}16 u. s. w. In dem letzten der angeführten Beispiele bezieht es sich sogar auf einen grammatischen Singular, der freilich pluralischen Sinn hat (*anhitz . . . . die*): im TB [28] steht hier merkwürdigerweise *bere* neben dem grammatischen Plural (*hainitz . . . . ditu*). Manchmal folgen *herén* und *bere* oder *bere* und *herén* unmittelbar aufeinander, so: *herén hilotzetaco gathicetara . . . . bere gorputz proprioq* 267^{v}24, *bere hilotzetan, herén conscientiác* 269^{r}15. — Auch nominale Suffixe treten zuweilen in mundartlicher Verschiedenheit auf. Dem lab. *-tasun* entspricht niedernav. soul. *-tarçun*; das letztere erscheint vereinzelt bei L., so neben dem gewöhnlichen *eritasun* zwar nicht das niedernav. soul. *eritarçun*, aber doch *erhatçun* 61^{v}34, *-nac* 168^{r}5 (unmittelbar vorher, V. 4 *eritasunec*), welches sich in den westniedernav. Pregariac von 1651 S. 12 findet, und wofür van Eys als lab. verzeichnet *erhasun*; vgl. *ontasun* „Güter".

onhaſſun „Gut“ (= „Besitz“) bei L., sowie *oſſaſſun* ã III^{1}b 15. Ferner lesen wir *ſabeldarçunac* 264^{1}8; auch Larramendi hat unter „disenteria“ merkwürdigerweise — als ob sie auch transpyrenäisch wäre — die Form *sabeldarçuna* (auch *sabeldarçunez dagoana*). — Unter den Verben begegnen uns nicht nur solche mit verschiedener Ableitung als gleichwerthig, sondern auch das abgeleitete und das einfache. Eine interessante Form ist *deitha* 422^{1}1. Ich dachte zuerst an einen Druckfehler; aber *deithu*, wie Dodgson The Basque Verb found and defined I, 23 lesen will, geht nicht an: neben *gaitecen* hat nicht das Partizip, sondern das Radikal zu stehen (z. B. *etzaiteztela dei* 44^{1}10). *Deitha* als Druckfehler für *dei* lässt sich wiederum kaum erklären. *Deithatzen* war mir sonst unbekannt, bis auf das von Larramendi verzeichnete *deitatua* „famoso“. Nun aber lese ich in den westniedernav. Pregariac von 1651 S. 10 *bere gana deithatu* „zu sich gerufen“; hierzu gehört jenes *deitha* L.s als Radikal. — Neben *gabe* findet sich, aber unter hundert Fällen kaum zwei Mal, *gaberic* 369^{r}8. 393^{r}7, häufiger *gaberico* neben *gabeco*, und zwar ganz in den gleichen Verbindungen, so:

altchagarri gaberico 52^{r}17. 150^{1}1. 151^{r}7. 230^{r}3. 247^{1}6. 296^{1}8, *-coen* 89^{1}1.	*altchagarri gabeco* 90^{r}12.
hypocryſia gaberico 321^{r}6, *fictione gaberico* 368^{r}5.	*fictione gabeco* 374^{1}5.

(auch *gabetaco* kommt vor; s. oben S. LXIX.)

Aehnliche Verhältnisse finden sich öfter; vgl. z. B.:

bekatuzco atſeguinén 397^{1}25.	*Atſeguin bekatutacoez* ẽ II^{r}a 36 (bezieht sich auf die andere Stelle).
hirazco mahatſarno 454^{1}15.	*hirataco mahatſarnoac* 447^{r}8. *hiraco mahatſarnotic* 447^{1}10.
bihotzezco tauletan ** VII^{1}34.	*bihotzeco taula* 317^{1}3.
bihotzezco ſimplicitaterequin 210^{1}46.	*bihotzeco ſimplicitaterequin* 357^{1}22.

Die grösste Menge von Varianten weisen die Fremdwörter auf; das ist natürlich, sie sind aus verschiedenen Quellen geschöpft, aus lateinischer, schriftfranzösischer, südfranzösischer, spanischer, und dann wiederum in verschiedenem Grade baskisiert. Dafür sind schon oben genügende Beispiele gegeben worden; hier folgt noch einiges Ergänzende und Erläuternde. In Bezug auf die Schreibung der ganz fremden Eigennamen herrscht kein festes Prinzip; auch die gleichen werden bald so bald so geschrieben, z. B.:

Publiufen 264^{r} Ü.	*Publioren* 264^{l} 8.
Antiochian 377^{l} 11.	*Antiochen* 229^{l} 20; u. s. w.
Corinthion 243^{r} Ü.	*Corinthon* 245^{r} 1; u. s. w.

Im TB[28] ist die Buntheit auf die Spitze getrieben; wir finden z. B. zwar immer *Corinthia, Antioche,* aber *Sardo(tn), Sarde(ra), Sarda(eo) — Ephese(rat), -(tic), Epheso(n), Ephesio(rat), -(n), -(ra), Ephesio(rat).* Die mundartlichen Gestaltungen der Suffixe vertheilen sich meistens in fester, wenn auch nicht immer leicht erklärlicher Weise auf die einzelnen Stämme, so wird z. B. regelmässig *heredero,* aber *officier, prefoner* u. s. w. geschrieben; vgl. oben S. XXXII *-antia, -ancia, (-anga)* und *-tia, -etia, -eria, -ega.* Von den unwesentlicheren Varianten abgesehen, haben wir auch solche wie:

benediçoin 339^{l} 3.	*benedictione* 389^{l} 7 u. s. w.,

jenes nach Analogie vollständig eingebürgerter Wörter wie *contoin, raçoin* u. s. w. Ich schalte hier die Bemerkung ein dass auch bei romanischem Stamm und romanischem Suffix das baskische Wort nicht immer seine Entsprechung im Romanischen hat. Die Basken verwenden die romanischen Suffixe vielfach in selbständiger Weise, und sind sogar geneigt schon vorhandene romanische Ableitungen von Neuem zu bilden; vgl. *fermutate* für *fermetate* oben S. LI und *erretate* für **erreguetate* (gegenüber romanischem *regalitate*), welches bei L. allerdings nur als soulisches Wort mit verändertem Endvokal: *retatuia* ã VII^{l} c 40 vorkommt. Da die Mozion dem Baskischen fremd ist, so werden, wo sie sich schwer ersetzen lässt, die romanischen Wörter mit ihrer doppelten Endung beibehalten: *Spofa—fpofo* 165^{r} 29, *fpofoaren* eta *fpofaren* 453^{r} 23; *adulteroac* eta *adulterác* 406^{r} 4; *Samaritanari* 165^{r} Ü. Aber noch deutlicher wird das weibliche Geschlecht für den Basken durch die romanische Endung *(i)(f)a*: *bekatoreffa* 113^{l} Ü., *dicipuluffa* 225^{l} 36, beim Adjektiv: *fidelec — fidelfac* 372^{r} 16, und bei einem baskischen Wort: *iaincoffa* 247^{r} 37. Das auch bei Larramendi verzeichnete *vitanga* (48^{l} 45. 373^{r} 8. 404^{r} 15) scheint aus span. *vito = victo* neu abgeleitet zu sein. Auch im Stamme der Fremdwörter zeigen sich hier und da stärkere Varianten, so:

Excommicu ẽ VIII^{l} b 1 (auch heute *escomicatu*), *-icatzẽ* B III^{l} 13.	*Excommunicatione* ẽ VIII^{l} b 3.
ingea- 37^{r} 28. 115^{l} 43 u. s. w.	*indica-* 11^{r} 1. 112^{l} 37 u. s. w.

An das zweite Variantenpaar schliesst sich unmittelbar an, freilich mit Endungen verschiedenen Ursprungs:

ingemendu- 11^{r} 2. 21^{l} 18. 20 u. s. w.	*indicio-* 7^{r} 22. 17^{l} 15. 20^{r} 22. 24 u. s. w.

Solche Synonymen deren etymologischer Zusammenhang mehr oder weniger verdunkelt ist, führen unmerklich zu solchen Synonymen hinüber bei denen gar keiner besteht. Eine Synonymik L.s, an welche erst nach der Herstellung einer vollständigen Konkordanz gedacht werden kann, wird zu prüfen haben inwiefern das was wir Synonymen nennen, mögen es nun Wörter oder Wortformen sein, wirklich unter ganz gleichen Bedingungen miteinander vertauschbar sind oder ob sie nur innerhalb eines bestimmten Kreises sich decken und worin dann der theilweise Unterschied zwischen ihnen besteht und ob nicht auch gelegentlich dieser Unterschied vernachlässigt wird. Es scheint sich das grundsätzliche Verhalten im Lauf der Uebersetzungsarbeit mehrfach geändert zu haben. Bei diesen Untersuchungen muss uns der griechische, der lateinische und vor Allem der französische Text auf Schritt und Tritt begleiten. Die Parallelstellen verdienen besondere Beachtung; aber auch die Ausdrücke des Sachverzeichnisses (ã ff.) müssen mit denen des N.T. selbst verglichen werden; so entspricht z. B. dort ĩ v[r]b 20 *haztamuca* (von *haztatzen,* wohl } lat. *tastare*) dem *manu tentans* der Vulgata von Pet. II, I, 9, während das N.T. selbst 416[r]9 *deus vrrundanic eztacuſſilaric* = *ne voit goutte de loin* = μυωπάζων hat. Im Vaterunser steht 9[l]13. 126[r]4. B II[r]22 *gaichtotic* im Einklang mit franz. [63] *du malin,* aber A VI[l]30. Abc A IV[l]13 *gaitzetic* = *a malo* als Neutrum = franz. [77] *du mal*; die Randbemerkungen lassen Beides zu: „ou, du mal, c. de peché, ou, du meſchant, du diable", „ou, meſchant, ou mal". Auf dem Titel des Abc zitiert L. Matth. XIX, 14 nicht ganz so wie er im N.T. selbst übersetzt hatte; er sagt *haourrac* = *haourtchoac, horrelacoén* = *hunelacoén.* Dodgson, indem er annimmt, L. habe sich nur an den französischen Text gehalten, kommt zu manchen falschen Behauptungen. So sagt er The Basque Verb found and defined I, 16, L. habe Joh. I, II, 25 (422[r]) „vous" in „nous" geändert: *draucun*; aber ἡμῖν, *nobis* (Luther: *uns*) ist die allgemein überlieferte Lesart. S. 17 heisst es, L. übersetze Joh. I, V, 10 (426[r]) „le fait" statt „l'a fait"; die Vulgata aber hat *facit* (Luther: *macht*). Ebenso verhält es sich Joh. I, III, 1 (422[l]), wo nach Dodgson a. a. O. S. 24 L. „infidèle" ist, wegen *ezgaitu*; vgl. ἡμᾶς, *nos*: *vous* (Luther: *euch*). Ebend. II, 6 sagt er von Tim. II, III, 14 (377[l]): „Leiçarraga ne serre pas le texte français" — wohl aber den griechischen und lateinischen. Auch zeigt sich Dodgson mit dem franz. Sprachgebrauch des 16. Jhrhs. nicht vertraut: II, 7: „*s'amusans* ne traduit pas *behatzen*" (370[l]1); II, 14 zu *probetchua* (377[r]Ü.): „Leiçarraga ne traduit pas *l'usage.*" In andern Fällen handelt

es sich um ein Missverständniss des baskischen Spachgebrauchs; so ist nach Dodgson a. a. O. II. [illegible] neben [illegible] (371^{r}13) das franz. *attentif* unübersetzt geblieben [illegible] aber [illegible] ist so viel wie *fois attentif, attende*, [illegible] (Vgl. [illegible] *aus*). — Zunächst würden wir uns mit den romanisch-romanischen Synonymen zu beschäftigen haben, welche häufiger sind als man erwarten sollte. Z. B. wird das lateinische *mysterium* durch *secreta* und *mysterio* wiedergegeben; zuerst folgt L. dem französischen Texte, der überhaupt nur 2 Mal *mystere*, 15 Mal *secret* hat, indem er *secreta* schreibt: 24^{v}11. 66^{r}11. 283^{r}25; dann wählt er *mysterio*: 290^{r}25. 293^{r}7; ein Mal fällt er noch auf *secreta* zurück: 295^{r}1, von da aber bleibt er fest bei *mysterio*. Streng genommen haben wir hier ein griechisch-lateinisches Synonymenpaar, wie wir deren häufiger finden; man vergleiche noch *hypocrysia gaberna* 321^{r}6 und *fictione gaberico* 368^{r}5. Weit grösseres Interesse besitzen für uns die romanisch-baskischen Synonymen. Man begreift nicht recht wie L. seine Uebertragung mit so vielen romanischen Wörtern durchsäen konnte für die er an andern Stellen echtbaskische verwendete. Wenn bei ihm dem lat. *confiteri*, franz. *confesser* bald *confessatzen*, bald *aithortzen* entspricht, so scheint damit doch kaum eine Bedeutungsschattierung verbunden zu sein, mag auch vom Bekennen der Sünden nur ersteres gebraucht sein; beide Verben treten in den gleichen Verbindungen auf, und das *confessatzen* von 349^{r}11 wird im Sachregister ẽ 1^r a 29 durch *aithortzen* ersetzt. Ganz ebenso wie in diesem Falle verhält es sich mit *charpanter* 26^r[illegible]. 70^{v}3 = *çuharotz* ẽ V^v b 28. Bei einem und dem andern romanischen Worte bedauern wir dass uns kein echtbaskisches Synonym dazu überliefert ist, so bei *conciertoac* 245^{v}12 = [illegible] *semicinctia, devantiers* (das TB[28] hat *bohalac*); diesem liegt *concertar* im Sinne von „zusammenfügen" oder von „schmücken" (so im älteren Spanisch; vgl. port. *concerto* „Schmuck") zu Grunde. Am Allerwichtigsten sind für uns natürlich die baskisch-baskischen Synonymen. Hier werden wir freilich meistens irgend einen Bedeutungsunterschied ermitteln können. *Ikar eçaçue* 72^{v}38 = ἴδετε, *videte, regardez* scheint ganz dasselbe zu sein wie *ikussaçue*, und dieses könnte auch hier stehen (so hat Duvoisin); aber *ikartzen* hat genau betrachtet eine engere Bedeutung, die von „nachschauen", und kommt anderswo theilweis in der Form *ikhartzen* mit den Bedd. „untersuchen", „prüfen", „visitieren", „(einen Kranken) behandeln" vor. Damit stimmt es aber wiederum gar nicht dass 58^{v}3 *ikarte* ganz so gebraucht ist wie sonst *ikusi*, nämlich im Sinne von „Anblick".

Wenn wir uns an die Vulgata halten, so sind *or* (*or-a*) und *chakur* Synonymen für *canis*; aber der griechische Text zeigt uns dass letzteres als Deminutiv gilt (was es ja auch seiner Form nach, neben *çakur*, von Hause aus ist, heute jedoch kaum mehr) — es vertritt κυνάριον, welches (im Pl.) im französischen Texte nur an der ersten Stelle (Matth. XV, 26. 27) mit *petis chiens* wiedergegeben ist, an der zweiten (Mark. VII, 27. 28) mit *chiens* schlechtweg. Das *ninicatzen* (vielleicht romanischen Ursprungs) von $48^{r}32$ neben dem *vſtertzen* von $89^{r}28$ beruht auf dem franz. *eſtre en ſeue* neben *eſtre tendre*, welches an beiden Stellen stehen sollte, im Einklang mit ἁπαλὸς γίγνεσϑαι, *tener esse*. An zwei sonst ganz gleichen Stellen lesen wir das eine Mal $24^{r}15$ *gogorqui*, das andere Mal $265^{l}27$ *gothorqui* „schwer" „hart" vom Gehör; Beides ist möglich, und doch möchte man dieses in jenes verbessern.

Neben den Formen und Wörtern gleicher Bedeutung oder wenn ich so sagen darf, den morphologischen und lexikalischen Synonymen gibt es nun drittens syntaktische Synonymen. Es sind dies ebenfalls Formen, nämlich solche von verschiedener Funkzion, welche nicht im Allgemeinen, sondern nur in gewissen Verbindungen miteinander vertauscht werden dürfen oder wenigstens gelegentlich, durch Mundartenmischung vertauscht werden. Die der ersten Klasse sind, soweit sie nicht auf Lautveränderung beruhen, aus solchen der dritten hervorgegangen; was ursprünglich verschiedenwerthig war, indem es aus Elementen verschiedener Art oder Zahl bestand, ist gleichwerthig geworden, wie *bere* und *beren, date* und *daite*. Daher mögen sich in dem einen oder dem andern Fall bezüglich der Zuordnung Zweifel erheben. Dem ausgedehnten Gebiete der syntaktischen Vertauschungen entnehme ich zur Erläuterung nur wenig Beispiele, für welche die Grammatiken anderer Sprachen allgemeine Analogieen darbieten werden. Fast nirgends ist die gleiche Verwendung verschiedener Kasus unbekannt; so auch im Baskischen nicht. *Gabe* hat den Partitiv oder den Nominativ vor sich; bei L. meist den letzteren. Vgl.:

macularic gabea $391^{l}26$, — *gabe* $393^{l}14$.	*macula gabea* $400^{l}4$. $403^{r}27$, — *gabe* $419^{r}14$.
pauſſuric gabe $360^{l}13$.	*pauſſu gabe* $266^{l}9$. $359^{l}3$. $364^{r}17$. $374^{l}3$.
reprochuric gabe $97^{l}6$.	*reprotchu gabe* $360^{l}10$. $362^{r}13$. $373^{l}14$. $419^{r}14$.

Gain hat den Genetiv oder den Nominativ vor sich; jenen meistens wenn der Artikel, diesen wenn er nicht steht: *Se-*

mearen gainera — *etche gainera*, doch auch z. B. *[illegible] gainera* 132[r]4 — *Apolloren gainera* 295[r]6. Wir haben hier sogar sehr eigenthümliche Genetive der unbestimmten Deklinazion nämlich auf *-n* statt auf *-ren*:

çaen burun gain 243[l]6.	*haren buru gainera* 51[l]7. 89[l]3 — *gainean* 56[l]20. 203[l]7. *bere buru gainera* 285[r]20.
ojeun gainean 257[l]26 (vgl. niedernav. *escungain* „avantmain“).	

Ebenso in:

gogongaraitic ~ II[r]15.	*gogoz garaitic* 302[r]17,

da *garai* den Genetiv, Instrumental und Nominativ regiert. *Beldur* wird regelmässig mit dem Genetiv verbunden; ausnahmsweise mit dem Dativ: *hari beldur gayona* 227[l]35 (auch 71[l]29; s. Dodgson Rev. de ling. XXXI, 142). Das Futur wird von den Partizipen auf *i* in der Mehrzahl der Mdd. mit *-co* („lokaler Genetiv“) abgeleitet, in manchen mit *-en* („possessiver Genetiv“). L. begünstigt das Letztere; doch hat er ausnahmsweise jenes:

ethorrico dirade 46[r]36, *-ico da* 47[r]14.	*ethorriren dirade*, *da* u. s. w. 13[r]11. 15[l]15. 32[l]11 u. s. w.

Dieses *ethorrico da* ist nicht zu verwechseln mit *ethorteco da*, das auch durch unser Futur wiedergegeben werden kann; man beachte: *ethorteco dena ethorriren da* 396[r]37 (*qui venturus est, veniet* = *qui doit venir viendra*). Mancherlei Wechsel von minderer Bedeutung stösst uns noch auf; so übersetzt L. „s'apparut à luy par songe“ (in somnis, κατ' ὄναρ): *aguer cequion ametsetan* 2[r]20, *aguer cequión ametsetan* 3[l]19. Im Westlabourdischen (insbesondere zu Saint-Jean-de-Luz) herrscht eine ganz unbaskische Konstrukzion: „schuldig sein“ mit doppeltem Nominativ (im Sinne unseres Akkusativs), welche als Romanismus zu betrachten ist, indem man das enklitische Personalpronomen des Dativs für das des Akkusativs hielt. So hat schon Voltoire, der sich, wie er selbst sagt, an das Baskische von Saint-Jean-de-Luz hält: *Eztutuzté hayñ berçe çorfeytudela* „Ie ne pense pas vous deuoir tant“ (S. 225), ebenso (BB 788) Pouvreau um dieselbe Zeit: *Etçaitut hura çor* (S. 25). Eine Spur davon findet sich bei L.: *baldin cerbait . . . . çor bahau* 383[l]18; Dodgson „Eu-kara“ S. 88[a] bemerkt richtig dass es *çor badrauc* heissen müsse; so steht ja in der That im folgenden Vers: *aire [illegible] drautadala*. Ganz ähnlich verhält es sich mit *ezuauçue [illegible] tfiren* 153[l]68, wofür wir *eztrautaçue i.* erwarteten. Noch befremdlicher, und ebenfalls aus romanischem Einfluss zu erklären ist der doppelte Nominativ neben einem intransitiven

Verb. Es handelt sich dabei nicht etwa um einen Prädikatsnominativ, sondern um einen Objektsnominativ, an dessen Stelle ein Dativ oder anderer Kasus zu erwarten wäre. *Iruditzen* „ähnlich sein“ ist im Baskischen transitiv, so gewöhnlich auch bei L., und zwar das Präsens entweder *dirudi* oder in perfektischer Form *irudi du*; daneben aber auch, ohne dass die Konstrukzion geändert wird: *irudi da,* so *nor irudi den* 113^{r}47, *içanen naiz çuec irudi* 179^{l}55, *anayeac irudi licén* 386^{r}17. *Irudi da* heisst eigentlich „er ist ähnlich“, und es sollte neben dem Adjektiv der Genetiv (*Semearen irudico* 390^{l}3) oder der Direktiv (*hetarát irudi* 9^{l}8) stehen; aber wie im Spanischen *parecido* nicht anders verbunden wird als *parecer*, so folgt nun auch *irudi* gelegentlich dem Verbum finitum. Wir könnten uns auch so ausdrücken: *nor irudi den* ist eine Vermischung von *noren irudi den* und *nor irudi duen.* Einen solchen Nominativ liebt neben sich auch das intransitive *eſcatzen* „verlangen“, mag die Person von der man etwas verlangt, genannt sein (im Dativ) oder nicht, z. B. *arrain eſca badaquió* 11^{l}10, *cer-ere eſcaturen baitzarete* 192^{r}13. Weit seltener kommt daneben der Genetiv vor, und zwar unter den gleichen Bedingungen: *eſca cequión .... gorputzaren* 95^{l}43, *cerẽ-ere ..... eſcaturen baitzarete* 84^{l}24. Doch ist dies wohl das Ursprüngliche, und somit *eſca* eigentlich ein Substantiv; dann wirkte das Romanische ein; der L.sche Gebrauch bildet nur den Uebergang zu dem der heutigen Mdd., in denen das Verb ganz transitiv ist. Bei *bilha ebilten* „suchen gehen“, *bilha ethorten* „suchen kommen“ besteht ein ähnliches Schwanken; der Genetiv erscheint dem Charakter der Sprache angemessen, so *Noren bilha çabiltzate?* 198^{r}4. ^{l}7, aber häufiger ist fast, offenbar im Anschluss an *bilhatzen,* das auch bei L. transitiv ist, der Nominativ, so *aicina bilha çabilan* 52^{r}16. Ja, sogar die vom Verbalstamme gebildeten Instrumentale *eſquez* und *galdez* („verlangend“) regieren ebenso gern den Nominativ als den Genetiv, z. B.:

ſigno eſquez dago 22^{l}39. 30^{l}4, *ſigno .... eſquez çaizcan* 126^{l}16.	*ceren eſquez çaudeten* 38^{l}22. 82^{r}38.
ſigno galdez dago 76^{r}12.	*ſignoren .... galdez çaizcala* 76^{r}11, *adoraçalén galdez diagon* 166^{l}23.

Auch ohne die angedeuteten Begleiterscheinungen ist die Scheidelinie zwischen transitiver und intransitiver Form, welche ja im Baskischen eine viel tiefere und festere ist als in unsern Sprachen, bald von der einen bald von der andern Seite her

überschritten worden. Vor Allem ist ein solcher Wechsel bei *behar* und *nahi* auffällig. Beide Wörter sind eigentlich Substantive: „Nothwendigkeit“ und „Willen“. *Behar du eman* (oder *eman behar du*) bedeutet: „er muss geben“, *behar da eman*: „es ist nöthig zu geben“, „man muss geben“, und dann auch persönlich: „er muss gegeben werden“ (wodurch noch keine Zweideutigkeit veranlasst wird: „es ist nöthig den Ring zu geben“ = „der Ring ist nöthig gegeben zu werden“), und dazu *behar naiz eman*: „ich muss gegeben werden“ (*behar dut eman* „ich muss geben“). Das im Partizip stehende intransitive Verb wird zunächst mit dem transitiven Hülfsverb verbunden: *behar du joan*; daraus wird durch Attrakzion: *behar da joan*, welches auch bedeuten kann: „man muss gehen“, während *behar naiz joan* wieder eindeutig ist. L. nun kennt hier beide Verbindungsweisen: die erstere z. B. 31r21. 91r31. 144r5, die letztere z. B. 32v10. 149r9. 163v7. 362r1. Anderseits greift bei ihm das transitive Hülfsverb in die Sphäre des intransitiven hinüber, indem es sich bei dem passiv gedachten Partizip einstellt. *Behar nineün .... laudatu* „ich musste gelobt werden“ heisst es 329r11; aber *behar dut .... batheyatu* „ich muss getauft werden“ 4v14, *behar du handitu* „er muss grösser gemacht werden“ 165r30 (vgl. auch 236r5. 143r5), was ja auch bedeuten könnte: „ich muss ihn taufen“, „er muss ihn grösser machen“. So entsteht denn eine Satzverknüpfung wie *behar diradela flacuac jupportatu, eta Iesus kunnaren behar orhoit içan* 249r35, wo zu *dirade* verschiedene Subjekte gehören (vgl. *behar ditugu .... flaccatasunac supportatu* 287r1). Bei *nahi* schwankt, soviel ich sehe, L. fast gar nicht; er sagt *nahi da joan*, nur ganz ausnahmsweise *n. du i.*, so:

nahi baitu .... ethorri — *ethorri nahi bada* 31v24. 121r23. 77r34.

Verschiedene Verben werden, auch in ganz gleicher Bedeutung, transitiv und intransitiv konstruiert, so:

bere buruä complacitu 287v3.	*gure buruaq complacitu* 287v1.
garait badeça 127v22, *garait eçac* 285r21, *garaithuren citic* 443r7, *ezpaitu garaithu içan* CVr34.	*garaithu naitzaqu* 196v33, *garaithu içan gaqé* CIVv26; u. s. w.
Macedonia iraqan duquedanean 313v5 (so regelmässig).	*Macedonian iraqanen naiz* 313r5 (vgl. 239r4).

Das Radikal erscheint statt des Infinitivs neben dem Präsens *aithor dituzté* 254r8. *aithortzen baitu* 122r23; u. s. w.

Der Konjunktiv des Imperfekts steht ein paar Mal für den Indikativ desselben Tempus:

lioitela 254^{l}12 (es folgt unmittelbar *ezlutela*).
ezlaquiala 67^{l}27.

cioitela 4^{r}29; u. s. w.
Etzaquiala 121^{l}33; u. s. w.

Nach *ez-* beginnt die neue Seite; es kann sich hier also um irgend eine äusserliche Irrung handeln. Und auch in den folgenden Beispielen ist der Konjunktiv als das Unregelmässige zu betrachten, da in den indirekten Fragesätzen *cen* und *çuen* zu stehen pflegen:

nor licén, eta cer eguin çuen 251^{l}33.
cer herioz hil behar luen 199^{l}32.

cer herioz hil behar çuen 188^{l}33, *c. h. glorificaturẽ çuen* 205^{l}19 (an allen drei Stellen geht *aditzera emaiten çuela* vorher).

In befremdlicher Weise vertritt das Imperfekt das Perfekt in:

hil cituán 147^{l}31.

hil ci(e)dián 147^{l}30. 32.

Das *hil içan duc* des vorhergehenden Verses als die Erzählung einleitend begreift sich besser, und wiederum auch das ebendaselbst für das Imperfekt stehende *içan dutuc*. In der entsprechenden Stelle 86^{r}20 findet sich in der That das Imperfekt *cituán* (Dodgson Rev. de ling. XXXII, 70 wundert sich dass L. nicht *baciraden* schrieb, was er doch nicht schreiben konnte, da er sich der Dutzform bedienen musste — und verwechselt *cituán* mit *cituen*, sodass er L. den Vorwurf macht: „il pense en *erdara*“, d. h. auf Romanisch). Statt des Imperfekts setzt L. nicht selten das Präsens zum Theil im Anschluss an die Texte in den andern Sprachen (so besonders bei „sprechen“), zum Theil auf eigene Hand, so z. B.:

dacarqueitela 109^{r}18.

ekarten çutela 62^{l}3.

Beide Stellen sind inhaltlich gleich; doch mag das Präsens durch das vorhergehende *huná* begünstigt worden sein. Uebrigens ist *dacarqueite* eigentlich ein Futur (so *ezpaitacarque* 135^{l}27 in futurischem Sinne; in rein präsentischem *dacarque* Abc H VIII^{l}28). Wie in der heutigen Sprache, so findet sich schon in der L.s bei diesem Verb das *-que* auch in präteritalen Formen, so in den Imperfekten *çacarquela* 200^{l}5. 201^{r}17, *çacarqueitela* 250^{r}16. — Gegen die Konkordanz verstossen:

gaitz daritzuñey 8^{l}44, *on daritzueney* 8^{l}46.

on daritzoteney 278^{r}27.

Sie würden buchstäblich übersetzt lauten: „eis qui vos odit — diligit“.

Insofern dem Sinne nach mehr oder weniger miteinander übereinstimmende Wörter oder Wortformen sich auch ganz ähnlich sehen, nur in einem Buchstaben voneinander abweichen, können sie von denselben Druckfehlern betroffen werden, wie ähnliche aber ganz sinntrennde Wörter (vgl. z. B. *igan* und *ican* oben S. LI). Das würden dann Buchstabendruckfehler sein, wenn sie auch durch die Aehnlichkeit der Wörter hervorgerufen worden wären. Wortdruckfehler rein mechanischer Art, wie die Verdrängung eines Wortes durch ein kurz vorher vorgekommenes, habe ich bei L. nicht entdeckt. Zu Wortdruckfehlern führt auch falsche Ausführung der Korrektur, indem zwei Schreibungen miteinander verschmolzen werden. Vielleicht liegt ein derartiger vor in *nore cer ioan legaqueen* 94[1]24; obwohl mir ein Baske versichert, es lasse sich so sagen, so verstehe ich doch die transitive Konstrukzion des intransitiven *ioan* nicht; ich möchte glauben, L. habe zuerst entweder *nore cer eraman legaqueen* oder *nori cer ioan [illegible]* (vgl. *nori cer erorico citzaioen* bei Haraneder, und *nori [illegible] gaitadan partea* 136[1]12) geschrieben und das Eine in das Andere verbessern wollen. Noch einfacher allerdings scheint es anzunehmen dass *eroan*, welches die beiden ersten Buchstaben mit dem vorhergehenden Worte gemein gehabt hätte, in *ioan* verdruckt worden sei; aber obwohl *eroan* wie *eraman* dem franz. *emporter* (*qu'en emporteroit chacun*) entspricht, so weiss ich doch nicht ob L. es mit Beziehung auf Kleidungsstücke gebraucht haben würde. Sicherlich aber steht manchmal bei L. ein falsches Wort oder eine falsche Form dank einem von ihm selbst begangenen sachlichen Missverständniss oder Versehen. So muss *Capitainari* 253[1]25 durch *Centenerari* ersetzt werden, so *deabruaren copá* 303[1]21 durch *deabruén e..* wie ja gleich darauf richtig *deabruén maleinean* steht. Irrigerweise hat L. die letzten Worte von 165[1]9 ebenfalls der Samaritanerin in den Mund gelegt und *eztié* statt *eztau* geschrieben. Wollte ich diesen Pfad weiter verfolgen, so würde er mich mitten in eine sehr umständliche und schwierige Kritik des ganzen Uebersetzungswerkes führen. Ich bemerke hier nur so viel dass wenn L. zuweilen recht frei übersetzt, das nicht immer geschieht ohne für uns eine Dunkelheit oder Schwierigkeit zu erzeugen welche in den Kreis der gegenwärtigen Betrachtungen gehört. Wir lesen 235[1]3 *conſtantqui minçatzen cradela, [illegible] gorthaſſunez* = παῤῥησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, *fiducialiter agentes in Domino, ſe portans hardiment en noſtre Seigneur*, und ich wenigstens weiss mit dem letzten Worte Nichts anzufangen; denn *gortaſſun* „Taubheit", *gogortaſſun* „Härte", *[illegible]*

„Höhe“ passen nicht hierher. Vielleicht darf man an eine Ableitung von *gordatzen* denken, welches auch „beschützen“ bedeutet, aber unbedenklich ist das keineswegs. Schmiegte sich die Uebersetzung knapp an die andern Texte an, so würden wir wahrscheinlich den Schlüssel für das Wort in der Hand haben. Freilich ist mir *gu bay* 408^{r}17 dem Sinne nach ganz klar, es ist so viel wie = *gu beçala*; aber so kenne ich es sonst nicht (vgl. *hiri bay becembat* 38^{r}14).

Wie bei den Buchstaben, lasse ich auch bei den Wörtern auf die qualitativen die quantitativen Varianten und Fehler folgen. Was als Pleonasmus und als Ellipse zu bezeichnen ist, ist nicht immer leicht festzustellen; wir können oft die Norm ebensowohl auf die eine wie auf die andere Seite legen. Das gilt hauptsächlich für den Gebrauch des (bestimmten) Artikels. Neben dem Possessivpronomen wird derselbe bei L. bald gesetzt, bald nicht, z. B.:

bere anayea 423^{r}12. — *bere anaye* 426^{r}16.
bere anayeari 425^{r}20. — *bere anayeri* 423^{r}15.
neure buruäz 169^{l}31. — *neure buruz* 169^{l}30.
gure Iaincoaren 444^{l}10. — *gure Iaincoren* 444^{l}10.

Ich habe den kaum übersehbaren Stoff auf die Häufigkeitsverhältnisse hier nicht näher untersucht. Das Prädikat pflegt, wenn es Partizip (ausserhalb der zusammengesetzten Tempus) ist, den Artikel zu haben, wenn Substantiv und Adjektiv, nicht; sehr auffällig zeigt sich das z. B. in: *egoiten baçarete . . . . fundatuac eta fermu* 354^{l}23. Ausnahmen kommen vor; vgl. z. B.:

hayen obrác gaichtoac baitirade 164^{l}19. — *haren obrác gaichto diradela* 174^{l}7.

Wie es beim Possessivpronomen ist, weiss ich nicht; es findet sich Beides, so:

hirea duc refumá 9^{l}13. — *gure içanen da heretagea* 85^{l}7.

In einer Reihe von Fällen bin ich geneigt das Fehlen des Artikels als einen wirklichen Druckfehler zu betrachten, so in:

Iefus Chriften fedez 270^{l}22. — *Iefus Chriften fedeaz* 333^{r}16. 335^{r}22.
gaineracoz 292^{r}16. — *Gaineracoaz* 378^{l}8. 430^{r}24. G v^{r}1.
haragui guciren gainera 209^{r}17. — *haragui guciaren gainean* 196^{l}2.
Iaincoren templean 40^{r}12. — *Iaincoaren templean* 365^{l}4 u. s. w.
Iainco baithan 425^{r}16. — *Iaincoa baithan* 424^{l}15 u. s. w.

Und ebenso in andern Fällen das Stehen des Artikels, so in *vicitzearen* 169^{l}26, da *vicitze* vorausgeht und der griechische

wie der französische Text den Artikel nicht haben. Schwankungen wie der Artikel, unterliegen auch andere Wörtchen, vgl. z. B.:

ceren . . . . hautſi guen *ceren . . . . ceren hautſi guen dela*
169r 18.

badaquique edá hurbil dela *badaquigu ceen edá hurbil dela*
48r 32. 89r 28.

Zuweilen bleibt bei L. ein Wort des Urtextes ohne Entsprechung, und zwar auch so dass im baskischen Text selbst eine Lücke, formaler oder sachlicher Art, fühlbar wird:

vicitze [emaiten] draucana
172r 33.
emazte [Iudu] fidel 238r 1.
[eta] Ieſus 248r 24.

Hierzu füge man:

[Areopagus] Marſen coſta
459r a 22.
gaua [9] Kal. VI r 1.

In *aſto eme ezterreco batec* 418r 16 ist das zweite Wort von ὑποζύγιον ἄφωνον, *subiugale mutum animal, une asnesse muette* unübersetzt geblieben (*mutu*); dafür sind die Varianten für das erste nebeneinander wiedergegeben worden. — Dass ein Wort wirklich zu viel ist, kommt begreiflicherweise seltener vor. Die sinnlose Wiederholung eines Wortes wie wir sie in:

erraniçá içá 7r 21

wahrnehmen (wo in den verschiedenen Exemplaren das eine *içá* gestrichen ist), stellt einen Druckfehler dar wie er überhaupt nicht oft begegnet. [Ich schalte hier die Erwähnung ein dass die drei letzten Worte von 183r 26, welche ihr Entsprechendes in der Vulgata nicht haben, im Leipziger Exemplar gestrichen sind, also wohl von der Hand eines katholischen Basken: die Tinte ist aber eine andere, dunklere als die mit welcher auf dem Titelblatt unter dem Wappen geschrieben steht *à L'vſage de fr. françois de Toloze* und über demselben *Huguenot*, was wiederum mit dunklerer Tinte getilgt ist.] — Ein Worttheil ist um eine ganze Zeile verschoben worden:

tzea eta bere . . . . für: *tretenitzea eta bere . . . .*
treteni creatzea? (CI r 25 f.) *creatzea?*

Endlich ist noch zu erwähnen dass das Baskische eine gewisse Freiheit der Wortstellung kennt *), dass also bei L. Varianten auch dieser Art bestehen, z. B.:

---

*) Ich benutze diese Gelegenheit um auf die Wichtigkeit hinzuweisen welche die Wortstellung in den des Hülfsverbs ermangeln-

ez nekatzen dirade, ez iruten duté 10^{l}28.	*eztirade nekatzen, eta eztute irutẽ* 130^{r}27,

dass er aber in ein paar Fällen diese Freiheit überschritten zu haben scheint, so in *Iaincoaganic magiſtru ethorria* 163^{l}2 für *m. I. e.*, in *landaco egun belhar dena* 10^{l}30 für *b. e. l. d.* und in der entsprechenden Stelle *egun landán belhar dena* 130^{r}28 für *b. e. l. d.* oder auch *e. l. den belharra.*

Druckversehen welche ganze Sätze zum Gegenstand haben, kommen überhaupt nur ausnahmsweise vor; am Ehesten noch wird ein Satz ausgelassen. Bei L. ist mir Nichts dergleichen aufgestossen. Zu dem Stern 295^{r}1 fehlt die Angabe der Parallelstelle; die franz. Uebersetzung hat zwar hier keine (auch keinen Stern), wohl aber die Vulgata.

Ausser den schon oben S. XVII zusammengestellten Zahlendruckfehlern, die sich auf die Seiten beziehen, kommen verschiedene am Anfange der einzelnen Verse vor:

24	für	*14*	44^{l}.
27		*17*	61^{r}.
24		*42*	95^{l}.
13		*31*	112^{r} (bei uns korrigiert).
52		*53*	176^{l}.
40		*48*	179^{r}.
24		*14*	288^{r}.
21		*22*	336^{r}.
27		*17*	387^{r}.
10		*18*	441^{l}.
1	fehlt		146^{r}.
2	„		163^{l}.

Die Verszahlen der Ueberschriften habe ich auf ihre Richtig-

den Sätzen der Ueberschriften und des Sachverzeichnisses für die Bestätigung des passiven Charakters des transitiven Verbs und des instrumentalen Charakters des Aktivus besitzt; vgl. z. B. *Bi Aingueru Mariac ikuſten* 263^{r}Ü. „Zwei Engel von Maria im Gesehenwerden“, *Diacreac ordenatzen* 216^{l}Ü. „Les diacres ordonnez“, *bi teſtimonio beſtiác hil* 442^{l}Ü. „zwei Zeugen von den Thieren getödtet“, *Ficotzebat maradicatu Chriſtec* ĩı^{l}b 27 „Ein Feigenbaum von Christus verflucht“. Ein Beweisstück andrer Art für die gleiche Thatsache ist das häufige *Iaincoac manu beçala* (z. B. B III^{l}30. VI^{l}30) „gemäss dem Befehl von Gott“, wobei allerdings nicht zu übersehen ist dass *manu* (span. *mando*) in andern Formeln geradezu in der Rolle eines Partizips zu *mandatzen* erscheint, so *hic manu drauzquiguanac* Abc A VII^{r}24 (vgl. das unmittelbar vorhergehende *hic debetu drauzquiguan*; *debetu* ist } span. *deviedo*).

keit hin nicht untersucht; jedenfalls finden sich darunter solche die schon der Reihenfolge nach falsch sein müssen, so:

27 für *25* 223^{v}.
18 — *28* 276^{v}.
19 — *10* 414^{v}.

Ebensowenig habe ich mich auf die Zahlen der Parallelstellen eingelassen. Bei den Signaturen fehlt oder steht *i.* manchmal gegen das Prinzip der ganzen Reihe, so *i.*, (*k. i.*,) *l.*, (*m. i.*,) *n.*, (*o. i.*,) *p.*, (*q. i.*,) *r.*, in den Oth. eccl. (*E.*,) *F. i.*, (*G*).

Die Hülfszeichen lassen sich bequem in drei Klassen zerlegen: phonetische (Trema, Akzent; von den Abkürzungszeichen, insbesondere Cedille und Tilde wird hier abgesehen), morphologische (Binde- und Theilungsstrich), syntaktische (Interpunkzionszeichen: Beistrich, Punkt, Doppelpunkt, Fragezeichen, Ausrufungszeichen). Sie geben reichen Anlass zu Bemerkungen über folgewidrigen oder fehlerhaften Gebrauch.

Das Trema bei L. schliesst sich auch in seiner Anwendung an das französische jener Zeit (*reuë, jouït, aduouërai*) an, wenigstens im Allgemeinen. Es wird nämlich auf einen Vokal, und zwar auf *a* oder *e*, nur nach *u* gesetzt, um auszudrücken dass dieses zu einer andern Silbe gehört, entweder den einzigen Vokal derselben bildet oder den zweiten Theil eines Diphthongen. Aber beide Fälle sind wiederum beschränkt. Der erstere auf ein dem *u* vorausgehendes *g* (damit man nicht an ein stummes oder halbvokalisches *u* denke) und einfaches *r*: *mainguäe, malguëe* (297^{v}10), *buruä, ceruä, buruën*, [illegible] u. s. w.; hingegen *diſcipulua, cerbitzua, deſertua, bekatua*, [illegible] *diſcipuluey* u. s. w. Doch nach beiden Seiten hin fehlt es nicht an Ausnahmen; so finden wir einerseits z. B. [illegible] 86^{v}26, *liburua* 455^{v}12, *deſperiurmaegatie* 368^{r}10, anderseits z. B. *daritzuëney* 8^{v}44 (*daritzueney* 8^{v}46), *deabruäe* 14^{r}31. Im zweiten Falle handelt es sich um *a* und *e* nur nach *au*. L. schreibt *gauä, gauären* und daneben auch *gaua, gauaren*, aber regelmässig *gauaz*; auch sonst kommt *auä* vor, so *nauäla* 53^{v}34. *Auë* dürfte vor *a* das Herrschende sein: *drauëan*, [illegible], *nauëamagatie* u. s. w., doch auch *diraueat* (33^{v}16, 197^{v}6, 10). Vor Konsonanten und am Wortende dünkt mich *aue* ohne Trema häufiger zu sein als mit Trema: doch z. B. [illegible] 373^{r}3, *dauëney* 38^{v}23, *erauën* 50^{v}27, *hauëe* *III^{r}15, [illegible] ã II^{v}b 6, *ezpalitzauë* *VIII^{v}36. Ganz ausnahmsweise steht das Trema nach *o*: *Circoncifionecoïtarat* 333^{r}9. Ein paar Mal ist *i* mit dem im Baskischen unverwendbaren *ï* verwechselt worden: *pïer* 381^{r}9 R. (nicht wiedergegeben; der zweite Punkt ist sehr schwach), *-gatïe* ã IV^{r}b 24, *ïçan* ã V^{v}a 24 (der Doppelpunkt in

içatea ĩ VI^r b 35 zeigt sich bei scharfer Betrachtung im St. als ein in zwei Theile auseinanderfallendes ~; im L. als der Schimmer eines solchen).

Dass der Akzent, und zwar ist es der Akut, bei L. den stärkst betonten Vokal des Wortes bezeichnen soll, darüber kann kaum ein Zweifel bestehen. L. hat ihn zu diesem Zwecke eingeführt — wenigstens Dechepare kennt ihn nicht — und einen umfassenden Gebrauch von ihm gemacht. Die Akzente L.s bilden somit einen werthvollen Beitrag zu dem wichtigsten, aber bisher ganz vernachlässigten Theil der baskischen Sprachstudien, dem der sich auf die Betonung bezieht. Ich enthalte mich hier mit besonderer Strenge aller Vergleichungen und Schlussfolgerungen; ich bemühe mich nur zu erkennen welche Regeln L. befolgen wollte. Es ist dies deshalb nicht leicht weil er sie jedesfalls nicht mit genügender Sorgfalt befolgt hat; es ereignet sich dass unter ganz gleichen Bedingungen der Akzent ebenso oft fehlt wie vorhanden ist. Wir werden den vorhandenen Zeichen eine grössere Beweiskraft beimessen als den fehlenden; nur wenn die positiven Fälle zu sehr in der Minderheit sind, werden wir geneigt sein sie auf Rechnung des Irrthums zu setzen. Die folgende Zusammenstellung bitte ich nicht anders denn als einen vorläufigen Versuch zu betrachten.

1) Der Akzent steht meistens auf der letzten Silbe, und zwar:

a) auf einem aus zwei zusammengezogenen Vokal:

α) in der Deklinazion:

aa) auf dem *a* | *a* des Stammauslautes + *a* des Artikels. So *alaba* „Tochter“, *alabá* „die Tochter“; *alabaz* „durch Tochter“, *alabáz* „durch die Tochter“; *alabac* „von Tochter“, *alabác* „von der Tochter“ und „die Töchter“. Es dient also der Akzent dazu die bestimmten Formen von den unbestimmten zu scheiden, vgl. z. B. *Eliçá ezten Eliça* G VI^r 15 „dass die Kirche nicht Kirche sei“ (doch eignet er auch dem Lokativ: *glorián*, obwohl der unbestimmte *gloriatan* lautet); innerhalb jener fallen der Akt. Sing. und der Nom. Plur. zusammen. Unbeabsichtigt ist die damit verbundene Scheidung der auf *a* ausgehenden Nomen von den nicht auf *a* ausgehenden innerhalb der bestimmten Deklinazion (*guiçon* „Mensch“, *guiçona* „der Mensch“, *guiçonaz* „durch den Menschen“, *guiçonac* „von dem Menschen“ und „die Menschen“), aber sie ist für uns Fremde oft sehr nützlich; denn da das baskische Substantiv nur selten im artikellosen Nominativ vorkommt, so entstehen leicht Zweifel über seine Gestalt. *Herdoil* z. B. gibt van Eys als

Wort für „Rost“ an; aber bei L. wenigstens lautet es *herdoilla* (entsprechend dem gask. *arroudilho*), wie aus *herdoillá* 16[v]19 neben *cerrenac* hervorgeht, deutlicher allerdings noch aus dem *herdoillac* des folgenden Verses neben *cerrenac*. Der Akzent fehlt nicht selten da wo er stehen sollte, z. B. *hiraca* 24[v]25. 25[v]26. 27 = *hiracá* 25[r]30. [v]38. 40, *equia* 179[r]45 = *equiá* 179[v]46, und steht nicht selten wo er fehlen sollte, z. B. *iguitegá* 67[v]29 = *iguitega* 447[v]15. 448[r]16 (*iguitey* 447[v]14. 448[r]17. 18. 19), *principalá* B VIII[r]9. Das Erstere ist natürlich häufiger; so findet sich z. B. unter 21 Fällen *copá* und *copa* je 7 Mal richtig, 6 Mal *copa* für *copá* (38[v]22. 151[r]17. [v]20. 198[v]11. 303[v]16. 305[v]25), ein Mal *copá* für *copa* 305[v]28. Uebrigens darf nicht ausser Acht gelassen werden dass ähnlich wie im Romanischen und in andern Sprachgruppen, der Artikel zuweilen mit dem Substantiv verwächst und umgekehrt wiederum das stammhafte *-a* als Artikel behandelt wird. Van Eys führt in seinem Wtb. Substantive auf *-go* an, wie *bekaizgo, erhogo, etsaigo*, und zitiert dafür auch Leiçarraga. Aber bei diesem finden sich diese und die entsprechenden Substantive nur mit der Endung *-goa*, wie sich sowohl unmittelbar aus den artikellosen Formen (so 292[r]18. 23. 293[v]14. 294[v]19. *v[r]14. **v[v]22 u. s. w.) als aus dem Akzent der mit dem Artikel versehenen ergibt. Und so werden sie, für die franz.-bask. Mdd., überall da verzeichnet wo der Artikel nicht hinzugefügt wird; ausdrücklich wird *-goa* als die Endung angegeben z. B. bei d'Abbadie und Chaho (BB 216) S. 21 mit den Beispielen: *handigoa, chipigoa, edergoa, mouthilgoa*, und bei Salaberry S. 188: „*goa*, titre ou qualité; *Aita saindu-goa*, papauté .... *ertor-goa*, cure .... *nausi-goa* qualité de maître.“ Dennoch glaube ich dass die ursprüngliche Endung *-go* ist (Manterola [BB 495] schreibt im Wtb. *etsaigo-a*); nur unterliegt die von van Eys und Manterola angenommene Gleichheit derselben mit der Adjektivendung *-co* gewissen lautlichen und begrifflichen Bedenken. In manchen Wörtern erscheint mundartlich *-coa* für *-goa*, so in *bekaizcoa*; und auch L. hat *ahacoa* 218[v]14 (vgl. *ahaide* und zu diesem wiederum *aurhide*), welches auch bei Larramendi gebucht ist. Ich vermuthe dass *-go(a)* zunächst zur Bezeichnung einer Würde gedient hat, entsprechend dem altspan. *-azgo*, so hat L. *embachadoregoa* (** III[v]20), *emperadoregoa* (ã v[r]b34), *iaurgoa* (B v[v]2. C VI[r]32; von *iaun*, wie auch *iaurequi* mit *r* für *n*, vgl. *belhaurie-* S. XXXIX), *mandatalgoa* (** IV[v]7), *sacrificadoregoa* (410[v]5. õ III[v]a 39); Bildungen die auf Adjektive zurückgehen, wie *aniartgoa* (* v[r]14), *gogorgoa* (** VIII[r]17. E VII[r]9), *idojoa* (326[v]2) scheinen mir jünger zu sein. Wie leicht der Artikel sich

einstiehlt, bezeugt *algoaric* B VII^{v}35, in dem ich nichts Anderes als das span. *algo* „Etwas“ wiederfinden kann, das also für **algoric* steht.

bb) auf dem *e* der pluralischen Kasus, indem dieses auf *-eye-* ⟨ **-aye-* ⟨ **ake-* zurückgeht, mit dem überdies das stammhafte *-e* und *-a* verschmilzt. Also von *guiçon*: *guiçonéc* „von den Menschen“, *guiçonén* „der Menschen“, *guiçonéz* „durch die Menschen“; von *emazte*: *emaztéc* „von den Frauen“ u. s. w. Hier scheidet der Akzent von den unbestimmten Formen: *guiçonec* „von Menschen“ (ab homine), *emaztec* „von Frau“. Ebenso wird *alabéc, alabén, alabéz* geschrieben, obwohl hier keine Verwechselung möglich ist. Aber der Dativ Plur. *guiçoney, emaztey, alabey* trägt meistens keinen Akzent auf der Endung (z. B. Bl. 7—16 19 Mal *-ey*, 2 Mal *-éy*), da diese überhaupt kein unbetontes Gegenstück hat; dass er immerhin nicht selten gesetzt wird, daran ist die Analogie mit den andern Kasus schuld. Man bemerke: *çuhurréy eta adituey* 20^{r}25. 124^{r}21. Dass gelegentlich auch in den andern Fällen der Akzent weggeblieben ist, bedarf keiner weiteren Belege. Das *-én* hat sich auch in derjenigen Form festgesetzt durch deren Zusammenziehung es erst entstanden ist: *hayén* „illorum“ für **ha-k-en*; ebenso *horién* für **hori-k-en* „istorum“, *hauén* „horum“ für **hau-k-en*. Auch dieses hat Zusammenziehung erfahren: *-ón*, z. B. in *ceurón* 31^{r}8 (*ceuron* 88^{r}9), *gución* 11^{r}32 (*gucion* 350^{r}17), dazu *-óc* ⟨ *hauec*, z. B. in *ceuróc* 72^{r}31. 80^{r}30, *duçuenóc* 12^{r}23; der Akzent fehlt z. B. in *itſuoc* 16^{r}28, *gucioc* **1^{r}34, bes. in den entsprechenden Dativen, so *duçuenoy* 67^{r}24, *abrat[oy* 111^{v}24, *çaretenoy* 111^{v}25, *çaudeienoy* 112^{r}25, *dauçuquenoy* 112^{r}27. Die unbestimmte Deklinazion des Relativpronomens galt ursprünglich auch für die Bezeichnung des Plurals; L. hat noch *cein* auch als Nom. Plur. (z. B. 241^{v}10. 365^{r}5. 9), dann sind wohl *ceinéc, ceinén, ceinéz* (*ceinéz* E VII^{v}12 dürfte singularisch sein) als pluralische Formen, da es nur einen bestimmten Plural gibt, aus den unbestimmten *ceinec, ceinen, ceinez* differenziert (andere Mundarten kennen allerdings, wohl nach romanischem Muster, auch einen bestimmten Singular: *ceina, ceinac* u. s. w., und L. hat wenigstens *ceinagatic*), und ihnen hat sich *ceiney* gegenüber dem *ceini* des Sing. angeschlossen. *Bién, hirurén* 131^{v}52 zu den ebenda belegten Nominativen *biac, hirurac* sind ganz in der Ordnung; aber warum *biguec* 34^{v}19. 48^{r}41, nicht *biguée* zum Nom. *bigo* = *biac*?

β) in der Konjugazion, und zwar auf dem *-a-* ⟨ **-aka-*, in welchem zunächst *k* als Zeichen der 2. P. S. des Urhebers enthalten ist; so z. B. *deçán* 11^{v}5, *ditzán* 69^{r}23, *dieçadán* 72^{r}25,

dezazúen 197r6. Diese Formen sind nur durch den Akzent von andern geschieden, die die 3. P. S. als Urheber haben (*dieçan* „dass du ihn habest“, *deçan* „dass er ihn habe“); daher fehlt bei ihnen der Akzent kaum. Sodann kann das in dem *-á-* enthaltene *-k-* auch den eigentlichen oder den ethischen Dativ darstellen, z. B. *dieçán* E vi r10, *cieçán* 147r31, *[illegible] bitzán* 103r48, welchen keine Formen ohne Akzent gegenüberstehen. — Ich habe diese Fälle aus rein äusserlicher Rücksicht hier eingeordnet; es ist mir sehr wahrscheinlich dass sie mit den unter c) α) zu besprechenden ursächlich zusammenhängen, mit andern Worten dass die Zusammenziehung von *-aa-* [illegible] für die Akzentsetzung bedeutungslos ist, indem L. auch wenn er beide Vokale nebeneinander geschrieben hätte (wie das anderswo wirklich vorkommt) den Akzent nicht gespart haben würde: *-aá-*.

b) im Anruf. Der Akzent bildet wiederum Scheideformen:

α) im Vokativ. So zunächst bei Eigennamen, wie *Ierusalém* 139r24. v30, *Mariá* 203v16, *Philippé* 192v9, *Simón* 94r37. Doch keineswegs immer; vgl. z. B. *Martha, Martha* 125v41 und sogar häufiger *Simon* 33r25. 115v40. (doppelt) 152r31. Ferner bei artikellosen Gattungsnamen, so *Aitá* 20v25. v26 u. s. w., *Semé* 41r28. 62v5 u. s. w. (doch auch *semé* wo es nicht Vokativ ist: 98r32. 148r44. 335v7), *anayé* 112v42. 224v17. 383r7, *o Reguá* 260r13. Bei solchen mit Artikel, so *Magiftruá* 52v25. 63v49 u. s. w., *o guiçoná* 268r1. *Ene haurrá* 399v5, *dochatuen [illegible]* 232r10, *Dauid-en semeá* 143v38 (*Dauid-en semea* 143v39). Endlich bei Pluralen, so *anayeác* 209v29. 210v37 u. s. w., *Haurrác* 346r1, *Iuduác, gueiác* 209r14, *guiçonác* 209r22, *[illegible]*, *Senharrác, Haurrác, Cerbitzariác* 357v18 ff.

β) im imperativischen Ortsadverb. So *huná* „siehe hier“: *huna* „hierher“, *horrá* „siehe da“: *horra* „dahin“, *hará* „siehe dort“: *hara* „dorthin“. Man findet z. B. *huná* und *huna* in beiden Bedeutungen nebeneinander 11r29. 135r1. Zuweilen fehlt der Akzent wo er stehen sollte, so *horra* 20r19, *huna* 23r41. 128r41 u. s. w., *huna hemen, hara han* 140v23 (*huná hemen, hará han* 140v21). Seltener findet sich das Umgekehrte, so *huná* 443v12.

γ) im Imperativ. Hier vermuthe ich nur dass z. B. *ohá* „gehe“ und *oha* „du gehst“ unterschieden werden sollen. Das Letztere kommt selten vor (195r5), das Erstere ungemein häufig und wird dann meistens ebenso geschrieben (13r9. 34r15 u. s. w.); doch *ohá* 13v13. 62r44. 109r14. So wohl auch *aiçén* „sei“ 3r13. 7v25. 13r3. 62r41. 109r13. A vi r27. vii r2. D iv v30 zum Unterschied von *aiçen* „der du bist“ oder „du seiest“.

Auch *eznaicén* 328^{r}29 (ebenda und ebenso *eznaicen*) ist imperativisch („ich sollte nicht sein?“), *naicén* 175^{l}28. 308^{l}12 allerdings nicht. Vgl. *ezgarén* DVII^{l}26, *garén* EII^{r}13 und rein imperativisch *GOacén* CVI^{l}7.

c) auf pronominalen Elementen der Verbalformen:

α) auf *-(k)a-* und *-na-* der 2. P. S. als Urheber oder Ziel (die Bezugsformen inbegriffen), z. B. *duán* 13^{l}13, *cituán* 86^{r}20, *nián* 50^{r}24, *diát* 50^{r}25, *drauzquiát* 20^{r}25, *drauzquioán* 196^{l}2, *ezquindrauqueán* 199^{l}30, *çateán* 20^{r}23, *çauán* 112^{r}30, *ciedián* 43^{r}27, *eztioffát* 35^{r}22, *baniaquián* 186^{r}42; *dunán* 29^{l}28, *Eztinát* 93^{r}68, *dionán* 55^{r}70. 93^{r}68. Sehr häufig fehlt der Akzent, z. B. *diat* 60^{r}2. 378^{l}11. 12. 379^{l}20. 381^{l}8, *citiat* 36^{l}20, *drauat* 31^{r}18, *dirauzteat* 197^{r}8, *dioffat* 63^{r}11; *draunat* 71^{l}22. 23, *Etzeaquinat* 55^{r}70. 93^{r}68; vielleicht in gewissen Formen regelmässig, wie denen mit *-auea-*, so *diraueat* 33^{r}16, *diraueägu* 126^{r}4.

β) auf dem *-o* (*-a*) und dem *-e* der 3. P. S. und Pl. als Ziel, z. B. *çayó* 3^{r}13, *cequión* 3^{l}19, *badaquió* 11^{l}9, *cieçón* 4^{l}15, *ieçóc* 8^{l}39, *emóc* 8^{l}42, *diotfó* 5^{l}6, *diotfá* 92^{r}45, *baderró* 74^{r}11, *daritzón* 346^{r}33, *daritzá* 425^{l}1; *cequién* 30^{l}5, *cieçén* 3^{r}8, *iecéc* 38^{r}8, *lequiztén* 108^{l}7, *çaquiztéz* 401^{r}17, *darizté* 44^{l}6. Zahlreich sind die Fälle in denen man den Akzent vermisst, z. B. *cieçon* 5^{l}7, *ieçoc* 8^{l}40, *ciecen* 15^{l}15, *cequien* 59^{r}9, *çaquiztez* 216^{l}38.

γ) auf dem *-te* (*-e*) der 3. P. Pl. als Urheber, z. B. *dieçaquedé* *VI^{r}27, *duté* 2^{l}23, *dié* 33^{r}16, *nauté* 59^{r}10, *dituzté* 7^{r}12, *citié* 13^{l}20, *çutén* 30^{l}7, *lutén* FVII^{l}9, *ceguitén* 92^{r}50, *cioé* 434^{l}9; dagegen auch z. B. *baitute* 6^{l}5. 14^{r}27. 25^{l}40, *ezpaitute* 15^{l}14, *dituzte* 24^{r}7. 25^{l}41. 42. Es kommt der Akzent auch auf dem *-te* als Pluralzeichen für das *ç-* der 2. P. vor: *etzinaquitén* 103^{l}49, *bacindarizté* 193^{r}28, *çaituztéz* 353^{r}22. 358^{l}9. 10, daneben freilich *çaituztez* 314^{l}19. 20. 330^{l}12. 353^{r}21. 358^{l}14, *baçaituztez* 327^{l}20. Nur ausnahmsweise wohl auf dem *-de* der 3. P. Pl. als Subjekt bei Intransitiven: *ciradén* 164^{l}23 (neben *ciraden*).

d) in Postposizionen:

α) auf *-at* in den Verbindungen *-rát, -çát* oder *-tzát, -ganát,* wie *Babylonerát* 1^{l}12, *harát* 46^{r}39; *arimẽçát* 20^{l}29, *dençát* 13^{r}4, *Dathorrençát* 46^{r}35, *bidecotzát* 17^{r}10, *doctrinatzát* 28^{l}9; *Aitaganát* 195^{l}16. Die Formen ohne Akzent sind sehr häufig, z. B. *Babylonerat* 1^{l}11, *harat* 54^{l}64; *dẽçat* 9^{r}4, *erratzecotzat* 25^{r}30; *harenganat* 81^{r}21.

β) auf dem distributiven *-na, -ra,* so *baná* 38^{r}10, *hirurná* 162^{l}6, *hamarná* 72^{l}40, *ehuná* ebd., *birá* 17^{r}10.

e) in gewissen Formen von *içan*. Zunächst im Imperfekt,

welches das einzige ist wo der Stammvokal dem [illegible] unmittelbar vorhergeht, z. B. *ninćen* 50[l]36. 43, *incén* 54 69, [illegible] 204 14, und natürlich auch *bacén* ã IV[l]b 26. 27, [illegible], *etzén* 84[r]13, *licén* 89[r]34, *baguinén* 263[r]37, *baiquenén* 262[l]18, *ezquinén* 262[l]21. Es kommen aber auch Formen ohne Akzent vor, so *guinen* 335[r]23. Auf *cegoén* 70[l]6, *nenquen* 328[l]33 hat er kaum etwas zu bedeuten. Nicht anders aber wie mit [illegible] wird es sich mit dem entsprechenden Präsens *etén* verhalten, welches allerdings vielfach imperativisch oder konjunktivisch ist (so 47[r]20. 337[r]13. 412[r]3. ** VI[l]39. D VIII[r]3), sodass es dann unter b) γ) Platz finden könnte, aber doch wohl nicht minder oft relativ (so ẽ VI[r]b 30. B II[l]36. VII[l]14. C VI[r]21. F VIII[r]3).

f) Vereinzeltes, Zweifelhaftes, Irrthümliches. *Herén* wird meistens so geschrieben, z. B. 440[r]11. 12 vier Mal, etwas seltener *heren* 58[l]64; die andern Ordnungszahlen *lehen*, *bigarren* u. s. w. sind nicht akzentuiert (doch *Lehén* ã VIII[r]3); sollte dort *e* aus zwei Vokalen zusammengezogen worden sein (von der Grundzahl *hirur*)? Wie es mit *aſſerré* 42[l]7 (*aſſerre* 3[l]16. 344[l]20. 445[r]17), *beránt* 225[l]38, *bethé* 193[l]11, *ezquér* 249[l]3, *gabéz* 73[l]2 u. a. steht, darüber erlaubt das beschränkte Vorkommen und der Mangel an Analogieen kein Urtheil. — L. hatte gewiss nicht die feste Absicht die fast durchgängige Endbetonung der mit einem Konsonanten schliessenden Fremdwörter zu bezeichnen, er hat sich nur hie und da dazu verleiten lassen, so *conſeillér* 95[l]43 (*conſeiller* 156[l]50), *preſonér* 5[l]12. 257[l]27. 342[r]1 (*preſoner* 56[r]16. 343[r]1), *eſtrangér* 341[l]19. 397[r]13 (*eſtranger* 341[l]12), *deſpenſér* 131[r]42. 138[r]2, *paſtór* 400[l]Ü. (*Paſtor* 343[r]11. 414[l]4), *ſucceſſór* 256[r]Ü. (*ſucceſſor* 257[l]27), *differént* C V[r]39 R., *obedient* D VI[r]16, *burgés* 136[l]15, *tornés* ã II[l]b 19. Sollen wir nun etwa auch in *gendarmés* 255[r]23. 376[r]3. ã III[l]b 30 eine Wiederspiegelung der baskischen Aussprache sehen? 226[r]7 steht *hommedarmes*. — Als Versehen sind aber gewiss oder mit grösster Wahrscheinlichkeit zu betrachten Akzentsetzungen wie *behá* D VII[r]15. E IV[r]20 (neben *beha* ebend. 21), *berá* 34[l]25, *biribilgaturén* 384[l]12, *erranén (du)* 404 18, *Cari-erén* 429 11, *harén* E V[l]14. 26, *munduarén* 47[r]21, *repoſtarén* F IV[l]32, [illegible]*rióz* 26[r]44 (das Akzentzeichen ist schwach und unregelmässig), *contrá* 337[l]17 (in demselben Vers zwei Mal *contra*), [illegible] C IV[r]21. G II[l]30, *denáz* C VI[r]27 (*denaz* ebend. 28), [illegible] C VII[r]6, *deteſtatzén* G IV[r]25, *eguitén (du)* D IV[l]19, [illegible] G V[r]5, *ihardeſtén (diát)* 256[l]10, *diradelarié* G VI[l]13, [illegible] 14[r]28, *Ecén* 333[r]12. E II[l]33, *emán* C VI[r]31. F VI[r]24 R., *encutſaçué* 324[l]24, *erorcór* A III[l]39, *guiçón* 92[r]51, *hará* 57[l]30. [illegible]

275[l]20, *neceſſarió* 125[l]42, *oráín* 290[l]26, *vkán* 366[r]10. Andere sind schon früher erwähnt worden. Wenn *eguitecotán* D I[l]35, *errotán* 48[r]41, *hunetán* * VII[l]30 (gleich darunter *hunetan*), *halatán* C III[r]16. V[l]22. G II[l]13, *haourretán* F II[r]19 R., *itzultzecotán* 144[l]12 durch *nolatán* 90[r]11. 98[r]18. 309[l]16. E III[r]30 gestützt zu werden scheinen, so steht diesem doch ein ausserordentlich häufiges *nolatan* entgegen: 21[l]14. 22[r]26. [l]34. 40[r]20. 54[r]54. 65[r]23. 66[l]13 u. s. w. In *gucietán* 321[r]4 hat natürlich das Zeichen den Platz verfehlt (*guciétan*). — In *báy* 293[r]10 und *éz* 323[l]10 steckt vielleicht die Bezeichnung des Satztones. Ebenso wird *dén* A V[r]9 als *(erran)dén* zu deuten sein wie ja Andere in einem Worte schreiben. Man bemerke noch *céin* B II[r]30.

2) Der Akzent steht ausnahmsweise auf der vorletzten Silbe und zwar soweit sich mit Sicherheit erkennen lässt, im Anschluss an die Setzung auf der letzten Silbe; doch nur in zwei Hauptfällen:

a) auf dem *-a-* | *-aka-* und *-ka-* (s. oben 1) c) α)), vor Allem vor *-la*, z. B. *duála* 42[l]16, *dituála* 34[r]8 (*dituala* 34[r]9), *ezteçála* 8[l]42, *ezgaitzála* 9[l]13, *daeuſſála* 55[l]4. Vor dem Artikel, so *duána* 312[l]36; doch *çayana* 224[l]17, *drauzquidanac* 197[l]9. 11. 12 („welche du mir gegeben hast“, könnte auch bedeuten: „welche er mir gegeben hat“); vor einem Pronomen, so *diaçáqun* 52[r]17; vor einer Postposizion, so *deçánçat* 90[r]12. 97[l]4. 359[r]17. Dieses Letzte ist besonders bemerkenswerth, da *-çat* den Akzent zu tragen pflegt (s. oben 1) d) α)); aber *deçançát* bedeutet: „auf dass er habe“.

b) auf dem *-e-* der Pluralendung (s. oben 1) a) α) bb)) vor einem silbigen Suffix, besonders vor *-tan*, z. B. *ceinétan* 66[l]15, *herſturétan* 321[r]4 (und *-étan* noch sechs Mal im folgenden Vers), *inſolentiétan* (und *-étan* noch fünf Mal) 413[r]3. Sonst z. B. *putéquin* 137[l]30, *héquin* (so) 164[l]22, *declarationéquin* ã I[r]6. Der Akzent dient zum Theil der Scheidung von den unbestimmten Formen: *regionétan* 327[r]10 ist „in den Gebieten“, *regionetan* würde sein „in Gebiet“. *Ficotzétic* 48[r]32 hat den Akzent mit Unrecht (vgl. 89[r]28); doch ist hier die Verwechselung ausgeschlossen, die unbestimmte und die pluralische Form dazu lauten ja *ficotzetaric*.

c) Vereinzeltes, Zweifelhaftes, Irrthümliches. Jenes Prinzip das sich in a) und b) offenbart könnte ja von L. in weiterem Umfang geltend gemacht worden sein; aber Schreibungen wie *cietzóten* 52[l]15, *cieçóten* 145[l]39, *cioſtéla* 84[r]17, *çachetéla* 431[l]15 steht die überwältigende Menge unakzentuierter Formen gegenüber. Am Ehesten liesse sich vermuthen dass er das *-á-* des Nominativs, des Aktivs, des Instrumentals in den Kasus mit

silbigem Suffix habe fortsetzen wollen in: *[illegible]* [illegible] C III r 35, *aitóre* 136v 12, *amóren* 163v 1. 255v 8, *[illegible]* E VIII r [illegible]. E VIII r 6 R. Aber gewöhnlich fehlt der Akzent: *[illegible]* 105v 18. 200v 4. 274r 4. 349v 11. 427r 3, *aitore* 74v 11. 12. 311r 24 u. s. w., wobei ich von den Verbindungen mit dem Possessivpronomen ganz absehe, da hier der Artikel stehen kann oder nicht (s. oben S. LXXXVI), also *bere amoren* zu *bere [illegible]* sich ebenso verhalten würde wie *bere anayeren* zu *bere [illegible]*. — Ein Seitenstück zu dem oben erwähnten *[illegible]* bildet *[illegible]* 140r 14. *[illegible] ríac* 316r 22. 320r 5, welches — ohne Artikel auch nach A. Chaho (BB 281) und Salaberry *erres* — dem franz. *[illegible]*, gask. *[illegible]* entspricht (kommt auch in der Bed. „Geissel" vor); Chaho kennt daneben die Form *arresa*, das heutige Soulische hat *arra*. Wahrscheinlich ist eine Vermischung mit *[illegible]* „Ueberbleibsel" eingetreten. — Aus Versehen findet sich der Akzent auf der vorletzten Silbe mancher Wörter denen überhaupt kein Akzent zugedacht war, so *bérac* 268v 1, *bigíren* 393v 15 (hier ist wahrscheinlich ein eingeschaltetes *r* verlesen worden), *[illegible]* 337r 13, *declára* [illegible] IV v 13, *denuntiátzen* 420v 5, *érran* 25 37, *[illegible] nóia* C I r 5, *icéna* ĩ IV v b 46. In ein paar sollte er auf der letzten Silbe stehen, so *amayéac* 292r 26 (ein Mal, 306r 1 ist durch unsere Schuld so gedruckt, während der Urdruck *[illegible]* hat), *[illegible] mílen* 436v 6, *celestiála* A IV r 36 (Vok.). Aber *[illegible]* 48v 33 gehört nicht hierher; denn *ecén* (s. oben S. XCV u.) ist ebenso vereinzelt. Mit *hímbat* 26r 54 und *humbát* 82r 30 dürfte es sich kaum anders verhalten, obwohl der voneinander abweichende und zugleich ungewöhnlichere Gebrauch an beiden Stellen die Möglichkeit einer beabsichtigten Akzentsetzung zulässt.

3) Wo wir auf der drittletzten Silbe oder darüber hinaus einen Akzent finden, da liegt wohl meistens ein Versehen vor, so: *[illegible]* A IV r 27, *contradictiónerie* A III v 11, *[illegible]* 63v 18, *[illegible]* A V r 11, *[illegible]* 67v 35, *[illegible]* 32r U., sogar *[illegible]* 64 1 mit zwei Akzenten. Indessen scheint *[illegible]* A VII r 13 nicht ohne Grund gesetzt zu sein (*-a-* + *-aka-*), und so gehört vielleicht auch in *[illegible]* A IV r 33 der Akzent eigentlich auf die drittletzte Silbe. Vgl. noch *béreetan* C V v 1 (= *bereétan* C V r 3) und *déjiretarie* ĩ III r b 29 (= *dejirétarie*?). Ganz allein stehen dürfte *ézquitustela* E VI r 16. Statt des Akuts habe ich ein Mal den Gravis bemerkt: *duèn* 359r 17, und als ganz überflüssig *Mì*. G VI v 17 R.; drei Mal den Circumflex: *Prophetâ* õ II v b 8, *[illegible]ân* õ II v b 15, *refumâ* A III r 36 R.

Den Bindestrich hat L. ebenfalls dem Französischen entnommen; die Angabe A. F. Didots (Observations sur l'ortho-

graphe française [2] S. 59) dass der Bindestrich zuerst bei Nicot 1573 vorkomme, welche E. Koschwitz (Gramm. der neufranz. Schriftspr. S. 9) wiederholt, ist ganz unrichtig. Er findet sich, und zwar häufig genug, weit früher, so im franz. [68], z. B. *ſoit-il, frappes-tu, treſ-excellent, ceux-ci.* Man kann mit gleichem Rechte wie als Bindestrich, dieses Zeichen auch als Theilungsstrich bezeichnen; es zerlegt was als ein Wort gedacht und gesprochen wird, für das Auge in die zwei Theile aus denen es zusammengewachsen ist, es drückt eine etymologische Analyse aus. In Bezug auf die Trennung und Bindung der Wörter huldigen die baskischen Schriftsteller einer weit auseinandergehenden Praxis. L. ist hier vielleicht noch weniger als bei der Akzentsetzung mit sich ins Reine gekommen; es geschieht nicht selten dass er die gleiche Wortfolge nicht bloss in doppelter, sondern sogar in dreifacher Weise darstellt: als zwei getrennte Wörter, als Doppelwort mit Bindestrich und als ein Wort (zum Theil mit Lautverschmelzung). Ich gebe einen Ueberblick über die verschiedenen Gruppen von Fällen, die ich aber nur roh charakterisiere.

1) Substantiv + Substantiv:

a) kopulativ, so *ama-ſemequin* 2[l]Ü., auch bei substantivierten Wörtern, so *hartu-emanetaco* Kal. I[r]9 (disjunktiv: *luce-laburrean* ã IV[l]b 30). Ferner:

aita-amén 18[r]21. 88[r]12, *-éc* 102[r]27, *-ác* 103[r]41. 119[l]56, *-etara* 377[r]2.

aitamác 143[r]29. 180[l]18, *aitaméc* 180[r]2. 3. [l]20. 181[r]22. 23, *aitamén* 267[l]30.

b) apposizionell spezialisierend, so *ama-guinharreba* 13[l]14, *-aren* 18[l]35; u. s. w. Ferner:

heredero quide 412[r]7. *Anciano quide* 414[l]1, *cerbitzari quideac* 437[l]11. *preſoner quideac* 383[l]23.

ſoldado - quideari 382[l]2.

burgeſquide ** V[l]26. ẽ III[l]a 47.

c) genetivisch spezialisierend, so *gogo-handitaſſunaz* *V[l]21, *parra-chori* 18[r]29, *charpanter-ſeme* 26[l]55, *bur-heçur* 57[r]33, *aſto-vmea* 83[l]4, *borthal-çainari* 89[r]34. Auffallend oft erscheinen bei L. getrennte Wörter in diesem Verhältniss, so *haour aitác* 79[r]24, *itſas adar* 263[l]39, *adin florea* 300[r]36, *belhar lilia* 402[l]10. 410[r]24, *oin hatzey* 411[l]21, *bilo içurduratan* 412[r]3, *carreta hotſa* 441[r]9, *burdin berga* 454[l]15; in manchen Fällen war eine engere Verbindung deshalb nicht möglich weil das erste Wort selbst wieder näher bestimmt war, nur hätte man dann

eben den Genetiv erwarten sollen (man vergleiche das noch merkwürdigere *dohain ſpiritual guthicoaco* 308^{r}1. 309^{r}12 um *d. ſpiritualén g.*, wie kurz vorher 307^{r}31 *dohain* [illegible] *guthiciaſo* steht). Das Vorkommen des Genetivs neben dem Nominativ in denselben Wortfolgen (wie *guarren* [illegible] 431^{l}14. 433^{r}18 = *ſu-garra begala* 454^{r}12 | *ſu flamma* 384^{l}7) brauche ich hier nicht weiter zu verfolgen. Auch zwei Substantive stehen in genetivischem Sinn ohne Bindestrich vor einem dritten, so *aker edo aretze odolez* 393^{l}12, *charel*[illegible], *et trompetta ſoinularién* 453^{r}22. Ferner:

Egu erdi ẽ VII^{r}a 13 (*egun* +).	*Egu-erdi* 20^{r} Ü. 127^{r} 31. 222^{l}26. 252^{r}6.	
	gau-herditã 49^{r}6, *gau-erditan* 126^{r}5.	*gauherdi* 247^{l}7, *-itan* 89^{r}35.
heuſcal herriã * VII^{l}15.	*Heuſcal - herrian* * VII^{r}9.	
	vme-vncia 102^{r}23.	*vmunci* 272^{r}19.

Vgl. noch:

auri-nombrea Kal. I^{l}3.	*Auri nõbrea* Kal. II^{r}2. ^{v}2.

Besonders stelle ich die Verbindungen deren zweites Wort ein Verbalsubstantiv ist, weil sich hier leicht die verbale Konstrukzion fortsetzt und auch in der Schreibung abspiegelt. So sehen wir getrennt geschrieben *ezta biltzaleac* 25^{l}39, *gaitz-eri-deile* 267^{l}30, *gaitz erizle* 381^{l}3, *hobe erizle* 377^{r}4, *odol ijurt*[illegible] 394^{r}22, *guiça peteadore* 6^{r}19. 61^{r}17. Ferner:

Gaizqui equile ĩ I^{l}b24.	*gaizqui-equile* 199^{l}30.	*gaizquiguilez* 411^{r}12, *-lén* 411^{r}14, (*gaizqui-\|guile* 155^{l}32,) *gaizquiguile* C IV^{r} 26.32 (vgl. *templetchoguile* 246^{r}24).
	guiça-erhailey 456^{l}8.	*guicerhailebat* 211^{l}14, *-le* 264^{r}4.
	guiça - erhaitecác 337^{l}21, *-tequetaric* 441^{l}21.	*guicerhaitecaz* 267^{r}29.
Leque eçarlea 406^{l}12, *-leric* ** II^{l}37, *-rearen* D VII^{r}14 R.; *baque eçarlea* *** III^{r}34.	*Leque-eçarle* ** VII^{l}35, *-lea* A II^{l}24.	
vngui eguitez 411^{r}15.		*vnguiguitez* 338^{l}9; *vnguiguile* 151^{l}25, *-lén* 411^{r}14.

2) Substantiv + Adjektiv. So:

dohain gaiz 149[l]23,	*Dohain-gaitz* 47[r]19.	*dohaingaitz* 88[l]17.
dohain | *onezco* *** I[l]35.	*dohain-onetaco* * VII[r] 29.	*dohainontaſſunaz* ** V[l]13.
bothere gucitacoa 448[l]3. C I[r]38, *-co* B VIII[l]8. 36. C I[r] 30. 39 R.	*bothere - gucitacoá* 443[l]17, *-co* B II[r]31, *-coaren* B II[r]37. C I[r]1.	*botheregucitacoa* 436[r]8.
haice contra 27[l]24, *haice contreac* 261[l]4.	*haice-contra* 73[r]48 (*contra* ist dem span. *contraviento* als Adj. entnommen).	
baſſa eztiz 4[r]4.		*baſſezti* 60[l]6.

Vgl. *vana-gloria* 338[r]26.

3) Substantiv + Postposizion. So *hoguen-gabeac* 21[r]7. *letra-gabeac* 213[r]13, *Haourra-danic* 78[l]21. 378[r]15. Ferner:

ezcõdu gabe 298[l]11, *-beac* 299[l]34.	*ezcondu-gabey* 298[l]8.	
	hatſean-danic 420[r]1. 421[l]13. 422[r]24.	*hatſeandanic* 179[r]44. 194[l]27 u. s. w.
hoguen gabe C IV[r]34.	*hoguen-gabeac* 21[r]7, *-be* C IV[r]29, *-betan* D IV[l]17, *-bearen* F VIII[r]2.	
	Orduan-danic 6[r]17.	*Orduandanic* 31[l]21.
ſinheſte gabea 33[r]17. 78[l]19.	*ſinheſte-gabe* 204[l]27.	

Hier schliesse ich noch an *ſinheſte-dun* 204[l]27, *fundament-dunaren* 397[r]10, obwohl *-dun* im Grunde nichts Anderes ist als *duen* „welcher hat"; gewöhnlich wird *-dun* mit dem Substantiv fest vereint, z. B. *Hartzedun* 115[l]41.

4) Verb + Hülfsverb im Imperativ. So:

Iar adi 43[l]44. 148[r] 42 u. s. w.	*Iar-adi* 87[r]36.	
	beha-eçac 121[l]38. A VII[l]6.	*Beheçac* 211[r]4. A VI[l] 18.
ſcriba eçac 138[r]7 u. s. w.		*ſcribeçac* 431[r]11.

Wenn der Verbalstamm auf *a* ausgeht, und die Imperativform mit *a* anhebt, so tritt besonders gern Verschmelzung auch in der Schrift ein: *batheyadi, behadi, diligentadi, emendadi, lehiadi.* Ebenso *beguirauc, beguiraugue,* wo *beguira* aber nicht als Radikal zu *beguiratzen* anzusehen ist (dann stünde *beguira eçac*; vgl.

269^{l}25. 421^{r}3), sondern adverbial („hab es im Auge“). Auch das häufige *gogoaugue* werden wir in *gogoa augue*, nicht in *gogo augue*, trotz *gogo-augue* 314^{r}10, aufzulösen haben (*gogoa* ist hier Substantiv, wie in *gogoa emaiten* 134^{r}1 u. s. w., aber Radikal zu *gogoatzen* [*gogoatu* G v^{l}38] in *Gogoa* [illegible] 359^{r}17; vgl. 228^{l}6. 290^{r}17). Hierher gehört auch [illegible] 429^{r}9 für *mehatcha agala* (vgl. oben S. XLVII). Andere Verbindungen kommen noch seltener vor, so [illegible] 160^{r}15, *ekã-dugu* 324^{r}18, *içã-gaizean* 61^{r}18 (*içan gaizean* 61^{r}20), *behar-da* 247^{r}36, *hartzẽ-da* ã v^{l}a 5; in den letzten Fällen kann auch der Bindestrich als Theilungsstrich gefasst werden. Als völlige Verschmelzung ist zu bemerken *origan* 291^{r}15.

5) irgend welches Wort + *-ere*, so *nic-ere*, [illegible] *orain-ere*. Dies ist der einzige wirklich regelmässige Gebrauch des Bindestrichs, im Vergleich zu dem sein sonstiges Vorkommen als selten und willkürlich erscheint. Nur ganz ausnahmsweise sind die betreffenden Wörter in eines geschrieben, so [illegible] 237^{r}8, *nehorere* [illegible] IV^{r}29, *norere* 281^{l}13; in *bedere* [illegible] C VIII^{r}38. D VI^{r}31, *badituztere* [illegible] II^{r}12, *halere* [illegible] VII^{l}26 ist dabei der Vokal vor *e* geschwunden. Für *batere* hat L. regelmässig *batre*. *Etare* steht gewöhnlich für *eta ere*; Beides nahe nebeneinander C II^{r}10. 15.

6) Nomen + *bat*. Die Regel bei L. ist die dass der unbestimmte Artikel mit dem vorhergehenden Worte zusammengeschrieben wird, wobei Angleichung des *n* stattfindet (z. B. *guiçombat* 21^{r}10, *orembat* 53^{r}40, *ombat* 90^{r}6, *cembat* 93^{l}7, [illegible] *bat* 219^{r}24). Der Bindestrich kommt aber doch nicht selten vor, so *roz-bat* 60^{l}11, *egun-batez* 63^{l}23, *egun-baten* 264^{r}1[illegible], *guiçõ-bat* 109^{r}18. 225^{r}33, *guiçon-bat* 111^{r}6. 160^{r}6. 166^{l}29. 168 [illegible]. 175^{r}23. 224^{r}12. 239^{r}9. 258^{l}14, *guiçõ-batez* 273^{r}12, [illegible] 115^{l}37, *cen-bat* 261^{l}6, *iaun-bat* 167^{l}46, *guichtaguin-bat* [illegible], *bildots-bat* 223^{r}32, *den-bat* 262^{r}14. 390^{r}19. Hat *bat* ein Kasussuffix, so löst es sich leichter von dem vorhergehenden Wort los (vgl. *arbat* 187^{l}14, *ar-baten* 187^{l}15), und völlige Trennung der Wörter scheint fast nur in diesem Falle einzutreten, z. B. *aitafamilia batequin* 37^{l}1 (*aitafamiliabat* 11^{r}33), [illegible] 42^{r}2, *Guiçon batee* 40^{l}28, *berce bati* 122^{r}59. *Ber-bat*, [illegible], *ber-batetaco* ist die herrschende Schreibung, die einerseits [illegible] 291^{l}10. 307^{r}25, anderseits *ber batetarie* 280^{r}21. 302^{r}3, [illegible] 306^{l}13 neben sich hat; in *spiritual-ber batetarie* 303^{r}4 wäre es möglich dass der Bindestrich am falschen Platze stände. Man bemerke noch *Nabufsibi* ī VII^{l}b12 nach Analogie von [illegible]; an beiden Textstellen hat das Zahlwort die gewöhnlichere Stellung: *bi n.*

7) Zahlwörtermultiplikazion. Die mit 20 zusammengesetzten Zahlen erscheinen immer in einem Wort: *berroguey, hiruroguey, lauroguey, ſeioguey* (ã VI^{1}b 15; wegen *-i-* s. S. XXVII), von den mit *ehun* zusammengesetzten *ber-ehun* immer mit Bindestrich, ferner *hirur-ehũ* *VI^{r}14, *hirur-ehun* *VI^{r}18. 90^{r}5 neben *hirur ehun* 187^{r}5, *borz-ehun* 115^{1}41 neben *borz ehun* 311^{r}6, *ſey ehun* 446^{1}18; die mit *milla* zusammengesetzten werden getrennt geschrieben, auch *hamar milla*, nur 35^{r}24 *hamar-milla.*

8) Vereinzeltes und Irrthümliches. Bindestrich bei Reduplikazion: *ber-bera* 27^{1}23. 171^{1}15, *bere-berez* *VIII^{r}34, *behin-behin* F VIII^{1}15, zwischen Prädikat und Kopula: *gende-eztenaz* 281^{1}19, zwischen gen. Substant. und Adj.: *on-beharrén* **VII^{1}30 (*on behar* B VII^{1}35), zwischen obj. Adj. und Verb: *eder-ets* G VIII^{r}20 (neben *gaitzetſi* u. s. w.). Man bemerke ferner:

baina aitzitic 344^{r}28. *baina-aitzitic* B IV^{r}25. *bainaitzitic* 18^{r}28.
D VI^{r}36. F V^{r}37. F III^{1}11. VII^{r}39. 140^{r}8. 281^{1}18.
286^{1}13.

In *niri-baldin* 302^{r}16 und *bainaute-eta* 386^{1}9 ist der Bindestrich für den Beistrich verdruckt, in *luc-* ã VIII^{1}a 37 für den Punkt, in *Loctenent general-* *VI^{1}31 hat er seine Stelle gewechselt, in *bere-odolaz* 401^{r}12 ist er ganz gedankenlos angebracht. *Ez* wird regelmässig mit dem Verb und gewissen andern Wörtern (wie *deus, eta* u. s. w.) fest verbunden; doch fehlt es nicht an Abweichungen; so *ez gara* 313^{r}51, *ez-tuán* A VII^{r}4, *ez-deus, ez-*|*deuſago* *VI^{1}13, *ez eta* ***I^{r}23, *ez-eta* F VIII^{r}23. Auffällig ist auch *miſericordia-gatic* G III^{r}22, unmittelbar nach *ontaſunagatic.* Bei manchen Worttrennungen können wir im Zweifel sein ob sie rein mechanischer Art sind oder doch eine Analyse zu Grunde liegt, z. B. *çortzi garreneco* 351^{r}5, *ez eztatu* *VIII^{1}6, *berant eſten* **III^{r}24.

Ein Gebrauch des Bindestrichs hat einen von dem sonstigen abweichenden Zweck. Es wird nämlich die Kasusendung abgetrennt um die Aussprache der Schlusskonsonanten in fremden Eigennamen und doch auch deren Schreibung unberührt zu lassen — ein Verfahren das auch den Slawen nicht unbekannt ist. Aber nur gewisse Konsonanten erheischen den Bindestrich, wie schon ein flüchtiger Blick auf die Geschlechtstafeln von Bl. 1 f. und 105 ergeben wird. Ohne Weiteres ist klar warum L. *Iſaac-en, Iſaac-equin, Iſaac-i, Marc-en, Phalec-en, Sadoc-ec* schreibt; auch warum *Grec-ez* 156^{r}38. 441^{r}11. ã II^{r}b 33, obwohl er sich anderswo nicht scheut in der Schreibung dieser Wortform den Franzosen zu folgen: *Grecquez* 201^{1}20. ã III^{1}b 30 (wie auch *Grecquic* 251^{1}37. 335^{r}28). Auch ein Appellativum behandelt er so: *lac- era* 117^{1}23, *lac-era* 118^{r}33; zu

Iacoagatic à IV ' b 21, *ajpu-aren* 270 13 aber ist kein Grund [illegible] sichtlich. Da in der Sprache L.s *ch* im Auslaut höchst selten ist, so war wenig Gefahr dass die Basken in [illegible], [illegible], *Henoch* den Zischlaut hören liessen; in [illegible], [illegible], *Henoch-en*, *Henoch-ec* war der Bindestrich nicht so überflüssig. Wenn L. aber nun auch *David-en*, *David-ec* ([illegible] 271 6, um nicht zwei Bindestriche zu haben), [illegible], *Obed-en*, *Obed-ec*, *Abiud-ec*, *Eliud-ec*, *Iared-en* und [illegible], [illegible], *Iacob-equin*, *Iacob-i*, *Aminadab-en*, *Beelzebub-en* schreibt, so verhält sich die Sache einigermassen anders. Hier galt es gerade die baskische, nicht die fremde Aussprache zu wahren; der Baske kennt die Media im Auslaut nicht, er spricht [illegible], *Iacop*; in *Daviden*, *Iacoben* würde er die Media gesprochen haben, und um ihn daran zu hindern, schaltete L. den Bindestrich ein. Axulars Schreibung *Daviter* neben *David* ist ganz unzweideutig. In Appellativen verfährt L. auf die gleiche Weise: *paillard* 296 ' 11 — *paillartée* 297 ' 10. 344 ' 5, [illegible] 296 10, *paillartac* B III ' 19; aber bei *paillardi* 398 31, [illegible] 433 ' 20, *paillardiga-* 8 ' 32. 29 ' 19. 344 ' 3 nahm er das *d* unmittelbar aus franz. *paillarde*, *paillarder*, *paillardise*. Auch *Seth-en* 105 ' 38 ist begreiflich (allerdings *Matthen* 105 ' 20), da im Auslaut *th* soviel ist wie *t*; aber *Lot-en* 141 ' 28. 32, [illegible] 223 ' 40 (hingegen *Matthaten* 105 ' 24. 29) nicht. In [illegible] 102 ' 31, *Iupiter-en* 235 ' 13 würde die Trennung begründet sein (Axular schreibt *Thamar*, *Thamarrec*); und zwar umsomehr als [illegible], *Iupiteren* auch die Genetive von [illegible], *Iupiter* sein könnten (aber daneben finden wir *Eliezeren* 105 ' 29). Bei [illegible] 61 ' 21. 107 ' 23 könnte man an die französische Aussprache denken, aber es steht vier oder fünf Mal so oft [illegible] und *Capernaumera*. *Phanuel-en* 102 ' 36 und *Cis-en* 233 ' 21 halte ich für bedeutungslos gegenüber *Zorobabelen*, [illegible] u. s. w. In *Chanaan-era* 218 ' 11 sollte vielleicht der Bindestrich verhüten dass man *e* zum Namen selbst zöge: vgl. [illegible] à VIII ' b 37 = *Adamtan* 311 ' 22 (wie *Genezarethera* = [illegible] oben S. XXVIII). *Core-erén* 429 ' 11 ist eine Vermischung von *Core-en* und *Core-ren*.

Der Theilungsstrich welcher am Ende einer Zeile steht könnte mit gleichem oder mit besserem Rechte Bindestrich heissen; er bindet die weit auseinander gerissenen Theile eines Wortes. Er wird sehr oft bei L., ebenso wie in den französischen Drucken jener Zeit, weggelassen; die einzelnen Bogen verhalten sich hierin zum Theil recht verschieden, z. B. fehlt er im N.T. in *a* kein Mal, in *b* zwei Mal, in *A* 9 Mal, in *B* 13 Mal. Natürlich bei Halbzeilen weit häufiger, z. B. auf

dem einzigen Blatt ã II 17 Mal. Selbst wenn wir die Vertheilung des Stoffes auf die Zeilen nehmen wie sie ist, werden wir oft keine wirkliche Nöthigung zum Weglassen des Theilungsstriches erblicken, und dieser Umstand erschwert uns in gewissen Fällen das Urtheil darüber ob L. zwei oder ein Wort hat schreiben wollen. Es scheint dass man sich den Theilungsstrich da gern ersparte wo er zugleich den Bindestrich vertreten haben würde, z. B. *bur hecur* ã II^{r} b 16 (neben dreimaligem *bur-hecur*), wie im franz.[77]: *Leue|toy* 2^{l}13 (neben *Leue-toy* 3^{r}20). Aus der Art der Wortabtheilung lassen sich kaum Schlüsse auf die Aussprache ziehen; höchstens dass die Trennung von *ai* oder *au* (wie *ga-|ichtoac* 22^{l}35, *compa|inia* 109^{l}29, *Ia|incoari* ã VI^{r} b 6, *Ia incoaren* ã VI^{l} a 33, *ba-|itu* ã III^{l} b 33, *ira-|unguirie* A I^{l} 11, *dra-|uean* A II^{r} 15) gegen die monophthongische Geltung dieser Verbindungen zeugt, welche im Französischen, wenn ich nicht irre, die Trennung verhindert: sie zeugt aber gewiss nicht gegen die Einsilbigkeit, wie man nach dem allgemeinen Grundsatz für die Zeilenbrechung voraussetzen sollte. Man bemerke: *ſarge-|antac* 131^{l}58, *conſeil-|luan* 217^{l}15, *Veil-|latzera* 247^{r} Ü. (wie franz. *eſveil'lé* u. s. w.), *Allia-|nçaco* 393^{r}4, *Do-|ctrina* 400^{l} Ü., *reſpe-|ctuz* ** III^{l}31 (wo aber zu bedenken ist dass im Urdruck *ct* ein Zeichen bildet). Ein falscher Theilungsstrich *ver-|den* C VII^{r}22 R.

Der Gebrauch der eigentlichen Interpunkzionszeichen bei L. entspricht im Wesentlichen dem den die gleichzeitigen französischen Drucke zeigen; der Beistrich vertritt unsern Doppelpunkt vor der direkten Rede und der Doppelpunkt unsern Punktstrich, der damals überhaupt noch nicht vorkommt. An einer Stelle, 170^{r}39, haben wir ihn gesetzt, da im Urdruck sich, durch irgend ein Versehen, ein derartiges Zeichen herausgestellt hat (der Punkt ist aber nur schwach). Aus der Eigenthümlichkeit des Baskischen „den Wagen vor die Ochsen zu spannen“, das heisst einem Substantiv oder determinativen Pronomen den dazu gehörigen Relativsatz oder eine längere attributive Bestimmung mit *-co* vorauszusetzen, gehen nun aber doch Setzungen des Beistrichs hervor die ausdrückliche Erwähnung erheischen. Ich beschränke mich darauf sie und ebenso die nicht seltenen Abweichungen mit je einem Beispiel zu belegen:

1) der Beistrich wird n a c h jenem Substantiv oder Pronomen gesetzt wenn nicht das Verbum finitum, sondern das Prädikat oder Subjekt oder eine adverbiale Bestimmung folgt: *Çuec recebitzen çaituztenac, ni recebitzen nau* 18^{l}40; hingegen *arbore fructu onic eguiten eztuen gucia piccatzen da* 4^{l}10. Aus-

nahmen: *gure sperança guçaz duguno ferme da* 315r7 — *[illegible] quin innitzen ciraden guiçonac, gueldi citecen bateric* 224r7 (vgl. *cegoenac, guen* 437v5 neben *cegoenic guen* 437r2).

2) der Beistrich wird vor den Relativsatz oder die sonstige attributive Bestimmung gesetzt wenn das Verb vorangeht, aber nicht unmittelbar: *conta [illegible] [illegible], [illegible] ikusten dituzuen gauçác* 19r4; hingegen *bas cequiten [illegible] chatzen haren vertheateric anhitz equin ıçan cen [illegible]* 20v20. Ausnahmen: *parti çaitezte enegánic iniquitate eguiten duçuenác* 12v25 — *recebituren duque, bannac hura [illegible] dateneu [illegible], [illegible] ricitzeco coroá* 402r12. Aber in diesem Fall rechtfertigt sich doch wiederum die Setzung des Beistrichs, die ja schliesslich nur dem Zwecke der Deutlichkeit dienen soll. Der Beistrich deutet auch das Fehlen der Kopula an — wie im Russischen der wagrechte Strich —, z. B. *ceinén [illegible], [illegible]* 352 19. Er trennt auch Subjekt und Prädikat, z. B. *[illegible] duc Eliçá, Saindu!* C vii r36.

Einer ganz besonderen Verwendung des Beistrichs will ich hier gedenken. Van Eys Dict. S. 344 bemerkt zu dem Suffix *-ta* „nachdem" (*ikusita*, après avoir vu ou ayant vu; *[illegible]*, ayant bu), dass Leiçarraga und Pouvreau für dieses *-ta* noch *-eta* schreiben, z. B. *harturen [illegible] eta eridenen duçue [illegible]* Luk. XIX, 30. Es unterliegt keinem Zweifel dass es sich hier um *eta* „und" handelt, und unsere Sprachen gewähren dafür ausreichende Analogieen (s. z. B. Dodgson Rev. de ling. XXXII, 327). Was den thatsächlichen Gebrauch anlangt, so ist die Angabe von van Eys nach zwei Seiten hin zu ergänzen. Erstens spricht und schreibt man auch heute noch in weitem Umfang *eta*, z. B. *Hitz hauk erran eta, [illegible]* Dasconaguerre (BB 377[1]) S. 9, *Ibaya hertsiena zen tokirat [illegible] eta Ganichek beiratzen du ur zolarat* ebend. S. 140; es kann auf das *eta* auch noch eine Bestimmung zum Partizip folgen, so *eskerrak bihurtu eta murde Belzunzeri, „guazin" [illegible] Ganichi* ebend. S. 38 f., *Ganich inguru behatu eta [illegible] othe duen, ilkhitzen da* ebend. S. 140. Und zweitens, schon bei L. war die Bedeutung dieses *eta* verdunkelt, er setzt nämlich den Beistrich danach, den van Eys in jenem Zitat (145 30, und so 75r6. 117r27. C v r21 u. s. w.) nicht wiedergegeben hat.

Die Interpunkzionszeichen fehlen zuweilen wo sie unbedingt nothwendig wären. So der Punkt hie und da aus Platzmangel, indem der letzte Buchstabe des Verses ganz an das Zeilenende zu stehen kommt, z. B. 26v45 (so auch das Fragezeichen z. B. D vi r1). Doch auch ohne dies am Versschluss, so 286r8. 352r10. 429v11. In der Mitte des Verses am

Zeilenschluss $353^{r}21$; ohne dies z. B. $290^{r}16$. A $\text{III}^{r}33$. $\text{VI}^{v}18$. B $\text{II}^{v}34$. Unter dem starken Einfluss der Raumverhältnisse wird in den Randschriften der Punkt (den ich wohl auch in seiner nichtsyntaktischen Rolle hier abthun darf) sei es nach den Zahlen sei es nach den Namen oder Wörtern unzählige Male nicht gesetzt; aber er wird nach diesen auch da wo sie nicht abgekürzt sind, sehr oft oder vielleicht ebenso oft gesetzt, so *Marc.*, *Ioan.*, *Luc.*, *Lehen.*, *Berriz.*, sogar nach *eta* kommt er vor, so ** $\text{III}^{v}31$. $305^{r}9$. $357^{r}8$, auch ã I^{v}a26. Die Zahlen der Kapitelüberschriften pflegen keinen Punkt nach sich zu haben; zuweilen steht er aber auch hier: 292^{v}. 301^{r} u. s. w. Der Beistrich ist verhältnissmässig selten weggelassen (vgl. vorh. S.), z. B. $114^{v}22$ (nach *chahutzen*), $432^{r}5$ (nach *ezpere*; vgl. $433^{r}16$). Falsch gesetzt, das heisst wo überhaupt kein Zeichen statthat, ist sonst der Punkt in äusserst wenig Fällen, so $207^{v}22$ (nach *dadĩ*), $328^{r}33$ (nach *itzur*; im L., nicht im St.), 367^{v} Ü. des Briefs (nach *Epiſtola*), ã VII^{v}c16 (nach *membroz*), A $\text{VII}^{r}39$ (nach *eure*). In sehr vielen aber der Beistrich, z. B. $73^{v}4$ (*itzultzen, diradenean*), $169^{v}30$ (*nauen, Aitaren*), $264^{r}4$ (*itſuſtotic, emparaturic*), $386^{r}1$ (*baita, Ieſus*), ĩ V^{v}b18 (*bere, buruac*). Vereinzelt der Doppelpunkt, so E $\text{VII}^{v}12$ (vor *baitu*; ein Doppelpunkt steht darunter in der folgenden Zeile). Nur selten hat ein Zeichen seinen Platz verändert, so ist $380^{v}15$ der Beistrich vom Ende der 4. Zeile (nach *dituc*) auf das der 5. Zeile hinuntergeglitten (nach *deus*), so $328^{v}9$ der Doppelpunkt vom Ende der letzten Zeile (nach *gratiáz*) auf das Ende der Signatur (*ecen*). Manchmal sind zwei Zeichen zusammengekommen: *Matth . . 26* $190^{v}21$ R., *ioan . . 13* õ III^{r}a 10, *quehien , . luc* ẽ IV^{r}b 43, *Profelytoa , , hambat* (so nahe im Urdruck) ã V^{v}a 27. Beispiele für die nicht allzuhäufigen Vertauschungen der Interpunkzionszeichen untereinander: . statt , $241^{v}6$ (nach *ceudela*), $304^{v}31$ (nach *ba-|duçue*), $395^{r}8$ (nach *gainean*) . statt ? $170^{v}47$ (am Schl. d. V.), $321^{v}14$ (am Schl. d. V.), B $\text{VIII}^{r}9$ (am Schl.) , statt . $222^{v}24$ (am Schl. d. V.), : statt , $303^{v}21$ (nach *çaratezte*; es geht : voraus) ? für , $164^{v}12$ (nach *ezpaditu çue*; es folgt ?) ? für . ** $\text{VI}^{r}1$) statt , $400^{r}21$ (am Schl. d. V.: es geht) voraus). Natürlich ist dann und wann eine verschiedene Interpunkzion möglich; so schreibt L. $275^{v}7$: *Guertha eztadila. Aitzitic*, aber $276^{r}13$ dieselben Worte: *G. e.: a.* Wenn $79^{v}43$ *hura : hobe duc hire*, aber $80^{r}45$ und 47: *hura, hobe duc hire* steht, so werden wir doch nicht trotz dieser Majorität mit Dodgson Rev. de ling. XXXI, 292 sagen: „Les deux points : sont une faute de P. Hautin." Der Doppelpunkt hier entspricht durchaus seinem sonstigen Gebrauch bei L.; auch die franz. [63] und [77] und die Vulgata

haben ihn an allen drei Stellen. Statt *trublatua B[illegible]* da B VII[l] 27 wird zu schreiben sein *tr., bada behar d[illegible].*

*

Die Abweichungen des Abc vom TB in den ihnen gemeinsamen Theilen (s. S. IX) will zwar Vinson, der beide Wort für Wort verglichen hat, BB S. 44 ff. verzeichnen, aber thatsächlich enthält dies Verzeichniss nur einen kleinen Theil der Abweichungen und ist selbst durch etwa anderthalb Dutzend Druckfehler entstellt. Vielleicht habe auch ich nicht völlig ausgeschöpft; die Vergleichung ist, da die Texte sich in ihrer Druckform nicht miteinander decken, sehr ermüdend, und es war mir nicht allzuviel Musse dazu gewährt.

L. hatte bei dem Wiederabdruck zweierlei vor Augen: die Verbesserung des Textes und eine auf wenig Punkte beschränkte mundartliche Retouchierung.

Ich stelle zunächst die Druckfehler und Schreibvarianten des TB, welche im Abc verbessert sind, nach ihrer räumlichen Folge zusammen und verweise wegen des Genaueren auf die frühere Einordnung und Würdigung derselben. In diesem ganzen Anhang bezieht sich immer die erste Anführung auf das TB, die zweite auf das Abc.

garraitzala	= *garreitzala*	B VIII[r]	=	B VII[l].
bothege	*bothere*	C I[l]		C I[r].
egagutzeo	*egagutzeco*	C I[r]		C I[l].
[illegible]tzea / *treteni*	*tretenitzea*	C I[r]		C I[l].
permittitzen	*permettitzen*	C II[r]		C II[r].
Iaincoarem	*Iaincoaren*	C III		C IV[l].
cayola	*cayola*	C IV[r]		C V[r].
guinçangat	*guinçangat*	C IV[r]		C V[l].
ceruetarac	*ceruètara*	C VI[r]		C VIII[l].
cerauçan	*ceraucan*	C VI[r]		C VIII.
leçn	*leçan*	C VI[r]		C VIII[l].
içan	*icen*	C VI[l]		D I.
quitatzen	*quittatzen*	C VII		D III[r].
deçaqueagu	*ceçaqueagu*	C VIII[r]		D IV[l].
daclaratzen	*declaratzen*	C VIII[l]		D IV[l].
diadigula	*daidigula*	D I[r]		D V.
ethot	*ethor*	D I[l]		D VI[r].
tyraniatic	*tyranniatic*	D II[l]		D VII.
itzaradoqui	*itzeradoqui*	D II[l]		D VII.
baigunegui	*baguinegui*	D II[l]		D VII[l].
ſeynaleren	*ſeignaleren*	D III[r]		D VIII.
haourrey	*haourrér*	D IV[r]		E I[l].

entetenitzeagatic	*entretenitzeagatic*	D IV^{r}	E II^{r}.
beldurequin	*beldurrequin*	D IV^{1}	E II^{1}.
othoit	*orhoit*	D IV^{1}	E II^{1}.
BBaina	*Baina*	D V^{1}	E IV^{r}.
badietzacogu	*badietzogu*	D VI^{r}	E IV^{1}.
drauça	*drauca*	D VI^{r}	E V^{r}.
babitationea	*habitationea*	D VI^{1}	E V^{1}.
diſ-|famatzera	*diffamatzera*	D VII^{1}	E VII^{1}.
cerbi-|zatzen	*cerbitzatzẽ*	E II^{r}	F III^{r}.
ſeygnale	*ſeignale*	E II^{r}	F III^{1}.
cutenean	*çutenean*	E IV^{r}	F VI^{r}.
onduan	*ondoan*	E V^{1}	G I^{r}.
mendicaturic	*mẽdecaturic*	E VI^{r}	G I^{1}.
vkaitara	*vkaitera*	E VI^{r}	G I^{1}.
eliçate	*ezliçate*	E VII^{r}	G II^{1}.
ez eliçate	*ez ezliçate*	E VII^{r}	G II^{1}.
delaratione	*declaratione*	E VII^{r}	G III^{r}.
çarri	*eçarri*	E VIII^{1}	G V^{1}.
infimitatearen	*infirmitatearen*	F I^{1}	G VI^{1}.
baguindu	*baguendu*	F I^{1}	G VII^{1}.
ikus garria	*ikuzgarria*	F II^{1}	G VIII^{1}.
batheiatzen	*batheyatzen*	F III^{1}	H II^{1}.
aitzetic	*aitzitic*	F IV^{1}	H III^{1}.
gaituala	*gaituela*	F VI^{r}	H VI^{r}.
ecaque	*eçaque*	F VI^{r}	H VI^{r}.
eçeinere	*eceinere*	F VIII^{r}	K III^{r}.
çerbait	*cerbait*	F VIII^{1}	K III^{1}.
paſſutara	*pauſſutara*	F VIII^{1}	K III^{1}.
canonicotan	*canonicoetan*	G I^{r}	K IV^{r}.
miracaluric	*miraculuric*	G I^{1}	K V^{r}.
gathibatuac	*gathibatua*	G II^{1}	K VI^{1}.
aborritzen	*abhorritzen*	G III^{1}	K VIII^{1}.
vra	*hara*	G VII^{1}	L VII^{r}.

Verschiedenes ist im Abc geblieben was der Abänderung bedürftig erscheint, so:

Apoſtulu	B VIII^{1} =	B VIII^{r}.
alchatzen	E V^{r}	F VII^{1}.
ſoſſagu	G V^{r}	L II^{1}.

Aber es lässt sich nicht in allen Fällen die Absicht L.s errathen; so mochte er *dauritzan* F VII^{r} = K II^{r}, *extrordinario* G VI^{1} = L V^{r} als gute Schreibungen betrachten. Auch *handiraſſun* F VIII^{r} = K III^{1}, *handiraſſuna* F VIII^{1} = K III^{1} sind geblieben. Auf der andern Seite finden sich nun eine Reihe neuer Druckfehler und Inkonsequenzen:

9.15 eta 10.11. =	*9.1,oeta 10.11.*	C III r 16 f. R. =	G III r.
gaitzan	*gaitzen*	C III r 22	C IV r.
ſinhets	*ſinheſts*	{C VII r 24 {D I v 36	D II r (vgl. o. S. D VI v LXVI).
contua	*conenu*	D V v 2 R.	E III v.
Iaincoac	*Iaincoan*	D VI r 28	E V r.
exteriorén	*ezteriorén*	D VII v 38	E VII v.
gaituzteney	*gaitnztenér*	E IV r 13	F VI r.
ſar	*ſnr*	E IV r 13	F VI r.
gucién	*gucian*	E IV v 29	F VII v (es folgt unmittelbar *icenean*).
appertenitzen	*appartenitzen*	F V r 4	H IV r (vgl. o. S. XLIII).
Heb. 5. 6	*Heb. 5. 6*	F V r 8 R.	H IV r.
Batheyatzea	*Batheiatzea*	F VI r 18	H VI r (vgl. o. S XXVII).
ſcandaloén	*ſcandoloén*	F VI v 21	H VI v.
ditzaquela	*ditzaqueela*	G VI r 40	L IV v.
Ipizpicu	*Ipizcu*	G VI v 14	L V r.

Kurz vor *ditzaque(e)la* steht (G VI r 20) *deçaquela*; ich habe nicht untersucht was bei L. das Regelmässige ist. Er hat *daitequeen* 399 v 18, *gaitezqueẽ* F II v 20, *duqueela* 423 v 17, *luqueela* *VI r 11, *guintuqueela* A VI r 17, *dituqueeno* 311 v 25, aber anderseits *guẽtezquelaco* 262 v 20, *gaitezqueno* 343 v 13, *deçaqueno*, *daitezqueno*, *litezqueno* u. s. w.

Manche Vertretungen einer Wortform durch eine andere lassen sich schwer unter einen bestimmten Gesicht-punkt bringen, so:

exercitatzeaz = *exercitzeaz* G VI v 11 = L V r.

Die beiden lateinisch-romanischen Verben *exercere* und *exercitare* leben im heutigen Baskischen fort; dieses mit Anpassung des *ks* an die baskische Lautierung: *etsersitatzen*, jenes mit Anschluss an die spanische Aussprache: *equersitzen* (doch wird auch *etserçatzen* gebraucht). L. scheint das Pz. *exercitatu* zu begünstigen (389 r 14. 399 v 11. 417 v 14); doch *exerci eçac* 371 r 7 (gleich darauf *exercitatione*). Vgl. oben S. LXXVI: *deithatzen* neben *deitzen*. Zu:

gorputzeco = *gorputzezco* C VI r 25 = C VIII v,

von denen jenes gewiss im Allgemeinen das Häufigere ist vgl. *bihotzeco* und *bihotzezco* u. Ä. S. LXXVI. Am Wenigsten versteht man:

hozcurria = *hacitzea* E VI v 9 = G I r.

da jenes allen nordpyrenäischen Mdd. gemein ist; sollte L. den Ausdruck für zu niedrig gehalten haben?

Ein syntaktischer Schnitzer ist verbessert worden:

dugun = *ditugun* E VIII^{r}19 = G IV^{l};

es folgt ja der Plural: *gauça guciéc.* Auch Dechepare ist in diesen Fehler verfallen, wie Dodgson „Euskara“ S. 88 bemerkt: *Nic çugatic dudan penec* (E IV^{r}4), wo der Vers die Verbesserung in *ditudan* nicht zulässt. Umgekehrt verhält es sich mit:

corruptioneagatic = *corruptioneacgatic* G VI^{r}38 = L IV^{l},

da der Plural *diraden* = *dirén* vorhergeht; allein hier ist wohl die Leichtigkeit mit der in der Aussprache *-cg-* und *-g-* verwechselt wurden, das Entscheidende. In

guri gucioy-ere = *guri gucier-ere* D II^{l}19 = D VII^{l}

ist an Stelle des Artikels der 1. P. der der 3. P., der gewöhnliche getreten, vielleicht nach Massgabe der *-er*-Mundart (doch habe ich an andern Stellen, z. B. F I^{r}33: *hauc gucioc* keine entsprechende Vertretung angemerkt).

Ausgefallenes ist eingesetzt worden, so:

1. Igandea B VIII^{r}9 R. = B VII^{r}.
Miniſtrea. D VIII^{l}5/6 E VIII^{l}.

Zur Verdeutlichung des Textes dient die Einschaltung eines Wortes:

ſegurago = *heçaz ſegurago* F I^{r}20 = G VI^{r}.

Der franz. Text hat: „nous *en* rendre plus certains“, nämlich von den „promesses“; Vinson übersetzt unrichtig: „nous plus sûrs *d'eux*“.

duté = *duté hura* F II^{l}39 = H I^{r}.

Im Abc sind einmal einige Buchstaben bis auf ganz schwache Spuren nicht zum Abdrucke gekommen:

Nola Iaincoac = *N - - - incoac* } D III^{l}24 f. R. = E I^{r}.

Eine Verschiebung ist eingetreten E IV^{r}9 R. = F VI^{r}, sodass *Ieſus* unmittelbar unter *Luc. 11. 2* steht, ein paar Zeilen über *Chriſtec.*

Eine Abkürzung ist aufgelöst.

H. = *Haourra* B VIII^{l}36 = B VIII^{r}.

Es versteht sich fast von selbst dass bei den verschiedenen Raumverhältnissen der beiden Texte die Abkürzungen der Randzitate vielfach anders ausgefallen sind: *gala.* = *gal.*, *Sam.* = *Sa.*, *ephe.* = *eph.* u. s. w., wie ja diese Mannigfaltigkeit sich auch in jedem Texte für sich, sowie in dem des Neuen

Testamentes zeigt; nur bemerke ich als wirklichen Druckfehler:

col. = *coll.* G vi[1]15 = L v[1].

Was nun den zweiten Punkt anlangt, so würde er nur innerhalb der weiteren Untersuchung über die Sprache von L.s andern Uebersetzungen gründlich erörtert werden können. Eine solche fällt aus dem Rahmen dieser Einleitung heraus, obwohl sie durch sie, wie ich denke, vorbereitet und erleichtert wird. Ich begnüge mich mit einer kurzen Bemerkung. L. hielt sich im Wesentlichen an das Westniedernavarrische, das heisst das was Pr. Bonaparte so nennt; denn dessen Sprachgeographie folge ich hier überall, nicht weil ich im Prinzip ganz mit ihm einverstanden wäre, sondern weil so alle Unsicherheit ausgeschlossen wird. Dass L. die Mundart seiner Heimath, des Ortes Briscous, welcher politisch noch zum Labourd, sprachlich zum ostniedernavarrischen Gebiet gehört, begünstigt habe, lässt sich nicht erweisen. Er verfuhr, wie das die meisten baskischen Schriftsteller gethan haben, innerhalb gewisser Grenzen eklektisch. Seine Sorge dass auch die Souler sein Neues Testament verstehen möchten ergibt sich aus der diesem angehängten Verdolmetschung einer Reihe von Wörtern die den Soulern unbekannt waren (ã viii); übrigens scheint er, mit Bestimmtheit lässt sich das natürlich nicht behaupten, manche soulische oder doch dem eigentlichen Labourdisch fremde Wörter (wie *bathirie* *vi[1]18, *haiça* F viii 1) im TB gebraucht zu haben. Im Abc und im Kalender macht er den Soulern die Sprache noch etwas mundgerechter; wenn Vinson BB S. 44 daraus schliessen will dass diese Büchlein nur für die Soule und Niedernavarra bestimmt gewesen sind, so möchte ich doch fragen warum in diesem Falle dem Soulischen nicht noch mehr Zugeständnisse gemacht worden sind. Denn die thatsächlich gemachten sind der Zahl und Art nach nicht bedeutend oder sogar zweifelhaft.

1) wird der Dat. Plur. statt auf *-ey* auf *-er* geendigt (das Demonstrativpronomen der 3 P.: *hayer* für *hayi*); diesem Unterschied zwischen Osten und Westen schenkt L. schon im Vokabular eine besondere Aufmerksamkeit. Aber sogar Voltoire (1642), der der Mundart von Saint-Jean-de-Luz folgt, schreibt *idiçagñer, vrdagñer, aftoçagñer, ollagñer eta* [illegible] (S. 142; doch *ahaideguçiey* S. 204).

2) die auf *-rade* ausgehenden Formen der 3. P. Plur. des Hülfsverbs „sein“ werden durch solche auf *-ra* ersetzt, so *dirade* = *dira*. Hier handelt es sich um die Einführung von überall Verbreitetem an Stelle von räumlich Beschränktem

dirade neben *dira* kommt heutzutage gerade in der Soule (und in Guipuzcoa) vor; dass es hier nicht ganz jung ist, lässt das *drade* neben *dra* des Roncalischen von Urzainqui vermuthen (VB S. XXVIII). Uebrigens findet sich einige Mal sowohl *dirade* als *dira* in beiden Texten:

eztiradenac E VII^{r}15 R. = G III^{r}.
dira {D I^{r}10 D V^{r}.
{F II^{r}26. 29 G VIII^{r}.

Dechepare hat *dirade* und *dira*, *dire* — *ciraden* und *ciren*. Vgl. Voltoire (1642): *diradé* S. 173 neben sonstigem *dire* und *dira*. In der 1. P. Pl. des Präsens ist auch im TB *gara* die regelrechte Form, also z. B. *baicara* D I^{r}7 = D IV^{1}; aber doch (vgl. S. LXXII):

baicarade = *baicara* F VIII^{r}9 = K III^{r}.

Ebenso herrscht als 1. P. Pl. des Imperfekts *guinen* (*guenen*): daneben kommt wie a. a. O. verzeichnet ist, ein paar Mal *guinaden* vor, und dieses ist sogar einmal in das Abc übergegangen:

guinadelaric F II^{r}35 = G VIII^{r}.

3) das Suffix *-taco* ist durch *-çat* ersetzt worden in:

Eliçarendaco = *Eliçarençat* E VI^{1}10 = G II^{r}.
guciarendaco *guciarençat* F II^{r}28 G VIII^{r}.
harendaco *harençat* G II^{1}38 K VII^{r}.

Wie sich dieser letzte Fall mundartlich verhält, habe ich nicht untersucht. Wenn L.

dirogu = *deçaquegu* C VIII^{r}1 = D III^{1}

(Vinson übersetzt die Stelle: „nous ne pourrions le supporter" statt „nous ne pouvons l'apporter"), so ist gerade die erste Form die heute dem Soulischen und Niedernavarrischen eigene, sie oder ihr zugehörige werden übrigens von ihm auch sonst im TB oft genug angewendet. Pr. Bonaparte verzeichnet in seiner Tabelle der L.schen Verbalformen (BB 587): *diro, diroque. liro, liroque, ciroen, ciroqueen.* Van Eys VAL S. 44 Anm. 1 setzt irrigerweise *diroqueçue* 179^{r}43 = *drauqueçue*.

Die Zahlen der Randzitate stimmen fast durchgängig in beiden Texten; nur:

Ioan. 3. 31 eta 34 = *1. Ioã. 4. 34.* (falsch) G I^{1}15 f. = K V^{r}.
Act. 2. 23 eta 4. 27 *Act. 2. 23, 24, 27.* (richtig) G II^{r}36 f. K VI^{r}.
Rom. 8. 15 *Rom. 5. eta 8. 15.* G IV^{1}1. L I^{1}.
(rom ....) 4, 3, 26 *(Rom ....) 4, 3, 25* (richtig) G IV^{1}6. L I^{1}.
Mat. 18. 17. 1. cor. 5. 6. 1. tim. 1. 20 (fälschliche Wiederholung von G VII^{r}6 ff.) = *1. Pier 5 1. cor. 14. 40* (richtig) G VI^{1}33 ff. = L V^{1}.

Das Trema ist hinzugesetzt worden:

ceruetarac = *ceruëtara* C vi^{r} 7 R. = C viii^{l}.
ceruetarat *ceruëtarat* C vi^{r} 12 C viii^{l}.

Umgekehrt:

Ceruëtan *Ceruetan* E iv^{l} 35 F vii^{l}.

Von grosser Wichtigkeit sind für uns die Aenderungen in der Akzentsetzung; sie würden von noch grösserer sein, wenn sich nicht neue Inkonsequenzen oder Nachlässigkeiten eingemischt hätten. Von den Fällen in denen in beiden Texten der Akzent wider die Regel fehlt, sehe ich ab. Ich folge der oben gegebenen Eintheilung und setze bloss die Schreibung des TB.

1) a) α) aa): Im TB fehlt der Akzent auf dem *a*, im Abc ist er richtig gesetzt:

miſericordia B viii^{l} 21 = B viii^{r} (poss.).
hiſtoriaz C i^{r} 13 B viii^{l}.
Eliçaz C i^{r} 14 B viii^{l}.
obrac C i^{l} 28 C i^{l}.
hiſtoria C iv^{r} 19 C v^{l}.
Reſumaz E v^{r} 26 F viii^{r}.
Eliçan F i^{r} 8 G vi^{r}.
penac F viii^{l} 14 K iii^{l}.
cauſa G i^{l} 37 K v^{l}.
abundantia G iii^{r} 30 K vii^{l}.
ceremonia G v^{l} 1 L iii^{r}.
compainia G vi^{r} 5 L iv^{r}.
Eliçan G vii^{r} 38 L vi^{r} (poss.).

Im Abc falsch gesetzt:

amorioaz B viii^{l} 22 B viii^{r}

In andern Fällen steht der Akzent im TB richtig, fehlt im Abc:

manerá B viii^{r} 29 = B vii^{l}.
prouidentiáz C i^{l} 29 R. C i^{l}.
Taulán D ii^{r} 38 R. D vii^{r}
gratiá D iii^{l} 30 E i^{l} (poss.; aber es folgt *eta amorioa*).
obrác D vi^{r} 10 E iv^{l}.
arimác D vii^{r} 19 E vi^{l}.
obedientiáz E i^{l} 19 F ii^{l}.
requeſtá {E v^{r} 25 R. F viii^{r}. / E vi^{r} 4 R. G i^{r}.}
Eguiá F ii^{l} 32 R. G viii^{l}.
perſonán G ii^{l} 39 K vii^{r}.
dependentiá G vii^{r} 10 L v^{l} (poss.; und es geht vorher *forma*).

bb) Im TB fehlt der Akzent auf dem *e*, im Abc ist er richtig gesetzt:

vicien	C I r 2	=	B VIII r (es folgt *hilén*).
Deabruez	C II r 5 R.		C II r.
vicien	F VII l 24		K II r.
vicien-ere	F VIII l 3		K III l.
bekatuen	G VI r 10		L IV r.

Im TB steht der Akzent richtig und fehlt im Abc:

hilén	E II r 14 R.	=	F III r.
Sacramenduéz	F I r 17 R.		G VI r.
ſacramẽduéz	F II r 10 R.		G VII l.

Dem *-ey* des TB (nur ausnahmsweise betont, so *Iuduéy* D V r 13) entspricht regelmässig *-ér* im Abc: *etſayey* = *etſayér, fideley* = *fidelér* u. s. w.; doch findet sich dies auch einige Male ohne Akzent, so *gucier* (C VI l 13 =) D I r, *dariztener* (D III l 38 =) E I l, *dituztener* (D III l 39 =) E I l, *hayer* (D VI r 17 =) E V r.

β) Im TB steht der Akzent richtig und fehlt im Abc:

dieçán E VI r 10 = G I l.

b) α) Im TB fehlt der Akzent, im Abc steht er richtig:

Iaincoa C V r 15 = C VII r (unmittelbar vorher richtig *Iaincoá* auch im TB).

c) α) Im TB steht der Akzent richtig, und fehlt im Abc:

dituán B VIII l 5 = B VII l.

d) α) Ebenso:

duguncát G VII l 10 L VI l.

f) Jene Fälle in denen das TB den Akzent sicher oder vermuthlich in Folge eines Versehens auf der letzten Silbe hat, sind zum Theil im Abc unverändert geblieben, so *principalá* — *delá* (zwei Mal) — *eguitecotán*, *halatán* (zwei Mal), *nolatán* — *harén* — *ecén* — *eguitén*. Aber zum Theil ist der Akzent beseitigt worden: *denaz, harçaz* — *repoſtaren* — *deteſtatzen* — *eman* (zwei Mal; ein Mal *emã*), und auch ein Mal *halatan* (C V l 22 = C VIII r). Ebenso in *haourretan*, wofür *haourrétan* zu erwarten war. Ferner ist zu bemerken:

bere = *beré* F V r 26 = H IV l.

2) c) Der falsche Akzent in *eternála, Iaincoáren* im TB ist beseitigt worden im Abc. Anderseits ist er hier falsch gesetzt:

deçançat	= *deçánçat*	D IV l 31	=	E II l.
dela	*déla*	F VII r 28		K II r (vgl. oben *delá*);

jenes zweifellos für *deçançát*.

3) Der falsche Akzent in *bércetan* im TB ist im Abc

richtig gesetzt worden: *bercétan*, der von *ézgaituztela* getilgt. Hingegen steht im Abc der Akzent falsch:

guunçançat	= *guénçançat*	C IV^{r}23 R.	= C V^{1} (für *-çát*).
Iaincoaren	*Iáincoaren*	E II^{1}30	F IV^{r}.
manamendue-taric	*manaméndue-taric*	F VII^{1}8	K II^{1}.

Berechtigt erscheint hier:

duanean	= *duánean*	C I^{1}18	= C I^{1}.

Der Bindestrich ist im Abc gesetzt worden, wo das TB ohne ihn zwei Wörter hat:

bothere gucitaco	= *bothere-guci-taco*	B VIII^{1}8	= B VII^{r}.
		C I^{r}30	C I^{r};!

aber in andern Fällen haben beide Texte *b.-g.* oder beide *b. g.* Ebenso:

lurreãere	= *lurrean-ere*	E IV^{r}11	= F VI^{r};

gleich darauf *guc ere* in beiden Texten, *higui-'ere* = *higuiere* C II^{r}8 = C II^{r}. Falsch gesetzt ist der Bindestrich, durch den folgenden Theilungsstrich veranlasst, im Abc:

badere eztu	= *badere-ez- tu*	E II^{r}20	= F III^{r}.

Der Bindestrich ist, dem allgemeinen Gebrauch zufolge, beseitigt in:

mifericor-dia-gatic	= *mifericordiaga-tic*	G III^{r}22	= K VII^{1}.

Die Interpunkzion ist im Abc an sehr vielen Stellen und zwar im verschiedensten Sinne verbessert worden; an manchen ist das Fehlerhafte geblieben, an etwas zahlreicheren sogar erst eingetreten. Um nur von den dritten Fällen zu reden, so ist, ich setze bloss die Schreibung des TB, weggelassen der Doppelpunkt (*Ez: ecen* D VII^{r}2 = E VI^{r}), der Beistrich (*gloriá, erraiten* D IV^{1}23 = E II^{1}; *baicen, baina* E I^{r}37 = F II^{r}); hinzugefügt der Beistrich (*ahal ceçaqueagu* C VII^{1}35 = D III^{r}; *Baldin Iaincoaz* D IV^{1}12 = E II^{1}; *goiti alchatzen* E V^{r}1 = F VII^{1}; *içateco feignalea* F V^{1}25 R. = H V^{r}); gesetzt der Punkt statt des Fragezeichens (*dirade?* = *dira.* E II^{r}37 = F III^{1}), statt des Beistrichs (*dituc, Egunecoa* E VI^{r}29 = G I^{1}; *da, Moyfèfec* F III^{r}34 = H I^{1}), der Doppelpunkt statt des Punktes (*baitzaicu. Ecē* F IV^{1}16 = H III^{1}).

Zum Schlusse erwähne ich noch einige ganz nebensächliche Verschiedenheiten zwischen dem TB und dem Abc. Im letzteren sind an die Stelle der Sterne, welche, da die des Randes öfter ziemlich weit von den entsprechenden des Textes entfernt sind, leicht Verwirrung anstiften können, Buchstaben getreten, und zwar auf jeder Seite von *a* an. Die Minuskeln des TB sind im Abc ein paar Mal zu Majuskeln geworden: *baina* =

Baina D I¹36 = D VI¹ ist selbstverständlich, auch *taulatan -aren, -arena* = *T.* D II^r34. 36. 38 = D VII^r (*Taulán* auch im TB D II^r37 R.), *Aduocat eta ararteco* = *A. eta A.* G V^r19 = L II¹ (*Ararteco* auch im TB E III¹4. G IV¹5) haben ihre Berechtigung, aber zu *interceditzen eta aduocatzen* = *I. eta A.* E III¹19 = L II¹ hat offenbar das *Aduocat* des Vorhergehenden verführt (vgl. *Euangelizatzen* oben S. XXIII). Das *M.* von E VIII^r38 im TB ist, wie sich gehört, im Abc zu Anfang der folgenden Zeile gesetzt.

H. Schuchardt.

Verbesserungen und Nachträge.

***II¹23.** Lies *est* statt *eſt.*

XV, 11. Lies *baitaye* statt *bataye.*

XVII, 5. Auch A VI^r, F I¹, G VI^r haben 40 Zeilen; hingegen ĩ III¹, IV^r 49 statt 48, anderseits õ VI¹, VII^r, VII¹, VIII^r 47 statt 48.

XXVIII, 37. Füge hinzu: *cieçén* 3^r8.

XXX, 26. Lies *ikhusi* statt *ihkusi* (nachträglich verdruckt).

XXXI, 2 f. Füge hinzu: *Ioannic* 114¹22 (es folgt bald *Ioanneſi*). Hierher hätte auch *BBaina* von LXVI, 33 gehört.

XXXI, 5. Lies *ikuſſiric* statt *ikuiſſric* (nachträglich verdruckt).

XXXI, 20ª. Lies ⁶³ statt ⁶⁶.

XXXV, 36ª. Füge hinzu: *gaiçoac* B V^r9.

XXXIX, 12. Bei L. findet sich, ebenso wie bei andern Schriftstellern, nicht selten *-ric* für *-tic*; so *Italiaric* 401¹ Schl., *Macedoniaric* 243¹5 u. s. w., *Romaric* 339^r Schl. u. s. w. neben *Epheſetic, Galileatic, Ieruſalemetic, Iudeatic* u. s. w.

XXXIX, 35 f.ᵇ. Füge hinzu: *diffama-* 2^r19. 247^r37. F VII^r26. VIII^r19.

XL, 26ª. Lies *albeitzinteizte* statt *-eitze.*

XL, 34. Lies *guinten* statt *ginten.*

XL, 39ª. *Baitaiz* ist wohl regelmässig; ebenso gebildet ist *albeitindoa* 8¹41.

XLVI, 41ᵇ. *Contrataco* F VII^r31.

XLVII, 3. Lies I^r31 statt I^r31.

XLIX, 3 f. [a]. Füge hinzu: *eraichequi* 347 r 16 für das regelmässige *irachequi* (S. LVII).

LII, 20 [a]. Lies *Iaques* statt *Iaqueſen*; letzteres steht G 1 ' 4.

LII, 24 [a]. Füge hinzu: *auertituren* 358 ' 9.

LII, 26 [a]. Lies 10 r 23 statt 10 r 3.

LIII, 31 [a]. Lies *aſſerretaſſunaren* statt *-eiaſſ-* (nachträglich verdruckt).

LIV, 18 [a]. Lies *garaita* statt *garaite.*

LIV, 32. Tilge 7 nach 101 r 6.

LVIII, 20 [a]. Füge hinzu: *çorrotzqui* G v ' 37.

LXIV, 31 [a]. Lies ĭ VIII ' b statt ĭ VIII ' 6.

LXIV, 31 [b]. Lies ĭ VIII ' b 12 statt ĭ VIII ' 12.

LXV, 3 f. [a]. Füge hinzu: *eraichequi* 347 r 16.

LXV, 14 [b]. Lies 80 ' 3 statt 80 ' 4.

LXVIII, letzte Zeile: Aus Versehen ist VB nicht erklärt als Verbe Basque (BB 343 c).

LXXII, 1 [b]. Lies I ' 11 statt I r 11.

LXXII, 11 [b]. Lies *çaquiztençat* statt *ca-.*

LXXIII, 8 f. Vgl. *baitacheté, datchetena* S. LVII.

LXXIV, 34 f. Ich bin am Anfang des richtigen Weges stehen geblieben; Linschmann hat die Entdeckung gemacht dass *ene, hire* nicht reflexiv, *neure, eure* reflexiv gebraucht werden. Ich kann mich nicht entsinnen diesen Unterschied irgendwo sonst erklärt gefunden zu haben, obwohl die Etymologie (*neure, eure* von *ni-haur, hi-haur*) ihn andeutet. Vielfach scheint er allerdings später verwischt worden zu sein.

LXXVI, 30. Lies *mahatſarnoaz* statt *-oac.*

LXXXIV, 3. Lies 14 r 29 statt 4 r 29.

LXXXVIII, A 7. Lies ĭ I r b 27 statt ĭ I ' b 27.

XCIV, 36 ff. Vgl. *orotará* 362 ' 10.

IC, 11. Lies 20 ' Ü. statt 20 r Ü.

CII, 30. Füge hinzu: *Hirur garren* C VI ' 36.

Ein paar Mal, aber in Fällen wo Nichts darauf ankommt, steht *s* statt *ſ* und der kleine Anfangsbuchstabe statt des grossen durch den Satzanfang bedingten. Auch sind einige Male umgekehrte, grössere oder verstümmelte Buchstaben gesetzt und Punkte weggelassen worden.

Druckfehler im Neudruck.

Trotz aller von uns den Herausgebern und von der Druckerei aufgewandten Sorgfalt haften dem Neudruck einige Druckfehler an. Wir verzeichnen gewissenhaft die von uns entdeckten, und werden den Personen die Gelegenheit haben, den Urdruck einzusehen, für den Nachweis weiterer verpflichtet sein.

Von kleinen typographischen Unebenheiten die wir übersehen haben, ist schon in der Einleitung die Rede gewesen; hinzuzufügen sind noch das kleinere *a* von *Gentiletarát* 17 r 5, das fette *a* von *Sinheften* B VIII v 36 und die zweite Zahl von *Rom. 7. 5* G III r 12 R., da sie im Urdruck unregelmässiger Weise kleiner ist: *5*. Wirkliche Druckfehler die auf unsere Rechnung kommen, zum Theil Verbesserungen von Druckfehlern des Urdrucks (und daher schon oben erwähnt) sind folgende:

Tim. 2	statt	Tim 2 (Druckf.)	** II r 31 R.
icenac		ieenac (Druckf.)	*** IV v 2.
2	ist	zu tilgen	32 r Z 22.
1. cor.	statt	i. cor. (Druckf.)	80 v 7 R.
cuela		çuela	93 r 64.
31		13 (Druckf.)	112 r 31.
anayéac		anayeác	306 r 1.
21		12	407 v 12.
puſſança		puiſſança	A VI v 30.
2. 24		2 24 (Druckf.)	C V r 18 R.
orhoit		othoit (Druckf.)	D IV v 30.
egun		eguin	G VIII r 34.

Von den während des Druckes entstandenen Druckfehlern sind einige durch Kartonnage der betreffenden Blätter beseitigt worden; es stellte sich aber heraus dass dieses Verfahren gar zu häufig hätte angewendet werden müssen. Zuweilen ist der Druck nicht so deutlich wie es zu wünschen wäre, vor Allem der ganz kleine des Sachverzeichnisses (s. z. B. ẽ V r b), oder es sind einzelne Buchstaben mehr oder weniger verstümmelt (so *b* in *bihotza* 73 v 6, *bi-* 386 v 15, dies zugleich verschoben, *c* in *çaldic* 441 r 9, *e* in *due-* E I r 14, *in-* F III r 1) oder einzelne oder mehrere Zeichen verschoben (am Unangenehmsten fällt dies in der Seitenüberschrift 63 r auf; sonst 64 v Sign. 179 r 43. 431 r 11. B II r 12 f. C V r 17 f. R. F VII r 24 f.) oder der Zeilen-

anfang verrückt (so ĩ IV^{v}a 23. C IV^{v} letztes Randzitat) oder Buchstaben umgestellt (e in *neartzeco* 457^{v}15, *l* in *lo* B V^{v}16). Von grösserer Bedeutung sind:

eritu	statt feritu	* VI^{v}32.
22. 3	22. 30	37^{v}28 R.
23	23.	174^{r}2 R.
vr rhezco	vrrhezco	457^{v}16.
Alegurea	Aleguera	ẽ I^{r}b 14.
emendamen	emendamen-	õ I^{v}b 38.
mat	mat.	õ IV^{v}a 1.
Iumano	humano	A V^{v}1.
Miniſtreac.	Miniſtrea.	A VIII^{v}24.
communcationez	communicationez	Abc B VI^{v}12.

Reihenfolge der baskischen Texte.

Das Neue Testament.

I — *** IV	Vorausgeschicktes.
I	Titel.
II — * IV^{r}	Vorrede franz.
V — * VII^{r}	dieselbe bask.
VII^{v}	Bemerkung über das Sprachliche.
VIII^{r} — *** I^{r}	Christliche Unterweisung.
*** I^{v} — *** IV^{r}	Summarium des A. und N. T.
IV^{v}	Inhaltsverzeichniss des N. T.
Bl. 1 — 459^{r} (a I — Mm III^{r}).	Das Neue Testament.
	Anhänge.
Mm III^{v} — Mm IV^{v}	Erklärung hebräischer und griechischer Namen.
ã I — ã VII^{r}	Erklärung schwieriger Ausdrücke.
ã VII^{r} — ã VII^{v}	Verdolmetschung verschiedener dem Soulischen unbekannten Wörter in diese Mundart.
ã VIII — õ VII	Alphabetisches Inhaltsverzeichniss.

A — B VII	Kirchengebete.
B VIII — F VI	Katechismus.
F VII — F VIII	Erklärung an den König.
G I — G VIII^{r}	Evangelisches Glaubensbekenntniss.

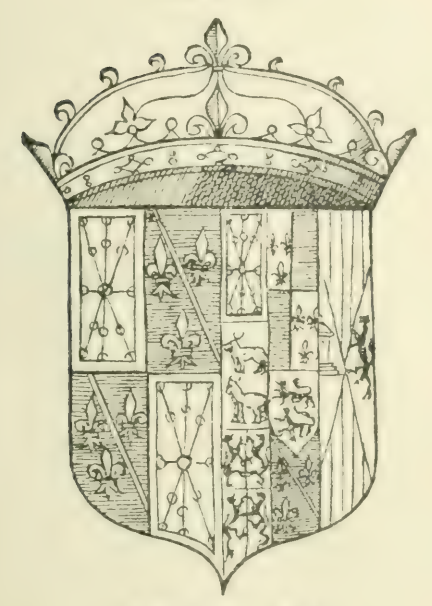
a I — a VIII Der Kalender.

Das Abc.

A I — A III^{r}	Titel, Bibelsprüche, Vorrede.
A III^{1} — A IV^{r}	Alphabet, Abkürzungen, Interpunktionszeichen.
A IV^{1} — A VI	Vaterunser, Credo, Zehn Gebote, Bibelsprüche.
A VII — B VI	Hausgebete.
[B VII — H VI	Katechismus, bei uns nicht abgedruckt weil schon im N. T. enthalten; s. oben S. IX.]
H VII — I I	Abendmahlsprüfung.
I II — I VIII	Belehrung über einige Punkte des Glaubens.
K I^{r} — K I^{1}	Titel, Vorbemerkung.
[K II — K III	Erklärung an den König; } bei uns nicht abgedruckt, weil schon im N. T. enthalten; s. oben S. IX.]
[K IV — L VII	Evangelisches Glaubensbekenntniss, }
L VIII^{r}	Zahlen und Ziffern.

IESVS CHRIST GVRE IAVNAREN TESTAMENTV BERRIA.

MATTH. XVII.

Haur da ene Seme maitea, ceinetan neure atseguin ona hartzen baitut, huni beha çaquizquiote.

ROCHELLAN.

Pierre Hautin, Imprimiçale.

1571.

A TRESILLUSTRE

DAME IEANNE D'ALBRET, Roine de Nauarre, Dame fouueraine de Bearn, &c. fon treshumble & trefobeiffant feruiteur Iean de Liçarrague de Brifcous defire grace & paix en Iefus Chrift.

Madame, ie feroye à bon droit blafmé de temerité, de ce que vous eftant comme incognu i'ay esté fi hardi que de vous dedier ceste tranflation Bafque du nouueau Teftamēt, fi pour le moins ie n'ameno ye quelque excufe de ceste mienne hardieffe. Entre les autres raifons qui m'ont induit à ce faire, cestes-cy m'ont efmeu le plus, affauoir, voftre trefrenommee humanité & pieté. Quant à l'humanité, encores que ma cōdition foit telle, qu'il fembloit qu'elle ne deust iamais paruenir iufques à moy, toutesfois i'en ay fenti infinis effects, mefmement en ce qu'il a pleu à voftre Maiesté m'ordonner gages, & me faire entretenir en voftre pays de Bearn: mayē

par ce moyen donné grande occaſion & ouuerture pour ſortir des perplexitez d'eſprit auſquelles i'eſtoye preſque du tout plongé, & de la captiuité où i'eſtoye detenu, la ſouuenance de laquelle me fait encores dreſſer les cheueux en la teſte. Quãt à la pieté, elle a engendré vne ſi grande reuerẽce de vous és cœurs des gens de bien, que meſme ceux qui ne vous cognoiſſent point de face, ne peuuent aſſez admirer voſtre vertu, pour les louanges qu'on vous donne à bon droit d'eſtre tant affectionnee à reſtablir les ruines du temple de Dieu: lequel ayant eſté preſque du tout abbatu & demoli, est reedifié par voſtre moyen, & reprend ſon ancienne beauté qu'il a euë autreſfois du temps des Apoſtres. Pour le moins ie puis mettre en auant voſtre pays de Bearn, lequel ayant eſté autant farouche & rebelle à la parole de Dieu, qu'autre qu'on pourroit alleguer, neantmoins auiourd'huy, par la grace de Dieu, qui s'est ſerui de voſtre zele, prudence & magnanimité, est ſi bien appriuoiſé, que la parole de Dieu y eſt paiſiblement & en grande edification preſchee, & la diſcipline eccleſiaſtique deuëment exercee. Mais quoy? ce n'est pas à moy d'entrer ſi auãt au diſcours de vos louãges, de peur que la clarté d'icelles

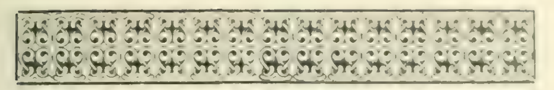
ſoit aucunement obſcurcie par l'inſuffiſance de mon ſtyle. M'arrestant donc ici, encores m'oſe-ie promettre que ce qui a esté dit me pourra defendre contre quelques vns, qui ſont profeßion de meſdire & blaſmer meſmes les plus droites & entieres volôtez. Car y peut-il auoir petiteſſe de condition ou autre telle choſe, qui m'ait deu empeſcher de dedier vne œuure ſi ſaincte à vne Roine dôt le ſainct zele & la pieté ſont tant recommandez par tout le môde? Si on replique qu'vn autre eust mieux fait cela que moy, ie pourray faire ſeruir à ma defenſe ce que dit vn iour vn nommé Pædaretus, lequel ayant failli à eſtre eſleu au nombre des trois cẽs Magiſtrats de la ville de Sparte, s'en retourna tout ioyeux en ſa maiſon, diſant qu'il s'eſiouïſſoit de ce qu'il s'eſtoit trouué en la ville trois cens hõmes meilleurs que luy. Außi puis-ie bien dire, que s'il ſe feust trouué mille perſonnes qui m'euſſent releué de ceſte mẽme peine, qui est plus grande qu'on ne pẽſeroit point de prime face, i'en euſſe eſté autant ioyeux, que i'ay eſté marri de ce qu'autre que moy ne s'est mis en auãt pour commencer. De ceci pourront rendre teſmoignage ceux qui principalement m'ont incité à prendre ceste charge. Et afin que ie die ce

qui en est, encores que voz grandes vertus, Madame, & principalemẽt celles desquelles i'ay parlé, & les exhortations vehementes de monsieur de Gramont (qui estoit pour lors vostre Lieutenant general) ensemble les frequentes sollicitations de meßieurs de Belsunce & de Meharin, & de quelques autres mes amis, ne fussent que trop suffisantes pour m'esmouuoir : toutesfois quand ie consideroye que mesme de nostre temps tant de sçauans personnages se sont employez à la traduction du noueau Testament tant en Latin, François qu'en autres langues fort riches & vsitees : & que depuis les mesmes traducteurs, & apres eux les autres ont troué plusieurs choses à redire, tant au sens qu'au langage, me voyant moins que rien en comparaison d'eux, n'ayant que le seul zele & desir de profiter : & craignãt que l'effect ne peust respondre à ma volonté, ie m'arrestoye tout court : & peu s'en fallut que ie ne desistasse entierement, voyant mon entreprise d'autant plus grande, que la langue en laquelle i'ay escrit est des plus steriles & diuerses, & du tout inusitee, pour le moins en traduction. Toutesfois m'asseurant que les Basques, entre toutes autres nations, n'estoyẽt point si barbares

que de ne pouuoir recognoiſtre le Seigneur en leur langue, & voyant l'occaſion qui ſe preſentoit, eſperant außi qu'il y auroit de plus ſuffiſans que moy qui tiendroyent la main à l'œuure (comme il s'est trouué quand par ordonnance du Synode de voſtre pays de Bearn, il a eſté question de reuoir & conferer la beſoigne) m'appuyant apres Dieu ſur voſtre authorité, accompagnee d'infinies vertus, à la fin ie me reſolu de faire ce qui ſeroit en moy, & raporter de bon cœur ce qu'il a pleu à Dieu me donner pour l'edification de ſon Egliſe. Mais encores ce qui me donna plus grande aſſeurance, fut l'eſperance que i'eu que par ce moyen la pure parole de Dieu auroit entree & accroiſſement au pays des Baſques, & que pour ce faire ceci vous ſeruiroit cõme d'vne trompette, par laquelle Dieu vous appelle pour faire la guerre à Satan en voſtre royaume de Nauarre, außi bien que vous l'auez faite & continuez en tous les autres lieux de voſtre domination. Au reste, quant à la diligence que i'ay priſe, & au fruict qu'elle peut apporter, les autres en iugeront. Ie diray ſeulement ceci, que me ſouuenant touſiours de l'expres commandement de Dieu, qui est de ne rien oſter ni adiouster à ſa parole, ie l'ay

fait le plus fidelement qu'il m'a esté poßible. Il reſte que ie ſupplie voſtre Maieſté de prendre le tout en bonne part, regardant pluſtost à la grandeur & dignité de l'œuure, qu'aux imperfections & à la petiteſſe du Tranſlateur. Cependant ie prie Dieu, Madame, qu'il vous maintienne longuement pour ſe ſeruir de vous à ſa gloire, & au ſalut de vos poures ſuiets, vous gouuernant en toutes choſes par ſon ſainct Eſprit, auec Monſieur & Madame vos heureux enfans. A la Rochelle le vingt deuxieme d'Aoust, 1 5 7 1.

GVCIZCO ANDRE NOBLE Ioanna Albrete Naffarroaco Reguina Bearnoco Andre guehién &c, denari, here cerbitzari gucizco chipiac eta gucizco obedientac, Ioannes Leiçarraga Beraſcoizcoac, Ieſus Chriſten gratiá eta baquea deſiratzen.

NDREA, ceren ni çure eçagun gabea beçala naicelaric, Teſtamentu berriaren heuſcarazco tranſlatione hunen çure Maieſtateari dedicatzera auſartu içan naicen, mereci onez arintaſſunez accuſa ahal neinde, baldin neure auſartgoa hunez cerbait excuſa bereren eman ezpaneça. Bada, niri haur eraguin draudatē anhitz berce raçoinen artean içan dirade, çure humanitate hãdi gende preſtu guciéz laudatua, eta Iaincoazco çure zelo handia. Çure humanitateaz den becembatean, ene manerá halaco bacen-ere, non ezpaitzuen irudiric-ere çure humanitatea feculan enegana hel ahal leitela, guciagatic-ere anhitz aldez hura valiatu içan çait, eta principalqui, çure maieſtateareren placera hala içanic gage ordena lequidã. çure Bearnoco herrian entretenitu içã naicen becembatean: ecen halaz eman içan çait, ithoa be-

çala azpitic nenducaten gogo-arrãguretaric, eta orhoitzeac-ere buruco biloa latz eraciten drautã captiuitatezco ſuiectionetic ilkiteco occaſione eta moien. Eta çure zelo Iaincoazcoaz den becembatean, harc du engendratu çu baithara gende preſtuén bihotzetan halaco reuerentiabat, non are çure eçagutzea eztutenec-ere ecin aſco mirets baiteçaquete çure verthutea, çuri çucen onez emaitẽ çaizquiçun laudorioacgatic ceren hain affectionatu eracuſten çaren Iaincoaren templeco gauça gaizquituén dreçatzen, eta ceren harc, quaſi deſeguin eta arraſatu içanic, orain çure moienez reedificatzẽ delaric, recrubatu baitarama bere leheneco edertaſſun Apoſtoluén demborán ohi çuena. Hunetacotzat exemplutan frangoqui allega ahal deçaquet çure Bearnoco herria: hura behin berce erran ahal daitenic batre beçain Iaincoaren hitzaren recebitzera behatu gaitzetaco eta rebeleracutſi içanic, guciagatic-ere, Iaincoa çure zeloaz, çuhurtziaz eta gogo-handitaſſunaz cerbitzatu içanic halacara manſotu eta ematu içan da, nõ egungo egunean Bearno gucian Iaincoaren hitza paiſiblequi eta edificatione handitan predicatzen baita, baieta diſciplina eccleſiaſticoa eguiazqui eta bide beçala obſeruatzen. Baina cer? etzait niri eman çure laudorién aippatzez hain aitzina auançatzea, hetãgo claretatea neure minçatzeco inſufficientiaz ilhun ezteçadançat. Baina hunetan guelditzen naicela-ere, ſporçu dut ecen, ahal lirateque en vorõdateric çucenenez eta ho-

benez-ere gaizqui minçatzeaz berce officioric eguiten eztuten batzuetaric, ia erran içan denac-ere defenda ahal neçaquela. Ecē ahal datequea ene cōditionezco bachotaſſunic ezpa hunelaco berce gauçaric batre, ni hain obra faindu baten, bere zelo eta affectione fainduagatic mūdu gucietan hābat laudorio emaiten çayon Reguina bati dedicatzetic guibeleratzeco nuenic? Eta baldin edoceinec replicatu nahi balu eta erran, ecen eguin içā dena, nic baino hobequi berce batec eguin vkan luqueela: hunetā applica ahal deçaquet neure defenſionetan Pædaretus deitzen cen Sparta hirico batec egun batez erran vkan çuena: çacuſſanean ecē hirico hirur-ehū magiſtratuetaric bat içatera, etzela hura elegitu içan biltzarretic alegueraqui bere etcherat itzuli içan cen, cioela, ecen atſeguin handia luela ceren hirur-ehun guiçon hura baino preſtuagoric hirian eriden içan ciraden. Segur nic-ere erran ahal deçaquet ecen milla eriden içan baliradе-ere, ni arindu nēduqueitenic pena hunetaric (cein içan baita nehorc lehen vicitic eſtima ahal liçaqueen baino handiago) nic vkan nuqueela hābat atſeguin nola vkan baitut atſecabe ceren niçaz berceric hatſe baten eguitera auançatu içan ezten. Huneçaz teſtimoniage ekar ahal dieçaquedé principalqui cargu hunē hartzera incitatu vkan nautenéc. Eta dena den beçala erran deçadançat, Çure verthute handiac, Andreá, eta principalqui nic orain aippatu ditudanac, bayeta orduan çure Loctenent general-

Agramondeco Iaunaren ezhortatione handiac, eta Belçunceco eta Meharineco Iaunén eta cẽbeit berce ene adifquiderẽ follicitatze arduraz-coac, ene goga eraciteco afco eta fobera içana-gatic: hala-ere confideratzen nuenean, nola gure demborán-ere anhitz perfonage iaquinfuric Teftamentu berriaren trãflationean emplegatu içan dẽ, hambat Latinez, Francefez, nola anhitz berce lẽgoage abratfez eta praticatuz: eta guero nola Trãflataçale beréc eta hayen ondoã bercéc anhitz gauçatan, bay fenfuan bay lengoagean cer erran eriden vkan dutén: eta ikuffiric ecen halacoequin comparatzera ez-deus baino ez-deufago nincela, eta neure buruäri quafi gogo nahiaz eta probetchu eguiteco defiraz berceric eznacuffolaric, eta nic hala vorondate vkanaga-tic, beldurrez gauçá ez ledin moldez burutan ilki: carguärẽ hartzera bathiric ecin naidiqueen, eta guti falta cedin non ezpainendin choil gui-belera, nacuffanean hambatez ene entreprefa handiago, cembatez nic fcribatu dudan lengoa-ge motá baita, fterilenetaric eta diuerfenetaric: eta oraino, trãflationetã behinçat, vfatu gabea. Alabaina fegur içanez ecen Heufcaldunac ber-ce natione gucién artean ezgarela hain baffa, nõ gure lengoagez ecin eçagut eta lauda deçagun gure Iainco Iauna: eta ikuffiric ecen occafionea prefentatzẽ cela, bayeta fperançaz ecẽ ni baino fufficientagoric-ere içanẽ cela obrán efcu edu-quirẽ luenic (nola eridẽ-ere içan baita Bearnoco fynodoarẽ ordenãçaz lan eguina vifitatu eta cõ-eritu behar içan deneã) azqueneã, Iaincoaz lã-

dán, çure anhitz verthuterequilaco authoritate hãdian ſporçu harturic, gogo eguin neçã, neure ahal guciarē eguitera, eta Iaincoac eman placer vkã drautan guciarē vorondate onez haren Eliçaren edificationetan emplegatzera. Baina are guehienic bihotz eman vkan ceraulana cen nic nuen ſperançá, ecē moien hunez Iaincoarē hitz purac vkanē luela ſartze eta auãçamēdu Heuſcal-herrian: eta hunetacotzat çu Andreá, hunez cerbitzaturen cinadela trompettabaten ançora, ceinez Iaincoac deitzē baitzaitu hala çure Naffarroaco reſumã-ere Satani guerla eguitera, nola eguin eta eguitē-ere baitraucaçu çure dominationeco berce leku gucietã. Goiticora, nic obra hunetan eçarri vkan dudan diligētiaz eta penaz bayeta hunetaric ethor ahal daitequeen emendioaz den becēbatean, bercéc iugeaturen duté. Haur bay erranen dut, ecen bethi orhoitic nola Iaincoaren manu expreſſa den harē hitzari deus edequi eztaquiõ ez eratchequi: hala eguin ahal dudã fidelquiena eguin vkan dudala. Hunē gaineã çure maieſtateari ſupplicamenduz nagoca, dena onetacotz othoi recebitu nahi duçun, obraren handitaſſunera eta dignitatera behatzenago duçularic ecē ez Tranſlataçalearen imperfectionetara eta chipitaſſunera. Hambatequin Iaincoari othoitz eguiten draucat, Andreá, nahi çaituē othoi bere Spiritu ſainduaz bethi illuminatzen çaituelaric, çure dohain-onetaco haour Iaun Andrequin batean, bere gloriaren auançamendutã eta çure ſuiettē edificationetã luçaqui conſeruatu. Rochellan Agorrilaren 22. 1 5 7 1.

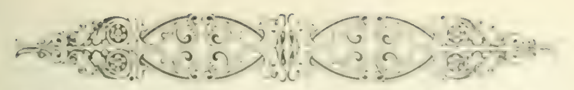
Aduertiſſement à ceux qui ne ſçauent point le Baſque, pour le ſçauoir lire.

LEs mots Baſques ſe prononcent auec toutes leurs lettres, à la façon Latine, comme ils s'eſcriuent: u voyele ſe prononce à pleine bouche comme ſi c'eſtoit ou.

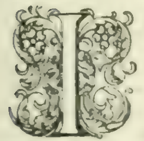
HEVSCALDVNEY.

HEuſcarazco hitzac, nola ſcribatzen, hala letra guciequin Latinén ançora pronuntiatzen-ere dirade: eta u vocala, bethequi, ou baliz beçala. Berçalde Teſtamentu berriaren heuſcarazco trãſlatione hunetan hitz bakoitz batzu letra cheheagoz textu arteã eçarri içan dirade, eçagun dençat ecen hec teztuan aditzen diraden hitzac içanagatic, eztiradela ordea textu gorputz berecoac, baina declaragarri iarriac. Gaineracoaz den becembatean, batbederac daqui heuſcal herriã quaſi etche batetic bercera-ere minçatzeco manerán ecr differentiá eta diuerſitatea den: raçoin hunegatic ſenſu eguiazcotic aldaratu gabe, lengoageaz den becembatean ahalic guehiena guciey adi eraciteari iarreiqui içan gaitzaitza, eta ez choil edocein leku iaquineco lenhoage bereciri: eta badaquigu ecen demborarequin anhitz hitz eta minçatzeco manera, eridenen dela obra hunetan bercela hobequi erran çatenic: halacoetan, ogauçá ceren den daquitenetaric batbedera, orhoituren da, othoi, ecen hunelaco gauçác, guciz lengoage oraino vſatu gabe batetan, ecin behingoaz halaco perfectionetan iar daitezquela, nola behar bailiçateque: guciagatic-ere minçatzeco manerán anhitz arraſtatu gabe, Iaincoaren hitz purari iarreiquiteco deſira duteněc, ſporçu dugu eridenen dutela (ſuporturequin) cerçaz contenta. Eta baldin ſperança dugun beçala, oraindrano eguin den hunetán heuſcaldunac goçoric edo edificationeric hartzen badu, hunetan emplegatu içan diradenéc bihotz harturen duté, oraindanic gogo-ere dutẽ beçala, eguin denaren berriz ikuſteco eta corrigitzeco: bayeta, baldin Iaunac hala placer badu, paſſage difficilenén declaragarri annotationén eçarteco. Iaincoac othoi, haren deſohoretaco den doctrina gucia eçagut eraciric eta confunditurie, haren ohoretaco dena bethi entreteni eta auança deçala Ieſus Chriſt bere Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

BATBEDERAC IAQVITE-co, eta maiz iracurtzeco duen Aduertimendua nola Ieſus Chriſt den Iaincoaren Leguearen fina, eta gure ſaluatzeco moien bakoitza.

Ainco gauça gucién Creaçale eta o-brero gucizco perfectoac eta excel-lentac, bere goitico creaturetan mi-raculuzco baino miraculuzcoago e-racutsi içanic, are beree gucien gai-neco eta bere obra gucién monſtra-buru beçala, creatu vkan çuē guiçona-ere, gucizco ex-cellentia perfectionetacobat hura baithan contempla ahal ledinçat: * ecen creatu vkan çuen bere imaginara eta irudira, halaco maneraz non Iaincoaren gloriazco claretateac hura baithan claroqui arguitzen baitzuen. Eta perfectionetaco ſtatu eçarri içan cen hunetan iraun eraci ahal ceçaqueon moiena cen, bethi humilia ledin Iaincoaren maieſtate ſainduaren aitzinean, hura bethi remerciamendurequin magnificatzē eta laudatzen hu-laric: eta ezleçan bere burua baithan bere gloriaric ba-tre bilhatzera preſumi: baina nola gauça gucia garaitic eman içan baitzen, hala goiti bethi beha leçan, laudorio gucia appartenitzen çayon Iaincoa baithā gloritica le-dinçat. Baina dohacabeac bere baithan cerbait içan na-hiz, bertan has cedin eçagutze gabetzen, eta nondic ona heldu çayon ahanceiten, eta ingrataſſunezco hautenetate batez bere Creaçalearē eta gratia gucien emailearen contra entrepreni ceçan vrgulutſuturic alchatzera. Eta halacotz * trebuca cedin bere galtzapenetan, bere lehen creationeco dignitate eta excellentia gucia gal ceçan, bere gloria guciaz billuz eta gabe cedin, hura baithan eçarri içan ciraden donoetaric aldara eta erauz cedin, bere vrguluan confus içateco, eta bortchaz ſendi leçan amorioz aditu nahi vkā etzuena, nola bere-berez etzen

Gen. 1.1

Gen. 1.27.

Gen. 3.6.

ez egundano-ere içan vanitate baicen, verthute gucitaco Iauna aſſiſtitu eta valiatu içan çayon becembatean baicen. Hunen gainean has cedin Iaincoa haren beguitan hartzen, eta (nola mereci-ere baitzuen) bere obratan deſaboatzen, ikuſſiric ecen haren imaginá eta irudia hura baithan ez eztatu içan cela, eta haren ontaſſunezco gratia guciac irañgui içan ciradela. Eta nola Iaincoac guiçona eçarri eta ordenatu vkan baitzuen, aita bat bere haour gucizco maitean beçala, hura baithan delecta ledin eta atſeguin har ahal leçançat: berçaldera bere deſobedientiaren cauſaz hiragun cequion, eta abominationetan eta beguitan har ceçan, halaco maneraz non hura baithan lehen laket eta placent çayon gucia, eguin baitzequion deſplacent, eta delectatzen ohi çuenac tharrita baitzeçan: aitataſſunezco begui eme batez behatzen ohi çuena deteſtationetã harturic eta abhorrituric beguietaco-ere ſobera içan çayó. Eta labur erraitera, guiçona cena cen beçala bere appertenẽtia, dependentia, bere eguitate bere penſamendu, bere minçatze eta içate guciarequin gaizetſi vkan du Iaincoac, bere etſay eta contraſt ſpecial anço: bay erraiterano e-
*Gen. 6. 7. cen * vrriqui çuela ceren guiçona eguin vkan luen. Eta confuſione hunetara iraitzi içan cen ondoã bere irudico generationean engendratzeco abõdant içã da bere haci maradicatuan, arraça viciatuan, gaichtoã, corrũpituan, ontaſſun oroz deſprobedituã, gaichtaqueriaz abratſean eta abondantean. Guciagatic-ere Iaun miſericordio-
*Eph. 2. 4. 1. ioan. 4. 16. ſoac * (ceinec ezpaitu onheſten ſolament, baina bera baita onherizte eta charitate) bere ontaſſun handiagatic onhetſi içateco digne etzena-ere onhetſi nahiz eztitu choil galdu ſunſitu ez abyſmatu vkan guiçonac, hayẽ
*Gen. 6. 3. iniquitateac mereci beçala: * baina emetaſſunez eta patientiaz ſuſtengatu eta ſuportatu vkan ditu, harengana conuertitzeco eta aldaratu içan ciraden obedientiara itzultzeco ſpatio eta leku emanez. Eta Iaincoac irudiric batre eguin gabe, hæy manifeſtatu nahi ezpalitzauë
*Pſal. 8. 13 act. 14. 16. beçala, guiçonac ichilic vtziten baicituen-ere * cein bere deſirén eta guthiciazco affectionén ondoan ioaitera, deus bere hitzazco legueric ez gaztiguric ez correctioneric

nerie ez guidamenduric batre gabe. * gueiagatic-ere hec haren bide beçala * bilhatzera erideitera, eçagutzera eta ohoratzera incitatu behar ciratequeen auertimẽduric aſco emã vkan draue. Ecẽ leku orotã eta gauça gueiétã dreçatu eta altchatu vkã ditu bere enſeignác eta armoriác, bay hain gauça clarotã, nõ ecin baitzatequẽ nehor, hain frangoqui bere magnificentia eracuſten çuen Iaun ſubirano baten bide beçala eçagutu gabeaz excuſaric batre ahal luqueenic. Ecen mũduco ingurune eta corner gucietã bay cerũã bay lurreã ſeribatu eta engrauatu beçala vkã du bere puiſſançaren, ontaſſunaren, cuhurtziaren eta eternitatearẽ gloriá. Eta S. Paulec * eguiazqui errã vkã du ecen Iauna, bere hitzarẽ eçagutzea igorri vkã etzeraucẽ gendeac baithara-ere, * eztela egũdano berarçazco teſtimoniage gabe içan: ikuſſiric ecen lurraren aldebatetic berceranoco creatura guciac ahal ciratequeela Iaincoaren gloriáz teſtimonio eta meçu guiçon guciac baithara, haren bilha eraciteco, eta eriden ondoan, hain Iaun onaren, hain puiſſantaren, hain çuhurraren eta eternalaren dignitateari çayon beçala recebi eta ohora eraciteco, eta inquiſitione hunen eguiteco creatura hetaric bathederac cerbizatzen çuẽ. Ecen choritchoec-ere cantatzen ceraucaten Iaincoari: abre guciac, ecin bere leguean beharra çutenaren peituya eçaguturic, hari aiuta elquez beçala çaizean: Elementée beldur eta obedientia eracuſten ceraucaten: mendiée bere hotſaz laudorio emaiten ceraucaten: errequée eta ithurriée, ecinec bere moldean beguitharte eta diligentiarequin obedientia eracuſten eta rendatzen ceraucaten: belharrec eta lorée bere proprietatetan eta vſſainetan auançamendu eta leyaltate elegrançarequin eracuſtẽ ceraucatẽ. * Eta eçagutze hunen vkaitera hain vrrun ioan gaberic-ere guiçonetaric bathederac bere baithan eridẽ ahal ceçaqueen, gu gucioc haren verthute gutan habitatzen denaz ſubſtãtiatzen eta conſeruatzen garen becembatean. Eta are bere clementia eta ontaſſun infinitoa guiçonén artean manifeſta leçançat, etzayo aſco içan, erran den creaturezco manera hunetan gucien inſtruitzea: baina are bere voza ſpecialquia-

* act. 17. 30
* act. 17. 27
* Rom. 1. 20
eph. 4. 18
* Act. 14. 17
pſal. 9. 1
* Act. 17. 27

*Exo. 20. 2 deut. 7. 6
go adi eraci drauca edocein populu bereciri, *cein bere vorondate onez eta liberalitate gratiazcoz lurreco natione gucien artean elegitu eta hautatu vkan baitzuen eta hec ciraden Iſraeleco haourrac, hæy ſpecialqui eta claroqui bere hitzaz manifeſtatu içan çaye, eta bere obra miraculuzcoez declaratu vkan draue cer çaquian eguiten: * ecen hec Egypteco regue Pharaoren ſuiectionean marruſcatuac ſclabo ceuden lekutic idoquiric, largoan eta libertate oſſoan eçarri vkã ditu: * eta lagundu içan çaye bera-ere hayén arteã iheſſi balebila beçala: * haci eta ſubſtãtiatu vkan ditu deſertuan: lur promettatu ceraueneco poſſeſſor eguin vkan ditu: * triũpha eta victoria eſcuetara eman vkan draue. * Eta berce nationendaco deus ezpaliz beçala Iſraeleco Iainco expreſſuqui eta bereciqui deithu nahi içan den beçala, nahi vkan du Iſrael-ere harẽ populu bereci dei ledin, baina halaco conditionerequin, non ezleçaten berce Iaunic eçagut ez berce Iaincoric recebi. Eta alliança haur iragan eta confirmatu içan da Teſtamentuzco inſtrument authenticoz eta harc berac emã vkan drauẽ teſtimoniage expreſſez: guciaegatic-ere guiçonac, nola bere arraça maradicaturat aurditẽ baitute guciéc, eta nola bere Aita Adamẽ ſucceſſor eta primu baitirade: erran diraden eta anhitz berce eguin içã çayene remõſtrançaz eztute cõturic eguin: eta Iaincoac aduertimẽduz emã cerauẽ doctrinari etzaizca behatu nahi içan. * Creatura gucietan Iaincoarẽ magnificẽtiá eta gloriá ſcribatua beçala teſti ficatzen eta eracuſten bacen-ere, etzaye Gentiley deus probetchatu içã halacotz Iaincoarẽ glorifica eraciteco. *Legueac ez Prophetéc eztute deus autoritateric vkã Iuduac baithara, hayen bide çucenera erekarteco eta guidatzeco. Guciac içã dirade itſu arguira, gor aduertimenduetara, eta gogortuac manamẽduetara. * Salbu, miraculu etſiric, eta ardura recebitzẽ cituztẽ vngui handiez garaithu içanic, Gentiley bortcha içã baitzaye, hambat on emaitẽ cerauen vnguiguile ſubiranoarẽ eçagutzera. Baina hec-ere bide cẽ gloriá Iainco eguiazcoari emã bideã imaginatu vkã dute Iaincobat bere placerera, eta berén fantaſia erhoac bere vanitatean eta gueçurreã bu-

*Exod. 12. 51
*Exod. 13. 21
*Exod. 16. 14.
*Exo. 17. 13
*Exo. 19. 5
*Rom. 1. 21
*Rom. 2. 17
*Rom. 1. 19

rutan eman cerauenaren araura. Eta ez Iaincobat ſola-
ment, baina hayen otrecuidança eta autartgoa erhoac i-
maginatu eta eguin vkan ahal duen becembat-ere bay-
hambatetarano non ezpaitzen populuric ez regioneric
on irudi çayonaren araura Iainco berriric eguiten e-
tzuenic. * Eta handic idolatria traidoreac eta maradi-
catuac hartu vkan du bere bogá, eta harc itzuli vkan ditu
Iainco eguiazcoaganic: eta berée placer çuten moldera
eguin vkan cituztẽ imaginén ondoan irion içan dirade.
Eta Iuduéz den becembatean, Iaunac bere cerbitzariéz
igorten cerauzten aduertimenduac recebitu, acceptatu
eta laudatu vkan badituztere: * bertan hautſi eta falſi-
ſicatu vkan drauecate ſedea Iaincoari, eta aldaratu içan
dirade harẽganic arinzqui: eta hautſi eta menoſpreciatu
vkan dute haren Leguea, eta hura hiragunduric gogon-
garaitic hari iarreiqui irudi eguin vkã dute: eſtrangertu
eta vrrundu içan dirade Iaincoarẽ etchetic: eta harẽ vo-
rondatearen cõtra Gentilén manera berean idolatratuz
hec-ere Iainco arrotzẽ ondoã diſſolutoqui laſter eguin
vkan duté. Cauſa hunegatic guiçonée, hãbat Iuduée no-
la Gẽtilée Iaincoagana hurbiltzeco moienic vkaitecotz
behar eta neceſſario içan da Alliãça berribat, ſeguric eta
hauts ecin leitenic eguin ledin: eta haren fundatzeco e-
ta cõfirmatzeco, bi partidẽ, Iaincoarẽ eta guiçonẽ arteã
accordu eçartera iar leitẽ ararteco eta moienaçale batẽ
beharra içã da: bercela, guiçona bethi Iaincoarẽ hirã e-
ta indignationeã gueldit zẽ cen: eta etzuẽ trebucatu eta
erori içã cen maledictione, miſeria eta cõfuſione hãdi-
tic hura releua ez idoqui ahal leçaqueen moienic batre.
Behar hãdi eta ondicozco hunẽ remediagarri Ararteco
iarri behar içã dena da, * Ieſus Chriſt gure Iaun eta Sal-
uadore Iaincoarẽ Seme bakoitz eguiazcoa eta eternala:
* hura bere Aitarẽ partez guiçoney behar içã çaye igor-
ri eta emã, bercela galdua eta deſolatua gueldit zen cen
mũdua redemi leçançat: eta mũduarẽ hatſeandanic be-
thiere hura baithã içã da Adam lehẽ guiçoneã eguin içã
cẽ perditionearẽ reparatzeco ſperança gueia eta bakoi-
tza: * Adami berari-ere, erori içã cẽ ſarrienaz, cõſola eta
cõſortagarri hala promettatu içã çayõ, declaratu içã ca-
yoneã, nola emaztearẽ ſabeletico haciac ſuguearẽ bu-

Eſa. 1. 4 *eta* 5. 24

Hiere. 44. 10. 17. 18

1. *Tim.* 2. 5

Mat. 3. 17 *eph.* 1. 10

Gen. 3. 15

rua porrofcaturẽ eta çathituren çuẽ: eta hura errã nahi cen nola virgina batẽ ſabeletic ſorthuric Ieſus Chriſtec Satanen puiſſança gucia abatiturẽ eta deleguinẽ çuen. Guero promes hura bera largoquiago arrãberritu içan *Gen 22. 18. çayon * Abrahami, Iaincoac erran vkan ceraucanean, ecen lurreco natione guciac haren hacian benedicatuac içanen liradela: eta hunez erran nahi çuen, ecen Ieſus Chriſt haraguiaren araura Abrahamen hacitic ethorrico cela: eta haren benedictioneaz eta reparuaz ſanctificatuac içanen liradela hura recebituren luten guciác.

*Gen. 26. 3 Manera bereã eta hitz beretã Abrahamẽ ſeme Iſaac-iere continuatu içan çayón. * Guero anhitz Prophetaren teſtimoniagez eta anhitz aldiz denunciatu, arram- *Eſa. 7. 14 gen. 49. 10 mich. 5. 2 berritu eta cõfirmatu içan da promes hura bera: bay hãbatetarano, nõ confidãça eta ſegurança handiagogarri, claroqui aitzinetic declaratu içan baitzẽ, norẽganic, cer dẽboratan eta cer lekutã Ieſus Chriſt ſortzeco cen, cer afflictione eta cer herio mota ſuffritu behar çuen, cer gloriatan reſuſcitaturẽ cen, haren reſumá ceric içanen cen: eta bereac cer ſaluamendutara guidaturen cituen.

Lehenic Eſaias Propheta baithan, nola Ieſus Chriſt *Eſa. 7. 14 mat. 1. 23 Iauna virgina bataganic ſorthurẽ cen aitzinetic erran içan cen, lioela, * Huna virginá içorraturen da eta erdiren ſeme batez, eta hari eritziren çayo Enmanuel. *Gẽ. 49. 10 Moyſes baithan errana cegoén cer dẽboraz, * Iacob onac cioeneã, Iudaren leinutic ezta ſceptroa edequiren, ez haren exercitoaren guidaria, non igorteco dena igor eztadin: eta hura date gendén vſtecaria eta ſporçua. Eta haur hala verificatu eta eriden içan da Ieſus Chriſt ethorri içan den demborán. Ecen Romanoée gobernamendu oroz Iuduac billuciric hoguey eta hamaçazpi vrtheren ingurunea aitzinetic, ordenatu vkan çuten *Mat. 2. 1 * Herodes hayẽ gaineco regue, eſtranger celaric, Antipater Idumeacoaren ſeme, eta haren ama cen Arabiaco. Cembeit orduz lehen-ere guerthatu içan cen Iuduac regue gabetu içan baitziraden, baina egundano etziraden Conſeiller, Gobernadore ez Legue eçarleric gabe *Dan. 9. 24 ikuſſi içan orduan beçala. * Berce deſcriptionebat-ere eguitẽ da Daniel baithan hiruroguey eta hamar aſtezco

contuaren gainean. Micheafec haren fortzeco lekua claroqui eracuften drauen, dioenean, * Eta hi Bethlehem Ephrata, ezaiz chipiena milla Iudacoen artean, hireganic ilkiren ciaitadac Ifraelen dominaçale içanen dena: eta haren ilkitea duc eternitateco egunén hatfeandanic. Eta gure deliurançatan fuffritu behar cituen afflictionez, eta gure redemptionetan iragã behar çuen herioaz den becembateã, * Efaias eta Zacharias feignalatuqui eta largoqui minçatu içan dirade. Haren refurrectioneco gloriaz eta haren refumaren qualitateaz, eta hare bere populuari ekarri behar ceraucan faluamendu gratiazcoaz * Efaiafec, * Hieremiafec, bay eta Zachariafec bethequi eta claroqui tractatu vkan dute. Eta * Iaincoaren Spirituaz complitu içanic perfona faindu hauëc teftificatu eta declaratu vkan dituzten promes hautan, Iaincoaren haourrac eta elegituac repaufatu eta confolatu içan dirade: eta halaz haci, fuftengatu eta entretenitu vkan dute bere fperançá, Iaunac promettatzen ceraucnaren complimenduaren beha çaudelaric * eta complimendu hunen ikufteco defira vkan dute anhitz reguec eta prophetac: baina defir çutena beguiz ecin ikuffiagatic fedez eta fpirituz comprehenditzen eta ardieften çutelaric. Eta are Meffias handi hunen ethortea defir handirequin berant eften çutenac, Iaincoac manera oroz confirmago litzançat eman vkan drauc bere Leguea * feribuz, * anhitz ceremonia eta anhitz purificatione eta facrificio hartan comprehenditzen celaric: * eta hec guciac etziraden Chriften moienez ethorteco ciraden on handien figura eta feignale baicen: * ecen figura hayen gorputza, eguia eta complimendu gucia Chrift bera cen. * Ecen * Legueac ecin nehor perfectionetara hel ahal ceçaqueen: baina folament Chrift eracuften çuelaric harengana nehor dreçatzen eta guidatzen çuen: ecen S. Paulec dioen beçala, * Chrift cen chedea, fina eta complimendu gucia. * Halaber anhitz aldiz eta anhitz faloinez igorri vkan drauc edocein Regue, Prince eta Capitain hec etfayen menetic deliuraturic, baque onetan goberna litzatençat, eta edequi içan çaizten gauçac recru-

Mich. 5. 2
mat. 2. 6
Efa 53. 4.
zac. 12. 10
Efa. 53. 8
Hie. 23. 5
Zach. 9. 9
2 Pie. 1. 21
Mat. 13. 17
luc. 10. 24
Exo. 20. 2
Leuit. 1. 2
Heb. 10. 1
Col. 2. 17
Heb. 7. 19
Gal. 3. 24
Rom. 10. 4
Iug. 2. 16

baturic, hayen resumaren triumpha eraciteco berce populu gucien artean hayen valentiaz aippa eta lauda eraciteco: Messias handi hunetaric recebitzeco cituzten gratia miraculuzcoetaric cerbeit goço moien harçaz sendi eraci liecēçat, nola hura baithã desplegatu behar baitzen Iaincoarē resumarē verthute eta puissança gucia * Baina dēboraren cōplimendua, eta aitzinetic Iaincoac ordenatuvkan çuen terminoa ethorri içan denean, *Messias hãdi hãbat promettatu eta hãbat desiratu haur ethorri içã da: eta * acabatu eta cōplitu vkã du gure redēptionetan eta saluamēdutan behar içã dē gucia. * Eta hura emã içã çaye ez Israelecoey solamēt, baina natione eta regione orotaco gēde mota guciey, * harē moienez natura humanoa Iaincoarequin recōcilia eta baque ledinçat. * Eta gauça hauē declaraçale Iesus Iaunac, nola bera baitzen fundamēt bakoitza ordenatu vkã ditu bere Apostoluac, eta mũdu vniuersoan bere gratiaren publicatzeco cargu eta manamēdu emã vkã draue. Guero Apostoluéc bere carguaz bidezqui eta complituqui acquitta eta descarga litecēçat, eztute bere embachadoregoaren ahozco predicationez executatzē pena eta diligētia eçarri vkã solament: baina are Moysesen eta Prophetén exēplura predicatzē çutē doctrinarē memorioa bethiereco vtzi leçatençat, scribuz-ere hura eçarri eta vtzi vkã duté: eta bere scribuetan declaratu vkã duté lehenic Iesus Christ gure Iaunac gure saluamēducotzat eguin eta suffritu vkan duena: guero eracutsi vkan duté hare cer mōtatzen duē, eta hartaric cer probetchu recebitzē dugũ, bay eta cer moldez hartzeco eta applicatzeco dugũ. Eta sommario haur gucia deitzē da Testamētu berria: eta berri deitzē da * Testamētu çaharrarē respectuz: eta çaharra, berrira raportatu eta itzuli behar cen becēbatean, bere baithã infirmo eta imperfect cē: harrē iragan eta abolitu içã da figura baicē etzen becēbatean. Baina haur da berria eta eternala, eta hunetaco Artececoa Iesus Christ denaz gueroz, iagoitic çaharturen ez faltaturen eztena, ecē hare ratificatu eta cōfirmatu vkã du bere herioaz, eta herio harçaz beraz leheneco Testamentuaren azpian restança guelditzen ciradē trãsgres-

* Gal. 4. 4
*Ioan. 1.41
*Rom. 15.8
*Luc. 2. 31
* 2 Cor. 5. 19
* Mat. 28. 19
marc. 16.15
ioã. 20. 30
*Heb. 8. 8, 13 : eta. 13. 20

ſione gucién barkamendua bethequi complitu vkan du. Scripturác Teſtamentu berri haur Euangelio-ere deitzen du, ecin erran nahi baita hambat nola berri ona eta aleguera: ceren hunetan eracuſten eta declaratzen baita, nola Ieſus Chriſt Iainco viciarẽ Seme bakoitza naturala eta eternala, Iainco bere Aitaren adoptionezco haour gu eguin guençançat, guiçon eguin içan den. Hura da bada gure Saluadore bakoitza, eta hura baithan dugu oſſoqui eta complituqui gure redèptione, baque, iuſtitia, ſanctificatione, ſaluamendu, vicitze eta içate gucia: hura hil içan da gure bekatuaegatic, reſuſcitatu gure iuſtificationeagatic, igã içã da ceruëtara guri hã ſartzeco entrada eguitera, guretaco eta gure icenea poſſeſſione hartzera, bethi bere Aitaren aitzineã gure Aduocat eta Sacrificadore anço aſſiſtitzera: harẽ eſcuinẽã da iarria Regue anço, gauça gucië gainceo Iaun eta Iabe eçarri içanic, bay ceruã bay lurreã gauça guciac repara litzançat. Eta ez Ainguerü ez Patriarcha ez Propheta, ez Apoſtolu guciéc gauça hautaric batre ecin eguin ahal çuqueitẽ: eztirade hartacotzat Iaincoaz ordenatu içã. Eta nola Teſtamẽtu çaharreã anhitz Prophetarẽ teſtimoniagez, anhitz aldiz Meſſiaſa promettatu içà baitzẽ: halaber teſtimoniage ſegurez eta guerthuz declaratu içã da Ieſus Chriſt cela Meſſias hura, eta ez bercerie: eta hura cela ethorri behar cen hãbat deſiratua. Ecen Iainco Iaunac bere vozaz eta Spirituaz, bere Ainguerüëz, Prophetéz eta Apoſtoluéz bay eta bere creatura guciéz hãbat cõplituqui certificatu eta ſeguratu vkã gaitu, non nehorere Iaincoarẽ puiſſança claroqui manifeſtatuarén eta declaratuaren contra iaquiara alchatzen liccla eta hari reſiſtitzen lerauçala baicen ecin contraſta bailaite. Lehenic Iainco eternalac bere voz propiaz (baita dudaric batre gabe eguia reuoca ecin daitena) teſtificatu vkan draueu, cioela, Huna ene Seme maitea ceinetan hartzen baitut neure atſeguin ona huni beha çaquizquiote. Spiritu ſainduac-ere teſtificatzẽ drauçu guri ecin gure bihotzetã S. Ioãnec dioẽ beçala. Halaber Ainguerü Gabrielec, Maria virginari harengana igorri içanic, errà ceraucan.

Mat. 16. 16
Gal. 4. 4. 5
Mat. 1. 21
1. Cor. 1. 30
Rom. 4. 25
Marc. 16. 19
Ioan. 14. 2
Heb. 9. 24
1. ioã. 2. 1
Eph. 1. 20. 21
Col. 1. 20
Gen. 3. 15
Eſa. 9. 6
Mat. 3. 17
Luc. 2. 9
1. Pier. 1. 10
Mat. 17 5
1. Ioã. 5. 8

*Luc. 1.31 *Horrá concebituren dun eure ſabelean, eta erdirẽ aiz ſeme batez, eta deithuren dun haren icena Ieſus: ecen hura içanen dun handi, eta eritziren ciayon ſubiranoaren Seme: eta emanen diraucã Iainco Iaunac bere Aita Dauid-en thronoa: eta regnaturen din Iacoben etchearen gainean eternalqui, eta haren reſumaren finic eztun içanen. *Mat. 1.20 * Mandatalgoa haur bera ſuſtantiaz eguin içan çayon Ioſephi: *Luc. 2.11 * halaber artzainey-ere erran içan çayeneã, nola Saluadorea ſorthu içan çayen cein baita Chriſt Iauna: eta etzen Ainguerу batez ber ekarri içan berri haur, baina approbatu-ere bay Aingueruezco compainia handi batez, eta hec guciée eman cieçoten gloria Iaunari: eta declára ceçaten baquea lurrean. Simeon iuſtoac-ere prophetiazco ſpirituz haur bera claroqui eta goraqui eçagutu eta aboatu vkan du: ecen haourra beſſoetan çaducala errã vkan çuẽ, *Luc. 2.29 * Iauna, orain vziten duc eure cerbitzaria eure hitzaren araura baquez: ecen ikuſſi dié ene beguiéc hire ſaluagarria, cein preparatu baituc populu gucién beguitharte aitzinean. Ioannes Baptiſta-ere, çacuſſanean Ieſus harengana ethorten cela Iordanean, bide beçala minçatu içan cen, *Ioan. 1.29 36 cioela, * Huna Iaincoaren Bildotſa, munduaren bekatuac kencen dituena. *Act. 2.38 eta 3.25 * Apoſtoluéc-ere aboatu, predicatu eta teſtificatu vkan duté, nola gure ſaluamendutaco behar cen gucia, eta aitzinetic Prophetez erran içan ciraden gauça guciac complitu içan diraden Ieſus Chriſt Iaincoaren Seme eguiazcoan. Eta Iaunac gure demborarano tçſtimonio içateco ordenatu vkan cituenec-ere halaber iracatſi vkan duté bere ſcribuez, iracurçaléc cla roqui eçagut ahal deçaqueten beçala. * Teſtimoniage hauc iunctatzen eta bardincen dirade guciac hambat vngui eta chuchenqui, non hain conformitate handitic agueri baita claroqui, ecen erran den gucia ſegur dela eta eguiazco: ecen ezliçate poſſible gueçurrean hunelaco conſentimendubat eta conformitatebat ahal liçatẽ. Baina are ez ſolamẽt Aitac, Semeac, Spiritu ſainduac, Ainguerüec, Prophetec eta Apoſtoluec ekarri vkã dute Ieſus Chriſtez teſtimoniageric aſco, baina haren obra berec-ere eracuſtẽ dute harẽ verthute gucizco

excellenta eta miraculuzcoa. Eriée, mainguẽe, itſueé, gorrée, mutuée, paralyticée, ſorhayoée, lunaticoée, demoniatuée, bay eta harçaz reſuſcitatu içan diraden hilec-ere aſco ſeignale claroric eman vkan dute Ieſus-Chriſtez: berçalde, hura bere verthutez reſuſcitatu içan da, bere içenean bekatuac barkatu vkan ditu. Eta hunetaracotz etzuẽ cauſa gabe erraiten, ecen aſco teſtimonio on cituela bere Aitac eguitera eman cerautzá obrac. Are guehiago, gaichtoac eta harẽ gloriaren etſay berac-ere eguiaren claretateaz vêçutu içanic bortchatu içan dirade anhitz gauçaren confeſſatzera eta aboatzera, hala nola, Caiphas, Pilate, haren emaztea eta anhitz bercerie. Ezta certaco nehorc hemen deabruén ez ſpiritu ſatſuén teſtimoniagerie allega deçan. Ieſus Chriſtec berac hayen teſtimoniagea iraitzi vkan duenaren gainean. Bada, hitz gutitan erraitera, elementée eta creatura gueiée Ieſus Chriſt Iaunari gloria emã vkã draucate. Haren manura haiceac ceſſatu içan dirade, itſaſſo gaiztua ematu, arrainac bere ſabelean didrachma ekarri, harriac hari teſtimoniage ekartera vrratu içan dirade, templeco velá artetic erdiratu, iguzquia ilhundu, monumentac irequi, eta anhitz gorputz reſuſcitatu. Eta ezta deus içan ez ceruan, ez lurrean Ieſus Chriſt bere Iainco bere Iaun bere Iabe eçagutu eta aboatu eztuenic eta hura dela ſaluamendu humanoarẽ eguitera Iainco Aitac huna beherera igorri vkan duen Embachadore handia. Gauça hauc gueiac declaratu, eracutſi, ſcribatu eta ſignatu içan çaizquigu Teſtamentu hunetan, ceinez Ieſus Chriſtec bere Iainco Aitaren reſumaco heredero eguiten baiquaitu eta teſtamentu eguiten duen batec bere herederoey beçala, bere vorõdatea declaratzen draucu obratã eçar deçagunçát. Eta gueiac deitzen gara heretage hunetara perſonezco acceptioneric ez conſiderationeric batre gabe, arra ala emea, chipia ala handia, cerbitzaria ala nabuſſia, magiſtrua ala diſcipulua, bereterra ala laicoa. Hebraicoa ala Grecoa, Franceſa ala Latina igorten çayona eguiazco confidançarequin recebituren duenic, ez preſentatzen çayona beſſarcaturẽ duenic batre ezta arbuyatzen

Mat. 15. 5
Ioan. 10. 3
Rom. 1. 4.
Mat. 9. 2.
Ioã. 10. 25
Ioan. 11. 47.
Mat. 27. 19.
Mat. 8. 29
luc 4. 41.
marc 1. 25. 34.
Mat. 8. 26
marc 6. 51.
Mat. 17. 27.
Mat. 27. 51.
Rom. 8. 17
Act. 2. 39
Act. 10. 34.
Col. 3. 11.
Gal. 3. 2.

*Ioan. 1.12 eta 17.3.

ez iraizten denic: * eta labur erraitera, bere Aitaz emaiten den ançora Iesus Christ eçaguturen, aboaturen eta recebituren duenic batre ezta iraitziric içanen. Bada hain einez eta hain çudu handiaz gueiey bardinzqui dohacunaz gueroz eta guciac Christino estimatzen garenaren gainean, suffrituren dugu hain iustoqui eta hain çucen oncz guciéy bardin appartenitzen çaicun Testamentu complitu haur edequi, estal, corrumpi edo ezezta daquigun? Helas, Testamentu haur gabe, Iaincoaren resumã parteric ez ikusteeoric batre ecin duquegu: haur gabe, Iesus Christec eguin drauzquigun on handiez eta promessez, bay eta harc preparatu draucun gloriaz eta dohainontassunaz eseaz eta ignorant gueldítzen gara: haur gabetaric ecin daquiquegu cer Iaincoac manatzen draucun ez cer defendatzen: haur gabetaric, ona gaichtotic, ez claretatea ilhunetic, ez Iaincoaren manamenduac guiçonén ordenancetaric ecin discerni ez berez ahal ditzaquegu. *Euangelioa eta haren eçagutzea gabe, guciac gara inutil eta vano: Euangelioa eta haren eçagutzea gabe christino ecin garate: hura gabe abrastassun gucia paubrecia baicẽ ezta eta guiçonén çuhurtzia gucia, erhogoa Iaincoaren aitzinean: eta puissança gucia, flaccatassun: eta guiçonén aitzinean iustificagarri dena, Iaincoaren aitzinean condemnagarri. Baina * Euangelioaren eçagutzeaz, Iaincoaren haour eguiten gara, eta Iesus Christen haourride, * sainduén burgesquide, ceruëtaco resumaco habitant, * Iaincoaren heredero Iesus Christequin. * Eta Euangelioaren eçagutze hunez paubreac, abrats bilhatzen dirade: flaccuac, bothere tsu: * erho estimatuac, çuhur: bekatoreac dirade iustificatzen, desolatuac consolatzen, dudán ceudenac seguratzen, * suiectionean ciradenac libertatean iarten. Euangelioa da vicitzezco eta eguiazco hitza: * hura da Iaincoaren puissançá, sinhesten duten gucién saluatzecotzat: * hura da Iaincoaren scientiazco gako ceruëtaco resumaco borthá fideley, bekatutaric lachatzen dituelaric, irequitẽ drauena, eta sinhesteric eztuteney, berén bekatuetan estecatzen dituelaric, ersten drauena. * Dohatsu dirade hura ençuten eta beguiratzen duten guciac, ecen halaz

*1. Cor. 1. 20.

*Gal. 3. 26.

*Eph. 2.19.

*Rom. 8. 17

*Iac. 2. 5.

*1. Cor. 3. 18.

*Ioan. 8. 36

*Rom. 1. 16

Mat. 16. 19

*Luc 11. 28

eracuſten dute Iaincoaren haour diradela? *Baina mara diçatu dirade hura ençun nahi eztutenac eta hari iarreiqui nahi etzaizconac, ecen halaz eracuſtē dute beaborarenác diradela. O Chriſtinoác, adi othoi hemē, eta ikaseçaçue, ecen ſegura da, *ignoranta bere ignorantiarequin galduren dela. *eta itſuari iarreiquitē çayon itſua, bere itſu-aitzinecoarequin batean hobira eroriren dela. *Ezta bidebat, eguiabat vicitzebat eta ſaluamendubat baicen, eta hura da fedea eta Iaincoaren promeſazco ſeguràçá, baina hura nehore ecin duque Euangelioa gabe, *haren ençutetic eta intelligentiatic tede vicia emaiten da ſperança ſegurequin. *Iaincoa baitharaco charitate perfectorequin, eta hurcoa baitharaco amorio eguiazco batequin. Non dela bada, edo certan dela erran ahal daite çuen ſperançá, baldin Euangelio ſaindu hunen ençuteaz, ikuſteaz, iracurtzeaz eta memoriotà harturic obratan eçarteaz errequeituric ez conturic eguitē ezpaduçue? Mūdu hunetaco tractuetā bere affectioneac eçarten dituztenéc, eriden edo penſa ahal deçatē moien oroz, ez gorputzic ez onic batre guppida eztutelaric, bere vorondate pauſatuaren iragaiteari eta cōplitzeari darreitza, eta gucia, begui erts-irequi arte batē ſeguràçaric eztuen gorputz miſerable eta gaicho hunē cerbitzatzeagatic. Eta dānatione eternalaren menetic illkiric vicitze eternalarē vkaiteco eta ſeculacotz ceruëtaco reſumā heretatzeco moiena Euangelioā iracaſtē çaucunarē gainean, hain errachqui ahal daidigularic, dembora duguno, hain importantia eta mengoa handitaco Euangelio, huni iarreiquiteaz eta behatzeaz errequeituric eztugu eguinen? Mundu hunetan vici beharrezco moien chipitaco officioetan-ere, badacuſſagu cembat dembora eta cembat pena nehore eçarten due: eta ſtatu handiagotaco nahi diradenac, anhitz dēbora eta on deſpēdatzen dutelaric, gau eta egun tormentatzen dirade nondic mundu hunetaco ſcientia haice eta lanho baicen eztiradenetan auança ahal daitezqueen. *Eta gu cembatez cineçago emplegatzeco gara Iaincoac bere Euangelio ſaindu hunetan reuelatu eta declaratu drauzquigun myſterio eta ſecretu handi hautaco eçagutzearen vkaiten? Eri denac edo cembeit

1. Cor. 16. 22.
1. Cor. 14. 38.
Mat. 15. 14.
Ioan. 14. 6.
Io. 10. 17
1. Ioan. 3. 23.
Mat. 13. 11.

atchaquia gorputzean duenac, ençun ez penſa ahal deçan remediatzeco moienic eztu enſeyatu gaberic vtziten: eta gure arimetaco eritaſſunén eta atchaquia handién ſendatzeco eta remediatzeco moien bakoitza, eta behar dugun on guciaren complimendua Euangelioan preſentatzen baitzaicu, hain behar handian eta ondicozcoan notchalent eta anſicabe içanen gara? Ez ſegur, Iaincoaren diradenac. Ecen ezta deus Euangelio ſaindu hunetaric Iaincoaren haourrac erauz, ez harçara ez vrrund ahal ditzaquenic: ez gaitzetſi edo menoſpreciatu içatec: ez eſcarnioc, ez mundu hunetaco onén eta ohorẽ galtzec. *Badaquigu bide haur bera dela Ieſus Chriſt Iauna iragan den bidea, *haren diſcipulu nahi bagara, hari iarreiqui behar gaitzaitza: eta Euangelioari iarreiquiteagatic guiçonéz iniuriatu, menoſpreciatu, gaitcerran eta iraitzi içatea, etzaicu gaitzi içateco ez eztugu refuſatzeco, Iaincoaren iugemenduan ohoratuac preçatuac eta glorificatuac içanen garela ſegurança emaiten çaicunaren gainean. Bada eçagutze hunetaric guibeleratzeco gaitu perſecutionec edo açotatu eta iraitzi içatec edo abraſtaſſunen edo onhaſſunen galtzec? Ez: ecen badaquigu gu herri batetaric iraitziac içanagatic *Iaunarena dela lurra: eta lur gucitic iraitziac garen orduan-ere, alabaina Iaincoaren reſumatic ezgarela iraitziac içanen: eta pillatuac eta paubretuac garen orduãere, Aitabat badugula gure hatzeco aſeo abratſic ſegur gara: *eta are Ieſus Chriſt paubre eguin içan dela haren paubre içateari patientiarequin iarreiqui gaquitzonçat. Bada ſegurança hunetaric aldaraturen gaitu afflictionec preſoindeguic, eſtiratu içatec, edo berce tormentac? Ez, *ecen badaquigu haur dela Ieſus Chriſtẽ exẽplura Iaincoarẽ haourrẽ gloria eternalera heltzeco bidea, eta eztela herioric-ere eguiazco vicitzea edequi ahal dieçaquegunic. Ezta cer, Ieſus Chriſt Iauna bethi iabeturẽ çaiçu promes draueũ beçala, *ecẽ ſeguratzen gaitu munduarẽ finerano gurequin içanẽ dela, eta hura gurequin denarẽ gaineã, *ecin hel daquidigu hain mũduco eguitate gaitzic ez maledictione hãdiric, nõ gure probetchutã bnedicatua eta ſanctificatua eztén, ez hain gaitz hãdiric, nõ

*Luc 24.26
*Mat. 16. 24.
*Pſal. 24.1.
*2. Cor. 8. 9
*Luc 24.26 act. 14. 22.
*Mat. 28. 20.
*Ioan. 11. 25.

gure emendiotan eta gure hobeagoatic eztén. Ezgaitecela bada deſconforta, mundu gucia bere bothere eta indar ororequin gure contra altchatua ikus guenecan ordua-ere: ecen promeſſac ecin falta daidi, ceinetan erraiten baitzaicu * ecen Iauna garaitic truffaturen dela, haren contra altchaturen diraden biltzarre eta entſeyu guciéz. Eta Iaincoaren cerbitzari eguiazcoac gure beguién aitzinean eſteyari hiltzen edo martirizatzen dacuſquigunean-ere ezgaitecela, ſperança gucia galdu baliz beçala, deſconſola: ecen latinez lehen ſcribatu duen doctor chriſtinoetaric batec, Tertulianec, eguiazqui erran vkan duen beçala, Eliçaren aitzinaratzeco eta auançatzeco hacia Iaincoaren hitzaren ſuſtengatzeagatic hiltzen diradē Martyrioen odola da: eta hala bethi phorogatu içan da, eta munduaren finerano hala içanen-ere da. Are badugu conſolatione handiagobat eta ſermuagobat-ere, eta hura da, mundu hunez etſiric, eta gure ſpirituco beguiac ikus ahal daitezqueen gauça orotaric retiraturic, gure affectione principal gucia ſeculaco içate gloriazcoan ſoſſega eta pauſſa deçagun, * bethi patientiarequin Iaincoaren iugemendu handi, guiçonén entrepreſa guciac moment batez berçaldera itzuliren dituenaren beha gaudelaric. Haur içanen da, Iaincoarē reſuma orain ſperançaz dacuſſaguna, claroqui manifeſtaturen denean: eta Ieſus Chriſt munduaren iugeatzera bere maieſtate handian bere Aingueruēquin aguerturen denean. * Orduan itzurteric batre gabe Regue handi hunen throno iudicialaren aitzinean comparitu behar vkanen dute on eta gaichto guciéc perſonalqui. Eta Teſtamētu hunetā fermu egon diratenac, * eta Iainco Aitarē vorondatearen, beguiratzē emplegatu diratenac, içanē dirade eſcuineco aldeā eguiazco haour ançō, eta recebiturē duqueite vkan duqueitē ſedearē fina, baitate ſaluamendu eternala. Eta nola Ieſus Chriſt eta harē doctriná menoſpreciatzen ciradela çacuſſatenean eztirate haren aithortzera eta confeſſatzera ahalque içan, hala participant-ere içanen dirate haren glorián, eta harequin batean eternalqui coroatuac. * Baina Euangelio ſaindu haur menoſpreciatu eta iraitzi duqueitē gaichto deſobedientac eta reprobatuac: * halaber, bere ohorén,

* Pſal. 2. 4
* Iac. 5. 8.
* Mat. 25. 31. rom. 14. 10 2. cor. 5. 10.
Mat. 25. 33
* 1. Pier. 1. 9
* Mat. 10. 32.

abraſtaſſunén eta ſtatu handien entretenitzeagatic, Ieſus Chriſtequin humiliatu eta beheratu nahi içan eztiratenac: eta guiçonén beldurragatic Iaincoaren beldurra vtzi vkan duqueitenac, Aita eguiazcoaren deſo-

*Mat. 25. 41.

bedient eta baſtard anço, * içanen dirate ezquerreco aldean eta, iraitziren dirate maledictionetara, eta bere deſleyaltatearen recompenſamendutan recebituren duqueite damnatione eternala. Orain bada othoi, Chriſtinoác aditzen duçuenaz gueroz, nola Ieſus Chri-

*2. Cor. 1. 20.

ſtec preſentatzen drauçuen bere Euangelioa, * ceinetan baita Iaincoaren promes eta gratia gucién com-

*Ioan. 5. 23

plimendua, declaratzen drauçuelaric * nola bere Ai-

*Luc 24. 44

taz igorriric lurrera iautſi içan den, eta guiçonén artean conuerſaturic, * aitzinetic haren Leguean eta Prophetetan erran içan cen beçala, nola gure ſaluamendutaco behar içan den gucia complitu vkan duen, ſegur baino ſegurago içateco çarete, ecen Euangelioan paradiſuco theſaur guciac çabaltzen eta irequiten çaizquiçuela, eta Iaincoaren on handiac deſplega-

*Ioan. 17. 3

tzen, bay eta vicitze eternala eracuſten eta emaiten. * Ecen haour da vicitze eternala, Iainco eguiazcoaren beraren eta Ieſus Chriſt hare igorri duenaren eça-

*Act. 4. 12

gutzea: * Ieſus Chriſt haur baithan ordenatu vkan

*Gen. 22. 9. Act. 2. 24.

drauéu Iaincoac gure ſaluamenduaren hatſea, artea eta fina. * Haur da bere Aitaren ſeme maite ſacrificiotan Iſaac ſacrificatua, * eta halere ezpaita herioa-

*Gẽ. 31. 40

ren puiſſançaren meneco guelditu içan. * Haur da beguiraz dituen ardiéz arrangura handia duen Iacob ar-

*Heb. 2. 11.

tzain iratzarria. * Haur da bere gloria gueiarequin bere anaye bachoén eta on-beharrén eçagutzea eta recebitzea laido içan etzayon Ioſeph anaye gogaberá

*Heb. 7. 24, 27.

eta ona. * Haur da bethierecotzat behingoaz ſacrificio eguin vkan duen Melchiſedech Sacrificadore eta Ipizpicu

*Exod. 20. 21.
2. cor. 3. 3.

handia. * Haur da bere Leguea gure bihotzezco tauletan bere Spirituaz ſcribatzẽ duen Moyſes Legue-eçarle

*Ioſue. 1. 6.

ſubiranoa. * Haur da lur promettatura gure guidatzeco Capitain eta Guidaçale Iehoſuach fidela. * Haur da puiſ

*2. Sam. 2. 20.

ſança deſobedient gucia bere ſuiectionera erekartẽ duen

*1. Reg. 3. 1

Dauid victorioſoa eta noblea. * Haur da baque eta pro-

ſperitate onetan bere reſumá gobernatzen duen regue Salamon triumphanta eta magnificoa. * Haur da bere herioaz bere etſayac accablatu eta deteguin dituen Sanſon erſcona eta verthuteſtſna. * Eta guehiago dena, Ieſus Chriſt haur baithan berean erideiten da nehorc penſa edo deſira ahal leçaqueen on guciaren complimendua. Ecê haur * humiliatu eta beheratu içan da, gure exaltatzeagatic eta goratzeagatic: * ſuiet eguin içan da, gure libertatetan eçarteagatic: * paubre eguin içan da, gure abratſeagatic: * ſaldu içan da, gure redemitzeagatic: captiuo eguin içan da, gure deliuratzeagatic: condemnatu içan da, gure condemnationetaric idoquitzeagatic: * malediction eguin içan da, gure benedicatzeagatic: bekatuén cauſazco ſacrificio eguin içan da, gure iuſtificatzeagatic: desfiguratu içan da, guri itchura emaiteagatic: hil içan da, guri vicitze liguneçat. Halaco maneraz non hunen beraren moienez içan baita gogorgoá ematu, haſſerretaſſuna amatigatu, ilhuna clartu, iniuſtitiá iuſtificatu, flacqueçá indarttutu, deſcontortua confortatu, bekatua empatchatu, menoſprecioa menoſpreciatu, beldurra aſſeguratu, çorra quittatu, nequea aiſetu, trabaillua arindu, triſtitiá alegueratu, maledictionea benedicatu, ecina errachtu, deſordrea arengatu, çathitua vnitu, laidoa anoblitu, deſobedientiá aſſuietitu, mehatchua mehatchatu, embuſcadá embuſcatu, garaita garaithu, bortchá bortchatu, combata combatitu, mendequioa mendecatu, tormentua tormentatu, damnationea condemnatu, abyſmea abyſmatu, iffernua enferratu, herioa heriotara eman, mortala immortaltu: eta labur eraitera, hurrupatu eta iretſi vkan du miſericordiac miſeria gucia, eta ontaſſunac dohacabetaſſun gucia. Ecen gure contra cõbatitzeco deabruaren harma eta gure contra colpatzeco herio ezten elai eraden gauça guciac Ieſus Chriſtez eguin içã çaizquigu, gure probetchua ahal daidiquegun beçalaco exercitio: halaco maneraz non, glorifica ahal baiquaitezque Apoſtoluarequin, diogula, * O iffernua, non da orain hire victoria? o herioá, non da hire eztena? Bada degitu gueciey promettatu içan çayen Chriſten

*Ioh. 16. 10
*Mat. 20. 28.
Gal. 2. 16
*Phil. 2. 8
Rom. 8. 2.
Gal. 5. 1.
*2. Cor. 8. 9
*Mat. 27. 26.
*Gal. 3. 13.
2. cor. 5. 21
*1. Cor. 15. 55.

*Gal. 2. 20. Spiritu hunetarie heldu da, * ezpaicara gu guehiagorie vici, baina Chrift vici baita gutan, eta * fpirituz
*Eph. 2. 6. ia oraindanic iarriac baicara ceruëtan diradenén artean, mundua guehiagoric mundu etzaicun becembatean, hartan oraino conuerfatzen badugu-ere, * baina
*Phil. 4.11. contentamendu dugularic gauça guciéz, herriz, lekuz, vicitzeco conditionez, habillamẽduz, viandaz eta berce hunelaco gauçaz: * eçagutze hunequin confortatuac eri deiten gara tribulationeã, *aleguera triftetián, dohatfu gaitzetfiac eta menofpreciatuac garenean, abundos eta bihotz onetaco, paubrecián eta peituan: finean vici erideiten gara herioan-ere. Bada hitz gutitan erraitera, guçaz onic içatecotz, Scriptura gucian diligentqui bilhatu eta eriden behar duguna da, * Iefus Chrift gure Iauna, eta haren moienez Iainco Aitaz prefentatzen eta emaiten çaizquigũ on gratiazcoac eta complituac vngui eta eguiazqui eçagut ditzagun. Ecen nehorc Leguea eta Propheta guciac vngui mira eta confidera ditzaneã, eztu eridenen hitzbat-ere hunetara beha eztagoenic eta hunetara guidatzen ezgaituenic. * Bada intelligẽtiataco eta çuhurtziataco thefaur guciac Iefus Chrift Iaunean gordeac diradenaz gueroz eztugu certaco berce, chedetara buru daguigun, baldin gure nahi propiz iaquiara eta dacuffagularic, eguiazco arguitic aldaraturic eta erau eiric, gueçurrezco ilhumbeari, gure damnationetan iarreiqui nahi ezpagaizquio. Eta hunetacotzat dio S. Paulec ecen * eztuela deus iaquitera ez eçagutzera eftimatu vkan Iefus Chrift baicén, eta hura crucificatua. Ecen haraguiaren opinioneari eçagutze hunen beharquia gauça communa eta gauça bachoa dela iruditzen baçayoere, halacoa da, non afeo baita eta merecí baitu, gure mende gucia hartara gogoatuqui applica deçagun. Eta eztuquegu gure dembora galdu, gure adimendu eta affectione gucia hartan probechatzera eta auançatzera emplegatu duquegun orduan. * Iaincoaren eçagutze eguiazco haur hain complimendu handitaco denaz gueroz, hunen eguiazqui vkaitea baicen, gure arimén doctrina fpiritualarençat, cer berceric mundu hunetan defira ahal gueneçaque? hunez * Iaincoaren imaginara transfor-

Rom. 5. 3.
*2. Cor. 6. 10
*Ioan. 17. 3
*Colofs. 2. 3
*1. Cor. 2. 2.
*Ioan. 17. 3
2. Cor. 3. 18 eta 5 21.

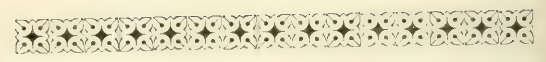
transformatzen garela, eta haren inftotaffunean participant eguin içanic, haren irudi gloriazcoa gutan imprimitzen dela, *eta Iefus Chriftẽ moienez harẽ haour eta heredero eguinic ceruëtaco refumá cõplituqui poffedituren dugula feguratzen garenaren gainean? Bada egundanoz gueroztic Iaincoa bethi eçagutzera eman içan da eta contemplatzera: baina gucietaco claroquiena Iefus Chriften beguithartean. Harren ezta fori Iaincoac eman draucun moien hunetaric den gutiena-ere aldara ez erauz gaitecen. Baina da gueiz neceffario gure adimendua bere ahal guciaz Scripturan arrafta eta funda dadin, ikas deçaguncat Iefus Chrift Iaunaren, gure remedio bakoitzaren eçagutzen, harçaz Iainco Aita perfectione gucia bera baithan duenagana guida gaitecençat *ecen hura da bidea, eguia eta vicitzea, nehor ezta haren moienez baicen Aitagana ioaiten. Bada berriz erraitera, huna non confiftitzen den fecula hunetan guiçonée comprehendi ahal deçaqueten eta ikaffi behar duten fapientiá: ceini ez Ainguerue ez guiçonec, ez hilec ez vicic ezpaitraucа deus eratchequiteco ez edequiteco. Haur da bada chedea, non gure adimendua arraftatu eta pauffatu behar baitugu, deus hunequin guretic nahaftecatu gabe, ez eta huni eratchequi lequidion doctrinaric batre recebitu gabe. *Ecen gure faluamenduco beharquian, hunetan iracaften çaicunaz berçalde fyllaba baten-ere iracaftera iarten liçatena, behar da maradicatutan eduqui Iaincoaren eta haren Eliçaren aitzinean.

*Rom. 8.17

*Ioan 14.6

*Gal. 1.8. apoc. 22.18

TESTAMENTV ÇAHARRAC eta berriac iracaſten draucuten guciaren ſommarioa.

Eſtamẽtu çaharreco liburuẽc iracaſten gaituzte ecen Adamec, Noec, Abrahamec, Iſaac-ec, Iacob-ec, Dauid-ec eta berce gure Aitéc adoratu vkan duten Iaincoa, dela eguiazco Iaincobat bera, bothere gucitaco eta eternal: bere ontaſſun handiagatic cerua eta lurra eta hetan diraden gauça guciac bere Hitzaz creatu dituena, ceinaganic gauça guciac heldu baitirade, eta hura gabe deuſec içateric eztu. Ceinec eguiten baitu iuſtitia eta miſericordia, bayeta goitico gauça guciac gauça gucietan eta leku gucietan, berac placer duen beçala. Eta ezta nehor hain auſartic içateco, non hari derrón, cergatic eguiten duena, hunela edo hala eguiten duen.

Guehiago, liburu hec declaratzẽ draucute, nola Iainco gucizco gorác eta bothere gucitacoac, berce gauçác creatu cituen ondoan, creatu vkan çuen Adam lehen guiçona, bere irudi eta imagina ſpiritualera, hura eguiten çuelaric gauça gucién iabe lurrean. Baina deabruaren inuidiaz eta enganioz deſobedientiatan eror cedin Adam bere Creaçalearen manamenduaren iragaitez eta hauſtez: eta bere bekatuaz halaco kotſua eta poçoina mundura eman vkan du, non haren arraçatic heldu garen gucioc gure naturaz Iaincoaren hiraren eta punitionearen digne baicara: herioaren eta damnationearen ſuiet, eta deabruaren tyranniaren eta botherearen meneco eguin içanic.

Halaber, liburu noble eta excellent hetaric eçagutzen dugu, nola Iaincoac lehenago promettatu vkan cerauẽ Adami, Abrahami, Iſaac-i, Iacob-i, Dauid-i, eta anhitz berce lehenagocori, ecen igorriren luela dohain onezco hacia, Ieſus Chriſt bere Seme gure Saluadorea:

eta hare deliuraturē eta idoquirē lituela bekatutaric eta deabruaren tyranniatic eta ſuiectionetic, fede viciz eta obratzen luen ſinheſtez promes hec ſinhetſiren lituzten gueiac, hura baithan berean eçarten lutelaric bere confidança eta ſperança gucia, eta promettatu içan çayen beçala deliuraturen eta libertatetan eçarriren-ere baliradela.

Guehiago liburu hec aditzera emaiten draucute eta iracaſten gaituzte nola lehenagoco Aita Iſraelitác, promettatu içan çayen deliurançaren beguira ceuden bizquitartean (ceren guiçona baita hambat natura ſierretaco eta corrumpitutaco, non ezpaitu bere burua hain bekatore eçagutu nahi non Redemptore promettatuaren behar den) Iaincó Iaunac eman vkan çuen bere Leguea Moyſeſez, bi harrizco taulatan ſeribatua: harçaz guiçonée eçagut leçatençat cer den bekatua eta guiçonaren bihotzeco eta gogoco malitiá eta gaichtataſſuna, halatan affectionatuquiago eta ondicozago Ieſus Chriſten ethortea deſira leçatençat, hare bekatuaren menetic deliura eta redemi litzançat, Legueac ez Legueco ſacrificioée ecin citzaqueiztenaz gueroz, ecen hec deus etzuten cerbitzatzen Ieſus Chriſtec bekatuaren abolitzeco eta iraunguiteco bere gorputz propriaz eguin behar çuen eguiazco oblationearen repreſentatzeco baicen.

Teſtamentu berrico liburuëz den becembatean, hec aditzera eta eçagutzera emaiten draucute, nola Ieſus Chriſt Regue eta Meſſias handi promettatu içan cena (cein baita Iainco eguiazco gauça guciaren gainetic laudatzecoa) Teſtamentu çaharreco liburuëtan figuratua eta repreſentatua, nola azquenecotz haren Aitac bere baithan ordenatu eta arraſtatu çuen demborán mundu hunetara igorri vkan duen: baitzén iniquitate eta gaichtaqueria gueiac regnatzen çuen demborá. Bada Ieſus Saluadorea igorri içan da, eta haragui humano harturic, eta herio eta paſſione iraganic reſuſcitatu içan da: ez nehore eguin ahal lituqueen obra onén caufaz (ecen gueiac ciraden bekatore) baina bere erranetan eta eguinetā bethiere eguiati den Iaincoac bere gratia promettatu çuenaren abraſtaſſun handiac eman lietzagun-

çat, eta bere miſericordiaz ſalua guençançat.

Bada Teſtamentu berrian claroqui eracuſten çaicu, nola Ieſus Chriſt eguiazco Bildotſa, eta guiçonén bekatuac edequitẽ dituen eguiazco oblationea, ethorri içan den bere Aitaren eta gure artean baquearen eguitera, eta harequin gratiatan eta amoriotan gure eçartera: gure bekatuac bere odolaz ikuciric eta garbituric, eta gu deabruaren ſuiectionetic deliuraturic eta idoquiric adopta eta Iaincoaren haour eguin guençançat, eta bere Aitaren Reſuma çabaleco eta complituco herederoquide berequin eguin guençançat.

Eta Iaincoac eguin drauzquigun on handi eta excellent hauc eçagut ditzagunçat, emaiten draucu bere Spiritu ſaindua, ceinec ſinhets eraciten baitraucu Iainco Aita baithan, eta harc igorri duen Regue eta Meſſiaſa baithan. Ecen ſegur, Spiritu ſainduaren operationea gabe (ceinec inſtruitzen eta ſinheſten dugun gauça guciaz certificatzen eta ſeguratzẽ baiquaitu) ecin ſinheſts gueneçaque nola Meſſiaſa igorri vkan duen Iaincoac mundu hunetara, ezeta nola Meſſias hura Ieſus den. Ecen S. Paulec erraiten duen beçala, Nehorc ecin eguiazqui cõfeſſa deçaque, Ieſus Iainco eta Iaun dela eta harc ſaluatzeco botherea duela, baldin Spiritu ſainduarẽ moienez eta inſpirationez ezpada. Spiritu hunec berac teſtificatzen eta ſinheſts eraciten drauca gure ſpirituari, ecen Iaincoaren haour garela, eta erauſten eta çabaltzen du gure gainera S. Paulec Corinthianoetaratco epiſtolán ſcribatzen duen charitate eta amorio hãdia. Fedeaz eta charitateaz berçalde, Spiritu hunec berac emaiten draucu ſperança vkaiteco verthutea, baita ſegurançarequin vicitze eternalaren eta ſeculacoaren beguira egoitebat, eta vicitze hartaco ſegurançá emaiten draucu, preſtuzco beharquian bahi on batec ſegurança emaiten duen ançora: eta anhitz berce dohain eta gratia ſpiritual-ere emaiten draucu S. Paulec Galatianoetaratco epiſtolán erraiten duen beçala. Bada fedearen fructua eta irabacia ezta guti eſtimatzeco, ez verthute chipitaco: ecen Ieſus Chriſt Iauna baithara dugun fedeaz (cein charitatezco obrez eracuſten baita, hartara nehor inci-

tatzen duelaric) iuſtificatzen eta ſanctificatzen gara: erran nahi da, ecen Iaincoac, Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aitac (ecin gure Aita-ere baita, Ieſus Chriſtez eguin içan çaicun adoptionearen cauſaz) bere gratia puragatic eta ontaſſunagatic iuſto eta ſaindu gadutzala Ieſus-Chriſt bere Seme gure Iaunaren merecituaren eta ſatiſfactionearen verthutez, gure bekatuez eſtimationeric ez conturic batre eguiten eztuelaric, eta hayen cauſaz eta reſpectuz herio eta pena eternalera condemnatzen ezgaituelaric.

Guehiago, ethorri içan da mundu hunetara Ieſus Chriſt, harçaz eta hartan hure bekatuetaric purgaturic eta ſanctificaturic, vngui eguiteco exemplu hura baithan har gueneçançat, haren vorondateari iarreiquiz, obra onic eguinez, haraguiaren obra eta eguitate guciez renuntiatuz, eta gogo eta vorondate preſt eta deliberatu batez Iauna, berac manu beçala, cerbitzatuz, gure vici gucian iuſtoqui eta ſainduqui gure içatea iraganez: gu iayo gabe Iaincoac guçaz eguinen ciradela preparatu eta ordenatu cituen obra onez bethi eracuſten dugularic ecen fedezco gratia eta dohain hunetara deithuac garela. Eta obra on hauc eguiten eztituenac, eracuſten duque claroqui, ecen eztuqueela hare Ieſus Chriſtec gutaric batbederaganic galdeguitẽ duẽ fedea.

Saluadore hunegana bada ioan eta retiratu behar gara, huni bihotz on eta libre batez iarreiqui behar gaitzaitza, iracats gaitzançat: ecen hura da gure Magiſtrua eta Iabea emeric eta gogaberaric, bayeta gure exemplua eta patroina, harenganic vngui vicitzeco manerá ikaſſi behar dugu.

Eta berçalde, hura da gure arimén Ipizpicua eta Paſtora, hura da berac bere vorondate propriz guregatic bere odola iſſuri duen Sacrificadore handia, Iaincoaren eta gure arteco Arartecoa eta baque eçarlea, Iainco Aitaren eſcuinean iarria dena, gure Aduocat eta Ararteco guregatic interceditzen eta othoitz eguiten duena: eta gauça ſegura eta guerthua da, berac ſeguratu eta iracatſi gaituen beçala, ecen hare bere Aitaganic impetraturen duela, cerere hari berari edo haren icenean ha-

ren Aitari eſca bagaquitza, baldin eſquez gaudenean ſinheſten badugu, hala eguinen draucula : ecen hala promes draucu eta bere hitzaren Iabe da. Bada bekatutan eror bagaitez, eztaguigula dudaric eguiazco dolurequin (ceinetara bere predicationén hatſeandanic Ieſus Chriſtec gomitatzen eta exhortatzen baiquaitu) eta eguiazco federequin throno realera ioaitera, non hura baita iarria, ez rigorez vſat deçançat, baina eſcaturen diradeney gratia daguiençat: eta halatan miſericordia eguinen draucu : ecen hura ethorri içan da mundura, bere gratiaz bekatoreac ſalua ditzançat.

Ieſus Chriſt haur bera da bere Aitaz determinatu eta ordenatu içan çayon demborán, ethorriren-ere dena, eta bere thronoan maieſtate handirequin iarriric, guiçon guciac iugeaturen dituena, eta batbederari vnguia bada gaizquia bada, eguin duqueenaren araura rendaturen draucana. Eta bere eſcuinecoey, vicitze eternalaren beguira egon diratenev, erranen draue, Çatozte, vicitze eternalaren vkaiteco ene Aitaz elegitu içan çaretenác, har eçaçue poſſeſſione munduaren creationetic preparatu eta aſſignatu içan çaiçuen reſumán. Eta berçaldera, haren ezquerrean diratenev, erranen draue, Parti çaitezte eneganic, creatura maradicatuác eta reprobatuác, eta çoazte deabruari eta haren aingueruey preſt eta paratua dauen ſu eternalera. Eta orduan date munduaren fina, Ieſus Chriſtec bere etſay gucién gainean victoria vkanic, Iainco bere Aitari, orain harenganic daducan reſumá rendatu eta eman drauqueonean.

Eta erran diraden gauça hauc eçagut ditzagunçat, Iaincoaren vorondate ona içan da, haren Spiritu ſainduaz eman lequizquigun Bibleco liburuac ſcribuz, eta hetango doctrinaren predicationea licén, eta doctrinarequin Sacramenduac, doctrina hartango eguiá eiguilatua beçala licençat. Bada hauc guciac eguin içan dirade eçagut eta ſinhets deçagũçat ecen eztela Iainco eguiazcobat eta promettatu beçala harc igorri duen Ieſus Chriſtbat baicen, eta ſinheſtez vicitze eternala Ieſus Chriſt hunez dugunçat.

Hunez berce fundamentic ecin nehorc eçar deçaque

Iefus Chriften Eliçán, ceinen gainean Eliçá fundatua baita, eta S. Paulec deſiratzen du, hunez berce ſederic, edo Iefus Chriſtez den ſaluamenduaz berceric predicaturen duen gucia Iaincoac deſeguin, abyſma eta ſunſi deçan, are cerutic ethorri Ainguerubat baliz-ere.

Bada Iainco Aitari, ceinaganic eta ceinez eta ceinenac baitirade gauça guciac, eta Iefus Chriſt haren Seme gure Iaun eta redemptoreari, eta Spiritu ſainduari dela ohore eta gloria ſecula ſeculacotz. Amen.

TESTAMENTV BERRICO

liburuën icenac.

Euangelioa S. Mattheuen araura.	28 cap.
Euangelioa S. Marc-en araura.	16 cap.
Euangelioa S. Luc-en araura.	24 cap.
Euangelioa S. Ioannen araura.	21 cap.
Apoſtoluén Acteac.	28 cap.

S. PAVLEN EPISTOLAC.

Romanoetara.	16 cap.
1 Corinthianoetara.	16 cap.
2 Corinthianoetara.	13 cap.
Galatianoetara.	6 cap.
Epheſianoetara.	6 cap.
Philippianoetara.	4 cap.
Coloſſianoetara.	4 cap.
1 Theſſaloniceanoetara.	5 cap.
2 Theſſaloniceanoetara.	3 cap.
1 Timotheogana.	6 cap.
2 Timotheogana.	4 cap.
Titegana.	3 cap.
Philemongana.	1 cap.
Hebraicoetara.	13 cap.

EPISTOLA CATHOLICOAC.

S. Iacqueſec.	5 cap.
1 S. Pierriſec.	5 cap.
2 S. Pierriſec.	3 cap.
1 S. Ioannec.	5 cap.
2 S. Ioannec.	1 cap.
3 S. Ioannec.	1 cap.
S. Iudac.	1 cap.
Apocacalypſea.	22 cap.
Gucietan.	260 cap.

IESVS CHRISTEN

EVANGELIO SAINDVA S. MATHEVEN ARAVRA.

CAP. I.

1 Iesus Christen burhasso eta haraguiaren aranzez a-tzinecoac. 18 Nola hura Spiritu sainduaganic concebituric. Maria virgina Iosephen emaztegaia vtzin izan den. 21 Cergatic icen eman çayon Iesus. 23 Emmanuel.

1 * IESVS CHRIST Dauid-en semearen, Abrahamen semearen generationeco Liburuä. — *Luc. 3. 24*

2 * Abrahamec engẽdra ceçã Isaac. — *Gen. 21. 2.* * Eta Isaac-ec engendra ceçan Iacob. — *Gen. 25. 24* *Eta Iacob-ec engendra citzan Iuda eta haren anayeac. — *Gen. 29. 35*

3 *Eta Iudac engendra citzan Phares eta Zara Thamarganic. — *Gen. 38. 27.* *Eta Pharesec engendra ceçan Esrom. — *1. Chro. 2. 5. ruth. 4. 18.* Eta Esromec engendra ceçan Aram.

4 Eta Aramec engẽdra ceçan Aminadab. Eta Aminadab-ec engẽdra ceçã Naasson. Eta Naas-

ſonec engendra ceçan Salmon.

5 Eta Salmonec engendra ceçan Booz Rachabganic. *Eta Boozec engendra ceçan Obed Ruthganic. Eta Obed-ec engendra ceçan Ieſſe.

6 *Eta Ieſſec engendra ceçan Dauid reguea. *Eta Dauid regueac engendra ceçan Salomon Vriaſen *emazte içanaganic.*

7 *Eta Salomonec engẽdra ceçan Roboam. Eta Roboamec engendra ceçan Abia. Eta Abiac engendra ceçan Aſa.

8 Eta Aſac engendra ceçan Ioſaphat. Eta Ioſaphatec engendra ceçan Ioram. Eta Ioramec engendra ceçan Ozias.

9 Eta Oziaſec engendra ceçan Ioatham. Eta Ioathamec engẽdra ceçan Achaz. Eta Achazec engendra ceçan Ezechias.

10 *Eta Ezechiaſec engendra ceçan Manaſſe. Eta Manaſſec engendra ceçan Amon. Eta Amonec engendra ceçan Ioſias.

11 *Eta Ioſiaſec engendra ceçan Iacim. Eta Iacimec engendra citzan Iechonias eta haren anayeac, Babylonerat eraman içan cira denean.

12 Eta Babylonerát eraman içan ciraden ondoan, *Iechoniaſec engendra ceçan Salathiel. *Eta Salathielec engendra ceçan Zorobabel.

13 Eta Zorobabelec engendra ceçan Abiud. Eta Abiud-ec engendra ceçan Eliacim. Eta Eliacimec engendra ceçan Azor.

14 Eta Azorec engendra ceçan Sadoc. Eta Sadoc-ec engẽdra ceçan Achim. Eta Achimec engendra ceçan Eliud.

1. *Sam.* 17. 12.
2. *Sam.* 12. 24.
1. *Reg.* 11. 43.
1. *Chron.* 3. 10.
2. *Reg.* 20. 21. *eta* 21. 18.
1. *Chron.* 3. 13.
5. *Reg.* 23. 34, *eta* 24. 1.
2. *Reg.* 24. 6.
1. *Chron.* 3. 16.
1. *Eſdr.* 5. 2.

15 Eta Eliud-ec engendra ceçan Eleazar. Eta Eleazarec engendra ceçan Mathan. Eta Mathanec engendra ceçan Iacob.

16 Eta Iacob-ec engendra ceçan Iofeph Mariaren fenharra, *ceinaganic iayo içan baita Iefus, cein erraiten baita Chrift.

17 Bada Abrahamganic Dauidgananoco generatione guciac, *dirade* hamalaur generatione. Eta Dauidganic Babylonerat eraman içan ciraden arteranocoac, hamalaur generatione. Eta Babylonerat eraman içan ciradenetic Chriftgananocoac, hamalaur generatione.

18 Bada Iefus Chriften fortzea hunela içan da. *Ecen Maria haren ama Iofephequin fedatua cela, hec elkargana gabe, içorra eriden cedin Spiritu fainduaganic.

19 Orduan bere fenhar Iofephec, ceren iufto baitzen eta ezpaitzuen hura *diffamatu nahi, fecretuqui vtzi nahi vkan çuen.

20 Baina gauça hauc gogoan cerabiltzala, huná, Iaunaren Ainguerua aguer cequion ametfetaric, cioela, Iofeph Dauid-en femeá, ezaicela beldur eure emazte Mariaren hartzera: ecen hartan cõcebitu dena, Spiritu fainduaganic duc.

21 Eta erdiren duc feme batez *eta deithuren duc haren icena Iefus. Ecen harc *faluaturen dic bere populua hayen bekatuetaric.

22 Bada haur gucia eguin içan da, Iaunac Prophetáz erran vkan çuena compli ledinçát, cieola,

23 *Huná, virginabat içorra içanen da, eta er-

Luc. 1. 27.

Deut. 24. 1

Luc. 1. 31.
Act. 4. 12

Efa. 7. 14.

diren da ſeme batez, eta deithuren duté haren icena Emmanuel, cein erran nahi baita hambat nola, Iaincoa gurequin.

24 Lotaric iratzarturic bada Ioſephec eguin ceçan Aingueruäc manatu ceraucan beçala, eta har ceçan bere emaztea.

25 Eta etzeçan hura eçagut, bere lehen ſemeaz erdi cedino: eta deiceçã harẽ icena Ieſus.

CAP. II.

1 *Chriſt Bethlehemen iayo.* 11 *eta Orientetic ethorri Çuhurrez adoratu.* 13 *Guero Ioſephec hala manamendu vkanic Ieſus eta haren ama Maria harturic Egyptera ihes eguiten.* 16 *Herodeſec haour chipiac hiltzen.* 21 *Ioſeph ama-ſemequin Egyptetic itzuliric, Nazarethera ethorten.*

1 Ayo cenean bada Ieſus Bethlehem Iudeacoan regue Herodeſen demborán, huná, Çuhurrac Orientetic ethor citecen Ieruſalemera,

2 Cioitela, Non da Iuduén regue iayo dena? ecen ikuſſi dugu haren içarra Orientean, eta ethorri gara hura adora deçagunçat.

3 Bada regue Herodes ençunic *hori* trubla cedin, eta Ieruſaleme gucia harequin.

4 Eta bilduric Sacrificadore principal guciac eta populuaren Scribác, informa cedin hetaric non Chriſt ſortzeco cen.

5 Eta hec erran ciecçoten, Bethlehem Iudeacoan, ecen hunela ſcribatua duc Prophetáz,

Mich. 5. 2. *ioan.* 7. 42.

6 *Eta hi Bethlehem Iudaco lurrá, ezaiz Iu-

daco gobernadorén arteco chipiena, ecen hireganic ilkiren duc, Ifrael ene populua bazeaturen duen gobernadorea.

7 Orduan Herodes fecretuqui Çuhurrac deithuric informa cedin hetaric diligentqui, içarra aguertu içan çayen demboráz:

8 Eta hec Bethlehemerat igorriric, erran ciecén, Ioanic informa çaitezte diligẽtqui haourtchoaz: eta eriden duqueçuenean, iaquin eraci iecadacue, nic-ere ethorriric adora deçadan hura.

9 Hec bada reguea ençunic parti citecen: eta huná, Orientean ikuffi vkan çuten içarra hayén aitzinean ioaiten cen, haourtchoa cen lekuaren gainera ethorriric gueldi cedino.

10 Eta içarra ikuffiric bozcario handiz boz citecen haguitz.

11 Eta etchera farthuric eriden ceçatẽ haourtchoa bere ama Mariarequin: eta ahozpez adora ceçaten hura, eta bere thefaurac defplegaturic prefenta cietzoten eftrenác, vrrhe, encenfu, eta myrrha.

12 Eta diuinoqui ametfetan aduertitu içanic ezlitecen Herodefgana itzul, berce bidez retira citecen bere comarcarát.

13 Bada hec retiratu eta, huná, Iaunaren Ainguerua aguertzen çayó Iofephi, dioela, Iaiquiric har itzac haourtchoa eta haren ama, eta ihes eguic Egyptera: eta aicén han *nic* darraqueadano: ecen Herodefec bilhaturen dic haourtchoa hiltzeco.

14 Iofephec bada iratzarri eta, har citzan

haourtchoa eta haren ama gauaz, eta retira cedin Egyptera.

15 Eta egon cedin han Herodeſen finerano, Iaunac Prophetáz erran çuena cõpli ledinçát, cioela *Egyptetic deithu vkã dut neure Semea.

Oſe. 11: 1.

16 Orduan Herodeſec ikuſſiric nola Çuhurréz enganatu içan cen, aſſerre cedin haguitz: eta *bere gendea* igorriric hil citzan Bethlehemen eta haren aldiri gucietan ciraden haour bi vrthetaco eta behereco guciac, Çuhurretaric diligentqui informatu içan cen demboraren araura.

17 Orduan compli cedin Iaunac Hieremias Prophetáz erran vkan çuena, cioela,

Hier. 31. 15

18 *Voza Rhaman ençun içan da, deithore eta nigar eta auhen handi. Rachel bere haourracgatic nigarrez egon, eta ezta conſolatu nahi içan, ceren eztiraden.

19 Baina Herodes hil eta, huná, Iaunaren Ainguerua aguer cequión ametſetan Ioſephi Egypten,

20 Cioela, iaiquiric har itzac haourtchoa eta haren ama eta ioan adi Iſraeleco lurrerát, ecen haourtchoaren arimarē ondoan çabiltzanac hil içan dituc.

21 Harc bada iratzarri eta, har citzan haourtchoa eta haren ama, eta ethor cedin Iſraeleco lurrera.

22 Baina ençunic ecen Archelauſec regnatzen çuela Iudean bere aita Herodeſen lekuan, beldur cedin hara ioaitera: eta ametſetã diuino-

qui aduertituric retira cedin Galileaco bazterretarát.

23 Eta *hara* ethorriric habita cedin Nazareth deitzen den hirian: Prophetéz erran içan cena compli ledinçat, ecē Nazareno deithuren cela.

CAP. III.

1 *Ioanneſec penitentiá eta Chriſten ethortea predicatzen.* 4 *Ioanneſen veztidurá eta viandá.* 6 *Bekatuén confeſſionea.* 7 *Ioanneſec Phariſeuac reprotchatzen.* 8 *Penitentiazco fructuac.* 9 *Abrahamen haour.* 10 *Aizcorá arbore erroan.* 11 *Vrez eta Spiritu ſainduazco Baptiſmoa.* 12 *Bahea eſcuan, laſtoa ſuraco, eta bihia granereraco.* 13 *Chriſt batheyatu.*

1 *BAda dembora hartan ethor cedin Ioãnes baptiſta, predicatzen çuela Iudeaco deſertuan:
2 Eta cioela, Emenda çaitezte: ecen ceruëtaco reſumá hurbil da.

Marc. 1. 4. luc. 3. 3.

3 Ecen haur da Eſaias Prophetáz erran içan cena, cioela, *Deſertuan oihuz dagoenaren voza *da,* Appain eçaçue Iaunaren bidea, çucen itzaçue haren bideſcác.

Eſa. 40. 3. marc. 1. 3. luc. 3. 4. ioan. 1. 23.

4 *Ioannes hunec bada çuen bere abillamendua camellu biloz, eta larruzco guerricoa bere guerruncean inguru: eta haren viandá cen othiz eta baſſa eztiz.

Marc. 1. 6.

5 *Orduan ethor cedin harēgana Ieruſaleme eta Iudea gucia, eta Iordanarē inguruco comarca gucia.

Marc. 1. 5. luc. 3. 7.

6 Eta batheyatzen ciraden harēganic Iorda-

nean, bere bekatuac confeſſatzen cituztela.

7 Ikuſſiric bada anhitz Phariſeuetaric eta Sadduceuetaric ethorten ciradela haren baptiſmora, erran ciecén, *Vipera caſtá, norc auiſatu çaituzte hira ethortecoari ihes daguioçuen?

Berriz. 12. 34. *eta* 23. 33. *luc.* 3. 7.

8 Eguin itzaçue bada fructuac emendamenduaren digneac.

9 Eta ezteçaçuela preſumi ceuroc baithan erraitera, *Abraham dugu aita: ecen badiotſuet, Iaincoac harri hautaric-ere Abrahami haour ſuſcita ahal dieçaqueola.

Ioan. 8. 39. *act.* 13. 27.

10 Bada ia aizcorá arborén errora eçarria da: *beraz arbore fructu onic eguiten eztuen gucia piccatzen da eta ſura egoizten.

Berriz. 7. 19.

11 *Eguia da, nic batheyatzen çaituztet vrez emendamendutara: baina ene ondoan ethorten dena, ni baino borthitzago da, ceinen çapatén ekarteco ezpainaiz digne: harc batheyaturen çaituzté Spiritu ſainduaz eta ſuz.

Marc 1. 8. *luc.* 3. 16. *ioan.* 1. 26. *act.* 1. 5.

12 *Bere bahea bere eſcuan du, eta garbituren du bere larraina: eta bilduren du bere oguibihia granerera: baina laſtoa choil erreren du behinere hiltzen ezten ſuan.

Luc. 3. 17.

13 *Orduan ethor cedin Ieſus Galileatic Iordanera Ioanneſgana, harenganic batheya ledinçát.

Luc. 3. 21. *marc.* 1. 9.

14 Baina Ioanneſec haguitz empatchatzen çuen hura, cioela, Nic behar diat hireganic batheyatu, eta hi ethorten aiz enegana?

15 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran cieçón, Vtzac oraingotz: ecen hunela complitu behar

diagu iuftitia gucia. Orduan vtzi ceçã *equitera*.

16 Eta Iefus batheyatu cenean, bertan ilki cedin vretic: eta huná, irequi içan çaizcan ceruac, eta ikus ceçan Iaincoaren Spiritua vffo columba baten guiffán iaufsten eta haren gainera ethorten.

17 Eta huná vozbat cerutic, cioela, *Haur da ene Seme maitea, ceinetan neure atfeguin ona hartzen baitut.

2. Pier. 1. 17. Coloff. 1.13

CAP. IIII.

1 Chrift defertuan barur eguin ondoan Satanez tentatu. 11 Eta Aingueruez cerbitzatu. 17 Predicatzen hafi. 18 Guero Pierris eta Andriu, Iaques eta Ioannes deithuric. 23 Euangelioa du Galilean predicatzen eta eri anhitz fendatzen.

1* ORduan Iefus eramã cedin Spirituaz defertura, deabruaz tenta ledinçát.

Marc 1. 12 Luc 4. 1.

2 Eta barurtu cituenean berroguey egun eta berroguey gau, finean goffe cedin.

3 Eta ethorriric harengana tentaçaleac erran ceçan, Baldin Iaincoaren Semea bahaiz, errac harri hauc ogui eguin ditecen.

4 Baina harc ihardeften çuela erran ceçan, Scribatua duc, *Ezta guiçona ogui beretic vicico, baina Iaincoaren ahotic ilkiten den hitz orotaric.

Deut. 8. 3.

5 Orduan hura du eramaiten deabruac Ciuitate faindura, eta du eçarten templeco pinacle gainean.

6 Eta diotſó, Baldin Iaincoaren Semea bahaiz, egotzac eure buruä beherera: ecen ſcribatua duc, *Ecen cargu emanen drauëla hiçaz bere Aingueruëy, eta bere eſcuetan eramanen autela, eure oinaz harrian behaztopa ezadinçát.

*Pſal.*91.11.

7 Erran cieçon Ieſuſec, Berriz ſcribatua duc, *Eztuc tentaturen eure Iainco Iauna.

Deut. 6.16

8 Berriz hura du eramaiten deabruac gucizco mendi gora batetara, eta eracuſten drautza munduco reſuma guciac eta hetaco gloriá:

9 Eta diotſó, Hauc gucioc emanẽ drauzquiat, baldin ahozpez adora baneçac.

10 Orduan diotſó Ieſuſec, Habil Satan, ecen ſcribatua duc: *Eure Iainco Iauna adoraturen duc, eta hura bera cerbitzaturen duc.

Deut. 6.13, 20, *eta* 10.20.

11 Orduan vtziten du hura deabruac: eta huná, Aingueruäc ethor citecen, eta cerbitzatzen çuten hura.

12 *Eta ençun vkan çuenean Ieſuſec, ecen Ioannes preſonér cela, retira cedin Galileara.

Marc. 1.14 *luc.* 4.14. *ioan.* 4.45.

13 Eta vtziric Nazareth, ethor cedin eta habita Capernaum itſas aldecoan, Zabulongo eta Nephthalingo bazterretan:

14 Compli ledinçát Eſaias Prophetáz erran içan cena, cioela,

15 *Zabulongo lurrá eta Nephtalingo lurrá itſaſſorraco bide *aldean* Iordanaz berce aldetic, Gentilén Galileá:

Eſa. 9.1.

16 Populu ilhumbean cetzanac argui handi ikuſſi vkan du: eta herioaren regionean eta itzalean ceunçaney argui altchatu içan çaye.

17 *Orduan-danic has cedin Iefus predicatzen, eta erraiten, Emenda çaitezte: ecen hurbil da ceruëtaco refumá. Marc. 1. 15

18 *Eta Iefufec Galileaco itfas aldean çabilala, ikus citzan bi anaye, Simon, Pierris erraiten dena, eta Andriu haren anayea, egoizten çutela farea itfaffora (ecen pefcadore ciraden.) Marc. 1. 16

19 Eta diofte, Çatozte ene ondoan, eta eguinen çaituztet guiça pefcadore.

20 Eta hec bertã vtziric fareac iarreiqui içan çaizcan.

21 Eta handic aitzinago iraganic, ikus citzan berceric bi anaye, Iaques Zebedeoren *femea,* eta Ioannes haren anayea, vnci batetan bere aita Zebedeorequin, bere farén adobatzen ari ciradela: eta dei citzan.

22 Eta hec bertan vncia eta bere aita vtziric iarreiqui içan çaizcan.

23 Eta inguratzen çuen Galilea gucia Iefufec, hayén fynagoguetan iracaften ari cela, eta refumaco Euangelioa predicatzen çuela, eta fendatzen çuela eritaffun mota gucia, eta langore mota gucia populuaren artean.

24 Orduan io ceçan haren famác Syria gucia: eta prefenta cietzoten gaizqui ceuden guciac, eritaffun diuerfez eta tormentaz eduquiac, eta demoniatuac, eta lunaticoac, eta paralyticoac: eta fendatzen cituen.

25 Eta gendetze handi iarreiqui cequión Galileatic, eta Decapoliftic, eta Ierufalemetic, eta Iudeatic, eta Iordanaz berce aldetic.

CAP. V.

3 *Dohatſuac cein diraden.* 13 *Apoſtoluac deitzen lurreco gatz eta munduco argui.* 14 *Mendi gaineco ciuitatea ecin eſtal, eta nehorc ez candela vicia gaitzurupean eçarten.* 16 *Obra onac.* 17 *Chriſt certara ethorri.* 19 *Fidelén eguimbidea.* 21 *Hilitzecáz, gaitzerizteaz, adulterioaz.* 29 *Eſcuineco beguiaz eta eſcuaz.* 31 *Senhar emaztén ſeparationeaz.* 33 *Ez iniuriatzeco.* 39 *Iniuria ſuffritzeco.* 44 *Etſayac onheſteco, eta perſecutatzaleacgatic othoitz eguiteco.* 48 *Perfectionea.*

1 Eſus bada ikuſſiric gendetzeac, igan cedin mendi batetara: eta iarri cenean hurbildu içan çaizcan bere diſcipuluac.

2 Eta bere ahoa irequiric iracaſten cituen, erraiten çuela.

Luc 6. 20. 3 *Dohatſu *dirade* ſpirituz paubreac: ceren hayén baita cerūētaco reſumá.

Luc 21. 6. 4 *Dohatſu *dirade* nigarrez daudenac: ceren hec conſolaturen baitirade.

Eſa. 61. 2. 5 *Dohatſu *dirade* emeac: ceren hec lurra heretaturen baitute.

*Pſal.*37.11. *Pſal.*24.4. *Eſa.*55.1. 6 *Dohatſu *dirade* iuſtitiaz goſſe eta egarri diradenac: ceren hec aſſeren baitirade.

7 Dohatſu *dirade* miſericordioſoac: ceren hæy miſericordia eguinen baitzaye.

Pſal. 24.4. 8 *Dohatſu *dirade* bihotzez chahu diradenac: ceren hec Iaincoa ikuſſiren baituté.

9 Dohatſu *dirade* baquea procuratzen dutenac: ceren hec Iaincoaren haour deithurē baitirade.

10 *Dohatſu *dirade* iuſtitiagatic perſecutatzen diradenac: ceren hayén baita ceruëtaco reſumá. 1. Pier. 3. 14 eta 4. 14

11 Dohatſu içanen çarete nehorc iniuria erran drauqueçueneã, eta perſecutatu çaituqueztenean, eta hitz gaichto gucia erran duqueitenean çuen contra, gueçurrez ene cauſaz.

12 Boz eta aleguera çaitezte, ceren çuen ſaria handi baita ceruëtan: ecen hala perſecutatu vkan dituzté çuen aitzineco Prophetác.

13 *Çuec çarete lurreco gatza: eta baldin gatza gueçat badadi, cerçaz gaciturен da? ezta guehiagoric deuſgay camporat iraizteco eta guiçonéz ohondicatu içateco baicen. Marc. 9. 50 luc. 14. 34.

14 Çuec çarete munduco arguia. Ecin eſtal daite ciuitate mendi gainean iarria.

15 *Eta eztute iraichequiten candelá eta hura eçarten gaitzurupean, baina candelerean, eta argui eguiten draue etcheco guciey. Marc. 4. 21 luc. 8. 16. eta. 11. 33.

16 *Hala argui begui çuen arguiac guiconén aitzinean, çuen obra onac ikus ditzatençat, eta glorifica deçaten çuen Aita ceruëtan dena. 1 Pier. 2. 12

17 Eztuçuela vſte ecen Leguearen edo Prophetén abolitzera ethorri naicela: eznaiz ethorri abolitzera, baina complitzera.

18 *Ecen eguiaz diotſuet, iragan daiteno ceruä eta lurra, iotabat edo punctu hutsbat ezta Leguetic iraganen, gauça guciac eguin diteno. Luc. 16. 17.

19 *Norc-ere beraz hautſirẽ baitu manamendu chipién hautaric bat, eta iracatſiren baititu hunela guiçonac, chipién deithuren da *hura* ce- Iac. 2. 10.

ruëtaco reſumán: baina norc-ere eguinen baititu eta iracatſiren, hura handi deithuren da ceruëtaco reſumán.

Luc. 11.39.

20 Ecen erraiten drauçuet, baldin abundoſago ezpada çuen iuſtitiá *Scribena eta Phariſeuena baino, çuec etzaretela ſarthuren ceruëtaco reſumán.

Exo. 20.13. deut. 5, 17.

21 Ençun vkan duçue nola erraniçã içã çayẽ lehenagocoey, *Eztuc hilen: eta norc-ere hilen baitu, *hura* iudicioz punitu içateco digne date.

22 Baina nic erraiten drauçuet, ecen nor-ere aſſerretzen baitzayo bere anayeri cauſa gabe, iudicioz punitu içateco digne datela: eta norcere erranen baitrauca bere anayeri, Raká, *hura* cõſeilluz punitu içateco digne datela: eta norcere erranen baitrauca, Erhoá, ſuzco gehennaz punitu içateco digne datela.

23 Beraz baldin eure oblationea eramaiten baduc aldarera, eta han orhoit bahadi ecen hire anayeac baduela cerbait hire contra,

24 Vtzi eçac han eure oblationea aldare aitzineã, eta habil: lehen appointadi eure anayerequin, eta orduan ethorriric preſenta eçac eure oblationea.

Luc 12.58.

25 *Aicén adiſquide eure partida cõtraſtarequin ſitetz, harequin bidean aiceno, ezemón eure partida contraſtac iugeari, eta iugeac ezemón ſargeantari, eta preſoinean eçar ezadin.

26 Eguiaz erraiten drauat, ezaiz ilkiren handic, renda diroano azquen pelata.

27 Ençun vkan duçue ecen lehenagocoéy er-

ran içan çayela, *Eztuc adulterioric iauquiren. *Ex. 20.14.*

28 Baina nic erraiten drauçuet, Norc-ere beguiesten baitu emazteric, hura guthicia deçançat, hambatez adulteratu duqueela harequin bere bihotzean.

29 *Bada baldin eure begui escuinac trebuca eraciten bahau, idoqui eçac hura, eta iraitzac eureganic: ecen hobe duc hiretaco, gal dadin hire membroetaric bat, eta eztadin hire gorputz gucia egotz gehennara. *Berriz. 18. 8 marc. 9. 47.*

30 Eta baldin eure escu escuinac trebuca eraciten bahau, trenca eçac hura, eta iraitzac eureganic: ecen hobe duc hiretaco, gal dadin hire membroetaric bat, eta eztadin hire gorputz gucia egotz gehennara.

31 Halaber erran içan da, *Norc-ere vtziren baitu bere emaztea, bemó separationeco letrá: *Berriz 19. 7. deut. 24. 1. marc. 10. 4 luc 16. 18. 1. cor. 7. 10.*

32 Baina nic diotsuet, ecen norc-ere vtziren baitu bere emaztea, salbu paillardiçarẽ causaz, adulterio eguin eraciten draucala: eta nor-ere vtziarequin ezconduren baita, harc adulterio iauquiten duela.

33 Berriz ençun vkan duçue, ecen lehenagocoey erran içan çayela, *Ezaiz desperiuraturen, baina rendaturen drautzac Iaunari eure iuramendu promettatuac. *Leui. 19 12 exod. 20. 7.*

34 Baina nic diotsuet ezteçaçuen iura batre, ez ceruäz, ecen Iaincoaren thronoa da.

35 Ezeta Lurraz, ecen haren oinetaco alkia da: ezeta Ierusalemez, ecen regue handiaren ciuitatea da.

36 Halaber eure buruäz eztuc iuraturen, ecen bilobat churi ezpa beltz ecin daidic.

Iac. 5. 12. 37 *Baina biz çuen hitza bay, bay: ez, ez: eta hauçaz goiticoa, gaichtotic da.

38 Ençun vkan duçue, ecen erran içan dela,

Exo. 21. 24 *Beguia beguiagatic, eta hortza hortzagatic.

leuit. 24. 17 *deu.* 19. 11. 39 Baina nic erraiten drauçuet, *Eztieçoçuela refifti gaizquiari: baina baldin norbeitec

Luc. 6. 29. *rom.* 12. 17 1. *Cor.* 6. 7. io baheça eure efcuineco mathelán, itzul ieçóc bercea-ere.

40 Eta hiri auci eguin nahi drauanari, eta eure iaccá edequi, vtzi ieçoc mantoa-ere.

41 Eta norc-ere nahi vkanẽ baihau bortchatu lecoa baten *eguitera,* albeitindoa harequin biga.

Deut. 15. 8 42 *Efcatzen çayanari emóc: eta hireganic maillebatu nahi duena ezteçála iraitz.

43 Ençun vkan duçue ecen erran içan dela,

Leui. 19. 18 *On eritziren draucac eure hurcoari, eta gaitz eritziren draucac eure etfayari.

44 Baina nic erraiten drauçuet, Onhets itzaçue çuen etfayac, benedicaitzaçue maradicatzen çaituztenac, vngui eguieçue gaitz daritzuëney: *eta othoitz eguiçue oldartzen ça-

Luc. 23. 34. *act.* 7. 60. 1. *cor.* 4. 13. izquiçuenacgatic, eta perfecutatzen çaituztenacgatic.

45 Çuen Aita ceruëtan denaren haour çarençat: ecen *harc* ilki eraciten du bere iguzquia gaichtoén eta onén gainera, eta igorten du vria iuftoén eta iniuftoén gainera.

Luc 6. 32. 46 *Ecen baldin çuey on daritzueney on badarizteçue, cer fari vkanen duçue? eztute pu-

blica

blicanoéc-ere hori bera eguiten?

47 Eta baldin çuen anayey ſolament beguitharte eguiten badraueçue, cer guehiago eguiten duçue? eztute publicanoec-ere horrela eguiten?

48 Çareten bada çuec perfect, çuen Aita ceruëtan dena perfect den beçala.

CAP. VI.

1 *Elemoſynáz.* 5 *Othoitzáz.* 14 *Elkarri nola barkatzeco.* 16 *Baruraz.* 19 *Theſaur eguiteaz.* 24 *Iaincoa eta abraſtaſſunac ecin cerbitza.* 25 *Vicitze temporalaz artharic ez vkateco.* 33 *Iaincoaren reſumá eta hartaraco eguimbidea lehenic bilhatzeco.*

1 Eguirauçue çuen elemoſyná eztaguiçuen guiçonén aitzinean heçaz ikus çaiteztēçát: ezpere ſariric eztuçue vkanen çuen Aita ceruëtan dena baithan.

2 *Bada elemoſyna eguiten duanean, ezteçála trompettá io eraci eure aitzinean, hypocritéc eguiten duten beçala ſynagoguetan eta carriquetan, guiçonéz eſtima ditecēçát: eguiaz diotſuet recebitzen dutela bere ſaria. *Rom.* 12. 8.

3 Baina hic elemoſyna eguiten duanean, ezalbeilequi hire ezquerrac, cer eguiten duen hire eſcuinac.

4 Hire elemoſyná ſecretuã dēçat: eta eure Aita ſecretuã dacuſſanac, rēdaturen drauc aguerrian.

5 Eta othoitz eguiten duanean, ezaicela hy-

pocritác beçala: hæy laket ciayec congregationetan eta carrica cantoinetan çutic daudela othoitz eguitea, guiçonéz ikus ditecēçat: eguiaz erraiten drauçuet ecen recebitzen dutela bere ſaria.

6 Baina othoitz eguiten duanean, ſar adi eure gamberatchoã, eta eure borthá ertſiric, othoitz eguióc eure Aita ſecretuan denari: eta eure Aita ſecretuan dacuſſanac rēdaturen drauc aguerrian.

7 Bada othoitz eguiten duçuenean, ezteçaçuela anhitz edas Paganoéc beçala: ecen vſte dute bere anhitz edaſteaz ençunen diradela.

8 Etzaretela beraz hetarát irudi: ecen badaqui çuen Aitac ceren behar çareten, eſca çaquizquioten baino lehen.

Luc. 11. 2. 9 Hunela beraz çuec othoitz eguiçue, *Gure Aita ceruëtã aicena, ſanctifica bedi hire icena:

10 Ethor bedi hire reſumá. Eguin bedi hire vorondatea ceruän beçala lurrean-ere.

11 Gure eguneco oguia iguc egun.

12 Eta quitta ietzaguc gure çorrac, nola gucere gure çordunéy quittatzen baitrauegu.

Berriz. 13. 19. 13 Eta ezgaitzála ſar eraci tentationetan, baina deliura gaitzac *gaichtotic. Ecen hirea duc reſumá, eta puiſſancá, eta gloriá ſeculacotz. Amen.

Marc. 11. 25. 14 *Ecen baldin barka badietzeçue guiçoney bere faltác, barkaturen drauçue çuey-ere çuen Aita cerucoac.

15 Baina baldin barka ezpadietzeçue guiçoney bere faltác, çuen Aitac-ere eztrauzquiçue

barkaturen çuen faltác.

16 Guehiago, barur daguiçuenean, etzaretela itchura triſtetaco hypocritác beçala : ecen delguiſatzen dituzté bere beguitharteac, barur diradela guiçoney agueri diradençat : eguiaz erraiten drauçuet, ecen recebitzen dutela bere ſaria.

17 Baina hic barur eguiten duanean vncta eçac eure buruä, eta ikuz eçac eure beguithartea :

18 Guiçoney barur aicela agueri ezaquiençát, baina eure Aita ſecretuan denari : eta eure Aita ſecretuan dacuſſanac rendaturen drauc aguerrian.

19 Eztitzaçuela eguin çuen theſaurac lurrean, non cerrenac eta herdoillác goaſtatzen baititu, eta non ohoinéc çulhatzen eta ebaiſten baitituzté.

Luc. 12.33. 1 Tim 6.19

20 *Baina eguin itzaçue çuen theſaurac ceruän, nõ ez cerrenec ez herdoillac ezpaitu goaſtatzen, eta non ohoinéc ezpaitute çulhatzen ez ebaiſten.

21 Ecen non baita çuen theſaura, han içanen da çuen bihotza-ere.

Luc. 11.34.

22 *Gorputzarẽ arguia da beguia, beraz baldin hire beguia ſimple bada, hire gorputz gucia argui datec :

23 Baina baldin hire beguia gaichto bada hire gorputz gucia ilhun datec : beraz baldin hitan den arguia ilhumbe bada, ilhumbe hura cein handi *date* ?

Luc. 16. 13.

24 *Nehorc bi nabuſſi ecin cerbitza ditza-

que: ecen edo batari gaitz eritziren drauca, eta berceari on: edo batarequin eduquiren du eta bercea menoſpreciaturen. Ecin cerbitza ditzaqueçue Iainçoa eta abraſtaſſunac.

*Luc.*12.22. 1.*pier.*5.7. *pſal.*55.23. *philip.*4.6. 1.*tim.*6.8.

25 *Halacotz erraiten drauçuet, eztuçuen artharic çuen vicitzeaz, cer ianen duçuen eta cer edanen: ezeta çuen gorputzaz, cerçaz veztituren çareten: ezta vicia viandá baino guehiago, eta abillamendua baino gorputza?

26 Conſideraitzaçue ceruco choriac, ecen eztute ereiten, ez errequeitatzen, ezeta graneretara biltzen, eta çuen Aita cerucoac hatzen ditu hec: etzarete çuec anhitzez hec baino excellentago?

27 Eta norc çuetaric artha vkanez eratchequi, ahal dieçaqueo beſſobat bere hãditaſſunari?

28 Eta veztiduráz cergatic çarete arthatſu? ikas eçaçue nola landaco floreac handitzen diraden: ez nekatzen dirade, ez iruten duté.

29 Baina erraiten drauçuet are Salomon-ere bere gloria guciarequin eztela veztitu içan hetaric bat beçala.

30 Bada baldin landaco egun belhar dena, eta bihar labean eçarten dena, Iaincoac hala inguru veztitzen badu: eza çuec anhitzez areago, fede chipitacoac?

31 Eztuçuela beraz artharic erraiten duçuela, Cer ianen dugu, edo cer edanen dugu, edo cerçaz veztituren gara?

32 (Ecen gauça hauc guciac Paganoéc bilhatzen dituzté) ecen badaqui çuen Aita ceru-

coac, ecen gauça hauen gución beharra baduçuela.

33 Baina bilha eçaçue lehenic Iaincoaren refumá eta haren iuftitiá, eta gauça hauc guciac emanen çaizquiçue gaineraco.

34 Etzaretela bada arthatfu biharamunaz: ecen biharamunac beretaco artha vkanen du: egunac afco du bere afflictioneaz.

CAP. VII.

1 *Ez iudicatzeco.* 6 *Gauça faindua orcy ez emateco.* 7 *Efcatzeco, bilhatzeco, bulkatzeco.* 12 *Scripturaren fommarioa.* 13 *Bortha herffia eta çabala.* 15 *Propheta falfuac.* 16 *Arborearen fructua.* 21. *Aita ceruco arcn vorondatea eguinen duena faluaturen.* 22 *Miraculu falfu eguilez.* 24 *Hartean edo fable gaineco etcheaz.*

1* EZteçaçuela iudica, iudica etzaiteztençát. *Luc. 6. 37. rom. 2. 1. 1. cor. 4. 3.*

2 Ecen cer iugemenduz iudicaturen baituçue, iudicaturen çarete: *eta cer neurriz neurthuren baituçue, aldiz neurthuren çaiçue. *Marc. 4. 24 luc. 6. 38.*

3 Eta cergatic behatzen duc eure anayeren beguico fitſera, eta eure beguico gapirioari ezatzayo ohartzen?

4 *Edo, nola diotfóc eure anayeri, Vztac idoqui deçadan fitſa hire beguitic, eta horrá, gapirioa hire beguian? *Luc. 6. 41.*

5 Hypocritá, idocac lehenic gapirioa eure beguitic, eta orduan behaturen duc, idoqui de-

çán fitſa eure anayeren beguitic.

6 Ezteyeçuela gauça ſaindua orey, eta eztitzaçuela egotz, çuen perlác vrdén aitzinera: bere oinéz ohondica eztitzaten, eta itzuliric çathica etzaitzaten çuec.

Berriz. 21. 22. *mar.* 11. 24 *luc.* 11. 9. *ioan.* 14.13 *eta* 16. 14. *iac.* 1. 6.

7 *Eſca çaitezte eta emanen çaiçue: bilha eçaçue, eta eridenen duçue: bulka eçaçue, eta irequiren çaiçue.

8 Ecen eſcatzen den guciac, recebitzen du: eta bilhatzen duenac, erideiten du: eta bulkatzen duenari, irequiren çayó.

9 Ecē nor da çuetaric guiçona, baldin bere ſemea ogui eſca badaquió, harri emanē draucana?

10 Eta, baldin arrain eſca badaquió, ala ſuguebat emanen drauca?

11 Beraz çuec gaichto çaretelaric baldin badaquiçue gauça onén çuen haourrey emaiten: cembatez areago çuen Aita ceruëtan denac emanen drauzte gauça onac eſcatzen çaizquioney?

Luc. 6. 31. *iob.* 4. 16.

12 *Bada guiçonéc çuey eguin dietzaçuen nahi dituçuen gauça guciac, eguin ietzeçue çuecere hæy halaber: ecen haur da Leguea eta Prophetác.

Luc. 13.24.

13 *Sar çaitezte bortha herſſitic: ecen bortha largoa eta bide çabala da perditionetara irioiten duena, eta anhitz dirade hartaric ſartzen diradenac.

14 Ecen bortha herſſia da eta bide herſſia vicitzera eramaiten duena: eta guti dirade hura erideiten dutenac.

15 Beguirauçue bada propheta falſuetaric, ecin ethorten baitirade çuetara ardi abiturequin: baina barnean otſo harrapari dirade.

16 Bere fructuetaric eçaguturen dituçue hec. *Ala biltzen duté elhorrietaric mahatſic, edo karduetaric ficoric? *Luc. 6. 44*

17 Hala arbore on guciac fructu onac eguiten ditu, eta arbore gaichtoac fructu gaichtoac eguiten ditu.

18 Arbore onac fructu gaichtoric ecin daidi, eta arbore gaichtoac fructu onic ecin daidi.

19 *Fructu onic eguiten eztuen arbore gucia piccatzen da eta ſura egoizten. *Lehē 3. 10*

20 Bere fructuetaric beraz eçaguturen dituçue hec.

21 *Niri Iauna, Iauna, erraiten drautan gucia ezta ſarthuren ceruëtaco reſumán, baina ene Aita ceruëtan denaren vorondatea eguiten duena. *Rom. 2. 13. iac 1 22.*

22 Anhitzec erranen draut egun hartan, Iauna, Iauna, eztugu hire icenean prophetizatu, eta eztitugu hire icenean deabruac egotzi campora, eta eztugu hire icenean verthute anhitz eguin?

23 Eta orduan erranen drauet claroqui, *Egundano etzaituztet eçagutu: parti çaitezte eneganic iniquitate eguiten duçuenóc. *Luc 13. 26, 27. pſal. 6. 9*

24 *Norc-ere bada ençuten baititu ene hitz hauc, eta hec eguiten, hura dut comparaturen guiçon çuhur bere etchea arroca gain batetan edificatu duenarequin: *Luc 6. 47.*

25 Eta erori içan da vria, eta ethorri içan dirade vr ſobernác, eta eraunſi vkan duté haicéc, eta io vkan duté etchearen contra: eta ezta erori içan: ecen arroca gainean fundatua cen.

26 Eta norc-ere ençuten baititu ene hitz hauc, eta ezpaititu eguiten, comparaturen da guiçon erho bere etchea ſable gainean edificatu duenarequin.

27 Eta erori içan da vria, eta ethorri içan dirade vr ſobernác, eta haicéc eraunſi vkan duté, eta io vkan duté etche haren contra, eta erori içan da, eta haren deſeguitea handi içan da.

Marc. 1. 22 *luc.* 4. 32.

28 *Eta guerta cedin propos hauc acabatu cituenean Ieſuſec, populua miraz baitzegoen haren doctrináz.

29 Ecen iracaſten cituen authoritate çuenac beçala, eta ez Scribéc beçala.

CAP. VIII.

2 *Sorhayoa.* 5 *Centeneraren muthil eria eta fedea.* 11 *Gentilén vocationea eta Iuduén iraiztea.* 13 *Sinheſtea.* 14 *Pierriſen ama guinharrebá, bayeta anhitz demoniatu eta eri ſendatu.* 19 *Chriſti iarreiquiteco vorondate çuen Scribá.* 21 *Bere aita ohortze beharrez congit eſquez cegoen diſcipulua.* 24 *Itſaſſoco tempeſtatea Chriſtec ceſſa eraciten.* 28 *Eta bi demoniatu ſendaturic, deabrucy vrdetara ioaitera congit emaiten.*

1 ETa menditic iautſi cenean gendetze handi iarreiqui cequión.

Marc 1. 40 *luc* 5. 12.

2 *Eta huná, ſorhayo batec ethorriric adora ceçan hura, cioela,

Iauna, baldin nahi baduc, chahu ahal niroc.

3 Eta efcua hedaturic hunqui ceçan hura Iefufec, cioela, Nahi diat, aicén chahu. Eta bertan chahu cedin haren forhayotaffuna.

4 Orduan diotfó Iefufec, Beguirauc nehori ez-terroán: baina habil, eta eracuts ieçoc eure burua Sacrificadoreari, eta prefenta eçac *Moyfefec ordenatu duen oblationea, hæy teftimoniagetan *dençát.*

Leuit. 14. 3

5 *Eta farthu cenean Iefus Capernaumen, ethor cedin harengana Centenerbat othoitz eguiten ceraucala,

Luc 7. 2.

6 Eta cioela, Iauna, ene muthilla diatzac etchean paralytico, gaizqui tormentatua.

7 Eta diotfó Iefufec, Nic ethorriric fendaturen diat hura.

8 Eta ihardeften çuela Centenerac erran ceçan, Iauna, eznauc digne ene atharbean far adin: baina errac folament hitza, eta fendaturen baita ene muthilla.

9 Ecen ni-ere guiçon nauc *berceren* meneco, ditudalaric neure azpico gendarmefac, eta erraiten diarocat huni, Oha, eta ioaiten duc: eta berceari, Athor, eta ethorten duc: eta neure cerbitzariari, Eguic haur, eta eguiten dic.

10 Eta *haur* ençunic Iefufec mirets ceçan: eta diofte çarreizconey, Eguiaz erraiten drauçuet, eztudala Ifralen-ere hain fede handiric eriden.

11 Baina badiotfuet ecen anhitz Oriētetic eta Occidentetic ethorriren diradela, eta iarriren di radela Abrahamequin Ifaac-equin eta Iacob-e-

quin ceruëtaco resumán:

12 Eta resumaco semeac egotziren diradela campoco ilhumbera: *han içanen da nigar eta hortz garrascots.

Berriz 22. 13.

13 Eta erran cieçón Iesusec Centenerari, Ohá eta sinhetsi duán beçala eguin bequic. Eta senda cedin haren muthilla ordu hartan berean.

Marc 1. 29 luc 4. 38.

14 *Eta Iesusec Pierrisen etchera ethorriric, ikus ceçan haren ama-guinharreba ohean cetzala, eta helgaitzac çaducala.

15 Eta hunqui ceçan haren escua, eta vtzi ceçan helgaitzac, eta iaiqui cedin, eta cerbitza citzan.

Marc 1. 32 luc 4. 40.

16 *Eta arratsa ethorri cenean, presenta cieçoten anhitz demoniatu: eta egotz cietzen campora spirituac hitzaz, eta gaizqui ceuden guciac senda citzan:

17 Compli ledinçát Esaias prophetáz erran içan cena, cioela, *Harc gure langoreac hartu vkan ditu, eta gure eritassunac ekarri vkan ditu.

Esa. 53. 4. 1.pier. 2.24

Luc 9. 57.

18 *Eta ikussiric Iesusec gendetze handi bere inguruän, mana citzan *discipuluac* ioan litecen berce aldera.

19 Eta hurbilduric Scriba batec erran cieçon, Magistruá, iarreiquiren natzaic hiri, norat-ere ioanen baitaiz.

20 Eta diotsó Iesusec, Aceriec çulhoac citié eta ceruco choriéc ohatzeac, baina guiçonaren Semeac eztic non bere buruä reposa deçan.

21 Guero bere discipuluetaric, berce batec er-

ran cieçon, Iauna, permetti ieçadac behin ioan nadin neure aitaren ohorztera.

22 Eta Iesusec erran cieçon, Arreit niri, eta vzquic hilac bere hilén ohorztera.

23 *Eta vncian sarthu cenean iarreiqui içan çaizcan bere discipuluac.

Marc 4. 25
luc 8. 22.

24 Eta huná, tormenta handibat altcha cedin itsassoan, hambat non vncia bagaz estatlzen baitzen: baina bera lo cetzan.

25 Eta hurbilduric bere discipuluéc iratzar ceçaten, ciotela, Iauna, beguira gaitzac, galdu guihoaçac.

26 Eta dioste, Cergatic çarete ici fede chipitacoac? Orduan iaiquiric mehatcha citzã haiceac eta itsassoa: eta sossagu handia eguin cedin.

27 Orduan gendéc mirets ceçaten, ciotela, Ceric da haur, non haicec-ere eta itsassoac obeditzen baitute?

28 *Eta iragan cenean berce aldera, Gergesenén regionera, aitzinera ethorri içan çaizcan bi demoniatu thumbetaric ilkiric, gucizco terribleac, hambat nõ nehor ecin iragan baitzaiten bide hartaríc.

Marc 5. 1.
luc 8. 26.

29 Eta huná, heyagora eguin ceçaten, cioitela, Cer da gure eta hire artean, Iesus Iaincoaren Semea? ethorri aiz huna ordu baino lehen gure tormentatzera?

30 Eta cen hetaric vrrun vrdalde handibat alha cenic:

31 Eta deabruäc othoiztez çaizcan, cioitela, Baldin campora egoizten bagaituc, permetti

ieçaguc vrdalde hartara ioaitera.

32 Eta dioſte, Çoazte. Hec bada ilkiric ioan citecen vrdaldera: eta huná, vrdalde hura gucia oldar cedin garaitic behera itſaſſora, eta hil citecen vretan.

33 Orduan vrdainéc ihes eguin ceçaten: eta ethorriric hirira, conta citzaten gauça guciac, eta cer demoniatuey heldu içan çayen.

34 Eta huná, hiri gucia ilki cequión Ieſuſi aitzinera: eta ikuſſi çutenean hura, othoitz eguin cieçoten retira ledin hayen comarquetaric.

CAP. IX.

2 *Ieſuſec paralyticoa ſendatzen.* 9 *Mattheu deitzen.* 12 *Phariſeuey ihardeſten.* 14 *Bayeta Iohanneſen diſcipuluey.* 22 *Odola çarión emaztea ſendatzen.* 27 *Itſu bi arguitzen.* 32 *Demoniatu mutua ſendatzen.* 35 *Hor emen ari predicatzen eta ſendatzen.* 38 *Guero du Euangelioaren auãçamendutan othoitz eguitera exhortatzen.*

1 ORduan ſarthuric vncira iragan cedin berce aldera, eta ethor cedin bere hirira.

Marc 2. 1. *luc* 5. 18.

2 *Eta huná, preſenta cieçoten paralyticobat ohean cetzanic: eta ikuſſiric Ieſuſec hayén fedea, erran cieçón paralyticoari, Auc bihotz on, ſemé, barkatu çaizquic eure bekatuac.

3 Eta huná, Scribetaric batzuc erraiten çuten bere baithan, Hunec blaſphematzen du.

4 Eta ikuſſiric Ieſuſec hayén penſamenduac,

erran ceçan, Cergatic gaichtoqui penſatzen duçue çuen bihotzetan?

5 Ecen cein da erratchago, erraitea, Barkatu çaizquic eure bekatuac: ala erraitea, Iaiqui adi eta ebil adi?

6 Daquiçuençat bada ecen guiçonaren Semeac baduela authoritate lurrean bekatuén barkatzeco (orduan diotſó paralyticoari) Iaiqui adi, har eçac eure ohea, eta habil eure etcherát.

7 Orduan iaiquiric ioan cedin bere etcherát.

8 Eta gendetzéc *hori* ikuſſiric mirets ceçaten, eta glorifica ceçaten Iaincoa, ceinec emã vkan baitraue halaco authoritatea guiçoney.

9 *Eta handic iragaiten cela Ieſuſec ikus ceçan guiçombat peage lekuan iarria Mattheu deitzen cenic, eta diotſó, Arreit niri. Eta iaiquiric iarreiqui cequión:

Marc 2. 14
luc 5. 27.

10 Eta guertha cedin Ieſus *haren* etchean mahainean iarriric cegoela, huná, anhitz publicano eta vicitze gaichtotacoric ethorriric, iar baitzitecen mahainean Ieſuſequin eta haren diſcipuluequin.

11 Eta *hori* ikuſſiric Phariſeuéc erran ciecén haren diſcipuluey, Cergatic publicanoequin eta vicitze gaichtotacoequin iaten du çuen magiſtruac?

12 Orduan Ieſuſec *hori* ençunic erran ciecén, Oſſo diradenéc eztute medicuren beharric, baina eri diradenéc.

13 Baina çoazte, eta ikas eçaçue cer den, *Miſericordia nahi dut eta ez ſacrificio. Ecẽ eznaiz

Oſe. 6. 6.
Ceri 12. 7.

1. *Tim.* 1. 15.

ethorri iuſtoén deitzera, *baina bekatorén, emendamendutara.

Marc 2. 18 *luc* 5. 33.

14 *Orduan ethor citecen harengana Ioanneſen diſcipuluac, cioitela, Cergatic guc eta Phariſeuéc barur eguiten dugu maiz, eta hire diſcipuluéc ezpaitute baruric eguiten?

15 Eta erran ciecen Ieſuſec, Ezcõduaren gamberaco gendéc doluric ekar ahal dirote, ezcondua hequin deno? Baina ethorriren dirade egunac edequiren baitzaye ezcondua eta orduan barur eguinen baituqueite.

16 Halaber nehorc eztrauca eratchequitẽ oihal pedaçu latzbat abillamendu çar bati: ecen compligarri eratchequiac edequiten du abillamendutic, eta gaizquitzenago da ethendurá.

17 Eta eztute eçarten mahatſarno berria çahagui çarretan: ezpere lehertzen dirade çahaguiac, eta mahatſarnoa iſſurten, eta çahaguiac galtzen: baina mahatſarno berria çahagui berrietan eçarten duté, eta biac beguiratzẽ dirade.

Marc 5. 22 *luc* 8. 41.

18 *Gauça hauc hæy erraiten cerauztela, huná, iaun batec ethorriric adora ceçan hura, cioela, Ene alaba orain hil içan duc: baina ethorriric eçarrac eure eſcua harẽ gainean, eta vicico baita.

19 Eta iaiquiric Ieſus iarreiqui cequión, eta haren diſcipuluac.

20 (Eta huná, hamabi vrthez odol iariatzez eri cen emazte batec guibeletic ethorriric hunqui ceçan haren abillamendu ezpaina.

21 Ecen erraiten çuen bere baithan, Baldin ſolament hunqui badeçat haren abillamendua,

ſendaturen naiz.

22 Orduan Ieſuſec itzuliric eta hura ikuſſiric erran ceçan, Aun bihotz on, alabá, eure fedeac ſaluatu au. Eta ſenda cedin emaztea ordu hereã)

23 Eta Ieſuſec ethorriric iaun haren etchera eta ikuſſiric ſoinulariac, eta gendetzea tumultu ari cela,

24 Dioſte, Retira çaitezte, ecen ezta hil neſcatchá: baina lo datza. Eta truffatzen ciraden harçaz.

25 Eta idoqui içan cenean gendetzea, ſarthuric, har ceçan haren eſcua: eta iaiqui cedin neſcatchá.

26 Eta laſter ceguian fama hunec lur hartan gucian.

27 Eta Ieſus handic iragaiten cela, iarreiqui içan çaizcan bi itſu oihuz ceudela, eta cioitela, Auc pietate guçaz Dauid-en ſemeá.

28 Eta ethorri cenean etchera, ethor citecen harengana itſuoc, eta dioſte Ieſuſec, Sinheſten duçue hori ahal daididala? Diotſote, bay Iauna.

29 Orduan hunqui citzan hayén beguiac, cioela, Çuen fedearen araura eguin bequiçue.

30 Eta irequi citecen hayén beguiac, eta debeta citzan mehatchurequin Ieſuſec, cioela, Beguirauçue nehorc eztaquian.

31 Baina hec ilkiric barreya ceçaten haren famá herri hartan gucian.

32 *Eta hec ilkiten ciradela, huná, preſenta cieçoten guiçon mutu demoniatubat.

Matt. 12.22 luc 11.14

33 Eta deabrua campora egotzi içan cenean,

minça cedin mutua: eta mirets ceçaten gendetzéc, cioitela, Egundano ezta aguertu hunelaco gauçaric Ifraelen.

Berriz 12. 24. *marc* 3. 22. *luc* 11. 15.

34 *Baina Pharifeuéc erraiten çuten, Deabruén princearen partez campora egoizten ditu deabruac.

Marc 6. 6. *luc* 13. 22. *lehen* 4. 23.

35 *Eta inguratzen cituen Iefufec hiri eta burgu guciac, iracaften ari cela hayén fynagoguetan, eta predicatzẽ çuela refumaco Euangelioa eta fendatzen çuela eritaffun mota gucia eta lãgore mota gucia populuan.

Marc 6. 34

36* Eta ikuffiric *Iefufec* gendetzeac, compaffione har ceçan heçaz, ceren baitziraden errebelatuac eta barreyatuac ardi artzainic eztutenac beçala.

Luc 10. 2. *ioan.* 4. 35.

37 Orduan diofte bere difcipuluey, *Segur vztá handi da, baina languile guti.

38 Othoitz eguioçue bada vzta Iabeari, irion ditzan languileac bere vztara.

CAP. X.

1 *Sendatzeco dohainac.* 2 *Apoftoluén contua eta icenac.* 7 *Hec igorri predicatzera.* 11 *Baquea hayen recebitzalén.* 16 *Çuhur eta fimple içateco.* 17, 21 *Perfecutionéz.* 20 *Spiritu faindua Apoftoluetan minço.* 27 *Ilhumbean eta beharrira errana.* 28 *Noren nehor beldur içateco den.* 29 *Bi parra-chori.* 30 *Gure biloac contatuac.* 32 *Chriften aboatzeaz, edo vkatzeaz.* 34 *Baqueaz, ezpatáz.* 35 *Diffenfionéz.* 37 *Ahaidey baino Chrifti hobe eritziteco.* 38 *Norc bere crutzea hartzeco eta Chrifti iarreiquiteco.* 39 *Viciaren galtzea edo beguiratzea.* 40 *Prophetén recebitzea.*

1 Or-

1 *ORduan bere hamabi diſcipuluac beregana deithuric, eman cieçen bothere ſpiritu ſatſuén cõtra, hayén campora egoizteco, eta eritaſſun mota guciaren eta langore mota guciaren ſendatzeco. Marc 3.13 luc 9. 1

2 Bada hamabi Apoſtoluén icenac dirade hauc: lehena, Simon erraiten dena Pierris, eta Andriu haren anayea: Iacques Zebedeoren ſemea, eta Ioannes haren anayea.

3 Philippe eta Bartholomeo: Thomas eta Mattheu publicanoa: Iacques Alpheoren *ſemea* eta Lebeo, icen goiticoz Thaddeo.

4 Simon Cananeoa, eta Iudas Iſcariot, hura traditu-ere çuena.

5 Hamabi hauc igor citzan Ieſuſec, eta eman ciecén manamẽdu, cioela, Gentiletarát etzoazte, eta Samaritanoén hiritan etzaiteztela ſar:

6 Bainaitzitic çoazte *Iſraeleco etcheco ardi galduetara. Act. 13.46

7 Bada partitu eta, predica eçaçue, erraiten duçuela, *Ceruëtaco reſumá hurbil da. Luc. 9. 2.

8 Eriac ſenda itzaçue, ſorhayoac chahu itzaçue, hilac reſuſcita itzaçue, deabruac campora egotz itzaçue: dohainic recebitu duçue, eta dohainic emaçue.

9 *Eztaguiçuela prouiſioneric vrrhez, ez cilharrez, ez cobrez çuen guerricoetan: Marc. 6. 8. luc 9. 3

10 Ezeta maletaz bidecotzát, ez birá arropaz, ez çapataz, ez vhez, *ecen languilea bere viciaren digne da. Luc 10. 7 1 tim 5. 18

Luc 10. 10. 11 *Eta cein-ere hiritan edo burgutan ſarthuren baitzarete, informa çaitezte nor dẽ hartan digneric, eta çaudete han parti çaitezteno.

12 Eta cembeit etchetan ſarthuren çaretenean, ſaluta eçaçue hura.

13 Eta baldin etchea digne bada, ethor bedi çuen baquea haren gainera: baina baldin digne ezpada, çuen baquea çuetara itzul bedi.

Marc 6. 11 *luc* 9. 5. *act.* 13. 51, *eta* 18. 6. 14 *Eta norc-ere recebituren ezpaitzaituzte, eta ez çuen hitzey behaturen, etche edo hiri hartaric ilkitean iharros albeitzineçate çuen oinetaco errhautſa.

15 Eguiaz erraiten drauçuet, emequiago tractaturen diradela Sodomaco eta Gomorrhaco lurrecoac iudicioco egunean, ecen ez hiri hura.

Luc 10. 3. 16 *Huná, nic igorten çaituztet çuec, ardiac otſoén artera beçala: çaretẽ bada çuhur ſugueac beçala, eta ſimple vſſo columbác beçala.

17 Eta beguira çaitezte guiçonetaric: ecen liuraturen çaituzte conſiſtorioetara, eta bere ſynagoguetan açotaturen çaituzte.

18 Eta gobernadoretara eta reguetara eramanen çarete ene cauſaz, hec eta Gentilée teſtimoniage ***haur dutençat.***

Marc 13. 11. *luc* 12. 11. 19 *Baina liura çaiteztenean, eztuçuela artharic nola edo cer minçaturen çareten: ecen ordu hartan berean emanen çaiçue cer minça çaitezqueten.

20 Ecen etzarete çuec minço çaretenac, baina çuen Aitaren Spiritu çuetan minço dena.

Luc 21. 16. 21 *Eta liuraturen du anayeac anayea heriota-

ra, eta aitác haourra: eta altchaturē dirade haour rac aita-amén contra, eta hil eraciren dituzté.

22 Eta guciéz gaitzetſiac içanen çarete, ene icenagatic: *baina norc-ere perſeueraturē baitu finerano hura ſaluaturen da.

Ber. 24. 13

23 Eta perſecutaturen çaituztenean hiri hartan, ihes eguiçue berce batetara: ecen eguiaz erraiten drauçuet, eztituçue inguraturen Iſraeleco hiri guciac, non ethor eztadin guiçonaren Semea.

24 *Ezta diſcipulua magiſtruaren gaineco, ezeta cerbitzaria bere iaunaren gaineco.

Luc 6. 40. ioan 13. 16. eta 15. 20.

25 Aſco du diſcipuluac bere magiſtrua beçala den: eta cerbitzariac, bere iauna beçala: *baldin Aitafamiliá bera Beelzebub deithu badute, cē-batez guehiago haren domeſticoac?

Ber. 12. 24

26 Etzaretela beraz hayén beldur: *ecen ezta deus eſtaliric aguerturen eztenic, ezeta deus ſecreturic iaquinen eztenic.

Marc 4. 22 luc 8. 17. eta 12. 2.

27 Ilhumbean erraiten drauçuedana, erraçue arguian: eta beharrira ençuten duçuena, predica eçaçue etche gainetan.

28 Eta etzaretela beldur gorputza hiltzen dutenén, eta arimá ecin hil deçaquetenen: bainaitzitic çareten beldur arimá eta gorputza gehennán gal ahal ditzaquenaren.

29 Bi parra-chori eztirade dirutcho batetan ſaltzē? eta hetaric bat ezta lurrera erorirē, çuen Aita gabe.

30 *Etare çuen buruco bilo guciac contatuac dirade.

1. Sam. 14 45.

31 Etzaretela beraz beldur: parra-choriéc baino çuec guehiago valio duçue.

Marc. 8.38 *luc* 9. 26, *eta* 12. 8. 2.*tim.* 2.12

32 *Bada norc-ere aboaturen bainau guiçonén aitzinean, aboaturen dut nic-ere hura ene Aita ceruëtan denaren aitzinean.

33 Baina norc-ere vkaturen bainau guiçonén aitzinean, vkaturen dut nic-ere hura ene Aita ceruëtan denaren aitzinean.

Luc 12. 51.

34 *Eztuçuela vfte ecen baquearen eçartera, ethorri naicela lurrera: eznaiz ethorri baquearen eçartera, baina ezpataren.

Mich. 7. 6.

35 *Ecen ethorri naiz guiçonaren bere aitaren contra gudutan eçartera, eta alabáren bere amaren contra, eta errenaren bere ama-guinharrebaren contra.

36 Eta guiçonaren etfay beraren domefticoac *içanen dirade.*

Luc 14. 26

37 *Aita edo ama ni baino maiteago duena, ezta ene digne: eta femea edo alabá ni baino maiteago duena, ezta ene digne.

Ber. 16. 24. *marc* 8. 34. *luc* 9. 23, *eta* 14. 27.

38 *Eta bere crutzea hartzen eztuena, eta niri ondotic eztarreitana, ezta ene digne.

Ber. 10. 25 *marc* 8. 35. *luc* 9. 24, *eta* 17. 33. *ioan* 12. 25

39 *Bere vicia beguiraturen duenac, galduren du hura: eta bere vicia galduren duenac ene caufaz, beguiraturen du hura.

Luc 10. 16. *ioan* 13. 20

40 *Çuec recebitzen çaituztenac, ni recebitzen nau: eta ni recebitzen nauenac, ni igorri nauena recebitzen du.

41 Prophetaren icenean Prophetabat recebitzen duenac, Prophetaren faria recebituren du: eta iuftoaren icenean iuftobat recebitzen

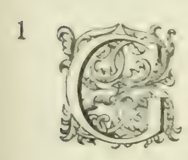
duenac, iuftoren faria recebituren du.

42 *Eta norc-ere edatera emanen baitrauca beirebat vr hotz huts chipi hautaric bati difcipuluren icenean: eguiaz diotfuet, eztuela bere faria galduren.

Marc. 9. 41

CAP. XI.

2 Ioannes Baptiftac Chriftgana igorten. 3 Haren mandatalguea. 13 Leguea eta Prophetác. 14 Elias. 16 Merkatuan iarriric dauden haourrac. 18 Chriftezco eta Ioannefezco reputationea. 20 Chorazin, Bethfaidari, eta Capernaumi eguiñ çaizten reprochatzeac eta mehatchua. 24 Sodoma. 25 Chriftec Euangelioa declaratu. 26 Nekatuac eta cargatuac Chriftec beregana deitzen. 29 Haren vztarria.

1 Vero guertha cedin Iefufec bere hamabi difcipuluey manamendu emaitea acabatu çuenean, parti baitzedin handic iracats eta predica leçâçat hayén hirietan.

2 *Eta Ioãnefec prefoindeguian ençunic Chriften obrác, igorriric bere difcipuluetaric biga,

Luc 7. 18.

3 Erran cieçon, Hi aiz ethorteco cen hura, ala berce baten beguira gaude?

4 Eta ihardeften çuela Iefufec erran ciecén, Çoazte eta conta ietzoçue Ioannefi, ençuten eta ikuften dituçuen gauçác:

5 Itfuéc ikuftea recrubatzẽ duté, eta mainguac badabiltza, forhayoac chahutzen dirade. eta gorréc ençuten duté, hilac refufcitatzen dirade, eta Euangelioa paubrey denuntiatzen çaye.

6 Eta dohatſu da ſcandalizaturen eztena nitan.

7 Eta hec ioaiten ciraden beçala, has cedin Ieſus erraiten populuari Ioanneſez, Ceren ikuſtera ilki içan çarete deſertura? haiceaz erabilten den canabera baten?

8 Baina ceren ikuſtera ilki içan çarete? guiçon abillamendu precioſoz veztitu baten? huná, abillamendu precioſoac ekarten dituztenac, reguén etchetan dirade.

9 Baina cerē ikuſtera ilki içan çarete? Propheta batē? bay diotſuet eta Propheta bainoagoaren.

Mal. 3. 1. 10 Ecen haur da ceinez ſcribatua baita,* Huná, nic igorten diat neure mandataria hire beguitharte aitzinean, ceinec hire bidea appainduren baitu hire aitzinean.

11 Eguiaz erraiten drauçuet, ezta ilki emaztetaric iayo diradenén artean nehor, Ioannes Baptiſta baino handiagoric: guciagatic-ere cerueëtaco reſumaco chipiena hura baino hãdiago da.

Luc 16. 16. 12 *Eta Ioannes Baptiſtaren eguunetaric oraindrano, cerueëtaco reſumari bortcha eguitē çayo, eta keichuéc harrapatzen dute hura.

13 Ecen Propheta guciéc eta Legueac Ioanneſganano prophetizatu vkan duté.

Mala. 4. 5. 14 Eta, baldin nahi baduçue recebitu, *haur da Elias ethorteco cena.

15 Ençuteco beharriric duenac, ençun beça.

Luc 7. 31. 16 *Baina norequin cõparaturē dut generatione haur? Merkatuã iarriric daudē, eta bere laguney oihuz dagozten haourtchoac beçalaco da,

17 Ceinéc baitioite, Chirula ſoinu eguin drau-

çuegu, eta etzarete dançatu: ereſſiz cãtatu drauçuegu, eta eztuçue deithoreric eguin.

18 Ecen ethorri da Ioãnes iaten ez edaten eztuela, eta erraiten duté, Deabrua du.

19 Ethorri da guiçonaren Semea iaten eta edaten duela, eta dioite, Horra, guiçon gormanta eta hordia, publicanoén eta vicitze gaichtotacoén adiſquidea. Baina iuſtificatu içan da ſapientiá bere haourréz.

20 *Orduan has cequién *hunela* reprochatzen haren verthuteric anhitz eguin içan cen hiriey, ceren emendatu etziraden:

Luc 10. 13.

21 Maledictione hiri Corazin, maledictione hiri Bethſaida: ecen baldin Tyren eta Sidonen eguin içan balirade çuec baithan eguin içan diraden verthuteac, aſpaldi çacurequin eta hautſequin emendatu ciratequeen.

22 Etare diotſuet, Tyr eta Sidon iudicioco egunean çuec baino emequiago tractatuac içanen diradela.

23 Eta hi Capernaũ cerurano altchatu içan aicena iſſernurano beheraturẽ aiz: ecẽ baldin Sodomã eguin içã balirade hi baithã eguin içã diradẽ verthuteac, egũgo egunerano egõ çateán.

24 Etare badiotſuet, ecen Sodomacoac hi baino emequiago tractatuac içanen diradela iudicioco egunean.

25 *Dembora hartan ihardeſten çuela Ieſuſec erran ceçan, Aitá, ceruco eta lurreco Iauná, eſquerrac rendatzen drauzquiát, ceren eſtali baitrauztec gauça hauc çuhurréy eta adituey, eta

Luc 10. 21.

manifeſtatu baitrauztec haour chipiey.

26 Bay Aitá, ceren hala içan baita hire placer ona.

Ioan 3. 35. 27 *Gauça guciac niri neure Aitaz eman çaizquit: *eta nehorc eztu eçagutzen Semea Aitác baicen: ezeta Aita nehorc eztu eçagutzen Semeac baicen, eta nori-ere Semeac manifeſtatu nahi vkanen baitrauca.

Ioan 6. 46.

28 Çatozte enegana fatigatuac eta cargatuac çareten guciác, eta nic pauſſu emanen drauçuet çuey.

29 Har eçaçue ene vztarria çuen gainera, eta ikas eçaçue eneganic ecen eme naicela eta bihotzez humil: *eta çuen arimēçát pauſſu eridenen duçue.

Hier. 6. 16.

1. Ioan 5. 3. 30 *Ecen ene vztarria aiſit da, eta ene cargá arin.

CAP. XII.

1 Diſcipuluac Sabbath egunean buruca idoquiten ari. 7 Miſericordia eta Sacrificioa. 8 Sabbathoa. 13 Eſcu eyharduna ſendatu. 11 Ardi lecera eroria. 15 Chriſtec eriac ſendatzen. 21 Gentilén ſperançá. 22 Demoniatua ſendatu. 24, 31 Blaſphemioa. 25 Reſuma çathitua. 28 Iaincoaren Spiritua. 33 Arbore ona edo gaichtoa. 39 Ionaſen ſignoa. 41 Niniuacoac. 42 Egu-erdi aldeco reguiná. 43 Spiritu gaichtoac. 49 Chriſten eguiazco ahaideac cein.

Marc 2. 23 luc 6. 1. deut. 23. 25.

1 *Embora hartan ioaiten cen Ieſus ereincetan gaindi Sabbath egun batez: eta haren diſcipuluac ciraden goſſe, eta has citecen buruca idoquitē, eta iaten.

2 Eta Phariſeuec ikuſſiric errã cieçoten, Horrá, hire diſcipuluéc eguiten dié *Sabbathoan eguin ſori eztena.

3 Baina harc errã ciecén, Eztuçue iracurri *Dauid-ec goſſez eguin çuena eta harequin ciradenec?

1 Sam. 21. 6.

4 Nola ſarthu içan cen Iaincoaren etchean, eta propoſitionezco oguiac ian cituen: hetaric iatea ez haren, ez harequin ciradenén, *Sacrificadorén baicen ſori etzelaric?

Exo. 29. 33. Leuit. 8. 31, & 24. 9.

5 Edo eztuçue iracurri Leguean, nola Sabbath *egunetan* Sacrificadoréc templean Sabbath eguna hauſten dutén, eta hoguen-gabe diraden?

6 Bada erraiten drauçuet, ecen templea baino handiagobat hemen dela.

7 Eta baldin bacinaquite cer den, *Miſericordia nahi dut eta ez ſacrificio, etzintuquezten condemnatu hoguen-gabeac

Ose. 6. 6.

8 Ecen Sabbathoaren-ere Iaun da guiçonaren Semea.

9 *Eta handic partituric hayén ſynagogara ethor cedin.

Marc 3. 2. Luc 6. 6.

10 Eta huná, cen *han* guiçombat eſcua eyhar çuenic: eta interroga ceçaten, ciotela, Sori da Sabbath *egunean* ſendatzea? *haur cioiten,* hura accuſa leçatençat.

11 Eta harc erran ciecén, Nor içanen da çuetaric guiçona, ardibat duenic: eta, baldin hura Sabbathoan lecera eror badadi, harturen eta altchaturen eztuena?

12 Eta cembatez da guiçona ardia baino guehiago? Beraz ſori da Sabbathoetã vngui eguitea.

13 Orduan diotſó guiçon hari, Heda eçac eure eſcua. Eta heda ceçan, eta bercea beçain ſenda cedin.

14 Eta Phariſeuéc ilkiric har ceçaten conſeillu, haren contra, nolatan hura hil leçaqueten.

15 Baina Ieſuſec *hori* eçaguturic leku eguin ceçan handic: eta iarreiqui cequión gendalde handia, eta hec guciac ſenda citzan.

16 Eta mehatchurequin debeta citzan ezleçaten manifeſta.

17 Compli ledinçát Eſaias prophetáz erran içan cena, cioela,

Eſa. 42. 1. 18* Huná, ene cerbitzari elegitu dudana, ene maitea, ceinetan hartzẽ baitu bere atſeguin ona ene arimác: eçarriren dut neure Spiritua haren gainean, eta iugemendu Gentiley predicaturen draue.

19 Eztu ihardaquiren, ezeta oihuric eguinen, eta nehorc eztu carriquetã harẽ voza ençunen.

20 Canabera çarthatua eztu chehaturen, eta kea darión lihoa eztu iraunguiren: iugemendua victoriatan ilki eraci diroeno.

21 Eta haren icenean Gentiléc ſperança vkanen dute.

Lehen 9. 32 *luc* 11. 14. 22 *Orduan preſentatu içan çayó demoniatu itſu eta mutubat: eta ſenda ceçan hura, halaco maneraz non itſu eta mutu *cena* minço baitzen eta ikuſten baitzuen.

23 Eta ſpanta cedin populu gucia, eta erraiten çuen, Ezta haur Dauid-en ſemea?

24 Baina Phariſeuée *hori* ençunic, erraiten çuten: *Hunec eztitu deabruac campora egoizten Beelzebub deabruén princearen partez baicen.

Lehen. 9. 34
marc 3. 22.
luc 11. 15.

25 Baina Ieſuſec eçaguturic hayén penſamenduac, erran ciecén, Bere contra partitua den reſuma gucia, deſeguinen da: eta bere contra partitua den hiric edo etchec, eztu iraunen.

26 Eta baldin Satanec Satã campora egoizten badu, bere cõtra partitua da: nolatan beraz iraunen du haren reſumác?

27 Eta baldin nic Beelzebub-en partez campora egoizten baditut deabruac, çuen ſeméc noren partez campora egoizten dituzte? Halacotz hec çuen iuge içanen dirade.

28 Baina baldin nic Iaincoaren Spirituaz campora egoizten baditut deabruac, beraz ethorri da çuetara Iaincoaren reſumá.

29 Ezpa nolatan nehor ſar ahal daite borthitz baten etchera, eta haren oſtillamendua pilla, baldin lehen eſteca ezpadeça borthitza? eta orduan haren etchea pillaturen duque.

30 Enequin eztena ene contra da, eta enequin biltzen ari eztena barreyatzen ari da.

31 *Halacotz erraiten drauçuet, bekatu eta blaſphemio gucia barkaturen çaye guiçoney: baina Spirituaren *contrctaco* blaſphemioa barkaturen etzaye guiçoney.

Marc 3. 28
luc 12. 10.
1 ioan 5. 16.

32 Eta nor-ere minçaturen baita guiçona-

ren Semearen contra, barkaturen çayo hari: baina nor-ere minçaturen baita Spiritu ſainduaren contra, etzayo barkaturen hari ez ſecula hunetan, ez ethorteco denean:

33 Edo eguiçue arbore ona, eta haren fructua on: edo eguiçue arbore vſtela, eta harē fructua vſtel: ecen fructutic arborea eçagutzen da.

34 Viperén caſtá, nolatan vngui minça ahal çaitezquete gaichto çaretelaric? *ecen bihotzeco abundantiatic ahoa minço da.

Luc 6. 45.

35 Guiçon onac bihotzeco theſaur onetic idoquiten ditu gauça onac: eta guiçon gaichtoac theſaur gaichtotic idoquiten ditu gauça gaichtoac.

36 Baina badiotſuet, eçen guiçonéc erran duqueiten hitz alfer guciaz, contu rendaturen dutela iudicioco egunean.

37 Ecen eure hitzetaric iuſtificaturen aiz, eta eure hitzetaric condemnaturen aiz.

38 Orduan ihardets ceçaten Scribetaric eta Phariſeuetaric batzuc, cioitela, Magiſtruá, *nahi guendiquec hireganic cembeit ſigno ikuſſi.

Berriz 16.1 luc 11. 29 1.cor. 1. 22.

39 Baina harc ihardeſten çuela erran ciecén, Natione gaichtoa eta adulteroa ſigno eſquez dago: baina ſignoric etzayo emanen, Ionas prophetaren ſignoa baicen.

40 *Ecen hala nola Ionas balenaren ſabelean hirur egun eta hirur gau içan baitzén: hala içanen da guiçonaren Semea lurraren bihotzean, hirur egun eta hirur gau.

Ionas 2. 2.

41 Niniuaco guiçonac iaiquiren dirade iudi-

cioan natione hunequin, eta cōdemnaturen du-te haur: *ceren hec emendatu baitziraden Ionasfen predicationera, eta huna, Ionas bainoagoa hemen.

Ionas 3. 5

42 *Egu-erdico reguiná iaiquiren da iudicioan natione hunequin, eta *harc* condemnaturen du haur: ceren ethor baitzedin lurraren bazterretic Salomonen fapientiaren ençutera, eta huna, Salomon bainoagoa hemen.

1. Reg. 10. 1
1. chr. 9. 1.

43 *Bada fpiritu fatfua ilki denean guiçonaganic, leku leihorréz dabila, pauffu bilha, eta eztu erideiten.

Luc 11. 24

44 Orduan erraiten du, Itzuliren naiz neure ilki naicen etchera. Eta ethorri denean, erideiten du hutfa, efcobaturic eta appainduric.

45 Orduan ioaiten da, eta hartzen ditu berequin berceric çazpi fpiritu bera baino gaichtoagoac, eta farthuric habitatzen dirade han, *eta guiçon haren fina hatfea baino gaichtoago da: hala natione gaichto huni-ere helduren çayó.

2 Pier. 2. 20
heb. 6. 4.
eta 10. 26.

46 *Eta hura oraino populuari minço çayola, huná, haren ama eta anayeac ceuden lekorean, harequin minçatu nahiz.

Marc 3. 31
luc 8. 20.

47 Eta cembeitec erran ciecón, Hará, hire ama eta hire anayeac lekorean diaudec, hirequin minçatu nahiz.

48 Baina harc ihardeften çuela erran ciecón *hura* erran cionari, Nor da ene ama, eta nor dirade ene anayeac?

49 Eta hedaturic bere efcua bere difcipuluén gainera, erran ceçan, Huná ene ama eta ene a

nayeac.

50 Ecen norc-ere eguinen baitu ene Aita ceruëtan denaren vorondatea, hura da ene anaye, eta arreba, eta ama.

CAP. XIII.

3 Haci ereillearen comparationea. 18 Haren declarationea. 10, 14 Cergatic Chriſt comparationez minço den 21 Perſecutionea. 22 Mundua, abraſtaſſunac. 24 Hiracaren comparationea. 31 Muſtarda bihiarena. 33 Altchagarriarena. 44 Theſaur landán gordearena. 45 Perlena. 47 Itſaſſora egotzi ſarena. 54 Chriſt bere herrian menoſpreciatu.

Marc 4. 1. *Luc* 8. 5.

1 * Gun hartan berean Ieſus etchetic ilkiric, iar cedin itſas coſtán.

2 Eta bil cedin harengana gendetze anhitz, hambat non vnci batetara ſarthuric iar baitzedin: eta gendetze gucia itſas coſtán cegoen.

3 Eta erran cieçén anhitz gauça comparationez, cioela, Huná, ereillebat ilki cedin ereitera.

4 Eta ereitean *hacitic* batzu eror citecen bide bazterrera: eta choriac ethorri içan dirade, eta iretſi vkan dituzte hec.

5 Eta batzu erori içan dirade leku harriçuetara, non ezpaitzuten heuragui lurric: eta bertan ilki citecen, ceren ezpaitzuten lur barneric.

6 Guero iguzquia goratu eta, erre içan dirade, eta ceren ezpaitzuten erroric, eyarthu içan dirade.

7 Eta batzu erori içan dirade elhorri artera: e-

ta handitu içan dirade elhorriac, eta itho vkan dituzte hec.

8 Eta batzu erori içan dirade lur onera: eta fructu renda ceçaten, batac ehun, berceac hiruroguey, eta berceac hoguey eta hamar.

9 Ençuteco beharriric duenac, ençun beça.

10 Orduan hurbilduric difcipuluéc errã ciecoten, Cergatic comparationez minço atzaye?

11 Eta harc ihardeften çuela erran ciecén, Ceren çuey eman baitzaiçue ceruëtaco refumaco fecretuén eçagutzea, baina hæy etzaye eman.

12 *Ecen norc-ere baitu, hari emanen çayó, eta hambatez guehiago vkanen du: baina norc-ere ezpaitu, hari duena-ere edequiren çayó.

Beheraz 25. 29.

13 Halacotz comparationez minço natzaye: ceren dacuffatelaric ezpaitute ikuften, eta ençuten dutelaric ezpaitute ençuten, ez aditzen.

14 *Hala complitzen da hetan Efaiafen prophetiá, ceinec baitio, Ençutez ençunen duçue, eta ez adituren: eta dacuffaçuela ikuffiren duçue eta etzaizquiote oharturen.

Efa. 6. 9. marc 4. 12. luc 8. 10. ioan. 12. 40 act. 28. 26. rom. 11. 8.

15 Ecen guicendua da populu hunen bihotza, eta beharriéz gogorqui ençun vkan duté, eta beguiac ertfi vkan dituzté: beguiez ikus, eta beharriéz ençun, eta bihotzaz adi ezteçaten, eta conuerti *ez*titecen, eta fenda *ez*titzadan.

16 Bada dohatfu dirade çuen beguiac, ecen ikuften duté: eta çuen beharriac, ecen ençuten duté.

17 *Ecen eguiaz erraiten drauçuet, anhitz Prophetac eta iuftoc defiratu vkan dutela ikufte-

Luc 10. 24.

ra *çuec* ikuſten dituçuen gaucén, eta ezpaitituzte ikuſſi: eta ençutera, ençuten dituçuen gaucén, eta ezpaitituzte ençun.

Marc 4. 15
luc 8. 11.

18* Çuec bada ençuçue ereillearen comparationea.

19 Noiz-ere nehorc ençuten baitu reſuma har taco hitza, eta ez aditzen, ethorten da Gaichto hura, eta harrapatzen du haren bihotzean erein cena: haur da bide bazterrean hacia recebitu duena.

20 Eta leku harriçuetara hacia recebitu duena, haur da, hitza ençuten, eta hura bertan bozcariorequin recebitzen duena:

21 Baina eztu erroric bere baithan, halacotz da iraute gutitaco: eta tribulationeric edo perſecutioneric hitzagatic heltzen denean, bertan ſcandalizatzen da.

22 Eta elhorri artera hacia recebitu duena, haur da hitza ençuten duena, baina mundu hunetaco arthác, eta abraſtaſſunezco enganioac ithotzen duté hitza, eta fructuric eztu eguiten.

23 Baina lur onera hacia recebitu duena, haur da hitza ençuten eta aditzen duena, ceinec fructu ekarten baitu eta eguiten, batac ehun, eta berceac hiruroguey, eta berceac hoguey eta hamar.

24 Berce comparationebat propoſa ciecén, cioela, Comparatu da ceruëtaco reſumá haci ona bere landán erein duen guiçonarequin.

25 Baina guiçonac lo ceunçala, ethor cedin haren etſaya, eta erein ceçan hiraca, ogui arteã: eta

eta ioan cedin.
26 Eta handitu cenean belharra, eta fructu eguin çuenean, orduan aguer cedin hiraca-ere.
27 Orduan ethorriric aitafamiliaren cerbitzariéc erran cieçoten, Iauna, eztuc haci ona erein eure landan? nondic du beraz hiraca?
28 Eta harc erran ciecén, Guiçon etſayac hori eguin du. Eta cerbitzariéc erran cieçoten, Nahi duc bada goacen eta bil deçagun hura?
29 Eta harc errã ciecén, Ez: hiracaren biltzean oguia-ere idoqui ezteçaçuen harequin batean.
30 Vtzitzaçue biac elkarrequin handitzera vzta-arterano: eta vzta dẽborán, erranen drauet biltzaley, Bil eçaçue lehenic hiracá, eta hers eçaçue açautoz erratzecotzat: baina oguia bil eçaçue ene granerera.
31 *Berce comparationebat propoſa ciecén, cioela, Comparatu da ceruëtaco reſumá, muſtarda bihi guiçon batec harturic bere landán erein duenarequin.

Marc 4. 30. Luc 13. 18.

32 Cein baita haci gucietaco chipiena, baina handitu denean, berce belharrac baino handiago da: eta arbore bilhatzen da, hambat non ethorten baitirade ceruco choriac, eta ohatzeac eguiten baitituzte haren adarretan.
33 *Berce cõparationebat erran cieccn, *cioela*, Comparatu da ceruëtaco reſumá altchagarriarequin, cein emazte batec harturic hirur neurri irinen barnean gorde vkan baitu, gucia altcha dadin arterano.

Luc 13. 21.

34 *Gauça hauc guciac erran cietzén Ieſuſec

Marc 4. 33

d.i.

comparationez gendetzey, eta comparatione gabe etzayen minçatzen.

35 Compli ledinçát Prophetáz erran içan dena, cioela, *Irequiren dut comparationez neure ahoa: declaraturen ditut munduaren fundatzetic gorderic egon içan diraden gauçác.

Pſal. 78. 2.

36 Orduan vtziric populua ethor cedin etchera Ieſus: eta ethorri içan çaizcan bere diſcipuluac, cioitela, Declara ieçaguc landaco hiracaren comparationea.

37 Eta harc ihardeſten çuela érran ciecén, Haci ona ereiten duena da guiçonaren Semea.

38 Eta landá da mundua: eta haci ona, reſumaco haourrac dirade: eta hiracá, Gaichtoaren haourrac dirade:

39 Eta hura erein duen etſaya, da deabrua: *eta vztá, mũduaren fina da: eta vzta biltzaleac, Aingueruäc dirade.

Apoc. 14. 15. *ioel.* 3. 13

40 Bada hala nola biltzen baitute hiracá, eta ſuan erratzen, hala içanen da mundu hunen finean.

41 Igorriren ditu guiçonaren Semeac bere Ainguerüac, eta bildurẽ dituzte harẽ reſumatic ſcandalo guciac, eta iniquitate eguiten dutenac.

42 Eta egotzirẽ dituzte labe daichecanera: han içanen da nigar eta hortz garraſcots.

43 *Orduan iuſtoéc arguituren duqueite iguzquiac beçala, bere Aitaren reſumán. Ençuteco beharriric duenac ençun beça.

Sap. 3. 7. *daniel* 12. 3

44 Berriz cõparatu da ceruëtaco reſumá theſaur landa batetan gorderic dagoenarequin, hu-

ra eridenic guiçon batec eftali vkan du: eta harçazco bozcarióz ioaiten da, eta duen gucia faltzen du, eta landa hura erolten.

45 Berriz cõparatu da ceruëtaco refumá guiçõ marchãt perla ederrén bilha dabilanarequin

46 Ceinec precio handitaco perlabat eriden çuenean, ioanic fal baitzeçan çuen gucia, eta eros baitzeçan hura.

47 Berriz comparatu da ceruëtaco refumá fare itfaffora egotzi batequin, eta *gauça* mota gucietaric biltzen duenarequin:

48 Cein bethe içan cenean idoqui baitzeçaten vr ezpondara: eta iarriric bil citzaten onac vncietara, eta gaichtoac cãporát iraitz citzatẽ.

49 Hala içanen da munduaren finean: ethorriren dirade Ainguerüäc, eta feparaturen dituqueizte gaichtoac iuftoén artetic.

50 Eta egotzirẽ dituqueizte labe daichecanera: han içanen da nigar eta hortz garrafcots.

51 Erraiten draue Iefufec, Aditu dituçue gauça hauc guciac? Diotfate, Bay Iauna.

52 Eta harc erran ciecén, Halacotz Scriba ceruëtaco refumán iracatfia den gucia, comparatu da cembeit aitafamilia bere thefauretic gauça berriric eta çaharric idoquitẽ duẽ batequin.

53 Eta guertha cedin cõparatione hauc acabatu cituenean, Iefus iragan baitzedin handic.

54 *Eta ethorri cenean bere herrira, iracaften cituen hec berén fynagoguetan: *hámbat* non fpantatuac baitzeuden, eta erraiten baitzuten, Nondic huni fapientia haur eta verthuteac?

Marc 6. 1. luc 4. 16.

55 Ezta haur charpanter-ſeme? ezta horren a-
Ioan 6. 41. ma Maria deitzen, *eta horren anayeac Iacques
eta Ioſes eta Simon eta Iuda?
56 Eta horren arrebác eztirade guciac gu bai-
than? nondic bada huni gauça hauc gucioc?
57 Eta ſcandalizatzen ciraden hartan. Eta Ie-
Marc 6. 4. ſuſec erran ciecén, *Ezta Prophetaric ohore ga-
uc 4. 24. be bere herrian eta bere etchean baicen.
oan 4. 44.
58 Eta etzeçan eguin han verthute anhitzic,
hayén incredulitatearen cauſaz.

CAP. XIIII.

2 *Herodeſec Chriſtez duen opinionea.* 3, 10 *Ioannes Baptiſtaren hatzamaïteco eta hiltzeco cauſá.* 13 *Chriſt deſertura retiratzen.* 17 *Borz oguiezco eta bi arrainezco miraculua.* 23 *Mendian Chriſtec othoitz eguiten.* 26 *Eta itſas gainez çabilala,* 30 *Pierris hundatzetic beguiratzen.* 31 *Fedea duda gabe içateco.*

Marc 6. 14
luc 9. 7.

1* Embora hartã ençũ ceçã Herodes Tetrarchac Ieſuſẽ famá:
2 Eta erran ciecen bere cerbitzariey, Haur Ioannes Baptiſtá da, hura reſuſcitatu içan da hiletaric, eta halacotz verthutéc obratzen duté hunetan.

Marc 6. 17.
luc 3. 19.

3 *Ecen Herodeſec hatzamanic Ioannes eſteca ceçan, eta preſoindeguian eçar, Herodias haren anaye Philipperen emaztearen cauſaz.
4 Ecen erraiten ceraucan hari Ioãneſec, Eztuc ſori hori duán.
5 Eta hura hil nahi çuelaric populuaren beldur-

cen, *ceren Propheta beçala baitzaducaté hura. Luc. 21. 26.
6 Bada Herodefen for eguneco beftá eguiten cenean, dança cedin Herodiafen alabá artean: eta Herodefen gogara eguin ceçan.
7 Nondic iuramēdurequin prometta baitzieçon, emanen ceraucala cer-ere efca bailedi.
8 Harc bada aitzinetic amáz inftruitu içanic, Indac (dio) hemen platean Ioannes Baptiftaren buruä.
9 Eta trifte cedin regue: baina cinaren, eta harequin mahainean iarriric ceudenén caufaz, mana ceçan eman lequión.
10 Eta igor ceçan Ioannefi prefoindeguian buruären edequi eracitera.
11 Eta ekarri içan da haren buruä platean, eta eman cequión nefcatchari, eta *harc* prefenta cieçón bere amari.
12 Guero ethor citecen haren difcipuluac, eta eraman ceçaten haren gorputza, eta ohortz ceçaten: eta ioanic conta cieçoten Iefufi.
13 *Eta *hori* ençunic Iefus parti cedin handic vnci batetan leku defertu batetara appart: eta ençunic gendetzeac oinez iarreiqui içan çaizcan hirietaric. Marc 6. 32 luc 9. 10.
14 Eta ilkiric Iefufec ikus ceçan gēdetze handibat eta compaffione har ceçan heçaz, eta hayén arteco eriac fenda citzan.
15 Eta arrats aldean ethorri içan çaizcan bere difcipuluac, cioitela, Leku defertua duc haur, eta ordua ia iragan, eyec cōgit gendetzey, burguetarát ioanic iateco eros deçatençat.

16 Baina Iesusec erran ciecén, Eztute ioaiteco mengoaric, eyeçue ceuroc iatera.

Marc 6. 38
luc 9. 13.
ioan 6. 5.

17 Eta hec diotsote, *Eztiagu hemen borz ogui eta bi arrain baicen.

18 Eta harc erran ciecen, Ekaztaçue huna.

19 Eta populua belhar gainean iartera manaturic, eta borz oguiac eta bi arrainac harturic, beguiac cerurat goitituric, gratiác rēda citzan, eta hautsiric eman cietzen discipuluey oguiac, eta discipuluéc gendetzey.

20 Eta ian ceçaten guciéc, eta ressasia citecen: eta goiti citzaten çathi soberatuetaric hamabi sasqui betheric.

21 Eta ian çutenac ciraden borz milla guiçonen inguruä, emazteac eta haourrac gabe.

22 Eta bertan Iesusec bortcha citzan bere discipuluac vncian sartzera, eta haren aitzinean berce aldera iragaitera: populuari congit lemon bizquitartean.

Marc 6.47.
ioan 6. 16.

23 Eta congit emanic populuari, igan cedin mendira bereciqui, othoitz eguin leçāçát. *Eta arrastu cenean ber-bera cen han.

24 Eta vncia ia itsassoaren artean cen, baguéz tormentatua: ecen haice contra cen.

25 Eta gauären laurgarren veillán ioan cedin hetara Iesus, itsas gainez çabilala.

26 Eta hura ikussiric itsas gainez çabilala, discipuluac trubla citecen, erraiten çutela, Fantossmabat da, eta beldurtiz oihu eguin ceçaten.

27 Baina bertan minça cequién Iesus, cioela, Sporça çaitezte: ni naiz etzaretela beldur.

28 Eta ihardeften ceraucala Pierrifec erran ceçan, Iauna, baldin hi bahaiz, mana neçac hiregana ethortera vr gainez.

29 Bada harc erran ceçan, Athor. Eta iautfiric vncitic Pierris ioan cedin vr gainez, Iefufgana ethor ledinçát.

30 Baina haicea fendo ikuffiric, icit cedin: eta hundatzen haffi cenean oihu eguin ceçan, cioela, Iauna, falua neçac.

31 Eta bertan Iefus efcua hedaturic lot cequión, eta diotfó, O fede chipitacoá, cergatic dudatu duc?

32 Eta farthu ciradenean vncira, foffega cedin haicea.

33 Orduan vncian ciradenéc ethorriric adora ceçaten hura, cioitela, Eguiazqui Iaincoaren Seme aiz.

34 *Eta berce aldera iraganic ethor citecen Genefaretco lurrera. *Marc 6. 53*

35 Eta hura eçagutu vkan çutenean leku hartaco guiçonéc, igor ceçaten inguruco aldiri gucietara, eta prefenta cietzoten eri cirad̄e guciac.

36 Eta othoitz eguiten ceraucaten folament hunqui leçaten haren abillamendu ezpaina, eta hunqui vkan çuten guciac, fenda citecen.

CAP. XV.

3 *Guiçonén doctrináz.* 12 *Scādalizatzeaz.* 13 *[illegible]re erreetaric idequerē denaz.* 18 *[illegible] duen. Chananearen alaba fendatze.* 24 *Christ [illegible]tic igorri içan den.* 26 *Haourren [illegible].* 28 *[illegible]deaz.* 30 *Chriftec eriac fendatzen.* 36. *[illegible] eguiezco miraculua.*

Marc 7. 1. 1 * ORduan ethorten dirade Iesusgana Ierusalemetar Scriba eta Phariseu batzu, dioitela,

2 Cergatic hire discipuluéc iragaiten dute aitzinecoen ordenança? ecen eztitie ikutzen bere escuac oguia iaten dutenean.

3 Eta harc ihardesten çuela erran ciecén, Eta çuec cergatic iragaiten duçue Iaincoaren manamendua çuen ordenançaz?

Exo. 20.12. *deut.* 5. 16. *eph.* 6. 2. *Exo.* 21.17. *leui.* 20. 9. *prou.* 20.20

4 Ecen Iaincoac manatu vkan du, dioela, *Ohoraitzac eure aita eta ama. Eta, *Aita edo ama maradicaturen duena, herioz hil bedi.

5 Baina çuec dioçue, Norc-ere erranen baitrauca aitari edo amari, Eneganic den dono gucia probetchaturen çaic: ohora ezpadeça-ere bere aita edo bere ama *hoguen gabe date.*

6 Eta ezdeustu vkan duçue Iaincoaren manamendua çuen ordenançáz.

7 Hypocritác, vngui prophetizatu vkan du çu eçaz Esaiasec, dioela,

Esa. 29.13 8* Populu haur ahoz hurbiltzen çait, eta ezpai néz ohoratzen nau: baina hauén bihotza vrrun da eneganic.

9 Baina alferretan ohoratzen naute, iracasten dituztela doctrinatzát guiçonén manamēduac.

Marc 7. 14. 10 *Eta populua beregana deithuric erran ciecén, Ençun eçaçue eta adi eçaçue.

11 Eztu ahoan ſartzen denac ſatſutzen guiçona: baina ahotic ilkiten denac ſatſutzen du guiçona.

12 Orduan hurbilduric bere diſcipuluéc erran cieçoten, Eçagutu duc nola Phariſeuac propos hori ençunic ſcandalizatu içan diraden?

13 Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, *Ene Aita ceruëtacoac landatu eztuen landare gucia erroetaric idoquiren da. *Ioan.* 15. 1

14 Vtzitzaçue, *itſuric itſuén guidari dirade: baldin itſuac itſua guida badeça, biac hobira eroriren dirade. *Luc* 6. 39.

15 * Orduan ihardeſten çuela Pierriſec erran cieçon, Declara ieçaguc comparatione hori. *Marc* 7. 17

16 Eta Ieſuſec erran ceçan, Oraino çuec-ere adimendu gabe çarete?

17 Oraino eztuçue aditzẽ ecen ahoan ſartzen den gucia, ſabelera ioaiten dela, eta retreitera egoizten dela?

18 Baina ahotic ilkiten diradenac, bihotzetic partitzen dirade, eta hec ſatſutzẽ dute guiçona.

19 * Ecen bihotzetic partitzen dirade penſamẽdu gaichtoac, hiltzecác, adulterioac, paillardiçác, ohoinqueriác, teſtimoniage falſuac, gaitzerraitecác. *Gen.* 6. 5. *eta* 8. 21.

20 Hauc dirade guiçona ſatſutzẽ dutenac: baina eſcuac ikuci gaberico iateac, eztu guiçona ſatſutzen.

21 * Eta ilkiric handic Ieſus ioan cedin Tyreco eta Sidongo comarquetarat. *Marc* 7. 24

22 Eta huná, emazte Chananeabat aldiri he-

taric ilkiric, oihuz iar cedin, ciotſola, Auc pietate niçaz Dauid-en ſeme Iauná, ene alaba duc deabruaz gaizqui tormentatua.

23 Baina harc etzieçon ihardets hitzic. Orduan hurbilduric bere diſcipuluéc othoitz ceguioten, cioitela, Emóc cõgit: ecen oihuz diaoc gure ondoan.

Lehen. 10.6 24 Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, *Ez-naiz igorri Iſraeleco etcheco ardi galduetara baicen.

25 Eta harc ethorriric adora ceçan hura, cioela, Iauna, aiuta neçac.

26 Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, Eztun gauça bidezcoa haourrén oguiarẽ hartzea, eta chakurrey egoiztea.

27 Baina harc erran ceçan, Hala duc, Iauna, baina chakurrec-ere bere nabuſſién mahainetic erorten diraden appurretaric iaten dié.

28 Orduan ihardeſten çuela Ieſuſec erran cieçón, O emaztea, hãdi dun hire fedea: eguin bequin nahi dunán beçala. Eta ſenda cedin haren alabá orduandanic.

29 Eta partituric handic Ieſus ethor cedin. Galileaco itſas aldera: eta iganic mendira, iar cedin han.

30 Orduan ethor cedin harengana anhitz gen-

Eſa. 35. 5. detze, çutela berequin *mainguric, itſuric, muturic, hebainic eta anhitz berceric: eta eçar citzaten Ieſuſen oinetara, eta ſenda citzan.

31 *Hala* non populuac mirets baitzeçan çacuſquianean mutuac minçatzen, hebainac

ſendaturic, mainguäc çabiltzala, itſuéc ikuſten çutela: eta glorifica ceçaten Iſraeleco Iaincoa.
32 * Orduan Ieſuſec beregana deithuric bere diſcipuluac erran ceçan, Compaſſione dut populu huneçaz: ecen ia hirur egun du enequin dagoela, eta eztute cer ian deçaten: eta eztitut baruric igorri nahi, bidean flaca eztitecençat. *Marc 8. 1.*
33 Eta bere diſcipuluéc diotſote, Nondic guri hambat ogui deſertuan hunambat genderen reſſaſiatzeco?
34 Eta dioſte Ieſuſec, Cembat ogui dituçue? Eta hec erran cieçoten, Çazpi, eta arraintcho batzu.
35 Orduan mana ceçan populua lurrean iartera.
36 Eta harturic çazpi oguiac eta arrainac, gratiac rendaturic hauts citzan, eta eman cietzén bere diſcipuluey: eta diſcipuluéc populuari.
37 Eta ian ceçaten guciéc, eta reſſaſia citecen: eta goiti citzaten çathi ſoberatuetaric çazpi ſaſqui betheric.
38 Eta ian çutenac ciraden, laur milla guiçon, emazteac eta haourrac gabe.
39 Orduan congit emanic gendetzeari, igan cedin vnci batetara: eta ethor cedin Magdaleco bazterretara.

CAP. XVI.

4 *Ionafen fignoa Pharifeuey emaiten.* 6 *Hayén altcha garria.* 13 *Gendéc Chriftez duten reputationea.* 16 *Chrift promctattu içan cena, nola Iefus den.* 17 *Fedea Iaincoaganic heldu.* 18 *Harriaren gainean Eliçá.* 19 *Gakoac. Lotzea. Lachatzea.* 21 *Chriftec aitzinetic bere herioa erraiten.* 23 *Pierris Sathan deithu.* 24 *Chrifti iarreiqui nahi çayonac cer eguiteco.* 25 *Vicitzearen galtzea edo erideitea.*

Marc 8. 12 *luc* 12. 54 *lehen* 12. 39

1 * Ta ethorriric Pharifeuéc eta Sadduceuéc, tentatzen çutela requiri ceçaten cembeit figno cerutic eracuts liecén.

2 Baina harc ihardeften çuela erran ciecén, Arratfean, erraitten duçue, Dembora eder *eguinen du*: ecen gorri da ceruä.

3 Eta goicean *dioçue*, Egun tempeftate *eguinen du*: ecen ceruä orzgorri gaitz da. Hypocritác, ceruären irudiaz, iugeatzen daquiçue, eta demboretaco fignoéz ecin diroçue?

lehen 12. 39

4 * Generatione gaichtoa edo adulteroa figno efquez dago, eta fignoric etzayo hari emanen

Ionas 2. 1.

*Ionas prophetarẽ fignoa baicen. Eta hec vtziric ioan cedin.

Marc 8. 14 *luc* 12. 1.

5 *Eta ethorri ciradenean harẽ difcipuluac berce aldera, ahanz cequién ogui hartzera.

6 Eta Iefufec erran ciecen, Gogoauçue eta be guira çaitezte Pharifeuén eta Sadduceuén altchagarritic.

7 Eta hec ihardquiten çutén bere artean, cioitela, *Hori dio,* ceren oguiric hartu eztugun.

8 Eta Iefufec eçaguturic erran ciecén, Cer diharducaçue ceurón artean, fede chipitacoác, ceren oguiric hartu eztuçuen?

9 Oraino eztuçue aditzen, eta etzarete guehiagóric orhoit * borz milla *guiçonén* borz oguiéz, eta cembat fafqui goititu cintuzten? *Matth. 14. 17* *Ioan. 6. 9.*

10 * Ezeta laur milla *guiçonén* çazpi oguiéz, eta cembat fafqui goititu cintuzten? *Matth. 15. 34*

11 Nola eztuçue aditzen ecen eztrauçuedala oguiz erran, beguira cindeizten Pharifeuén eta Sadduceuén altchagarritic?

12 Orduan adi ceçaten ecen etzuela erran, beguira litecen ogui altchagarritic, baina Pharifeuén eta Sadduceuén doctrinatic.

13 * Eta ethorri cenean Iefus Cefareaco bazter Philipperenetara, interroga citzan bere difcipuluac, erraiten çuela, Ni nor naicela dioite guiçonéc, guiçonaren Semea? *Marc 8. 27* *Luc 9. 18.*

14 Eta hec erran ceçaten, Batzuc, Ioannes Baptifta: eta bercéc, Elias: eta bercéc, Hieremias, edo Prophetetaric bat.

15 Diofte, Eta çuec nor naicela dioçue?

16 Ihardeften çuela Simon Pierrifec erran ceçan, *Hi aiz Chrift Iainco viciaren Semea. *Ioan. 6. 69.*

17 Eta ihardeften çuela Iefufec erran cieçón hari, Dohatfu aiz Simon Ionaren femeá: ecen haraguiac ez odolac eztrauc *hori* reuelatu, baina ene Aita ceruëtan denac.

18 Baina are nic erraiten drauat, ecen hi aicela *Pierris, eta Harri hunen gainean edificaturen dudala neure Eliçá: eta ifernuco borthác etza- *Ioan. 1. 42.*

izcala hari garaithuren.

Ioan. 20.21 19 * Eta hiri emanen drauzquiat ceruëtaco refumaren gakoac, eta cer-ere lothuren baituc lurrean, lothua içanen duc ceruëtan: eta cer-ere lachaturen baituc lurrean, lachatua içanen duc ceruëtan.

20 Orduan mana citzan expreffuqui bere difcipuluac nehori ezlerroten, hura cela IESVS CHRIST.

21 Orduandanic has cedin Iefus bere difcipuluey declaratzen, ecen behar çuela ioan Ierufalemera, eta anhitz fuffritu Ancianoetaric eta Sacrificadore principaletaric, eta Scribetaric, eta heriotara eman *behar cela*, eta hereneco egunean, refufcitatu.

22 Eta hura appartaturic has cequión Pierris reprotchatzen, cioela, Eurorçaz auc pietate, Iauna: etzaic hiri hori helduren.

23 Eta harc itzuliric errã cieçón Pierrifi, Guibelerat adi enegauic Satan, empatchu atzait: ecen eztituc aditzen Iaincoaren *diraden* gauçác, baina guiçonén *diradenac*.

Lehẽ 10. 38 marc 8. 34. luc 9. 23. ota 14. 27 24 * Orduan Iefufec erran ciecén bere difcipuluey, Baldin nehor ene ondoan ethorri nahi bada, renuntia beça bere buruäz, eta har beça bere crutzea, eta berrait niri.

Marc 8. 35 luc 9. 24 eta 17. 33 lehen 10. 39 ioan. 12. 25 25 * Ecen norc-ere nahi vkanen baitu faluatu bere vicia, galduren du hura: eta norc-ere galduren baitu bere vicia ene caufaz, eridenen du hura.

26 Ecen cer probetchu du guiçonac baldin

mundu gucia irabaz badeça, eta bere arima gal badeça? edo cer emanen du guiçonac bere arimaren recompenſamendutan?

27 Ecen guiçonaren Semea ethorriren da bere Aitaren glorián bere Ainguruequin: *eta orduan rendaturen drauca batbederari bere obrén araura.

28 *Eguiaz diotſuet, badirade hemen preſent diradenetaric batzu, herioa daſtaturen eztutenic, guiçonaren Semea bere reſumara ethorten ikus diroiteno.

Pſal. 62.12
rom. 2. 6
apoc. 22.12

Marc 9. 1
luc 9. 27

CAP. XVII.

2 Chriſt transfiguratu. 5 Hura [illegible]. 11 [illegible]. 13 Ioannes Baptiſta. 15 [illegible]. 17 Apoſtoluén incredulitatea. 20 [illegible]. 21 [illegible]rationea eta barura. 22 Chriſtoc bere paſſione[illegible] [illegible]netic erraiten. 25 Tributa [illegible].

1 *ETa ſey egunen buruan, har citzan Ieſuſec Pierris eta Iacques eta Ioannes haren anayea, eta eraman citzan appart

2 mendi gora batetara.

Marc 9. 2.
luc 9. 28

2 Eta tranſfigura cedin hayén aitzinean, eta argui cedin haren beguithartea iguzquia beçala, eta haren abillamenduac churi citecen arguia beçala.

3 Eta huná, ikus citzaten Moyſes eta Elias harequin minço ciradela.

4 Eta ihardeſten çuela Pierriſec erran cieçón Ieſuſi, Iauna, on duc gu hemen garén: nahi ba-

duc, eguin ditzagun hemen hirur tabernacle, bat hire, eta bat Moyſeſen, eta bat Eliaſen.
5 Oraino hura minço cela, huná, hodey argui batec eſtal citzan hec: eta huná vozbat hodeyetic, cioela, *Haur da ene Seme maitea, ceinetã neure atſeguin ona hartzen baitut: huni beha ça quizquiote:

Lehẽ 3. 17.
2.*pier.* 1.17

6 Eta *hori* ençunic diſcipuluac eror citeçen, bere beguithartén gainera, eta icit citecẽ haguitz.
7 Orduan ethorriric Ieſuſec hũqui citzan hec, eta erran ciecén, Iaiqui çaitezte, eta etzaretela beldur.
8 Eta goitituric bere beguiac nehor etzeçaten ikus Ieſus bera baicen.
9 Eta menditic iauſten ciradela, mana citzan Ieſuſec, cioela, Nehori ezterroçuela viſionea, guiçonaren Semea hiletaric reſuſcita daiteno.
10 *Eta interroga ceçaten bere diſcipuluéc, cioitela, Cergatic beraz Scribéc erraiten dute *ecen Elias behar dela lehen ethorri?

Marc 9. 11.
Mala. 4. 5.
lehen 11. 14

11 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Elias ethorriren bada lehen, eta bere ſtaturaco ditu gauça guciac:
12 Baina erraiten drauçuet ecẽ Elias ia ethorri dela, eta hura eztute eçagutu vkan, baina eguin dute harçaz nahi vkan duten gucia: hala guiçonaren Semeac-ere ſuffrituren du hetaric.
13 Orduan adi ceçaten diſcipuluéc ecen Ioannes Baptiſtáz erran cerauela.
14 *Eta ethorri ciradenean populuagana, ethor cedin harengana guiçombat, haren aitzinean belhau-

Marc 9. 17
luc 9. 18.

belhauricatzen cela,

15 Eta cioela, Iauna, auc pietate ene femeaz, ecen lunatico duc eta gaizqui tormentatzen: ecẽ maiz erorten duc fura, eta maiz vrera.

16 Eta prefentatu diraueat hura hire difcipuluey, eta ecin fendatu dié.

17 Eta ihardeften çuela Iefufec erran ceçan, O natione finhefte gabea eta bihurriá, noizdrano fineau çuequin içanen naiz? noizdrano fineau fuportaturẽ çaituztet? ekardaçue hura huna.

18 Eta mehatcha ceçan deabrua Iefufec, eta ilki cedin harenganic: eta fenda cedin muthilla orduandanic.

19 Orduan ethorriric Iefufgana appart difcipuluéc erran cieçoten, Cergatic guc ecin campora egotzi vkan dugu hura?

20 Eta Iefufec erran ciecen, Çuen finhefte gabeagatic: *ecen eguiaz diotfuet, baldin muftarda bihibat *den* becembat fede baduçue, erranen draucaçue mendi huni, Iregan adi hemendic hara: eta iraganen da, eta etzaiçue deus impoffibleric içanen.

21 Baina *deabru* mota haur ezta ilkiten orationez eta barurez baicen.

22 *Eta hec Galilean vfatzen çutela, erran ciecén Iefufec, Içanen da, guiçonaren Semea liuraturen baita guiçonen efcuetara:

23 Eta hilen dute hura: baina hereneco egunean refufcitaturen da: eta trifte citecen hagitz.

24 Eta ethorri içan ciradenean Capernaumera, ethor citecẽ Pierrifgana didrachmac receiu-

tzen cituztenac, eta erran cieçoten, Çuen magiſtruac didrachmác eztitu pagatzen?

25 Dio, Bay. Eta etchean ſarthu içan cenean, aitzin cequión IESVS, cioela, Simon, cer irudi çaic? Lurreco reguéc norenganic hartzen dituzté tributac eta taillac? beré haourretaric, ala bercetacoetaric?

26 Diotſa Pierriſec, Bercetacoetaric. Diotſa Ieſuſec, Beraz libre dituc haourrac.

27 Baina ſcandaliza eztitzaguncát, itſaſſora ioanic, egotzac amuä: eta lehen iganen den arraina har eçac, eta haren ahoa irequiric eridenen baituc ſtaterabat: harturic hura eman iecéc enegatic eta hiregatic.

CAP. XVIII.

1 *Ceruëtaco reſumán nor guehién.* 4 *Humilitatea.* 5 *Chipiaren recebitzea Chriſten icenean.* 6 *Ez nehor ſcandalizatzeco.* 10 *Chipiac ez menoſpreciatzeco.* 11 *Certara Chriſt ethorri.* 12 *Ardi errebelatua.* 15 *Cor rectione fraternala.* 17 *Excommunicationea.* 21, 35 *Barkatzea.* 23 *Bere cerbitzariey contu eſquez dauen reguearen comparationea.*

Marc 9. 33
luc 9. 46

1 * ORdu hartan berean ethor citecen Ieſuſgana diſcipuluac, cioitela, Nor da handiena ceruëtaco reſuman?

2 Eta deithuric haourtchobat beregana Ieſuſec, eçar ceçan hura hayén artean.

Berr. 19. 14
1 *cor.* 14.20

3 *Eta erran ceçan, Eguiaz erraiten drauçuet, baldin conuerti ezpaçaitezte, eta haourtchoac

beçalaca ezpaçaitezte, etzarete ſarthuren ceruëtaco reſumán.

4 Norc-ere bada bere burua humiliaturen baitu haourtcho haur *den* beçala, hura da handiena ceruëtaco reſumán?

5 Eta norc-ere recebituren baitu hunelaco haourtchobat ene icenean, ni recebitzen nau.

6 *Baina norc-ere ſcandalizaturen baitu ni baithan ſinheſten dutẽ chipi hautaric bat, hare hobe luque vrka lequión bere leppoã aſto-errota harribat, eta hunda ledin itſas hundarrean.

Marc 9. 42
Luc 17. 1

7 Maledictione munduari ſcandaloén cauſaz: ecen neceſſario da ſcandaloac datocen, badaricere maledictione guiçon hari, ceinez ſcandalo ethorten baita.

8 *Baldineta eure eſcuac edo eure oinac trebuca eraciten bahau trenca eçac hura eta iraitzac eureganic, hobe duc hire, mainguric edo eſcuba koitzdun vicitzean ſar adin, ecen ez bi eſcuac edo bi oinac dituála ſuco gehennara iraitz adin.

Lehen 5. 30
marc 9. 43

9 Eta baldin eure beguiac trebuca eraciten bahau, idocac hura, eta iraitzac eureganic: hobe duc hire, begui batarequin vicitzeã ſar adin, ecẽ ez bi beguiac dituala ſuco gehennara iraitz adin

10 Beguirauçue menoſprecia ezteçaçuen chipi hautaric bat: *ecen erraiten drauçuet hauen Ainguerueé bethiere dacuſſatela ene Aita ceruetan denaren beguithartea.

Ifai 34.

11 *Ecen ethorri içan da guiçonaren Semea galdu cenaren ſaluatzera.

Luc 19. 10

12 *Cer irudi çaiçue? baldin guiçon batec e-

Luc 15. 4

hun ardi baditu, eta hetaric bat errebela badadi, eztitu lauroguey eta hemeretziac vtziten, eta mendietara ioanic eztu errebelatu cena bilhatzen?

13 Eta baldin guertha badadi eriden deçan hura, eguiaz erraiten drauçuet ecen bozcario guehiago duela harçaz, ecen ez lauroguey eta heme retzi errebelatu etziradenez.

14 Halaber ezta çuen Aita ceruëtan denarē vo rondatea chipi hautaric bat gal dadin.

Luc 17. 3. *leui* 19. 17 *eccl.* 19. 13. *iac.* 5. 19.

15 * Eta baldin hire anayec hire contra faltatu badu, oha eta reprehendi eçac hura, hire eta haren beraren artean: baldin behatzen baçaic, irabaci duc eure anayea.

16 Baina baldin behatzen ezpaçaic, har itzac eurequin oraino bat edo biga: *biga edo hirur teſtimonioren ahoan hitz gucia fermu dençat.

Deu. 19. 15 *ioan.* 8. 17 2. *cor.* 13. 1. *heb.* 10. 28

17 Eta baldin hæy behatzen ezpaçaye, erróc Eliçari: eta baldin Eliçari behatzen ezpaçayó, albeiheduca *pagano eta publicano beçala.

2. *Cor* 5. 9. 2. *the.* 3. 14 *Ioan.* 20. 23

18 Eguiaz erraiten drauçuet, *cer-ere lothurē baituçue lurrean, lothua içanen da ceruän: eta cer-ere lachaturen baituçue lurrean, lachatua içanen da ceruän.

19 Berriz diotſuet ecen baldin çuetaric biguec conſenti badeçate lurraren gainean, eſca ditecen gauça gucia eguinen çayela ene Aita ceruetan denaz.

20 Ecen non baitirade biga edo hirur bilduric ene icenean, han naiz hayén artean.

21 Orduan harengana hurbilduric Pierrifec erran ceçan, Iauna, cembatetarano bekatu eguinen du ene contra ene anayec, eta barkaturen draucat? *ala çazpitarano? Luc 17. 4.

22 Diotfó IESVSEC, Eztioffát çazpitarano, baina çazpitan hiruroguey eta hamarretarano

23 Halacotz da comparatu ceruëtaco refumá beré cerbitzariequin contu eguin nahi vkan duen regue batequin.

24 Eta contu eguiten haffi cenean, prefenta cequión bat, hamar-milla talent hari çor ceraucanic.

25 Eta ceren harc ezpaitzuen nondic paga, mana ceçan haren iaunac fal ledin hura, eta haren emaztea, eta haourrac, eta cituen gauça guciac: eta *çorra* paga ledin.

26 Halacotz cerbitzari hunec bere buruä lurrera egotziric fupplicatzen çuen hura, cioela, Iauna, auc patientia enegana, eta gucia pagaturen drauát.

27 Orduan compaffione harturic cerbitzari haren iaunac, vtzi ceçan, eta çorra quitta cieçon.

28 Baina ilkiric cerbitzari hunec eriden ceçan bere cerbitzari quidetaric bat, ehun dinero çor ceraucanic: eta hura hatzamanic ithotzen çuen, cioela, Paga neçac çor duanaz.

29 Eta bere cerbitzari-quideac haren oinetara bere buruä egotziric othoitz eguiten ceraucan, cioela, Auc patientia enegana, eta gucia pa-

gaturen drauat.

30 Baina harc etzuen eguin nahi vkan, aitzitic ioanic eçar ceçan hura prefoinean, çorra paga liroeno.

31 Bada ikuffiric haren cerbitzari-quidéc cer eguin içan cen, trifte citecen haguitz: eta ethorriric declara cieçoten bere iaunari eguin içan cē gucia.

32 Orduan hura deithuric bere iaunac diotfa, Cerbitzari gaichtoá, çor hura gucia quittatu drauat, ceren othoitz eguin baitrautac:

33 Ez-auena hic-ere eure cerbitzari-quideaz pietate vkan behar, nic-ere hiçaz pietate vkan dudan beçala?

34 Orduan afferreturic bere iaunac fargeantey hura eman ciecén, hari çor ceraucan gucia paga lieçaqueono.

35 Hala ene Aita ceruëtan denac-ere eguinen drauçue çuey, baldin batbederac bere anayeri gogotic faltác barka ezpadietzoçue.

CAP. XIX.

2 *Eriac fendatu.* 3, 7 *Separationezco letrá.* 12 *Chikiratua.* 13 *Efcuén impofitionea.* 14 *Haur chipiac.* 17 *Manamenduén beguiratzea.* 21 *Perfect içatea.* 23 *Abratfac.* 29 *Gucia Chriftgatic vtzi duqueenaz.*

Marc 10. 1   1 * Ta guertha cedin, Iefus propos hauc acabaturic parti baitzedin Galileatic, eta ethor baitzedin Iudeaco bazterretara, Iordanaren berce al-

deaz.

2 Eta iarreiqui cequión gendetze handi, eta ſenda citzan han.

3 Orduan ethor citecen harengana Phariſeuac tentatzen çutela, eta ciotſatela, Vtzi ahal diro guiçonac bere emaztea eceinere cauſagatic?

4 Baina harc ihardeſten çuela erran ciecén, Eztuçue iracurri *ecen Creaçaleac hatſetic eguin cituela arra eta emea?

Gen. 1. 27.

5 Eta erran çuela, *Halacotz vtziren ditu guiço nac aita eta ama, eta iunctaturen çayó bere emazteari, eta içanen dirade biac haraguibat.

Gen. 2. 24
1.cor. 6.16.
ephes. 5. 31

6 Bada guehiagoric eztirade biga, baina haraguibat. Beraz Iaincoac iunctatu duena. guiçonac eztheçala ſepara.

7 Diotſate, Cergatic beraz *Moyſeſec manatu vkan du ſeparationeco letraren emaitera, eta haren vtzitera?

Deut. 24. 1

8 Dioſte, Moyſeſec çuen bihotzeco gogortaſſunagatic permettitu drauçue çuen emaztén vtzitera: baina hatſetic etzén hala.

9 *Eta erraiten drauçuet ecen norc-ere vtziren baitu bere emaztea, paillardiçagatic baicen, eta berce batequin ezconduren baita, adulterio iauquiten duela: eta vtzi denarequin ezconduren datenac adulterio iauquiten duqueela.

Lehen 5. 32
marc 10. 11
luc 16. 18.
1.cor. 7. 11.

10 Diotſate bere diſcipuluéc, Baldin horlaco bada guiçonaren emaztearequilaco beharquia, eztuc on ezconcea.

11 Baina harc erran ciecén, Eztute guciéc ar-

dieſten hitz haur, baina eman içan çayenéc.

12 Ecen badirade chikiratuac amaren ſabeletic hala iayo içan diradenac: eta badirade chikiratuac, guiçonéz chilkiratu içan diradenac: eta badirade chikiratuac ceruétaco reſumagatic bere buruäc chikiratu vkan dituztenac. Har ahal deçanac, har beça.

Lehen 18. 3 marc 10. 13 luc 18. 15.

13 *Orduan haourtchoac preſentatu içan çaizcan eſcuac gainean eçar lietzençat eta othoitz leguiançat: eta diſcipuluec mehatcha citzaten.

14 Baina Ieſuſec dioſte, Vtzitzaçue haourtchoac, eta enegana ethortetic eztitzaçuela empatcha: ecen hunelacoén da ceruëtaco reſumá.

15 Eta eſcuac gainean eçarri cerauzteneã, parti cedin handic.

Marc 10. 17 Luc 18. 10.

16 *Eta huná, cembeitec hurbilduric erran cieçón, Magiſtru oná, cer vngui eguinen dut vicitzé eternala dudançat?

17 Eta harc erran cieçón, Cergatic deitzen nauc on? eztuc nehor onic bat baicen, *eta hura,* Iaincoa: baldin vicitzean ſarthu nahi bahaiz, beguiraitzac manamenduac.

Exo. 20. 13

18 Diotſó, Cein? Eta Ieſuſec erran ceçan *Eztuchilen, Eztuc adulteraturen, Eztuc ebatſiren, Eztuc teſtimoniage falſuric erranen.

19 Ohoraitzac aita eta ama. Eta, Onhetſiren duc eure hurcoa eure buruä beçala.

20 Diotſó guiçon gazteorrec, Horiac guciac beguiratu citiat neure gaztetaſſunetic: cer oraino falta çait?

21 Diotſó Ieſuſec, Baldin perfect içan nahi ba-

haiz, oha, ſal eçac duana, eta emã iecéc paubrey: eta vkanen duc theſaurbat ceruän: eta athor, arreit niri.

22 Eta ençun çuenean guiçon gazteorrec hitz hori, ioan cedin triſteric: ecen on hãdiac cituen.

23 Orduan Ieſuſec erran ciecén bere diſcipuluey, Eguiaz erraiten drauçuet, ecen abratſa nequez ſarthuren dela ceruëtaco reſumán.

24 Eta berriz diotſuet, errachago dela cablebat orratzaren chulhotic iragan dadin, ecen ez abratſa Iaincoaren reſumán ſar dadin.

25 *Gauça hauc* ençunic harē diſcipuluac ſpanta citecen haguitz, cioitela, Nor da beraz ſalua ahal daitenic?

26 Eta Ieſuſec *hetarat* behaturic, erran ciecén, Guiçonac baithã hori impoſſible da: baina Iaincoa baithan gauça guciac poſſible dirade.

27 *Orduan ihardeſten çuela Pierriſec erran cieçón, Huná, guc vtzi citiagu gauça guciac, eta iarreiqui gaitzaizquic hiri: cer içanen da beraz gure?

Marc 10. 28. *luc* 18. 28.

28 Eta Ieſuſec erran ciecén, Eguiaz diotſuet, ecen çuec niri iarreiqui çaizquidatenóc, regenerationean iarriren denean guiçonaren Semea bere maieſtatearen thronoan, *iarriren çaretela çuec-ere hamabi thronoén gainean, iugeatzen dituçuela Iſraeleco hamabi leinuac.

Luc 22. 3

29 Eta norc-ere vtzi baituque etcheric, edo anayeric, edo arrebaric, edo aita, edo ama, edo emaztea, edo haourric, edo landaric ene icenaren cauſaz, chunetan hambat recebituren duela,

eta vicitze eternala heretaturen.

Berr.20.16. marc 10.31 luc 13.30. 30 *Baina anhitz lehen *diradenac,* içanen dirade azquen: eta azquenac, lehen.

CAP. XX.

1 *Languileac mahaſtira alocatzen.* 15 *Begui malignoa.* 18 *Bere paſſionea Ieſuſec aitzinetic declaratzen.* 20 *Zebedeoren emaztearen requeſtá.* 28 *Chriſt gure miniſtre eta redemptore.* 30 *Itſu bi arguitzen.*

1

Cen, comparatu da ceruëtaco reſumá aitafamilia batequin, cein ilki içan baita arguiaren beguian lãguile alocatzera bere mahaſticotzat.

2 Eta languilequin accordaturic dinero batetan eguneco, igor citzan bere mahaſtira.

3 Eta ilkiric hirur orenén inguruän, ikus citzan berce alfer ceuden batzu plaçán.

4 Eta erran ciecén, Çoazte çuec-ere *ene* mahaſtira, eta bide datena emanen drauçuet.

5 Eta hec ioan citecen. Berriz ilkiric ſey eta bedratzi orenén inguruän, eguin ceçan molde berean.

6 Eta hameca orenen inguruän ilkiric, eriden citzan berce alfer ceuden batzu, eta dioſte, Cergatic hemen çaudete egun gucian alfer?

7 Diotſate, Ceren nehorc ezpaiquaitu alocatu. Dioſte, Çoazte çuec-ere *ene* mahaſtira, eta bide datena recebituren duçue.

8 Eta arraſtu cenean, erran cieçón mahaſti iabeac bere recebidoreari. Dei itzac languileac, eta paga iecéc alocairuä, haſſiric azquenetaric lehenetarano.
9 Eta ethorri ciradenean hameca orenen inguruän *alocatuac* recebi ceçaten dinero bana.
10 Eta ethorriric lehenéc-ere, vſte vkan dute guehiago recebituren çutela: baina recebi ceçaten hec-ere dinero baná.
11 Eta recebitu çutenean, murmuratzen çuten aitafamiliaren contra,
12 Cioitela, Azquen hauc orembat eguin dié *lanean,* eta gure bardin eguin dituc, ekarri baitugu egunaren cargá, eta beroa.
13 Eta harc ihardeſten çuela hetaric bati erran cieçón, Adiſquideá, eztrauät hiri bidegaberic eguiten: ez aiz dinero batetã enequin accordatu?
14 Har eçac hire dena, eta habil: baina nahi diarocat azquen huni eman, hiri bay becembat.
15 Ala eznaiz haiçu nahi dudanaren eguitera neure onéz? ala hire beguia gaichto da, ceren ni on bainaiz?
16 *Hala içanen dirade azquenac, lehen: eta lehenac, azquen: *ecen anhitz dirade deithuac, baina guti elegituac.
17 Eta Ieſuſec Ieruſalemera igaitean, har citzan hamabi diſcipuluac appart bidean, eta erran ciecén,
18 *Huná, igaiten gara Ieruſalemera, eta guiçonaren Semea liuraturen çaye Sacrificadore principaley eta Scribey, eta hura condemnatu-

Lehē 19. 30
marc 10. 31.
luc 13. 30.
Ber. 22. 14

Marc 10. 32.
luc 18. 31.

ren dute hiltzera:

Ioan 18. 32 19 *Eta hura dute liuraturen Gẽtiley, eſcarnia, eta açota, eta crucifica deçatençat: baina hereneco egunean reſuſcitaturen da.

Marc 10. 35. 20 *Orduan ethor cedin harengana Zebedeoren ſemen amá bere ſemequin, gurtzen, eta cerbait eſcatzen çayola.

21 Eta harc erran cieçón, Cer nahi dun? Diotſó, Ordena eçac iar ditecen ene bi ſeme hauc, bata hire eſcuinean, eta bercea ezquerrean, hire reſumán.

22 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ceçan, Eztaquiçue ceren eſquez çaudeten: edan ahal diroçue nic edateco dudan copa? Eta batheya ahal çaitezquete ni batheyaturen naicen baptiſmoaz? Diotſote, Bay.

23 Orduan dioſte, Ene copá edanen baduçue, eta ni batheyaturen naicén baptiſmoaz batheya turen baçarete: baina ene eſcuineã edo ezquerrean iartea, ezta ene emaiteco, baina *emanen çaye* ene Aitaz appainduric dauëney.

Marc 10. 41. luc 22. 25. 24 *Eta *hura* ençunic *berce* hamarrac bekaitz citecen bi anayéz.

25 Ieſuſec bada hec beregana deithuric, dio, Badaquiçue ecen nationetaco princiéc ſeignoriatzen dutela hayen gainean: eta hãdiéc authoritatez vſatzen dutela hayén gaynean.

26 Ordea ezta hala içanen çuen artean: baina nor-ere handi nahi içanen baita çuen artean, biz çuen muthil:

27 Eta nor-ere nahi içanen baita çuen artean

lehen içan, biz çuen cerbitzari.

28 Hala nola guiçonarē Semea ezpaita ethorri cerbitzatu içatera, baina cerbitzatzera, eta bere viciaren rançoinetan anhitzengatic emaitera.

29 *Eta hec Iericotic partitzen ciradela, gendetze handi iarreiqui cequión.

Marc 10. 46. *luc* 18. 35.

30 Eta huná, bi itſu bide bazterrean ceudenec, ençunic ecen Ieſus iragaiten cela, oihu eguin ceçaten, cioitela, Auc pietate guçaz Dauid-en ſeme Iauná.

31 Eta gendetzeac mehatchatzen cituen hec ichil litecençát, baina hec oihu guehiago eguiten çutē, cioitela, Auc pietate guçaz Dauid-en ſeme Iauná.

32 Eta guelditurie Ieſuſec dei citzan, eta erran ceçan, Cer nahi duçue daguiçuedan?

33 Diotſote, Iauna, gure beguiac irequi ditecē.

34 Eta compaſſione harturic Ieſuſec hunqui citzan hayén beguiac: eta bertan ikuſtea recebi ceçatē hayén beguiéc, eta hari iarreiqui cequizquión.

CAP. XXI.

7 *Chriſtec Ieruſalemen bere ſartzea eguiten.* 12 *Saltzaleac eta croſleac templetic egoizten.* 14 *Eriac ſendatzen.* 16 *Bere recebitzaleac ſuſtēgatzen.* 19 *Ficotzea eyhartzen.* 22 *Fedearen indarra orationean.* 25 *Ioanneſen Baptiſmoa.* 31 *Iaincoaren vorondatea eguiten dutenac.* 32 *Iudu incredulac.* 33 *Mahaſti alocairutan emanaren comparationea.* 42 *Har cantoin nabuſſia.* 43 *Iuduac iraizten, eta Gentilac recebitzen.*

Marc 11. 1.
luc 19. 29.

1 * Ta Ierufaleme aldera ciradeneã, eta ethor citeceneã Bethphagera, Oliuatzetaco mendi aldera, orduan Iefufec igor citzan bi difcipulu,

2 Erraiten cerauela, Çoazte çuen aurkaco burgura, eta bertan eridenen duçue afto emebat eftecatua, eta vmebat harequin: lachaturic ekar ietzadaçue.

3 Eta baldin nehorc deus badarraçue, erraçue ecen Iaunac behar dituela: ecen bertan igorriren ditu hec.

4 Bada haur gucia eguin içan da Prophetáz erran cena compli ledinçát, cioela,

Efa. 62.11.
zacha. 9. 9.
ioan. 12.15.

5 *Erroçue Siongo alabari, Huná, eure reguea ethorten çain manforic, eta afto emearen, eta vztarricoaren vme arraren gainean iarria.

6 Difcipuluac bada ioan citecen, eta eguin ceçaten Iefufec ordenatu cerauën beçala.

7 Eta ekar citzaten aftoa eta vmea, eta eçar citzaten hayén gainean bere abillamenduac, eta iar eraci ceçaten hayén gainean.

8 Eta gendetze handic heda citzaten bere abillamenduac bidean, eta bercéc adarrac piccatzen cituzten arboretaric, eta bidean hedatzen.

9 Eta aitzinean ioaiten eta iarreiquiten cen populua oihuz cegoen, cioela, Hofanna Dauid-en femeá: benedicatu *dela* Iaunaren icenean ethorten dena, Hofanna leku gorenetan *aicená.*

10 Eta farthu cenean hura Ierufalemen, ciuitate gucia moui cedin, cioela, Nor da haur?

11 Eta populuac erraiten çuen, Haur da Iesus Prophetá Galilean *den* Nazareteco.

12 *Eta sar cedin Iesus Iaincoren templean, eta egotz citzan campora * templean saltzen eta erosten ari ciraden guciac: eta cambiadorén mahainac itzul citzan, eta vsso colombác saltzen cituztenen cadirác.

Marc 11. 11. luc 19. 45. ioan 2. 13. Deu. 14. 25

13 Eta dioste, Scribatua da, * Ene etchea, orationetaco etche deithuren da: * baina çuec hura gaichtaguin lece eguin duçue.

Esa. 56. 7. marc 7. 11. luc 19. 46. Iere. 7. 11.

14 Orduan ethor citecen harengana itsuac eta mainguäc templean: eta senda citzan hec.

15 Baina ikussiric Sacrificadore principalée eta Scribéc *harc* eguin cituẽ miraculuac, eta haourraco oihuz ceudela templean, eta erraitẽ çutela, Hosanna Dauid-en semeá: gaitzi cequién.

16 Eta erran cieçoten, Badãçuc hauc cer dioitén? Eta Iesusec errã ciecén, Bay: eztuçue egundano iracurri, *Haourrén eta edosquiten dutenén ahotic complitu vkan duc laudorioa.

Psal. 8. 3.

17 Eta hec vtziric, ilki cedin hiritic campora Bethaniarat: eta ostatu har ceçan han.

18 Eta goiceã hirirát itzultzẽ cela, gosse cedin.

19 *Eta ikussiric ficotzebat bidearen gainean, ethor cedin hartara, eta etzeçan deus hartan eriden hostoric baicen: eta diotsa, Guehiago fructuric hireganic sor eztadila seculan. Eta eyhar cedin bertan ficotzea.

Marc 11. 13.

20 Eta hori ikussiric discipuluée mirets ceçaten, cioitela, Nolatan bertan eyhartu içan da ficotzea?

21 Eta ihardeften çuela Iefufec erran ciecén, Eguiaz erraiten drauçuet, baldin fede baduçue, eta duda ezpadeçaçue, ez folament ficotzeari *eguin içan çayona* eguinen duçue, baina are baldin mendi huni badarroçue, Khen adi, eta iraitz adi itfaffora eguinen da.

Lehen 7. 7. *Marc* 11. 24.
22 *Eta cerere galde eguinen baituçue orationean finheften duçuela, recibituren duçue.

ioan 15. 7. 1. *ioã* 3. 22. *marc* 11. 27. *luc* 20. 1.
23 *Eta ethorri cenean templera, Sacrificadore principalac eta populuco Ancianoac, hura iracaften ari cela, ethor citecen harengana, cioitela, Cer authoritatez gauça horiac eguiten dituc? eta norc hiri eman drauc authoritate hori?
24 Ihardeften çuela Iefufec erran ciecén, Interrogaturen çaituztet nic-ere çuec gauça batez, cein badarradaçue nic-ere erranen drauçuet, cer authoritatez gauça hauc eguiten ditudan.
25 Ioannefen Baptifmoa nondic cen? cerutic ala guiçonetaric? Eta hec baciharducaten berac baithan, cioitela, Baldin erran badeçagu, Cerutic: erranen draucu, Cergatic bada hura eztucue finhetfi?

Lehen 14. 5 *marc* 6. 20.
26 Eta baldin badarragu, Guiçonetaric: beldur gara communaren: *ecen guciéc daducate Ioannes Prophetatan.
27 Eta ihardeften ceraucotela Iefufi, erran ceçaten, Etzeaquiagu. Erran ciecén harc-ere, Eztrauçuet nic-ere erraiten cer authoritatez gauça hauc eguiten ditudan.
28 Baina cer irudi çaiçue, Guiçon batec cituen bi feme: eta hurbilduric lehenagana, errã ceçan,

Semé

Semé habil, egun trabailla adi ene mahaſtian:
29 Harc ihardeſten çuela erran ceçan. Eztiat nahi: baina guero vrriquituric, ioan cedin.
30 Guero hurbilduric berceagana, erran cieçón halaber. Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, Ni *nihoac* iauna, Eta etzedin ioan.
31 Bi hautaric ceinec eguin çuen *bere* aitaren vorondatea? Diotſate, Lehenac. Dioſte Ieſuſec, Eguiaz erraiten drauçuet ecen publicanoac eta paillardác aitzincen çaizquiçuela Iaincoaren reſumara.
32 Ecen ethorri da Ioannes çuetara iuſtitiazco bideaz, eta eztuçue hura ſinhetſi: baina publicanoéc eta paillardéc ſinhetſi vkan dute: eta çuec *hori* ikuſſiric, etzarete emendatu guero, haren ſinheſtera.
33 *Berce cõparationebat ençuçue. Cen aitafamiliabat, ceinec landa baitzeçan mahaſtibat, eta hura heſsiz ingura baitzeçan, eta hartan hobibat eguin ceçan lacotzát, eta edifica ceçan dorrebat, eta aloca ciecén laborariey: eta camporat ioan cedin.

Marc 12. 1
luc 20. 9
eſa. 5. 1. 5.
iere. 2. 21.

34 Bada fructuén ſaſoina hurbildu cenean, igor citzan bere cerbitzariac laborarietara, fructuén recebitzera.
35 Eta laborariéc harturic haren cerbitzariac, bata çaurt ceçaten, eta bercea hil, eta bercea lapida.
36 Berriz igor ceçan berce cerbitzariric lehenac baino guehiago, eta hæi halaber eguin ciecén.

f.i.

37 Azquenean igor ceçan hetara bere ſemea, erraiten çuela, Ondraturen dute ene ſemea.

38 Baina laborariéc ikuſſiric ſemea erran ceçaten bere artean, *Haur da primua, çatozte, hil deçagun haur, eta gatchetzan hunen heretageari.

Berr. 26. 3, *eta* 27. 2. *ioan* 11. 53.

39 Eta harturic hura iraitz ceçaten mahaſtitic campora, eta hil ceçaten.

40 Dathorrenean bada mahaſti iabeac cer eguinen drauë laborari hæy?

41 Diotſate, Gaichto hec gaizqui deſeguinen: eta bere ſaſoinean fructuac renda dietzoyoten berce laborariri bere mahaſtia alocaturen.

42 Dioſte Ieſuſec, Egundano eztuçue iracurri Scripturetã, * Edificaçaléc arbuyatu duten harria cantoin buru eguin içan da: Haur Iaunaz eguin içan da, eta da gauça miragarria gure beguién aitzinean?

Eſa. 28.16. *pſal.* 118. 22. *act.* 4. 11. *rom.* 9. 33. 1. *pier.* 2. 7.

43 Halacotz diotſuet ecen edequiren çaiçuela Iaincoaren reſumá, eta emanen çayola, hartaco fructuac eguinen dituen populuari.

44 Eta harri haren gainera eroriren dena, çathicaturen da: eta noren gainera eroriren baita, hura du chehaturen.

45 Eta ençun citzatenean Sacrificadore principaléc, eta Phariſeuéc haren comparationeac, eçagut ceçaten ecen heçaz minço cela.

46 Eta hatzaman nahi çutelaric, populuaren beldur içan ciraden, ceren Propheta beçala hura baitzaducaten.

CAP. XXII.

2 *Ezteyén comparationea.* 9 *Gentilen vocationea.* 11 *Ezteyetaco arropá.* 17 *Tributac nori emaiteco.* 23 *Refurrectioneaz Chrift interrogatzen.* 32 *Iaincoa, vicién Iainco.* 36 *Legueco manamendu handia.* 37 *Iaincoaganatco eta hurcoaganatco amorioa.* 41 *Iefufec Pharifeuac Chriftez interrogatzen.*

1 ORduan Iefus ihardeften çuela, berriz minça cequién comparationez, cioela.

2 *Comparatu da ceruëtaco refumá, bere femearen ezteyac eguin cituen regue batequin.

Luc 14. 16. apoc. 19. 9.

3 Eta igor citzan bere cerbitzariac ezteyetara gomitatuén deitzera: baina etziraden ethorri nahi içan.

4 Berriz igor ceçan berce cerbitzariric, cioela, Erreçue gomitatuey, Huná, appreftatu dut neure barazcaria, ene cecenac eta haraquey guicenduac haraqueitatu dirade, eta gucia preft da: çatozte ezteyetara.

5 Baina hec conturic eguin gabe ioan citecen: bata bere bordarat, eta bercea bere merkatalgoarát.

6 Eta bercéc hatzamanic haren cerbitzariac iniuria eta hil citzaten.

7 Eta regue ençunic *hori* afferré cedin: eta igorriric bere gendarmefac, defeguin citzan guicerhaile hec, eta hayen hiria erra ceçan.

8 Orduan diofte bere cerbitzariey, Ezteyac preft badirade, baina gomitatu ciradenac, ezti-

rade digne içan.

9 Çoazte bada bide cantoinetara, eta eridenen dituçuen guciac dei itzaçue ezteyetara.

10 Eta cerbitzari hec ilkiric bidetara, bil citzaten eriden cituzten guciac, hambat gaichtoac nola onac: eta bethe cedin ezteyén lekua, mahainean iarriric ceudenéz.

11 Eta ſarthu cenean regue mahainean iarriric ceudenén ikuſtera, ikus ceçan han guiçombat eztey arropaz veztitua etzenic.

12 Orduan diotſa, Adiſquideá, nola huna ſarthu aiz eztey arropá eztuala? Eta ahoa boça cequión.

13 Orduan erran ciecén reguec cerbitzariey, Oinetan eta eſcuetan eſtecaturic, ken eçaçue, eta egotzaçue campoco ilhumbera: * han içanē da nigar eta hortz garraſcots.

Lehen 8. 12 *eta* 13 42. *berr.* 25. 30

14 Ecen anhitz dirade deithuac, eta guti elegituac.

15 *Orduan appartaturic Phariſeuéc conſeillu har ceçatē nola hura hatzaman liroiten hitzean.

Marc 12. 13. *luc* 20. 20.

16 Eta igorten dituzte harengana bere diſcipuluac Herodianoequin, dioitela, Magiſtruá, baceaquiagu eguiati aicela, eta Iaincoaren bidea eguiazqui iracaſten duála, eta nehoren anſiaric eztuála: ecen ezago guiçonén apparentiara behá:

17 Erraguc bada, cer irudi çaic? bidezco da Ceſari tributaren emaitea, ala ez?

18 Eta eçaguturic Ieſuſec hayen malitiá, dio, Cergatic tentatzen nauçue hypocritac?

19 Eracuſtaçue tributeco monedá. Eta hec preſenta cieçoten dinerobat.
20 Eta erraiten draue, Norena da imagina haur eta ſcribua?
21 Diotſate, Ceſarena. Orduan erraten draue, *Renda ietzoçue beraz Ceſaren diradenac, Ceſari: eta Iaincoaren diradenac, Iaincoari. *Rom.* 13. 7.
22 Eta *hori* ençunic, mirets ceçaten: eta hura vtziric ioan citecen.
23 *Egun hartan ethor citecen harẽgana Sadduceuac, *reſurrectioneric eztela dioitenac, eta interroga ceçaten, *Marc* 12. 18. *luc* 20. 27. *Act.* 26. 8.
24 Cioitela, Magiſtruá, Moyſeſec erran dic, *Baldin norbeit hil bada haourric vkan gabe, haren anayeac aliançagatic harturen du haren emaztea, eta leinu eguinẽ drauca bere anayeri. *Deut.* 25. 5
25 Eta cituán gure artean çazpi anaye: eta lehena ezconduric hil ciedián: eta leinuric etzuenaren gaineau, vtzi cieçoan bere emaztea bere anayeri.
26 Eta halaber bigarrenac eta hirurgarrenac, çaz pigarrenerano.
27 Eta gucién ondoan hil ciedián emaztea-ere.
28 Reſurrectionean bada, çazpietaric ceinen emazte içanen da? ecen guciéc vkan dié hura.
29 Eta ihardeſten duela Ieſuſec dioſte, Huts eguiten duçue Scripturác eta Iaincoaren verthutea iaquin gabez.
30 Ecen reſurrectionean eztu nehorc emazteric hartzen ez emaiten ezconçaz: baina dirade Iaincoaren Aingueruäc ceruän beçala.

31 Eta hilén refurrectioneaz den becembatean, eztuçue iracurri cer Iaincoaz erran içan çaiçuen, dioela,

Exod. 3. 6. *marc* 12. 26.

32 *Ni naiz Abrahamen Iaincoa, eta Ifaac-en Iaincoa, eta Iacob-en Iaincoa? Iaincoa, ezta hilén Iaincoa, baina viciena.

33 Eta *hori* ençunic gendetzeac fpanta citecen haren doctrináz.

Marc 12. 28.

34 *Pharifeuac bada, ençunic ecen Sadduceuac ichildu cituela, bil citecen elkargana.

35 Eta interroga ceçan hetaric batec, Legueco doctorac, tentatzen çuela hura, eta cioela,

36 Magiftruá, cein da manamendu handia Leguean?

Deut. 6. 5. *luc* 10. 27.

37 Eta Iefufec erran cieçón, * Onhetfiren duc eure Iainco Iauna eure bihotz guciaz, eta eure arima guciaz, eta eure penfamendu guciaz.

38 Haur duc manamendu lehena eta handia.

Leui. 19.18 *marc* 12. 31.

39 Eta bigarrenac hura irudi dic, *Onhetfiren duc eure hurcoa eure buruä beçala.

40 Bi manamendu hautaric Legue gucia eta Prophetác dependitzen dituc.

Marc 12. 55. *luc* 20. 41.

41 *Eta bildu ciradenean Pharifeuac, interroga citzan Iefufec,

42 Cioela, Cer irudi çaiçue Chriftez? noren feme da? Diotfate, Dauid-en.

43 Eta diofte, Nola beraz Dauid-ec Spirituz deitzen du hura Iaun? dioela,

Pfal. 110.1

44 *Erran drauca, Iaunac ene Iaunari, Iar adi ene efcuinean, eçar ditzaquedano hire etfayac hire oinén fcabella.

45 Beraz baldin Dauid-ec deitzen badu hura Iaun, nola da haren ſeme?

46 Eta nehorc ecin ihardets cieçoyon hitzic: ez nehor etzequión ventura guehiagoric egun harçaz harat interrogatzera.

CAP. XXIII.

2 *Iracaſtunetaric cer hartu behar den.* 4 *Carga piçuén emaiteaz.* 5 *Phariſeuéc cergatic obrác eguiten.* 8 *Doctor bakoitza Chriſt.* 9 *Iaincoa gure Aita.* 10 *Doctorac.* 13 *Ceruétaco reſumaren erſtea.* 16 *Templeaz iuratzea.* 23 *Mentaren detchematzea. Iugemendua. Miſericordia.* 27 *Sepulchre churituac.* 31 *Iuduec hil Prophetác.* 36 *Iuduén deſtructionea.*

1 Rduan Ieſus minça cequien gendetzey eta bere diſcipuluey.

2 Cioela, * Moyſeſen cadirán iarten dirade Scribác eta Phariſeuac: *Eſdr.* 8. 4.

3 Cerere bada erranen baitrauçue beguira deçaçuē, beguira eçaçue eta eguiçue: baina hayén obrén araura eztaguiçuela: ecen erraiten duté, eta ez eguiten.

4 * Ecen carga piçuac eta iaſſan ecin daitezquenac biltzen dituzté, eta eçarten guiçonén ſoinetara: baina bere erhiaz hunqui nahi eztituzté. *Luc* 11. 46 *act.* 15. 10.

5 Eta bere obra guciac eguiten dituzté guiçonéz ikus ditecençát: ecen çabaltzen dituzté

Deut. 6. 8, eta 22. 12. nom. 15. 38 — bere* philacterioac, eta luçatzen dituzté bere veztimendetaco bazterrac.

Marc 12. 38. luc 11. 43, eta 20. 46. — 6 *Eta on darizté lehen placey banquetetan, eta lehen cadirey ſynagoguetan,

7 Eta ſalutationey merkatuetan, eta guiçonéz deithu içateari Magiſtruá, Magiſtruá.

8 Baina çuec etzaiteztela dei Magiſtru: ecen bat da çuen doctora, Chriſt: eta çuec gucioc, anaye çarete.

Mala. 1. 6. — 9 *Eta çuen aita ezteçaçuela nehor dei lurrean: ecen bat da çuen Aita, ceruëtan dena.

10 Eta etzaiteztela dei doctor: ecē bat da çuen doctora, Chriſt.

11 Baina çuen artean handién dena, biz çuen cerbitzari.

Luc 14. 11, eta 18. 14. — 12 *Ecen bere buruä goraturen duena, beheraturen da: eta bere buruä beheraturen duena, goraturen da.

13 Baina maledictione çuen gainean Scriba eta Phariſeu hypocritác: ceren erſten baituçue ceruëtaco reſumá guiçonén aitzinean: ecē çuec etzarete ſartzen, eta ſartzen diradenac eztituçue vtziten ſartzera.

Marc 12. 40. luc 20. 47. — 24 *Maledictione çuen gaineã Scriba eta Phariſeu hypocritác, ecen ireſten dituçue *ema* alhargunén etcheac, are luçaqui othoitz eguin irudiz: halacotz duçue condemnatione handiagoa recebituren.

15 Maledictione çuen gainean Scriba eta Phariſeu hypocritác, ecen itſaſſoa eta leihorra ingu-

ratzen dituçue profelytobat daguiçuençát, eta eguin denean, gehennaco feme eguiten duçue dobláz ceuroc baino areago.

16 Maledictione çuen gainean guidari itfuác, ceinéc baitioçue, Norc-ere iuraturen baitu templeaz, ezta deus: baina norc-ere iuraturen baitu templeco vrrheaz, çordun da.

17 Erhoác eta itfuác, cein da handiago vrrhea, ala vrrhea fanctificatzen duen templea?

18 Eta *erraitẽ duçue*, norc-ere iuraturen baitu aldareaz, ezta deus: baina norc-ere iuraturen baitu haren gaineã den oblationeaz, çordun da.

19 Erhoác eta itfuác, cein da handiago oblationea, ala oblationea fanctificatzẽ duen aldarea?

20 Beraz aldareaz iuratzen duenac, iuratzen du harçaz, eta haren gainean diraden gauça guciéz.

21 *Eta norc-ere iuratzen baitu templeaz, iuratzen du harçaz, eta hartan habitatzen denaz. 1. *Reg.* 8. 13 2. *chro.* 6. 2.

22 Eta iuratzen duenac ceruáz, iuratzen du Iaincoaren thronoaz eta haren gainean iarriric dagoenaz.

23 *Maledictione çuen gainean Scriba eta Pharifeu hypocritác: ecen detchematzen dituçue menta eta anifa eta cuminoa, eta vtziten dituçue Legueco gauça piçuagoac, *hala nola,* iugemendua eta mifericordia eta leyaltatea: gauça hauc eguin behar ciraden, eta hec ez vtzi. *Luc* 11. 42.

24 Guidari itfuác, eltzoa irazten duçue: eta camelua ireften.

25 *Maledictione çuen gainean Scriba eta Pha- *Luc* 11. 39.

riſeu hypocritác: ecen coparen eta plataren cãpoco aldea chahutzen duçue: baina barnetic dirade arrauberiaz, eta ecceſſez betheac.

26 Phariſeu itſuá, chahu eçac lehenic coparen eta plataren barnecoa, hayén cãpocoa-ere chahu dadinçát.

27 Maledictione çuen gainean Scriba eta Phariſeu hypocritác: ecen ſepulchre churituac irudi duçue, hec campotic eder eracuſten dirade: baina barnetic hilén heçurrez eta ſatſutaſſun oroz betheac dirade.

28 Halaber çuec-ere campotic guiçoney eracuſten çarete iuſto, baina barnean hypocriſiaz eta iniquitatez betheac çarete.

29 Maledictione çuen gainean Scriba eta Phariſeu hypocritác: ecen Prophetén ſepulchreac edificatzen dituçue, eta iuſtoén monumentac ornatzen.

30 Eta dioçue, Baldin gure aitén egunetan içan baguina, ezquinén hayén lagun içanen Prophetén odolean.

31 Halatan teſtificatzen duçue ceurón buruén contra, ecen Prophetác hil dituztenén ſeme çaretela.

32 Çuec-ere betha eçaçue çuen aitén neurria.

33 Sugueác, vipera caſtác, nola itzuriren çaizquiote gehennaco iugemenduari?

34 Halacotz huná, nic igorten ditut çuetara Prophetác eta Çuhurrac eta Scribác eta hetaric *batzu* hilen dituçue eta crucificaturen: eta hetaric batzu açotaturen dituçue çuen ſynagogue-

tan, eta perſecutaturen hiritic hirira:

35 Dathorrençát çuén gainera lurrarē gaineã iſſuri içan den odol iuſto guçia, *Abel iuſtoaren odoletic, Zacharia Barachiaren ſemearen odoleranocoa, cein hil vkan baituçue templearen eta aldarearen artean.

Gen. 4. 8. Heb. 11. 4.

36 Eguiaz diotſuet, ethorrico dirade gauça hauc guciac natione hunen gainera.

37 *Ieruſalem, Ieruſalem, Prophetác hiltzen eta hiregana igorriac lapidatzen dituaná, cembatetan bildu nahi vkan ditut hire haourrac, oillo-ac bere chitoac hegalen azpira biltzen dituen beçala, eta ezpaituc nahi vkan?

Luc 13. 34 4. Esd. 1. 30

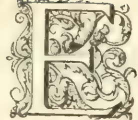
38 Horrá, guelditzen çaiçue çuen etchea deſert.

39 Ecen badiotſuet, eznauçue ikuſſirē hemēdic harát derraqueçueno, Benedicatu *dela* Iaunaren icenean ethorten dena.

CAP. XXIIII.

2, 15 *Iuduén deſtructionea.* 3 *Chriſten aduenimendua* 5, 24 *Chriſt falſuac.* 6, 29 *Munduaren fineco ſignac.* 12 *Iniquitatea, Charitatea.* 13 *Perſeueraturen duena.* 14 *Euangelioaren predicationea.* 31 *Aingueruec bilduren elegituac.* 32 *Ficotzearen comparationea.* 35 *Iaincoaren hitza eguiazco.* 37 *Noeren egunac.* 39 *Diluuioa.* 42 *Velatzea.* 43 *Gauazco ohoina.* 45 *Cerbitzari leyala.* 48 *Cerbitzari gaichtoa*

Marc 13.1. *luc* 21. 5.

1 * Ta templetic ilkiric Iesus retiratzen cen: eta hurbildu içan çaizcan bere discipuluac templeco edificioén hari eracustera.

2 Eta Iesusec erran ciecén, Eztacusquiçue gauça hauc guciac? eguiaz erraiten drauçuet, *ezta guelditurren hemen harria harriaren gainean, deseguin eztadin.

Luc 19.44.

3 Eta hura iarriric cegoela Oliuatzetaco mendi gainean, ethor cequizquión discipuluac appart, cioitela, Erraguc, noiz gauça hauc içanen dirade? eta cer signo hire ethortearenic eta mun duaren finarenic *içanen da*?

Ephes. 5. 6. *colos.* 2. 18.

4 Eta ihardesten çuela Iesusec errã ciecén, *Beguirauçue nehorc seduci etzaitzaten.

5 Ecen anhitz ethorriren dirade ene icenean, erraiten dutela, Ni naiz Christ: eta anhitz seduciturren duté.

6 Eta ençunen dituçue guerlác eta guerla hotsac: beguirauçue trubla etzaitezten: ecen gauça *hauc* guciac eguin behar dirade, baina ezta oraino içanen fina.

7 Ecen altchaturen da nationea nationearen contra, eta resumá resumaren contra: eta içanẽ dirade içurriteac, eta gosseteac, eta lur ikaratzeac lekutic lekura.

8 Baina hauc guciac dolore hatseac *dirade.*

Lehẽ 10. 17 *luc* 21. 12. *ioan*. 15. 20 *eta* 16. 2.

9 * Orduan liuraturen çaituzte afflictionetara, eta hilen çaituzte, eta gende guciéz gaitz etsiac içanen çarete ene icenagatic.

10 Eta orduan fcandalizaturen dirade anhitz, eta batac bercea traditúren du, eta batac bercea gaitzetfiren du.

11 Eta anhitz propheta falfu altchaturen dirade eta feducituren dute anhitz.

12 Eta ceren multiplicaturẽ baita iniquitatea, hozturen da anhitzen charitatea.

13 Baina norc perfeueraturen baitu finerano, hura faluaturen da.

14 Eta refumaco Euangelio haur predicaturen da mundu vniuerfoan, natione guciey teftimoniagetan: eta orduan ethorrico da fina.

15 * Dacuffaçuenean bada defolationearẽ abo minationea, * Daniel prophetáz erran içan dena, leku fainduan dagoela (iracutzen duenac adi beça) Marc 13. 14. luc 21. 20. Dan. 9. 27.

16 Orduan Iudean *diratenéc*, ihes albeileguite mendietarát:

17 Eta etche gainean *datena*, ezalbeiledi iauts deufen bere etchetic eramaitera:

18 Eta landán *datena*, ezalbeiledi guibelerat itzul bere abillamenduén hartzera.

19 Dohain-gaitz emazte içorrén eta eredofquiten duqueitenén egun hetan.

20 Othoitz eguiçue bada çuẽ ihes eguitea eztén neguän, * ezeta Sabbath *egunean*. Act. 1. 12.

21 Ecen tribulatione handia orduan içanen da, nolacoric ezpaita içan munduarén hatfetic oraindrano, ez içanen.

22 Eta baldin laburtu içan ezpalirade egũ hec nehor falua ezlaite, baina elegituacgatic, egun

hec laburturen dirade.

Marc 13.21 Luc 17. 23. 23 Orduan baldin nehorc badarraçue, * Huná hemen Chrift, edo han: ezalbeitzineçate finhets.

24 Ecen altchaturen dirade chrift falfuac, eta propheta falfuac, eta eguinen duté figno handi eta miraculu: bay poffible baliz, eleguituē-ere feducigarri.

25 Huná, aitzinetic erran drauçuet.

26 Beraz baldin nehorc erran badieçaçue, Hará, defertuã da, etzaiteztela ilki, Hará, gambratchoetan *da:* ezteçaçuela finhets.

27 Ecen hala nola chiftmifta ilkiten baita Orientetic, eta eracuften Occidenterano: hala içanen da guiçonaren Semearen ethortea-ere.

Luc 17. 37. 28 * Ecen non-ere içanen baita farrafquia, hara bilduren dirade arranoac-ere.

Marc 13. 24. eze. 32. 7. efa. 13. 10 ioel 2. 31. eta 3. 15 29 * Eta bertan egun hetaco tribulationearen ondoan, iguzquia ilhunduren da, eta eztu emanen ilharguiac bere erguia, eta içarrac eroriren dirade cerutic, eta ceruëtaco verthuteac ikaraturen dirade.

30 Eta orduan aguerturen da guiçonaren Semearen fignoa ceruän: eta orduan plaignituren dirade lurreco leinu guciac, * eta ikuffiren dute guiçonaren Semea datorquela ceruco hodeyetan bothere eta gloria handirequin.

Apoc. 1. 7.

1 Cor. 15. 51 1. thef. 4. 6. 31 * Eta igorriren ditu bere Aingueruäc trompetta foinu handirequin, eta bilduren dituzte haren elegituac laur haicetaric, ceruën bazter batetic hayén berce bazterrererano.

32 Bada ficotzétic ikas eçaçue comparationea, ia haren adarra ninicatzen denean eta hoſtatzen, badaquiçue vdá hurbil dela.
33 Hala çuec-ere dacuſquiçuenean gauça hauc guciac, albeitzinequite écen borthan hur bil datela.
34 Eguiaz erraiten drauçuet, eztela iraganen mende haur, gauça hauc gucioc eguin daitezqueno.
35 * Ceruä eta lurra iraganen dirade, baina ene hitzac eztirade iraganen. *Marc* 13.31
36 Baina egun harçaz eta orenaz den becembatean, nehorc eztaqui, ez ceruëtaco Aingueruëc-ere, ene Aitac berac baicen.
37 Baina nola *baitziraden* Noeren egunac, hala içanen da guiçonaren Semearẽ ethortea-ere.
38 * Ecen hala nola dilubioaren *aitzineco* egunetan iaten baitzuten eta edaten, ezconcen baitziraden eta ezconçaz emaiten, Noe arkán ſar cedin egunerano. *Luc* 17. 26
39 Eta ezpaitzeçaten eçagut dilubioa ethor cedino, eta guciac eraman citzaqueeno: hala içanen da guiçonaren Semearen ethortea-ere.
40 * Orduan biga içanen dirade landán: bata recebituren da, eta bercea vtziren. *Luc* 17. 36.
41 Biguec ehoren dute errotán: bata recebituren da, eta bercea vtziren.
42 * Veilla eçaçue bada, ecen eztaquiçue cer or duz çuen Iauna ethorteco den. *Marc* 13. 33
43 * Eta hura iaquiçue, ecen baldin baleaqui aitafamiliác cein goait aldiz ohoina ethor lei- *Luc* 12. 39. 1. *theſ.* 5. 2. *ap.* 16. 15

ten, veilla liroela, eta ezliroela bere etchea çulhatzera vtzi.

44 Halacotz çuec-ere çaudete preſt: ecen vſte eztuçuen orduan guiçonaren Semea ethorriren da.

Luc 12.42.

45 * Eta cein da cerbitzari leyala eta çuhurra, nabuſſiac muthillén compainiaren gaineco eçarri duena, hæy demborán vitança deyençat?

46 Dohatſu *da* cerbitzari hura bere nabuſſiac dathorrenean, hala eguiten eridenen duena.

47 Eguiaz erraiten drauçuet, ecen bere on gucién gaineco hura eçarriren duela.

48 Bada baldin erran badeça cerbitzari gaichto harc bere bihotzean, Luçatzen du ene nabuſſiac ethortera:

49 Eta has badadi cerbitzari lagunén cehatzē, eta iaten eta edaten hordiequin:

50 Cerbitzari haren nabuſſia ethorriren da harc vſte eztuen egunean, eta eztaquian orenean:

Lehen 13 42. Berriz 25. 30

51 Eta bereciren du hura, eta hypocriten contuan eçarriren: * han içanen da nigar eta hortz garraſcots.

CAP. XXV.

1 *Hamar virginác.* 13 *Veillatzeco.* 15 *Cerbitzariey eman içan çaizten talentac.* 18, 24 *Cerbitzari gaichtoa.* 31 *Azquen iudicioa.* 34 *Iaincoaren benedicatuac.* 35 *Miſericordiazco obrác.* 41 *Maradicatuac.*

1 Rduan comparaturen da ceruëtaco resumá hamar virgina bere lãpác harturic sposoaren aitzinera ilki diradenequin:

2 Eta hetaric borçac ciraden çuhur, eta borçac erho.

3 Erhoéc, bere lampén hartzean, etzeçaten har olioric berequin.

4 Baina çuhurréc har ceçaten olio bere vncietan bere lampequin.

5 Eta nola sposoac ethortera berancen baitzuen, guciac logale citecen, eta loac har citzan.

6 Eta gau-herditã oihu eguin cedin, Huná, sposoa heldu da, ilki çaitezte haren aitzinera.

7 Orduan iaiqui citecen virgina hec guciac, eta appain citzaten bere lampác.

8 Eta erhoéc çuhurrey erran ciecén, Iguçue çuen oliotic: ecen gure lampác iraunguiten dirade.

9 Baina ihardets ceçatẽ çuhurrec, cioitela, Ez, beldurrez asco eztugun gure eta çuen: baina aitzitic çoazte saltzen dutenetara, eta erossaçue ceurondaco.

10 Eta hec erostera ioaiten ciradela, ethor cedin sposoa: eta prest ciradenac sar citecen harequin ezteyetara, eta erts cedin borthá.

11 Guero bada ethortẽ dirade berce virginacere dioitela, Iauna, iauna, irequi ieçaguc.

12 Baina harc ihardesten duela, dio, Eguiaz di-

otſuet, etzaituztet eçagutzen.

Lehen 24. 43. marc 13 33 Luc 19. 12.

13 * Veilla eçaçue bada: ecen eztaquiçue guiçonaren Semea ethorriren den eguna ez orena.

14 * Ecen *gauça haur* guiçombat beçala *da,* ceinec lekorerat ioaitean dei baitzitzan bere cerbitzariac, eta bere onac eman baitzietzén.

15 Eta batari eman cietzón borz talēt, eta berceari biga, eta berceari bat: batbederari bere anciaren araura: eta ioan cedin lekorrerat bertã.

16 Eta ioan cedin borz talentac recebitu cituena, eta traffica ceçan heçaz, eta eguin citzan berce borz talent.

17 Halaber biga *recebitu* cituenac-ere, irabaz citzan berce biga.

18 Baina bat recebitu çuenac ioanic aitzur ceçan lurrean, eta gorde ceçan bere nabuſſiaren diruä.

19 Eta dembora handiaren buruän ethorten da cerbitzari hayén nabuſſia, eta contu eguiten du hequin.

20 Orduan ethorriric borz talentac recebitu cituenac preſenta cietzón berce borz talent, cioela, Nabuſſiá, borz talent eman drauzquidac, huná, berce borz talent irabaci citiat heçaz.

21 Erran cieçón bere nabuſſiac, Vngui, cerbitzari oná eta leyalá: gauça gutian içan aiz leyal, anhitzaren gaineco eçarriren aut: ſar adi eure nabuſſiaren alegrançan.

22 Guero ethorriric bi talentac recebitu cituenac-ere diotſa, Nabuſſiá, bi talent emã drauzquidac, huná, berce biga irabaci citiat heçaz.

23 Erran cieçón bere nabuſſiac, Vngui, cerbitzari oná eta leyalá, gutiaren gainean içan aiz leyal, anhitzaren gaineco eçarriren aut: ſar adi eure nabuſſiaren alegrançán.

24 Baina ethorriric talentbat recebitu çuenacere diotſa, Nabuſsiá, eçagutzen nián ecen guiçon gogorra incela, erein eztuán lekuan biltzen duala, eta barreyatu eztuán lekuan elkarganatzen duala.

25 Hunegatic beldurrez ioanic gorde diát hire talenta lurrean: huná, baduc eurea.

26 Eta ihardeſten çuela bere nabuſsiac erran cieçón, Cerbitzari gaichtoá eta lachoá, bahaquian ecen biltzen dudala erein eztudan lekuã: eta elkarganatzẽ dudala barreyatu eztudã lekuã

27 Beraz behar erauën emã ene diruä cambiadorey, eta ethorriric nic recebitu bainuqueen neurea lucururequin.

28 Edequi eçoçue bada huni talenta, eta emoçue hamar talentac dituenari.

29 * Ecen duen guciari emanen çayó, eta hambat guehiago vkanen du: baina deus eztuenari, duena-ere edequiren çayó.

Lehĩ 13. 12 *marc* 4. 25 *luc* 8. 18. *eta* 19. 26.

30 Eta cerbitzari alferra * egotzaçue lekoreco ilhũbera: hã içanẽ da nigar eta hortz garraſcots.

Lehen 8. 12 *eta* 22. 13.

31 Bada guiçonaren Semea dathorrenean bere glorián, eta Aingueru ſaindu guciac harequin, orduan iarriren da bere gloriaren thronoã

32 Eta bilduren dirade harẽ aitzinera natione guciac, eta berecirẽ ditu batac bercetaric, artzai nac-ardiac akerretaric beretzen dituen beçala.

33 Eta eçarriren ditu ardiac bere eſcuinean, eta akerrac bere ezquerrean.

34 Orduan erranen draue Reguec bere eſcuinecoey Çatozte ene Aitaren benedicatuác, hereta eçaçue munduaren fundationetic preparatu çaiçuen reſumá.

Eſa. 58. 7
Ezech. 18.7

35 * Ecen goſſe içan naiz eta eman drautaçue iatera: egarri içan naiz, eta eman drautaçue edatera: arrotz nincen, eta recebitu nauçue,

Eccleſ. 7.39

36 Billuci, eta veztitu nauçue: * eri, eta viſitatu nauçue: preſoindeguian nincén, eta enegana ethorri içan çarete.

37 Orduan ihardetſiren draucate iuſtoéc, dioitela, Iauna, noiz ikuſſi augu goſſeric, eta bazcatu augu: edo egarriric eta edatera emã drauagu?

38 Eta noiz ikuſſi augu arrotz, eta recebitu augu? edo billuci, eta veztitu augu?

39 Edo noiz ikuſſi augu eri, edo preſoindeguian eta ethorri gara hiregana?

40 Eta ihardeſten duela Reguec erranen draue, Eguiaz diotſuet, ene anaye chipién hautaric bati eguin draucaçuen becembatean niri eguin drautaçue:

Pſal. 6. 9.
Lehen 7.23
Luc 13.27.

41 Orduan erranen draue ezquerrecoy-ere, *Maradicatuác, parti çaitezte eneganic ſeculaco ſura, deabruari eta haren aingueruëy preparaturic dauenera.

42 Ecen goſſe içan naiz, eta eztrautaçue eman iatera: egarri içan naiz, eta eztrautaçue eman edatera.

43 Arrotz nincén, eta eznauçue recebitu: bil-

luci, eta eznauçue veztitu: eri eta preſoindeguiã, eta eznauçue viſitatu.

44 Orduan hec-ere ihardetſiren draucate, erraiten dutela, Iauna, noiz ikuſſi augu goſſe edo egarri, edo arrotz, edo billuci, edo eri, edo preſoindeguian, eta ezaugu cerbitzatu?

45 Orduan ihardetſiren draue, erraiten duela, Eguiaz diotſuet chipien hautaric bati eguin eztraucaçuen becembatean, niri-ere eztrautaçue eguin.

46 * Eta ioanen dirade hauc tormenta eternalera: baina iuſtoac vicitze eternalera. *Ioan.* 5. 29.

CAP. XXVI.

1 *Ieſuſec aitzinetic erraiten nola hil bebar çuen.* 3. *Haren contra conſeillu eduqueiten.* 14 *Iudaſec hura ſaltzen.* 17 *Chriſtec Bazcoa iaten.* 26 *Cenaren inſtitutionea.* 30 *Canticoa ian ondoan.* 31 *Apoſtoluen ſcandalizatzea.* 34, 70 *Pierriſen vkatzea.* 37 *Triſte Chriſt.* 40 *Diſcipuluac lo.* 41 *Veillatzeco eta othoitz eguiteco. Spiritua eta haraguia.* 48 *Iudaſec Chriſt traditzen.* 57 *Chriſt Caiphaſgana eraman içan.* 59 *Teſtimonio falſuac.* 63 *Ieſuſec Chriſt dela aithortzen.* 67 *Ieſus thuſtatzen eta buffetatzen.*

1 ETa guertha cedin acabatu cituenean Ieſuſec propos hauc guciac, erran baitziecén bere diſcipuluey.

2* Badaquiçue ecen bi egunen buruän Bazco eguiten dela, eta guiçonaren Semea traendituren dela crucifica dadinçat. *Marc* 14. 1 *luc* 22. 2

Ioan. 11.47 3 * Orduã bildu içan dirade Sacrificadore principalac eta Scribác eta populuco Ancianoac Sacrificadore principal Caiphas deitzen denaren ſalara.

4 Eta conſeillu eduqui ceçaten fineciaz Ieſuſen hatzamaiteco eta hiltzeco.

5 Baina erraiten çuten, Ez beſtán, tumultoric eztençát populuaren artean.

Marc 14. 3 *ioan.* 12. 3. 6 * Eta Ieſus Bethanian Simon ſorhayoaren etchean cela,

7 Ethor cedin harengana emaztebat, boeytabat vnguentu precio handitacoric çuela, eta huts ceçan, hura iarriric egon eta, haren buru gainera.

8 Eta *hori* ikuſſiric, haren diſcipuluey gaitzi cequién cioitela, Certaco da goaſtu haur?

9 Ecen vnguentu haur *precio* handitan ſaldu ahal çatequeen, eta eman paubrey.

10 Eta *hori* eçaguturic Ieſuſec dioſte, Cergatic fatigatzen duçue emazte haur? ecen obra ombat enegana obratu du.

Deu. 15. 11 11 * Ecen bethiere paubreac vkanen dituçue çuequin: baina ni eznauçue bethi vkanen.

12 Ecen hunec vnguentu hunen ene corputz gainera huſtea ene ohorztecotzát eguin du.

13 Eguiaz erraiten drauçuet, non-ere predicaturen baita Euangelio haur mundu gucian, hunec eguin duena-ere contaturen da hunẽ memoriotan.

14 * Orduan ioan içan da hamabietaric bat Iudas Iſcariot deitzen cena, Sacrificadore principaletara.

Marc 14. 10. luc 22. 4.

15 Eta dioſte, Cer eman nahi drautaçue, eta nic hura çuey liuraturen baitrauçuet? Eta hec aſſigna cietzóten hoguey eta hamar diru *peça.*

16 Eta gueroztic aicina bilha çabilan, hura tradi leçançat.

17 * Eta altchagarri gaberico oguién beſtaco lehen *egunean* ethor citecen diſcipuluac Ieſuſgana, ciotſatela, Non nahi duc appain diaçágun iatera Bazcoa?

Marc 14. 12. luc 22. 7.

18 Eta harc erran ciecen, Çoazte hirira edoceingana, eta erroçue, Magiſtruac cioc, Ene demborá hurbil duc, hi baithan eguinen diat Bazcoa neure diſcipuluequin,

19 Eta diſcipuluéc eguin ceçaten Ieſuſec ordenatu cerauen beçala, eta appain ceçaten Bazcoa.

20 Bada arraſtu cenean, iar cedin mahainean hamabiequin.

21 * Eta hec alha ciradela, erran ceçan, Eguiaz erraiten drauçuet, ecen çuetaric batec trādituren nauela.

Marc 14. 18. luc 22. 14 ioan. 13. 21.

22 Orduan triſte citecen haguitz, eta has cequión hetaric batbedera erraiten, Ala ni naiz, Iauna?

23 Baina harc ihardeſten çuela erran ceçan, Norc eçarten baitu enequin eſcua trempatzeco platean, harc trādituren nau.

24 Segur, guiçonaren Semea badoa harçaz

ſcribatua den beçala: baina malediċtione guiçon haren gainean ceinez guiçonaren Semea traditzen baita: on çuqueen guiçon harc baldin ſorthu içan ezpaliz.

25 Eta ihardeſten çuela Iudaſec, ceinec hura traditzen baitzuen, erran ceçan, Magiſtruá, ni naiz? Diotſa, Hic erran duc.

1. *Cor.* 11. 24.

26 * Eta hec alha ciradela har ceçan Ieſuſec oguia, eta gratiác rendaturic, hauts ceçan, eta eman ciecén bere diſcipuluey, eta erran, Har eçaçue, ian eçaçue, haur da ene gorputza.

27 Eta harturic copá, eta gratiac rendaturic, eman ciecén, erraiten çuela, Edan eçaçue hunetaric guciòc.

28 Ecen haur da ene odol Teſtamentu berricoa anhitzengatic iſſurten dena bekatuén barkamendutan.

29 Eta badiotſuet, ecen eztudala edanen hemendic harát aihen fructu hunetaric, çuequin berriric neure Aitaren reſumán hura edanen du dan egunerano.

30 Eta canticoa erranic ioan citecen Oliuatzetaco mendirát.

Marc 14. 27. *ioan.* 16. 32 *eta* 18. 8. *Zach.* 13. 7

31 * Orduan dioſte Ieſuſec, Çuec guciòc gau hunetan ſcandalizaturen çarete nitan: ecen ſcribatua da, * Ioren dut artzaina, eta barreyaturen dirade arthaldeco ardiac.

Marc 14 28. *eta* 16. 7.

32 Baina reſuſcita nadin ondoan, * çuen aitzinean ioanen naiz Galileara.

33 Eta ihardeſten duela Pierriſec diotſa, Guciac hitan ſcandaliza baditez-ere, ni iagoitic ez-

niaitec ſcandaliza.

34 Diotſa Ieſuſec, * Eguiaz erraiten drauat, e-cen gau hunetan oillarrac io deçan baino lehen hiruretan vkaturen nauäla. *Ioan* 13. 38

35 Diotſa Pierriſec, Are baldin hirequin hiltzera behar badaquit-ere, ez aut vkaturen. Halaber diſcipulu guciec-ere erran ceçaten.

36 *Orduan ethor cedin Ieſus hequin Gethſemane deitzen den leku batetara: eta dioſte diſcipuluey, Iar çaitezte hemen, harache ioanic othoitz daididano. *Marc* 14. 32.

37 Eta harturic Pierris eta Zebedeoren bi ſemeac, has cedin triſtetzē eta guciz keichatzen.

38 Orduan dioſte Ieſuſec, Alde gucietaric triſte da ene arima heriorano: çaudete hemen, eta veilla eçaçue enequin.

39 Eta aitzinachiago ioanic, ahozpez iar cedin, othoitz eguiten çuela, eta cioela, Ene Aitá, baldin poſſible bada, iragan bedi eneganic copa haur: guciagatic-ere ez nola nic nahi baitut, baina nola hic.

40 Guero ethorten da diſcipuluetara, eta erideiten ditu lo daunçala: eta diotſa Pierriſi, Horrela orembat ecin veillatu duçue enequin?

41 Veilla eçaçue eta othoitz eguiçue, ſar etzaitezten tentationetan: ecen ſpiritua prompto da, baina haraguia flacu.

42 Berriz bigarren aldian ioan cedin, eta othoitz eguin ceçan, erraiten çuela, Ene Aitá, baldin poſſible ezpada copa haur iragan dadin eneganic, hura edaten dudala baicen: eguin bedi

hire vorondatea.

43 Guero itzuliric erideiten ditu berriz lo dauņçala: ecen hayen beguiac ſorthatuac ciraden.

44 Eta vtziric hec, berriz ioan cedin, eta othoitz eguin ceçan heren aldian, hitz berac erraiten cituela.

45 Orduan ethorten da bere diſcipuluetara, eta dioſte, Lo eguiçue gaurguero, eta repoſa çaitezte: huná, hurbildu da orena, eta guiçonaren Semea liuratzen da gaichtoén eſcuetara.

46 Iaiqui çaitezte, goacen: huná, hurbildu da ni traditzen nauena.

Marc 14. 43. *luc* 22. 47. *ioan* 18. 3.

47 *Eta hura oraino minço cela, huná, Iudas hamabietaric bat, ethor cedin, eta harequin gẽdetze handia ezpatequin eta vhequin, Sacrificadore principalén eta populuco Ancianoén partez.

48 Eta hura traditzen çuenac, eman cerauen ſeignale, cioela, Nori-ere pot eguinen baitraucat, hura da: çatchetzate hari.

49 Eta bertan hurbilduric Ieſuſgana, erran ceçan, Magiſtruá, Vngui hel daquiala. Eta pot eguin cieçón.

50 Orduan Ieſuſec erran cieçón Adiſquideá, certan aiz hemen? Orduan hurbilduric eçar citzaten eſcuac Ieſuſen gainean, eta lot cequizquión.

51 Eta huná, Ieſuſequin ciradenetaric batec, auançaturic eſcua, idoqui ceçan bere ezpatá, eta ioric Sacrificadore principalaren cerbitzaria, e-

dequi cieçón beharria.

52 Orduan diotſa Ieſuſec, Itzul eçac eure ezpatá bere lekura: *ecen ezpata harturen duten guciac, ezpataz hilen dituc.

Gene. 9. 6. apoc. 13. 10

53 Vſte duc ecin othoitz daidiodala orain neure Aitari, eta baitinguzquet bertan hamabi legione baino guehiago Aingueru?

54 Nolatan beraz cõpli litezque *Scripturác, *diotenean,* ecen hunela behar dela eguin?

Eſa. 53. 10

55 Ordu hartan berean erran ciecén Ieſuſec gendetzey, Gaichtaguin baten ondoan beçala ilki içan çarete ezpatequin eta vhequin, ene hatzamaitera: eguin oroz çuen artean iarten nincén, iracaſten ari nincela templean, eta eznauçue hatzaman.

56 *Baina haur gucia eguin içan da, compli litecençat Prophetén Scripturác. Orduan diſcipulu guciéc, hura abandõnaturic, ihes eguin ceçaten.

Lamen. 4. 20.

57 *Baina Ieſus, hatzaman çutenéc, eraman ceçaten Caiphas Sacrificadore ſubiranoagana, non Scribác eta Ancianoac bilduac baitziradẽ.

Marc 14. 53. luc 22. 54. ioan 18 24

58 Eta Pierris iarreiquiten çayón vrrundanic Sacrificadore ſubiranoaren ſalarano, eta barnera ſarthuric, iar cedin cerbitzariequin, fina ikus leçançát.

59 *Eta Sacrificadore principalac eta Ancianoac eta conſeillu gucia teſtimoniage falſu bilha çabiltzan Ieſuſen contra, hil eraci leçatẽcát:

Marc 14. 55.

60 Eta etzeçaten eriden: eta anhitz teſtimonio falſu ethorri bacen-ere etzeçaten eridẽ *moldez-*

coric. Baina finean ethorriric bi teſtimonio falſuc erran ceçaten,

Ioan 2. 19.

61 Hunec erran du, *Deſeguin ahal dirot Iaincoarẽ templea, eta hirur egunez hura reedifica.

62 Orduan iaiquiric Sacrificadore ſubiranoac errã cieçón, Eztuc deus ihardeſten? cer *da* hauc hire contra teſtificatzen dutena?

63 Eta Ieſus ichilic cegoen. Orduan ihardeſten duela Sacrificadore ſubiranoac diotſa, Adiuratzen aut Iainco viciarẽ partez, erran dieçaguán, eya hi aicenez Chriſt Iaincoaren Semea.

Lehẽ 16. 27
rom. 14. 10
1.*theſ.* 4. 16

64 Diotſa Ieſuſec, Hic erran duc: baina are diotſuet, Hemendic harat ikuſſiren duçue *guiçonaren Semea iarriric dagoela *Iaincoaren* botherearen eſcuinean, eta ceruco hodeyetan ethorten dela.

65 Orduan Sacrificadore ſubiranoac erdira citzan bere abillamenduac, erraiten çuela, Blaſphematu du, cer guehiago teſtimonio behar dugu? huná, orain ençun vkan duçue hunẽ blaſphemioa.

66 Cer irudi çaiçue? Eta hec ihardeſten çutela, erran ceçaten. Hil mereci du.

Eſa. 50. 6.

67 *Orduan thu eguin cieçoten beguithartera, eta buffeta ceçaten, eta bercéc cihorréz vkaldi eman cieçoten,

68 Cioitela, Chriſt, prophetiza ieçaguc, nor den io auena.

Marc 14. 66.
luc 22. 55.
ioan 18. 16.

69 *Eta Pierris iarriric cegoén lekorean ſalán: eta ethor cequión neſcatobat, cioela, Hi-ere Ieſus Galileanoarequin incén.

70 Baina harc vka ceçã gucién aitzinean, cioela, Etzeaquinat cer dionán.

71 Eta hura corralerat ilkiten cela ikus ceçan berce *neſcato* batec: eta erran ciecén han ciradeney, Haur-ere Ieſus Nazarenorequin cen.

72 Eta berriz vka ceçan iuramendurequin, *cioela,* Ezteçagut guiçona.

73 Eta appur-baten buruän ethor citecen preſent içan ciradenac, eta erran cieçoten Pierriſi, Eguiazqui hi-ere hetaric aiz: ecen eure minçatzeac-ere declaratzen au.

74 Orduan has cedin maradicatzen eta arnegatzen, *cioela,* Ezteçagut guiçona. Eta bertan oillarrac io ceçan.

75 Orduan orhoit cedin Pierris Ieſuſec erran ceraucan hitzaz, ceinec erran baitzeraucan, Oillarrac io deçan baino lehen, hiruretan vkaturen nauc. Eta camporat ilkiric nigar eguin ceçan mingui.

CAP. XXVII.

2 *Chriſt Pilatgana eraman içan.* 5 *Iudaſec bere buruä vrkatu.* 16 21 *Barabbas.* 26 *Chriſt açotatu eta crucificatzeco liuratu.* 29 *Elhorriz coroatu.* 30 *Thuſtatu eta eſcarniatu.* 34, 48 *Vinagrez eta behaçunez eradã.* 38 *Bi gaichtaguinequin crucificatu.* 45 *Herri gucia ilhundu.* 46 *Chriſtec crutzean othoitz eguin.* 50 *Spiritua rendatu.* 51 *Haren herioco miraculuac.* 54 *Centenera.* 60 *Ioſephec Chriſt ohortze.* 64 *Sepulchreco goardác.*

Marc 15. 1
luc 22. 66.
ioan 18. 28

1 * Vero goiça ethorri cenean, confeillu eduqui ceçaten Sacrificadore principal eta populuco Anciano guciéc Iefuffen contra, hura heriotara eman leçatençat.

2 Eta eftecaturic eraman ceçaten, eta liura cieçoten Pontio Pilate gobernadoreari.

3 Orduan Iudafec, hura traditu çuenac, çacuffanean hura condemnatu cela vrriquituric, itzul cietzén hoguey eta hamar diruäc Sacrificadore principaley eta Ancianoey.

4 Cioela, Bekatu eguin dut, odol innocentaren traditzeaz. Baina hec erran ceçaten, Cer dohacu guri? hic dacuffála.

5 Eta diruäc iraitziric templean, retira cedin, eta ioanic, *vrka ceçan bere buruä.

Act. 1. 18.

6 Orduã Sacrificadore principalec diruäc harturic erran ceçaten, Ezta fori hauc thefaurean eçar ditecen, ecen odol precioa da.

7 Eta confeillu harturic, eros ceçaten heçaz topinaguile baten lãdá eftrãgeren ohortz leku.

8 Halacotz deithu içan da landa hura, *odollanda, egungo egunerano.

Act. 1. 19.

9 Orduan compli cedin Hieremias prophetáz erran içan cena, cioela, *Eta hartu vkan dituzté hoguey eta hamar diruäc, eftimatu içan denaren precioa, cein eftimatu içan baita Ifraeleco haourréz:

Zach. 11. 12.

10 Eta eman dituzte hec tupinaguile baten landaren erofteco, Iaunac niri ordenatu cerau-

tan beçala.

11 *Eta Iesus eraman cedin Gobernadorearen aitzinera, eta interroga ceçan Gobernadoreac, cioela, Hi aiz Iudúén Reguea? Iesusec erran cieçón, Hic dioc.

Marc. 15. 2 luc 23. 3. ioan 18. 33

12 Eta accusatu içanic Sacrificadore principaléz eta Ancianoéz, deus etzeçan ihardets.

13 Orduan diotsa Pilatec, Eztançuc cembat gauça hire contra testificatzen duten?

14 Eta etzieçón ihardets hitz batetara-ere: *hala* non mireſten baitzuen Gobernadoreac haguitz.

15 Bada beſtán coſtumatu çuen Gobernadoreac populuari beréc nahi çutén preſoner baten largatzera.

16 Eta orduan baçutén preſoner notablebat, Barabbas deitzen cenic.

17 Bildu ciradenean bada hec, erran ciecén Pilatec, Cein nahi duçue larga dieçaçuedã? Barabbas, ala Iesus, deitzen dena Chriſt?

18 Ecen baceaquian inuidiaz hura liuratu çutela.

19 Eta hura alki iudicialean iarriric cegoela, igor cieçón bere emazteac, cioela, Eztuála hic deus iuſto horrequin, ecen anhitz iragan diat egun ametſetaric horrengatic.

20 *Orduan Sacrificadore principaléc eta Ancianoéc burutan eman cieçoten populuari Barabbaſen eſca litecen, eta Iesus hil eraci leçaten.

Marc 15. 11. luc 23. 18. ioan 18. 40 act. 3. 14.

21 Eta ihardeſten çuela Gobernadoreac erran ciecén, Biotaric cein nahi duçue larga dieçaçue-

dan? Eta hec erran cieçoten, Barabbas.

22 Erran ciecén Pilatec, Cer eguinen dut beraz Iesusez Christ deitzen denaz? Diotsate guciéc, Crucifica bedi.

23 Eta Gobernadoreac dioste, Baina cer gaizqui eguin du? Orduan hec ohiu guehiago eguiten çutén, erraiten çutela, Crucifica bedi.

24 Eta ikussiric Pilatec ecen etzuela deus probetchatzen, baina tumultoa handitzenago cela, vr harturic ikuz citzan escuac populuarē aitzinean, cioela, Innocent naiz ni iusto hunen odoletic: çuec ikussaçue.

25 Eta ihardesten çuela populu guciac erran ceçan, Horren odola dela gure gainean eta gure haourren gainean.

26 Orduan larga ciecén Barabbas: eta Iesus açotaturic liura ciecén crucifica ledinçát.

Marc 15. 16. *ioan* 19. 1.

27 * Orduan gobernadorearen gendarmeséc eramanic Iesus pretoriora, bil ceçaten haren aitzinera banda gucia.

28 Eta billuci çutenean eman cieçoten soinera escarlatazco mantobat.

29 Eta elhorrizco coroabat plegaturic eçar ceçaten haren buru gainean, eta canaberabat haren escuinean: eta haren aitzinean belhauricatuz truffatzen ciraden harçaz erraitē çutela, Vngui hel daquiala, Iuduen Regueá.

30 Eta thu eguinic haren contra, har ceçaten canabera hura, eta haren buruäri ceraunsaten.

31 Guero harçaz truffatu ciradenean, eraunz cieçoten mantoa, eta vezti ceçaten bere abillamenduez

menduez: eta eraman ceçaten crucificatzera.

32 *Eta ilki ciradenean eriden ceçaten guiçon Cyreniano Simon deitzen cembat: haur bortcha ceçaten haren crutzearen eramaitera.

Marc 15. 21. luc 23. 26.

33 *Eta ethorri ciradenean Golgotha deitzen den lekura (cein erran nahi baita hambat nola bur-heçur lekua)

Marc 15. 22. luc 23. 33. ioan 19. 18.

34 Eman cieçoten vinagre edatera behaçunarequin nahaſtecaturic: eta daſtatu çuenean etzuen edan nahi vkan.

35 *Eta crucificatu çutenean parti citzaten haren abillamenduac, çorthe egotziric: compli ledinçát Prophetáz erran cena, *Partitu vkan dituzte ene abillamenduac, eta ene arroparen gainean çorthe egotzi vkan duté.

Marc 15. 24.

Pſal. 22. 19

36 Eta iarriric ceudela beguiratzen çutén hurá han.

37 Eta eçar ceçaten haren buru garayan haren cauſá ſcribaturic, HAVR DA IESVS IVDVEN REGVEA.

38 Orduan crucificatu içan dirade harequin bi gaichtaguin bata eſcuinetic eta bercea ezquerretic.

39 Eta iragaiten ciradenéc iniuriatzen çuten hura, bere buruäc higuitzen cituztela,

40 Eta cioitela, *Hic templea deſeguiten duanorrec, eta hirur egunez edificatzen, empara eçac eure buruä: baldin Iaincoarē Semea bahaiz, iauts adi crutzetic.

Ioan 2. 19.

41 Halaber Sacrificadore principaléc-ere truffatzen ciradela Scribequin eta Ancianoequin,

h.i.

erraiten çutén,

42 Berceac emparatu ditu, bere buruä ecin empara diro: baldin Iſraeleco Regue bada, iauts bedi orain crutzetic, eta ſinhetſiren dugu hori.

Pſal. 22.9. ſapiẽ. 2.18. 43 *Fida da Iaincoa baithan, empara beça orain, baldin haren gogaraco bada: ecen erran du, Iaincoaren Semea naiz.

44 Hura bera, harequin crucificatu ciraden gaichtaguinec-ere reprotchatzen ceraucaten.

45 Baina ſey orenetaric bedratzi orenetarano lur guciaren gainean ilhumbe eguin cedin.

Pſal. 22. 1. 46 Eta bedratzi orenén inguruän oihuz iar cedin Ieſus ocengui, cioela, *Eli, Eli, lama ſabachthani? errã nahi baita, Ene Iaincoa, Ene Iaincoa, ceren abandonnatu nauc?

47 Eta han preſent ciradenetaric batzuc *hori* ençunic, cioiten, Elias deitzen du hunec.

Pſal. 69. 21 48 Eta bertan laſter eguinic hetaric batec, * eta ſpongiabat harturic vinagrez betheric, eta eçarriric canabera baten inguruän, edatera eman cieçón.

49 Eta bercéc erraiten çuten, Vtzac, dacuſſagun, eya ethorriren denez Elias horren emparatzera.

50 Eta orduan Ieſuſec berriz ocengui oihu eguinic, ſpiritua renda ceçan.

2. Chron. 3. 14. 51 *Eta huná, templeco velá erdira cedin bi çathitara, garaitic behererano, eta lurra ikara cedin, eta harriac, erdira citecen.

52 Eta monumentac irequi citecen, eta anhitz Saindu lo ceunçanén gorputzac iaiqui citecen.

53 Eta monumentetaric ilkiric haren resurrectione ondoan, sar citecen ciuitate saindura, eta aguer cequizquien anhitzi.

54 Eta Centenera, eta harequin Iesusen beguirale ceudenac, *lur* ikaratzea eta eguin içan ciraden gauçác ikussiric, ici citecen haguitz, erraiten çutela, Eguiazqui Iaincoaren Semea cen haur.

55 Han ciraden halaber anhitz emazte vrrundanic beha ceudela, cein iarreiqui içan baitzaizcan Iesusi Galileatic, hura cerbitzatzen çutela.

56 Hetaric cen, Maria Magdalena, eta Maria Iacquesen eta Iosesen ama, eta Zebedeoren semen amá.

57 *Eta arrastu cenean, ethor cedin guiçon abratsbat Arimathiatic, Ioseph deitzen cenic, hura-ere Iesusen discipulu içan cen.

Marc 15. 42. *luc* 23. 50. *ioan* 19. 38

58 Haur ethor cedin Pilatgana, eta esca cequión Iesusen gorputzaren: orduan mana ceçan Pilatec renda ledin gorputza.

59 Eta gorputza harturic Iosephec mihisse churi batetan barna eçar ceçan.

60 Eta eçar ceçan bere monument berri arroca batetan ebaquia çuenean: eta harri handibat monument borthara itzuliric, ioan cedin.

61 Eta Maria Magdalena eta Maria bercea ciraden han iarriac sepulchre aurkán.

62 Eta biharamunean, cein baita *Sabbathoaren* preparatione ondoan, bil citecen Sacrificadore principalac, eta Phariseuac Pilatgana,

63 Erraiten çutela, Iauna, orhoitu gaituc nola

abuſari harc vici cela erran ceçan, Ondoco heren egunean reſuſcitaturen naiz.

64 Mana eçac bada beguira dadin ſepulchrea heren egunerano, harẽ diſcipuluéc gauäz ethorriric, hura ebats ezteçaten, eta populuari derroten, Reſuſcitatu da hiletaric: eta *halaz* baitate azquen errorea lehena baino gaichtoago.

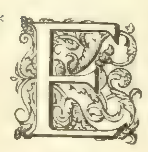
65 Eta erran ciecén Pilatec, Badituçue goardac: çoazte, ſegura çaitezte daquiçuen beçala.

66 Hec bada ioanic ſegura ceçaten ſepulchrea, harria ciguilaturic, goardequin.

CAP. XXVIII.

1 *Emazteac ſepulchrera ethorri.* 2 *Lurra ikaratu, eta Ainguerua cerutic iautſi.* 6 *Chriſt reſuſcitatu.* 9 *Emaztey bidera ilki.* 17 *Diſcipuluey aguertu, eta heçaz adoratu.* 19 *Bere Apoſtoluac predicatzen eta batheyatzen artzera igorri.*

Marc 16. 6 *ioan* 20. 11.

1 * Ta Sabbath azquencean aſteco lehen arguitu behar cen *egunean,* Maria Magdalena eta Maria bercea ethor citecen ſepulchrearen ikuſtera.

2 Eta huná, lur ikaratze handibat eguin cedin: ecen Iaunaren Ainguerua iauts cedin cerutic, eta ethorriric aldara ceçan harria borthatic, eta iarriric cegoen haren gainean.

3 Eta cen haren ikartzea chiſtmiſta beçala, eta haren abillamendua churi elhurra beçala.

4 Eta haren beldurrez, ici citecen goardác, eta hilac beçalaca citecen.

5 Baina ihardeſten çuela Aingueruäc errã ciecén emaztey, Çuec eztuçuela beldurric: ecen badaquit Ieſus crucificatu içan denaren bilha çabiltzatela:

6 Ezta hemen: ecen reſuſcitatu içan da, erran çuē beçala: çatozte ikuſſaçue Iauna eçarri içan cen lekua.

7 Eta bertan ioanic erreçue haren diſcipuluey, ecen reſuſcitatu dela: eta huná, çuen aitzinean doa Galileara: han hura ikuſſiren duçue. Huná, erran drauçuet.

8 Eta bertan partituric monumentetic iciapen eta bozcario handirequin, laſter eguin ceçaten haren diſcipuluey declaratzera.

9 Baina hec harē diſcipuluey declaratzera cioacela, huná, Ieſus aitzinera ethor cequien, cioela, Vngui hel daquiçuela . Eta hec hurbilduric lot cequiztén haren oiney, eta adora ceçaten hura.

10 Orduan dioſte Ieſuſec, Eztuçuela beldurric: çoazte, declara ieceçue ene anayey, doacen Galileara: eta han ikuſſiren nauté.

11 Hec partitu eta, huná, goardetaric batzu ethor citecen hirira, eta declara cietzén Sacrificadore principaley eguin içan ciraden gauça guciac.

12 Orduan bilduric Ancianoequin, eta cōſeillu harturic, diru ſomma ona eman ciecén gendarmeſey:

13 Cioitela, Erraçue, Haren diſcipuluéc gauaz ethorriric, hura ebatſi vkan duté gu lo gaũçala.

14 Eta baldin hori gobernadoreac ençun ba-

deça, guc ſinhets eraciren draucagu, eta eguitecotaric idoquiren çaituztegu.

15 Eta hec diruä harturic eguin ceçaten iracatſi içan ciraden beçala: eta publicatu içan da propos haur Iuduén artean egungo egunerano.

16 Baina hameca diſcipuluac ioan citecen Galilearát, mendira, non ordenatu baitzarauen Ieſuſec.

17 Eta hura ikuſſiric adora ceçaten: eta batzuc duda ceçaten.

18 Eta hurbilduric Ieſus minça cequién, cioela, *Eman içan çait niri bothere gucia ceruän eta lurrean.

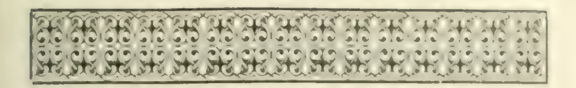
Ioan 17. 2. *hebr*. 2. 8.

19 * Çoazte bada eta iracats itzaçue gende guciac: batheyatzen dituçuela Aitaren eta Semearen eta Spiritu ſainduaren icenean:

Marc 16. 15.

20 Iracaſten dituçuela *nic* manatu drauçuedan guciaren beguiratzen: eta huná, ni çuequin naiz bethiere munduaren finerano. Amen.

IESVS CHRISTEN EVANGELIO SAINDVA S. MARC-EN ARAVRA.

CAP. I.

4 *Baptismoa.* 5 *Confessionea.* 6 *Ioannesen vestidurá eta ianharia.* 9 *Christec, batheyatu,* 13 *eta tentatu içan den ondoan,* 14 *Predicatzen:* 17, 19 *Apostoluac deitzen:* 21, 39 *Synagoguetan iracasten.* 24 *Deabruac hura eçagutzen.* 25 *Guero Christec demoniatua, eta* 30 *Pierrisen ama-guinharreba sendatzen.* 35 *Desertuan othoitz eguiten,* 40 *Sorhayoa sendatzen.*

1 IESVS CHRIST Iaincoaren Semearen Euangelio hatsea:

2 Scribatua den beçala Prophetetan, * Huná, nic igorten diat neure mãdataria hire beguitharte aitzinean, ceinec appaindurẽ baitu hire bidea hire aitzinean. *Malo. 3. 1.*

3 *Desertuan oihuz dagoenaren voza *da*, Appain eçaçue Iaunaren bidea, plana itzaçue haren bidescác. *Esa. 40. 3. Ioan 1. 23. luc 3. 4.*

4 *Batheyatzen ari cen Ioannes desertuan. eta predicatzen çuen emendamẽdutaco baptismoa *Matth. 3. 1*

bekatuén barkamendutan.

Matth. 3. 5
5 *Eta ioaiten cen harengana Iudeaco herri gucia eta Ierufalemecoac: eta batheyatzen ciraden guciac harenganic Iordaneco fluuioan, bere bekatuac confeffatzen cituztela.

6 Eta cen Ioannes veztitua camelu biloz, eta larruzco guerrico batez bere guerruncean inguru, *eta othi eta baffezti iaten çuen.

Leuit. 11. 22.

Matt. 3. 11
luc 3. 16.
ioan 1. 27.
7 *Eta predicatzen çuen, cioela, Ethorten da ni baino borthitzago dena ene ondoan, ceinen çapatetaco hedearen beheitituric ezpainaiz lachatzeco digne.

Act. 1. 5,
eta 2. 4,
eta 11. 16,
eta 19. 4.
8 *Eguia da, nic batheyatzen çaituztet vrez, baina harc batheyaturen çaituzte Spiritu fainduaz.

Mat. 3. 13.
luc 3. 21.
ioan 1. 32.
9 *Eta guertha cedin egun hetan, Iefus ethor baitzedin Nazareth Galileacotic, eta batheya baitzedin Ioannefganic Iordanean.

10 Eta bertan ilkiten cela vretic, ikus citzan ceruäc erdiratzen, eta Spiritu faindua vffo columbabat beçala haren gainera iauften.

11 Eta voz-bat eguin cedin ceruëtaric, cioela, Hi aiz ene Seme maitea ceinetan hartzen baitut neure atfeguin ona.

Matt. 4. 1.
luc 4. 1.
12 *Eta bertan Spirituac irion ceçan hura defertura.

13 Eta egon cedin han defertuan berroguey egun, tentatzen cela Satanez: eta cen baffa beftiequin, eta Aingueruëc cerbitzatzen çuten.

Matt. 4. 12
Luc 4. 14.
ioan 4. 43.
14 *Eta Ioannes hatzaman içan cenean, *ethor cedin Iefus Galileara, predicatzen çuela Iain-

coaren refumaren Euangelioa:

15 Eta cioela, Complitu da demborá, eta hurbil da Iaincoaren refumá: emenda çaitezte, eta finhets eçaçue Euangelioa.

16 *Eta Galileaco itfas bazterrean çabilala ikus citzan Simon eta Andriu haren anayea, fareac itfaffora egoizten cituztela (ecen pefcadore ciraden)

Mat. 4. 18. luc 5. 2.

27 Eta erran ciecen Iefufec, Çatozte ene ondoan eta eguinen çaituztet guiça pefcadore.

18 Eta bertan vtziric bere fareac iarreiqui içãçaizcan.

19 Eta handic aitzinachiago ioanic, ikus citzã Iacques Zebedeoren *femea* eta Ioannes haren anayea, hec-ere vncian bere fareac adobatzen cituztela.

20 Eta bertan dei citzan hec: eta bere aita Zebedeo vnciã vtziric languilequin, iarreiqui içan çaizcan.

21 *Guero fartzen dirade Capernaum-en, eta bertan Sabbath *egunean* farthuric fynagogán, iracaften ari cen.

Mat. 4. 13. Luc 4. 31.

22 *Eta fpãtaturic ceuden haren doctrináz, ecen iracaften cituen authoritate çuenac beçala, eta ez Scribéc beçala.

Mat. 7. 28. luc 4. 32.

23 *Eta cen hayén fynagogán guiçombat fpiritu fatfua çuenic, eta oihuz iar cedin,

Luc. 4. 33.

24 Cioela, Ah, Cer da hire eta gure artean Iefus Nazarenoa? gure defeguitera ethorri aiz? ba ceaquiat nor aicen, *hi aiz* Iaincoaren faindua.

25 Eta mehatcha ceçan hura Iefufec, cioela, I-

chil adi, eta ilki adi horrenganic.

26 Eta ſpiritu ſatſua hura çathituric, eta ocengui oihuz iarriric, ilki cedin harenganic.

27 Eta ſpanta citecen guciac, hala non bere artean galdez baitzeuden, cioitela, Cer da haur? cer doctrina berri da haur? authoritatez ſpiritu ſatſuac-ere manatzen baititu eta obeditzen bai tute?

28 Eta io ceçan haren famác bertan Galilea inguruco comarca gucia.

Marc 8. 14
luc 4. 38.

29 * Eta bertan ſynagogatic ilkiric, ethor citecen Simonen eta Andriuen etchera Iacqueſequin eta Ioanneſequin.

30 Eta Simonen ama-guinharreba cetzan hel gaitzarequin: eta bertan minçatu içan çaizcan harçaz.

31 Orduan hurbilduric goiti ceçan hura eſcutic harturic, eta bertan vtzi ceçan helgaitzac: eta *harc* cerbitza citzan.

32 Eta arratſean, iguzqui ſartzean, ekarten cerautzatẽ gueizqui ceuden guciac eta demoniatuac.

33 Eta hiri gucia borthara bildua cen.

34 Eta ſenda citzã erharçun diuerſez eri ciraden guciac: eta anhitz deabru campora egotz ceçan, eta etzituen deabruac minçatzera vtziten nola hura eçagutu vkan lutén.

35 Guero goicean oraino ilhun handia cela iai quiric ilki cedin, eta ioan cedin leku deſertu batetara, eta han othoitz eguiten çuen.

36 Eta iarreiqui içan çaizcan Simon eta hare-

quin ciradenac.

37 Eta eriden çutenean, erran cieçoten, Guciac hire bilha diabiltzac.

38 Orduan diofte * Goacen hurbilengo burguëtara: han-ere predica deçadançat: ecen hartacotzat ilki içan naiz. *Luc 4. 43.*

39 Eta predicatzen çuen hayén fynagoguetan, Galilea gucian: eta deabruac campora egoizten cituen.

40 * Eta ethor cedin harengana forhayobat, othoitz eguiten ceraucala, eta hari belhauricaturic ciotfala, Baldin nahi baduc chahu ahal neçaquec. *Matt. 8. 2 luc 5. 12.*

41 Orduan Iefufec compaffione harturic *eta* efcua hedaturic, hunqui ceçan hura, eta erran cieçón, Nahi diat, aicén chahu,

42 Eta *hori* erran çuenean, bertan ioan cedin harenganic forhayotaffuna, eta chahu cedin.

43 Eta hura mehatchaturic bertan igor ceçan camporát:

44 Eta erran cieçón, Beguirauc nehori deus ezterroan: baina ohá, eta eracuts aquio Sacrificadoreari, eta prefenta itzac eure garbitzeagatic * Moyfefec manatu dituen gauçác hæy teftimoniagetan. *Leui. 14. 3*

45 Baina hura ilkiric has cedin anhitz gauçaren publicatzen, eta beharquiaren manifeftatzen, hala non guehiagoric aguerriz Iefus ecin far baitzaiten hirira, baina lekorean leku defertuetan cen, eta ethorten ciraden harengana alde gucietaric.

CAP. II.

3 *Christec paralyticoa sendatzen.* 5 *Bekatuac barkatzen.* 14 *Mattheu, eta* 17 *Bekatoreac deitzen.* 19 *Ezconduaz.* 20 *Barur eta afflictione ethorri beharréz.* 21 *Abillamendu çarreco pedaçu gogorraz.* 22 *Çahagui çarretaco mahatsarno berriaz.* 23 *Discipuluac Sabbathoan buruca idoquiten ari.* 25 *Dauid-ez* 26 *Propositioneco oguiéz.* 27 *Sabbathoaz.*

Mat. 9. 1. *luc* 5. 18.

1 * Ta berriz sar cedin Capernaumen *cembeit* egunen buruan, eta ençun içan da ecen etchean cela.

2 Eta bertan anhitz bildu içan dirade *hambat* non bortha aldiriéc-ere ecin eduqui baitzitzaqueizten: eta declaratzen cerauen hitza.

3 Orduan ethor citecen *batzu* herengana, ekarten çutela laurez eramaiten cen paralyticobat.

4 Eta ceren ecin hurbil baitzaquidizquion gẽdetzearen causaz, aguer ceçaten Iesus cen etche gaina, eta hura çulhaturic, erauts ceçaten paralyticoa cetzan ohea.

5 Orduan Iesusec hayén fedea ikussiric, erran cieçón paralyticoari, Semé, barkatu çaizquic eure bekatuac.

6 Eta Scribetaric batzu ciraden han iarriac, eta iharduquiten çuten bere bihotzetan, *hunela*,

7 Cergatic haur hunela blasphemio erraiten ari da? * Norc bekatuac barka ahal ditzaque Iaincoac berac baicen?

Iob 14. 4 *esa.* 43. 25. *psal.* 51. 1.

8 Eta bertan eçaguturic Iesusec bere spirituaz,

ecen hala ciharducatela berac baithan, erran ciecen, Cergatic horrelaco gaucez diharducaçue çuen bihotzetan.

9 Cein da erratchago, erraitea paralyticoari, Barkatu çaizquic bekatuac, ala erraitea, Iaiqui adi, eta har eçac eure ohea, eta ebil adi?

10 Daquiçuençat bada ecen guiçonaren Semeac baduela bothere bekatuén barkatzeco lurrean (diotſa paralyticoari)

11 Hiri dioſſat, Iaiqui adi, eta har eçac eure ohea, eta habil eure etcherát.

12 Eta bertan iaiqui cedin, eta ohea harturic, ilki cedin gucién preſentian: hala non guciac ſpantatuac baitzeuden, eta glorificatzē baitzuten Iaincoa, erraiten çutela, Egundano hunelaco gauçaric eztugu ikuſsi.

13 * Eta ilki cedin berriz itſas alderat: eta populu gucia ethorten cen harēgana, eta iracaſten cituen hec.

Mat. 9. 9.
luc 5. 27.

14 Eta vrruti iragaiten cela, ikus ceçan, Leui Alpheoren *ſemea* peage lekuan iarriric, eta errã cieçón, Arreit niri. Eta iaiquiric iarreiqui cequión.

15 Eta guertha cedin, Ieſus haren etchean mahainean iarriric cegoela, anhitz publicano eta gende vicitze gaichtotaco iar baitzedin Ieſuſequin eta haren diſcipuluequin, ecén anhitz ciraden eta iarreiqui içan çaizcan.

16 Eta Scribéc eta Phariſeuéc ikuſſiric publicanoequin eta gende vicitze gaichtotacoequin iaten çuela, erran ciecén haren diſcipuluey, Cer-

gatic publicanoequin eta vicitze gaichtotacoequin iaten du eta edaten?

17 Eta *haur* ençunic Iesusec dioste, Osso diradenéc eztute medicurẽ beharric: baina eri diradenéc: *ecen ez naiz ethorri iustoén deitzera: baina bekatoren, emendamendutara.

1 Tim. 1.15

Mat. 9. 14. Luc 5. 33.

18 *Eta Ioannesen eta Phariseuén discipuluéc barur eguiten çutén: eta *hec* ethorten dirade eta diotsate, Cergatic Ioannesen eta Phariseuen discipuluéc barur eguiten dute, eta hire discipuluéc ezpáitute baruric eguiten?

19 Eta erraiten draue Iesusec: Ezteyetaco gendéc baruric ahal daidite ezcondua hequin deno? ezcondua berequin duteno baruric ecin daidite.

20 Baina ethorriren dirade egunac edequiren baitzaye ezcondua, eta orduan barur eguinen duté egun hetan.

21 Eta nehorc oihal pedaçu latz-bat eztu iostẽ abillamendu çar batetan, ezpere haren compligarri berri harc edequiten drauca çarrari, eta gaizcoatzenago da ethendurá.

22 Halaber nehorc eztu eçarten mahatsarno berria çahagui çarretan: ezpere mahatsarno berriac lehertzen ditu çahaguiac eta mahatsarnoa issurten da, eta çahaguiac galtzen dirade baina mahatsarno berria çahagui berrietan eçarri behar da.

Mat. 12.1. Luc 6. 1.

23 *Eta guertha cedin hura iragaiten baitzen Sabbath *egun-batez* ereincetan gaindi, eta has citecen haren discipuluac bidean cioacela buru-

ca idoquiten.

24 Eta Pharifeuéc erran cieçoten, Horrá, cergatic eguitẽ duté Sabbathoã eguin fori eztena?

25 Eta harc erran ciecén, Eztuçue egundano iracurri vkan, * cer eguin çuen Dauid-ec neceffitate çuenean, eta goffetu cenean bera eta harequin ciradenac?

1 Sam. 21. 6.

26 Nola farthu içan cen Iaunaren etchean Abi athar Sacrificadore principalaren demborán: eta propofitioneco oguiac ian vkan cituen, * Sacrificadorén baicen iateco fori etziradenac, eta *nola* harequin ciradeney-ere eman cerauen?

Exo. 29. 33 leui. 8. 31. eta 24. 9.

27 Guero erran ciecén: Sabbathoa guiçonagatic eguin içan da, ez guiçona Sabbathoagatic.

28 Bada guiçonaren Semea Sabbathoaren-ere iabe da.

CAP. III.

1 Efcu eyarrha fendatzen. 6 Confeillu Chriften contra 10 Eriac fendatzen, 11 Spiritu fatfuéc Chrift eçagutzen. 14 Chriftec Apoftoluac predicatzeco ordenatzen. 16 Apoftoluén icenac. 22 Blafphemioa. 24 Refuma çathitua. 29 Spiritu fainduaren contretaco blafphemioa. 35 Chriften eguiazco ahaideac cein diradén.

1 GVero * far cedin berriz fynágogán, eta cen han guiçombat efcua eyhartua çuenic.

Mat. 12. 9. luc 6. 6.

2 Eta gogoatzẽ çutén eya Sabbathoan fendaturen çuenez accufa leçatençat.

3 Eta diotſa guiçon eſcu eyhartua çuenari, Iaiqui adi artera.

4 Guero dioſte, Sabbathoan vngui eguitea da ſori, ala gaizqui eguitea? perſona baten emparatzea, ala hiltzea: baina hec ichilic ceuden.

5 Eta hetarát inguru behaturic aſſerrerequin, eta hayén bihotzeco obſtinationeaz contriſtaturic, diotſa guiçonari, Heda eçac eure eſcua: Eta heda çeçan, eta haren eſcua, bercea beçain ſenda cedin.

6 Orduan ilkiric Phariſeuéc, bertan Herodianoequin conſeillu eduqui ceçaten haren contra, hura hil leçatençat.

7 Baina Ieſus bere diſcipuluequin retira cedin itſas alderát: eta iarrequi cequión gendetze hãdia Galileatic eta Iudeatic.

8 Eta Ieruſalemetic, eta Idumeatic, eta Iordanaz berce aldetic: eta Tyreco eta Sydoneco inguruëtan habitatzen ciradenetaric gendetze hã di, ençunic cein gauça handiac eguiten cituen, ethor citecen harengana.

9 Eta erran ciecén bere diſcipuluey vncichobat bethi preſt eduqui lequión, gendetzearen cauſaz, hers ezleçatençát.

10 Ecen anhitz ſendatu vkan çuen, *hala* non afflictionetan ciraden guciac oldartzen baitziraden harengana hunqui leçatençat.

11 Eta ſpiritu ſatſuéc hura ikuſten çutenean, haren aitzinera bere buruäc egoizten cituztén, eta oihu eguiten çuten, cioitela, Hi aiz Iaincoaren Semea.

12 Bain

12 Baina harc haguitz mehatchatzen cituen, manifefta ez leçatençat.

13 *Guero igan cedin mendi batetara, eta dei citzan beregana nahi cituenac: eta ethor citecen harengana.

Berriz 6. 7. marc 10. 1 luc 9. 1

14 Eta ordena citzan hamabi harequin içateco, eta predicatzera igorteco:

15 Eta lutén bothere eritaffunén fendatzeco, eta deabruén campora egoizteco.

16 Lehenic Symon, (ceini icen eman baitzieçon Pierris:)

17 Eta Iacques Zebedeoren *femea*, eta Ioannes Iacquefen anayea, (eta hæy icen emã ciecén Boanerges, erran nahi baita, igorciri femeac)

18 Eta Andriu eta Philippe, eta Bartholomeo, eta Mattheu, eta Thomas, eta Iacques Alpheoren *femea*, eta Thaddeo, eta Simon Cananeoa,

19 Eta Iudas Ifcariot, ceinec bera traditu-ere baitzuen.

20 Eta ethor citecen etchera: eta berriz gendetze handibat bil cedin, hala non oguiaren iateco *artea*-ere ecin har baitziroiten.

21 Eta *haur* ençun çutenean haren ahaideac ilki citecen hatzaman leçatençat: ecen erraiten çuten, çoratu cela.

22 Eta Ierufalemetic iautfi içan ciraden Scribéc erraiten çutén, ecẽ Beelzebub çuela, eta * deabruén princearen partez deabruac campora egoizten cituela.

Mat. 9. 34. eta 12. 24. luc 11. 15.

23 Eta hec beregana deithuric, erran ciecén cõparationez, Nolatan Satanec Satan campora e-

i.

gotz ahal deçaque.

24 Ecen baldin refumabat bere contra partitua bada, ecin dauque refuma hura.

25 Eta baldin etchebat bere cõtra partitua bada, ecin dauque etche hura.

26 *Hala* baldin Satan-ere altcha badadi eta partitua bada bere contra, ecin dauque, baina fin du.

27 Ecin nehorc borthitz baten oftillamenduac, haren etchera farthuric, pilla ahal ditzaque, baldin lehen borthitza efteca ezpadeça: eta orduan haren etchea pillaturen du.

Mat. 12.31 *luc* 12. 10. 1.*ioan*.5.16

28 * Eguiaz erraiten drauçuet, ecen bekatu guciac guiçonén feméy barkaturen çaiztela, eta blafphematu dituqueizten blafphemio guciac:

29 Baina norc-ere blafphematuren baitu Spiritu fainduaren contra eztu barkamenduric vkanen feculan, baina içanen da condemnatione eternalaren hoguendun.

30 Ecen erraiten çuten, Spiritu fatfua du.

Mat. 12.46 *luc* 8. 19

31 * Ethorten dirade bada haren anayeac eta haren ama: eta lekorean ceudela igor citzaten *batzu* harengana, haren deitzera.

32 Eta iarriric cegoen haren inguruän gendetzea, eta *hec* erran cieçoten, Huná, hire amac eta hire anayéc lekorean galdeguiten aute.

33 Orduan ihardets ciecén, cioela, Nor da ene ama, edo ene anayeac?

34 Eta inguru behatu çuenean harẽ inguruän iarriric ceuden difcipuluetara, dio, Huná ene ama, eta ene anayeac.

35 Ecen norc-ere eguinē baitu Iaincoarē vorō datea, hura da ene anaye eta ene arreba, eta ama

CAP. IIII.

3, 14 Ereillearen comparationea. 18 [illegible]. 19 Abrastassunac, Gutiçiac. 21 Candela [illegible]. 24 Neurria. 26 Haci lurrera egotzea. 31 Mosthar-da bihia. 38 Christec vncian lo eguiten. 39 Haicea eta itsassoa cessa eraciten 40 Fedea.

1 * GVero berriz has cedin iraca-ften itfas bazterrean: eta bil cedin harengana gendetze handi, hala non bera vncira farthuric, iarriric baitzegoen itfaffoan: eta populu gucia itfas coftan leihorrean cen.

Mat. 13. 1 luc 8. 4.

2 Eta iracaften cerauen comparationez anhitz gauça, eta erraiten cerauen bere doctrinán,

3 Ençun eçaçue, Huná, ereillebat ilki cedin ereitara.

4 Eta guertha cedin ereiteā, partebat eror baitzedin bide bazterrera, eta ethor citecen ceruco choriac, eta irets ceçaten hura.

5 Eta berce *partebat* eror cedin leku harriquetara, non ezpaitzuen lur anhitzic: eta bertan ilki cedin, ceren ezpaitzuen lur barnetaffunic.

6 Baina iguzquia goratu cenean, erre cedin: eta ceren erroric ezpaitzuen, eyhar cedin.

7 Eta berce *partebat* eror cedin elhorri artera, eta elhorriac handi citecen, eta itho ceçaten hura, eta etzeçan fructuric eman.

8 Eta bercea eror cedin lur-onera, eta eman ceçan fructu goratzen eta handitzen cenic, eta ekar ceçan *bihi* batac hoguey eta hamar, eta berceac hiruroguey, eta berceac ehun.

9 Orduan erran ciecén, Ençuteco beharriric duenac, ençun beça.

10 Eta bera cela, interroga ceçaten haren inguruän hamabiequin ciradenéc, cõparationeaz.

11 Eta erran ciecén, Çuey eman çaiçue Iaincoaren resumaco secretuaren eçagutzea: baina lekorean diradeney comparationez gauça guciac tractatzen çaizte:

Esa. 6. 9. *mat.* 13. 14 *luc* 8. 10. *ioan* 12. 40 *act.* 28. 26. *rom.* 11. 8

12 * Dacussatela ikus deçatençat, eta eztaquizquión ohart: eta dançutela ençun deçaten, eta adi ezteçaten: conuerti eztitecen eta bekatuac barka *ez*taquizquién.

13 Eta erran ciecen, Eztaquiçue comparatione haur? Eta nolatan comparatione guciac eçagutiren dituçue?

14 Ereilleac hitza ereiten du.

15 Bada hauc dirade bide bazterrera ***hacia recebitzen*** dutenac, ceinétan ereiten baita hitza: baina ençun dutenean, bertan ethorten da Satan, eta kencen du hayen bihotzetan erein cẽ hitza.

16 Eta hauc dirade halaber leku harriçuetara hacia recebitzen dutenac: eta ençun dutenean hitza, bertan bozcariorequin recebitzen dute hura.

17 Eta eztute erroric berac baithan, baina iraute gutitaco dirade: guero heltzen denean tribulationeric edo persecutioneric hitzagatic, ber

tan scandalizatzen dirade.

18 Eta hauc dirade elhorri artera hacia recebitzen dutenac, hauc dirade, *diot*, hacia ençuten dutenac:

19 Baina mundu hunetaco ansiéc, eta * abrastassunezco enganioac, eta berce gaucetaco guthiciéc barneraric ithotzen dute hitza, eta fructu gabetzen da.

1 Tim. 6. 17

20 Eta hauc dirade lur onera hacia recebitu dutenac, ceinéc hitza ençuten baitute, eta recebitzen, eta fructu ekarten, batac hoguey eta hamar, eta berceac hiruroguey, eta berceac ehun.

21 Erran ciecén halaber, * Ala candela ekarten da gaitzurupean, edo ohapean eçar dadinçat? eza candelerean eçar dadinçat?

Mat. 5. 15. luc 8. 16. eta. 11. 31

22 * Ecen ezta deus secreturic aguerturen eztenic, edo estal ahal daitenic: baina campora ethorri *behar da.*

Mat. 10. 26 luc 8. 17. eta 12. 2

23 Baldin nehorc ençuteco beharriric badu, ençun beça.

24 Guehiago errã ciecén, Gogoauçue cer ençuten duçuen: * cer neurriz neurturen baituçue, neurturen çaiçue, eta emendaturen çaiçue, çuey ençuten duçuenoy.

Mat. 7. 2 luc. 6. 38

25 * Ecen duenari, emanen çayó: eta deusic eztuenari, duena-ere edequiren çayó.

Mat. 13. 12 eta 25. 29. luc 8. 18 eta 19. 26

26 Guehiago erraiten çuen, Iaincoaren resumá da, guiçón hacia lurrera egotziric gau eta egun lo etzaten eta iaiquiten liçaten baten ançora.

27 Eta hacia ilkiten eta hatzen licén, harc ez-

laquiala nola,

28 Ecen bere buruz lurrac fructu ekarten du, behin belhar, guero buru, guero ogui bihi bethea buruän.

29 Eta aguertu denean fructua, bertã *guiçonac* du eçarten iguiteyá: ceren preſt baita vztá.

Mat. 13. 31
luc 13. 18.

30 * Guero cioen, Cer irudi duela erranen dugu Iaincoaren reſumác? edo cer comparationez comparaturen dugu hura?

31 *Hura da* muſtarda haci bihibat beçala, cein lurrean ereiten denean, baita lurrean diraden haci gucietaco chipiena:

32 Baina erein den ondoan, goratzen da, eta *berce* belhar gucietaco handiena eguiten da: eta adar handiac eguiten ditu *hala* non ceruco choriec ohatzeac eguin ahal baititzaqueizte haren itzalean.

Mat. 13. 34

33 * Eta anhitz hunelaco comparationez tractatzen cerauen hitza, ençun ahal ciroitenaren araura.

34 Eta cõparatione gabe etzayen minçatzen: baina apparteã bere diſcipuluey declaratzen cerauzten gauça guciac.

Mat. 8. 23.
luc 8. 22.

35 *Eta erran ciecén egun hartan, arraſtu cenean, Iragan gáitecen *vraren* berce aldera.

36 Eta populua vtziric har ceçaten hura vncian cen beçala: baina berce vncitchoac-ere baciraden harequin.

37 Orduan altcha cedin haice buhumba handibat, eta bagác ſartzen ciraden vncira, *hala* non ia bethatzen baitzén.

38 Eta hura vnciaren guibeleco aldean cetzan lo bururdi baten gainean: orduan iratzartzen dute, eta diotſate, Magiſtruá, eztuc anſiaric ceren galduac goacen?

39 Eta iratzarri cenean mehatcha ceçan haicea, eta erran ciecón itſaſſoari, Ichil adi, eta gueldi adi. Orduan ceſſa cedin haicea, eta tranquilitate handi eguin cedin.

40 Eta erran ciecén Cergatic çarete horrela icior? nola eztuçue federic?

41 Eta ici citecen icidura handiz: eta erraiten çuten elkarren artean, Baina nor da haur, haiceac eta itſaſſoac, ere obeditzen baitute?

CAP. V.

2 *Demoniatua ſendatzen.* 7 *Deabruac Chriſt ezagutzé* 9 *Legionea.* 13 *Deabruac permiſſionerequin vrdetara ſartzen.* 25 *Odol iariatzez eri cen emaztea.* 26 *Haren diſpendio medicuetan eguina.* 34 *Haren fedea.* 39 *Lo datzala erraiten hil denaz.* 41 *Iairuſen alaba reſuſcitatzen.*

1 ETa * ethor citecen itſaſſoarē berce aldera, Gadarenoén comarcara. *Mat. 8. 28.*

2 Eta ilki cenean vncitic, bertan aitzinera ethor cequión thumbetaric ſpiritu ſatſua çuen guiçombat:

3 Ceinec *bere* egoitea baitzuen thumbetan, eta cadenaz-ere nehorc ecin eſteca ciroen.

4 Ceren anhitzetan cepoz eta cadenaz eſtecatu içan cenean hauts baitzitzan cadenác, eta çathica cepoac: eta nehorc ecin ceba ceçaqueen.

5 Eta bethiere egun eta gau mendietan eta thumbetan cen oihuz cegoela, eta bere buruäri harriz ceraunſala.

6 Eta ikuſſi çuenean Ieſus vrrundanic, laſter eguin ceçan eta gur cequión:

7 Eta oihuz voz goraz erran ceçan, Cer da hire eta ene artean, Ieſus Iainco ſubiranoaren Semea? adiuratzen aut Iaincoaren *partez* ezneçã tormenta.

8 (Ecen erraiten ceraucan, Ilki adi ſpiritu ſatſuá, guiçon horrenganic)

9 Orduan interroga ceçan hura, Nola *da* hire icena? Eta ihardets ceçan, cioela, Legio *diat* icen: ecen anhitz gaituc.

10 Eta othoitz handi eguiten çeraucan, ezlitzan igor comarca hartaric campora.

11 Eta cen han mendi aldean vrdalde handibat alha cenic.

12 Eta othoitz eguin cieçoten deabru *hec* guciéc, cioitela, Igor gaitzac vrdetara, hetara ſar gaitecençat.

13 Eta permetti ciecén bertan Ieſuſec. Eta ilkiric ſpiritu ſatſuac ſar citecen vrdetara, etaoldar cedin vrdaldea gainetic behera itſaſſora (eta baciraden bi millaren inguruä) eta itho citecen itſaſſoan.

14 Eta vrdeac bazcatzen cituztenéc ihes eguin ceçaten, eta ekar citzaten berriac hirira eta cãpocoetara: Orduan ilki citecen ikuſtera cer eguin içan cen.

15 Eta ethorten dirade Ieſuſgana, eta ikuſten

dute demoniatu içan cena iarriric eta veztituric eta cençaturic, legionea vkan çuena *diot*: eta ici citecen.
16 Eta *haur* ikuſſi çutenéc erran ciecén haey, nola demoniatuari heldu içan çayon, eta vrdéz.
17 Orduan *hec* has cequizquión othoitz eguiten parti ledin hayén comarquetaric.
18 Eta hura ſarthu cenean vncira, othoiztez çayon demoniatu içan cena harequin licén.
19 Baina Ieſuſec etzieçón permetti, aitzitic erran cieçón, Habil eure etcherát euretara, eta conta iecec cein gauça handiac Iaunac eguin drauzquián, eta *nola* hiçaz pietate vkan duen.
20 Ioan cedin bada, eta has cedin predicatzen Decapoliſen cein gauça handiac eguin cerautzan Ieſuſec: eta guciéc mireſten çuten.
21 Eta iragan cenean Ieſus vncian berriz berce aldera, populu handi bil cedin harengana, eta cen itſas bazterrean.
22 *Eta huná, ethor cedin ſynagogaco principal Iairus deitzen cembat, eta ikuſſi çuenean hura, egotz ceçan bere buruä haren oinetara.

Mat. 9. 18. *luc* 8. 41.

23 Eta othoitz handi eguiten ceraucan, cioela, Ene alabatchoa hurrenean duc: *othoitz eguiten drauat*, ethor adin, eta eçar ditzán eſcuac haren gainean, ſenda dadinçát eta vici den.
24 Eta ioan cedin *Ieſus* harequin, eta populu handi çarreyón, eta hertſen çuten.
25 Eta emaztebat cen odol iariatzea hamabi vrthe *hetan* çuenic:
26 Eta anhitz ſuffritu vkan çuen anhitz medi-

cutaric, eta berea gucia defpendatu çuen, eta etzén deus probetchatu, baina gaizcoatuago içan cen.

27 *Hura* Iefufez minçatzen ençunic, ethor cedin gendetzean guibeletic, eta hunqui ceçan haren arropá.

28 Ecen erraiten çuen, Baldin haren abillamenduac hunqui baditzat ber, fendaturen naiz

29 Eta bertan agor cedin haren odol ithurria: eta fendi ceçan *bere* gorputzean fendatu cela plaga hartaric.

30 Eta bertan Iefufec bere baithan eçaguturic harēganic ilki içan cen verthutea, itzuliric gendetzean, erran ceçan, Norc hunqui ditu ene abillamenduac?

31 Eta erran cieçoten bere difcipuluec, Badacuffac gendetzeac hertfen auela, eta dioc, Norc hunqui nau?

32 Eta inguru behatzen çuen, haur eguin çuena ikus leçançat.

33 Eta emaztea beldurric eta ikararic, nola baitzaquian hura baithã eguin içan cena, ethor cedin, eta egotz ceçan bere buruä haren aitzinera, eta erran cieçón eguia gucia.

34 Eta harc erran cieçón, Alabá, eure fedeac faluatu au, habil baquerequin, eta aicén fendo eure plagatic.

35 Oraino hura minço cela ethor citecen *batzu* fynagogaco principalarenetic, cioitela, Hire alabá hil duc, cergatic fatigatzen duc Magiftrua?

36 Eta Iefufec erraiten cen hitz haur ençun

çuen beçain ſarri, diotſa ſynagogaco principala-
ri. Eztuála beldurric, ſinhetſac ſolament.

37 Eta etzeçan permetti nehor iarreiqui le-
quión Pierris, eta Iacques, eta Ioannes Iacque-
ſen anayea baicen.

38 Guero ethor cedin ſynagogaco principala-
ren etchera, eta ikus citzan tumultoa, eta nigar-
rez ceudenac, eta dolu handi ekarten çutenac.

39 Eta ſarthuric dioſte, Cergatic tormenta-
tzẽ çarete, eta nigarrez çaudete? neſcatchá ezta
hil, baina lo datza.

40 Eta irriz ceuden harçaz: baina harc guciac
idoquiric campora, har citzan neſcatcharen aitá
eta amá, eta harequin ciradenac, eta ſartzen da
neſcatchá cetzan lekura.

41 Eta harturic neſcatcharen eſcua, diotſa, Ta-
litha-cumi: errã nahi baita, Neſcatchá (hiri dioſ-
nat) iaiqui adi.

42 Eta bertan iaiqui cedin neſcatchá, eta ba-
çabilan: ecen hamabi vrthetacoa cen: eta ſpanta
mendu handiz ſpanta citecen.

43 Eta haguitz manatu vkan ditu, nehorc haur
ezlaquian: eta erran ceçan iatera neſcatchari e-
man lequión.

CAP. VI.

2 *Chrift bere herrian ez recebitzen.* 3 *Baina harçaz dirade fcandalizatzen.* 6 *Nazarenoén incredulitatea.* 7 *Apoftoluac igorten.* 12 *Emendamendua.* 13 *Olioftatzea.* 17 *Ioannes prefonér eguin. Herodias.* 20 *Herodes Ioannefen beldur.* 27 *Ioannefi buruä edequi.* 29 *Haren gorputza ohortze.* 30 *Apoftoluac predicatzetic itzuli.* 35 *Borz oguiezco miraculua.* 48 *Apoftoluén itfaffoco tormentá.* 49 *Fantofmá.* 50 *Fedea.* 56 *Eriac fendatu.*

Matth. 13. 54. *luc* 4. 16.

1 Vero * parti cedin handic, eta ethor cedin bere herrira, eta baçarreitzã bere difcipuluac.

2 Eta ethorri ceneã Sabbathoa, has cedin fynagogán iracaftẽ, eta ençuten çutenetaric anhitzec mireften çuten, cioitela, Nondic huni gauça hauc? eta ceric da huni eman içan çayon fapientia haur, eta are hunelaco verthuteac hunen efcuz eguiten baitirade?

3 Ezta haur charpanter? Mariaren feme, Iacquefen eta Iofefen eta Iudaren eta Simonen anaye? eztirade hunen arrebac-ere hemen gu baithan? Eta fcandalizatzen ciraden hartan.

Ioan 4. 44.

4 Eta erraiten cerauen Iefufec, * Ezta Prophetabat defohoratzen bere herrian, eta ahaidén artean, eta bere etchean baicen.

5 Eta ecin eguin çuen han verthuteric batre, cembeit eri bakoitz, efcuac hayén gaineã eçarriric, fenda baitzitzan baicen.

6 Eta miraz cegoén hayén incredulitateagatic, *eta inguratzẽ cituen burguäc inguru, iracaften

Matt. 9. 35 *Luc* 13. 22.

ari cela.

7 *Orduan dei citzan hamabiac, eta has cedin hayén igorten birá: eta eman ciecén bothere spiritu satsuén gainean. Matt. 10. 1 Mar. 3. 14. luc 9. 1.

8 Eta mana citzan ezleçaten deus har bidecotzat, makila hutsa baicen: ez maletaric, ez oguiric, ez diruric guerricoan.

9 Baina * sandaleac iaunciac lituzten eta birá arropaz ezlitecen vezti. Act. 12. 8.

10 Eta erraiten cerauen, Non-ere sarthuren baitzarete etche batetarra, çaudete han handic ilki arterano.

11 * Eta nore-ere recebituren ezpaitzaituzte, eta çuec ez ençunen, hãdic partitzean, * iharros eçaçue çuẽ oinén azpico errhautsa, testimoniagetan hayén contra. Eguiaz diotsuet, emequiago tractatuac içanen diradela Sodomacoac eta Gomorrhacoac iudicioco egunean, ecen ez hiri hura. Mat. 10. 14 luc 9. 5. Act. 13. 51 eta 18. 6.

12 Eta *hec* partituric predicatzen çuten *batbedera* emenda ledin.

13 Eta deabru anhitz campora egoizten çutén: eta * vnctatzẽ çutén olioz anhitz eri, eta sendatzen cituzten. Iac. 5. 14.

14 *Eta ençun ceçan regue Herodesec minçatzen (ecen haren icena cen famatua) eta erran ceçan, Ioannes batheyatzen ari cena, resuscitatu içan da hiletaric, eta halacotz verthutéc obratzen duté hartan. Matt. 14. 1 luc 9. 7.

15 Bercéc cioiten, Elias da: Eta bercéc cioiten, Propheta da, edo Prophetetaric bat beçalaco.

Luc 3. 19 16 *Bada *hori* ençunic Herodeſec dio, Haur da Ioannes nic buruä edequi draucadana, hura reſuſcitatu da hiletaric.

17 Ecen Herodes hunec *gende* igorriric har ceçan Ioannes, eta eſteca ceçan preſoindeguian, Herodias bere anaye Philipperen emaztearen cauſaz, ceren hura emazte hartu baitzuen.

Leui. 18.16 18 Ecen erraiten ceraucan Ioanneſec Herodeſi, *Eztuc ſori euri anayeren emaztea duán.

19 Halacotz Herodias ayher çayón, eta hil eraci nahi çuen, baina ecin ceçaqueen.

20 Ecen Herodes beldur çayón Ioanneſi, eçaguturic ecen hura *cela* guiçon iuſtoa eta ſaindua, eta ohore ekarten ceraucan: eta hura ençunic anhitz gauça eguiten çuen, eta gogotic hura ençuten çuen.

21 Bada egun carazcoa ethorri cenean, Herodeſec bere ſor eguneco banqueta eguiten cerauenean princiey eta capitainey eta Galileaco principaley:

22 Eta ſarthuric Herodiaſen alabá dançatu cenean, eta Herodeſi eta harequin mahainean iarriric ceudeney atſeguin eguin cerauenean, Reguec diotſa neſcatchari, Eſca aquit cer-ere nahi baitun, eta emanen draunat.

23 Eta cin eguin cieçón: Eſcaturen aitzaitadan gucia emanen draunat, neure reſumaren erdirano.

24 Eta harc ilkiric erran cieçón bere amari, Cer eſcaturen naiz? Eta harc erran ceçan, Ioannes Baptiſtaren buruären.

25 Eta bertan ſarthuric affectionatuqui Reguegana, eſca cequión, cioela, Nahi diat orain bertan eman dieçadán platean Ioannes Baptiſtaren buruä.

26 Eta Reguec haguitz triſteturic, cinagatic eta harequin mahainean iarriric ceudenacgatic, eztu iraitzi nahi vkan.

27 Eta bertan Reguec, igorriric borreroa, mana ceçan ekar ledin haren buruä: harc bada ioanic edequi cieçón buruä preſoindeguian.

28 Eta ekar ceçan haren buruä platean, eta eman cieçón hura neſcatchari, eta neſcachác eman cieçón bere amari.

29 Eta *hori* ençunic haren diſcipuluac ethor citecen, eta eraman ceçaten haren gorputza, eta eçar ceçaten thumbán.

30 *Eta bil citecen Apoſtoluac Ieſuſgana, eta conta cieçoten eguin eta iracatſi çuten gucia. — *Luc* 9. 10.

31 Eta erran ciecén, Çatozte ceuróc appart leku deſertu batetara, eta repoſa çaitezte gutibat: ecen anhitz ciraden ethorten eta ioaiten ciradenac: eta iateco aicinaric-ere etzutén.

32 *Ioan citecen bada leku deſertu batetara vncian appart: — *Mat.* 14. 13 *luc.* 9. 10.

33 Baina ikus citzan populuac ioaiten, eta eçagut ceçaten hura anhitzec: eta oinez hiri gucietaric laſter eguin ceçaten hara, eta aitzin cequizten hæy, eta bil citecen harengana.

34 *Orduan ilkiric ikus ceçan gendetze handia Ieſuſec, eta compaſſione har ceçan heçaz: ecen ardi artzain gabeac beçala ciraden: *eta has — *Matt.* 9. 36 *eta* 14. 14. *Luc* 9. 11.

cequién anhitz gauçaren iracaſten.

Mat. 14. 15 35 *Eta nola ia berandua baitzén, ethorri içan çaizcan bere diſcipuluac, erraiten çutela, Deſertu duc leku haur, eta ia berandua duc:

36 Eyec congit, inguruco herrietarát eta burguëtarat ioanic, berén ogui eros deçatençát: ecen cer ian deçaten eztié.

37 Eta harc ihardeſten çuela erran ciecén, Eyeçue çuec iatera. Orduan diotſate, *Ala* ioanic eroſſiren dugu ber-ehun dineroren oguia, eta emanen drauegu iatera?

38 Eta harc dioſte, Cēbat ogui dituçue? çoazte eta ikar eçaçue. *Eta iaquin dutenean dioite, Borz, eta bi arrain.

Mat. 14. 17
luc 9. 13.
ioan 6. 9.

39 Orduan mana citzan, iar eraci litzaten guciac mahaintaraz belhar pherde gainean.

40 Eta iar citecen arencaz, ehuná, eta berroguey eta hamarná.

41 Eta borz oguiac eta bi arrainac hartu cituenean, beguiac cerurát altchaturic, gratiác renda citzan, eta hauts citzan oguiac: eta eman cietzén bere diſcipuluey, hæy aitzinera eçar lietzençat: eta bi arrainac parti cietzén guciey.

42 Eta ian ceçaten guciéc, eta reſſaſia citecen.

43 Eta goiti ceçatē çathietaric hamabi ſaſquitara, eta arrainetaric *cerbait.*

44 Eta ian çutenac ciraden borz milla guiçonen inguruä.

45 Guero bertan bere diſcipuluac ſar eraci citzan vncira, eta aitzinean ioan eraci *itſaſſoaren* berce aldera Bethſaida alderát, berac populuari congit

ongit lemon bizquitartean.
46 Eta hec igorri cituenean, mendira ioan cedin othoitz eguitera.
47 *Eta arraſtu cenean, vncia cen itſaſſoaren erdian, eta hura bera leihorrean.

Matth. 14. 23.
Ioan 6. 16.

48 Eta ikus ceçan pena çutela, aurthiquiten: (ecen haice-contra çutén) eta gauären laurgarren veilla irian ethor cedin hetara, itſas gainez çabilala: eta nahi cituen hec iragan.
49 Baina hec hura ikuſſiric itſas gainez çabilala, vſte çuten fantoſmabat cela: eta oihu eguin ceçaten.
50 Ecen guciéc ikuſten çuten hura, eta trubla citecē: baina bertã minça cequién, eta erran ciecén, Sporça çaitezte, ni naiz, etzaretela beldur.
51 Orduan igan cedin hetara vncira: eta ſoſſega cedin haicea: non are tinquetz ſpantago baitzitecen berac baithan, eta mirets ceçaten.
52 Ecen etzutén aditu oguiéz *eguin içan cena*: ceren hayén bihotza gogortua baitzén.
53 *Eta berce aldera iragã ciradenean, ethor citecē Geneſarethco lurrera, eta portu har ceçatē.

Matth. 14. 34.

54 Eta vncitic ilki ciradenean, bertan eçagut ceçaten hura.
55 Eta laſter eguin çutenean inguruco comarca hura gucia, has citecen ohetan erién ekarten, non cela hura ençuten baitzuten, *hara*.
56 Eta nora-ere ſar baitzedin burguëtara, edo hirietara, edo parropioetara, placetan eçarten cituzten eriac, eta othoitz eguiten ceraucaten haren arropa ezpaina berere hunqui leçaten: eta hunquitzen çutén guciac ſendatzen ciraden.

CAP. VII.

2 *Efcuac ikuci gaberic iatea.* 4, 8 *Guiçonén manamenduac eta doctriná.* 10 *Aitametaratco eguimbidea.* 15 *Nehor fatfutzen duten gauçác cein.* 21 *Bihotzetic heldu diraden gauçác.* 25 *Chananea.* 27 *Haourrén oguia.* 32 *Gor eta mothel cena fendatu.* 36 *Iefus laudatu eta magnificatu.*

Matt. 15. 8 1 * Rduan bil citecē harēgana Phariseuac, eta Ierufalemetic ethorri içan ciraden Scriba batzu.

2 Eta *hec* ikuffi çutenean harē difcipuluetaric batzuc efcu communez (erran nahi baita, ikuci gabéz) iaten çutela oguia, arrangura citecen.

3 Ecen Pharifeuéc eta Iudu guciéc, maiz efcuac ikuciric baicen, eztute iaten, aitzinecoen ordenançác eduquiten dituztela.

4 Eta merkatutic *itzultzen, diradenean*, ikuciac ezpadirade, eztuté iaten. Anhitz berce gauçaric-ere bada beguiratzeco hartu dutenic, nola baitirade goporrén ikutzeac, eta cubenac, eta cobrezco vncienac, eta ohenac.

5 Guero interrogatzen dute Pharifeuéc eta Scribéc, Cergatic hire difcipuluac eztabiltza aitzinecoen ordenancén araura, baina efcuac ikuci gabe iaten dute oguia?

6 Baina harc ihardeften çuela erran ciecén, Segurqui vngui prophetizatu vkan du Efaiafec

Efa. 29.13. çueçaz hypocritoz, fcribatua den beçala, * Populu hunec ezpainez ohoratzē nau, baina hayén bihotza vrrun da eneganic.

7 Baina alferretan cerbitzatzen naute, iraca-

ſten dituztela doctrinatzat guiçonén manamenduac.

8 Ecen Iaincoaren manamendua vtziric, guiçonen ordenançá eduquiten duçue, *hala nola*, cubén eta goporrén ikutzeac: eta hunelaco berce gauçaric anhitz eguiten duçue.

9 Erraitē cerauen halaber, Vngui *nombait* iraizten duçue Iaincoaren manamendua, çuen ordenançá beguira deçacuençát.

10 Ecen Moyſeſec erran du, *Ohoraitzac eure aita eta eure ama: eta, *Aita edo ama maradicaturen duena, herioz hil bedi.

Exo. 20.12. deut. 5.16. ephe. 6.2.

Exo. 21.17. leuit. 20.9. prou. 20.20.

11 Baina çuec dioçue, Baldin norbeitec aitari edo amari baderró, Eneganic *içanē den* corbana (erran nahi baita donoa) probetchaturen çaic, ***hoguen gabe date hura.***

12 Eta eztuçue permettitzē harc deus guehiagoric eguin dieçón bere aitari edo bere amari:

13 Ezdeuſten duçuela Iaincoaren hitza *ceuroc* ordenatu duçuen ordenāçáz: eta hunelaco berce gauçaric anhitz eguiten duçue.

14 *Guero deithuric populu gucia beregana, erran ciecén, Beha çaquizquidate guciac. eta adi eçaçue.

Mat. 15.10.

15 Ezta deus guiçonaren campotic. hura baithan ſartzen denic, hura ſatſu ahal deçaquenic: baina harenganic ilkiten diraden gauçác dirade, guiçona ſatſutzen dutenac.

16 Nehorc ençuteco beharriric badu ençun beça.

17 Guero etchean ſarthu cenean populutic *re-*

tiraturic, interroga ceçaten bere difcipuluéc comparationeaz.

18 Eta diofte, Horrela çuec-ere adimendu gabe çarete? Eztuçue aditzen, ecen campotic guiçona baithan fartzen diradenetaric deufec, ecin hura fatfu deçaquela?

19 Ecen ezta fartzen haren bihotzera, baina fabelera, eta ilkiten da campora retreitera, chahutzen dituela vianda guciac.

20 Cioften bada, Guiçonaganic ilkiten dena da, guiçona fatfutzen duena.

Gene. 6. 5, *eta* 8. 21.

21 *Ecen barnetic, guiçonén bihotzetic ilkiten dirade penfamendu gaichtoac, adulterioac, paillardiçác, hiltzecác,

22 Ohoinqueriác, auaritiác, gaichtaqueriác, enganioa, infolentia, bekaizteria, gaitzerraitea, fuperbiá, erhotaffuna:

23 Gaichtaqueria hauc guciac barnetic ilkiten dirade, eta fatfutzen dute guiçona.

Matth. 15. 21.

24 *Eta handic iaiquiric ioan cedin Tyreco eta Sidongo comarquetarát: eta etche batetan farthuric, etzuen nahi nehorc iaquin leçan: baina ecin eftali içan da.

25 Ecen harçaz ençunic emaztebatec, ceinen alabatchoac baitzuen fpiritu fatfua, ethorriric egotz ceçan bere buruä haren oinetara,

26 (Eta emaztea cen Grec, nationez Syrophenifſiana) eta othoitz eguiten ceraucan campora egotz leçan deabrua haren alabaganic.

27 Eta Iefufec erran cieçón, Vtzan behin haourrac reffafia ditecen: ecen eztun gauça bidez-

coa haourrén oguiaren hartzea, eta chakurrey egoiztea.

28 Eta harc ihardets ceçan, eta erran cieçón, Hala duc Iauna: badaric-ere chakurrec iaten dié mahain azpian haourrén appurretaric.

29 Orduan erran cieçón, Hitz horrēgatic ohá, ilki dun deabrua hire alabaganic.

30 Eta ioan içan cenean bere etchera, eriden ceçan deabrua ilki cela, eta alabá ohe gainean cetzala.

31 Guero partituric Tyreco eta Sidongo quoarteretaric, ethor cedin Galileaco itſaſſora, Decapoliſco comarquén arteaz.

32 Orduan preſentatzen draucate gor nequez minço cembat, eta othoitz eguiten eſcua gainean eçar lieçón.

33 Eta hura gendetzetic appart harturic, eçar citzan bere erhiac haren beharrietan: eta thu eguinic, hunqui ceçan haren mihia.

34 Guero cerurat beguiac altchaturic ſuſpirio eguin ceçan, eta erran cieçón Ephphata, erran nahi baita, Irequi adi.

35 Eta bertan irequi citecen haren beharriac, eta lacha cedin haren mihico etchequidurá, eta minço cen claroqui.

36 Eta mana citzan nehori ezlerroten: baina cembat-ere harc defenda baitziecén, vnguiz guehiago publicatzen çutén.

37 Eta guciz miraculu eſtē çutén, cioitela, * Vngui gauça guciac eguin ditu: gorrey ençun eraciten draue, eta mutuac minça eraciten ditu.

Gene. 1. 31
Eccl. 39.21

CAP. VIII.

5 *Çazpi oguiezco miraculua.* 11 *Phariſeuac ſigno eſquez egon.* 15 *Phariſeuén eta Herodianoén altchagarria.* 22 *Itſua ſendatzen.* 27 *Chriſtezco reputationea.* 29 *Ieſus dela Chriſt.* 31 *Chriſtec bere paſſionea aitzinetic declaratzen.* 33 *Pierris Satan deitzen.* 34 *Chriſti iarreiquitea, Crutzearẽ ekartea.* 35 *Viciaren ſaluatzea eta galtzea.* 38 *Chriſtez ahalque içatea.*

Matth. 15. 32.

1 * Gun hetan, gucizco gẽdetze handia cen beçala, eta ezpaitzuten cer ian leçaten, dei citzan beregana Ieſuſec bere diſcipuluac, eta erran ciecen,

2 Compaſſione dut populuaz: ecen ia hirur egun du enequin daudela, eta eztuté cer ian deçaten.

3 Eta baldin igor baditzat baruric *cein* bere etcherat, flacaturen dirade bidean: ecen horietaric batzu vrrundanic ethorri içan dirade.

4 Eta ihardets cieçoten bere diſcipuluéc, Nondic hauc hemen nehorc reſſaſia ahal litzaque oguiz deſertuan?

5 Eta interroga citzan, Cembat ogui dituçue? Eta hec erran ceçaten, Çazpi.

6 Orduan mana ceçan populua iar ledin lurrean: eta harturic çazpi oguiac, gratiác rendatu eta, hauts citzan, eta eman cietzen bere diſcipuluey, preſenta litzatẽçat: eta preſentatu cituzten populuaren aitzinean.

7 Bacituzten halaber arrain guti batzu, eta gratiác rendaturic, erran ceçan hec-ere preſenta litzaten.

8 Ian ceçatẽ bada, eta reſſaſia citecen: eta altcha citzaten çathi ſoberatuetaric çazpi ſaſquitara.
9 Eta ian çutenac ciraden laur millaren inguruä, guero eman ciecén congit.
10 *Eta bertã uncira ſarthuric bere diſcipuluequin, ethor cedin Dalmanutha bazterretara. Mat. 15. 39
11 *Eta ethor citecen Phariſeuac, eta has citecen harequin iharduquiten, hari cembeit ſignoren cerutic galdez çaizcala, hura tentatzen çutela. Matt. 16. 1
12 Orduan barnadanic bere ſpirituan ſuſpirio eguinic, errã ceçan, Cergatic generatione haur ſigno galdez dago? eguiaz diotſuet generatione huni ſignoric etzayola emanen.
13 *Eta hec vtziric, vncian berriz ſarthuric iragan cedin berce aldera. Mat. 16. 4.
14 *Eta ogui hartzera *diſcipuluey* ahanz cequién: eta oguibat baicen etzutén berequin vncian. Matt. 16. 5
15 Eta mana citzan, cioela, Gogoauçue *eta* beguira çaitezte Phariſeuén altchagarritic, eta Herodeſen altchagarritic.
16 Eta baciharducaten elkarren contra, cioitela, Ceren oguiric eztugun *da hori.*
17 Eta *hori* eçagutu çuenean Ieſuſec, erran ciecen, Cer diharducaçue, ceren oguiric eztuçuen? oraino eztuçue conſideratzen ez aditzen? oraino gogortua duçue çuen bihotza.
18 Beguiac dituçuelaric, eztacuſſaçue? eta beharriac dituçuelaric, eztançuçue? eta etzarete orhoit?

Ioan 6. 12. 19 * Borz oguiac hautſi nerauztenean borz milla *guiçoney* cembat ſaſqui çathiz beteric altchatu centuzten? Diotſate, Hamabi.

20 Eta çazpiac laur milla *guiçoney hautſi nerauztenean* cembat ſaſqui çathiz betheric altchatu cẽtuzten? Eta hec erran cieçoten, Çazpi.

21 Eta erran ciecén, Nola eztuçue aditzen?

22 Eta ethor cedin Bethſaidara: eta preſenta cieçoten itſubat, eta othoitz ceguioten, hura hunqui leçan.

23 Orduan itſuaren eſcua harturic, eraman ceçan burgutic campora: eta harẽ beguietara thu eguinic, eta eſcuac haren gainean eçarriric, interroga ceçan, deus balacuſſanez.

24 Eta *harc* beguiac altchaturic erran ceçan, Badiacuſquiat guiçonac, ecen ohartzen nitziayec arboreac diruditela dabiltzala.

25 Guero berriz eçar citzan eſcuac haren beguién gainean, eta *berriz* goiti beha eraci cieçón: eta ſenda cedin, eta ikuſten cituen vrrundanic-ere claroqui guciac.

26 Orduan *Ieſuſec* igor ceçã hura bere etcherát, cioela, Ezadila burgura ſar, eta nehori ezterroala burguän.

Mat. 16. 13 luc 9. 19. 27 *Eta Ieſus eta haren diſcipuluac *handic* ilkiric ethor citecen Philipperen Ceſarea *deitzen deneco* burguëtara: eta bidean interroga citzan bere diſcipuluac, cioſtela, Nor naicela ni dioite guiçonéc?

28 Eta hec ihardets ceçaten, Ioãnes Baptiſta, eta bercéc Elias, eta bercéc Prophetetaric bat.

29 Orduan harc diofte, Eta çuec ni nor naicela dioçue? Eta ihardeften duela Pierrifec diotfa, Hi aiz Chrift.

30 Orduan debeta citzan mehatchurequin ne hori *hura* ezlerroten harçaz.

31 Eta has cedin hayén iracaften, ecen behar cela guiçonaren Semeac anhitz fuffri leçan, eta reproba ledin Ancianoéz, eta Sacrificadore principaléz, eta Scribéz, eta hil ledin, eta hereneco egunean refufcita ledin.

32 Eta claroqui propos hunez minçatzen cen. Orduan apparta ceçan Pierrifec, eta has cequión reprotchatzen.

33 Eta harc itzuliric, eta bere difcipuluetarat behaturic reprotcha ceçan Pierris, cioela, Guibelerat adi eneganic Satan: ecen eztituc aditzen Iaincoaren diraden gauçác, baina guiçonén *diradenac.*

34 Guero populua beregana deithuric bere difcipuluequin, erran ciecén,* Norc-ere nahi baitu ene ondoan ethorri, renuntia beça bere buruäz, eta har beça bere crutzea, eta berrait niri.

Mat. 10. 38 *eta* 16. 24 *luc* 9. 23. *eta* 14. 27

35 * Ecen norc-ere nahi vkanen baitu bere vicia faluatu, galduren du hura: baina norc-ere gal duren baitu bere vicia enegatic eta Euangeliogatic, faluaturen du hura.

Mat. 10. 39 *eta* 16. 25. *luc* 9. 24. *eta* 17. 33 *ioan.* 12. 25

36 Ecen cer probetchu du guiçonac, baldin mundu gucia irabaz badeça, eta bere arimá gal badeça?

37 Edo cer emanen du guiçonac bere arimaren recompenfamendutan?

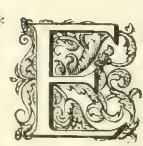
Mat. 10. 33 *luc* 9. 26. *eta* 12. 8

38 * Ecen norc-ere ahalque içanen baita niçaz eta ene hitzéz generatione adultera eta bekatore hunetan, guiçonarẽ Semea-ere ahalque içanen da harçaz, dathorrenean bere Aitaren glorián Aingueru ſainduequin.

CAP. IX.

2 *Chriſtec tranſfiguratzen.* 7 *Hari behatzera hodeyetic manatzen.* 11 *Elias, Ioannes Baptiſta.* 17 *Demoniatua.* 23 *Sinheſtea.* 29 *Othoitzá eta barura.* 31 *Chriſtec bere paſſionea aitzinetic erraiten.* 36 *Haourbat beſſoetara hartzen.* 41 *Chriſten icenean emaitea.* 43, 45, 47 *Scandalizatzen duen eſcuaz, oinaz eta beguiaz.* 44 *Hiltzen ezten harraz.* 50 *Baquez içateco.*

Mat. 16. 28 *luc* 9. 27

1 * Rraiten cerauẽ halaber, Eguiaz erraiten drauçuet, ecen badiradela hemen preſent diradenotaric batzu, herioa daſtaturen eztutenic, Iaincoarẽ reſumá bothererequin ethorriric dacuſqueiteno.

Mat. 17. 1. *luc* 9. 28.

2 * Eta ſey egunen buruän har citzan Pierris, eta Iacques eta Ioannes, eta eraman citzan mendi gora batetara appart hec berac, eta tranſfigura cedin hayén aitzinean.

3 Eta haren abillamenduac argui citecen, eta haguitz churit elhurra beçala, halaca non bolaçalec lurraren gaineã ecin hain churi eguin baileçaque.

4 Guero aguer cequién Elies Moyſeſequin, eta minço ciraden Ieſuſequin.

5 Orduan Pierrifec hitza harturic diotfa Iefufi, Magiftruá, on duc gu hemen garén: eguin ditzagun bada hirur tabernacle, bat hire, eta bat Moyfefen, eta bat Eliafen.
6 Eta cer minço cen etzaquian: ecen icituac ciraden.
7 Eta eguin cedin hodeybat hec eftali cituenic: eta ethor cedin vozbat hodeyetic, cioela, Haur da ene Seme maitea: huni beha çaquizquiote.
8 Eta bertan inguru behaturic, etzeçaten ikus nehor guehiagoric, Iefus bera baicen berequin
9 * Eta hec menditic iauften ciradela, mana ci- tzan, nehori ezlietzoten erran ikuffi cituzten gauçác, guiçonaren Semea hiletaric refufcitatu licenean baicen.

Mat. 17. 9

10 Eta *hec* erran haur eduqui ceçatē berac baithan, elkarri galde eguiten ceraucatela, cer erran nahi çuen, hiletaric refufcitatze harc.
11 Guero interroga ceçaten, ciotela, Cergatic dioite Scribéc ecen * Elias lehen ethorri behar dela?

Malach. 4. 5.

12 Eta harc ihardeften çuela erran ciecen, Segur Eliafec lehen ethorriric bere ftaturaco ditu gauça guciac: eta * fcribatua den beçala guiçonaren Semeaz, *behar da* anhitz fuffri deçan, eta ezdeufetan eduqui dadin.

Efa. 53. 4

13 Baina erraiten drauçuet ecen Elias ethorri içan dela, eta hari eguin nahi ceraucaten gucia, eguin draucatela, * harçaz fcribatua den beçala.

Malach. 4. 5.

14 * Eta difcipuluetara ethorriric, ikus ceçan gendetze handibat hayén inguruän, eta Scribéc

Mat. 17. 14
Luc 9. 38

hequin ciharducatela.

15 Eta bertan gendetze gucia, hura ikuſſiric, ſpanta cedin: eta *harengana* laſter eguinez ſaluta ceçaten.

16 Orduan interroga citzan Scriba hec, Cer di harducaçue çuen artean?

17 Eta ihardeſten çuela gendetzecoetaric batec, erran ceçan, Magiſtruá, ekarri diat neure ſemea hiregana, ceinec baitu ſpiritu mutubat.

18 Eta non-ere har baiteça, çathicatzen dic: eta orduan haguna diarioc, eta garraſcots bere hortzez eguiten dic, eta eyarthu dihoac: eta erran diraueat hire diſcipuluey egotz leçaten cam pora, eta ecin eguin dié.

19 Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, O natione ſinheſte gabea, noizdrano ſinean çuequin içanen naiz? noizdrano ſinean ſupportaturen çaituztet? ekarçue hura enegana.

20 Orduan ekar ceçaten harengana: eta ikuſſi çuenean, bertan ſpirituac çathica ceçan hura, eta lurrera eroriric iraulzcatzen cen haguna lariola.

21 Orduan interroga ceçan *Ieſuſec* haren aita, Cembat dembora du haur heldu çayola? Eta harc diotſa, Haourra-danic.

22 Eta anhitzetan ſura egotzi dic eta vrera, deſeguin leçançat: baina deus ahal badaguic, hel aquigu, guçaz compaſſione harturic.

23 Eta Ieſuſec erran cieçón, Baldin hori ſinhets ahal badeçac, gauça guciac dituc poſſible ſinheſten duenaren.

24 Eta bertan haour aitác oihuz cegoela nigar requin erran ceçan, Sinheſten diat, Iauna, hel aquio ene incredulitateari.

25 Eta ikuſſiric Ieſuſec ecen populua laſterca elkarganatzen cela, mehatcha ceçan ſpiritu ſatſua, ciotſala, Spiritu mutuá eta gorrá, nic aut manatzen, Ilki adi horrenganic, eta guehiagoric ez adila ſar hori baithan.

26 Eta *ſpiritua* oihu eguinic eta hura gaizqui çathicaturic, ilki cedin: eta *haourra* hila beçalaca cedin, *hala* non anhitzec erraiten baitzuten ecen hil cela.

27 Baina Ieſuſec harén eſcua harturic, chuchēt ceçan hura, eta iaiqui cedin.

28 Eta etchean ſarthu cenean, bere diſcipuluéc interroga ceçaten appart, Cergatic guc hura ecin campora egotzi dugu?

29 Eta erran ciecén, *Deabru* mota hura bercela ecin ilki daite orationez eta barurez baicē.

30 * Eta handic ilkiric, elkarrequin çabiltzan Galilean gaindi: eta etzuen nahi nehorc iaquin leçan.

Mat. 17. 12
luc 9. 22.

31 Ecen iracaſten cituen bere diſcipuluac, eta cioſten, Guiçonaren Semea liuraturen da guiçonén eſcuetara, eta hilen duté: baina hilic, hereneco egunean reſuſcitaturen da.

32 Baina hec erran haur etzuten aditzen, eta beldur ciraden haren interrogatzera.

33 * Eta ethor cedin Capernaumera: eta etchera cenean, interroga citzan, Cer bidean ihardúquiten cenduten elkarren artean?

Mat. 18. 1.
luc 9. 46.

34 Eta hec ichil citecen: ecen elkarren contra iharduqui çutén bidean, cein *cen* berceac baino handiagoa.

35 Eta iarri cenean, dei citzan hamabiac, eta errã ciecén, Baldin nehor lehẽ içã nahi bada, gucietaco azquenén içanẽ da, eta guciẽ cerbitzari.

36 Eta haourtchobat harturic eçar ceçã hayen arteã, eta hura beſſoetara harturic, erran ciecén,

37 Norc-ere hunelaco haourtchoetaric bat recebituren baitu ene icenean, ni recebitzen nau: eta norc-ere ni recebitzen bainau, eznau ni recebitzen, baina ni igorri nauena.

Luc 9. 49.

38 * Eta ihardets cieçón Ioanneſec, cioela, Magiſtruá, ikuſſi diagu cembeit hire icenean deabruac campora egoizten cituenic, cein ezpeitarreicu guri: eta debetatu diagu hura, ceren ezpetarreicu guri.

39 Eta Ieſuſec dio, Ezteçaçuela hura debeta:

1. Cor. 12.3

*ecen ezta nehor ene icenean verthuteric eguiten duenic, eta bertan niçaz gaizqui minça ahal daitenic.

40 Ecen gure contra eztena, gure alde da.

Mat. 10. 42

41 * Ecen norc-ere edatera emanen baitrauçue beirebat vr ene icenean, ceren Chriſtenac çareten, eguiaz diotſuet, eztuela galduren bere ſaria.

Mat. 18. 6. luc 17. 1.

42 * Eta norc-ere ſcandalizaturen baitu ni baithan ſinheſten duten chipi hautaric bat, hobe lu que errota harribat haren leppoaren inguruän eçar ledin, eta itſaſſora egotz ledin.

Mat. 5. 30. eta 18. 8

43 * Eta baldin eure eſcuac trebuca eraciten bahau, trenca eçac hura: hobe duc hire, eſcu ba-

koitzdun vicitzean ſar adin, ecen ez bi eſcuac dituala: gehennara ioan adin, behin-ere iraunguiten ezten ſura.

44 * Non hayén harra ezpaita hiltzen, eta ſua ez iraunguiten.

Eſa. 66. 24.

45 Eta baldin eure oinac trebuca eraciten, bahau, trenca eçac hura, hobe duc hire, mainguric vicitzean ſar adin, ecen ez bi oinac dituala gehēnara egotz adin, behin-ere iraunguitē eztē ſura.

46 Non hayen harra ezpaita hiltzen, eta ſua ez iraunguiten.

47 Eta baldin eure beguiac trebuca eracitē bahau, idocac hura, hobe duc hire, begui bakoitzdun Iaincoaren reſumán ſar adin, ecen ez bi beguiac dituala ſuco gehennara egotz adin:

48 Non hayén harra ezpaita hiltzen, eta ſua ez iraunguiten.

49 Ecen batbedera ſuz gacituren da: * eta ſacrificio gucia gatzez gacituren da.

Leui. 2. 13

50 * Gauça ona da gatza, baina baldin gatza gueçat badadi cerçaz hura gacituren duçue? Auçue ceuróc baithan gatz, eta baque auçue elkarren artean.

Mat. 5. 13
luc 14. 34.

CAP. X.

2 *Senhar emaztén ſeparationeaz.* 13 *Chriſti preſentatu içan çaizcan haourrez.* 16 *Eſcuen impoſitioneaz.* 21 *Chriſti iarreiquiteaz.* 33 *Chriſtec aitzinetic declaratzen nola hil behar den.* 35 *Zebedeoren ſemén requeſtá.* 45 *Chriſt gure miniſtre.* 46 *Itsua arguitu.*

1 Vero handic partituric, ethor cedin Iudeaco aldirietara Iordanaren berce aldeaz: eta berriz gendetze bil cedin harengana: eta ohi beçala berriz iracaſten cituen.

2 Orduan ethorriric Phariſeuéc interroga ceçaten tentatzen çutela, Sori da guiçonac bere emaztea vtzi deçan?

3 Baina harc ihardeſten çuela erran ceçan, Cer manatu drauçue Moyſeſec?

4 Eta hec erran ceçaten, * Moyſeſec permettitu dic ſeparationeco letraren ſcribatzera, eta *emaztearen* vtzitera. — *Deut.* 24. 1.

5 Eta ihardieſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Çuen bihotzeco gogortaſſunagatic ſcribatu drauçue manamendu hori.

6 Baina creatione hatſetic, * arra eta emea eguin cituen Iaincoac. — *Gen.* 1. 27. *math.* 19. 4.

7 * Hunegatic, vtziren ditu guiçonac bere aita eta ama, eta iunctaturen çayó bere emazteari. — *Gen.* 2. 24. 1.*cor.* 6. 16. *epheſ.* 5. 31.

8 Eta biac içanẽ dirade haraguibat. Beraz guehiagoric eztirade biga, baina haraguibat.

9 * Bada Iaincoac iunctatu duena guiçonac ezteçala ſepara. — 1.*Cor.* 7. 10

10 Eta etchean berriz diſcipuluéc gauçá harçaz beraz interroga ceçaten.

11 Eta *harc* erran cieçen, * Norc-ere vtziren baitu bere emaztea, eta bercebat emazte harturen, adulterio iauquiten du haren contra. — *Mat.* 5. 32. *eta* 19. 9. *luc.* 16. 18 1.*cor.* 7. 10.

12 Eta baldin emazteac vtzi badeça bere ſenharra,

harra, eta berce batequin ezcon badadi, adulterio iauquiten du.

13 * Orduan prefenta cietzoten haourtcho *batzu*, hec hunqui litzançat: baina difcipuluéc mehatchatzen cituzten, hec prefentatzen cituztenac.

Mat. 19. 13 luc 18. 15.

14 Eta hori ikus ceçanean Iefufec, fafcha cedin eta erran ciecén, vtzitzaçue haourtchoac enegana ethortera, eta eztitzaçuela empatcha: ecen horlacoén da Iaincoaren refumá.

15 Eguiaz erraiten drauçuet, norc-ere ezpaitu recebituren Iaincoarẽ refumá haourtcho anço, ezta hartan farthuren.

16 Eta hec beffoetara harturic, efcuac hayén gainean eçarriric, benedica citzan.

17 Eta hura ilkiten cela bideari *lequionçat*, * norbeitec harengana lafter eguinic, eta haren aitzinean belhauricaturic, interroga ceçan, Magiftru oná, cer eguinen dut vicitze eternala here ta deçadançat?

Mat. 19. 16 luc 18. 18.

18 Eta Iefufec erran cieçon, Cergatic deitzen nauc on? eztuc nehor onic bat baicen, *eta hura*, Iaincoa.

19 Manamenduac badaquizquic, * Ezteçala adultera, Ezteçala hil, Ezteçala ebats, Ezteçala teftimoniage falfuric erran, Damuric eztaguioala *nehori*, Ohoraitzac eure aita eta ama:

Exo. 20. 13. 14

20 Eta harc ihardeften çuela erran cieçon, Ma giftruá, horiac guciac beguiratu citiat neure gaztetaffunetic.

21 Eta Iefufec harenganat behaturic, onhets

ceçan, eta erran cieçón, Gauça baten peitu aiz, habil, dituanac ſal itzac, eta eman ietzéc paubrey: eta vkanen duc theſaurbat ceruän: eta athor, arreit niri, crutzea harturic.

22 Eta hura faſchaturic hitz hunez, ioan cedin triſteric: ecen on handiac cituen.

23 Orduan inguru behaturic Ieſuſec dioſte bere diſcipuluey, O cein nequez onhaſſundunac, Iaincoaren reſumán ſarthuren diraden!

24 Eta diſcipuluac ſpanta citecen hitz hauçaz. Baina Ieſuſec berriz ihardeſten çuela erran ciecén, Haourrác, cein gaitz den abraſtaſſunetan fida diradenac, Iaincoaren reſumán ſar ditecen.

25 Errachago da cablebat orratzaren çulhotic iragan dadin, ecen ez abratſa Iaincoaren reſumán ſar dadin.

26 Baina hec are ſpantago citecen, bere artean cioitela, Eta nor ſalua ahal daite?

27 Baina hetarat behaturic Ieſuſec dio, Guiçonac baithan impoſſible da, baina ez Iaincoa baithan: ecen gauça guciac poſſible dirade Iaincoa baithan.

Mat. 19. 27 *luc* 18. 28.

28 * Orduan Pierris has cedin hari erraiten, Huná, guc vtzi citiagu gauça guciac, eta iarreiqui gaitzaizquic hiri.

29 Eta ihardeſten duela Ieſuſec dio. Eguiaz diotſuet, nehor ezta vtzi duenic etchea, edo anayeac, edo arrebác, edo aita, edo ama, edo emaztea, edo haourrac, edo landác, ene eta Euangelioaren amorecatic.

30 Recebi ezteçan orain demborá hunetan e-hunetan hambát, etche eta anaye, eta arreba, e-ta ama, eta haour, eta landa, perfecutionequin, eta fecula ethortecoan vicitze eternala.

31 * Baina anhitz lehen *diradenac*, içanen dira-de azquen: eta azquenac lehen.

Mat. 19. 30 luc 13. 30.

32 * Eta ciraden bidean igaitẽ ciradela Ierufale-mera: eta hayén aitzinean ioiten cen Iefus, eta fpantatzen ciraden, eta çarreitzola ciraden bel-dur. Eta harturic berriz hamabiac, has cequien ethorri behar çaizcan gaucén erraiten:

Mat. 20. 17 luc 18. 31.

33 *Cioela*, huná, igaiten gara Ierufalemera: e-ta guiçonaren Semea liuraturen da Sacrifica-dore principalén eta Scribén efcuetara, eta hil-tzera condemnaturen duté, eta Gentilén efcu-etaraco duté:

34 Eta *hec* efcarniaturẽ dute hura, eta açotatu-ren, eta thu eguinen draucate, eta hilẽ duté: bai-na hereneco egunean refufcitaturen da.

35 * Orduan ethorten dirade harengana Iac-ques eta Ioannes Zebedeoren femeac, dioitela, Magiftruá, nahi guendiquec cer-ere efcaturen baicara, eguin ieçagun.

Matth. 20. 20

36 Eta harc erran ciecén, Cer nahi duçue da-guiçuedan?

37 Eta hec erran cieçoten, Eman ieçaguc, ba-ta hire efcuinean, eta bercea hire ezquerrean iar gaitecen hire glorián.

38 Eta Iefufec erran ciecén, Eztaquiçue ceren efquez çaudeten: edan ahal diroçue nic edaten dudan copá, eta ni batheyatzen naicen baptif-

moaz batheya ahal çaitezquete?

39 Eta hec erran cieçoten, Bay. Eta Iefufec erran ciecén, Nic edaten dudan copá edanen baduçue, eta ni batheyatzen naicen baptifmoaz batheyaturen baçarete:

40 Baina ene efcuinean edo ene ezquerreã iartea, ezta ene emaiteco, baina *emanen çaye* preparatu içan çayeney.

41 Eta *hori* ençunic hamarrac has citecen fafchatzen Iacquefez eta Ioannefez.

42 Baina Iefufec hec beregana deithuric diofte

Luc 22. 25 *Badaquiçue ecen nationén gainean feignoriatzea laket çayenéc, hayén gainean feignoriatzẽ dutela, eta hayén artean handi diradenéc authoritatez vfatzen dutela hayen gainean.

43 Baina ezta hala içanen çuen artean: aitzitic nor-ere nahi içanen baita handiena içan çuẽ artean, içanen da çuen cerbitzari.

44 Eta nor-ere nahi içanen baita çuen artean içan ehen, içanen da gucién cerbitzari.

45 Ecen guiçonaren Semea-ere ezta ethorri cerbitzatu içatera, baina cerbitzatzera, eta bere viciaren anhitzengatic rançoinetan emaitera.

Matth. 20. 29. 46 Orduan ethorten dirade Iericora: * eta hura

luc 18. 35. Iericotic ilkiten cela, eta haren difcipuluac eta gendetze handia, Bartimeo Timeoren feme itfua cegoen iarriric, bide bazterrean, efquez:

47 Eta ençunic ecen Iefus Nazareno cela, has cedin oihu eguiten eta erraiten, Iefus Dauid-en femeá, auc pietate niçaz.

48 Eta mehatchatzen çuten anhitzec ichil le-

din: baina harc vnguiz oihu guehiago eguiten çuen, Dauid-en ſemeá, auc pietate niçaz.
49 Orduan Ieſuſec guelditurie, mana ceçan, dei ledin. Eta dei ceçaten itſua, ciotſatela, Sporça adi, iaiqui adi: deitzen au.
50 Eta hura, bere mantoa egotzi çuenean, iaiquiric ethor cedin Ieſuſgana.
51 Eta ihardeſten çuela erran cieçón Ieſuſec, Cer nahi duc daguiadan? Eta itſuac diotſa, Magiſtruá, ikuſtea recebi deçadan.
52 Eta Ieſuſec erran cieçón, Oha, eure fedeac ſaluatu au. Eta bertan recebi ceçan ikuſtea, eta iairreiquiten çayón Ieſuſi bidean.

CAP. XI.

1, 15 *Chriſtec bere ſartzea Ieruſalemen eguiten.* 13 *Ficotzea cyhartzen.* 15 *Marchantac templetic iraizten.* 17 *Etche orationetacoa.* 22 *Iaincoaren fedea,* 24 *neceſſario orationean:* 25 *Othoitz eguiteracoan barkatzeco.* 28 *Phariſeuéc Chriſt tentatzen.* 30 *Ioanneſen baptiſmoa.*

Mat. 21. 1 *luc* 19. 29.

1 * ETa Ieruſalemera, Bethphage eta Bethania Oliuatzetaco mē di aldecoetara hurbiltzen ciradenean, igor citzan bere diſcipuluetaric biga,
2 Eta erran ciecén, Çoazte çuen aurkán den burgura: eta hartan ſarthuren çareten beçain ſarri, eridenen duçue aſto vmebat eſtecatua, nehor oraino gainean iarri içan etzayonic: lachaturic hura ekardaçue.

3 Eta baldin nehorc badarraçue, Cergatic hori eguiten duçue? erraçue ecen Iaunac duela haren beharra: eta bertan hura igorriren du huna.

4 Parti citecen bada, eta eriden ceçaten aſto-vmea eſtecaturic, bortha aldean campotic bi bideren artean: eta lacha ceçaten hura.

5 Eta han ceudenetaric batzuc erran ciecén, Cer ari çarete, lachatzen baituçue aſto-vmea?

6 Eta hec erran ciecén, Ieſuſec manatu cituen beçala: eta ioaitera vtzi citzaten.

Ioan. 12.14 7 * Eta ekar ceçaten aſto-vmea Ieſuſgana, eta eçar cietzoten berén abillamenduac gainean, eta iar cedin haren gainean.

8 Eta anhitzec berén abillamenduac heda citzaten bidean: eta bercéc adarrac ebaquiten cituzten arboretaric eta bidean hedatzen.

9 Eta aitzinean cioacenéc, eta iarreiquiten ciradenéc, oihu eguiten çutē, cioitela, Hoſanna, benedicatu dela Iaunaren icenean ethorten dena.

10 Benedicatu *dela* gure aita Dauid-en reſuma Iaunaren icenean ethorten dena: Hoſanna leku gorenetan *aicená.*

Mat. 21. 10 luc 19. 45 11 * Eta ſar cedin Ieruſalemen Ieſus, eta templean: eta gauça gucietara inguru behaturic, eta ia berandua cela ilki cedin Bethaniarát hamabiequin.

Mat. 21. 19 12 * Eta biharamunean ilki içan ciradenean Bethaniatic, goſſe cedin.

13 Eta vrrundanic ikuſſiric ficotze hoſtodunbat, ethor cedin eya deus hartã eriden ceçaque-

nez: eta hartara ethorriric, etzeçan deus eriden hoſtoric baicen: ecen etzén fico demborá.

14 Orduan ihardeſten çuela Ieſuſec erran cieçón ficotzeari, Hemendic harát hireganic ſecu lan fructuric nehorc ian ezteçala. Eta *haur* ençun ceçaten haren diſcipuluéc.

15 Eta ethorten dirade Ieruſalemera: eta Ieſus templean ſarthuric, has cedin ſaltzen eta eroſten ari ciradenén campora egoizten, eta cambiadoren mahainac, eta vſſo columba ſaltzalen cadirác itzul citzan.

16 Eta etzuen permettitzen nehorc vnciric erabil leçan templetic.

17 Eta iracaſten ari cen, cioſtéla. Ezta ſcribatua, ecen * Ene etchea orationetaco etche deithuren dela natione gucietan? * baina çuec hura gaichtaguin lece eguin duçue. *Eſa. 56. 7* *Iher. 7. 11*

18 Eta *haur* ençun ceçaten Scribéc eta Sacrificadore principaléc, eta bilha çabiltzan nolatan hura hil leçaqueten: ecen beldur çaizcan, ceren populu gucia miraculuz baitzegoen haren doctrináz.

19 Eta arratſa ethorri cenean, ilki cedin *Ieſus* hiritic.

20 * Eta goicean aldetic iragaiten ciradela ikus ceçaten ficotzea erroetarano eyhartua. *Mat. 21. 19*

21 Orduan orhoituric Pierriſec erran cieçón, Magiſtruá, huná, *hic* maradicatu duán ficotzea eyhartu duc.

22 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Auçue Iaincoaren fedea.

23 Eguiaz erraiten drauçuet, norc-eré erranen baitrauca mendi huni, Ken adi, eta iraitz adi itſaſſora: eta ezpaitu dudaric eguinen bere bihotzean, baina ſinhetſiren baitu ecen erraiten duena eguinen dela, cer-ere erranen baituque eguinen çayó.

Mat. 7. 7. luc 11. 9.

24 *Halacotz erraitẽ drauçuet, cerẽ-ere othoitz eguiten duçuela eſcaturen baitzarete, ſinhetſaçue ecen recebiturẽ duçuela: eta eguinẽ çaiçue.

Mat. 6. 14.

25 *Baina othoitz eguiten iar çaiteztenẽa, barka eçaçue baldin deus baduçue nehoren cõtra: çuen Aita ceruëtacoac-ere, çuey barka dietzaçuen çuen faltác.

26 Ecen baldin çuec barka ezpadeçaçue: çuen Aita ceruëtan denac-ere eztrauzquiçue barkaturen çuen faltác.

Matth. 21. 23. luc 20. 1

27 *Orduan ethortẽ dirade berriz Ieruſalemera: eta tẽplean çabilala, ethor citecẽ harẽgana Sacrificadore prĩcipalac, eta ſcribác, eta Ancianoac

28 Eta erran cieçoten, Cer authoritatez gauça horiac eguiten dituc? eta norc emã drauc authoritate hori gauça horiac eguin ditzán?

29 Eta Ieſuſec ihardeſten çuela errã ciecén, Interrogaturen çaituztet nic-ere çuec gauça batez: eta ihardeſtaçue, eta erranen drauçuet cer authoritatez gauça hauc eguiten ditudan.

30 Ioanneſen baptiſmoa cerutic cen, ala guiçonetaric? ihardeſtaçue.

31 Eta bacihardueaten elkarren artean, cioitela, Baldin erran badeçagu, Cerutic: erranen du Cergatic beraz eztuçue ſinhetſi hura?

32 Baina baldin erran badeçagu, Guiçonetaric populuaren beldur gara: ecen guciéc çaducaten Ioannes eguiazco Propheta içan cela.

33 Eta ihardeſten çutela erran cieçoten Ieſuſi, Etzeaquiagu. Eta Ieſuſec ihardeſten duela dioſte, Nic-ere eztrauçuet erranen cer authoritatez gauça hauc eguiten ditudan.

CAP. XII.

1 Mahaſtia laborariey alocatu. 10 Harria edificaçalez arbuyatu. 14 Tributa pagatzea dela. 20 Ceçapi anayeren emazte ſanaz. 25 Reſurrectioneaz. 28 Manamendu principalaz. 33 Iaincoaganic eta hurcoaganaco amorioaz. 35 Christ Dauiden ſemea. 38 Scribetaric eta Phariſeuetaric beguiratzea. 42 Truncora emaiten çuen alarguna.

1 * GVero has cequién comparationez erraiten, Mahaſtibat landa ceçan guiçon-batec, eta ingura ceçan heſſiz, eta eguin ceçan hobibat lacotaco, eta edifica ceçan dorrebat, eta aloca ciecén laborariey, eta camporat ioan cedin.

Eſa. 5. 1. hiere. 2. 21. mat. 21. 33 luc 29. 9.

2 Eta igor ceçan laborarietara ſaſoinean cerbitzaria, laborarietaric recebi leçançát mahaſtico fructutic.

3 Baina hec hura harturic çaurt ceçaten, eta igor ceçaten hutſic.

4 Eta berriz igor ceçan hetara berce cerbitzaribat eta harri vkaldiz hauts cieçoten burua, eta igor ceçaten deſoneſtqui tractaturic.

5 Eta berriz bercebat igor ciecén, eta hura hil

ceçaten: eta anhitz berceric, batzu cehatzen eta berçeac hiltzen cituztela.

6 Oraino bada bere ſeme maitebat vkan eta, hura-ere igorri vkan du hetara azquenic, cioela, Ahalque içanen dirade ene ſemearen.

7 Baina laborari hec erran ceçaten bere artean, Haur da primua: çatozte hil deçagun haur, eta gure içanen da heretagea.

8 Eta harturic hura hil ceçaten, eta iraitz ceçaten mahaſtitic campora.

9 Cer eguinen du bada mahaſti iabeac? Ethorriren da, eta deſeguinē ditu laborariac, eta emanen du mahaſtia berceri.

10 Eta Scriptura haur-ere eztuçue iracurri? *Edificaçaléc arbuyatu duten harria, cantoin buru eguin içan da:

Pſal. 118. 22. *eſa.* 28. 16. *mat.* 21. 42 *act.* 4. 11. *rom.* 9. 33. 1.*pier.* 2. 7.

11 Iaunaz eguin içan da haur, eta da gauça miragarria gure beguién aitzinean?

12 Ayher ciraden bada haren hatzamaitera, baina populuaren beldur ciraden: ecen eçagutu çuten hayén contra comparatione haur erran çuela: eta hura vtziric ioan citecen.

13 *Guero igor citzaten harengana Phariſeuetaric eta Herodianoetaric batzu, hura hatzaman leçatençát hitzean.

Matth. 22. 16. *luc* 20. 20.

14 Eta hec ethorriric diotſate, Magiſtruá, bacequiagu ecen eguiati aicela, eta nehoren anſiaric eztuála: ecen ezago guiçonén apparentiara beha, baina eguiazqui Iaincoaren bidea iracaſten duc: Bidezco da tributarē Ceſari emaitea, ala ez? emanen dugu, ala eztugu emanen?

15 Eta harc, eçaguturic hayén hypocrifiá, erran ciecén, Cergatic tentatzen nauçue? ekardaçue dinerobat, ikus deçadançat.
16 Eta hec prefenta cieçoten: orduan diofte, Norena da imagina haur eta fcribua? Eta hec erran cieçoten, Cefarena.
17 Eta ihardeftē çuela Iefufec errã ciecén, *Rēda ietzoçue Cefarenac Cefari: eta Iaincoarenac Iaincoari. Eta mirets ceçaten haren gainean.
18 *Orduan ethor citecen harengana Sadduceuac, ceinéc erraiten baitute eztela refurrectioneric, eta interroga ceçaten, cioitela,
19 Magiftruá, Moyfefec fcribatu vkã diraucuc, baldin cembeiten anayea hil bada, eta vtzi badu emaztea, eta haourric vtzi ezpadu, har deçan haren anayac haren emaztea, eta eguin dieçón leinu bere anayeri.
20 Cituán bada çazpi anaye: eta lehenac har cieçán emazte, eta hiltzean etzieçán leinuric vtzi.
21 Eta bigarrenac har cieçán hura, eta hil ciedián, eta harc-ere etzieçán leinuric vtzi: eta hirurgarrenac halaber.
22 Eta har cieçateán hura çazpiéc, eta leinuric etzieçateán vtzi: gucietaco azquenenic hil ciedián emaztea-ere.
23 Refurrectionean bada, refufcitatu diratenean hetaric ceinen emazte içanen da? Ecen çazpiéc hura emazte vkan dié.
24 Orduan ihardeftē çuela Iefufec errã ciecén, Eztuçue halacotz huts eguitē cerē ezpaitaquizquiçue Scripturác, ezeta Iaincoaren verthutea?

Rom. 13. 7.
Matth. 22 23.
luc 20. 27.
Deut. 25. 5

25 Ecen hiletaric reſuſcitatu diratenean, eztu nehorc emazteric harturen, ez emanen ezconçaz: baina içanen dirade ceruëtaco Aingueruäc beçala.

26 Eta hiléz den becembatean, ecen reſuſcitatzen diradela, eztuçue iracurri Moyſeſen liburuan, nola berroan hari minçatu içan çayón Iaincoa, cioela, *Ni *naiz* Abrahamen Iaincoa, eta Iſaac-en Iaincoa, eta Iacob-en Iaincoa?

Matth. 22. 32. *luc* 20. 37. *act.* 7. 31.

27 Ezta hilén Iaincoa, baina vicién Iaincoa: çuec beraz haguitz enganatzen çarete.

Matth. 22. 34.

28 *Eta ethor cedin Scribetaric cembeit, hec diſputatzen ençunic, eta ikuſſiric ecen vngui ihardetſi cerauela, *harc* interroga ceçan, Cein da manamendu gucietaco lehena?

29 Eta Ieſuſec ihardets cieçón. Manamendu gucietaco lehena *duc*, *Behadi Iſrael, gure Iainco Iauna, Iaun bakoitzbat duc.

Deut. 6. 4.

30 Onhetſiren duc bada eure Iainco Iauna, eure bihotz guciaz, eta eure arima guciaz, eta eure penſamendu guciaz, eta eure ahal guciaz: haur *duc* lehen manamendua.

31 Eta bigarrenac hura irudi *dic*, * Onhetſiren duc eure hurcoa eure buruä beçala: hauc baino berce manamendu handiagoric eztuc.

Leui. 19. 18 *mat.* 22. 39 *rom.* 13. 9. *gala.* 5. 14. *iac.* 2. 8.

32 Orduan erran cieçón Scriba harc, Vngui, Magiſtruá, eguiazqui erran duc, ecen Iaincobat dela eta harçaz berceric eztela:

33 Eta haren onheſtea bihotz guciaz, eta adimendu guciaz, eta arima guciaz, eta indar guciaz: eta hurcoaren onheſtea bere buruä beçala,

guehiago dela ecen ez holocaufta eta facrificio guciac.

34 Eta Iefufec ikuffi çuenean ecen harc çuhurqui ihardetfi çuela, erran cieçón, Ezaiz vrrun Iaincoaren refumatic. Eta nehor guehiagoric etzayón aufart interrogatzera.

35 *Eta ihardeften çuela Iefufec erraiten çuen, templean iracaften ari cela, Nola dioite Scribée ecen Chrift Dauid-en feme dela?

Matth. 22. 41. *luc* 20. 41.

36 Ecen Dauid-ec berac erran du Spiritu faindnaren infpirationez, *Erran drauca Iaunac ene Iaunari, Iar-adi ene efcuinean, eçar ditzaquedano hire etfayac hire oinén fcabella.

Pfal. 110. 1

37 Beraz Dauid-ec berac deitzen du hura Iaun: nondic da beraz haren feme? Eta gendetze anhitzec ençuten çuen hura gogotic.

38 *Eta erraiten cerauen bere doctrinán, Beguiraunçue Scriba arropa lucequin ebili nahi diradenetaric, eta falutationey merkatuetan *ondariztenetaric*,

Matt. 23. 6 *luc* 11. 43. *eta* 20. 45.

39 Eta lehen cadirey fynagoguetan, eta lehen placey banquetetan:

40 *Ireften dituztela *ema* alhargunén etcheac, are luçaqui othoitz eguin irudiz: hauc recebituren duté condemnatione handiagoa.

Mat. 23. 14 *luc* 20. 47.

41 *Eta Iefufec truncoaren aurkán iarriric cegoela, gogoatzen çuen nola populuac diru emaiten çuen truncora, eta anhitz abratfec emaiten çutén anhitz.

Luc 21. 1.

42 Eta ethorriric *emazte* alhargun paubre batec eman citzan bi peça chipi, baitziraden quadrantbat.

Dan. 9. 27. abominationea, * Daniel Prophetáz erran içan dena, behar eztén lekuan dagoela (iracurtzen *Luc* 21. 21 duenac adi beça) * orduan Iudeã diratenéc, ihes albeileguite mendietarát:

15 Eta etche gainean datena, ezalbeiledi iauts etcherát, eta ezalbeiledi ſar deuſen bere etchetic eramaitera.

16 Eta landán datena ezalbeiledi guibelerat itzul, bere abillamenduaren hartzera.

17 Baina dohaingaitz *emazte* içorrén eta eredoſquiten duqueitenén egun hetan.

18 Othoitz eguiçue bada çuen ihes eguitea eztén neguän.

19 Ecen içanen dirade egun hec *halaco* tribulatione, nolacoric ezpaita içan Iaincoac creatu dituen gaucén creatze hatſetic oraindrano, eta ezpaita içanen.

20 Eta baldin Iaunac laburtu ezpalitu egũ hec, nehor ezlaite ſalua: baina elegitu dituen elegituacgatic, laburtu ditu egun hec.

Matt. 24. 23. *luc* 17. 23. 21 *Eta orduã baldin nehorc badarraçue, Huná hemen Chriſt, edo, Hará han: ezalbeitzineçate ſinhets.

22 Ecen altchaturen dirade Chriſt falſuac, eta propheta falſuac: eta eguinen dituzte ſignoac eta miraculuac ſeducitzeco, baldin poſſible baliz, elegituen-ere.

23 Baina çuec beguirauçue. Huná, aitzinetic *Eſa.* 13. 10. erran drauzquiçuet gauça guciac.

ezech. 32. 7 *ioel* 2. 10. 31, *eta* 3. 15. 24 *Halaber egun hetan tribulatione haren ondoan, iguzquia ilhunduren da: eta ilharguiac

eztu

eztu bere arguia emanen.

25 Eta ceruco içarrac eroriren dirade, eta ceruëtan *diraden* verthuteac ikaraturen dirade.

26 Eta orduan ikuſſiren duté guiçonaren Semea datorquela hodeyetan bothere eta gloria handirequin.

27 *Eta orduan igorrirē ditu bere Ainguerüäc, eta bilduren ditu bere elegituac laur haicetaric, lur bazterretic ceru bazterrerano.

Matth. 24. 31.

28 Bada ficotzetic ikas eçaçue comparationea. Haren adarra ia vſtertzen eta hoſtatzen denean, badaquiçue ecen vdá hurbil dela.

29 Hala çuec-ere ikus deçaçuenean gauça hauc eguiten diradela, iaquiçue ecen hurbil datela borthán.

30 Eguiaz erraiten drauçuet, ecen eztela iraganen mende haur, gauça hauc guciac eguin diteno.

31 Ceruä eta lurra iraganen dirade, baina ene hitzac eztirade iraganen.

32 Baina egun harçaz eta orenaz nehorc eztaqui, ez eta ceruän diraden Ainguerüëc-ere, ez eta Semeac-ere, Aitac *berac* baicen.

33 *Beguiraüçue, veilla eçaçue eta othoitz eguiçue, ecen eztaquiçue demborá noiz daten.

Matth. 24. 42.

34 *Hala da* nola camporat ioan licén guiçon batec, bere etchea vtziric, eta emanic bere cerbitzariey authoritate: eta ceini bere lana, borthal-çainari veilla leçan manatu balerauca.

35 Veilla eçaçue beraz: ecen eztaquiçue noiz etzcheco iauna ethorriren den, arratſean, ala

gauherditan, ala oillaritean, ala goicean:
36 Vſtegaberic dathorrenean, lo çaunçatela eriden etzaitzaten.
37 Eta çuey erraiten drauçuedana, guciey erraiten drauet, Veilla eçaçue.

CAP. XIIII.

1 *Conſeillu Chriſten contra.* 12 *Bazcoa.* 10, 18 *Iudaſec Chriſt traditzen.* 22 *Cenaren inſtitutionea.* 30 *Pierriſi aitzinetic erraiten nola vkaturen çuen.* 32 *Chriſt baratzean.* 34 *Triſte Chriſt.* 38 *Veillatzeco eta othoitz eguiteco.* 44 *Iudaſen pot eguitea.* 50 *Apoſtoluéc ihes eguiten.* 53 *Caiphaſgana Chriſt eraman içan.* 61 *Ichilic egoiten.* 62 *Hura dela Chriſt berac aithortzen.* 65 *Chriſt thuſtatzen eta buffetatzen.*

Mat. 26. 1. *luc* 22. 1.

1 * En bada Bazcoaren eta ogui altchagarri gabecoen *beſtá* bi egunen buruän: eta Sacrificadore principalac eta Scribác çabiltzan bilha nolatan hura fineciaz hatzamanic hil leçaqueten.
2 Eta cioiten, Ez beſtán, populuan tumultoric eztençát.

Matt. 26. 6 *ioan* 12. 2.

3 *Eta *Ieſus* Bethanian Simon ſorhayoaren etchean cela eta mahainean iarriric cegoela, ethor cedin emaztebat aſpic garbizco vnguentu precio handitaco boeitabat çuela: eta hautſiric boeitá, huts ceçan haren buru gainera.
4 Eta ciraden batzu berac baithan gaitzi çayenic, eta erraiten çutenic, Certaco vnguẽtu goaſtatze haur eguin içan da?

5 Ecen haur hirur-ehun dinero baino guehiagotan ſaldu ahal çaten, eta eman paubrey. Eta baçadaſſaten haren contra.
6 Baina Ieſuſec dio, Vtzaçue hori, cergatic faſchatzen duçue? obra ombat enegana eguin du.
7 Ecen paubreac bethiere vkanen dituçue çuequin, eta noiz-ere nahi vkanen baituçue, hæy vngui ahal daidieçue: baina ni eznauçue bethi vkanen.
8 Hunec ahal duena eguin du: auançatu da ene gorputzaren vnctatzera ene ohorztecotzat.
9 Eguiaz erraiten drauçuet, non-ere predicaturen baita Euangelio haur mundu gucian, hunec eguin duena-ere contaturen da hunen memoriotan.
10 * Orduan Iudas Iſcariot hamabietaric bat ethor cedin Sacrificadore principaletara, hura liura liecençat.

Matth. 26. 14. *luc* 22. 4.

11 Eta hec *hori* ençunic aleguera citecen, eta prometta cieçoten diru emaitera: eta bilha çabilan nolatán hura dembora moldezcoz tradi leçaqueen.
12 *Eta altchagarri gabeco *oguién* lehen egunean, Bazcoa ſacrificatu behar çutenean, erran cieçoten bere diſcipuluéc, Non nahi duc ioanic appain deçagun ian deçánçat Bazcoa?

Matth. 26. 17. *luc* 22. 7.

13 Orduan igor citzan bere diſcipuluetaric biga, eta erran ciecén, Çoazte hirira, non bathuren baitzaiçue guiçombat, pegar-bat vr daramala: çarreitzate hari.

14 Eta nora-ere ſarthuren baita, erroçue aita-familiari: Magiſtruac cioc, Non da neure diſcipuluequin Bazcoa ianen dudan oſtatua?

15 Eta harc eracutſiren drauçue gambera handibat paratua *eta* appaindua: han appain ieçaguçue.

16 Parti citecen bada haren diſcipuluac, eta ethor citecen hirira: eta eriden ceçaten erran cerauen beçala, eta appain ceçaten Bazcoa.

17 Eta arraſtu cenean, ethor cedin hamabiequin.

Math. 26. 20. *luc* 22. 14. *ioan* 13. 21.

18 *Eta hec mahaineã iarriric ceudela, eta alha ciradela, dio Ieſuſec, Eguiaz erraiten drauçuet, çuetaric batec tradituren nau, ceinec iaten baitu enequin.

19 Eta hec has citecen triſtetzen: eta hari erraiten bata bercearen ondoan, Ni naiz? eta berceac, Ni naiz?

20 Eta harc ihardeſten çuela erran ciecén, Hamabietaric batec, enequin platean trempatzen duenec *tradituren nau.*

21 Segur guiçonaren Semea badoa, harçaz ſcribatu den beçala: baina maledictione guiçon haren gainean, ceinez guiçonaren Semea traditurẽ baita: on çuqueen guiçon harc baldin iayo ezpaliz.

22 Eta hec alha ciradela, har ceçan Ieſuſec ogui *eta* gratiác rendaturic hauts ceçan: eta emã ciecén, eta dio, Har eçaçue, ian eçaçue: haur da ene gorputza.

23 Eta copá hartu çuenean, gratiác rendaturic, eman ciecén: eta edan ceçaten hartaric guciéc.
24 Eta diofte, Haur da ene odol Teftamentu berricoa, anhitzengatic iffurten dena.
25 Eguiaz diotfuet, ecen eztudala edanen hemendic harat aihenaren fructutic, hura berriric Iaincoaren refumán edanen dudan egunerano.
26 Eta canticoa erranic ioan citecen Oliuatzetaco mendirát.
27 *Orduan diofte Iefufec, Guciac fcandalizaturen çarete nitan gau hunetan: ecen fcribatua da,* Ioren dut artzaina, eta barreyaturen dirade ardiac.

Ioan 16. 32

Zach. 13. 7

28 *Baina refufcita nadinean aitzinduren natzaiçue Galileara.

Berr. 16. 7

29 Eta Pierrifec erran cieçón, Baldin guciac fcandaliza baditez-ere, ni ez ordea.
30 *Orduan diotfa Iefufec, Eguiaz erraiten drauat ecen egun, gau hunetan biguetan oillarrac io deçan baino lehen, hiruretan vkaturen nauála.

Luc 22. 34. *ioan* 13. 38

31 Baina harc vnguiz haguitzago erraitē çuen, Baldin hirequin hil behar banu-ere, ezaut vkaturen. Eta halaber guciec-ere erraiten çutén.
32 *Guero ethorten dirade Gethfemane deitzen den leku batetara: eta diofte bere difcipuluey, Iar çaitezte hemen, othoitz daididano.

Matth. 26. 36. *luc* 22. 39.

33 Eta hartzen ditu Pierris eta Iacques eta Ioannes berequin, eta has cedin icitzen, eta guciz keichatzen.
34 Eta diofte, Alde gucietaric trifte da ene ari-

m.iii.

má heriorano: çaudete hemen, eta veilla eçaçue.

35 Eta aitzinachiago ioanic, bere buruä lurrera egotz ceçan, eta othoitz eguin ceçan, baldin poſſible baliz iragan ledin harenganic oren hura:

36 Eta erran ceçan, Abba, Aitá, gauça guçiac poſſible dituc hire: tranſporta eçac eneganic copa haur: badaric-ere ez nic nahi dudana, baina hic nahi duana.

37 Guero ethor cedin, eta eriden citzan lo ceunçala: eta diotſa Pierriſi, Simón lo atza? orembat ecin veillatu duc?

38 Veilla eçaçue, eta othoitz eguiçue, ſar etzaitezten tentationetan: ſpiritua prompto *da*, baina haraguia flacu.

39 Eta berriz ioanic othoitz eguin ceçan, eta propos bera erran ceçan.

40 Guero itzuliric eriden citzã berriz lo ceunçala: ecen hayén beguiac cargatuac ciraden, eta etzaquiten cer ihardets ceçaqueoten.

41 Eta ethor cedin herén aldian, eta dioſte, Lo eguiçue gaurguero, eta repoſa çaitezte: aſco da, ethorri da orena: huná, liuratzen da guiçonaren Semea gaichtoén eſcuetara.

42 Iaiqui çaitezte, goacen: huná, ni traditzen nauena hurbildu da.

Matth. 26. 47. *luc* 22. 47. *ioan* 18. 3.

43 *Eta bertan, hura oraino minço cela, ethor cedin Iudas, baitzén hamabietaric bat, eta harequin gendetze handia ezpatequin eta vhequin, Sacrificadore principalén, eta Scribén, eta An-

cianoén partez.

44 Eta eman cerauen, hura traditzen çuenac elkarren artean ſeignale, cioela, Nori-ere pot e-guinen baitraucat, hura da, hari çatchetzate, eta eramaçue ſegurqui.

45 Eta ethorri cenean, bertan harengana hurbilduric diotſá, Magiſtruá, Magiſtruá, eta pot e-guin cieçón.

46 Orduan hec eçar citzaten bere eſcuac haren gainean, eta hatzaman ceçaten.

47 Eta han ciradenetaric cembeitec, ezpatá idoquiric io ceçan Sacrificadore principalaren cerbitzaria, eta edequi cieçón beharria.

48 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Gaichtaguin baten ondoan beçala ilki çarete ezpatequin eta vhequin ene hatzamaitera?

49 Egun oroz çuen artean nincén templean iracaſten ari nincela, eta ez nauçue hartu. Baina *behar da* compli ditecen Scripturác.

50 Orduan hura vtziric *haren diſcipulu* guciéc ihes ceguitén.

51 Eta guiçón gaztebat iarreiqui içan çayón *gorputz* billuciaren gainean inguru mihiſſe batez eſtaliric, eta hatzaman ceçaten hura guiçon gazte batzuc.

52 Baina hura, vtziric mihiſſea, billuzgorriric itzur cequién.

53 *Orduan eraman ceçaten Ieſus Sacrificadore ſubiranoagana: eta bil citecen harequin Sacrificadore principal guciac, eta Ancianoac, eta Scribác.

Matth. 26. 57. *luc* 22 54. *ioan* 18. 13.

54 Eta Pierris vrrundanic iarreiqui cequión Sacrificadore ſubiranoaren ſala barnerano: eta cegoen iarriric cerbitzariequin, berotzen cela ſu bazterrean.

Matt. 26. 59.

55 *Eta Sacrificadore principalac, eta conſiſtorio gucia Ieſuſen contra teſtimoniage bilha çabiltzan, hura hil eraci leçatençát: eta etzutén erideiten.

56 Ecen anhitzec falſuqui teſtificatzen çutén haren contra: baina etziraden conforme hayén teſtimoniageac.

57 Orduan batzuc iaiquiric falſuqui teſtifica ceçaten haren contra, cioitela,

Ioan 2. 19.

58 Guc ençun dugu hori erraiten, *Nic deſeguinē dut tēple eſcuz eguin haur, eta hirur egunez berce eſcuz eguin eztēbat edificaturen dut.

59 Baina hala-ere hayén teſtimoniagea etzén conforme.

60 Orduan Sacrificadore ſubiranoac artera iaiquiric interroga ceçan Ieſus, cioela, Eztuc deus ihardeſten? cer *da* hauc hire contra teſtificatzen dutena?

61 Baina hura ichilic cegoen, eta etzeçan deus ihardets. Berriz Sacrificadore ſubiranoac interroga ceçan hura, eta erran cieçón, Hi aiz Chriſt *Iainco* Benedicatuaren Semea?

Matth. 24. 30.

62 Eta Ieſuſec errã cieçón, Ni nauc, * eta ikuſſiren duçue guiçonaren Semea iarriric dagoela *Iaincoaren* botherearen eſcunean, eta ethorten dela ceruco hodeyetan.

63 Orduan Sacrificadore ſubiranoac bere arro

pác erdiraturic erran ceçan, Cer guehiago teſtimonio behar dugu?

64 Ençun duçue blaſphemioa: cer irudi çaiçue? Eta hec guciéc haren contra iugea ceçatē, hil mereci cuela.

65 Eta has citecen batzu haren contra thu eguiten: eta haren beguithartearen eſtaltzen, eta haren buffetatzen: eta hari erraiten, Propheti-za eçac. Eta officierée cihor vkaldi emaiten ceraucaten.

66 * Eta Pierris behereco ſalán cegoela, ethor cedin Sacrificadore ſubiranoaren neſcatoetaric bat: *Mat. 26. 69 luc 22. 55. ioan. 18. 28*

67 Eta ikuſſi çuenean Pierris berotzen cegoela, hari beguira iarriric erran ceçan, Eta hi Ieſus Nazarenorequin incén.

68 Baina harc vka ceçan, cioela, Eztinát eçagutzen, ez etzeaquinat hic cer dionán. Eta ilki cedin corralerat, eta oillarrac io ceçan.

69 * Eta neſcatoa berriz hura ikuſſiric, has cedin han ciradeney erraiten, Haur hetaric da. *Mat. 26. 71 luc 22. 58. ioan. 18. 25*

70 Baina harc berriz vka ceçan. Eta appurbaten buruän berriz han ciradenéc erran ciecoten Pierriſi, Eguiazqui hetaric aiz, ecen Galileano aiz, eta hire lengoageac irudi dic.

71 Orduan hura has cedin maradicatzen eta arnegatzen, cioela, Eztut eçagutzen *çuec* dioçuen guiçon hori.

72 * Eta berriz oillarrac io ceçan: eta orhoit cedin Pierris Ieſuſec erran ceraucan hitzaz, Oillarrac biguetan io deçan baino lehen, hiruretan *Mat. 26. 75 ioan. 18. 27*

vkaturen nauc. Eta camporat ilkiric nigar eguin ceçan.

CAP. XV.

1 Christec, Pilatgana eraman içanic, 2 Iuduén regue dela aithortzen. 7 Barabbas. 15 Pilatec Barabbas largatzen, eta Christ crucificatzeco liuratzen. 19 29 Christ escarniatzen eta otrageatzen. 24 Crucificatzen, 27 Gaichtaguinequin. 33 Herri gucian ilhundu. 37 Christec spiritua rendatu. 39 Centenera. 40 Emazteac. 43 Christen sepulturá.

***Mat.** 27. 1 luc 22. 66. ioan. 18. 20*

1 Ta bertan goicean conseillu eduquiric Sacrificadore principaléc Ancianoequĩ eta Scribequin eta consistorio guciarequin, estecaturic Iesus eraman ceçaten, eta liura cieçoten Pilati.

2 Orduan interroga ceçan, hura Pilatec, Hi aiz Iuduen Reguea? Eta harc ihardesten çuela erran cieçón, Hic dioc.

3 Eta anhitz gauçaz accusatzen çutén hura Sacrificadore principaléc.

Mat 27. 12 luc 23. 3. ioan. 18. 33

4 * Eta Pilatec berriz interroga ceçan, cioela, Eztuc deus ihardesten? huná, cembat gauçaz hire contra testificatzen dutén.

5 Baina Iesusec deus etzeçan guehiagoric ihardets: *hala* non mireſten baitzuen Pilatec.

6 Eta bestan largatzen ohi cerauen presonerbat, ceinen-ere esca bailitez.

7 Eta cen Barabbas deitzen cembat presonér seditioneco lagunequin, heriotze mutinationez

eguin çuenic.
8 Eta oihuz iarriric populua has cedin efcatzen *eguin liecén* bethiere eguin vkan cerauē beçala.
9 Eta Pilatec ihardetfi cerauē, cioela, Nahi duçue larga dieçaçuedan Iuduén Regueá?
10 (Ecen baceaquian nola hura inuidiaz liuratu çutén Sacrificadore principalée)
11 Eta Sacrificadore principalée incita ceçatē populua lehen Barabbas larga liecén.
12 Eta Pilatec ihardeften çuela, berriz erran ci ecén, Cer bada nahi duçue daguiodan Iuduén Regue deitzen duçuen huni?
13 Eta hec berriz oihu eguin ceçaten, Crucifica eçac.
14 Eta Pilatec erraiten cerauen, Baina cer gaizqui eguin du? Eta hec hambat oihu guehiago eguin ceçaten, Crucifica eçac.
15 Pilatec bada populuaren gogara eguin nahiz, larga ciecen Barabbas, eta Iefus açotaturic liura ciecén crucifica ledinçat.
16 Orduan gendarmefec eraman ceçaten hura fala barnera, cein baita pretorioa, eta dei ceçaten banda gucia.
17 Eta vezti ceçaten hura efcarlataz, eta inguru eçar cieçoten *buruan* elhorri plegatuzco coroabat.
18 Eta has citecen haren falutatzē, *cioitela*, Vngui hel daquiala, Iuduen Regueá.
19 Eta baceraunfaten haren buruäri canabera batez, eta thu eguiten çuten haren contra, eta belhauricaturic reuerentia eguiten cerauçaten.

20 Guero harçaz truffatu ciradenean, eraunz cieçoten efcarlatazcoa, eta vezti ceçaten bere abillamenduéz: eta camporat eraman ceçaten crucifica leçatençat.

Matth. 27. 32. *luc* 23. 26

21 * Eta bortcha ceçaten bideazco Simon Cyreniano *deitzen* cembat, landetaric heldu cela, (cein baitzén Alexandreren eta Ruforen aita) haren crutzea eraman leçançat.

Mat. 27. 33 *luc* 23. 33 *ioan.* 19. 17

22 * Guero eraman ceçaten Golgothaco lekura, cein erran nahi baita, Bur-heçur lekua.

23 Guero eman cieçoten edatera mahatfarno myrrharequin nahafteca, baina harc etzeçã har

Mat. 27. 35 *luc* 23. 33 *ioan.* 19. 23

24 * Eta crucificatu çutenean, parti citzaten haren abillamenduac, çorthe egotziric hayén gainean, norc cer ioan leçaqueen.

25 Ciraden bada hirur orenac hura crucificatu çutenean.

26 Eta cen haren caufaren infcriptionea *hunela* fcribatua, IVDVEN REGVEA.

27 Eta harequin crucifica citzaten bi gaichtaguin: bata haren efcuineã, eta bercea ezquerreã.

Efa. 53. 12.

28 Eta compli cedin Scriptura dioena, * Eta gaizquiguilequin eftimatu içan da.

Ioan. 2. 19.

29 Eta iragaitẽ ciradenéc ĩiuriatzẽ çutẽ bere buruac higuitzẽ cituztela, eta cioitela, He, * tẽplea defeguiten eta hirur egunez edificatzen duaná.

30 Empara eçac eure buruä, eta iautfi adi crutzetic.

31 Halaber Sacrificadore principalec-ere efcarnioz elkarri erraiten ceraucaten Scribequin, Berceac emparatu ditu, bere buruä ecin empara

deçaque.

32 Chriſt Iſraeleco Reguea iauts bedi orain crutzetic, ikus eta ſinhets deçagũçat. Harequin crucificatu içan ciradenec-ere iniuriatzẽ çutén.

33 Baina ſey orenac ciradenean, ilhũbe eguin cedin lur guciaren gaineã bedratzi orenetarano

34 Eta bedratzi orenetan oihu eguin ceçan Ie ſuſec ocẽgui, * Eloi, Eloi, lammaſabachthani? erran nahi baita, Ene Iaincoa, Ene Iaincoa, ceren abandonnatu nauc? *Pſal. 22. 1. Mat. 27. 46*

35 Eta han ciradenetaric batzuc ençun çutenean, cioiten, Huná, Elias deitzen du.

36 Laſter eguin ceçan bada batec, * eta ſpongiabat betheric vinagrez, eta eçarriric canabera baten inguruän, eman cieçón edatera, cioela, Vtzaçue: dacuſſagun eya ethorriren denez Elias horren kencera. *Pſal. 69. 22*

37 Eta Ieſuſec oihu handibat eguinic, ſpiritua renda ceçan.

38 Eta templeco velá erdira cedin bi çathitara garaitic behererano.

39 Eta ikus ceçanean haren aurkã cegoen Cẽtenerac, ecen hala oihu eguinic ſpiritua rendatu çuela, erran ceçan, Eguiazqui guiçon haur Iaincoaren Semea cen.

40 Eta baciraden emazteac-ere vrrundanic beha ceudela, ceinén artean baitzen Maria Magdalena, eta Maria Iacques chipiaren eta Ioſeſen amá, eta Salome.

41 Eta hec, Galilean cenaz gueroztic * iarreiqui içan çaizcan eta cerbitzatu vkan çuten: eta *Luc 8. 2*

anhitz berce *emazte* harequin batean Ierusalemera igan içan ciradenic.

Matth. 27. 57. luc 23. 50. ioan. 19. 38

24 * Eta arraſtu cenean (ceren Sabbathoaren aitzinetic den preparationeco eguna baitzén)

43 Ethorriric Ioſeph Arimatheacoa, conſeillér ohoratua, hura-ere Iaincoaren reſumaren beguira cegoena, auſart cedin Pilatgana ſartzera, eta eſca cequión Ieſuſen gorputzaren.

44 Eta Pilatec mireſten çuen baldin ia hil baliz: eta Centenera deithuric, interroga ceçan hu ra, eya baçuenez heuraguiric hil cela.

45 Eta *gauçá* eçaguturic Centeneraganic, emã cieçón gorputza Ioſephi.

46 Eta *harc* mihiſſebat eroſſiric, eta hura erautſiric eſtal ceçan mihiſſeaz: eta eçar ceçan arroca batetan ebaquia cen monumentean: eta itzuliz eçar ceçan harribat monument borthán.

47 Eta Maria Magdalena eta Maria Ioſeſen *ama*, beha ceuden non eçarten cen.

CAP. XVI.

2 *Emazteac ſepulchrera ethortẽ.* 6 *Aingueruä hey min çatzen.* 9 *Chriſt Magdalenari aguertzen,* 12 *Guero bi bideazcori,* 14 *eta Apoſtolu increduley.* 15 *Apoſtoluac ditu predicatzera eta batheyatzera igorten.* 16 *Sinheſteaz eta Bapteſmoaz.* 17 *Miraculuéz.* 19 *Chriſten aſcenſioneaz.*

Luc 24. 1 ioan. 20. 1

1 * Ta Sabbathoa iragan cenean, Maria Magdalenac eta Maria Iacqueſen *amác* eta Salomec eros citzaten vnguentu aromaticoac, ethorriric hura embau-

ma leçatençat.

2 Eta guciz goiz aſtearen lehen egunea ethorten dirade monumentera, iguzquia ia ilki cenea

3 Eta erraiten çuten elkarren artean, Norc aldaraturen draucu harria monument borthatic?

4 Eta miratu çutenean, ikus ceçaten harria aldaratua cela: ecen guciz handia cen.

5 * Guero monumentera ſarthuric, ikus ceçatē lagun gaztebat eſcuineco aldean iarria, abillamendu churi luce batez veztitua: eta ici citecen

Matt. 28. 1
ioan. 20. 12

6 Baina harc dioſte, Etzaiteztela ici: Ieſus Nazareth crucificatu içan denaren bilha çabiltzate, reſuſcitatu da: ezta hemen, huná lekua non eçarri vkan çutén.

7 Baina çoazte, erran ieceçue harē diſcipuluey eta Pierriſi, ecen çuen aitzinean ioaiten dela Galileara: han hura ikuſſiren duçue, *erran drauçuen beçala.

Matth. 26. 32.
lehen 14. 28

8 Eta hec bertan partituric ihes eguin ceçaten monumentetic: ecen ikarac eta iciapenec har ci tzan: eta nehori deus etzeraucaten erraitē: ecen beldur ciraden.

9 Eta Ieſus reſuſcitatu cenean, aſteco lehen egun goicean, * aguer cequión lehenic Maria Magdalenari, *ceinetaric çazpi deabru campora egotzi baitzituen.

Ioan. 20. 16
Luc 8. 2.

10 Harc ioanic conta ciecén, Ieſuſequin içan ciradeney, ceinéc dolu ekarten baitzuten eta nigar eguiten.

11 Eta hec ençun ceçatenean ecen vici cela, eta harc ikuſſi cuela, etzeçaten ſinhets.

Luc 24. 13 12 Guero gauça hauén ondoan * hetaric bi ioaiten ciradeni aguer cequién berce formatan, camporat partitzen ciradela.

13 Eta hec itzuli ciradenean conta ciecen bercéy: baina etzitzaten hec-ere ſinhets.

Luc 24. 36 *ioan.* 20. 19 14 * Azquenic, elkarrequin iarriric ceudela hamequey aguer cequién, eta reprotcha ciecen ha yén incredulitatea, eta bihotz gogortaſſuna: ceren hura reſuſcitaturic ikuſſi vkan çutenac ezpaitzituzten ſinhetſi.

Mat. 28. 19 15 Eta erran ciecén, * Çoazte mundu orotara, eta predica ieçoçue Euãgelioa creatura guciari

16 Sinhetſirẽ duena eta batheyaturẽ dena ſalua *Ioan.* 12.48 turẽ da: * baina ſinhetſirẽ eztuena cõdẽnaturẽ da

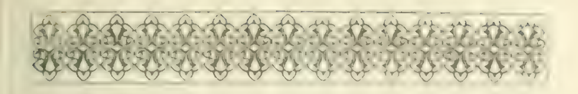
17 Eta ſigno hauc ſinhetſi duqueiteney iarrei- *Act.* 16. 18 quiren çaizté * Ene icenean deabruac campora *Act.* 2. 4 *eta* 10. 46 egotziren dituzté, * lengoage berriz minçaturen dirade:

Act. 28. 6 18 * Sugueac kendurẽ dituzté: eta baldin cerbait heriotaracoric edan badeçate, eztraue calte- *Act.* 28. 8 ric eguinen: * erien gainean eſcuac eçarriren dituzté, eta ſendaturen dirade.

Luc 24. 51. 19 * Eta Iauna gauça hauçaz hæy minçatu içan çayenean, goiti cerurát altcha cedin, eta iar cedin Iaincoaren eſcuinean.

20 Hec-ere partituric predica ceçaten leku gu *Heb.* 2. 4 cietan, * Iaunac hequin obratzen çuela, eta hitza confirmatzen çuela iarreiquiten ciraden ſignoéz.

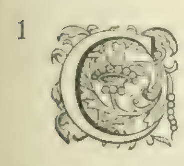
Ieſus

IESVS CHRISTEN EVANGELIO SAINDVA S. LVC-EN ARAVRA.

CAP. I.

1 Zacharias, Eliſabet. 13 *Zachariaſi, [illegible] [illegible]-ren çayen ſemebat promettatu.* 15 *Haren [illegible] [illegible]-nen.* 20 *Zacharias bere incredulitateagatic demboratacotz mututu.* 24 *Eliſabethec concebitu.* 28 *Aingueru Gabrielec Maria ſalutatzen, eta Chriſten concebitzeaz eta ſortzeazaduertitzen.* 35 *Iaincoaren Semea.* 39 *Mariac Eliſabeth viſitatzen,* 46 *eta càticoaz Iauna laudatzen.* 68 *Zachariaſen canticoa.* 57 *Ioanneſen ſortzea.* 76 *Haren officioa.*

1 E R E N anhitzec eſcu eçarri baitu narratione batē ſcri batzera complituqui gure artean certificatu içan diraden gaucéz,

2 Eçagutzera eman draucuten beçala lehen hatſetic ikuſſi dituztenéc eta hitzaren miniſtre içan diradenéc.

3 Niri-ere on iruditu içan ciaitadac gucia hatſetic ſinerano diligentqui comprehenditutic, hiri punctuz punctu *heçaz* ſcribatzera, o Theophile gucizco excellenteá:

n.

4 Hobequi eçagut deçánçat ikaſſi dituán gaucén eguiá.

1.*Chro.* 24. 11.

5 HERODES Iudeaco regueren egunetan cẽ Zacharias deitzẽ cen Sacrificadorebat, *Abiar en araldetic: eta haren emaztea *cen* Aaronen alabetaric, eta haren icena Eliſabeth.

6 Biac ciraden iuſto Iaincoaren aitzinean, Iaunaren, manamendu eta ordenança gucietan reprochuric gabe çabiltzanac.

7 Eta haourric etzutén, ceren Eliſabeth ſteril baitzen, eta biac baitziraden adinez aitzinaratuac.

8 Guertha cedin bada, harc Iaincoarẽ aitzineã bere aldian ſacrificadoregoa exercitzen çueneã,

9 Sacrificadoregoaren officioco coſtumarẽ araura, çorthea eror baitzequión Iaunaren templean ſarthuric * encenſamenduaren eguiteco.

Exod. 30. 7
Leui. 16. 17

10 * Eta populu guciac campoan othoitz eguiten çuen encenſamendua eguiten cen orduan.

11 Eta aguer cequión Iaunaren Ainguerua̋, cegoela encenſamenduco aldarearen eſcuineã.

12 Eta Zacharias trubla cedin *hura* ikuſſiric, eta icidurabat eror cedin haren gainera.

13 Orduan erran ciecón Ainguerua̋c, Eztuala beldurric Zacharias: ecẽ ençun içan duc hire othoitzá, eta Eliſabeth eure emaztea erdiren çaic ſeme batez: eta hari icen emanẽ draucac Ioãnes

14 Eta bozcario eta alegrança vkanen duc, eta anhitz haren ſortzearen gainean alegueraturen dituc,

15 Ecen handi içanen duc Iaunaren aitzinean,

eta mahatſarnoric ez *berce* arnoric eztic edanē: eta Spiritu ſainduaz betheren datec bere amaren ſabeleandanic.

16 * Eta anhitz Iſraeleco haourretaric conuertituren dic berén Iainco Iaunagana.

Mala. 4. 5. marc. 9. 11

17 * Eta hura ioanen duc haren aitzinean Eliaſen ſpiriturequin eta verthuterequin, * conuerti ditzançat aitén bihotzac ſemetara eta deſobedientac iuſtoén çuhurtaſſunera: Iaunari populu vngui inſtruitubat appain dieçonçat.

Mat. 3. 1 Mala. 4. 6

18 Orduan erran cieçon Zachariaſec Aingueruäri, Nolatán hori eçaguturen dut? ecen ni nauc çahar, eta ene emaztea duc bere egunetan aitzinaratua.

19 Eta ihardeſten çuela Aingueruäc erran cieçon, Ni nauc Gabriel Iaincoaren aitzinean aſſiſtitzen naicena, eta igorri içan nauc hirequin minçatzera, eta berri on hauen hiri declaratzera.

20 Eta horrá, mutu içanen aiz eta ecin minça turen aiz, gauça hauc eguin ditecen egunerano: ceren ezpaitituc ſinhetſi ene hitz bere demborán complituren diradenac.

21 Eta populua cegoen Zachariaſen beguira, eta mireſten çuen nola harc hambat berancen çuen templean.

22 Eta ilki cenean ecin minça cequidien, eta eçagut ceçaten ecen *cembeit* viſione ikuſſi çuela templean: ecen keinuz aditzera emaiten cerauen, eta mutu guelditu ican cen.

23 Eta guertha cedin, haren officioco egunac

acabatu ciradenean, bere etcherát itzul baitzedin.

24 Eta egun hayén ondoan haren emazte Elifabethec concebi ceçan: eta eftal cedin borz hilebethez, cioela,

25 Segur, hunela eguin vkan draut Iaunac, vifitatu nauen egunetan, ene laidoa guiçonén artetic ken leçançat.

26 Eta feigarren hilebetheãn igor cedin Gabri el Aingueruä Iaincoaz Galileaco hiri Nazareth deitzen denera:

Mat. 1.18. 27* Dauid-en etchetico Iofeph deitzen cen gui çon-batequin fedatua cen virgina batgana: eta virginaren icena *cen* Maria.

28 Eta Aingueruäc hura baithara farthuric, erran ceçan, Salutatzen aut gratia eguin çainaná: Iauna *dun* hirequin, benedicatua hi emaztén artean.

29 Eta hura, *Ainguerua* ikuffiric trubla cedin haren erranaren gainean, eta penfatzen çuen ce ric licén falutatione hura.

30 Orduan diotfa Aingueruäc, Mariá, eztunala beldurric, ecen eriden dun gratia Iaincoa baithan.

Efa. 7. 14 Mat. 1. 23 mat. 1. 21. berriz 2. 11 31 * Eta horrá, concebituren dun *eure* fabeleã, eta erdiren aiz feme batez, * eta deithuren dun haren icena Iefus.

32 Hura içanen dun handi, eta eritziren ciayón Subiranoaren Semé: eta emanen diraucan Iainco Iaunac bere aita Dauid-en thronoa.

Dan. 7. 14. 27 mich. 4. 7 33 * Eta regnaturen din Iacob-en etchearen

gainean eternalqui, eta haren reſumaren finic eztun içanen.

34 Erran ciecón orduan Mariac Ainguerüäri, Nola içanen da hori, guiçonic eçagutzen eztudanaz gueroz.

35 Eta ihardeſten çuela Ainguerüäc erran ciecón, Spiritu ſaindua hire gainera ethorriren dun eta Subiranoaren verthuteac itzal eguinē draun eta halacotz hitaric forthuren den ſaindua, Iaincoaren Seme deithuren dun.

36 Eta hará, Eliſabeth hire lehen guſſua, harcere concebitu din ſemebat bere çahartzean, eta hil haur din ſeigarrena ſteril deitzen cenac.

37 Ecen eztun deus impoſſibleric içanen Iaincoa baithan.

38 Eta erran ceçan Mariac, Huná Iaunaren neſcatoa: eguin bequit hire hitzaren araura. Eta parti cedin harenganic Ainguerüä.

39 Eta iaiquiric Maria egun hetan ioan cedin mendietara lehiatuqui Iudaco hiri batetara.

40 Eta ſar cedin Zachariaſen etchera, eta ſaluta ceçan Eliſabeth.

41 Eta guertha cedin, ençun ceçanean Eliſabethec Mariaren ſalutationea, iauz baitzedin haourra haren ſabelean, eta bethe cedin Spiritu ſainduaz Eliſabeth:

42 Eta oihuz iar cedin voz handiz, eta erran ceçan, Benedicatua hi emaztén artean, ecen benedicatua *dun* hire ſabeleco fructua.

43 Eta nondic haur niri, ethor dadin ene Iaunaren ama enegana?

44 Ecen huná, hire ſalutationearē voza ene beharrietara heldu içan den beçain ſarri, iauci içan dun bozcarioz haourra ene ſabelean.

45 Eta dohatſu *aiz* ſinhetſi baitun, ceren complituren baitirade Iaunaz erran çaizquinan gauçác.

46 Eta dio Mariac, Magnificatzen du ene arimác Iauna.

47 Eta alegueratu da ene ſpiritua Iainco ene Saluadorea baithan.

48 Ceren behatu vkan baitu bere neſcatoaren beheratafſunera: ecen huná, hemendic harat dohatſu erranen naute generatione guciéc.

49 Ecen gauça hãdiac eguin drauzquit botheretſu denac: eta haren icena ſaindu *da*:

50 Eta haren miſericordia *da* generationetaric generationetara haren beldurra dutenetara.

Eſa. 51. 9
Pſal. 33. 10
eſa. 29. 15

51 * Botheretſuqui eguin vkan du bere beſſoaz: * deſeguin ditu ſuperboac berén bihotzeco pēſamenduan.

52 Egotzi ditu botheretſuac thronoetaric, eta goratu ditu chipiac.

1. *Sam.* 2. 5
pſal. 34. 11.

53 * Goſſe ciradenac bethe ditu onez: eta abratſac igorri ditu hutſic.

Eſa. 30. 18
eta 41. 8.
eta 54. 5
hiere. 31. 3.

54 * Suſtengatu vkan du Iſrael bere haourra, *bere* miſericordiáz orhoit içanez.

Gen. 17. 19
eta 22. 15.
pſal. 132. 11

55 * Gure aitey minçatu çayen beçala, Abrahami eta haren haciari iagoiticotz.

56 Eta egon cedin Maria harequin hirur hilebe therē inguruä: guero itzul cedin bere etcherát.

57 Eta compli cedin Eliſabethē ertzeco dem-

borá: eta erdi cedin ſeme batez.

58 Eta ençun ceçaten haren auçoéc eta ahaidéc, nola frangoqui Iaunac bere miſericordia declaratu çuen harengana, * eta alegueratzen ciraden harequin.

Huneta 14

59 Eta guertha cedin, çortzigarreneco egunean ethor baitzitecen haourtchoaren circonciditzera, eta deitzen çuten hura bere aitaren icenaz, Zacharias.

60 Baina ihardeſten çuela haren amac erran ceçan, Ez, baina deithuren da Ioannes.

61 Eta erran cieçoten, Eztun nehor hire ahaidetan icen horrez deitzen denic.

62 Orduan keinu eguin cieçoten haren aitari, nola nahi luen hura dei ledin.

63 Eta *harc* tableta batzurē eſcaturic ſcriba ceçan, cioela, * Ioannes da horrē icena. Eta mirets ceçaten guciéc.

Huneta 13

64 Eta irequi cedin bertan haren ahoa, eta haren mihia *lacha cedin*: eta minço cen laudatzen çuela Iaincoa.

65 Eta icidura ethor cedin aldiri hetaco gucién gainera, eta Iudaco herri mēdiçu orotan publica citecen hitz hauc guciac.

66 Eta ençun cituzten guciéc, eçar citzatē bere bihotzeã, erraitē çutela, Nor haourtcho haur içanen da? Eta Iaunaren eſcua cen harequin.

67 Orduan haren aita Zacharias bethe cedin Spiritu ſainduaz: eta prophetiza ceçan, cioela,

68 * Laudatu *dela* Iſraelco Iainco Iauna, ceren viſitatu eta redemitu baitu bere populua.

Berriz 2. 30
mat. 1. 22.

Psa. 132.17 69 * Eta alchatu baitraucu ſaluamendutaco adarra Dauid bere cerbitzariaren etchean.

Psal. 132. 17 70 * Nola minçatu içan baita bere Propheta

hier. 23. 6 ſaindu bethidanic içan diradenen ahoz.

eta 30. 10. 71 Salbu içanẽ guinela gure etſayetaric eta guri gaitz çarizcuten gucién eſcutic.

72 Gure aitey miſericordia leguiençat, eta orhoit licén bere alliança ſainduaz:

Gen. 22. 16 *hie.* 31. 33 73 * *Eta* gure Aita Abrahami eguin ceraucan

heb. 6. 13. 17 iuramenduaz:

74 *Ecen* emanen ceraucula, beldur gabe gure etſayén eſcuetaric deliuraturic, hura cerbitza guineçan,

1.*Pier.* 1.15 75 * Saindutaſſunetan eta iuſtitiatan haren aitzinean, gure vicico egun gucietan.

76 Eta hi haourtchoá, Subiranoaren Propheta deithuren aiz: ecen ioanen aiz Iaunaren beguitharte aitzinean, haren bideac appain ditzançat,

77 *Eta* eman dieçoançat ſaluamenduco eçagutzea haren populuari, hayén bekatuén barkamenduaz.

78 Gure Iaincoaren affectione miſericordio-

Zach. 4. 12. *malach.* 4. 2 ſoaz, ceinez viſitatu vkan baiquaitu, * Orientac garaitic:

79 Argui daguiençat ilhumbean eta herioaren itzalean iarriric daudeney, gure oinen baquezco bidera chuchenceagatic.

80 Eta haourtchoa handitzen eta ſpirituz fortificatzen cen: eta egon cedin deſertuetan Iſraeli manifeſtatu behar içan çayón egunerano.

CAP. II.

1 Munduaren deſcriptionea. 10 Chriſt Saluadorea ſorthu dela artzainey declaratzen. 14 *Aingueruen canticoa.* 21 *Chriſt circoncidatu eta Ieſus deithu.* 22 *Mariaren purgationea.* 28 *Chriſt Simeonec beſoetara hartu. Simeonen canticoa.* 36 *Anna propheteſſa.* 40 *Chriſt haourra.* 46 *Doctorequin diſputatzen.* 48 *Haren haourgoitz.*

1 ETa guerta cedin egun hetan ethor baitzedin ordenançabat Ceſar Auguſtoren partez, ſcribuz iar ledin mundua oro.
2 (Lehen deſcriptione haur eguin cedin Cyrenius Syriaco gobernadore cenean)
3 Eta ioaiten ciraden guciac ſcributan iartera, batbedera cein bere hirirát.
4 Igan cedin bada Ioſeph-ere Galileatic, Nazaretheco hiritic, Iudeara, *Dauid-en ciuitate Bethlehem deitzen denera (ceren baitzén Dauid-en etchetic eta arraçatic) *Ioan* 7. 42
5 Scributan iar ledinçát Maria emaztetã eman içan çayonarequin, cein baitzén içorra.
6 Eta guertha cedin *hec* han ciradela, compli baitzitecen haren ertzeco egunac.
7 Eta erdi cedin bere ſeme lehen iayoaz, eta bandatoz trocha ceçan hura, eta eçar ceçan mangederán, ceren ezpaitzén hayendaco lekuric oſtalerián.
8 Eta ciraden comarca berean artzain campoetan ceunçanac, eta gauazco veilláe bere ar-

thaldearen gainean beguiratzen cituztenac.
9 Eta huná, Iaunaren Aingueruä vſtegaberic ethor cequién, eta Iaunaren gloriác argui ceçan hayén inguruän, eta icidura handiz ici citecen.
10 Orduan erran ciecén Aingueruäc, Etzaretela beldur: ecen huná, euangelizatzen drauçuet bozcario handi populu guciaren içanen dena:
11 Ecen Dauid-en ciuitateã iayo çaiçuela Saluadorea, cein baita Chriſt Iauna.
12 Eta haur vkanen duçue ſeignale, eridenen baituçue haourra bandatoz trochatua, mangederán eçarria.
13 Eta bertan Aingueruärequin eguin cedin armada celeſtial multzobat, laudatzen çutela Iaincoa, eta cioitela,
14 Gloria *ceru* guciz goretan Iaincoari, eta lurrean baque, guiçonac baithara vorondate ona.
15 Eta guertha cedin, hetaric Aingueruäc cerurat ioan ciradenean, erran baitzeçaten artzainec elkarren artean, Goacen bada Bethlehemerano, eta dacuſſagun eguin içan den gauça haur, cein Iaunac iaquin eraci baitraucu.
16 Eta ethor citecen lehiatuqui, eta eriden citzaten Maria eta Ioſeph, eta haourtchoa mangederán eçarria.
17 Eta ikuſſi vkan çutenean, publica ceçaten haourtchoaz erran içan çayena.
18 Eta ençun vkan cituzten guciéc mirets ceçaten hæy artzainéz erran içan çaizten gaucén gainean.
19 Eta Mariac beguiratzen cituen gauça hauc

guciac, bere bihotzean ehaiten cituela.

20 Eta itzul citecen artzainac, glorificatzen eta laudatzen çutela Iaincoa, ençun eta ikuſſi vkan cituzten gauça guciéz, erran içan çayen beçala.

21 *Eta complitu içan ciradenean haourtchoaren circonciditzeco çortzi egunac, * orduan deithu içan da haren icena Ieſus, nola deithu içan baitzén Aingueruäz, ſabelean concebi cedin baino lehen.

Gen. 17. 12
leuit. 12. 3.
luc. 1. 31
matt. 1. 21
ioan 7. 22.

22 Eta complitu içan ciradenean Mariaren purificationeco egunac * Moyſeſen leguearen arauez, eraman ceçaten haourtchoa, Ieruſalemera, Iaunari preſenta lieçotençát.

Leuit. 12. 6

23 (Nola baita ſcribatua Iaunaren Leguean, * Ar vme-vncia irequitē duen gucia, ſaindu Iaunari deithuren çayó)

Exo. 13.12.
nomb. 3. 13

24 Eta eman leçatençát oblationea, * Iaunaren Leguean erran denaren araura, turturela parebat, edo bi vſſo columba vme.

Leuit. 12. 7

25 Eta huná, cen guiçombat Ieruſalemen Simeon deitzen cenic: *eta cen* guiçon haur iuſto eta Iaincoaren beldur, Iſraeleco conſolationearen beguira cegoena: eta Spiritu ſaindua cen haren gainean.

26 Eta denuntiatu içan çayón diuinoqui Spiritu ſainduaz, etzuela herioric ikuſſirē, non lehen ikus ezleçan Chriſt Iaunarena.

27 *Hura* bada ethor cedin Spirituaz *mouituric* templera: eta ſartzen çutela Ieſus haourra bere aita-amée, haren cauſaz eguin leçatençát Legueco coſtumaren araura:

28 Harc orduan har ceçan hura bere beſſoetara, eta lauda ceçan Iaincoa, eta erran ceçan,
29 Iauna, orain vtziten duc eure cerbitzaria, eure hitzaren araura baquez.
30 Ecen ikuſſi dié ene beguiéc hire ſaluagarria,
31 Cein preparatu baituc populu gucién beguitharte aitzinean.
32 Argui Gentiley arguitzecoa, eta Iſraeléco hire populuaren gloriá.
33 Eta haren aita eta ama miraz ceuden harçaz erraiten ciraden gaucéz.
34 Eta benedica citzan Simeonec, eta erran cieçón haren ama Mariari, * Huná, eçarri içan dun haur anhitzen deſtructionetã, eta anhitzen reſurrectionetan Iſraelen, eta ſignotan ceini nehor contraſtaturen baitzayo:

Eſa. 8. 14 *rom.* 9. 32. 2. *pier.* 2. 8.

35 Are eurorren arima-ere iraganen din ezpata batec, aguer ditecençát anhitz bihotzetaco penſamenduac.
36 Bacén propheteſſabat-ere Anna *deitzen cenic* Phanuel-en alaba, Aſer-en leinuco, cein baitzén ia adin handitacoa, eta vici içan cen ſenharrarequin çazpi vrthez bere virginitateaz gueroztic.
37 Eta lauroguey eta laur vrtheren inguruco alharguna celaric, etzen partitzẽ templetic, barurez eta orationez cerbitzatzen çuela *Iaincoa* gau eta egun.
38 Hunec-ere bada ordu berean ethorriric, laudatzẽ çuen Iauna, eta harçaz minço çayẽ redẽptionearen beguira Ieruſalemen ceudẽ guciey.

39 Eta acabatu çutenean gucia Iaunaren Leguearen araura, itzul citecen Galileara, bere Nazaretheco hirira.

40 Eta haourtchoa handitzen cen eta ſpirituz fortificatzen, eta bethatzen cen ſapientiaz: eta Iaincoaren gratiá cen haren gainean.

41 Eta ioaiten ciraden haren aita-amác vrthe oroz Ieruſalemera * Bazco beſtán. *Deut.* 16. 1

42 Eta hamabi vrthetara heldu cenean, igan citecen hec Ieruſalemera beſtaco coſtumaren arauez:

43 Eta *hartaco* egunac complitu ciradenean, hec itzultzē ciradela, azquen cedin Ieſus haourra Ieruſalemen: eta etzaquión ohart Ioſeph, ez bere ama:

44 Baina vſtez hura compainian cen, ioan citecen egun baten bidean: eta haren bilha çabiltzan ahaidén eta eçagunén artean.

45 Eta erideiten etzutenean, bihur citecen Ieruſalemera, haren bilha çabiltzala.

46 Eta guertha cedin, hirur egunen buruán erideu baitzeçatē hura templean, iarriric cegoela doctoren artean, hæy behatzen çayela eta hec interrogatzen cituela.

47 Eta ſpantatzen ciraden hura ençuten çutén guciac, harē iaquinaren eta reſpoſtuén gainean.

48 Eta hura ikuſſiric ſpanta citecen: eta erran cieçón bere amác, Semé, cergatic horrela eguin draucuc? huná, hire aita eta ni keichuric hire bilha guiniabiltzán.

49 Orduã dioſte, Cergatic da ene bilha baitzi-

nabiltzaten? etzinaquitén ecen neure Aitaren eguitecoetan *occupatua* behar dudala içan?
50 Baina hec etzeçatẽ adi erran cerauen hitza.
51 Orduan iauts cedin hequin, eta ethor cedin Nazarethera: eta cen hayen ſuiet: eta haren amac beguiratzen cituen hitz hauc gucioc bere bihotzean.
52 Eta Ieſus auãçatzen cen ſapientiaz eta handitzez, eta gratiaz Iaincoa baithan eta guiçonac baithan.

CAP. III.

2 *Ioannes predicatzen hatſen.* 3 *Penitentiataco Baptiſmoa.* 6 *Iaincoaren ſaluagarria.* 8 *Emendamendutaco fructuac. Abrahamen haourrac.* 9 *Aizcora erroari.* 11 *Charitatea.* 12 *Publicanoac.* 14 *Gendarmeſac.* 16 *Ioanneſec Chriſtez teſtificatzen. Ioanneſen eta Chriſten Baptiſmoa.* 17 *Bahea. bihia. laſtoa.* 20 *Herodeſec Ioannes preſoindeguian eçarten.* 21 *Chriſt batheyatu,* 23 *haren genealogia.*

1 Ta Tiberio Ceſaren emperadoregoarẽ hamaborzgarren vrthean, Pontio Pilate Iudeaco gobernadore cenean, eta Herodes Galileaco tetrarcha, eta harẽ anaye Philippe halaber Iturea eta Trachonite comarcaco tetrarcha, eta Liſania Abilineco tetrarcha,

Act. 4. 6.

2 *Eta Annas eta Caiphas Sacrificadore ſubirano ciradenean: eman cequión Iaincoarẽ hitza Ioannes Zachariaſen ſemeari deſertuan.

Matth. 3. 1 *marc* 1. 4.

3 *Eta ethor cedin Iordanaren inguruco co-

marca gucira, predicatzen çuela emendamendutaco Baptiſmoa bekatuén barkamendutan:
4 Nola baita ſcribatua Eſaias prophetaren hitzén liburuän, dioela, * Deſertuan oihuz dagoenaren voza *da*, Appain eçaçue Iaunaren bidea, plana itzaçue haren bideſcác.

Eſa. 40. 3. *ioan* 1. 23.

5 Haran gucia betheren da, eta mendi eta mendiſca gucia beheraturen da, eta makur diraden gauçác chuchenduren dirade, eta bide ikeçuac planaturen,
6 Eta ikuſſiren du haragui guciac Iaincoaren ſaluagarria.
7 Erraiten cerauen bada harenganic batheya litecençat ethorten ciraden gendetzey, * Vipera caſtá, norc auiſatu çaituzte ethorteco den hirari ihes eguiten?

Matth. 3. 7

8 Eguin itzaçue bada fructu emendamenduaren digneac: eta etzaiteztela has erraiten ceuroc baithan, Abraham dugu aita: ecen badiotſuet, Iaincoac harri hautaric-ere Abrahami haour ſuſcita, ahal dieçaqueola.
9 Bada ia aizcora-ere arborén errora eçarria da: beraz arbore fructu on eguiten eztuen gucia piccatzen da, eta ſura egoizten.
10 Orduan interroga ceçaten gendetzéc, cioitela, Cer eguinen dugu beraz?
11 Eta ihardeſten çuela erran ciecén, * Bi arropa dituenac eman bieço eztuenari: eta iatecoric duenac, halaber eguin beça.

Iac. 2. 15. 1. *ioã.* 3. 17

12 Ethor cedin publicanoetaric-ere batheya litecençat: eta erran cieçoten, Magiſtruá, cer

eguinen dugu?

13 Eta harc erran ciecén, Deus ordenatu çaiçuen baino guehiago ezteçaçuela erekar.

14 Interroga ceçaten gendarmeſec-ere, cioitela, Eta guc cer eguinen dugu? Eta dioſte, Nehor ezteçaçuela tormenta, ez iniuria: eta cõtenta çaitezte çuen gagéz.

15 Eta populua beha cegoela, eta guciéc bere bihotzetan penſatzen çutela Ioanneſez, eya hura liçatenez Chriſt,

16 Ihardets ceçan Ioanneſec, erraiten cerauela guciey, * Eguia da nic batheyatzen çaituztet vrez: baina heldu da ni baino borthitzago dena, ceinen çapatetaco hedearen lachatzeco ezpainaiz digne: harc batheyaturen çaituzte Spiritu ſainduaz eta ſuz.

Mat. 3. 11.
marc 1. 8.
ioan 1. 26.
act. 1. 5.
eta 11. 16.
eta 19. 4.

17 Ceinen bahea harẽ eſcuan *içanen baita*, eta garbituren du chahu bere larraina: eta bilduren du bihia bere granerera: baina laſtoa choil erreren du bihinere hiltzen ezten ſuan.

18 Bada anhitz berce gauçaz-ere exhortatzen çuela euangelizatzen ceraucan populuari.

19 *Baina Herodes tetrarcha harçaz reprehenditzen cenean, Herodias bere anaye Philipperen emazteagatic, eta berac eguin cituen gaichtaqueria guciacgatic,

Matt. 14. 3
marc 6. 17.

20 Eratchequi ceçã haur-ere *berce* gucién gainera, eçar baitzeçan Ioannes preſoindeguian.

21 *Eta guertha cedin populu gucia batheyatzen cela, eta Iesus batheyaturic othoiztez cegoela, irequi baitzedin ceruä:

Mat. 3. 13.
marc 1. 9.
ioan 1. 32.

22 Eta

22 Eta iauts baitzedin Spiritu ſaindua forma viſibletan vſſo columba baten guiſſán, haren gainera, eta vozbat cerutic eguin baitzedin, cioela, Hi aiz ene Seme maitea, hitan hartzen diat neure atſeguin ona.

23 Eta Ieſus bera hatſen cen hoguey eta hamar vrtheren inguruco içaten, ſeme (eſtimatzen çuten becembatean) Ioſephen, Ioſeph cen Heliren *ſeme*:

24 *Heli* Matthaten: *Matthat*, Leuiren: *Leui*, Melchiren: *Melchi*, Iannaren: *Ianna*, Ioſephen:

25 *Ioſeph*, Matthatiaren: *Matthatia*, Amoſen: *Amos*, Nahumen: *Nahum*, Eſliren: *Eſli*, Naggeren:

26 *Nagger*, Maathen: *Maath*, Mattathiaren: *Mattathia*, Semeiren: *Semei*, Ioſephen: *Ioſeph*, Iudaren:

27 *Iuda*, Iohannaren: *Iohanna*, Rheſaren: *Rheſa*, Zorobabelen: *Zorobabel*, Salathielē: *Salathiel*, Neriren:

28 *Neri*, Melchiren: *Melchi*, Addiren: *Addi*, Coſamen: *Coſam*, Elmodamē: *Elmodam*, Eren:

29 *Er*, Ioſeren: *Ioſe*, Eliezeren: *Eliezer*, Ioramen: *Ioram*, Matthaten: *Matthat*, Leuiren.

30 *Leui*, Simeonen: *Simeon*, Iudaren: *Iuda*, Ioſephen: *Ioſeph*, Ionamen: *Ionam*, Eliacimen:

31 *Eliacim*, Melearen: *Melea*, Mainanen: *Mainan*, Mattatharen: *Mattatha*, Nathanen: *Nathan*, Dauid-en:

32 *Dauid*, Ieſſeren: *Ieſſe*, Obed-en: *Obed*, Boozen: *Booz*, Salmonen: *Salmon*, Naaſſonen:

33 *Naaſſon,* Aminadab-en: ***Aminadab***, Aramen: *Aram*, Eſronen: *Eſron*, Phareſen: ***Phares***, Iudaren:

34 *Iuda*, Iacob-en: ***Iacob***, Iſaac-en: *Iſaac*, Abrahamen: ***Abraham***, Thararen: *Thara*, Nachoren:

35 *Nachor*, Saruch-en: *Saruch*, Ragauren: ***Ragau***, Phalec-en: *Phalec*, Heberẽ: ***Heber***, Saleren:

36 *Sale*, Cainanen: *Cainan*, Arphaxad-en: ***Arphaxad***, Semen: *Sem*, Noeren: *Noe*, Lamech-en:

37 *Lamech*, Mathuſalaren: ***Mathuſala***, Henoch-en: *Henoch*, Iared-en: *Iared*, Mahalaleelen: *Mahalaleel*, Cainanen:

38 *Cainan*, Henoſen: *Henos*, Seth-en: *Seth*, Adamen: *Adam*, Iaincoaren.

CAP. IIII.

2 *Chriſt deſertuan tentatu.* 4 *Vicitzea Iaincoa baithan.* 8 *Iaincoa bera adoratzeco eta cerbitzatzeco,* 12 *eta ez hura tentatzeco.* 21 *Chriſtezco prophetiác complitu.* 24 *Prophetaric bere herrian ez gogaracoric.* 26 *Elias.* 27 *Naaman Syrianoa.* 28 *Nazarenoac Chriſtez ſcandalizatzen.* 31 *Chriſtec Sabbathoez iracaſten, eta* 38 *demoniatua, Pierriſen ama guinharreba,* 40 *eta anhitz berceric ſendatzen.* 41 *Deabruéc Chriſt eçagutzen eta aithortzen.* 43 *Chriſt certara igorri içan den.*

Matth. 4. 1 *marc* 1. 12.

1 ETa *Ieſus Spiritu ſainduaz bethea parti cedin Iordanetic, eta eraman cedin Spiritu *beraz* deſertura,

2 Eta *han* tenta cedin deabruaz berroguey egunez: eta etzeçan deus ian egun

hec cirauteno, baina hec iragan eta, guero goſſe cedin.

3 Orduan erran cieçón deabruac, baldin Iaincoaren Semea bahaiz, erróc harri huni ogui bilha dadin.

4 Eta ihardets cieçón Ieſuſec, cioela, Scribatua duc, * ecen eztela ogui berez vicico guiçona, baina Iaincoaren hitz guciaz.

Deut. 8. 3. *matth.* 4. 4.

5 Orduan eramanic hura deabruac mendi gora batetara, eracuts cietzon munduco reſuma guciac dembora moment batez.

6 Eta diotſa deabruac, Emanen drauat bothere hori gucia, eta *reſuma* horien gloriá: ecen niri eman içan ciaitadac, eta nahi dudanari emaiten diarocat.

7 Hic bada baldin adora baneçac, hire içanen dituc guciac.

8 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran cieçón, Guibelerat adi eneganic Satán: ecen ſcribatua duc, * Adoraturen duc eure Iainco Iauna, eta hura bera cerbitzaturen duc.

Deut. 6. 16 *eta* 10. 20.

9 Orduan eraman ceçan Ieruſalemera, eta eçar ceçan templeco pinacle gainean: eta erran cieçón, Baldin Iaincoaren Semea bahaiz, egotzac eure buruä hemendic beherera.

10 Ecen ſcribatua duc, *bere Ainguëruey cargu emanen drauela hiçaz, hire beguiratzeco:

Pſal. 91. 12

11 Eta eſcuetan eramanen autela, eure oinaz harrian behaztopa ezadinçát.

12 Baina ihardeſten duela Ieſuſec diotſa, Errana duc, * Eztuc tentaturen eure Iainco Iauna.

Deut. 6. 16

13 Guero tentatione gucia acabatu eta, deabrua parti cedin harenganic dembora batetaranocotz.

14 Eta itzul cedin Iefus Spirituaren verthutez Galileara: eta haren famá ioan cedin inguruco comarca orotara.

15 Eta hura ari cen iracaften hayén fynagoguetan, guciéc ohoratzen çutela.

Mat. 13.54 *marc* 6. 1. *ioan* 4. 43.

16 * Ethor cedin bada Nazarethera non haci içan baitzén: eta far cedin bere coftumaren araura Sabbath egunean fynagogán: eta iaiqui cedin iracurtzera.

17 Eta eman cequión Efaias prophetaren liburuä: eta defplegatu çuenean liburuä, eriden ceçan lekua, non fcribatua baitzén,

Efa. 61.1.

18 * Iaunaren Spiritua da ene gainean, ceren vnctatu bainau: paubrey euangelizatzera igorri nau, bihotzez hautfien fendatzera,

19 Captiuoey largançaren, eta itfuey ikufteareu recubramenduaren predicatzera, eta çaurthuén deliurançatan eçartera, eta Iaunaren vrthe bozcariotacoaren predicatzera.

20 Eta plegaturic liburuä rēdatu ceraucanean miniftreari, iar cedin: eta fynagogaco gucién beguiac haren gainera fincatuac ciraden.

21 Orduan has cequién erraiten, egungo egunean complitu da Scriptura haur çuen beharrietan.

22 Eta guciéc teftimoniage emaiten ceraucaten, eta miraz ceuden haren ahotic ilkiten ciraden hitz gratiazcoéz, eta erraiten çuten, Ezta

haur Iofephen femea?

23 Eta erran ciecén, Frangoqui erranen drautaçue comparatione haur, Medicuá, fenda eçac eure buruä: cerere gauça ençun baitugu eguin içan diradela Capernaum-en, eguin itzac hemen-ere eure hirian.

24 Eta diofte, Eguiaz diotfuet, ecen *Prophetaric batre eztela gogaracoric bere herrian. Ioan 4. 44.

25 Baina eguiaz erraiten drauçuet, * anhitz *ema* alhargun cen Eliafen egunetan Ifraelen, ceruä ertfi içan cenean hirur vrthe eta fey hilebethetacotz, *hala* non eguin baitzedin goffete handia lur guciaren gainean. 1. Reg. 17. 9 iac. 5. 17.

26 Baina hetaric batetara-ere etzén igorri içan Elias, Sarepta Sidoniaco *hirira* baicen, emazte alhargun batgana.

27 *Eta anhitz forhayo cen Ifraelē Elifeo prophetaren demborán, baina hetaric batre etzén chahutu içan Naaman Syriacoa baicen. 2. Reg. 5. 14

28 Orduan bethe citecen guciac afferretaffunez fynagogán, gauça hauc ençuten cituztenean.

29 Eta iaiquiric egotz ceçatē hura hiritic campora, eta eraman ceçaten mendi gainera (ceinen gainean hayen hiria edificatua baitzē) gainetic behera egotz leçatençat.

30 Baina hura hayén artetic iraganic, ioan cedin.

31 Eta iauts cedin Capernaum Galileaco hirira. * eta han iracaften cituen Sabbathoetan. Matt. 4. 13 marc 1. 21.

32 *Eta fpantatuac ceuden haren doctrinaren Matt. 7. 29 marc 1. 22.

gainean: ecen authoritaterequin cen harē hitza.

Marc 1.23 33 *Eta cē ſynagogán guiçõbat deabru ſatſuaren ſpiritua çuenic, eta iar cedin oihuz ocengui,

34 Cioela, Ah, cer da hire eta gure artean, Ieſus Nazarenoa? gure deſeguitera ethorri aiz? baceaquiat nor aicen: *hi aiz* Iaincoaren ſaindua.

35 Eta mehatcha ceçan hura Ieſuſec, cioela, Ichil adi, eta ilki adi horrenganic. Eta deabrua, hura artera egotziric, ilki cedin harenganic, eta calteric batre etzieçon eguin.

36 Eta ſpantamendu iar cedin gucietan, eta minço ciraden elkarrē artean, cioitela, Cer hitz da haur, authoritaterequin eta botherereququin manatzen baititu ſpiritu ſatſuac, eta ilkiten baitirade?

37 Eta io citzan haren famác herriaren inguruco comarca guciac.

Mat. 8. 14. marc 1. 30. 38 *Eta iaiquiric Ieſus ſynagogatic, ſar cedin Simonen etchean: eta Simonen ama-guinharreba eduquiten cen helgaitz handi batez: eta othoitz ceguioten harengatic.

39 Eta haren garaitic cegoela mehatcha ceçan helgaitza: eta vtzi ceçan hura *helgaitzac*: eta *harc* bertan iaiquiric cerbitza citzan.

40 Eta iguzqui ſartzean, anhitz eritaſſun motaz eriric çuten guciéc ekar citzaten harēgana: eta harc eſcuac hetaric batbederarari gainera eçarriric ſenda citzan.

Marc 1. 34 41 *Deabruac-ere ilkiten ciradē anhitzēganic, oihuz ceudela, eta cioitela, Hi aiz Chriſt Iaincoaren Semea. Baina *harc* mehatchatzen citue-

la, etzituen vtziten erraitera, ecen baceaquitela hura cela Chrift.

42 Eta arguitu cenean ilkiric ioan cedin leku defertu batetara, eta gendetzeac haren bilha çabitzan, eta ethor citecen hura baitharano: eta baçaducaten hura hetaric parti ezledinçát.

43 Baina harc erran ciecén, Berce hiriey-ere euangelizatu behar drauet Iaincoaren refumá: ecen hartacotzat igorri içan naiz.

44 Eta predicatzen çuen Galileaco fynagoguetan.

CAP. V.

3 *Chriftec populua iracaften.* 5 *Arrançalée anhitz arrain hartu.* 13 *Chriftec forhayoa fendatu,* 16 *eta defertuan othoitz eguiten.* 18 *Paralyticoa.* 20, 24 *Fedea. Bekatuén barkamendua.* 27 *Mattheu deithu.* 31 *Offo diradenéz.* 32 *Iuftoez. Bekatoréz.* 34 *Ezconduaz.* 35 *Baruraz.* 36 *Abillamenduco pedaçu berriaz.* 37 *Mahatfarno berriaz.* 39 *eta çaharraz.*

1 * Ta guertha cedin, populuac hura hertfen çuela Iaincoarē hitzaren ençuteagatic, bera Genefarethco lac bazterrean baitzegoen:

Matt. 4. 18 *marc* 1. 16.

2 Eta ikus citzan bi vnci lac bazterrean ceudela: eta hetaric ilkiric arrançalec fareac ikutzen cituzten:

3 Eta farthuric vnci hetaric batetara, cein baitzén Simonena, othoitz ceguión lurretit retira leçan appurbat: guero iarriric vncitic iracaften

cituen gendetzeac.

4 Eta minçatzetic ichildu cen beçala, erran cieçón Simoni, eramac barnago, eta largaitzaçue çuen ſareac hatzamaitera.

5 Orduan ihardeſten duela Simonac diotſa, Magiſtruá, gau gucian nekaturic eztiagu deus hartu: baina hire hitzera largaturen diat ſarea.

6 Eta hori eguin çutenean, enſerra ceçaten arrain mola hãdibat: eta ethẽcen cen hayén ſarea.

7 Eta keinu eguin ciecén berce vncico laguney, ethorriric lagun lequiztén: eta ethor citecen, eta bethe citzaten bi vnciac hundatzerano.

8 Eta *hori* ikuſſiric Simon Pierriſec egotz ceçan bere buruä Ieſuſen belhaunetara, cioela, Parti adi eneganic, Iauna, ecen guiçon bekatorea nauc *ni*.

9 Ecen icidura batec har ceçan hura eta harequin *ciraden* guciac, hartu cituzten arrain hatzamaitearen gainean, halaber Iacques eta Ioannes Zebedeoren ſeme Simonẽ lagun ciradenac-ere.

10 Orduan erran cieçón Simoni Ieſuſec, Eztuála beldurric, oraindanic guiçon hatzamaile içanen aiz.

11 Eta vnciac leihorrera cituztenean gucia vtziric, hari iarreiqui içan çaizcan.

Matth. 8. 2
marc 1. 40.

12 *Eta guertha cedin *hura* hiri batetan cela, huná, guiçon ſorhayotaſſunez bethebat *ethor baitzedin*: eta ikuſſi çuenean Ieſus, bere buruä beguitharte gainera egotziric othoitz ceçan hura, cioela, Iauna, baldin nahi baduc, chahu ahal neçaquec.

13 Eta *Iesusec* escua hedaturic hunqui ceçã hura, cioela, Nahi diat, aicén chahu. Eta bertã sorhayotassuna parti cedin harenganic.

14 Eta harc mana ceçan nehori ezlerrón: baina ohá, *diotsa*, eracuts ieçoc eure buruä Sacrificadoreari, eta presenta eçac eure chahutzeagatic * Moysesec ordenatu duen beçala hæy testimoniagetan.

Leuit. 14. 4

15 Eta harçazco proposa gueroago aitzinago hedatzen cen, eta gendetze handiac biltzen ciraden ençutera, eta bere eritassunetaric harçaz senda litecençát.

16 Baina bera retiratua cegoen desertuetan, eta othoitz eguiten çuen.

17 Eta guertha cedin egun batez hura iracastē ari cela, pharisseuac eta Legueco doctorac baitze uden iarriric, cein ethor baitzitecen Galileaco eta Iudeaco eta Ierusalemeco burgu gucietaric: eta Iaunaren verthutea cen hayén sendatzeco.

18 * Orduan huná batzu, dacarqueitela ohean guiçõ-bat cein baitzén paralytico: eta çabiltzã hura barnera ekarri nahaiz, eta haren aitzinean eçarri nahiz.

Mat. 9. 2
marc 2. 3

19 Eta erideiten etzutenean nondic hura barnera liroiten, gendetzearen causaz, iganic etche gainera, teuletaric erauts ceçaten ohetchoarequin artera, Iesusen aitzinera:

20 Eta hayén fedea ikussi çuenean, erran cieçón, Guiçoná, barkatu çaizquic eure bekatuac.

21 Orduan has citecen pensatzen Scribác eta Pharisseuac, cioitela, Nor da blasphemioac er-

raiten dituen haur? Norc barka ahal ditzaque bekatuac Iaincoac berac baicen?

22 Eta Ieſuſec eçaguturic hayén penſamenduac, ihardeſten çuela erran ciecén, Cer penſatzen duçue çuen bihotzetan?

23 Cein da errachago, erraitea, Barkatu çaizquic eure bekatuac: ala erraitea, Iaiqui adi eta ebil adi?

24 Daquiçuēçat bada ecen guiçonarē Semeac baduela authoritate lurreã bekatuén barkatzeco (diotſa paralyticoari) Hiri erraiten drauat iaiqui adi, eta eure ohetchoa harturic habil eure etcherát.

25 Eta bertan iaiquiric hayén aitzineã, eta altchatu çuenean *bera* cetzan ohetchoa, ioan cedin bere etcherát, glorificatzen çuela Iaincoa.

26 Eta icidura batec har citzan guciac, eta glorificatzen çutén Iaincoa: eta bethe citecen beldurtaſſunez, erraiten çutela, Segur ikuſſi ditugu egun nehorc vſte etzituqueen gauçác.

Mat. 9. 9. *marc* 2. 14.

27* Eta gauça hayen buruän ilki cedin, eta ikus ceçan publicano Leui deitzen cēbat, peage lekuan iarriric, eta erran cieçón, Arreit niri.

28 Eta *hura* gauça guciac vtziric iaiqui cedin, eta iarreiqui içan çayón.

29 Eta eguin cieçón banquet handibat Leuic bere etchean, eta cen publicanoezco eta berce hequin mahainean iarriric ceudenezco compainia handibat.

30 Eta hetaric Scriba eta Phariſeu ciradenéc murmuratzen çuten haren diſcipuluen contra,

cioitela, Cergatic publicanoequin eta gende vicitze gaichtotacoequin iaten eta edatē duçue?
31 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Oſſo diradenéc eztute medicuren beharric: baina gaizqui daudenéc.
32 * Eznaiz ethorri iuſtoén deitzera, baina bekatorén, emendamendutara.

1 *Tim.* 1. 15

33* Eta hec erran cieçoten, Cergatic Ioãneſen diſcipuluéc barur eguiten dute maiz eta othoitz eguiten, halaber Phariſeuenec-ere: baina hiréc iaten eta edaten dute?

Mat. 9. 14
marc. 2. 18

34 Eta harc erran ciecén, Barur eraci ahal ditzaqueçue ezconduaren gãberaco gendeac ezcondua hequin deno?
35 Baina ethorriren dirade egunac edequiren baitzaye ezcondua, orduan barur eguinen duté egun hetan.
36 Guero comparationebat-ere erran ciécen, Nehorc eztrauca eratchequiten abillamēdu ber ri baten pedaçua abillamendu çar bati: ezpere berriac ethencen du: eta çarrarequin ezta accor datzen berritic *den* pedaçua.
37 Eta nehorc eztu eçarten mahatſarno berria çahagui çarretan, ezpere mahatſarno berriac çathituren ditu çahaguiac eta bera iſſuriren da, eta çahaguiac galduren dirade:
38 Baina mahatſarno berria çahagui berrietan eçarteco da: eta biac beguiratzen dirade.
39 Eta ezta nehor çaharretic edaten duenic, bertan berritic nahi duenic: ecen erraiten du, Çaharra hobe da.

CAP. VI.

1 *Diſcipuluac buruca idoquiten ari.* 9 *Eſcu eyarrha ſendatu.* 12 *Chriſtec othoitz eguiten.* 14 *Apoſtoluen icenac.* 18 *Eri anhitz ſendatu.* 20 *Paubreac.* 20 *Chriſtgatic afflig[i]tuac. benedicatu.* 23 *Alocairuaz.* 24 *Abratſéz.* 27 *Etſayen onheſteaz.* 34 *Preſtatzeaz.* 35 *Iaincoaren haour nolatan içanen.* 35 *Miſericordioſo içateco.* 37 *Ez iugeatzeco baina barkatzeco, eta emaiteco.* 42 *Fitſa beguian. Gapirioa.* 43 *Fructutic arborea eçagutzen.* 45 *Bihotzetic heldu eguinac.* 49 *Ençuna eguiten dutenac, eta eztutenac.*

Mat. 12.1 *marc* 2.23.

1 * Vertha cedin bada Sabbath *egun* bigarren lehenean, hura iragaiten baitzén ereincetan gaindi: eta buruca idoquitẽ ari baitziraden haren diſcipuluac, eta iaten eſcuez bihituric.

2 Eta Phariſeuetaric batzuc erran ciecén, Cergatic eguiten duçue Sabbathoan eguin ſori eztena?

1. *Sam.* 21. 6.

3 Orduan ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, * Eztuçue haur-ere iracurri cer eguin çuen Dauid-ec goſſetu cenean bera eta harequin ciradenac?

Exo. 29.33 *leuit.* 8.31. *eta* 24.6

4 Nola ſarthu içan cen Iaincoaren etchean eta propoſitioneco oguiac hartu cituen, eta ian cituẽ, eta emã ciecén harequin ciradeney-ere: * hetaric iatea Sacrificadorén baicen ſori eztelaric.

5 Guero erraiten cerauen, Guiçonaren Semea iabe da Sabbathoaren-ere.

Mat. 12.9. *marc* 3.1.

6 * Eta guertha cedin berce Sabbath batez-ere hura ſar baitzedin ſynagogara, eta iracaſten bai-

tzuen: eta cen han guiçon-bat eta haren efcu efcuyna cen eyhar.

7 Eta gogoatzen çuten hura Scribée eta Pharifeuée eya Sabbathoan fenda leçaqueenez, accufatione eriden leçatençat haren contra.

8 Baina baceaquizquian hayén penfamenduac, eta diotfa guiçon efcu eyharra çuenari, Iaiqui adi, eta ago çutic artean. Eta hura iaiquiric egon cedin çutic.

9 Erran ciecén bada Iefufec, Interrogaturen çaituztet *gauça batez*, Sabbathoetan vngui eguitea da fori ala gaizqui eguitea? perfona batē emparatzea ala galtzea?

10 Eta hetara gucietara inguru behaturic, diotfa guiçonari, Hedeçac eure efcua: eta harc eguin ceçan hala: eta fenda cedin harē efcua bercea beçain.

11 Eta bethe citecen eraucimenduz, eta elkarrequin minço ciraden, cer leidioten Iefufi.

12 Eta guertha cedin egun hetan, ioan baitzedin mendira othoitz eguitera, eta gau gucia *han* iragan ceçan Iaincoari othoitz eguiten ceraucala.

13 * Eta arguitu cenean dei citzan bere difcipuluac, eta hetaric hauta citzan hamabi, cein Apoftolu-ere dei baitzitzan,

Berriz 9. 1. *mat.* 10. 1 *marc* 3. 13. *eta* 6. 7.

14 (Simõ, Pierris-ere deithu çuena, eta Andriu haren anayea: Iacques eta Ioannes: Philippe eta Bartholomeo:

15 Mattheu eta Thomas: Iacques Alpheoren *femea*, eta Simon Zelotes deitzen dena,

eguieçue: eta prefta eçaçue, deus hãdic fperança gabe: eta çuen faria içanen da handi, * eta içanen çarete Subiranoaren feme: ecen hura benigno da ingratetara eta gaichtoetara.

Matt. 5. 45

36 Çareten beraz mifericordiofo, çuen Aitaere mifericordiofo den beçala.

Matt. 7. 1.

37* Ezteçaçuela iudica, eta etzarete iudicaturẽ: ezteçaçuela condemna eta etzarete condemna turen: barka eçaçue, eta barkaturen çaiçue.

Mat. 7. 2
marc 4. 24.

38 Emaçue eta emanẽ çaiçue: * neurri ona galkatua, eta higuitua, eta mucurru doana emanen çaiçue çuen golkora: ecen neurtzen duçuen neurri beraz, neurthuren çaiçue çuey-ere aldiz.

mat. 15. 14

39 Halaber erraiten cerauen cõparationebat, *Poffible da itfuac itfua guida ahal deçan? eztira biac hobira eroriren?

Matth. 10. 24
ioan. 13. 16
eta 15. 20

40*Ezta difcipulua bere magiftruaren gaineco: baina nor-ere *içanen baita difcipulu* perfect, içanen da magiftru beçala.

Mat. 7. 3.

41 * Eta, cergatic dacuffac eure anayeren beguico fitfa, eta eure beguico, gapirioari ez atzayo ohartzen?

42 Edo nola ahal derraqueoc eure anayeri, Anayé, vtzi neçac idoqui deçadan hire beguian den fitfa, eurrorrec hire beguian den gapirioa ikuften eztuanean? Hypocritá, idocac lehenic gapirioa eure beguitic: eta orduan ikuffiren duc idoqui deçán eure anayeren beguico fitfa.

Mat. 7. 17

43 * Segur ezta arbore ona, fructu gaichtoa egui ten duena: ez eta arbore gaichtoa, fructu ona eguiten duena.

44 *Ecen

44 * Ecen arbore gucia fructutic eçagutzen da. Ecen elhorrietaric eztute biltzen ficoric, ezeta ſaparretaric, mendematzen mahatſic.

Mat. 7. 16 *eta* 12. 35

45 Guiçon onac bere bihotzeco theſaur onetic idoquiten du gauça ona: eta guiçon gaichtoac bere bihotzeco theſaur gaichtotic idoquiten du gauça gaichtoa: ecen bihotzeco abundãtiatic haren ahoa minço da.

46* Baina cergatic deitzen nauçue Iauna, Iauna: eta ez eguiten, *nic* erraiten ditudanac?

Mat. 7. 11 *rom.* 2. 13. *iac.* 1. 22.

47 Enegana ethorten den gucia, eta ene hitzac ençuten eta hec eguiten dituena: eracutſiren drauçuet nor irudi den.

48 Irudi du etchebat edificatzen duen guiçona, ceinec aitzurtu eta barna irequi baitu, eta eçarri fundamenta arroca baten gainean: eta ſoberná ethorriric, fluuioac ereçarri vkan drauca etche hari, eta ecin higuitu du: ecen arroca gainean fundatua cen.

49 Baina ençun vkan dituenac, eta ez eguin, irudi du fundament gabe bere etchea lur gaineã edificatu duen guiçona: ceini ereçarri baitrauca fluuioac, eta bertan erori içan da, eta etche haren deſeguitea handi içan da.

CAP. VII.

2 *Centeneraren cerbitzariaz,* 9 *eta fedeaz.* 11 *Alhargunaren ſemea reſuſcitatu.* 16 *Chriſt Propheta.* 19 *Ioanneſec Ieſuſgana igorten.* 22 *Paubrey Euãgelioa çaye predicatzen.* 23 *Chriſtean ſcandalizaturen eztena dohatſu.* 29 *Iaincoaren iuſtificatzea.* 32 *Merkatuco haour iarriric daudenez* 36 *Chriſtec*

p.

Pharifeuarequin iaten. 37 *Emazte bekatoreffa.* 41 *Bi çordunac.* 47 *Onheriztea.* 48 *Bekatuén barkamendua.* 50 *Sinheftea.*

Mat. 8. 5. 1 * Ta acabatu cituenean bere hitz guciac populuac çãçuela, far cedin Capernaumen.
2 Eta Centener baten cerbitzaria eri içanez hiltzera çohian, cein baitzuen guciz maite.
3 Eta harc ençun çuenean Iefufez, igor citzan harengana Iuduén Ancianoac, othoiztez çayola, ethorriric fenda leçan haren cerbitzaria.
4 Eta hec ethorri ciradeneã Iefufgana, othoitz ceguioten affectionatuqui, cioitela, ecen digne cela nehorc hura aithor lieçón.
5 Ecen maite dic, *cioiten*, gure nationea eta fynagogabat harc edificatu diraucuc.
6 Iefus bada ioan cedin hequĩ. Baina ia etchetic vrrun handi etzela, Centenerac igor citzan adifquideac harengana, ciotfala, Iauna, ezadila neka: ecen eznauc digne ene atharbe pean far adin.
7 Halacotz neure buruä-ere eztiat digne eftimatu hiregana ethorteco: baina errac hitza, eta fendaturen baita ene muthilla.
8 Ecen ni nauc *berceren* meneco guiçon, ditudalaric neure meneco gendarmefac: eta huni erraiten diarocat, oha, eta badihoac: eta berceari, Athor, eta ethorten duc: eta neure cerbitzariari Eguic haur, eta eguiten dic.
9 Eta gauça hauc ençunic Iefufec mirets ceçã

harçaz: eta itzuliric erran cieçon berari çarreican companiari, Erraiten drauçuet, Ifraelen-ere eztudala hain fede handiric eriden.

10 Eta igorri içan ciradenéc, etchera itzuli ciradenean, eriden ceçaten cerbitzari eri içana fendoric.

11 Eta guertha cedin biharamunean Iefus ioaiten baitzen Naim deitzen cen hirira: eta ioaiten ciraden harequin haren difcipuluetaric vnguifco, eta gendetze handia.

12 Eta hirico portaleari hurbildu çayon beçala, huná, eramaiten çuten hilbat, bere ama alhargunaren feme bakoitza, eta hiritic compania handia cen harequin.

13 Eta *alhargun* hura ikuffi çuenean Iaunac, compaffione har ceçan haren gainean, eta erran cieçon, Eztaguinala nigarric.

14 Eta hurbilduric hunqui ceçan kutchá, (orduan gorputza çaramatenac gueldi citecen) eta errã ceçan, Guiçõ gazteá, hiri dioffat, iaiqui adi.

15 Eta iar cedin hil içana, eta has cedin minçatzen. Eta eman cieçon hura bere amari.

16 Eta har citzan guciac beldur batec, eta glorificatzen çuten Iaincoa, erraiten çutela, Segur Propheta handibat iaiqui içan da gure artean, eta fegur Iaincoac vifitatu du bere populua.

17 Eta io ceçan harçazco fama hunec Iudea gucia eta inguruco comarca gucia.

18* Eta conta cietzoten Ioannefi bere difcipuluec gauça hauc guciac. *Mat.* 11. 2

19 Eta deithuric bere difcipuluetaric biga Io-

annefec igor citzã Iefufgana, cioela, Hi aiz ethor teco cen hura, ala berce baten beguira gaude?
20 Eta ethorriric harengana guiçon hec erran ceçaten, Ioannes Baptiftac igorri guiaitic hiregana, dioela, Hi aiz ethorteco cena, ala berce baten beguira gaude?
21 Eta ordu berean anhitz fenda ceçã eritaffunetaric, eta plaguetaric, eta fpiritu gaichtoetaric eta anhitz itfuri ikuftea eman ciecén.
22 Guero ihardeften çuela Iefufec errã ciecén, Ioannic conta ietzoçue Ioannefi ikuffi eta ençun dituçuen gauçác: ecen itfuéc ikuftea dutela recebitzẽ, mainguäc diradela ebilten, forhayóac diradela chahutzen gorréc dutela ençuten, hilac diradela refufcitatzen, paubrey çayela Euangelioa predicatzen.
23 Eta dohatfu da fcandalizaturen eztena nitã.
24 Eta partitu ciradenean Ioannefen mandatariac, has cequión, Ioannefez populuari erraiten, Ceren ikuftera ilki içan çarete defertura? canabera haiceaz erabilten den baten?
25 Baina ceren ikuftera ilki içan çarete? guiçõ abillamendu preciofoz veztitu baten? huná, abil lamendu preciofoetan, eta delicioetan diradenac, reguén palacioetan dirade.
26 Baina ceren ikuftera ilki içan çarete? Propheta baten? bay diotfuet eta Propheta bainoagoaren.
Mal. 3. 1. 27 Haur da ceinez fcribatua baita, * Huná, nic igorten diat neure mandataria hire beguitharte aitzinean, ceinec hire bidea appainduren baitu

hire aitzinean.

28 Ecen erraiten draucuet, emaztetaric iayó diradenén artean eztela Prophetaric batre Ioãnes Baptiſta baino handiagoric: badaric-ere Iaincoaren reſumán chipién dena hura baino hãdiago da.

29 Orduan populu guciac *hori* ençunic eta publicanoéc iuſtifica ceçaten Iaincoa, batheyatu içanic Ioanneſen baptiſmoaz.

30 Baina Phariſeu eta Legueco doctor harenganic batheyatu etziradenéc Iaincoarẽ conſeillua arbuya çeçaten bere buruén contra.

31 * Orduan erran ceçan Iaunac, Norequin bada comparaturen ditut generatione hunetaco guiçonac? eta cer irudi dute?

Mat. 11. 16

32 Merkatuan iarriric dauden, eta bata berceari oihuz dagozcan haourtchoac beçalaco dirade ceinéc baitioite, Chirula ſoinu eguin draucegu, eta etzarete dançatu: ereſſiz cãtatu draucegu eta eztuçue nigarric eguin.

33 Ecen ethorri da Ioannes Baptiſta, oguiric iaten eztuela, ez mahatſarnoric edaten, eta dioçue, Deabrua du.

34 Ethorri da guiçonaren Semea iaten eta edaten duela: eta dioçue, Huná guiçon gormanta eta hordia, eta publicanoén eta vicitze gaichtotacoen adiſquidea.

35 Baina iuſtificatu içan da ſapientiá bere haour guciéz.

36 Eta othoitz eguin cieçon Phariſeu batec harequin ian leçan, eta ſarthuric Phariſeuaren et-

chean, iar cedin mahainean.

37 Eta huná, hirian emazte vicitze gaichtotaco cen-batec iaquin çuenean, ecen hura Pharifeuaren etchean mahainean iarria cela, ekar ceçan boeitabat vnguentu,

38 Eta guibeletic haren oinetara cegoela, has cedin nigarrez cegoela haren oinén nigar vriz arregatzen: eta ichucatzen cerauzcan bere buruco adatfaz, eta pot eguiten cerauen haren oiney, eta vnguentuz vnguenftatzen cituen.

39 Orduan *hori* ikuffiric hura gomitatu çuen Pharifeuac erran ceçan bere baithan, cioela, Hunec, baldĩ Propheta baliz balaquique fegur nor eta nolacoa den haur hunquitzẽ duen emaztea: ecen vicitze gaichtotacoa da.

40 Eta ihardeften çuela Iefufec erran cieçón, Simon, badiat cerbait hiri erraitecoric. Eta harc dio, Magiftruá, errac.

41 Hartzedun batec citián bi çordun, batac cián çor borz-ehun dinero, eta berceac berroguey eta hamar.

42 Eta hec ez vkanez nondic paga, quitta cieceán biey. Hautaric bada, errac, ceinec hura mai teago vkanen du?

43 Eta ihardeften çuela Simonec erran ceçan, Vfte diat ecen guehiago quittatu içan çayonac. Eta harc erran cieçon, Bidezqui iugeatu duc.

44 Eta emazteaganat itzuliric erran cieçón Simoni, Badacuffac emazte haur? hire etchean far thu içan nauc, vric ene oinetara eztuc eman: baina hunec ene oinac nigar vriz arregatu citic, eta

bere buruco adatſaz ichucatu.

45 Potbat niri eztrautac eman, baina haur, ſarthu naicenaz gueroztic, eztuc ene oiney pot eguitetic gueldditu.

46 Olioz ene buruä eztuc vnctatu: baina hunec vnguentuz vnctatu citic ene oinac.

47 Halacotz erraiten drauat barkatu çaizcala bere bekatu anhitzac, ecen haguitz onhetſi dic: eta gutiago barkatzen çayonac gutiago onheſten dic.

48 Guero emazteari erran cieçón, Barkatu çaizquin eure bekatuac.

49 Eta has citecen elkarrequin mahainean iarriric ceudenac, bere artean erraitē, Nor da haur bekatuac-ere barkatzen baititu?

50 Baina emazteari erran cieçón, Eure ſedeac ſaluatu au: oha baquerequin.

CAP. VIII.

1 *Chriſtec predicatzen.* 3 *Emazteéc Chriſti cerbitzu e-guiten.* 5, 11 *Ereilleren comparationea.* 10 *Iaincoaren reſumaco ſecretuén eçagutzea.* 13 *Tentationé.* 14 *Anſiéz. Abraſtaſſunéz. Voluptatéz.* 16 *Lampá.* 21 *Chriſten ama eta anayeac.* 24 *Chriſtec haceac mehatchatzen.* 27 *Demoniatua ſendatzen.* 37 *Gadarenoéc Chriſt arbuyatzen.* 41 *Iairuſen alaba.* 43 *Emazte odol iariatzez eri cena ſendatu.* 48 *Fedeac emparatzen.* 50 *Chriſt ſinheſtearen galdez e-gon.* 52 *Hilagatic nigarrez. Lo datzala Chriſtec erraiten.*

1 Ta guero guertha cedin hura ioaiten baitzen hiriz hiri, eta burguz burgu, predicatzen eta euangelizatzen çuela Iaincoaren resumá eta hamabiac *ciraden* harequin:

2 Eta emazte batzu harçaz spiritu gaichtoetaric, eta eritassunetaric sendatuac, Maria deitzen cena Magdalena, * ceinaganic çazpi deabru ilki içen baitziraden,

Marc 16. 9

3 Eta Ioãna Herodesen procuradore. Chuz *deitzen cenaren* emaztea, eta Susanna, eta berceric anhitz bere onetaric hura aiutatzen çutenic.

Mat. 13. 3

4 * Eta nola gendetze handia biltzen baitzen, eta hiri gucietaric anhitz harengana ioaiten, erran ceçan comparationez,

5 Ilki cedin ereillebat bere haciaren ereitera: eta ereitean partebat eror cedin bide bazterrera: eta aurizqui içã cen, eta ceruco choriéc irets ceçaten hura.

6 Eta berce *partebat* eror cedin harri gainera, eta sorthuric eyhar cedin, ceren ezpaitzuen hecetassunic:

7 Eta berce *partebat* eror cedin elhorri artera: eta harequin batean sorthuric elhorriéc itho ceçaten hura.

8 Eta bercea eror cedin lur onera: eta sorthuric eguin ceçan fructu ehunetan hambat. Hauén erraitean oihuz cegoen, Ençuteco beharriric duenac, ençun beça.

9 Eta interrogatzẽ çutẽ bere discipuluéc errai

ten çutela, ceric cen comparatione hura.

10 Eta harc erran ciecén, Çuey eman çaiçue Iaincoarē resumaco myſterioén eçagutzea: baina bercey comparationez, * dacuſſatelaric ikus ezteçaten, eta dançutelaric adi ezteçaten.

Eſa. 6. 9 mat. 13. 14 marc 4. 12. ioan 12. 40 act. 28. 26. rom. 11. 8.

11 * Haur da bada comparationea. Hacia da Iaincoaren hitza.

Mat. 13. 18 marc 4. 15.

12 Eta bide bazterrecoac dirade, ençuten dutenac: guero ethorten da deabrua, eta kencen du hitza hayén bihotzetic, ſinhetſiric ſalua eztitecençát.

13 Eta harri gainecoac dirade, ençun dutenean bozcariorequin recebitzen dutenac hitza: baina hauc erroric eztute, hauc demboratacotz ſinheſten duté, eta tentationeco demborán retiratzen dirade.

14 Eta elhorri artera erori dena, hauc dirade ençun dutenac: baina partitu eta, anſiéz eta abraſtaſſunéz eta vicitze *hunetaco* voluptatéz ithotzen dirade, eta eztuté fructuric ekarten.

15 Baina lur onera *erori* dena, hauc dirade bihotz honeſteā eta onean hitz ençuna eduquitē dutenac, eta fructu patientiatā ekarten dutenac

16 *Eta nehorc arguia viztu duenean, eztu hura vnci batez eſtaltzen, edo ohe azpian eçarten: baina candeler gainean eçarten du, ſartzen diradenéc arguia ikus deçatençát.

Matt. 5. 15 marc 4. 21.

17 *Ecen ezta ſecreturic, aguerturen eztenic: ez eſtaliric, eçaguturen, eta arguira ethorriren eztenic.

Matth. 10. 26. marc 4. 22. berriz 12. 2

18 Ikus-açue bada nola ençuten duçuen: * ecen

Matth. 13. 12. eta 25. 29. marc 4. 25. berr. 19. 26

norc-ere baitu hari emanē çayo: eta norc-ere ez-paitu, duela vſte duena-ere edequiren çayo hari.

Matth. 12. 46. marc 3. 31.

19 *Orduan ethor citecen harengana haren a-ma eta haren anayeac, eta gendetzearen cauſaz ecin hers cequidizquion.

20 Eta declara cequión, erraiten ceraucatela, Hire ama, eta hire anayeac lekorean diaudec, hi ikuſſi naiz.

21 Baina harc ihardeſten çuela erran ciecén, Ene ama eta ene anaye dirade Iaincoaren hitza ençuten eta eguiten dutenac.

Matt. 8. 23 marc 4. 36.

22 *Eta guertha cedin egun batez, hura ſar baitzedin vncian eta haren diſcipuluac: eta erran ciecén, Iragan gaitecen lacaren berce aldera. Eta parti citecen.

23 Eta vncian hec ioaiten ciradela, loac har ce-çan: eta iauts cedin haicezco tormentabat lac-era: eta *vrez* bethatzen ciraden, eta peril çutén.

24 Orduan hurbilduric iratzar ceçaten hura, cioitela, Magiſtruá, Magiſtruá, galdu guihoa-çac. Eta harc iratzarriric mehatcha citzan hai-cea eta vraren tempeſtá: eta ceſſa citecen, eta ſoſſagu handia eguin cedin.

25 Eta erran ciecén, Non da çuen fedea? Hec icituric ceudela mirets ceçaten, cioitela elkar-ren artean, Baina nor da haur, haiceac eta vra manatzen baititu eta obeditzen baitute?

Matt. 8. 28 marc 5. 1.

26 *Guero tira ceçaten Gadarenoen comarca-rát, cein baita Galilearen aurkaz aurk.

27 Bada hari lurrera ilki eta, bat cequión hiri hartaco guiçon dembora lucez gueroz deabrua

çuen-bat: eta abillamenduz etzén veztitzen, eta etchetan etzen egoiten, baina thumbetan.

28 Eta *harc* ikuſſi çuenean Ieſus, heyagoraz cegoela, egotz ceçan bere burua haren aitzinera, eta ocengui erran ceçan, Cer da hire eta ene artean, Ieſus Iainco ſubiranoarē Semeá? othoitz eguiten drauat, eznceçála, tormenta.

29 Ecen manatzen çuen ſpiritu ſatſua guiçonaganic ilki ledin: ecen dēbora lucez eduqui çuen hura: eta eſtecaturic cadenaz eta cepoez beguiratzen cen: baina eſtecailluac çathituric eramaiten cen deabruaz deſertuetara.

30 Orduan interroga ceçan hura Ieſuſec, cioela, Nola duc icen? Eta harc erran ceçan, Legione. Ecen anhitz deabru ſarthu ciraden hura baithan.

31 Eta othoitz eguiten ceraucaten, ezlitzan mana abyſmora ioaitera.

32 Eta cen han vrdalde handibat alha cenic mendian: eta othoitz eguiten ceraucaten permetti liecén hetara ſartzera: eta permetti ciecén.

33 Ilkiric bada deabruac guiçónaganic ſar citecen vrdetara: eta vrdaldea oldar cedin gainetic behera lac-era, eta itho cedin.

34 Eta vrdainéc ikuſſi çutenean cer eguin içan cen, ihes eguin ceçaten: eta partituric conta ceçaten hirian eta campoetan.

35 Orduan *gendeac* ilki citecen eguin içan cenaren ikuſtera, eta ethor citecen Ieſuſgana, eta eriden ceçaten guiçona ceinetaric deabruac ilki

içan baitziraden, veztitua, eta cençatua, iarriric cegoela Iesusen oinetara: eta ici citecen.
36 Eta conta ciecen hæy ikussi vkan çutenecere, nola sendatu içan cen demoniatu içana.
37 Orduan othoitz eguin cieçoten Gadarenoén aldiri inguruco gendetze guciac, parti ledin hetaric: ecen icidura handic hartu cituen: eta hura vncira sarthuric, itzul cedin.
38 Eta othoitz ceguión guiçõ harc, ceinaganic ilki içan baitziraden deabruac, harequin licén: baina Iesusec igor ceçan, cioela,
39 Itzul adi eure etchera, eta conta eçac cein gauça handiac eguin drauzquián Iaincoac. Ioan cedin bada hiri gucitic predicatzen cituela Iesusec eguin cerauzcan gauça guciac:
40 Eta guertha cedin itzuli cenean Iesus, recebi baitzeçan gendetzeac: ecen guciac haren beguira ceuden.

Matt. 9. 18 *marc* 5. 22.

41 *Orduan huná, ethor cedin Iairus deitzen cen guiçombat, eta hura cen synagogaco principal: eta egotzi çuenean bere buruä Iesusen oinetara, othoitz eguin cieçon sar ledin haren etchera:
42 Ecen alaba bakoitzbat çuen hamabi vrtherẽ ingurucoa, eta hura çohian hiltzera. Eta ioaitean gendetzeac hertsen çuen.
43 Eta hamabi vrthez gueroztic odola baratzen etzayon, eta medicuetan bere sustantia gucia despendatu çuen, eta batez-ere ecin sendatu içan cen emaztebatec,
44 Hurbilduric guibeletic hunqui ceçan haren

arropa ezpaina eta bertan gueldi cedin haren odol iariatzea.
45 Orduan dio Iefufec, Nor *da* ni hunqui nauena? Eta guciéc vkatzen çutenaren gainean, erran ceçan Pierrifec, eta harequin ciradenéc, Magiftruá, gendetzéc hertfen eta aurizquiten aute, eta dioc, Nor *da* ni hunqui nauena?
46 Baina Iefufec dio, Norbaitec hunqui nau e-cen eçagutu dut verthute eneganic ilki içã dela.
47 Emazte hura bada ikuffiric ecen etzayola eftali içan, ethor cedin ikara çabilala: eta bere buruä haren aitzinera egotziric declara cieçón populu guciaren aitzinean cer caufaz hura hunqui çuen, eta nola fendatu içan cen bertan.
48 Eta harc erran cieçón, Alabá aun bihotz on eure fedeac fendatu au: oha baquerequin.
49 Oraino hura minço cela, ethor cedin cembeit fynagogaco principalarenetic, hari ciotfala, Hil içan duc hire alabá: ezteçala fatiga Magiftrua.
50 Baina Iefufec ençunic ihardets cieçón nefcatcharen aitári. Ezaicela beldur, finhets eçac folament, eta hura fendaturen baita.
51 Eta etchera farthuric, etzeçan nehor fartzera vtzi Pierris eta Iacques eta Ioannes eta nefcatcharen aita eta ama baicen,
52 Eta nigarrez ceuden guciac, eta lamẽtatzen çutén: baina harc erran ceçan, Eztaguiçuela nigarric: ezta hil, baina lo datza.
53 Eta truffatzen ciraden harçaz, hil cela iaquinez.

54 Eta harc, guciac campora iraitziric, eta haren eſcua harturic, oihu eguin ceçã, cioela, Neſcatchá, iaiqui adi.
55 Eta itzul cedin haren ſpiritua, eta iaiqui cedin bertan: eta mana ceçan emã lequión iatera.
56 Eta ſpanta citecen haren aita-amác: baina harc mana citzan nehori ezlerroten eguin içan cena.

CAP. IX.

1 *Apoſtoluac predicatzera igorri.* 7, 18 *Nehorc Chriſtez duen opinionea.* 12 *Borz oguiezco miracuiua.* 20 *Apoſtoluén aithorra.* 23 *Norc bere buruäz renuntiatzeco.* 26 *Chriſtez ahalque içatea.* 28 *Haren transfigurationea.* 35 *Chriſti behatzeco.* 42 *Lunaticoa ſendatu.* 44 *Bere paſſionea Chriſtec aitzinetic erraiten.* 46 *Cein guehien içanen licén Apoſtoluéc ihardaqui.* 53 *Samaritanoec Chriſt ez recebitzen.* 55 *Mendequioa.* 56 *Chriſtec ſaluatzen.* 62 *Eſcua goldean.*

Matt. 10. 1 *marc* 3. 13, *eta* 6. 7.

1 * Vero deithuric elkarrequin bere hamabi diſcipuluac, eman ciecén bothere eta authoritate deabru gucién gainean, eta eritaſſunén ſendatzeco.

Matt. 10. 7

2 *Eta igor citzan hec Iaincoaren reſumaren predicatzera, eta erién ſendatzera.

Matt 10. 9 *marc* 6. 8.

3 *Eta erran ciecén, Ezteçaçuela deus eraman bidecotzát, ez vheric, ez maletaric, ez oguiric, ez diruric, eta eztuçuela birá arropa.
4 Eta cein-ere etchetan ſarthuren baitzarete, han çaudete, eta handic ilki albaitzindezte.

5 *Eta norc-ere recebituren ezpaitzaituzte, ilkiric hiri hartaric, çuen oinetaco errhautſa-ere iharros eçaçue teſtimoniagetan hayén contra.

Herr. 10.11 mat. 10. 14 marc 6. 11. act. 13. 51.

6 *Hec* bada ilkiric ioaiten ciraden burguz burgu, euangelizatzen eta ſendatzen çutela leku gucietan.

7 *Eta ençun citzan Herodes tetrarchac, harc eguiten cituen gauça guciac: eta dudatzē çuen, ceren batzuc erraiten baitzutén, ecen Ioannes hiletaric reſuſcitatu cela.

Mat. 14. 1. marc 6. 14.

8 Eta batzuc Elias aguertu cela: eta bercéc, cē-beit lehenagoco Prophetaric reſuſcitatu cela.

9 Orduan dio Herodeſec, Ioanneſi nic buruä edequi draucat: nor da bada haur, ceinez nic baitançuzquit hunelaco gauçac? Eta hura ikuſſi nahiz çabilan.

10 *Eta itzuliric Apoſtoluéc conta cietzoten Ieſuſi. eguin cituztē gauça guciac. *Orduan hec harturic retira cedin *Ieſus* appart. Bethſaida deitzen den hirico leku deſertu batetara.

Marc 6. 30 Matth. 14. 13. marc 6.35.

11 Eta gendetzeac *hori* iaquinic, iarreiqui çaizcan, eta recebitu cituenean, minçatzen çayen Iaincoaren reſumáz: eta ſendatu behar çutenac, ſendatzen cituen.

12 *Eta eguna has cedin beheratzen: eta hurbilduric hamabiéc erran cieçoten, Eyéc congit gendetzey, ioanic inguruco burguëtara eta parropioetara, retira ditecen, eta eriden deçaten iateco, ecen hemen leku deſertuan gaituc.

Matth. 14. 15. marc 6. 35. ioan 6. 5.

13 Baina erran ciecén, Eyeçue çuec iatera. Eta hec erran ceçaten, Eztitiagu borz ogui eta bi

arrain baina guehiago: Baldin guc ioanic populu hunen guciaren eros ezpadeçagu iateco.
14 Ecen baciraden borz milla guiçonetarano. Orduan diofte bere difcipuluey, Iar eraci itzaçue mahaindaraz berroguey eta hamarná.
15 Eta hala eguin ceçatẽ, eta iar citecen guciac.
16 Orduan harturic borz oguiac eta bi arrainac, cerurat beha cegoela benedica citzan hec: eta hauts citzan, eta eman cietzén difcipuluey, populuaren aitzinean eçar litzatençát.
17 Ian ceçaten bada guciéc, eta reffafia citecen: eta goititu içan dirade foberatu içan çaizten çathietaric hamabi fafquitara.

Mat. 16. 13 *marc* 8. 27.

18 *Eta guertha cedin, hura appart othoitz eguiten cegoela, difcipuluac harequin baitziraden eta interroga baitzitzan hec, cioela, Ni nor naicela dioite gendec?
19 Eta hec ihardeften çutela erran ceçaten, Ioannes Baptifta: eta bercéc, Elias: eta bercéc, ecen cembeit Propheta lehenagocoetaric refufcitatu içan dela.
20 Eta erran ciecén, Eta çuec nor naicela ni dioçue? Ihardeften çuela Simon Pierrifec erran ceçan, Chrift Iaincoarena.
21 Orduan harc mehatchatzen cituelaric mana citzan nehori haur ezlerroten:

Matth. 17. 22. *marc* 8. 31.

22 Cioela, * Behar da guiçonaren Semeac anhitz fuffri deçan, eta reproba dadin Ancianoéz eta Sacrificadore principaléz, eta Scribez, eta hil dadin, eta hereneco egunean refufcita dadin.

Ber. 14. 27 *mat.* 10. 38 *eta* 16. 24. *marc* 8. 34.

23 *Guero erraiten cerauen guciey. Baldin nehor

hor ene ondoan ethorri nahi bada, renuntia beça bere buruaz, eta har beça bere crutzea egun oroz, eta berrait niri.

24 *Ecen norc-ere nahi vkanen baitu ſaluatu bere vicia: galduren du hura: baina norc-ere galduren baitu bere vicia ene cauſaz, ſaluaturen du hura.

Ber. 17. 33 mat. 10. 39 ια 16. 25. marc 8. 35. ioan 12. 25

25 *Ecen cer probetchu du guiçonac baldin mundu gucia irabaz badeça, eta bere buruä deſtrui deçan, eta gal dadin?

Matth. 16. 26. marc 8. 36.

26 *Ecen nor-ere ahalque içanen baita niçaz eta ene hitzéz, harçaz ahalque içanen da guiçonaren Semea, dathorrenean bere maieſtatean, eta Aitarenean eta Aingueru ſainduenean.

Berr. 12. 9. mat. 10. 33 marc 8. 38 2. tim. 2. 12

27 *Eta erraiten drauçuet eguiaz, badirade hemen preſent diradenotaric batzu, herioa daſtaturen eztutenic Iaincoaren reſumá ikus deçaqueteno.

Matth. 16. 28. marc 9. 1.

28 *Eta guertha cedin, hitz hauçaz gueroztic quaſi çortzi egunẽ buruän, har baitzitzan Pierris eta Ioannes eta Iacques, eta igan baitzedin mendi batetara othoitz eguitera.

Matt. 17. 1 marc 9. 2

29 Eta othoitz eguiten cegoela, haren beguitharteco formá mutha cedin, eta haren abillamendua churit eta chiſt-miſta beçain arguit.

30 Eta huná, bi guiçon minço ciraden harequin, cein baitziraden Moyſes eta Elias:

31 Hauc aguerturic gloriarequin, erraiten çutén, harc Ieruſalemen complitzeco çuen fina.

32 Eta Pierris, eta harequin ciradenac, ciraden logalez cargatuac: eta iratzartu ciradenean, ikus

ceçaten haren maieſtatea, eta harequin ceuden bi guiçonac.

33 Eta guertha cedin, hec partitu ciradenean harenganic: Pierriſec erran baitzieçón Ieſuſi, Magiſtruá, on duc gu hemen garen, eguin ditzagun bada hirur tabernacle, bat hire, eta bat Moyſeſen, eta bat Eliaſen: Etzaquiala cer minço cen.

34 Eta harc gauça hauc erraiten cituela, eguin cedin hodeybat, eta eſtal citzan hec: eta ici citecen hodeyean ſartzen ciradenean.

35 Orduã vozbat eguin cedin hodeyetic, cioela, Haur da ene Seme maitea, huni beha çaquizquiote.

36 Eta voz hura eguiten cela, eriden cedin Ieſus bera: eta hec ichilic egon citecen, eta egun hetan etzieçoten nehori deus erran ikuſſi cituzten gaucetaric.

Matth. 17. 14. *marc* 9. 17.

37 *Eta guertha cedin ondoco egunean, hec menditic iautſi ciradenean, gendetze handibat encontrura ilki baitzequion hari.

38 Eta huná, compainiaco guiçombat oihuz iar cedin, cioela, Magiſtruá, othoitz eguiten drauat beha-eçac ene ſemeaganát: ecen haur bera baicen eztiat.

39 Eta huná, ſpirituac hartzen dic, eta bertan heyagoraz iarten duc, eta çathicatzen dic haguna dariola, eta huneganic nequez partitzen duc, haur hauſten duela.

40 Eta othoitz eguin diraueat hire diſcipuluey, egotz leçaten hura cãpora: baina ecin eguin dié.

41 Eta ihardeſten duela Ieſuſec dio, O natione incredula eta gaichtoá, noizdrano ſinean çuequin içanen naiz eta ſupportaturen çaituztet? Ekarrac huna eure ſemea.
42 Eta oraino hurbiltzen cela hauts ceçan hura deabruac eta çathica: eta mehatcha ceçan Ieſuſec ſpiritu ſatſua, eta ſenda ceçan haourra, eta renda cieçón bere aitari.
43 Eta ſpanta citecen guciac Iaincoaren verthute gucizco handiaren gainean. Eta guciac miraculuz ceudela, eguiten cituen gauça gucién gainean, erran ciecén bere diſcipuluey,
44 *Eçar itzaçue çuec hitz hauc çuen beharrietan: ecen içanen da guiçonaren Semea liuraturen baita guiçonén eſcuetara.

Matth. 17. 22. marc 9. 31.

45 Baina hec hitz haur etzuten aditzen, eta hetaric eſtalia cen, *hala* non ezpaitzutén hura ſenditzen: eta beldur ciraden haren interrogatzera hitz huneçaz.
46 *Guero ſar citecen elkarrequin diſpután, eya hetaric cein cen handiena.

Matt. 18. 1. marc 9. 33

47 Eta Ieſuſec hayén bihotzeco penſamendua ikuſsi çuenean, haourtchobat harturic eçar ceçan bere aldean:
48 Eta erran ciecén, Norc-ere recebituren baitu haourtcho haur ene icenean, ni recebitzen nau: eta norc-ere ni recebituren bainau, ni igorri nauena recebitzen du: ecen nor baita chipiena çuen gucion artean, hura içanen da handi.
49 *Eta ihardeſten çuela Ioanneſec erran ceçan, Magiſtruá, ikuſſi diagu norbeit hire ice-

Marc 9. 38

nean deabruac campora egoizten cituenic: eta debetatu diagu hura, ceren ezpaitarreic gurequin hiri.

50 Orduan erran cieçón Iesuſec, Ezteçaçuela debeta, ecen gure contra eztena gure alde da.

51 Eta guertha cedin, haren goiti altchatzeco egunac complitzen ciradenean, orduan chuchent baitzeçan bere beguithartea *gogo eguinic* Ieruſalemera ioaitera.

52 Eta igor citzan mandatariac bere aitzinean, eta ioanic ſar citecen Samaritanoén burgu batetan, *oſtatu* appain lieçotençát:

53 Baina etzeçaten recebi, ceren haren beguithartea baitzén Ieruſalemerat ioiten cenarena.

54 Eta *hori* ikuſſiric haren diſcipulu Iacqueſec eta Ioanneſec erran ceçaten, Iauna, nahi duc derragun ſua iauts dadin cerutic, eta deſeguin ditzan, * Eliaſec-ere eguin çuen beçala? *2.Reg.* 8.12

55 Baina itzuliric *Ieſuſec* mehatcha citzan hec, cioela, Eztaquiçue cer ſpiritutaco çareten.

56 Ecen guiçonaren Semea ezta ethorri guiçonén vicién galtzera, baina ſaluatzera. Eta ioan citecen berce burgu batetara.

Mat. 8. 19. 57 *Guero guertha cedin, hec bideaz ioaiten ciradela, erran baitzieçón norbeitec, Iauna, iarreiquiren natzaic norat-ere ioanen baitaiz.

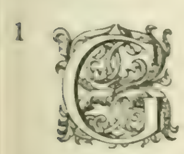
58 Eta Ieſuſec erran cieçon. Aceriéc çulhoac citié, eta ceruco choriéc ohatzeac: baina guiçonaren Semeac eztic non bere buruä pauſſa deçan.

Matt. 8. 21 59 *Baina erran cieçón berce bati, Arreit niri.

Eta harc erran ceçan, Iauna, permetti ieçadac behin ioan nadin neure aitaren ohorztera.
60 Eta erran cieçón Ieſuſec, Vtzitzac, hilac bere hilén ohorztera: baina hi habil eta denuntia eçac Iaincoaren reſumá.
61 Orduan erran ceçan berce batec-ere, Iauna, Iarreiquiren natzaic hiri: baina permetti ieçadac behin etchecoetaric congit har deçadan.
62 Eta erran cieçón Ieſuſec, Eztuc nehor bere eſcua goldean eçarten eta guibelerat behatzen duenic propio denic Iaincoaren reſumacotzat.

CAP. X.

1 *Ieſuſec hiruroguey eta hamar diſcipulu ordenatzen eta igorten.* 2 *Vzta handi, languile guti.* 11 *Erhautſaren oinetaric eragoztea.* 16 *Apoſtoluac ençutea.* 20 *Icen ceruëtan ſcribatuac.* 21 *Chipiey Euangelioa manifeſtatu.* 27 *Iaincoaren eta hurcoaren onheſtea.* 29 *Gure hurcoa cein.* 30 *Guiçon çaureaz.* 37 *Miſericordia.* 38 *Marthac Chriſt recebitzen.*

1 Auça hauen ondoan ordena citzan Iaunac berce hiruroguey eta hamar-ere, eta igor citzan hec birá bere beguitharte aitzinean, bera ethorteco cen hiri eta leku gucietara.
2 Eta erraiten cerauen, * Vztá handi da, baina languile guti: othoitz eguioçue bada vzta Iabeari, irion ditzan languileac bere vztara. *Mat. 9. 37*
3 *Çoazte, huná nic igorten çaituztet çuec bil- *Matth. 10. 16.*

dotſac otſoén artera beçala.

4 Eztramaçuela ez mulſaric, ez maletaric, ez çapataric: *eta nehor bidean ezteçaçuela ſaluta.

2. *Reg.* 4. 29.

5 *Cein-ere etchetan ſarthuren baitzarete, lehenic erraçue, Baquea *dela* etche hunetan.

Mat. 10. 11 *marc* 6. 10.

6 Eta baldin han baquezco ſemeric batre bada, pauſſaturen da çuen baquea haren gainean: ezpere çuetara itzuliren da.

7 Eta etche hartan berean çaudete, iaten eta edaten duçuela aitzinera emanen çaiçuenetic: *ecen languilea bere ſariarē digne da. Etzaiteztela iragan etchetic etchera.

Deut. 24. 14. *mat.* 10. 10 1. *tim.* 5. 18

8 *Baina are cein-ere hiritan ſarthuren baitzarete, eta recebituren baitzaituzte, ian eçaçue aitzinera eçarten çaizquiçuenetaric:

Mat. 10. 11

9 Eta ſendaitzaçue hartan diraten eriac, eta erreçue, Hurbildu da çuetara Iaincoaren reſumá.

10 Baina cein-ere hiritan ſarthuren baitzarete, eta ezpaitzaituzte recebituren, ilkiric hango carriquetara, erraçue,

11 *Çuen hiritic lothu çaicun errhautſa-ere iharroſten dugu çuen cõtra: guciagatic-ere haur iaquiçue, ecen hurbildu dela çuetara Iaincoaren reſumá.

Lehen. 9. 5. *act.* 13. 51. *eta* 18. 6.

12 Baina badiotſuet ecen Sodomacoac egun hartan hiri hura baino emequiago tractatuac içanen diradela.

13 *Maledictione hiri Chorazin, maledictione hiri Bethſaida, ecen baldin Tyren eta Sidonen eguin içan balirade çuec baithan eguin içan diradē verthuteac, aſpaldi çacurequin eta haut-

Mat. 11. 21

ſequin iarriric emendatu ciratequeen.

14 Halacotz Tyr eta Sidon emequiago tractatuac içanen dirade iudicioan ecen ez çuec.

15 Eta hi Capernaum cerurano altchatu içan aicena, iffernurano beheraturen aiz.

16 *Çuec ençuten çaituztenac, ni ençuten nau: eta çuec iraizten çaituztenac, ni iraizten nau: eta ni iraizten nauenac, ni igorri nauena iraizten du.

Matth. 10. 40.
Ioan 13. 20

17 Eta itzuli içan dirade hiruroguey eta hamarrac bozcariorequin, cioitela, Iauna, deabruac-ere ſuiet eguitē ciaizquigue hire icenean:

18 Eta erran ciecén, Ikuſten nuen Satan chiſtmiſta beçala cerutic erorten.

19 Huná, badrauçuet bothere ſuguén eta ſcorpionén gainean ebilteco, eta etſayaren puiſſança guciaren gainean: eta deuſſec eztrauçue calteric eguinen.

20 Ordea harçaz etzaiteztela aleguera, ceren ſpirituac ſuiet eguiten çaizquiçuen: baina aitzitic aleguera çaitezte, ceren çuen icenac ſcribatuac baitirade ceruëtan.

21 *Ordu hartan berean aleguera cedin Ieſus ſpirituz, eta erran ceçan, Aitá, ceruco eta lurreco Iauná, eſquerrac rendatzen drauzquiat, ceren eſtali baitrauztec gauça hauc çuhurréy eta adituey, eta manifeſtatu baitrauztec haour chipiey: bay Aitá, ceren hala içan baita hire placer ona.

Matth. 11. 25.

22 Orduan diſcipuluetarat itzuliric errā ceçan, Gauça guciac niri neure Aitaz eman çaizquit, eta nehorc eztaqui nor den Semea, Aitác baicē:

eta nor den Aita, Semeac baicen, eta nori-ere Semeac manifeſtatu nahi vkanen baitrauca.

23 Eta diſcipuluetarat itzuliric, appart erran ciecén, *Dohatſu *dirade* çuec dacuſquiçuen gauçac dacuſquiten beguiac.

Matth. 10. 16.

24 Ecen erraiten drauçuet, anhitz Prophetac eta reguec deſiratu vkan dutela çuec ikuſten dituçuen gaucén ikuſtera, eta ezpaitituzte ikuſſi: eta ençuten dituçuen gaucén ençutera, eta ezpaitituzte ençun.

Matth. 22 35. marc 12. 28.

25 *Orduan huná, Legueco doctorbat iaiqui cedin, hura tẽtatzen çuela, eta cioela, Magiſtruá, cer eguinez vicitze eternala heretaturen dut?

26 Eta harc erran cieçón, Leguean cer da ſcribatua? nola iracurtzen duc?

Deut. 6. 5.

27 Eta harc ihardeſten çuela erran ceçan, *Onhetſiren duc eure Iainco Iauna eure bihotz guciaz, eta eure arima guciaz, eta eure indar guciaz, eta eure penſamendu guciaz: * eta eure hurcoa eure buruä beçala.

Leui. 19. 18

28 Orduan erran cieçón, Vngui ihardetſi duc: hori eguic eta vicico aiz.

29 Baina harc bere buruä iuſtificatu nahiz, erran cieçón Ieſuſi, Eta nor da ene hurcoa?

30 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ceçan, Guiçombat iauſten cen Ieruſalemetic Iericora, eta eror cedin gaichtaguinén artera, eta hec hura billuciric, eta çaurthuric ioan citecen, *hura* erdi hilic vtziric.

31 Eta encontruz Sacrificadorebat iauts cedin bide harçaz beraz: eta hura ikuſſiric berce alde-

tic iragan cedin.

32 Halaber Leuitabat-ere leku hartara heldu-
ric eta hura ikuffiric, berce aldetic iragan cedin.

33 Baina Samaritanobat *bere* bidea iragaiten
çuela, ethor cedin harengana, eta hura ikuffiric
compaffione har ceçan.

34 Eta hurbilduric lot citzan haren çauriac, e-
manic olio eta mahatfarno, eta hura eçarriric be
re abrearen gainean, eraman ceçan oftaleriara,
eta penfa ceçan.

35 Biharamunean partitzean idoquiric bi dine
ro eman cietzón oftatuari, eta erran cieçón, Er-
requeitu emóc huni, eta cer-ere guehiago def-
pendaturen baituc, nic itzul nadinean rendatu-
ren drauat.

36 Cein bada hirur hautaric irudi çaic gaich-
taguinetara erori içan denaren hurco içan dela?

37 Eta harc erran cieçón, Hari mifericordia e-
guin vkan draucana. Diotfa bada Iefufec, Oha,
hic-ere eguic halaber.

38 Eta guertha cedin hec ioaiten ciradela, hu-
ra far baitzedin burgu batetan: eta emazte, Mar
tha deitzē cen batec recebi ceçan hura bere et-
chera.

39 Eta hunec çuen ahizpabat Maria deitzen
cenic, harc-ere Iefufen oinetara iarriric cegoela,
haren hitza ençuten çuen.

40 Baina Martha eguitecotan cen anhitz cer-
bitzuren eguiten: eta guelditurie erran ceçan,
Iauna, eztuc hic anfiaric ceren neure ahizpác
neuror cerbitzatzera vtziten nauen? erroc bada

ni aldiz aiuta neçan.

41 Eta ihardeſten çuela erran cieçón Ieſuſec, Martha, Martha, arrangura dun, eta tormentatzen aiz anhitz gauçaren ondoan:

42 Ordea gauçabat dun neceſſarió. Baina Mariac parte ona hautatu din, cein ezpaitzayo edequiren.

CAP. XI.

1 *Chriſtec iracaſten othoitz eguiten.* 9 *ardura.* 14 *Mutua ſendatzen.* 15 *Blaſpemioa.* 21 *Borthitz harmatua.* 24 *Spiritu guiçonaganic ilkia.* 28 *Dohatſuac cein.* 29 *Iuduac ſigno eſquez egon.* 31 *Egu-erdico reguiná.* 32 *Niniuacoac.* 34 *Begui ſimplea edo gaichtoa.* 39 *Harrapaqueriá. Gaichtaqueriá.* 42 *Iugemendua. Charitatea.* 45 *Legueco doctora.* 46 *Ecin iaſſan daitezqueen cargác.* 47 *Prophetén ſepulchreac.* 49 *Iaincoaren ſapientiá.* 52 *Eçagutzearen gakoa.*

1 Vertha cedin halaber leku batetan othoitz eguiten cegoela, ceſſatu cenean, errã baitzieçón bere diſcipuluetaric batec, Iauna, iracats ieçaguc othoitz eguiten, Ioanneſec-ere bere diſcipuluey iracatſi drauen beçala.

Mat. 6. 9. 2 * Eta erran ciecén, Othoitz eguiten duçuenean, erran eçaçue, Gure Aita ceruëtan aicena, Sanctifica bedi hire icena, Ethor bedi hire reſumá, Eguin bedi hire vorondatea, ceruän beçala, lurrean-ere.

3 Gure eguneco oguia iguc egunecotzat.

4 Eta barka ietzaguc gure bekatuac: ecen guc-

ere barkatzen diraueagu guri çor draucutē guciey. Eta ezgaitzala far eraci tentacionetan, baina deliura gaitzac gaichtotic.

5 Eta erran ciecén, Cein da çuetaric vkanen duena adifquidebat, eta ioanen dena harengana gau-erditan eta erranen draucana, Adifquideá, prefta ietzadac hirur ogui:

6 Ecen ene adifquidebat ethorri içan duc bidetic enegana, eta eztiát cer aitzinean eçar dieçodan.

7 Eta hare barnetic ihardeften duela erran deçan, Ezneçála fafcha: ia borthá ertfia duc, eta ene haourtchoac enequila dituc ohean: ecin iaiqui niaitec hiri emaitera.

8 Erraiten drauçuet, baldin iaiquiric eman ezpadieço-ere, ceren haren adifquide den: halere harē muthiritaffunagatic iaiquiric emanén drau ca cenbat-ere behar baitu.

9 * Eta nic erraiten drauçuet, Efca çaitezte, eta emanen çaiçue: bilhaeçaçue, eta eridenen duçue: bulka eçaçue eta irequiren çaiçue.

10 * Ecen efcatzen den guciac recebitzen du: eta bilhatzen duenac erideiten du: eta bulkatzē duenari, irequiren çayo.

11 * Eta cein *da* çuetaric aitá, femea ogui efca badaquió, harribat emanē draucana? edo baldin arrain efca badaquio, ala arrainaren lekuan fuguebat emanen drauca?

12 Edo baldin arraultze baten efca badadi, ala fcorpiona emanen drauca?

13 Beraz çuec baldin gaichto çaretelaric, ba-

Mat. 7. 7 *eta* 21. 22 *marc* 11. 24 *eta* 16. 23 *ioan.* 14. 13 *iac.* 1. 10. *Mat.* 7. 8

Mat. 7. 9.

daquiçue gauça onén çuen haourrey emaiten, cembatez guehiago çuen Aita celeſtialac emanen draue Spiritu ſaindua eſcaturen çaizconey.

Mat. 9. 32 eta 12. 22

14 * Orduan egotz ceçan campora deabrubat, eta hura cẽ mutu: eta guertha cedin, deabrua ilki cenean, minça baitzedin mutua: eta mirets ceçaten gendetzéc.

Mat. 9. 34 eta 12. 24 marc 3. 22

15 Eta hetaric batzuc erran ceçaten, * Beelzebub deabruén princearen partez egoizten ditu campora deabruac.

16 Eta berceac tentatzen çutela, ſigno cerutic eſquez çaizcan.

Mat. 12. 25 marc 3. 24

17 Baina harc nola baitzequizquian hayén pẽſamenduac, erran ciecén, * Bere contra partitua den reſuma gucia, deſeguiten da: eta etche bere contra *partitua* erorten da.

18 Eta baldin Satan-ere bere contra partitua bada, nolatan haren reſumá egonen da? ecen badioçue Beelzebub-en partez campora egoiztẽ ditudala nic deabruac.

19 Eta baldin nic Beelzebub-en partez campo ra egoizten baditut deabruac, çuen ſeméc norẽ partez campora egoizten dituzte? halacotz hec içanen dirade çuen iuge.

20 Baina baldin Iaincoaren erhiaz campora egoizten baditut deabruac, ſegur heldu içan da çuetara Iaincoaren reſumá.

21 *Guiçon* borthiz harmatu batec beguiratzẽ duenean bere iaureguia, baquean dirade harc di tuen gauçác.

22 Baina bera baino borhitzago batec aco-

mettaturic garait badeça, haren harmadura gucia, ceinetan fida baitzén, edequiten du, eta haren oſtillamendua diſtribuitzen.

23 Enequin eztena ene contra da: eta enequin biltzen ari eztena barreyatzen ari da,

24 * Spiritu ſatſua ilki denean cembeit guiçonaganic leku leihorréz dabila, pauſſu bilha: eta erideiten eztuenean, dio, Itzuliren naiz neure etchera nondic ilki içan bainaiz.

Mat. 12. 43

25 Eta ethorriric erideiten du hura eſcobatua eta appaindua.

26 Eta orduan ioaiten da, eta hartzen ditu berceric çazpi ſpiritu bera baino gaichtoagoac: eta ſarthuric habitatzen dirade han: * eta eguiten da guiçon haren azquen conditionea lehena baino gaichtoago.

Heb. 6. 4. 2. pier. 2. 20

27 Eta guertha cedin gauça hauc erraitē cituela, altchaturic voza emazte batec populuarē artetic, erran baitzieçón, Dohatſu *dituc* hi egari auen ſabela, eta hic edoſqui dituán vgatzac.

28 Eta harc erran ceçan, Baina aitzitic dohatſu *dirade* Iaincoaren hitza ençuten, eta hura beguiratzen dutenac.

29 * Eta gendetzeac biltzen ciradela, has cedin erraiten, Generatione haur gaichtoa da: ſigno eſquez dago: baina ſignoric etzayó emanen * Ionas prophetaren ſignoa baicen.

Matth. 12. 39 eta 16. 4
Ionas 2. 1

30 Ecē nola Ionas Niniuacoey ſigno içan baitzayen, hala içanen çayó guiçonaren Semea-ere generatione huni.

31 * Egu-erdi *aldeco* reguina iaiquirē da iudicioā

1. Reg. 10. 1
2. chr. 9. 1.

generatione hunetaco guiçonequin, eta condẽnaturen ditu: ceren ethor baitzedin lurrarẽ bazterretic Salomonen ſapientiaren ençutera: eta huná, Salomon bainoagoa leku hunetan:

32 Niniuaco guiçonac iaiquiren dirade iudicioan generatione hunequin, eta condemnaturen duté: * ceren Ionaſen predicationera emẽda baitzitecẽ: eta huná, Ionas bainoagoa leku hunetã.

Ionas 3. 5

Lehen 8. 16 mat. 5. 15 marc 4. 21.

33 * Eta nehorc candela irachequia eztu leku eſtalian eçarten, ez gaitzurupean: baina candelerean, ſartzen diradenéc arguia ikus deçatẽçat.

Mat. 6. 22.

34 * Gorputzaren candelá, beguia da: beraz baldin hire beguia ſimple bada, hire gorputz gucia ere argui duquec: baina gaichto bada, hire gorputza-ere ilhun duquec.

35 Conſidera eçac bada hitan den arguia ilhũbe eztén.

36 Beraz baldin hire gorputz gucia argui *bada*, parteric batre ilhunic eztuela: argui içanen duc gucia, candelác *bere* claretateaz arguitzen auënean beçala.

37 Eta minçatu cenean, othoitz eguin cieçon Phariſeu batec barazcal ledin hura baithan, eta Ieſus ſarthuric iar cedin mahainean.

38 Baita Phariſeuac *hori* ikuſſiric mirets ceçã cerẽ lehenic ezpaitzedĩ ikuz barazcal aitzineã.

Mat. 23. 25

39 Eta erran cieçón Iaunac, * Baina çuec Phariſeuoc coparen eta platarẽ campoco aldea chahutzen duçue: baina çuen barnean dena, bethea da harrapaqueriaz eta gaichtaqueriaz.

40 Adimendu gabeác, campocoa eguin due-

nac eztu barnecoa-ere eguin?

41 Aitzitic duçuenetic emaçue elemoſynatã: eta huna, gauça guciac chahu dituqueçue.

42 Baina maledictione çuen gainean Phariſeuác: ecen detchematzen dituçue menthá eta rutá, eta baratze belhar gucia, baina vtziten dituçue guibelera Iaincoaren iugemendua eta charitatea: hauc eguĩ behar ciraden, eta hec ez vtzi.

43 * Maledictione çuen gainean Phariſeuác: ecen on darizteçue lehen iar lekuey ſynagoguetan, eta ſalutationey merkatuetan.

Ber. 20. 46. *mat.* 23. 6 *marc* 12. 38

44 * Maledictione çuen gainean Scriba eta Phariſeu hypocritác: ecen monument agueri eztiradenac beçala çarete, eta hayén gainean dabiltzan guiçonéc ezpaitaquizquite.

Matth. 23. 27.

45 Orduan ihardeſten duela Legueco doctoretaric batec diotſa, Magiſtrua, gauça horién erraitean gu-ere iniuriatzen gaituc.

46 Eta harc dio, * Maledictione çuen gainean-ere Legueco doctorác, ecen cargatzen dituçue guiçonac carga iaſſaiteco nequezcoez: baina ceuroc çuen erhietaric batez eztituçue cargác hunquitzen.

Mat. 23. 4. *act.* 15. 10.

47 * Maledictione çuen gainean, ecen edificatzen dituçue Prophetén thumbác, eta çuẽ aitéc hil vkan dituzte hec.

Matt. 23. 29.

48 Segurqui teſtificatzẽ duçue *ceuroc* çuen aitẽ obretan conſentitzen duçuela: ecen hec hil dituzte, eta çuec edificatzẽ dituçue hayén thũbác.

49 Halacotz Iaincoaren ſapientiac-ere erran du, Igorriren ditut hetara Prophetác eta Apo-

ſtoluac, eta hetaric hilen duté eta perſecutaturẽ.
50 Natione huni galdeguin daquionçat, munduaren creationeaz gueroztic iſſuri den Prophe ta gucién odola:

Gen. 4. 8.
2. Chro. 24. 21.

51 * Abelen odoletic * Zachariaſen odolerano, cein hil vkan baitzutén aldareari eta templeari artean: are diotſuet, galde eguinen çayola natione huni.
52 Maledictione çuen gainean Legueco doctorác: ecen eçagutzearen gakoa kendu duçue: ceuroc etzarete ſarthu içan, eta ſartzen ciradenac beguiratu dituçue.
53 Eta gauça hauc hæy erraiten cerauztenean, has cequitzon Scribác eta Phariſeuac haguitz hertſen, eta propos iradoquiten anhitz gauçaz.
54 Celatan ceudela, eta cerbait harẽ ahotic ha tzaman aiherrez çabiltzala, accuſa leçatençat.

CAP. XII.

1 Phariſeuén altchagarria. 5 Iaincoaren beldur içateco. 8 Chriſt aithorturen duena. 10 Spiritu ſainduaren contretaco Blaſpemioa. 22 Viciaz anſiaric ez vkaiteaz. 31 Iaincoaren reſumá bilhatzeco. 33 Theſaurizatzeco non. 37, 45 Cerbitzari ona eta ga ichtoa. 39 Ohoina. 42 Deſpenſér leyala. 49 Sua lurrean. 50 Chriſten baptiſmoa. 52 Diſſenſione içanen Euangeliogatic. 58 Partidarequin appoinctatzeco.

1 Izquitartean bildu içanic gendetze mulço handiac hambat non elkar aurizquitẽ baitzutén, has cequién erraitẽ bere diſcipuluey, * Lehenic beguira

Mat. 16. 6.
marc. 8. 15

beguira çaitezte Pharifeuén altchagarritic, cein baita hypocrifiá.

2 * Ecen ezta deus eftaliric aguerturen eztenic: ezeta deus fecreturic iaquinen eztenic.

Lehen 8. 17
mat. 10. 26
marc 4. 22.

3 Halacotz ilhumbean erran dituçuen gauçác, arguiã ençunẽ dirade: eta beharrira gamberetan erran duçuena, predicaturen da etche gainetan.

4 * Eta diotfuet çuey neure adifquideoy, Etzaretela beldur gorputza hiltzen dutenén, eta gueroezpaitute cer guehiagoric eguin deçaten.

Matth. 10. 28.

5 Baina eracutfiren drauçuet noren beldur behar çareten: çareten beldur, hil duqueenean gehennara egoiztecó authoritatea duenarén: are diotfuet, haren beldur çareten.

6* Eztira borz parra-chori bi dirutchotan faltzen, eta hetaric bat ezpaita ahanciric Iaincoaren aitzinean?

Matth. 10. 29

7*Baina çuen buruco bilo guciac-ere contatuac dirade etzaretela beraz beldur: parra-chori araldeac baino guehiago balio duçue *çuec.*

1. Sam. 14. 45
act. 27. 34.

8*Badiotfuet bada, Norc-ere ni aithorturen bainau guiçonen aitzinean, guiçonaren Semeac-ere aithorturen du hura Iaincoaren Aingueruén aitzinean.

Lehen 9. 26
mat. 10. 32
2. tim. 2. 12

9 Baina ni guiçonén aitzinean vkaturen nauena, vkatua içanen da Iaincoaren Aingueruén aitzinean.

10 * Eta norc-ere erranen baitu hitzic guiçonaren Semearen contra barkaturen çayó hari: baina Spiritu fainduaren contra blafphematurẽ duenari, etzayó barkaturen.

Matth. 12 31.
marc 3. 28.
1. ioã. 5. 16.

Motth. 10. 29
marc 13. 12.

11 * Eta eramanen çaituztenean ſynagoguetara, eta magiſtratuetara, eta poteſtatetara, eztuçuela anſiaric, nola edo cer ihardetſiren duçuen edo cer erranen.

12 Ecen Spiritu ſainduac iracatſirẽ çaituzte ordu hartan berean, cer erran behar daten.

13 Eta erran cieçón gendetzecoetaric batec, Magiſtruá, erróc ene anayeri parti deçan enequin heretagea.

14 Baina harc erran cieçón, Guiçoná, norc eçarri nau ni iuge, edo partitzale çuen gainean?

15 Guero erran cieçón, Ikuſſaçue, eta beguira çaitezte auaritiatic: ecẽ cẽbeitec *onhaſſunez* abũ dantia badu-ere, bere vicia eztu bere onetaric.

16 Eta erran ciecén comparationebat, cioela, Guiçon abrats baten landéc abũdantqui fructu ekarri vkan duté:

17 Eta gogueta eguiten çuen bere baithan, cioela, Cer eguinen dut? ecen eztut nora bil ditzadan neure fructuac.

18 Eta erran ceçan, Haur eguinen dut: deſegui nen ditut neure granerac, eta handiagoac eguinen ditut: eta hara bilduren ditut neure fructu guciac, eta neure onac.

19 Eta erranen draucat neure arimari, Arimá, badituc on hãdiac anhitz vrthetacozat bilduac: repoſa adi, ian eçac, edan eçac, eta atſeguin har eçac.

20 Baina erran cieçón Iaincoac, Erhoá, gaurco gauëan eure arimá edequiren çaic: eta dituán gauçác, noren içanen dirade?

21 Hala *da* onhaſſun handiac beretaco biltzen dituena, eta Iaincoa baithan abrats eztena.

22 Orduan erran ciecén bere diſcipuluey, *Halacotz diotſuet, eztuçuen artharic çuen vicitzeaz, cer ianen duçuen: ez eta gorputzaz cerçaz veztituren çareten.

Mat. 6. 25. philip. 6. 8. 1. pier. 5. 7

23 Vicia vianda baino guehiago da, eta gorputza abillamendua baino.

24 Conſidera itzaçue beleac, ecen eztutela ereiten ez biltzen, eta hec eztuté ſotoric ez graneric, eta Iaincoac hatzen ditu hec, cembatez çuec choriéc baino guehiago balio duçue?

25 Eta norc çuetaric artha vkanez eratchequi ahal dieçaqueo beſſobat bere handitaſſunari?

26 Bada baldin chipién dena-ere ecin badaguiçue, cer goiticoéz arthatſu çarete?

27 Conſideraitzaçue floreac, nola handitzē diraden: eztirade nekatzen, eta eztute irutē: baina badiotſuet, are Salomon-ere bere gloria guciarequin eztela veztitu içan hetaric bat beçala.

28 Bada baldin egun landán belhar dena, eta bihar labeã eçartē dena Iaincoac hala ĩguru veztitzē badu, cēbatez areago çuec fede chipitacoac

29 Çuec beraz eztaguiçuela galderic cer ianen duçuē edo cer edanē: eta etzaiteztela dudán iar

30 Ecen gauça hauc guciac munduco gendéc bilhatzen dituzté: baina çuen Aitac badaqui, ecen hauën beharra baduçuela.

31 Bainaitzitic bilha eçaçue Iaincoaren reſumá, eta gauça hauc guciac emanen çaizquiçue gaineraco.

32 Ezaicela beldur tropel chipiá, ecẽ çuẽ Aitaren placer ona içan da çuey reſumarẽ emaitera.

33 Sal itzaçue çuen onac, eta eman itzaçue elemoſynatan. * Eguin itzaçue ceurondaco çahartzen eztiraden mulſác, ceruëtan theſaur nehoiz-ere falta eztaitẽbat: nora ohoinic ezpaita hurbiltzen, *eta non* cerrenec ezpaitu deſeguiten.

Mat. 6. 20. 1.*tim.* 6. 19

34 Ecen non baita çuen theſaura, han içanen da çuen bihotza-ere.

Eph. 6. 14.

35 * Bira çuen guerrunceac guerricatuac, eta *çuẽ* candelác irachequiac.

36 Eta çuec *çaretẽ* noiz hayén nabuſſia ezteyetaric itzul daiten beguira dauden guiçonetarát irudi: dathorrenean, eta borthá bulka deçanean, bertan irequi deçotençát.

37 Dohatſu *dirade* cerbitzari hec, cein dathorrenean nabuſſiac eridenen baititu iratzarriac: eguiaz diotſuet guerricaturen dela bera, eta mahainean iar eraciren dituela, eta aitzinaraturic cerbitzaturen dituela.

38 Eta baldin badathor bigarrẽ veillán, eta heren veillán badathor, eta hala eriden ditzan: dohatſu dirade cerbitzari hec.

Matth. 24. 43. 1.*theſ.* 5. 2. *apoc.* 16.15

39 * Eta haur iaquiçue, ecen baldin baleaqui aitafamiliác cer orduz ohoina ethorteco licén, veilla leçaqueela, eta ezleçaqueela vtzi çulhatzera bere etchea.

40 Çuec-ere bada çareten preſt, ecen vſte eztuçuen orduan guiçonaren Semea ethorrirẽ da.

41 Orduan erran cieçón Pierriſec, Iauna, guri erraiten draucuc comparatione hori ala *bay*

guciey-ere?

42 Eta erran ceçan Iaunac, Cein da despensér leyala eta çuhurra, nabussiac bere familiaren gaineco ordenatu duena, demborán ordinarioa deyençát?

43 Dohatsu *da* cerbitzari hura. dathorrineã nabussiac hala eguiten eridenen duena.

44 Eguiazqui erraiten drauçuet, ecen duen guciaren gaineco eçarriren duela hura.

45 Eta baldin erran badeça cerbitzari harc bere bihotzean, Berancen du ene nabussiac ethortera: eta has badadi cehatzen muthillén eta nescatoén, eta iaten eta edaten eta horditzen:

46 Ethorriren da cerbitzari haren nabussia, *harc* vste eztuen egunean, eta eztaquian orenean: eta bereciren du hura, eta haren partea infidelequin eçarriren.

47 Eta bere nabussiaren vorondatea eçagutu duen cerbitzaria, eta ezpaita preparatu, eta ezpaitu haren vorondatearen araura eguin, cehaturen da anhitz *vkaldiz:*

48 Baina eçagutu eztuena, eta cehatu içateco mereci duqueen gauçac eguin dituena, cehaturen da *vkaldi* gutiz. Bada anhitz eman içan çayon guciari, anhitz galde eguinen çayó: eta beguiratzera anhitz eman içan çayonari, hambat guehiago galde eguinen çayó.

49 Suaren emaitera ethorri naiz lurrera: eta cer nahi dut *guehiago* baldin ia irachequia bada?

50 Baina baptismo batez batheyatzeco naiz, eta nola hertsen naiz *haur* compli daiten artean?

51 Vſte duçue ecen lurreã baquearen eçartera ethorri naicela? ez, diotſuet, baina diuiſioneare͂.
52 Ecen hemendic harát içanen dirade borz etchc batetan diuiſionetan diratenic, hirurac bién contra, eta biac hirurén contra.
53 Diuiſionetan içanen da aitá ſemearen contra, eta ſemea aitaren contra: amá alabaren contra, eta alabá amaren contra: ama-guinharrebá bere errenaren cõtra, eta errena bere ama-guin harrebaren contra.

Mat. 16. 2. 54 * Guero erraiten cerauen gendetzey-ere, Ikus deçaçuenean hodeybat altchatzen dela Occidentetic, bertan dioçue, vria heldu da: eta hala guerthatzen da.
55 Eta hegoác draunſanean, erraiten duçue, ecen bero eguinen duela: eta *hala* guerthatze͂ da.
56 Hypocritác, ceruären eta lurraren itchuraren iugeatzen daquiçue: eta dembora hunez nola eztuçue iugeatzen?
57 Eta nola ceuron buruz-ere eztuçue iugeatzen bide dena?

Mat. 5. 25 58 * Bada ioaiten aicenean eure partida contraſtarequin magiſtratuagana, enſeya adi bidean haren menetic ilkiten: tira ezeçançat iugeagana, eta iugeac eman ieçon ſargeantari, eta ſargeantac eçar ezeçan preſoindeguian.
59 Erraiten drauat, ezaiz ilkiren handic azque͂ pelata-ere renda diroqueano.

CAP. XIII.

3 *Penitentiatara Chriſtec exhortatzen.* 6 *Ficotze fru-*

etu gabea pecatzera manatzen. 11 *Emazte* [illegible] *fendatzen.* 15 *Sabbath egunean* [illegible]. 16 *Mustarda bihiaren eta altchagarriaren comparatione(a).* 24 *Bertha hersta.* 29 [illegible] *tea.* 34 *Ierusalemeren destructionea.*

1 Ta baciraden batzu dembora hartan berean hari contatzen ceraucatenic Galileanoéz, ceinén odola Pilatec nahaſſi vkan baitzuen hayén ſacrificioequin.

2 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Vſte duçue ecen Galileano hauc berce Galileano guciac baino bekatoreago ciradela, ceren halaco gauçác ſuffritu baitituzte?

3 Ezetz diotſuet: aitzitic baldin emenda ezpaçaitezte guciac halaber galduren çarete.

4 Ezpa, Siloeco dorreac gainera eroriric hil vkan cituen hemeçortzi hec, vſte duçue Ieruſalemeco habitant guciac baino hoguendunago ciradela?

5 Ezetz diotſuet: aitzitic baldin emenda ezpaçaitezte, guciac halaber galduren çarete.

6 Erraiten çuen comparatione haur-ere, ficotzebat çuen edocein-batec landatua bere mahaſtian: eta fructu bilha ethor cedin hartara: eta etzeçan eriden.

7 Eta erran cieçón mahaſti çainari, Huná, hirur vrthe dic ethorten naicela fructu bilha ficotze hunetara, eta eztiat erideitē: picca eçac: certaco lurra-ere empatchatzen du?

8 Eta harc ihardeſten çuela erran cieçón, Iauna, vtzi eçac are vrthe hunetan, inguru aitzurtu duquedano, eta vngarri eman deçaqueodano.
9 Eta baldin ekar badeça fructuric, *vngui*, ezpere, guero piccaturen duquec.
10 Eta iracaſten ari cen ſynagoga batetan Sabbathoan.
11 Eta huná, emaztebat ethor cedin eritaſſunezco ſpiritua çuenic ia hemeçortzi vrthez: eta cen crocatua, eta neholetan-ere ecin chuchent ceiten.
12 Eta hura ikuſſi çuenean Ieſuſec dei ceçan be regana, eta erran cieçón, Emaztea, lachatu aiz eure eritaſſunetic.
13 Eta gainean eçar cietzón eſcuac, eta bertã chuchent cedin, eta glorificatzen çuen Iaincoa.
14 Baina ihardeſten çuela ſynagogaco principalac, gaitzituric ceren Sabbathoã ſendatu çuen Ieſuſec, erran cieçon populuari, Sey egun dirade ceinetã lan eguin behar baita, hetã badaçatozte eta ſenda çaitezte, eta ez Sabbath egunean.
15 Ihardets cieçón bada Iaunac, eta erran ceçan, Hypocritá, çuetaric batbederac Sabbathoã eztu lachatzen bere idia edo bere aſtoa mangederatic, eta eramaiten ederatera?
16 Eta Abrahamen alaba haur, cein eſtecatu baitzuen Satanec, huná, hemeçortzi vrtheduela, etzén eſtecadura hunetaric lachatu behar Sab bath egunean?
17 Eta gauça hauc harc erraiten cituenean, cõfunditzen ciraden hari contraſtatzen çaizquion

guciac: baina populu gucia aleguerat zen cen harçaz eguiten ciraden gauça gloriofo guciéz.

18 *Orduan erraiten çuen *Iefufec*, Cer irudi du Iaincoaren refumác? eta cerequin comparaturen dut hura?

Matth. 13. 31. *marc* 4. 31.

19 Muftarda bihia irudi du, cein harturic guiçon batec eçar baitzeçan bere baratzean, eta haz cedin eta arbore handia eguin cedin eta ceruco choriéc ohatzeac eguin dituzte haren adarretan.

20 *Eta berriz erran ceçan, Cerequin comparaturen dut Iaincoaren refumá?

Matth. 13. 33.

21 Altchagarria irudi du, cein harturic emazte batec eçar baitzeçan hirur neurri irinetan, gucia altchatu liçateno.

22 *Guero iragaiten cen hirietan eta burguëtan, iracaften çuela, eta Ierufalemerat co bidea eguiten çuela.

Matt. 9. 35 *marc* 6. 6.

23 Eta erran cieçón norbeitec, Iauna, gutiac dira faluatzen diradenac? Eta harc erran ciecén,

24 *Enfeya çaitezte fartzen bortha herffitic: ecen anhitz, erraiten drauçuet, farthu nahiz ebiliren diradela, eta ecin farthuren baitirade.

Matt. 7. 13

25 Eta aitafamilia iaiqui datenean, eta borthá ertfi duqueenean, eta has çaitezteneau campoan egoiten, eta bortharen bulkatzen, erraiten duçuela, Iauna, Iauna, irequi eçaguc: eta ihardeften duela erranen drauçue, Eztaquit çuec nongo çareten.

26 Orduan haffiren çarete erraiten, Ian diagu hire prefentiáu, eta edan diagu, eta gure carri-

quetan iracatſi duc *hic.*

Matt. 7. 23 *eta* 25. 41. *pſal.* 6. 8.

27 *Eta erranen du, Erraiten drauçuet eztaquit çuec nongo çareten: parti çaitezte eneganic iniquitate eguiten duçuen guciác.

28 Han içanen da nigar eta hortz garraſcots: ikus ditzaçueneã Abraham, eta Iſaac, eta Iacob eta Propheta guciac Iaincoaren reſumán, eta çuec campora iraizten çaretela.

29 Orduan ethorriren dirade Orientetic, eta Occidentetic: Aquilonetic, eta Egu-erditic: eta iarriren dirade mahainean Iaincoaren reſumán.

Matth. 19. 30. *eta* 20. 16. *marc* 10. 31.

30 *Eta huná, dirade azquen, lehen içanen diradenac: eta dirade lehen, azquen içanen diradenac.

31 Egun hartan berean hurbil citecen Phariſeuetaric batzu, erraiten ceraucatela, Ilki adi, eta oha hemendic: ecen Herodeſec hil nahi au.

32 Eta erran ciecén, Çoazte eta erroçue aceri hari, Huná, egoizten citiát deabruac campora, eta ſendatzea acabatzen diát egun eta bihar, eta hereneco egunean fin hartzen diat.

33 Baina bide eguin behar diat egun eta bihar eta etzi: ecen eztuc guerthatzen Prophetaric batre hil dadin Ieruſalemetic lekora.

Matth. 23. 37.

34 *Ieruſaleme, Ieruſaleme, ceinec hiltzen baitituc Prophetác, eta lapidatzen hiregana igorri diradenac, cembat aldiz nahi vkan ditut bildu hire haourrac, oilloac bere chito aldea *bere* hegalén azpira beçala, eta ezpaituçue nahi vkan?

35 Horrá vtziten çaiçue çuen etchea deſert. Baina eguiaz diotſuet, ecẽ eznauçuela ikuſsiren,

guertha daiteno darraçuē, Benedicatu *dela* Iaunaren icenean ethorten dena.

CAP. XIIII.

2 *Hydropicoa fendatu.* 3 *Sabbath egunez* [illegible] [illegible]*tea.* 11 *Humiliaturen dena.* 13 *Ner* [illegible]. 16, 23 *Afarera gomitatuac.* 26 *Chriftentac ahaidey gaitz eritziteco.* 27 *Chrifti iarreiquiteco.* 28 *Comparationeac.* 33 *Chriftien difcipulu* [illegible] *nola gucia renuntiatzeco.*

1 Vertha cedin halaber hura ethorri cenean Pharifeuetaco principal baten etchera Sabbathoan bere refectioneare hartzera, hec gogoa emaiten baitzeraucaten.

2 Eta huná, guiçon hydropicobat cen haren aitzinean.

3 Orduan ihardeften çuela Iefufec erran ciecén Legueco doctorey eta Pharifeuey, cioela, Sori da Sabbathoan fendatzea?

4 Eta hec ichilic egon citecen, Eta harc hura harturic fenda ceçan, eta igor ceçan.

5 Eta ihardeften cerauela, erran ceçan, Ceinec çuetaric aftoa edo idia putzura eror badaquió, eztu bertan hura idoquiren Sabbath egunean?

6 Eta ecin gauça hauén gainean ihardets ceçaqueoten.

7 Erraiten cerauen halaber gomitatu içan ciradeney comparationebat, gogoatzen çuela nola lehen iarlekuéz hautatzen ciraden, cioftela,

8 Norbeitec dei açanean ezteyetara, ezadila iar lehen lekuan, guertha eztadin, hi baino ohoratuagobat harc deithu duen:

9 Eta ethorriric hura eta hi deithu çaituztenac erran dieçán, Emóc huni lekua: eta orduan has ezadin ahalquerequin azquen lekuaren eduquiten.

Prou. 25. 7.

10 *Baina gomitatu aicenean, habil, iar adi azquen lekuan: dathorrenean hi gomitatu auenac erran dieçançat, Adiſquideá, igan adi gorago: orduan duquec ohore hirequin mahainean iarriric daudenén aitzinean.

Ber. 18. 14 *mat.* 23. 12

11 *Ecen bere buruä goratzen duen gucia, beheraturen da: eta bere buruä beheratzen duena, goraturen da.

Tob. 4. 7. *prou.* 3. 9.

12 Eta bera gomitatu çuenari-ere erraiten ceraucan, * Eguiten duanean barazcaribat edo affaribat, eztitzala dei eure adiſquideac, ez eure anayeac, ez eure ahaideac, ez auço abratſac, hec ere aldiz bere aldetic gomita ezeçatençát, eta ordaina renda eztaquián.

13 Baina eguiten duanean banquetbat, dei itzac paubreac, impotentac, mainguäc, itſuac:

14 Eta dohatſu içanẽ aiz: ceren ezpaitute nondic hiri *ordaina* renda: ecen hiri rendaturen çaic ordaina iuſtoén reſurrectionean.

15 Eta gauça hauc ençunic harequin mahainean iarriric ceudenetaric batec erran cieçón, Dohatſu *duc* Iaincoaren reſumán ogui ianen duena.

Matt. 22. 2 *apoc.* 19. 9.

16 Eta harc erran cieçón, * Guiçon batec eguin

ceçan affari handibat, eta dei ceçan anhitz:
17 Eta igor ceçan bere cerbitzaria affal ordutan, gomitatuey erraitera, Çatozte, ecen gauça guciac preſt dirade.
18 Baina guciac has citecen conſentimendu batez excuſatzen. Lehenac errã cieçón, Poſſeſſionebat erofsi diat, eta haren ikuſtera ilki behar diat: othoitz eguiten drauat, eduqui neçac excuſatutan.
19 Eta berceac erran ceçan, Borz idi vztarri erofsi citiat, eta banihoac hayén phorogatzera: othoitz eguiten drauat eduqui neçac excuſatutan.
20 Eta berceac errã ceçan, Emazte hartu diat, eta halacotz ecin niathorrec.
21 Eta itzuliric cerbitzari harc conta cietzón gauça hauc bere nabuſsiari. Orduan aſſerreturic aitafamiliác erran cieçón bere cerbitzariari, Habil fitetz placetara, eta hirico carriquetara, eta paubreac eta impotentac, eta mainguäc eta itſuac huna barnera erekar itzac.
22 Eta erran ceçan cerbitzariac, Nabuſsiá, eguin içan duc, manatu duán beçala eta oraino baduc leku.
23 Orduan errã cieçón nabuſsiac cerbitzariari, Oha bidetara eta berroetara, eta bortchaitzac, ſartzera bethe dadinçát ene etchea.
24 Ecen erraiten drauçuet, guiçon deithu içan ciraden hetaric batec-ere eztuela ene affaritic daſtaturen.
25 Eta gendetze handiac ioaiten ciraden ha-

requin: eta itzuliric erran ciecén.

Lehen 9. 23 mat. 10. 37 eta 16. 24.

26 *Baldin nehor enegana ethorten bada eta gaitzeſtē ezpaditu bere aita eta amá, eta emaztea eta haourrac, eta anayeac eta arrebác, etare guehiago bere arima-ere, ecin date ene diſcipulu.

Matth. 10. 38. eta 16. 24. marc 8. 35.

27 *Eta norc-ere ezpaitacarque bere crutzea, eta ene ondoan ethorten *ezpaita*, ecin date ene diſcipulu.

28 Ecen cein da çuetaric dorrebat edificatu nahi duenic, lehen iarriric goſtuac contatzen eztituena, eya acabatzeco baduenez?

29 Fundamenta eçarri duqueen ondoan, eta ecin acabatu duqueenean, ikuſſiren duten guciac harçaz truffatzen has eztitecençát, dioitela,

30 Guiçon hunec haſsi du edificatzen eta ecin acabatu du.

31 Edo cein da reguea berce regue baten contra bataillà emaitera abiatzen dena, lehen iarriric conſultatzen eztuen, eya hamar millarequin aitzinera ilki ahal daquidionez, hoguey millarequin haren contra ethorten denari?

32 Bercela hura oraino vrrun deno, embachadore igorriric baque eſquez iarten da.

33 Hala beraz, norc-ere çuetaric bere on guciac ezpaititu renuntiatzen *hura* ecin date ene diſcipulu.

Mat. 5. 13. marc 9. 5.

34 *On da gatza: baina baldin gatza gueçat badadi, cerçaz gacituren da?

35 Ezta lurrecotzat, ez ongarricotzat deuſgay: baina camporat egoizten da hura. Ençuteco

beharriric duenac, ençun beça.

CAP. XV.

1 *Bekatoreac Chrifti behatzen.* 4 *Ardi errebelatua.* 7, 10 *Bekatore baten conuertitzeaz bozcario.* 8 *Drachma galdua.* 11 *Seme prodigoa.* 17 *Dolua.* 20 *Bekatore cõuertitzen diradenetara, mifericordia.*

1 ETa hurbiltzen ciraden harengana publicano eta gende vicitze gaichtotaco guciac, hura ençun leçatençát.

2 Eta murmuratzē çutén Pharifeuéc eta Scribéc, cioitela, Hunec gende vicitze gaichtotacoac recebitzen ditu, eta iaten du hequin.

3 Baina harc erran ciecén comparatione haur, cioela,

4 *Cein guiçonec çuetaric ehun ardi dituela eta hetaric bat galtzen duela, eztitu vtziten lauroguey eta hemeretziac defertuan eta ezta ioaiten galduaren ondoan, hura eriden deçaqueno? *Mat.* 18.12

5 Eta eriden duenean eçarten du bere forbaldén gainean alegueraric.

6 Guero ethorriric etchera, deitzen ditu adifquideac eta auçoac, dioftela, Aleguera çaitezte enequin: ecen eriden dut neure ardi galdua.

7 Erraiten drauçuet ecen hala bozcario içanen dela ceruän bekatore emendatzen den baten gainean, *guehiago* ecen ez lauroguey eta hemeretzi iufto emendamendu mengoa eztutenén gainean.

8 Edo cein emazte hamar drachma dituenec, baldin gal badeça drachmabat, eztu arguia vizten, eta etchea eſcobatzen, eta bilhatzen diligentqui *hura* eriden deçaqueno?
9 Eta eriden duenean, deitzen ditu *emazte* adiſquideac eta auçoac, dioela, Aleguera çaitezte enequin: ecen eriden dut galdu nuen drachmá.
10 Hala, diotſuet, bozcario içanen dela Iaincoaren Ainguerués aitzinean, bekatore emendatzen den baten gainean.
11 Halaber erran ceçan, Guiçon batec cituen bi ſeme:
12 Eta hetaric gaztenac erran cieçón aitári, Aitá, indac onhaſſunetic niri heltzen çaitadan partea. Eta parti cietzén onac.
13 Eta egun gutiren buruän, guciac bilduric ſeme gaztenor ioan cedin herri vrrun batetara: eta han irion ceçan bere onhaſſuna, prodigoqui vici içanez.
14 Gucia deſpendatu vkan çuenean, eguin içan cen goſſete gogorbat herri hartan, eta hura has cedin behar içaten:
15 Eta ioanic leku hartaco burgés batequin iar cedin, eta *harc* igor ceçan bere poſſeſſionetara vrdén bazcatzera.
16 Eta deſir çuen vrdéc iaten çuten maguinchetaric bere ſabelaren bethatzera: eta nehorc etzeraucan emaiten.
17 Eta bere buruäri ohart cequionean, erran ceçan, Cembat alocacer diraden ene aitaren etchean oguia frango dutenic, eta ni goſſez hiltzen

tzen bainaiz!

18 Iaiquiric ioanen naiz neure aitagana, eta erranen draucat, Aitá, huts eguin diat ceruären contra, eta hire aitzinean.

19 Eta guehiagoric eznauc digne hire feme deitzeco: eguin neçac eure alocaceretaric bat beçala.

20 Iaiquiric bada ethor cedin bere aitagana. Eta hura oraino vrrun cela, ikus ceçan bere aitac, eta compafsione har ceçan, eta lafter eguinic egotz ceçan bere buruä haren leppora, eta pot eguin cieçon.

21 Eta erran cieçón femeac, Aitá, huts eguin diat ceruären contra, eta hire aitzinean, eta guehiagoric eznauc digne hire feme deitzeco.

22 Orduan erran ciecén aitác bere cerbitzariey, Ekarçue arropa principalena, eta iaunz eçoçue: eta emoçue erhaztũbat bere efcura, eta çapatac oinetara:

23 Eta ekarriric aretze guicena, hil eçaçue: eta iaten dugula atfeguin har deçagun.

24 Ecen ene feme haur hil cen, eta harçara viztu da: galdu cen, eta eriden da. Eta has citecen atfeguin hartzen.

25 Eta cen haren feme çaharrena landán, eta ethortẽ cela etcheari hurbildu çayonean, ençun citzan melodiá eta dançác.

26 Eta deithuric cerbitzarietaric bat, interroga ceçan hura cer cen.

27 Eta harc erran cieçón, hire anaye ethorri içan duc, eta hil vkan dic hire aitac aretze gui-

f.i.

cembat, ceren olſoric hura recebitu duen.
28 Eta aſſerre cedin: eta etzén ſarthu nahi içan: bere aitác bada ilkiric othoitz eguin cieçon.
29 Baina harc ihardeſten çuela erran cieçón bere aitari, Huná, hambat vrthe dic cerbitzatzen audala, eta egundano hire manuric eztiat iragan, eta egundano pitinabat eztrautac eman neure adiſquidequin atſeguin hartzeco.
30 Baina hire ſeme haur, ceinec iretſi vkan baitu hire onhaſſun gucia putéquin, ethorri içan denean, hil vkan draucac huni aretze guicena.
31 Eta harc erran cieçón, Semé, hi bethi enequin aiz, eta ene gucia hire duc:
32 Eta atſeguin hartu behar çuán eta aleguératu, ceren hire anaye haur hil baitzén, eta viztu baita, galdu baitzén, eta eriden baita.

CAP. XVI.

1 *Deſpenſer nabuſſia baithan accuſatua.* 8 *Munduaren haourrac.* 9 *Iniquitatezco abraſtaſſunac.* 11 *Leyaltatea.* 13 *Bi nabuſſi ecin cerbitza.* 15 *Ber buruären iuſtificatzea.* 16 *Leguea eta Prophetác* 18 *Emaztearen vtzitea.* 19, 20 *Abrats gaichtóa eta Lazaroa.* 31 *Moyſeſen eta Prophetén ençutea.*

1 Ta erran ciecén bere diſcipuluey-ere, Guiçon abratsbat cen deſpenſerbat çuenic, haur accuſa cedin hura baithã, haren onén irioile beçala:
2 Eta hura deithuric erran cieçón, Cer dançu haur hiçaz? renda eçac eure deſpẽſaren contua

ecen guehiagoric ecin aiçate defpenfér.
3 Orduan erran ceçan bere baithan defpenferac, Cer eguinen dut, neure nabuffiac defpenfaren carguä edequiten drautanaz gueroz? aitzurreric ecin daidit, efque ebiltera ahalque naiz.
4 Badaquit cer eguinen dudan, defpenfergoatic kendu naicenean recebi neçatençát *batzuc* bere etchetara.
5 Orduan deithuric bere nabuffiaren çordunetaric batbedera, erran cieçón lehenari, Cembat çor draucac ene nabufsiari?
6 Eta hunec erran ceçan, Ehun barril olio: eta harc erran cieçón, Har eçac eure cedulá. eta iarriric fitetz, feriba eçac berroguey eta hamar.
7 Guero berce bati erran cieçón, Eta hic cembat çorduc? eta harc erran ceçan, Ehun neurri ogui. Orduan harc erran cieçón, Har eçac eure cedulá, eta feriba eçac lauroguey.
8 Eta lauda ceçan nabufsiac defpẽfer gaichtoa, ceren çuhurqui eguin vkan baitzuen: hunegatic mundu hunetaco haourrac çuhurrago dirade, ecen ez arguico haourrac bere generationean.
9 Eta nic erraiten drauçuet, Eguin itzaçue çuendaco adifquideac abraftaffun iniquoéz falta çaiteztenean recebi çaitzatençat tabernacle eternaletara.
10 Gauça chipienetan leyal dena, handian-ere leyal da: eta gauça chipian iniufto dena, handian-ere iniufto da.
11 Bada baldin abraftaffun iniquoetan leyal içan ezpaçarete, abraftaffun eguiazcoetan nor

fidaturen çaiçue?

12 Eta baldin berceren gauçán leyal içan ezpaçarete, çuen dena norc emanen drauçue?

Matt. 6. 24 13 * Cerbitzaric batec-ere ecin bi nabufsi cerbitza ditzaque: ecen edo batari gaitz eritziren drauca, eta berceari on: edo batarequin eduquiren du eta bercea menofpreciaturen. Ecin cerbitza ditzaqueçue Iaincoa, eta abraftaffunac.

14 Eta gauça hauc guciac ençuten cituzten Pharifeuec-ere, cein baitziraden auaritiofo: eta harçaz truffatzen ciraden.

15 Eta erran ciecén, Çuec çarete çuen buruäc iuftificatzẽ dituçuenac guiçonén aitzinean: baina Iaincoac badaçaguzqui çuen bihotzac: ecen guiçoney gora çayena, abominatione da Iaincoaren aitzinean.

Mat. 11. 12 16 *Legueac eta Prophetéc *iraun duté* Ioanefganano: dembora harçaz gueroztic Iaincoaren refumá euangelizatzen da, eta batbederac hura du bortchatzen.

Mat. 5. 18. 17 *Errachago da ceruä eta lurra iragã ditecẽ, ecen ez Leguearen punctu hutsbat eror dadin.

Mat. 5. 32. *eta* 19. 9. 1. *cor.* 7. 11. 18 *Norc-ere vtziten baitu bere emaztea, eta berce batequin ezcõcen baita, adulterio iauquiten du: eta fenharrac vtzi duenarequin ezconcen denac, adulterio iauquiten du.

19 Cen bada guiçon abratsbat, eta veztitzen cen efcarlataz eta cetaz, eta egun oroz tractatzen cen vngui eta magnificoqui.

20 Cẽ halaber paubrebat Lazaro deitzẽ cenic, cein baitzetzan haren borthán, çauriz bethea:

21 Eta çuen desir abratsaren mahainetic erorten ciraden appurretaric assetzeco, baina are orac ethorten ciraden eta haren çauriac limicatzen cituztén.

22 Guertha cedin bada hil baitzedin paubrea, eta eraman baitzedin Ainguerüéz Abrahamen bulharrera: hil cedin bada abrats hura-ere, eta ohortze içan cen.

23 Eta isfernuetan bere beguiac goiti altchaturic tormentetan cela, ikus ceçan Abraham vrrundanic, eta Lazaro haren bulharrean:

24 Orduan harc oihuz cegoela erran ceçan, Aita Abrahám, auc misericordia niçaz, eta igor eçac Lazaro, busta deçã bere erhi mocoa vrean, eta refresca dieçadan mihia, ecen tormentatzen nauc gar hunetan.

25 Eta erran ceçan Abrahamec, Semé, orhoit adi ecen eure onac eure vician recebitu dituala, eta Lazaroc halaber gaitzac: eta orain haur consolatzen duc, eta hi tormentatzen aiz.

26 Eta berce alde, gure eta çuen arteã abysmo handibat duc: hala non hemendic çuetarát iragan nahi diradenac, ecin baititezque, ezeta hortic hunát iragan.

27 Eta erran ceçan *harc*, Othoitz eguitẽ drauat beraz, Aitá, igor deçán hori ene aitaren etchera.

28 Ecen bacitiat borz anaye, hæy testifica diecençát, hec-ere eztatocençat tormentazco leku hunetara.

29 Diotsa Abrahamec, Bacitié Moyses eta Prophetác: ençun bitzate hec.

30 Baina harc erran ceçan, Ez, aita Abrahám: baina baldin hiletaric cembeit ioan badadi hetara, emendaturen dituc.

31 Eta Abrahamec erran cieçón, Baldin Moyſes eta Prophetác ençuten ezpadituzte, ezeta baldin cembeit hiletaric reſuſcita badadi-ere, eztié ſinhetſiren.

CAP. XVII.

1 *Scandaloac.* 3 *Barkatzea.* 5, 19 *Fedea.* 10 *Noiz nehor cerbitzari inutil.* 12 *Hamar ſorhayo ſendatu.* 23 *Chriſt-falſuac.* 24 *Chriſten eguna.* 26 *Noe.* 27 *Dilubioa.* 29 *Lot eta haren emaztea.*

Matt. 18. 6 *marc* 9. 42.

1 Vehiago dioſte *bere* diſcipuluey, * Impoſſible da ſcandaloac eztatocen: baina maledictione hari, norçaz ethorten baitirade.

2 Harc hobe luque baldin errota harribat haren leppoaren inguruän eçar baledi, eta egotz ledin itſaſſora, ecen ez chipi hautaric bat ſcandaliza deçan.

Matth. 18. 15.

3 Beguira çaitezte, * Baldin hire anayec hire contra faltatu badu, reprehendi eçac hura, eta baldin emenda badadi barka ieçóc.

Matth. 18. 21.

4 *Eta baldin çazpitan egunean faltatzen badu hire cõtra, eta çazpitan egunean itzultzen bada hiregana, dioela, Dolu diát: barkaturẽ draucac.

5 Orduan erran cieçoten Apoſtoluéc Iaunari, Augmenta ieçaguc fedea.

Matth. 17. 20.

6 Eta erran ceçan Iaunac, *Baldin fede bacin-

dute muſtarda bihibat *den* becembat, erran a-
hal cineçaqueote marçucér huni, Erroetaric il-
ki adi, eta landa adi itſaſſoan: eta obedi cinça-
queizte.
7 Baina ceinec çuetaric, cerbitzaribat duenean
laboratzen edo abrén bazcatzen ari denic, lan-
datic itzuli denean erraiten drauca bertã, Auan-
çadi, eta iar adi mahainean.
8 Bainaitzitic eztrauca erraiten, Appain ieça-
dac affaria, eta guerricaturic cerbitza neçac, ian
eta edan duquedano: eta guero ian eta edan e-
çac hic?
9 Eſquerric othe drauca cerbitzari hari, ceren
eguin baititu manatu içan çaizcan gauçác? Ez-
tut vſte.
10 Hala çuec-ere, eguin dituqueçuenean ma-
natu içan çaizquiçuen gauça guciac, erraçue,
Cerbitzari inutilac gara: eguin behar guendue-
na eguin vkan dugu.
11 Eta guertha cedin hura Ieruſalemerat ioai-
tean iragaiten baitzen Samariaco eta Galileaco
artetic.
12 Eta hura burgu batetan ſartzen cela, bathu
içan çaizcan hamar guiçon ſorhayo, eta gueldi
citecen vrrun:
13 Eta altcha ceçaten voza, cioitela, Ieſus ma-
giſtruá, auc miſericordia guçaz.
14 Eta ikuſsi citunean erran ciecén, * Çoazte, *Leuit.* 14. 2
eracuts ietzeçue çuen buruäc Sacrificadorey.
Eta guertha cedin, ioaiten ciradela chahu bai-
tzitecen.

15 Eta hetaric batec ikuſſi çuenean, ecen ſendatu cela, itzul cedin, glorificatzen çuela Iaincoa ocengui:

16 Eta egotz ceçan bere buruä ahozpez haren oinetara, eſquerrac emaiten cerauzcala, eta haur cen Samaritano.

17 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ceçan, Eztirade hamarrac chahutu içan? Bedratziac bada non *dirade*?

18 Batre ezta eridẽ içan itzuli denic, Iaincoari gloria emaitera, arrotz haur baicen.

19 Eta erran cieçón hari, Iaiquiric oha, eure fedeac ſaluatu au.

20 Eta interrogatu içanic Phariſeuéz noiz ethorteco cen Iaincoaren reſumá: ihardets ciecén, eta erran, Ezta ethorriren Iaincoaren reſumá paradarequin:

21 Eta eztute erranen, Huná hemen, edo, hará han: ecen huná, Iaincoaren reſumá barnean duçue.

22 Halaber erran ciecén diſcipuluey, Ethorriren dirade egunac deſiraturen baituçue guiçonaren Semearen egunetaric baten ikuſtera, eta ezpaituçue ikuſſiren.

Matth. 24. 23. marc 13. 21.

23 *Eta erranen çaiçue çuey, Huna hemen, edo, hara han: *baina* etzoaztela, eta etzarreiztela.

24 Ecen nola chiſtmiſtac argui eguiten baitu ceruären azpian den bazter batetic, eta arguitzen *berce bazter* ceruären azpian denerano: hala içanen da guiçonarẽ Semea-ere bere eguneã.

25 Baina lehen behar da anhitz ſuffri deçan

harc, eta reproba dadin natione hunez.

26 * Eta nola eguin baitzedin Noeren egunetan, hala içanen da guiçonaren Semearen egunetan-ere. *Gen.* 7. 5. *matth.* 24. 38. *i. pier.* 3. 20

27 Iaten çutén, edaten çutén, emazte hartzen çutén eta ezconçaz emaiten, Noe arkán ſar cedin egunerano: eta ethor cedin dilubioa, eta gal citzan guciac.

28 Halaber Lot-en egunetan-ere eguin içan cen beçala: iaten çutén, edatē çutén, eroſten çutén, ſaltzen çutén, landatzen çutén, edificatzen çutén:

29 * Baina Lot Sodomatic ilki cen egunean, ſuz eta ſuphrez vri eguin ceçan cerutic, eta guciac deſeguin citzan: *Gen.* 19. 24

30 Halaber içanen da guiçonaren Semea declaraturen den egunean.

31 Egun hartan etche gainean datena, eta bere oſtillamendua etchean *badu*, ezalbeiledi iauts haren eramaitera: eta landán dena, halaber ezalbeiledi itzul guibelecoetara.

32 * Orhoit çaitezte Lot-en emazteaz. *Gen.* 19. 26

33 * Nor-ere enſeyaturen baita bere viciaren ſal uatzen, *harc* du galduren hura: eta norc-ere galduren baitu, viuificaturen du hura. *Lehē.* 9. 24. *mat.* 10. 39 *eta* 16. 25 *marc* 8. 35. *ioan.* 12. 25

34 * Erraiten drauçuet, gau hartan biga içanen dirade ohe batetan: bata harturen da, eta bercea vtziren. *Matth.* 24. 41.

35 Biga içanen dirade elkarrequin *errotan* ehaiten duqueitenic: bata harturen da, eta bercea vtziren.

36 Biga içanen dirade landán: bata harturen da, eta bercea vtziren.

37 Orduan ihardeſten dutela, erraiten draucate, Non Iauna? Eta harc erran ciecén, *Non-ere *içanen baita* gorputza, hara bilduren dirade arranoac-ere.

Matth. 24. 28.

CAP. XVIII.

1 *Othoitzea.* 2 *Alhargunac faſchatzen çuen iugea* 7 *Elegituey iuſtitia eguinen.* 8 *Fedea.* 9 *Phariſeuaren othoitzea,* 13 *Publicanoarena.* 14 *Humilitatea.* 16 *Ceruëtaco reſumá noren:* 18 *eta hura norc heretaturen.* 22 *On gucién ſaltzeaz eta paubrey emaitcaz.* 23 *Abratſéz.* 28 *Gucia Chriſtgatic vtzi dutenéz.* 31 *Nola paſſionatu behar den Chriſtec aitzinetic diſcipuluey erraten.* 35 *Itſua arguitu.*

1 ETa erran ciecen comparationebat-ere *ſin hunetaracotz* * ecen bethi othoitz eguin behar dela, enoyatu gabe:

Ecc. 18.12. *rom.* 12. 12 *i. theſ.* 5. 17

2 Cioela, Iugebat cen hiri batetan Iaincoaren beldur etzenic, eta nehorçaz conturic eguiten etzuenic:

3 Eta cen hiri hartan *emazte* alhargumbat, eta ethor cedin harengana, cioela, Eguidac iuſtitia neure partida contraſtaz.

4 Eta *harc* etzuen deus eguin nahi vkan dembora lucez: baina guero erran ceçan bere baithan, Iaincoaren beldur ezpanaiz-ere eta ne-

horçaz conturic ez eguitenagatic:

5 Badaric-ere ceren fafcheria emaiten baitraut alhargun hunec, iuftitia eguinen draucat, fineã-ere ethorriz buruä hauts eztieçadan.

6 Eta dio Iaunac, Ençuçue cer iuge gaichto harc erraiten duen:

7 Bada Iaincoac eztraue iuftitia eguinen bere elegitu gau eta egun hari oihuz dagozcaney, hayén alde afferretzera luçatzen badu-ere?

8 Erraiten drauçuet, ecen hayén mendequioa eguinen duela farri. Baina guiçonarẽ Semea dathorrenean, eridenen othe du federic lurrean?

9 Eta erran ciecén bere buruëtan iufto ciradela fida ciraden batzuey, eta berceac deuf-ere eftimatzen etzituzteney, comparatione haur:

10 Bi guiçon igan içan ciraden tẽplera othoitz eguitera, bata Pharifeu eta bercea publicano:

11 Pharifeuac cegoela gauça hauçaz bere baithan othoitz eguiten çuen, Iaincoá, efquerrac emaiten drauzquiat ceren ezpainaiz berce guiçon harrapariac, iniuftoac, adulteroac beçala: edo publicano haur beçala-ere.

12 Aftean biguetan eguiten diat barur, poffeditzen ditudan gauça guçietaric hamarrenac emaiten citiát.

13 Eta publicanoac vrrun cegoela, etzituen are beguiac-ere cerurat altchatu nahi: baina bere bulharrari ceraunfón, cioela, Iauna, amatiga aquit, *othoi* niri bekatoreoni.

14 Badiotfuet, iautfi içan dela haur iuftificaturic bere etcherat, eta ez bercea: * ecen bere bu-

Luke 14. 11
Mat. 23. 12

ruä goratzen duen gucia, beheraturẽ da: eta bere buruä beheratzen duena, goraturen da.

Matth. 19. 13 *marc* 10.13

15 * Eta ekarten cituzten harengana haour chipiac-ere, hec hunqui litzançat: eta hori ikus ceçatenean diſcipuluéc, mehatcha citzaten.

16 Baina Ieſuſec haourtchoac beregana deithuric, erran ceçan, Vtzitzaçue haourtchoac enegana ethortera, eta eztitzaçuela empatcha: ecen hunelacoén da Iaincoaren reſumá.

17 Eguiaz erraiten drauçuet, norc-ere ezpaitu recebituren Iaincoaren reſumá haourtchoac beçala, eztela ſarthuren hartan.

Matth. 19. 16 *marc* 10.17

18 * Orduan interroga ceçan cembeit iaunec, cioela, Magiſtru oná, cer eguinez, vicitze eternala poſſedituren dut?

19 Eta erran cieçon Ieſuſec, Cergatic deitzen nauc ni on? nehor eztuc onic bat baicen, *eta hura*, Iaincoa.

Exo. 20. 14

20 Manamenduac badaquizquic, * Eztuc adulteraturen, Eztuc hilen, Eztuc ebatſiren, Eztuc teſtimoniage falſuric erranen, Ohoraitzac eure aita eta eure ama.

21 Eta harc erran ceçan, Horiac guciac beguiratu citiát neure gaztetaſſunetic.

22 Eta Ieſuſec hori ençunic errã cieçón, Oraino gauçabat falta çaic: duán gucia ſal eçac eta eman iecec paubrey: eta vkanen duc theſaurbat ceruän: eta athor, arreit niri.

23 Eta hura gauça horiac ençunic, triſte cedin: ecen guciz abratſa cen.

24 Eta ikuſſiric Ieſuſec hura haguitz triſtetu

cela, errã ceçan, Cein gaitz den onhaſſundunac Iaincoaren reſumán ſar ditecen!

25 Ecen errachago da cablebat ſar dadin orratzaren çulhotic, ecen ez abratſa ſar dadin Iaincoaren reſumán.

26 Eta *haur* ençun vkan çutenéc errã ceçaten, Eta nor ſalua ahal daite?

27 Eta harc erran ceçan, Guiçonac baithã impoſſible diraden gauçác, poſſible dirade Iaincoa baithan.

28 * Eta erran ceçan Pierriſec, Huná, guc vtzi citiagu gauça guciác, eta iarreiqui gaitzaizquic hiri.

Matth. 19. 27 marc 10 28.

29 Eta harc errã ciecén, Eguiaz erraiten drauçuet, nehor eztela vtzi duenic etchea, edo aitamác, edo anayeac, edo emaztea, edo haourrac Iaincoaren reſumaren cauſaz,

30 Non vnguiz guehiago recebi ezteçan dem bora hunetan, eta ethorteco den ſeculán vicitze eternala.

31 *Eta harturic hamabiac erran ciecen, Huná, igaiten gara Ieruſalemera, eta complituren çaizquió, guiçonaren Semeari Prophetéz ſcribatu içan diraden gauça guciac.

Matth. 20. 17 marc 10. 32.

32 Ecen Gentiley liuraturen çaye, eta eſcarniaturen eta iniuriaturen eta thuſtaturen da.

33 Eta açotatu duqueitenean, hilen duté: baina hereneco egunean reſuſcitaturen da.

34 Eta hec gauça hautaric etzeçaten deus adi: eta ciraden hitz hauc hetaric eſtaliac, eta erraiten ciradenac etzituzten aditzen.

Matth. 26. 29. *marc* 10. 46.

35 * Eta guertha cedin hura Iericorát hurbiltzen cela, itſubat baitzén iarria bide bazterrean eſque cegoela.

36 Eta *harc* ençun ceçanean populua iragaiten, galde eguin ceçan, hura cer cen.

37 Eta erran cieçoten ecen Ieſus Nazareno iragaiten cela.

38 Orduan oihu eguin ceçan, cioela, Ieſus Dauid-en ſemeá, auc pietate niçaz.

39 Eta aitzinean ioaiten ciradenéc mehatchatzen çutén ichil ledinçát: baina harc vnguiz oihu guehiago eguitē çuen, Dauid-en ſemea, auc pietate niçaz.

40 Eta Ieſuſec guelditurik mana ceçan ekar lequion beregana, eta hura hurbildu içan cenean, interroga ceçan,

41 Cioela, Cer nahi duc daguiadan? Eta harc erran ceçan, Iauna, viſtá recebi deçadan.

42 Eta Ieſuſec erran cieçón, recebi eçac viſtá: eure fedeac ſaluatu au.

43 Eta bertan ikus ceçan, eta hari iarreiquiten çayón, glorificatzen çuela Iaincoa: Eta populu guciac *hori* ikuſſiric eman cieçon laudorio Iaincoari.

CAP. XIX.

2 *Zaccheo deithu.* 12 *Cerbitzariéy eman içan çaizten marcoac.* 17 *Chriſten etſayén punitionea* 28 *Chriſt Ieruſalemen ſartzen.* 39 *Baque, Gloria.* 41 *Ieruſalemerē deſtructionea Chriſtec aitzinetic erraiten.* 44 *Viſitationezco demborá.* 45 *Marchantac templetic iraizten:*

1 Ta ſarthuric Iericon, iragaiten cen.

2 Eta huná, Zaccheo deitzen cẽ guiçõbat, eta hura cen publicano principal, eta abrats:

3 Eta ikuſſi nahiz çabilan, cein cen Ieſus: eta ecin ceçaqueen gendetzearen cauſaz: ecẽ thaillu chipitaco cen.

4 Eta aitzinera laſter eguinic igan cedin baſſa ficotze batetara, hura ikus leçançat: ecen handic iragan behar çuen.

5 Eta leku hartara ethor cedin beçala goiti behaturic Ieſuſec ikus ceçan hura: eta erran cieçõ, Zaccheo, haitſa lehiatuqui: ecen egun hire etchean egon behar diat.

6 Orduan *haur* iauts cedin lehiatuqui, eta recebi ceçan hura alegueraqui.

7 Eta *hori* ikuſſiric guciéc murmuratzen çutẽ, cioitela, Ecen guiçon vicitze gaichtotaco batenean ſarthu cela, alogea ledinçát.

8 Eta han cegoela Zaccheoc erran cieçón Iaunari, Huná, neure onén erdiac, Iauna, emaiten diraizteat paubrey: eta baldin deus nehori bidegabequi edequi badraucat, rendatzen diat halaco laur.

9 Orduan Ieſuſec erran cieçón, Egun ſaluamẽdua etche huni eguin içan ciayóc, ceren haur-ere Abrahamen ſeme baita.

10 * Ecen ethorri içan da guiçonarẽ Semea galdu içan cena bilha eta ſalua leçançat. *Matth.* 18 12

11 Eta hec gauça hauc ençuten cituztela, con-

tinuatzen çuen, eta erran ceçan comparationebat, ceren baitzén Ierusalemeco aldean, eta ceren vſte baitzutén bertan Iaincoaren reſumá manifeſtaturen cela.

Matth. 25. 14.

12 Erran ceçan bada, * Guiçon noblebat parti cedin leku vrrun batetara, reſuma baten conqueſtatzera, guero itzultzecotán.

13 Eta deithuric hamar cerbitzari bereric, eman cietzén hamar marco, eta erran ciecén, Traffica eçaçue nathorren artean.

14 Eta bere ciuitatecoéc çaritzoten gaitz, eta igor cieçoten embachadorebat guibeletic, cioitela, Eztugu nahi horrec regna deçã gure gainean.

15 Eta guertha cedin itzuli cenean reſumá cõqueſtaturic, mana baitzeçan dei lequizquion dirua eman cerauen cerbitzariac, laquiançat norc cer traffica eguin çuen.

16 Ethor cedin bada lehena, cioela, Iauna, hire marcoac hamar marco irabaci citic.

17 Eta *harc* erran cieçón, Vngui duc cerbitzari oná: ceren gauça chipian leyal içan baitaiz, auc bothere, hamar hiriren gainean.

18 Eta bercea ethor cedin, cioela, Iauna, hire marcoac eguin citic borz marco.

19 Eta *harc* huni-ere erran cieçón, Hi-ere aicén borz hiriren gaineco.

20 Eta bercea ethor cedin, cioela, Iauna, huná hire marcoa, cein eduqui baitut gorderic oihal batetan:

21 Ecen hire beldur içan nauc, ceren baitaiz

guiçon

guiçon gogorra: hartzen duc eçarri eztuana, eta biltzen duc erein eztuana.
22 Orduan *harc* erran cieçón, Eure ahotic iugeaturē aut, cerbitzari gaichtoá: bahaquian ecē guiçon gogorra naicela, hartzen dudala eçarri eztudana, eta biltzen dudala erein eztudana:
23 Nola beraz eztuc ene diruä banquean eman, eta nic hura lucuruarequin erekarri bainuqueen?
24 Eta preſent ciradeney erran ciecen, Edequi eçoçue marcoa, eta emoçue hamar dituenari.
25 Eta *hec* erran cieçoten, Iauna, bacitic hamar marco.
26 * Hala diotſuet, ecē duen guciari emanē çayola, eta eztuenari, duena-ere edequiren çayola.
27 Guehiago, ene etſay nic hayén gainean regna neçan nahi vkan eztuten hec, ekatzue huna eta hil itzaçue ene aitzinean.
28 Eta gauça hauc erranic, aitzinean ioaiten cen Ieruſalemerat igaiten cela.
29 * Eta guertha cedin, hurbildu cenean Bethphagera eta Bethaniara, Oliuatzetaco deitzen den mendi aldera, igor baitzitzan bere diſcipuluetaric biga,
30 Erraiten çuela, Çoazte çuen aurkaco burgura: hartan ſarthu eta, eridenen duçue aſto-vme arbat eſtecatua, egundano nehor gainean iarri etzayonic: hura lachaturic ekardaçue.
31 Eta baldin nehorc galde badaguiçue, Cergatic lachatzen duçue? Hunela erranen draucaçue, Ceren Iaunac hunen beharra baitu.

Luc 8. 18. *mat.* 13. 12 *eta* 25. 39. *marc* 4. 25

Mat. 21. 1. *marc.* 11. 1.

t.i.

32 Eta ioanic igorri içan ciradenec eriden çuten erran cerauen beçala.

33 Eta hec afto-vmea lachatzẽ çutela, erran ciecen haren iabéc, Cergatic lachatzen duçue afto-vmea?

34 Eta hec erran ceçaten, Cerẽ Iaunac hunen beharra baitu.

Mat. 21. 7. *ioan.* 12. 14

35 * Eta eraman ceçaten hura Iefufgana, eta eçarriric berén abillamenduac afto-vme gaineã, eçar ceçaten gainean Iefus.

36 Eta hura cioala, hedatzen cituzten berén abillamenduac bidean.

37 Eta ia Oliuatzetaco mendi ondora hurbiltzen cela, has cedin difcipulutze gucia alegueraz Iaincoaren laudatzen ocengui, ikuffi vkan cituzten verthute guciacgatic,

38 Erraiten çutela, Benedicatu *dela* Iaunaren icenean ethorten den Reguea: baquea *dela* ceruän eta gloria *leku* gorenetan.

39 Orduan gendetzeco Pharifeuetaric batzuc erran cieçóten, Magiftruá, mehatcha itzac eure difcipuluac.

40 Eta harc ihardeften cuela erran ciecén, Erraiten drauçuet, baldin ichil baditez hauc, bertan harriéc oihu eguinen dutela.

41 Eta hurbildu cenean, ikuffiric hiria, nigar eguin ceçan haren gainean, cioela,

Berr. 21. 6. *mat.* 24. 1 *marc* 13. 1.

42 O baldin hic berere eçagutu vkã bahitu eure iornata hunetan berere, * eure baquearen gau çác! Baina oraĩ eftaliac diaudec hire beguietaric

43 Ecen ethorriren dituc egunac hire gainera,

eta eure etſayéc aſſetiaturen auté trancheaz, eta inguraturen, eta herſturen alde gucietaric.
44 Eta arraſaturen auté hi, eta hire haour hitan barna diradenac: eta eztié vtziren hitan harria harriaren gainean: ceren ezpaituc eçagutu eure viſitationearen demborá.
45 *Eta ſarthuric templean, has cedin, hartan ſal tzen eta eroſten ari ciradenén cãpora egoizten.
46 Cioſtela, Scribatua da, * Ene etchea orationetaco etchea da, *eta çuec hura gaichtaguin lece eguin duçue.
47 Eta iracaſten ari cen egun oroz templean: *eta Sacrificadore principalac eta Scribác eta populuco principalac hura hil eraci nahiz çabiltzan.
48 Baina etzutén erideiten cer eguin ahal leçaqueoten: ecen populu gucia cen attento harẽ ençutera.

Matth. 21. 12. *marc* 11. 11
Eſa. 56. 7.
Hiere. 7. 11
Matth. 21. 15. *marc* 11. 17.

CAP. XX.

2 *Chriſt bere authoritateaz Sacrificadoréc interogatzẽ* 4 *Ioanneſen Baptiſmoa.* 9 *Laborariey alocatu içan çayen mahaſtia.* 15 *Seme primua laborariéc hil.* 17 *Harri arbuyatu içana Chriſt.* 19 *Sacrificadoréc hil nahi Chriſt.* 22 *Tributaren emaitea.* 27 37 *Reſurrectionea.* 29 *Çazpi ſenhar vkan cituen emaztea* 41 *Chriſt Dauid-en ſeme.* 46 *Scribác nolaco.*

* Ta guertha cedin egun hetaric batez, harc populua iracaſten çuela templean, eta euangelizatzen cegoela, ethor baitzitecẽ Sacrificadore

Matth. 21. 24
marc 11. 2

principalac eta Scribác, Ancianoequin,
2 Eta erran cieçoten, Erraguc cer authoritatez gauça horiac eguitē dituán, edo nor den hiri authoritate hori eman drauana.
3 Eta ihardeſten çuela Ieſuſec erran ciecén, Interrogaturen çaituztet nic-ere çuec gauça batez: erradaçue bada niri,
4 Ioanneſen baptiſmoa cerutic cen, ala guiçonetaric?
5 Eta hec baciharducaten berén artean, cioitela, Baldin erran badeçagu, Cerutic: erranen du, Cergatic beraz eztuçue ſinhetſi hura?
6 Eta baldin badarragu, Guiçonetaric: populu guciac lapidaturen gaitu: ecen ſegur daducate, Ioannes Propheta cela.
7 Ihardets ceçaten bada, etzaquitela nōdic *cen*
8 Orduan Ieſuſec erran ciecén, Nic-ere eztraucuet erranen cer authoritatez gauça hauc eguiten ditudan.
9 Orduán has cedin populuari comparatione hunen erraiten, * Guiçon batec landa ceçan mahaſtibat, eta aloca ciecén hura laborariey, eta dembora lucez campoan egon cedin.

Eſa. 5. 1. *hiere.* 2. 21. *mat.* 21. 33 *marc.* 12. 1.

10 Eta ſaſoineā igor ceçan laborari hetara cerbitzaribat, mahaſtico fructutic lemotençat: baina hec hura cehaturic igor ceçaten hutſic.
11 Eta continua ceçan berce cerbitzari baten igortera: baina hec haur-ere cehaturic eta gaizqui tractaturic igor ceçaten hutſic.
12 Eta cōtinua ceçan herenarē igortera: baina hec haur-ere çaurthuric egotz ceçaten cāpora.

13 Orduan erran ceçan mahafti iabeac. Cer eguinen dut? igorriren dut neure feme maitea: aguian haur dacuffatenean ohoraturen duté:
14 Baina hura ikuffiric laborariéc propos eduqui ceçaten. cioitela, Haur da primua: çatozte, hil deçagun haur, heretagea gure dençat.
15 Eta egotziric hura mahaftitic campora, hil ceçaten. Cer bada eguinen draue haey mahafti iabeac?
16 Ethorriren da eta defeguinen ditu laborari hec, eta emanen draue mahaftia berce batzuey. Eta *haur* ençun çutenean erran ceçaten, Hala guertha eztadila.
17 Harc orduan hetarat behaturic dio, Cer da bada fcribatua den hura, * Edificaçaléc arbuyatu duten harria cantoin buru eguin içan da?
18 Harri haren gainera eroriren den gucia, çathicaturen da: eta noren gainera eroriren baita, hura du chehecaturen.

Pfal. 118. 22.
efa. 28. 16.
act. 4. 11.
rom. 9. 33.
1.*pier.* 2. 6.

19 Orduan aiher ciraden Sacrificadore principalac eta Scribac haren gainean efcuén eçartera ordu hartan berean: baina populuaren beldur ci tecen: ecen eçagutu vkan çutén hayén cõtra erran çuela comparatione haur.
20 Eta *hura* gogoatzẽ çutela, igor citzaten efpiác iufto ciradela irudi eguiten çutela, hura hitzean hatzaman leçatençat, Gobernadorearen feignorián eta botherean eçar leçatençat.
21 * Eta *hec* interroga ceçaten hura, cioitela, Magiftruá, baceaquiagu vngui erraiten eta iracaftẽ duala, eta ezagoela perfonara behá, baina Iain-

Matt. 22. 16.
marc 12. 13

coaren bidea eguiazqui iracaſten duala.

22 Bide dugu eman tributic Ceſari, ala ez?

23 Eta adituric hayén fineciá, erran ciecén, Cer gatic tentatzen nauçue?

24 Eracuſtaçue dinerobat: norenac ditu imagina eta ſcribua? Eta ihardeſten çutela erran ceçaten, Ceſarenac.

Rom. 13. 7 25 Orduan erran ciecén, * Renda ietzoçue beraz Ceſaren diradenac, Ceſari: eta Iaincoaren di radenac, Iaincoari.

26 Eta ecin haren hitza reprehenditu vkan du té populuaren aitzinean: eta miraz iarriric haren repoſtaren gainean ichil citecen.

Matth. 22. 23 *marc* 12. 18. 27 * Orduan hurbil cequizquion Sadduceu batzu (ceinéc vkatzen baituté reſurrectionea) eta interroga ceçaten.

Deut. 25. 5 28 Cioitela, Magiſtruá, * Moyſeſec ſcribatu diraucuc, Baldin cembeiten anayea hil badadi emazte duelaric, eta haourric gabe hil badadi, har deçan haren anayeac haren emaztea, eta eguin dieçón leinu bere anayeri.

29 Bada çazpi anaye içan dituc, eta hetaric lehena emazte harturic hil içan duc, haourric gabe.

30 Eta har ciecán hura bigarrenac, hura-ere hil cidian haourric gabe.

31 Guero herenac har cieçán hura, eta halaber çazpiec-ere: eta etzeçatean haourric vtzi, eta hil cituán.

32 Eta gucién ondoã hil ciedián emaztea-ere.

33 Reſurrectionean bada hetaric ceinẽ emaz-

te içanẽ da? ecen çazpiéc vkan dié hura emazte
34 Orduan ihardeſten çuela erran ciecén Ieſu-ſec, Mundu hunetaco haourréc hartzẽ duté ez-conçaz eta hartzen dirade.
35 Baina ſecula harẽ, eta hiletaco reſurrectio-naren vkaiteco digne eridenen diradenéc, eztu-té harturen ezconçaz, ez eztirade harturen.
36 Ecen guehiagoric ecin hil daitezque: ecen Aingueruën pare dirade: eta Iaincoaren ſeme di rade, reſurrectionezco ſeme diradenaz gueroz.
37 Eta hilac reſuſcitatzen diradela, * Moyſeſec-ere eracutſi vkan du berro aldean, dioeneã Iau-na *dela* Abrahamen Iaincoa, eta Iſaac-en Iain-coa, eta Iacob-en Iaincoa.

Exod. 3. 6.

38 Bada Iaincoa ezta hilena, baina viciena: ecẽ guciac hari vici çaizquio.
39 Eta ihardeſten çutela Scribetaric batzuc er ran ceçaten, Magiſtruá, vngui erran duc.
40 Eta guehiagoric etziraden auſartzẽ deuſez haren interrogatzera.
41 * Eta erran ciecén, Nola erraiten duté Chriſt Dauid-en ſeme dela?

Matth. 22 44. *marc* 12. 35

42 Ikuſſiric ecen Dauid-ec berac dioela Pſal-muén liburuän, * Erran drauca Iaunac ene Iau-nari, Iar adi ene eſcuinean,

Pſal. 110. 1

43 Eçar ditzaquedano hire etſayac hire oinén ſcabella.
44 Dauid-ec beraz Iaun hura deitzen du, eta nola da haren ſemé?
45 Eta populu guciac ençuten çuela, erran cie-cén bere diſcipuluey.

Lehẽ 11.43 *mat.* 23.6. *marc* 12. 38.

46 * Beguirauçue Scriba arropa lucequin ebili nahi diradenetaric, eta on dariztenetaric ſalutationey merkatuetan, eta lehen cadirey ſynagoguetan, eta lehen placey banquetetan.

47 Ceinéc ireſten baitituzte *ema* alhargunén etcheac, are luçaqui othoitz eguin irudiz: hec re cebituren duté damnatione handiagoa.

CAP. XXI.

2 Bi dirutcho truncora eman cituen alhargunaz. 7 Mũduaren finaren aitzineco ſignoéz. 8 Chriſt-falſuéz. 12 Perſecutionéz. 14 Iugén aitzinean ihardeſteaz 19 Patientiaz. 20 Ieruſalemeren deſtructioneaz. 27 Azquen iudicioaz. 36 Veillatzeco, eta othoitz eguiteco.

Marc 12. 41.

1 * Ta behatu çuenean ikus citzã abratſac eçarten cituztela bere donoac truncora.

2 Eta ikus ceçan *emazte* alhargun paubrebat ere bi peça chipi eçarten cituela.

3 Eta erran ceçan, Eguiazqui diotſuet, ecen alhargun paubre hunec berce guciéc baino guehiago eçarri vkan duela.

4 Ecen hauc guciéc ſoberaturic dutenetic eçarri vkan duté Iaincoaren oblationetara: baina hunec bere paubreciatic bere ſuſtantia çuen gucia eçarri vkan du.

Lehẽ 19.43 *mat.* 24.1. *marc* 13.1.

5 * Eta batzuc erraiten çutenean templeaz, ecen harri ederrez eta emaitzaz ornatua cela, erran ceçan.

6 Hauc dirade miratzen dituçuenac? ethorri-

ren dirade egunac ceinetan ezpaita guelditurẽ harria harriaren gainean deſeguin eztadin.

7 Orduan interroga ceçaten hura, cioitela, Magiſtruá, noiz bada horiac içanen dirade? eta cer ſigno *içanen da* horiac ethorri behar diradeneã?

8 *Eta harc erran ceçan, Beguiraúçue ſeduci etzaitezten: ecen anhitz ethorriren dirade ene icenean, dioitela, Ni naiz *Chriſt*: eta dẽbora hure hurbiltzẽ da: etzoaztela bada hayén ondoan.

Epheſ. 5. 6. 2. theſſ. 1. 3.

9 Eta ençun ditzaçuenean guerlác eta ſeditioneac ezalbeitzinteizte icit: ecen gauça hauc lehen ethorri behar dirade: baina ezta bertan fina *içanen*.

10 Orduan erran ciecén, Altchaturen da nationea nationearen contra, eta reſumá reſumaren contra:

11 Eta lur ikaratze handiac içanen dirade lekutic lekura, eta goſſeteac eta içurriteac, eta iciduràc: eta ſigno handiac içanen dirade, cerutic.

12 *Baina gauça hauen gucion aitzinetic bere eſcuac eçarriren dituzte çuen gainean, eta perſecutaturen çaituzte, liuratzen çaituztela ſynaguetara eta preſoindeguietara, eramanic Reguetara eta Gobernadoretara, ene icenagatic.

Matt. 24. 8 marc 13. 9.

13 Eta horiac helduren çaizquiçue teſtimoniagetan.

14 *Eçarçue bada çuen bihotzetan, aitzinetic ez penſatzera nola ihardetſiren duçuen.

Lehẽ. 12. 12 mat. 10. 19 marc 13. 11

15 Ecen nic emanen drauçuet aho, eta iaquite ceini ecin contraſtaturen baitzaizquio, ezeta reſiſtituren çuey contraſtaturen çaizquiçuen guciéc.

16 Halaber liuraturen çarete aitéz eta améz eta anayéz eta ahaidéz eta adifquidéz: eta çuetaric hil eraciren duté:

17 Eta guciéz gaitzetſiac içanen çarete ene icenaren cauſaz.

Mat. 10. 30
18 * Baina çuen buruco bilobat ezta galduren.

19 Çuen patiẽtiáz poſſeditzaçue çuen arimác.

Dan. 9. 27 *mat.* 24. 15 *marc* 13. 14.
20 *Eta ikus deçaçuenean Ieruſaleme gendarmeriaz inguratua, orduan albeitzinequite ecen hurbil datela haren deſtructionea.

21 Orduan Iudean diradenéc ihes albeileguite mendietarát: eta harẽ artecoac retira albeilitez: eta cãpoetan diradenac ezalbeilitez hartan ſar.

22 Ecen mendequiozco egunac dirade hauc, ſcribatuac diradẽ gauça guciac cõpli ditecençat

23 Eta dohain gaiz *emazte* içorrén eta eredoſquiten duqueitenén egun hetan, ecen neceſſitate handia içanen da lur haren gainean, eta hira populu hartan.

24 Eta eroriren dirade ezpataren ahoz, eta captiuo eramanen dirade natione gucietara, eta Ieruſaleme aurizquia içanen da Gentiléz, Gentilén demborác compli daitezqueno.

Eſa. 13. 10 *ezech.* 32. 7 *mat.* 24. 29 *marc* 13. 24.
25 *Orduan içanen dirade ſignoac iguzquian eta ilharguian eta içarretan: eta lurrean afflictione nationetã ez iaquinez cer eguin, orroaz daudela itſaſſoa eta bagác:

26 Hala non guiçonac hilac beçalacaturẽ baitirade iciduraren handiz, eta mundura ethorriren diraden *gaitzén* beguira egoitez: ecen ceruëtaco verthuteac ikaraturen dirade.

27 Eta orduan ikuſſiren duté guiçonaren Semea ethorten dela hodey batetan bothere eta gloria handirequin.

28 Eta gauça hauc eguitē has ditecenean, chuchent albeitzinteizte, eta goiti albeitzinçate çuen buruäc, * ecen hurbiltzen da çuen redemptionea.

Rom. 8. 23.

29 Eta erran ciecén comparatione *haur*, Ikuſquiçue ficotzea eta arbore guciac.

30 Ia hoſtatzen diradela dacuſſaçuenean, ceuron buruz eçagutzen duçue ecen ia hurbil dela vdá.

31 Halaber çuec-ere ikuſſiren duqueçuenean gauça hauc eguiten diradela, eçagut albeitzineçate ecen hurbil dela Iaincoaren reſumá.

32 Eguiaz erraiten drauçuet ecen eztela iraganen mende haur, gauça hauc gucioc eguin daitezqueno.

33 Ceruä eta lurra iraganen dirade, baina ene hitzac eztirade iraganen.

34 *Gogoa eyeçue bada çuen buruëy, çuen bihotzac ſortha eztitecen gormandiçaz, eta hordiqueriaz, eta vicitze hunetaco anſiéz: eta ſubitoqui gainera ethor eztaquiçuen egun hura.

Rom. 13. 13

35 Ecen laço batec beçala attrapaturen ditu lur guciaren gainean habitatzen diradē guciac.

36 Veilla eçaçue bada, dēbora gucian othoitz eguiten duçuela, ethorteco diraden gauça guciey itzurteco digne eguin çaiteztēçat, eta guiçonaren Semearen aitzinean egon ahal çaiteztençat.

37 Eta egunáz templean iracaſten ari cen, eta gauaz Oliuatzetaco deitzen den mendian egoiten cen.

38 Eta populu gucia goicean ethorten cen harengana, templean hura ençun leçançat.

CAP. XXII.

1, 8 *Bazcoa.* 19 *Cenaren inſtitutionea.* 20 *Teſtamentu berria.* 24 *Apoſtoluéc ihardugui bere arteco guehientaſſunaz.* 26 *Chriſt miniſtre.* 32 *Pierriſgatic Chriſtec othoitz eguin.* 34 *Pierriſen arnegamenduaz.* 36 *Mulſáz. Maletáz. Ezpatáz.* 39 *Chriſt othoiztez egon.* 43 *Aingueruäc confortatzen,* 44 *odolez icerdi.* 47 *Iudaſec traditzen.* 57 *Pierriſec vkatzen.* 61 *Chriſtec Pierriſganat behatzen.* 62 *Pierris nigarrez.* 63 *Chriſt eſcarniatzen eta cehatzen.* 70 *Chriſtec Iaincoaren Seme dela cõfeſſatzen.*

Matt. 26. 1 *marc* 14 1.

1 * ETa cen hurbiltzẽ altchagarri gaberico oguién beſtá, Bazco erraiten dena:

2 Eta çabiltzan Sacrificadore principalac eta Scribác nolatan hura hil ahal leçaqueten: ecen populuaren beldur ciraden.

Matth. 26. 14. *marc* 14.13

3 *Baina Satan ſar cedin Iudas icen goiticoz Iſcariot deitzen cenera *cein baitzén* hamabién contuco.

4 Eta hura ioanic minça cedin Sacrificadore principalequin eta capitainequin nola hura liura lieçaqueen.

5 Eta aleguera citecen, eta accorda citecen hari diru emaitera.

6 Eta *harc* prometta ceçan: eta gendetzeric ezliceneań haren haey liuratzeco dembora propiren bilha çabilan.

7 *Ethor cedin bada altchagarri gaberico oguién eguna, ceinetã hil behar baitzen Bazcoa.

Matth. 26. 17. *marc* 14. 12.

8 Eta igor citzan Pierris eta Ioannes, cioela, Ioanic appain ieçaguçue Bazcoa iã deçagũçat.

9 Eta hec erran cieçoten, Non nahi duc appain deçagun?

10 Harc erran ciecén, Huná, hirian farthu eta, bathuren çaiçue guiçombat, pegarbat vr daramala: hari çarreitzate farthuren den etchera:

11 Eta erroçue etcheco aitafamiliari, Magiſtruac erraiten drauc, Non da neure diſcipuluequin Bazcoa ianen dudan oſtatua?

12 Eta harc eracutſiren drauçue gambera handibat appreſtatua: han appain eçaçue *Bazcoa*.

13 Orduan ioanic eriden citzatē gauça guçiac erran cerauen beçala: eta appain ceçatē Bazcoa.

14 *Bada ordu hura ethorri eta, iar cedin mahainean, eta hamabi Apoſtoluac harequin.

Matth. 26. 20. *marc* 14. 18. *ioan* 13. 21

15 Eta erran ciecén, Deſirez deſiratu vkan dut Bazco hunen çuequin iatera, nic ſuffri deçadan baino lehen.

16 Ecen erraiten drauçuet, guehiagoric eztudala ianen hunetaric, compli daiteno Iaincoaren reſumán.

17 Eta copa harturic gratiác rēdatu cituenean erran ceçan, Har eçaçue haur, eta parti eçaçue çuen artean.

18 Ecen erraiten drauçuet eztudala edanen ai-

henaren fructutic, Iaincoaren reſumá ethor daiteno.

Matth. 26. 26. *marc* 14. 22. 1.*cor*.11.24

19 *Eta harturic oguia, gratiác rendatu cituenean, hauts ceçan: eta eman ciecén, cioela, Haur da ene gorputza çuengatic emaiten dena: haur eguiçue ene memoriotan.

20 Halaber copa-ere *eman ciecén*, affal ondoan cioela, Copa haur *da* Teſtamentu berria ene odolean, cein çuengatic iſſurten baita.

Mat. 26. 21 *marc* 14. 18.

21 *Badaric-ere huná, ni traditzen nauenaren eſcua, enequin da mahainean.

ioan 13. 21 *Pſal.* 41. 9.

22 Eta ſegur guiçonarē Semea, * ordenatu içan den beçala badoa: guciagatic-ere maledictione guiçon hari, ceinez traditzen baita.

23 Orduan hec has cequizquión bata berceari galde eguiten elkarren artean, eya cein cen hetaric hura eguinen luena.

24 Eta guertha cedin cōtentionebat-ere hayén artean, cein hetaric eſtimaturen cen guehien.

Matth. 20. 25. *marc* 10. 42.

25 Baina harc erran ciecén, * Nationén reguéc ſeignoriatzen dute hayén gainean, eta hayén gainean authoritate dutenac, vnguiguile deitzen dirade.

26 Baina çueçaz ezta hala: aitzitic çuen arteco handiena biz chipién beçala: eta gobernatzen duena, cerbitzatzen duena beçala.

27 Ecen cein da handiago, mahainean iarriric dagoena, ala cerbitzun ari dena? eza mahainean iarriric dagoena? Bada ni naiz çuen artean cerbitzatzen ari dena beçala.

28 Eta çuec çarete enequin iraun duçuenac ene

tentationétan.
29 Nic bada difpofatzen drauçuet refumá, niri neure Aitac difpofatu vkan drautan beçala.
30 Ian deçaçuençat eta edan ene mahainean ene refumán, * eta iar çaiteztē thronoén gainean iugeatzen dituçuela Ifraeleco hamabi leinuac.
31 Erran ceçan halaber Iaunac, Simon, Simon, huná, *Satanec bihiaren ançora çuen bahatzeco defira dic:
32 Baina nic othoitze eguin diat hiregatic, falta eztadin hire fedea: hic bada noizpait conuertituric confirmaitzac eure anayeac.
33 Eta harc erran cieçón, Iauna, preft nauc hirequin eta prefoindeguira eta heriora ioaitera:
34 *Baina Iefufec errã ceçan, Hiri dioffat Pierris, eztic ioren egun oillarrac, hiruretan ni neçaguála vka deçaqueán baino lehen.
35 Guero erran ciecén, * Çuec igorri çaituztedanean mulfa eta maleta eta çapata gabe, deufen falta içan çarete? Eta hec erran ceçaten, Deufen-ere.
36 Erran ciecén bada, Baina orain mulfa duenac, har beça, halaber maleta-ere: eta eztuenac, fal beça bere arropá, eta eros beça ezpatabat.
37 Ecen erraiten drauçuet oraino behar dela nitan complitu * fcribaturic dagoen haur, Eta gaichtoequin cõtatu içan da. Ecen fegur niçazco gaucéc fin hartzen duté.
38 Eta hec erran ceçaten, Iauna, huná bi ezpata hemen. Eta harc erran ciecén, Afco da.
39 *Guero ilkiric parti cedin coftumatu be-

Matth. 19. 28.
1. *Pier.* 5. 8.
Matth. 26. 34. *marc* 14. 30. *ioan* 13. 38
Matt. 10. 9
Efa. 53. 12. *marc* 15. 28.
Matth. 26 36. *marc* 14. 32. *ioan* 18. 1

çala Oliuatzetaco mendirát: eta iarreiqui içan çaizcan bere diſcipuluac-ere.

40 Eta leku hartara ethorri cenean, erran ciecén, *Othoitz eguiçue ſar etzaitezten tentationetan.

Matth. 26. 41. marc 14. 38.

41 Orduan hura vrrund cedin hetaric harri iraitzi baten inguruä, eta belhauricaturic othoitz eguiten çuen,

42 Cioela, Aitá, baldin nahi baduc iragan eçac copa haur eneganic: badaric-ere ez ene vorondatea baina hirea eguin bedi.

43 Eta aguer cequión Ainguerua cerutic hura confortatzen çuela.

44 Eta herſturatan iarriric othoitze eguiten çuen cineçago, eta cen haren icerdia odol chorta gatzatu lurrera erorten diradenac beçala.

45 Guero orationetic iaiquiric ethor cedin bere diſcipuluetara, eta eriden citzan triſtez lo ceunçala.

46 Eta erran ciecén, Cergatic lo çaunçate? iaiqui çaitezte, eta othoitz eguiçue ſar etzaitezten tentationetan.

47 *Eta hura oraino minço cela, huná, compainiabat, eta Iudas deitzẽ cena, hamabietaric bat, hayén aitzinean ethortẽ cen, eta hurbil cequion Ieſuſi pot leguionçát.

Matth. 26. 47. marc 14. 43. ioan 18. 3.

48 Eta Ieſuſec erran cieçón, Iudas, pot batez guiçonaren Semea traditzen duc?

49 Orduan haren aldean ciradenéc ikuſſiric cer ethorteco cen, erran cieçoten, Iauna, ioren dugu ezpataz?

50 Eta

50 Eta io ceçan hetaric batec Sacrificadore principalaren cerbitzaria, eta edequi cieçon efcuineco beharria.
51 Baina ihardeften çuela Iefufec erran ceçan, Vtzitzaçue *eguitera* hunadrano. Eta haren beharria hunquiric, fenda ceçan hura.
52 Guero erran ciecén Iefufec harengana ethorri ciradẽ Sacrificadore principaley, eta templeco capitainey, eta Ancianoey, Gaichtaguin baten ondoan beçala ilki içan çarete ezpatequin eta vhequin?
53 Egun oroz çuequin nincela templean, eztituçue efcuac hedatu ene gainera: baina haur da çuen oren hura, eta ilhumbearen botherea.
54 * Orduan hatzamanic hura eramã ceçatẽ, eta far eraci ceçaten Sacrificadore fubiranoaren etchean. Eta Pierris iarreiquitẽ çayón vrrũdanic.
55 *Eta fua viztu çutenean falaren erdian, eta elkarrequin iarri ciradenean, iar cedin Pierrisere hayén artean.
56 Eta ikuffi çuenean hura nefcato batec fu bazterrean iarria, hari begui eratchequiric erran ceçan, Haur-ere harequin cen:
57 Baina vka ceçan harçaz, cioela, Emazteá, eztinat eçagutzen hura.
58 Eta appur baten buruän bercebatec hura ikuffiric erran ceçan, Hi-ere hetaric aiz. Baina Pierrifec diotfa, Guiçoná, ez nauc.
59 Eta quafi oren baten buruän, berce batec feguratzen çuen, cioela, Segurqui haur-ere harequin cen: ecen Galileano da.

Matth. 26. 57. *marc* 14. 53. *ioan* 18. 24

Matth. 26. 69. *marc* 14. 66. *ioan* 18. 26.

60 Eta Pierriſec dio, Guiçoná, etzeaquiat cer erraiten duán. Eta bertan oraino hura minço cela, io ceçan oillarrac.

61 Orduan itzuliric Iaunac Pierriſganat beha ceçan: eta orhoit cedin Pierris Iaunaren hitzaz, nola erran vkan ceraucan, * Oillarrac io deçan baino lehen hiruretan vkaturen nauc.

Matth. 26. 34. *ioan* 13. 38

62 Eta camporat ilkiric Pierriſec nigar eguin ceçan mingui.

63 *Eta Ieſus çaducaten guiçonac, truffatzen ciraden harçaz, *eta* cehatzen çutén:

Matth. 26. 67. *marc* 14. 65.

64 Eta hura inguru eſtaliric haren beguithar-teari ceraunſaten, eta interrogatzen çuten, cioitela, Prophetiza eçac nor den hi io auena.

65 Eta anhitz berce gauçaric erraiten çutén haren contra deſondratzen çutela.

66 * Eta arguitu ceneã bil citecẽ populuco Ancianoac, eta Sacrificadore principalac, eta Scribác, eta eramã ceçatẽ hura bere cõſeillu barnera

Matt. 27. 1 *marc* 15. 1. *ioan* 18. 28

67 Cioitela, Hi aiz Chriſt? erran ieçaguc. Eta erran ciecén, Baldin erran badieçaçuet, eztuçue ſinhetſiren:

68 Eta baldin interroga baçaitzatet-ere, eznauçue ihardetſiren, ezeta ioaitera vtziren.

69 Hemendic harát guiçonaren Semea iarria içanen da Iaincoaren verthutearen eſcuinean.

70 Orduan erran cieçoten guciéc, Hi aiz bada Iaincoaren Semea? Eta harc erran ciecén, Çuec dioçue ecen ni naicela.

71 Eta hec erran ceçaten, Cer guehiago teſtimoniage falta gara? ecen gueuroc ençun dugu beraren ahotic.

CAP. XXIII.

1 Chrift Pilaten aitzinean accufatu. 7 Herodefgana igorri [illegible]. 9 Ichilic egon. 11 Hargatic Pilatgana igorri. 14, 20 Pilatec Chrift largatu nahi, 24 hura condemnatzen eta Barabbas largatzen. 27 Emazteac nigarrez Chriftgatic. 28 Ierufalemeren deftructionea. 33 Chrift crucifiatu. 39 Gaichtaguin hareguin vrkatuetaric batec hura blafphematzen. 42 Eta bercea finheften. 44 Herria gucia ilhundu. 45 Templeco vela erdiratu. 47 Centenerac Iaincoa glorificatzen. 51 Iofephec Chrift ohortzen.

1 ETa Vero altcha cedin hayén gendetze gucia, eta eraman ceçaten hura Pilatgana.

2 Eta has citecen haren accufatzen, cioitela, Eriden vkan dugu haur populuaren corrumpitzen, * eta tributén Cefari emaitetic debetatzē ari dela, dioela, bera dela Chrift Reguea.

Matth. 22. 21. marc 12. 17. rom. 13. 7.

3 *Orduan Pilatec interroga ceçan hura, cioela, Hi aiz Iuduén Reguea? Eta harc ihardeften ceraucala, erran ceçan, Hic dioc.

Mat. 27. 11 marc 15. 2. ioan 18. 33

4 Eta erran ciecén Pilatec Sacrificadore principaley eta gendetzey, Hoguenic batre eztut erideiten guiçon hunetan.

5 Eta hec hambat gortzenago ciraden, cioitela. Mouitzen dic populua, iracaften ari dela Iudea gucian, Galilean haffiric hunadrano.

6 Eta Pilatec Galileaz minçatzen ençun cuenean, interroga ceçan, eya Galileano cenez guiçona.

7 Eta eçaguturic ecen hura Herodefen iurifdi-

ctioneco cela, igor ceçan Herodesgana, huraere Ierusalemen cen egun hetan.

8 Eta Herodes Iesus ikussiric aleguera cedin haguitz: ecen aspaldi çuela, haren ikusteco desira çuen, ceren anhitz gauça ençuten baitzuen harçaz: eta sperança çuen cembeit signo ikussiren çuela harçaz eguiten.

9 Eta interroga ceçã anhitz hitzez: baina harc etzieçon deus ihardets.

10 Eta Sacrificadore principalac eta Scribác ceuden han arrogãtqui hura accusatzen çutela.

11 Baina Herodesec bere gendearequin hura menospreciaturic, eta escarniaturic, abillamendu churi batez veztituric, harçara igor ceçan Pilatgana.

12 Eta egun hartan berean adiquisde citecen elkarren artean Pilate eta Herodes: ecen lehen etsay ciraden elkarren artean.

13 Orduã Pilatec, deithuric Sacrificadore prinpalac, eta Gobernadoreac, eta populua, erran ciecén,

Matth 27. 23. *marc* 15. 14. *ioan* 18. 38 *eta* 19. 4.

14 *Presentatu drautaçue guiçon haur populuaren nahatsale beçala: eta huná, nic çuen aitzinean interrogaturic, hoguenic batre eztut eriden guiçon hunetan, çuec accusatzen duçuenetaric:

15 Baina ez Herodesec-ere: ecen igorri vkan çaituztet harẽgana, eta huná, herio mereci duen gauçaric eztrauca eguin.

16 Beraz gaztigatu eta, largaturen dut.

17 Eta behar cerauen bat largatu bestán.

18 Bada iar cedin oihuz elkarrequin gendetze gucia, cioela, Ken ieçaguc haur, eta larga ieçaguc Barabbas,
19 Cein baitzén, hirian eguin içan cen cōbeit mutinationegatic eta heriotzegatic prefoindeguian eçarria.
20 Berriz bada Pilate minça cequién, Iefus largatu nahiz.
21 Baina hec heyagoraz iarten ciraden, erraiten çutela, Crucifica eçac, crucifica eçac hori.
22 Eta harc heren aldian erran ciecén, Baina cer gaizqui eguin du hunec? hiltzeco hoguenic eztut erideiten haur baithan: gaztigaturic beraz largaturen dut.
23 Baina hec hertfen çutén oihu handiz requeritzen çutela, crucifica ledin: eta hayén heyagorác eta Sacrificadore principalenac renforçatzen ciraden.
24 Orduan Pilatec iugea ceçan eguin lequién galde eguiten çutena.
25 Eta larga ciecén mutinationeagatic eta heriotzeagatic prefoindeguian eçarri içan cena, ceinen efcatu içan baitziraden: eta eman ciecén Iefus, nahi lutena leguiten.
26 *Eta hura eramaiten çutela, harturic Simon Cyreneano landetaric heldu cen-bat, hari crutzea gainean eçar cieçotē Iefufen ondoan eramaiteco.

Matth. 27. 32. marc 15.21

27 Eta iarreiquiten çayón gendetze handia populutic eta emaztetaric, hura plaignitzen eta lamentatzen çutela.

28 Baina itzuliric hetarát Iesusec erran ceçan, Ierusalemeco alabác, eztaguiçuela nigarric ene gainean: baina ceuron buruén gainean eguiçue nigar, eta çuen haourrén gainean.

29 Ecen huná, ethorriren dirade egunac ceinétan erranen baitute, dohatsu *dirade* sterilac, eta engendratu eztuten sabelac, eta eredosqui eztuten vgatzac.

30 Orduan hassiren dirade erraiten mendiey, *Eror çaitezte gure gainera: eta mendisquey, e-stal gaitzaçue.

Esa. 2. 19. ose. 10. 8. apoc. 6. 16. eta 9. 6.

31 *Ecen baldin egur hecean gauça hauc eguiten badituzte, eyharrean cer eguinen da?

1. Pier. 4. 17.

32 *Eta eramaiten ciraden berceric bi gaizquiguile-ere harequin hil eraciteco.

Matth. 27. 38. marc 15. 27. ioan 19. 18.

33 Ethorri içan ciradenean bada Bur-heçur deitzen den lekura, han crucifica ceçaten hura, eta gaizquiguileac: bata escuinean eta bercea ezquerrean.

34 Eta Iesusec erraiten çuen, Aitá, barka iecec: ecen etzeaquie cer eguiten dutén. Guero haren abillamenduac partituric, çorte egotz ceçaten.

35 Eta populua han egoiten cen beha cegoela: eta truffatzen ciraden harçaz Gobernadoreac-ere hequin, cioitela, Berceac emparatu vkan ditu, empara beça bere buruä, baldin haur bada Christ Iaincoaren elegitua.

36 Eta truffatzen ciraden harçaz gendarmesac-ere, hurbiltzen çaizcala eta vinagre presentatzen ceraucatela:

37 Eta erraiten çutela, Baldin hi bahaiz Iuduén

Reguea empara eçac eure buruä.

38 Eta cen fcributobat-ere harẽ garayan, letra Grec-ez eta Latinez eta Hebraicoz fcribatua, *hitz hautan*, HAVR DA IVDVEN REGVEA.

39 Eta gaizquiguile vrkatuetaric batac blafphematzen çuen hura, cioela, Baldin hi bahaiz Chrift, empara eçac eure buruä eta gu.

40 Baina ihardeftẽ çuela berceac reprotcha ceçan hura, cioela, Ezaiz Iaincoarẽ berere beldur, ikufsiric ecen condemnatione berean aicela?

41 Eta gu behinçat iuftoqui: ecen eguin ditugunén merecituac recebitzen citiagu: baina hunec eztic deus gaizquiric eguin.

42 Eta erran cieçón Iefufi, Orhoit albeitẽdi niçaz, Iauna, ethor adinean eure refumara.

43 Orduan errã cieçón Iefufec, Eguiaz erraitẽ drauat, egun enequin içanen aicela paradifoan.

44 *Eta cen fey orenẽ inguruä, eta ilhũbe eguin cedin lur guciarẽ gaineã bedratzi orenetarano.

45 Iguzquia-ere ilhund cedin, * eta templeco velá erdira cedin artetic.

46 Eta oihu eguinic voz hãdiz Iefufec dio, * Aitá, hire efcuetã eçarten diat neure fpiritua. *Eta haur erranic renda ceçan fpiritua.

47 *Eta ikufsiric Centenerac cer eguin içan cen, glorifica ceçan Iaincoa, cioela, Eguiazqui guiçon haur iufto cen.

48 Eta fpectacle hartara bildu içan ciradẽ gendetze guciac, ikufsiric eguin içan ciradẽ gauçác bere bulharrey ceraunftela itzultzen ciraden.

Marc 15. 33.
Matth. 27. 51.
marc 15. 38.
Pfal. 31. 5.
Matth. 27. 50.
marc 15. 37.
ioan 19. 30
Matth. 27. 54.
marc 15. 39.

49 Eta ceuden haren eçagunac guciac vrrun, eta emazte elkarrequin hari Galileatic iarreiqui içan çaizcanac, gauça hauc ikuſten cituztela.

Matth. 27. 57. marc 15 42. ioan 19. 38

50 *Eta huna, Ioſeph çaritzan guiçõbat, conſeiller, guiçon ona eta iuſtoa:

51 (Hunec etzuen conſentitu hayén cõſeilluan ez eguitatean) Iuduén Arimathea hirico, eta hura-ere Iaincoaren reſumaren beguira cegoen:

52 Hura ethorriric Pilatgana, eſca cedin Ieſuſen gorputzaren.

53 Eta hura erautſiric eſtal ceçan mihiſſe batez, eta eçar ceçan monumẽt batetan cein baitzén arroca batetan ebaquia, ceinetan oraino nehor ezpaitzén eçarri içan.

54 Eta cen preparationeco eguna, eta Sabbath eguna haren *ondoan* heldu cen.

55 Eta iarreiquiric harequin Galileatic ethorri içan ciraden emaztec-ere mira ceçaten monumenta, eta nola eçarri içan cen haren gorputza.

56 Guero itzuli ciradenean appreſta citzaten vſſainac eta vnguentuac, eta Sabbathoan repoſa citecen, manamenduaren araura.

CAP. XXIIII.

2, 9 *Emaztéc Chriſt reſuſcitatu dela denuntiatzen.* 13 *Bi bideazcori Chriſt aguertzen,* 36 *eta hamequey.* 41 *Hayén incredulitateaz.* 43 *Chriſtec reſuſcitatuz gueroztic ian.* 47 *Penitentiá. Bekatuen barkamẽdua.* 48 *Apoſtoluac Chriſten teſtimonio.* 49 *Haey Spiritu ſaindua promettatzen.* 50 *Chriſt Apoſtoluac benedicaturic,* 51 *cerurat igaiten,* 52 *eta hayéc adoratzen.*

1 * BAina afteco lehen *eguneam*, guciz goiz ethor citecen monumentera, ekarten cituztela appaindu cituztén vffain onac: eta cembeit *emazte* hequin.

Marc 16. 1
Ioan. 20. 1.

2 Eta eriden ceçaten harria monumentetic aldaratua.

3 Eta farthu ciradenean etzeçaten eriden Iefus Iaunaren gorputza.

4 Eta guertha cedin hec halacotz duda handitan ciradela, huná bi guiçon eriden baitzitecen han, chiftmift ançora arguitzen çuten abillamendutan.

5 Eta nola icituac baitziraden, eta beheititzen baitziraden beguithartez lurrera *guiçon hec* erran ciecén, Cergatic hilén artean bilhatzen duçue vici dena?

6 Ezta hemen, baina refufcitatu da :*orhoit çaitezte nola errã cerauçuen oraino Galilean cela,

Lehen 9. 22
mat 17. 23
marc 9. 31.

7 Cioela, Behar da guiçonaren Semea liura dadin vicitze gaichtotacoen efcuetara, eta crucifica dadin: eta hereneco egunean refufcita dadin.

8 Eta orhoit citecen haren hitzéz.

9 Eta monumentetic itzuli ciradenean, conta cietzén gauça hauc guciac hamequey, eta berce guciey.

10 Eta ciraden Maria Magdalena eta Ioanna eta Maria Iacquefen *ama*, eta berce hequin ciradenac, gauça hauén Apoftoluey erraileac.

11 Eta irudi cequiztén erguelqueria beçala hayén hitzac, eta etzitzaten finhets.

Ioan. 20. 6. 12 *Baina Pierrifec iaiquiric lafter ceguian monumentera, eta ikartzera beheitituric ikus citzã mihiffe hutfac bere gain eçarriac: guero ioan ce din bere baithan mireftẽ çuela eguin içã cenaz.

Marc 16. 12. 13 * Eta huná, hetaric biga ioaiten ciraden egun hartan berean burgu batetara hiruroguey ftadio Ierufalemetic vrrun, Emaus deitzen cenera:

14 Eta minço ciraden elkarren artean heldu içan ciraden gauça hauçaz guciéz.

15 Guertha cedin bada hec minço ciradela eta ciharducatela, Iefus-ere hæy hurbilduric ioan baitzedin hequin batean.

16 Baina hayen beguiac luluratuac ceuden hura eçagut ezleçatençát.

17 Eta erran ciecén, Ceric dirade ioaiten çaretela çuen artean compartitzen dituçuen hitz horiac, eta *cergatic* çarete trifte?

18 Eta ihardeften çuela batac Cleopas deitzen cenac, erran cieçón, Hi euror aiz Ierufalemen arrotz, eta eztaquizquic hartan egun hautan eguin içan diraden gauçac?

19 Eta harc erran ciecén, Cer gauça? Eta erran cieçoten, Iefus Nazarenoaz, cein içan baita gui çon Propheta, eguinez eta erranez botheretfua, Iaincoaren eta populu guciaren aitzinean.

20 Eta nola hura liuratu vkã dutén Sacrificadore principaléc eta gure Gobernadoréc herioarẽ condemnationera, eta crucificatu vkan dutén.

21 Eta guc fperança guendián hura cela Ifrael redemitu behar çuena: badaric-ere horién gucion gainera, egun duc herén eguna gauça hauc

eguin içan diradela.

22 Baina gure arteco emazte batzuc-ere icitu guiaitié, cein guciz goiz monumentean içan baitirade:

23 Eta eriden eztutenean harē gorputza, ethorri içan dituc, dioitela vifionebat-ere Ainguerueñic ikuffi vkan dutela, hura vici dela dioitenenic

24 Eta ioan içan dituc gurequin ciradenetaric batzu monumentera, eta hala eriden dié nola emaztéc errã baitzuten: baina bera eztié ikuffi.

25 Orduan harc erran ciecen, O adimendu gabeac, eta Prophetéc erran dituzten gauça gucién finheftera bihotz berantcorretacoac!

26 Etzena behar Chriftec gauça horiac fuffri citzan, eta bere glorian far ledin?

27 Guero haffiric Moyfes baitharic eta Propheta gucietaric, declaratzen cerauzten Scriptura gucietan harçaz beraz ciraden gauçác.

28 Eta hurbil citecen ioaiten ciraden burgura, eta harc vrrunago ioaitera irudi eguiten çuen.

29 Baina bortcha ceçaten, cioitela, Ago gurequin: ecen arratfa duc, eta eguna duc beheratu. Sar cedin bada hequin egoitera.

30 Eta guertha cedin hequin mahainean iarriric cegoela, oguia harturic gratiác renda baitzitzan, eta hautfiric eman baitziecén.

31 Orduan irequi citecen hayén beguiac, eta eçagut ceçaten hura: baina hura ken cedin hayén aguerritic.

32 Eta erran ceçaten elkarren artean, Etzena gure bihotza erratzen gutan, minço çaicunean

bidean, eta declaratzen cerauzquigunean Scripturác?

33 Eta iaiquiric ordu hartan berean itzul citecen Ierusalemera, eta eriden citzaten elkargana bilduac hamecác, eta hequin ciradenac:

34 Erraiten çutela, Resuscitatu da Iauna eguiazqui, eta aguertu içan çayó Simoni.

35 Hec-ere conta citzaten bideco gauçác, eta nola heçaz eçagutu içan cen oguiaren hausteã.

Marc 16. 14. *ioan.* 20 19

36 * Eta gauça hauçaz minço ciradela, presenta cedin Iesus bera hayén artean, eta erran ciecén, Baquea *dela* çuequin.

37 Baina *hec* trublaturic eta icituric, vste çutén spiritubat çacussatela.

38 Orduan erran ciecén, Cergatic trublatu çarete, eta cergatic pensamenduac igaiten dirade çuen bihotzetara?

39 Ikus itzaçue ene escuac eta ene oinac: ecen hura bera naiz ni, hazta neçaçue, eta mira: ecen spirituac haraguiric ez heçurric eztu, nola nic dudala baitacussaçue.

40 Eta gauça hauc erran cituenean, eracuts cietzén escuac eta oinac.

41 Baina oraino hec alegueraz sinhesten etzutela, eta miraz ceudela, errã ciecén, Baduçue hemen deus iatecoric?

42 Orduan hec presenta cieçoten arrain erre çathibat, eta ezti orrace batetaric.

43 Eta harturic hayén aitzinean ian ceçan.

44 Eta erran ciecén, Hauc dirade erraiten nerauzquiçuen hitzac, oraino çuequin nincela, e-

cē behar ciradela complitu niçaz Moyſeſen Leguean, eta Prophetetan, eta Pſalmuetan ſcribaturic dauden gauça guciac.

45 Orduan irequi ceçan hayén adimēdua, Scripturén aditzeco.

46 Eta erran ciecén, Hala da ſcribatua eta hala behar cen Chriſtec ſuffri leçan, eta reſuſcita ledin hiletaric hereneco eguneau.

47 Eta predica ledin haren icenean penitentiá eta bekatuén barkamendua natione gucietan, haſſiric Ieruſalemetic.

48 Eta çuec çarete teſtimonio gauça hauçaz: *eta huná nic igorriren dut neure Aitaren promeſſa çuen gainera:

Ioā. 14. 26. eta 15. 26. act. 1. 4.

49 Baina çuec çaudete Ieruſalemeco hirian verthutez garaitic vezti çaitezqueteno.

50 Guero eramā citzan camporát Bethaniarano eta bere eſcuac altchaturic, benedica citzan.

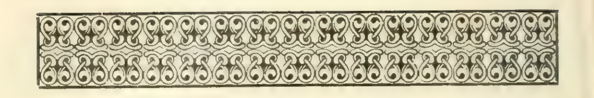
51 * Eta guertha cedin hec benedicatzen cituela, appartaturic hetaric, goiti altcha baitzedin cerurát.

Marc 16. 19. act. 1. 9.

52 Eta hec hura adoraturic itzul citecen Ieruſalemera, bozcario handirequin.

53 Eta ciraden bethi templean, laudatzen eta benedicatzen çutela Iaincoa. Amen.

IESVS CHRISTEN

EVANGELIO SAIN-

DVA S. IOANNEN

ARAVRA.

CAP. I.

1 Chriſt Iainco, 4 Vicitze, 5 eta Argui. 6 Ioanneſec Chriſtez teſtificatzẽ. 12 Iaincoarẽ haourrac cein 17 Gratiá, Chriſtez. 18 Iaincoa nehorc ez ikuſſi. 20 Nola Ioannes eztén Chriſt. 26. 33 Vrezco baptiſmoa. 29 Iaincoaren Bildotſa. 37 Ioanneſen diſcipuluac Chriſti iarreiqui. 40 Andriu, 43 Simon Cephas, Pierris. 44 Philippe deithu. 45, 49 Nathanael, eta haren ſedea.

1 Atsean cen Hitza, eta Hitza cen Iaincoa baithan, eta Iainco cen Hitza.

2 *Hitz* haur cen hatſean Iaincoa baithan.

Coloſ. 1.16. 3 * Gauça guciac *Hitz* har çaz eguin içan dirade: eta hura gabe deus ezta eguin, eguin denic.

4 Hartan cen vicitzea, eta vicitzea cen guiçonén Arguia:

5 Eta Argui hunec ilhumbean arguitzen du: eta ilhumbeac hura eztu comprehenditu.

6 * Içan da guiçon-bat Iaincoaz igorria, Ioannes deitzen cenic.

Mat. 3. 1. *marc* 1. 2. *luc.* 3. 2.

7 Haur ethor cedin teſtimoniage *ekartera* Arguiaz teſtifica leçançat, guciéc harçaz ſinhets leçatençat.

8 Etzén hura Arguia, baina *igorri cen* Arguiaz teſtifica leçançát.

9 * *Haur* cen Argui eguiazcoa, mundura ethorten den guiçon gucia arguitzen duena.

Berriz 812 *eta* 9. 5.

10 Munduan cen, * eta mundua harçaz eguin içan da, eta munduac eztu hura eçagutu.

Heb. 11. 3.

11 Beretara ethorri içan da, eta beréc eztute hura, recebitu.

12 Baina hura recebitu duten guciey, eman dra ue priuilegio Iaincoaren haour içateco, haren icenean ſinheſten duteney:

13 Cein ezpaitirade iayo odoletaric, ez haraguiaren vorondatetic, ez guiçonaren vorondatetic: baina Iaincoaganic.

14 * Eta Hitza haragui eguin içã da, eta habitatu içan da gure artean, (eta * contemplatu vkan dugu harẽ gloriá, gloriá *diot* Aitaganic engẽdratu bakoitzarena beçala) gratiaz eta eguiaz bethea

Mat. 1. 16 *luc* 2. 17. *Mat.* 17. 5. 2.*pier.* 1.17

15 Ioanneſec teſtificatu vkã du harçaz, eta oihu eguin, cioela, Haur da ceinez erraitẽ-bainuẽ, Ene ondoan ethorten dena, ni baino aitzinecoago da: ecen ni baino lehen cen.

16 * Eta haren abundantiatic guciéc recebitu vkan dugu, eta gratia gratiagatic.

Coloſ. 1.19. *eta* 2. 9.

17 Ecen Leguea Moyſeſez eman içan da, *baina* gratiá eta eguiá Ieſus Chriſtez eguin içã da.

1. *Ioan.* 4. 12. 1. *tim.* 6. 16

18 * Iaincoa nehorc eztu ikuſſi egundano, Aitaren bulharrean den ſeme bakoitzac berac declaratu *draucu.*

Matt. 3. 11 *marc* 1. 17. *act.* 13. 25.

19 * Eta haur da Ioanneſen teſtimoniage, Iuduéc Ieruſalemetic Sacrificadoreac eta Leuitác igorri cituztenecoa, hura interroga leçatençat, Hi nor aiz?

20 Eta aithor ceçan, eta etzeçan vka: eta aithor ceçan, *cioela*, Eznaiz ni Chriſt.

21 Orduan interroga ceçaten, Cer beraz? Elias aiz hi? Eta erran ceçan, Eznaiz. Propheta aiz hi? Eta ihardets ceçan, Ez.

22 Erran cieçotē bada, Nor aiz? reſpoſtu deye gunçát igorri gaituzteney: cer dioc eurorrez?

23 Dio, Ni *naiz* deſertuan oihuz dagoenaren voza, *Plana eçaçue Iaunaren bidea, Eſaias Prophetác erran çuen beçala.

Eſa. 40 3. *matth.* 3. 3 *luc* 3. 4.

24 Eta igorri içan ciradenac Phariſeu ciraden.

25 Eta interroga ceçaten hura, eta erran cieçoten. Cergatic beraz batheyatzen ari aiz, baldin hi Chriſt ezpahaiz, ez Elias, ez Propheta?

26 Ihardets ciecén Ioanneſec, cioela, Ni batheyatzen ari naiz vrez, baina çuen artean da bat çuec eçagutzen eztuçuenic:

Mat. 3. 11. *marc.* 1. 7. *luc* 3. 16. *act.* 1. 5. *eta* 11. 16. *eta* 19. 4.

27* Hura da ene ondoan ethorten dena, cein ni baino aitzinecoago baita, ceinen çapataco hedearen lachatzeco ezpainaiz ni digne.

28 Gauça hauc Bethabaran eguin içan ciradē Iordanaz berce aldean, non Ioannes batheyatzen ari baitzén.

29 Biharamunean ikuſten du Ioanneſec Ieſus haren-

harẽgana ethortẽ dela, eta dio, Huná Iaincoaren Bildotſa munduaren bekatuac kencen dituena.

30 Haur da ceinez erraiten bainuẽ, Ene ondoã ethorten da guiçon-bat, cein ni baino aitzinecoago baita, ecen ni baino lehen cen.

31 Eta nic eznuen hura eçagutzen: baina Iſraeli manifeſta daquionçát, halacotz ethorri naiz ni vrez batheyatzera.

32 Orduan *bada* teſtifica ceçan Ioannesec, cioela,* Ikuſſi dut Spiritua iauſten dela vſſo columba baten guiſſán cerutic eta egon-*ere* bacedin haren gainean.

Mat. 3. 16. *marc* 1. 10 *luc* 3. 22.

33 Eta nic eznuen eçagutzen hura: baina vrez batheyatzera igorri nauenac, erran cerautan, Noren gainera ikuſſirẽ baituc Spiritua iauſten, eta egoiten haren gainean, hura duc Spiritu ſainduaz batheyatzen duena.

34 Eta nic dut ikuſſi, eta dut teſtificatu ecen haur dela Iaincoaren Semea.

35 Biharamunean berriz bacegoen Ioannes, eta harenic bi diſcipulu:

36 Eta ikuſſiric Ieſus ebilten, erran ceçan, Hará Iaincoaren Bildotſa.

37 Eta ençun ceçaten hura bi diſcipuluéc min çatzen, eta iarreiqui içan çaizcan Ieſuſi.

38 Eta itzuliric Ieſuſec, eta ikuſſiric hec çarreitzala, dioſte hæy, Ceren bilha çabiltzate? Eta hec erran cieçoten, Rabbi (erran nahi baita hambat nola Magiſtrua) non egoiten aiz?

39 Dioſte, Çatozte eta ikuſſaçue. Ethor citecen eta ikus ceçaten non egoiten cen: eta hura

baithan egon citecen egun hartan: ecen hamar orenén inguruä cen.

40 Cen Andriu Simon Pierriſen anayea, Ioannes minçatzen ençun çuten bietaric eta hari iarreiqui çaizconetaric bata.

41 Hunec eriden ceçan lehenic Simon bere anayea, eta erran cieçón, Eriden diagu Meſſias, (erran nahi baita hambat nola Chriſt.)

42 Eta eraman ceçan hura Ieſuſgana. Eta Ieſuſec harenganat behaturic erran ceçan, Hi aiz Simon Ionaren ſemea: * hi deithurẽ aiz Cephas (hambat erran nahi baita nola harria)

Matth. 16. 18.

43 Biharamunean Ieſus ioan nahi içan cen Galileara eta eriden ceçan Philippe, eta erran cieçon, Arreit niri.

44 Eta Philippe cen Bethſaidaco, Andriuen eta Pierriſen hirico.

45 Erideiten du Philippec Nathanael, eta diotſa, Eriden diagu Ieſus Nazarethecoa, Ioſephen ſemea, ceinez ſcribatu baitu * Moyſeſec Legueã *eta Prophetéc.

Gen. 49. 10 *deut.* 18. 18 *Eſa.* 4. 2 *eta* 40. 10. *eta* 45. 8. *hiere.* 23. 5 *eta* 33. 14. *eze.* 34. 23. *eta* 37. 24. *dan.* 9. 24.

46 Eta erran cieçón Nathanaelec, Nazarethetic deus onic ahal date? Diotſa Philippec, Athor eta ikuſſac.

47 Ikus ceçan Ieſuſec Nathanael harengana ethorten cela, eta erran ceçan harçaz, Huná eguiazco Iſraelitabat ceinetan enganioric ezpaita.

48 Diotſa Nathanaelec, Nondic naçaguc? Ihardets ceçan Ieſuſec eta erran cieçón, Philippec dei ençan baino lehen, ficotze azpian incenean ikuſten indudan.

49 Ihardets ceçan Nathanaelec, eta erran cieçón. Magiſtruá, hi aiz Iaincoaren Semea: hi aiz Iſraeleco Reguea.
50 Ihardets ceçan Ieſuſec, eta erran cieçón, Ceren errã drauadan, Ikuſſi aut ficotze azpian, ſinheſten duc? gauça hauc baino handiagoric ikuſſiren duc.
51 Halaber erran cieçón, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, Hemendic harat ikuſſiren duçue ceruä irequiric, eta Iaincoaren Aingueruac igaiten eta iauſten diradela guiçonaren Semearen gainera.

CAP. II.

1 *Chriſt, vra mahatſarnetara conuertitzen.* 11 *Bere burnaren manifeſtatzen haſſi:* 12 *Capernaumera igan:* 13 *Ieruſalemera igan.* 14 *Saltzaleac templetic iraitzi.* 16 *Iaincoaren etchea.* 19 *Temple deſeguina arreguinen.* 23 *Anhitzec Chriſt baithan ſinheſten.*

1 ETa hereneco eguneaн ezteyac eguin citecen Cana Galileacoã: eta Ieſuſen ama cẽ hã
2 Eta deithu içan cen Ieſus-ere, eta haren diſcipuluac ezteyetara.
3 Eta faltatu cenean mahatſarnoa, bere amác diotſa, Ieſuſi, Mahatſarnoric eztié.
4 Diotſa Ieſuſec, Cer dut nic hirequin emaztea? oraino eztun ethorri ene orena.
5 Dioſte haren amac cerbitzariey, Cer-ere

erran baitieçaçue, eguiçue.

6 Eta ciraden han ſey kuba harrizcoric eçarriac Iuduén purificationearen araura, çaducatenic batbederac birá edo hirurná neurri.

7 Dioſte Ieſuſec, Bethaitzaçue kubác vrez. Eta bethe citzaten garairano.

8 Orduan dioſte, Eraitſaçue orain, eta ekarroçue meſtedoſtalari. Eta ekar cieçoten:

9 Eta daſtatu çuenean meſtedoſtalac vr mahatſarno eguin içan cena (eta etzaquian nondic cen: baina vra karreatu çuten cerbitzariéc baçaquiten) deitzen du ſpoſoa meſtedoſtalac,

10 Eta diotſa, Guiçon guciac lehenic mahatſarno ona eçarten dic, guero vngui edan duquei ten orduã, gaichtoena: *baina* hic beguiratu vkan duc mahatſarno ona oraindrano.

11 Signo hatſe haur eguin ceçan Ieſuſec Cana Galileacoan, eta manifeſta ceçan bere gloriá: eta ſinhets ceçaten hura baithan harẽ diſcipuluéc

12 Guero iauts cedin Capernaumera, bera eta haren amá eta haren anayeac eta haren diſcipuluac: eta egon citecen han, ez anhitz egun.

13 Ecen hurbil cen Iuduén Bazcoa. Igan cedin bada Ieſus Ieruſalemera.

14 Eta eriden citzan templean idi eta ardi eta vſſo columba ſalçaleac, eta cambiadoreac iarriric ceudela.

15 Eta eguinic açotebat kordatoz, guciac egotz citzan templetic, eta ardiac eta idiac: eta cambiadorén monedá iſſur ceçan, eta mahainac itzul citzan.

16 Eta vſſo columba ſalçaley errã ciecén, Ken itçaçue gauça hauc hemendic: eta eztaguiçuela ene Aitaren etcheaz merkatalgoatąco etche.

17 Orduan orhoit citecen haren diſcipuluac e-cen ſcribatua dela, *Hire etcheazco zeloac ni iã niauc.

Pſal. 69. 10

18 Ihardets ceçaten bada Iuduéc eta erran ci-eçoten, Cer ſigno eracuſten draucuc gauça ho-riac eguin ditzán?

19 Ihardets ceçan Ieſuſec, eta erran ciecén, * Deſeguin eçaçue temple haur, eta hirur egu-nez dut altchaturen:

Matth. 26 61. eta 27. 40. marc 14. 58. eta 15. 29

20 Erran ceçaten bada Iuduéc, Berroguey, eta ſey vrthez edificatu içan duc temple haur, eta hic hirur egunez altchaturen duc?

21 Baina hura minço cen bere gorputzazco templeaz.

22 Bada reſuſcitatu cenean hiletaric, orhoit ci-tecen haren diſcipuluac, nola haur erran vkan cerauen: eta ſinhets ceçaten Scripturá, eta Ieſu-ſec erran çuen hitza.

23 Eta Ieruſalemen cenean Bazco beſtán, an-hitzec ſinhets ceçaten haren icenean, ikuſſiric harc eguiten cituen ſignoac.

24 Baina Ieſus bera etzayen fida, ceren harc e-çagutzen baitzituen guciac:

25 Eta ceren ezpaitzuen mengoaric nehorc te ſtifica leçan guiçonaz: ecen berac baçaquiã cer cen guiçonean.

CAP. III.

1 *Nicodemo gauaz Chriſtgana ethorten.* 3 *Vrez eta*

Spirituz ſortzea. 13 *Cerura nor igan.* 14 *Suguea deſertuan.* 15, 16 *Vicitze eternala. Iaincoaren amorioa.* 17 *Saluamendua.* 18 *Fedea.* 19 *Condemnationea. Arguia. Ilhumbea. Obrác.* 22 *Chriſt Iudean batheyatzen ari,* 23 *Ioannes-ere.* 25 *Purificationezco queſtionea.* 33 *Iaincoa eguiati.* 36 *Iaincoaren hirá infidelén gainean.*

1 CEn bada Phariſeuetaric edoceimbat Nicodemo deitzen cenic, Iuduén arteco principaletaric bat:
Haur ethor cedin Ieſuſgana gauaz, eta erran cieçón, Magiſtruá, baceaquiagu ecen Iaincoaganic magiſtru ethorria aicela: ecen nehorc ecin eguin citzaquec hic eguiten di tuán ſigno hauc, Iaincoa harequin ezpada.
3 Ihardets ceçan Ieſuſec eta erran cieçón, Eguiaz eguiaz erraiten drauat, berriz iayo içanen eztenec, ecin ikus deçaquela Iaincoaren reſumá
4 Erran cieçón Nicodemoc, Nolatan guiçona iayo ahal daite çahar denean? ala berriz bere amáren ſabelean ſar eta iayo ahal daite?
5 Ihardets ceçan Ieſuſec, Eguiaz eguiaz erraitē drauát, vrez eta Spirituz iayo eztena, ecin ſar dai tela Iaincoaren reſumán.
6 Haraguitic iayo dena haragui duc: eta Spiritutic iayo dena, ſpiritu duc.
7 Ezteçála mirets ceren erran drauadan, Berriz iayo behar çarete.
8 Haiceac nahi duen lekura diraunſac: eta haren hotſa ençuten duc: baina eztaquic nondic

heldu den ez norat ioaiten den: hala duc ſpiritu tic iayo den gucia.

9 Ihardets ceçã Nicodemoc, eta erran cieçón, Nolatan gauça hauc eguin ahal daitezque?

10 Ihardets ceçan Ieſuſec, eta erran cieçón, Hi aiz Iſraeleco doctor, eta gauça hauc eztituc eçagutzen?

11 Eguiaz eguiaz erraiten drauat, ecen daquigun gauçá erraiten dugula, eta ikuſſi dugun gau çáz teſtificatzen dugula: baina gure teſtimoniagea eztuçue recebitzen.

12 Baldĩ lurreco gauçác errã badrauzquiçuet, eta ſinheſtẽ ezpadituçue? nolatan baldin ceruco gauçác erran badietzaçuet ſinhetſiren duçue?

13 Ecen nehor ezta igan cerura, cerutic iautſi dena baicen, *cein baita* guiçonaren Seme ceruän dena.

14 * Eta nola Moyſeſec altcha baitzeçan ſuguea deſertuan, hala altcha dadin behar da guiçonaren Semea:

Nom. 21. 9. *berr.* 12. 32

15 Hura baithan ſinheſte duenic batre gal eztadin, baina vicitze eternala duençát.

16 * Ecen hala Iaincoac onhetſi vkan du mundua, non bere Seme bakoitza eman vkan baitu, hura baithan ſinheſten duenic gal eztadin, baina vicitze eternala duençát.

1. *Ioan.* 4. 9

17 * Ecen eztu igorri Iaincoac bere Semea mundura, mundua condemna deçançát, baina mundua harçaz ſalua dadinçát.

Berr. 9. 39 *eta* 12. 47

18 Hura baithan ſinheſten duenic, ezta condẽnatzen: baina ſinheſten eztuena ia condemna-

tua da: ecen eztu ſinhetſi Iaincoaren Seme bakoitzaren icenean.

Lehen 1. 9.

19 Haur da bada condemnationea, * ecen Arguia ethorri da mũdura, baina onhetſiago dute guizonéc ilhumbea ecen ez Arguia: cerẽ hayen obrác gaichtoac baitirade.

20 Ecen gaizqui ari den guciac, gaitz daritza arguiari: eta ezta arguira ethorten, haren obrác reprehendi eztitecençat.

21 Baina bidezqui ari dena, ethorten da arguira, haren obrác manifeſta ditecençat: ceren Iaincoaren araura eguinac baitirade.

22 Guero ethor cedin Ieſus bere diſcipuluequĩ Iudeaco lurrera: eta han egoiten cen hequin, eta *batheyatzen ari cen.

Berriz 4. 1

23 Eta Ioannes-ere batheyatzẽ ari cen Enonẽ Salimgo aldean, ceren anhitz vr baitzén hã: eta ethortẽ ciradén *gendeac* eta batheyatzẽ ciraden.

24 Ecen oraino etzén eçarri içan Ioannes preſoindeguian.

25 Altcha cedin bada queſtionebat Ioanneſen diſcipuluetaric Iuduequin purificationeaz.

26 Eta ethor citecen Ioanneſgana, eta errã cieçotẽ, Magiſtruá, Iordanaz berce aldeã hirequin cena, * ceinez hic teſtificatu baituc, hará, bathey atzẽ ari duc, eta guciac ethortẽ dituc harẽgana.

Lehen 1. 17 34.

27 Ihardets ceçan Ioanneſ-ec eta erran ceçan, Ecin guiçonac recebi deçaque deus, baldin emã ezpadaquio cerutic.

28 Çuec ceuroc çaituztet teſtimonio nola erran dudan, * Ez naiz ni Chriſt, baina igorri içan

Lehen 1.20

naiz haren aitzinean.

29 Spoſa duena ſpoſo da: baina ſpoſo denaren adiſquide han dena eta hura ençuten duena, haguitz alegueratzen da ſpoſoaren vozagatic: beraz ene alegrançá complitu da.

30 Harc behar du handitu, eta nic chipitu.

31 Garaitic ethorri dena, gucién gaineco da: lurretic dena, lurreco da, eta lurreco gaucéz min ço da: cerutic ethorri dena gucién gaineco da.

32 Eta cer ikuſſi eta ençun baitu hura teſtificatzen du: baina haren teſtimoniagea nehorc eztu recebitzen.

33 Haren teſtimoniagea recebitu duenac ciguilatu du * ecen Iaincoa eguiati dela.

Rom. 3. 4.

34 Ecen Iaincoac igorri duena Iaincoaren hitzéz minçatzē da, ecen Iaincoac eztrauca neurriz emaiten Spiritua.

35 Aitác maite du Semea, * eta gauça guciac eman ditu haren eſcura.

Matth. 11. 27.

36 *Sinheſten duenac Semea baithan, badu vicitze eternala: baina Semea obeditzē eztuenac, eztu ikuſsiren vicitzea, baina Iaincoaren hirá dago haren gainean.

Haba. 2. 4. 1. *ioan* 5. 10

CAP. IIII.

7 *Chriſt Samaritanari edatera eſquez euqui.* 10 *Vr vicia.* 22 *Saluamendua Iuduetaric.* 23, 24 *Adoratione eguiazcoa.* 26 *Ieſus da Chriſt.* 32 *Haren viandá.* 35 *Vztá çorhi.* 39 *Samaritanoetaric anhitzec Chriſt baithan ſinheſten.* 42 *Haren confeſſionea.* 45 *Chriſtec Galileanoac recebitzen.* 46 *Iaun baten ſemea ſendatu.* 54 *Ieſuſen bigarren ſignoa.*

Lehen 3. 22

1 BAda eçagutu çuenean Iaunac nola ençun çuten Pharifeuéc ecen Iefufec difcipulu guehiago eguiten çuela * eta batheyatzen, ecen ez Ioannefec:

2 (Iefus bera batheyatzen ari ezpacen-ere, baina haren difcipuluac)

3 Vtzi ceçan Iudea, eta ioan cedin berriz Galilearát.

4 Eta harc behar çuen iragan Samariatic.

Gen. 33. 19 eta 48. 22. iofue 24. 32

5 Ethorten da bada Samariaco hiri Sichar deitzẽ den batetara *cein baita* * Iacob-ec bere feme Iofephi eman ceraucan poffeffionearen aldean.

6 Eta cen han Iacob-en ithurria: Iefus bada bidean vnhatua berehala iar cedin ithur bazterrean: *ecen* bacén fey orenén inguruä.

7 Ethor cedin emazte Samaritanabat vr idoquitera: erran cieçón hari Iefufec, Indan edatera.

8 Ecen haren difcipuluac ioan içan ciraden hirira iateco eroftera.

9 Diotfa bada hari emazte Samaritana hunec, Nola hi Iudu aicelaric, edatera niri efquez aut, bainaiz emazte Samaritana? ecen eztié conuerfationeric Iuduéc Samaritanoequin.

10 Ihardets ceçan Iefufec eta errã cieçón, Baldin bahaqui Iaincoaren dohaina, eta nor den hiri erraiten draunana, Indan edatera, hi efcatu inçayqueon hari, eta eman baitzerauquenán vr vicitic.

11 Diotfa emazteac, Iauna, eztuc cerçaz idoqui deçán, eta putzua duc barna: nondic duc be-

raz vr vici hori?

12 Ala gure aita Iacob baino handiago aiz hi, ceinec eman baitraucu putzu haur, eta berac hunetaric edan baitu, eta haren haourréc, eta haren abréc?

13 Ihardets ceçan Iefufec eta erran cieçón, Vr hunetaric edaten duen gucia egarrituren dun berriz:

14 Baina norc-ere edanen baitu nic emanen draucadan vretic, eztun egarriturẽ feculan: baina nic emanen draucadan vra, eguinen dun hura baithan vr iauzten denezco ithurri, vicitze eternalecotzat.

15 Diotfa emazteac, Iauna, indac vr horretaric, egarri eznadin, eta ethor eznadin huna idoquitera.

16 Diotfa Iefufec, Habil dei eçan eure fenharra, eta athor huna.

17 Ihardets ceçan emazteac eta erran cieçón, Eztiát fenharric. Diotfa Iefufec, Vngui erran dun, Eztiát fenharric.

18 Ecen borz fenhar vkan ditun, eta orain dunana, eztun hire fenhar: hori eguiaz erran dun.

19 Diotfa emazteac, Iauna, badiacuffát ecen Propheta aicela hi.

20 Gure aitéc mendi hunetan adoratu vkan dié: eta çuec dioçue ecen * Ierufalemen dela lekua non adoratu behar baita. *Deut.* 12. 6

21 Diotfa Iefufec, Emazteá, finhets neçan ni, ecen ethorten dela orena noiz ezpaituçue mendi hunetan ez Ierufalemen adoraturen Aita.

2. *Reg.* 17. 29.

22 *Çuec adoratzen duçue eztaquiçuena, guc adoratzen dinagu daquiguna: ecen ſaluamendua Iuduetaric dun.

23 Baina ethorten dun orena, eta orain dun, noiz adoraçale eguiazcoéc adoraturen baitute Aita ſpirituz eta eguiaz: ecen Aita-ere halaco adoraçalén galdez diagon.

1. *Cor.* 3. 17

24 *Iaincoa dun Spiritu: eta hura adoratzen dutenéc, ſpirituz eta eguiaz adoratu behar diné.

25 Diotſa emazteac, Baceaquiat ecen Meſsiaſa ethorteco dela, Chriſt deitzẽ dena, harc dathorrenean declaraturẽ dirauzquiguc gauça guciac.

26 Diotſa Ieſuſec, Ni naun *hura*, hirequin minço naicena.

27 Eta bizquitartean ethor citecen haren diſcipuluac, eta mirets ceçaten nola emazte batequin minço cen: badaric-ere nehorc etzieçón erran, Ceren galdez ago? edo, Cer minço aiz horrequin?

28 Vtzi ceçan bada bere vncia emazteac, eta ioan cedin hirira, eta erran ciecén leku hartaco gendey.

29 Çatozte, ikuſſaçue guiçon-bat ceinec erran baitrauzquit eguin ditudan gauça guciac: ezta haur Chriſt?

30 Ilki citecen bada hiritic, eta ethor citecen harengana.

31 Eta bizquitartean othoitz eguiten ceraucaten diſcipuluéc, cioitela, Magiſtruá, ian eçac.

32 Baina harc erran ciecén, Nic viandabat dut iateco, çuec eztaquiçuenic.

33 Erraiten çuten bada difcipuluéc elkarren artean, Nehorc ekarri othe drauca iatera?
34 Diofte Iefufec, Ene viandá da eguin deçadan ni igorri nauenaren vorondatea, eta acaba deçadan haren obrá.
35 Eztuçue çuec erraiten, Oraino laur hilebethe dirade, eta vztá ethorriren da? *Huná, erraiten drauçuet, goititzaçue çuen beguiac, miraitzaçue bazterrac, ecen ia churitu dirade vztaren biltzeco.

Mat. 9. 37. luc 10. 2.

36 Eta vztá biltzen duenac, fari recebitzen du, eta biltzen du fructua vicitze eternaleracotzát: ereiten duenac bozcario duençát, bayeta biltzen duenac-ere.
37 Ecen hunetan erran haur eguiazco da, Bat da ereiten duena, eta bercebat biltzen duena.
38 Nic igorri çaituztet nekatu etzaretenaren biltzera: berceac nekatu içan dirade, eta çuec hayén trabailluan farthu içan çarete.
39 Eta hiri hartaco Samaritanoetaric anhitzec finhets ceçaten hura baithan, emazte teftificatu çuenaren erranagatic, *cioela*, Eguin dudan gucia erran draut.
40 Ethorri ciradenean bada Samaritanoac, othoitz eguin cieçoten hequin egon ledin: eta egon cedin han bi egun.
41 Eta anhitzez guehiagoc finhets ceçaten beraren hitzagatic.
42 Eta emazteari erraiten ceraucaten, Eztinagu goitiric hire erranagatic finheftẽ: ecen gueuroc ençun dinagu, eta baceaquinagu ecen haur

dela eguiazqui Chriſt munduaren Saluadorea.

43 Eta bi egunen buruän parti cedin handic, eta ioan cedin Galilearát.

Matth. 13. 57. *marc* 6. 4. *luc* 4. 24.

44 Ecen Ieſuſec berac * teſtifica ceçan, ecẽ Propheta batec bere herrian ohoreric eztuela.

45 Bada ethorri içan cenean Galileara, recebi ceçaten Galileanoec, beſtán Ieruſalemen eguin cituen gauça guciac ikuſſiric: ecen hec-ere ethorri içan ciraden beſtara.

Lehen 2, 1. 12.

46 Ethor cedin bada Ieſus berriz * Cana Galileaco *hirira*, non eguin vkan baitzuen vra mahatſarno. Eta cen gorte iaun-bat, ceinen ſemea baitzén eri Capernaumen.

47 Haur, encunic ecen Ieſus ethorri cela Iudeatic Galileara, ioan cedin harengana, eta othoitz eguin cieçon iauts ledin, eta ſenda lieçón bere ſemea: ecen hiltzera cioan.

48 Erran cieçón orduan Ieſuſec, Signoac eta miraculuac ikus ezpaditzaçue, ezteçaqueçue ſinhets.

49 Diotſa gorte iaun harc, Iauna, iautſi adi ene ſemea hil dadin baino lehen.

50 Diotſa Ieſuſec, Habil: hire ſemea vici duc. Eta ſinhets ceçan guiçonac Ieſuſec erran ceraucan hitza eta ioan cedin.

51 Eta ia hura iauſten cela *bere* cerbitzariac bat cequizquion, eta conta cieçoten, cioitela, Hire ſemea vici duc.

52 Orduan galdeguin ciecén, cer orenez hobequi eriden içan cen: eta erran cieçoten, Atzo çazpi orenetan vtzi cian helgaitzac.

53 Eçagut ceçan bada aitác ecen oren hartan cela Iesusec errã ceraucana, Hire semea vici duc. Eta sinhets ceçan berac, eta haren etche guciac.
54 Bigarren signo haur berriz eguin ceçan Iesusec ethorri içan cenean Iudeatic Galileara.

CAP. V.

2 *Ikuzgarria.* 4 *Aingueruäc vra vherritzen.* 5 *Paralyticoa sendatu.* 16 *Christ Iaincoaren Semea Iuduëc hil nahi.* 21 *Hilén resuscitatzea eta viuificatzea.* 23 *Ohoratzeco Christ Aita beçala.* 24 *Sinhesten duenac, vicitze eternala du.* 25, 29 *Vicitzezco resurrectionea.* 30 *Christen eta Aitaren vorondatea.* 32 *Christec testificatzen.* 35 *Ioannes candela vicia.* 36 *Christen obrác Christen testimonio.* 39 *Scripturac.* 41 *Guiçonen gloriá.* 42 *Iaincoaren amorioa.* 46 *Moysesec Christez scribatu.*

1 GAuça hauen ondoan, * Iuduén bestabat cen, eta igan cedin Iesus Ierusalemera.

Leuit. 23. 2 *deut.* 16. 1.

2 Eta da Ierusalemen ardi plaçán ikuzgarribat Hebraicoz Beth-esda deitzen denic, borz galeria dituenic.
3 Hetan cetzan eri, itsu, maingu, membro eyhardun mulço handia, vraren higuitzearen beguira ceudela.
4 Ecen Ainguerubat iausten cen ordu iaquinez ikuzgarrira, eta vra vherritzen çuen: eta vraren vherritze ondoan lehen *hartara* iausten cena sendatzen cen, cer-ere eritassunec baitzaducan.
5 Eta cen guiçon-bat han hoguey eta hemeçortzi vrthez erharçunac çaducanic.

6 Haur ikus ceçanean Iesusec cetzala, eta eçaguturic ecen ia dẽbora lucea çuela, diotsá, Nahi aiz sendatu?

7 Ihardets cieçón eriac, Iauna, eztiat norc, vra vherritu denean, eçar neçan ikuzgarrira: baina ni ethorten naicen bizquitartean, bercebat ene aitzinean iausten duc.

8 Diotsa Iesusec, Iaiqui adi, altcha eçac eure ohea, eta ebil adi.

9 Eta bertã senda cedin guiçon hura: eta altcha ceçan bere ohea, eta baçabilan: eta cen Sabbathoa egun hartan.

10 Erran cieçoten bada Iuduéc sendatu içan cenari, Sabbathoa duc, * eztuc sori ohea eraman deçán.

Hierc. 17. 21.

11 Ihardets ciecén, Norc ni sendatu bainau, harc erran draut, Altcha eçac eure ohea eta ebil adi.

12 Orduan interroga ceçaten, Nor da hiri erran drauan guiçon hura, Altcha eçac eure ohea eta ebil adi?

13 Eta sendatu içan cenac, etzaquian nor cen: ecen Iesus apparta cedin leku hartan cen gendetzetic.

14 Guero eriden ceçan hura Iesusec templean, eta erran cieçón, Huná, sendatu aiz: guehiago bekaturic eztaguiala, cerbait gaizquiago hel eztaquián:

15 Ioan cedin guiçon haur, eta conta ciecén Iuduey ecẽ Iesus cela hura sendatu vkan çuena.

16 Eta halacotz persecutatzen çutén Iuduéc Iesus,

Iesus, eta hura hil nahiz çabiltzan, ceren gauça hauc eguin baitzituen Sabbathoan.

17 Baina Iesusec ihardets ciecén, Ene Aitac oraindrano obratzen du, eta nic-ere obratzen dut.

18 *Halacotz bada Iuduac hura hil nahiz haguitzago çabiltzan, ez solament ceren Sabbathoa hautsi çuen, baina are *ceren* harē Aita Iaincoa cela erran baitzuen, bere buruä Iaincoaren bardin eguinez.

Ierr. 7. 19.

19 Ihardets ceçan bada Iesusec, eta erran ciecén, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ecin daidi Semeac bere buruz deus, *erran nahi da*, baldin ikussi ezpadu Aitá obratzen: ecen cer-ere harc eguiten baitu, hura Semeac-ere halaber eguiten du.

20 Ecen Aitác maite du Semea, eta berac eguiten dituen gauça guciac eracusten drauzca, eta hauc baino obra handiagoac eracutsiren drauzca hari, çuec mirets deçaçuençát.

21 Ecen nola Aitac resuscitatzen baititu hilac eta viuificatzen, halaber Semeac-ere nahi dituenac viuificatzen ditu.

22 Ecen Aitac eztu iugeatzen nehor, baina iugemendu gucia eman drauca Semeari:

23 Guciéc Semea ohora deçatençát, Aita ohoratzen duten beçala: Semea ohoratzen eztuenac, eztu ohoratzen Aita, ceinec igorri baitu hura.

24 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ecen ene hitza ençuten, eta ni igorri nauena sinhesten

y.i.

duenac, baduela vicitze eternala, eta *haina* ezta condemnationetara ethorriren: baina iragan da heriotic vicitzera.

25 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ecen ethorten dela orena, eta orain dela, noiz hiléc ençunen baitute Iaincoaren Semearen voza, eta ençunen dutenac vicico dirade.

26 Ecen nola Aitac baitu vicitze bere baithan, hala eman drauca Semeari-ere bere baithan vicitzearen vkaitea.

27 Eta bothere eman drauca iugemendu-ere eguiteco, guiçonaren Seme den becembatean.

28 Ezteçaçuela mirets haur: ecen ethorriren da orena ceinetan monumentetaco guciéc ençunen baitute haren voza.

Matth. 25. 35, 41. 29 *Eta ilkiren dirade vngui eguin duqueitenac, vicitzeco reſurrectionera: baina gaizqui eguin duqueitenac, condemnationeco reſurrectionera.

30 Ecin daidit nic neure buruz deus: dançudan beçala iugeatzen dut: eta ene iugemendua iuſto da: ecen eznabila neure vorondatearen ondoan: baina ni igorri nauen, Aitaren vorondatearen ondoan.

Berr. 8. 14. 31 *Baldin nic teſtificatzen badut neure buruäz, ene teſtimoniagea ezta ſinheſteco.

Mat. 3. 17. 32 *Bercebat da teſtificatzen duenic niçaz, eta badaquit ecen eguiazco dela niçaz teſtificatzen duen teſtimoniagea.

Lehen 1. 27 33 *Çuec igorri vkan duçue Ioanneſgana, eta harc teſtimoniage eman drauca eguiari.

34 Baina nic eztut guiçonaganic teſtimoniageric recebitzen: baina gauça hauc erraiten ditut çuec ſalua çaiteztençát.

35 Hura cen candela çachecana eta argui eguiten çuena: eta çuec nahi içan çarete appur-batetacotz alegueratu haren arguian.

36 Baina nic Ioanneſena baino teſtimoniage handiagoa dut: ecen niri Aitac compli ditzadançat eman drauzquidan obréc, nic eguiten ditudan obra beréc teſtificatzen duté niçaz ecen Aitac igorri vkan nauela.

37 *Eta ni igorri nauen Aitac berac teſtificatu du niçaz. Eztuçue haren voza egundano ençun, *ezeta haren irudia ikuſſi.

Mat. 3. 17. *eta* 17. 5.

Deut. 4. 12

38 Eta eztuçue haren hitza çuec baithan egoiten dela: ecen nor harc igorri baitu, hura çuec eztuçue ſinheſten.

39 Informa çaitezte diligētqui Scripturetaric; ecen çuec vſte duçue hetan vicitze eternala duçuela: eta hec dirade niçaz teſtificatzen dutenac.

40 Eta etzarete ethorri nahi enegana, vicitzea duçuença.

41 Gloriaric guiçonetaric eztut hartzen.

42 Baina eçagutzen çaituztet ecen Iaincoaren amorioa eztuçuela çuec baithan.

43 Ni ethorri naiz neure Aitaren icenean, eta eznauçue recebitzen: baldin bercebat ethor badadi bere icenean, hura recebituren duçue.

44 Nolatan çuec ſinhets ahal deçaqueçue, batac berceaganic gloria recebitzen duçuelaric,

Ier. 12.43. eta * Iaincoaganic beraganic heldu den gloriá ezpaituçue bilhatzen?

45 Eztuçuela vſte ecen nic accuſaturen çaituztedala çuec Aita baithan: bada norc accuſa çaitzaten, Moyſes, ceinetan çuec ſperança baituçue.

Gen. 3. 15. *eta* 22. 28. *eta* 49. 10. *deut.* 18. 15

46 Ecen baldin Moyſes ſinheſten bacindute, ſinhetz nindiroqueçue ni: * ecen niçaz harc ſcribatu vkan du.

47 Baina baldin haren ſcribatuac ſinheſten ezpadituçue, nolatã ene hitzac ſinhetſirẽ dituçue.

CAP. VI.

2, 14 *Borz oguiezco miraculua.* 15 *Chriſtec regue içatera refuſatzen.* 19 *Itſas gainez Chriſt ebili.* 28, 29 *Iaincoaren obrá.* 30 *Populua ſigno eſquez euqui.* 31 *Manná.* 33, 48 *Chriſt ogui vicitzecoa.* 37, 65 *Harengana ioaitea.* 38 *Certara Chriſt iautſi.* 40, 47 *Hura baithango ſinheſtea, vicitze eternal eta reſurrectione.* 41 *Iuduac Chriſtez ſcandalizatzen.* 44 *Chriſt baithan ſinheſtea.* 51 *Haren haraguiaren iatea eta odolaren edatea.* 60 *Diſcipuluac ſcandalizatu.* 66 *Batzu Chriſtganic retiratu.* 68 *Apoſtoluén confeſſionea.* 70 *Iudas deabru.*

1 GVero ioan cedin Ieſus Galileaco itſaſſoaz berce aldera, Tiberiacora.

2 Eta iarreiquiten çayón gendetze handia, ceren ikuſten baitzituzten harc erién gainean eguiten cituen ſignoac.

3 Orduan igan cedin mendi batetara Iesus, eta han iar cedin bere discipuluequin.

4 Eta hurbil cen Bazco, * Iuduen bestá.

5 *Bada beguiac altchatu cituenean Iesusec eta ikussi çuenean ecen gendetze handia ethorten cela harengana, diotsa Philipperi, Nondic erossiren dugu ogui, hauc ian deçatençat?

Leuit. 23. 7 deut. 16. 1. Matth. 14. 16. marc 6. 38. luc 9. 13.

6 (Baina haur erraiten çuen haren enseyatzeagatic, ecen berac baçaquian, cer eguiteco çuen)

7 Ihardets cieçón Philippec, Ber-ehun dinerorē oguiaz ezliqueye asco, den gutiena batberac har leçan.

8 Diotsa bere discipuluetaric batec, Andriu Simon Pierrisen anayeac.

9 Baduc hemen muthilcobat, dituenic borz ogui garagarrezcoric, eta bi arrain: baina hauc cer dirade hambaten arteco?

10 Eta erran ceçan Iesusec, Iar eraci eçaçue gendea. Eta cen belhar handi leku hartan. Iar citecen bada borz milla guiçonen contuaren inguruä.

11 Eta har citzan Iesusec oguiac: eta gratiac rendaturic parti cietzén discipuluey: eta discipuluéc iarriric ceudeney: halaber arrainetaric-ere nahi çuten becembat.

12 Eta ressasiatu içan ciradenean erran ciecén bere discipuluey, Bil itzaçue soberatu diraden çathiac, deus gal eztadin.

13 Bil citzaten bada, eta bethe citzaten hamabi sasqui çathiz, borz ogui garagarrezcoetaric, ian çuteney soberaturic.

14 Gende hec bada ikuſſi çutenean Ieſuſec eguin çuen miraculua, erraiten çutén, Haur da eguiazqui mũdura ethorteco cen Propheta hura.

15 Ieſuſec bada eçaguturic ecen haren harrapatzera ethorteco ciradela hura regue eguin leçatençát, retira cedin berriz mendira ber-bera.

Matth. 14. 23. marc 6.47.

16 *Eta arratſa ethor cedinean, iauts citecen haren diſcipuluac itſaſſora.

17 Eta ſarthuric vncira, ioaitẽ ciraden itſaſſoaz berce aldera Capernaum alderát: eta ia ilhuna cen, eta etzén Ieſus hetara ethorri.

18 Eta itſaſſoa, haice handic erauntſiz altchatzen cen.

19 Bada hoguey eta borz, edo hoguey eta hamar ſtade beçala abiroina tiratu ondoan, ikuſten dute Ieſus itſas gainez dabilala, eta vnciari hurbiltzen çayola, eta ici citecen.

20 Eta harc erran ciecén, Ni naiz, etzaretela beldur.

21 Nahi vkan çutén bada hura vncira recebitu: eta bertan vncia arriba cedin ioaiten ciraden lekura.

22 Biharamunean itſaſſoarẽ berce aldetic gueldituric cegoen gendetzeac ikuſſi duenean ecen berce vncitchoric etzela han bat baicen, ceinetara haren diſcipuluac ſarthu içan baitziraden, eta etzela ſarthu bere diſcipuluequin Ieſus vncitchora, baina haren diſcipuluac berac ioan içan ciradela:

23 Eta Tiberiadetic berce vncitchoric ethorri cela leku *haren* aldera non oguia ian vkan bai-

tzutén, gratiac rendaturic Iaunac.

24 Ikus ceçanean bada gendetzeac ecen Iesus etzela han, ez haren discipuluac, sar citecen hecere vncietara, eta ethor citecen Capernaumera, Iesus bilhatzen çutela.

25 Eta hura eridenic itsassoaren berce aldean, erran cieçotē, Magistruá, noiz huna ethorri aiz?

26 Ihardets ciecén Iesusec, eta erran ceçan, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ene bilha çabiltzate, ez ceren miraculuac ikussi dituçuen, baina ceren ian baituçue oguietaric, eta ressasiatu içan baitzarete.

27 Trabailla çaitezte ez vianda galtzen denagatic, baina vicitze eternalecotzat irauten duenagatic, cein guiçonaren Semeac emanen baitrauçue: * ecen *Seme* haur Iainco Aitac ciguilatu vkan du.

Leheu 1.32 *mat* 3.17. *eta* 17.5

28 Erran cieçoten bada, Cer eguinen dugu eguin ditzaguncat Iaincoaren obrác?

29 Ihardets ceçan Iesusec, eta erran ciecén, *Haur da Iaincoarē obrá, sinhets deçaçuen harc igorri duena baithan.

1. *Ioã* 3.23.

30 Orduan erran cieçoten, Cer signo bada hic eguiten duc, dacussagunçát eta hi sinhets eçagun? cer obra eguiten duc?

31 Gure aitéc ian vkan dié manná desertuan: scribatua den beçala, * Cerutico oguia eman draue iatera.

Exo. 16.14. *nom*. 11.7. *psal*. 78.24. *sap*. 16.20.

32 Erran ciecén bada Iesusec, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, eztrauçue Moysesec emã cerutico oguia: baina ene Aitac emaiten drauçue

y.iiii.

cerutico ogui eguiazcoa.

33 Ecen Iaincoaren oguia da cerutic iautſi dena, eta munduari vicitze draucana.

34 Erran cieçoten bada, Iauna, eman ieçague bethiere ogui hori.

35 Eta erran ciecén Ieſuſec, Ni naiz vicitzeco oguia: enegana ethorten dena, ezta goſſeturen: *eta ni baithan ſinheſten duena, ezta egarrituren iagoitic.

Eccl. 24. 29

36 Baina erran drauçuet, ecen ikuſſi-ere banuçuela, eta eztuçue ſinheſten.

37 Aitac emaiten drautan gucia, enegana ethorriren da, eta enegana ethorten dena, eztut campora iraitziren.

38 Ecen cerutic iautſi içan naiz eguin deçadençát ez neure vorondatea, baina ni igorri nauenaren vorondatea.

39 Eta haur da ni igorri nauenaren vorondatea, Aitarena, cerere eman baitraut, ezteçadan gal hartaric, baina reſuſcita deçadã hura azquen egunean.

40 Halaber haur da ni igorri nauenaren vorondatea, Semea ikuſten eta hura baithan ſinheſten duen guciac, duen vicitze eternala, eta nic reſuſcitaturen dut hura azquen egunean.

41 Murmuratzen çutén bada Iuduéc harçaz, ceren erran baitzuen, Ni naiz cerutic iautſi naicen oguia.

Math. 13. 55.

42 Eta erraitẽ çutén, *Ezta haur Ieſus, Ioſephen ſemea, ceinen aita eta ama guc eçagutzen baititugu? Nola dio bada hunec, Cerutic iautſi naiz?

43 Ihardets ceçan bada Iesusec eta erran ciecén, Ezteçaçuela murmura çuen artean.
44 Nehor ecin dathor enegana, baldin ni igorri nauen Aitac tira ezpadeça: eta nic resuscitaturen dut hura azquen egunean.
45 Scribatua da Prophetetan, * Eta içanen dirade guciac Iaincoaz iracatsiac. Norc-ere beraz ençun baitu Aitaganic eta ikassi, *hura* ethorten da enegana.

Esa. 54.13. *Iiere.* 31.33

46 Ez Aita ikussi duenez nehorc, * Iaincoaganic denac baicen: harc ikussi du Aita.

Matth. 11. 27.

47 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ni baithan sinhesten duen guciac badu vicitze eternala.
48 Ni naiz vicitzeco oguia.
49 Çuen aitéc ian vkan duté* manná desertuã, eta hil içan dirade.

Exo. 16.15

50 Haur da oguia cerutic iautsi dena, hunetaric ianen duena hil eztadinçát.
51 Ni naiz ogui vicia cerutic iautsi naicena: nehorc ian badeça ogui hunetaric, vicico da eternalqui, eta nic emanen dudan oguia, ene haraguia da, nic munduaren vicitzeagatic emanen dudana.
52 Baciharducaten bada Iuduéc elkarren artean, erraiten çutela, Nolatan hunec guri *bere* haraguia eman ahal dieçaquegu iatera?
53 Orduan erran ciecén Iesusec, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, baldin ian ezpadeçaçue guiçonaren Semearen haraguia, eta edan ezpadeçaçue haren odola, eztuçue vicitzeric çuec baithan.

1. *Cor.* 11. 37

54 * Iaten duenac ene haraguia, eta edaten ene odola, badu vicitze eternala: eta nic dut refufcitaturen hura azquen egunean.

55 Ecen ene haraguia eguiazqui da vianda, eta ene odola eguiazqui da edari.

56 Ene haraguia iaten duena, eta ene odola edaten, nitan egoiten da, eta ni hartan.

57 Nola ni igorri bainau Aita vici denac, eta ni vici bainaiz *neure* Aitaz: hala ni ianen nauena ere, vicico da hura-ere niçaz.

58 Haur da ogui cerutic iautfi içan dena: ez çuen aitéc manná ian duten beçala, eta hil içã dirade: ogui haur ianẽ duena vicico da eternalqui.

59 Gauça hauc erran citzan fynagogán iracaften ari cela Capernaumen.

60 Haren difcipuluetaric bada anhitzec gauça hauc ençunic erran ceçaten, Gogor da hitz haur: norc ençun ahal deçaque?

61 Çaquialaric bada Iefufec bere baithan ecen haren difcipluéc huneçaz murmuratzẽ çutela, erran ciecén, Hunec fcandalizatzen çaituzte?

Lehen 3. 13

62 *Cer date* bada baldin ikus badeçaçue guiçonaren Semea igaiten * lehen cen lekura?

63 Spiritua da viuificatzen duena, haraguiac eztu deus probetchatzen: nic erraiten drauzquiçuedan hitzac fpiritu dirade eta vicitze.

64 Baina badirade batzu çuetaric finheftẽ eztutenic. Ecen baçaquian hatfeandanic Iefufec cein ciraden finheften etzutenac, eta cein cen hura traditure çuena.

65 Eta erraiten çuen, Halacotz erran drauçuet

ecen nehor ecin dathorrela enegana, baldin ene Aitaz eman ezpaçayo.

66 Orduandanic haren difcipuluetaric anhitz guibelerat citecen: eta guehiagoric etzabiltzan harequin.

67 Erran ciecén bada Iefufec hamabiey, Ala çuec-ere ioan nahi çarete?

68 Ihardets cieçón bada Simon Pierrifec, Iauna, norengana ioanen gara? vicitze eternalezco hitzac dituc *hic*:

69 Eta guc finhetfi eta eçagutu diagu ecen, * hi aicela Chrift Iainco viciaren Semea.

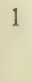
Matth. 16. 16.

70 Ihardets ciecén Iefufec, Etzaituztet nic hamabi elegitu, eta çuetaric bat deabru baita?

71 Eta *haur* erraiten çuen Iudas Ifcariot Simonen *femeaz*: ecen haur cen hura traditu behar çuena, hamabietaric bat bacen-ere.

CAP. VII.

2 *Tabernaclen befta.* 5 *Chriften ahaidea.* 7 *Cergatic hari Munduac gaitz eritzi.* 12 *Harçaz gendecer opinione.* 14 *Chrift iracaften ari.* 16 *Haren doctrina.* 24 *Iuftoqui iugeatzeco.* 30 *Chriften e-rena.* 31 *Anhitzec hura baithan finheften.* 32 *Haren hartzera igorri officierac.* 39 *Spiritu faindua.* 40 *Chriftez iharduqui.* 47 *Phariseuen arrogantia.* 51 *Nicodemoren refpofta.*

Ta guero baçabilan Iefus Galilean: ecen etzén Iudean ebili nahi, ceren Iuduac baitzabiltzan hura hil nahiz.

2 Eta hurbil cē Iuduén beftá * ta-

Leuit. 23. 34.

bernaclén deitzen cena.

3 Erran cieçoten bada bere anayéc, Parti adi hemendic eta habil Iudearát, hire diſcipuluec-ere ikus ditzatençát hire obra eguiten dituanac.

4 Ecen nehorc eztic deus ſecretuan eguiten, eſtimationetan içan nahiz dabilanec, baldin gauça hauc eguiten badituc, manifeſta ieçoc eure burüä munduari.

5 Ecen are haren anayec-ere etzuten ſinheſten hura baithan.

6 Dioſte bada Ieſuſec, Ene demborá ezta oraino ethorri: baina çuen demborá bethi da preſt.

7 Ecin munduac gaitzets çaitzaquezte çuec: baina niri gaitz darizt: ceren nic teſtificatzen baitut harçaz, ecen haren obrác gaichto diradela.

8 Çuec igan çaitezte beſta hunetara: ni eznaiz oraino igaiten beſta hunetara, * ceren ene demborá ezpaita oraino bethe.

Berriz 8. 20.

9 Eta gauça hauc erran cerauztenean egon cedin Galilean.

10 Eta igan ciradenean haren anayeac, orduan hura-ere igan cedin beſtara, ez aguerriz, baina ichilic beçala.

11 Iuduéc bada bilhatzen çuten hura beſtán, eta erraiten çuten, Non da hura?

12 Eta murmuratione handia cen populuaren artean harçaz: ecen batzuc erraiten çuten *Guiçon* ona da: eta bercéc erraiten çutén, Ezta: baina ſeducitzen du populua.

13 Badaric-ere nehor frangoqui etzén minço

harçaz, Iuduén beldurrez.
14 Eta beſtá ia erdi iragan cenean, igan cedin Ieſus templera, eta iracaſten ari cen.
15 Eta miraz ceuden Iuduac, cioitela, Nolatan hunec letrác daquizqui, ikaſſi gabe?
16 Ihardets ciecén Ieſuſec, eta erran ceçã, Ene doctriná ezta enea, baina ni igorri nauenarena.
17 Baldin nehorc nahi badu haren vorondatea eguin, eçaguturen du doctrináz, eya Iaincoaganic denez, ala ni neure buruz minço naicenez.
18 Bere buruz minço dena, *bere* gloriaren bilha dabila: baina bera igorri duenaren gloriaren bilha dabilana, da eguiati, eta iniuſtitiaric hura baithan ezta.
19 * Eztrauçue Moyſeſec eman Leguea? eta ezpaitu çuetaric batec-ere obratan eçartẽ Leguea? * Cergatic çabiltzate ni hil nahiz?
20 Ihardets ceçan populuac eta errã, Deabrua duc *hic*: nor dabila hi hil nahiz?
21 Ihardets ceçan Ieſuſec eta erran ciecén, Obrabat eguin dut, eta guciac miraz çaudete.
22 Baina halere * Moyſeſec eman drauçue Circoncifionea, (ez Moyſeſganic denez, * baina Ai tetaric) eta Sabbathoan circonciditzen duçue guiçona.
23 Baldin Circoncifionea recebitzẽ badu guiçonac Sabbathoan, Moyſeſen Leguea hauts eztadinçát: aſſerre çarete ene contra ceren guiçon-bat oſſoqui ſendatu dudan Sabbathoan?
24 *Ezteçaçuela iugea apparentiarẽ araura, baina iugemendu bidezco batez iugea eçaçue.

Exod. 24. 3
Lehen 5. 18
Leuit. 12. 3
Gen. 17. 10
Deut. 1. 16

25 Erraiten çutén bada Ierufalemetar batzuc, Ezta haur hiltzeco bilhatzen dutena?
26 Eta huna, frangoqui minço da, eta eztraucate deus eguiten: ala eguiazqui eçagutu othe luqueite Gobernadoréc, ecen haur dela eguiazqui Chrift?
27 Baina haur badaquigu nondic den: baina Chrift dathorrenean, nehorc eztu iaquinẽ nondic daten.
28 Oihuz cegoen bada Iefus templean, iracaften çuela eta erraiten, Eta ni nauçue eçagutzẽ, eta nondic naicén badaquiçue, eta neure buruz eznaiz ethorri, baina da eguiati ni igorri nauena, cein ezpaituçue çuec eçagutzen.
29 Baina nic eçagutzen dut hura, ceren harenganic bainaiz, eta harc igorri bainau.
30 Orduan hura hatzaman nahiz çabiltzan: baina nehorc etzitzan efcuac eçar haren gaineã, ecen etzén oraino ethorri haren orena.
31 Eta gendetzecoataric anhitzec finhets ceçaten hura baithan, eta erraiten çutén, Chriftec dathorrenean guehiago miraculu eguinen othe du, hunec eguiten dituenac baino?
32 Ençun ceçaten Pharifeuéc gendetzea hauén gainean harçaz murmuratzen: eta igor citzaten Pharifeuéc eta Sacrificadore principaléc officierac hura hatzaman leçatençát.
33 Erran ciecén bada Iefufec, Oraino dembora gutibatetacotz çuequin naiz, guero banoa igorri nauënaganát.

Berriz 13. 33.

34 * Bilhaturen nauçue eta ez eridenen: eta non

ni içanen bainaiz, *hara* çuec ecin ethor çaitezquete.

35 Erran ceçaten bada Iuduéc elkarren artean, Norat haur ioaiteco da, guc ezpaitugu eridenẽ? ala Grecoén artean barreyatuac diradenetarat ioaiteco da, eta Grecoén iracaftera?

36 Ceric da erran duen propos haur, Bilhaturen nauçue, eta ez eridenen: eta non ni içanen bainaiz, *hara* çuec ecin ethor çaitezquete?

37 * Eta beftaco azquen egun handian eriden cedin Iefus han, eta oihuz cegoen, cioela, Baldin nehor egarri bada, bethor enegana eta edã beça

Leuit. 23. 36.

38 * Ni baithan finheften duenari, Scripturác dioen beçala, vr vicizco fluuioac iariaturẽ çaizca bere fabeletic.

Efa. 55. 1.

39 (Eta haur erraiten çuen hura baithan finheften çutenéc * recebitzeco çuten Spirituáz: ecen oraino Spiritu faindua etzén *eman*, ceren Iefus oraino ezpaitzén glorificatu)

Ioel 2. 28. *act.* 2. 17.

40 Anhitzec bada gendetzecoetaric propos haur ençun çutenean, erraiten çuten, * Haur da eguiazqui Propheta hura.

Deu. 18. 15

41 Bercéc erraiten çutén, Haur da Chrift. Eta batzuc erraiten çutén, Alabaina Galileatic ethorriren da Chrift?

42 * Eztu Scripturac erraiten, ecen Dauid-en hacitic, eta Bethlehemgo Dauid egoitẽ cen burgutic Chrift ethorriren dela?

Mich. 5. 2. *mat.* 2. 5.

43 Diffenfione eguin cedin bada populuaren artean harengatic.

44 Eta hetaric batzuc nahi çuten hatzaman,

baina nehorc etzitzan eçar haren gaineã eſcuac

45 Ethor citecen bada officierac Sacrificadore principaletara eta Phariſeuetara, eta hec erran ciecén, Cergatic eztuçue hura ekarri?

46 Ihardets ceçaten officierée, Egundano ezta hala minçatu guiçonic, nola guiçon haur.

47 Halacotz ihardets ciecen Phariſeuéc, Ezothe cinatezte çuec-ere ſeducitu?

48 Ala Gobernadoretaric edo Phariſeuetaric batec-ere ſinhetſi du hura baithan?

49 Baina populu Leguea cer den eztaquian haur, maradicatua da.

Lehen 3. 2. 50 Dioſte Nicodemo * harẽgana gauaz ethorri içan cenac, cein baitzén hetaric bat,

51 Ala gure Legueac condemnatzen du nehor, bera behin ençun gabe, * eta cer eguin duẽ eçagutu gabe?

Deut. 17. 8 *eta* 19. 15

52 Ihardets ceçaten eta erran cieçoten, Ezaiz hi-ere Galileaco? informadi, eta iaquic ecen Galileatic Prophetaric eztela ilki.

52 Eta itzul cedin batbedera ceĩ bere etcherát.

CAP. VIII.

3 *Emazte adulterioan hatzamana.* 12 *Chriſt munduaren arguia.* 13, 18 *Teſtimoniage bere buruäz ekarten.* 15 *Nehor ez harc iugeatzen.* 23 *Hura ez mũdu hunetaric.* 24 *Sinheſten eztuena, bekatutan hilen.* 25 *Chriſt nor.* 28 *Bere herioa Chriſtec aitzinetic erraiten.* 30 *Iudu batzuc ſinheſten.* 32 *Eguiac libre eguiten.* 34 *Bekatuarẽ cerbitzari nor.* 37, 39 *Abrahamen haour.* 42 *Iaincoaren haour.* 44 *Deabruaren haour.* 57 *Chriſt Abraham baino lehen.* 59 *Iuduéc Chriſt lapidatu nahi.*

Baina

1 Baina Iesus ioan cedin Oliuatzetaco mendirát

2 Eta arguiaren beguian berriz ethor cedin templera, eta populu gucia ethor cedin harēgana: eta iarriric cegoela iracaſten cituen hec.

3 Orduan duté ekarten harengana Scribéc eta Phariſeuéc emazte adulterioan hatzaman-bat: eta hura artean eçarriric,

4 Diotſate, Magiſtruá, emazte haur hatzaman içan duc adulterioco eguitate berean.

5 * Eta Leguean Moyſeſec manatu diraucuc hunelacoac lapida diteçen: hic bada cer dioc?

Leuit. 20. 10.

6 Eta haur erraiten çuten hura tentatzē çutela, hura cerçaz accuſa lutençát. Baina Ieſuſec beheiti gurthuric erhiaz ſcribatzen çuen lurrean.

7 Eta haren interrogatzez perſeueratzen çutela, chuchenduric erran ciecén, * Çuetaric bekatu gabe denac, lehenic horren contra harria aurdigui beça.

Deut. 17. 7

8 Eta berriz gurthuric ſcribatzen çuē lurrean.

9 Bada hori ençun çutenean, cõſcientiac accuſatzen cituela, bata bercearen ondoan ilkiten ciradē çaharrenetaric haſſiric azquenetarano: eta Ieſus bera gueldi cedin, eta arteã cegoē emaztea

10 Eta chuchendu cenean Ieſuſec nehor etzacuſſanean emaztea baicen, erran cieçón hari, Emazteá, non dirade hire accuſaçaleac? nehorc ezau condemnatu?

11 Eta harc erran ceçan, Ez nehorc, Iauna. Eta erran cieçón Ieſuſec, Ezaut nic-ere condemna-

z.i.

tzen: oha, eta guehiago bekaturic eztaguinala.
12 Berriz bada Iesus minça cequien, cioela,
Lehē 1. 5. 9 *berriz* 9. 5.
* Ni naiz mūduaren arguia: niri darreitana ezta ilhumbean ebiliren, baina vkanen du vicitzeco arguia.
13 Erran cieçoten bada Phariseuéc, Hic eure buruäz testificatzen duc, hire testimoniagea eztuc sinhesteco.
Lehen 5. 31
14 Ihardets ceçan Iesusec eta errã ciecén, * Nic neurorçaz testificatzenagatic sinhesteco da ene testimoniagea: ecē badaquit nondic ethorri naicén, eta norat ioaiten naicē: baina çuec eztaquiçue nōdic ethortē naicen, ez norat ioaitē naicén
15 Çuec haraguiaren arauez iugeatzen duçue, nic eztut iugeatzen nehor.
16 Eta baldin iugea badeçat-ere nic, ene iugemendua eguiazco da: ecen eznaiz neuror, baina ni eta ni igorri nauen Aita.
17 Baina çuen Leguean-ere scribatua da, ecen
Deut. 17. 6 *eta* 19. 15. *mat.* 18. 16 2. *cor.* 13. 1. *heb.* 10. 18.
*bi guiçonen testimoniagea sinhesteco dela.
18 Ni naiz neurorçaz testificatzen dudana, eta testificatzen du niçaz ni igorri nauen Aitac.
19 Erraiten ceraucatē bada, Non da hire Aita? Ihardets ceçan Iesusec, Ez ni nauçue eçagutzē, ez ene Aita: baldin ni eçagutzen banindubuçue, ene Aita-ere eçagut cindeçaquete.
20 Hitz hauc erran citzan Iesusec thesaureriã, iracasten ari cela templeã: eta nehor etzaquión lot, ceren oraino ezpaitzén ethorri haren orena
21 Erran ciecén bada berriz Iesusec, Ni banoa eta bilhaturen nauçue, eta çuen bekatuan hilen

çarete: norat ni ioaiten bainaiz, çuec ecin ça-
tozquete.
22 Erraiten çuten bada Iuduéc, Berac hilen o-
the du bere buruã? erraiten baitu, Norat ni ioai-
ten bainaiz, çuec ecin çatozquete.
23 Orduan erran ciecén, çuec beheretic çare-
te, ni garaitic: çuec mundu hunetaric çarete, ni
ez naiz mundu hunetaric.
24 Halacotz erran drauçuet ecen çuẽ bekatu-
etan hilẽ çaretela. Ecẽ baldin ſinhets ezpadeça-
çue ni naicela *hura*, çuẽ bekatuetã hilen çarete.
25 Erran cieçoten bada, Hi nor aiz? Orduan er
ran ciecén Ieſuſec, Hatſeandanicoa, badiotſuet.
26 Anhitz gauça dut çueçaz minçatzeco eta
iugeatzeco: baina ni igorri nauena eguiati da: e-
ta nic harenganic ençun ditudan gauçác mun-
duari erraiten drauzquiot.
27 Etzeçaten eçagut ecẽ Aitaz minço çayela.
28 Erran ciecén bada Ieſuſec, Altchatu duque-
çuenean guiçonaren Semea, orduan eçagutu-
ren duçue ecen ni naicela *hura*, eta neure buruz
eztudala deus eguiten, baina Aitac iracatſi na-
uen, beçala gauça hauc erraiten ditudala.
29 Ecen ni igorri nauena enequin da: eznau v-
tzi neuror Aitac, ceren nic haren gogaraco gau-
çác eguiten baititut bethiere.
30 Gauça hauc harc erraiten cituela, anhitzec
ſinhets ceçaten hura baithan.
31 Orduan erraiten cerauen Ieſuſec hura ſin-
hetſi vkan çuten Iuduey, Baldin çuec perſeuera
badeçaçue ene hitzean, eguiazqui ene diſcipulu

içanen çarete.

32 Eta duçue eçaguturen Eguiá, eta Eguiác çuec libre eguinen çaituzte.

33 Ihardets cieçotē, Abrahamen hacia gaituc, eta nehor eztiagu cerbitzatu egundano: nola dioc hic gu libre içanen garela?

34 Ihardets ciecén Iesusec, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet ecen bekatua eguiten duen gucia * bekatuaren cerbitzari dela.

Rom. 6. 20. 2.*pier*.2.19

35 Eta cerbitzaria ezta egoiten bethierecotz etchean, semea dago bethierecotz.

36 Bada baldin Semeac çuec libre eguin baçaitzate, eguiazqui libre içanen çarete.

37 Badaquit ecen çuec Abrahamen hacia çaretela: baina ni hil nahiz çabiltzate, ceren ene hitzac ezpaitu lekuric çuec baithan.

38 Nic erraiten dut neure Aita baithan ikussi dudana: eta çuec eguiten duçue çuen aita baithã ikussi duçuena.

39 Ihardets ceçaten eta erran cieçoten, Gure aita, Abraham duc. Dioste Iesusec, Baldin Abrahamen haour bacinete, Abrahamē obrác eguin cinçaqueizte.

40 Orain bada ni hil nahiz çabiltzate, bainaiz, Iaincoaganic ençun dudan eguia erran drauçuedan guiçona: hori Abrahamec eztu eguin.

41 Çuec eguiten dituçue çuen aitaren obrác. Eta erran cieçoten, Gu ezgaituc paillardiçataric iayo: aitabat diagu, *baita* Iaincoa.

42 Erran ciecén bada Iesusec, Baldin Iaincoa çuen aita baliz, maite ninduqueçue ni: ecen ni

Iaincoaganic partitu eta ethorri naiz: eta eznaiz neure buruz ethorri, baina harc igorri nau.

43 Cergatic ene lengoagea eztuçue aditzē? ceren ecin ençun baitiroqueçue ene hitza.

44* Çuec, aita deabruaganic çarete, eta çuen aitaren defirac eguin nahi dituçue: hura guicerhai le cen hatfeandanic, eta eguián eztu perfeueratu: ecen eguiaric ezta hartan. Noiz-ere erraiten baitu gueçurra, bere propritic minço da: ecen gueçurti da eta gueçurraren aita.

1. *Ioan*.3.8

45 Eta ceren nic eguia erraiten baitut, eznauçue finheften.

46 Norc çuetaric reprehenditzen nau ni bekatuz? eta baldin eguiá erraiten badut, ceren çuec eznauçue finheften?

47* Iaincoaganic denac, Iaincoaren hitzac ençuten ditu: halacotz çuec eztituçue ençutē, ceren ezpaitzarete Iaincoaganic.

1. *Ioan*.4.6

40 Ihardets ceçaten orduan Iuduéc eta erran cieçoten, Eztugu vngui erraiten guc, ecen Samaritano aicela hi, eta deabrua duala?

49 Ihardets ceçan Iefufec, Eztut nic deabrua: baina dut ohoratzen, neure Aita, eta çuec defohoratzen nauçue ni.

50 Eta nic eztut neure gloriá bilhatzen: bada bilhatzen duenic, eta iugeatzen duenic.

51 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, baldin nehorc ene hitza beguira badeça, herioa eztu ikuffiren feculan.

52 Orduā errā cieçoten Iuduéc, Orain eçagutu diagu ecē deabrua duala: Abrahā hil içā duc eta

Prophetác: eta hic dioc, Baldin nehorc ene hitza beguira badeça, eztu daſtaturen herioa ſeculan.
53 Ala hi gure aita Abraham baino handiago aiz, cein hil içan baita? Prophetac-ere hil içan dituc: nor hic eure buruä eguiten duc?
54 Ihardets ceçan Ieſuſec, Baldin nic glorificatzen badut neure buruä, ene gloria ezta deus: ene Aita da ni glorificatzen nauena, ceinez erraiten baituçue çuec ecen çuen Iainco dela.
55 Eta eztuçue eçagutzen hura: baina nic eçagutzen dut hura: eta baldin erran badeçat ecen eztudala hura eçagutzen, içanen naiz çuec irudi, gueçurti: baina badaçagut hura, eta haren hitza beguiratzen dut.
56 Abraham çuen aita aleguera cedin ikus leçançát ene egun haur: eta ikuſſi vkan du, eta alegueratu içan da.
57 Erran cieçoten bada Iuduéc, Berroguey eta hamar vrthe oraino eztituc, eta Abraham ikuſſi duc?
58 Erran ciecén Ieſuſec, Eguiaz eguiaz erraitẽ drauçuet, Abraham cedin baino lehen, ni naiz.
Ber. 10. 31. 59 * Har ceçaten orduã harri: haren contra aurthiteco: baina Ieſus gorde cedin, eta ilki cedin templetic.

CAP. IX.

1 *Itſuric ſorthua ſendatu.* 5 *Munduaren arguia.* 18, 34 *Phariſeuén incredulitatea eta arrogantia.* 28 *Moyſeſen diſcipulu Iuduac.* 35 *Itſu arguituac Chriſt baithan ſinheſten.* 38 *eta hura adoratzen.* 39 *Chriſt mundura iugemendutan ethorri.*

1 ETa iragaiten cela Iefufec ikus ceçan guiçon fortzetic itfubat.
2 Eta interroga ceçaten bere difcipuluéc, erraiten çutela, Magiftruá, Ceinec bekatu eguin du, hunec ala hunen aitaméc, hunela itfu for ledin?
3 Ihardets ceçan Iefufec, Ez hunec bekatu eguin du, ez hunen aitaméc: baina *itfu iayo da*, Iaincoaren obrác manifefta litecençat hunetan.
4 Ni igorri nauenaren obrác eguin behar ditut, eguna deno: badatorque gaua noiz nehorc ecin obraric baitaidi.
5 Munduã naiceno, * munduaren Arguia naiz.
6 Haur erran çuenean thu eguin ceçan lurrera, eta eguin ceçan lohi thutic, eta lohi harçaz frota citzan itfuaren beguiac:

Lehē 1. 5. 9 *eta* 8. 11. *berriz* 12. 35. 46.

7 Eta errã cieçõ, Oha garbitzera Siloe, igorria erran nahi deneco ikuzgarrirа. Ioan cedin bada, eta garbi cedin, eta itzul cedin ikuften çuela.
8 Bada auçoéc, eta lehen ikuffi çutenéc ecen itfu cela, erraiten çutén, Ezta haur iarriric *ohi* cegoena eta efcatzen cena?
9 Batzuc erraitē çutén, Haur da: eta bercéc, Hura dirudi, *Baina* berac erraitē çuē, Ni naiz *hura*.
10 Erran cieçoten bada, Nolatan irequi içan dirade hire beguiac?
11 Ihardets ceçan harc, eta erran ceçan, Iefus deitzen den guiçonac lohi eguin du, eta frotatu ditu ene beguiac, eta erran draut, Oha Siloeco ikuzgarrirа, eta garbi adi. Bada ioanic eta gar-

bituric ikuſtea recebitu dut.

12 Orduan erran cieçoten, Non da hura? Dio, Eztaquit.

13 Eramaiten dute itſu ohi cen hura Phariſeuetara.

14 Eta cen Sabbathoa Ieſuſec lohia eguin çuenean eta haren beguiac irequi cituenean.

15 Berriz bada interroga ceçaten hura Phariſeuéc-ere nolatan ikuſtea recebitu çuē. Eta harc erran ciecén, Lohi eçarri vkan draut neure beguién gainera, eta garbitu naiz, eta ikuſten dut.

16 Erraiten çuten bada Phariſeuetaric batzuc, Guiçon haur ezta Iaincoaganic: ecen Sabbathoa eztu beguiratzen. Bercéc erraiten çuten, Nolatan guiçō vicitze gaichtotaco batec ſigno hauc eguin ahal ditzaque? Eta diſſenſione cen hayén artean.

17 Erraitē draucate itſuari berriz, Hic cer dioc harçaz, ceren beguiac irequi drauzquian? Eta harc erran ceçan, Propheta dela.

18 Baina etzeçatē ſinhets Iuduéc harçaz, ecen itſu içan cela, eta ikuſtea recebitu çuela, ikuſtea recebitu çuenaren aitamác dei litzaqueteno:

19 Eta interroga citzaten hec, cioitela, Haur da çuen ſeme çuec itſu iayo cela dioçuena? nolatan bada orain dacuſſa?

20 Ihardets ciecén haren aitaméc, eta erran ceçaten, Badaquigu ecen haur dela gure ſemea, eta itſu iayo içan dela:

21 Baina nolatan orain dacuſſan, eztaquigu: edo norc irequi dituen hunen beguiac, guc ezta-

quigu: berac adin du: bera interroga eçaçue, bera bere buruaz minçaturen da.

22 Gauça hauc erran citzaten haren aitamée, ceren beldur baitziraden Iuduén: ecen ia ordenatu çuten Iuduée, baldin nehorc aithor baleça hura licela Chrift, fynagogatic iraitz ledin.

23 Halacotz haren aitamée erran ceçaten, Adin du, bera interroga eçaçue.

24 Dei ceçaten bada bigarren aldian guiçon itfu içana, eta erran cieçoten, Emóc gloria Iaincoari: guc bacequiagu ecen guiçon hori gaichtoa dela.

25 Ihardets ceçan bada harc, eta erran ceçan, Gaichto denez eztaquit: gauçabat badaquit, ecen itfu nincelaric orain badacuffadala.

26 Eta erran cieçoten berriz, Cer eguin drauc? nolatan irequi ditu hire beguiac?

27 Ihardets ciecén, Ia erran drauçuet, eta eztuçue ençun: cergatic berriz ençũ nahi duçue? ala çuec-ere haren difcipulu eguin nahi çarete?

28 Orduan iniuria ceçaten hura, eta erran ceçaten, Aicén hi haren difcipulu: guçaz den becembatean, Moyfefen difcipulu gaituc.

29 Guc baceaquiagu ecen Moyfefi minçatu içan çayola Iaincoa: baina haur nondic den etzeaquiagu.

30 Ihardets ceçan guiçonac eta erran ciecén, Segur, hunetan da miraculua, ceren çuec ezpaitaquiçue nondic den, eta irequi baititu ene beguiac.

31 Eta badaquigu ecen Iaincoac vicitze gaich-

totacoac eztituela ençutẽ: baina baldin norbeit Iaincoaren cerbitzari bada, eta haren vorondatea eguiten badu, hura ençuten du.

32 Egundano ençun içan ezta ecen nehorc irequi duela itſu ſorthuren beguiric.

33 Baldin ezpaliz haur Iaincoaganic, deus ecin laidi.

34 Ihardets ceçaten eta erran cieçoten, Hi bekatutan ſorthua aiz guciori, eta hic iracaſten gaituc gu? Eta iraitz ceçaten hura campora.

35 Ençun ceçan Ieſuſec nola egotzi vkan çuten hura campora: eta eriden çuenean hura, erran cieçón, Sinheſten duc hic Iaincoaren Semea baithan?

36 Ihardets ceçan harc eta erran ceçan, Eta nor da, Iauna, ſinhets deçadan hura baithan?

37 Eta erran cieçón Ieſuſec, Eta ikuſſi duc hura, eta hirequin minço dena duc hura.

38 Eta harc dio, Sinheſten diat, Iauna. Eta adora ceçan hura.

Lehen 3. 17 berr. 12. 47

39 Eta erran ceçan Ieſuſec, * Iugemẽdu *eguitera* ni mundu hunetara ethorri naiz: ikuſten eztutenéc, ikus deçatençát: eta ikuſten dutenac itſu ditecençat.

40 Eta ençun ceçaten hori, Phariſeuetaric harequin ciraden batzuc, eta erran cieçoten, Ala gu-ere itſu gara?

41 Erran ciecén Ieſuſec, Baldin itſu bacinete, etzinduqueite bekaturic: baina orain erraiten duçue, Badacuſſagu: beraz çuen bekatua badago.

CAP. X.

1, 7, 9 Borthá Christ. Arthaldea. Ohoin eta gaichtaguin cein. 2, 11 Artzaina. 12 Mercenarioa. 16, 27 Christen ardiac. 19 [illegible] Christen [illegible]. 24 Iesus interrogatu, Christ denez. 26 Iuduac ez sinhesten: 31 eta Christ lapidatu nahi. 35 Iaincoac cein deitzen Scripturan. 41 Anhitzec Christ baithan sinhesten.

1 EGuiaz eguiaz erraiten drauçuet, borthatic ardién artheguira sartzen eztena, baina da igaiten bercetaric, hura ohoin da eta gaichtaguin.

2 Baina borthatic sartzē dena, da ardiē artzaina.

3 Huni borthalçainac irequiten drauca, eta ardiéc haren voza ençuten duté: eta bere ardiac deitzen ditu cein bere icenez, eta eramaiten ditu camporat.

4 Eta bere ardiac idoqui dituenean, hayén aitzinean ioaiten da: eta ardiac hari iarreiquiten çaizca, ecen eçagutzen dute haren voza.

5 Eta arrotz bati etzaizca iarreiquiren, baina ihes eguinen draucate: ceren ezpaitute eçagutzen arrotzén voza.

6 Comparatione haur erran ciecén Iesusec: baina hec etzeçatē eçagut cer cen hæy erraiten cerauena.

7 Erran ciecén bada berriz Iesusec, Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ecen ni naicela ardién borthá.

8 Guciac cembat-ere ene aitzinean ethorri

baitirade ohoin dirade eta gaichtaguin: baina ardiéc eztituzte hec ençun vkan.

9 Ni naiz borthá, nitaric baldin nehor far badadi faluaturen da: eta farthuren da eta ilkiren da, eta bazca eridenen du.

10 Ohoina ezta ethorten *ardiac* ebats eta hil eta defeguin ditzançat baicen: ni ethorri naiz vicitze dutençat, eta abundantia dutençát.

Efa. 4. 11. *ezech.* 34. 23.

11 *Ni naiz artzain ona: artzain onac bere vicia eçarten du bere ardiacgatic:

12 Baina mercenarioac, eta artzain eztenac, ceinenac ezpaitirade ardiac, dacuffanean otfoa heldu dela, vtziten ditu ardiac, eta ihes eguiten du: eta otfoac harrapatzen eta barreyatzen ditu ardiac.

13 Eta mercenarioac ihes eguiten du, ceren mercenario baita, eta ezpaitu ardién anfiaric.

14 Ni naiz artzain ona, eta eçagutzen ditut neure ardiac, eta eçagutzen naiz neure *ardiéz.*

15 Aitac ni eçagutzen nauen beçala, nic-ere eçagutzen dut Aita: eta neure vicia eçarten dut *neure* ardiacgatic.

16 Berce ardiric-ere badut cein ezpaitirade arthegui hunetaco: hec-ere ekarri behar ditut: ecen ene voza ençunen duté, * eta eguinen da artheguibat *eta* artzaimbat.

Ezech. 37. 22.

17 Halacotz maite nau ni Aitac, ceren * nic eçarten baitut neure vicia, berriz hura har deçadançat.

Efa. 53. 7.

18 Nehorc eztraut hura edequiten, baina nic dut eçarten hura neure buruz: bothere dut ha-

ren eçarteco, eta bothere dut berriz haren hartzeco. * Manamendu haur recebitu dut neure Aitaganic.

Ioh. 4. 28.

19 Orduan berriz diſſenſione eguin cedin Iuduén artean propos haucgatic.

20 Eta erraiten çuten hetaric anhitzec, Deabrua du, eta erhotu doa: cergatic horri behatzē çaizquiote?

21 Bercéc erraiten çutén, Hitz hauc eztirade deabrua duenarenac: ala deabruac itſuén beguiac irequi ahal ditzaque?

22 *Orduan Dedicationearen *beſtá* eguin cedin Ieruſalemen, eta neguä cen.

1. *Mach.* 4. 59.

23 Eta paſſeatzen cen Ieſus templean Salomonen galerian.

24 Ingura ceçaten bada hura Iuduéc, eta erran ciecoten, Noizdrano gure arimá daducac dudatan? baldin hi bahaiz Chriſt, erran ieçaguc frangoqui.

25 Ihardets ciecén Ieſuſec, Erran drauçuet, eta eztuçue ſinheſten: nic neure Aitaren icenean eguiten ditudan obréc niçaz teſtificatzen duté.

26 Baina çuec eztuçue ſinheſten: ecen etzarete ene ardietaric, nola erran baitrauçuet.

27 Ene ardiéc ene voza ençuten duté, eta nic eçagutzen ditut hec, eta iarreiquiten çaizquit niri.

28 Eta nic vicitze eternala emaiten drauet hæy: eta eztirade galduren ſeculan: eta eztitu harrapaturen hec nehorc ene eſcutic.

29 Ene Aita niri *hec* eman drauzquidana, gu-

ciac baina handiago da, eta nehorc ecin harrapa ditzaque hec ene Aitaren efcutic.

30 Ni eta Aita bat gara.

Lehen 8. 59 31 *Har ceçaten bada berriz harri Iuduéc haren lapidatzeco.

32 Ihardets ciecén Iefufec, Anhitz obra onic eracutfi vkan drauçuet neure Aitaganic: obra hetaric ceinagatic lapidatzen nauçue?

33 Ihardets cieçoten Iuduéc, cioitela, Obra onagatic ezaugu lapidatzen, baina blafphemioagatic, eta ceren hic guiçon aicelaric eguiten baituc eure buruä Iainco.

34 Ihardets ciecén Iefufec, Ezta fcribatua çuen Leguean, *Nic erran dut, Iainco çarete?

Pfal. 82. 6.

35 Baldin hec deithu baditu Iainco, ceinetara Iaincoaren hitza eguin içan baita, eta ecin hauts baitaite Scripturá:

36 *Ni* Aitac fanctificatu eta mūdura igorri bainau, çuec dioçue ecen blafphematzē ari naicela, ceren errã dudã, ecen Iaincoarē Semea naicela?

37 Baldin neure Aitaren obrác eguiten ezpaditut, ezneçaçuela finhets:

38 Baina baldin eguiten baditut, eta baldin ni finhetfi nahi ezpanauçue, obrác finhets itzaçue: eçagut eta finhets deçaçuen ecen Aita nitan dela eta ni hartan.

39 Berriz bada hura hartu nahiz çabiltzan: baina itzur cedin hayén efcuetaric.

40 Eta ioan cedin berriz Iordanaz berce aldera, lehen Ioannes batheyatzen ari cen lekura: eta egon cedin han.

41 Eta anhitz ethor cedin harengana, eta erraiten çutén, Ioãneſec eztu ſignoric batre eguin vkan: baina Ioanneſec huneçaz erran dituen gauça guciac, eguiazcoac ciraden.

42 Eta anhitzec han ſinhets ceçaten hura baithan.

CAP. XI.

1 *Lazaro eri.* 11 *Lo etzatea, hil igatengatea.* 16 *Thomas.* 21, 32 *Martharen eta Mariaren arrangura Chriſtez. Vicitzeco ſeſurrectionea.* 26 *Chriſt ba-thange ſedea.* 21 *Martharẽ aithorra.* 33, 35 *Chriſt nigarrez,* 41 *eta otheiztez egon.* 44 *Lazaro reſuſcitatu.* 45 *Iuduetaric anhitzec Chriſt baithan ſinheſten.* 47 *Conſeillu Phariſeuéc Chriſten contra.* 48 *Romanoac.* 49 *Caiphaſec prophetizatzen.* 54 *Ieſus Ephraimera retiratzen.*

1 C En bada Lazaro *deitzen cen* guiçombat eri, Bethaniaco, Mariaren eta Martha haren ahizparen burguco.

2 * (Eta Maria haur cen Iauna vnguentuz vnctatu çuena, eta haren oinac bere *adatſeco* biloez ichucatu cituena: ceinen anaye Lazaro baitzen eri) *Mat. herr.*

3 Igor ceçaten bada hunen arrebéc harengana, cioitela, Iauna, huná, hic maite duana, eri duc.

4 Eta *hori* ençunic Ieſuſec erran ceçan, Eritaſſun hori ezta heriotara, baina Iaincoaren gloriatan, *eritaſſun* harçaz Iaincoaren Semea glorifica dadinçat.

5 Eta cituen maite Ieſuſec Martha, eta haren ahizpá, eta Lazaro.

6 Bada ençun çuenean ecen eri cela, bi egun egon cedin, orduan non baitzén leku hartan.
7 Guero horren ondoan erran ciecén diſcipuluey, Goacen Iudearát berriz.
8 Diotſate diſcipuluéc, Magiſtruá, orain ciabiltzan Iuduac hi lapidatu nahiz, eta berriz hara ioaiten aiz?
9 Ihardets ceçan Ieſuſec, Egunean eztira hamabi oren? baldin nehor egunaz ebil badadi, ezta behaztopatzen: ecen mundu hunetaco arguia ikuſten du.
10 Baina baldin nehor ebil badadi gauaz, behaztopatzē da: ecen arguiric ezta hura baithan.
11 Gauça hauc erraiten ditu, eta guero dioſte, Lazaro gure adiquiſdea lo datza, baina banoa iratzar deçadan.
12 Erran cieçoten bada bere diſcipuléc, Iauna, baldin lo badatza ſendaturen duc.
13 Eta *haur* erran ceçan Ieſuſec haren herioaz: eta hec vſte çuten lozco lokartzeaz erraiten çuela.
14 Orduan bada erran ciecén Ieſuſec claroqui, Lazaro hil' da:
15 Eta aleguera naiz çuengatic (ſinhets deçaçuençat) ceren ezpainincén han: baina goacen harengana.
16 Erran ciecén bada Thomas Didymus deitzen denac diſcipulu laguney, Goacen gu-ere horrequin hil gaitecençát.
17 Ethor cedin bada Ieſus, eta eriden ceçan hura ia laur egun çuela monumentean cela.

18 Cen bada Bethania hurbil Ierusalemeren hamaborz stadioren inguruä:
19 Eta Iuduetaric anhitz ethor citecen Marthagana eta Mariagana, hec consola litzatençát bere anayeaz.
20 Marthac bada ençun ceçanean Iesus ethorten cela, aitzinera ilki cequión: eta Maria etcheã iarriric cegoen.
21 Errã cieçón bada Marthac Iesusi, Iauna, baldin içan bahinz hemẽ, ene anaye etzuqueán hil:
22 Baina orain-ere baceaquiat ecen cer-ere galde eguinen baitraucac Iaincoari, emanen drauala hiri.
23Diotsa Iesusec, Resuscitaturẽ dun hire anaye.
24 Diotsa Marthac, Baceaquiat ecen resuscitaturen dela * resurrectionean, azquen egunean. *Lehen* 5. 29 *luc* 14. 14.
25 Erran cieçón Iesusec, Ni naun resurrectionea eta vicitzea: * ni baithan sinhesten duena, *Lehen* 6. 35 baldin hil içan badere vicico dun:
26 Eta nor-ere vici baita, eta sinhesten baitu ni baithan, seculan eztun hilen. Sinhestẽ dun haur?
27 Erraiten drauca, Bay, Iauna, nic diat sinhesten ecen hi aicela Christ Iaincoarẽ Seme mundura ethorteco cena.
28 Eta haur erranic, ioan cedin, eta secretuqui dei ceçan Maria bere ahizpá, cioela, Magistrua dun hemen, eta deitzen au.
29 Hura, *hori* ençun duenean, iaiquitẽ da fitetz, eta ethorten da harengana.
30 Ecen oraino etzén ethorri Iesus burgura: baina cen Marthac encontratu çuen lekuan.

A,i.

31 Orduan harequin etchean ciraden Iuduac, eta hura confolatzen çutenac, ikuffiric ecen Maria hain fitetz iaiqui, eta ilki cela, iarreiqui cequizquion hari, cioitela, Monumentera ioaiten da, han nigar daguiançat.

32 Bada Mariac, ethor cedinean Iefus cen lekura, hura ikuffiric, egotz ceçan bere buruä haren oinetara, ciotfala, Iauna, baldin içan bahinz hemen, etzuqueán hil ene anaye.

33 Iefufec bada ikus ceçanean hura nigarrez legoela, eta harequin ethorri ciraden Iuduac nigarrez leudela, fpirituz mouituric trubla ceçan bere buruä:

34 Eta erran ceçan, Non eçarri duçue? Erraiten draucate, Iauna, athor eta ikuffac.

35 Eta nigar eguin ceçan Iefufec.

36 Erran ceçaten bada Iuduéc, Horra nola maite çuen.

37 Eta hetaric batzuc erran ceçaten, Ecin eguin ciroqueen * itfuaren beguiac irequi dituen hunec, haur-ere hil ezladin?

Lehen 9. 6.

38 Iefus bada berriz bere baithan mouitzen cela, ethorten da monumentera, eta lecea cen, eta harribat haren gainera, eçarria.

39 Dio Iefufec, Altcha eçaçue harria. Diotfa Marthac, hil içan cenaren arrebác, Iauna, kireftu duc gaurguero: ecen laur egunetacoa duc.

40 Diotfa Iefufec, Eztraunat erran, ecen baldin finhets badeçã ikuffirẽ dunala Iaincoarẽ gloria?

41 Ken ceçatẽ bada harria, hila eçarri içan cen *lekutic*. Orduã Iefufec altchaturic goiti beguiac,

erran ceçan, Aitá, eſquerrac emaitē drauzquiát, ceren ençun bainauc:

42 Eta nic baniaquián ecen bethi ençuten nauala: baina inguru dagoen gendetzeagatic erran diát, ſinhets deçatençat ecen hic igorri nauala.

43 Eta hauc erranic, voz goraz oihu eguin ceçan, Lazaro, athor campora.

44 Eta hil içan cena ilki cedin, eſcuac eta oinac lothuraz lothuac cituela: eta haren beguithartea crobitchet batez cen eſtalia. Dioſte Ieſuſec, Lacha eçaçue eta vtzi eçaçue ioaitera.

45 Bada Iudu Mariagana ethorri ciradenetaric, eta Ieſuſec eguin cituen gauçác ikuſſi cituztenetaric anhitzec ſinhets ceçaten hura baithan.

46 Baina hetaric batzu ioan citecen Phariſeu etara, eta erran cietzen hæy Ieſuſec eguin cituen gauçác.

47 Orduan bil ceçaten Sacrificadore principaléc eta Phariſeuéc conſeillua, eta erraiten çuten, Cer eguiten dugu, ecen guiçon hunec anhitz ſigno eguiten du.

48 Baldin hunela vtzi badeçagu, guciéc ſinhetſiren duté hori baithan: eta ethorriren dirade Romanoac, eta arraſaturen duté bay gure lekua, bay nationea.

49 Orduan hetaric batec, Caiphaſec, cein baitzén vrthe hartaco Sacrificadore ſubirano, erran ciecén, Çuec eztaquiçue deus:

50 *Eta eztuçue penſatzen ecen probetchu dugula, guiçombat hil dadin populuagatic, eta natione gucia gal eztadin. *Ber. 18. 14*

51 Eta haur bere burutic etzeçan erran: baina nola baitzén vrthe hartaco Sacrificadore ſubirano, prophetiza ceçan ecen Ieſuſec hil behar luela nationeagatic.

52 Eta ez ſolament natione harengatic, baina are Iaincoaren haour barreyatuac bil litzançát batetara.

53 Bada egun harçaz gueroztic conſultatzen çutén elkarrequin hura hil leçatençát.

54 Ieſus bada guehiagoric etzabilan aguerriz Iuduén artean: baina ioan cedin hãdic deſertuaren aldeco comarcarát, Ephraim deitzen den hirira: eta han egoiten cen bere diſcipuluequin.

55 Eta cen hurbil Iuduén bazcoa, eta igan cedin anhitz Ieruſalemera comarca hartacoric bazco aitzinean, purifica litecençat.

56 Bada Ieſuſen bilha çabiltzan, eta elkarren artean erraiten çutén, tẽplean leudela, Cer irudi çaiçue, ecen eztela ethorriren beſtara?

57 Eta eman ceçaten Sacrificadore principaléc eta Phariſeuéc manamendu, baldin nehorc eçagutzen balu non licén, eracuts leçan, hatzaman leçatençát.

CAP. XII.

3 Mariac Ieſuſen oinac vnguenſtatzen. 10 *Sacrificadoréc Lazaro hil nahi.* 14 *Chriſt Ieruſalemen ſartzen.* 25 *Bere viciari on edo gaitz eritzitea.* 26 *Chriſt cerbitzatzen dutenac.* 27 *Chriſten othoitzá.* 28 *Voza cerutic.* 31 *Mũduaren iugemendua.* 35, 46 *Arguia. Ilhumbea.* 36 *Arguia baithan ſinheſteco. Chriſt Iuduetaric gordatzen.* 42 *Sinhetſi dutẽ principal batzuén ſedea beldurti.* 47 *Chriſt ez munduaren iugeatzera ethorri, baina ſaluatzera.*

1 * Ada Iesus sey egun bazcoren aitzinetic ethor cedin Bethaniara, non baitzén Lazaro hil içan cena, cein resuscitatu baitzuen hiletaric.

Mat. 26. 6. marc 14. 3.

2 Eguin cieçoten bada hari affaribat han, eta Marthac cerbitzua eguiten çuen: eta Lazaro cen harequin mahainean iarriric ceudenetaric bat.

3 Orduan Mariac harturic liberabat vnguentu aspic finez precio handitacoric, vncta citzan Iesusen oinac, eta ichuca citzan bere adatsaz: eta etchea bethe cedin vnguentuaren vrrinez.

4 Orduan erran ceçan harē discipuluetaric batec, Iudas Iscariot Simonen *semeac*, hura traditurен çuenac.

5 Ceren vnguentu haur ezta saldu içan hirur ehun dinerotan, eta eman paubrey?

6 Eta haur erran ceçan, ez paubrez harc ansiaric çuenez: baina cerē ohoin baitzen,*eta mulsá baitzuen, eta eçarten ciradenac *harc* ekarten baitzituen.

Ber. 13. 29

7 Erran ceçan bada Iesusec, Vtzi eçac, ene sepultura eguneco hori beguiratu dic.

8 Ecen paubreac bethiere vkanē dituçue çuequin: baina ni eznauçue bethiere vkanen.

9 Orduan eçagut ceçan Iuduetaric gendetze handic, ecen han cela: eta ethor citecen ez Iesusgatic solament, baina are Lazaro ikus leçatēçat. cein *harc* hiletaric resuscitatu baitzuen.

10 Eta consulta ceçaten Sacrificadore princi-

paléc Lazaro-ere hil leçatençát.

11 Ecen Iuduetaric anhitz haren cauſaz ioaiten ciraden, eta ſinheſten çuten Ieſus baithan.

Matt. 21 8
marc 11. 7.
luc 19. 35.

12 * Biharamunean beſtara ethorri içan cen gendetze handic, ençunic ecen Ieſus ethorten cela Ieruſalemera,

13 Har citzaten palma adarrac, eta ilki cequizquion aitzinera, eta oihu eguiten çutén, Hoſanna, Benedicatu *dela* Iaunaren icenean ethorten den Iſraeleco reguea.

14 Eta eriden ceçan Ieſuſec aſto-vme arbat, *eta* iar cedin haren gainean, ſcribatua den beçala,

Zach 9. 9.

15 * Ezaicela beldur Siongo alabá: huná, hire Regue ethorten dun iarriric dagoela aſto-vme ar-baten gainean.

16 Eta gauça hauc etzitzaten eçagut haren diſcipuluéc lehenetic: baina Ieſus glorificatu içan cenean, orduan orhoit citecen ecen gauça hauc harçaz ſcribatuac ciradela, eta hari gauça hauc eguin cerautzatela.

17 Eta teſtificatzen çuen harequin cen gendetzeac, ecen Lazaro deithu çuela monumẽtetic, eta hura reſuſcitatu çuela hiletaric.

18 Halacotz atzinera ethorri-ere içan çayón gendetzea, ecen ençun çutẽ, harc miraculu haur eguin çuela.

19 Eta Phariſeuéc erran ceçaten bere artean, Eztacuſſaçue ecen etzaretela deus probetchatzen? horrá, mundua haren ondoan ioan da.

20 Eta baciraden Grec batzu igaiten obi ciradenetaric adoratzera beſtán:

21 Hauc bada ethor citecen Philippegana cein *baitzén* Bethſaidaco Galilean, eta othoitz eguin cieçoten, cioitela, Iauna, nahi guendiquec Ieſus ikuſſi.

22 Ethorten da Philippe eta erraiten drauca Andriui, Andriuëc berriz eta Philippec erraiten draucate Ieſuſi.

23 Eta Ieſuſec ihardets ciecén, cioela, Ethorri da ordua guiçonaren Semea glorificaturen baita.

24 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, baldin ogui bihia lurrera eroriric hil ezpadadi, hura bera dago: baina baldin hil badadi fructu anhitz ekarten du.

25 *Bere viciari on daritzanac galdurẽ du hura: eta bere viciari gaitz daritzanac mũdu hunetan, vicitze eternalecotzat beguiraturen du hura.

Matth. 10. 39. *eta* 16 25. *marc* 8. 35. *luc* 9. 24. *eta* 17. 33.

26 Baldin ni cembeitec cerbitzatzen banau, niri iarreiqui bequit: eta non ni içanen bainaiz, han ene cerbitzaria-ere içanen da: eta baldin cembeitec ni cerbitza baneça, ohoraturen du hura *ene* Aitac.

27 Orain ene arimá trublatua da: eta cer erranen dut? Aitá, empara neçac orẽ hunetaric: baina halacotz ethorri nauc oren hunetara.

28 Aitá, glorifica eçac eure icena. Ethor cedin orduan vozbat cerutic, *cioela*, Eta glorificatu diat, eta berriz glorificaturen.

29 Eta gendetze han cenac, eta ençun çuenac, cioen, igorciribat eguin çuela. Bercéc cioiten, Ainguerua minçatu içan çayó.

30 Ihardets ceçan Ieſuſec eta erran, Ezta ene-

gatic voz haur eguin içan, baina çuengatic.
31 Orain da mundu hunen iugemendua: orain mundu hunetaco princea egotziren da cãpora.
32 Eta nic, baldin goititua banaiz lurretic, guciac tiraturen ditut neuregana.
33 (Eta haur erraiten çuen, aditzera emaiten çuela cer herioz hil behar çuen)

Pſal. 89. 36 *eta* 110. 4, *eta* 117. 2. *eſa.* 40. 8. *ezec.* 37. 25

34 Ihardets cieçón gẽdetzeac, Guc ençun diagu Leguetic, * ecẽ Chriſt badagoela eternalqui: eta nola hic erraiten duc ecen behar dela goiti dadin guiçonaren Semea? nor da guiçonaren Seme hori?

Lehen 1. 9.

35 Erran ciecén orduan Ieſuſec, Oraino dembora guti batetacotz * Arguia çuequin da: ebil çaitezte Arguia duçueno, ilhumbeac ardiets etzaitzatençát: ecen ilhumbean dabilanac, eztaqui norat ioaiten den.
36 Arguia duçueno ſinhets eçaçue. Arguia baithan, Arguiaren ſeme çaretençat. Gauça hauc erran citzan Ieſuſec: guero ioanic gorde cedin hetaric.
37 Eta hambat miraculu eguin baçuen-ere hayén aitzinean, etzutẽ ſinheſten hura baithan:

Eſa. 53. 1. *rom.* 10. 16.

38 Eſaias prophetaren hitza compli ledinçát, cein erran vkan baitu, *Iauna, norc ſinhetſi vkan du gure hitza, eta Iaunaren beſſoa nori reuelatu içan çayo?

Eſa. 6. 9. *mat.* 13. 14 *marc* 4. 12. *luc* 8. 10. *act.* 28. 26. *rom.* 11. 8.

39 Halacotz ecin ſinhets ceçaqueten, ceren berriz erran baitu Eſaiaſec,
40 *Itſutu vkan ditu hayén beguiac, eta gogortu vkan du hayén bihotza: beguiz ikus ezteça-

tençat, eta bihotzez adi *ez*teçaten, eta conuerti *ez*titecen, eta ſenda *ez*titzadan.
41 Gauça hauc erran citzan Eſaiaſec, haren gloriá ikuſſi çuenean, eta minçatu içan da harçaz.
42 Badaric-ere principaletaric-ere anhitzec hura baithan ſinhets ceçaten: baina Phariſeuacgatic etzuten aithortzen, ſynagogatic campora egotz litecen beldurrez.
43 * Ecen maiteago vkan dute guiçonén gloriá, ecen ez Iaincoaren gloriá. *Lehen* 5.44
44 Orduan oihu eguin ceçan Ieſuſec, eta erran ceçan, Ni baithan ſinheſten duenac, eztu ſinheſten ni baithan, baina ni igorri nauena baithan.
45 Eta ni ikuſten nauenac, ikuſten du ni igorri nauena.
46 * Ni Argui mũdura ethorri naiz, ni baithan ſinheſten duenic batre, ilhumbean eztagoençát *Lehen* 3.19 *eta* 9.39.
47 * Eta baldin nehorc ençũ baditza ene hitzac, eta ez ſinhets, nic eztut condemnatzen hura: ecen eznaiz ethorri mundua condemna deçadançát, baina mundua ſalua deçadançat. *Lehen* 3.17
48 Ni iraizten nauenac, eta ez recebitzen ene hitzac, badu norc hura condemna deçan: * ni minçatu naicen hitzac condemnaturen du hura azquen egunean, *Marc* 16. 16.
49 Ecen ni neure burutic eznaiz minçatu: baina ni igorri nauen Aitac berac manamendu eman draut, cer erran deçaquedan eta cer minça naiten.
50 Eta badaquit ecen haren manamendua vi-

citze eternal dela: bada nic erraiten ditudan gauçác, nola Aitac eman baitrauzquit, hala erraiten ditut.

CAP. XIII.

5 Chriſtec bere diſcipulucy oinac ikutzen eta ichucatzẽ. 12 Apoſtuluac chahu. 13 Chriſt Iaun. 14 Oinén ikutzea. 16 Apoſtuluac cerbitzari. 18, 21 Iudaſen traditionea aitzinetic erran içan. 20 Chriſtec igorria recebitzean, nor recebitzen. 27 Satan Iudas baithan ſarthu. 34 Onheriztea. 38 Pierriſen vkatzea aitzinetic erran.

Mat. 26. 2. *marc* 14. 1 *luc* 22. 1.

1 * Ta bazco beſta aitzinean, çaquiala Ieſuſec ecen ethorri cela haren orena iragan ledinçat mundu hunetaric Aitaganát, nola maite vkan baitzituen bereac, munduan ciradenac, finerano maite vkan ditu hec.

2 Eta aſſal ondoan (deabruac ia eçarri çuenean Iudas Iſcarioten, Simonen *ſemearen* bihotzean, hura tradi leçan)

3 Daquialaric Ieſuſec gauça gucia emã drauzcala hari Aitác eſcuetara, eta bera Iaincoaganic ilki dela, eta Iaincoganat ioaiten dela:

4 Iaiquiten da aſſaritetic, eta vtziten du arropá: eta harturic longerabat, guerrica cedin *harçaz.*

5 Guero eçar ceçan vr bacin batetara, eta has cedin diſcipuluen oinén ikutzẽ, eta guerricatua cen oihalaz ichucatzen.

6 Ethor cedin bada Simon Pierriſgana: eta harc erran cieçon, Iauna, hic niri oinac ikutzen

drauzquidac?
7 Ihardets ceçan Iesusec eta erran cieçon, Nic eguiten dudana, hic eztaquic orain: baina guero eçaguturen duc.
8 Diotsa Pierrisec, Eztituc ikuciren ene oinac seculan. Ihardets cieçón Iesusec, Baldin ikuz ezpaheçat, eztuc vkanen parteric enequin.
9 Diotsa Simon Pierrisec, Iauna, ez ene oinac solament, baina escuac-ere eta buruä.
10 Diotsa Iesusec, Ikucia denac, eztic mengoaric oinac ikuz ditzan baicen, baina duc chahu gucia: * eta çuec chahu çarete, baina ez gucioc.
11 Ecen baçaquiã cein cen hura traditzen çuena: halacotz errã ceçan, Etzarete chahu gucioc.
12 Bada ikuci cituenean hayén oinac, eta bere arropac harçara hartu cituenean, berriz mahainean, iarriric errã ciecén, Badaquiçue cer eguin drauçuedan?
13 Çuec deitzen nauçue, Magistrua eta Iauna, eta vngui dioçue: ceren bainaiz.
14 Baldin beraz nic ikuci baditut çuen oinac Iauna eta Magistrua naicelaric, çuec-ere behar drauzteçue elkerri oinac ikuci.
15 Ecen exemplu emã vkã drauçuet, nic çuey eguin drauçuedan beçala, çuec-ere daguiçuen.
16 *Eguiaz eguiaz erraitẽ drauçuet, Cerbitzaria ezta bere nabussia baino hãdiago, ezeta embachadorea hura igortẽ duena bainoa hãdiago.
17 Baldin gauça hauc badaquizquiçue, dohatsu içanen çarete baldin eguin baditzaçue.
18 Eznaiz çueçaz gucioz minço: nic badaquit

Berriz 15. 3.

Berriz 15. 20. *mat.* 10. 24 *luc* 6. 40.

cein elegitu ditudan: baina *behar da* compli dadin Scripturá, *Enequin oguia iaten duenac, altchatu du ene contra bere oindogorá.

Pſal. 4. 10

19 Oraindanic erraiten drauçuet eguin dadin baino lehen, eguin datenean, ſinhets deçaçuençát ecen ni naicela.

20 *Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, baldin nic norbeit igor badeçat, norc-ere hura recebitzen baitu, ni recebitzen nau: eta ni recebitzen nauenac, recebitzen du ni igorri nauena.

Matth. 10. 40. luc 10. 16.

21 Gauça hauc erran cituenean Ieſus trubla cedin ſpirituan, eta teſtifica ceçan, eta erran, * Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, ecē çuetaric batec trad ituren nauela ni.

Matth.. 26 21. marc 14. 18 luc 22. 21.

22 Orduan diſcipuluéc batac berceaganat behatzen çutén, ceinez minço cen dudatā içanez.

23 Eta cen Ieſuſen diſcipuluetaric bat mahainean haren bulharrera iarria, cein maite baitzuē Ieſuſec:

24 Eta keinu eguin cieçón huni Simon Pierriſec, galde leguión, cein cen harc erraitē çuena.

25 Bada harc Ieſuſen ſtomaquera beheraturic, diotſa, Iauna, cein da?

26 Ihardets ceçan Ieſuſec, Hura duc nic ahamē trempatua emanen draucadana. Eta buſti çuenean ahamena, eman cieçón Iudas Iſcariot Simonenari.

27 Eta ahamenaren ondoan ſar cequión Satã. Eta diotſa Ieſuſec, Eguiten duana eguic ſitetz.

28 Baina mahainean ciradenetaric batec-ere etzuen aditzen certara hura erran ceraucan.

29 Ecen batzuc vste çuten, * ceren mulsá baitzuen Iudasec, ecen erran ceraucala Iesusec, Eros itzac bestacotzát behar dituguñ gauçác: edo paubrey cerbait eman liecén.

Lehen 12. 6

30 Hura bada ahamena harturic, bertan ilki ce din, eta cen gauä.

31 Eta ilki cenean, erran ceçan Iesusec, Orain glorificatu da guiçonaren Semea, eta Iaincoa glorificatu da hartan.

32 Baldin Iaincoa glorificatu bada hartan, Iain coac-ere glorificaturẽ du hura bere baithan, eta bertan glorificaturen du hura.

33 Haourtoác, oraino appurbat çuequin naiz: bilhaturen nauçue: baina * Iuduey erran drauedan beçala, Norat ni ioaiten bainaiz, çuec ecin ethor çaitezquete: *hala* çuey-ere erraiten drauçuet orain.

Lehen 7. 34

34*Manamendu berribat emaiten drauçuet, ba tac berceari on daritzoçuen, *nic* çuey on eritzi drauçuedan beçala, *çuec*-ere elkarri on daritzoçuençat.

Berriz 15. 12.
leuit. 19. 18
mat. 22. 39
1. ioã. 4. 21.

35 Hunetan eçaguturen dute guciéc ecen ene discipulu çaretela, baldin charitate baduçue batac berceagana.

36 Diotsa Simon Pierrisec, Iauna, norat ioaiten aiz? Ihardets cieçón Iesusec, Norat ni ioaiten bainaiz, ecin orain iarreiqui aquidit: baina iarreiquiren atzait guero.

37 Diotsa Pierrisec, Iauna, ceren ecin iarreiqui naquidic orain? neure arima hiregatic eçarriren diát.

Matth. 26. 31. *marc* 14. 30. *luc* 22. 34.

38 Ihardets cieçón Iesusec, Eure arimá enegatic eçarriren baituc?* eguiaz eguiaz erraiten drauat, eztic ioren oillarrac vkatu nuqueano hiruretan.

CAP. XIIII.

1 *Christen diuinitatea.* 2 *Vicitze eternala.* 6 *Bidea eta eguia.* 9 *Iaincoa eta Christ bat.* 11 *Haren obrác.* 14 *Haren icenean esca dadinac recebituren.* 16, 26 *Consolaçalea.* 21 *Christi on daritzana.* 27 *Christen baquea.* 30 *Mundu hunetaco princea.*

1 EZtadila trubla çuen bihotza: sinhesten duçue Iaincoa baithan, ni baithan-ere sinhets eçaçue.

2 Ene Aitaren etchean egoitzác anhitz dirade: baldin bercela baliz errã nerauqueçuen, Banoa çuey leku appaincera.

3 Eta ioan naiçatenean, eta leku çuey appaindu drauqueçuedaneã, berriz ethorriren naiz, eta harturen çaituztet neuregana: nõ bainaiz ni, çuec-ere çaretençát.

4 Eta norat ni ioaiten naicen badaquiçue, eta bidea badaquiçue.

5 Diotsa Thomasec, Iauna, etzeaquiagu norat ioaiten aicen: eta nolatan bidea ahal daquiquegu?

6 Diotsa Iesusec, Ni naiz bidea eta eguia eta vicitzea: nehor ezta ethorten Aitagana niçaz baicen.

7 Baldin eçagutzen baninduçue ni, ene Aita-

ere eçagut cineçaquete: eta oraindanic eçagutzen duçue hura, eta ikuſſi duçue hura.
8 Diotſa Philippec, Iauna, eracuts ieçaguc Aita, eta aſco ciaicuc,
9 Diotſa Ieſuſec, Hambat demboraz çuequin nauc, eta eznauc eçagutu ni? Philippé, ikuſſi nauenac ni, ikuſſi dic Aita: eta nola hic erraitē duc. Eracuts ieçaguc Aita?
10 Eztuc ſinheſten ecen ni Aita baithan, eta Aita ni baithan dela? Nic çuey erraiten drauzquiçuedan hitzac, neurorganic eztitut erraiten: baina nitan dagoen Aitac eguiten ditu obrác.
11 Sinhets neçaçue ecen ni Aita baithan, eta Aita ni baithan *dela*: ezpere obra beracgatic ſinhets neçaçue.
12 Eguiaz eguiaz erraitē drauçuet, norc ni bai than ſinheſten baitu, nic eguitē ditudan obrác, harc-ere eguinen ditu, eta hauc baino hādiagoac eguinen ditu: ecen ni Aitaganat ioaiten naiz.
13*Eta cer-ere eſcaturen baitzarete ene iceneã, hura dut eguinē: glorifica dadinçat Aita Semeã.
14 Baldin cerbait eſca baçaitezte ene icenean, nic dut eguinen.
15 Baldin niri on badariztaçue, ene manamēduac beguiraitzaçue.
16 Eta nic othoitz eguinen draucat Aitari, eta berce Conſolaçalebat emanen drauçue, dagoen çat çuequin eternalqui:
17 Eguiazco Spiritu munduac ecin recebi deçaquena *diot:* ceren ezpaitu ikuſten hura, ez eça gutzen: baina çuec badaçaguçue hura, cerē çu-

Berri z 16. 23.
mat. 7. 7
marc 11. 24
luc 21. 9.
iac. 1. 6.

ec baithan egoiten baita, eta çuetan içanen da.

18 Etzaituztet vtzirẽ çurtz: itzuliren naiz çuetara.

19 Oraino gutibat, eta munduac eznau guehiagoric ikuſſiren, baina çuec ikuſſiren nauçue: ceren ni vici bainaiz, çuec-ere vicico çarete.

20 Egun hartan çuec duçue eçaguturen ecen ni naicela neure Aita baithan, eta çuec ni baithã eta ni çuec baithan.

21 Ene manamenduey datchetena, eta hec beguiratzen dituena, da niri on dariztana: eta niri on dariztana, ene Aitaz onhetſia içanen da: eta nic hari on eritziren draucat, eta manifeſtaturẽ draucat hari neure buruä.

22 Diotſa Iudaſec, ez Iſcariotec, Iauna, nondic da ceren guri eure buruä manifeſtaturen baitraucuc, eta ez munduari?

23 Ihardets ceçan Ieſuſec, eta erran cieçón, Bal din norbeitec on badarizt niri, ene hitza beguiraturen du: eta ene Aitac onhetſirẽ du hura, eta harengana ethorriren gara, eta hura baithan egoitza eguinen dugu.

24 Niri on eztariztanac, ene hitzac eztitu beguiratzen: eta ençuten duçuen hitza, ezta enea, baina ni igorri nauen Aitarena.

25 Gauça hauc erran drauzquiçuet, çuequin nagoela.

Berriz 15. 26. *iac.* 1. 5.

26 * Baina Conſolaçaleac, Spiritu ſainduac, cein igorriren baitu Aitac ene icenean, harc iracatſiren drauzquiçue gauça guciac, eta orhoit eraciren drauzquiçue erran drauzquiçuedan gauça guciac.

guciac.

27 Baquea vtziten drauçuet, neure baquea emaiten drauçuet: eztrauçuet munduac emaiten duen beçala, nic emaiten çuey. Eztadila trubla çuen bihotza, eta eztadila icit.

28 Ençun duçue ecen erran drauçuedala, Banoa, eta itzuliren naiz çuetara. Baldin on bacindarizté, ſegur aleguera cintezquete ceren erran baitut, banoa Aitaganát: ecen Aita ni baino handiago da.

29 Eta orain erran drauçuet eguin dadin baino lehen, eguin dateneaan ſinhets deçaçuençát.

30 Eznaiz guehiagoric çuequin anhitz minçaturen: ecen ethorri da mundu hunetaco princea, eta nitan eztu deus.

31 Baina *haur eguiten da*, eçagut deçançát mũduac: ecen on daritzadala Aitari: eta nola manatu bainau Aitac, hala eguiten dut. Iaiqui çaitezte, goacen hemandic.

CAP. XV.

1, 5 *Heſtia, mahaſtiçaina.* 2 *Chirmendua.* 4 *Fructu ekarteco manera.* 7 *Othoizteac nola ençun datezqueen.* 12 *Batac bercea vkaiteco.* 14 *Apoſtoluac Chriſten adiſquideac eta cerbitzariac.* 18 *Fideleac gaitzeſten munduac eta perſecutatzen.* 26 *Spiritu ſaindua promettatu.*

1 I naiz aihen eguiazcoa, eta ene Aita da mahaſtiçaina.

2 * Nitã fructu ekartẽ eztuen chirmendu gucia, kencẽ du: eta fructu e-

Matth. 15. 13.

karten duen gucia, chahutzen du, fructu guehiago ekar deçançát.

Lehẽ 13.11

3 * Ia çuec chahu çarete *nic* erran drauçuedan hitzagatic.

4 Çaudete nitan eta ni çuetan: chirmenduac berac fructuric bereganic ecin ekar deçaqueen beçala, baldin aihenean ezpadago: ezeta çuecere baldin nitan ezpaçaudete.

5 Ni naiz aihena, çuec chirmenduac: nor baitago nitan, eta ni hartan, harc ekarten du fructu anhitz: ecen ni gabe deus ecin daidiçue.

6 Baldin norbeit nitan ezpadago, egotzia da campora chirmendua beçala, eta eihartzen da: guero biltzen, eta ſura egoizten, eta erratzen.

1.Ioã. 3.22

7 Baldin baçaudete nitan, eta ene hitzac çuetan badaude, * cer-ere nahi baituçue eſca çaitezte, eta eguinen çaiçue.

8 Hunetã da glorificatu ene Aita, fructu anhitz daccarraçuen: eta içanen çarete ene diſcipulu.

9 Ni Aitac maite vkã nauẽ beçala, nic-ere mai te vkã çaituztet çuec: çaudete ene charitatean.

10 Baldin ene manamẽduac beguira baditzaçue, egonen çarete ene charitateã: nic-ere neure Aitaren manamenduac beguiratu ditudã beçala, eta egoiten bainaiz haren amorioan.

11 Gauça hauc erran drauzquiçuet çuey, ene alegrançá çuetan dagoençat, eta çuen alegrançá bethé dadinçát.

Lehẽ 13.34
1.theſ. 4.9.
1 ioan. 3.11
eta 4.21.

12 * Haur da ene manamendua, batac bercea maite duçuen, *nic* maite vkã çaituztedã beçala.

13 Haur baino amorio handiagoric nehorc ez

tu, norbeitec bere arimá bere adiſquideacgatic eman deçan.

14 Çuec ene adiſquide içanen çarete, baldin eguĩ badeçaçue cer-ere nic manatzē baitrauçuet

15 Guehiagoric etzaituztet cerbitzari deithuren, ecen cerbitzariac eztaqui haren nabuſſiac cer eguiten duen: baina çuec deithu çaituztet adiſquide, ceren neure Aitaganic ençun dudan gucia, eçagut eraci baitrauçuet.

16 Eznauçue çuec ni elegitu, baina nic elegitu çaituztet çuec, eta ordenatu çaituztét, *ioã çaiteztençat eta fructu ekar deçaçuē, eta çuen fructua dagoen: cer-ere eſca baitzaquizquiote ene Aitari ene icenean, eman dieçaçuençat.

Matth. 28. 19.

17 Gauça hauc manatzen drauzquiçuet, elkar maite duçuençát.

18 Baldin munduac gaitzeſten baçaituzté, badaquiçue ecen ni çuec baino lehen gaitzetſi vkan nauela.

19 Baldin munduco bacinete, mũduac bere luena maite luque: ordea ceren ezpaitzarete mun duco, baina nic elegitu baitzaituztet mundutic, halacotz gaitz daritzue munduac.

20 Orhoit çaitezte nic erran drauçuedã hitzaz *Ezta cerbitzaria bere nabuſſia baino hãdiago: *baldin ni perſecutatu banauté, çuec-ere perſecu bataturen çaituzte: baldin ene hitza beguiratu badüté, çuena-ere beguiraturen duté.

Lehẽ 13. 16 *mat.* 10. 24 *Mat.* 24. 9.

21 *Baina gauça hauc guciac eguinen drauzquiçue ene icenagatic, ceren ezpaitute ni igorri nauena eçagutzen.

Ber. 16. 4.

22 Baldin ethorri ezpaninz, eta berey minçatu ezpaninçaye, bekaturic ezluquete: baina orain excufaric eztuté bere bekatuaz.

23 Niri gaitz dariztanac, ene Aitari-ere gaitz daritza.

24 Baldin hayén artean nehorc bercec eguin eztituen obrác eguin ezpanitu, bekaturic ezluquete: baina orain ikuffi dituzté, eta gaitz eritzi draucute niri eta ene Aitari.

25 Baina *haur da* hayén Leguean fcribatua dagoen hitza compli dadinçát, *dioela*, *Hoguẽ gabe gaitz eritzi draudate.

Pfal. 35.19.

26 * Baina nic neure Aitaganic igorriren draučuedan Confolaçalea dathorrenean, Spiritu eguiazcoa *diot* cein ene Aitaganic proceditzen baita, harc teftificaturen du niçaz.

Lehẽ 14. 26 *luc* 24. 49

27 Baina çuec-ere teftificaturen duçue, ecen hatfeandanic enequin çarete.

CAP. XVI.

1 *Afflictione fideley affignatzen.* 7, 13 *Spiritu fainduaren ethorteaz.* 9 *Bekatuaz.* 10 *Iuftitiaz.* 11 *Iugemenduaz.* 23 *Chriften icenean efca bagaitez recebituren.* 27 *Apoftoluac Iaincoaren onhetfiac.* 28 *Chriften afcenfionea.* 33 *Baquea Chriftez munduco herfturarequin.*

1 GAuça hauc erran drauzquiçuet fcandaliza etzaitezténçát:

2 Egotziren çaituzte fynagoguetaric: baina ethorriren da demborá non norc-ere hilen baitzaituzte vfte

vkanen baitu cerbitzu eguiten draucala Iain-coari.

3 Eta gauça hauc eguinen drauzquiçue, ceren ezpaitute eçagutu Aita, ez ni.

4 * Baina gauça hauc erran drauzquiçuet cuey, ordu hura ethorri datenean, orhoit çaiteztēçat heçaz, ecen nic erran drauzquiçuedala: badaric-ere gauça hauc hatſeandanic eztrauzquiçuet erran, ceren çuequin bainincén.

Lehē 15. 21

5 Baina orain banoa ni igorri nauenaganát, eta çuetaric nehorc eznau interrogatzan, Norat oha?

6 Baina ceren gauca hauc erran drauzquiçuedan, triſtitiác bethe du çuen bihotza,

7 Baina nic eguia erraiten drauçuet, behar duçue ni ioan nadin: ecen baldin ioan ezpanadi, Conſolaçalea ezta ethorriren çuetara: baina bal din ioan banadi, igorriren dut hura çuetara.

8 Eta dathorrenean harc vençuturen du mundua bekatuz eta iuſtitiaz eta iugemenduz.

9 Bekatuz diot, ceren ezpaitute ni baithan ſinheſten.

10 Eta iuſtitiaz, ceren neure Aitaganát ioaiten bainaiz, eta guehiagoric eznauçue ikuſſirē.

11 Eta iugemenduz, ceren mundu hunetaco princea condemnatu baita.

12 Oraino anhitz gauça dut çuey erraiteco, baina ecin egar ditzaqueçue orain.

13 Baina dathorrenean hura, Spiritu eguiazcoa *diot*, *harc* guidaturen çaituzte eguia gucitara: ecen ezta minçaturen bere buruz, baina cer-

ere ençun baituque erranen du: eta ethorteco diraden gauçác declaraturen drauzquiçue.
14 Harc nau glorificaturen: ecen enetic harturen du, eta declaraturen drauçue.
15 Aitac dituen gauça guciac, ene dirade: halacotz erran drauçuet ecen enetic harturen duela eta declaraturen drauçuela.
16 *Dembora* gutibat, eta eznauçue ikuſſiren: eta berriz *dembora* gutibat, eta ikuſſiren nauçue: ecen ni banoa Aitaganát.
17 Erran ceçaten bada haren diſcipuluetaric *batzuc* elkarren artean, Cer da erraiten draucun haur, *Dembora* gutibat, eta eznauçue ikuſſiren: eta berriz *dembora* gutibat, eta ikuſſirẽ nauçue: eta, Ecen ni banoa Aitaganát.
18 Erraiten çuten bada, Cer da erraiten duen haur *dembora* gutibat? eztaquigu cer erraitẽ duẽ
19 Eçagut ceçan bada Ieſuſec ecẽ interrogatu nahi çutela, eta erran ciecén, Elkarren artean hu neçaz galdez çaudete, ceren erran baitut, *Dembora* gutibat eta eznauçue ikuſſiren: eta berriz *dembora* gutibat eta ikuſſiren nauçue.
20 Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet, nigar eta lamentatione eguinen duçue çuec, eta mundua bozturen da: eta çuec triſte içanen çarete, baina çuen triſtitiá conuertituren da bozcariotara.
21 Emazteac, ertzẽ deneã dolore du, cerẽ harẽ ordua ethorri baita: baina erdi deneã haourtcho batez, guehiagoric ezta doloreaz orhoit, bozca rioz ceren guiçõbat mundura iayo daten.
22 Çuec-ere bada orain triſtitia duçue: baina

harçara ikuſſiren çaituztet, eta çuen bihotza alegueraturen da, eta çuen alegrãçá eztu nehorc edequiren çuetaric.

23 Eta egun hartan eznauçue deuſez interrogaturen. * Eguiaz eguiaz erraiten drauçuet ecen cer-ere eſcaturen baitzaizquiote ene Aitari ene icenean, emanen drauçuela.

Lehē 14.13 *mat.* 7.7. *eta* 21.22. *marc* 11.24 *luc* 11.9. *iac.* 1.6.

24 Oraindrano etzarete deus eſcatu ene icenean: eſca çaitezte, eta recebituren duçue, çuen alegrançá complitua dençát.

25 Gauça hauc comparationez errã drauzquiçuet: baina ethorten da ordua ezpainaitzaiçue guehiagoric comparationez minçaturen, baina claroqui neure Aitaz minçaturē bainaitzaiçue.

26 Egun hartan ene icenean eſcaturen çarete, eta eztrauçuet erraiten ecen nic othoitz eguinē draucadala Aitari çuengatic.

27 Ecen Aitac berac maite çaituzte, cerē çuec ni maite vkan bainauçue, eta ſinhetſi baituçue ecen Iaincoaganic ilki naicela.

28* Ilki naiz Aitaganic, eta ethorri naiz mundura: harçara vtziten dut mundua, eta banoa Aitaganát.

Berr. 17.8

29 Diotſate bere diſcipuluéc, Huná, orain claroqui minço aiz, eta comparationeric batre eztuc erraiten.

30 Orain baceaquiagu ecen badaquizquiala gauça guciac, eta eztuc mengoa nehorc interroga açan: huneçaz diagu ſinheſten ecen Iaincoaganic ilki aicela.

31 Ihardets ciecē Ieſuſec, Oraĩ ſinheſtē duçue?

Matth. 26. 31. marc 14. 27.

32 * Huná, ethorten da ordua, eta ia ethorri da, barreyaturen baitzarete batbedera cein çuenetarát, eta ni neuror vtziren bainauçue: baina eznaiz neuror: ecen Aita enequin da.

33 Gauça hauc errã drauzquiçuet, nitan baque duçuẽçat: mũduã afflictione vkanẽ duçue: baina auçue bihotz on, ni mũduari garaithu natzayo.

CAP. XVII.

1, 10 *Chriſten othoitzá.* 2 *Vicitze eternala.* 4 *Chriſtec Iaincoaren obrá complitu.* 9 *Chriſtec Apoſtoluacgatic othoitz eguiten.* 13 *Chriſten bozcarioa.* 14 *Apoſtoluac munduaz gaitzetſi.* 25 *Iaincoa munduac ez eçagutu.*

1
Auça hauc erran citzã Ieſuſec, eta goiti citzã beguiac cerurát, eta erran ceçan, Aitá, ethorri duc orena, glorifica eçac eure Semea, eure Semeac - ere hi glorifica eçançát.

Matth. 28. 18.

2 * Nola eman baitraucac bothere haragui guci aren *gainean*, hari eman drauzquioán guciey, vicitze eternala eman diecençát.

3 Eta haur duc vicitze eternala, hi euror eçagut eçatẽ Iainco eguiazco, eta Ieſus Chriſt *hic* igorri duana.

4 Nic glorificatu aut lurraren gainean: acabatu diat eguiteco eman draután obrá.

5 Eta orain glorifica neçac hic Aitá, euror bai-

than, gloria harçaz cein vkan baitut hirequin mundu haur eguin cedin baino lehen.

6 Manifeſtatu diraueat hire icena *hic* niri mundutic eman drauztán guiçoney: hireac cituán, eta niri hec eman drauzquidac, eta hire hitza beguiratu dié.

7 *Orain eçagutu dié, ecen niri eman drauzquidán gauça guciac hireganic diradela.

Iohā 16. 27

8 Ecen niri emã drauzquidán hitzac hæy eman dirauzteat: eta hec recebitu citié, eta eçagutu dié eguiazqui ecen ni hireganic ilki naicela, eta ſinhetſi dié ecen hic igorri nauala.

9 Nic hecgatic othoitz eguiten diat: eztiat munduagatic othoitz eguiten, baina hic niri eman drauzquidanacgatic, ecen hiriac dituc.

10 Eta ene gauça guciac hire dituc, eta hireác ene, eta glorificatu içan nauc hetan.

11 Eta guehiagoric eznauc munduan, baina hauc munduan dituc, eta ni hiregana ethorten nauc. Aita ſainduá, beguiraitzac eure icenean, niri eman drauzquidanac, bat diradençat, gu beçala.

12 Hequin munduan ninceneau, nic beguiratzen nitián hec hire icenean: niri eman drauzquidanac, nic beguiratu citiat, eta hetaric batre eztuc galdu içan, perditionezco ſemea baicen: *Scripturá compli ledinçát.

Pſal. 109. 8

13 Eta orain hiregana ethorten nauc, eta gauça hauc erraiten citiat munduan, dutençát ene alegrança complitua berac baithan.

14 Nic eman diraucat hæy hire hitza, eta mun-

duac hec gaitzetſi vkan citic, ceren ezpaitirade mundutic, nola ni-ere ezpainaiz mundutic.
15 Eztiat othoitz eguitẽ ken ditzán hec mundutic, baina beguira ditzán gaichtotic.
16 Eztituc mundutic, nola ni-ere ezpainaiz mundutic.
17 Sanctificaitzac hec eure eguiáz: hire hitza duc eguiá.
18 Nola ni igorri bainauc mundura, nic-ere igorri citiat hec mundura.
19 Eta hecgatic ſancti ficatu diát neure buruä hec-ere ſanctificatuac diradençát eguiáz.
20 Eta eztiat hecgatic ſolament othoitz egui-ten, baina hayén hitzaz ni baithan ſinhetſiren dutenacgatic-ere *bay*:
21 Guciac bat diradençát, nola hi Aita *baitaiz* nitan, eta ni hitan, hec-ere gutã bat diraden: ſin-hets deçançat mũduac ecen hic ni igorri nauäla.
22 *Hic* niri eman drautan gloriá, nic-ere eman diraueat hæy: bat diradençát gu-ere bat garen beçala.
23 Ni *nauc* hetan, eta hi nitan, perfecto dira-dençát bat berean, eta eçagut deçan munduac ecen hic ni igorri nauala, eta maite dituala hec ni maite vkan nauán beçala.
Leh. 12. 26 24 *Aitá, niri eman drauzquidanac, nahi diat non bainaiz ni, hec-ere diraden enequin: con-templa deçatẽçát ene gloria *hic* niri eman drau-tána, ecen maite vkan nauc mundua funda ce din baino lehendanic.
25 Aita iuſtoá, munduac hi ezau eçagutu, bai-

na nic hi eçagutu aut, eta hauc eçagutu dié ecen hic ni igorri nauäla.
26 Eta eçagut eraci diraueat hire icena, eta eçagut eraciren: *hic* niri on eritzi draután onheriztea, hetan dençát, eta ni hetan.

CAP. XVIII.

1 Chriſt baratzean. 2 Iudaſez traditzen. 13 Annaſgana eta Caiphaſgana eramaiten. 15 Pierriſec iarreiquiric. 17, 25 harçaz ukatzen. 19 Caiphaſec Chriſt interrogatzen, 28 guero Pilatgana dute eramaiten. 31, 37 Chriſtec Iuduen Reguè dela confeſſatzen. 37 Certara ethorri den Chriſt mundura. 40 Barabbas largatu.

1 GAuça hauc erran cituenean, ilki cedin Ieſus bere diſcipuluequin * Cedrongo torrētaz berce aldera, non baitzén baratzebat, ceinetan ſar baitzedin hura eta haren diſcipuluac.

Matth. 26. 36. *marc* 14. 32. *luc* 22. 39. 2. *reg.* 23. 24.

2 Eta baçaquian leku hura Iudaſec-ere, ceinec traditzen baitzuen hura: ecen anhitzetan Ieſus bildu içan cen hara bere diſcipuluequin.
3 *Iudas bada harturic ſoldadozco bandabat, eta Sacrificadore principaletaric eta Phariſeuetaric officierac, ethor cedin hara lanternequin eta torchoequin eta harmequin.

Matth. 26 47. *marc* 14. 43. *luc* 22. 47

4 Ieſuſec bada çaquizquialaric haren gainera ethorteco ciradenen gauça guciac, aitzinaraturic erran ciecén, Noren bilha çabiltzate?
5 Ihardets cieçotē, Ieſus Nazarenoren. Dioſte Ieſuſec, Ni naiz. Eta hequin cegoen Iudas-ere

ceinec traditzen baitzuen hura.

6 Bada erran cerauenean, Ni naiz, guibelerat citecen, eta eror citecen lurrera.

7 Orduan berriz interroga citzan, Noren bilha çabiltzate? Eta hec erran ceçaten, Iesus Nazarenoren.

8 Ihardets ceçan Iesusec, Erran drauçuet ecen ni naicela: bada baldin ene bilha baçabiltzate, vtzitzaçue hauc ioaitera.

Lehē 17.12 9 Erran çuen hitza compli ledinçát, *Niri *hic* eman drauzquidanetaric, eztiát galdu batre.

10 Eta Simon Pierrisec nola baitzuen ezpatá, idoqui ceçan hura, eta io ceçan Sacrificadore subiranoaren cerbitzaria, eta ebaqui cieçón escuineco beharria: eta cerbitzariaren icena cen Malchus.

11 Erran cieçón bada Iesusec Pierrisi, Eçarrac eure ezpatá maguinán: ala eztut edanen Aitac niri eman drautan copa?

12 Orduan bandác eta capitainac eta Iuduen officierée elkarrequin hatzaman ceçaten Iesus, eta esteca ceçaten.

Luc 3. 2. 13 Eta eraman ceçaten lehenic * Annasgana: (ecen Caiphasen guinharreba cen, cein baitzén vrthe hartaco Sacrificadore subirano) eta harc igor ceçan hura estecaturic Caiphas Sacrificadore subiranoagana.

Lehē 11.50 14 Eta Caiphas cen * conseillu eman cerauena Iuduey ecen probetchu cela guiçombat hil ledin populuagatic.

Matth. 26. 58. *marc* 14. 54. *luc* 22. 54. 15 *Eta iarreiquiten çayón Iesusi Simon Pier-

ris, eta berce diſcipulubat, eta diſcipulu hura cen Sacrificadore ſubiranoaren eçaguna, eta ſar cedin Ieſuſequin batean Sacrificadore ſubiranoaren ſalán.

16 Baina Pierris borthaldean cãpotic cegoen. Ilki cedin bada berce diſcipulu Sacrificadore ſubiranoaren eçaguna, eta minça cequión neſcato borthalçainari, eta ſar eraci ceçan Pierris.

17 Eta erran cieçón Pierriſi neſcato borthalçainac. Ez othe aiz hi-ere guiçon hunen diſcipuluetaric? Dio harc, Ez naun.

18 Eta ceuden han cerbitzariac eta officierac ikatz kamborra eguinic, ecen hotz ari cen, eta berotzen ciraden: eta cen hequin Pierris-ere eta berotzen cegoen.

19 Sacrificadore ſubiranoac bada interroga ceçan Ieſus bere diſcipuluéz eta bere doctrináz.

20 Ihardets cieçón Ieſuſec, Ni publicoqui minçatu içan natzayóc munduari, nic bethiere iracatſi vkan diat ſynagogán eta templean, nora Iuduac alde gucietaric biltzen baitirade, eta ſecretuan eznauc minçatu deus.

21 Cergatic interrogatzen nauc ni? interrogaitzac ni cer minçatu natzayen ençun dutenac: hará, hec ciaquié cer erran dudan nic.

22 Eta gauça hauc harc erran cituenean, preſent ciraden officieretaric batec cihor colpebat eman cieçón Ieſuſi, cioela, Horrela ihardeſten draucac Sacrificadore ſubiranoari?

23 Ihardets cieçón Ieſuſec, baldin gaizqui minçatu banaiz, teſtifica eçac gaizquiaz: eta baldin

vngui *erran badut*, cergatic ioiten nauc?

Matth. 26. 57. *marc* 14. 53. *luc* 22. 54.

24 *Orduan igor ceçan hura Annaſec eſtecaturic Caiphas Sacrificadore ſubiranoagana.

Matth. 26. 69. *marc* 14. 66. *luc* 22. 55.

25 *Eta cegoen han Simon Pierris, eta berotzen cen: erran cieçoten bada hari, Ez othe aiz hi-ere haren diſcipuluetaric? vka ceçan harc, eta erran ceçan, Ez naiz.

26 Diotſa hari Sacrificadore ſubiranoaren cerbitzarietaric cembeitec, Pierriſec beharria ebaqui ceraucanarẽ ahaide batec, Ez aut nic hi ikuſſi baratzean harequin?

27 Orduan berriz vka ceçan Pierriſec, eta bertan oillarrac io ceçan.

Mat. 27. 2. *marc* 15. 1. *luc* 23. 1. *act.* 10. 28. *eta* 11. 3.

28 *Guero eraman ceçaten Ieſus Caiphaſganic Pretoriora: eta cen goiça, eta berac etzitecen ſar Pretoriora, ſatſu ezlitecẽçat, baina Bazcoa ian leçatençat.

29 Ilki cedin bada Pilate hetara campora, eta erran ceçan, Cer accuſatione daccarqueçue guiçon hunen contra?

30 Ihardets ceçaten eta erran cieçoten, Baldin hori gaizqui-eguile ezpaliz, ezquindrauqueán hiri liuratu.

31 Dioſte orduan Pilatec, Har eçaçue haur çuec, eta çuen Leguearen arauez condemna eçaçue. Orduan erran cieçoten Iuduéc, Eztuc ſori guretzát nehoren hiltzea.

Matth. 20. 19.

32 **Haur cen* *Ieſuſen hitza compli ledinçát, cein erran baitzeçan aditzera emaiten çuela cer herioz hil behar luen.

Matth. 27. 11. *marc* 15. 2. *luc* 23. 3.

33 *Sar cedin bada berriz Pretoriora Pilate,

eta dei ceçan Iesus, eta erran cieçón, Hi aiz Iuduen Reguea?
34 Ihardets cieçon Iesusec, Eurorren burutic hic hori erraitẽ duc, ala bercéc errã draue niçaz?
35 Ihardets ceçan Pilatec, Ala ni Iudu naiz? eure nationeac eta Sacrificadore principalée liuratu arauté: cer eguin duc?
36 Ihardets ceçan Iesusec, Ene resumá eztuc mundu hunetaric: baldin mundu hunetaric baliz ene resumá, ene gendeac combati litezquec Iuduey liura eznendinçát: baina orain ene resumá eztuc hemengo.
37 Erran cieçón orduan Pilatec, Regue aiz bada hi? Ihardets ceçan Iesusec, Hic dioc ecen Regue naicela ni. Ni hunetacotzát iayo içan nauc, eta hunetacotzát ethorri içan nauc mundura, testimoniage demodãçát eguiari. Eguiatic den guciac, ençuten dic ene voza.
38 Diotsa Pilatec, Cer da eguia? Eta haur erran çuenean, berriz ilki cedin Iuduetara, eta dioste, Nic eztut erideiten haur baithan causaric batre.
39 *Eta costumabat baituçue bat larga dieçaçuedan Bazcoz: nahi duçue bada larga dieçaçuedan Iuduen Reguea?
40 *Oihuz iar citecen bada berriz guciac, cioitela, Ez hori, baina Barabbas: eta cen Barabbas gaichtaguin-bat.

Matth. 27 15. *marc* 15. 6. *luc* 23. 17.
Matth. 27. 20. *act.* 3 14.

CAP. XIX.

1 *Chrift açotatu.* 2 *Elhorriz coroatu.* 10 *Pilaten puiſſançá Chriſten gainean.* 16 *Chrift eman içan crucifica ledinçát.* 19 *Haren crutzeco ſcribua.* 27 *Ioanneſi bere ama gommendatzen Chriſtec,* 30 *Spiritua rendatzen.* 34 *Haren ſeihetſaçulhatu.* 38 *Ioſeph Arimatheacoa.* 39 *Nicodemo.* 40 *Chrift ohortze.*

Matth. 27. 26. *marc* 15.15

1 * Rduan bada har ceçan Pilatec Ieſus, eta açota ceçan.
2 Eta gendarmeſéc plegaturic coroabat elhorriz eçar ceçaten haren buru gainean, eta eſcarlatazco abillamendu batez vezti ceçaten.
3 Eta erraitẽ çutén, Vngui hel daquiala Iuduen Regueá. Eta cihor vkaldiz ceraunſaten.
4 Ilki cedin bada berriz Pilate campora, eta erran ciecén, Huná, ekarten drauçuet campora, eçagut deçaçuençat ecen eztudala hunetan hoguenic batre erideiten.
5 Ilki cedin bada Ieſus campora, elhorrizco coroá çacarquela, eta eſcarlatazco abillamendua. Eta dioſte *Pilatec*, Huná guiçona.
6 Baina ikuſſi çuteneã hura Sacrificadore principaléc eta officieréc, oihu eguin ceçaten, cioitela, Crucifica eçac, crucifica eçac. Dioſte Pilatec, Har eçaçue ceuroc, eta crucifica eçaçue: ecen nic eztut erideiten haur baithan hoguenic.
7 Ihardets cieçoten Iuduéc, Guc Leguea diagu, eta gure Leguearen arauez hil behar dic, ecen Iaincoaren Seme bere buruä eguin dic.

8 En-

8 Ençun çuenean bada Pilatec hitz haur, beldurrago cedin.
9 Eta iar cedin Pretoriora berriz, eta erran ciećón Iefufi, Nongo aiz hi? Eta Iefufec repoftaric etziećón eman.
10 Diotfa bada Pilatec, Niri ezatzait minço? Eztaquic ecē bothere dudala hire crucificatzeco, eta bothere dudala hire largatzeco?
11 Ihardets ceçan Iefufec, Ezuque bothereric batre ene contra, baldin eman ezpalitzaic gainetic: halacotz, ni hiri liuratu narauanac, bekatu handiagoa dic.
12 Handic harat baçabilan Pilate hura largatu nahiz: baina Iuduac heyagoraz ceuden, Baldin hori larga badeçac, ezaiz Cefaren adifquide: *ecen* bere buruä regue eguiten duen gucia contraftatzen ciayóc Cefari.
13 Pilatec bada ençunic hitz haur, eraman ceçan cāpora Iefus, eta iar cedin alki iudicialean, Pabadura, eta Hebraicoz Gabbatha deitzen den lekuan.
14 Eta cen *orduan* Bazcoco preparationea, eta fey orenén inguruä: orduan diofte *Pilatec* Iuduey, Huná çuen Reguea.
15 Baina hec oihu ceguiten, Ken, ken, crucifica eçac. Diofte Pilatec, çuen Reguea crucificaturen dut? Ihardets çaçaten Sacrificadore principaléc, Eztiagu regueric Cefar baicen.
16 Orduan bada eman ciecén crucifica iedinçát. Eta har ceçaten Iefus, eta eraman ceçaten.
17 *Eta *hura* bere crutzea çacarquela ethor ce-

Matth. 27. 33. *marc* 15. 22. *luc* 23. 33.

din Bur-heçur plaça deitzẽ denera, eta Hebraicoz Golgotha.

18 Non crucifica baitzeçaten hura, eta harequin berceric biga, alde batetic eta bercetic, eta Iesus artean.

19 Eta scriba ceçan titulubat Pilatec, eta eçar ceçan harẽ crutze gaineã: eta cen scribatua, IESVS NAZARENO IVDVEN REGVEA.

20 Titulu haur bada Iuduetaric anhitzec iracurt ceçaten: ecen ciuitate aldean cen Iesus crucificatu cen lekua: eta cen scribatua Hebraicoz, Grecquez, *eta* Latinez.

21 Ciotsaten bada Pilati Iuduén Sacrificadore principaléc, Ezteçála scriba Iuduén Regue: baina berac erran duela, Iuduén Reguea naiz.

22 Ihardets ceçan Pilatec, Scribatu dudana, scribatu dut.

Matth. 27. 35. *marc* 15. 24. *luc* 23. 33.

23 *Bada gendarmeséc Iesus crucificatu çutenean har citzaten haren abillamenduac, (eta eguin citzaten laur parte, gendarmesetaric batbederari ceini bere partea) iaca-ere *har ceçaten*: eta iacá cen iostura gabe gainetic gucia ehoa.

24 Erran ceçaten bada bere artean, Ezteçagula hura erdira, baina daguigũ harçaz çorthe ceinen içanen den: *eta haur*, Scriptura compli ledinçát, dioela, *Ene abillamenduac partitu vkan dituzté bere artean, eta ene abillamẽduaren gainean çorthe egotzi vkan duté. Bada gendarmeséc gauça hauc eguin citzaten.

Psal. 22. 19

25 Eta ceuden Iesusen crutzearen aldean, haren ama eta haren amaren ahizpá, Maria Cleo-

pasena eta Maria Magdalena.
26 Ikus citzanean bada Iesusec *bere* ama, eta maite çuen discipulua han cegoela, diotsa bere amari, Emazteá, horrá hire semea.
27 Guero diotsa discipuluari, Horrá hire ama. Eta orduandanic recebi ceçan hura disciplulac beregana.
28 Guero nola baitzaquian Iesusec ecen *berce* gauça guciac ia complitu ciradela, * compli ledinçát Scripturá, erran ceçan, Egarri naiz.

Psal. 69. 22
mat. 27. 48

29 Eta vncibat cen han vinagrez betheric e-çarria. Eta hec bethe ceçaten spongiabat vinagrez, eta hissopoaren inguruän eçarriric, presenta cieçoten ahora.
30 Eta hartu çuenean Iesusec vinagrea, erran ceçan, *Gucia* complitu da: eta buruä beheraturic renda ceçan spiritua.
31 Orduan Iuduéc ezlaudençat crutzean gorputzac Sabbathoan, ceren orduan baitzén preparationeco eguna: (ecē Sabbath hartaco egun handia cen) othoitz ceguioten Pilati hauts litecen hayén çangoac, eta ken litecen.
32 Ethor citecen bada gendarmesac, eta hauts citzaten lehenaren çangoac, eta berce harequin crucificatu cenarenac.
33 Baina Iesusgana ethor citecenean, ikussiric ia hura hil cela etzitzaten hauts haren çangoac.
34 Baina gendarmesetaric batec dardoaz haren seihetsa iragan ceçan, eta bertan ilki cedin odol eta vr.
35 Eta ikussi duenac testificatu vkan du, eta e-

guiazcoa da haren teſtimoniagea: harc badaqui ecen eguiác erraiten dituela, çuec-ere ſinhets deçaçuençát.

36 Ecen gauça hauc eguin içan dirade Scriptura compli ledinçát, * Ezta hautſiren haren heçurric.

Exo. 12. 46 *nom.* 9. 12.

37 Eta berriz berce Scriptura batec erraiten du, * Ikuſſiren duté nor çulhatu dutén.

Zac. 12. 10

38 *Gauça hauen ondoan othoitz eguin ciecón Pilati Ioſeph Arimatheacoac (cein baitzén Ieſuſen diſcipulu, baina ichilizco, Iuduén beldurrez) ken leçã Ieſuſen gorputza: eta permetti ciecón Pilatec. Ethor cedin bada eta ken ceçan Ieſuſen gorputza.

Matth. 27. 57. *marc* 15. 42. *luc* 23. 50.

39 *Eta ethor cedin Nicodemo-ere (ethorri içan cena Ieſuſgana gauaz lehenic) ekartẽ çuela myrrhazco eta aloeſezco quaſi ehun liberataco mixtionebat.

Lehen 3. 2.

40 Har ceçaten orduan Ieſuſen gorputza, eta lot ceçaten hura mihiſtoihalez aromatezco vſſainequin, nola coſtuma baitute Iuduéc ohorzteco.

41 Eta *hura* crucificatu içan cen leku hartan cen baratzebat, eta baratzean monument berribat, ceinetan oraino ezpaitzén nehor eçarri içan.

42 Han bada, Iuduén preparationeco *egunaren* cauſaz, ceren hurbil baitzén monumenta, eçar ceçaten Ieſus.

CAP. XX.

1 Maria Magdalena monumentean. 3 Pierris eta Ioannes hura lafter eguiten. 11, 12 Bi Aingueru Mariac icuften. 14 Iefus han manatzen. 18 Han denuntiatzen Chrift refufcitatu dela. 22, 23 Chriftec Spiritu faindua eta [illegible] difcipuluei ematen. 25, 26 Thomas incredul. 31 Euangelioa cergatic fcribatu.

1 * ETa Sabbathoén lehen eguneã Maria Magdalena ethorten da goicean, oraino ilhun celaric, monumentera: eta ikuften du harria monumentetic aldaratua.

Marc 16. 1
luc 24. 1.

2 Orduan lafter eguiten du eta ethorten da Simõ Pierrifgana, eta berce difcipulu Iefufec maite çuenagana, eta diofte, Kendu duté Iauna monumentetic, eta eztaquigu non eçarri dutén.
3 Ilki cedin bada Pierris, eta berce difcipulu hura, eta ethor citecen monumentera.
4 Eta lafterca cioacen biac elkarrequin: baina berce difcipulu hura aitzin cequión Pierrifi, eta lehen ethor cedin monumentera.
5 Eta beheitituric ikus citzan oihalac aldaratuac: badaric-ere etzedin far.
6 Ethorten da orduan Simon Pierris hari darreicola, eta far cedin monumentera, eta ikus citzan oihalac *han* eçarriac:
7 Eta haren buru gainean içan cen erobitcheta, ez oihalequin eçarria, baina appart biribilgatua leku batetara.

8 Orduan bada ſar cedin berce diſcipulu monumentera lehenic ethorri içan cen hura-ere, eta ikus ceçan, eta ſinhets ceçan.

9 Ecen oraino etzaquiten Scripturá, ecen behar cela hura hiletaric reſuſcita ledin.

10 Itzul citecen bada diſcipuluac beretarat.

Matt. 28. 1 marc 16. 5.

11 * Baina Maria cegoen monumentaren aldean campotic, nigarrez : bada nigarrez cegoela, beheiti cedin monumentera :

12 Eta ikus citzã bi Aingueru churiz veztituac, iarriric ceudela, bata burura eta bercea oinetara, Ieſuſen gorputza etzan içan cen lekuan.

13 Eta *hec* erran ciecoten, Emazteá, cergatic nigarrez ago? Dioſte, *Ceren* kendu baitute ene Iauna, eta ezpaitaquit non eçarri dutén.

14 Eta haur erran çuenean itzul cedin guibelerát, eta ikus ceçan Ieſus han cegoela, eta etzaquian Ieſus cela.

15 Diotſa Ieſuſec, Emazteá, cergatic nigarrez ago ? noren bilha abila? Harc vſtez ecen baratzeçaina cela, diotſa, Iauna, baldin hic eraman baduc hura, erradac non eçarri duán : eta nic kenduren diat.

16 Diotſa Ieſuſec, Mariá: Itzuliric harc diotſa, Rabboni, erran nahi baita, Magiſtrua.

17 Diotſa Ieſuſec, Ezneçanala hunqui : ecen oraino eznaun igan neure Aitagana : baina habil ene anayetara, eta erran iecén, Igaiten naiz neure Aitagana, eta çuen Aitagana, eta neure Iaincoagana eta çuen Iaincoagana.

18 Ethor cedin Maria Magdalena contatzen

cerauela diſcipuluey ecen ikuſſi çuela Iauna, eta *harc* gauça hec erran cerautzala.

19 *Eta arraſtu cenean Sabbathoén aſteco lehen egun hartã, eta borthác ertſiac ceudela, non bilduac baitziraden diſcipuluac Iuduén beldurrez, ethor cedin Ieſus eta gueldi cedin hayén artean, eta dioſte, Baquea *dela* çuequin.

Matth. 16. 14. luc 24. 36. 1.cor. 15.1.

20 Eta haur erran çuenean, eracuts cietzén eſcuac eta bere ſeihetſa: eta aleguera citecen diſcipuluac ikuſſiric Iauna.

21 Eta erran ciecén berriz, Baquea dela çuequin: *ni Aitac igorri nauen beçala, nic-ere igorten çaituztet çuec.

Matth. 28. 18. marc 16.15

22 Eta haur erran çuenean, hats eman ciecén eta erran, Recebi eçaçue Spiritu ſaindua.

23 *Noren-ere bekatuac barkaturen baitituçue, barkatzen çaizte hæy: eta norenac-ere eduquiren baitituçue, eduquiac dirade.

Mat. 18. 18

24 Eta Thomas, hamabietaric bat, Didymus deitzẽ dena, etzén hequin Ieſus ethorri cenean.

25 Erran cieçoten bada hari berce diſcipuluéc, Ikuſſi diagu Iauna. Eta harc erran ciecén, Baldin ikus ezpadeçat haren eſcuetan itzén ſeignalea, eta eçar ezpadeçat neure erhia itzén lekuã, eta eçar ezpadeçat neure eſcua harẽ ſeyhetſean, eztut ſinhetſiren.

26 Eta çortzi egunen buruän berriz ciraden haren diſcipuluac barnean, eta Thomas hequin: ethor cedin Ieſus borthác ertſiac ceudela, eta gueldi cedin *hayén* artean, eta erran ceçan, Baquea *dela* çuequin.

27 Guero diotſa Thomaſi, Eçarrac eure erhia hemen, eta ikus itzac ene eſcuac: eta heda eçac eure eſcua, eta eçarrac ene ſeihetſean: eta ezaicela ſinheſte-gabe, baina ſinheſte-dun.

28 Eta ihardets ceçan Thomaſec: eta errã cieçón, Ene Iauna eta ene Iaincoá.

29 Diotſa Ieſuſec, Ceren ikuſſi bainauc, Thomas ſinheſten duc: dohatſu *dituc* ikuſſi ez, eta ſinhetſi dutenac.

Ber. 21. 25 30 *Bada anhitz berce ſignoric-ere eguin ceçan Ieſuſec bere diſcipuluén aitzinean, cein ezpaitirade ſcribatuac liburu hunetan.

31 Baina gauça hauc ſcribatu içan dirade, ſinhets deçaçuençát ecen Ieſus dela Chriſt Iaincoaren Semea, eta ſinheſten duçuela vicitzea duçuençát haren icenean.

CAP. XXI.

1 *Chriſt aguertzen diſcipuluéy, arrain hatzamaiten ari ciradela.* 6 *Arrain hatzamanac.* 18 *Pierriſen herioa Chriſtec aitzinetic erraiten,* 20 *eta Ioanneſenaz Pierris informatzen.* 25 *Scribatu ezten gauçaric anhitz eguin Ieſuſec.*

1 GUero manifeſta cequién berriz Ieſus diſcipuluey Tiberiaco itſas aldean, manifeſta cedin bada hunela:

2 Ciraden elkarrequin Simon Pierris, eta Thomas Didymus deitzen dena, eta Nathanael, cein baitzén Cana Galileaco, eta Zebedeoren *ſemeac*, eta haren diſcipuluetaric

berceric biga.

3 Dioſte Simon Pierriſec, Banoa arrainçara. Diotſate, Baguioaçac gu-ere hirequin. Parti citecen, eta igan citecen vncira bertan: eta gau har tan etzeçaten deus har.

4 Baina goiça ethorri cenean, eriden cedin Ieſus vr bazterrean: badaric-ere etzeçaten eçagut diſcipuluéc Ieſus cela.

5 Dioſte bada Ieſuſec, Haourrác, iaquiricbatre baduçue? Ihardets cieçoten, Ez.

6 Eta harc dioſte, Egotzaçue ſarea vnciarē eſcuineco aldera, eta eridenē duçue. Egotz ceçaten bada, eta guehiagoric ecin hura tira ceçaqueten arrainén anhitzez.

7 Diotſa bada Ieſuſec maite çuē diſcipulu harc Pierriſi, Iauna duc. Simon Pierris bada, ençun çuenean ecen Iauna cela, *bere* iuppáz ingura cedin (ceren billuzgorria baitzén) eta egotz ceçan bere buruä itſaſſora.

8 Eta berce diſcipuluac vncian ethor citecen, (ecen etziraden lurretic vrrun, baina ber-ehun beſſoren inguruä) tiratzun çutela ſarea arrainez *bethea*.

9 Eta lurrera iautſi ciradenean ikus citzaten ikatzac eçarriac, eta arraina gainean eçarria eta oguia.

10 Dioſte Ieſuſec, Ekarçue orain hartu dituçuen arrainetaric.

11 Igan cedin Simon Pierris, eta tira ceçan ſarea lurrera, ehun eta berroguey eta hamairur arrain handiz bethea: eta hambat bacen-ere, e-

tzedin ethen ſarea.

12 Dioſte Ieſuſec, Çatozte barazcal çaitezte. Eta diſcipuluetaric batre etzayón venturatzen interrogatzera, Hi nor aiz? çaquitelaric ecē Iauna cela.

13 Ethorten da bada Ieſus eta hartzē du oguia eta emaiten draue, eta arrainetic halaber.

14 Haur *cen* ia heren aldia Ieſus bere diſcipuluey manifeſtatu içan çayena hiletaric reſuſcitatuz gueroztic.

15 Bada barazcaldu ciradenean, diotſá Simon Pierriſi Ieſuſec, Simon Ionarē *ſemeá*, hauc baino hobe dariztac? Diotſa, Bay Iauna: hic badaquic ecen on dariçadala. Diotſa, Bazcaitzac ene bildotſac.

16 Diotſa are berriz, Simon Ionaren *ſemeá*, on dariztac niri? Diotſa, Bay Iauna, hic badaquic ecē on dariçadala. Diotſa, Bazcaitzac ene ardiac.

17 Erraiten drauca herenean, Simon Ionaren *ſemeá*, on dariztac niri? Triſte cedin Pierris ceren errã baitzieçón herenean, On dariztac niri? Eta erran cieçón, Iauna, hic gauça guciac badaquizquic, hic badaquic ecen on dariçadala. Diotſa Ieſuſec, Bazcaitzac ene ardiac.

2. *Pier.* 1. 14.

18 * Eguiaz eguiaz erraiten drauat, gazteago incenean, guerricatzen incén, eta bahindoã norat nahi baihincén: baina çahar adinean, hedaturen dituc eure eſcuac, eta bercec guerricaturen au, eta eramanen au nahi eztuquean lekura.

19 Eta haur errã ceçã, aditzera emaiten çuela cer herioz glorificaturē çuen Iaincoa. Eta haur

erran çuenean, diotſa, Arreit niri.

20 Itzuliric Pierriſec ikus ceçan Ieſuſec maite çuen diſcipulu hura, iarreiquiten cela, * cein ſuſtengatu-ere baitzén aſſarian harẽ eſtomac gainera, eta erran baitzeçan, Iauna, nor da hi traditzen auena?

Lehẽ 13.23

21 Haur bada ikuſſi çuenean Pierriſec, diotſa Ieſuſi, Iauna, eta haur cer?

22 Diotſa Ieſuſec, Baldin hori nahi badut dagoen nathorreno, cer mengoa duc hic? hi arreit niri.

23 Eta ilki cedin hitz haur anayén artean ecen diſcipulu hura etzela hilen: baina etzeraucan erran Ieſuſec, eztuc hilen: baina, Baldin hori nahi badut dagoen nathorreno, cer mengoa duc hic?

24 Haur da diſcipulu hura ceinec teſtificatzen baitu gauça hauçaz, eta gauça hauc *harc* ſcribatu ditu: eta badaquigu ecen eguiazco dela haren teſtimoniagea.

25 * Baina bada anhitz berce gauçaric-ere Ieſuſec eguinic, cein baldin ſcribatuac balirade punctuz punctu, munduac-ere eztut vſte eduqui litzaqueela ſcriba litezquen liburuäc.

Lehẽ 20.30

APOSTOLV

SAINDVEN

ACTEAC.

CAP. I.

1 Spiritu ſainduaz batheyatzea. 8 *Apoſtoluac Chriſten teſtimonio.* 9 *Chriſt cerurat igaiten.* 13 *Apoſtoluac Spiritu ſainduaren beguira egon.* 16 *Iudaſen orde baten elegitzeaz.* 18 *Nola Iudaſec bere buruä vrkatu çuen.* 24 *Apoſtoluen othoitzá.* 26 *Matthias elegitu.*

1 EHENIC minçatu içan nauc, Theophile, Ieſus eguiten eta iracaſten haſſi içan cen gauça guciéz.

2 Elegitu cituen Apoſtoluey Spiritu ſainduaz manamenduac emanic, goiti recebitu cen egunerano.

3 Ceiney eracutſi-ere baitu bere buruä viciric bere paſſioneaz gueroztic anthitz ſeignale ſegurez, berroguey egunez hæy eracuſten eta Iaincoaren reſumáz minçatzen çayela.

Luc 24. 49 *ioan.* 14. 25 — 4 Eta bildu cituenean, * mana citzan ezlitecen parti Ieruſalemetic, baina iguriqui leçaten Aitarē promeſſa, Cein, *dio*, ençũ baituçue eneganic.

Mat. 3. 11. — 5 Ecē * Ioanneſec batheyatu du vrez, baina çu-

ec batheyaturen çarete Spiritu fainduaz anhitz egun gabe.

marc. 1. 8 luc 3. 16. ioan. 1. 26. berriz 2. 2. eta 11. 16. eta 19. 4.

6 Hec bada bildu ciradenean interroga ceçaten hura, cioitela, Iauna, dembora hunetan bere ftaturaco draucac refumá Ifraeli?

7 Eta erran ciecén, Ezta çuey emã Aitac bere bothere proprian eçarri dituen demborén edo fafoinén eçagutzea.

8 *Baina recibiturẽ duçue çuen gainera ethorriren den Spiritu fainduaren verthutea, eta içanen çaizquidate teftimonio Ierufalemẽ, eta Iudea guciã, eta Samariã, eta lurrarẽ bazterrerano

Berriz 2. 2

9 *Eta gauça hauc erran cituenean, hec çacuffatela altcha cedin: eta hodey batec harturic eraman ceçan hayén beguietaric.

Luc 24. 52

10 Eta cerurat beguiac fincatuac çadutzatela hura ioaten cenean, huná, bi guiçon prefenta citecen hayén aitzinean veztidura churitan:

11 Ceinéc erran-ere baitzeçaten, Galileaco guiçonác, cergatic çaudete, cerurat beha çaudetela? goiti çuetaric cerurat recebitu den Iefus haur, hala ethorriren da nola ikuffi baituçue cerurat ioaiten.

12 Orduan itzul citecen Ierufalemera Oliuatzetaco deitzen den menditic, cein baita Ierufalemeco aldean, Sabbath baten bidean.

13 Eta farthu içan ciradeneã, igan citecẽ gambera gora batetara non baitzeuden Pierris eta Iacques, Ioannes eta Andriu, Philippe eta Thomas, Bartholomeo eta Mattheu, Iacques Alpheoren *femea* eta Simon Zelotes, eta Iuda Iac-

quefen *anayea.*

14 Hauc guciéc perfeueratzen çutén gogobatez othoitzatan eta orationetan emaztequin, eta Iefufen ama Mariarequin, eta * haren anayequin,

Diot, Iefufen.

15 Eta egun hetã iaiquiric Pierrifec difcipuluẽ artean, erran ceçan (eta cen hã berean compainiabat feioguey perfonaren ingurucoric)

16 Guiçon anayeác, complitu behar cen Scriptura haur, *cein aitzinetic erran baitu Spiritu fainduac Dauid-en ahoz, Iudafez, cein içan baita Iefufen hatzamailén guidari:

Pfal. 41. 9. *ioan.* 13. 18

17 Ecen contuco cen gurequin, eta recebitu vkã çuen adminiftratione hunetaco portionea.

18 Harc bada acquifitu du landabat iniquitatezco alocairutic, *eta bere buruä egotziric erditic leher eguin vkan du, eta vrratu içan dirade haren halfar guciac.

Mat. 27. 5.

19 Eta *gauça haur* eçagutu içan da Ierufaleme co habitant guciéz: hala non deithu içan baita lãda hura hayén lengoage propriz, Haceldama: erran nahi baita, odol landa.

20 Ecen fcribatua da Pfalmuen liburuän, *Eguin bedi haren habitationea defert, eta eztén han habita dadinic. Eta, * Haren adminiftrationea har deçan berce batec.

Pfal. 69. 26

Pfal. 109. 8

21 Behar da beraz gurequin bildu içan diradẽ guiçon hautaric, Iefus Iauna gure artean ioan eta ethorri içan den dembora gucian,

22 Haffiric Ioannefen Baptifmotic, gureganic goiti recebitu içã den eguneranο, bat eguĩ dadĩ.

hareu reſurrectionearen teſtimonio gurequin.
23 Preſenta citzaten bada biga, Ioſeph Barſabas deitzen cena, cein icen goiticoz Iuſto deithu içan baita, eta Matthias.
24 Eta othoizte eguiten çutela erran ceçaten, Hic Iauna gucië bihotzac baiteçaguzquic, eracutſac cein elegitu duán bi hautaric,
25 Har deçançát miniſterio hunetaco eta Apoſtolutaſſuneco, portionea, ceinetaric erauci içan baita Iudas, ioan ledinçat bere lekurát.
26 Eta egotz citzaten hayén çortheac, eta eror cedin çorthea Matthiaſen gainera, eta conſentimēdu batez eçar cedĩ hameca Apoſtoluē cõtuã

C A P. I I.

1 *Spiritu ſaindua igorri.* 4 *Apoſtoluëc lengoage arrotzez mintzo.* 14 *Pierriſen predicationea.* 21 *Saluamendua.* 24 *Chriſten reſurrectionea.* 36 *Ieſu. dela Chriſt.* 38 *Penitentiá. Baptiſmoa.* 39 *Chriſtezco promeſſac.* 42 *Doctriná. Communionea. Ogui-arē hauſtea. Orationea.* 44 *Bihotzezco eta onhaſſunezcobattaſſuna.*

1 ETa ethorri cenean Mendecoſte eguna, guciac ciradē gogo batez leku batetan berean.
2 Eta eguin cedin ſubitoqui cerutic ſoinubat botheretſuqui heldu den haice baten ançora, eta bethe ceçan etche gucia non baitzeuden iarriric:
3 Eta aguer cequizquien ſuaren ançoco mihi partituac, eta pauſſa cedin hetaric batbederarengainean.

4 Eta bethe citecen guciac Spiritu ſainduaz, eta has citecen minçatzen lengoage arrotzez, Spirituac minçatzera emaiten cerauen beçala.
5 Eta bacén Ieruſalemen egoiten ciraden Iudu Iaincoaren beldurra çuten guiçonetaric, ceruaren azpico natione orotaric.
6 Bada hots haur eguin cenean, bil cedin gendaldebat, eta trubla cedin, ceren batbederac ençuten baitzituen bere lengoage propriz hec minçatzen.
7 Eta ſpãtatuac ceuden guciac, eta mireſten çutén elkarri ciotſatela, Huná, minço diradẽ hauc gucioc, eztirade Galileano?
8 Nolatan bada guc dançuzquigu batbedera iayo içan garen lengoage propriaz *minçatzen*?
9 Parthianoéc eta Medianoéc eta Elamitéc, eta Meſopotamian egoiten diradenéc, eta Iudeã, eta Cappadocian, Ponten, eta Aſian,
10 Phrygian eta Pamphylian, Egypten, eta Lybia bazterretan, baita Cyreneco aurkán, eta Roman daudenéc, eta Iuduéc eta Proſelytoéc, Cretianoéc eta Arabianoéc:
11 Ençuten ditugu hauc gure lengoagez minço diradela Iaincoaren gauça magnificoez.
12 Eta ſpantatuac ceuden guciac, eta etzaquitén cer penſa, elkarri ciotſatela, Cer erran nahi da haur?
13 Eta bercéc truffatzen ciradela, cioiten, Mahatſarno eztiz betheac dirade *hauc*.
14 Baina çutic cegoela Pierriſec hamequequĩ, altcha ceçan bere voza, eta minça cequién, cioela, Gui-

ela, Guiçon Iuduác eta Ierufalemen habitatzen çaretē guciác, haur iaquiçue, eta beharriez har itzaçue ene hitzac.
15 Ecē eztirade, çuec vſte duçuen beçala hauc hordi, ikuſſiric ecen egunaren heren orena dela
16 Baina haur da Ioel prophetáz erran içan dena.
17 * Eta içanen da azquen egunetan (dio Iaincoac) erautſiren baitut neure Spiritutic haragui guciren gainera: eta prophetizaturen dute çuen ſemée eta çuen alabéc, eta çuen gaztéc viſioneac ikuſſiren dituzte, eta çuen çaharréc ametſez amets eguinen duté.

Ioel 2. 28. *Eſa.* 44. 3.

18 Eta ſegur neure muthilén eta neure neſcatoen gainera egun hetā erautſirē dut neure Spiritutic, eta prophetizaturen duté.
19 Eta eguinen ditut gauça miraculuzcoac ceruän garayan, eta ſignoac lurrean beherean, odol, eta ſu eta kezco vapore.
20 Iguzquia cambiaturen date ilhumbetara, eta ilharguia odoletara, Iaunaren egun handia eta notablea dathorren baino lehen.
21 Eta içanen da norc-ere inuocaturen baitu Iaunaren icena, ſaluaturen baita *haina*.
22 Iſraeltar guiçonác, ençun itzaçue hitz hauc: Ieſus Nazarenoa, guiçon Iaincoaz approbatua çuec baithan obra excellentez eta miraculuz eta ſignoz, cein eguin baititu Iaincoac harçaz çuen artean, ceuroc-ere daquiçuen beçala:
23 Haur, Iaincoaren conſeillu arraſtatuz eta

prouidentiaz emana hartu cinduteneau, gaichtoén efcuz crucificaturic hil vkan duçue.

24 Cein Iaincoac refufcitatu baitu, herioaren doloreac lachaturic, cerē ezpaitzén poffible hura * harçaz, eduqui ledin.

Harçaz, herioaz.

Pfal. 16. 8.

25 * Ecen Dauid-ec erraiten du harçaz, Contēplatzen nuen Iauna neure aitzinean bethiere: ecen neure efcuineco aldean daut higui eznadin

26 Halacotz alegueratu da ene bihotza, eta boztu da ene mihia, eta are guehiago ene haraguia pauffaturen da fperançatan.

27 Ecen eztuc vtziren ene arimá fepulchrean, eta eztuc permettiturē hire Sainduac corruptioneric fendi deçan.

28 Eçagut eraci drauzquidac vicitzearen bideac, betheren nauc bozcarioz eure beguitharte aitzinean.

29 Guiçon anayeác, frangoqui erran ahal deçaqueçuet Dauid patriarcház, * ecen hura hil içan dela eta ohortze içan dela, eta haren fepulchrea gure artean dela egungo egunerano.

1.*Reg.* 2.10 *ber.* 13. 36.

30 Bada Propheta nola baitzén, eta baitzaquian ecen * iuramenduz iuratu ceraucala Iaincoac ecen haren guerrunceco fructutic, haraguiaren arauez, Chrift fufcitaturen çuela, haren throno gainean iar eraciteco.

Pfal. 132. 11.

31 Aitzinetic ikuffiric minçatu içan da Chriften refurrectioneaz, ecen * eztela vtzi içan haren arimá fepulchrean, eta haren haraguiac eztuela ikuffi corruptioneric.

*Pfal.*16.10 *berriz* 13. 35.

32 Iefus haur refufcitatu vkan du Iaincoac, *eta*

gauça hunez gu gucioc gara teſtimonio.
33 Bada Iaincoaren eſcuinaz altchatu içan denean eta Spiritu ſainduaren promeſſa Aitaganic recebitu dueneã, erautſi vkan du çuec orain dacuſſaçuen eta dançuçuen haur.
34 Ecen Dauid ezta igan ceruëtara: baina dio berac, *Erran drauca Iaunac ene Iaunari, Iar adi ene eſcuinean,
*Pſal. 110. 1
35 Eçar ditzaquedano hire etſayac hire oinén ſcabella.
36 Segur iaquin beça bada Iſraelеco etche guciac, ecen hura Iaun eta Chriſt eguin duela Iaincoac: Ieſus çuec crucificatu duçuen haur *diot.*
37 Eta gauça hauc ēçunic bihotz-chimico har ceçatē, eta errã cieçoten Pierriſi eta berce Apoſtoluey, Cer eguinen dugu guiçon anayeác?
38 Eta Pierriſec dioſte, Emenda çaitezte eta batheya bedi çuetaric batbedera Ieſus Chriſten icenean bekatuén barkamendutan: eta recebituren duçue Spiritu ſainduaren dohaina.
39 Ecen çuey *eguin çaiçue* promeſſa eta çuen haourrey, eta vrrun diraden gueiey, cembat-ere deithuren baititu gure Iainco Iaunac.
40 Eta anhitz berce hitzez teſtificatzen çuen, eta exhortatzē cituen, cioela, Salua çaitezte natione gaichto hunetaric.
41 Bada gogotic haren hitza recebitu çutenac, batheya citecen, eta augmenta citecē egun hartan hirur milla arimaren inguruäz.
42 Eta perſeueratzen çuten Apoſtoluén doctrinán, eta communicationean, eta oguiaren

hauſtean, eta orationétan.
43 Eta arima guciari beldurtaſſun lot cequion, eta anhitz gauça miraculuzco eta ſigno Apoſtoluez eguiten cen.
44 Eta ſinheſten çuten guciac-ere elkarrequin ciraden, * eta gauça guciac commun cituztén.
Berr. 4. 32.
45 Poſſeſſioneac eta onhaſſunac ſaltzen cituzten, eta partitzen cerezten guciey batbederac beharra çuenaren araura.
46 Eta egun oroz perſeueratzen çutén gogo batez tẽplean, * eta hauſten çutela oguia etchez etche, hartzen çuten *bere* othorançá alegrançarequin eta bihotzezco ſimplicitaterequin:
Berr. 20. 7.
47 Laudatzen çutela Iaincoa, eta gratia çutela populu gucia baithan. Eta Iaunac eratchequiten ceraucan gende ſaluatu içatecoric egun oroz Eliçari.

CAP. III.

2 *Mainguä ſendatu.* 7 *Pierriſen predicationea.* 16 *Fedea.* 17 *Iuduéc ignorantiaz faltatu.* 19 *Penitentiá.* 22 *Moyſeſec prophetizatu Chriſtez.* 26 *Lehenic Iuduendaco Chriſt igorri.*

1
Ada Pierris eta Ioãnes elkarrequin igaiten ciraden templeraothoitz ordutan, *baitzén* bedratzi orenetan.
2 Eta guiçon bere amarẽ ſabeleandanic maingu cẽbat ekarten cen: cein eçarten baitzutén egun oroz templeco bortha Ederra deitzen denean,

elemoſyna eſca lequiençát templean ſartzen ciradeney.

3 Harc ikus citzanean Pierris eta Ioannes templean ſartzera cioacela, othoitz eguin ciecen elemoſynabat luençát.

4 Baina harenganat beguiac çorrozturic Pierriſec Ioanneſequin erran ceçan, Beheçac gureganat.

5 Eta hura beguira çayen çorrozqui, hetaric cerbait recebitu vſtez.

6 Orduan Pierriſec erran ceçan, Cilharric ez vrrheric eztiát: baina cer baitut hura emaiten drauat: Ieſus Chriſt Nazarenoren icenean iaiqui adi eta ebil adi.

7 Eta hura eſcu eſcuinetic harturic, goiti ceçan, eta bertan erſcont citecen haren oin çolác eta aztalac.

8 Eta iauciric gueldi cedin çutic, eta baçabilã: eta ſar cedin hequin templean, ebilten eta iauzten cela eta laudatzen çuela Iaincoa.

9 Eta ikus ceçan hura populu guciac çabilala, eta laudatzen çuela Iaincoa.

10 Eta eçagut ceçaten, hura ecen hura cela ele mofyna *eſquez* templeco bortha Ederrean iarten cena: eta bethe citecen iciapenez eta ſpãtamẽduz hari heldu içan çayón gauçaren gaineã.

11 Eta maingu ſendatu içanac Pierris eta Ioannes çadutzala, laſter eguin ceçan hetara populu guciac Salomonen deitzen den galeriara. ſpantaturic.

12 Hori ikuſſiric Pierriſec ihardets ciecón po-

puluari, Ifraeltar guiçonác, cergatic miraculuz çaudete huneçaz? edo cergatic guregana beguiac çorrozturic çaudete, gure verthutez edo faindutaffunez haur ebil eraci baguindu beçala?

Berr. 5.30.

13 * Abrahamen eta Ifaac-en eta Iacob-en Iaincoac, gure aitẽ Iaincoac glorificatu du Iefus bere Semea, çuec liuratu eta vkatu duçuena Pilaten aitzinean, harc largatzeco cela iugeatu baçuen-ere.

Matth. 20. 27. marc 15.11 luc 23. 18. ioan. 18.40

14 * Baina çuec faindua eta iuftoa vkatu duçue, eta requeritu duçue guicerhailebat eman lequiçuen:

15 Eta vicitzearen princea hil vkan duçue, cein Iaincoac hiletaric refufcitatu baitu: *eta* gauça hunez teftimonio gara gu.

16 Eta haren icena baithango fedeaz, ikuften eta eçagutzen duçuen haur, fortificatu vkan du haren icenac: eta harçaz *den* fedeac bere membro gucietaco difpofitione haur huni emã drauca çuen gución prefentián.

17 Eta orain, anayeác, badaquit ecen ignorantiaz eguin vkan duçuela, çuen Gobernadorecere beçala.

18 Baina Iaincoac aitzinetic bere Propheta gucién ahoz erran cituen gauçác, Chriftec fuffrituren çuela, hala complitu vkan ditu.

19 Emenda çaitezte bada, eta conuerti çaitezte, ken ditecençát çuen bekatuac.

20 Refrigeramendutaco demborác ethorri diratenean Iaunaren prefentiatic, eta igorri duqueenean çuey aitzinetic erran içan çaiçuena,

Iesus Christ:

21 Cein ceruäc eduqui behar baitu, Iaincoac, munduaren hatseandanic Propheta saindu gucién ahoz erran dituen gauça gucién restaurationeco demboretarano.

22 Ecen Moysesec aitey erran vkan draue, *Prophetabat suscitaturen drauçue çuen Iainco Iaunac çuen anayetaric ni beçalacoric: ençunen duçue hura minçaturen çaiqueçuen gauça gucietan.

Deut. 18. 15. Act. 7. 37.

23 Eta içanean da, nor-ere Propheta hari behaturen ezpaitzayo, deseguinen baita populuaren artetic.

24 Etare Samuelez gueroztco Propheta guciéc, eta gueroz prophetizatu duten guciéc aitzinetic erran-ere badituzte egun hauc.

25 Çuec çarete Prophetén, eta Iaincoac gure aitey ordenatu drauen aliançaren seme, ciotsala Abrahami, *Eta hire hacian benedicatuac içanen dituc lurreco familia guciac.

Gen. 22. 18 gal 3. 8.

26 Çuey lehenic Iaincoac suscitaturic Iesus bere Semea igorri vkā drauçue, harc benedica cinçatençat, çuetaric batbedera çuen gaichtaquerietaric conuertituz.

CAP. IIII.

3 *Petri[illegible] eta Ioannes presondeguian eçar.* 10 *Christ dela Saluadorea confessatzen eta mantenitzen dute.* 11 *Harri arbuyatua cein.* 17 *Defendatzé çaie predicatzea.* 24 *Apostoluen othoitza.* 32 *Nola bere artean fideléc gauçac commun cituzten.* 36 *[illegible] [illegible] deithu Barnabas.*

1 Aina hec populuari minço ça izcala, ethor cequiztén Sacrificadoreac eta templeco Capitaina, eta Sadduceuac,

2 Gaitzituric ceren iracaſtẽ baitzutén populua, eta predicatzen baitzutén Ieſuſen icenean hiletarico reſurrectionea.

3 Eta eſcuac egotz citzaten hayén gainera, eta eçar citzaten preſoindeguian biharamunerano. Ecen ia arratſa cen.

4 Eta hitza ençun çutenetaric anhitzec ſinhets ceçaten: eta guiçonén contua eguin cedin borz millatarano.

5 Eta guertha cedin biharamunean bil baitzitecen hayén Gobernadoreac eta Ancianoac eta Scribác Ieruſalemera:

6 Eta Annas Sacrificadore ſubiranoa, eta Caiphas eta Ioannes, eta Alexander, eta Sacrificadorén arraçatic ciraden guciac.

7 Eta artean eçarri cituztenean, interroga citzaten, Cer botherez edo noren icenean gauça haur eguin duçue çuec?

8 Orduan Pierriſec Spiritu ſainduaz hetheric, erran ciecen, Populuaren Gobernadoreác eta Iſraeleco Ancianoác,

9 Egungo egunea guiçon impotent bati eguin içan çayón vnguiaz examinatzen garenaz gueroz, cer moienez haur ſendatu içan den:

10 Iaquiçue çuec gucioc eta Iſraeleco populu guciac, ecen Ieſus Chriſt Nazarenoren icenean cein çuec crucificatu baituçue, cein Iaincoac re-

ſuſcitatu baitu hiletaric, harçaz *guiçon* haur dagoela ſendoric çuen aitzinean.

11 *Haur da harri çueçaz edificaçaleoz arbuyatu içan den hura, cein eguin içan baita cantoin buru.

Iſa. 118. 22. *eſa*. 28. 16. *mat*. 21. 42 *marc* 12. 10. *luc* 20. 17 *rom*. 9. 33. 1 *Pi*. 2. 7. *Matt*. 1. 21

12 Eta ezta bercetan batetan-ere ſaluamenduric: *ecen berce icenic ezta ceruären azpian guiçoney emã çayenic, ceinez ſaluatu behar garén.

13 Orduan ikuſſiric Pierriſen minçatzeco hardieçá eta Ioanneſena, eta eçaguturic ecen guiçon letra-gabeac eta idiotac ciradela, mireſten çutén, eta eçagutzen çutén hec Ieſuſequin içanac ciradela.

14 Eta çacuſſatenean ſendatu içan cen guiçona hequin preſent cela, ecin deuſetan contraſta ahal citaqueen.

15 Orduan hec conſeillutic campora ilkitera manaturic: compartitzẽ çutén elkarren artean,

16 Cioitela, Cer eguinẽ drauëgu guiçon hoey? ecen ſigno clarobat hauçaz eguin içan dela, manifeſt da Ieruſalemeco habitant guciey, eta ecin vka deçaquegu.

17 Baina guehiagoric publica eztadin populuaren artean, defenda diecegun mehatchuz, eztaquizquión guehiagoric minça icen horretan nehori-ere.

18 Bada hec deithuric mana citzaten neholetan-ere ezlitecen minça, eta ezleçaten iracats Ieſuſen icenean.

19 Baina Pierriſec eta Ioanneſec ihardeſten çutela erran ciecén, Eya Iaincoaren aitzinean

gauça iuſtoa denez lehen çuey obeditzea ecen ez Iaincoari, iugea eçaçue.

20 Ecen ſegur, ecin daidiquegu ençun eta ikuſſi ditugun gauçác erran eztitzagun.

21 Orduan hec mehatchurequin vtzi citzaten ioaitera, ez eridenez nolatan puni ahal litzaqueizten, populuaren cauſaz, ceren guciéc Iaincoa glorificatzen baitzutén eguin içan cenaz.

22 Ecen berroguey vrthe baino guehiago cituen guiçonac, ceinẽ gainean ſendatzeco ſigno haur eguin içan baitzén.

23 Eta ioaitera vtzi cituzteneã ethor citecẽ bere gẽdetara, eta cõta ciecén cer-ere Sacrificadore prĩcipaléc eta Ancianoéc errã baitzerauëcén.

24 Eta hec ençun cituztenean gogo batez altcha ceçaten voza Iaincoagana, eta erran ceçaten, Iauna, hi aiz ceruä eta lurra, itſaſſoa eta hetan diraden gauça guciac eguin dituán Iaincoa,

25 Dauid eure cerbitzariaren ahoz erran duana, *Cergatic mutinatu içan dirade gendeac, eta populuéc penſatu vkan dituzté gauça vanoac?

Pſal. 2. 1.

26 Bildu içan dirade lurreco regueac, eta princeac elkarrequin bathu içan dirade Iaunaren eta haren Chriſten contra.

27 Ecen bildu içan dituc eguiaz hire ſeme ſaindu Ieſuſen contra, cein vnctatu baituc, Herodes eta Ponce Pilate Gentilequin eta Iſraeleco populuarequin.

28 Eguin leçatençát cer-ere hire eſcuac eta hire conſeilluac lehenetic eguitera determinatu baitzuen.

29 Orain bada Iauna, beha eçac hayén mehatchuetara, eta emã iecéc eure cerbitzariey libertate gucirequin hire hitzaz minça ditecen:
30 Eure efcua hedaturic offaffun emaitera, fignoac eta miraculuac eguin ditecen Iefus hire Seme Sainduaren icenean.
31 Eta othoitz eguin çutenean, ikara cedin lekua ceinetan bilduac baitziraden: eta bethe citecen guciac Spiritu fainduaz, eta minçatzen ciraden Iaincoaren hitzaz hardieçarequin.
32 Eta aralde finhetfi vkan çutenén bihotza eta arimá cen bat: eta nehorc poffeditzen cituen gaucetaric etzuen erraiten deus bereric çuela, baina gauça guciac cituztén commun.
33 Apoftoluec-ere verthute handitan teftificatzen çutén Iefus Iaunarẽ refurrectioneaz, eta gratia handia cen hayen gucién gainean.
34 Ecen nehorc deufen beharric etzuen hayén artean: ceren landaric edo etcheric çuten guciéc faltzen baitzituztén, eta faldu içan ciraden gaucén precioa ekarten baitzutén:
35 Eta eçarten Apoftoluén oinetara: eta partitzẽ çayón batbederari, beharra çuenarẽ araura.
36 Iofefec bada, cein icen goiticoz dei baitzedin Apoftoluéz Barnabas (erran nahi baita confolationezco femea) Leuitác, nationez Cyprianoac,
37 Poffefsionebat nola baitzuen fal ceçan hura, eta ekarriric diruä eçar ceçan Apoftoluén oinetara.

CAP. V.

1, 7 *Ananias eta Sapphira haren emaztea ſubitoqui hiltzen.* 12 *Anhitz miraculu.* 15 *Pierriſen itzala.* 17 *Apoſtoluac preſoinean eçarri.* 19 *Hec Ainguerüäc idoquiric templean iracaſten ari*, 25 *guero conſeillura dirade eramaiten:* 29 *eta han Chriſt aithortzen dute.* 34 *Gamalielen conſeillua.* 36 *Theudas.* 37 *Iudas Galileanoa.* 40 *Apoſtoluac aleguera Ieſuſen icenean açotatu içanaz.*

1 BAina Ananias deitzen cen guiçon batec, Sapphira bere emaztearequin ſal ceçan poſſeſſionebat:

2 Eta apparta ceçan preciotic *partebat*, haren emazteac-ere çaquialaric: eta cembeit parte ekarriric, Apoſtoluén oinetara eçar ceçan.

3 Eta erran ceçan Pierriſec, Ananias, cergatic bethe du Satanec hire bihotza Spiritu ſainduari gueçur erraitera, eta landaren preciotic appartatzera?

4 Baldin beguiratu bahau etzena hire gueldítzen? eta ſalduric hire botherean etzena? cer *cen* cergatic gauça hori gogoan eçarri behar auen? eztrauec guiçoney gueçur errã, baina Iaincoari.

5 Eta Ananias hitz hauc ençunic, eror cedin, eta renda ceçan ſpiritua: eta beldurtaſſun handia iar cedin gauça hauc ençuten cituzten gucién gainean.

6 Eta iaiquiric lagun gazte batzuc har ceçaten hura, eta camporat eramanic ohortz ceçaten.

7 Eta guertha cedin quaſi hirur orenen buruän,

haren emaztea-ere, cer eguin cen etzaquialaric, ſar baitzedin:

8 Eta erran ciecón Pierriſec, Erran ieçadan hambatetan landá ſaldu duçue? Eta harc erran ceçan, Bay, hambatetan.

9 Orduan Pierriſec diotſa, Cer *da* iunctatu içan baitzarete çuen artean Iaunaren ſpirituarē tentatzera? horrá, hire ſenharra ohortze dutenén oinac borthán, eta eramanen aute hi.

10 Eta bertan eror cedin haren oinetara eta renda ceçan ſpiritua. Eta ſarthuric lagun gaztéc eriden ceçaten hura hila, eta camporat eramanic ohortz ceçaten bere ſenharraren aldean.

11 Eta beldurtaſſun handia eguin cedin Eliça guciaren gainean, eta gauça hauc ençuten cituzten gucién gainean.

12 Eta Apoſtoluén eſcuz eguiten cen anhitz ſigno eta miraculu populuan: (eta ciradē guciac gogo batetaco Salomonen galerián.

13 Eta bercetaric batre etzén venturatzen hequin nahaſtecatzera: baina magnificatzen cituen hec populuac.

14 Eta emendatzenago cen Iaunean ſinheſten çutenen compainiá, hambat guiçonez nola emaztez)

15 Hambat non karriquetara ekarten baitzituztén eriac, eta ohetan eçarten eta licteretan, Pierris ethor ledinean haren itzala berere hetaric cembeiten gainetic iragan ledinçát.

16 Eta biltzen cen hiri hurbiletaco communa-ere Ieruſalemera, ekarten cituztela eriac eta

ſpiritu ſatſuez tormentatuac: eta guciac ſendatzen ciraden.
17 Orduan iaiquiric Sacrificadore ſubiranoa, eta harequin ciraden guciac (cein baita Sadduceuen ſectá) inuidiaz bethe citecen.
18 Eta egotz citzaten eſcuac Apoſtoluén gainera, eta eçar citzaten preſoindegui publicoan.
19 Baina Iaunaren Ainguerüàc gauaz irequi citzan preſoindeguico borthác: eta hec campora idoquiric, erran ceçan,
20 Çoazte, eta templean çaudetela declara ietzoçue populuari vicitze hunetaco hitz guciac.
21 Eta hec *haur* ençunic ſar citecen arthatſean templean, eta iracaſten ari ciraden. Eta ethorriric Sacrificadore ſubiranoac, eta harequin *ciradenéc* bil ceçaten conſeillua eta Iſraeleco haourrén Anciano guciac: eta igor ceçaten preſoindeguira erekar litecençát.
22 Baina ethorriric officierée etzitzaten eriden preſoindeguian, *eta* itzuliric conta ceçaten,
23 Cioitela, Preſoindeguia behinçát eridẽ dugu ertſia diligẽtia gucirequin, eta goardác campotic borthén aitzinean ceudela: baina irequi dugunean, nehor eztugu barnean eriden.
24 Hitz hauc ençun eta, Sacrificadore *ſubiranoa* eta templeco Capitaina, eta Sacrificadore principalac, dudán ceuden heçaz cer içanen cen.
25 Baina ethorriric cẽbeitec erran ciecén, Hará, preſoindeguian eçarri cintuzten guiçonac templean dirade, eta iracaſten dute populua.
26 Orduan templeco Capitainac ioanic offi-

cierequin ekar citzan bortcha gabe: ecen populuaren beldur ciraden lapida ezlitecen.
27 Eta ekarriric hec prefenta citzatē cōfeilluā: eta interroga citzan Sacrificadore fubiranoac.
28 Cioela, Eztrauçuegu manamēdu expreffez defendatu etzineçaten iracats icen horretan? eta huná, bethe duçue Ierufaleme çuen doctrináz, eta nahi duçue gure gainera erekarri guiçon horren odola.
29 Orduan ihardeften çuela Pierrifec eta *berce* Apoftoluéc erran ceçaten, Lehen obeditu behar da Iaincoa ecen ez guiçonac.
30 Gure Aitén Iaincoac refufcitatu vkan du Iefus, cein çuec çureã vrkaturic hil vkan baituçue.
31 Haur Iaincoac prince eta faluadore goratu vkan du bere efcuinaz, eman lieçonçat emendamendua Ifraeli eta bekatuén barkamendua.
32 Eta guc ekarten draucagu teftimoniage erraiten ditugun gauça hauçaz: bay eta Spiritu fainduac, cein eman baitraue Iaincoac hura obeditzen duteney.
33 Eta hec *haur* ençunic defpitez leher eguiteco ceuden, eta cōfultatzen çuten hayén hiltzera.
34 Orduan iaiquiric confeilluan Pharifeu Gamaliel deitzen cen Legueco doctor batec, cein populu guciac ohoratzen baitzuen, mana ceçan lekorerat appurbat retira litecen Apoftoluac:
35 Guero erran ciecén, Ifraeltar guiçonác, gogoauçue ceurotara, guiçon hauçaz cer eguinen duçuen.
36 Ecen dembora hauc baino lehen altcha ce-

din Theudas, cioela bere buruäz cerbait cela, ceini lagund baitzequión guiçon araldebat, laur ehunetarano: cein hil baitzeçaten, eta hari behatu, içan çaizcan guciac hautſi içan dirade eta ezdeus bilhatu.

37 Haren ondoan altcha cedin Iudas Galileanoa deſcriptioneco demboretan, eta erauz ceçan populu handi bere ondoan: gal cedin huraere, eta hari behatu içan çaizcan guciac deſeguin citecen.

38 Eta orain diotſuet, parti çaquiztez guiçon horiey, eta vtzitzaçue: ecen baldin guiçonetaric bada conſeillu edo obra hori, deſeguinen da:

39 Baina baldin Iaincoaganic bada, ezteçaqueçue deſeguin, *beguiraucue* etzaitezten Iaincoagana contrariant eriden. Eta haren opinioneco içan ciraden.

40 Orduan deithuric Apoſtoluac, açotatu ondoan mana citzaten ezlitecē minça Ieſuſen icenean, eta vtzi citzaten ioaitera.

41 Hec bada ioan citecen alegueraric conſeilluaren aitzinetic, ceren Ieſuſen icenean iniuria ſuffritzeco ohore hura eguin içan baitzayen.

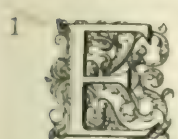
42 Eta egun guciaz templean eta etchean etziraden guelditzen iracaſtetic eta Ieſus Chriſten predicatzetic.

CAP. VI.

3 *Diacreac ordenatzen.* 4 *Orationea.* 5, 8 *Eſteben fedez bethea.* 6 *Othoitzá eta eſcuen impoſitionea.* 7 *Hitzaren auançamendua.* 9 *Diſputatzen Eſtebenen contra.* 10 *Haren ſapientiá.* 11 *Teſtimonio falſuac*

haren

[illegible] contra. 15 *Haren [illegible] [illegible]*
[illegible]na [illegible].

1 Ta egun hetan nola diſcipuluac multiplicatzen baitziraden, e-guin cedin Grecoén murmuratzebat Hebraicoén cõtra ceren menoſpreciatzen baitziraden cerbitzu ordinarioan hayén *emazte* alhargunac.

2 Halacotz hamabiéc diſcipuluzco compainiá deithuric, erran ceçaten, Ezta raçoin gue Iaincoarē hitza vtziric mahainac cerbitza ditzagun.

3 Hautaitzaçue beraz, anayeác, çuetaric çazpi guiçon teſtimoniage onetacoric, Spiritu ſainduaz eta ſapiētiaz betheac, eta cargu haur emanen baitrauëgu.

4 Eta guçaz den becembatean orationeari eta hitzaren adminiſtrationeari iarreiquirē gniaizquió.

5 Eta propos haur compainia guciaren gogaraco içan cen: eta elegi citzaten Eſteben, guiçon fedez eta Spiritu ſainduaz bethea. * eta Philippe, eta Prochoro, eta Nicanor, eta Timõ, eta Parmenas, eta Nicolas proſelyto Antiocheanoa: *Berr.* 21.8

6 Hauc preſenta citzaten Apoſtoluén aitzinera, eta hec othoitze eguinic eſcuac gaineã pauſſa cietzén.

7 Eta Iaincoaren hitza aitzinaratzen cen, eta haguitz multiplicatzen cen diſcipuluén contua Ieruſalemen: Sacrificadoretaric-ere tropel handiac fedea obeditzen çuen.

E.i.

8 Eta Eſtebenec betheric fedez eta botherez, eguiten çuen miraculu eta ſigno handiric populuan.
9 Eta altcha citecen batzu, Libertinén, eta Cyreneanoén eta Alexandrianoén, eta Ciliciaco eta Aſiaco diradenén deitzen den ſynagogatic, diſputatzen ciradela Eſtebenequin.
10 Eta ecin reſiſti ceçaqueoten ſapientiari eta hura minça eraciten çuen Spirituari.
11 Orduan ſuborna citzatē guiçō batzu erraiten çutenic, Ençun dugu hori erraiten hitz blaſphemiotacoric Moyſeſen eta Iaincoaren cõtra.
12 Eta moui citzaten populua eta Ancianoac eta Scribác: eta oldarturic harrapa ceçaten hura, eta eraman ceçaten conſeillura.
13 Eta preſenta citzaten teſtimonio falſuac erraiten çutenic, Guiçon haur ezta ichiltzen blaſphemiotaco hitz erraitetic leku ſaindu hunen, eta Leguearen contra.
14 Ecen ençun vkan dugu haur erraiten, ecen Ieſus Nazareno horrec deſeguinen duela leku haur, eta muthaturen dituela Moyſeſec eman drauzquigun ordenançác.
15 Eta beguiac harenganat egotziric, conſeilluan iarriric ceuden guciéc ikus ceçaten haren beguithartea quaſi Aingueru baten beguithartea *beçalaco.*

CAP. VII.

2 *Eſtebenen harengá.* 8 *Circõciſionea.* 9 *Ioſeph.* 20 *Moyſes.* 40 *Iuduac idolatre.* 43 *Moloch. Rempham.* 45 *Dauid.* 51 *Eſtebenec Iuduac reprehen-*

[illegible] 55 *[illegible]* 59 *[illegible]* 60 *[illegible].*

1 ORduan erran ceçan Sacrificadore subiranoac, Gauça horiac horrela othe dirade?

2 Eta harc errã ceçan, Guiçon anayeác eta aitác, ençuçue, Gloriazco Iaincoa aguer cequión gure aita Abrahami Mesopotamian cenean, Charranen habita cedin baino lehen:

3 Eta erran cieçón, *Ilki adi eure herritic, eta eure ahaidetaric, eta athor *nic* eracutsirẽ drauãdan lurrera.

Gene. 12. 1

4 Orduan ilkiric Chaldeoén herritic habita cedin Charranen. Eta hãdic, haren aita hil cenean *Iaincoac* eraman ceçan hura çuec habitatzen çareten lur hunetara.

5 Eta etzieçón heretageric eman hartan, ez aere oinaren bethea-ere: possessionetan hura emanen ceraucala promettatu baceraucan-ere, eta haren haciari haren ondoan, haourric ezpaçuen-ere.

6 Baina hunela erran ceçan Iaincoac, * Habitaturen duc hire hacia berceren lurrean: eta han hura suiectionetaco eguinen dié, eta gaizqui tractaturen laur ehun vrthez.

Gene. 15. 13, 16.

7 Baina *hec* cerbitzatu duqueiten gendea punituren diat nic, dio Iaincoac: eta guero ilkiren dituc, eta cerbitzaturen nié leku hunetan.

8 *Eta eman cieçón Circoncisionezco alliãçá:

Ge. 17. 9.

Gene. 21. 2. *eta hunela *Abrahamec* engendra ceçan Iſaac, eta circoncidi ceçan hura çortzigarreneco eguGen. 25. 24 nean: * eta Iſaac-ec *engendra ceçan* Iacob, * eta Gen. 29. 33 eta 30. 5. Iacob-ec hamabi Patriarchác.

eta 35. 23. Gen. 37. 28 9 Eta Patriarchéc inuidiaz mouituric, * ſal ceçaten Ioſeph Egypterát *eraman ledinçat*: baina Iaincoa cen harequin:

10 Eta idoqui ceçan hura bere tribulatione guGen. 41. 37 cietaric, *eta eman cieçón gratia eta ſapientia Egypteco regue Pharaorē aitzinean, ceinec ordena baitzeçan hura Egypteco eta bere etche gucico gobernadore.

11 Eta ethor cedin goſſetebat Egypteco herri gucira, eta Chanaan-era, eta herſtura handia: eta etzutén erideiten iatecoric gure Aitéc.

Gen. 42. 2. 12 *Baina ençun ceçanean Iacob-ec bacela ogui Egypten, igor citzan gure Aitác lehenic.

Gene. 45. 4. 13 *Eta bigarren aldian eçagut cedin Ioſeph bere anayéz, eta declara cequion Pharaori Ioſephen leinua.

14 Orduan *mãdatariac* igorriric Ioſephec erekar ceçã bere aita Iacob, eta bere ahacoa gucia, Gen. 46. 5. baitziraden hiruroguey *eta* hamaborz perſona.

Gen. 49. 33 15 *Iauts cedin bada Iacob Egyptera, * eta hil cedin hura, eta gure Aitác.

16 Eta eraman içan ciraden Sichemera, eta eGen. 23. 16 çarri içan ciraden ſepulchrean, * cein eroſſi baitzuen Abrahamec diruren preciotan Emor Sichemeco *ſemearen* ſemetaric.

17 Baina Iaincoac Abrahami iuratu ceraucan promeſſaren dembora hurbiltzē cela, augmen-

ta cedin populua eta multiplica Egypten:

18 Berce reguebat Iofeph eçagutu etzuenic altcha cedino.

19 Harc gure nationearen contra fineciaz vfatzen çuela, gaizqui tracta citzan gure aitác, bere haourrén heriotara abandonna eraciterano, arraçá falta ledinçát.

20 *Dembora hartan for cedin Moyfes, eta cen Iaincoaren gogaraco: cein hirur hilebethez haci içan baitzén bere aitaren etchean.

Exo. 2. 2. heb. 11. 23.

21 Guero hura abandonnatu içan cenean, eraman ceçan Pharaoren alabác, eta haz ceçan beretaco femetan.

22 Eta inftruitu içan cen Moyfes Egyptecoen fapientia gucian, eta cen botheretfu erranetan eta eguinetan.

23 Baina bethe çayonean berroguey vrtheren demborá, igan cequión bihotzera bere anayén Ifraeleco femén, vifitatzera ioan ledin:

24 *Eta ikuffiric iniuria hartzen çuembat, defenda ceçan eta mẽdeca bidegabe hartzen çuena, Egyptianoa ioric.

Exo. 2. 11.

25 Eta vfte çuen aditzen çutela haren anayéc ecen Iaincoac haren efcuz deliurança eman behar cerauela: baina hec etzeçaten adi.

26 *Eta biharamunean hec guducatzen ciradela, eriden cedin hayén artean, eta enfeya cedin hayén baquetzen, cioela, Guiçonác, anaye çarete çuec: cergatic batac berceari gaizqui eguiten draucaçue?

Exo. 2. 13.

27 Baina hurcoari gaizqui eguiten ceraucanac

bulka ceçan hura, cioela, Norc ordenatu au gure gaineco prince eta iuge?

28 Ala ni hic nahi nauc hil, atzo Egyptianoa hil auen beçala?

29 Orduan ihes eguin ceçan Moyſeſec hitz hunegatic, eta arrotz eguin cedin Madiango lurrean, non engendra baitzitzan bi ſeme.

Exod. 3. 2.

30 Eta berroguey vrthe complitu cituenean * aguer cequión Sinaco mendico deſertuan Iaunaren Ainguerua, berro batetaco ſu-garrean.

31 Eta Moyſes *hori* ikuſſiric miraz iar cedin viſioneaz: eta conſideratzera hurbiltzen cela eguin cedin harengana Iaunaren voza,

32 *Cioela*, Ni *nauc* hire aitén Iaincoa, Abrahamen Iaincoa, eta Iſaac-en Iaincoa, eta Iacob-en Iaincoa. Eta Moyſes ikara çabilala etzén conſideratzera venturatzen.

33 Orduan erran cieçón Iaunac, Eraunzquic eure oinetaco çapatác: ecen hi aicen lekua lur ſaindua duc.

34 Ikuſſi diat, ikuſſi diat neure populu Egypten *denaren* afflictionea, eta hayén ſuſpirioa ençun diat, eta iautſi içan nauc hayén idoquitera, orain bada athor, igorriren aut Egyptera.

35 Moyſes arnegatu çutén haur, cioitela, Norc hi ordenatu au prince eta iuge? haur *bada* Iaincoac prince eta liberaçale igor çeçan, Ainguerua berroan aguertu içan çayonaren eſcuz.

Exo. 7, 8, 9, 10, 11, 14.

36 *Hunec campora idoqui citzan hec, miraculuac eta ſignoac eguinez Egypten, eta itſaſſo gorrian, * eta deſertuan, berroguey vrthez.

Exod. 16. 1

37 Moyſes haur da erran cerauena Iſraeleco haourrey, * Prophetabat ſuſcitaturen drauçue çuen Iainco Iaunac çuen anayetaric ni beçala-coric: hari beha çaquizquiote.

Deu. 28. 15
Iehen 3. 22.

38 *Haur da congregationean deſertuan içan cena, Ainguerüärequin, cein mĩçatzẽ baitzayón Sinaco mendian, eta gure Aitequin *içana*, ceinec recebitu baititu hitz viciac guri emaiteco.

Exod. 19 2.

39 Ceini ezpaitzaizca behatu nahi içan gure Aitác, baina refuſatu vkan duté, eta itzuli içan dirade bere bihotzez Egypterát:

40 Ciotſatela Aaroni, * Eguin ietzaguc gure aitzinean dohazquen Iaincoac: ecen Moyſeſi, ceinec Egypteco lurretic campora eraman bai-quaitu, etzeaquiagu cer heldu içan çayón.

Exod. 32. 1.

41 Eta aretzebat eguin ceçaten egun hetan, eta offrenda cieçoten ſacrificio idolari: eta delecta-tzen ciraden bere eſcuezco obra eguinetan.

42 Orduan *guibelaz* itzul cequién Iaincoa, eta abandonna citzan ceruco gendarmeriaren cer-bitzatzera: Prophetén liburuän ſcribatua den beçala, * Iſraeleco etcheá, ala offrendatu drauz-quidaçue niri oblationeac eta ſacrificioac ber-roguey vrthez deſertuan?

Amos 5. 25.

43 Aitzitic hartu vkan duçue Moloch-en ta-bernaclea, eta çuen Iainco Remphamen içarra, *eta* figura hec adoratzeco eguin dituçue: hune-gatic irionen çaituztet Babylonez alde hartara.

44 Teſtimoniageco tabernaclea gure aitequin içan da deſertuan, nola ordenatu baitzuen Moy-ſeſi erran ceraucanac, *hura eguin leçan ikuſſi

Exo. 25. 40
hebr. 8. 5.

çuen formaren ançora.

45 *Tabernacle* hura-ere gure Aitéc recebituric eraman ceçaten * Iofuerequin Gentilén poffeffionera, cein iraitzi vkan baititu Iaincoac gure Aitén aitzinetic * Dauid-en egunetarano.

Iofue 3. 14.
Pfal. 13. 3.

46 * Ceinec eriden baitzeçan gratia Iaincoaren aitzinean, *eta efca cedin eriden leçan tabernaclebat Iacob-en Iaincoarendaco.

1. *Sam.* 16. 13.
2. *Sam.* 7. 2
pfal. 132. 5.

47 *Eta Salomonec edifica cieçón etchebat.

1. *Reg.* 6. 1.
1. *Chro.* 17. 12.

48 Baina Subiranoa * ezta efcuz eguin templetan habitatzen nola Prophetác erraiten baitu,

Ber. 17. 24.

49 *Ceruä da ene thronoa, eta lurra ene oinén fcabellá. Cer etche edificaturen drautaçue niri? dio Iaunac: edo cein da ene repaufatzeco lekua?

Efa. 66. 1.

50 Ala eztitu ene efcuac eguin gauça horiac guciac?

51 *Gende garhondo gogorrác, eta bihotz eta beharri circonciditu gabeác, çuec bethi Spiritu fainduari contraftatzen çaizquiote, çuen aitác beçala, çuec-ere.

Hier. 6. 10.
eta 9. 26.
ezech. 44. 9

52 Prophetetaric cein eztute perfecutatu çuen aitéc? hil-ere badituzte Iuftoaren aduenimendua aitzinetic erran dutenac, ceinen tradiçale eta erhaile orain çuec içan baitzarete.

53 *Ceinéc recebitu baituçue Leguea Aingueruén minifterioz, eta ezpaituçue beguiratu.

Exo. 19. 3.

54 Eta gauça hauén ençutean, leher eguiten çuten bere bihotzetan eta hortz garrafcotfez ceuden haren contra.

55 Baina nola baitzén Spiritu fainduaz bethea, cerurát beguiac altchaturic ikus ceçan Iaincoa-

ren gloria, eta Iesus Iaincoarē escuineā cegoela.
56 Eta dio, Huná, ikustē ditut ceruäc irequiac, eta guiçonaren Semea Iaincoaren escuinean dagoela.
57 Orduan hec oihu handiz iarriric bere beharriac boça citzaten, eta gogo batez oldar citecen haren contra.
58 Eta hiritic campora iraitziric lapidatzē çutē: eta testimonioec eçar citzatē bere abillamēduac Saul deitzē cē guiçon gazte batē oinetara.
59 Eta lapidatzen çutén Esteben, inuocatzen eta erraiten çuela, Iesus Iauná, recebi eçac ene spiritua.
60 Eta belhaurico iarriric oihu eguin ceçan ocengui Iauna, eztieceala imputa bekatu haur, Eta haur erran çuenean lokar cedin.

CAP. VIII.

1 *Saulec Eliça persecutatzen.* 5 *Philippec Samaritanoey predicatzen.* 9 *Simon Magicianoa batheyatzē* 14 *Pierris eta Ioānes Samariara igorten.* 15 *Othoitzá, Spiritu saindua.* 16 *Samaritanoac.* 26 *eta Eunuchoa batheyatu.* 39 *Philippe Spirituaz harrapatu.*

1 * ETa Saul consent cen haren hiltzean. Eta eguin cedin dembora hartan persecutione hādi Ierusalemen *cen* Eliçaren contra: eta guciac barreya citecen Iudeaco eta Samariaco comarquetarát, salbu Apostoluac.

Berrriz 22 20.

2 Eta eraman ceçaten Efteben *ohorztera* Iaincoaren beldurra çuten guiçon batzuc, eta nigar handi eguin ceçaten haren gainean.

Berriz 22.4 3 *Eta Saulec defeguiten çuen Eliçá, etchez etche fartzen cela: eta tiratuz bortchaz guiçonac eta emazteac prefoindeguian eçarten cituen.

4 Bada barreyatu içan ciradenac baçabiltzan hara huna, *Iaincoaren* hitza denũciatzẽ çutela.

5 Eta Philippec iautfiric Samariaco hiri batetara, predica ciecén Chrift.

6 Eta populua gogo batez behatzẽ çayõ Philippec erraiten çuenari, ençuten eta ikuften cituztela eguiten cituen fignoac.

7 Ecen fpiritu fatfuác, *heçaz* eduquiten ciradenetaric anhitzetaric ilkiten ciraden, ocengui oihuz ceudela: eta anhitz paralytico eta maingu fenda cedin.

8 Eta alegrança handi eguin cedin hiri hartan.

9 Eta Simon deitzen cen guiçõbat cen, lehendanic hirian encantamẽduz vfatzen çuenic, eta Samariaco populua encantatu çuenic, cioelabere buruäz cembeit perfonage handi cela.

10 Ceini behatzen baitzaizquión chipienetic hãdieneranoco guciac, cioitela, Haur da Iaincoaren verthute handi hura.

11 Eta hari beha çaizcã ceren dembora lucez encãtamenduz adimendutaric erauci baitzituẽ.

12 Baina Philippe finhetfi çutenean, ceinec de nuntiatzen baitzituen Iaincoaren refumari eta Iefus Chriften icenari appertenitzen çaizcan gauçác, batheyatzen ciraden bay guiçonac bay

emazteac.

13 Eta Simonec berac-ere ſinhets ceçã, eta batheyatuz gueroztic Philipperē aldetic etzén higuitzen: eta eguiten ciraden ſignoac eta verthuteac ikuſten cituenean, ſpantatzen cen.

14 Eta ençun çutenean Ieruſalemen ciraden Apoſtoluéc, nola Samariac recebitu çuen Iaincoaren hitza, igor citzaten hetara Pierris eta Ioannes.

15 Hauc *hara* iautſi içan ciradenean othoitz eguin ceçaten hecgatic, recebi leçatençát Spiritu ſaindua.

16 (Ecē oraino hetaric batetara-ere etzén iautſi içan, baina ſolament batheyatuac ciraden Ieſus Iaunaren icenean)

17 Guero pauſſa citzaten eſcuac hayén gainean, eta recebi ceçaten Spiritu ſaindua.

18 Orduan ikuſſiric Simonec ecen Apoſtoluē eſcuen pauſſatzez emaiten cela Spiritu ſaindua, diru preſenta ciecén.

19 Erraitē çuela, Indaçue niri-ere bothere hori, nori-ere eſcuac gainean pauſſaturen baitrautzat, recebi deçan Spiritu ſaindua.

20 Baina Pierriſec erran cieçón, Hire diruä hirequin gal dadila, ceren eſtimatu baituc Iaincoaren dohaina dirutan conqueſtatzen dela.

21 Eztuc hic parteric ez heretageric eguiteco hunetan: ecen hire bihotza eztuc chuchen Iaincoaren aitzinean.

22 Emendadi bada eure malitia horretaric, eta Iaincoari othoitz eguióc, eya, aguian barka

lequidianez eure bihotzeco penſamendua.
23 Ecen behaçun gucizco karminean, eta iniquitatezco eſtecailluan aicela badiacuſſát.
24 Orduan ihardeſten çuela Simonec errã ceçan, Othoitz eguioçue çuec enegatic Iaunari, erran dituçuen gaucetaric batre guertha eztaquidançát,
25 Hec bada teſtificaturic eta denuntiaturic Iaunaren hitza, itzul citecen Ieruſalemera, eta anhitz Samaritanoén burgutan Euangelioa pre dica ceçaten.
26 Guero Iaunarẽ Ainguerua minça cequión Philipperi, cioela, Iaiqui adi, eta habil Egu-erdi alderát, Ieruſalemetic Gazara iauſten den bidera: hura duc deſert:
27 Eta iaiquiric ioan cedin, eta huná, guiçon Ethiopiano Eunuchobat, Ethiopianoén reguina Candaceren azpian manamendu gucia çuenic, cein baitzén haren onhaſſun guciaren gaineco: eta ethorri içan cen adoratzera Ieruſalemera:
28 Eta itzultzen cen iarriric cegoela bere carriot gaineã, eta iracurtzẽ çuen Eſaias prophetá.
29 Orduan erran cieçón Spirituac Philipperi, Hurbil adi, eta hers aquio carriot horri.
30 Eta Philippec laſter eguinic ençun ceçan hura, iracurtzen çuela Eſaias prophetá: eta errã cieçón, Baina aditzen duc iracurtzen duana?
31 Eta harc dio, Eta nola ahal neçaque, baldin norbeitec guida ezpaneça? Eta othoitz eguin cieçon Philipperi iganic iar ledin harequin.
32 Eta Scripturaco paſſage iracurtzen çuena,

haur cen, * Ardibat beçala heriotzera eraman iġan da: eta nola bildots-bat motzen duenaren aitzinean mutu *baita*, hala eztu irequi vkan bere ahoa

Efa. 53. 7.

33 Haren beheratzeã haren iugemendua goratu içan da: baina haren irautea norc contaturen du? ecen altchatzen da lurretic haren vicia.
34 Eta ihardeftē ceraucala Eunuchoac Philipperi, erran ceçan, Othoitz eguiten drauat, norçaz Prophetác erraiten du haur? bere buruäz, ala cembeit bercez?
35 Orduan irequiric Philippec bere ahoa eta haffiric Scriptura hunetaric denuntia cieçõ Iefus.
36 Eta bidean ioaiten ciradela, ethor citecē vr batetara: orduã dio Eunuchoac, Huna vra: cerc empatchatzen nau batheyatu içatetic?
37 Eta erran ceçã Philippec, Baldin finheften baduc *eure* bihotz guciaz, ahal aite. Eta ihardeften çuela *harc* erran ceçan, Sinheften diat Iaincoaren Semea dela Iefus Chrift.
38 Eta mana ceçan carriota gueldin ledin: eta iauts citecē biac vrera, Philippe eta Eunuchoa: eta batheya ceçan hura.
39 Eta igan ciradenean vretic, Iaunaren Spirituac harrapa ceçan Philippe, eta guehiagoric etzeçan ikus hura Eunuchoac: eta bere bideaz ioaiten cen alegueraric.
40 Baina Philippe eriden cedin Azot-en: eta iragaitean predica ceçan Euangelioa hiri gucietan Cefareara hel leiteno.

CAP. IX.

1 *Saul Chriſtgana conuertitzen.* 10 *Ananias* 11 *Saulec othoitze eguiten,* 18 *eta batheyaturic,* 20 *Chriſt predicatzen.* 23 *Iuduec conſeillu eduquiten Saulen contra.* 27 *Murraillán behera hura iauſten.* 26 *Ieruſalemera ethorten.* 27 *Apoſtoluetara eramaiten:* 30 *Guero Ceſareara.* 31 *Eliçac baquez. Iaincoaren beldurra.* 32 *Lideaco ſainduac.* 33 *Paralyticoa ſendatu.* 39 *Thabita reſuſcitatu.* 43 *Pi-erris larru appainçale batenean egon.*

Rom. 9. 3. *gal.* 1. 13.

1 * Ta Saul enflambaturic oraino mehatchuz eta hiltzecaz Iaunaren diſcipuluén contra, ethor cedin Sacrificadore ſubiranoagana.

2 Eta letra eſca cequión Damaſcera ſynagoguetara *ioaiteco*: baldin nehor erideiten balu ſecta hunetacoric, guiçonac eta emazteac eſtecaturic eraman litzançat Ieruſalemera.

Ber. 22. 6. 1. *Cor.* 15. 8 2. *cor.* 12. 2.

3 * Eta ioaiten cela, guertha cedin hurbil baitzedin Damaſcera: * eta ſubitoqui haren inguruän argui cedin chiſtmiſt baten ançora cerutic.

4 Eta lurrera eroriric ençun ceçan vozbat ciotſala, Saul, Saul cergatic ni perſecutatzen nauc?

5 Eta erran ceçan, Nor aiz Iauna? Eta Iaunac erran ceçan, Ni nauc Ieſus hic perſecutatzen duana: gogor duc hiretaco akuloén contra oſtico eguitea.

6 Eta *harc* ikaraturic eta icituric erran ceçan, Iauna, cer nahi duc daguidan? Orduan Iaunac hari, Iaiqui adi eta ſar adi hirian, eta erranen çaic cer eguin behar duán.

7 Eta harequin ioaiten ciraden guiçonac, gueldi citecen icituric, *haren* voza bay ençuten, baina nehor ikuften etzutela.

8 Eta iaiqui cedin Saul lurretic, eta bere beguiac irequiric nehor etzuen ikuften: eta efcutic guidatzē çutela, eraman ceçatē Damafcera.

9 Non egon baitzedin hirur egun ikuften etzuela: eta etzeçan ian ez edan.

10 Eta cen Damafceen Ananias deitzē cen difcipulubat, eta erran cieçon hari Iaunac vifionez, Ananias. Eta dio harc, Huná ni, Iauna.

11 Orduan Iaunac hari *erran cieçon*, Iaiquiric oha Çucena deitzen den karricara, eta bilha eçac Iudaren etcheã Saul deitzen den Tharfianobat: ecen hará, othoitzetan diagoc.

12 (Eta ikus ceçan vifionez Ananias deitzen cen guiçon-bat fartzen cela eta haren gainean efcua eçarten çuela, ikuftea recebi leçançat)

13 Eta ihardets ceçan Ananiafec, Iauna, ençun diat anhitzetaric guiçon hunez, cembat gaitz eguin drauen hire fainduey Ierufalemen.

14 Etare hemen badic authoritate Sacrificadore principaletaric, hire icena inuocatzen duten gucién eftecatzeco.

15 Eta errã cieçon Iaunac, Habil: ecē ene vnci electionezcobat duc hura ekar deçançát ene icena Gentilē, eta reguén, eta Ifraeleco haourrén aitzinera.

16 Ecen nic eracutfirē diarocat cembat behar duen ene icenagatic fuffritu.

17 Ioan cedin bada Ananias eta far cedin et-

che hartan : eta efcuac haren gaineã eçarriric, erran ceçan, Saul anayé, Iaunac igorri niauc (*cein baita* Iefus hiri ethorten aincen bidean aguertu çayana) ikuftea recebi deçãçat, eta Spiritu fain duaz bethe adinçat.

18 Eta bertan eror citecen haren beguietaric quafi ezcatác beçalacoac, eta ikuftea recebi ceçan bertan : guero iaiquiric batheya cedin.

19 Eta ian çuenean indar har ceçan. Eta egon cedin Saul Damafcẽ ciradẽ difcipuluequin cembeit egun.

20 Eta bertã fynagoguetã predica ceçã Chrift ecen hura cela Iaincoaren Semea.

21 Eta icitzen ciraden hura ençuten çutén guciac, eta erraiten çutén, Ezta haur defeguin dituena Ierufalemen icen haur inuocatzen çutenac, eta hartara huna ethorri baita, hec eftecaturic eraman litzançat Sacrificadore principaletara ?

22 Baina Saul gueroago fortificatzenago cen, eta confunditzen cituen Damafcen habitatzen ciraden Iuduac, confirmatuz ecen haur cela Chrift.

23 Eta dembora luceren buruän eduqui ceçaten Iuduéc elkarren artean confeillu haren hiltzeco,

24 Baina Saulen eçagutzera ethor citecẽ hayẽ celatác : * eta beguiratzẽ cituzten borthác egun eta gau, hura hil leçatençát.

2. *Cor.* 11. 32.

25 Baina harturic hura difcipuluec gauaz murraillatic erauts ceçatẽ cordaz fafquian eçarriric.

26 Eta

26 Eta Saul ethorri ceneã Ierufalemera, difcipu luequin lagundu nahiz çabilã: baina guciac harẽ beldur ciraden, ez finhetfiz hura difcipulu cela.
27 Baina Barnabafec harturic hura eraman ceçan Apoftoluetara, eta conta ciecén nola bideã ikuffi çuen Iauna, eta hari minçatu içan çayón, eta nola Damafcen frangoqui minçatu içan cẽ Iefufen icenean.
28 Eta cen hequin ioaiten eta ethorten cela Ierufalemen.
29 Eta frãgoqui Iefus Iaunaren iceneã minçatzen eta difputatzẽ cen Grecoén contra: baina hec hura hil nahiz çabiltzan.
30 Hori eçaguturic anayéc eramã ceçaten hura Cefareara, eta igor ceçaten Tarfera.
31 Elicéc bada Iudea guciã eta Galilean eta Sa marian baque çutén, eta edificatzen ciraden, Iaincoaren beldurréan ebiliz, eta Spiritu fainduaren confolationez multiplicatzen ciraden.
32 Guertha cedin, Pierris gucietarat iragaiten cela, ethor baitzedin Lyddan habitatzen ciraden fainduetara-ere.
33 Eta eriden ceçan han Eneás deitzen cen guiçõ-bat ia çortzi vrthez ohean cetzanic, cein baitzén paralytico:
34 Eta diotfa Pierrifec, Eneás, fendatzen au Iefus Chriftec: iaiqui adi, eta *eure ohea* accotra eçac eurorren. Eta bertan iaiqui cedin.
35 Eta ikus ceçaten hura Lyddan eta Saronan habitatzen ciraden guciéc, eta conuerti citecen Iaunagana.

36 Ioppen-ere bacén diſcipuluſſa Tabitha deitzen cēbat, erran nahi baita Dorcas: haur cē bethea obra onez eta elemoſyna eguitē cituenéz.
37 Eta guertha cedin egun hetan erituric hil baitzedin: eta ikuci çutenean, eçar ceçatē gambera gora batetan.
38 Eta ceren Lydda baitzen Iopperen aldean, diſcipuluec ençunic ecen Pierris han cela, igor citzaten bi guiçon harengana, othoizten çutela ez leçan beránt hetarano ethortera.
39 Eta iaiquiric Pierris ethor cedin hequin: eta arribatu cenean, eraman ceçaten gambera gorara: eta preſenta cequizquión *emazte* alhargun guciac nigarrez ceudela, eta eracuſten cerautzatela Dorcaſec hequin cenean eguiten cituen arropác, eta veztidurác.
40 Baina guciac campora idoquiric Pierriſec *eta* belhaurico iarriric othoitz eguin ceçan, eta itzuliric gorputzerát, erran ceçã, Tabitha iaiqui adi, eta harc irequi citzan bere beguiac, eta Pierris ikuſſiric iarri cedin.
41 Orduan *Pierriſec* eſcua hari emanic eraiqui ceçã: guero deithuric ſainduac eta *emazte* alhargunac preſenta ciecén hura viciric.
42 Eta haur eçagut cedin Ioppe gucian eta ſinhets ceçaten anhitzec Iauna baithan.
43 Eta guertha cedin, egõ baitzedin anhitz egun Ioppen Simon *deitzen cen* larru appainçale batenean.

CAP. X.

1 *Cornelio Centenerari Ainguerüäz manatzen çayo*

Pierris ereicar deçan. 10 *Vifionez Pierrisi* [illegible] 23 *guero Cornelioganat* [illegible]. 34 *Cergatic* [illegible] *predicatzen.* 43 *Barkamēdua fedez.* 44 *Spiritu* [illegible] *Gentilen gainera iautsten.* 48 *Eta hec* [illegible] *batheyatzen.*

1 ETa guiçõ-bat cen Cefarean, Cornelio deitzen cenic, Italiano deitzen cen bandaco cētener,

2 Deuota, eta Iaincoaren beldurra çuena bere etche guciarequin, eta elemofyna anhitz eguiten ceraucana populuari, eta Iaincoari othoitz eguitē ceraucana ordinarioqui.

3 Harc ikus ceçan vifionez claroqui egunaren bedratzi orenén inguruän, Iaincoarē Aingueru-bat harēgana ethortē cela, eta ciotfala, Cornelio

4 Eta harc beguiac harenganat chuchēduric e-ta icituric erran ceçan, Cer da Iauna? Eta erran cieçón, Hire orationeac eta elemofynác igan di tuc memoriotan Iaincoaren aitzinera.

5 Orain bada igor itzac batzu Ioppera, eta erekar eçac Simõ icē goiticoz Pierris deitzē dena.

6 Hura duc oftatuz Simõ larru appainçalebat baithan, ceinec baitu etchea itfas aldean: harc er ranen drauc cer hic eguin behar duán.

7 Eta partitu cenean Corneliori minço çayón Ainguerua, dei citzan bere cerbitzarietaric biga, eta harequin ardura ciradenetaric hommedarmes deuotbat.

8 Eta hæy gucia contatu cerauenean, igor citzan Ioppera.

9 Biharamuneā hec bidean cioacela, eta hirira

hurbiltzen ciradela, igan cedin Pierris etche gainera othoitz eguitera ſey orenén inguruän.

10 Eta guertha cedin, goſſetu cenean, refectionea hartu nahi vkan baitzuen, eta appaincen ceraucatela eror cedin haren gainera ſpirituzco tranſportamendubat.

11 Eta ikus ceçan ceruä irequia, eta iauſten çayola beregana vncibat, mihiſſe hãdibat beçala, laur cantoinetan lothua, lurrera iauſten cela.

12 Ceinetan baitzén lurreco *animal* laur oindũ gucietaric, eta baſſa beſtietaric eta herreſtez dabiltzanetaric, eta ceruco chorietaric.

13 Eta ethor cedin harengana vozbat, Iaiqui adi Pierris, hil eçac eta ian eçac.

14 Orduan dio Pierriſec, Ez Iauna: ecen egundano eztiát ian gauça communic edo ſatſuric.

15 Eta vozac berriz hari bigarren aldiã *erran cieçon*, Iaincoac purificatu duena hic ezteçála communetan eduqui.

16 Eta haur eguin cedin hirur aldiz: guero harçara retira cedin vncia cerurát.

17 Eta Pierriſec bere baithan dudatzen çuen beçala ceric licén ikuſſi çuen viſionea, huná, Cornelioz igorri içan ciradẽ guiçonac, Simonẽ etchea galde eguinic ethor citecen borthara.

18 Eta *cembeit* deithuric, galde eguin ceçaten eya Simon icen goiticoz Pierris deitzen cena han cenez oſtatuz,

19 Eta Pierris gogueta cegoela viſioneaz, errã cieçón Spirituac, Huná, hirur guiçon hire galdez diaudec.

20 Iaiquiric bada iautfi adi eta habil hequĩ deus dudatu gabe: ecen nic igorri citiát.

21 Pierrifec bada iautfiric Cornelioz harengana igorri içan ciraden guiçonetara, erran ceçan, Huná, ni naiz *çuec* galdez çaudetena: cer da caufá ceinagatic hemen baitzarete?

22 Eta hec erran ceçaten, Cornelio centenera, guiçon iuftoa eta Iaincoaren beldurra duena, eta Iuduén natione guciaz teftimoniage duena, diuinoqui Aingueru faindu batez aduertitu içã duc erekar ençan hi bere etchera, eta minçatzẽ ençun ençan.

23 Barnera deithuric bada recebi citzan hec oftatuz eta biharamunean Pierris ioan cedin hequin, eta Ioppeco anayetaric batzuc compainia eguin cieçoten.

24 Eta biharamunean far citecen Cefarean. Eta Cornelio hayén beguira cegoẽ, bere ahideac eta adifquide familiarac deithuric.

25 Eta guertha cedin Pierris fartzen cen beçala, Cornelio aitzinera ilki baitzequión, eta bere buruä haren oinetara egotziric, adora ceçan.

26 Baina Pierrifec goiti ceçan hura, cioela, Iaiqui adi neuror-ere guiçon nauc.

27 Eta harequin minço cela far cedin, eta eriden ceçan anhitz *gende* hara bilduric:

28 Eta erran ciecén, Çuec badaquiçue * eztela permettitzen guiçon Iudubat iuncta edo hurbil daquión eftranger bati: baina niri eracutfi draut Iaincoac guiçonic batre commũ edo fatfu ezteçadan erran. *Ioan. 4. 9.*

29 Eta halacotz duda gabe ethorri içan naiz deithuric. Galdez nauçue bada cer cauſaz ni ekarri nauçuen.

30 Orduan Cornelioc dio, Laur egun dic ordu hunctarano bainincẽ barur, eta bedratzi orenetan niangoán, othoizte eguiten neure etchean: eta huná, guiçõbat preſenta ciedián ene aitzinean, arguitzen çuen veztiduratan:

31 Eta erran cieçán, Cornelio, ençun içan duc hire orationea, eta hire elemoſynác memoriotan dituc Iaincoaren aitzinean.

32 Igorrac bada Ioppera, eta dei eraci eçac Simon icen goiticoz Pierris deitzẽ dena: hura duc oſtatuz Simõ larru appainçalearen etchean itſas aldean: hura dathorrenean minçaturen çaic hiri

33 Halacotz bertã hiregana igorri diat, eta hic vngui eguin duc ceren ethorri aicén. Orain bada gu gucioc gaituc hemen Iaincoaren aitzineã Iaincoaz manatu içan çaizquián gauça guciac ençun ditzaguncát.

34 Orduan irequiric Pierriſec bere ahoa, erran ceçan, Eguiaz erideiten dut ecen * Iaincoa eztagoela perſonén apparentiara beha.

35 Baina natione gucietã hari beldur çayona, eta iuſtitia eguiten duena, dela haren gogaraco.

36 Gauça haur igorri vkan draue *Iaincoac* Iſraeleco haourrey, denuntiatzen çuelaric baquea Ieſus Chriſtez, cein baita gucién Iauna.

37 Çuec badaquiçue cer eguin içan den Iudea gucian, * haſſiric Galilean, Ioanneſec predicatu vkan duen Baptiſmoaren ondoan:

Deu. 10. 17 2 *chro.* 19. 7 *iob* 34. 19 *ſap.* 6. 8. *ecl.* 35. 16 *rom.* 2. 11. *gal.* 2. 6 *eph.* 6. 9. *coloſſ.* 3. 25. 1. *Pier.* 1. 17

Luc 4. 14

38 Nola Iefus Nazareno vnctatu duē Iaincoac Spiritu fainduaz eta verthutez, ceĩ ebili içã baita vngui eguitē çuela eta deabruaz tormētatu cira dē guciac fendatzē cituela: ecē Iaĩcoa cē harequĩ
39 Eta gu gara teftimonio Iudućn eta Ierufalemeren comarcán eguin dituen gauça guciéz.
40 Cein hil vkan baitute çurean vrkaturic, *eta* hura Iaincoac refufcitatu vkan du hereneco egunean, eta eman manifeftatu içateco,
41 Ez populu guciari, baina lehendanic Iaincoaz ordenatu ciraden teftimonioey, guri *diot* ceinéc ian eta edan baitugu harequin hura hiletaric refufcitatu içan den ondoan.
42 Eta manatu gaitu predicatzera populuari eta teftificatzera ecē hura dela vicién eta hilén iuge içateco Iaincoaz ordenatua.
43 *Huni Propheta guciec-ere teftimoniage ekarten draucate, *ecen haren icenean bekatuén barkamendua recebituren dutela hura baithan finhetfiren duten guciéc.

Hiere. 3. 34
mich. 7. 18.
Berriz 15. 9

44 Oraino Pierrifec propos hauc eduquiten cituela, iauts cedin Spiritu faindua hitz haur ençuten çuten gucién gainera.
45 Eta mirets ceçaten Circoncifioneco fidel Pierrifequin ethorriéc, ceren Gentilén gainera-ere Spiritu fainduarē dohaina erautfi içã baitzē.
46 Ecen ençuten cituztē hec lengoagez minçatzen eta Iaincoaren laudatzen.
47 Orduã ihardets ceçan Pierrifec, Ala nehorc vra empatcha ahal deçaque batheya eztitecen guc beçala fpiritu faindua recebitu duten hauc?

48 Eta mana ceçan batheya litecen Iaunaren icenean. Orduan othoitz eguin cieçoten cembeit egunetacotz egon ledin.

CAP. XI.

1 *Ceren Chriſt Gentiley predicatu derauen Circoncifionecoec Pierris reprotchatzen.* 18 *Penitentiá Gẽtiley eman.* 20 *Antiochecoey Chriſt denuntiatzen.* 25 *Barnabaſec Saul hetara eramaiten.* 26 *Lehen Chriſtino icena Antiochen.* 27 *Propheta batzu Antiochera ethorri.* 28 *Agabuſec goſſetea denuntiatzen.* 29 *Iudeaco fidelac paubre.*

1 ENçun ceçaten bada Apoſtoluéc eta Iudeã ciraden anayéc ecen Gentilec-ere recebitu çutela Iaincoaren hitza.

2 Eta igan cenean Pierris Ieruſalemera iharduqui ceçaten haren contra circõciſionecoéc,

3 Cioitela, Circonciditu eztiraden guiçonetara ſarthu içan aiz, eta hequin ian vkan duc.

4 Orduan haſſiric Pierriſec declara cietzẽ *gauça guciac* bata bercearen ondoan, cioela,

5 Ni nincén Ioppeco ciuitatean othoitz eguiten nengoela: eta adimenduz tranſportaturic ikus neçan viſionebat, *baitzen*, iauſten cen vncibat mihiſſe handibat beçalacoric, laur cantoinetan *lothua*, beheititzen, cela cerutic, eta ethor cedin eneganano.

6 Hartara beguiac eçarriric gogoa eta ikus neçan lurreco *animal* laur oindunetaric, eta baſſa beſtietaric, eta herreſtez dabiltzanetaric, eta ceruco chorietaric:

7 Eta ençun neçan vozbat niri erraiten cerautala, Iaiqui adi Pierris, hil eçac eta ian eçac.
8 Eta erran neçan, Ez Iauna: ecen gauça cõmunic edo ſatſuric eztuc egũdano ſarthu ene ahoã.
9 Eta ihardets cieçadan vozac berriz cerutic, Iaincoac purificatu duena, hic ezteçála ſatſu.
10 Eta haur eguin cedin hiruretan: eta harçara retira citecen gauça hauc guciac cerurát.
11 Guero huná, moment berean hirur guiçon preſenta citecen ni nincen etchera, Ceſareatic enegana igorriac.
12 Eta erran cieçadan Spirituac hequin ioan nendin, dudaric eguin gabe. Eta ethor citecen enequin ſey anaye hauc-ere, eta ſar guentecen guiçonaren etchean:
13 Eta conta cieçagun nola ikuſſi çuen Ainguerubat bere etchean, preſentatzen çayola eta ciotſala, Igorrac cembaterebeit gende Ioppera, eta erekarrac Simon icen goiticoz Pierris deitzen dena.
14 Harc erranen drauzquic hitzac, ceinéz ſaluaturen baitaiz, eta hi eta hire etche gucia.
15 Eta minçatzen has nendinean, iauts cedin Spiritu ſaindua hayén gainera, * hatſean gure gainera-ere *iautſi cen* beçala.
16 Orduan orhoit nendin Iaunaren erranaz, nola cioen, *Ioanneſec batheyatu vkan du vrez baina çuec batheyaturẽ çarete Spiritu ſainduaz.
17 Bada guri bay dohain bera Iaincoac eman drauenaz gueroz, guc Ieſus Chriſt Iauna baithã ſinhetſi vkan baitugu: ni nor nincén empatcha

Lehen 2. 4
berriz 13. 6.

Mat. 3. 11.
marc 1. 8.
luc. 3. 16
ioan 1. 26
lehen 1. 5.
berriz 19. 4

neçan Iaincoa?

18 Orduan gauça hauc ençunic amatiga citecen, eta glorifica ceçaten Iaincoa, erraiten çutela, Beraz Gentiley-ere Iaincoac eman draue emendamendua vicitze vkaiteco.

Lchen 8. 1. 19 *Bada Eſtebenen cauſaz ethorri içan cen tribulationeagatic barreyatu ciradenac-ere ioã citecen Phenicerano eta Cyprerano eta Antiocherano, nehori declaratzen etzeraucatelaric *Iaincoaren* hitza, Iuduey berey baicen.

20 Baina hetaric batzu ciraden Cypriano, eta Cyreniano, cein Antiochen ſarthuric Grecoey minço baitzaizten denuntiatzen çutela Ieſus Iauna.

21 Eta Iaunaren eſcua cen hequin: eta gende aralde handibat ſinhetſiric conuerti cedin Iaunagana.

22 Eta hel cedin famá Ieruſalemen cen Eliçaren beharrietara: eta igor ceçatẽ Barnabas ioan ledin Antiocherano:

23 Eta arriuatu cenean, eta ikuſſi çueneã Iaincoaren gratiá aleguera cedin, eta exhortatzen cituẽ guciac, bihotzeco ſermutaſſun batez perſeueratzera Iaunarequin.

24 Ecen guiçon ona cen eta Spiritu ſainduaz eta fedez bethea: eta gendetze handia augmenta cequion Iaunari.

25 Guero ioan cedin Barnabas Tarſera, Saulen bilha:

26 Eta hura eridenic eraman ceçan Antiochera: eta guertha cedin vrthe gucian Eliçarequin

conuerſa baitzeçaten, eta populu handi iracats baitzeçaten, eta diſcipuluac lehenic Antiochen Chriſtino dei baitzitecen.

27 Eta egun hetan iauts citecen Ieruſalemetic Propheta *batzu* Antiochera.

28 Eta hetaric Agabus deitzen cen batec iaiquiric declara ceçan Spirituaz, goſſete handia içanen cela mundu orotan: eta haur hala guertha cedin Claudio Ceſaren demborán.

29 Eta diſcipuluetaric batbederac bere ahalaren arauez, delibera ceçaten aiutatan *cerbaiten* igortera Iudean habitatzen ciraden anayey.

30 Eta hala eguin ceçaten, Ancianoey igorriz Barnabaſen eta Saulen eſcuz.

CAP. XII.

2 *Iacques ezpataz hil.* 3 *Pierris preſoindeguian eçarri:* 7 *Aingueruäc hura idoqui.* 12 *Ioannes Marc.* 13 *Rhode.* 15 *Pierriſen Aingueruä.* 23 *Herodes iaraibartu.* 24 *Iaunaren hitza auäçatzen.* 25 *Barnabas eta Paul Ieruſalemera itzuli.*

1 ETa dembora berean iar cedin regue Herodes Eliçaco batzuén affligitzē

2 Eta hil ceçan Iacques Ioãneſen anayea, ezpataz.

3 Eta ikuſsiric *hori* laket çayela Iuduey, auãça cedin Pierriſen-ere hatzamaitera: (eta ciraden altchagarri gaberico oguién egunac)

4 Eta hatzamanic eçar ceçan preſoindeguian,

eta eman ciecén laur laurnazco gendarmeſi beguiratzera: bazco ondoan hura populuari preſentatu nahiz.
5 Pierris bada beguiratzen çutén preſoindeguian: baina Eliçác harengatic ardura Iaincoari othoitz eguiten ceraucan.
6 Eta Herodeſec hura preſentatzeco çuenean, gau hartan lo cetzan Pierris bi gendarmeſen artean, bi cadenaz eſtecatua, eta goardéc borthaitzinean beguiratzen çutén preſoindeguia.
7 Eta huná, Iaunaren Ainguerubat ethor cedin, eta arguibatec argui ceçan preſoindeguian, eta ioric Pierriſen ſeihetſa, iratzar ceçan, cioela, Iaiqui adi fitetz, eta eror cequizquión cadenác eſcuetaric.
8 Eta erran cieçón Ainguerüäc, Guerricadi, eta iaunz itzac eure ſandaleac. Eta eguin ceçan hala. Guero erran cieçón, Har eçac eure arropá, eta arreit niri.
9 Eta ilkiric *Pierris* iarreiqui cequión, eta etzaquian eguia cenez Ainguerüäz eguiten cena: baina vſte çuen cembeit viſione ikuſten çuela.
10 Eta iraganic lehen goardia eta bigarrena, ethor citecen burdinazco borthara, ciuitatera daramanera, cein bere buruz irequi baitzequién, eta ilkiric iragan ceçaten karricabat, eta bertan parti cedin Ainguerüä harenganic.
11 Orduan Pierriſec accordaturic erran ceçan, Orain daquit eguiazqui ecen Iaunac igorri vkan duela bere Ainguerüä, eta idoqui nauela Herodeſen eſcutic, eta Iuduén populuaren vſtecari

gucitaric.
12 Eta *gauçá* consideraturic ethor cedin Maria Ioannesen, icen goiticoz Marc deitzen cenaren amaren etchera, non baitziraden anhitz bilduac eta othoitze eguiten ceudela.
13 Eta bulkatu çuenean Pierrisec etche aitzineco borthá, ilki cedin nescatobat behatzera, Rhode deitzen cenic.
14 Eta eçaguturic Pierrisen voza, bozcarioz etzeçan irequi etche aitzineco borthá, baina barnera laster eguinic declara ciecén, Pierris borthaitzinean cegoela.
15 Eta hec erran cieçoten, Erhoa aiz. Baina harc seguratzen çuen hala cela: eta hec cioiten, Haren Ainguerua dun.
16 Baina Pierrisec bulkatzez perseueratzẽ çuẽ: eta irequiric, ikus ceçatẽ hura, eta spãta citecen.
17 Eta hæy keinu eguinic escuaz ichil litecen, conta ciecén nola Iaunac idoqui çuen presoindeguitic: eta erran ciecén, Cõta ietzeçue gauça hauc Iacquesi eta anayey. Eta ilkiric ioan cedin berce leku batetara.
18 Baina arguitu cenean gudu handia cen gendarmesén artean eya Pierris cer eguin cen.
19 Eta Herodesec hura galdeguinic eriden etzuenean, goardez informatione eguinic, mana ceçan punitzera eraman litecen: eta iautsiric Iudeatic Cesareara, *han* egon cedin.
20 Eta Herodesec çuen guerla eguiteco gogo Tyrianoén eta Sidonianoén contra: baina hec gogo batez ethor citecen harengana, eta iraba-

ciric Blafto, cein baitzén regueren gamberaco guehién, baque efquez ceuden: ceren hayén comarcá reguerenetic entretenitzen baitzen.

21 Eta egun affignatu batez, Herodefec regue arropaz veztituric, iudicioco iar lekuan iarriric, harengabat eguin ciecén.

22 Eta populua oihuz iar cedin, Iaincoaren voza, eta ez guiçonarena!

23 Eta bertan io ceçan hura Iaincoaren Aingueruäc, ceren ezpaitzeraucan Iaincoari gloria eman: eta harabarturic hil cedin.

24 Baina Iaincoaren hitza auançatzen cen eta multiplicatzen.

Berriz 11. 29.

25 Barnabas-ere eta Saul * itzul citecen Ierufalemetic, carguä complituric, berequin harturic Ioannes-ere icen goiticoz Marc deitzen cena.

CAP. XIII.

1 *Antiocheco Eliçán Propheta eta doctor batzu.* 2 *Barnabas eta Saul predicatzera feparatzen.* 3 *Barur eta othoizte eguin.* 5 *Salamis.* 6 *Bariefu propheta falfu.* 12 *Sergioc Chrift baithan finheften.* 14 *Paulec Antiochen predicatzen.* 45 *Iuduac hari contraftatzen.* 48 *Gentilèc finheften.* 50 *Perfecutione Paulen eta Barnabafen contra.* 51 *Iconiora hec retiratzen.* 52 *Difcipuluac bozcarioz bethe.*

Berriz 14. 26.

1 * Ta ciraden, Antiochen cen Eliçán Propheta eta doctor batzu, Barnabas, eta Simõ Niger deitzen cena, eta Lucio Cyreneanoa, eta Manahen, Herodes tetrarcharequin haci içan cena, eta Saul.

2 Hec bada Iauna minifterioan cerbitzatzen çutela eta barur ciradela, erran ceçan Spiritu fainduac, Separa ietzadaçue Barnabas eta Saul deithu ditudan obracotzat.
3 Orduan barur eta othoizte eguinic, eta efcuac hayén gainean eçarriric, igor citzaten.
4 Hec bada igorriric Spiritu fainduaz, iauts citecen Seleuciara: eta handic embarca citecen Cyprera.
5 Eta ethorri ciradenean Salaminara denuntia ceçaten Iaincoaren hitza Iuduén fynagoguetan: eta baçutén Ioannes-ere lagun.
6 Guero Iflá Paphorano trebeffatu çutenean, eriden ceçaten Iudu propheta fallu encantaçalebat, Barieſu deitzen cenic,
7 Cein baitzén Sergio Paul proconfularequin, guiçon çuhurrarequin. Hunec deithuric Barnabas eta Saul, Iaincoaren hitzaren ençuteco defira çuen.
8 Baina refiftitzen cerauen Elymas encantaçaleac, (ecen hala erran nahi du harē icenac) Proconfula fedetic erauci nahiz.
9 Baina Saulec (Paul-ere *deitzen* denac) betheric Spiritu fainduaz, harengana beguiac chuchenduric,
10 Erran ceçan, O enganio eta finecia guciaz betheá, deabruaren femeá, iuftitia guciaren etfayá, ez aiz Iaunaren bide chuchenén makurtzetic guelditurem?
11 Orain bada huná, Iaunaren efcua hire gainean, eta içanen aiz itfu, ikuftē eztuala iguzquia

dembora batetarano, Eta bertan eror cedin haren gainera lanho eta ilhumbe: eta inguru çabilan norc efcutic guida leçaqueen bilha.

12 Orduan Procõfulac ikuffiric cer eguin içan cen, finhets ceçan, miraz iarriric Iaunaren doctrináz.

13 Eta Paphotic partitu ciradenean Paul eta harequin ciradenac, ethor citecē Pergera Pamphiliaco *hirira*: *orduan Ioannes hetaric partituric, itzul cedin Ierufalemera.

Berriz 15. 38

14 Eta hec Pergetic partituric ethor citecen Antioche Pifidiacora, eta farthuric fynagogán Sabbath egunean, iar citecen.

15 Orduan Leguearen eta Prophetén iracurtzearen ondoan, igor ceçaten fynagogaco principaléc hetara, cioitela, Guiçon anayeác, baldin çuetan bada cembeit hitz populuaren exhortationetacoric, erraçue.

16 Iaiquiric bada Paulec, eta efcuaz ichil litecen keinu eguinic, dio, Ifraeltar guiçonác, eta Iaincoaren beldurra duçuenác, ençuçue:

17 Ifraeleco populu hunen Iaincoac elegitu vkan ditu gure aitác, eta populu haur goratu vkã du, *Egypteco lurrean ceudenean, *eta beffo gora batez idoqui citzan hec hartaric.

Exod. 1. 1.
Exo. 13. 14

18 *Eta berroguey vrtheren demboraren inguruän hayén conditioneac fuffritu vkan ditu defertuan.

Exod. 16. 2.

19 Guero defeguenic çazpi natione Chanaango lurrean, *çorthez parti ciecén hayén lurra.

Iofue 14. 1.

20 Eta guero guti gora, guti behera laur ehun

eta

eta berroguey *eta* hamar vrthez *eman cietzén *Iug.* 3. 9 iugeac Samuel prophetaganano.

21 Guero *efca citecen regue baten, *eta eman *1 Sam.* 8. 5 ciecén Iaincoac Saul Cis-en femea, Ben-iamin *1 Sam.* 9.15 *eta* 10. 1. leinuco guiçona, berroguey vrthez.

22 Eta hura kenduric, *eman ciecén Dauid re- *1. Sam.* 16. 13. guetan: hari-ere teftimoniage emanic, erran ce-çan, *Eriden dut Dauid Iefferen *femea*, neure *Pfal.* 89. 21 gogaraco guiçona, ceinec eguinen baititu ene nahi guciac.

23 Hunen hacitic Iaincoac *bere* * promeffaren *Efa.* 11. 1. araura fufcitatu vkan drauca Ifraeli Saluadorea, *baita*, Iefus:

24 *Aitzinetic Ioannefec emendamendutaco *Malach.* 3.1 Baptifmoa Ifraeli predicatu vkan ceraucanean *mat.* 3. 1. *eta* 11. 10. haren ethorteracoan. *marc.* 1. 2. *luc* 3. 27

25 Eta acabatzen çuenean Ioannefec bere cur-fua, errã ceçan, *Nor naicela vfte duçue? ez naiz *Mat.* 3. 11. *marc* 1. 7. *hura* ni, baina huná, ethorten da ene ondoan, *ioan* 1. 20. ceinen oinetaco çapatá ezpainaiz digne lacha deçadan.

26 Guiçon anayeác, Abrahamen arraçaco fe-meác, eta çuen artean Iaincoaren beldurra dute-nác, çuey faluamendu hunetaco hitza igorri içan çaiçue.

27 Ecen Ierufalemeco habitantéc eta hayén gobernadoréc hura eçagutzen etzutelaric con-dẽnaturic, Prophetén hitz Sabbath guciaz ira-curtzen diradenac complitu vkan dituzté. *Matth.* 27. 22.

28 Eta eceinere heriotaco caufaric *hartan* eridẽ *marc* 15.13 *luc* 23. 22 gabe *Pilate requeritu vkan duté hura hil leçan. *ioan* 19. 16.

G.i.

29 Eta complitu cituztenean harçaz ſcribatu ciraden gauça guciac, çuretic kenduric, eçar ceçaten monument batetan.

Matt. 28. 6 marc 16. 6. luc 24. 6.

30 *Baina Iaincoac reſuſcitatu vkan du hura hiletaric.

Ioan 20. 19

31 *Eta ikuſſi içan da anhitz egunez, harequin batean Galilearic Ieruſalemera igan içan ciradenéz, eta dirade harẽ teſtimonio populua baithara.

32 Guc-ere denuntiatzen drauçuegu çuey *gure* Aitéy eguin içan çayen promeſſaz den becembatean:

33 Ecen hura Iaincoac complitu drauela hayen haourrey, *cein baicara* gu, Ieſus reſuſcitaturic, bigarren Pſalmuan-ere ſcribatua den beçala, *Ene Semea aiz hi, nic egun engendratu aut hi.

Pſal. 2. 7. hebr. 1. 5. eta 5. 5.

34 Eta *eracuſteco* reſuſcitatu duela hura hiletaric guehiagoric ſepulchrera ez itzultzecotan, hunela erran vkan du, *Emanen drauzquiçuet çuey Dauid-en ſaindutaſſun ſegurac.

Eſa. 55. 3

35 Eta halacotz berce leku batetan-ere erraiten du, *Eztuc permettiturẽ hire Sainduac corruptioneric ikus deçan.

Pſal. 16. 10 lehen 2. 31.

36 Ecen ſegur Dauid bere demborán Iaincoaren conſeillua cerbitzaturic, *lokartu içan da, eta bere aitequin eçarri içan da, eta ikuſſi vkan du corruptione.

1. Reg. 2. 10 lehen 2. 29.

37 Baina Iaincoac reſuſcitatu duenac eztu ikuſſi vkan corruptioneric.

38 Iaquiçue bada guiçon anayeác, ecen huneçaz bekatuén barkamẽdua declaratzẽ çaiçuela:

39 Eta Moyſeſen Legueaz iuſtificatu ecin içan çareten gauça gucietaric, huneçaz, ſinheſten duen gucia iuſtificatzen dela.

40 Gogoauçue bada Prophetetan erran içan dena guertha eztaquiçuen.

41 *Ikuſſaçue menoſpreçatzaleác, eta mirets eçaçue, eta vrt çaitezte, ecen obrabat eguiten dut nic çuen egunetan, obrabat *diot* cein ezpaituçue ſinhetſirē baldin nehorc cōta badieçaçue.

Habac. 2. 5

42 Guero ilki ciradenean Iuduén ſynagogatic, othoi citzaten Gentilée hurreneco Sabbathoan hitz hauc hæy declara lietzén.

43 Eta congregationea barreyatu cenean, iarreiqui cequién Iuduetaric eta Iaincoa cerbitzatzen çutē proſelytoetaric anhitz Pauli eta Barnabaſi: eta hauc hæy minçatzen çaiztela, Iaincoaren gratian perſeueratzera exhortatzen cituztén.

44 Eta hurrenēgo Sabbath *egunean* quaſi hiri gucia bil cedin Iaincoaren hitzaren ençutera.

45 Baina Iuduac populua ikuſſiric inuidiaz bethe citecen, eta cōtraſtatzen çaizten Paulec erraiten cituen gaucey, contraſtatzen ciradela eta blaſphematzen çutela.

46 Orduan conſtantqui Paulec eta Barnabaſec erran ceçaten, Çuey behar çaiçuen lehenic denuntiatu Iaincoaren hitza: baina hura arbuyatzen duçuenaz gueroz, eta vicitze eternalaren *vkaiteco* indigne çuen buruäc iugeatzē dituçuenaz *gueroz*, huná, itzultzen gara Gentiletarát.

47 Ecen hala manatzen drauCu Iaunac, dioela,

Eſa. 49. 6. *Ordenatu aut hi Gentilén argui içateco, ſaluamendu aicençat lurraren bazterrerano.

48 Eta Gentilac *haur* çançutenean aleguera citecen, eta glorifica ceçaten Iaunaren hitza: eta ſinhets ceçaten vicitze eternalecotzat ordenatu ciraden guciéc.

49 Eta auançatzen cen Iaincoaren hitza comarca hartan gucian.

50 Eta Iuduéc incita citzaten emazte deuot eta honeſt batzu, eta hirico principalac, eta eraguin ceçaten perſecutione Paulen eta Barnabaſen contra, eta egotz citzaten bere comarquetaric campora.

Berr. 18. 6. mat. 10. 14 marc 6. 11. luc 9. 5. 51 *Baina hec berén oinetaco errhautſa inharroſſiric hayén contra, ethor citecen Iconiora.

52 Eta diſcipuluac bethatzen ciraden bozcarioz eta Spiritu ſainduaz.

CAP. XIIII.

1 *Iconion anhitz conuertitu.* 3 *Signo eta miraculu.* 4 *Iconiocoac bi aldetara partitzen.* 5 *Perſecutione.* 6 *Paulec eta Barnabaſec Lyſtrara ihes eguiten.* 8 *Mainguä ſendatu.* 12 *Lyſtracoec Barnabaſi Iupiter eritzi, eta Pauli Mercurio.* 13 *Eta haei ſacrificatu nahi.* 19 *Paul lapidatu.* 23 *Ancianoac Elicetan ordenatzen.* 27 *Fedearen borthá irequi Gentiley.*

1
Ta guertha cedin Iconion elkarrequin ſar baitzitecen Iuduén ſynagogara, eta minça baitzitecen hala non ſinhets baitzeçan Iuduetaric eta Grecoetaric mulço handiac.

2 Baina ſinheſteric etzuten Iuduéc incita eta corrumpi citzaten Gentilén bihotzac anayén contra.
3 Bada dembora lucez *han* egon citecen conſtantqui minçatzen ciradela, Iaunaren gorthaſſunez, ceinec teſtimoniage ekarten baitzaraucan bere gratiazco hitzari, eta emaiten çuen ſigno eta miraculu eguin ledin hayén eſcuz.
4 Eta parti cedin hirico gendea *bi aldetara*, eta batac ciraden Iuduequin, eta berceac Apoſtoluequin.
5 Baina altchatu ciradenean Gentilac eta Iuduac bere Gobernadorequin hayén iniuriatzera eta lapidatzera:
6 Aditurie gauçá, ihes eguin ceçaten Lycaoniaco hirietara, *hala nola*, Lyſtrara eta Derbera, eta inguruco comarquetara:
7 Eta han predicatzen çutén Euangelioa.
8 Eta Lyſtraco guiçon oinez impotentbat cegoen iarriric bere amáren ſabeleandanic maingu, egundano ebili etzembat:
9 Hunec ençun ceçan Paul minçatzen, ceinec, hari begui eratchequiric, eta ikuſsiric ecen fede baçuela ſendatu içateco, errã baitzieçõ ocẽgui,
10 Iaiqui adi eure oinén gainera çutic. Orduan *hura* iauz cedin eta ebil cedin.
11 Eta gẽdetzéc ikuſsiric Paulec eguin çuena, altcha ceçaten bere voza, Lycaonico lẽgoagez, erraiten çutela, Iaincoac guiçonac beçalacaturic iautſi dirade guregana!
12 Eta Barnabas deitzẽ çutén Iupiter: eta Paul,

Mercurio: ceren harc hitza ekarten baitzuen.

cein, Iupiter. 13 Eta Iupiter-en ſacrificadoreac (*cein baitzén hayén hiri aitzinean) cecen coroatuac borthaitzinerano ekarriric, nahi çuen populuarequin ſacrificatu.

14 Baina hori ençunic Apoſtoluac, Barnabas eta Paul, bere arropác çathituric oldar citecen populuaren artera, oihuz ceudela.

15 Eta erraiten çutela, Guiçonác, cergatic gauça horiac eguitē dituçue? çuec çareten affectione beren ſuiectioneco guiçonac gara, declaratzen drauçuegula, horrelaco gauça vanoetaric conuerti çaitezten Iainco viciagana, *ceruä eta lurra eta itſaſſoa, eta hetan diraden gauça guciac eguin dituenagana:

Gene. 1. 1. pſal. 146.6. apoc. 14. 7.

Pſal. 81.13. 16 Ceinec iragan demboretan * Gentil guciac berén bidetan ebiltera vtzi vkan baititu.

17 Badaric-ere bere buruä eztu teſtimoniage gabe vtzi, *guri* vngui eguinez, emaitē drauzquigula cerutic vriac eta ſaſoin abratſac, eta bethatzen dituela viãdaz eta alegrãçaz gure bihotzac.

18 Eta gauça hauc erraiten cituztela, nequez amatiga citzaten gendetzeac ſacrifica ezliecén.

19 Orduan ethor citecen Antiochetic eta Iconiotic Iudu batzu, hec populua irabaciric eta *Paul lapidaturic, herreſta ceçaten hiritic campora, vſtez hila cen.

2. Cor. 11. 25.

20 Baina diſcipuluac haren ingurura bildu ciradenean, iaiquiric ſar cedin hirian: eta biharamunean ioan cedin Derbera Barnabaſequin.

21 Eta hiri hartan euangelizatu çutenean, eta

anhitz iracatſiric itzul citecen Lyſtrara eta Iconiora eta Antiochera:

22 Cõfirmatzen cituztela diſcipuluén gogoac, eta exhortatzen cituztela fedean perſeueratzera, eta *erraiten çutela*, anhitz tribulationez Iaincoaren reſumán ſarthu behar garela.

23 Eta compainiaren abiſuz Elicetaric batbederatan Ancianoac ordenatu ondoan, barurequin othoitz eguinic, gommẽda cietzoten hec Iaunari, cein baithan ſinhetſi vkan baitzutén.

24 Guero Piſidia iraganic, ethor citecẽ Phamphyliara.

25 Eta Pergen *Iaincoaren* hitza denuntiaturic, iauts citecen Attaliara.

26 *Eta handic embarca citecen Antiochera, nondic gommendatu içan baitziraden Iaincoaren gratiari, complitu çuten obracotzat.

Lehen 13. 2

27 Eta ethorri içan ciradenean eta bildu çutenean Eliçá, cõta citzaten Iaincoac heçaz eguin cituen gauça guciac, eta nola irequi cerauen *Iaincoac* Gentiley fedearen borthá.

28 Eta egon citecen han dembora lucez diſcipuluequin.

CAP. XV.

1 *Anaye faiſuéc Circõciſionea iracaſten.* 7, 13 *Pierrſen eta Iacqueſen harengá.* 8, 9 *Gentiléc Spiritu ſaindua recebitu.* 10 *Leguearen vztarria.* 12 *Gratia.* 22 *Gende igorri Apoſtoluéc Antiochera.* 23 *Concilioco letraác.* 36 *Paulen eta Barnabaſen artean contentione Ioannes Marc-en cauſaz.*

1 ETa Iudeatic iautſi içan ciraden batzuc, iracaſten cituztén anayeac, *cioitela*, * Baldin circõcidi ezpaçaiteztez Moyſeſen maneraren araura, ecin ſalua çaitezquete.

Gal. 5. 1.

2 Eta gudu eta diſputa handi Pauli eta Barnabaſi helduric hayén contra, ordena ceçaten igan litecen Paul eta Barnabas eta cembeit berceric Apoſtoluetara eta Ancianoetara Ieruſalemera queſtione hunegatic.

3 Hec bada igorriric Eliçáz, iragan citzaten Pheniça eta Samaria, Gentilén conuerſionea cõtatzen çutela: eta eman ciecén bozcario handi anaye guciey.

4 Guero Ieruſalemera arriuaturic, recebitu içan ciraden Eliçáz eta Apoſtoluéz eta Ancianoéz, eta conta citzaten Iaincoac heçaz eguin vkan cituen gauça guciac.

5 Baina (*cioiten*) altchatu içan dirade Phariſeuén ſectaco ſinhetſi çuten batzu, cioitela, ecen circonciditu behar çutela, eta manatu Moyſeſen Leguearen beguiratzera.

6 Orduan bil citecen Apoſtoluac eta Ancianoac eguiteco hunez conſideratzera.

7 Eta diſputa handiren ondoan, Pierriſec iaiquiric erran ciecén, *Guiçon anayeác, çuec badaquiçue ecen haraitzinadanic Iaincoac gure artean elegitu vkan *nauela*, ene ahoz ençun leçaten Gentiléc Euangelioco hitza, eta ſinhets leçaten.

Lehĕ 10. 43 *eta* 11. 13.

8 Eta Iaincoac eçagutzen baititu bihotzac, teſtificatu draue, hæy Spiritu ſaindua emanez guriere beçala.

9 * Eta eztu differentiaric batre eguin gure eta hayén arteã, fedez purificaturic hayén bihotzac

Lehẽ 10. 43
1. cor. 1. 2.

10 Orain bada cergatic tentatzen duçue Iaincoa, diſcipuluén leppo gainean * vztarriarẽ eçartera, cein ez gure aitéc ez guc ecin ekarri vkan baitugu?

Mat. 23. 4.

11 Baina Ieſus Chriſt Iaunaren gratiaz ſinheſten dugu ſaluaturen garela, hec-ere beçala.

12 Orduan ichil cedin compainia gucia, eta beha çaizten Barnabaſi eta Pauli, ceinéc contatzẽ baitzutẽ cer ſigno eta miraculu eguin çuẽ Iaincoac heçaz Gentilén artean.

13 Eta ichildu ciradenean, ihardets ceçan Iacqueſec, cioela, Guiçon anayeác, ençun neçaçue ni,

14 Simonec declaratu vkã du nola lehenic Iain coac viſitatu dituen Gentilac hetaric populubat bere iceneco har leçançat.

15 Eta hunequin accordatzen dirade Prophetén hitzac: ſcribatua den beçala.

16 * Guero itzuliren naiz, eta berriz edificaturen dut Dauid-en tabernacle eroria, eta haren ruinác berriz edificaturen ditut, eta berriz altchaturen dut hura.

Amos 9. 11

17 Requeri deçatençát goitico guiçonéc Iauna, eta Gentil guciéc, ceinén gainean inuocatu içan baita ene icena: dio gauça hauc guciac eguin dituen Iaunac.

18 Bethidanic Iaincoac badaçaguzqui bere obra guciac.

19 Harren nic dut eſtimatzē eztituela nehorc faſchatzeco Gentiletaric Iaincoagana conuertitzen diradenac:

20 Baina ſcribatzeco çayela beguira ditecen idolén ſatſutaſſunetaric, eta paillardiçataric, eta *gauça* ithotic, eta odoletic.

21 Ecen Moyſeſec haraitzinadanic baditu hirietaric batbederatã hura predicatzen dutenac, ſynagoguetan Sabbath guciaz iracurtzē denaz gueroz.

22 Orduan nahi vkã dute Apoſtoluéc eta Ancianoéc Eliça guciarequin, beren artetic guiçon elegituac igor litecen Antiochera Paulequin eta Barnabaſequin, *hala nola*, Iuda icen goiticoz Barſabas deitzen cena, eta Silas, guiçon principalac anayén artean.

23 Hayén eſcuz ſcribatzen çutela ſeguitzē dena, Apoſtoluéc eta Ancianoéc eta anayéc Antio chen eta Syrian eta Cilician Gentiletaric *diradē* anayey, ſalutatione.

24 Ceren aditu baitugu ecen gutaric ilki diraden batzuc, cembeit propoſez trublatu vkan çaituztela, çuen arimác erauciz eta circoncidi çaitezten eta Leguea beguira deçaçuen manatuz, ceiney ezpaiquendrauen carguric eman:

25 Gure irudia içan da conſentimendu batez bildu garenona, elegitu ditugun guiçonén çuetara igortera, Barnabas eta Paul gure maitequin,

26 *Baitirade* Iesus Christ gure Iaunagatic bere viciac abandonnatu dituztén guiçonac,
27 Igorri ditugu bada Iuda eta Silas, hec-ere gauça berac ahoz contaturen drauzquiçue.
28 Ecen on iruditu çayó Spiritu sainduari eta guri, ez eçartera carga handiagoric batre çuen gainera gauça necessario hauc baicen:
29 *Baitirade*, Beguira çaitezten idoley sacrificatu diraden gaucetaric, eta odoletic, eta * ithotic, eta paillardiçataric, baldin gauça hautaric çuen buruäc beguira baditzaçue, vngui eguinē duçue. Vngui duçuela.

Ez vrean ithotic, laina leppoan herstuz, edo bercela leher eguinetic.

30 Hec bada congit harturic ethor citecē Antiochera: eta compainiá bilduric eman citzaten letrác.
31 Eta iracurri cituztenean consolationearen gainean aleguera citecen.
32 Halaber Iudac eta Silasec, nola hec-ere Propheta baitziraden, anhitz hitzez exhorta citzaten anayeac eta confirma.
33 Eta *han* cerbait dembora eguin çutenean, igorri ican ciraden anayéz baquerequin Apostoluetarát,
34 Guciagatic-ere Silasi on irudi cequion han egoitera.
35 Eta Paul eta Barnabas-ere egon citecē Antiochen, iracastē eta euangelizatzen çutela anhitz bercerequin-ere, Iaunaren hitza.
36 Eta cēbeit egunen buruän errā cieçón Paulec Barnabasi, Itzuliric visita ditzagun gure anayeac Iaunaren hitza denuntiatu dugun hiri gu-

cietan, *eya* nola dauden.

37 Eta Barnabaſec conſeillatzẽ çuẽ berequin har leçaten Ioannes, Marc deitzen cena:

38 Baina Pauli etzayón bidezco iruditzen hetaric ia Pamphiliatic bereci cena, eta obra hartara lagundu etzituena berequin har leçaten.

39 Hala iharduqui ceçaten bada, non bata berceaganic ſepara baitzitecen: eta Barnabas Marc harturic embarca baitzedin Cyprerát.

40 Baina Paul Silas elegituric parti cedin, anayéz Iaincoaren gratiari gommendaturic.

41 Eta iragan citzan Syria eta Cilicia, confirmatzen cituela Eliçác.

CAP. XVI.

3 *Timotheo circonciditu.* 6 *Aſian predicatzea defendatu.* 9 *Viſione Pauli aguertu Macedoniacoez.* 14 *Emaztey Euangelioa predicatzẽ.* 18 *Pythonen ſpiritua çuen neſcatoa ſendatu.* 23 *Paul eta Silas açotaturic preſoinean eçarri.* 26 *Lurra ikaratu preſoinean.* 30 *Geolerac bere familia guciarequin ſinhetſi.* 37 *Paulec bere buruä Romano eguiten.*

Rom. 16. 21. *phil.* 2. 19. 1. *theſ.* 3. 2.

1 Vero arriua cedin Derbera eta Lyſtrara: eta huná, diſcipulubat cén han * Timotheo deitzen cenic, emazte fidel baten ſeme, baina, aita Grecbaten.

2 Huni teſtimoniage on ekarten ceraucaten Lyſtran eta Iconion ciraden anayéc.

3 Haur nahi vkan du Paulec harequin ioan le-

din, eta harturic circoncidi ceçã hura leku hetã ciraden Iuduacgatic: ecen baçaquiten guciée haren aita nola Grec cen.

4 Eta hirietan iragaiten ciradela iracaſten citizten *hetanguac* Ieruſalemen ciraden Apoſtoluéz eta Ancianoéz eguin içan ciraden ordenãcén beguiratzen.

5 Bada Eliçác ſedean confirmatzen ciraden, eta contua egun guciaz emendatzen cen.

6 Guero iraganic Phrygia eta Galatiaco comarcá, debetatu içan ciraden Spiritu ſainduaz hitzaren Aſian predicatzetic:

7 Ethorri ciradenean Myſiara, enſeyatzen ciraden Bithiniara ioaiten: baina etziecén permetti Spirituac.

8 Baina Myſia iraganic iauts citecen Troaſera.

9 Eta viſionebat gauaz aguer cequión Pauli, *baitzen hunela*, Macedoniaco guiçon-bat preſenta cedin haren aitzinean othoitz eguiten ceraucala eta erraiten, Iragan adi Macedoniarat eta aiuta gaitzac.

10 Eta viſionea ikuſſi vkan çuenean, bertã enſeya guentecen Macedoniara ioaiten, ſeguratzẽ guenela ecen Iaunac deithu guentuela hæy euangelizatzera.

11 Partituric bada Troaſtic, chuchen ethor guentecen Samothracera, eta biharamunean Neapoliſera.

12 Eta handic Philippoſera, cein baita Macedonia quoartereco lehen hiria, *eta da** colonia. Eta

Berecetaric ethorri habitantac.

egon guentecen hiri hartan cembatrebeit egun
13 Eta Sabbath egunean ilki guẽtecen hiritic campora fluuio bazterrera, non içaten ohi baitzén othoitzá: eta iarriric minça guẽquinztén hara bildu i çan ciraden emaztey.
14 Eta Lydia deitzẽ cen Thiatira hirico emazte efcarlata faltzale Iaincoa cerbitzatzen çuen batec ençun guençan: ceinen bihotza Iaunac irequi baitzeçan, Paulez erraiten ciraden gaucén gogoatzeco:
15 Eta batheyatu içan cenean *bera* eta haren familiá, othoitz ceguigun, cioela, Baldin eftimatu baduçue Iaunagana fidel naicela, farthuric ene etchean, çaudete. Eta bortcha guençan.
16 Eta guertha cedin gu othoitzara guendoacela, nefcato Pythonen fpiritua çuẽbat aitzinera ethor baitzequigun: ceinec irabaci hãdia emaiten baitzerauen bere nabuffiey, afmatzez.
17 Haur Pauli eta guri iarreiquiric, oihuz cegoen, cioela, Guiçon hauc Iainco fubiranoaren cerbitzari dirade, ceinéc faluamenduco bidea denuntiatzen baitraucute.
18 Eta haur eguin ceçã ãhitz egunez: baina gai tzituric Paulec, eta itzuliric errã cieçõ fpirituari, Manatzẽ aut Iefus Chriften icenarẽ partez horrenganic ilki adin. Eta ilki cedin ordu berean.
19 Orduan haren nabuffiéc çacuffatenean ecẽ hayén irabaci fperançá galdu cela, hatzamanic Paul eta Silas, eraman citzaten merkatuco plaçara Magiftratuetara.
20 Eta hec prefentaturic Gobernadorey, erran

ceçaten, Gende hauc trublatzen duté gure hiria Iudu diradelaric:
21 Eta denuntiatzen dituzté recebi ez beguira ditzagun ſori eztiraden ordenançác, ikuſſiric e-cen Romano garela.
22 Eta oldar cedin communa hayén contra: e-ta Gobernadorée hayén arropác çathituric mana ceçaten, açota litecen.
23 Eta anhitz çauri eguin cerauecenean eçar citzaten preſoindeguian, manamendu eguinic geolerari, ſegurqui hec beguira litzan:
24 Ceinec halaco manamendua harturic eçar baitzitzan preſoindegui çolán, eta hayén oinác hers citzan cepoaz.
25 Eta gauarē erdiã Paulec eta Silaſec othoiz-ten eta laudatzen çuten Iaincoa: eta ençuten ci-tuzten eſtecaturic ceudenéc.
26 Eta ſubitoqui lur ikaratze handibat eguin cedin, hala nō iharros baitzitecen preſoindegui fundamentac: eta bertan irequi citecen bortha guciac, eta gucién eſtecailluac lacha citecen.
27 Orduan iratzarturic geolerac çacuſquianeã preſoindegui borthác irequiac, ezpatá idoqui-ric bere buruä hil nahi çuen, vſtez preſoneréc i-hes eguin çutén:
28 Baina Paulec oihu eguin ceçan ocengui, ci-oela, Eztaguioala deus minic eure buruäri: ecen guciac hemen gaituc.
29 Orduan hura argui galdeguinic oldar cedin barnera, eta ikara çabilala egotz ceçan bere bu-ruä Paulen eta Silaſen *oinetara.*

30 Eta hec campora idoquiric dio, Iaunác, cer eguin behar dut ſaluatu içateco?

31 Eta hec erran cieçoten, Sinhets eçac Ieſus Chriſt Iauna baithan eta ſaluaturen aiz hi eta hi re etchea.

32 Eta minça cequizquión Iaincoaren hitzaz hari, eta haren etchean ciraden guciey.

33 Eta *harc* hec harturic gauaren ordu hartan berean ikuz cietzén çauriac: eta batheya cedin hura eta harenac guciac bertan.

34 Eta bere etchera eramanic, mahaina eçar ciecén: eta aleguera cedin, ceren bere etche guciarequin ſinhetſi vkan baitzuen Iaincoa bai than.

35 Eta eguna ethorri içan cenean Goberna-dorée igor citzaten ſargeantac, erran leçaten, Eyec congit guiçon horiey.

36 Orduan geolerac conta cietzon hitz hauc Pauli, *cioela*, Igorri dié Gobernadorée *erraitera*, congit eman daquiçuen: orain beraz ilkiric ço-azte baquerequin.

37 Baina Paulec erran ciecén, Publicoqui açotatu gaituzten ondoan, iugemendu formaric ga be, Romano garelaric, egotzi vkan gaituzte pre ſoindeguira: eta orain ichilic campora egoizten gaituzte? ez balimba: baina berée ethorriric i-doqui gaitzate.

38 Eta repporta cietzén ſergeantéc Goberna-dorey hitz hauc: eta beldur citecen, ençunic ecē Romano ciradela.

39 Eta ethorriric othoitz citzaten, eta idoqui-
ric ſup-

ric ſupplica cequiztén ilki litecen hiritic.
40 Orduan ilkiric preſoindeguitic ſar citecen Lydia baithan: eta ikuſſiric anayeac, conſola citzaten hec, eta parti citecen.

CAP. XVII.

1 *Paulec Theſſalonicanoey Chriſt predicatzen.* 4 *Hetaric batzuc ſinheſten.* 5 *Iuduéc Paulen eta Silaſen contra:* 6, 7 *Baina Iaſonec hec recebitzen, eta hec az Cæſare iarten.* 10 *Preſonerac largatu.* 13 *Iuduac Paul perſecutatzen.* 15 *Paul Athenesera eraiten:* 17 *eta han Chriſt predicatzen.* 23 *Iainco eçagun gabearen aldarea.* 24 *Iaincoaren adoratzeco manera.* 30 *Penitentia.* 31 *Iugemendua.* 34 *Dionyſioc eta Damariſec ſinheſten.*

1 GVero iraganic Amphipolian eta Apollonian, ethor citecen Theſſalonicara, non baitzen Iuduén ſynagogabat.
2 Eta coſtumatu çuen beçala Paul ſar cedin hetara, eta hirur Sabbathoz diſputa cedin hequin Scripturetaric.
3 Declaratzen eta propoſatzen cerauela, ecen behar içan dela Chriſtec ſuffri leçan eta reſuſcita ledin hiletaric: eta ecen haur cela Ieſus Chriſt cein *dio*, nic predicatzen baitrauçuet.
4 Eta hetaric batzuc ſinhets ceçaten, eta Paulen eta Silaſen compainiaco eguin citecen, eta Iaincoa cerbitzatzen çutén Grecoetaric compainia handia, eta emazte ohoraturic ez guti.
5 Baina bekaizteriaz mouituric Iudu rebellée,

H.i.

eta harturic hara huna çabiltzan guiçon gaichto batzu, eta populua bilduric, trubla ceçaten hiria: eta Iafonen etchea iauquiric, hec populura eraman nahiz çabiltzan.

6 Eta eriden etzituztenean, tira citzaten Iafon eta anayetaric batzu hirico Gobernadoretara, oihuz ceudela. Hauc mundu gucia erauci vkan duten ondoan, huna-ere ethorri içan dirade:

7 Eta Iafonec beregana recebitu vkan ditu: eta guciec Cefaren ordenancen contra eguiten dute, dioitela berce Reguebat badela, Iefus.

8 Tharrita ceçatē bada populua eta hirico Gobernadoreac gauça hauc çançuzquitenean.

9 Baina fiadoregoa recebituric Iafonganic eta goiticoetaric, vtzi citzaten ioaitera.

10 Eta anayéc bertan gauaz idoqui citzaten campora Paul eta Silas Beroera *ioan litecençát:* cein hara ethorriric ioan baitzitecen Iuduén fynagogara.

11 Eta hauc ciraden Theffalonicaco noblenetaric, ceinéc hitza recebi baitzeçaten alegrança gucirequin, egun oroz Scripturác bilhatzen cituztela, eya gauça hauc hala liradenez.

12 Eta hetaric anhitzec behinçát finhets ceçaten, eta emazte Grec honeftetaric, eta guiçonetaric ezgutic.

13 Baina iaquin ceçatenean Theffalonicaco Iuduéc ecen Beroen-ere Iaincoaren hitza Paulez denuntiatu içan cela, ethor citecen hara-ere, populua tharritatzen çutela.

14 Baina bertan Paul igor ceçaten camporát anayéc, ioan ledinçát itſas alderat beçala: baina Silas eta Timotheo egon citecen han.

15 Eta Paulen ſalbura heltzeco carguä hartu çutenéc, eraman ceçaten hura Atheneſerano: eta *hec harenganic* manamendu recebituric Silaſgana eta Timotheogana, guciz bertan ethor litecen hura Baithara, parti citecen.

16 Eta Paul Atheneſen hayén beguira cegoela keichatzen cen haren ſpiritua hura baithan, çacuſſanean hiria idolatriari emana.

17 Diſputatzen cen bada ſynagogán Iuduequin, eta Iaincoa cerbitzatzen çutenequin, eta merkatuco plaçán egun oroz batzen cenequin

18 Orduan Epicuriano eta Stoiciano philoſopho batzu diſputatzen ciraden harequin: eta batzuc erraiten çutén, Cer erran nahi du edaſle hunec? Eta bercéc *cioiten*, Iainco arrotzén eracuſle dela dirudi: ceren Ieſus denuntiatzen baitzerauen eta reſurrectionea.

19 Eta hatzamanic hura eraman ceçaten Marſen karricara, cioitela, Iaquin ahal deçaquegu ceric den hiçaz erraitē den doctrina berri hori?

20 Ecen gauça arrotz batzu gure beharrietara ekarten dituc: nahi diagu bada iaquin gauça horiac cer erran nahi diraden.

21 (Ecen Atheniano guciac eta han egoiten ciraden arrotzac eçeinere berce gauçatara etziraden applicatzen, cembeit berriren erraitera edo ençutera baicen)

22 Orduan Paulec Marſen karricaren erdian

cegoela, erran ceçan, Athenefco guiçonác, gauça gucietan deuotegui beçala ikuften çaituztet çuec.

23 Ecen iragaiten naicela eta çuen deuotioneac contemplatzen ditudala eriden-ere badut aldarebat, ceinetan fcribatua baitzén, Iaincoa eçagun gabeari. Bada eçagutu gaberic ohoratzẽ duçuen hura nic denuntiatzen drauçuet:

24 Mundua eta hartan diraden gauça guciac eguin dituen Iaincoa, ceruären eta lurraren Iaun delaric, * ezta efcuz eguin templetan habitatzẽ.

Lehẽ 7. 48.

Pfal. 50. 8.

25 * Eta ezta guiçonén efcuz cerbitzatzen deufen behar *beçala*, ikuffiric ecen berac emaiten drauztela guciey vicia eta refpirationea eta gauça guciac.

26 Eta eguin vkan du natura humano gucia odol batetaric: lurrarẽ hedamen gauciaren gainean habita litecençat, lehenetic fafoin ordenatuac determinaturic, eta hayén habitationearen mugarriac eçarriric:

27 Iauna bilha leçatençát, aguiã haztatuz hura eridẽ leçaquetenez gure batbederaganic vrrun ezpadere.

28 Ecen harçaz vicitzen eta higuitzen eta içaten gara: çuen poetetaric-ere batzuc erran dutén beçala, Ecen haren leinu-ere bagara.

Efa. 40.23.

29 * Beraz Iaincoarẽ leinu garenaz gueroz, eztugu eftimatu behar Diuinitateac vrrhea edo cil harra edo harria guiçonen artez edo inuentionez moldatua irudi duela.

30 Iaincoac bada ignorãtiazco demborác dif-

ſimulaturic, orain denuntiatzen draue guiçon guciey leku gucietan emenda ditecen.
31 Ceren ordenatu baitu mundua iuſtoqui iugeaturen duen eguna determinatu duen guiçonaz, guciey eçagutzera emanic, hura hiletaric reſuſcitaturic.
32 Eta ençun çutenean hilén reſurrectionea, batzu truffatzen ciraden, eta bercée erraiten çutén, Ençunen augu berriz horren gainean.
33 Eta hunela Paul ilki cedin hayén artetic.
34 Batzuc halere, hari iunctaturic, ſinhets ceçatē: ceinetaric baitzén Dionyſio Areopagitaere, eta Damaris deitzen cen emaztebat, eta berceric hequin.

CAP. XVIII.

1 *Paul Corinthion languiten,* 4 *Diſputatzen eta Chriſtē predicatzen ari.* 7 *Handic partituric Iuſtoa deitzen cen batenean ſartzen.* 8 *Criſpec Iauna baithan ſinheſten.* 9 *Viſione Pauli aguertzen.* 12 *Guero da Gallionen aitzinean accuſatzen.* 17 *Soſthenes.* 18 *Paulec bere buruä arrada eraciten.* 24 *Appollos Iudua Epheſera ethorten*

1 GAuça hauen ondoan Paul partituric Atheneſtic, ethor cedin Corinthera.
2 Eta eridenic * Aquila deitzen cen Ponte nationeco Iudubat, cein aitzinchetic ethorri baitzén Italiatic, eta Priſcilla haren emaztea (ceren Claudec ordenatu

Rom. 16. 3.

baitzuen Iudu guciac Romaric parti litecen) retira cedin hetara.

3 Eta ceren officio bereco baitzén, hequin egoiten cen, eta languiten ari cen. Eta hayen officioa cen tabernacle eguitea.

4 Eta difputatzen cen fynagogán Sabbath guciaz, eta exhortatzen cituen hambat Iuduac nola Grecoac.

5 Eta ethorri ciradenean Macedoniaric Silas eta Timotheo, Paulec Spirituaz herfturic teftificatzen cerauen Iuduey Iefus *cela* Chrift.

6 Eta hec contraftatzen eta blafphematzen ari ciradela, * abillamenduac iharroffiric erran ciecén, Çuen odola çuen burun gain: chahu *naiz* ni, oraindanic Gentiletarat ioanen naiz.

Lehẽ 13. 51
mat. 10. 14

7 Eta handic partituric far cedin Iuftoa deitzẽ cen *eta* Iaincoa cerbitzatzen çuẽ baten etcheã, ceinen etchea baitzatchecan fynagogari.

1. Cor. 1. 14

8 * Eta Crifpec fynagogaco principalac finhets ceçan Iauna baithan bere etche guciarequin: Corinthianoetaric - ere anhitzec ençunic finhets ceçaten, eta batheya citecen.

9 Orduã errã cieçõ Iaunac gauaz vifionez Pauli Ezaicela beldur, baina minçadi eta ezadila ichil.

10 Ecen ni nauc hirequin, eta nehorc eztrauc *efcuric* eçarriren hiri gaizqui eguitera: ecen populu handia diat hiri hunetan.

11 Eta egon cedin han vrthebat eta fey hilebethe, iracaften çuela hayén arteã Iaincoarẽ hitza.

12 Baina Gallion Achaiaco Proconful ceneã, altcha citecẽ gogo batez Iuduac Paulen contra,

eta eraman ceçaten iudicioco iar lekura.
13 Erraiten çutela, Leguearen cõtra hunec incitatzén ditu guiçonac Iaincoarẽ cerbitzatzera.
14 Eta Paulec ahoa irequi nahi çuẽ beçala, errã ciecén Gallionec Iuduey, Baldin cembeit bidegabe, edo gaichtaqueria baliz, o Iuduac, çucenac emaitẽ duen lekurano fuftenga cinçaqueiztet:
15 Baina baldin queftione bada hitzaz eta icenéz eta çuen Legueaz ceuroc ikuffiren duçue ecen gauça horién iuge ni ez naiz nahi.
16 Eta ken citzan hec iudicioco iar lekutic.
17 Orduan Grec guciéc hatzamanic Softhenes fynagogaco principala cehatzen cutén iudicioco iar leku aitzinean: eta Gallionec anfiaric batre etzuen.
18 Baina Paul oraino dembora lucefcoz *han* egonic, anayetaric congit harturic, embarca cedin Syriarát (eta harequin Prifcilla eta Aquila) *buruä arradaturic Cenchren: ecen vot çuen.

Nom. 6. 18. *ber.* 21. 24.

19 Guero arriua cedin Ephefera, eta hec han vtzi citzã: baina bera fynagogara farthuric, difputa cedin Iuduequin.
20 Eta hec othoiztez çaizcala dembora luciagoz hequin egon ledin, etziecén accorda.
21 Baina congit har ceçan hetaric, cioela, Neceffarioqui behar dut hurrenẽgo beftá Ierufalemẽ eguin: baina harçara itzuliren naiz çuetara, *Iaincoac placer badu: eta parti cedĩ Ephefetic.

1. *Cor.* 4. 19 *iacq.* 4. 15.

22 Eta Cefareara iautfi cenean, igan cedin *Ierufalemera*: eta Eliçá falutaturic iauts cedin Antiochera.

23 Eta cerbait dembora *han* egonic, ioan cedin chuchen chuchena Galatiaco eta Phrygiaco comarcá trebeſſaturic, confirmatzen cituela diſcipulu guciac.

1.*Cor* 1.12

24 Baina Iudu nationez Alexandriano * Apollos deitzen cen-bat, guiçon eloquenta, Scripturetan botheretſua, ethor cedin Epheſera.

25 Haur cen Iaunaren bidean inſtruitzen haſſia, eta ſpiritu beroz minçatzen cen, eta iracaſtē cituen diligentqui Iaunaren diraden gauçác, eçagutzen çuela ſolament Ioanneſen Baptiſmoa

Rom. 16. 3.

26 Eta has cedin frangoqui minçatzen ſynagogán. Haur ençun ceçatenean * Priſcillac eta Aquilac berequin har ceçaten, eta aitzinago declara cieçoten Iaincoaren bidea.

27 Eta Achaiarát iragan nahi cenean, *hura* exhortaturic anayéc ſcriba ceçaten diſcipuluetara recebi leçaten hura: ceinec arriuatu cenean *hara*, probetchu handi eguin baitziecén gratiaz ſinhetſi vkan çuteney.

28 Ecen viciqui garaitzen çayen Iuduey publicoqui, Scripturéz eracuſten çuela ecen Ieſus cela Chriſt.

CAP. XIX.

1 *Paul Epheſen iracaſten ari.* **4** *Ioanneſen Baptiſmoa* **6** *Eſcuén impoſitionea.* **11** *Paulec miraculu eguitē.* **13** *Deabruac ditu cehatzen exorciſtác.* **19** *Curioſitatezco liburuäc erre.* **24** *Demetriuſec ſeditione altchatzen.* **27** *Diana Epheſianoena.* **29** *Gaio eta Ariſtarque.* **33** *Alexandre.*

1 Pollos Corinthen cela guertha cedin, Paul garaico bazter guciac iraganic ethor baitzedin Ephefera: eta *han* difcipulu batzu eridenic errã ciecén,

2 Ala recebitu duçue Spiritu faindua finhetfi vkan duçuenean? Eta hec erran cieçoten, Are Spiritu faindua denez-ere, eztiagu ençun.

3 Orduan diofte, Certan bada batheyatu içan çarete? Eta hec erran ceçaten, Ioãnefen Baptifmoan.

4 Orduan Paulec erran ceçan, * Ioannefec batheyatu vkan du emendamẽduco Baptifmoaz, ciotfala populuari, haren ondotic ethorteco cena baithan finhets leçaten, erran nahi baita, Iefus Chrift baithan.

Lehen 1. 5. *eta* 11. 16. *matt.* 3. 11. *marc* 1. 8. *luc* 3. 16. *ioan* 1. 26.

5 Gauça hauc ençunic bada, batheya citecen Iefus Iaunaren icenean.

6 Eta efcuac gainean eçarri cerauztenean Paulec, ethor cedin Spiritu faindua hayén gainera, eta minçatzen ciraden lengoagez. eta prophetizatzen çutén.

7 Eta guiçõ hauc gucioc ciradẽ hamabitarano.

8 Guero *bera* farthuric fynagogán, Frangoqui minçatzen cen, hirur hilebethez difputatzen eta exhortatzen ari cela Iaunaren refumari *dagozcan* gaucéz.

9 Eta nola batzu gogortzen baitziraden eta ezpaitzuten obeditu nahi, gaizqui *Iaunaren* bideaz minçatzen ciradela populuaren aitzinean, hetaric *bera* partituric, fepara citzan difcipuluac,

egun oroz diſputatzen ari cela Tyrãno baten eſcholán.

10 Eta haur eguin içan cen bi vrthez: *hala* non Aſian habitatzen ciraden guciéc, ençuten baitzutén Ieſus Iaunaren hitza, hambat Iuduéc nola Grecoéc.

11 Eta coſtumatu etziraden verthuteac eguiten cituen Iaincoac Paulen eſcuz:

12 *Hala* non are erién gainera ekarten baitzituzten haren gorputz gainetic crobitchetac eta conciertoac, eta ioaiten baitziraden hetaric eritaſſunac, eta ſpiritu gaichtoac hetaric ilkiten baitziraden.

13 Orduan enſeya citecen hara huna ebilten ciraden Iudu exorciſta batzu ſpiritu gaichtoac cituztenén gainean Ieſus Iaunaren icenaren inuocatzen, erraiten çutela, Coniuratzen çaituztegu Paulec predicatzen duen Ieſuſen partez.

14 (Eta ciraden Sceua Iudu Sacrificadore principalarenic çazpi ſeme, haur eguiten çutenac)

15 Baina ihardeſten çuela ſpiritu gaichtoac, erran ceçan, Ieſus eçagutzen diat, eta Paul baceaquiat nor den: baina çuec nor çarete?

16 Eta oldarturic hetara ſpiritu gaichtoa çuen guiçonac, eta hæy garaithuric, bortcha eguin ceçan hayén contra: hala non biluzgorriric eta çaurthuric ihes eguin baitzeçatẽ etche hartaric.

17 Eta haur ethor cedin gucién eçagutzera hãbat Iuduen nola Greco Epheſen habitatzen ciradenénera: eta eror cedin beldurra hayen gucien gainera, eta magnificatzẽ cen Ieſus Iaunaren icena.

18 Eta ſinhetſi çutenetaric anhitz ethorten ciraden cõfeſſatzen eta declaratzen cituztela bere eguinac.

19 Arte curioſitatezcoz vſatu vkan çuteneccre, anhitzec *bere* liburuäc ekarriric erre citzaten gucién aitzinean: eta hayén valioa eſtimaturic eriden ceçaten berroguey eta hamar milla dinerorena.

20 Hala botheretſuqui augmentatzen cen Iaunaren hitza eta confirmatzen.

21 Gauça hauc hunela complitu ciradenean delibera ceçan Paulec Spirituaz, Macedonia eta Achaia iraganic Ieruſalemera ioaitera, cioela, Han içan ondoan, Roma-ere ikuſſi behar dut.

22 Eta igorriric Macedoniara aiutatzen çutenetaric biga *baitziraden* Timotheo eta Eraſto, bera gueldi cedin dembora batetacotz Aſian.

23 Baina eguin cedin dembora hartan truble handibat doctrinaren cauſaz.

24 Ecen Demetrius deitzen cen cilharguile, Dianaren cilharrezco templetchoguile batec, anhitz irabaz eraciten cerauen officiocoey:

25 Hec bilduric, eta halaco gaucetaco officier *ciradenac*, erran ceçan, Guiçonác, badaquiçue ecen officio hunetaric heldu diradela gure onac:

26 Eta badacuſſaçue eta badançuçue nola ez Epheſen ſolamẽt, baina quaſi Aſia gucian Paul hunec ſinhets eraciric itzuli duela populu hãdi, erraiten duela, ecen eztiradela iainco eſcuz eguiten diradenac.

27 Eta peril da ez ſolament gure gauça deſcri-

da dadin, baina are Diana handiaren templea guehiagoric deus eſtima eztadin, eta deſeguin eztadin haren maieſtate Aſia guciac eta munduac ohoratzen dutena.

28 Eta *gauça hauc* ençunic, eta hiraz betheric oihuz iar citecen, Epheſianoen Diana handiá!

29 Eta bethe cedin hiri gucia confuſionez, eta oldar citecen gogo batez theatrera, harturic Gayo eta Ariſtarche Macedonianoac, Paulen bideco lagunac.

30 Eta Paul populua baithara ſarthu nahi cenean, etzeçaten vtzi diſcipuluéc.

31 Baina Aſiaco principaletaric batzuc-ere, nola baitziradẽ harẽ adiſquide, harẽgana igorriric othoitz ceguioten, ez ledin theatrera preſenta.

32 Bada batzu bataz oihuz ceudẽ, eta berceac berceaz: ecen confus cen compainiá, eta anhitzec etzaquiten cergatic bildu içan ciraden.

33 Orduan gendetzetic campora auança ceçaten Alexandre, Iuduéc hura bulkatzen çutela. Eta Alexandrec, ichil litecen eſcuaz keinu eguinic, nahi ceraucan cauſá allegatu populuari.

34 Baina eçagutu çutenean ecẽ hura Iudu cela, altcha cedin gucietaric vozbat, quaſi bi orenez oihu eguiten çutela, Epheſianoén Diana hãdiá!

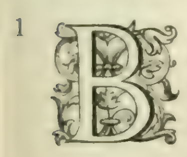
35 Orduan ſcribariac gendetzea appacegaturic, errã ceçan, Epheſeco guiçonác, cein da guiçona eztaquiana ecen Epheſeco hiria dedicatua dela Diana handiaren, eta Iupiterganic iautſi içan den imaginaren cerbitzura?

36 Nehor bada gauça hautan contraſta ecin

daitenaren gainean, appacega çaitezten beharda, eta deus deſordenatuqui eztaguiçuen.
37 Ecen ekarri vkan dituçue guiçon hauc ezpaitirade ez ſacrilege, ez ezpaitute çuen iaincoſſá diffamatzen.
38 Beraz baldin Demetriuſec eta harequin diraden officierée eguitecoric baduté cembeiten contra, gorte eduquiten da, eta badirade Proconſulac, elkar accuſa beçate.
39 Eta baldin berce gauçaz deus galdeguiten baduçue, congregatione bidezqui bilduan concludi ahal daite.
40 Ecen peril da ſeditionez accuſa ezgaitecen, egungo egunagatic, truble huneçaz raçoin eman ahal deçaquegun cauſaric eztenaz gueroz. Eta gauça hauc errã cituenean biltzarreari congit eman cieçón.

C A P. X X.

1 *Paul Macedonian, Grecian, eta Syrian.* 9 *Eutiche hila reſuſcitatu.* 16 *Mendecoſte eguna.* 18 *Epheſeco Ancianoac Paulec exhortatzen.* 22 *Heldu behar caezquien afflictioneac aitzinetic erraiten.* 26 *Paulen hoguen gabea.* 29 *Doctor falſuac nola iganen diraden aitzinetic Paulec declaratzen.* 31 *Veillatzera exhortatzen.* 34 *Bere eſcuez Paul trabaillatu.* 36 *Othoitza.* 37 *Paulen partitzeagatic fidelac nigarrez egon.*

1
Ada tumultoa appacegatu cenean, Paul diſcipuluac beregana deithuric eta beſſarcaturic, parti cedin Macedoniarát ioaiteco.

2 Eta comarca hetan ebili cenean, eta exhortatu citueneã hitz anhitzez, ethor cedin Greciara.
3 Eta han hirur hilebethe eguinic, cerẽ Iuduéc celata eguiten baitzeraucaten Syriarat embarcatu içan baliz: haren abiſua içan cen Macedonian gaindi itzultzera.
4 Eta lagund ceçan hura Sopater Beroeneſac Aſiarano: eta Theſſaloniceanoetaric, Ariſtarquec eta Secondec, eta Gaio Derbianoac, eta Timotheoc: eta Aſianoetaric, Tychiquec eta Trophimec.
5 Hauc aitzinerát ioanic iguriqui guençaten Troaſen.
6 Eta gu embarca guentecen altchagarri gaberico oguien egunén ondoan Philippeſtic, eta ethor guentecen hetara Troaſera, borz egunen buruan: non egon baiquentecen çazpi egun.
7 Eta aſteco lehen egunean oguiaren hauſtera diſcipuluac bilduac içan eta, Paul minço cen hequin (ceren biharamunean partitzeco baitzén) eta iraun ceçã *harẽ* propoſac gauherdi arterano.
8 Eta cen anhitz lampa gambera gorán, non bilduac baiquinaden.
9 Eta iarriric cegoela guiçon gaztebat Eutyche deitzen cenic leiho gainean, logale hãdi batec harturic, Paul luçaqui minço cela, loa garaithuric eror cedin hirurgarren ſoillerutic behera, eta hila altcha ceçaten.
10 Baina iautſiric Paul behera cedin haren gainera, eta beſſarcaturic erran ceçan, Etzaiteztela trubla ecen hunen arimá haur baithan da.

11 Guero iganic eta oguia hautfiric eta ianic, eta luçaqui mìçaturic arguirano, hala parti cedì.
12 Eta guiçon gazteor viciric ekar ceçatē, eta haguitz confola citecen.
13 Eta gu vncira ethorriric embarca guentecen Affoferat, handic hartzeco guenduen Paul: ecen hala ordenatu çuen, berac bide hura oinez eguin gogoz.
14 Bada Affon gurequin bathu cenean, hura harturic ethor guentecen Mitylenera.
15 Eta handic embarcaturic, biharamunean ethor guentecē Chiofen aurkara: eta hurrenēgo egunean arriua guentecen Samofera: eta Trogillen egonic, ondoco egunean ethor guentecen Miletera.
16 Ecen deliberatu çuen Paulec Ephefez aitziñago iragaitera, demboraric gal ezleçançát Afian: ecen lehiatzē cen baldin poffible balitzayo Mendecofte egunean Ierufalemen içatera.
17 Eta Miletetic *meçu* igorriric Ephefera, dei citzan Eliçaco Ancianoac.
18 Eta harēgana ethorri ciradenean erran ciecén, Çuec badaquiçue, Afian far nendin lehen egunaz gueroztic, nola çuequin dembora gucian içan naicén:
19 Iauna cerbitzatzen nuela humilitate gucirequin eta anhitz nigar chortarequin, eta Iuduén celata egoitetaric ethorri içan çaizquidan tentationéquin:
20 Nola çuen probetchutaco gaucetaric eztrauçuedā deus eftali, çuey declaratu eta iracat-

ſi gabe publicoqui eta etchez etche:

21 Teſtificatzen nerauela hambat Iuduey nola Grecoey Iaincoa baitharatco emendamēdua, eta Ieſus gure Iauna baitharatco fedea.

22 Eta orain huná, ni Spirituaz eſtecatua, banoa Ieruſalemera, hartan heltzeco çaizquidan gauçác eztaquizquidalaric:

23 Salbu Spiritu ſainduac hiriz hiri teſtificatzen baitraut, dioela ecen eſtecadurác eta tribulationeac ene beguira daudela.

24 Baina eztut deuſen anſiaric, eta neure vicia etzait precioſo, acaba deçadançát neure curſua bozcariorequin, Ieſus Iaunaganic recebitu dudan carguä, Iaincoaren gratiaren Euangelioa teſtifica dadinçát.

25 Eta orain huná, nic badaquit ecen guehiagoric eztuçuela ikuſſiren ene beguithartea çuetaric batec-ere, ceinén artetic iragan bainaiz Iaincoaren reſumá predicatzen nuela.

26 Halacotz teſtificatzen drauçuet egungo egunean, ecen chahu naicela ni gucien odoletic.

27 Ecen eztut diſſimulatu çuey denũtia eznieçaçuen Iaunaren conſeillu gucia.

28 Gogoa eieçue bada çuen buruëy, eta arthalde guciari, ceinetan Spiritu ſainduac eçarri baitzaituzte Ipizpicu, Iaincoaren Eliçaren bazcatzeco, cein cõqueſtatu baitu bere odol ꝓpriaz.

29 Ecen nic badaquit haur, ſarthuren diradela ene ioan ondoan otſo dorpeac çuen artera, guppida eztutelaric arthaldea.

30 Eta ceuron artetic iaiquiren dirade guiçonac

nac denuntiatzen dituztela gauça gaichtoac, difcipuluac bere ondoan erekar ditzatençát.

31 Halacotz veilleçaçue, orhoit çaretelaric ecen hirur vrthez gau eta egun eznaicela ceffatu nigar chortarequin çuetaric batbederaren aduertitzetic.

32 Eta orain-ere, anayeác, gommendatzen cerauzquiotet Iaincoari eta haren gratiarẽ hitzaric, *cein baita botheretfu çuen edificatzen acabatzeco, eta çuey faindu guciequin heretagearen emaiteco.

*cein, Iaincoa.

33 Bereeren vrrhea ez cilharra ez arropá eztut guthiciatu.

34 Baina ceuroc badaquiçue *nola ene, eta enequin ciradenén behar ciraden gauçác fornitu vkan dituztén efcu hauëc.

1.Cor.4.12 1.theff.2.9. 2.theff.3.8.

35 Gucietan eracutfi drauçuet ecẽ hunela trabaillatuz behar diradela flacuac fupportatu, eta Iefus Iaunaren hitzéz orhoit içan: ecen berac erran du, Gauça dohatfuagoa dela emaitea ecen ez hartzea.

36 Eta hitz hauc erran cituenean belhaurico iarriric eguin ceçã othoitze hequin guciequin.

37 Orduan nigar handi guciéz eguin cedin: eta Paulen leppora bere buruäc egotziz pot eguiten ceraucaten:

38 Trifte ciradelaric principalqui erran vkan çuen hitzagatic, ecen guehiagoric haren beguithartea ezlutela ikuffiren. Eta vncira lagundu çaizcan.

CAP. XXI.

5 *Othoitza itſas coſtán.* 8 *Philippe Euangeliſtá,* 9 *Harẽ laur alabác.* 10 *Agabus propheta.* 16 *Mnaſon diſcipulu.* 24, 26 *Paul, bere buruä purificatzen çuela, hatzaman.* 29 *Trophime.* 30 *Seditione Paulen cauſaz* 33 *Armadaco capitainac Paul cadenaz eſtecatzen.*

1 Ta embarcatu gueneneã, hetaric ſeparaturic, chuchẽ-chuchena ethor guentecẽ Coſera, eta biharamunean Rhodeſera, eta handic Patraſera.

2 Eta *han* eridenic vnci Phenicerát trebeſſatzẽ çuen-bat *hartara* iganic parti guentecen.

3 Guero Cypreren aguerrira guenenean, hura vtziric ezquér, Syria alderát vela eguin gueneçan, eta arriua guentecen Tyrera: ecen han vnciac behar çuen cargá deſcargatu.

4 Eta diſcipuluac eridenic egon guentecen han çazpi egun: hec Pauli erraiten ceraucaten Spirituaz, ezledin igan Ieruſalemera.

5 Baina egun hec complitu ciradenean parti guentecen, guciéc emaztequin eta haourrequin laguncen guentuztela hiri lekorerano: eta belhaurico iarriric vr bazterrean othoitze eguin gueneçan.

6 Guero elkar beſſarcaturic, vncira igan guentecen, eta berceac beretarát itzul citecen.

7 Eta gu biagea acabaturic arriua guentecen Tyretic Ptolemaidara: eta anayeac ſalutaturic, egon guentecen egun-bat hequin.

8 Eta biharamunean ilkiric Paul eta harequin guenenac ethor guentecen Cesareara: eta sarthuric * Philippe Euangelistaren etchean (cein baitzén çazpietaric bat) egon guentecen hura baithan.

Lehen 6. 5.

9 Eta hunec cituen laur alaba virgina prophetizatzen çutenic.

10 Eta *han* dembora vnguisco egon guenenean, ethor cedin Iudeatic Agabus deitzen cen Prophetabat.

11 Eta guregana ethorriric eta Paulen guerricoa harturic eta *harçaz* bere oinac eta escuac estecaturic, erran ceçan, Gauça hauc erraiten ditu Spiritu sainduac, Guerrico hunen iabe den guiçona, hunela estecaturen dute Ierusalemen Iuduéc, eta liuraturen duté Gentilén escuetara.

12 Eta gauça hauc ençun guētuenean, othoitz eguin guenecón guc eta leku hartan ciradenéc, ezledin igan Ierusalemera.

13 Orduan ihardets ceçan Paulec, Cer ari çarete nigarrez çaudetela, eta ene bihotza erdiratzen duçuela? Ecen ni ez estecatu içatera solament, baina Ierusalemen hiltzera-ere prest naiz Iesus Iaunaren icenagatic.

14 Bada, hari burutan ecin eman guenecaqueonaren gainean, vtzi guenecan, erraiten guenduela, Iaunaren vorondatea eguin dadila.

15 Eta cembeit egunen buruän *gure* hatuac harturic igan guentecen Ierusalemera.

16 Eta ethor citecen discipuluetaric-ere *batzu* Cesareatic gurequin çacarqueitela berequin

Mnaſon Cypriano iaquin-bat, diſcipulu ancianoa, cein baithan oſtatuz behar baiquenen.

17 Bada ethorri guenenean Ieruſalemera, gogotic recebi guençaten anayéc.

18 Eta biharamunean ſar cedin Paul gurequin Iacques baithara, eta Anciano guciac hara bil citecen.

19 Eta hec beſſarcaturic, conta citzan punctuz punctu Iaincoac Gentilén artean haren miniſterioz eguin cituen gauçác.

20 Eta hec ençun citzatenean, glorifica ceçaten Iauna, eta erran cieçoten, Anayé, badacuſſac cembat milla diraden Iudu ſinhetſi dutenac: eta guciey baitacheté Iaincoaren zeloa.

21 Eta ençun dié erraitē hiçaz, ecen hic Moyſeſen vtzitera iracaſten dituala Gentilen artean diraden Iudu guciac, erraiten duála, ecen eztituztela haourrac circonciditu behar, eta eztutela ordenancén araura ebili *behar*.

22 Cer *eguiteco* da bada? oſſoqui populuac bildu behar dic: ecen ençunen dié nola ethorri aicén.

23 Eguic bada *guc* erraiten drauäguna. Laur guiçon citiagu vot eguin dutenic:

24 Hec harturic purificadi hequin, eta cōtribui eçac hequin, *buruäc arrada ditzatençát: eta daquitén guciéc ecen hiçaz ençun dituztén gaucetaric deus eztela: baina euror-ere Leguea beguiratuz abilala.

Lehč 18.18 *nomb.* 6. 18

25 Baina Gentil ſinhetſi dutenez den becembatean, guc ſcribatu diagu, eta ordenatu deus

halacoric beguira ezteçaten, baina beguira litecen idoley facrificatuetaric, eta odoletic, eta ithoetaric, eta paillardiçataric.
26 Orduan Paul guiçon hec berequin harturic, *eta* biharamunean hequin purificaturic far cedin templean denuntiatzen çuela purificationeco egunén complimendua, hetaric bathederagatic oblationea offrenda ledin artean.
27 Eta nola çazpi egunac ia hurren iragan baitziraden, Afiaco Iudu batzuc hura ikuffi çutenean templean, moui ceçaten populu gucia, eta eçar citzaten efcuac haren gainean:
28 Heyagoraz ceudela, Ifraeltar guiçonác, hel çaquizquigute: haur da guiçona populuaren eta Leguearen eta leku hunen contra guciac leku gucietan iracaften dituena: are guehiago Grecoac-ere erekarri ditu temple barnera, eta prophanatu du leku faindu haur.
29 (Ecen lehen ikuffi vkan çutén Trophime Ephefianoa hirian harequin, cein vfte baitzutén Paulec temple barnera eraman vkan çuela.)
30 Eta moui cedin hiri gucia, eta oldar cedin populua: eta Paul hatzamanic templetic campora idoquiten çutén: eta bertan borthac erts citecen.
31 Baina hec hura hil nahiz çabiltzala, hel cedin famá *garniçoinaren* bandaco Capitainagana, ecen Ierufaleme gucia nahaffi cela.
32 Ceinec ordu berean gendarmefac eta Centenerac harturic lafter eguin baitzeçan hetara: eta hec ikuffi cituztenean Capitaina eta gẽdar-

meſac gueldi citecen Paulen cehatzetic.
33 Orduan hurbilduric Capitainac har ceçan hura, eta mana ceçan eſteca ledin bi cadenaz: eta interroga ceçan nor licén, eta cer eguin çuen.
34 Eta batzu bataz ceuden oihuz gendetzean eta berceac berceaz: eta nahaſtecamenduaren cauſaz *deus* ſeguric ecin eçagutuz, mana ceçan fortaleçara eraman ledin.
35 Eta ethorri cenean gradoetara, guertha cedin gendarmeſéz eramaiten baitzén gẽdetzearen boaldaren cauſaz.
36 Ecen iarreiquiten çayón populuco gendetzea heyagoraz, Ken eçac hori.
37 Eta Paulec fortaleçán ſartzeracoan diotſa Capitainari, Hauçu naiz hirequin minçatzera? Harc erran cieçón, Grecquic badaquic?
38 Ezaiz hi Egyptiano iragan egun hautan ſeditionebat viztu duana, eta laur milla gaichtaguin deſertura retiratu dituana?
39 Eta erran ceçan Paulec, Ni ſegur guiçon Iudua nauc Tarſen, Ciliciaco hiri famatuan burgés iayoa: othoitz eguiten drauat bada, permetti ieçadac minça naquión populuari.
40 Eta harc permettitu ceraucanean, Paulec, gradoetan cegoela, ichilcera eſcuaz keinu eguin cieçón populuari, eta ſilentio handi eguin içanic, minça cedin Hebraicoén lengoagez, erraiten çuela.

CAP. XXII.

1 Paulen defensa. 12 Ananias. 21 Paul Gentilen Apostolu. 22 Populuac Paul hil erazi nahi. 24 Capitainac hura açota eraciten. 25 Paul Romano burges. 30 [illegible]

1 C Viçon anayeác eta aitác, ençuçue orain çuec baithan emaiten dudan defenſá.

2 (Eta ençun vkan çutenean ecen Hebraicoén lengoagez minço litzayela, hambat ſilentio handiago eguin ceçaten: eta erran ceçan,)

3 Ni naiz guiçon Iudua, Tarſe Ciliciacoan iayoa, baina hacia hiri hunetan berean Gamalielen oinetan, aitén Leguearen perfectionean inſtruitua, Iaincogana zelotaco nincela, egun çuec guciac-ere çareten beçala:

4 *Doctrina haur perſecutatu vkan dudana heriorano, eſtecatuz eta preſoindeguietara eçarriz hambat guiçonac nola emazteac: 2. *Tim.* 1. 3.

5 Sacrificadore ſubiranoa-ere teſtimonio dudan beçala, eta Ancianoén compainia gucia: are hetaric guthunac anayetara harturic, Damaſcerat ioaiten nincén, han ciradenac eſtecaturic Ieruſalemera ekartera, puni litecençát.

6 *Eta guertha cedin bidean ioaiten eta Damaſcera hurbiltzen nincela egu-erdi irian, ſubitoqui cerutico chiſtmiſt ançoco argui handi batec ingura bainençan: *Lehen* 9. 3.

7 Eta eror nēdin lurrera, eta ençun neçan voz-

bat, cioſtala, Saul, Saul, cergatic ni perſecutatzen nauc?

8 Eta nic ihardets neçan, Nor aiz Iauna? Eta Iaunac erran cieçadan, Ni nauc Ieſus Nazareno hic perſecutatzen duana.

9 Eta enequin ciradenéc, arguia ikus ceçaten, eta icit citecen, baina enequin minço cenaren voza etzeçaten ençun.

10 Orduan erran neçan, Cer eguinen dut Iauna? Eta Iaunac erran cieçadan, Iaiquiric oha Damaſcera, eta han erranen çaizquic, eguin ditzán ordenatu çaizquian gauça guciac.

11 Eta ceren *deus* ezpainuen ikuſten argui haren claretatearen cauſaz, enequin ciradenéz eſcutic eraman içanic Damaſcera ethor nendin.

12 Gueroztic Ananias Leguearen araura Iaincoaren beldur cen guiçombat, *han* egoiten ciraden Iudu gucietaric teſtimoniage ona çuena, enegana ethor cedin.

13 Eta ene aldean cegoela erran cieçadan, Saul anayé, recebi eçac ikuſtea. Eta nic ordu hartan berean harenganat beha neçan:

14 Eta harc erran ceçan, Gure aitén Iaincoac elegitu au hi bere vorondatearen eçagutzeco eta Iuſtoaren ikuſteco, eta haren ahotic vozaren ençuteco.

15 Ecen teſtimonio içanen atzayo guiçon guciac baithara, ikuſſi eta ençun dituan gaucéz.

16 Orain bada cer berancen duc? Iaiqui adi eta batheyadi, eta chahu itzac eure bekatuac, Iaunaren icena inuocaturic.

17 Guero guertha cequidan, ni Ierusalemera bihurtu ninceneau, eta templean othoitz egui-ten nengoela transporta bainendin spirituz.
18 Eta ikus baineçan ciostana, Lehiadi eta ilki adi fitetz Ierusalemetic, ecen eztié recebituren *hic* niçaz emanen drauean testimoniagea.
19 Eta nic errã neçan, Iauna, hec baceaquié e-cen ni presoindeguira eçarten ari nincela eta a-çotatzen nituela synagoga gucietan hi baithan sinhesten çutenac.
20 Eta issurten cenean Esteben hire martyrarẽ odola, ni-ere present ninduán, eta consentitzen nián harẽ hiltzean, eta beguiratzen nitián hura hiltzen çutenén arropác.
21 Eta *harc* errã cieçadã, Habil: ecen nic Gen-tiletara vrrun igorriren aut.
22 Eta ençutẽ çutén hura hitz hunetarano: or-duan altcha ceçaten bere voza, erraiten çutela, Ken eçac lurretic horrelacoa: ecen eztuc raçoin hori vici den.
23 Eta hec heyagoraz ceudela, eta bere arro-pác iharrosten eta airerat errhautsa iraizten çu-tela.
24 Mana ceçan Capitainac hura fortaleçara e-raman ledin, eta ordena ceçan açoteaz examina ledin, iaquin leçançát cer causagatic hala oihuz leuden haren contra.
25 Bada hedéz estecatu çuten ondoan, erran cieçón aldean çayón Capitainari Paulec, Hau-çu çarete Romaco *den* baten eta condemnatu eztenaren açotatzera?

26 Eta *haur* ençun çuenean Centenerac ioanic Capitainagana, conta cieçón hari, cioela, Ikuſſac cer eguiteco duán: ecen guiçon haur Romaco *burgés* duc.

27 Eta capitainac ethorriric harengana, erran cieçón, Erran ieçadac, eya hi Romaco *burgés* aicenez. Eta harc erran ceçan, Bay.

28 Eta ihardets ceçan Capitainac, Nic ſomma handitan burgeſia hori acquiſitu diat. Eta Paulec dio, Eta ni iayo-ere *burgés* nauc.

29 Bertan orduan retira citecen harenganic hura examinatu behar çutenac: eta Capitainaere beldur cedin, eçaguturic ecen Romaco *burgés* cela, eta ceren eſtecatu baitzuen.

30 Eta biharamunean ſegura iaquin nahiz cer cauſagatic accuſatzen licén Iuduéz, lacha ceçan eſtecaduretaric: eta mana ceçan, Sacrificadore principalac bil litecen, eta hayén conſeillu gucia: eta ekarriric Paul preſenta ceçan hayén aitzinean.

CAP. XXIII.

1 *Paul defendatzen.* 2 *Ananiaſec muthurrean eman eraciten.* 5 *Eta Paulec haren iniuriatzeaz bere buruä defencuſatzen.* 6 *Paulec Phariſeu dela erraiten* 8 *Sadduceuén errora.* 10 *Paul fortaleçara eramaiten.* 11 *Iaunac conſolatzen.* 12 *Iudu batzuc vot eguin haren contra:* 16 *Paul hunez aduertitu,* 23 *Guero Felixgana eraman içan.* 25 *Felixi Capitainac ſcribatzen.*

1 Ta beguiac confeillua baitharát chuchenduric Paulec erran ceçan, Guiçon anayeác, nic cõ fcientia on gucitan cerbitzatu vkan dut Iaincoa egun hunetarano.

2 Orduan Ananias Sacrificadore fubiranoac mana citzan aldean çaizconac, hura muthurreã io leçaten.

3 Orduan Paulec erran cieçón, Cehaturen au hi Iaincoac, paret churituá: eta hi baihago Leguearen arauez ene iugeatzeco, eta Leguearen contra manatzen duc ni ceha nadin?

4 Eta prefent ciradenéc erran ceçatẽ, Iaincoaren Sacrificadore fubiranoa iniuriatzen duc?

5 Eta erran ceçan Paulec, Anayeác, ez naquian Sacrificadore fubirano cela: ecen fcribatua da, *Eure populuaren princeaz eztuc gaizqui erranen. *Exo.* 22.28

6 Eta iaquin çuenean Paulec ecen partida bata cela Sadduceuetaric, eta bercea Pharifeuetaric, oihuz iar cedin confeilluã, Guiçon anayeác, * ni Pharifeu naiz, Pharifeu feme: hilén fperãçáz eta refurrectioneaz ni accufatzen naiz. *Ber.* 24. 22 *philip.* 3. 5.

7 Eta haur erran çuenean, eguin cedin feditione Pharifeuén eta Sadduceuén artean: eta çathi cedin biltzarrea.

8 Ecen Sadduceuéc erraiten dute eztela refurrectioneric, ez Ainguerurie ez fpirituric: baina Pharifeuéc bata eta bercea aithor dituzté.

9 Eta eguin içã cen heyagora handibat: orduã

Pharifeuén alde *ciraden* Scribác iaiquiric baciharducaten, erraiten çutela, Eztugu deus gaitzic eriden guiçon hunetan, baina baldin fpiritubat edo Ainguerubat minçatu baçayó ezgaitecela Iaincoaren contra bataïlla.

10 Eta feditione handi eguin içanic, Capitainac beldurturic, heçaz Paul çathica ledin, mana ceçan gendarmefac iauts litecen hayén artetic haren harapatzera eta fortaleçara eramaitera.

11 Eta ondoco gauëan Iaunac, hari prefentatzen çayola, erran cieçón, Paul, auc bihotz on: ecen nola teftificatu baituc niçaz Ierufalemen, hala behar duc Roman-ere teftificatu.

12 Eta arguitu cenean, Iuduetaric batzuc eguinic biltzarre eta vot maledictionerequin, lioitela, ezlutela ianen ez edanen Paul hil leçaqueteno.

13 Eta berroguey baino guehiago ciraden cõiuratione haur eguin çutenac.

14 Hec ethorriric Sacrificadore principaletara eta Ancianoetara, erran ceçaten, Vot eguin dugu maledictionerequin, deus eztugula daftaturen Paul hil duquegúno.

15 Orain bada çuec iaquin eraci ieçoçue Capitainari, confeilluaren vorondatetic bihar hura erekar dieçaçuela, harçaz cerbait hobequi eçagutu nahi bacindute beçala: eta gu hura hurbil dadin baino lehen, preft gara haren hiltzera.

16 Baina Paulen arrebaren femea ençunic celatác, ethor cedin, eta farthuric fortaleçara conta cieçón Pauli.

17 Eta Paulec Centeneretaric bat beregana deithuric, erran ciecón, Guiçon gazte haur eramac Capitainagana, ecen badic cerbait hari erran beharric.

18 Harc bada hura harturic eraman ceçan Capitainagana, eta erran ceçan, Paul presonerac beregana deithuric othoitz eguin dirautac, guiçõ gazte haur hiregana ekar neçan, ceinec baitu cerbait hiri erran beharric.

19 Eta Capitainac hura escutic harturic, eta ap part retiraturic galde eguin ciecón, Cer duc niri erran beharric?

20 Eta *harc* erran ceçan, Iuduéc ordenatu dié hiri othoitz eguitera, bihar Paul conseillura igorri deçán, hobequiago cerbaitez informatu nahi balirade beçala harçaz:

21 Baina hic eztieceala accorda: ecen hayén ar tecoric berroguey guiçon baino guehiago haren celata diaudec: vot eguinic maledictionezco penán, eztutela ianen ez edanen hura hil duqueiteno: eta orain prest diaudec, hic cer promettaturen drauëan beguira.

22 Capitainac bada igor ceçan guiçon gaztea, hari manaturic, nehori ezlerrõ nola gauça hauc hari declaratu cerauzcan.

23 Eta deithuric bi Centenér erran ciecén, Eduquitzaçue prest ber-ehun gendarmés Cesarearano ioaiteco, eta hiruroguey eta hamar çamaldun, eta ber-ehun archer, gauaren heren oreneco.

24 Eta den abre prestic, igan eraciric Paul sal-

buric eraman deçatençát Felix gobernadore handiagana.

25 Eta fcriba cietzon letra batzu tenor hunetacoric,

26 Claude Lyfiafec Felix gobernadore guciz-co excellentari, falutatione.

27 Guiçon haur Iuduéz hatzamana, eta ia heçaz hiltzeco cegoela, ethorriric garniçoinarequin edequi diraueat, eçaguturic ecen Romaco *burgés* cela.

28 Eta iaquin nahiz cer caufagatic accufatzen lutén, eraman vkan diat hayén confeillura.

29 Cein eridẽ baitut accufatzẽ cela berén Legueco queftionéz, eta herioric edo prefoinic mereci luen hoguenic batre etzuela.

30 Eta aduertitu içanic guiçon huni Iuduéz eguiten çaizcan celatéz, bertan igorri vkan diát hiregana: manamendu eguinic accufaçaley-ere, hunen contretaco dituzten gauçác hire aitzinean erran ditzaten. Vngui aicela.

31 Gendarmeféc bada hæy manatu içan çayen beçala, Paul harturic eraman ceçaten gauaz Antipatrifera.

32 Eta biharamunean vtziric çamaldunac harequin loacençát, itzul citecen fortaleçara.

33 Eta hec Cefareara ethorriric eta Gobernadore handiari letrác emanic, Paul-ere haren aitzinera prefenta ceçaten.

34 Eta iracurri citueneã Gobernadore handiac *letrác*, eta cer prouinciataco cẽ hura interrogatu çueneã, eta eçaguturic ecen Ciliciaco cela:

35 Ençunen aut dio, hire accuſaçaleac-ere e-thorri diratenean. Eta mana ceçan Herodeſen palatioan beguira ledin.

CAP. XXIIII.

3 *Tertullec Paulen contra requeſta eguiten.* 10 *Paulec bere buru* [illegible]*,* 14 *eta bere* [illegible] *e-ta fedeaz razoin emaiten.* 24 *Felix gratioſo Paul-gana.* 25 *Paulec Felix. eta haren emazteari Chriſ predicatzen.* 28 *Feſtus Felixen ſucceſſor.*

1 Ta borz egunẽ buruän iauts cedin Ananias Sacrificadore ſubiranoa Ancianoequin, eta Tertulle *deitzen cen* orator batequin: hec compari citecen Gobernadore handiaren aitzinean Paulen contra.

2 Eta Paul deithu içanic, Tertulle has cedin accuſatzen, cioela,

3 Felix gucizco excellenteá eçagutzẽ diagu eſquer gucirequin gauça gucietan eta leku gucietan, ecen guc ardietſi dugula baque handia hiçaz, eta eure prouidentiaz populu hunetã eguin dituan ordenança onéz.

4 Baina luçaquiago eduqui ezeçadan, othoitz eguiten drauat ençun gaitzán gutibat eure ontaſſunagatic.

5 Ecen eriden diagu guiçon peſtilentioſo haur ſeditione altchatzen drauela Iudu guciey mun-

du orotan, eta Nazarenoén ſectaren buru *dela:*
6 Cein templearen profanatzen-ere enſeyatu içan baita, eta hatzamanic nahi vkan diagu gure Leguearen arauez iugeatu.
7 Baina ethorriric Lyſias capitainac bortcha handirequin edequi vkan diraucuc gure eſcuetaric.
8 Haren accuſaçaleac hiregana ethor litecen manaturic: beraganic eurorrec informatione eguinic iaquin ahal ditzaquec gauça guciac, ceineçaz guc hori accuſatzen baitugu.
9 Eta conſenti ceçaten Iuduec-ere, erraiten çutela, gauça hauc hala liradela.
10 Baina ihardets ceçan Paulec, Gobernadore handiac minça ledin hari keinu eguinic, Ceren baitaquit anhitz vrthe duela natione hunen iuge aicela, gogoticago neure buruäz ihardeſtén diát:
11 Ikuſſiric ecen hic eçagut ahal deçaqueala nola hamabi egun baino guehiago eztiraden, igan mincenetic Ieruſalemera, adoratzera.
12 Eta eznié templean eriden nehorequin diſputatzen ari naicela, edo gende biltzen, ez ſynagoguetan, ez hirian:
13 Eta ecin phoroga citzaqueé ni orain accuſatzen nauten gauçác.
14 Baina haur aithortzen drauät, ecē ſecta deitzen dutē bide haren arauez, hunela dudala *neure* aitén Iaincoa cerbitzatzen, ſinheſten ditudalaric Leguean eta Prophetetan ſcribatuac diraden gauça guciac.

15 *Eta*

15 *Eta* ſperança dudalaric Iaincoa baithan, içanen dela hilén reſurrectionea, hambat iuſtoena nola iniuſtoena, ceinen beguira berac-ere baitaude.
16 Halacotz pena-ere eçarten diát, conſcientiá dudan Iaincoagana eta guiçonetara trebucu gabe bethiere.
17 Eta anhitz vrtheren buruän, ethorri içan nauc neure nationera * elemoſyna eta oblatione eguitera. *Lehẽ* 11. 29
18 * Ordu hartan eriden nié purificatua templeã, ez *ordea* gendetzerequin, ezeta tumulturequin, Aſiaco Iudu batzuc. *Lehẽ* 21. 26
19 Ceinéc behar baitzutén hire aitzineã comparitu, eta ni accuſatu, baldin deus ene contra baçutén.
20 Edo hauc beróc errã beçate baldin cerbait gaichtaqueria eriden badutẽ nitan, ni conſeilluã preſentatu içan naicenean.
21 Hayén artean nengoela oihu eguin nueneco voz bakoitz haur baicen, * Hilén reſurrectioneaz ni accuſatzan naiz egun çueçaz. *Lehen* 23. 6
22 Gauça hauc ençunic, Felixec igor citzã hec berce aldi batetarano, cioela, Secta horrez cerden diligentquiago eçagutu duquedanean, Lyſias capitaina iautſi datenean, oſſoqui eçaguturẽ duquet çuen eguitecoa.
23 Eta mana ceçan Centenerbat, beguira ledin Paul eta largoan eçar ledin, eta nehor ez leçan empatcha haren eçagunetaric haren cerbitzatzetic edo harengana ioaitetic.

24 Eta cembaitrabeit egunean buruän, Felixec ethorriric Drusilla bere emaztearequĩ, cein baitzén Iudaca, erekar ceçan Paul, eta ençun ceçan hura *minçatzen* Christ baithango fedeaz.
25 Eta nola hura disputatzen baitzén iustitiáz, eta temperantiáz, eta içateco den iudicioaz, spã taturic Felixec ihardets ceçan, Oraingotz habil, eta aicinaric dudanean deithuren aut.
26 Berahala escun gainean sperança çuelaric ecen Paulec cerbait diru emanen ceraucala, larga leçançat halacotz-ere maiz erekarten çuen eta minçatzen cen harequin.
27 Eta bi vrtheac complitu ciradenean, har ceçan succeffor Felixec Porcius Festus: eta placer eguin nahiz Iuduey Felixec vtzi ceçan Paul presonér.

CAP. XXV.

2 *Sacrificadore subiranoa eta Iudu principalac Paulen contra fauore esquez egon.* 10 *Paulec bere buruä Festusen aitzinean defendatzen,* 11 *guero Cesargana appellatzen.* 13 *Festusec Agripparequin eta Bernicerequin Paullen eguitecoa aippatzen.* 24 *Cergatic eztuen Festusec Paul condemnatu.*

1 FEstus bada prouinciã sarthuric hirur egunen buruän ioan cedin Ierusalemera Cesarearic.
2 Eta compari citecen haren aitzinean Sacrificadore subiranoa eta Iuduén arteco principalenac Paulen contra, eta othoitz

eguiten ceraucaten.

3 Fauore efquez ceudela haren contra, hurá erekar leçançát Ierufalemera: celata çaizcolaric hura bidean hil leçatençat.

4 Eta Feftufec ihardets ceçan, vngui beguiratua içanen cela Paul Cefarean, eta bera farri *haraco* licela.

5 Bada çuetaric (dio) ahal ditecenac, elkarrequin iauts bitez, eta baldin cembeit hoguē guiçon haur baithan bada accufa beçate.

6 Eta hamar egun baicen hayén artean egon gaberic, iauts cedin Cefareara: eta biharamunean iarriric iudicioco alkian, mana ceçan Paul erekar ledin.

7 Hura hara ethorri cenean ingura ceçaten Ierufalemetic iautfi içan ciradē Iuduéc accufatione anhitz eta piçuric ekartē çutela Paulen contra, cein ecin phoroga baitzitzaqueizten:

8 Ihardeftē çuelaric Paulec, ecen deufetan ezluela faltatu Iuduén Leguearen contra, ez templearen contra, ez Cefaren contra.

9 Baina Feftufec atfeguin eguin nahiz Iuduey, ihardeften ceraucala Pauli, erran ceçan, Nahi aiz Ierufalemera igan *eta* han gauça hauçaz iugeatu ene aitzinean?

10 Eta erran ceçan Paulec Cefaren iudicioco alki aitzinean niagoc, non behar bainaiz iugeatu. Iuduey deufetan eztiraueat iniuriaric eguin, hic-ere vngui daquián beçala.

11 Ecen baldin gaizquiric eguin badut, edo deus herio mereci duenic accommettitu badut,

eztiát hiltzera refufatzen: baina baldin horiéc accufatzen nautenetaric deus ezpada, nehorc horiéy ecin eman nieçaqueec: Cefargana appel latzen nauc.

12 Orduan Feftufec confeilluarequin minçaturic, ihardets ceçan, Cefargana appellatu aiz? Cefargana ioanen aiz.

13 Eta cembeit egunen buruän Agrippa reguea eta Bernice iauts citecen Cefareara Feftufen falutatzera.

14 Eta anhitz egun han egonic Feftufec Regueri aippa cieçón Paulen eguitecoa, erraitē çu ela, Guiçon-bat vtzi içan duc Felixez prefonér:

15 Ceinen caufaz, ethorri nincenean Ierufalemera, compari baitzitecen Sacrificadore princi palac eta Iuduén Ancianoac, haren contra condemnatione requeritzen çutela.

16 Eta ihardetfi diraueat, eztutela Romanoéc coftuma nehorē heriotara liuratzeco, accufatzē denac*bere* accufaçaleac aitzineā dituqueeno, eta defendatzeco leku har deçaqueeno hoguenaz.

17 Bada huna ethorri ciradenean, luçamenduric batre gabe, biharamunean iudicioco alkian iarriric, mana nieçán ekar ledin guiçona.

18 Haren accufaçaleac han prefent ciradela, etzeçateán hoguenic batre ekar, nic vfte nuenaren gainean.

19 Baina queftione batzu citiztean haren contra berén fuperftitioneaz, eta edocein Iefus hilic vici licela Paulec feguratzen çuen batez.

20 Eta nic, halaco queftioneaz eguitecotan i-

çanez, erran nieçoán, eya nahi licenez Ierufalemera ioan, eta han iugea ledin gauça hauçaz.
21 Baina ceren appella baitzedin referua ledin çát Auguftoren eçagutzera, mana nieçan beguira ledin hura igor neçaqueno Cefargana.
22 Agrippac orduan erran cieçón Feftufi, Nahi niquec neurorrec-ere guiçona ençun. Eta harc, Bihar, dio, ençunen duc.
23 Bada biharamunean ethorri ciradenean Agrippa eta Bernice pompa handirequin, eta farthu ciradenean audiencián capitainequin eta hi rico gendé authoritatezcoequin: Feftufen manamenduz erekar cedin Paul.
24 Eta Feftufec dio, Regue Agrippá, eta hemen gurequin çareten guciác, badacuffaçue gui çon haur, hunez Iuduén compainia gucia minçatu içan çait hambat Ierufalemē nola hemen, heyagoraz, hunec eztuela guehiagoric vici behar.
25 Baina nic eriden dut, deus hunec eztuela eguin herio mereci duenic: badaric-ere bera Auguftogana appellatu denaz gueroz, deliberatu dut harengana igortera.
26 Huneçaz cer feguric fcriba dieçodan iaunari eztut. Halacotz ekarri vkan dut çuetara, eta principalqui hiregana, regue Agrippá, informatione eguinic cer fcriba dudançát.
27 Ecen eztela raçoinic irudi daut, prefonér baten igortea, eta haren contrataco hoguenac eztitecen notifica.

CAP. XXVI.

2 *Paulec bere vicitzeaz eta fedeaz raçoin emaiten.* 5 *Pharifeu dela erraiten.* 8 *Refurrectionea.* 18 *Bekatuén barkamendua. Penitentiá, conuertitzea, obrác.* 24 *Feftufec Paul fobera iaquinez erho ftimatzen.*

1 Grippac orduan Pauli erran cieçón, Permettitzē çaic eure buruägatic minçatzea. Or duan Paul efcua hedaturic has cedin raçoin emaiten, *ciocla,*

2 Regue Agrippá, dohatfu neure buruä eftima tzen diat ceren egun hire aitzinean ihardetfi be har baitut, Iuduez accufatzē naicē gauça guciez

3 Principalqui ceren baitaquit eçagutzen ditu- ala Iuduén artean diraden coftuma eta queftio- ne guciac: halacotz othoitz eguiten drauat, pa- tientqui ençun néçan.

4 Bada ene vicitze gaztetaffunetic eramã du- danaz den becembatean, eta ceric lehē hatfetic içan den ene nationean Ierufalemen, badaquite Iudu guciéc:

5 Lehendanic eçaguturic (baldin teftificatu nahi badutė) nola neure aitzinecoacdanic gure religioneco fecta gucizco excellentaren arauez vici içan naicen Pharifeu.

6 Eta orain Iaincoaz gure aitey eguin içan ça- yen promeffeco fperançaren caufaz, iudicioan accufaturic nago.

7 *Promes* hartara gure hamabi leinuéc ardura gau eta egun *Iaincoa* cerbitzatzén dutela hel-

duren diradela ſperança duté, cein ſperançaz (o Regue Agrippá) Iuduéc ni accuſatzen bainaute.

8 Cer? ſinhets ecin daitenetan daducaçue çuec baithan, Iaincoac hilac reſſuſcitatzen dituela?

9 Eta niçaz den becembateã irudi içan çait ecen Ieſus Nazarenoren icenaren cõtra reſiſtentia handi eguin behar nuela:

10 *Eta eguin-ere badut Ieruſalemen: eta anhitz ſaindu nic preſoindeguietan enſerratu vkã dut, Sacrificadore principaletaric bothere vkanic: eta nehorc hiltzẽ cituenean *neure* ſententiá emaiten nuen. *Lehen* 8. 3.

11 Eta ſynagoga gucietan maiz punitzen nituela bortchatzen nituen blaſphematzera: eta ſobera minthuric hayén contra, perſecutatzen nituen hiri arrotzetarano.

12 Dembora hartan * Damaſcerat-ere ioaiten nincela Sacrificadore principalén bothereare-quin eta commiſſionearequin. *Lehen* 9. 2.

13 Egunaren erdian, o Regué, bidean ikus nieçán cerutico arguibat iguzquiarena baino claroagoric, arguitzen guentuela ni eta enequin bidean ioaiten ciradenac.

14 Eta gu guciac eroriric lurrera, ençun nieçán vozbat niri minço çaitadala, eta cioſtala Hebra icoén lengoagez, Saul, Saul, cergatic ni perſecu tatzen nauc? gogor duc hiretaco akuloén contra oſtico eguitea.

15 Nic orduan erran nieçán, Nor aiz Iauna? Eta harc erran cieçadán, Ni nauc Ieſus hic per-

ſecutatzen duana.
16 Baina iaiqui adi, eta ago çutic eure oinén gainean: ecen hunegatic aguertu natzaic, ordena ençadançat miniſtre eta ikuſſi dituán eta aguerturen natzayán gaucen teſtimonio:
17 Idoquiten audalaric populu *horretaric* eta Gentiletaric, ceinetara orain igorten baihaut,
18 Irequi ditzançat hayén beguiac, conuerti ditecençát ilhumbetic arguira, eta Satanen botheretic Iaincoagana, recebi deçatençát bekatuen barkamendua, eta çorthea ſanctificatuén artean, ni baithango fedeaz.
19 Hunegatic, o Regue Agrippá, eznitzayoc deſobedient içan cerutico viſioneari.
20 Baina Damaſcen ciradeney lehenic, eta Ieruſalemen, eta Iudeaco comarca gucian *ciradeney*, guero Gentiley-ere predicatu diraueat emenda litecen eta conuerti Iaincoagana, obrác eguiten lituztelaric emenda mẽdutaco digneac.
Lehĕ 21.30 21 Cauſa hunegatic Iuduac * ni templean hatzamanic enſeyatu içan dituc ene hiltzen:
22 Baina Iaincoaren aiutaz aiutatu içanic iraũ diát egungo egunerano, teſtificatzen drauëdala hambat chipiey nola handiéy, eta deus erraiten eznuela Prophetéc eta Moyſeſec ethorteco ciradela aitzinetic erran dutén gauçaric baicen:
23 *Ecen* behar cela Chriſtec ſuffri leçan, eta hilén reſurrectioneco lehena licén, ceinec populu huni eta Gentiley arguia denuntiatu behar baitzerauen.
24 Eta gauça hauc bere defenſatan erraiten ci-

tuela Festusec ocengui erran ceçan, Çoratu aiz Paul, letretaco iaquin handiac çoratzen au.

25 Eta Paulec, Eznauc çoratzen, dio, Festus gucizco excellẽtea, baina eguiazco eta adimendu onetaco hitzac erraiten citiát.

26 Ecen baceaquizquic gauça hauc Reguec, ceinen aitzinean minço-ere bainaiz frangoqui: ceren estimatzen baitut gauça hautaric eztela deus harc eztaquianic: ecen gauça haur eztuc çokoan eguin içan.

27 O regue Agrippá, sinhesten dituc Prophetac? baceaquiat ecen sinhesten dituala.

28 Eta Agrippac erran cieçón Pauli, Hurrensu gogatzen nauc Christino eguin nadin.

29 Orduan Paulec errã ceçan, Iaincoa baithan desir niquee bay hurrensu bay choil, ez hi solament, baina ni egun ençuten nauten guciac-ere eguin cindeizten halaco, nolaco ni bainaiz, e-stecaillu hauc salbu.

30 Eta gauça hauc *harc* erran cituenean, iaiqui cedin Regue, eta Gobernadorea, eta Bernice, eta hequin iarri içan ciradenac.

31 Eta appartatu ciradenean bere artean minço ciraden, cioitela, Deus herio edo presoindegui mereci duen gauçaric eztu eguiten guiçon hunec.

32 Eta Agrippac Festusi erran cieçón, Larga ahal cieitean guiçon haur baldin appellatu içan ezpaliz Cesargana.

CAP. XXVII.

1 *Paul Romara eramaiten,* 22 *Eta harc Iaincoaren aiutaren beguira egoitera bere lagunac exhortatzen.* 25 *Fedea.* 33 *Paulec refectione hartzera compainiá incitatzen.* 35 *Eta Iaincoa gucién aitzinean regratiaturic iaten.* 41 *Vncia eta goitico gauçác defeguiten dirade eta nehor ez galtzen.*

1 ORdenatu içan cenean gu Italiarát embarcaturen guenela, eman cietzoten bay Paul bay berce presonér batzu Iulio deitzen cen Centener Augustoren bandaco bati.

2. *Cor.* 11. 25.

2 *Eta iganic Adramytteco vnci batetara, Asiaco comarquetara ioaitera parti guentecen, eta gurequin cen Aristarche Macedo Thessaloniceanoa.

3 Eta ondoco egunean arriua guentecen Sidonera, eta Iulioc humanoqui Paul tractaturic, permetti ceçan adisquidetarat ioanic, heçaz tracta ledin.

4 Guero handic partituric Cypre beherera io gueneçan, ceren haice contreac baitziraden.

5 Eta Ciliciaren eta Pamphyliaren aurkan den itsassora iraganic, ethor guentecen Myra Lyciaco hirira.

6 Eta han Centenerac eridenic Alexandriaco vnci Italiarát ioaiten cen-bat, hartara sar eraci guençan.

7 Eta anhitz egunez baratch ioaiten guenela, eta nequez Gnidaco aurkara helduric, haiceac

permettitzen etzeraucularic, iragan guentecen Creta beherera Salmonen aurkán.

8 Eta nequez hura iragaiten guenduela, ethor guentecen Portu-ederrac deitzen den leku batetara, ceinen aldean baitzén Laſeaco hiria.

9 Eta ceren anhitz dembora iragã baitzén, eta ia vrean ioaitea perilós, ceren ia barura-ere iragan baitzén, conſeillatzen cituen Paulec,

10 Cioſtela, Guiçonác, badacuſſat ecen itſaſſoan ioaitea ez ſolament cargaren eta vnciaren, baina gure vicién-ere peril eta calte hãdirequin içanen dela.

11 Baina Centenerac ſinheſtenago çuen gobernaçalea eta pilotua, ecen ez Paulec erraiten cituen gauçác.

12 Eta ceren portua ezpaitzen leku onean neguären iragaiteco, guehiagoac opinionetaco ciraden hãdic-ere partitzera, neholere Phenicera arriua ahal litezquenez, han neguären iragaiteco, cein baita Africaco eta Choroco haiceari dagocan Cretaco portubat.

13 Orduan egu-erdi haicea emequi altchatzen haſſiric, bere intentionearen complimenduan ciradela vſtez, partituric, coſtabazterca ceçaten aldetſuaz Creta.

14 Baina handic ſarriſco altcha cedin harenganaco aldetic haice tempeſtateçu Euroclydon deitzen den-bat.

15 Eta vncia haiceaz eraman içan cenean, hala non contra ecin ioan baitzaiten, *haiceari vncia* abandonnaturic eramaiten guenén.

16 Eta Clauda deitzen den iſlato baten behe-
rera iragan guenenean, nequez batelaren iabe
içan ahal guenen.

17 Hura tiraturic marineréc remedio guciac
bilhatzen cituztén, vncia beheretic herſturic:
eta Syrtera eror beldurrez, velác erautſiric, bera-
hala eramaiten ciraden.

18 Eta ceren tempeſtate hãdiz tormentatzen
baiquenén biharamuneã egoizte eguin ceçatē.

19 Guero hereneco egunean gueuroc gure eſ-
cuz vncico apparaillua egotz gueneçan.

20 Eta nola ez iguzquiric ez içarric anhitz e-
gunez ezpaitzequigun aguer, eta tempeſtate
handiac hertſen baiquentuen guehiagoric ſalua
ahal guētezquelaco ſperãça gucia gal gueneçã.

21 Baina dembora lucez ian gaberic egon içan
ciradenean, orduan çutic Paulec hayén artean,
erran ceçã, O guiçonác, behar çatequeen ni ſin-
hetſiric Cretatic ezquinén partitu, eta ihes e-
guin peril eta calte huni.

22 Baina orain exhortatzen çaituztét çareten
bihotz onetaco, ecē çuetaric baten-ere galtze-
ric ezta içanen, vnciarenic baicen.

23 Ecen preſentatu içan da ene aitzinean gau
hunetan Iaincoaren Ainguerua, * ceinena bai-
naiz ni, eta cein cerbitzatzen baitut,

*ceinena, Iaincoarena.

24 Cioſtala, Paul, eztuala beldurric, Ceſari pre-
ſentatu behar atzayó: eta horrá, emã drauzquic
Iaincoac hirequin vncian diraden guciac.

25 Hunetacotz bihotz on auçue, guiçonác: e-
cen ſinheſten dut Iaincoa, nola niri erran içan

baitzait hala içanen dela.
26 Baina cembeit iſlatara egotzi behar gara.
27 Bada hamalaurgarren gauä ethor cedinean, hara huna erabilten guenela *itſas* Adriaticoan, gauären erditſuan, eſtima ceçaten marineréc, ecen hurbiltzen litzeyela cembeit comarca.
28 Baina plomua hundarrera egotziric, eriden ceçaten hoguey braça, eta handic appurbat guibeleraturic, eta berriz plomua hundarrera egotziric, eriden ceçaten hamaborz braça.
29 Eta beldurrez leku gaitzetara eror litecen laur angura vnci guibeletic egotziric, deſiratzen çutén eguna ethor ledin.
30 Eta marinerac vncitic ihes eguin nahiz çabiltzala, batela itſaſſora erautſiric, aleguia hec angurác vnci aitzinetic hedaturen.
31 Erran ciecén Paulec Centenerari eta gendarmeſey, Baldin hauc vncian ezpadaude, çuec ecin ſalua çaitezquete.
32 Orduan gendarmeſéc ebaqui citzaten batelarē kordác, eta vtzi ceçatē beherera erortera.
33 Eta arguiaren gainera exhortatzen cituen Paulec guciac, ian leçaten, cioela, Egun haur da hamalaurgarrena, baruric beha çaudetela *eta* deus hartu eztuçuela.
34 Hunegatic exhortatzen çaituztet har deçaçuen iatera: ceren haur çuen emparatzeari appertenitzen baitzayó: ecen çuetaric baten-ere burutic bilobat ezta galduren.
35 Eta gauça hauc erranic, eta oguia harturic gratiác rēda cietzón Iaincoari gucién aitzinean:

eta hautſiric, has cedin iaten.

36 Eta guciéc bihotz harturic, har ceçaten hecere iateco.

37 Eta baguinén arima guciac vnciã, ber-ehun *eta* hiruroguey *eta* hamaſſey.

38 Eta viandaz reſſaſiaturic, arind ceçaten vncia, ogui-bihia itſaſſora egoizten lutela.

39 Eta eguna ethorri cenean, herria etzeçaten eçagut: baina portu itſas adar çuen bati ohart cequizquión, hartara, eguin albalute, vncia egotzi aiher ciraden.

40 Eta angurác altchaturic itſaſſoari *vncia* abandonna cieçoten, gobernaillén iunctaduracere lachaturic, eta haiceari vela altchaturic, tiratzen ari ciraden coſtara.

41 Baina eroriric bi *vr* laſterrec encõtru eguiten çuten leku batetara, trebuca cequién vncia: eta vnci aitzinea landaturic tinc cegoen: eta vnci guibela hauſten cen baguén botherez.

42 Orduan gendarmeſén conſeillua cen preſonerén hiltzera, beldurrez cembeit igueri ſaluaturic itzur ledin.

43 Baina Centenerac Paul emparatu nahiz, harçara citzan conſeillu hartaric, eta mana ceçan igueri ahal laiditenac, bere buruäc egotziric lehenic, lurrera empara litecen:

44 Eta berceac, batzu taula gainetan, batzu vnci *çapoetan*: eta halatan eguin cedin guciac ſalburic empara baitzitecen lurrera.

CAP. XXVIII.

3 Paul viperabat efcutic lotzen. 7 Malteco iflein Publiufen aita eta beréé eriric Paulec fendatzen: 13 Eta Puzolen fideletaric batzu erideiten. 14 Paul Romara arriuatzen. 16 Haren libertatea 17 Ceregatic hara eraman içan den. 23 Han Iaincoaren refumá denuntiatzen. 28 Saluamendua Gentiley igorri. 39 Bi vrthe Paul Roman egon.

1 Ta falburic emparatu ciradenean, eçagut ceçaten orduan ecen iflá Malte deitzen cela.
2 Eta Barbaroéc humanitate handi eguin cieçagutén: ecen fua vizturic recebi guençaten gu guciac, gaineancen çaicun vriagatic, eta hotzagatic.
3 Bildu çuenean bada Paulec cembeit firmendu appur, eta eçarri cituenẽ fura, viperabat beroaren caufaz ilkiric lot cequión efcutic.
4 Eta ikuffi vkan çutenean Barbaroéc dilindoca beftiá haren efcutic, elkarri ciotfaten, Falta gabe guiçon haur guicerhaile da, cein itfaffotic, emparaturic mẽdequioac ezpaitu permettitzen vici den.
5 Baina harc beftiá fura iharroffiric etzeçan minic har.
6 Eta hec beha ceuden noiz hant leiten, edo fubitoqui hilic eror leiten: baina luçaqui beha egon içan ciradenean, eta çacuffatenean calteric batre etzayola ethorten, propofa cambiaturic erraiten çutén, Iainco cela hura.
7 Eta ciraden leku hartan iflaco principal Publio deitzẽ cenaren poffeffioneac, ceinec gu re-

cebituric, hirur egunez benignoqui logea baiquençan.

8 Eta guertha cedin Publioren aita baitzatzan helgaitzéc eta ſabeldarçunac çaducatela: hura baithara Paul ſar cedin, eta othoitz eguinic, eta eſcuac haren gainean eçarriric ſenda ceçan.

9 Bada haur eguin eta, iſlaco berce eritaſſunic çutenac-ere ethorten ciraden eta ſendatzen.

10 Hec-ere ohore handi eguin cieçagutén, eta embarcatzeracoã behar cenaz forni guẽçaten.

11 Eta hirur hilebetheren buruän embarca guentecen Alexandriaco vnci iſlán neguä iragan çuen batetan, ceinec baitzituen enſeignatzat Caſtor eta Pollux.

12 Eta Syracuſara arriuaturic, *han* egon guentecen hirur egun.

13 Handic inguru eguinic arriua guentecen Rhegera: eta egun-baten buruän egu-erdi haicea iaiquiric, bigarren egunean ethor guentecen Puzolera:

14 Han anayeac eridenic, othoiztu içan guenén egoitera hequin çazpi egun: eta hala ethor guentecen Romara.

15 Hãdic anayeac gure berriac ençunic bidera ilki cequizquigun Appioren merkaturano, eta Hirur botiguetarano: hec ikuſſi cituenean Paulec, Iaincoari eſquerrac rendaturic courage har ceçan.

16 Eta ethorri içan guenenean Romara, Centenerac emã cietzón capitain generalari preſonerac: baina permetti cequión Pauli bere gain egoi-

egoitera, hura beguiratzen çuen gendarmesarequin.

17 Hirur egunen buruän dei citzã Paulec Iudu principalac: eta bildu ciradenean erran ciecén, Guiçõ anayeác, nic deus eguin ezpadut-ere populuaren contra edo aitén costumén contra, Iesusalemẽ presonér eguin içanic liuratu içan naiz Romanoén escuetara:

18 Ceinéc examinatu nẽdutenean largatu nahi vkan bainendutén, ceren heriotaco hoguenic batre nitan etzén.

19 Baina Iuduac cõtrastatzen ciradenaren gainean, ecin bercez Cesargana appellatu içã naiz: ez neure nationea cerçaz accusa deçadan dudalacotz.

20 Causa hunegatic bada deithu çaituztet, ikus cinçatedan eta minça nenguiçuençát: ecen Israeleco sperançaren causaz cadena hunez inguratua nago.

21 Eta hec erran cieçoten, Guc ez letraric recebitu diagu hiçaz Iudeatic: ez ethorriric anayetaric nehorc denuntiatu dic edo erran deus hiçaz gaizquiric.

22 Baina nahi diagu hireganic ençun cer irudi ceyán: ecen secta horrez den becembatean, baceaquiagu ecen leku gucietan nehor contrastatzen çayola.

23 Eta assignatu vkan ceraucatenean eguna, ethor citecen harengana ostatura anhitz: eta testificationerequin declaratzẽ cerauen Iaincoaren resumá, eta eracusten cerauztén Iesusez di-

raden gauçác, hambat Moyſeſen Leguetic nola Prophetetaric goicetic arratſerano.

24 Eta batzuc ſinheſten cituztén erraiten ciraden gauçác, baina bercéc etzituzten ſinheſten.

25 Eta elkarren artean accord etziradenaren gainean, parti citecen, Paulec hitz haur errã eta, Segurqui vngui Spiritu ſaindua minçatu içan çaye Eſaias prophetáz gure Aitey,

Eſa. 6. 9. *mat* 13. 14 *marc.* 4. 12 *luc.* 8. 10. *ioan* 12. 40 *rom.* 11. 8.

26 Cioela, * Habil populu horrẽgana, eta errac, Ençutez ençunen duçue eta eztuçue adituren: eta dacuſſaçuela ikuſſiren duçue eta etzaizquiote oharturen.

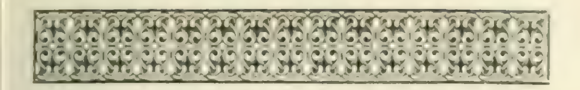
27 Ecen guicendu da populu hunen bihotza, eta beharriez gothorqui ençun vkan duté, eta bere beguiac ertſi vkã dituzté: beguiéz ikus, eta beharriez ençun, eta bihotzez adi *ez*teçatẽçát, eta conuerti *ez*titecen, eta ſenda *ez*titzadan.

28 Iaquiçue bada çuec ecẽ Gẽtiley igorri içan çayela ſaluagarri haur, eta hec ençunen dutela.

29 Eta gauça hauc erran cituenean, ilki citecen Iuduac, bere artean diſputa handi çutela.

30 Baina egon cedin Paul bi vrthe complituric bere oſtatu alocatuan: eta recebitzen cituen harengana ethorten ciraden guciac:

31 Predicatzen çuela Iaincoaren reſumá, eta iracaſtẽ cituela Ieſus Chriſt Iaunaz diradẽ gauçác, minçatzeco hardieça gucirequin, nehorc empatchuric eguin gabe.

S· PAVL APOSTO-
LVAREN ROMANOE-
TARATCO EPISTOLA.

CAP. I.

1 Euangelioa Apoſtolu içatera Paul deithu. 3 *Chriſt.* 8 *Romanoen fedea.* 11, 14 *Guciatura cerdan Paul.* 16 *Euangelioa.* 18 *Iaincoaren hira Infidelitatearen gainean.* 21 *Guiçonen Iaincoaganaco ingrat içatea.* 23 *Idolatria.* 24 *Iaincoaren eguiaren menoſpreçatzalen punitionea.* 26 *Iaincoaz abandonnatu içan diradenen fructuac.*

1 PAVLEC Ieſus Chriſten cerbitzariac Apoſtolu içatera deithuac, * Iaincoaren Euãgelioaren *predicatzeco* bereciac. *Act.* 13. 1.

2 (*Cein lehendanic bere Prophetéz Scriptura ſainduetan *Iaincoac* promettatu vkan baitzuen) *Cein, *Euangelio.*

3 Bere Seme haraguiaz den becembatean Dauid-en hacitic eguinaz,

4 Sanctificationetaco Spirituaz den becembatean hiletarico reſuſcitatzez Iaincoaren Seme botheretſuqui declaratuaz, Ieſus Chriſt gure Iaunaz:

5 Ceinaganic recebitu baitugu gratia eta Apoſtolutaſſuna fedea obedi dadinçát, Gẽtil guciac

baithan haren icenean:

*Ceinén, Gentilen.

6 *Ceinén artean çuec-ere deithu içan baitzarete Iesus Christgana.

7 Roman çareten guciey, Iaincoarē onhetsiey, saindu içatera deithuey: Gracia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic, eta Iesus Christ Iaunaganic.

8 Lehenic behinçát esquer draucat neure Iaincoari Iesus Christez çuen guciocgatic, ceren çuen fedea famatzen baita mundu orotan.

9 Ecen Iaincoa dut testimonio (cein cerbitzatzen baitut neure spirituan bere Semearen Euangelioan) ecen paussu gabe çueçaz memorio eguiten dudala:

1. Thess. 3. 10.

10 *Bethiere neure orationetan othoitz eguinez, baldin cerbait maneraz noizpait-ere bide moldezcoric eman badaquit Iaincoaren vorondatez, çuetara ethor nadin.

Ber. 15.23 1.thes. 2.17

11* Ecen çuen ikusteco desir handia dut, cembeit dohain spirituál parti dieçaçuedãçát, çuen confirmatzeco:

12 Erran nahi dut, çuen eta ene elkarrequilaco fedeaz consola nadinçát.

13 Eztut bada nahi ignora deçaçuen, anayeác, ecen anhitzetan çuetara ethortera deliberatu

Ber. 15.22.

dudala (*baina empatchatu içan naiz oraindrano) cembeit fructu nuençát çuetan-ere, berce Gentiletan-ere beçala.

14 Çordun naiz hambat Grecoetara nola Barbaroetara, hambat çuhurretara nola ignorantetara.

15 Bada, nitan den becembatean preſt naiz çuey Roman çaretenoy-ere euangelizatzera.

16 Ecen eznaiz ahalque Chriſten Euãgelioaz: ceren Iaincoaren botherea baita, ſinheſtẽ duen guciaren ſaluamendutan, Iuduaren lehenic eta guero Grecoaren.

17 Ecen Iaincoaren iuſtitiá hartan eracuſten da fedetic federa: *ſcribatua den beçala, Iuſtoa fedez vicico da.

Habac. 2. 4 *gal.* 3. 12. *hebr.* 10. 38

18 Ecen Iaincoaren hirá claroqui eracuſten da cerutic, eguiá iniuſtitiatan daducaten guiçonén infidelitate eta iniuſtitia ororen contra:

19 Ceren Iaincoaz eçagut ahal daitena manifeſt baita hetan: ecen Iaincoac hæy manifeſtatu vkan draue.

20 Ecen haren gauça inuiſibleac (hala nola haren bothere eternala eta diuinitatea) munduaren creationetic ikuſten dirade, gauça creatu hautaric conſideratzen diradenean: excuſa gabe diradençát.

21 Ceren Iaincoa eçagutu vkan dutenarẽ gainean, ezpaitute Iainco beçala glorificatu, ez regratiatu: baina vano eguin içan dirade bere diſcurſuetan, eta hayén bihotz adimendu gabea ilhumbez bethe içan da.

22 Bere buruäc çuhur eguitẽ cituztelaric erho eguin içan dirade.

Sap. 12. 24

23 *Ecen cambiatu vkan duté Iainco incorruptiblearen gloriá, guiçon corruptiblearen imaginatara, eta hegaztinén, eta laur oinetaco beſtién, eta herreſtez ebilten diradenén *imagi-*

natara.

24 Halacotz Iaincoac-ere abandonnatu vkan ditu hec berén bihotzetaco guthicietara, ſatſutaſſunera, bere gorputz propriey itſuſgoa eguitera elkarren artean:

25 Nola Iaincoaren eguiá gueçurretara cambiatu vkã baituté, eta adoratu baitituzté eta cerbitzatu creaturác, vtziric Creaçalea cein baita eternalqui benedicatua, Amen.

26 Halacotz bada abandõnatu vkan ditu Iaincoac itſuſgoataco affectionetara: ecen hayén emaztec-ere cambiatu vkan duté vſança naturala natura contra denera:

27 Eta halaber arrac-ere, vtziric emaztén vſança naturala, berotu içan dirade bere guthicián bata berceagana, arrac arrarequin infamiataco gauçác eguiten cituztela, eta berac baithan recebitzen lutela bere hoguenaren recompenſa behar cen beçalacoa.

28 Eta nola ezpaituté conturic eguin Iaincoaren eçagutzetan eduquitera: *hala* abandonnatu vkan ditu Iaincoac iugemendu guciren falta den ſpiritu batetara: bide eztiraden gaucén eguitera:

29 Iniuſtitia guciaz betheac, paillardiçaz, gaichtaqueriaz, auaritiaz, malitiaz: inuidiaz betheac, guicerhaitecaz, guduz, enganioz, conditione gaichtoz:

30 Rapportari, gaitzerraile, Iaincoaren gaitzeſle, iniuriaçale, vrgulutſu, vantari, gaitz-erideile, aitamén deſobedient:

31 Adimēdu gabe, pactoén hautſle, affectione natural gabe, appacega ecin daitezquen beçalaco, miſericordia gabe.
32 Ceinéc Iaincoaren çucena eçagutu badutecre (nola halaco gauçác eguiten dituztenéc, herio mereci dutén) eztituzté eguiten ſolament, baina are *halacoric* eguiten dutenac fauoratzen dituzté.

CAP. II.

1 *Iaincoaren iugemēdua hypocriten gainean.* 4 *Iaincoaren benignitatea.* 6 *Obren arauez bathbederari rendaturen.* 11 *Iaincoa baithan perſonen acceptionerie ezta.* 13 *Iuduac eta Gentilac cergatic reprehenditzen diraden.* 17 *Iuduén orgulua.* 25 *Circoncifionea.* 26 *Preputioa.*

1 Alacotz excuſa gabe aiz o guiçoná, nor-ere baitaiz *berceac* iugeatzē dituana: * ecen hunez beraz ceren iugeatzē baituc bercea, eure buruä condemnatzē duc: ikuſſiric ecen iugeatzen ari aicenorrec, gauça bérac eguiten dituála.

Matt. 7. 1. 1. *cor.* 4. 5.

2 Eta badaquigu ecen Iaincoaren iugemendua eguiaren araura dela balaco gauçác eguiten dituztenén gainean.
3 Eta vſte duc, o guiçon halaco gauçac eguiten dituztenac iugeatzen dituaná, eta *eurorrec* hec eguiten, ecen hi itzuriren atzayola Iaincoaren

iugemenduari?

2. Pier. 3. 15.

4 Ala haren benignitatearen * eta patientiaren eta iguriquite lucearen abraſtaſſuna menoſpreciatzen duc: eçagutzen eztualaric ecen Iaincoaren benignitateac emendamendutara deitzen auëla?

Iacq. 5. 3.

5 Baina eure gogortaſſunaren eta bihotz vrriquimendu gabearen araura, * hiraz theſaur eguiten draucac eure buruäri hiraren eta Iaincoaren iugemendu iuſtoaren declarationeco egunecotzat.

Pſal. 62. 12 mat. 16. 27 apoc. 22. 12

6 * Ceinec rendaturen baitrauca, batbederari *ceini* bere obrén araura:

7 Hala nola, vngui eguitezco irauterequin gloria eta ohore eta immortalitate bilhatzen duteney, vicitze eternala:

8 Baina reuoltari diradeney, eta eguiari behatzen etzaizconey, baina iniuſtitia obeditzen duteney, *rendaturen çaye* indignatione eta hira.

9 Tribulatione eta herſtura gaichtaqueria eguiten duen guiçon guciaren arimaren gainera, Iuduarenera lehenic, guero Grecoarenera-ere.

10 Baina gloria eta ohore eta baque vngui eguitẽ duen guciari, Iuduari lehenic, guero Grecoari-ere.

Deu. 10. 17 2. chro. 19. 7. iob. 34. 19. ſap. 6. 8. eccl. 35. 16. act. 10. 34. gal. 2. 6. ephe. 6. 9. coloſſ. 3. 25. 1. pier. 1. 17

11 *Ecen ezta perſonén acceptioneric Iaincoa baithan.

12 Ecen Leguea gabe bekatu eguin duten guciac, Leguea gabe galduren-ere dirade: eta Leguean bekatu eguin duten guciac, Legueaz iugeaturen dirade.

13 (Ecen eztirade Leguea ençuten dutenac iusto Iaincoa baithan: baina Leguea eguiten dutenac iustificaturen dirade.

14 Ecen ikussiric ecen Gentilée Leguea eztutelaric, naturalqui Legueari dagozcan gauçác eguiten dituztela, hec Leguea eztutelaric, bere buruençát berac dirade Legue:

15 Ceinéc eracusten baituté Leguearen obrá scribatua bere bihotzetan, berén conscientiác halaber testimoniage rendatzen drauelaric, eta hayén pensamenduéc elkar accusatzen dutelaric, edo excusatzen-ere.)

16 Iaincoac guiçonén secretuac iugeaturen dituen eguneau, ene Euangelioaren araura, Iesus Christez.

17 Huná, hi icen goiticoz deitzen aiz Iudu, eta reposatzen aiz Leguean, eta gloriatzen aiz Iainco *Iaunean.*

18 Eta eçagutzen duc *haren* vorondatea, eta badaquic contrario denaren beretzen, Legueaz instruitu içanic.

19 Eta fida aiz itsuén guidari aicela, ilhumbean *diradenén* argui,

20 Ignorantén instruiçale, haourrén iracasle, ceren baituc eçagutzearen eta eguiaren formá Leguean.

21 Hic bada bercea iracasten duanorrec, eure buruä eztuc iracasten: predicatzen baituc eztela ebatsi behar, ebaisten duc:

22 Erraiten baituc eztela adulterioric iauqui behar, adulterio iauquiten duc: idolác abomi-

nationetan baitadutzac, *eurorrec* facrilegio eguiten duc.

23 Eta Leguean gloriatzen baitaiz, Leguea hautfiz Iaincoa defohoratzen duc.

24 Ecen Iaincoaren icena çuen caufaz blafphematzē da Gentilén arteã: * fcribatua den beçala.

Efa. 52. 5. *ezech.* 36. 23.

25 Ecen eguia duc, circõcifionea probetchable dela, baldin Leguea beguira badeçac: baina baldin Leguearen hautfle bahaiz, hire circoncifionea preputio bilhatzen duc.

26 Bada baldin preputioac Leguearen ordenãçác beguira baditza, haren preputioa ezta circoncifionetan eftimaturen?

27 Eta naturaz den preputioac baldin Leguea beguira badeça, ezau iugeaturen hi, letraz eta circoncifionez Leguearen hautfle aicenor?

28 Ecen ezta hura Iudu, gainetic dena: ezeta gainetic haraguian eguiten dena circoncifione.

29 Baina hura *da* Iudu, barnetic dena: eta circoncifionea *da*, bihotzetic dena, fpirituan ez letrán: cein *Iuduren* laudorioa *ezpaitatorque* guiçonetaric baina Iaincoaganic.

CAP. III.

1 *Iuduaren eta Gentilaren differentiá.* 9, 22 *Guciac bekatore.* 20 *Legueco obréc nehor ez iuftificatzen, Legueac bekatua eçagut eraciten.* 23 *Chriftez iuftificatzen.* 24 *Bekatuén barkamendua. Fedea.* 27 *Fedez iuftificatzen Leguea gabe.* 28 *Iaincoa Iuduén eta Gentilen Iainco.*

1 CEric da bada Iuduaren abantailla, edo ceric *da* circoncifionearen probetchua?
2 Handia manera orotara: eta gucién gainetic ceren Iaincoaren declarationeac cargutan eman baitzaizte.
3 Ecē cer *da* baldin batzuc finhetfi ezpadute? *ala hayén incredulitateac Iaincoaren fedea ezdeufturen du?
4 Guertha eztadila: aitzitic * biz Iaincoa eguiati, *eta guiçon gucia gueçurti, fcribatua den beçala, *Eure hitzetan iufto eriden adinçát, eta hiçaz iugemendu eguiten deneā garaita duançát.
5 Eta baldin gure iniuftitiác Iaincoarē iuftitiá lauda eraciten badu, cer erranen dugu? ala iniufto da Iaincoa punitzen duenean? (guiçon beçala minço naiz)
6 Guertha eztadila: bercela, nola iugeaturen du Iaincoac mundua?
7 Ecen baldin Iaincoaren eguiá abundofago bada ene gueçurraz haren gloriatan, cergatic ni goitiric bekatore beçala condemnatzen naiz?
8 Eta (guçaz gaizqui minço diraden beçala, eta batzuc guc erraiten dugula dioiten beçala) ceren eztugu gaizqui eguiten, vnguia ethor dadinçát? ceinén damnationea iufto baita.
9 Cer bada? excellentago gara? Eceinere maneraz: * ecen aitzinetic raçoinac emanic eracutfi dugu, ecen guiciac hambat Iuduac nola Grecoac, bekatuaren azpian diradela.
10 Scribatua den beçala, * Ezta iuftoric, ezeta

Berriz 9. 6
2. *tim.* 2. 13
Ioan. 3. 13.
Pfal. 116. 11.
Pfal. 51. 4.
Gal. 3. 22.
Pfal. 14. 1. *eta* 53. 3.

bakoitzic.

11 Ezta aditzen duenic ezta Iaincoa bilhatzē duenic.

12 Guciac aldaratu içan dirade, eta guciac elkarrequin inutil eguin içan dirade: ezta ontaſſunic eguiten duenic, ez batetarano.

Pſal. 5. 10. 13*Sepulchre irequibat *da* hayén eztarria: bere *Pſal.* 140. 3 mihiéz enganiotara vſatu vkan duté: * ſugue aſpic-aren poçoina *da* hayén ezpainetan.

Pſal. 10. 7. 14*Hayén ahoa maledictionez eta karminduraz bethea da.

Pſal. 59. 15* Arin *dirade* hayén oinac odol iſſurtera.

16 Deſtructione eta miſeria hayén bidetan.

17 Eta bide baquezcoa eztute eçagutu vkan.

Pſal. 36. 1. 18* Ezta Iaincoaren beldurra hayen beguién aitzinean.

19 Eta badaquigu ecen cerere Legueac erraiten baitu, Leguean diradeney erraiten drauela: aho gucia boça dadinçát, eta mundu gucia hoguendun dençát Iaincoaren aitzinean.

20 Hunegatic Leguearen obréz ezta iuſtificaturen haraguiric batre haren aitzinean: ecen Legueaz da bekatuaren eçagutzea.

21 Baina orain Leguea gabe Iaincoaren iuſtitiá manifeſtatu içan da, Leguearen eta Prophetén teſtimoniagea duela.

22 Bada Iaincoaren iuſtitiá, Ieſus Chriſten fedez ſinheſten duten gucietara eta gucién gainera: ecen ezta differentiaric batre: ikuſſiric ecen guciéc bekatu eguin dutela, eta Iaincoaren gloriaren falta diradela.

23 Eta iuſtificatzen dirade dohainic haren gratiaz, Ieſus Chriſt*Iaunean* eguin içan den redemptioneaz:

24 Cein ordenatu baitu Iaincoac fedeazco appacegagarri haren odolean, bere iuſtitiaren declaratzeco, aitzineco bekatuén barkamenduagatic, Iaincoaren patientiáz:

25 *Diot* bere iuſtitiaren declaratzeco dembora hunetan: bera iuſto dencát, eta Ieſuſen fedeco denaren iuſtificaçale.

26 Non da beraz vantationea? iraitzi içan da. Cein leguez? obrenaz? Ez: baina fedearen legueaz.

27 Concluditzen dugu beraz, fedez iuſtificatzen dela guiçona Leguearen obrác gabe.

28 Ala Iuduén ber *da* Iaincoa? ala ez Gentilenere? guerthuqui Gentilen-ere.

29 Ecen bat *da* Iaincoa, ceinec iuſtificaturen baitu circoncifionea fedetic, eta preputioa fedeaz.

30 Leguea bada ez deus bilhatzen dugu fedeaz? Guertha eztadila: aitzitic Leguea confirmatzen dugu.

CAP. IIII.

3 *Abraham fedez iuſtificatu.* 4 *Obrác.* 5 *Fedea* 6 *Guiçonaren dohain-ontaſſuna.* 9 *Circoncifionea.* 11 *Abraham. ſinheſten dutenén aita.* 15 *Legueac hirá engendratzen.* 18 *Abrahamen fedea.* 25 *Chriſtē herioa eta reſurrectionea.*

1 CEr beraz erranen dugu gure aita Abrahamec eriden duela haraguiaren arauez?
2 Ecē baldin Abraham obréz iuſtificatu içã bada, badu cer çaz gloria dadin, baina ez Iaincoa baithan.

Geneſ. 15.3 *gal.* 3. 6. *iacq.* 2. 23.

3 Baina cer dio Scripturác? * Sinhetſi vkan du Abrahamec Iaincoa, eta imputatu içan çayó iuſtitiatara.
4 Baina obratzē duenari alocairua etzayó gratiatan contatzen baina hartzetan:
5 Ordea obratzē eztuenari, baina gaichtoa iuſtificatzen duena baithan ſinheſten duenari, bere fedea iuſtitiatan contatzen çayó.
6 Nola Dauidec-ere declaratzē baitu Iaincoac obrác gabe iuſtitiá imputatzen draucan guiçonaren dohain-ontaſſuna, *dioela,*

Pſal. 32. 1.

7*Dohatſu *dirade* ceinén iniquitateac quittatu içan baitirade eta ceinén bekatuac eſtali içan baitirade.
8 Dohatſu *da* Iaunac bekatua imputatu eztrauqueon guiçona.
9 Bada dohain-ontaſſun haur, circoncifionean *da ſolament* ala *bay* preputioan-ere? Ecen erraiten dugu imputatu içan çayola Abrahami fedea iuſtitiatan.
10 Nola bada imputatu içan çayo? circoncifionean cela, ala preputioan? ez circoncifionean, baina preputioan.

Gen. 17. 11
** cein fede.*

11 *Guero recebi ceçan circoncifionearen ſeignalea, fedearen iuſtitiataco cigulutan * cein bai-

tzen preputioan: preputioan diradela ſinheſten duten gucién aita licençát, hæy-ere iuſtitiá imputa lequiençát:

12 Eta circonſionearen aita, *erran nahi da*, ez circoncifionecoén ſolament, baina gure aita Abrahamen fede preputioan çuenaren hatzari darreizconen-ere.

13 Ecen promeſſa etzayó Legueaz *heldu içan* Abrahami, edo haren haciari, munduaren heredero içateco, baina fedeazco iuſtitiáz.

14 Ecen baldin Leguetic *diradenac*, heredero badirade ezdeus bilhatu da fedea, eta iraungui da promeſſa.

15 Cerē Legueac hirá engendratzē baitu: ecē non ezpaita legueric, han ezta tranſgreſſioneric

16 Harren fedez *da heretagea*, gratiaz dençát, promeſſa haci guciarē fermu dençát: ez Leguetic *den haciaren* ſolament, baina Abrahamen fedetic denaren-ere, cein baita gure gución aita,

17 (Scribatua den beçala, *Anhitz nationeren aita ordenatu vkan aut) Iaincoaren aitzinean, cein ſinhetſi vkan baitu: ceinec hiley vicitze emaiten baitraue, eta deitzen baititu eztiraden gauçác balirade beçala.

Gen. 17. 4.

18 *Ceinec ſperançaren contra ſperançaz ſinhets baitzeçan, anhitz nationeren aita içanen cela: erran içan çayonaren araura, *Hala içanen duc hire hacia.

Ceinec. Abrahamec.

Gen. 15. 6.

19 Eta fedean flaccu ez içanez, etzeçan behá bere gorputz ia hilera, ehun vrtheren inguruä baçuen-ere: ezeta Sararen vmunci ia hilera.

20 Eta Iaincoaren promeſſaren gainean etzeçan duda incredulitatez: baina fortifica cedin fedez Iaincoari gloria emanic:
21 Eta frãgoqui ſeguraturic, ecen *hari* promes eguin ceraucana, botheretſu cela eguiteco-ere.
22 Halacotz *haur*-ere iuſtitiatan imputatu içan çayo.
23 Eta ezta ſcribatu içan harengatic ſolament, ecen *haur* iuſtitiatan imputatu içan çayola:
24 Baina guregatic-ere, ceini imputaturen baitzaicu, Ieſus gure Iauna hiletaric reſuſcitatu duena baithan ſinheſten dugunoy,
25 Cein *heriotara* liuratu içan baita gure bekatuacgatic, eta reſuſcitatu gure iuſtificationeagatic.

CAP. V.

1 *Fedea. Baquea.* 2 *Gratiá. Gloriá.* 4 *Patientiá. Experientiá.* 5 *Sperançá. Iaincoaren amorioa.* 12 *Adam eta Chriſt.* 14, 17 *Herioaren eta vicitzearen regnatzea.* 18 *Gure iuſtificationea.* 21 *Bekatuaren eta Gratiaren regnatzea.*

1 IVſtificaturic bada Fedez, dugu baque Iaincoa baithara Ieſus Chriſt gure Iaunaz.
2 * Ceinez are vkan baitugu ſartze haur fedez gratia hunetara, ceinetan fermu baicaude, eta gloriatzẽ baicara Iaincoaren gloriaren ſperançán.

Epheſ. 2.18

3 Eta ez *haur* ſolament, baina are * gloriatzen gara tribulationetan, daquigularic ecen tribulationeac patientia ekarten duela.

Iacq. 1. 3.

4 Eta

4 Eta patientiác experientia, eta experientiác ſperançá.

5 Eta ſperançác eztu confunditzen, ceren Iaincoaren amorioa eraitſia baita gure bihotzetã eman içan çaicun Spiritu ſainduaz.

6 Ecen Chriſt, oraino indar gabe guinela, bere demborán infidelacgatic hil içan da.

7 Ecen miraz iuſtoagatic nehor hiltzẽ da: baina aguian norbeit ventura leite cembeit vnguieguilegatic hiltzera.

8 Baina certificatzẽ du bere charitatea gu baithara Iaincoac, cerẽ oraino bekatutara abãdonatuac guinela, *Chriſt guregatic hil içan baita.

Heb. 9. 15. 1.*pier*.3.18

9 Anhitzez areago beraz orain haren odolaz iuſtificaturic, harçaz ſalbu içanen gara hiratic.

10 Ecen baldin etſay guinela reconciliatu içan bagara Iaincoagana haren Semearen herioaz, anhitzez areago reconciliaturic ſaluaturen gara haren viciaz.

11 Eta ez haur ſolament baina gloriatzen-ere bagara Iaincoa baithan Ieſus Chriſt gure Iaunaz, ceinez orain reconciliatione recebitu baitugu.

12 Halacotz, nola guiçõ-batez bekatua mundura ſarthu içan baita, eta bekatuaz herioa: eta halaz guiçon gucietara herioa heldu içan da, ceren guciéc bekatu eguin baituté.

13 Ecen Leguerano bekatua munduan cen, baina bekatua ezta imputatzẽ legueric ezteneã

14 Baina regnatu vkan du herioac Adamganic Moyſeſganano, bekaturic eguin eztutenén gai-

nean-ere Adamen tranſgreſſionearen façoinera
Cein, Adã *cein baita ethorteco cenaren figura.

15 Baina dohaina ezta offenſá beçala: ecẽ baldin baten offenſáz anhitz hil içan badirade, anhitzez areago Iaincoaren gratiá, eta guiçon-batez den gratiarẽ dohaina, *cein baita* Ieſus Chriſt anhitzetara abondatu içan da.

16 Eta ezta dohaina bekatu eguin duen batez *ſarthu içan den gaucá* beçala: ecen hoguena *offenſa* batetaric *ſarthu içan da* condemnationetan: baina dohaina, *da* anhitz offenſataric iuſtificationetan.

17 Ecen baldin baten offenſaz herioac regnatu vkan badu, anhitzez areago iuſtitiazco gratiaren eta dohainaren abũdantiá recebitzen dutenéc vicitzetara regnaturen duté Ieſus Chriſt batez.

18 Bada nola offenſa batez *hoguena ethorri baita* guiçon gucietara condemnationetan: hala iuſtificatzen gaituen iuſtitia batez *ethorri da dohaina*-ere guiçon gucietara vicitzezco iuſtificationetan.

19 Ecen nola guiçon baten deſobediẽtiáz, bekatore anhitz eguin içan baitirade, hala batẽ obedientiáz iuſto anhitz eguinen dirade.

20 Eta Leguea berçalde ſarthu içan da handi ledinçat offenſá: baina non handitu içan baita bekatua, *han* abundoſago içan da gratiá:

21 Nola regnatu baitu bekatuac heriotara, hala gratiác-ere regna leçançát iuſtitiaz vicitze eternaletara, Ieſus Chriſt gure Iaunaz.

CAP. VI.

[illegible]. 3 *[illegible].* 4 *[illegible].* *[illegible].* 6 *[illegible].* 10 *[illegible].* *[illegible].* 14 *[illegible].* *[illegible].* *[illegible].* 16 *[illegible].* 21, 23 *Bekatuaren gageac. Vicitze eternala.*

1 CEr erranen dugu beraz? egonen gara bekatutã, gratiá abunda dadinçát?

2 Guertha eztadila. *Ecen* bekatuari hil içã gaizquionac, nola hartan oraino vicico gara?

3 Ala eztaquiçue ecen * Iesus Chrift *Iaunean* batheyatu içan garen gucioc, haren herioan batheyatu içan garela?

4 *Ohortze içan gara bada harequin batean Baptifmoaz haren herioan: * nola refufcitatu içan baita Chrift hiletaric Aitaren gloriaz, hala guere vicitze berritan ebil gaitecençát.

5 Ecen baldin harequin chartatuac bagara haren hiltzearen conformitatez, *haren* refurrectionearen *conformitatez*-ere içanen gara.

6 Haur daquigularic ecen gure guiçon çaharra harequin crucificatu içan dela, defeguin dadinçát bekatuaren gorputza, guehiagoric bekatua cerbitza ezteçagunçát.

7 Ecen hil dena libre da bekatutaric.

8 Eta baldin hil bagara Chriftequin, finheften dugu vicico-ere harequin garela:

Gal. 2. 27.

Colof. 2. 12
1. Cor. 6. 14
eph. 4. 23.
colof 3. 8.
2. tim. 2. 11
heb. 12. 1.
1. pier. 2. 11

9 Daquigularic ecen Chrift hiletaric refufcitaturic, eztela guehiagoric hiltzen, herioac eztuela haren gainean guehiago dominationeric.
10 Ecen hil içan dena, bekatuari hil içan çayó behingotz: baina vici dena, Iaincoari vici çayó.
11 Hala çuec-ere eftima eçaçue bekatuari hil çaizquiotela, baina Iaincoari vici çaizquiotela Iefus Chrift gure Iaunaz.
12 Ezteçala bada regna bekatuac çuẽ gorputz mortalean, haren guthicietan bekatua obedi deçaçuençát.
13 Eta eztietzoçuela applica çuen membroac iniquitatezco harma içateco bekatuari: baina applica ietzoçue çuen buruäc Iaincoari, hiletaric viztu anço: eta çuen membroac iuftitiataco harma *içateco* Iaincoari.
14 Ecen bekatuac eztu çuen gainean dominationeric vkanen: ecen etzarete Leguearen azpian, baina gratiaren azpian.
15 Cer bada? eguinen dugu bekatu, ceren Leguearen azpian ezgarén, baina gratiarẽ azpian? Guertha eztadila.

Ioan. 8. 34. 2.*pier*. 2. 19

16 *Ala eztaquiçue ecen noren-ere obeditzera cerbitzari iarten baitzarete, obeditzen duçuenaren cerbitzari çaretela: edo bekatuaren heriotara, edo obedientiaren iuftitiatara?
17 Bada efquer Iaincoari ceren bekatuaren cerbitzari içan baitzarete, baina bihotzetic obeditu baituçue doctrinaren formá, ceinetara eman içan baitzarete:
18 Eta bekatuaren azpitic ilkiric, iuftitiaren

cerbitzari eguin içan baitzarete.

19 Guiçonén ançora minço naiz çuen haraguiaren infirmitatearen causaz. Bada nola applicatu baitituçue çuen membroac cerbitzatzeco satsutassunari eta iniquitateari iniquitate *eguitera*: hala orain applicaitzaçue çuen membroac cerbitzatzeco iustitiari saindutassunetara

20 Ecen bekatuaren cerbitzari cinetenean: libré cineten iustitiaz den becembatean.

21 Cer fructu cenduten bada orduan orain ahalque çareten gauça hetaric? ecen hayén fina, herioa *da*.

22 Baina orain bekatuaren azpitic libreturic, eta Iaincoaren cerbitzari eguinic, baduçue çuen fructua saindutassunetan: eta fina, vicitze eternala.

23 Ecen bekatuaren gageac, herioa: eta Iaincoaren dohaina *da* vicitze eternala Iesus Christ gure Iaunaz.

CAP. VII.

1 *Leguearen dominationea.* 4 *Certaco Leguearen azpitic libre eguin garen.* 6 *Spirituzco arremberritzea.* 7 *Legueaz bekatuaren eçagutzea.* 22 *Barneco guiçona.* 24 *Paulen desira.* 25 *Adimendua. Haraguia.*

1 ALa eztaquiçue, anayeác, (ecen Leguea eçagutzen duteney minço natzaye) nola Legueac dominatione duen guiçonaren gainean vici den artean?

1 *Cor.* 7. 39 2 *Ecen emazte ezcondua, ſenharra vici dueno obligatua da Legueaz: baina baldin ſenharra hil badadi, libre da ſenharraren leguetic.

3 Beraz ſenharra vici deno adultera deithuren da, berce ſenhar baten *emazte* eguin badadi: baina ſenharra hil badadi legue hartaric libre da: hala non ezpaitate adultera baldin berce ſenhar baten *emazte* eguin badadi.

4 Bada, ene anayeác, çuec-ere Legueari hil çaizquiote Chriſten gorputzean: berce, hiletaric reſuſcitatu den baten çaretençát: Iaincoari fructifica dieçoguncat.

5 Ecen haraguiã guinenean, bekatuén affectione Legueaz ciradenéc indar çuten gure membroetan, herioari fructificatzeco.

6 Baina orain Leguetic libre gara, hari hil içanic ceinetan hatzamanac baiquineunden: ſpiritzuco berritaſſunetan cerbitza deçaguncát, eta ez letrazco çahartaſſunetan.

7 Cer erranẽ dugu beraz? Leguea bekatu *da*? Guertha eztadila. Aitzitic bekatua eztut eçagutu vkan Legueaz baicen. Ecen eznuqueen eçagutu guthiciá baldin legueac erran ezpalu,

Exo. 20. 17
Deut. 5. 21 *Eztuc guthiciaturen.

8 Baina bekatuac occaſione harturic manamẽduaz engendratu vkan du nitan guthicia gucia. Ecen Leguea gabe, hila *da* bekatua.

9 Ecen ni vici nincén Leguea gabe noizpait: baina manamendua ethorri denean, bekatua berriz vitzen haſſi içan da.

10 Eta ni hil içan naiz: eta eriden içan da vici-

tzetaco *ordenatu* ceitadan manamendua, heriotara *itzultzen* çaitadala.
11 Ecen bekatuac occaſione harturic, ſeducitu nau manamenduaz eta harçaz hil vkan nau.
12 * Bada Legueaz den becembateã hura ſaindu da, eta manamendua ſaindu eta iuſto eta on.

1. Tim. 1. 8

13 Beraz on *den* gauçá herio eguin içan çait? Guertha eztadila: aitzitic bekatuac, bekatu *cela* aguer ledinçát, on *den* gauçáz herioa engendratu vkan draut, bekatua exceſſiuoqui bekatore eguin ledin manamenduaz.
14 Ecen badaquigu Leguea ſpiritual dela: baina ni carnal naiz, bekatuaren azpira ſaldua.
15 Ecen eguiten dudana, etzait on: ecen eztut cer nahi baitut, hura eguitẽ: baina ceri gaitz baitaritzat, hura eguiten dut.
16 Bada baldin cer nahi ezpaitut, hura eguiten badut, conſentitzen draucat Legueari, ecen ona *dela*.
17 Bada orain guehiagoric eznaiz ni hura eguiten dudana, baina nitan habitatzẽ den bekatua.
18 Ecen badaquit eztela habitatzen nitan (erran nahi baita, ene haraguian) onic: ecen nahia bada nitan, baina onaren complitzea, eztut erideiten.
19 Ecen nahi dudan vnguia eztut eguiten: baina nahi eztudan gaizquia eguiten dut.
20 Bada baldin cer nic nahi ezpaitut hura eguiten badut, eznaiz guehiagoric ni, hura eguiten dudana, baina nitan habitatzen den bekatua.
21 Erideiten dut beraz legue haur nitan, vn-

guia eguin nahi dudanean, ecen gaizquia datchetala niri.

22 Ecen atſeguin hartzen dut Iaincoaren Leguean barneco guiçonaz den becembatean:

23 Baina badacuſſat berce leguebat neure mẽbroetan, ene adimenduco leguearen contra bataillatzen denic, eta ene membroetan den bekatuaren legueari gathibatzen nerauconic.

24 Helas guiçon miſerablea ni, norc idoquiren nau herio hunetaco gorputzetic?

25 Eſquerrac emaiten drautzat Iaincoari Ieſus Chriſt gure Iaunaz. Bada nic neurorrec adimẽduaz cerbitzatzen dut Iaincoaren Leguea, baina haraguiaz bekatuaren leguea.

CAP. VIII.

1 *Fidelén libertatea.* 5 *Haraguiaren affectionea eta ſpirituarena.* 9 *Chriſten Spiritua gutan.* 15 *Suiectionezco eta adoptionezco ſpiritua.* 17 *Iaincoaren heredero.* 18 *Suffrimenduac.* 20 *Creaturá ſuiet vanitatera.* 18 *Chriſt lehen ſorthua deitzen.* 29 *Pre deſtinationea, Vocationea. Iuſtificationea. Glorificationea.* 31 *Chriſt guregatic liuratu.* 34, 37 *Deuſec ecin ſepara fidelac Chriſten amoriotic.* 35 *Haraquinçaco ardiac.*

1 Eraz orain ezta condemnationeric batre Ieſus Chriſtean diradenẽçát: *errã nahi da*, haraguiaren araura ebilten eztiradenẽ, baina ſpirituarẽ araura.

2 Ecen Ieſus Chriſt *Iaunean den* vicitzetaco Spirituaren Legueac libre eguin nau bekatuarẽ eta herioaren leguetic.

3 Ecen Leguearen impotentiác deus ecin çaidianean haraguian, Iaincoac igorriric bere Seme propria bekatutaco haraguiaren formán, eta bekatuagatic, condemnatu vkan du bekatua haraguian.
4 Leguearen iuſtitiá compli dadinçát gutan, haraguiaren araura ezgabiltzanotan, baina Spirituaren araura.
5 Ecen haraguiaren arauezco diradenac haraguiarē gaucetara dirade affectionatu: baina Spirituaren arauezcoac, Spirituaren gaucetara.
6 Eta haraguiaren affectionea, herio da: baina Spirituaren affectionea, vicitze eta baque:
7 Ceren haraguiaren affectionea etſaigoa *baita* Iaincoaren contra: ecen Iaincoaren Leguearen ezta ſuiet: eta ecin-ere daite.
8 Beraz haraguian diradenac, Iaincoari placent ecin dirateque.
9 Ordea çuec etzarete haraguian, baina Spirituan: baldin behinçát Iaincoaren Spiritua habitatzen bada çuetã: baina baldin edoceinec Chriſten Spiritua ezpadu, haina ezta haren.
10 Eta baldin Chriſt çuetan bada, gorputza behinçát hil *da* bekatuaren cauſaz: baina Spiritua *da* vicitzea iuſtitiaren cauſaz.
11 Bada baldin Ieſus hiletaric reſuſcitatu duenaren Spiritua habitatzen bada çuetan, Chriſt hiletaric reſuſcitatu duenac, viuificaturen ditu çuen gorputz mortalac-ere bere Spiritu çuetan habitatzen denaren cauſaz.
12 Halacotz bada, anayeác, çordun gara, ez ha-

raguiagana, haraguiaren araura vicitzeco, *baina Spirituagana.*

13 Ecen baldin haraguiaren araura vici baçarete, hilen çarete : baina baldin Spirituaz gorputzaren eguitateac mortificatzen badituçue, vicico çarete.

14 Ecen Iaincoaren Spirituaz gobernatzen diraden guciac, Iaincoaren haour dirade.

15 Ecen eztuçue ſuiectionetaco ſpiritubat recebitu, berriz beldurretan *içateco*: baina recebitu duçue adoptionezco ſpiritua, ceinez oihu eguiten baitugu Abba, *erran nahi baita*, Aita.

16 Spiritu hunec berac teſtificatzen du gure ſpirituarequin batean, ecen Iaincoaren haour garela.

17 Eta baldin haour *bagara*, bayeta heredero : heredero, diot, Iaincoaren, eta Chriſten heredero quide, baldin ordea *harequin* batean ſuffritzen badugu, *harequin* batean glorifica gaitecençat.

18 Ecen eſtimatzen dut dēbora hunetaco ſuffrimenduac eztiradela comparatzeco ethorteco den gloria gutan manifeſtaturen denarequin.

19 Ecen creaturác deſir handiz beguira daude noiz Iaincoaren haourrac manifeſta daitezqueen.

20 Ecen creaturác vanitatetara ſuiet dirade, ez bere nahiz, baina ſperançaren azpian ſuiectionetan eçarri dituenaren cauſaz, hec-ere deliuraturen diradela corruptionearen ſuiectionetic,

Iaincoaren haourrén gloriaren libertatean *içateco.*

21 Ecen badaquigu creatura guciac ſuſpirioz elkarrequin daudela, eta penatã diradela oraindrano.

22 Eta ez *hec* ſolament, baina gu-ere Spirituaren primitiác ditugula, gueuroc gure baithan ſuſpirioz gaude, adoptionearen beguira gaudela, *gure gorputzaren deliurançaren *diot.*

Luc 21. 28.

23 Ecen ſperançaz ſaluatu içan gara. Eta ikuſten den ſperançá, ezta ſperança: ecen nehorc ikuſten duena, certaco ſpera leçaque?

24 Baina baldin ikuſten eztugunaz ſperança badugu, patientiaz iguriquiten dugu.

25 Eta halaber Spirituac-ere arincen ditu gure infirmitateac, ecen cerçaz othoitz eguin behar dugun bide beçala, eztaquigu: baina Spiritua bera othoiztez dago guregatic erran ecin daitezqueen ſuſpirioz.

26 Baina bihotzac examinatzen dituenac badaqui, ceric den Spirituaren affectionea: ecen Iaincoaren araura othoitz eguiten du ſainduacgatic.

27 Badaquigu halaber ecen Iaincoari on daritzoteney gauça guciac elkarrequin aiutatzen çaiztela onetara, *iaquiteco da,* haren ordenançaren araura deithu diradeney.

28 Ecen lehenetic cein eçagutu baititu *hec* predeſtinatu-ere ditu bere Semearen imaginaren conforme içateco, hura dençát lehen iayoa anhitz anayeren artean.

29 Eta cein predeſtinatu baititu, hec deithu-ere ditu: eta cein deithu baititu, hec iuſtificatu-ere ditu: eta cein iuſtificatu baititu hec glorificatu-ere ditu.

30 Cer bada erranen dugu gauça hautara? Baldin Iaincoa gure alde bada, nor *içanen da* gure contra?

31 Ceinec bere Seme propria ezpaitu guppida vkan, baina gure guciongatic eman vkan baitu, nola eztrauzquigu gauça guciac-ere harequin emanen?

32 Norc produituren du accuſationeric Iaincoaren elegituén cõtra? Iaincoa *da* iuſtificatzen duena.

33 Nor da condemnaturen duena? Chriſt *da* hil içã dena, baina are reſuſcitatu-ere dena: Iaincoarẽ eſcuinean-ere dena, eta guregatic othoitz eguiten duena.

34 Norc ſeparaturen gaitu gu Chriſten amoriotic? *ala* tribulationec, ala herſturac, ala perſecutionec, ala goſſetec, ala billuci içatec, ala perilec, ala ezpatac?

Pſal. 44. 22 35 Scribatua den beçala, *Hire cauſaz hiltzen gaituc egun oroz: eſtimatu içan gaituc haraquinçaco ardién pare.

36 Baina gauça hautan guciotã victorioſo bainoago gara, gu onhetſi gaituenaren partez.

37 Ecen ſegur naiz ecen ez herioc, ez vicitzec, ez Aingueruëc, ez principaltaſſunéc, ez botheréc, ez preſenteco gaucéc, ez ethortecoéc:

38 Ez gorataſſunec, ez barnataſſunec, ez berce

creaturac batec-ere ecin feparaturen gaituela Iaincoaren amorio Iefus Chrift gure Iaunean ekarri draucunetic.

CAP. IX.

2 Paulen Iuduetaratco affectionea. 5 Chrift Iainco. 8 Promeffaren haourrac. 10 Iaincoaren electionea. 15, 18 Iaincoac nahi duenari mifericordia eguiten eta nahi duena gogortzen. 22 Hirazco eta mifericordiazco vnciac. 24 Gentilac deithu. 27 Iuduetarac faluatzen diradenac gutic.

1 EGuia diot Chrifteã, eztiot guegurric, neure confcientiác halaber teftificatzen drautalaric Spiritu fainduaz,

2 Ecen triftitia handia, eta tormenta ardurazcoa dudala neure bihotzean.

3 Ecen defir nuque ni neuror Chriftganic feparatua nincén neure anayeacgatic, cein baitirade ene ahaide haraguiaren arauez:

4 Cein baitirade Ifraeltár: ceinena *baita* adoptionea, * eta gloriá, *eta allianҫác, eta Legueareni ordenanҫá, eta cerbitzu diuinoa eta promeffac:

Lehen 2. 17
Ephe. 2.12.

5 Ceinenac *baitirade* Aitác, eta hetaric da Chrift haraguiaren arauez, cein baita gauҫa gucién gaineco Iainco, eternalqui benedicatua. Amen.

6 *Badaric-ere ecin date Iaincoaren hitza erori den: ecen eztirade Ifraeleco *diraden* guciac, Ifrael.

Lehen 2. 28

7 Eta ceren Abrahamen haci *diraden* eztirade halacotz guciac haour, baina *Iſaactan haci deithuren çaic hiri. — Gen. 12.12 hebr. 11.18

8 Erran nahi da, eztiradela haraguiaren haour diradenac, *halacotz* Iaincoaren haour: * baina promeſſaren haour *diradenac* eſtimatzen diradela hacitan. — Gal. 4. 18.

9 Ecen promeſſaren hitza haur da, *Dembora hunetan ethorriren naiz, eta Sarac vkanen du ſemebat. — Gen. 18.10

10 Eta ez *haur* ſolament, *baina Rebeccac-ere batganic concebitu çuenean, *baitzén*, gure aita Iſaacganic. — Gen. 25.20

11 Ecen oraino haourrac ſorthu gabe, eta *hec* vnguiric ez gaizquiric eguin gabe (Iaincoaren ordenançá electionearen araura legoençát,

12 Ez obrén baina deitzen duenaren partez) erran içan çayon hari, *Guehienac cerbitzaturen din chipiena. — Gen. 25.22

13 Scribatua den beçala, * Iacob onhetſi dut eta Eſau gaitzetſi. — Malac. 1.2

14 Cer beraz erranen dugu? Ala da iniuſtitiaric Iaincoa baithan? Guertha eztadila.

15 Ecen Moyſeſi erraiten drauca, * Pietate vkanen diát pietate eguin nahi vkanen draucadanaz, eta miſericordia eguinen diarocat miſericordia eguin nahi vkanen draucadanari. — Exod. 9.16

16 Halacotz beraz *electionea* ezta nahi duenaren, ez laſter eguiten duenaren, baina Iainco miſericordia eguiten duenaren.

17 Ecen badiotſa Scripturác Pharaori, *Hune- — Exod. 9.16.

tacotz ber ſuſcitatu aut, eracuts deçadançát hitan neure botherea, eta denuntia dadinçát ene icena lur gucian.

18 Beraz nahi duenari miſericordia eguiten drauca, eta nahi duena gogortzen du.

19 Erranen drautac bada niri, Cergatic oraino arranguratzen da? ecen nor da haren vorondateari reſiſti ahal dieçaqueona?

20 Bainaitzitic, o guiçoná, hi nor aiz Iaincoaren cõtra replicatzen duana? * Ala erranen drauca gauça moldatuac hura moldatu duenari, Cergatic hunelaco eguin nauc? *Eſa.* 45. 9.

21 * Ala eztu lur-tupinaguileac orhe ber batetaric eguiteco bothere, vnci bataren ohoretaco, eta bercearen deſohoretaco? *Sap.* 15. 7. *hiere.* 18. 6.

22 Eta *cer da*, baldin eracutſi nahiz Iaincoac hirá, eta eçagut eraci nahiz bere botherea, ſuffritu baditu patientia hãditan hirazco vnci galtzecotzat appreſtatuac?

23 Eta bere gloriazco abraſtaſſunén eçagut eraciteco miſericordiazco vnci gloriataco appreſtatu dituenetara?

24 Cein deithu-ere baititu *diot* gu, ez ſolament Iuduetaric, baina Gentiletaric-ere.

25 Nola Oſea baithan-ere erraitẽ baitu, * Deithuren dut ene populu etzena, neure populu: eta *niçaz* onhetſi etzena, *neure* onhetſi. *Oſe.* 2. 23. 1.*Pier.* 2.10

26 Eta içanen da, erran içan çayen lekuan, *Etzarete ene populu çuec, han deithuren baitirade Iainco viciaren haour. *Oſe.* 1. 10.

27 Eſaias-ere oihuz dago Iſraelen gainean, *Iſ- *Eſa.* 10.22.

raeleco haourrén contua itſaſſoco ſablea beçala licen orduan, reſtançác dirade ſaluaturen.

28 Ecen *Iaunac* acabatzen eta laburtzen du beharquia iuſtitiarequin: ceren beharqui laburtubat eguinen baitu Iaunac lurraren gainean.

Eſa. 1. 9.
29 Eta lehen Eſaiaſec erran çuen beçala, * Baldin armadén Iaunac vtzi ezpaleraucu hacia, Sodoma beçalacatu guinatequeen, eta Gomorrha irudi vkan guenduqueen.

30 Cer beraz erranen dugu? Ecen Gentil iuſtitiari etzarreitzanéc, iuſtitia ardietſi vkan dutela: etare iuſtitia fedezcoa:

31 Baina Iſrael, iuſtitiazco Legueari çarreicalaric, iuſtitiazco Leguera eztela heldu içan.

32 Cergatic? cerẽ ezpaita *haur içan* fedez, baina Legueco obréz beçala: ecẽ behaztopatu içan dirade behaztopagarrico harrian.

Pſal. 118. 20. *eſa.* 8. 14. *eta* 28. 16. 1. *pier.* 2. 6.
33 Scribatua den beçala, * Huná, eçarten dut Sionẽ behaztopagarrico harria, eta trebucagarrico harria: eta nor-ere baita hura baithan ſinheſten duena, ezta confus içanen.

CAP. X.

2 *Scientia gaberico zeloa.* 3 *Iaincoarẽ iuſtitiá eta guiçonena.* 4 *Leguearen ſina Chriſt.* 5 *Leguezco eta fedezco iuſtitiá.* 14 *Inuocatzea. Sinheſtea. Ençutea. Predicatzea.* 15 *Hitzaren miniſtreac.* 17 *Fedea ençutetic, eta ençutea Iaincoaren hizetic.*

Ana-

1 ANayeác, ene bihotzeco affectione ona eta Iaincoagana Iſraelgatic eguiten dudan othoitzá da ſalua ditecen.

2 Ecen teſtimoniage ekarten drauet, nola Iaincoaren zeloa badutén, baina ez ſcientiaren araura.

3 Ecen Iaincoaren iuſtitiá eçagutzen eztutelaric, eta bere iuſtitia fundatu nahiz dabiltzalaric, Iaincoaren iuſtitiari etzaizca ſuſmettitu.

4 *Ecen Leguearen fina Chriſt *da*, ſinheſten duen guciaren iuſtitiatan. *Gal.* 3. 24.

5 Ecen Moyſeſec-*ere* ſcribatzen du Leguetic den iuſtitiáz, * Ecen gauça hec eguinen dituen guiçona, heçaz vicico dela. *Leuit.* 18. 5 *ezec.* 20. 11 *gal.* 3. 11.

6 Baina fedez den iuſtitiác, hunela erraiten du, *Ezterrála eure bihotzean, Nor iganen da cerura? hori duc Chriſten garaitic erekartea. *Deu.* 30. 14

7 Edo, nor iautſirẽ da abyſmera? hori duc Chriſten hiletaric harçara erekartea.

8 Baina cer erraiten du? * Hire hurbil duc hitza hire ahoan eta hire bihotzean. Haur da fedeazco hitz predicatzen duguna. *Deu.* 30. 12

9 Ecen baldin confeſſa badeçac eure ahoz Ieſus Iauna, eta eure bihotzean ſinhets badeçac, ecen Iaincoac hura hiletaric reſuſcitatu duela, ſaluaturen aiz.

10 Ecen bihotzez ſinheſten da iuſtificatu içateco, eta ahoz cõfeſſione eguitẽ ſaluatu içateco.

11 Ecen erraiten du Scripturác, * Nor-ere *baita* hura baithan ſinheſtẽ duena, ezta cõfus içanen. *Eſa.* 28. 16.

N.i.

12 Ecen ezta differentiaric Iuduaren eta Grecoaren artean: ecen gucién Iaun bera da abrats, hura inuocatzen duten gucietara.

Ioel 2. 32. *act.* 2. 21. 13 *Ecen norere *baita* Iaunaren icena inuocaturen duena, ſaluaturen da.

14 Nolatan bada inuocaturen duté hura baithan ſinhetſi vkan eztutenéc: eta nolatan ſinhetſiren duté harçaz ençun vkan eztutenéc? eta nolatan ençunen duté predicaçaleric gabe?

Eſa. 52. 7. *nahum.* 1. 15. 15 Eta nolatan predicaturen duté baldin igor ezpaditez? ſcribatua den beçala, *O cein eder diraden baquea euangelizatzen dutenén oinac, gauça onac euangelizatzen dituztenenac!

Eſa. 53. 1. *ioan* 12. 38 16 Baina guciac etzaizquio behatu içan Euangelioari, ecen Eſaiaſec erraiten du, *Iauna, norc ſinhetſi du gure predicationea?

17 Beraz fedea ençutetic *da*: eta ençutea Iaincoaren hitzaz.

Pſal. 19. 5. 18 Baina galdez nago, ala eztute ençun vkan? *Bainaitzitic lur orotara ilki içã da hayẽ ſoinuä, eta munduaren bazterretarano hayén hitzac.

Deu. 32. 21 19 Baina galdez nago, ala Iſraelec eztu *Iaincoa* eçagutu vkan? Lehenic Moyſeſec erraiten du, *Nic ieloſgoatara prouocaturen çaituztét gende gende-eztenaz, gende adimendu gabe batez aſſerre eraciren çaituztét.

Eſa. 65. 1. 20 Eta Eſaiaſec hardieça hartzen du, eta erraiten, * Eriden içan naiz bilhatzen eznindutenéz, eta claroqui aguertu içan natzaye ene galderic eguiten etzuteney.

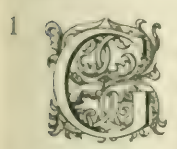
21 Baina Iſraelez den becembatean erraiten

du, * Egun gucian hedatu vkan ditut neure escuac populu desobedientagana eta cõtrastatzen denagana.

Esa. 62. 2.

CAP. XI.

2 *Iudu gueiac ez iraitzi.* 5 *Gratia.* 6 *Obrác.* 7 *Elect[i]onea.* 8 *Itsutassuna.* 11 *Iuduen erortea, Gentilen saluamendu.* 15 *Iuduén iraiztea.* 22 *Iaincoaren benignitatea eta seuertatea.* 25 *Iuduén itsutassuna, Gentilen complimendu.* 29 *Iaincoaren dohaunac eta vocationea.* 32 *Ertsi gueiac desobedientiatan.*

1 GAldez nago bada, Ala iraitzi vkan du Iaincoac bere populua? Guertha eztadila: ecẽ niere Israeltár naiz, Abrahamẽ bacitic, Beniaminen leinutic.

2 Eztu iraitzi Iaincoac bere populu lehenetic eçagutua. Ala eztaquiçue Eliasez cer erraiten duen Scripturác? nola requesta eguiten draucan Iaincoari Israelen contra, dioela,

3 *Iauna hire Prophetác hil citié, eta hire aldareac deseguin citié, eta ni azquendu içan nauc neuror, eta ene arimaren ondoan diabiltzac.

1. *Reg.* 19. 10.

4 Baina cer diotsa hari reposta diuinoac? * Reseruatu citiát neurorrẽdaco çazpi milla guiçon belhaunic Baalen *imaginari* plegatu eztraucatenic.

1. *Reg.* 19. 18.

5 *Hala* bada dẽbora hunetan-ere, reseruatione gratiazco electionearen arauez eguin içan da.

6 Eta baldin gratiaz, ez guehiagoric obréz: bercela gratiá guehiagoric ezta gratia: baina baldin obréz *bada*, guehiagoric ezta gratia: ber-

cela obrá guchiagoric ezta obra.

7 Cer beraz? Bilhatzen çuena Ifraelec eztu ardietfi: eta electioneac ardietfi vkan du, eta goiticoac gogortu içan dirade,

Efa. 29.10. *eta* 6. 9. *mat.* 13. 14 *ioan* 12. 40 *act.* 28. 26.

8 Scribatua den beçala, * Eman vkan draue Iaincoac fpiritu ithobat: *eta* begui, ikus ezteçatençát: eta beharri, ençun ezteçatençát egungo egunerano.

Pfal. 62. 22

9 Eta Dauid-ec erraiten du, * Berén mahaina arte bilha bequié, eta laço eta trebucamendu, eta *haur* pagamendutan.

10 Ilhun bitez hayén beguiac, ikus ezteçatençát: eta hayén bizcarra bethiere makur eçac.

11 Galdez nago bada, ala trebucatu içan dirade eror litecēçat? Guertha eztadila: baina hayén erorteaz faluamendua Gentiletara *ethorri içan da*, hæy iarreiquitera incitatzeco.

12 Eta baldin hayén erortea munduaren abraftaffun bada, eta hayén diminutionea Gentilén abraftaffun: cembatez areago hayén abundantia?

13 Ecen çuey Gentiloy diotfuet, ni Gentilén Apoftolu naicen becembatean, neure minifterioa ohoratzen dut:

14 Eya nolazpait neure ahaideac ielos eraci ahal ditzaquedanez, eta hetaric batzu falua.

15 Ecen baldin hayén iraiztea munduaren reconciliatione bada, ceric *içanen da* receptionea, hiletaric vicitze baicen?

16 Eta baldin primitiác faindu badirade, bayeta orhea: eta baldin erroa faindu *bada*, bayeta adarrac.

17 Eta baldin adarretaric batzu hautſi içan badirade, eta hi baſſa oliua incelaric, charthatu içan bahaiz hayén orde, eta oliua erroan eta vrinean participant eguin bahaiz,

18 Ezadila gloria adarrén contra: eta baldin gloriatzen bahaiz, eztuc hic erroa egarten, baina erroac hi.

19 Erranen duc bada, Hautſi içan dirade adarrac, ni chartha nendinçát.

20 Vngui: hec infidelitatez hautſi içan dituc, eta hi fedez çutic ago: ezadila vrguluz hant, baina aicén beldur.

21 Ecen baldin Iaincoac adar naturalac guppida vkan ezpaditu, *beguirauc* hi-ere guppida ezauën.

22 Ikuſſac beraz Iaincoaren benignitatea eta ſeueritatea: trebucatuetara, ſeueritatea: eta hiregana, benignitatea, baldin perſeuera badeçac benignitatean: ezpere hi-ere ebaquiren aiz.

23 Eta hec-ere baldin perſeuera ezpadeçate infidelitatean, charthaturen dituc, ecen Iaincoa botheretſu duc harçara hayén charthatzeco.

24 Ecen baldin hi naturaz baſſa cen oliuatic ebaqui içan bahaiz, eta natura contra oliua oneàn charthatu bahaiz: cembatez areago natural diradenac charthaturen dirade bere oliua proprian?

25 Ecen eztut nahi ignora deçaçuen, anayeác, ſecretu haur, (ceuroc baithan arrogant etzaretençat) ecen gogortaſſuna parte Iſraeli ethorri içan çayola, Gentilén complimẽdua ſar leiteno.

26 Eta hala Iſrael gucia ſaluaturen da, ſcribatua

Efa.59.20. den beçala, *Ethorriren da Siondic liberaçalea, eta aldaraturen ditu infidelitateac Iacobganic.

27 Eta alliança haur eneganic vkanen duté,

Efa. 27. 9. *Kendu dituquedanean hayén bekatuac.

28 Euangelioaz den becembatean, bay etfay *dirade* çuen caufaz, baina electioneaz den becembatean, onhetfiac, Aitén caufaz.

29 Ecen dolu gabe dirade Iaincoaren dohainac eta vocationea.

30 Ecen nola çuec-ere noizpait Iaincoagana defobedient içan baitzarete: baina orain mifericordia ardietfi baituçue hayén defobedient içanez:

31 Hala hauc-ere orain eztuté obeditu vkan, çuey eguin çaiçuen mifericordiaz hauc-ere mifericordia ardiets deçatençát.

32 Ecen Iaincoac ertfi vkan ditu guciac defobedientiatan, guciey mifericordia leguiençát.

33 O Iaincoaren fapientiaren eta eçagutzearen abraftaffunen barná! ala haren iugemenduac baitirade comprehendi ecin daitezqueen beçalacoac, eta haren bideac erideiteco impoffibleac!

Efa.40.13. iob. 41. 2. 1.cor.2.16. 34 *Ecen norc eçagutu vkan du Iaunaren gogoa? edo nor içan da haren confeillari?

35 Edo norc lehenic eman drauca hari, eta rendaturen baitzayo?

36 Ecen harenganic, eta harçaz, eta harengatic *dirade* gauça guciac: hari gloria feculacotz Amen.

CAP. XII.

1 [illegible]. 3 [illegible]. 4 Christinoac gorputzbat. 6 Dohainac diferent. 9 Dilectionea. 10 Christinoaren eguimondea.

1 OThoitz eguiten drauçuet bada, anayeác, Iaincoaren miſericordién partez, offrenda ditzaçuē çuen gorputzac ſacrificio vicitan, ſaindutan, Iaincoaren gogaracotan, *cein baita* çuen cerbitzu raçoinezcoa.

2 Eta etzaquitzotela conforma mundu huni, baina trāsforma çaiteztez çuen adimenduaren arramberritzez, * phoroga deçaçuençát ceric den Iaincoaren vorondate ona eta placenta eta perfectoa.

Ephe. 5.17.
1.*theſſ.* 4.3.

3 Ecen niri eman içan çaitadan gratiáz, erraiten draucat çuen artecoetaric batbederari, ezteçan preſumi iaquitera iaquin behar den baino guehiago, baina den çuhur ſobrietatera: *Iaincoac batbederari fedearē neurria repartitu draucan beçala.

1.*Cor.* 12.6
ephe. 4.7.

4 Ecen nola gorputz batetan anhitz membro baitugu, eta membro guciéc ezpaitute operationebat bera:

5 Hala anhitz *garelaric* gorputzbat gara Chriſt baithā eta batbedera *gara* bata bercearē membro.

6 *Eta ditugula dohain diuerſac, emā içan çaicun gratiarē araura, edo prophetia, *deçagun prophetiza* fedearen proportionearen arauez:

1.*Pier.* 4.10

7 Edo miniſterio, *garen* adminiſtrationean: edo iracaſten ari dena, *den* inſtructione *emaile.*

8 Edo exhortatzen ari denac, exhorta deçan: *diſtribuitzen ari denac, *diſtribui deçan* ſimplicitatetan: preſiditzen duenac *daguian* diligentqui: miſericordia eguiten duenac, *daguian* aleguerаqui.

Matt. 6. 2.
2. cor. 9. 7.

9 Charitatea *den* fictione gabe: *çareten* * gaitzaren gaitzetſle, vnguiari eratchequiac.

Amos 5. 15

10 * Anayetaſſunezco charitatez elkarren onheſtera emanac: elkarri ohoratzera aitzincen çaitzatela.

Ephe. 4. 2.
1. pier. 1. 22
eta 2. 17.

11 * Cerbitzu eguitera ez nagui, ſpirituz ardént, Iauna cerbitzatzen duçuela.

1. Pier. 5. 5.

12 Sperançaz aleguera çaretelaric, tribulationean patiẽt, * orationean perſeueratzen duçuela.

Luc 18. 1.

13 *Sainduén neceſſitatetara communicatzen duçuela: * hoſpitalitateari iarreiquitẽ çaitzatela.

1. Cor. 16. 1
Hebr. 13. 2.

14 *Benedicaitzaçue çuec perſecutatzen çaituztenac: benedicaitzaçue, *diot*, eta ez maradica.

1. pier. 4. 9.
Matt. 5. 44

15 Aleguera çaitezte aleguera diradenequin, eta nigar eguiçue nigarrez daudenequin.

16 Gogo batez bata berceagana affectionatuac çaretelaric: * gauça gorác affectatzen eztituçuelaric, baina beheretara accommodatzen çaretelaric. Etzaretela çuhur ceuroc baithan.

Prou. 3. 7.

17 * Ezteçoçuela nehori gaitza gaitzagatic renda. *Procuraitzaçue gauça honeſtac guiçon gucién aitzinean.

Pro. 20. 22.
matt. 5. 39
1. pier. 3. 9.
2. Cor. 8. 21

18 *Eguin albadadi, çuetan den becembatean, guiçon guciequin baquea duçuen.

Heb. 12. 14

19 * Etzaiteztela ceuroc mendeca, *ene* maiteác, baina leku emoçue hirari: ecē ſcribatua da, * Niri mendequioa: nic dut rendaturen, dio Iaunac. 20 * Bada baldin goſſe bada hire etſaya, emóc iatera: baldin egarri bada, emóc edatera: ecen hala eguiten duála ſuco ikatzac bere buru gainera bilduren drautzac.

Eccl. 28. 1. *Deu.* 32. 35. *heb.* 10. 30. *Pro.* 25. 22

21 Ezadila gaizquiaz garait, baina garait eçac vnguiaz gaizquia.

CAP. XIII.

1 *Magiſtratuaganaco obedientiá.* 6 *Tributaren pagatzea.* 8, 10 *Leguearen complimendua, charitatea.* 11 *Saluamendua hurbil.* 12 *Ilhumbearen obráe. Argui dagozcan abillamenduac.* 14 *Chriſtez veztitzeco.*

1 PErſona gucia poteſtate goragoén ſuiet biz, ecen ezta poteſtateric Iaincoaganic baicen: eta diraden poteſtateac. Iaincoaz ordenatuac dirade.

Sap. 6. 4 *tit.* 3. 1. 1.*pier.* 2.13

2 Halacotz, poteſtateari reſiſtitzen draucanac, Iaincoaren ordenançari reſiſtitzen drauca: eta reſiſtitzen dutenéc, bere buruén gainera damnatione erekarriren duté.

3 Ecen magiſtratuac eztirade icigarri, obra onacgatic, baina gaichtoagatic. Bada nahi duc poteſtatearen beldur ez içan? eguic vngui, eta recebituren duc laudorio harenganic.

4 Ecen Iaincoaren cerbitzari duc hire onetacotz: baina gaizquiric badaguic, aicén beldur: e-

cen eztic caufa gabe ezpatá ekarten: ecen Iaincoaren cerbitzari duc, mendecari hiratan, gaizqui eguiten duenaren gainean.

5 Harren behar da içã fuiect ez hiragatic folament, baina confcientiagatic-ere.

6 Ecen halacotz tributac-ere pagatzen dituçue: ecen Iaincoaren miniftre dirade, hunetara berera emplegatzen diradela.

Mat 22. 21 7 * Renda ieceçue bada guciey çor draueçuena: nori tributa, tributa: nori peagea, peagea: nori beldurra, beldurra: nori ohorea, ohorea.

8 Etzaretela nehorengana deufez çordun: elkarri on daritzoçuen baicen: ecen berceri on daritzanac, Leguea complitu du.

Exo. 20. 14 *deut.* 5. 16. 9 Ecen haur, * Ezaiz adultero içanẽ, Eztuc hilen, Eztuc ebatfiren, Eztuc falfu teftimoniageric erranen, Eztuc guthiciaturen: eta baldin cembeit berce manamenduric *bada*, hitz hunetan fommarioqui comprehenditzẽ da, * Onhetfiren duc eure hurcoa eure buruä beçala.

Leui. 19. 18 *mat.* 22. 39 *marc* 12. 31 *gal.* 5. 14. *iacq.* 2. 8. 1. *Tim.* 1. 5

10 Charitateac hurcoari gaizquiric eztrauca eguiten. Beraz * Legueare complimendua, charitatea *da.*

11 Principalqui ikuffiric fafoina, ecen ia ordu dela lotaric iratzar gaitecẽ: ecẽ orain hurbilago daucu faluamẽdua, ecẽ ez finhetfi vkã duguneã.

12 Gauä iragan da eta eguna hurbildu. Iraitz ditzagun bada ilhumbeare obrác, eta vezti gaitecen arguiari dagocan abillamenduz.

Luc 21. 34 13 Egunáz anço honeftqui ebil gaitecen: * ez gormandicetan eta hordiquerietan, ez ohatze-

tan eta inſolentietan, ez gudutan eta inuidiatan.
14 * Baina vezti çaiteztez Ieſus Chriſt Iaunaz, eta haraguiaz artharic eztuçuela *harē* guthicién complitzeco.

Gal. 5. 16. 1.*pier.* 2. 11

CAP. XIIII.

1 *Fedean infirmo diradenaz.* 8 *Iaunari hiltzea edo vicitzea.* 10 *Nehor ez iudicatzeco.* 20 *Viandagatico ſcandaloa.* 23 *Fedetic eztena bekatu.*

1 ETa fedez infirmo dena recebi eçaçue, *baina* ez diſputationez iharduquitera.
2 Batac ſinheſten du gauça gucietaric ian ahal deçaquela: eta berce infirmo denac belhar iaten du.
3 Iaten duenac, iaten eztuena ezteçan menoſprecia: eta iaten eztuenac, iaten duena ezteçan iudica. Ecē Iaincoac hura bere recebitu vkā du.
4 *Hi nor aiz berceren cerbitzaria iudicatzen duana? bere Iaunari fermu egoiten edo erorten ciayóc: baina fermaturen dic: ecen botheretſu duc Iaincoa haren fermatzeco.

Iacq. 4. 12.

5 Batac eſtimatzen du egun bata bercea bainoago, eta berceac eſtimatzen du *bardin* cein egun nahi den: batbedera biz ſegur bere conſcientián.
6 Egunera behatzen duenac, Iaunagana behatzen du: eta egunera behatzē eztuenac, Iaunagana eztu behatzē. Iaten duenac, Iaunari iatē du: ecen regratiatzen du Iaincoa: eta iaten eztuenac, Iaunari eztu iaten, eta regratiatzen du Iaincoa.

7 Ecen ezta gutaric nehor bere buruäri vici, eta ezta nehor bere buruäri hiltzen.

8 Ecen edo dela vici garén, Iaunari vici gara: edo dela hiltzen garén, Iaunari hiltzen gara. Beraz nahi bada vici garén, nahi bada hiltzen garén, Iaunaren gara

9 Ecen hunetacotzát Chrift hil, eta refufcitatu, eta vicitara itzuli içan da, hambat hilén nola vicién gainean dominatione duençát.

10 Baina hic cergatic iudicatzen duc eure anayea? edo hic-ere cergatic menofpreciatzen duc eure anayea? * Ecen guciac comparituren gara Chriften iudicioco throno aitzinean.

2.*Cor.* 5 10

11 Ecen fcribatua da, *Vici naiz ni, dio Iaunac, ecen niri gurthuren çait belhaun gucia: eta mihi oroc laudorio emanen drauca Iaincoari.

Efa. 45.23. *philip.* 2.10

12 Bada fegur gutaric batbederac bere buruaz contu rendaturen drauca Iaincoari.

13 Ezteçagula beraz guehiagoric elkar iudica, bainaitzitic hunetan iugemenduz vfat eçaçue, behaztopagarriric batre edo trebucagarriric *çuen* anayeri eçar ezteçoçuen.

14 Badaquit, eta fegur naiz Iefus Iaunaren partez, eztela deus fatfuric bere berez: falbu, cerbait fatfu dela eftimatzen duenaren, *hura* harendaco fatfu baita.

15 Baina baldin viandagatic hire anayea triftetzen bada, ezabila ia charitatearen araura: *ezte çála eure viandagatic hura gal, ceinagatic Chrift hil içan baita.

1.*Cor.* 8. 11

16 Eztadila beraz çuen vnguia gaitz erran.

17 Ecen Iaincoaren refumá ezta ianhari ez edari: baina iuftitia eta baque eta bozcario Spiritu fainduaz.

18 Ecen gauça hautan Chrift cerbitzatzen du ena, Iaincoaren gogaraco da, eta laudatua da guiçonéz.

19 Iarreiqui gaquiztén beraz baqueari dagozcan gaucey, eta elkarren edificationetaco diradeney.

20 Eztecála *hic* viandaren caufaz Iaunaren obra defeguin: eguia duc * gauça guciac chahu *diradela*, baina gaizquia *duc* fcandalorequin iaten duen guiçonaren. *Tit.* 1. 15.

21 * On duc haraguiric ez iatea, eta mahatfarnoric ez edatea, eta hire anaye behaztopatzen edo fcandalizatzen, edo infirmo eguiten den gauçaren ez eguitea. 1. *Cor.* 8. 13

22 Hic fede duc? auc euror baithan Iaincoaren aitzinean. Dohatfu *da* bere buruä iudicatzen eztuena laudatzen duen *gauçán*.

23 Baina fcrupulo eguiten duena, baldin ian badeça, iudicatua da: ecen eztu fedez *iaten*: eta fedetic eztén gucia bekatu da.

CAP. XV.

1 *Infirmoén flaccataffunac fupportatzeco.* 7 *Elkar recebitzeco.* 8 *Promeffiac confirmatu.* 9 *Mifericordia Gentiley.* 16 *Paul hayén miniftre.* 26 *Macedoniacoen eta Achaiacoén contributionea.* 27 *On fpiritualac eta carnalac.* 33 *Baquezco Iaincoa.*

1 ETa behar ditugu fermu garenóc, infirmoén flaccataſſunac ſupportatu, eta ez gure buruey complacitu.

2 *Bada* gutaric batbederac cõplaci beça bere hurcoa vnguira edificationetan.

3 Ecen Chriſtec-ere eztu bere buruä complacitu nahi vkan, baina, ſcribatua den beçala, *Hiri iniuria erraiten drauëanén iniuriác ene gainera erori içan dituc.

Pſal. 69. 10

4 Ecen aitzinetic ſcribatu diraden gauça guciac, gure doctrinatan ſcribatu içan dirade, Scripturetaco patientiaz eta conſolationez ſperança duguncát.

5 Bada patientiataco eta conſolationetaco Iaincoac * diçuela elkarren artean gauça ber baten penſatzeco *gratia* Ieſus Chriſten araura:

1. Cor. 1. 10

6 Gogo batez eta aho batez glorifica deçaçuençát Iaincoa, cein baita Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aita.

7 Halacotz recebi eçaçue elkar, Chriſtec-ere gu recebitu gaituen beçala Iaincoarē gloriatan.

8 Bada erraiten dut, Ieſus Chriſt circonſionearen miniſtre içan dela, Iaincoaren eguiagatic, Aitey *eguin çaizten* promeſſac confirma litzançát:

9 Eta Gentiléc Iaincoa *bere* miſericordiagatic glorifica deçaten: ſcribatua den beçala, * Halacotz laudorio emanen drauat hiri Gentilén artean, eta hire icenari cantaturen diarocát.

2. Reg. 12. 50.

10 Eta berriz *dio*, * Aleguera çaiteztez Gentiláe haren populuarequin. *Psal.* 18. 50

11 Eta berriz, * Lauda eçaçue Iauna Gentil guciéc eta elkarrequin lauda eçaçue hura populu guciéc. *Deut.* 32. 45.

12 Eta berriz Esaiasec erraiten du, * Içanen da Iessérenic çain-bat, eta, Gentilén gobernatzera altchaturen den-bat: Gentiléc hartan sperança vkanen duté. *Esa.* 11. 10.

13 Sperãçazco Iaincoac bada compli çaitzatela bozcario guciaz eta baquez sinhetsiz, sperançaz abundos çaretençát Spiritu sainduaren verthutez.

24 Bada segur naiz, ene anayeác, ni neuror-ere queçaz, ecen çuec cueróc ontassunez betheac çaretela, eçagutze guciaz betheric: etare elkar admonesta ahal baiteçaqueçue.

15 Eta, anayeác, ausartquichiago scribatu drauçuet partez, çuec orhoit eraciten bacintuztét beçala, Iaincoaz niri eman içan çaitadan gratiagatic,

16 Iesus Christẽ ministre naicençát Gentilac baithan, emplegatzen naicela Iaincoaren Euangelio sainduan, Gentilén oblationea placént dẽçát, Spiritu sainduaz sanctificaturic.

17 Badut beraz cerçaz gloria nadin Iesus Christez, Iaincoazco gaucetan.

18 Ecen ez ninçãde, Christec niçaz eguin eztuen gauçaren erraitera ausart, Gentilén obedientiatara *erekarteco*, hitzez eta eguinez:

19 Signoén eta miraculuén verthutez, Iainco-

aren Spirituaren verthutez: hambat non Ierufalemetic eta aldirietaric Illyriquerano abunda eraci vkan baitut Chriften Euangelioa:

20 Hala Euangelioaren predicatzẽ enfeyatzen nincela, ez Chrift aippatu içan cen lekutã, berceren fundament gainean edifica ezneçançát.

Efa.52.15.

21 Baina fcribatua den beçala, * Harçaz denuntiatu içan etzayenéc, ilkuffiren duté: eta ençun eztutenéc, adituren duté.

Lehen 1.13

22 * Eta halacotz empatchatu içã naiz anhitzetan ethortera çuetara.

23 Baina orain guehiago lekuric comarca hau tan eztudanaz gueroz, * eta ia anhitz vrthez gue roztic çuetara ethortera defir dudanaren gainean:

Lehen 1.11

24 Parti nadinean Efpaigniarát, ethorriren naiz çuetara: ecen fperança dut iragaitean ikuffiren çaituztedala, eta çueçaz hara guidaturen naicela: baldin lehen çuequin içatez fafituche banaiz.

25 Bada orain banoa Ierufalemerát, fainduey adminiftratzera.

26 Ecen Macedoniacoén eta Achaiacoén placera içan da Ierufalemen diraden fainduetaco paubrey cerbaiten partitzera.

27 Ecen hala placer vkan duté, eta çordun-ere badirade hetara: * ecen baldin hayén *on* fpiritualetan participant içan badirade Gentilac, hec-ere carnaléz den becembatean aiutatu behar dituzté.

1.*Cor.* 9.11

28 Bada *haur* acabatu duquedanean eta hæy

fructu

fructu haur conſignatu drauqueedanean, Eſpaigniarát ioanen naiçate çuec baitharic.

29 Eta badaquit ecen çuetara ethor nadinean, Chriſten Euangelioco benedictionearen abundantiarequin ethorriren naicela.

30 Halaber anayeác, othoitz eguiten drauçuet Ieſus Chriſt gure Iaunaz, eta Spirituaren charitateaz, *enequin emplega çaitezten, enegatic Iaincoari eguinen drautzaçuen othoitzéz:

Lehen. 1.10
2.*cor.* 1.11.

31 Iudean diraden deſobedientetaric deliura nadinçát, eta Ieruſalemē eguiteco dudan adminiſtratione haur, ſainduén gogaraco dençát:

32 Iaincoaren vorondatez çuetara bozcariorequin ethor nadinçát, eta çuequin batean recrea nadinçát.

33 Bada baquezco Iaincoa dela çuequin gucioquin, Amen.

CAP. XVI.

1 *Pauloc Romaco fidel guciac ſalutatzen.* 16 *Elkar ſalutatzeco.* 17 *Partialitatey eta ſcādaloey ihes eguiteco.* 19 *Romanoen obedientiá.* 25 *Euangelioa ſecretu eſtalia.* 26 *Haren manifeſtationea. Fedearen obedientiá.*

1 COmmendatzē drauçuet bada gure arreba Phebe, Cenchreco Eliçaren neſcato dena:

2 Hura *gure* Iaunean recebi deçaçuençát ſainduey dagoten beçala, eta aſſiſti çaquizquiotē çuen behar içanen den gauça gucietan: ecen hura anhitzen oſtateſſa içan da, eta neurorren-ere.

Act. 18. 2. 26.

3 Salutaitzaçue * Prifcilla eta Aquila, ene aiutariac Iefus Chrift *Iaunean.*

4 Ceinéc ene viciagatic bere leppoac fufmettitu baitituzté: hæy eztrauztet nic neurorrec efquerrac emaiten, baina Gentilén Eliça guciécere *bay.*

5 *Saluta eçaçue* hayén etchean den Eliçá-ere. Saluta eçaçue Epenet ene maitea, cein baita Achaiaco primitiá Chriftean.

6 Saluta eçaçue Maria guregana anhitz trabaillatua.

7 Salutaitzaçue Andronic eta Iunia ene lehen guffuac, eta ene prefonerquideac, Apoftoluén arteã notable diradenac, eta ni baino lehen içan diradenac Chriftean.

8 Saluta eçaçue Amplia ene maitea *gure* Iaunean.

9 Saluta eçaçue Vrban, gure aiutaria Chrifteã eta Stachys ene maitea.

10 Saluta eçaçue Apelles, Chriftean approbatua. Salutaitzaçue Ariftobulorenecoac.

11 Saluta eçaçue Herodion ene lehen guffua. Salutaitzacue Narciffe baithaco *gure* Iaunean diradenac.

12 Salutaitzaçue Tryphena eta Tryphofa, *gure* Iaunean trabaillatzen diradenac. Saluta eçaçue Perfida, nic maite dudana *eta* anhitz trabaillatu dena, *gure* Iaunean.

13 Saluta eçaçue Rufo berecia *gure* Iaunean, bayeta haren eta ene ama.

14 Salutaitzaçue Afyncrito, Phlegon, Hermas,

Patrobas, Hermes, eta hequin diraden anayeac.
15 Salutaitzaçue Philologo, eta Iulia, Nereo, eta haren arrebá, eta Olympa, eta hequin diraden ſaindu guciac.
16 *Saluta eçaçue elkar pot eguite ſaindu batez Chriſten Elicéc ſalutatzen çaituztez.
17 Eta othoitz eguiten drauçuet, anayeác, gogoa ditzaçuen, çuec recebitu duçuen doctrinaren contra partialitateac eta ſcandaloac eguiten dituztenac:* eta apparta çaitezten hetaric.
18 Ecen halacoéc Ieſus Chriſt gure Iauna eztuté cerbitzatzen, baina bere ſabela: eta hitz eztiz eta lauſenguzcoz ſimplén bihotzac ſeducitzen dituzté.
19 Ecen çuen obedientiá batbederaz eçagutua da: Aleguera naiz bada çueçaz *den becembatean*: baina nahi dut çuhur çareten onean eta ſimple gaitzean.
20 Eta baquezco Iaincoac deſeguinen du Satan çuen oinén azpian ſarri. Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratia *dela*, çuequin. Amen.
21 Salutatzen çaituztez * Timotheo ene aiutariac, eta Lucioc, eta Iaſonec, eta Soſipaterec ene lehen guſſuéc.
22 Salutatzen çaituztét *gure* Iaunean nic Tertiuſec, epiſtola *haur* ſcribatu dudanac.
23 Salutatzē çaituztez Gaius-ec, ene eta Eliça guciaren oſtatuac. Salutatzen çaituztez Eraſte hirico procuradoreac, eta Quart anayeac.
24 Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratiá *dela* çuequin gucioquin. Amen.

1. *Cor.* 16. 20.
2. *cor.* 13. 12.
1. *pier.* 5. 14
2. *Ioan.* 10.
Act. 16. 1.
philip. 2. 19

Eph. 3. 20.
25 * Bada çuec confirma ahal çaitzaqueztenari, ene Euangelioaren eta Iesus Chriſten predicationearen araura, * hambat demboraz guero ztic myſterio eſtaliric egon den reuelationearen *araura*:

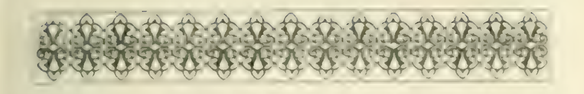
Eph. 3. 9. *coloſ.* 1. 26. 2. *tim.* 1. 9. *tit.* 1. 2.

26 Baina, oráin manifeſtatu denaren, eta Propheten Scripturéz Iainco eternalaren manuz fedearen obedientiatan natione gucietan declaratu denaren *araura*:

27 Iaincoari, *bada*, çuhur bakoitzari *dela* gloria Iesus Chriſtez eternalqui. Amen.

Romanoetara ſcribatu içan da Corinthetic Phebe Cenchrecco Eliçaren neſcatoarequin.

S· PAVL APOSTOLVAREN CORINTHIANOETARATCO EPISTOLA LEHENA.

CAP. I.

4 Gratia Chriſtez. 9 Iaincoaren fidelitatea. 10 Cõcordia. Corinthianoén artean targoa. 14 Paulen miniſterioa. 18 Crutzeco hitza. 21 Iaincoaren ſapientia, eta munduarena. 23, 30 Chriſt ſcandala eta erhogoa, ſapientia eta iuſtitia. 26 Vocationea. Electionea.

1 PAulec Iaincoaren vorõdatez Ieſus Chriſten Apoſtolu içatera deithuac, eta *gure* anaye Soſtheneſec,

2 Iaincoaren Eliça Corinthen denari, *Ieſus Chriſtez ſanctificatuey, *ſaindu *içatera* deithuey, *Ieſus Chriſt gure Iaunaren icena leku orotan inuocatzen duten guciequin, *cein baita*, hambat hayén nola gure *Iaun*:

Act. 5. 9. 1. theſ. 4. 7. Rom. 1. 7. Ephe. 1. 1. col. 1. 22. 2. Tim. 2. 22.

3 Gratia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

4 Eſquerrac emaiten drauzquiót neure Iaincoari bethi çueçaz, Ieſus Chriſt *Iaunean* çuey eman içan çaiçuen Iaincoaren gratiagatic:

5 Ceren gauça gucietan abraſtu içan baitzare-

te hartan, eloquentia eta eçagutze gucian:

6 Iesus Chriſten teſtimoniage çuetan confirmatu içan denaren araura:

7 Hala non ezpaitzarete falta eceinere dohainen, *Iesus Chriſt gure Iaunaren reuelationearen beguira çaudetela.

Philip. 3. 20 tit. 2. 11.

8*Ceinec cõfirmaturen-ere baitzaituztéz finerano irreprehenſible *içateco* Iesus Chriſt gure Iaunaren egunecotzat.

* Ceinec, Iaincoac. 1. Theſ. 5. 23.

9* Fidel *da* Iaincoa ceinez deithu içan baitzarete Iesus Chriſt haren Seme gure Iaunaren cõmunionera.

1. Theſſ. 5. 24.

10 Bada othoitz eguiten drauçuet anayeác, Iesus Chriſt gure Iaunaren icenaz, *gauça berbat erran deçaçuen guciéc, eta eztén çuen artean targoaric: baina çaretẽ iunctatuac adimẽdu batetan eta gogo batetan.

Rom. 15. 5 philip. 3. 16

11 Ecen, ene anayeác, declaratu draudate çueçaz Chloes baithacoéc, ecen diſcordiác diradela çuen artean.

12 Bada haur diot, ecẽ çuetaric batbederac erraiten duela, Ni behinçát Paulẽ naiz, eta ni *Apolloren, eta ni Cephaſen, eta ni Chriſten.

Act. 18. 24

13 *Ala* çathitua da Chriſt? Ala Paul crucificatu içan da çuengatic, edo Paulen icenean batheyatu içan çarete?

14 Eſquerrac emaitẽ drauzquiot Iaincoari ceren ezpaitut çuetaric nehor batheyatu, *Criſpo eta Gaio baicen:

Act. 18. 8.

15 Nehorc erran ezteçan ecen neure icenean batheyatzen ariçan naicela.

16 Batheiatu vkan dut Eſtebenen familia-ere:

gaineracoz eztaquit berceric batre batheyatu vkan dudanez.

17 Ecen eznau igorri Chriſtec batheyatzera, baina euangelizatzera: *ez hitzezco çuhurtziatan, Chriſten crutzea ezdeuſetara eztadinçát.

Berriz. 2. 4.
2.*pier*. 1. 16

18 Ecen crutzezco hitza, galtzen diradeney behinçát, erhogoa çaye: baina guri ſaluatzẽ garenoy, *Iainçoaren verthute da.

Rom. 1. 16.

19 Ecen ſcribatua da, *Galduren dut çuhurrẽ çuhurtziá, eta adituén adimendua kendurẽ dut.

Eſa. 29.14.
gal. 5. 4.

20*Non *da* çuhurra? nõ *da* Scriba? non *da* ſecula hunetaco diſputaria? eztu erho eguin Iaincoac mundu hunetaco ſapientia?

Eſa. 33.18.

21 Ecen Iaincoaren ſapientiã munduac Iaincoa eçagutu eztuenaz gueroz *haren* ſapientiatic, Iaincoaren placera içan da predicationearen erhogoaz ſinheſten dutenén ſaluatzera.

22* Ecen Iuduac-ere ſigno eſquez daude, eta Grecoéc ſapientia bilhatzen duté:

Mat. 12.38

23 Baina guçaz den becembatean predicatzen dugu Chriſt crucificatua, Iuduey behinçát ſcandalo, eta Grecoey erhogoa *çayena*.

24 Baina deithu diradeney hambat Iuduey nola Grecoey *predicatzen drauegu* Chriſt Iaincoaren verthutea eta Iaincoaren ſapientiá.

25 Ecen Iaincoaren erhogoá guiçonac baino çuhurrago da: eta Iaincoarẽ flaqueçá guiçonac baino borthitzago da.

26 Ecen badacuſſaçue çuen vocationea, anayéac, ecẽ etzaretela çuhurrac anhitz haraguiarẽ arauez, ez borthitzac anhitz, ez nobleac anhitz.

27 Baina munduco gauça erho *diradenac* elegitu vkan ditu Iaincoac confundi ditzançát çuhurrac: eta munduco gauça flaccu *diradenac* elegitu vkan ditu Iaincoac confundi ditzançát gauça borthitzac:

28 Eta munduco gauça noble eztiradenac, eta menofpreciatuac elegitu vkã ditu Iaincoac, eta gauça eztiradenac, diradenac defeguin ditzãçát

29 Glorifica eztadinçat haraguiric batre haren aitzinean.

30 Baina harenganic çuec çarete Iefus Chriftean, * cein eguin içan baitzaicu Iaincoaz fapientia eta iuftitia eta fanctificatione eta redemptione:

Hiere. 23. 5.

31 Scribatua den beçala, * Gloriatzen dena, Iaunean gloria dadinçát.

Hiere. 9. 23 2. *cor.* 10. 17.

CAP. II.

1 *Paul ez hitz gorataco.* 7. *Iaincoaren fapiẽtiá predicatzean,* 10. *Paulen eta berce hura beçalacoén doctora, Iaincoaren Spiritua.*

1 Ta ni ethorri içan naicenean çuetara, anayeác, * eznaiz ethorri eloquentiazco edo fapientiazco excellentiarequin, Iaincoaren teftimoniagea denuntiatzen nerauçuela.

Lehen. 1. 17

2 Ecen eztut deliberatu vkan deus çuen artean iaquitera, Iefus Chrift baicen, hura-ere crucificatua.

3 * Eta ni infirmitaterequin eta beldurrequin eta ikara handirequin içan naiz çuec baithan.

Act. 18. 1.

4 Eta ene minçatzea eta ene predicationea ezta içan * ſapientia humanoren hitz gogagarritan: baina ſpirituren eta verthuterē eracuſtetan.

Lehen 1. 17
2.*pier*. 1. 16

5 Çuen fedea eztençát guiçonén ſapientiatan, baina Iaincoaren potentiatan.

6 Eta ſapientiá denuntiatzen dugu perfectoén artean: eta ſapientiá *diot* ez mūdu hunena, ezeta mūdu hunetaco prince deſeguinen diradenena:

7 Baina denuntiatzen dugu Iaincoaren ſapientia myſteriotan *dena*, *diot* eſtalia, Iaincoac ia dembora gucién aitzinetic gure gloriatan determinatu vkan çuena:

8 Cein mundu hunetaco princietaric batec-ere ezpaitu eçagutu vkan: ecē baldin eçagutu vkan baluté, gloriazco Iauna etzuqueten crucificatu.

9 Baina *predicatzen ditugu*, ſcribatua den beçala, * Beguic ikuſſi eztituen, eta beharric ençun eztituen gauçác, eta guiçonén bihotzetara igan içan eztiradenac, cein Iaincoac hari on daritzoteney appaindu baitrauzté.

Eſa. 64. 4.

10 Baina guri Iaincoac reuelatu vkā drauzquigu bere Spirituaz: ecen Spirituac gauça guciac penetratzen ditu, *báy* Iaincoaren gauça barnácere.

11 Ecen guiçonetaric ceinec daquizqui guiçonaren gauçác, guiçonaren ſpiritu hura baithan denac baicen? Halaber Iaincoaren gauçac-ere eztitu nehorc eçagutu vkan, Iaincoaren Spirituac baicen.

12 Bada guc eztugu munduaren ſpiritua recebitu vkan: baina Iaincoaganico Spiritua: Iain-

coaz guri eman içan caizquigun gauçác eçagut ditzaguncát:

Lehen 1.17 2.pier.1.16 13 *Cein denũtiatzen-ere baititugu, ez ſapientia humanoac iracaſtẽ dituen hitzéz, baina Spiritu ſainduac iracaſten dituenéz, gauça ſpiritualac ſpiritualetara appropriatuz.

14 Baina guiçon naturalac eztitu comprehenditzen Iaincoaren Spirituaren gauçác: ecen erhogoa çaizquio, eta ecin adi ditzaque, ceren ſpiritualqui iugeatzen baitirade.

Pro. 27. 19. 15 *Baina *guiçon* ſpiritualac iugeatzẽ ditu gauça guciac, eta bera ezta nehorçaz iugeatzen.

Eſa. 40.13. ſap. 9. 13. rom. 11. 34 16 *Ecen norc eçagutu du Iaunaren intentionea, hura inſtrui deçan? baina guc Chriſten intentionea badugu.

CAP. III.

1 *Spiritual. Carnal.* 3 *Chriſten miniſtre carnalac.* 9 *Iaincoaren edificioa.* 11 *Eliçaren fundamenta.* 16 *Iaincoaren templea.*

1 ETa ni anayeác, ecin minçatu natzayçue çuey ſpiritualey anço, baina carnaley anço, *diot*, haour rey anço Chriſt *Iaunean.*

2 Ezne edatera emaitez haci çaituztet, eta ez viandaz, ceren oraino ecin baitzineçaqueten, baina orain-ere oraino ecin deçaqueçue: ceren oraino carnal baitzarete.

3 Ecen inuidia eta gudu eta targoa çuen artean *denean*, etzarete carnal, eta etzabiltzate guiçonaren araura?

4 Ecen erraiten duenean batac, Ni Paulen naiz: eta berceac, Ni Apolloren, etzarete carnal?

5 Nor da bada Paul, eta nor Apollo, cerbitzari baicen, ceinéz ſinthetſi vkan baituçue, eta batbederari Iaunac eman draucan beçala?

6 Nic landatu vkan dut, Apolloc arregatu: baina Iaincoac eman du handitzea.

7 Halacotz beraz landatzen ari dena ezta deus, ezeta arregatzen ari dena: baina hãditzea emaiten duen Iaincoa.

8 Eta landatzen ari dena eta arregatzen ari dena, bat dirade: * eta batbederac recebituren du bere ſaria bere trabailluaren araura.

Pſal. 62.13. *gal.* 6. 5.

9 Ecen *gu* Iaincoarequin languile gara, *çuec* Iaincoaren laborãçá, Iaincoarẽ edificio çarete.

10 Iaincoaren gratia niri eman çaitadanaren araura, nabuſſi iaquinſu batec beçala fundamenta eçarri vkan dut, eta berce batec gainean edificatzen du: baina batbederac becuſſa nola gainean edificatzen duen.

11 Ecen berce fundamentic nehorc ecin eçar deçaque eçarri denaz berceric, cein baita Ieſus Chriſt.

12 Eta baldin nehorc edificatzen badu fundament hunen gainean vrrhe, cilhar, harri preciatu, egur, belhar, laſto:

13 Batbederaren obrá manifeſtaturen da: ecen egunac declaraturen du: ceren ſuaz manifeſtaturen baita: eta batbederaren obrá nolaco daten, ſuac phorogaturen du.

14 Baldin cembeit gainean edificatu duenen

obrá badago, ſari recebituren du.

15 Baldin cembeiten obrá erra badadi, galtze eguinen du: baina bera ſaluaturen da, badaricere ſuz beçala.

Berr. 6. 19.
2. *cor.* 6.16.

16 *Eztaquiçue ecen Iaincoaren temple çaretela, eta Iaincoaren Spiritua habitatzen dela çuetan?

17 Baldin norbeitec Iaincoaren templea deſeguin badeça, deſeguinen du hura Iaincoac: ecen Iaincoaren templea ſaindu da, cein baitzarete çuec.

18 Ezteçala nehorc bere buruä ſeduci: baldin cembeitec vſte badu çuen artean çuhur dela mũdu hunetã, erho eguin bedi, çuhur dadinçát.

Iob 5. 13.

19 Ecen mundu hunetaco çuhurtziá, erhogoa da Iaincoaren aitzinean: ecen ſcribatua da, * Hatzamaiten ditu çuhurrac hayén finecian.

Pſal. 94. 11

20 Eta berriz, *Iaunac ezagutzen du ecen çuhurrén penſamenduac vano diradela.

21 Bada, eztadila nehor gloria guiçonétan: ecen gauça guciac çuen dirade:

22 Bada Paul, bada Apollo, bada Cephas, bada mundua, bada vicitzea, bada herioa, bada preſenteco gauçaric, bada ethorthecoric, guciac dirade çuen: eta çuec Chriſten, eta Chriſt Iaincoaren.

CAP. IIII.

1 *Chriſten miniſtre.* 3 *Iudicatzea.* 8 *Corinthianoac ingrat.* 11 *Paul bere eſcuez trabaillatu.* 14 *Reprehenditzeco moiena.* 15 *Chriſt predicatzen dutenac.* 16 *Paulec bere imitatzera exhortatzen.* 20 *Hitza. Verthutea.*

1 *Estima beça guçaz guiçonac Chriſten miniſtréz, eta Iaincoaren ſecretuén diſpenſaçaléz beçala.

2 Baina gaineracoaz, neceſſario da diſpenſaçaletan leyal batbedera eriden dadin.

3 Niçaz den becembatean, anſia guti dut çueçaz edo iugemendu humanoz iudicatu içateaꝛen: are neure buruä-ere eztut iudicatzen.

4 Ecen deuſetan eztut neure buruä hoguendun ſenditzẽ: ordea huneçaz eznaiz iuſtificatu: baina ni iudicatzen nauena, Iauna da.

5 *Halacotz, ezteçaçuela dembora baino lehen iudica, Iauna dathorreno, ceinec ilhumbeco gauça eſtaliac-ere arguituren baititu, eta bihotzetaco conſeilluac manifeſtaturen: eta orduan laudorio vkanen du batbederac Iaincoaganic.

Matt. 7.1. *rom.* 2.1.

6 Bada anayác, gauça hauc minçatzeco manera batez itzuli vkan ditut neure eta Apolloren gainera, çuen cauſaz: gutan ikas deçaçuençát, ſcribatua den baino guehiago ez preſumitzera: bata bercearen contra hant etzaiteztençát berceren contra.

7 Ecen norc hi reputationetan eçarten au? eta cer duc recebitu vkan eztuanic? eta baldin recebitu vkan baduc, cergatic gloriatzen aiz recebitu ezpahu beçala?

8 Ia aſſe çarete, ia abraſtu çarete, gu gabe reguetu çarete: eta aitzineçate regna, guc-ere çuequin batean regna deçagunçát.

9 Ecen badaritzat Iaincoac gu monſtrança e-çarri gaituela, *baicara* azquen Apoſtoluac, heriotara condemnatuac beçala: ecen *beguietaco* miragarri eguin içan gaitzaizte munduari eta Aingueruey eta guiçoney.

10 Gu erho Chriſtgatic, eta çuec çuhur Chriſt *Iaunean*, gu flaccu, eta çuec ſendo: çuec noble, eta gu bilaun. Ordu hunetarano eta goſſe gara eta egarri gara, eta billuci gara, eta buffetatzen gara, eta leku batetic bercera errebelatuac gabiltza:

Act. 20. 34 *1.theſſ.* 2. 9. *2.theſſ.* 3. 8

11 *Eta trabaillatzen gara, gure eſcu propriéz lan eguinez.

Matt. 5. 44 *luc* 23. 34. *act.* 7. 60.

12 *Iniuriatzen gara, eta vngui erraiten dugu: perſecutatzen gara, eta ſuffritzen dugu:

13 Diffamatzen gara, eta othoitz eguiten dugu, munduco ſcobaquin beçala eguin içan gara, *eta* gucién karracaquin beçala oraindrano.

14 Eztrauzquiçuet gauça hauc ſcribatzen ahalque çaitzatedançát, baina neure haour maite anço auiſatzen çaituztet.

15 Ecen hamar milla pedagogo bacintuzteere Chriſtean, ez ordea anhitz aita: ecen Ieſus Chriſtean, Euangelioaz nic engendratu vkan çaituztet.

16 Othoitz eguiten drauçuet bada, ene imitaçale çareten.

17 Halacotz igorri drauçuet Timotheo, cein baita ene ſeme maitea eta fidela *gure* Iaunean, harc orhoit eraciren drauzquiçue ceric diraden ene bideac Chriſtean, leku gucietan Eliça oro-

tan iracaften dudan beçala.

18 Ni çuetara ethortecoa ezpaninz beçala, batzu hantuac içan dirade.

19 Baina ethorriren naiz farri çuetara, *baldin Iaunac nahi badu: eta eçaguturen dut, ez hantu içan diraden horién hitza, baina verthutea.

Act. 18. 21 iacq. 4. 15.

20 Ecen Iaincoaren refumá ezta hitzean, baina verthute *fpiritualean.*

21 Cer nahi duçue? cihorrequin ethorrirē naiz çuetara, ala charitaterequin eta emetaffunezco fpiriturequin?

CAP. V.

1 *Corinthecoa paillarta.* 3 *Excõmmunicationea.* 6 *Althagarre gaharraren purgatzea.* 7 *Chrift gure Bazcoa.* 9 *Cein diraden excommunicatzeco.*

1 GVciz ençuten da çuen artean paillardiça *badela*, eta halaco paillardiça cein Gentilén artean aippatzen-ere ezpaita: ecen cembeitec bere aitaren emaztea entretenitzen duela.

2 Eta çuec hantuac çarete, eta eztuçue nigar lehen eguin, ken ledinçát çuen artetic eguitate haur eguin duena.

3 Nic behinçát gorputzez abfent beçala, baina prefent fpirituz, ia deliberatu dut prefent beçala, haur hala eguin duenaren,

4 (Çuec eta ene fpiritua Iefus Chrift gure Iaunaren icenean bildurric, Iefus Chrift gure Iaunaren botherearequin.)

5 Halacoaren Satani liuratzera haraguiaren de-

ſtructionetan, ſpiritua ſalbu dençát Ieſus Iaunaren egunean.

Gal. 5. 9. 6 Çuen gloriatzea ezta ona: * Eztaquiçue ecen altchagarri gutibatec orhe gucia altcha eraciten duela?

7 Purga eçaçue bada altchagarri çaharra, orhe berri çaretençát, altchagarri gabe çareten beçala: ecen gure Bazcoa guregatic ſacrificatu içan da, *cein baita* Chriſt.

8 Bada eguin deçagun beſta, ez altchagarri çaharrez, ezeta malitiataco eta gaichtaqueriataco altchagarriz, baina altchagarri gaberico *oguiz, diot* puritatezcoz eta eguiazcoz.

9 Scribatu drauçuet epiſtolán, nahaſta etzaitezten paillartequin:

10 Eta ez guciz mũdu hunetaco paillartequin, edo auaritioſoequin, edo harrapariequin, edo idolatrequin: ezpere ſegur behar cenduquete mundutic ilki.

11 Baina orain ſcribatu drauçuet etzaitezten nahaſta, baldin cembeit anaye deitzen denic paillard bada, edo auaritioſo, edo idolatre, edo gaitzerraile, edo hordi, edo harrapari: halacoarequin ian-ere ezteçaçuen.

12 Ecen cer iudicatzeco dut nic campoco diradenez-ere? eztuçue barneco diradenéz çuec iudicatzen?

13 Baina campocoac Iaunac iudicatzen ditu. Ken eçaçue bada gaichto hori ceurón artetic.

Cap.

CAP. VI.

1 *Auciz.* 11 *Ikuz, ſanctificatu, iuſtificatu çatea.* 13 *Paillardiçar: ihes eguiteco.* 15 *Chriſten membre.* 19 *Spiritu ſainduaren temple.*

1 Auçu da çuetaric cembeit, eguitecoric duenean berce baten contra, iugemẽdutara ioaitera iniuſtoén aitzinera, eta ez ſainduén aitzinera?

2 *Eztaquiçue ecen ſainduéc mundua iugeaturen dutela? eta baldin çueçaz mundua iugeaturen bada, indigne çarete gauça chipienén iugeatzeco? — *Sap.* 3. 8.

3 Eztaquiçue ecen Ainguerüäc iugeaturẽ ditugula? cẽbatez areago vicitze hunetaco gauçac?

4 Halacotz bada baldin vicitze hunetaco gaucéz gorteac badituçue, Eliçán eſtima chipitacoen diradenac eçar itzaçue iar-lekuan.

5 Çuen ahalquetan, *haur* erraiten drauçuet. Horrela da çuen artean çuhurric eztén, ez are bat, bere anayén artean iugea ahal deçaquenic?

6 Baina anayeac anayearen contra auci du, eta are infidelén aitzinean.

7 Ia ſegur guciz falta da çuetan, cerẽ auci baituçue ceurón artean: * ceren eztuçue lehen iniuria ſuffritzen? cerẽ eztuçue lehen calte recebitzen? — *Matt.* 5. 39. *luc* 6. 29. *rom.* 12.19.

8 *Baina çuec iniuria eguiten duçue eta calte: eta are anayey. — 1.*theſſ.* 4.6.

9 Ala eztaquiçue ecen iniuſtoéc eztutela Iain-

coaren resumá heretaturen?

10 Etzaiteztela engana, ez paillartéc, ez idolatréc, ez adulteroéc, ez malguëc, ez bugréc, ez ohoinéc, ez auaritiosoéc, ez hordiéc, ez gaitzerrailéc, ez harrapariéc, eztute Iaincoaren resumá heretaturen.

Tit. 3. 3.

11 *Eta halaco gauça cinetén batzu: baina ikuci çarete, baina sanctificatu çarete, baina iustificatu çarete, Iesus Iaunarẽ icenean, eta gure Iaincoaren Spirituaz.

Ber. 10. 23. *eccl.* 37. 31.

12 *Gauça guciac permettitzen çaizquit, baina guciac eztirade probetchutaco: gauça guciac permettitzen çaizquit, baina ni eznaiz deusen botherearen suiectioneraco.

13 Viandác sabelaren, eta sabela viandén: baina Iaincoac haur eta hec deseguinẽ ditu: baina gorputza ezta paillardiçataco, baina Iaunarendaco, eta Iauna gorputzarendaco.

Rom. 6. 5.

14 Eta Iaincoac *gure* Iauna-ere resuscitatu du, **eta* gu-ere resuscitaturen gaitu bere bothereaz.

15 Eztaquiçue ecen çuen gorputzac Christen membro diradela? edequiric beraz Christen membroac paillarda baten membro eguinen ditut? Guertha eztadila.

Gen. 2. 24. *matt.* 19. 5. *marc* 10. 7. *eph.* 5. 31.

16 Ala eztaquiçue ecẽ paillarda bati iũctatzen çayona, gorputzbat harequin eguiten dela? *Ecen eguinen dirade, dio, biga haraguibat.

17 Baina Iaunari iunctatzen çayona, spiritubat da.

18 Ihes eguioçue paillardiçari: ecen guiçonac daguian bekatu gucia gorputzetic campoan da,

baina paillardiça eguiten duenac, bere gorputz proprira bekatu eguiten du.

19 *Ala eztaquiçue ecē çuen gorputza temple dela çuetan den Spiritu ſainduarē, cein baituçue Iaincoaganic, eta etzaretela ceuron buruën? *Lehen 3.16* 2.*cor*.6.16.

20 *Ecen eroſſiac çarete precioz: glorifica eçaçue bada Iaincoa çuen gorputzean, eta çuen ſpirituan, cein baitirade Iaincoarenac. *Ber*. 7. 23. 1.*pier*.1.18

CAP. VII.

1 *Ezconduez.* 8 *Alhargunez.* 12 *Emazte infidelarequin ezcondua den fidelaz.* 17 *Bere vocationean batbedera [illegible].* 18 *Circoncifionea. Preputioa.* 21 *Cerbitzariez.* 25 *Virginez.*

1 ETa ſcribatu drautaçuē gaucéz den becembatean, on *da* guiçonaren emazteric ez hunquitzea.

2 Baina paillardiçari ihes eguiteagatic, batbederac bere emaztea biu, eta batbederac bere ſenharra biu.

3 *Emazteari ſenharrac çor draucan onheriztea renda bieçó: eta halaber emazteac-ere ſenharrari. 1.*Pier*.3.7.

4 Emazteac bere gorputza eztu *bere* bothereco: baina ſenharrac: eta halaber ſenharrac-ere bere gorputza eztu *bere* bothereco, baina emazteac.

5 Ezteçaçuela defrauda batac bercea cembeit demboratacotz conſentimendu batez ezpada, baruretan eta orationetan emplega çaiteztencontinued

çát: eta harçara elkargana itzul çaitezte, Satanec tenta etzaitzatençát çuen incontinentiagatic.

6 Baina haur erraiten dut permissionez, ez manamenduz.

7 Ecen nahi nuque guiçon guciac liraden ni beçala: baina batbederac bere dohain propria du Iaincoaganic, batac hunela eta berceac hala.

8 Bada erraiten drauet ezcondu-gabey eta alharguney, on dela hayençat, baldin badaudez ni beçala.

9 Baina baldin cõtinent ezpadirade, ezcon bitez: ecen hobe da ezconcea ecen ez erre içatea.

10 Eta ezconduey denuntiatzen drauet, ez nic baina Iaunac, *Emaztea senharraganic eztadin parti.

Matt. 5. 32 *eta* 19. 9. *marc* 10. 11 *luc* 16. 18.

11 Eta baldin parti badadi bego ezcõdu gabe, edo senharrari reconcilia bequió: senharrac-ere emaztea ezteçala vtzi.

12 Baina bercey nic erraiten drauet, ez Iaunac, Baldin cembeit anayec emazte infidela badu, eta emazteac cõsentitzen badu harequin habitatzera, ezteçan hura vtzi.

13 Eta baldin cembeit emaztec senhar infidela badu, eta senharrac consentitzen badu harequin habitatzera, ezteçan hura vtzi.

14 Ecen sanctificatu da senhar infidela emazteaz, eta sanctificatu da emazte infidela senharraz: bercela çuen haourrac satsu lirateque: baina orain saindu dirade.

15 Eta baldin infidela partitzen bada, parti dadin *ecẽ* ezta suiet anayea edo arrebá halaco *gau-*

cetan: baina baquera deithu gaithu Iaincoac.
16 Ecen cer daquin emazteá, eya ſenharra ſaluaturen dunanez? edo cer daquic ſenharrá, eya emaztea ſaluaturen duanez?
17 Baina nola batbederari *dohaina* partitu baitrauca Iaincoac, nola batbedera deithu baitu Iaunac, hala ebil bedi: eta hunela Eliça gucietan ordenatzen dut.
18 Circoncidituric norbeit deithu içan da? ezterakarran *preputioa*: preputioan norbeit deithu içan da? eztadila circoncidi.
19 Circõcifionea ezta deus, eta preputioa ezta deus: baina Iaincoaren manamenduén beguiratzea.
20 * Batbedera cer vocationetan deithu içan baita hartan bego. *Ephe.* 4. 1.
21 Sclabo deithu aiz? eztuála arrãguraric: baina baldin are libre eguin ahal bahadi, *harçaz* lehen vſat eçac.
22 Ecen Iaunean deithu içan den ſclaboa, Iaunarẽ libre da: eta halaber libre dethua, Chriſten ſclabo da.
23 *Precioz eroſſiac çareté, etzaretela guiçonén ſclabo. *Lehen* 6. 20 1.*pier.* 1.18
24 Batbedera certã deithu içan baita, anayeác, hartan bego Iaincoa baithan.
25 Eta virginéz den becẽbatean Iaunaren manamenduric eztut: baina cõſeillu emaiten drauçuet, Iaunaganic fidel içatera miſericordia vkan dudanac beçala.
26 Eſtimatzen dut bada haour on dela preſen-

teco neceſſitateagatic, ecen on *dela* guiçonarendaco hunela içatea.

27 Emazterequin lothua aiz? ezteçála bilha ſeparationeric: emazteaganic lachatu aiz? ezteçála bilha emazteric.

28 Bada baldin ezcon bahadi-ere, eztuc bekaturic eguin: eta baldin ezcõ badadi virginá, eztu bekaturic eguin: baina halacoéc tribulatione vkanẽ duté haraguiã: baina nic guppida çaituztet.

29 Baina haur erraiten drauçuet, anayeác, ecen demborá labur dela hemendic harát, emaztedunac-ere, emazteric ezpalute beçala diraden:

30 Eta nigarrez daudenac, nigarrez ezpalaude beçala: eta aleguera diradenac, aleguera ezpalirade beçala: eta eroſtẽ dutenac, poſſeditzen ezpaluté beçala:

31 Eta mundu hunez vſatzen dutenac, vſatzen ezpaluté beçala: ecen mundu hunen figurá iragan doa.

32 Eta nahi nuque çuec arrangura gabe cineten. Emazte gabe denac, artha du Iaunaren gaucéz, nolatan Iaunaren gogaraco daten:

33 Baina emaztedunac, artha du mũduco gaucéz, nolatan emaztearen gogaraco daten.

34 Diuers dirade emazte *ezcondua* eta virginá: *emazte* ezcondu gabeac, artha du Iaunaren diraden gaucéz, gorputzez eta ſpirituz ſainda dẽçát: baina *emazte* ezconduac, artha du mũduco gaucéz, nolatan ſenharraren gogaraco daten.

35 Eta haur çuen probetchutan erraiten dut, ez laçoa eçar dieçaçuedençát: baina carazqui

eta moldez Iaunari iuneta çaquizquiotē̄çát empatchuric batre gabe.

36 Baina baldin edoceinec vſte badu ecen deſohore duela haren virginác bere adin florea iragan deçan, eta hala eguin behar dela: nahi duena begui, eztu bekaturic eguiten: *ezcon bitez.

*ezcon bitez, hala beldur diraden virginác.

37 Baina bere bihotzean fermu dagoenac, neceſſitateric eztuela, baina du bere vorondate propriaren gainean puiſſança, eta haur deliberatu bere bihotzean, bere virginaren beguiratzera, vngui eguiten du.

38 Bada, bere virginá ezconcen duenac, vngui eguiten du: baina ezconcen eztuenac, hobequi eguiten du.

39 *Emaztea lothua da legueaz haren ſenharra vici den dembora gucian: baina haren ſenharra hil badadi, libre da norequin nahi den ezconceco, ſolament *gure* Iaunean.

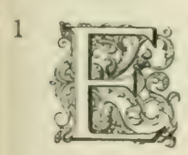
Rom. 7. 2.

40 Baina dohatſuago da baldin hala badago, ene conſeilluaren araura: * eta eſtimatzen dut nicere Iaincoaren Spiritua badudala.

1.Theſſ. 4.8

C A P. V I I I.

1 *Idoley ſacrificatu içan diraden gaucez. Charitateaz.* 4 *Iaincobat bera.* 6 *Iaun-bat.* 8, 10 *Viandezco ſcandaloaz.*

1 Ta idoley ſacrificatzē̄ diraden gaucéz den becō̄batean, badaquigu ecē̄ guciéc eçagutze badugula: eçagutzeac hãcen du, baina charitateac edificatzen.

2 Eta baldin edoceinec vſte badu cerbait badaquiala, eztu oraino eçagutu deus eçagutu behar den beçala.

3 Baina baldin cembeitec Iaincoari on badaritza, hura harçaz iracatſi içan da.

4 Bada idoley ſacrificatzen diraden gaucén iateaz den becembatean, badaquigu ecen deus eztela idolá munduan, eta eztela berce Iaincoric bat baicen.

5 Ecen iainco deitzen diradenac badirade-ere, bada ceruän bada lurrean (nola anhitz iainco baita, eta anhitz iaun.)

6 Baina guc Iainco Aitabat dugu, ceinaganic *baitirade* gauça guciac, eta gu hartan: * eta Iaunbat, Ieſus Chriſt, ceinez *baitirade* gauça guciac, eta gu harçaz.

Ioan 13. 13
berriz 12. 3

7 Baina ezta gucietan eçagutzea, ecen batzuc idolaren conſcientiarequin oraindrano, idoley ſacrificatutic beçala iaten duté: eta hayén conſcientiá nola ezpaita fermu, ſatſutzen da.

8 Bada viandác ezgaitu Iaincoaren gogaracotzenago: ecen ian badeçagu-ere, ezgara vkanſuago: eta ian ezpadeçagu-ere, eztugu gutiago.

9 Baina beguiraúçue çuen puiſſança hori infirmo diradeney nolazpait ſcandalotan eztén.

10 Ecen baldin norbeitec ikus baheça hi eçagutze duanor, iarriric agoela idolén templeco mahainean, infirmo denaren conſcientiá ezta inſtruituren idolari ſacrificatu diraden gaucetaric iatera?

Rom. 14. 15

11 *Eta hire eçagutze horreçaz galdurē da ana-

ye infirmo dena, ceinagatic Chriſt hil içã baita?

12 Bada hunela anayén contra bekatu eguiten duçueneã, eta hayén conſcientia infirmoa çaurtzen duçuenean, Chriſten contra bekatu eguiten duçue.

13 Halacotz, baldin viandác ene anayea ſcandalizatzen badu, eztut ianen haraguiric ſeculan, neure anayea ſcandaliza ezteçadançát.

CAP. IX.

1 Corinthianoac Paulen lana. 4. Euangelioa predicatzen dutenen entretenimenduaz. 12. Sari gabe cergatic Paulec predicatu duen. 19. Cergatic gucien ſuiet eguin içan den. 24. Laſterreco precioa.

1 EZnaiz Apoſtolu? eznaiz libre? eztut Ieſus Chriſt gure Iauna ikuſſi? etzarete çuec ene lana *gure* Iaunean?

2 Baldin bercén Apoſtolu ezpanaiz, çuen berere banaiz: ecen ene Apoſtolutaſſunaren cigulua çuec çarete *gure* Iaunean.

3 Ene defenſá examinatzen nautenac baithara, haur da:

4 Ala extugu bothere iateco eta edateco?

5 Ala eztugu bothere emazte arreba batẽ gucietan erabilteco, berce Apoſtoluéc, eta Iaunaren anayéc, eta Cephaſec beçala?

6 Edo, nic neurorrec eta Barnabaſec eztugu bothere lanic ez eguiteco?

7 Norc guerlaric eguiten du bere defpendioz behinere? norc landatzen du mahafti, eta haren fructutic eztu iaten? edo norc bazcatzen du arthaldea, eta arthaldearen eznetic eztu edaten?
8 Ala guiçonaren arauez gauça hauc erraiten ditut? ala Legueac-ere eztitu gauça hauc erraiten?

Deut. 25. 4
1.tim. 5. 18

9 Ecen Moyfefen Leguean fcribatua da, * Eztraucac ahoa lothuren idi bihitzen ari denari. Ala artha du idiéz Iaincoac?
10 Ala haur guciz guregatic erraiten du? fegur *haur* guregatic fcribatua da: ecen fperançatan behar du laboratzen duenac, laboratu: eta bihitzen duenac participant içateco fperançatan.

Rom. 15. 25.

11*Baldin guc çuey gauça fpiritualac erein badrauzquiçuegu, gauça handia da çuen carnalac biltzen baditugu?
12 Baldin berceac bothere hunetan çuen arteã participant badirade, *ceren* ez cineçago gu? baina eztugu bothere hunez vfatu vkan: aitzitic gauça guciac fuffritzen ditugu, Chriften Euangelioari empatchuric batre eztemoguncát.

Deut. 18. 1.

13 * Eztaquiçue ecen facrificioac eguiten dituztenéc, gauça facrificatuetaric iaten dutela? *eta* aldarean emplegatzen diradenéc, aldarearequin perticipatzen dutela?
14 Hala gure Iaunac-ere ordenatu vkan draue Euangelioa predicatzen duteney, Euangeliotic vici diraden.
15 Badaric-ere nic gauça hautaric batez-ere eztut vfatu vkan. Eta gauça hauc eztitut fcri-

batu, hala niri eguin daquidançat: ecen hobe nuque hil nendin ecen ez nehorc ene glorificamendua ezdeufetara deçan.

16 Ecen Euangelizatzen badut-ere, eztut ceren gloria nadin: ecen neceffitateac eraguiten draut: eta malédictione niri-baldin euangeliza ezpadeçat.

17 Ecen baldin gogotic haur eguiten badut, fari dut: baina baldin gogoz garaitic eguiten badut, difpenfationea eman içan çait.

18 Cer fari dut beraz? Euãgelioa predicatzen dudanean, Chriften Euangelioa deus hartu gabe predica deçadan, ezteçadan gaizqui vfat neure bothereaz Euangelioan.

19 Ecen gucietaric libre banaiz-ere, gucien fuiectioneco neure buruä eguin vkan dut, gende guehiago irabaz deçadançát.

20 Eta eguin içan natzaye Iuduey Iudu beçala, Iuduac irabaz ditzadançát: Leguearen azpico diradeney, Leguearen azpico baninz beçala, Leguearen azpian diradenac irabaz ditzadançát.

21 Legue gabey Legue gabe baninz beçala, (Legue gabe ezpanaiz-ere Iaincoagana, baina Chriften Leguearen azpico) Legue gabeac irabaz ditzadançát.

22 Eguin içan natzaye infirmoey infirmo beçala, infirmoac irabaz ditzadançát: guciey eguin içan natzaye gauça gucia, guciz batzu falua ditzadançat.

23 Eta haur eguiten dut Euangelioagatic, çue-

quin batean participant hartan eguin nadinçát.
24 Eztaquiçue ecen ſtadioan laſter eguiten dutenéc, guciéc laſter eguitẽ badutela, baina batec precioa hartzen duela? hala laſter eguiçue non har baiteçaqueçue.
25 Eta combatitzen den gucia, regimenduz gauça gucietan vici da: eta hec *eguiten duté* coroa corrumpituren den baten vkaiteagatic: baina guc corrumpituren eztenagatic.
26 Nic bada hala laſter eguiten dut, ez eztaquidala nola: hala bataillatzen naiz, ez aireari baneraunſa beçala.
27 Baina gaztigatzen dut neure gorputza, eta ſuiectionetara erekartẽ: eceinere maneraz bercey, predicatu ondoan, neuror reprobatu eriden eznadinçát.

CAP. X.

1 *Aitén Baptiſmoa.* 4. *Chriſt harri ſpiritual.* 6. *Guthiciá.* 7. *Idolatriá.* 8. *Paillardiçá.* 9. *Chriſten tentatzea.* 10. *Murmuratzea.* 13. *Tentationea.* 14 *Idolatriari ihes eguiteco.* 25. *Viandén vſagea.* 32. *Scandalizatzetic beguiratzeco.*

Exod 13. 21. *nom.* 9. 18. *Exod.* 14. 22.

1 Ahi dut bada daquiçuẽ anayeác, * ecen gure Aitác oro hodey azpian içan diradela, * eta guciac itſaſſoaz iragan içan diradela:
2 Eta guciac Moyſeſtan batheyatu içan diradela hodeyean eta itſaſſoan.

Exo. 16. 22

3 * Eta guciéc vianda ſpiritual ber batetaric

ian dutela.

4 * Eta guciéc edari ſpiritual-ber batetaric edan dutela: ecen edaten çutén iarreiquiten çayen Harri ſpiritualetic: eta Harria cen Chriſt.

Exod. 17.6 nom. 20. 10 eta 21. 16.

5 Baina hetaric anhitzen gainean eztu placer hartu vcan Iaincoac: * ecen deſeguin içan dirade deſertuan.

Nō. 26. 65.

6 Eta gauça hauc gure exemplutan içan dirade, guthicia eztitzagunçat gauça gaichtoac, *nola hec guthiciatu baitituzté.

Nō. 11. 14. eta 26. 64.

7 Eta etzaretē idolatre, hetaric batzu leguez, ſcribatua den beçala, * Iarri içan da populua iatera eta edatera, eta iaiqui içan dirade doſtetara.

pſal. 106. 14. Exod. 32. 6

8 Eta ezteçagun paillarda, * hetaric batzuc paillardatu vkan dutén beçala, eta hil içan baitirade egun batez hoguey eta hirur milla.

Nom. 25. 9.

9 Eta ezteçagun tenta Chriſt, * hetaric batzuc tentatu vkan dutén beçala, eta ſuguéz deſeguin içan baitirade.

Nom. 21. 6.

10 * Eta ezteçaçuen murmura, hetaric batzuc murmuratu vkan dutén beçala, eta deſeguin içan baitirade deſeguileaz.

Nomb. 14. 37. heb. 3. 17.

11 Eta gauça hauc gucioc exemplutan heltzen çaizten hæyr: eta ſcribatu içan dirade gure admonitionetan, ceinetara demborén finac heldu içan baitirade.

12 Hunegatic bada çutic dagoela vſte duenac, beguira biu error eztadin.

13 Tētationec etzaituztez hartu humanoc baicē: eta fidal *da* Iaincoa, ceinec ezpaitu permettiturē tēta çaiteztē egar ahal deçaque çuē baino

guehiagoz: baina emanen du tẽtationearequin batean ilkitbidea-ere ſuſtenga ahal deçaçuençát.

14 Hunegatic, ene maiteác, ihes eguiçue idolatriatic.

15 Adituey beçala minço natzaiçue: ceuroc iugea eçaçue erraiten dudanaz.

16 Benedictionezco copa benedicatzen duguna, ezta Chriſten odolaren communionea? *eta* hauſten dugun oguia ezta Chriſten gorputzaren communionea?

17 Ecen *gu* baicara anhitz, oguibat *gara eta* gorputzbat: ceren guciac ogui batetan participant baicara.

18 Ikuſſaçue Iſrael haraguiaren arauez *dena*: ſacrificioac iaten dituztenac, eztirade aldarean participant?

19 Cer erraiten dut beraz? idola cerbait dela? edo idolari ſacrificatu çayona, cerbait dela? *ez.*

20 Aitzitic *diot*, ecen Gentilée ſacrificatzen ditutzen gauçác, deabruey ſacrificatzen drauztela, eta ez Iaincoari: eztut bada nahi çuec participant çareten deabruén.

21 Ecin Iaunaren copá edan deçaqueçue, eta deabruaren copá: ecin Iaunaren mahaineã participant çara tezte: eta deabruén mahainean.

Eccle. 37. 31. *lehen.* 6.13.

22 Ala nahi dugu aſſerre eraci Iauna? ala hura baino borthitzago gara?

23 *Gauça guciac permettitzẽ çaizquit, baina guciac eztirade probetchutaco: gauça guciac

permettitzen çaizquit, baina gauça guciée eztute edificatzen.

24 Nehorc ezteçala bere propria bilha, baina batbederac bercerena.

25 Haraquinçán ſaltzē den orotaric, ianagaçue: deus galdeguin gabe conſcientiagatic.

26 * Ecen Iaunarena da lurra eta hartango complimendua.

Iſal. 24. 1.

27 Eta baldin infideletaric cembeitec gomitatzen baçaituztez, eta ioan nahi baçarete: aitzinera eçarten çaiçuen orotaric ianagaçue, deus galdeguin gabe conſcientiagatic.

28 Baina baldin cembeitec erran badieçaçue, Haur idoley ſacrificatua da, ezteçaçuela ian, auertitu çaituztenagatic, eta conſcientiagatic: ecen Iaunarena da lurra eta hartango complimendua.

29 Baina conſcientiá erraitē diat, ez hirea, baina bercearena: ecen cergatic ene libertatea iudicatzen da berceren conſcientiaz?

30 Eta baldin nic gratiaz *viandán* participatzen badut, cergatic gaichto iudicatzē naiz nic eſquerrac emaiten ditudan gauçagatic?

31 * Bada, edo iaten baduçue, edo edaten baduçue. edo cerbait berceric eguiten baduçue, gucia Iaincoaren gloriatan eguiçue.

Coloſs. 3. 17

32 Çareten ſcandalo gabe eta Iuduetara eta Grecoetara eta Iaincoaren Eliçagana.

33 Ni-ere gauça gucietan gucién gogaraco naicen be çala, bilhatzē eztudala neure probetchu propria: baina anhitzena, ſalua ditecençat.

CAP. XI.

1 *Chriſt eta Apoſtoluac imitatzeco.* 4. *Nola nehor Eliçán perportatzeco.* 17. *Nola biltzeco.* 20 *Iaunaren Cenáz, eta nola Corinthianoéc abuſatzen çuten harçaz.* 31. *Norc bere buruä iugeatzeco.* 32. *Iaunaz iugeatu içatea.*

2. *Theſ.* 3. 9 1 * CAreten ene imitaçale, ni-ere Chriſten beçala.

2 Bada laudatzen çaituztet, anayeác, ceren ene gauça guciez orhoit baitzarete, eta *ceren* eman drauzquiçuedan beçala, ordenançac eduquiten baitituçue.

Eph. 3. 23. 3 Baina nahi dut daquiçuen, * ecen guiçon gucíaren buruä Chriſt dela: eta emaztearen buruä, guiçona: eta Chriſten buruä, Iaincoa.

4 Guiçon buruä eſtaliric othoitz eguiten, edo prophetizatzen duen guciac, deſohoratzen du bere buruä.

5 Baina emazte buruä eſtali gaberic othoitz eguiten edo prophetizatzen duen guciac, deſohoratzen du beré buruä: ecen hambat da nola arradatua baliz.

6 Ecen baldin eſtaltzẽ ezpada emaztea, motzere bedi: eta baldin deshoneſt bada emaztearen moztu edo arradatu içatea, eſtal bedi.

Gen. 1. 26. 27. *eta* 5. 1. *eta* 9. 6. *coloſ.* 3. 10. 7 Ecen guiçonac eztu eſtali behar buruä, * Iaincoaren imaginá eta gloriá denaz gueroz: baina emaztea, guiçonaren gloriá da.

8 Ecen guiçona ezta emaztetic, baina emaztea guiço-

guiçonetic.

9 *Ecen are ezta guiçona creatu içan emazteagatic, baina emaztea guiçonagatic.

Gen. 2. 23. eta 5. 1. eta. 9. 6.

10 Hunegatic vkaiteco du emazteac buruän ſeignalea ſuiectionetan dela, Aingueruäcgatic.

11 Guciagatic-ere ez guiçona emaztea gabe, ezeta emaztea guiçona gabe, *gure* Iaunean.

12 Ecen nola emaztea guiçonetic, *baita*, hala guiçona-ere emazteaz: baina gauça guciac Iaincoaganic.

13 Ceuroc baithan iugea eçaçue, Honeſt da emazteac eſtali gaberic Iaincoari othoitz daguion?

14 Ala naturác berac-ere etzaituzteziracaſten ecen guiçonac adatſdun içatea deſohore duela?

15Baina emazteari adatſdũ içatea gloria çayola? cerẽ adatſa eſtalguitzat eman içan baitzayó.

16 Eta baldin cembeitec ihardutquiçale dela irudi badu, guc halaco coſtumaric eztugu, ez Iaincoaren Elicéc-ere.

17 Bada haur *hala* declaratzen drauçuet non ezpaitzaituztet, laudatzen, cerẽ ezpaitzarete emendiotan biltzen, baina deſemendiotan.

18 Ecen lehenic, biltzen çaretenean Eliçán, ençuten dut diuiſione dela çuen artean: eta parte ſinheſten dut.

19 Ecen behar da hereſiac-ere çuen artean diraden, phorogatuac manifeſt eguin ditecençat çuen artean.

20 Bada elkargana biltzen çaretenean, ezta *hori* Iaunaren Cenaren iatea.

21 Ecen batbedera auançatzen da bere affariaren hartzera iateracoan: eta bata da goſſe, eta bercea da hordi.

22 Ala eztituçue etcheac *hetan* iateco eta edateco? ala Iaincoaren Eliçá menoſpreciatzẽ duçue, eta ahalquetzen dituçue eztutenac? Cer erranen drauçuet? Laudaturen çaituztet hunetan? etzaituztet laudatzen.

23 Ecen nic recebitu vkan dut Iaunaganic eman-ere drauçuedana: nola Ieſus Iaunac, tradituiçan cen gauean, hartu çuen oguia:

Mat. 26. 26. *marc* 14. 22. *luc.* 22. 19.

24 *Eta gratiác rendaturic, hauts ceçan, eta erran ceçan, Har eçaçue, ian eçaçue: haur da ene gorputza çuengatic hauſten dena: haur eguiçue ene memoriotan.

25 Halaber copa-ere *har ceçan* affaldu cenean, cioela, Copa haur da Teſtamentu berria ene odolean: haur eguiçue, noiz-ere edanen baituçue, ene memoriotan.

26 Ecen noiz-ere ianen baituçue ogui haur, eta copa haur edanen, Iaunaren herioa denuntiaturen duçue, dathorreno.

Ioan. 6. 54.

27 *Halacotz, norc-ere ianen baitu ogui haur, edo edanẽ Iaunaren copá indignoqui, hoguendũ içanen da Iaunarẽ gorputzarẽ eta odolaren

2. *Cor.* 13. 5.

28 *Phoroga beça bada batbederac bere buruä, eta hunela ogui hartaric ian beça, eta copá hartaric edan.

29 Ecen iaten eta edaten duenac indignoqui, bere condemnationea iaten eta edaten du, diſcernitzen eztuelaric Iaunaren gorputza.

30 Halacotz *da* çuen artean anhitz infirmoric, eta eriric, eta lo daunça anhitz.
31 Ecen ſegur baldin gure buruäc iugea baguinça, ezguintezque puni.
32 Baina punitzen garenean, Iaunaz inſtruitzen gara: munduarequin condemna ezgaitecençát.
33 Bada, ene anayeác, biltzen çaretenean iatera batac bercea iguriqui eçaçue.
34 Eta baldin nehor goſſe bada, etchean ian beça: condemnationetan bil etzaiteztençát. Eta garaitico gaucéz, nathorrenean ordonaturen duquet.

CAP. XII.

1 *Dohain ſpiritualéz.* 12 *Anhitz membro gorputz batetan.* 27 *Eliça, Chriſten gorputz.*

1 DOhain ſpiritualez dē becembatean, anayéac, eztut nahi ignora deçaçuen.
2 Badaquiçue ecen Gentil içan çaretela, eta idola mutuén onduan guidatzen cineten beçala laſterca cinabiltzatela.
3 Halacotz iaquin eraciten drauçuet, * ecen Iaincoaren Spirituaz minço denec batec-ere, eztuela erraiten Ieſus maledictione dela: * eta nehorc ecin derraqueela Ieſus *dela* Iaun, Spiritu ſainduaz baicen.

Marc. 9. 39
Lehen. 8. 6. *ioan.* 13. 12 *philip.* 2. 10

4 Eta dohainén differentiác badirade, baina Spiritu ber-bat *da*:

5 Adminiſtrationén differentiac-ere badirade: baina Iaun ber-bat:
6 Operationén differentiác-ere badirade: baina Iainco ber-bat da, ceinec eguiten baitugucia gucietan.
7 Baina batbederari emaiten çayó ſpirituaren manifeſtationea probetchatzeco.
8 Ecen batari ſpirituaz emaiten çayó ſapientiataco hitza, eta berceari eçagutzetaco hitza, ſpiritu beraren arauez:
9 Eta berceari fedea, Spiritu harçaz beraz: eta berceari ſendatzeco dohainac Spiritu harçaz beraz.
10 Eta berceari, verthutén operationeac: eta berceari prophetiá: eta berceari, ſpirituē diſcretioneac: eta berceari, lengoagén diuerſitateac: eta berceari, lengoagén interpretationea.

Rom. 12. 3. Eph. 4. 6.

11 *Baina gauça hauc guciac eguiten ditu, Spiritu bat harc eta berac, diſtribuituz *hec* particularqui batbederari, nahi duen beçala.
12 Ecen gorputza bat den beçala, eta baitu anhitz membro, baina gorputz batetaco membro guciac, anhitz diradelaric, gorputzbat dirade: hala *da* Chriſt-ere.
13 Ecen Spiritu batez gu gucioc batheyatu içan gara gorputzbat içateco, bada Iuduric, bada Grecoric, bada ſclaboric, bada libreric: eta guciac edaran içan gara Spiritu ber batez.
14 Ecen gorputza-ere ezta membrobat, baina anhitz.
15 Baldin erran badeça oinac, Eznaiz eſcua,

eznaiz gorputzeco: ezta halacotz gorputzeco?
16 Eta baldin erran badeça beharriac, Eznaiz beguia, eznaiz gorputzeco: ezta halacotz gorputzeco?
17 Baldin gorputz gucia beguia *bada*, non *içanen da* ençutea? baldin gucia ençutea *bada*, non *içanen da* fenditzea?
18 Baina orain eçarri vkan du Iaincoac membroetaric batbedera gorputzean, nahi vkan duen beçala.
19 Ecen baldin guciac membrobat balirade non *liçateque* gorputza?
20 Baina orain anhitz dirade membroac, badaric-ere gorputzbat.
21 Eta ecin beguiac derraqueo efcuari, Hire beharric eztiat: edo berriz buruäc oiney, Çuen beharric eztut.
22 Baina are guehiago *dena* gorputzeco mẽbro infirmoen irudi dutenac, neceffarioenac dirade.
23 Eta gorputzeco *membro* deshoneftén diradela vfte dugunac, ohoratuquienic eftaltzen ditugu: eta gure *membro* deshoneftenéc, ornamẽdu guehienic duté.
24 Eta gutan honeft diraden partéc *ornamendu* beharric eztute: baina Iaincoac moderatu vkan du gorputza batean, falta çuenari ohore guehienic emanez:
25 Gorputzean diuifioneric eztençát, baina mẽbroéc batac berceagatic anfia berbat dutén.
26 Eta den membro batec cerbait fuffritzen

duen, membro guciéc harequin ſuffritzẽ duté: edo den membrobat ohoratzen den, membro guciac alegueratzen dirade elkarrequin.

27 Bada çuec çarete Chriſten gorputz, eta mẽbro partez.

Eph. 4. 11. 28 *Eta batzu eçarri vkan ditu Iaincoac Eliçán, lehenic Apoſtoluac, guero Prophetác, hereneã Doctorac: eta guero verthuteac: guero ſendatzeco dohainac, aiutác, gobernamẽduac, lengoagén diuerſitateac.

29 Ala guciac *dirade* Apoſtolu? ala guciac Propheta? ala guciac doctor? ala guciac verthutedũ?

30 Ala guciéc badute ſendatzeco dohaina? ala guciac lengoage diuerſez minço dirade? ala guciéc interpretatzen dute?

31 Baina çareten dohain excellentenén guthiciofo: eta oraino bide excellentagobat eracutſiren drauçuet.

CAP. XIII.

1 *Charitatea gabe deus probetchuric ez.* 4 *Charitatearen fructuac eta eguimbidea.* 11 *Guiçonaren eta haourraren iugemendua.* 12 *Ikuſtea mirailean, eta beguithartez beguit harte.*

1 Aldin guiçonén eta Ainguerũẽ lengoagez minça banadi, eta charitateric eztudan, eguin naiz cobre ſoinu eguiten duenaren, edo cymbala dindatzen duenaren *pare*.

2 Eta baldin banu prophetiazco *dohaina*, eta naquizquiã myſterio guciac eta ſcientia gucia:

eta nuen fede gucia, * hambat non mendiac transporta nitzan, eta charitateric eztudan, deus eznaiz.

Mat. 17. 20.

3 Eta baldin diftribui baditzat neure on guciac paubrén hatzeco, eta baldin emã badeçat neure gorputza erre içateco, eta charitateric eztudan, etzait deus probetchatzen.

4 Charitatea patient da, benigno da, charitatea ezta inuidiofo: charitateac eztu infolentiaric, *eta* ezta hancen:

5 Eztu deshoneftateric eguiten, eztabila bere probetchuén ondoan, ezta defpitatzen: eztu gaitzic penfatzen:

6 Ezta bidegabeaz alegueratzen, baina alegueratzen da eguiáz.

7 Gauça guciac pairatzen ditu, gauça guciac finheften ditu, gauça guciacfperatzen ditu, gauça guciac fuffritzen ditu.

8 Charitatea nehoiz-ere ezta erorten: baina are prophetiác abolituren dirade, eta lengoagéc fin harturen duté, eta fcientiá abolituren da.

9 Ecen partez eçagutzen dugu eta partez prophetizatzen.

10 Eta perfectionea ethorri datenean, orduan partez dena abolituren date.

11 Haourra ninceneap, haour anço minço nincén, haour anço iugeatzen nuen, haour anço pẽfatzen nuen: baina guiçon eguin naicenean, abolitu vkan ditut haourtaffuneco manerác.

12 Ecen orain mirail batez ikuften dugu ilhunqui: baina orduã beguithartez beguitharte ikuf-

ſiren dugu: orain eçagutzẽ dut partez, baina orduan eçaguturẽ dut eçagutu-ere naicén beçala.
13 Bada orain badaude hirur gauça hauc, fedea, ſperançá, charitatea: baina hautarico handiena charitatea *da.*

CAP. XIIII.

1 *Prophetizatzea edificationetaco.* 6 *Reuelationea. Scientiá. Prophetiá. Doctriná.* 12 *Dohainéz Eliçaren edificationetan vſatzeco.* 15 *Spirituzco eta adimenduzco othoitzá.* 26 *Eliçán gucia edificationetan eguiteco.* 34 *Emazteac Eliçán ichilic egoiteco.* 40 *Honeſtatea eta ordenançá.*

1 CArreitzate chariteari, eta çareten dohain ſpiritual guthicioſo, baina guehienic prophetiza deçaçuen.
2 Ecen lẽgoage *arrotzez* min ço dena etzaye guiçoney minço, baina Iaincoari: ecen nehorc eztu ençuten, eta ſpirituz myſterioac erraiten ditu.
3 Baina prophetizatzen duena, guiçoney minço çaye edificationetan, eta exhortationetan, eta conſolationetan.
4 Lengoage *arrotzez* minço denac, bere buruä edificatzen du: baina prophetizatzen duenac, Eliçá edificatzen du.
5 Nahi dut bada çuec gucioc lengoage *diuerſez* minça çaitezten, baina nahiago prophetiza deçaçuen ecen handiago da prophetizatzẽ duena ecen ez lẽgoage *diuerſez* minço dena, baldin in-

terpretatzen ezpadu, Eliçác edificatione har deçançát.

6 Bada orain, anayeác, baldin banathor çuetara lẽgoage *arrotzez* minço naicela, cer probetchu eguinen drauçuet: baldin minça ezpanaquiçue edo reuelationez, edo ſcientiaz, edo prophetiaz, edo doctrinaz?

7 Eta gauça arima gabe ſoinu emaiten dutenec-*ere* edo *den* chirula, edo harpa, baldin *cerbait* differentia tonuz ezpademate, nolatan eçaguturen da chiruláz edo harpáz ioiten dena?

8 Ecen baldin ſoinu iaquin-bat eman ezpadeça trompettác, nor preparaturen da bataillara?

9 Hala çuec-ere baldin adi daitequeen hitza mihiaz pronuntia ezpadeçaçue, nolatan aditu-ren da erraiten dena? ecen airera minçaçale iça-nen çarete.

10 Hambat (heltzen ohi den beçala) ſoinu mo-ta da munduan, eta batre ezta muturic.

11 Beraz baldin ezpadaquit vozaren verthutea, içanẽ natzayó minço denari barbaro: eta min-ço çaitadana barbaro içanen çait.

12 Hala çuec-ere dohain ſpiritual guthicioſo çaretenaz gueroz, çarreitzate *hetan* abundoſo içateari Eliçaren edificationetan.

13 Halacotz lengoage arrotzez minço denac othoitz begui interpreta ahal deçançát.

14 Ecen baldin lengoage *arrotzez* othoitz e-guiten badut, ene ſpirituac othoitz eguiten du: baina ene adimendua fructu gabe da.

15 Cer bada? othoitz eguinen dut ſpirituz, bai-

na othoitz eguinen dut adimenduz-ere: cantaturen dut ſpirituz, baina cãtaturen dut adimenduz-ere.

16 Bercela, baldin benedica badeçac ſpirituz, ignorantaren lekua daducanac nolatán erranen du Amen hire remercia menduaren gainera? ecen *hic* cer erraiten duán etzeaquic.

17 Ecen hic bay eſquerrac emaiten dituc, baina bercea eztatec edificatzen.

18 Eſquerrac emaiten drauzquiot neure Iaincoari, ceren çuec gucioc baino guehiago lengoagez minço bainaiz.

19 Baina Eliçán nahiago naiz borz hitz neure adimenduz minçatu, berceac-ere inſtrui ditzadançát, ecen ez hamar milla hitz lengoage *arrotzez.*

Matt. 18. 3 20 *Anayeác, etzaretela adimenduz haour: baina çareten malitiaz haour, eta adimenduz çareten guiçon eguinac.

Eſa. 28.11. 21 Leguean ſcribatua da, *Halacotz berce lengoagetaco *gendez*, eta ezpain arrotzez minçaturen natzayo populu huni: eta are halatan eznaute ençunen, dio Iaunac.

22 Bada lengoage *arrotzac* dirade ſeignaletan, ez ſinheſtẽ duteney, baina infideley: baina prophetiá, ez infideley, baina ſinheſten duteney.

23 Bada baldin Eliça gucia bil badadi batetara, eta guciac lẽgoage *arrotzez* minça ditecen, eta ignorantac, edo infidelac ſar ditecen: eztuté erranen, ecen erhotzen çaretela?

24 Baina baldin guciéc prophetizatzen badu-

té, eta ſar dadin cembeit infidel edo ignorant, vençutzen da guciéz, eta iugeatzen da guciéz.
25 Eta halatan haren bihotzeco ſecretuac manifeſtatzen dirade: eta hala ahoz beheraturic adoraturen du Iaincoa, declaratzen duela ecen Iaincoa eguiazqui çuetan dela.
26 Cer da bada anayeac? biltzen çareten oroz, çuetaric batbederac pſalmu du, doctrina du, reuelatione du, lengoage du, interpretatione du, gauça guciac edificationetan eguin bitez.
27 Ezpa lēgoage *arrotzez* edocein minço bada, biguez edo gorena hirurez *eguin bedi*, eta aldizca: eta batec interpreta beça.
28 Eta baldin interpretaçaleric ezpada, ichil bedi Eliçán *lengoage arrotzez minço dena*, eta bere buruäri minça bequió eta Iaincoari.
29 Eta biga edo hirur Propheta minça bitez, eta bercéc iugea beçate.
30 Eta baldin *cerbait* berce iarriric dagoen bati reuelatu içan baçayó, lehena ichil bedi.
31 Ecen guciéc bata bercearē ondoan prophetiza ahal deçaqueçue, guciéc ikas deçatēçát, eta guciac conſola ditecençát.
32 Eta Prophetén ſpirituac Prophetén ſuiet dirade.
33 Ecen Iaincoa ezta confuſionezco *Iainco*, baina baquezco, ſaindután Eliça gucietan *agueri den* beçala.
34 *Çuen emazteac Elicetan ichilic beude: ecen etzaye permettitzen minçatzera: baina bire ſuiet, *Legueac-ere erraiten duen beçala.

1. *Tim.* 2. 12.

Gen. 3. 16.

35 Eta baldin cerbait ikaſſi nahi baduté, etcheã bere ſenharrac interroga bitzate: ecen deshoneſt da emaztén Eliçán minçatzea.

36 Ala çuetaric Iaincoaren hitza ilki içan da? ala çuetara beretara heldu içan da?

37 Baldin cembeitec vſte badu Propheta dela, edo ſpiritual, eçagut beça ecẽ ſcribatzen drauzquiçuedan gauçác Iaincoaren manamendu diradela.

38 Eta ignorant dena, ignorant biz.

39 Halacotz, anayeác, çareten prophetizatzera guthiciośo, eta lengoage *arrotzez* minçatzea ezteçaçuela empatcha.

40 Baina gauça guciac bidezqui eta ordenançaz eguin bitez.

CAP. XV.

1 Paulec cer Euangelio predicatu. 3 Chriſten herioa eta reſurrectionea. 9 Paul perſecutaçale eta Apoſtolu. 22 Reſurrectionea Chriſtez. 45 Adam lehena eta guerocoa. 56 Herioaren eztena. 57 Victoriá. 58 Fermetatea eta perſeueranţá.

Gal. 1. 11. 1 * Ada auiſatzen çaituztet, anayeác, declaratu drauçuedan Euangelioaz, cein recebitu baituçue, ceinetan egoiten-ere baitzarete.

2 Ceinez ſaluatzen-ere baitzarete, baldin orhoit baçarete cer maneraz hura denũtiatu drauçuedan: baldin alfer ſinhetſi vkan ezpaduçue.

3 Ecen eman drauçuet recebitu-ere vkan nuena: nola Chriſt hil içan den gure bekatuacgatic,

*Scripturén araura: *Efa.* 53. 5.

4 *Eta nola ohortze eta refufcitatu içan den *Ionas* 2. 1. hereneco eguneau, Scripturén araura:

5 *Eta nola ikuffi içan den Cephafez, eta guero hamabiéz. *Ioan* 20. 19

6 Gueroztic ikuffi içan da borz ehun anayez baina guehiagoz aldi batez: ceinetaric anhitz vici baitirade oraindrano, eta batzu lokartu-ere içan dirade:

7 Gueroztic ikuffi içan da Iacquefez: eta guero Apoftolu guciez.

8 *Eta gucietaco azquenenic, aburtoin ançocoaz ikuffi içan da niçaz-ere. *Act.* 9. 4.

9 *Ecen ni naiz Apoftoluetaco chipiena, Apoftolu deithu içateco digne eznaicenor, ceren perfecutatu vkan baitut Iaincoaren Eliçá. *Ephe.* 3. 8.

10 Baina Iaincoaren gratiaz naiz naicena: eta haren ni baitharaco gratiá, ezta vano içan, aitzitic hec guciac baino guehiago trabaillatu içan naiz: badaric-ere ez ni, baina Iaincoaren gratia enequin *dena.*

11 Beraz, bada nic, bada hec, hunela predicatzen dugu, eta hunela finhetfi vkan duçue.

12 Eta baldin Chrift predicatzen bada ecen hiletaric refufcitatu içan dela, nola erraiten dute batzuc çuen artean, ecen hilén refurrectioneric eztela?

13 Ecen baldin hilén refurrectioneric ezpada, Chrift-ere ezta refufcitatu içan.

14 Eta baldin Chrift refufcitatu içan ezpada, beraz vano *da* gure predicationea, eta çuen fe-

dea-ere vano *da.*

15 Eta erideiten-ere bagara Iaincoaren teſtimonio falſu: ecen teſtificatu vkan dugu Iaincoaz, nola reſuſcitatu vkan duen Chriſt, cein ezpaitu reſuſcitatu, baldin hilac reſuſcitatzen ezpadirade.

16 Ecen baldin hilac reſuſcitatzen ezpadirade, Chriſt-ere ezta reſuſcitatu içan.

17 Eta baldin Chriſt reſuſcitatu içan ezpada, vano *da* çuen fedea: oraino çuen bekatuetan çarete.

18 Beraz Chriſtan lokartu diradenac-ere, galdu içan dirade.

19 Baldin vicitze hunetan ſolamēt Chriſt baithan ſperança badugu, guiçon gucietaco miſerablenac gu gara.

20 Baina orain, Chriſt reſuſcitatu içan da hiletaric: *eta* * lokartu içan diradenén primitia eguin içan da.

Col. 1. 18. *apoc.* 1. 15.

21 Ecen herioa guiçon batez denaz gueroz, hilén reſurrectionea-ere guiçon-batez da.

22 Ecen nola guciac Adamtan hiltzen baitirade, hala Chriſtan-ere viuificaturē dirade guciac.

23 *Baina batbedera bere ordenançán: primitia Chriſt, guero Chriſten diradenac, haren aduenimenduan.

1. *Theſſ.* 4. 15.

24 Guero *içanen da* fina, eman drauqueonean reſumá Iainco Aitari: abolitu duqueenean principaltaſſun gucia, eta puiſſāça eta bothere gucia.

25 Ecen behar du harc regnatu, * etſay guciac bere oinén azpian eçarri dituqueeno.

Pſal. 110. 1. *act.* 2. 34. *hebr.* 1. 13. *eta* 10. 13.

26 Eta azquen etſay deſeguinē dena herioa *da.*

27 *Ecen gauça guciac ſuiet eguin vkan ditu haren oinén azpico (baina erraiten duenean, ecen gauça guciac haren ſuiet eguin içan diradela, agueria da ecen gauça guciac harē ſuiet eguin dituena reſeruatua dela.)

Pſal. 8. 7
hebr. 2. 8.

28 Eta gauça guciac hari ſuiet eguin çaizqueonean, orduan Semea bera-ere ſuiet eguinē çayó gauça guciac hari ſuiet eguin drauzquionari, Iaincoa dençat gucia gucietan.

29 Bercela cer eguinen duté hiltzat batheyatzen diradenéc, baldin guciz hilac reſuſcitatzen ezpadirade? eta cergatic batheyatzen dirade hiltzat?

30 Eta cergatic gu periletan gara ordu oroz?

31 Egunetic egunera hiltzen naiz, gure gloria Ieſus Chriſt gure Iaunean dudanaz.

32 Baldin guiçonaren arauez beſtién contra bataillatu içan banaiz Epheſen, cer probetchu dut, baldin hilac reſuſcitatzen ezpadirade? * Ian deçagun eta edan deçagun: ecen bihar hilen gara.

Eſa. 22. 13.
ſap. 2. 6.

33 Etzaiteztela ſeduci. Propos gaichtoéc corrumpitzen dituzte conditione onac.

34 Iratzar çaiteztez iuſtoqui *vicitzera*, eta bekaturic eztaguiçuela: ecen batzuc Iaincoaren eçagutzea eztuté: *çuen* ahalquetan erraitē draucuet.

35 Baina erranen du cembeitec, Nola reſuſcitatzen dirade hilac? eta nolaco gorputzetan ethorriren dirade?

36 Erhoá, hic ereiten duána, eztuc viuificatzen, baldin hil ezpadadi.

37 Eta ereiten duána, eztuc gorputz ſorthuren dena ereiten, baina bihi hutſa, nola heltzen baita, oguiarena, edo cembeit berce *bihirena.*

38 Baina Iaincoac emaiten diraucac gorputza nahi duen beçala, eta hacietaric batbederari ceini bere gorputz propria.

39 Haragui gucia ezta haragui ber-bat: baina berce da guiçonén haraguia, eta berce, abrẽ haraguia: eta berce arrainena: eta berce choriena.

40 Eta *badirade* gorputz cerucoac, eta badirade gorputz lurrecoac: baina berce da cerucoén gloriá, eta berce lurrecoena.

41 Berce *da* iguzquiarẽ gloriá, eta berce ilharguiaren gloriá, eta berce içarren gloriá: ecen içarra içarraganic different da gloriatan.

42 Hala *içanen da* hilén reſurrectionea-ere: *gorputza* ereiten da corruptionetan, reſuſcitatzen da incorruptionetan.

43 Ereiten da deſohorezco, reſuſcitatzen da glorioſo: ereiten da infirmo, reſuſcitatzen da botheretſu.

44 Ereiten da gorputz ſenſual, reſuſcitatzen da gorputz ſpiritual: bada gorputz ſenſuala, eta bada gorputz ſpirituala.

Gene. 2. 7. 45 Scribatua-ere den beçala, * Eguin içan da Adam lehen guiçona arima vicitan: Adam guerocoa ſpiritu viuificaçaletan.

46 Baina ſpiritual *dena* ezta lehen, baina ſenſual *dena*: guero ſpiritual *dena.*

47 Lehen

47 Lehen guiçona lurretic, lurreco: eta bigarren guiçona, *cein baita* Iauna, cerutic.
48 Lurrecoa nolaco, halaco lurreco diradenac-ere: eta cerucoa nolaco, halaco cerucoac-ere.
49 Eta lurrecoaren imaginá ekarri vkan dugun beçala, ekarriren dugu cerucoaren imagina-ere.
50 Huná cer diodan, anayeác, ecen haraguiac eta odolac Iaincoaren refumá hereta ecin deçaquetela: eta corruptioneac eztuela incorruptionea heretatzen.
51 Huná, myfteriobat erraiten drauçuet, Guciac behinçat lokarturen ez gara, baina guciac bay muthaturen:
52 Moment batez *eta* begui keinu batez, * azquen trompettán (ecen ioren du trompettác) eta hilac refufcitaturen dirade incorruptible, eta gu muthaturen gara.

Matth. 24. 31.
1.*thef.* 4. 16

53 Ecen behar da corruptible haur vezti dadin incorruptionez, eta mortal haur vezti dadin immortalitatez.
54 Bada corruptible haur veztitu datenean incorruptionez, eta mortal haur veztitu datenean immortalitatez, orduan eguinen da fcribatu dena. * Iretfi içan da herioa victoriatara.

Ofe. 13. 14.
hebr. 2. 14.

55 O herioá, non da hire victoria? o fepulchreá, non da hire eztena?
56 Bada herioaren eztena, bekatua *da*: eta bekatuaren botherea, Leguea.
57 *Baina efquer Iaincoari, ceinec victoria eman baitraucu Iefus Chrift gure Iaunaz.

1. *Ioan* 5. 5.

R.i.

58 Halacotz, ene anaye maiteác, çareten fermu, conſtant, abundoſo Iaunaren obrán bethiere, daquiçuelaric ecen çuen trabaillua eztela vano *gure* Iaunean.

CAP. XVI.

1 *Paubren collectéz.* 5 *Macedonia.* 8 *Mendecoſte.* 10 *Timotheo.* 12 *Apollo.* 13 *Veillatzeco. Fedean egoiteco.* 14 *Charitatea.* 19 *Aſiaco Eliçác.*

1 Ainduẽdaco eguiten diraden collectéz den becembatean, nola Galatiaco Elicey ordenatu baitrauet, hala çuec-ere eguiçue.

2 Aſteco lehen *egun* oroz çuetaric batbederac bere baithan eçar deçan appart, Iaincoaren benignitatez ahal deçana gordatzẽ duela: nathorren orduan collectác eguin eztitecençát.

3 Eta guero arriua nadinean, nor-ere çuec letraz approbaturen baitituçue, hec igorriren ditut çuen liberalitatearen eramaitera Ieruſalemera.

4 Eta baldin premiaric bada neuror-ere ioan nadin, enequin ioanen dirateque.

5 Ethorriren naiz bada çuetara, Macedonia iragan duquedanean (ecen Macedonian iraganen naiz.)

6 Eta çuec baithan aguian egonen naiz, edo neguä iraganen-ere: çuec guida neçaçuençát norat-ere ioanen bainaiz.

7 Ecen etzaituztet orain iragaitez ikuſſi nahi:

baina ſperança dut cerbait dembora egonen naicela çuec baithan, baldin Iaunac permetti badeça.

8 Baina egonen naiz Epheſen Mendecoſte arteno.

9 Ecen bortha handibat eta efficaciotacobat irequi içan çait, baina etſay anhitz.

10 Eta baldin ethor badadi Timotheo, gogoauçue ſegur den çuec baithan: ecen Iaunaren obrá obratzen du nic-ere beçala.

11 Bada nehorc ezteçala hura menoſprecia, baina guida eçaçue baquerequin, dathorrençát enegana, ecen haren beguira nago anayequin.

12 Eta anaye Apolloz den becembatean, anhitz othoitz eguin draucat ioan ledin çuetara anayequin: baina neholetan-ere eztu vkã vorondateric orain ioaiteco: baina ethorriren da opportunitatea duenean.

13 Veilla eçaçue, çaudete fedean fermu, valentqui perporta çaitezte, fortifica çaitezte.

14 Çuen eguiteco guciac charitaterequin eguin bitez.

15 Eta othoitz eguiten drauçuet, anayeác, badaquiçue Eſtebenen familiá Achaiaco primitién artean dela, eta fainduén cerbitzura bere buruäc eman dituztela:

16 Çuec-ere çareten ſuiet halacoén, eta gurequin languiten eta trabaillatzen ari den guciaren.

17 Boz naiz bada Eſtebenen eta fortunaten eta Achaicoren ethorteaz, ceren çuen abſentiá

hec ſupplitu vkan baituté.

18 Ecen recreatu vkan dituzte ene ſpiritua eta çuena. Eçagut itzaçue bada halaco diradenac.

19 Salutatzen çaituztez Aſiaco Elicéc. Salutatzen çaituztez *gure* Iaunean anhitz, Aquilac eta Priſcillac, bere etcheco Eliçarequin.

*Rom.*16.16 2.*cor.*13.12 2.*pier.*5.14

20 Salutatzen çaituztezanaye guciéc. * Saluta eçaçue elkar pot ſaindu batez.

21 Ene Paulen eſcuazco ſalutationea.

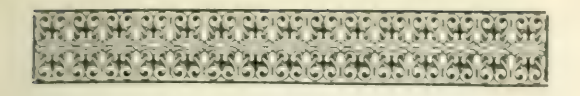
22 Baldin cembeit *bada* Ieſus Chriſt Iaunari on eztaritzanic, biz anathema, maran-atha.

23 Ieſus Chriſt *gure* Iaunaren gratiá dela çuequin.

24 Ene charitatea çuequin gucioquin Ieſus Chriſt *Iaunean*, Amen.

Corinthianoetaratco lehena ſcribatu içan da Philippestic Eſtebenequin eta Fortunatequin eta Achaicorequin eta Timotheo-requin.

S· PAVL APOSTO-LVAREN CORINTHIA-NOETARATCO EPISTO-LA BIGARRENA.

CAP. I.

1 *Saluduac.* 8 *Paulen Aſiaco tribulationea.* 11 *Orationezco aiutu.* 12 *Paulec nola conuerſatu.* 14 *Haren gloria.* 15 *Cergatic Corinthera eztén itzuli.* 22 *Spirituaren erréſa.*

1 PAVLEC Ieſus Chriſten Apoſtolu Iaincoaren vorondatez *denac*, eta Timotheo anayeac, Iaincoarẽ Eliça Corinthen denari, Achaia gucian diraden ſaindu guciequin:

2 Gratia *dela* çuequin eta baquea Iainco gure Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

3 *Laudatu *dela* Iaincoa *ceín baita* Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aita, miſericordién Aita eta conſolatione guciaren Iaincoa,

Ephe. 1. 3.
1. pier. 1. 3

4 Gure tribulatione gucian conſolatzen gaituena: conſola ahal ditzaguncát cer-ere tribulationetan diradenac, gueuroc Iaincoaz conſolatzen garen conſolatione beraz.

5 Ecen nola Chriſten ſuffrimenduac gutan abundatzen baitirade, hala gure conſolationea-

ere abundatzen da Chriſtez.

6 Eta edo affligitzen bagara, çuen conſolationeagatic *da*, eta guc-ere ſuffritzen ditugun molde bereco ſuffrimenduén patientián eguiten den ſaluamenduagatic: edo conſolatzen bagara, çuen conſolationeagatic *da* eta ſaluamenduagatic.

7 Eta gure ſperança çueçaz *duguna* fermu da, daquigularic ecen nola ſuffrimenduetan participant baitzarete, hala conſolationean-ere *içanen çaretela.*

8 Ecen nahi dugu daquiçuen, anayeác, gure afflictione Aſian heldu içan çaicunaz, ecen cargatu içan garela exceſſiuoqui ahalaz garaitic, hambat non herſturatan içanez etſi baiquenduen viciaz-ere.

9 Baina gueuroc gure baithan heriotaco ſententia vkan dugu: gure baithan fida ezquentecençát, baina hilac reſuſcitatzen dituen Iaincoa baithan:

10 Ceinec hain herio handitaric deliuratu baiquaitu, eta deliuratzen: cein baithan ſperança baitugu ecen oraino-ere deliuraturen gaituela.

Rom. 15. 30.

11 *Çuec-ere aiutatzen gaituçuelaric guregatic *eguinen duçuen* orationeaz: anhitz perſonaren reſpectuz eguin çaicun dohainaz, anhitzez guregatic eſquerrac renda ditecençát.

12 Ecen gure gloriatzea haur da, gure cõſcientiaren teſtimoniagea ecen Iaincoaren ſimplicitaterequin eta puritaterequin, ez haraguiaren ſapientiarequin, baina Iaincoaren gratiarequin

conuerſatu vkan dugula munduan, eta principalqui çuec baithan.

13 Ecen ſcribatzen drauzquiçuegun gauçác, eztirade iracurtzen edo eçagutzen-ere dituçuenez berce: eta ſperança dut finerano-ere eçaguturen dituçuela.

14 Nola eçagutu-ere baiquaituçue parte, ecen çuen gloriatze garela, çuec-ere gurea beçala Ieſus Iaunaren egunecotzat.

15 Eta confidança hunetan nahi nincén lehen çuetara ethorri, gratia doblea cindutençát:

16 Eta çuetaric Macedoniarat iragan, eta harçara Macedoniaric ethorri çuetara, eta çueçaz guida nendin Iudeara.

17 Bada haur deliberatzen nuenean arintaſſunez vſatu vkan dut? ala deliberatzen ditudan gauçác, haraguiaren arauez deliberatzen ditut, hala non ni baithan den Bay eta Ez?

18 Aitzitic Iainco fidelac *badaqui* ecē ene çuetaratco hitza eztela içan Bay eta Ez.

19 Ecen Iaincoaren Seme Ieſus Chriſt guçaz çuen artean predicatu içan dena, niçaz eta Syluanoz eta Timotheoz, ezta içan Bay eta Ez, baina Bay hartan içan da:

20 (Ecen Iaincoaren promes guciac hartan Bay *dirade*, eta hartan *dirade* Amen) Iaincoaren gloriatan guçaz.

21 Bada cōfirmatzen gaituena çuequin Chriſt *Iaunean* eta vnctatu gaituena Iaincoa *da*:

22 Ciguilatu-ere gaituena, eta Spirituaren erréſac gure bihotzetan eman drauzquiguna.

23 Nic bada Iaincoa dut teſtimonio deitzen neure * arimaren gain, ecen çuen guppidaz, oraino eznaicela ethorri Corinthera.

*arimaren, viciaren.

24 Ez dominatzen dugulacotz çuen fedearen gainean, baina çuen bozcarioaren aiutaçale garelacotz: ecen fedez çutic çaudete.

CAP. II.

1 *Excõmunicatu içan cen Corinthianoaz.* 11 *Satanen entrepreſác.* 12 *Troas.* 13 *Tite.* 16 *Herio eta vicitze vſſain.*

1 BAina haur neuror baithã deliberatu vkã dut, çuetara triſtitiarequin berriz ez ethortera.
2 Ecen baldin nic contriſta baçaitzatet, nor da ni aleguera nençaqueenic, niçaz cõtriſtatu liçatequeen bera baicen?

3 Eta haur bera ſcribatu vkan drauçuet, ethor nadinean triſtitiaric eztudançát alegueratu behar nincenetaric: çueçaz gucioz fidaz ecen ene alegrançá, çuen guciona dela.

4 Ecen afflictione eta bihotz herſtura handitan ſcribatu drauçuet, anhitz nigar chortarequin: ez contriſta cindeiztençát, baina eçagut cineçatençát çuetara dudan charitate gucizco abundanta.

5 Eta baldin norbeit triſtitiaren cauſa içan bada, eznau ni contriſtatu, baina aldez (*hura* cargago ezteçadan) çuec gucioc.

6 Aſco du harc anhitzez *eguin içan çayon* reprotchu hunez.

7 Hala non contrariora barka diecoçuen aitzitic, eta confola deçaçuen, triftitiaren handieguiz irets eztadinçát hura.
8 Harren othoitz eguiten drauçuet, confirma deçaçuen hura baithara charitatea.
9 Ecen fin hunetacotz feribatu-ere drauçuet, eçagut neçançát çuen experientiá, *eya* gauça gucietara obedient çaretenez.
10 Eta cerbait barkatzen draucaçuenari, nic-ere *barkatzen draucat*: ecen nic-ere baldin cerbait barkatu badut, barkatu draucadanari çuengatic *eguin draucat* Chriften beguitharte aitzinean, Satanez ardiets ezgaitecençát.
11 Ecen haren entreprefác badaquizquigu.
12 Goiticoz, ethorriric Troafera Chriften Euangelioagatic, borthá irequi baçaitadán-ere Iaunaz:
13 Eztut vkan pauffuric neure fpirituan, ceren ezpaineçan eriden Tite neure anayea: baina hetaric congit harturic, ioan nēdin Macedoniarát.
14 Efquer bada Iaincoari bethi Chriftean triumpha eraciten draucunari: eta bere eçagutzearen vffaina eçagut eraciten draucunari leku gucietan.
15 Ecē Chriften vffain ona gara Iaincoagana, faluatzen diradenetan, eta galtzen diradenetan:
16 Iaquiteco da, hautan, herio vffain heriotaracotz: eta hetan, vicitze vffain vicitzetaracotz: eta gauça hautacotzat nor *da* fufficientic?
17 *Ecen eztugu, anhitzec beçala, traffiquic eguiten Iaincoaren hitzaz, aitzitic integritatez

Berriz. 4. 8

beçala, aitzitic Iaincoaganic beçala Iaincoaren aitzinean, Chriſtez minço gara.

CAP. III.

1, 3 *Chriſten eta Paulen epiſtolá.* 5. *Penſamendu onac Iaincoaganic heldu.* 6 *Letrá. Spirituá.* 7 *Leguearen eta Euangelioaren gloriá.* 14 *Iuduén itſutaſſuna.* 17 *Iaunaren Spiritua. Libertatea.*

1 Atſen gara berriz gure buruén gõmendatzen? ala behar dugu batzuc beçala, epiſtola gommendagarriric çuetara, edo çuetaric gommendagarriric?

2 Gure epiſtolá çuec çarete, gure bihotzetan ſcribatua, cein eçagutzen eta iracurtzen baita guiçon guciéz.

3 Agueri den becembatean ecen Chriſten epiſtola guçaz adminiſtratua çaretela, ſcribatua ez tintaz, baina Iainco viciaren Spirituaz: ez harrizco tauletan, baina bihotzeco taula haraguizcoetan.

4 Eta halaco confidança dugu Chriſtez Iaincoa baithan.

5 Ez ſufficient garelacotz gure buruz cerbaiten penſatzeco, gueurorganic beçala: baina gure ſufficientiá Iaincoaganic *da.*

6 Ceinec Teſtamentu berrico miniſtre ſufficient-ere eguin baiquaitu, ez letraren, baina Spirituaren: ecen letrác hiltzen du, baina Spirituac

viuificatzen du.

7 Eta baldin heriotaco miniſterioa letraz harrietan moldatua içan bada glorioſo, hambat nõ Iſraeleco haourréc ecin behá baitzeçaqueten Moyſeſen beguithartera, haren beguitharteco gloria fin vkan behar çuenagatic:

8 Nolatan ezta Spirituaren miniſterioa glorioſoago içanen?

9 Ecen baldin condemnationetaco miniſterioa glorioſo *içan bada*: iuſtitiataco miniſterioac anhitzez iragaitenago du gloriaz.

10 Ecen glorificatu içan dena-ere, ezta glorificatu içan reſpectu hunez, *erran nahi da*, excellentago den gloriaren cauſaz.

11 Ecen baldin fin hartu behar çuena glorioſo içan bada, vnguiz glorioſoago da dagoena.

12 Beraz hunelaco ſperançá dugunaz gueroz, minçatzeco libertate handiz vſatzen dugu.

13 * Eta ez *gara* Moyſez beçala *ceinec* eſtalquia emaiten baitzuen bere beguitharte gainean, Iſraeleco haourréc abolitu behar cenaren finera beha ezleçatençát.

Exod. 34. 35.

14 Bada, hayén adimenduac gogortu içan dirade: ecen egungo egunerano eſtalqui bera dago Teſtamentu çaharreco lecturán kendu gabea (cein Chriſtez kencen baita)

15 Baina egungo egun hunetarano Moyſes iracurtzen deneã, eſtalquia hayén bihotz gaineã dago.

16 Baina Iaunagana conuertitu datequeenean kenduren da eſtalquia.

Ioan. 4. 24. 17 * Eta Iauna Spiritu da: eta Iaunaren Spiritua non, libertatea han.

18 Bada gu gucioc beguithartea aguerturic Iaunaren glorián miratzen garela, imagina berera transformatzen gara gloriataric gloriatara, Iaunaren Spirituaz beçala.

CAP. IIII.

1 *Paulen predicationea eta Euangelioa.* 3 *Euangelioa batzuetara eſtalia.* 5 *Paulec Chriſt predicatzen.* 6 *Euangelioaren eçagutzea nondic.* 16 *Campoco eta barneco guiçona.*

HAlacotz, miniſterio haur dugularic recebitu dugun miſericordiarē arauez, ez gara naguitzen.

2 Aitzitic iraitzi ditugu ahalquezco eſtalquiac, ebilten garela ez fineciarequin, eta ez Iaincoaren hitza falſificatzen dugula, baina eguiaren declarationez approba eraciten ditugula gure buruäc guiçonén conſcientia gucia baithan, Iaincoaren aitzinean.

3 Eta baldin gure Euangelioa eſtalia bada, galtzen diradenén da eſtalia:

4 Ceinétan mundu hunetaco iaincoac itſutu vkan baititu adimēduac, diot, infideletan, Chriſt Iaincoaren imagina *denaren* gloriaren Euangelioco arguiac hæy arguiric eztaguiençát.

5 Ecen eztitugu gure buruäc predicatzen, bai-

na Iesus Christ Iauna: eta gu, çuen cerbitzari *garela* Iesusgatic.

6 *Ecen arguiac ilhumbetic argui leguian erran duē Iaincoac, argui eguin du gure bihotzetan, Iesus Christen beguithartean Iaincoaren gloriaren eçagutzera illuminatzeco.

Gen. 1. 3.

7 Baina thesaur haur lurrezco vncietan dugu, verthute hunen excellentiá Iaincoaren dençát, eta ez gutaric:

8 Gucietan affligitzen gara, baina ez hertsen: behartzen gara, baina ez vtziten:

9 Persecutatzen gara, baina ez abandonnatzen: iraizten gara, baina ez galtzen.

10 Leku gucietan bethiere Iesus Iaunaren mortificationea gorputzean ekartē dugula Iesusen vicitzea-ere gure gorputzean manifesta dadinçát.

11 Ecen gu vici garenoc, bethi heriotara liuratzen gara Iesusgatic, Iesusen vicitzea-ere gure haragui mortalean manifesta dadinçát.

12 Hunegatic herioac gutan lan eguitē du, eta vicitzeac çuetan.

13 Eta ceren fedearen Spiritu ber-bat baitugu, scribatua den beçala, * Sinhetsi vkan dut, *eta* halacotz minçatu içan naiz: guc-ere sinhesten dugu, eta halacotz minço gara.

Psal. 116. 10.

14 Daquigularic ecen Iesus Iauna resuscitatu duenac gu-ere Iesusez resuscitaturen gaituela, eta ethor eraciren gaituela bere presentiara cuequin batean.

15 Ecen hauc gucioc çuengatic *dirade*, gratia

gucizco handi haur, anhitzen remerciamenduz redunda dadinçát Iaincoaren gloriatan.

16 Halacotz, ezgara naguitzen: baina are baldin gure guiçon campocoa corrũpitzen badaere: barnecoa ordea arramberritzen da egunetic egunera.

17 Ecen gure afflictione arin artegutitacoac eraguiten du gutan gloriataco piçu excellẽt excellentqui eternalbat.

18 Gauça vifibleac confideratzen eztitugunean, baina inuifibleac: ecen vifibleac demboratacotz dirade: baina inuifibleac, feculacotz.

CAP. V.

1 *Lurreco habitationea, eta etche eternala.* 4 *Fidelén fufpirioa.* 7. *Fedez ebiltea.* 10 *Comparituren guciéc Chriften tribunal aitzinean.* 14. *Chriften herioa.* 15 *Chrifti vicitzeco.* 18 *Nola Iaincoac berarequin reconciliatu gaituen.* 21. *Bekatua. Iaincoaren iuftitiá.*

1 ECen badaquigu baldin gure lurreco habitatione hunetaco tabernaclea defeguin badadi, edificiobat Iaincoaganic badugula, etche efcuz eguin eztén eternalbat ceruẽtan.

Apoc. 16. 15.

2 Ecen fufpirioz-ere halacotz gaude, * gure habitatione cerutic denaz veztitu içatera defir dugula.

3 Badaric-ere baldin veztituac ez billuciac eriden bagaitez.

4 Ecen tabernacle hunetan garenoc, cargaturic ſuſpirioz gaude: ceren deſir baitugu ez billuci içatera, baina arreueztitu içatera, iretſi dadinçát mortal dena vicitzeaz.
5 Eta hartara berera gu formatu gaituena Iaincoa *da*, Spirituaren erréſac eman-ere drauzquiguna.
6 Confidança dugularic bada bethiere eta daquigularic ecen arrotz garela gorputz hunetan, abſent gara Iaunaganic.
7 (Ecen fedez gabiltza ez ikuſtez)
8 Baina cõfidança dugu, eta nahiago gara gorputzetic ilki, eta Iaunarequin habitatzera ioan.
9 Eta halacotz dugu deſiratzen, bay preſent bagara, bay abſent bagara, harē gogaraco içatera.
10 *Ecen guciéc comparitu behar dugu Chriſten tribunal aitzinean, batbederac gorputzean recebi deçançat eguin duqueenaren araura, edo vngui edo gaizqui. *Rom.* 14. 10
11 Daquigularic bada Iaunazco iciapena *cer den* guiçonac ditugu ſedera erekarten, eta Iaincoagana manifeſtatuac gara: eta ſporçu dut, çuen conſcientietara-ere manifeſtatuac garela.
12 Ecen eztrauzquiçuegu gure buruäc berriz laudatzen, baina occaſione emaiten drauçuegu guçaz gloriatzeco: duçuençát *cer ihardets* apparentiaz eta ez bihotzez gloriatzen diradenén contra.
13 Ecen adimenduz erautzen bagara Iaincoari *erautzen* guiaizquio: edo adimendu onetaco bagara, çuén *gara*.

14 Ecen Chriſten charitateac hertſen gaitu: hunez guerthu garelaric, ecē baldin bat guciacgatic hil içan bada, beraz guciac hil içan diradela.

15 Eta *hura* guciacgatic hil içan da, vici diradenac guehiagoric bere buruëy vici eztiradençát, baina hecgatic hil eta reſuſcitatu içan denari.

16 Halacotz, guc hemendic harát nehor eztugu eçagutzen haraguiaren arauez: eta baldin Chriſt haraguiaren arauez eçagutu badugu-ere, orain ordea eztugu guehiagoric eçagutzen.

17 Beraz baldin cēbeit, *bada* Chriſt *Iaunean*, *biz* crearura berri: * gauça çaharrac iragan dirade, huná, gauça guciac berri eguin dirade.

Eſa. 43. 19. *apoc.* 21. 4.

18 Eta hauc gucioc Iaincoaganic dirade, ceinec reconciliatu baiquaitu berequin Ieſus Chriſtez, eta eman baitraucu reconciliationezco miniſterioa:

19 Ecen Iaincoa Chriſteā cen, mundua berequin reconciliatzen çuela, hæy imputatzen etzerauztela berén bekatuac: eta eçarri vkan du gutan reconciliationezco hitza.

20 Harren, Chriſten iceneā embachadore gara, Iaincoac guçaz othoitz eguiten baleraue beçala: othoitz eguiten drauçuegu Chriſten icenean, reconcilia çaquizquioten Iaincoari.

21 Ecen bekaturic eçagutu eztuena, guregatic bekatu eguin vkan du: hartan gu Iaincoaren iuſtitia eguin guentecençát.

CAP. VI.

1 [illegible] exhortatzen. 2 Dembora gogaracoa eta faluamendutaco eguna. 4 Iaincoaren cerbitzarien conuerfationea. 14 Infidelequin ez [illegible]tzeco. 16 Iaincoaren templea.

1 BAda *haren* languile garelaric, othoitz eguitẽ ere badrauçuegu, eztuçuen, alfer Iaincoarẽ gratiá recebitu.

2 Ecen dio *Iaincoac*, * Dembora gogaracoã exauditu vkan aut, eta faluamẽdutaco egunean aiutatu vkanaut. Huná orain dembora gogaracoa, huná orain faluamendutaco eguna. *Efa. 49. 8.*

3 Scandaloric batre deufetan emaiten eztugularic, *gure* minifterioa vitupera eztadinçát:

4 Baina gauça gucietán approbatu eracuften ditugularic gure buruäc * Iaincoaren cerbitzari anço, patientia handiz tribulationetan, neceffitatetan, herfturétan, *1. Cor. 4. 1.*

5 Çauriétan, prefoindeguiétan, tumultuoétan, trabailluétan, veillatzétan, barurétan.

6 Puritatez, eçagutzez, fpiritu patientez, ontaffunez, Spiritu fainduaz, hypocryfia gaberico charitatez,

7 Eguiazco hitzez, Iaincoaren botherez iuftitiazco harma efcuinez eta ezquerrez.

8 Ohorez eta defohorez, fama gaitzez eta

S.i.

fama onez.

9 Seduciçale beçala, eta *alabaina* eguiati: ez eçagunac beçala, eta *alabaina* eçagunac: hiltzen baguina beçala, eta huna vici gara: gaztigatzen garenac beçala, eta *alabaina* ez hilac:

10 Trifte beçala, baina bethi aleguera: paubre beçala, baina anhitzen abratfale: deus gabe beçala, eta *alabaina* gauça gucien poffediçale.

11 O Corinthianoác, gure ahoa irequia da çuetara, gure bihotza largatua da.

12 Etzarete herffiqui habitatzen gutan: baina enferratuac çarete ceuron halfarretan.

13 Bada neure haourrey ançо recompenfa beraz minço natzaiçue: larga çaiteztez çuec-ere.

Eccl. 13.22 14 Etzaiteztela infidelequin vztár: *ecen cer participatione *du* iuftitiác iniuftitiarequin? eta cer communicatione arguiac ilhumbearequin.

15 Eta cer concordia *du* Chriftec Belialequin? eta cer parte fidelac infidelarequin?

1.*Cor.* 3.17 eta 6.19. *Leui.* 26.11 16 Eta cer confentimendu *du* Iaincoaren templeac idolequin? * ecen çuec Iainco viciaren tẽple çarete: Iaincoac erran duen beçala * Habitaturen naiz hetan eta ebiliren: eta içanen naiz hayén Iainco eta hec içanẽ dirade ene populu.

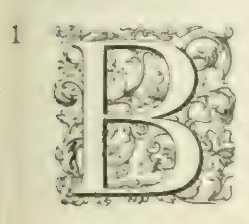
Efa. 52. 1. 17 * Harren, ilki çaiteztez hayén artetic, eta fepara çaiteztez, dio Iaunac: eta gauça cithalic hunqui ezteçaçuela, eta nic recebituren çaituztet.

Hiere. 31.1 18 *Eta içanen natzaiçue çuey Aita, eta çuec

içanen çaizquidáte ſeme eta alaba, dio Iaun bothere gucitacoac.

CAP. VII.

1 *Saindutaſunetara exhortatione.* 5 *Paul.* [illegible] *gã guçen afflictionea.* 8, 10. *Iaincoaz eta mũdiaren manerazo triſtitia.* 11 [illegible] *fructuac.* 13 *Tite Corinthianoz recebitu.*

1 Eraz, *ene* maiteác, promeſſac ditugunaz gueroz, haraguiaren eta ſpirituarẽ ſatſutaſſun orotaric chahu ditzagũ gure buruác: acabatzen dugularic ſanctificationea, Iaincoaren beldurrequin.

2 Recebi gaitzaçue gu: nehor eztugu iniuriatu, nehor eztugu corrũpitu, nehor eztugu pillatu.

3 Eznaiz *çuen* condemnationetan minço: ecen lehen erran dut gure bihotzetan çaretela, elkarrequin hiltzeco eta elkarrequin vicitzeco.

4 Minçatzeco libertate handia dut çuec baithan: çueçaz gloriatzeco *materia* handia dut: conſolationez complitu naiz, bozcarioz hambat eta guehiago bethe naiz, gure tribulatione gucian.

5 Ecen Macedoniara ethorri eta, eztu vkan gure haraguiac pauſſuric batre, baina gucietan afflígitu içan gara: campotic bataillác, barnetic icidurác.

6 Baina abatituac conſolatzen dituen Iaincoac

confolatu vkan gaitu Titeren ethorteaz.
7 Eta ez folament haren ethorteaz, baina hura çueçaz confolatu içan den confolationeaz-ere, contatzen ceraucunean çuen defir handia, çuen nigarra, çuen eneganaco affectione handia, hala non alegueratuago içan bainaiz.
8 Ecen baldin triftetu baçaituztet-ere epiftolaz, eztut vrriqui, vrriquitu içan baçaitadan-ere, ecen badacuffat epiftola harc, demboratacotz badere, triftetu vkan çaituztela.
9 Orain aleguera naiz, ez cerē triftetu içan çareten, baina ceren triftetu içan çareten penitentiatara: ecen triftetu içan çarete Iaincoaren araura, hala non deufetan ezpaitzaiçue calteric eguin içan gure aldetic.
10 Ecen Iaincoaren arauezco triftitiác, penitentia obratzen du, vrriquimendu gaberico faluamendutara: baina munduco triftitiác herioa obratzen du.
11 Ecen horrá, Iaincoaren arauez triftetu içate horrec berac, cein artha handia çuetan obratu vkan du: aitzitic *cer* fatisfactionea, aitzitic indignationea, aitzitic beldurra, aitzitic defir hādia, aitzitic affectione handia, aitzitic mendequioa? gauça gucietan eracutfi içan çarete nola chahu çareten eguiteco hunetan.
12 Bada baldin fcribatu badrauçuet-ere, eztrauçuet *fcribatu* iniuria eguin vkan duenaren caufaz, ezeta iniuriatu içan denaren caufaz, baina çuec baithan manifefta ledinçát *guc* çueçaz dugun arthá Iaincoaren aitzinean.

13 Caufa hunegatic confolatu içan gara çuen confolatu içanaz: baina haguitzez alegueratuago içan gara Titeren alegrançáz, ceren recreatu içan baita haren fpiritua çueçaz guciósz.
14 Eta baldin cerbaitetan çueçaz hura baithã gloriatu içan banaiz, eztut ahalqueric recebitu: baina nola gauça guciac eguiaz erran baitrauzquiçuegu, hala gure gloriatzea-ere, *ceinez vfatu vkan baitut* Tite baithara, eguiá *eriden* içã da.
15 Eta haren affectionea handiago da çuetara, orhoitzen denean çuen gucion obedientiáz, *eta* nola hura recebitu vkan duçuen beldurrequin eta ikararequin.
16 Aleguera naiz bada ceren guça gucietan çueçaz affegura ahal bainaite.

CAP. VIII.

1 *Elemofyna eguitera exhortatzen.* 9 *Chrift paubre eguen içan guregatic.* 11 *Elemofyna nola Iaincoaren gogaraco.* 16 *Tite Corinthianoetara igorri.*

1 IAquin eraciten drauçuegu bada, anayeác, Macedoniaco Elicey eman içan çayen Iaincoaren gratiá:
2 Nola afflictionezco phorogança handitan hayén alegranciázco abundantiá, eta hayén paubrecia beherá abundant içan den hayén prompt içatearen abraftaffunetan:
3 Ecen teftificatzen dut, ahalaren arauez, eta ahalaz garaitic, gogatfu içan *diradela*:
4 Othoitz handirequin othoitz eguitē cerau-

cutela, ſainduey *eguiten*, *çayen* aiutaren gratiá eta communicationea, recebi gueneçan.

5 Eta eztute ſperança guenduen beçala *eguin*, baina bere buruäc eman drautzate lehenic Iaunari, eta *guero* guri, Iaincoaren vorondatez.

6 Tite exhorta gueneçançát, nola lehenetic haſſi vkan baitu, hala acaba-ere leçan çuec baithan gratia haur-ere.

7 Bada gauça gucietan abundos çareten beçala fedez, eta hitzez, eta eçagutzez, eta diligentia oroz, eta çuen gureganaco charitatez, *eguiçue* gratia hunetan-ere abundos çareten.

8 Eztut manamenduz erraiten, baina bercén diligentiáz çuen charitateco leyaltatearen-ere phorogatzeagatic.

9 Ecen eçagutzē duçue Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratiá, nola çuengatic paubre eguin içan den abrats celaric: harē paubreciáz çuec abrats cindeiztençát.

10 Eta gauça hunetan conſeillu emaiten dut: ecen haur çuen probetchutaco da, chazdanic haſſi içan cinetenón, éz ſolament eguiten, baina nahi vkaiten-ere.

11 Orain bada eguite bera-ere acaba eçaçue, nolaco *içan baita* nahiaren gogo preſta, halaco biz acabatzea-ere vkanaren arauez.

12 Ecen baldin aitzinetic bada gogo preſt içatea, nehor duenaren arauez gogaraco da, eta ez eztuenaren arauez.

13 Ecen ezta *haur* bercéc ſolagemendu dutençát, eta çuec aurizqui çaiteztençát, baina egoal-

qui dembora hunetan çuen abundantiác *ſuppli beça* hayén peitutaſſuna.

14 Hayén abundantiác-ere çuen peitutaſſuna ſuppli deçançát, egoaltaſſun eguin dadinçát.

15 Scribatua den beçala, * Anhitz *bildu çuenac*, eztu deus vkan ſoberaturic: eta guti *çuenac*, eztu vkan gutiegui.

Exod. 16. 18.

16 Eta eſquer Iaincoari ceinec eman baitu artha bera çueçaz Titeren bihotzean.

17 Ceren *ene* exhortationea gogaraco içan baitzayó, eta affectionatuago içanez bere buruz çuetara ethorri içan baita.

18 Eta igorri vkã-dugu harequin bateã anayea, ceinẽ laudorioa baita Euãgelioan Eliça gucietã:

19 (Eta ez ſolament *laudatu*, baina elegituere içan da Elicéz gure bidageco lagun, guçaz adminiſtratzen den gratia hunequin Iaun berarẽ gloriatã eta çuen gogo preſtarẽ *cerbitzutan*)

20 Ihes eguiten draucagula huni, nehorc vitupera ezgaitzan guçaz adminiſtratzen den abũdantia hunetan:

21 * Eta procuratzen dugula on dena, ez Iaunaren aitzinean ſolament, baina guiçonén aitzinean-ere.

Rom. 12. 17.

22 Eta igorri dugu hequin gure anayea, cein experimentatu baitugu anhitzetan anhitz gauçatan diligent, eta orain vnguiz diligentago, *çuetan* dudan confidança handiagatic.

23 Bada Titez den becembatean ene lagun da eta çuec baithan aiutaçale: eta gure anayéz den becembatean, Elicén embachadore *dirade eta* Chriſten gloria.

24 Bada, çuen charitatearen eta gure çueçazco gloriatzearen phorogançá eracutſaçué hetara Elicén aitzinean.

CAP. IX.

1 *Elemoſyna eguitera ditu exhortatzen.* 5 *Liberalitate elemoſyná deitzen.* 6 *Eta haciarequin comparatzen.* 11 *Eſquerrén Iaincoari emaitea.* 14 *Elemoſyna eguiten dutenacgatic othoitz eguiteaz.*

1 Ta fainduey eguiten çayē aiutáz den becembatean, çuey ſcribatzea ſoberancia çayt.

2 Ecen badaquit çuē gogo preſta, ceinagatic çueçaz gloriatzen bainaiz Macedoniacoac baithan, ecen Achaia preſt dela chazdanic: eta çuetaric *heldu den* zeloac anhitz *perſona* incitatu vkan du.

3 Igorri vkan ditut bada anaye hauc, gure çueçazco gloriatzea alde hunez vano eztén: erran dudan beçala, preſt çaretençát:

4 Baldin Macedoniacoac enequin ethor baditez, eta preſtatu gabeac eriden baçaitzatez, ahalque iragan ezteçagun (ezterradãçát çuéc) *çueçaz* gloriatu gareneco ſegurança hunetan.

5 Bada neceſſario eſtimatu vkan dut othoitz eguitera anayey, lehenic çuetara datocen, eta lehen acaba deçaten çuen liberalitate aitzinetic declaratua: hura preſt dençát liberalitate anço, eta ez cekentaſſun anço.

6 Eta haur *erraiten dut*, Cekenqui ereiten duenac cekenqui bilduren-ere du: eta liberalqui ereiten duenac, liberalqui bilduren-ere du.

7 Batbederac bere bihotzean propofatzẽ duen beçala, begui: *ez triftitiarequin edo bortchaz: *ecen aleguueraqui emaiten duenari on daritza Iaincoac. Rom. 12.8. Eccl.35.11.

8 Eta botheretfu da Iaincoa gratia guciarẽ çuetan abunda eraciteco: gauça gucietan bethiere fufficientia gucia duçuelaric, obra on orotara abundos çaretençát:

9 Scribatua den beçala, *Diftribuitu *eta* eman vkan draue paubrey: haren iuftitiá dago feculacotz. Pfal. 112.9

10 Bada hacia ereilleari fornitzẽ draucanac, ogui-ere iateco diçuela, eta multiplica deçala çuẽ hacia, eta çuen iuftitiaren fructuac augmenta ditzala:

11 Gauça gucietan abrafturic *abundos çaretençát* fimplicitate orotara, ceinec eguitẽ baitu guçaz efquerrac eman daquizquión Iaincoari.

12 Ecen oblatione hunen adminiftrationeac eztu fainduén neceffitatea fupplitzen folament, baina abundatzen-ere badu anhitzec Iaincoari efquerrac drauzquioten becembatean:

13 (Aiuta hunen phorogança hunez Iaincoa glorificatzen dutela çuen gogo batetaco fuiectionearen gainean Chriften Euangeliora, eta *çuen* hetaraco eta gucietaraco communicatione promptoaren gainean)

14 Eta çuengatic othoitz eguiten duten becembatean çuen defira dutelaric, Iaincoarẽ gratia çuetan abundatzen denagatic.

15 Efquer bada Iaincoari haren dohain erran ecin daitenaz.

CAP. X.

1 *Euangeliorē ſimplicitatean ebilteco.* 4 *Paulen harmadurá,* 8 *eta puiſſançá Corinthianoén edificationetan.*

1 Ainerocoaz, othoitz eguiten drauçuet Chriſten emetaſſunaz eta clementiáz, nic neurorrec Paulec, preſentián çuē artean chipi, baina abſentián çuetara hardit naicenac.
2 Othoitz eguiten drauçuet bada preſent niçatequeenean eznaicén hardit hardieça batez, ceinez deliberatzen baitut hardit içatera haraguiaren araura ebilten baguinade beçala eſtimatzen gaituzten batzutara.
3 Ecen haraguian ebilten garelaric, ez gara haraguiaren araura bataillatzen:
4 (Ecen gure guerlaco harmadurác eztirade carnal, baina botheretſu Iaincoaz, fortalecén deſeguiteco.)
5 Deſeguiten ditugularic conſeilluac, eta Iaincoaren eçagutzearen cōtra altchatzē den gorataſſun gucia: eta eramaitē dugularic captiuo beçala adimendu gucia Chriſten obedientiara:
6 Eta preſt dugu nondic mendeca gaitecen deſobedientia oroz, çuen obedientiá complitu datequeenean.
7 Beguién aitzinean dituçuen gaucetara beha çaudete? baldin edoceinec bere baithan confidança badu Chriſtena dela, aldiz penſa beça bere baithan, ecen hura Chriſtena *den* beçala, ha-

laber gu-ere Chriſtenac *garela.*

8 Ecen baldin are guehiago cerbait gloriatu nahi banaiz gure puiſſançaz, cein Iaunac eman baitraucu *çuen* edificationetan, eta ez çuen deſtructionetan, eznaiz ahalqueturen:

9 Irudi eztudançát epiſtolaz icitu nahi çaituztedala.

10 Ecen epiſtolác (dioite) graue dirade eta borthitz, baina gorputzaren preſentiá flaccu, eta hitza gaichto.

11 Haur eſtima beça hainac, ecen nolaco baicara hitzez epiſtoletan abſentián, halaco *içanen garela* preſentian-ere eguinez.

12 Ecen ezgara venturatzen gure buruén bardin eçartera edo cõparatzera bere buruäc laudatzen dituzten batzuequin: baina eztute aditzen hec bere buruäc bere buruëquin neurtzen dituztela, eta bere buruäc bere buruëquin comparatzen dituztela.

13 Baina gu ezgara gloriaturen *gure* neurrico eztiradẽ gaucéz: *aitzitic Iaincoac partitu draucun neurri reglatuaren arauez, *gloriaturen gara* çuetarano-ere heldu içan garela.

Ephe. 4. 7.

14 Ecen çuetarano heldu içan ezpaguina beçala, ezgara hedatzen behar den baino guehiago: ecen çuetarano-ere heldu içan gara Chriſten Euangelioan:

15 Ez *gure* neurrico etzén gauçaz gloriatzen guinadelaric, *erran nahi dut,* berceren trabailluetan: baina ſperança dugularic ecen çuen fedea handi dadinean, *gu-ere* frangoqui handitu-

ren garela affignatu içan çaicun neurrian.

16 *Hala* non çuec baino aitzinago *diraden lekuetan* euangeliza deçadan *eta* ezgaitecen gloria berceri affignatu içan çayón neurrian, *erran nahi dut*, gauça ia preparatuetan.

Hier. 9. 23. 1. cor. 1. 31. 17 *Baina gloriatzẽ dena Iaunean gloria bedi.

18 Ecen berac bere buruä preçatzen duena ezta approbatua, baina Iaunac preçatzẽ duena.

CAP. XI.

4, 7 *Paulen predicationea eta humilitatea.* 9 *Paulec ſari gabe predicatu.* 13 *Apoſtolu falſuac:* 16 *Hayén contra Paul gloriatzen.* 24 *Haren ſuffrimenduac Euangelioaren predicatzean.*

1 AInençaçue ſupporta appurbat neure erhogoán, baina aitzitic ſupporta neçaçue.

2 Ecẽ ieloſſi naiz çueçaz Iaincoaren ieloſgoaz: ecen preparatu cerauzquiotet ſenhar bati (virgina caſtabat *beçala*) Chriſti, preſenta çaitzatedançát:

Gene. 3. 4. 3 Baina beldur naiz nolazpait, nola * ſugueac Eua ſeducitu vkan baitu bere fineciaz, hala çuen penſamenduac-ere corrumpi eztitecen Chriſtean den ſimplicitatetic.

4 Ecen baldin norbeit ethor baledi *guc* predicatu eztugun berce Ieſusbat predica lieçaçuenic, edo *baldin* berce ſpiritubat recebitzen bacinduté recebitu eztuçuenic, edo berce Euangeliobat recebitu eztuçuenic, *hura* vngui paira cineçaquete.

5 Ecen badaritzat eznaicela deuſetan Apoſto-

lu excellentenac baino mendreago içan.

6 Eta baldin idiot banaiz-ere minçoan, ez ordea eçagutzean: aitzitic guciz gauça gucietan manifeſtatu içan gara çuetara.

7 Ala falta eguin dut neure buruären beheratzean, çuec altcha cindeiztençat? *eta* ceren dohainic Iaincoaren Euangelioa predicatu baitrauçuet?

8 Berce Eliçác billuci vkan ditut, hetaric ſari hartuz, çuec cerbitza cinçatedançát.

9 Eta çuequin nincenean, eta beharra nuenean *eznaiz nagui içan eguitecoan nehoren caltetan: ecen ni falta nincena ſupplitu vkan dute Macedoniaric ethorri içan ciraden anayéc, eta beguiratu içan naiz eta beguiraturen deuſetan-ere çuen carga içatetic.

Ber. 12. 13.

10 Chriſten eguiá da nitan, ecen gloriatze haur eztela boçaturẽ enetzat Achaiaco regionétan.

11 Cergatic? *ala* ceren çuey on eztaritzuedan? Iaincoac badaqui.

12 Baina eguiten dudana eguinen-ere badut: occaſione bilha dabiltzaney occaſionea trenca diecedançát: gloriatzen diraden gauçán gu bay beçalaco eriden ditecençat.

13 Ecen halaco apoſtolu falſuac, obrari ſotil dirade, Chriſten Apoſtolutara transformaturic.

14 Eta ezta mireſteco, ecen Satan bera-*ere* trãſformatzen da arguico Ainguerutara.

15 Ezta beraz gauça handia baldin haren miniſtreac-ere iuſtitiataco miniſtretara transformatzen badirade: ceinén fina hayen obrén arau-

ra içanen baita.

16 Berriz diot, nehorc ezteçan eſtima erhoa naicela: ezpere erho anço-ere recebi neçaçue, ni-ere appurbat gloria nadinçát.

17 Erraiten dudana, eztut Iaunaren arauez erraiten, baina erhogoaz beçala, gloriatzeco ſegurança hunetan.

18 Haraguiaren arauez anhitz gloriatzen diradenaz gueroz, ni-ere gloriaturen naiz.

19 Ecen gogotic ſuffritzen dituçue erhoac, çuhur çaretelaric.

20 Ecen ſuffritzen duçue baldin nehorc ſuiectionetan eçarten baçaituztez, baldin nehorc ireſten baçaituztez, baldin nehorc *çuena* edequiten badrauçue, baldin nehor gaineancen bada, baldin nehorc beguithartean ioiten baçaituztez.

21 Deſohorerẽ araura diot, gu indar gabe içan baguinade beçala, aitzitic certan-ere nehor hardit baina (erhoqui minço naiz) hardit naiz niere.

Philip. 3. 5. 22 *Hebraico dirade? ni-ere: Iſraeltar dirade? ni-ere: Abrahamen haci dirade? ni-ere:

23 Chriſten miniſtre dirade? (erho anço minço naiz) areago ni: nequetan, guehiago: çauritan *hec baino* guehiago: preſoindeguitan, guehiago: heriotan, anhitz aldiz.

Deut. 25. 3 24 Iuduetaric recebitu vkã dut borz aldiz * berrogueirá *colpe*, bat guti *aldian*.

Act. 16. 22 *Act.* 14. 19 *Act.* 27. 42 25 *Hiruretan cihorrez açotatu içan naiz, * behin lapidatu içan naiz: * hiruretan naufragio e-

guin vkan dut: gau eta egun itfas hundarrean içan naiz.

26 Bidetã anhitz aldiz, fluuioén periletã, gaichtaguinén periletan, *neure* nationecoetaric periletan, Gentiletaric periletan, hirian periletan, defertuan periletan, itfaffoan periletan, anaye falfuén artean periletan.

27 Trabaillutan eta nequetan, veillatzetan maiz, goffetan eta egarritan, barurétan maiz, hotzean eta billuci içatean.

28 Campotico gauçác daudela *bada* egun oroz affetiatzen nauenic, *cein baita*, Eliça guciéz dudan arthá.

29 Nor affligitzen da, eta ni eznaicén affligitzen? nor fcandalizatzen da, eta ni eznaicen erratzen?

30 Baldin gloriatu behar bada, neure infirmitatezco gaucéz gloriaturen naiz.

31 Iaincoac, *cein baita* Iefus Chrift gure Iaunaren Aita feculacotz benedicatua, badaqui ecen eztiodala gueçurric.

32 *Damafeco hirian regue Aretafen icenean *cen* gobernadoreac, eçarri vkã çuen goaita Damafecoen hirian, ni hatzaman nahiz. *Act. 9. 24.*

33 Baina leiho batetaric fafquian erautfi içan nencen murrutic: eta halatan haren efcuey itzur nenguién.

CAP. XII.

1 *Pauli eguin içan çaizcan reuelationéz.* 10 *Paulec infirmitatetan atfeguin hartzen.* 12 *Haren Apoftolutaffunaren mercac.* 13 *Sari gabe predicatu.* 21 *Haren nigarrac.*

1 SEgur ezta mengoa gloria nadin: ecen ethorriren naiz visionetara eta Iaunaren reuelationetara.

2 Badaçagut guiçon-bat Christ *Iaunean* hamalaur vrthe baino lehen (ala gorputzetan, eztaquit: ala gorputzetic lekora, eztaquit: Iaincoac daqui) hirurgarren cerurano harrapatu içan denic.

3 Eta badaquit, halaco guiçona (ala gorputzetan, ala gorputzetic lekora, eztaquit: Iaincoac daqui)

4 Ecen harrapatu içan dela Paradisura, eta ençun vkan dituela erran ecin daitezqueen hitzac, erraiteco guiçonaren impossibleac.

5 Halacoaz gloriaturen naiz: baina neure buruäz eznaiz gloriaturen, neure infirmitatetan baicen.

6 Ecen baldin gloriatu nahi banaiz, eznaiz erhoa içanen, ecen eguia erranen dut: baina iragaiten naiz, nehorc niçaz estima ezteçan nitan ikusten, edo eneganic ençuten duen baino guehiago.

7 Eta reuelationearen excellentiagatic altchegui eznendinçát, eman içan çait escardabat haraguian, *eta* Satanen ainguerüä ene buffetatzeco, altchegui eznendinçát.

8 Gauça hunen gainean hiruretan Iaunari othoitz eguin draucat *hura* eneganic parti ledinçát.

9 Eta erran vkan draut, Asco duc ene gratiáz

ecen:

ecen ene puiſſançá infirmitatean acabatzē duc. Beraz guciz gogotic lehen gloriaturē naiz neure infirmitatetan, Chriſten puiſſançá nitan habita dadinçát.

10 Halacotz dut atſeguin hartzen infirmitatetan, iniurietan, neceſſitatetan, perſecutionetan, Chriſtengatico herſturetan: ecen noiz bainaiz impotent, orduan naiz botheretſu.

11 Erho içã naiz *neure* gloriatzean: çuec bortchatu nauçue: ecen ni behar nincén çueçaz laudatu, ikuſſiric ecen eznaicela deuſetan Apoſtolu excellentac baino mendreago içan, deus ezpanaiz-ere.

12 Segur *ene* Apoſtolutaſſunaren ſeignaleac complitu içan dirade çuetan patientia gucirequin eta ſignorequin eta miraculurequin eta verthuterequin.

13 Ecen certan berce Eliçác baino mendreago içan çarete? ni neuror çuen caltetan * nagui içan eznaicena baicen? bidegabe haur barka ieçadaçue.

Lehen 11. 9

14 Huná, herenci preſt naiz çuetara ethortera: eta eznaiz çuen caltetan nagui içanen: ecen eznabila çuen diraden gaucén ondoan, baina ceurón *ondoan*: ecen haourréc eztute aitendaco theſaurizatu behar, baina aitéc haourrendaco.

15 Eta niçaz den becembatean guciz gogotic deſpendaturen dut eta deſpendaturen naiz çuen arimacgatic: çuec hambat eta guehiago maite çaituztedalaric, gutiago onhetſia banaiz-ere.

16 Baina biz, nic etzaituztedan cargatu vkan:

T.i.

ordea ſotil içanez, fineciaz hartu vkã çaituztet.
17 Çuetara igorri vkan ditudanetaric batez-ere pillatu vkan çaituztet?
18 Othoitz eguin draucat Titeri, eta harequin igorri vkan dut anayebat: ala pillatu vkan çaituztez Titec? ezgara Spiritu batez ebili içan? ezgara hatz ber-batez ebili içan?
19 Berriz vſte duçue ecen gure buruäc excuſatzen ditugula çuec baithara? Iaincoaren aitzinean, Chriſtean minço gara: baina gauça *hauc* gucioc, gucizcomaiteác, çuẽ edificationeagatic.
20 Ecen beldur dut guertha eztadin, ethor nadinean, nahi etzintuqueiztedan beçalaco eriden etzaitzatedan, eta ni eriden ezna din çueçaz na hi eztuçuen beçalaco: nolazpait eztiraden guduac, inuidiác, aſſerretaſſunac, liſcarrac, gaizquierraiteac, chuchurlác, vrguluac, ſeditioneac:
21 Eta berriz nathorrenean abacha ezneçan neure Iaincoac çuec baithan, eta nigar eztaguidan lehen bekatu eguin duten anhitzez, eta emendatu eztiradenéz cithalqueriataric, paillardiçataric eta eguin vkan duten inſolentiatic.

CAP. XIII.

1 *Paulec Corinthianoac mehatchatzen emenda ezpaditez.* 5 *Bere buruären phorogatzea.* 10 *Paulen puiſſançá.*

1 HAur da çuetara ethortē naicén heren aldia. * Biga edo hirur teſtimoniorē ahoan fermu içanen da hitz gucia.

Deu. 19. 15 mat. 18. 16. ioan 8. 17. hebr. 10. 28.

2 Aitzinetic erran vkan dut, eta berriz aitzinetic diot, preſent baninz beçala, eta abſent naicelaric orain ſcribatzen drauet lehen bekatu eguin duteney, eta goitico guciey, ecen berriz banathor eztudala *nehor* guppida vkanen.

3 Chriſt nitan minço denaren experientiaren ondoan çabiltzatenaz gueroz, cein ezpaita infirmo çuetara, baina da botheretſu çuetan.

4 Ecen crucificatu içan bada-ere infirmitatez, alabaina vici da Iaincoaren verthutez: ecen guere infirmo gara harequin, baina vici gara harequin Iaincoaren verthutez çuec baithara.

5 * Çuen buruäc experimentaitzaçue eya fedean çaretenez, çuen buruäc phorogaitzaçue: ala eztituçue çuen buruäc eçagutzen, ecen Ieſus Chriſt çuetan dela? baldin reprobo ezpaçarete.

1. Cor. 11. 28.

6 Baina ſperança dut eçaguturen duçuela ecen gu ezgarela reprobo.

7 Eta othoitz eguiten draucat Iaincoari, deus gaizquiric eguin ezteçaçuen: ez gu approbatu eriden gaitecēçát, baina çuec vngui daguiçuençát, eta gu reprobo beçala garençát.

8 Ecen deus ecin daidiquegu eguiaren contra, baina eguiaren alde.

9 Ecen alegueratzen gara gu flaccu garen, eta çuec erſcon çareten: eta haur-ere deſiratzen dugu, *diot*, çuen perfectionea.

10 Halacotz gauça hauc abſent naicela ſcribatzen ditut, preſent içanen naicenean ſeueritatez vſat ezteçadãçát, Iaunac edificationetacotz eta ez deſtructionetacotz eman drautan botherearen araura.

11 Gaineracoaz, anayeác, aleguera çaiteztez, auança çaiteztez perfect içatera, conſola çaiteztez, çareten conſentimendu batetaco, çareten vici baquean, eta charitatezco eta baquezco Iaincoa içanen da çuequin.

Rom 16.16
1.*cor*.16.20
1.*pier*.5.14

12 *Elkar ſaluta eçaçue pot ſaindu batez. Salutatzen çaituztez ſaindu guciéc.

13 Ieſus Chriſt Iaunaren gratiá, eta Iaincoaren charitatea, eta Spiritu ſainduaren communicationea *dela* çuequin gucioquin. Amen.

Corinthianoetaratco bigarrena Philippes Macedoniacotic Titerequin eta Luc-equin ſcribatua.

S. PAVL APOSTO-
LVAREN GALATIANOE-
TARATCO EPISTOLA.

CAP. I.

1 *Paul Apostolu ez guiçonez ezeta guiçonen partez.* 4 *Christec bere buruä guregatic eman.* 6 *Galatianoac fedetic erauci.* 8 *Maledictione predicari falsuen gainean.* 12 *Paulen doctrina.* 13 *Haren conuersationea conuerti cedin baino lehen.*

1 PAVL Apostoluac (ez guiçonéz ezeta guiçonen partez, * baina Iesus Christē eta Iainco Aita hura hiletaric resuscitatu duenaren partez.) *Tit.* 1. 3.

2 Eta enequin diraden anaye guciéc, Galatiaco Elicey:

3 Gratia *dela* çuequin eta baquea Iainco Aitaganic, eta Iesus Christ gure Iaunaganic.

4 Ceinec bere buruä emã vkan baitu gure bekatuacgatic, * idoqui guençançát secula gaichto hunetaric, gure Iainco eta Aitaren vorondatearen araura. *Luc* 1. 74.

5 Hari *dela* gloria secula seculacotz. Amen.

6 Miraz nago nola horrein sarri, Christen gratiara deithu vkan cenduztena vtziric transpor-

tatu içan çareten berce Euangeliotara:
7 Berceric batre eztelaric: baina batzuc trublatzen çaituztéz, eta nahi duté erauci Chriſten Euangelioa:
8 Baina baldin guc-ere, edo Aingueru batec cerutic euangelizatzen badrauçue, euangelizatu drauçuegunaz berceric, maradicatu biz.
9 Lehen erran dugun beçala, orain-ere berriz diot, Baldin norbeitec euãgelizatzen badrauçue recebitu duçuenaz berceric, maradicatu biz.
10 Ecen orain guiçonéz predicatzen dut ala Iaincoaz? ala guiçonén gogara eguin nahiz nabila? Segur baldin oraino guiçonén gogaraco baninz, Chriſten cerbitzari eznincçande.
1. *Cor.* 15. 1 11 *Iaquin eraciten drauçuet bada, anayeác, niçaz predicatu içan den Euangelioa, eztela guiçonaren araura.
12 Ecen eztut hura guiçonganic recebitu ez ikaſſi: baina Ieſus Chriſten reuelationez.
Act. 9. 1. 13 *Ecen ençun duçue nola conuerſatu vkan dudan Iudaiſmoan, nola terriblequi Iaincoaren Eliçá perſecutatzen eta deſeguiten nuen:
14 Eta *nola* probetchatzẽ nincén Iudaiſmoan, ene quidetaric anhitz baino guehiago, neure nationean, neure aitén ordenancetara affectione guehienduna nincelaric.
15 Baina Iaincoaren placera içan denean (ceinec neure amaren ſabeleandanic appartatu baininduen eta deithu bainau bere gratiaz)
Eph. 3. 8. 16 Bere Semearen reuelatzera nitan, *hura euangeliza neçançát Gẽtilén artean, eznaiz ber-

tan confeillatu içan haraguiarequin eta odolarequin:

17 Eta eznaiz Ierufalemera itzuli içan ni baino lehẽ Apoftolu *ciradenetara*: baina ioan nendin Arabiara: eta harçara itzul nendin Damafcera.

18 Gueroztic hirur vrtheren buruän itzul nendin Ierufalemera Pierrifen vifitatzera: eta egon nendin harequin amorz egun.

19 Eta berce Apoftoluetaric ezneçã ikus Iacques Iaunaren anayea baicen.

20 Baina çuey fcribatzẽ drauzquiçuedan gaucetan, huná, *badiotfuet* Iaunaren aitzinean, ecen eztiodala gueçurric.

21 Guero ethor nendin Syriaco eta Ciliciaco herrietara.

22 Eta nincen beguithartez eçagun gabea Iudeaco Eliça Chriftean *ciradeney*:

23 Baina folament ençun vkan çuten *erraiten cela*. Gu berce orduz perfecutatzen guẽtuenac, orain predicatzen du berce orduz defeguiten çuen fedea.

24 Eta glorificatzen çuten Iaincoa nitan.

CAP. II.

3 *Cergatic Tite ez circoncidatu.* 4 *Libertatea. Suiectionea.* 7 *Paul Gentilén doctor.* 8 *Pierris Iuduen Apoftolu.* 9 *Iacques eta Pierris habe eftimatu.* 16 *Iuftificationea. Obrác. Fedea.* 20 *Fedez vici içatea.*

1 GVero hamalaur vrtheren buruän, berriz igan nēdin Ierusalemera Barnabasequin, eta Tite-ere harturic.

2 Eta igan nēdin reuelationez, eta hæy cõmunica niecén Gentilén artean predicatzen dudan Euangelioa, baina particularqui estimatan diradeney, neholere alfer laster aznaguian edo eguin eznuen.

3 Baina Tite-ere, cein baitzén enequin, Grec bacen-ere, etzedin bortcha circõciditu içatera.

4 Anaye falsu *Eliçán* bere buruz nahastecatuén causaz, cein sar baitzitecen gure libertate Iesus Christean dugunaren espia içatera, gu suiectionetara erekar guençatençát.

5 Eta suiectionez ezquitzaizte susmettitu momentbat-ere, Euangelioco eguiác çuetan iraun leçançát.

6 Eta *eztut deus ikassi* cerbait diradela irudi dutenetaric (nolaco noizpait içan diraden, etzait deus hunquitzen: ecen * Iaincoac eztu guiçonaren campoco apparentiá hartzen) ecen estimatã diradenéc eztraudaté deus guehiagoric communicatu.

Deu. 10.17 2.*chro*.19.7 *iob.* 34. 19. *sap.* 6. 8. *eccl.* 35. 15. *act.* 10. 34. *rom.* 2. 11. *ephe.* 6. 9. *colos.* 3. 26. 1.*pier*.1.17.

7 Baina contrariora, ikussi vkan çutenean ecen Preputioco Euãgelioarē *predicationea* niri emã içan çaitadala, Circõcisionecoa Pierrisi beçala:

8 (Ecen Pierris baithan obratu vkan duenac Circoncisioneco Apostolutassunera, obratu vkan du ni baithan-ere Gentiletara.)

9 Eta eçagutu çutenean niri eman içan çaita-

dan gratiá, Iacquefec eta Cephafec eta Ioannefec (habe diradela eftimatuéc) lagunçazco efcuinac eman drauzquigute niri eta Barnabafi: gu Gentiletarát *guendoacençát* eta hec Circoncifionecoëtarat:

10 Solament *auifatu gaituzte* paubréz orhoit guentecen: eta haren beraren eguitera arthatfu içan naiz.

11 Eta ethorri, içan cenean Pierris Antiochera, bekoquiz refifti nieçon hari, ceren reprehēditzeco baitzén.

12 Ecén Iacquefganic batzu ethor citecē baino lehen, Gentilequin batean iaten çuen: baina ethorri içan ciradenean, retira eta fepara cedin hetaric Circoncifionecoén beldurrez.

13 Eta fimulationez vfatzen çuten harequin batean berce Iuduec-ere: hala non Barnabasere erekarri içan baitzén hayén fimulationera.

14 Baina ikuffi vkan nuenean ecen etzabiltzala oin chuchenez, Euangelioco eguiaren araura, erran nieçón Pierrifi gucien aitzinean, Baldin hi Iudu aicelaric Gentil anço vici bahaiz, eta ez Iudu anço, cergatic Gentilac bortchatzen dituc iudaizatzera?

15 Gu *baicara* naturaz Iudu, eta ez Gentiletaric bekatore.

16 Daquigularic ecen eztela guiçona iuftificatzen Legueco obréz, baina Iefus Chriften fedeaz: guc-ere Iefus Chrift baithan finhetfi vkã dugu, iuftifica guentecençát Chriften fedeaz, eta ez Legueco obréz: ceren haraguiric batre

ezpaita iuſtificaturen Legueco obréz,

Rom. 3. 19. 17 *Eta baldin Chriſtez iuſtificatu nahiz gabiltzalaric, erideiten bagara gueuror-ere bekatore, Chriſt halacotz bekatuaren miniſtre da? Guertha eztadila.

18 Ecen baldin deſeguin ditudan gauçác harçara edificatzen baditut, tranſgreſſor neure buruä eguiten dut.

19 Ecen ni Legueaz Legueari hil içan nazayó, Iaincoari vici nequionçat, Chriſtequin batean crucificatu içan naiz.

20 Bada vici naiz, ez guehiagoric ni, baina vici da nitan Chriſt eta orain haraguian vici naicen vicitzeaz Iaincoarē Semearen fedeaz vici naiz, ceinec onhetſi vkan bainau, eta eman vkan baitu bere buruä enegatic.

21 Eztut abolitzen Iaincoaren gratiá: ecen baldin iuſtitiá Legueaz bada, beraz Chriſt mēgoa gabe hil içan da.

CAP. III.

1 *Galatianoac reprotchatzen.* 2. *Spiritu ſaindua.* 3, 5 *Legueco obrác.* 8 *Fedeac iuſtificatzen.* 9 *Benedicatuac edo maradicatuac cein.* 16 *Chriſt Abrahamĕ hacia.* 19, 20. *Eta gure arartecoa.* 21 *Leguea.* 22 *Gucia bekatuaren azpian ertſi.* 24 *Leguea pedagogo.* 26 *Fedeaz Iaincoaren haour.* 27 *Chriſten i aunztea.*

  Galatiano çoroác, norc encantatu çaituztéz eguia obedi ezteçaçuē? ceiney beguién aitzinean lehenetic repreſentatu içan baitzaiçue Ieſus Chriſt, çuen artean crucificatua?

2 Haur ſolament iaquin nahi dut çuetaric, Legueco obréz Spiritu *ſaindua* recebitu vkan duçue, ala ſedearen predicationeaz?

3 Hain çoro çarete, Spirituaz haſſiric, orain haraguiaz acaba deçaçuen?

4 Alſer hambat ſuffritu vkan duçue? baldin alſer-ere *bada.*

5 Bada, Spiritua çuey fornitzẽ drauçuenac, eta verthuteac çuetan obratzen dituenac, Legueco obréz *eguiten du*, ala ſedearen predicationeaz?

6 *Baina aitzitic* *Abrahamec nola Iaincoa ſinhetſi vkan baitu, eta hari iuſtitiatan imputatu içan baitzayo: — *Gen.* 15. 6. *rom* 4. 3. *iac.* 2. 23.

7 *Hala* badaquiçue ecen ſedezcoac diradela Abrahamen haour.

8 Eta Scripturác aitzinetic ikuſſiric ecẽ ſedeaz Iaincoac iuſtificatzen dituela Gentilac, aitzinetic euangelizatu vkan drauca Abrahami, *cioela*, *Benedicatuac içanen dituc hitã Gende guciac. — *Gen.* 12. 3. *eccl.* 44. 20 *act.* 3. 25.

9 Bada, ſedezcoac benedicatzen dirade Abraham fidelarequin.

10 Ecen norere Legueco obretaric baitirade, maledictionearen azpian dirade: ecen ſcribatua da, *Maradicatua da norere ezpaita egonen Legueco liburän ſcribatuac diraden gauça gucietan, hec eguin ditzançát. — *Deut.* 27. 26.

11 Eta Legueaz nehor eztela iuſtificatzẽ Iaincoa baithan, gauça claroa *da*: *ecen iuſtoa ſedez vicico da. — *Abac.* 2. 4. *rom* 1. 17. *heb.* 10. 38.

12 Eta Leguea ezta ſedetic: baina *gauça hec eguinen dituen guiçona, vicico da hetan. — *Leuit.* 18. 5

13 *Baina* Chriſtec redemitu vkan gaitu Le-

guearen maledictionetic, *bera* guregatic maledictione eguin içanic: (ecē ſcribatua da,* Maradicatua *da* çurean vrkatua den gucia)

Deut. 21. 23.

14 Abrahamen benedictionea Gentiletara hel ledinçát Ieſus Chriſtez, *eta* Spirituaren promeſſa fedez recebi deçaguncát.

Heb. 9. 17.

15 Anayeác, guiçonén ançora minço naiz, *Appoinctamendubat guiçon-batena badere, authoritatez confirmatua bada, nehorc eztu hauſten ez emendatzen.

16 Abrahami bada promeſſac erran içan çaizquio, eta haren haciari. Eztu erraitē, Eta haciey, anhitzez *minço* baliz beçala: baina batez beçala, Eta hire haciari, cein baita Chriſt.

17 Haur bada diot, lehenetic Iaincoaz Chriſten reſpectuz confirmatu içan den alliançá, laur-ehun eta hoguey eta hamarvrtherē buruän ethorri içan den Legueac eztuela hauſten, promeſſa aboli deçançát.

18 Ecen baldin heretagea Leguetic bada, ez ia promeſſetic: baina Abrahami promeſſetic eman vkan drauca Iaincoac.

19 Certaco da beraz Leguea? Tranſgreſſionén cauſaz eratchequi içan da, ethor leiteno haci hura ceini promeſſa eguin içan baitzayó, *eta Leguea* ordenatu içan da Aingueruéz, Ararteco baten eſcuz.

20 Eta Arartecoa ezta batena: baina Iaincoa bat da.

21 Leguea beraz Iaincoaren promeſſén contra *eratchequi içan da*? Guertha eztadila. Ecen eman içan baliz Leguea ceinec viuifica ahal le-

çan, ſegur Leguetic liçate iuſtitiá.

22 Baina * ertſi vkan du Scripturác gucia bekatuaren azpiã, promeſſa Ieſus Chriſten ſedeaz eman lequiençát ſinheſten duteney. *Rom. 3. 9.*

23 Bada ſedea ethor cedin baino lehen, Leguearen azpian beguiratzen guinen ertſiac reuelatzeco cen ſedera *heltzeco*.

24 Bada, Leguea gure pedagogo içã da Chriſtgana, ſedez iuſtifica guentecençát.

25 Baina ſedea ethorriz gueroztic, ezgara guehiagoric pedagogoren azpian.

26 Ecen guciác Iaincoaren haour çarete Ieſus Chriſt baithango ſedeaz.

27 Ecen batheyatu içan çareten guciéc Chriſt iaunci vkan duçue.

28 Ezta Iuduric ez Grecquic, ezta ſclaboric ez libreric, ezta arric ez emeric: ecen çuec gucioc bat çarete Ieſus Chriſtean.

29 Eta baldin çuec Chriſtenac *baçarete*, beraz Abrahamen haci çarete, eta promeſſaren arauez heredero.

CAP. IIII.

1 *Haour herederoa.* 3. 9 *Munduco elementac.* 5. *Gure adoptionea Chriſtez.* 14 *Paul nola Galatianoéz recebitu.* 22 *Abrahamen bi ſemeac.* 24. *Agar.* 25 *Sina.* 26 *Ieruſaleme.* 28 *Iſaac.* 30 *Neſcatoaren ſemeaz eta librearenaz.*

1 ETa *haur* erraiten dut, Herederoa haour deno, ezta different deuſetan cerbitzariaganic, gauça guciē iabe badere:

2 Baina tutorén eta curatorén

azpico da aitáz ordenatu içã çayón dẽborarano
3 Hala gu-ere haourrac guinenean munduco elementén azpiratuac guinén ſuiectionetan:
4 Baina ethorri içan denean demboraren complimendua, igorri vkan du Iaincoac bere Semea emaztetic eguina, *eta* Leguearen azpico eguina:
5 Leguearen azpico ciradenac redemi litzãçát,
Rom. 8. 15. *haourrén adoptionea recebi gueneçançát.
6 Eta ceren haour baitzarete, igorri vkan du Iaincoac çuen bihotzetara bere Semearẽ Spiritua, oihuz dagoela, Abba, *errã nahi baita*, Aita.
7 Bada guehiagoric ezaiz ſclabo, baina ſemé: eta baldin ſeme *bahaiz*, Iaincoaren heredero-ere Chriſtez.
8 Baina Iaincoa eçagutzen etzendutenean cerbitzatzẽ centuzten naturaz iainco eztiradenac.
9 Baina orain Iaincoa eçagutzẽ duçuenaz gueroz, baina aitzitic Iaincoaz eçagutu çaretenaz gueroz, nola conuertitzen çarete harçara element infirmoetara eta paubretara, cein ohi beçala cerbitzatu nahi baitituçue?
10 Egunac beguiratzen dituçue eta hilebetheac, eta demborác eta vrtheac.
11 Beldurra dut çueçaz, alfer trabaillatu naicén çuec baithan.
12 Çareten ni beçala: ecen ni-ere çuec beçala *naiz*: anayeác, othoitz eguitẽ drauçuet: ni deuſetan eznauçue iniuriatu vkan.
13 Eta badaquiçue nola haraguiaren infirmitaterequin euangelizatu vkan drauçuedan lehen.

14 Eta niçaz ene haraguian *eguiten cen* experiētiá eztuçue menofpreciatu ez arbuiatu vkan, aitzitic Iaincoaren Ainguerubat beçala recebitu vkan nauçue, *bayeta* Iefus Chrift beçala.
15 Ceric cen bada çuen dohainontaffuna? ecen teftificatzen drauçuet, baldin poffible içan albaliz, çuen beguiac idoquiric eman cendrauzquedetela.
16 Etfay eguin natzaiçue eguia erraiten drauçuedanean?
17 Çueçaz ieloffi dirade, ez onetacotz baina aitzitic idoqui nahi çaituztéz berac defira ditzaçuençát.
18 Baina on da anhitz onheftea gauça onean bethiere, eta ez folament çuec baithan prefent naicenean.
19 Neure haourtoác, ceinéz berriz ertzeco penatan bainaiz, Chrift forma daiteno çuetan.
20 Nahi nuque orain çuequin içan, eta cambiatu neure voza: ecen dudatan naiz çueçaz.
21 Erradaçue Leguearen azpico içan nahi çaretenéc, Leguea eztuçue ençuten?
21 Ecen fcribatua da Abrahamec bi feme vkā cituela: bat nefcatoaganic, eta bat libreaganic.
23 *Baina nefcatoaganicoa haraguiaren arauez iayo içan cen, * eta libreaganicoa, promeffaren partez.

Gen. 16. 15
Gen. 21. 1.

24 Gauça hauc comparationez erraitē dirade. Ecen hauc dirade bi alliāçác, bata da Sinaco mē ditic Agar, fuiectionetara engendratzen duena:
25 (Ecen Sina mendibat da Arabian Ierufale-

me oraingoari ihardeſten draucanic) eta bere haourrequin cerbitzutan dena:

26 Baina Ieruſaleme gorá, libre da, cein baita gure gución ama.

Eſa. 54. 1. 27 Ecen ſcribatua da, * Aleguerадi ſteril ertzen ezaicená: dendadi eta heyagora eguin ertzeco penan ezaicená: ecen guehiago ditun vtziaren haourrac ecen ez ſenhardunarenac.

Rom. 9. 8. 28 * Gu bada, anayeác, Iſaac beçala promeſſezco haour gara.

29 Baina nola orduan haraguiaren arauez ſorthuac perſecutatzen baitzuen Spirituaren arauez *ſorthua*, hala orain-ere.

Gen. 21.10 30 Baina cer dio Scripturac? * Egotzquic campora neſcatoa eta haren ſemea: ecen eztic heretaturen neſcatoaren ſemeac librearen ſemearequin.

31 Bada, anayeác, ezgara neſcatoaren haour baina librearen.

CAP. V.

1, 13 *Libertatea.* *Suiectionea.* 2. *Circonciſionea.* 4 *Fedeaz, iuſtitiá.* 14 *Leguearen ſommarioa.* 15 *Spirituaren arauez ebiltea.* 19 *Haraguiaren obrác.* 22 *Spirituaren fructuac.*

1 Eraz Chriſtec libre eguin gaituen libertatean, çaudete fermu, eta berriz etzaiteztela eduqui ſuiectionezco vztarriaz.

Act. 15. 1. 2 * Huná, nic Paulec erraiten drauçuet ecen

baldin

baldin circoncidi baçaiteztez Chrift etzaiçuela deus probetchaturen.

3 Eta teftificatzen draucat berriz circoncidi-tzen den guiçon guciari, ecen hura Legue guciaren beguiratzera çordun dela.

4 Chriftez gabetu çarete * Legueaz iuftificatu nahi çareten gucioc: eta gratiatic erori çarete.

1.Cor. 1. 17

5 Ecen gu fedetic *den* Spirituaz iuftitiazco fperançaren beguira gaude:

6 Ecen Iefus Chriftean ez circoncifioneac du deus balio, ezeta preputioac: baina charitatez obratzen duen fedeac.

7 Vngui lafter eguiten cenduten, norc empatchatu çaituztéz, eguia obedi etzeneçaten?

8 Perfuafione hori ezta çuec deitzen çaituztenaganic.

9 * Altchagarri appurbatec orhe gucia mincē du

1.Cor. 5. 6.

10 Ni feguratzen naiz çueçaz *gure* Iaunean, ecen eztuçuela berce fendimenduric vkanē: baina çuec trublatzen çaituztenac, ekarriren du condemnationea, norere baita hura.

11 Bada niçaz den becembatean, anayeác, baldin are circoncifionea predicatzen badut, cergatic are perfecutatzen naiz? beraz abolitu da crutzeazco fcandaloa.

12 Ailitez trenca çuec trublatzen çaituztenac.

13 Ecen, anayeác, çuec libertatera deithu içan çaréte: folament *beguirauçue*, libertatea eztén haraguiari occafionetan: baina elkar charitatez cerbitza eçaçue.

14 Ecen Legue gucia hitz batetan complitzen da, *cein baita,** Onhetſiren duc eure hurcoa eure buruä beçala.

Leuit. 19. 18. mat. 22. 39 marc. 12. 31 rom. 13. 9. iac. 2. 8.

15 Baldineta elkar auſſiquiten eta ireſten baduçue: beguirauçue bata berceaz conſumi etzaitezten.

Ro. 13. 14. 1. pier. 2. 11

16 Eta *haur* erraiten drauçuet, * Spirituaren araura ebil çaiteztez: eta haraguiaren guthiciac eztitzaçuela compli.

17 Ecen haraguiac guthiciatzen du Spirituaren contrá, eta Spirituac haraguiaren contra: eta gauça hauc elkarren contra dirade: hala non nahi dituçuen gauça guciac ezpaitituçue eguiten.

18 Baldineta Spirituaz guidatzen baçarete, etzarete Leguearen azpico.

19 Bada, çogueriac dirade haraguiaren obrác, cein baitirade, adulterioa, paillardiçá, ſatſutaſſuna, inſolentiá,

20 Idolatriá, poçoinqueriá, etſaigoác, bekaizteriác, aſſerretaſſunac, liſcarrac, diuiſioneac, hereſiác,

21 Inuidiác, guiça-erhaitecác, hordiqueriác, gormãdiçác, eta hauc irudiac, gauça hauc aitzinetic erraiten drauzquiçuet, lehen-*ere* erran dudan beçala: ecen halaco gauçác eguitē dituztenéc Iaincoaren reſumá heretaturen eztutela.

22 Baina Spirituaren fructua da charitatea, alegrançá, baquea, ſpiritu patienta, benignitatea, ontaſſuna, fedea, emetaſſuna, temperantiá.

23 Hunelacoén contra legueric ezta.

24 Ecen Chriſten diradenéc haraguia crucificatu duté affectionéquin eta guthiciéquin.

25 Baldin vici bagara Spirituz, Spirituz ebil-ere gaitecen.

26 Ezgaitecela vana-gloria guthicioſo eguin, elkar tharritatuz, elkargana inuidia vkanez.

CAP. VI.

1 *Faltatan erorten direnac nola reprehenditzeco.* 6. *Miniſtren entretenitzea.* 10 *Fedearē domeſticoéc.* 12 *Circonciſionea.* 15 *Chriſtmoen regla.* 17 *Ie-ſus Iaunaren mercác.*

1 Nayeác, baldineta erori içan bada guiçō-bat cembeit faltatan, çuec ſpiritual çaretenoc goiti eçaçue haina emetaſſunetaco ſpiriturequin: cōſideratzen dualaric eure buruä, hi-ere tenta ezadin.

2 Elkarren cargác egar itzaçue: eta halaz compli eçaçue Chriſten Leguea.

3 Ecen baldin norbeitec vſte badu cerbait dela, deus eztelaric, harc bere fantaſiaz bere buruä enganatzen du.

4 Bada bere obrá experimenta beça batbederac: eta orduan bere baithan gloria vkanen du, eta ez berceric baithan.

5 * Ecen batbederac bere cargá ekarriren du. 1. Cor. 3. 8.

6 * Bada communica bieçó hitzean iracaſten 1. Cor. 9. 7.

denac, bere iracafleari, on gucietaric.

7 Etzaiteztela engana: Iaincoa ecin efcarnia daite: ecen cer-ere ereinen baitu guiçonac, hura bilduren-ere du.

8 Ecen bere haraguiaren ereiten duenac, haraguitic bilduren du corruptione: baina Spirituaren ereiten duenac, Spiritutic bilduren du vicitze eternala.

2. *Thef.* 3. 13.

9 * Bada vnguiguitez ezgaitecela enoya: ecen bere fafoinean bilduren dugu, baldin lacho bilha ezpagaitez.

10 Bada dēbora duguno, daguiegun vngui guciey, baina principalqui fedeco domefticoey.

11 Badacuffaçue cein letra lucez fcribatu drauçuedan neure efcuz.

12 Nor-ere nahi baitirade apparent eracutfi haraguian, hec bortchatzen çaituztez circonciditu içatera: folament Chriften crutzeagatic perfecutioneric fuffri ezteçatençát.

13 Ecen circonciditzen diradenéc berec-ere eztute Leguea beguiratzen: baina nahi duté çuec circoncidi çaitezten, çuen haraguian gloria ditecencát.

14 Baina niri guertha eztaquidala gloria nadin Iefus Chrift gure Iaunaren crutzean baicen: ceinez mundua niri crucificatu baitzait, eta ni munduari.

15 Ecen Iefus Chriftean ez circoncifioneac du deusbalio, ez preputioac, baina creatura berriac

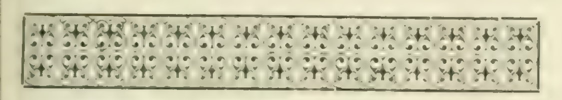
16 Eta nor-ere regla hunen araura ebiltē baitirade, baquea *içanen da* hayén gainean eta mi-

fericordia, eta Iaincoaren Ifraelen gainean.

17 Hemendic harát nehorc enoyuric eztidala: ecen nic Iefus Iaunaren mercác dacazquet neure gorputzean.

18 Anayeác, Iefus Chrift gure Iaunaren gratiá *dela*, çuen fpirituarequin. Amen.

Galatianoey Romaric fcribatua.

S. PAVL APOSTOLVAREN EPHESIANOETARATCO EPISTOLA.

CAP. I.

3. 16 *Iaincoa laudatzen eta regratiatzen.* 4 *Electionea eternal, eta certara elegitu.* 5, 11 *Predeftinationea eta adoptionea.* 7 *Redemptionea.* 9 *Iaincoaren fecretua* 13 *Euangelioa.* 14 *Errefa.* 15 *Ephefianoen fedea eta charitatea.* 17 *Sapientiataco fpiritua.* 22 *Chrift Eliçaren buru.*

1 PAul Iaincoaren vorondatez Iefus Chriftē Apoftoluac Iefus Chrift *Iaunean* Ephefen diradē * fainduey eta fideley: 1. *Cor.* 1. 2

2 Gratia *dela* çuequin eta baquea Iainco gure Aitaganic, eta Iefus Chrift Iaunaganic.

3 * Laudatu *dela* Iaincoa cein baita Iefus Chrift 2. *Cor.* 1. 3.

gure Iaunaren Aita, ceinec benedicatu baiquaitu benediçoin ſpiritual gucian, ceruëtan Chriſt baithan:

4 Nola elegitu vkan baiquaitu hartan mundua funda cedin baino lehen, ſaindu guinençat eta irreprehenſible haren aitzinean charitatez:

5 Ceinec predeſtinatu vkã baiquaitu bere baithan adopta guẽçançát Ieſus Chriſtez, bere vorondatearen placer onaren araura,

*cein gratiaz.

6 Bere gratiazco gloriarẽ laudoriotan, * ceinez bere gogaraco eguin baiquaitu *bere* maitean.

7 Ceinetan baitugu redemptionea haren odolaz, *cein baita* bekatuén barkamendua haren gratiazco abraſtaſſunaren araura:

*cein gratiataric.

8 * Ceinetaric gaindi eraguin baitu abundoſqui gure gainera ſapientia eta intelligentia gucitan:

9 Guri eçagut eraciric bere vorondatearen myſterioa, bere placer onaren araura, cein lehẽdanic ordenatu baitzuen bere baithan:

10 Demborén complimenduaren diſpenſationean gucién elkargana biltzera Chriſteã, hambat ceruëtan diradenén nola lurrean, hura bera baithan:

11 Ceinetan eguin-ere baicara haren heretage, predeſtinatu içanic, haren ordenançaren araura, ceinec gauça guciac eguiten baititu bere vorondateco conſeilluaren araura.

12 Haren gloriaren laudoriotaco garençát, lehenetaric Chriſt baithan ſperança vkan dugunoc.

13 Ceinetan çuec-ere *ſperança vkan bailuçue* eguiazco hitza ençun vkanic, *cein baita*, çuen ſaluamendutaco Euangelioa: ceinetan ſinhetſiere vkanic, ciguilatu içan baitzarete promeſſaren Spiritu ſainduaz:

14 Cein baita gure heretagearen erréſa, haren poſſeſſione conqueſtatuaren redemptionerano haren gloriaren laudoriotan.

15 Halacotz ni-ere ençunic Ieſus Iaunean duçuen fedea, eta ſaindu gucietaraco charitatea,

16 Eznaiz guelditzen çuengatic gratién rendatzetic, mentione çueçaz eguiten dudala neure othoitzetan.

17 Ieſus Chriſt gure Iaunaren Iaincoac, Aita gloriazcoac diçuençát ſapientiataco eta reuelationetaco Spiritua, haren eçagutzearen vkaiteco:

18 Çuen adimenduco beguiac illuminaturic: daquiçuençát ceric den haren vocationearen ſperançá, eta ceric *den* haren heretageco gloriaren abraſtaſſuna ſainduetan:

19 Eta ceric den haren bothereearen handitaſſun excellenta ſinheſten dugunotara, * haren bothere borthitzaren operationez,

Coloſ. 2.12. *herriz.* 3. 7.

20 Cein eracutſi vkan baitu Chriſt baithan, hura hiletaric reſuſcitaturic eta iar eraciric bere eſcuinean ceruëtan,

21 Principaltaſſun, eta puiſſança, eta verthute, eta dominatione ororen garayan, eta ez ſola-

ment fecula hunetan baina ethortecoã-ere aippatzen den icen ororen *garayan.*

22 Eta gauça guciac haren oinén azpico fuiet eguin vkan ditu, eta bera eçarri vkan du gauça ororen garayan Eliçaren buru içateco:

*Cein, eliça

23 * Cein baita haren gorputz, *eta* gauça guciac gucietan complitzen dituenaren complimendu.

CAP. II.

1 *Gentilen bekatuéz.* 4 *Deliurançá Chriftez.* 6. *Refufcitatu gaitu Iaincoac eta iar eraci Chriftequin.* 8. *Saluatu fedez.* 17 *Euangelizatu baquea Itiduey eta Gentiley.* 19 *Gentilac faindúén burgefquide.* 21, 22 *Iaincoaren temple eta tabernacle.*

Colof. 2. 13

1 Ta * çuec *viuificatu çaituzte* hilac cinetelaric faltetan eta bekatuetan:

2 Ceinétan noizpait ebili içan baitzarete mũdu hunen curfuaren araura, airearen bothereco * princearen araura, cein baita defobedientiazco haourretan orain obratzen duen fpiritua:

Berriz. 6. 11.

* Ceinén, defobedientén.

3 * Ceinén artean guc guciec-ere noizpait conuerfatu vkan baitugu gure haraguiaren guthicietan eguiten guentuela, haraguiaren eta gure penfamẽduén defirac: eta naturaz hiraren haour guinén berceac-ere beçala.

4 Baina Iainco mifericordiaz abratfac bere charitate handi gu onhetfi gaituenagatic,
5 Eta bekatuz hilac guinelaric, elkarrequin, Chriftez viuificatu vkan gaitu, *ceinen* gratiaz faluatu içan baitzarete:

elkarrequen, Iuduac eta Gentilac.

6 Eta refufcitatu vkan gaitu elkarrequin eta iar eraci ceruëtan Iefus Chriftean.
7 Eracuts leçançát ethorteco diraden feculetan bere gratiaren abraftaffun abundanta *bere* gureganaco benignitateaz Iefus Chriftean.
8 Ecen gratiaz faluatu içan çarete fedearen moienez: eta hori ez çuetaric: Iaincoaren dohaina *da*:
9 Ezobréz, nehor gloria eztadinçát.
10 Ecen haren obrá gara Iefus Chriftean creatuac obra onetara, cein preparatu baititu Iaincoac hetan ebil guentecençát.
11 Halacotz, orhoit çaitezte nola çuec noizpait Gentilac haraguian, Preputio deitzen baitzineten, haraguian Circoncifione deitzen denaz *eta* efcuz eguiten denaz,
12 Baitzineten dembora hartan Chrift gabe, Ifraeleco republicarequin deus cõmunic etzindutelaric, *eta promeffaren alliancetaric eftranger, fperançaric etzindutelaric, eta Iainco gabe munduan *cinetelaric*:

Rom. 9. 4.

13 Baina orain Iefus Chriftean, çuec noizpait baitzineten vrrun, hurbildu içan çarete Chriften odolaz.
14 Ecen hura da gure baquea, biac bat eguin dituena, eta bién arteco paretarẽ cerraillua haut-

ſi duena:

Coloſſ. 2.14 15 *Bere haraguiaz abolituric etſaigoá, *cein baita*, manamenduetaco leguea, ordenancetan *conſiſtitzen dena*, biéz bere baithan guiçon berribat eguin leçançát, baquea eguiten luela.

16 Eta biac gorputz batetan recõcilia lietzonçat, Iaincoari crutzeaz, hartan etſaigoá deſeguinic.

17 Eta ethorriric euangelizatu vkan drauçue baquea, çuey vrrungoey, eta hæy hurbilecoey.

Rom. 5. 2. 18 *Ecen harçaz dugu biéc Spiritu batetan ſartze Aitagana.

19 Etzarete beraz guehiagoric eſtrangér eta campoco, baina ſaindués burgeſquide, eta Iaincoaren domeſtico:

20 Apoſtoluén eta Prophetén fundament gainean edificatuac, ceinen *har* cantoin principala baita Ieſus Chriſt bera:

21 Ceinetan edificio gucia elkarri eratchequiric, handitzen baita, temple ſaindu içateco Iaunean:

22 Ceinetan çuec-ere elkarrequin edificatzen baitzarete Iaincoaren tabernacle çaretençát, Spirituaz.

CAP. III.

1 *Paul Gentiletara embachadore.* 8 *Iaincoaren abraſtaſſun Chriſtezcoac.* 9 *Iaincoaren myſterioa eta ſapientiá.* 12 *Libertate eta confidança noren movenez dugun.* 13 *Paulen othoitzá Gentilacgatic.* 20 *Eſquer eta laudorio emaite.*

1 CAusa hunegatic ni Paul Iesus Christē presonér *naiz* guengatic, *baitzarete* Gentil.
2 Baldin behinçat ençun vkan baduçue çuec baithara emā içan çaitadan Iaincoarē gratiaren dispēsationea.
3 Nola *Iaincoac* reuelationez eçagut eraci drau tan mysterioa (lehen hitz gutitan scribatu drauçuedan beçala:
4 Haren iracurtzetic eçagut ahal deçaqueçue ceric den ene eçagutzea Christen mysterioan.)
5 Cein ezpaita eçagutu içan guiçonén seméz iragan generationetā, orain reuelatu içan çayen beçala haren Apostolu eta Propheta sainduey Spirituaz:
6 *Ecen* Gentilac diradela heredero quide eta gorputz batetaco bereco eta haren promessean participant Christean Euangelioaz.
7 Ceinen ministre eguin içan bainaiz Iaincoaren gratiaren dohainarē arauez, cein eman içan baitzait *haren bothereareren operationearen arauez. *Lehen* 1. 19
8 *Niri *bada* saindu gucietaco chipienari eman içan çait gratia haur, *Gentilén artean Christen abrastassun comprehendi ecin daitenaren euangelizatzeco, 1.*Cor*. 15. 9 *Gal*. 1. 16.
9 Eta guciey manifestatzeco ceric *den* *mysterio bethidanic Iaincoa baithan estalia cenaren communionea, ceinec gauça guciac creatu baithitu Iesus Christez: *Rom*. 16. 25 *coloss*. 1. 26. 2.*tim*. 1. 10 *tit*. 1. 2. 1.*pier*. 1. 20
10 Orain manifesta daquiençat Eliçáz cerue-

taco principaltaſſuney eta botherey Iaincoaren ſapientia anhitz maneraz diuerſa:

11 Ieſus Chriſt gure Iaunean eguin vkan duen ordenança eternalaren araura:

*Ceinez, *Chriſtez.*

12 *Ceinez baitugu libertate eta ſartze confidançarequin, hura baithan dugun fedeaz.

13 Halacotz, nago requerimenduz etzaitezten enoya ene çuengatico afflictioneacgatic, cein baita çuen gloriá.

14 Cauſa hunegatic gurtzen ditut neure belhaunac Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aitagana,

15 Ceinaganic ahaidetaſſun gucia ceruëtan eta lurrean deitzen baita,

16 Eman dieçaçuençát, bere gloriaren abraſtaſſunaren arauez, indarrez fortifica çaitezten haren Spirituaz barneco guiçonean:

17 Eta habita dadin Chriſt fedez çuen bihotzetan:

18 Charitatean erro eguinic eta fundaturic, comprehendi ahal deçaçuen ſaindu guciequin ceric *den* çabaltaſſuna eta lucetaſſuna, barnataſſuna eta gorataſſuna:

19 Eta eçagut deçaçuen Chriſten amorio eçagutze gucia iragaiten duena: compli çaitezten-çát Iaincoaren complimendu gucian.

20 Bada gutan obratzen duen bothereaz gauça gucién eguitera, eſcatzen garen edo penſatzen dugun baino abundantquiago botheretſu denari,

21 *Dela* gloria Eliçán Ieſus Chriſtez, generatione gucietan ſecula ſeculacotz. Amen.

CAP. IIII.

1, 17 *[illegible].* 4 *[illegible]* 6 *[illegible] Aita.* 7 *[illegible].* 22 *[illegible].* 25 *[illegible].* 26 *[illegible].* 28 *[illegible].* 29 *[illegible].* 31 *[illegible].*

1 OThoitz eguitē drauçuet bada nic, bainaiz presoner *gure* Iaunean, * ebil çaitezten deithu içan çareten vocationeari dagocan beçala, *Philip.* 1.27 *coloss.* 1.10. 1 *thess.* 2.12

2 Humilitate eta emetassun gucirequin, spiritu patient batequin, elkar supportatzen duçuelaric charitatez:

3 Arthatsu çaretelaric Spirituaren vnitatearen beguiratzera baquezco lotgarriaz.

4 Gorputzbat *da* eta Spiritubat, deithu-ere içā çareten beçala çuen vocationearen sperança batetara:

5 Iaunbat, Fedebat, Baptismobat:

6 *Gucién Iainco eta Aitabat, cein baita gucién gainean, eta gucién artean, eta çuetan guciotan. *Mala.* 2. 10

7 *Baina gutaric batbederari gratia eman içan çayó Christen dohainaren neurriaren araura. *Rom.* 12. 3. 1.*cor.* 12.11 2.*cor.* 10.13

8 Halacotz dio, *Goiti iganic captiuo eraman vkan du captiuitatea, eta eman drauzte dohainac guiçoney. *Isal.* 68.19.

9 Eta igaite hura cer da, lehen lurreco parte behera hautara iautsi-ere dela baicen?

10 Iautsi içan den hura bera da igan-ere dena

ceru gucién garaira, gauça guciac bethe litzançát.

1. Cor. 12. 27.

11 Harc bada eman ditu batzu, *Apoſtolu *içateco*: eta berceac, Propheta: eta berceac, Euangeliſta: eta berceac, Paſtor eta Doctor *içateco*,
12 Sainduén elkarganatzeagatic, miniſterioaren obracotzát, Chriſten gorputzaren edificationetan.
13 Guciac rencontra gaitezqueno fedearen, eta Iaincoaren Semearen eçagutzearen vnitatean, guiçon perfectotan, Chriſten adin perfecteco neurrira:
14 Guehiagoric haour ezgarençát balençán ebilteco, eta doctrinataco haice oroz hara huna guiçonén enganioz, eta hayén finecia cauteloſqui enganagarrizcoz erabili içateco.
15 Baina eguiari garreitzalaric charitaterequin, gucietan handi gaitecen hartan, cein baita buruä, Chriſt:
16 Ceinetaric gorputz guciac vngui iunctaturic, eta fornidurarẽ iunctura guciéz elkarrequin ioſſiric, membroetaric batbederaren neurrico indarraren araura hartzen baitu gorputzeco hacitze, bere buruären edificationetan charitatez.

Rom. 1. 21.

17 Haur bada erraiten dut, eta Iaunaz requeritzen çaituztet, guehiagoric etzaitezten ebil *berce Gentilac dabiltzan beçala berén adimenduco vanitatean,
18 Adimenduz ilhunduac diradelaric eta Iaincoaren vicitzetic appartatuac, hetã berén bihotzeco gogortaſſunetic den ignorãtiaren cauſaz:

19 Eta ſendimendu gabeturic, bere buruac abandonnatu vkan dituzté diſſolutionetara, cithalqueria ororen eguitera, appetitu deſordenaturequin.

20 Baina çuec eztuçue hala ikaſſi vkan Chriſt:

21 Baldin behinçát hura ençun vkan baduçue, eta harçaz iracatſiac baçarete, eguiá Ieſus baithan den beçala:

22 Ken deçaçuen leheneco conuerſationeaz den becembatean guiçon çaharra, enganagarrizco guthicién araura corrumpitzen dena:

23 Eta arramberri çaiteizten çuen adimenduco ſpirituan:

24 *Eta iaunz deçaçuen guiçon berria, cein Iaincoaren araura creatu içan baita iuſtitiatan eta eguiazco ſaindutaſſunetan.

Rom. 6. 4. *coloſſ.* 3. 8. 2.*tim.* 2. 11. *hebr.* 12. 1. 1.*pier.* 2. 1.

20 *Halacotz, gueçurra kenduric, minça çaiteztez eguiaz batbedera cein çuen hurcoarequin: ecen elkarren membro gara.

Zach. 8. 16.

26 *Aſſerre çaiteztez, eta bekaturic eztaguiçuela: iguzquia eztadila etzin çuen aſſerretaſſunaren gainean:

Pſal. 4. 5.

27 *Eta lekuric eztemoçuela deabruari.

Iacq. 4. 7.

28 Ebaiſtē çuenac ezteçala guehiagoric ebats: baina aitzitic trabailla bedi on daten gauçaric eguiten duela, beharra duenari emaiteco duençát.

29 *Hitz corrumpituric batre çuen ahotic ilki eztadila, baina cembeit bada, edificationearen vſançaco on datenic, ençuten duteney gratia eman diecençát.

Berriz 5. 3.

30 Eta ezteçaçuela contrifta Iaincoaren Spiritu faindua, ceinez ciguilatuac baitzarete redemptioneco egunecotzát.
31 Samindura eta colera, eta hira, eta oihu, eta gaitzerraite gucia çuetaric ken bedi, malitia gucirequin.
32 Baina çareten elkargana benigno, mifericordiofo eta elkarri barkaçale, Iaincoac Chriftez barkatu vkan drauçuen beçala.

CAP. V.

1 *Chriften araura ebilteco.* 3 *Hitz fainduz minçatzeco.* 8 *Arguizco obretara exhortatzen.* 13 *Ilhumbearen manifeftationea.* 18 *Ez horditzeco.* 19 *Cantu eta laudorio Iaincoari.* 21 *Elkarren fuiet içateco.* 22, 25 *Senhar emaztén inftructionea.* 30 *Chriften gorputzeco membro.*

Matt. 5. 43

1* Areten bada Iaincoaren imitaçale haour maite anço:

Ioan 13. 24 *eta* 15. 12. *ioan* 3. 23.

2* Eta ebil çaitezte charitatean Chriftec-ere onhetfi vkan gaituen beçala, eta liuratu vkan baitrauca bere buruä guregatic oblatione eta facrificio Iaincoari, vffain onezco vrrinetan

Lehen. 4. 19 *colof.* 3. 5. 2.*thef.* 2. 17

3 *Bada, paillardiça eta cithalqueria gucia, edo auaritiá aippa-ere eztadila çuen artean, nola appartenitzen baitzaye fainduey:
4 Edo gauça deshoneftic, edo hitz erhoric, edo burlaqueriaric, baitirade gauça vngui eztaudenac, baina aitzitic gratién rendatzeric.
5 Ecen badaquiçue haur, ecen eceinere paillartec,

tec, edo cithalec, edo auaritiosoc, cein baita idolatre, eztuela heretageric Chriſten eta Iaincoaren reſumán.

6 *Nehorc etzaitzatela hitz vanoz engana: ecen gauça haucgatic ethorten da Iaincoaren hirá deſobedientiazco haourrén gainera.

Matt. 24. 4 marc 13. 5. luc 21. 8. 2.theſſ. 2.3.

7 Etzaretela bada hequin parçonér.

8 Ecen noizpait ilhumbe cineten, baina orain argui çarete *gure* Iaunean: arguizco haour anço ebil çaitezte:

9 (Ecen Spirituaren fructua *conſiſtitzen da* ontaſſun eta iuſtitia eta eguia gucitan)

10 Experimentatzen duçuelaric Iaunari placent çayona cer den.

11 Eta ezteçaçuela communica ilhumbearen obra fructu gabetan, baina aitzitic reprehendiere itzaçue.

12 Ecen heçaz ichilic eguiten diraden gaucén erraitea-ere deshoneſtate da.

13 Baina gauça guciac, camporatzen diradenean arguiaz, manifeſtatzen dirade: ecen gucia manifeſtatzen duena, arguia da.

14 Halacotz erraitē du, Iratzar adi lo atzaná, eta iaiqui adi hiletaric, eta arguituren au Chriſtec.

15 *Gogoauçue bada nola çuhurqui ebil çaitezqueten, ez erho anço, baina çuhur anço:

Coloſſ. 4. 5.

16 Recrubatzen duçuelaric demborá: ecen egunac gaitz dirade.

17 *Halacotz, etzaretela çuhurtzia gabe, baina aditzale ceric den Iaunaren vorondatea.

Rom. 12. 2. 1.theſſ. 4. 3.

18 Eta etzaiteztela hordi mahatſarnoz, ceine-

tan diſſolutione baita: baina bethe çaitezte Spirituaz:

19 Minçatzen çaretela çuen artean pſalmuz, laudorioz eta cantu ſpiritualez: cantatzen eta reſonatzen draucaçuela Iaunari çuen bihotzean.

20 Gratiac-ere rendatzen drautzaçuela bethiere gauça guciéz, Ieſus Chriſt gure Iaunaren icenean, *gure* Iainco eta Aitari:

21 Elkarren ſuiet çaretelaric Iaincoaren beldurrequin.

Coloſſ. 3.18 *tit.* 2. 5. 1.*pier.* 3. 1.

22 *Emazteác, çuen ſenharrén çareten ſuiet, Iaunaren beçala:

1.*Cor.* 11.3

23 *Ecen ſenharra da emazteareē buru, Chriſt-ere Eliçaren buru den beçala, eta hura da gorputzaren ſaluadorea.

24 Bada, nola Eliçá baita Chriſten ſuiet, hala emazteac-ere *diraden* bere ſenharrén *ſuiet* gauça gucietan.

Coloſſ. 3.19

25 *Senharrác, çuen emaztey on erizteçue, Chriſtec-ere Eliçari on eritzi draucan beçala, eta bere buruä eman vkan baitu harengatic:

26 Hura ſanctifica leçançát, purificaturic vrezco ikutzez hitzaz.

27 Hura beretaco Eliça glorioſo eguin leçançát, macularic ez cimurduraric gabe, ez halaco berce gauçaric: baina licén ſaindu eta irreprehenſible.

28 Hala ſenharréc on eritzi behar drauece bere emaztey nola bere gorputzey: bere emazteari on daritzanac, bere buruäri on daritza.

29 Ecen nehorc egundano bere haraguiari eztrauca gaitz eritzi: baina hatzen eta entreteni-

tzen du hura. Iaunac-ere bere Eliçá beçala:

30 Ecen haren gorputzeco membro gara, haren haraguitic eta haren heçurretaric.

31 *Halacotz, vtziren ditu guiçonac aita eta ama eta iunctaturen çayó bere emazteari: eta biac haraguibat içanen dirade.

Gene. 2. 24. *matt.* 19. 5. *marc* 10. 7. 1. *cor.* 6. 16.

32 Myfterio haur handia da: baina ni Chriftez minço naiz eta Eliçáz.

33 Hunegatic, çuec-ere *eguiçue* çuen aldetic batbederac hala on daritzón bere emazteari nola bere buruäri: eta emaztea bere fenharraren beldur biz.

CAP. VI.

1 *[illegible] [illegible].* 4 *[illegible].* 5 *[illegible].* 9 *[illegible].* 11 *[illegible] harmez [illegible].* 16 *[illegible] [illegible].* 18 *[illegible] [illegible].* 20 *[illegible] [illegible].* 21 *[illegible] [illegible] [illegible].* 23 *[illegible], charitate eta fede [illegible] [illegible].*

1 HAourrác. *obeditzáçue Iaunean çuen aita eta ama: ecen haur gauça iuftoa da.

Coloff. 3. 20

2* Ohoraitzac eure aita eta eure ama (cein baita lehen manamendua promeffequin)

Exo. 20. 12 *deut.* 5. 16. *eccl.* 3. 9. *matt.* 15. 4. *marc* 7. 10.

3 Vngui hel daquiançát eta vicitze lucetaco aicençát lurraren gainean.

4 Eta çuec aitée eztitzaçuela prouoca defpitetara çuē haourrac, baina haz itzaçue inftructionetan eta Iaunazco remonftrationetan.

5 *Cerbitzariác, obeditzaçue haraguiaren arauez *çuen* nabuffi diradenac, beldurrequin eta

Coloſ. 3. 22 *tit.* 2. 9. 1. *pier.* 2. 18

ikararequin, çuē bihotzeco ſimplicitaterequin, Chriſt beçala.

6 Ez beguicotzat cerbitzatzen dituçuela, guiçonén gogara eguin nahi bacēdute beçala, baina Chriſten cerbitzari beçala, eguiten duçuelaric Iaincoaren vorondatea gogotic.

7 Affectione onequin cerbitzatzen duçuelaric Iauna, eta ez guiçonac:

8 Daquiçuelaric haur, ecen batbederac cerere vngui eguin baituque, hura recebituren duqueela, ala den ſclaboc ala librec.

9 Eta çuec nabuſſiéc, hura bera eguiçue hetara, vtziric mehatchuac: daquiçuelaric ecen hayén eta çuen Iauna ceruëtan dela, * eta perſonén acceptioneric eztela hura baithan.

Deu. 10.17 2.chro.19.7 iob 34.19. ſap. 6.8. eccl.35.16. act. 10.34. rom. 2.11. gal. 2.6. coloſſ.3.25. 1.pier.1.17.

10 Gaineracoaz, ene anayeác, fortifica çaitezte *gure* Iaunean, eta haren indarrarē botherean.

11 Iaunz eçaçue Iaincoaren harmadura gucia, deabruarē celatén cōtra reſiſti ahal deçaçuēçát.

12 Ecen eztugu borrocá * odolaren eta haraguiaren contra, baina principaltaſſunén contra, puiſſancén contra, munduco iaunén, ſecula hunetaco ilhumbearen *gobernadorén* contra, leku celeſtialetan *diraden* malitia ſpiritualén contra.

Lehen 2.1.

13 Harren, har eçaçue Iaunarē harmadura gucia, reſiſti ahal deçaçuençát egun gaitzean, eta guciey garaithuric fermu çaudeten.

14 Çareten bada fermu, çuen guerrunceac eguiáz guerricaturic, eta iuſtitiazco halacreta iaunciric:

15 Oinetan iaunciric baquezco Euangelioaren

preparationea.
16 Gucién gainetic fedezco broquela harturic, ceinez Gaichtoaren gueci fuz eraichequi guciac iraungui ahal ditzaçuen.
17 *Saluamendutaco cafqueta-ere har eçaçue, eta Spirituaren ezpatá, cein baita Iaincoaren hitza.

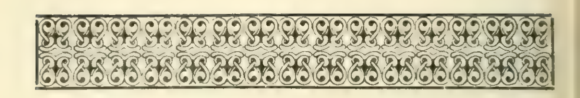
Efa 59. 17.
1.theff. 5.8.

18 Oratione mota oroz eta fupplicationez othoitz eguiten duçuela dembora gucian fpirituz, eta hartara iratzarri çaudetela perfeuerança gucirequin eta fupplicationerequin, faindu guciagatic,
19 *Eta enegatic, minçatzea eman daquidãçát neure ahoaren irequiteco libertaterequin, notifica deçadançát Euangelioaren myfterioa,

Coloff. 4. 3.
1.theff. 3. 1.

20 Ceinen caufaz bainaiz embachadore cadenán, harçaz frangoqui minça nadinçát, minçatu behar dudan beçala.
21 Eta daquizquiçuençát çuec-ere ene eguitecoac, *eta ni* cer ari naicén, Tychique gure anaye maiteac eta *gure* Iauneã miniftre fidelac, gauça guciac notificaturen drauzquiçue:
22 Cein harengatic beragatic igorri vkan baitut çuetara, iaquin ditzaçuençát gure eguitecoac, eta confola ditzançát çuen bihotzac.
23 Baquea *dela* anayeoquin, eta charitatea federequin Iainco Aitaganic eta Iefus Chrift Iaunaganic.
24 Gratia *dela* Iefus Chrift gure Iaunari puritatetan on daritzaten guciequin.

Ephefianoetara fcribatua Romaric Tychiquerequin.

S. PAVL APOSTOLVAREN PHILIPPIANOETARATCO EPISTOLA.

CAP. I.

1 *Esquerrac Paulec rendatzen.* 8 *Haren Philippianoctaratco affectionea.* 12, 20 *Haren emprisonamenduaz den fructua.* 14 *Anhitz aldez Christ predicatzen.* 21 *Paulec Christequin içatera desiratzen.* 27 *Euangelioaren araura vicitzera exhortatzen.*

1 AVLEC eta Timotheoc Iesus Chriſten cerbitzariéc Iesus Chriſt *Iaunean* Philippeſen diraden ſaindu guciey Ipizpicuequin batean eta Diacrequin,

2 Gratia *dela* çuequin eta baquea Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

3 Eſquerrac emaiten drauzquiot neure Iaincoari * çueçazco orhoitzapen handirequin,

1.*Theſſ.*1.2

4 (Bethiere neure oratione gucietã çuẽ gucionгatic bozcariorequin othoitze eguiten dudala)

5 Ceren Euangelioren communionera ethorri içan çareten, lehen egunetic oraindrano:

6 Huneçaz ſeguratzen naicela, ecen obra ona çuetan haſſi vkan duenac acabaturẽ duela Ieſus Chriſten egunerano:

7 Nola raçoina baita nic haur eſtima deçadan çueçaz gucioz, cerē bihotzean baitzadutzatet, eta ene eſtecaduretan, eta defenſionean eta Euangelioaren confirmationean çuec gucioc enequin baitzarete participant ene gratian.
8 Ecen Iaincoa dut teſtimonio cein cinez deſiratzen çaituztedan çuec gucioc Ieſus Chriſten affectione cordialez:
9 Eta hunez othoiztez nago, çuen charitatea oraino guehiago eta guehiago abunda dadin eçagutzerequin eta iugemendu gucirequin:
10 Gauça contrarioac diſcerni ditzaçuençát: pur eta trebucu gabe çaretençát Ieſus Chriſten egunerano:
11 Ieſus Chriſtez Iaincoaren gloriatan eta laudoriotan *diraden* fructuz betheac çaretelaric.
12 Eta nahi dut daquiçuen, anayeác, ecen niri *heldu çaizquidan* gauçác Euangelioaren auançamendutarago ethorri içan diradela:
13 *Hambat* non ene eſtecadurác famatu içan baitirade Chriſt *Iaunean* Pretorio gucian eta berce *leku* gucietan:
14 Eta anayetaric anhitz *gure* Iaunean ene eſtecaduréz aſſeguraturic, auſartquiago hitzaz minçatzera hauçu baitirade.
15 Eta batzuc behinçát inuidiaz eta contentionez, eta bercéc vorondate onez-ere Chriſt predicatzen duté:
16 Batzuc, *diot*, contentionez Chriſt denuntiatzen duté ez purqui, ene eſtecadurác affictionez emendatu vſtez:

17 Baina bercéc charitatez, daquitelaric ecen Euangelioaren defenſionetan eçarri içan naicela.

18 Cer bada? nola-ere baita, bada fictionez, bada eguiaz, Chriſt predicatzen da: eta hunetan alegueratzen naiz, eta alegueraturen-ere.

19 Ceren baitaquit, ecen haur ethorriren çaitadala ſaluamendutara çuen orationéz, eta Ieſus Criſten Spirituaren aiutáz,

20 Ene iguriquite fermuaren eta ſperançaren araura, ecen deuſetan eznaicela confus içanen, aitzitic libertate gucirequin bethiere beçala, orain-ere magnificaturen dela Chriſt ene gorputzean, vicitzez bada hiltzez bada.

21 Ecen niri Chriſt irabaizte çait vicitzera eta hiltzera.

22 Ala haraguian vicitzera probetchu dudanez, eta cer hauta deçaquedan, eztaquit.

23 Ecen hertſen naiz alde bietaric, deſir dudalaric partitzera eta Chriſtequin içatera: ecen *haur* vnguiz hobeago dut:

24 Baina haraguian egon nadin neceſſarioago *da* çuengatic.

25 Eta haur ſeguratuqui badaquit, ecen egonen naicela eta perſeueraturen dudala çuequin gucioquin çuen auançamendutan, eta *çuen* fedearen bozcariotan.

26 Abunda dadinçát çuen gloriationea Ieſus Chriſteã niçaz, ene berriz çuetaraco ethorteaz.

Ephe. 4. 1. *coloſſ.* 1. 10. 1. *theſſ.* 2. 12

27 *Solament Chriſten Euangelioari dagocan beçala conuerſa eçaçue, bada ethor nadin eta

ikus çaitzatedan, bada abfent naicén, adi deçadan çuen eguitecoez, ecen perfeueratzen duçuela fpiritu batetan, gogo batez elkarrequin Euangelioaren fedeaz combatitzen çaretelaric, eta contraftez deufetã icitzen etzaretelaric:
28 Cein baita hayén perditionetaco feignale, eta çuen faluamendutaco, eta haur Iaincoaganic.
29 Ecen çuey eman içan çaiçue Chriftgatic, ez folament hura baithan finheftea, baina harengatic fuffritzea-ere:
30 Nitan ikuffi duçuen, eta orain ençuten duçuen combat bera duçuela.

CAP. II.

1 *Vnionera eta charitatera exhortatzen.* 12 *Eta faluamenduan emplegatzera.* 13 *Vrondatea eta guetea Iaincoaganic.* 14 *Murmuratzoney eta queftioney ihes eguiteco.* 19 *Timotheo hetara igorri gogo.* 25 *Epaphrodite Philippianoen Apoftolu.*

1 BAda baldin confolationeric batre *bada* *Chriftẽa, baldin charitatezco folageamẽduric batre, baldin fpirituzco communioneric batre, baldin affectione cordialic eta mifericordiaric batre *bada*,

* *Chriftean diot, chrifti norenic,*

2 Compli eçaçue ene bozcarioa, fendimendu ber-bat duçuelaric, charitate ber-bat duçuelaric, gogo ber-batetaco eta confentimendu ber-

batetaco çaretelaric.

3 Deus eztadila contentionez edo vana gloriaz *equin*, * baina bihotzetico humilitatez batac bercea bere buruä baino excellentago eſtima beça.

Rom. 12. 10.

4 Etzaudetela batbedera cein çuen commoditatetara behá, baina bercerenetara-ere.

5 Bada biz çuetan Ieſus Chriſt baithan-ere içã den affectionea.

6 Ceinec Iaincoaren formán celaric ezpaitu eſtimatu harrapatze Iaincoaren bardin içatea:

7 Badaric-ere bere buruä ezdeuſtu vkan du, cerbitzari forma harturic, guiçonén irudico eguin içanic, eta formaz eriden içanic guiçon beçala:

Heb. 2. 9

8 *Bere buruä beheratu vkan du obedient eguin içanic heriorano, are herio crutzecorano.

9 Halacotz Iaincoac-ere hura ſubiranoqui goratu vkan du, eta icen-bat eman vkan drauca icen gucién gaineco denic:

Eſa. 45. 23. *rom.* 14. 11.

10 * Ieſuſen icenean ceruëtacoén eta lurrecoén eta luppecoén belhaun gucia gur dadinçát:

Ioan. 13. 13 1. *cor.* 8. 6. *eta* 12. 3.

11 Eta mihi guciac confeſſa deçan * ecen Iaun *dela* Ieſus Chriſt, Iainco Aitaren glorián.

12 Hunegatic, ene maiteác, bethiere obeditu vkan duçuen beçala, ez ene preſentián beçala ſolament, baina orain vnguiz guehiago ene abſentián, beldurrequin eta ikararequin emplega çaitezte çuen ſaluamenduan.

13 Ecen Iaincoa da eguiten duena çuetan eta nahi vkaitea eta eguitea, bere placer onaren a-

raura.

14 Gauça guciac eguin itzaçue * murmuratzeric eta queſtioneric gabe: 1. Pier. 4. 9.

15 Çaretençát reprotchu baguetaco eta ſimple, Iaincoaren haour irreprehenſible, natione bihurriaren eta gaichtoaren artean, * ceinén artean argui eguiçue torchoéc beçala munduan, vicitzetaco hitza aitzinera ekarten dutenén ançora: Mat. 5. 16. 1. pier. 2. 12

16 Gloria ahal nadinçát Chriſten egunean, ecen eztudala alfer laſter eguin, ez alfer lã eguin:

17 Eta baldin çuen fedearen ſacrificio eta cerbitzu gainera ſacrifica banadi-ere, aleguera naiz eta çuen gucion onaz aleguera naiz.

18 Çuec-ere halaber çareten aleguera, eta aleguera çaitezte ene onaz.

19 Eta ſperança dut Ieſus Iauneã, * Timotheo ſarri igorriren drauçuedala, nic-ere gogo on dudançát çuen eguitecoac eçaguturic. Act. 16. 1.

20 Ecẽ eztut nehor hain gogo bardinetacoric, eguiaz çuen eguitecoéz arrangura duqueenic.

21 *Ecen guciac bere gaucey iarreiquiten çaizté, ez Ieſus Chriſteney. 1. Cor. 10. 24.

22 Baina harçazco experientiá eçagutzen duçue, nola, ſemeac aitá *cerbitzatzen duen* beçala, enequin cerbizatzen ari içan den Euangelioan.

23 Hura bada ſperança dut igorriren drauçuedala, neure eguitecoey dreçu eman drauquedan ſarrienaz.

24 Eta ſeguratzen naiz Iaunean, ecen neurorere ſarri ethorriren naicela çuetara.

25 Baina neceſſario cela eſtimatu vkã dut çuetara igortera Epaphrodite anayea eta aiutaçalea eta guerlaco neure laguna, çuen Apoſtolu-ere dena, eta nic behar vkan dudanaren adminiſtraçalea.

26 Ecen *harc* çuec gucioc deſiratzẽ centuzten, eta guciz deſplacer çuen ceren eri içan cela aditu vkan baitzenduten.

27 Eta ſegur eri içan da hiltzeco ſtatuan: baina Iaincoac miſericordia eguin vkan drauca, eta ez hari ſolament baina niri-ere, triſtitia triſtitiaren gainera eznuençát.

28 Bada, *hambat* affectione handizago hura igorri vkan dut, hura ikuſſiric berriz aleguera çaiteztençát, eta nic hambat triſtitia gutiago dudançát.

29 Recebi eçaçue bada hura *gure* Iauneã bozcario gucirequin: eta halaco diradenac eſtimatan eduquitzaçue.

30 Ecen Chriſten obragatic heriorano hurbildu içan da, *bere* vicia abandonnaturic, ſuppli leçançát çuen ene baitharaco cerbitzu peitua.

CAP. III.

2 *Inductaric beguiratzera exhortatzen.* 9 *Iaincoaren eta Leguearen iuſtitiá.* 11 *Reſurrectionera heltzera Paulec deſiratzen.* 16 *Gogo batetaco içatera exhortatzen.* 18 *Chriſten crutzearen etſaiac.* 20 *Conuerſationea ceruëtan.*

1 CAineracoaz den becembatean, ene anayeác, aleguera çaitezte Iaunean: Gauça berén çuey ſcribatzera niri etzait herabe, eta çuẽ ſegurançá da.
2 Gogoa eyeçue orey, gogoa eyeçue obrero gaichtoey, gogoa emoçue conciſioneari.
3 Ecen gu gara Circonciſionea, Iaincoa ſpirituz cerbitzatzen dugunoc, eta gloriatzen garenoc Ieſus Chriſtean eta haraguian confidançaric eztugunoc:
4 Nic cerçaz haraguian-ere confidança dudan badut-ere. Baldin cembeit bercec vſte badu cõfidançaric duela haraguian, nic guehiago.
5 *Bainaiz* çortzi garreneco eguneau circonciditua, *bainaiz* Iſrael arraçatic, Beniaminen leinutic, *Hebraico Hebraicoetaric, * religionez Phariſeu:

1. *Cor.* 11. 22.
Act. 23. 6.

6 Zeloz den becembatean Eliçaren perſecutaçale: Leguean den iuſtitiaz den becembatean, eſtacuru gabe.
7 Baina irabacitan nadutzan gauçác, calteraco eſtimatu vkan ditut Chriſten amorecatic.
8 Bayeta ſegur gauça guciac calte diradela eſtimatzén dut Ieſus Chriſt neure Iaunaren eçagutzearen excellentiagatic: ceinagatic gauça hauçaz gucioçaz neure buruä billuci vkan baitut, *eta* gorotz beçala eduquiten ditut, Chriſt irabaz deçadançát.
9 Eta eriden nadin hartan, ez neure iuſtitia

Legueaz dena dudalaric, baina Chriſten fedeaz dena, cein baita, Iaincoaganic fedez dē iuſtitiá:
10 Eta eçagut deçadançát, hura, eta haren reſurrectionearen verthutea, eta haren afflictionén participationea, haren herioaren conforme eguin içanic:
11 Eya cerbait maneraz hel ahal naitenez hilen reſurrectionera:
12 Ez ia ardietſi dudalacotz, edo ia perfect naicelacotz: baina banarreió, eya are ardiets ahal deçaquedanez, eta cauſa hunegatic ardietſi içã naiz Ieſus Chriſtez.
13 Anayeác, niçaz den becēbatean eztut neure buruäz eſtimatzen oraino ardietſi vkã dudala.
14 Baina gauçabat *eguiten dut* guibeletic diraden gauçác ahanzten ditudala, eta aitzinetic diraden gaucetara auançatzen naicela, chedeari narrayó, Iaincoaren garaitico vocationearen preçioari, Ieſus Chriſt *Iaunean.*
15 Bada, perfect garen gucióc dugun ſendimendu haour: eta baldin cerbait bercela ſenditzen baduçue, hura-ere Iaincoac reuelaturen drauçue.
Rom. 15. 5. 1. Cor. 1. 10 16 *Guciagatic-ere certara heldu içan baicara, *hartan* regla ber-batez ebil gaitecen, *eta* garen ſendimendu ber-batetaco.
17 Anayeác, çareten gogo batez ene imitaçale, eta conſideraitzaçue hala dabiltzanac, nola gu baiquaituçue exemplutan.
Ro. 16. 17. 18 *Ecen anhitz dirade dabiltzanac ceineçaz anhitzetan erran vkan baitrauçuet, eta orain-e-

re nigarrez nagoela erraiten, Chriſten crutzearen etſay *diradela*:

19 Ceinén fina *baita* perditionea, ceinén Iaincoa, ſabela, eta gloriá hayén confuſionerequin, penſatzen dutelaric lurreco gaucetan.

20 Baina gure conuerſationea ceruëtan da: nondic Saluadorearen-ere beguira baicaude, cein baita Ieſus Chriſt Iauna,

21 *Ceinec transformaturen baitu gure gorputz ezdeuſa, haren gorputz glorioſoaren conforme eguin dadinçát, gauça guciac-ere bere ſuiet eguin ahal ditzaqueen verthutearẽ araura.

1.Cor. 1.7. tit. 2.12.

CAP. IIII.

1 *Perſeueratzera exhortatzen.* 5 *Modeſtiá.* 6 *Othoitza eta eſquer emaitea.* 7 *Iauncoarẽ baquea.* 8 *Penſamendu ſainduetan penſatzea.* 10 *Paulen contentamendua.* 18 *Elemoſynác ſacrificio deitzen.*

1 Halacotz, ene anaye maiteác, eta deſiratuác *ene* bozcarioa eta coroá, hunela egon çaitezte *gure* Iaunean, *ene* maiteác.

2 Euodiari othoiztez nagoca, eta Synticheri othoiztez nagoca diraden affectione ber-batetaco Iaunean.

3 Eta hiri-ere othoitz eguiten drauat, neure eguiazco laguná, aiuta ditzan *emazte* enequin batean bataillatu diradenac Euangelioan. eta Clementequin eta ene berce aiutaçalequin, * ceinén icenac baitirade vicitzeco liburuän.

Apoc. 3. 5. eta 20, 12. eta 21. 27.

4 Aleguera çaitezte Iaunean bethiere: ber-

riz diot, aleguera çaitezte.

5 Çuen modeſtiá eçagut bedi guiçon guçiéz: Iauna hurbil da.

6 Eztuçuela deuſez anſiaric: baina gauça orotan othoitzaz eta ſupplicationez eſquer emaitequin çuē requeſtác notifica bequizquió Iaincoari.

7 Eta Iaincoaren baque adimendu gucia iragaiten duenac beguiraturen ditu çuē bihotzac eta çuen adimenduac Ieſus Chriſtean.

8 Gaineracoaz, anayeác, gauça eguiazco diraden guciac gauça honeſt guciac, iuſtoac, purac, amoriotacoac, icen onetacoac, baldin edocein verthute *bada* eta edocein laudorio, gauça hautan penſa eçaçue:

9 Cein ikaſſi-ere baitituçue, eta recebitu, eta ençun, eta ikuſſi-ere nitan. Gauça hauc *bada* eguin itzaçue, eta baquezco Iaincoa içanen da çuequin.

10 Alegueratu içan naiz Iaunean haguitz, ceren ia azquenecotz arrapherdatu çareten çuen niçazco anſián: hartan penſatzen-ere bacendutén, baina commoditateric etzindutén

11 Eznaiz minço deuſen peitu içanez: ecen nic ikaſſi dut erideiten naicenaren araura content içaten.

12 Eta badaquit behera içaten, badaquit abundant içaten-ere: leku gucietan eta gauça gucietan ikaſſi dut aſſe içaten eta goſſe içaten, eta abundant içaten eta peitu içaten.

13 Gauça guciac ahal ditzaquet Chriſt fortificatzen

ficatzen nauenaz:

14 Badaric-ere vngui eguin duçue ceren elkarrequin ene afflictionera communicatu vkan baituçue.

15 Eta çuec-ere badaquiçue, Philippianoác, ecen Euangelioaren *predicatione* hatſean, Macedoniaric partitu nincenean, eceinere Eliçac etzarautala deus cõmunicatu har eta emanezco beharquian, çuec ceuroc baicen.

16 Ecen Theſſalonican nincenean, behin eta berriz, behar nuena igorri vkan drautaçue.

17 Ez emaitzeren galdez nagoelacotz: baina galdeguiten dut fructua eçagut daquiçuen contura çuen abantailletan.

18 Bada recebitu vkan ditut gauça guciac, eta abundantia dut: complitu içã naicela, *diot*, Epaphroditeganic recebituric çueçaz *igorriac*, vrrin onetaco vſſain anço, Iaincoaren gogaraco *eta* placentiataco ſacrificio.

19 Ene Iaincoac-ere ſupplituren du behar vkanen duçuen gucia, bere abraſtaſſunaren araura gloriarequin Ieſus Chriſtean.

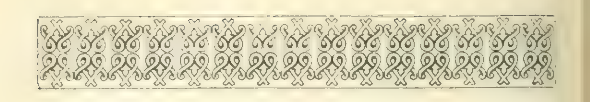
20 Bada gure Iainco eta Aitari *dela* gloria ſecula ſeculacotz. Amen.

21 Salutaitzaçue ſaindu guciac Ieſus Chriſtean Salutatzen çaituztez enequin diraden anayéc.

22 Salutatzen çaituztéz ſaindu guciéc, eta principalqui Ceſaren etchecoéc.

23 Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratiá *dela* çuequin gucioquin. Amen.

Philippianoetara Romaric ſcribatua Epaphroditerequin.

S. PAVL APOSTOLVAREN COLOSSIANOETARATCO EPISTOLA.

CAP. I.

4 *Coloſſianoén fedea.* 7 *Epaphras hayén miniſtre.* 3, 9 *Hecgatic Paulec othoitz eguiten eta eſquerrac emaiten.* 14 *Bekatuén barkamendua.* 15 *Chriſt Iainco Aitaren imagina, Eliçaren buru.* 20 *Recõciliationea Chriſtez.* 24 *Paul tribulationétan alegueratzen.*

1 PAVL Iaincoaren vorondatez Ieſus Chriſten Apoſtoluac eta Timotheo *gure* anayeac,
2 Coloſſen diraden ſaindu eta anaye fideley Chriſteã: Gratia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

3 Eſquerrac emaiten drautzagu Iaincoari, *cein* baita, Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aita bethi çuengatic othoitz eguiten dugula,

4 Ençunic çuen fede Ieſus Chriſt baithangoa eta ſaindu gucietara duçuen charitatea:

5 Ceruëtan çuey beguiratzen çaiçuen ſperançagatic, cein Euangelioaren eguiazco hitzaz lehen ençun vkan baituçue,

6 *Cein heldu içan baita çuetara, mundu orotara-ere beçala, eta fructificatzen baitu, çuec baithan-ere beçala, Iaincoaren gratiá eguiazqui ençun eta eçagutu vkan duçuē egunaz gueroztic.

** cein Euangelio.*

7 Nola ikaſſi-ere baituçue Epaphras gure lagun maite eta cerbitzari-quideaganic, cein baita Chriſten miniſtre fidel çuendaco:

8 Ceinec declaratu-ere baitraucu çuen Spirituazco charitatea.

9 Halacotz gu-ere *haur* ençun vkan guenduen egunaz gueroztic, ezgara baratzen çuengatic othoitz eguitetic eta galdeguitetic betha çaitezten haren vorondatearen eçagutzeaz, ſapiētia eta adimendu ſpiritual gucirequin:

10 * Iaunari dagocan beçala ebil çaitezten-çát, gauça gucietan haren gogaraco çaretēçát, *obra on orotan fructificatzen duçuela, eta aitzinaratzen çaretala Iaincoaren eçagutzean.

Eph. 4. 1. *philip* 1.27 1.*theſ.* 2.12 1.*Cor.* 1.5.

11 Indar orotan fortificaturic, haren gloriaren verthutearen arauez, ſuffrimendu eta ſpirituzco patientia orotara bozcariorequin:

12 Eſquerrac emaiten drautzaçuela Aitari, ceinec ſufficient eguin baiquaitu ſainduén heretagean participant içateco arguian:

13 *Ceinec deliuratu baiquaitu ilhumbearen botheretic eta eraman bere Seme maitearen reſumara.

Mat. 3. 17. *eta* 17. 5. 2.*pier.* 1.17

14 Ceinetan baitugu redemptionea haren odolaz, baita, bekatuén barkamendua.

Heb. 1. 3. 15 *Cein baita Iainco inuiſiblearen imaginá, gauça creatu guciac *baino* lehen iayoa.

Ioan. 1. 3. 16 *Ecen hartan creatu içan dirade ceruëtan eta lurrean diraden gauça guciac, viſibleac eta inuiſibleac, nahiz-biz Thronoac, nahiz Dominationeac, nahiz Principaltaſſunac, nahiz Puiſſançác, gauça guciac, *diot*, harçaz eta harengatic, creatu içan dirade.

17 Eta bera gauça guciac baino lehen da, eta gauça guciac harçaz conſiſtitzen dirade.

18 Eta hura da Eliça gorputzaren buruä, *eta* hatſea, * eta hiletarico lehen iayoa: gauça gucietan lehen lekua eduqui deçançát.

1. Cor. 15. 21. apoc. 1. 5.

Ioan. 1. 14. berriz 2. 9.

19 *Ecen *Aitáren* placer ona içan da complimendu gucia hartan habita ledin:

20 Eta harçaz reconcilia litzan gauça guciac beregana, pacificaturic haren crutzeco odolaz hambat ceruän nola lurrean diraden gauçác.

21 Eta çuec noizpait harenganic vrrunduac eta etſay cinetelaric, penſamenduz obra gaichtotan:

22 Badaric-ere orain reconciliatu çaituzte bere haraguiaren gorputzean, herioaz: çuec eguin cintzatēçát ſaindu, eta atchaquio gabe eta irreprehenſible bere aitzinean:

23 Bay baldin egoiten baçarete fedean fundatuac eta fermu, eta erautzen ezpaçarete ençun vkan duçuen Euangelioco ſperançatic, cein *Euangelio* ceruären azpico creatura ororen arteã predicatu içan baita, ceinetaco miniſtre ni Paul eguin içan bainaiz:

24 Orain alegueratzen naiz çuengatic ſuffritzen ditudan gaucéz, eta Chriſten afflictionén gaineracoac complitzen ditut neure haraguiã, haren gorputzagatic, cein baita Eliçá.

25 Ceinetaco miniſtre eguin içan bainaiz, Iaincoaren diſpenſationez, cein eman içan baitzait çuec baithara, Iaincoaren hitzaren complitzeco:

26 *Cein baita*, * ſecula eta adin guciéz gueroztic eſtaliric egon içan den myſterioa, baina orain manifeſtatu içan çaye haren ſainduey.

27 Ceiney Iaincoac eçagut eraci nahi vkan baitraue, ceric den myſterio hunetaco gloriaren abraſtaſſuna Gentilén artean, cein baita Chriſt çuetan, * gloriazco ſperançá:

28 Cein guc predicatzen baitugu, admoneſtatzen dugularic guiçon gucia, eta iracaſten dugularic guiçon gucia ſapientia orotan: guiçon gucia perfect eguin deçaguncát Ieſus Chriſt *Iaunean*.

29 Hartacotzat trabaillatzen-ere naiz, combatitzen naicela haren operatione nitan bothe-retſuqui obratzen duenaren araura.

Ro. 16. 25. *eph.* 3. 9. 2. *tim.* 1. 9. *tit.* 1. 2. 1. *pier.* 1. 20

1. *tim.* 1. 1.

2 *Paulo fidelez duen artha.* 3. *Sapientiazco theſaurac Chriſt baithan.* 8 *Guiçonen doctrinatic beguiratzera exhortatzen.* 11 *Circoncidatu Chriſtez.* 12 *Ohortz, reſuſcitatu, viuificatu eta deliuratu Chriſtez.* 16 *Ordenança [illegible] ez fundatzeco.*

1 Cen nahi dut daqui-çuen cein bataïlla handia dudan çuengatic eta Laodiceacoacgatic, eta haraguian ene presentiá ikussi eztutē guciacgatic:

2 Consola ditecençát hayén bihotzac, elkarrequin charitatez iunctaturic, eta adimendu guerthuqui seguratuaren abrastassun gucian, *gure* Iainco eta Aitaren eta Christen mysterioaren eçagutzetan.

3 Ceinetan sapientiazco eta scientiazco thesaur guciac gordeac baitirade.

4 Eta haur erraiten dut nehorc goga eraciteco hitzez engana etzaitzatençát.

1. *Cor.* 5. 3. 5 *Ecen gorputzez absent banaiz-ere, spirituz ordea çuequin naiz, alegueratzen naicelaric eta ikusten dudalaric çuen reguelá, eta Christ baithan duçuen fedearen fermutassuna.

6 Beraz Iesus Christ Iauna recebitu vkan duçuen beçala, hartan ebil çaitezte:

7 Erro eguinac eta edificatuac çaretelaric hartan, eta fedean confirmatuac, iracatsi içan çareten beçala, abundos çaretelaric * hartan remerciamendurequin.

**hartan, fedean.*

8 Beguiraúçue nehorc pilla etzaitzaten philosophiaz eta enganio vanoz, guiçonén ordenancén araura, munduco rudimenten araura, eta ez Christen araura:

Ioan. 1. 14. 9 * Ecen hartan habitatzen da diuinitatezco

bethetaſſun gucia corporalqui.

10 Eta çarete hartan complituac, cein baita Principaltaſſun eta Bothere guciaren buruä.

11 Ceinetan circonciditu-ere içan baitzarete, *eſcuric gabe eguiten den circoncifionez, haraguico bekatuén gorputzaz billuciric, Chriſten circoncifioneaz: Rom. 2. 29.

12 * Harequin ohortze içanic Baptiſmoaz, *ceinez harequin bateã reſuſcitatu-ere baitzarete, Iaincoarē fede botheretſuqui operatzē duenaz, ceinec hura hiletaric reſuſcitatu vkã baitu. Rom. 6. 4. * ceinez, baptiſmoaz.

13 * Eta çuec hilac cinetelaric bekatuetan eta çuen haraguiaren preputioan, harequin batean viuificatu vkan çaituzté, çuey bekatu guciac barkaturic, Eph. 2. 1.

14 *Eta* * iraunguiric ordenancetan gure contra *cen* obligançá, cein baitzén gure contrario, baina *harc* kendu vkan du hura artetic, crutzeari eratchequiric: Eph. 2. 15.

15 *Eta* billuciric Principaltaſſunac, eta Bothereac monſtrãçatan eraman vkan ditu publicoqui heçaz * hartan triumphaturic. *hartan, crutzean.

16 Nehorc bada etzaitzatela condēna ianean, edo edanean, edo beſta egunaren, edo ilhargui berriaren, edo Sabbathoén reſpectuz:

17 Cein baitirade ethorteco ciraden gaucén itzal, baina gorputza Chriſtena *da*.

18 Nehorc ezteçala çuen gainean ſeignoria bere placerera humilitatez, eta Ainguerueñ cerbitzuz, ikuſſi eztituen gaucetara *bere* buruä auançatuz, bere haraguiaren adimenduz erhoqui hanturic:

19 Eta eztatchecalaric buruäri, ceinetaric gorputz gucia iuncturaz eta lothuraz fornituric eta elkarrequin iunctaturic Iaincoaren hacitzez hatzen baita.

20 Bada baldin hil baçarete Chriſtequin munduco rudimentez den becembatean, cergatic nehorc ordenançaz cargatzen çaituzte, munduan vici bacinete beçala?

21 *Hala nola*, Ezteçála ian, Ezteçála daſta, Ezteçála hunqui.

22 Guiçonen manamenduén eta doctrinén arauezco gauça hauc gucioc vſança berez galdu doaça.

23 Badaric-ere gauça hauc badute cerbait ſapientia irudi bere vorondatezco deuotionean, eta ſpirituzco humilitatean, eta gorputza guppida eztuten becembatean: eztirade *ordea* eceinere preciotaco, *ceren* haraguia reſſaſiatzen duten gaucetara *beha baitaude.*

CAP. III.

1 *Chriſt garayan bilhatzeco.* 5 *Bekatutaco membroac mortificatzeco.* 8 *Hirá. Gaitzerraitea. Gueçurra.* 9 *Guiçon çaharra eta berria.* 12 *Charitatea eta baquea.* 18 *Inſtructione emaztén, ſenharrén, haourrén, aitén eta cerbitzarién.*

1 Ada baldin reſuſcitatu içan baçarete Chriſtequin, garayan diraden gauçác bilhaitzaçue, non baita Chriſt Iaincoaren eſcuinean iarria.

2 Garaico gaucetan penſa eçaçue, ez lurraren gainecoetan.
3 Ecen hil içan çarete, eta çuen vicitzea gordea da Chriſtequin Iaincoa baithan.
4 Baina Chriſt aguer dadinean *cein baita* gure vicia, orduã çuec-ere aguerturẽ çarete gloriatã.
5 * Mortificaitzaçue bada çuen membro lurraren gainecoac, paillardiçá, cithalqueriá, appetitu deſordenatua, guthicia gaichtoa, eta auaritiá, cein baita idolatria.
Epheſ. 5. 3.
6 Gauça haucgatic ethorten da Iaincoaren hirá deſobedientiazco haourrén gainera.
7 Ceinetã çuec-ere ebili içan baitzarete noizpait, hetan vici cinetenean.
8 * Baina orain ken itzaçue çuec-ere hec guciac, hira, colera, malitia, gaitzerraitea, minçatze deshoneſta çuen ahotic appart.
Rom. 6. 4. *epheſ.* 4.23. 2.*pier.*2.11 *eta.* 4. 1.
9 Gueçurric ezterraçuela batac berceare contra, erañciric guiçon çaharra bere eguitatequin,
10 Eta iaunciric berria, cein arramberritzen baita eçagutzez, hura creatu duenaren imaginaren araura.
11 Non ezpaita Grecquic ez Iuduric, Circoncifioneric ez Preputioric, Barbaroric ez Scytheric, ſclaboric ez libreric: baina gucia eta gucietan Chriſt.
12 Vezti çaitezte bada Iaincoarẽ elegitu, ſaindu eta maite anço, miſericordiazco halſarrez, benignitatez, humilitatez, emetaſſunez, ſpiritu patientez:
13 Supportatzen duçuelaric batac bercea, eta

barkatzen draucaçuelaric elkarri, baldin cembeitec berceren contra kereillaric badu: nola Chriſtec-ere barkatu vkan baitrauçue, hala çuec-ere.

14 Eta hauen gución gainera *vezti çaitezte* charitatez, cein baita perfectionezco lotgarria.

15 Eta Iaincoaren baqueac regna beça çuen bihotzetan, ceinetara deithuac-ere baitzarete gorputz batetan, eta çareten gratioſo.

16 Chriſten hitza habita bedi çuetan largoqui ſapientia gucirequin: iracaſten eta admoneſtatzen duçuela elkar pſalmuz, laudorioz, eta cantu ſpiritualez remerciamendurequin, cantatzen draucaçuela çuen bihotzean Iaunari.

1. *Cor.* 10. 21.

17 *Eta cerere eguin baiteçaçue hitzez edo obraz, Ieſus Iaunaren icenean *eguiçue*, eſquerrac emaiten drautzaçuela *gure* Iainco eta Aitari harçaz.

Ephe. 5. 22. 1. *pier.* 3. 1.

18 *Emazteác, çareten ſuiet çuen ſenharretara, bide den beçala *gure* Iaunean.

1. *Cor.* 7. 3. 1. *pier.* 3. 7.

19 *Senharrác, on erizteçue çuen emaztey, eta etzaiteztela ſamint hayén contra.

Epheſ. 6. 1.

20 *Haourrác, obeditzaçue aitác eta amác gauça gucietan: ecen haur Iaunari placent çayó.

21 Aitác, eztitzaçuela tharrita çuen haourrac: gogoa gal ezteçatençát.

Epheſ. 6. 5, *tit.* 2. 9. 1. *pier.* 2. 18

22 *Cerbitzariác, obeditzaçue gauça gucietan çuen nabuſſi carnalac, ez beguiaren araura cerbitzatzẽ dituçuela, guiçonén gogara eguin nahi bacindute beçala, baina bihotzeco ſimplicitaterequin, Iaunaren beldur çaretelaric.

23 Eta cerere baitaguiçue, gogotic eguiçue Iaunari anço eta ez guiçoney *anço.*

24 Daquiçuelaric ecen Iaunaganic recebituren duçuela heretageco alocairuä, ecen Chrift Iauna cerbitzatzen duçue.

25 Baina iniuftoqui eguiten duenac, recebituren du iniuftoqui eguin duqueena: eta *ezta perfonén acceptioneric.

Act. 10. 34 rom. 2. 11. ephef. 6. 9. 1. pier. 1. 17

CAP. IIII.

1 *Nabuffién eguimbidea.* 2 *Orationetan perfeueratzeco.* 6 *Chriftinoen minçatzea nolaco içateco.* 7 *Thychique.* 9 *Onefime.* 10 *Ariftarque.* 11 *Iefus Iufto deitzen dena.* 12 *Epaphras.* 14. *Luc medicua.* 17 *Archippe.*

1 Abuffiác, eguieçue çucena eta eguĩbidea cerbitzariey, daquiçuelaric ecẽ çuec-ere baduçuela Iaun-bat ceruëtã.

2* Orationetan perfeuera eçaçue, hartan veillatzen duçuelaric remerciamendurequin.

Luc 18. 1. 1. thef. 5. 17

3 *Othoitz eguiten duçuelaric elkarrequin guregatic-ere hitzaren borthá Iaincoac irequi dieçagunçát, Chriften myfterioaren denuntiatzeco, ceinagatic prefoner-ere bainaiz.

Ephef. 6. 18 2. theff. 3. 1.

4 Hura manifefta deçadançát, minçatu behar dudan beçala.

5 *Çuhurqui ebil çaitezte campocoetara, demborá recrubatzen duçuelaric.

Ephe. 5. 15.

6 Çuen hitza bethiere *biz* gatzez confitua

gratiarequin, batbederari nola ihardetſi behar draucaçuen daquiçuençát.

7 Ene equiteco guciac notificaturen drauzquiçue Tychique *gure* anaye maiteac, eta miniſtre fidelac, eta *gure* Iaunean ene cerbitzari quideac:

8 Cein igorri vkan baitut çuetara berariaz, eçagut ditzançát çuen eguitecoac, eta conſola ditzançát çuen bihotzac,

9 Oneſimo *gure* anaye fidelarequin eta maitearequin cein baita çuenetaric, *hec* alde hunetaco eguiteco guciéz auertituren çaituztéz.

10 Salutatzen çaituztéz Ariſtarque ene preſoner quideac, eta Marc Barnabaſen lehen guſſuac (ceinez manamendu recebitu baituçue, baldin çuetara ethor badadi, recebi deçaçuen)

11 Eta Ieſus Iuſto deitzen denac, cein baitirade circoncisionetic, hauc ſolament *ditut* aiutaçale Iaincoaren reſumán, eta ene ſolageamendutaco içan dirade.

12 Salutatzē çaituzte Epaphras çuenac, Chriſten cerbitzariac, bethiere bataillatzen delaric çuengatic othoitzetan, çaudetençát perfecto eta complitu Iaincoaren vorondate gucian:

13 Ecen haur harçaz teſtificatzen dut, ecen zelo handia duela çuengatic eta Laodicean, eta Hyerapolen diradenacgatic.

2. *Tim.* 4. 11.

14 *Salutatzen çaituztez Luc medicu maiteac, eta Demaſec.

15 Salutaitzaçue Laodicean diraden anayeac, eta Nympha, eta haren etchean den Eliçá.

16 Eta epiſtola haur çuec baithan iracurri da-

tenean, eguiçue Laodiceacoén Eliçan-ere iracur dadin: eta Laodiceatic *ſcribatua*, çuec-ere iracur deçaçuen.

17 Eta erroçue Archipperi, Gogoa eçac *gure* Iaunean recebitu vkan duàn adminiſtrationea compli deçánçat.

18 Salutationea, ene Paulen eſcuz. Çareten orhoit ene eſtecaduréz. Gratia *dela* çuequin. Amen.

Romaric Coloſsianoey ſcribatua Tychiquerequin eta Oneſimorequin.

S. PAVL APOSTOLVAREN THESSALONICEANOETARATCO

EPIST. LEHENA.

CAP. I.

2 *Eſquer emaite eta othoitzá.* 4 *Theſſaloniceanoén electionea.* 5 *Paulec haey efficaciorequin hitza predicatu,* 6 *Hayéc hura tribulationerequin recebitu.* 7 *Hayén fedea eta conuerſationea.*

1 PAVLEC eta Siluanoc eta Timotheoc Theſſaloniceanoén Eliça, Iainco Aitán eta Ieſus Chriſt *gure* Iaunean *denari*, Gratia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

2 Efquerrac emaiten drautzagu Iaincoari bethiere çueçaz guciόz, memorio çueçaz eguiten dugula gure othoitzetan:
3 Pauffu gabe orhoitzen garelaric çuen fedearen verthuteaz, eta *çuen* charitatearē trabailluaz, eta *çuen* fperāçaren patientiáz Iefus Chrift gure Iaunean, gure Iainco eta Aitaren aitzinean:
4 Daquigularic, anaye maiteác, çuec Iaincoaz elegituac *çaretela*:
5 Ecen gure Euãgelioa confiftitu içan da çuec baithan ez hitzean folament, baina verthuteanere, eta Spiritu fainduan, eta fegurança hãditan, daquiçuen beçala nolaco içan garē çuen artean çuengatic.
6 Çuec-ere gure imitaçale eguin içan çarete eta Iaunaren, recebituric hitza anhitz tribulationerequin, Spiritu fainduaren bozcariorequin:
7 Hala non Macedonian eta Achaian finheften duten gucién exemplu içan baitzarete.
8 Ecen çuetaric foinu eguin vkan du Iaincoaren hitzac, ez folamēt Macedonian eta Achaian, baina leku orotan-ere çuen fede Iaincoa baithangoa diuulgatu içan da, hala non ezpaitugu mengoa deus erran deçagun:
9 Ecen beréc guçaz contatzen duté cer fartzea vkan dugun çuetara, eta nola cõuertitu içan çareten Iaincoagana idoletaric, cerbitza cineçatençát Iainco vicia eta eguiazcoa:
10 Eta haren Seme Iefufen beguira cinaudetençát ceruëtaric, cein refufcitatu vkan baitu hiletaric, *cein baita*, gu ethorteco den hiratic deliuratzen gaituena.

CAP. II.

1 [illegible]. 2, 10 [illegible]. 9 [illegible]. 14 [illegible]. 15 [illegible].

1 ECen ceuroc badaquiçue, anayeác, gure çuec baitharaco fartzea nola eztén vano içan:

2* Baina are, daquiçuen beçala, lehenetic afligitu eta iniuriatu içan baguinen-ere Philippefen, hardieça hartu vkan dugu gure Iaincoan, çuey Iaincoarē Euangelioaren predicatzera combat handirequin. *Act. 16. 22*

3 Ecen gure exhortationea ezta abufionez, ez vileniaz, ez enganiorequin içan:

4 Baina nola Iaincoaz approbatu içan baicara Euangelioaren predicationea eman lequigun, hala minçatzen gara, ez guiçonén gogara eguin nahi baguendu beçala, baina Iaincoaren, ceinec gure bihotzac approbatzen baititu.

5 Ecen behinere laufenguzco hitzez eztugu vfatu vkan, daquiçuen beçala: ezeta auaritiataco occafionez: Iaincoa *da* teftimonio.

6 Eta guiçonetaric eztugu gloriaric bilhatu vkan, ezeta çuetaric, ez bercetaric, grauitate edu-qui ahal guenduqueelaric, Chriften Apoftolu beçala.

7 Baina içan gara eme çuen artean, vnhide batec bere haourrac delicatuqui hatzen balitu beçala.

8 Hunela çuetara affectionatuac guinelaric, defir guenduen çuey partitzera ez folament Iain-

coaren Euangelioa, baina gure arima propriac-ere, ceren guçaz onhetsiac baitzineten.

Act. 20. 34 1.*cor* 4.12. 2.*theſſ.* 3.8.

9 Ecẽ orhoit çarete, anayeác, * gure trabailluaz eta nequeaz: ecen gau eta egun lãguiten ari guinela, çuetaric nehoren phorogu ezguinençát, predicatu vkan dugu çuec baithan Iaincoaren Euangelioa.

10 Çuec teſtimonio *çarete* eta Iaincoa, nola ſainduqui eta iuſtoqui, eta reprotchu gabe çuen, ſinhetſi duçuenón artean cõuerſatu vkã dugun.

11 Daquiçuen beçala, nola çuetaric batbedera, aitác bere haourrac beçala, auertitzen guẽduen.

Epheſ. 4.1. *philip.* 1.27 *coloſſ.* 1.10.

12 Eta conſolatzen eta requeritzen, * ebil cindeizten bere reſumara eta gloriara deitzen çaituzten Iaincoari dagocan beçala.

13 Halacotz guc-ere eſquerrac emaitẽ drauzquiogu Iaincoari pauſſuric gabe, ceren Iaincoaren hitzaren predicationea gureganic recebitu vkan duçuenean, recebitu vkã baituçue, ez guiçonén hitz beçala, baina (nola eguiazqui baita) Iaincoarẽ hitz beçala, ceinec obratzen-ere baitu çuetan ſinheſten duçuenotan.

14 Ecen çuec, anayeác, imitaçale eguin içan çarete Iaincoaren Eliça Iudean diradenén Ieſus Chriſtean, nola gauça berac ſuffritu vkan baitituçue çuec-ere çuen natione berecoetaric, hec-ere Iuduetaric beçala:

15 Ceinéc Ieſus Iauna-ere hil vkan baituté, eta berén Propheta propriac, gu-ere perſecutatu vkan gaituzté, eta eztirade Iaincoaren gogaraco, eta guiçon gucién contrario dirade:

16 Gu

16 Gu empatchatzen gaituztelaric Gentiley minçatzetic ſalua ditecençat, bethi compli ditzatençát bere bekatuac: ecen hetara heldu içan da hirá finerano.

17 Eta gu, anayeác, çuetaric ſeparaturic dembora appurbatetacotz ikuſtez, ez bihotzez, *hambat cineçago emplegatu içan gara çuen beguithartearen ikuſtera, deſir handirequin.

Rom. 1. 11. eta 15. 23.

18 Halacotz ethorri nahi içan gara çuetara (ni Paul behinçát) behin eta berriz, baina empatchatu vkan gaitu Satanec.

19 Ecen ceric da gure ſperãçá, edo bozcarioa, edo gloriagarrico coroa? ala ez çuec-ere Ieſus Chriſt gure Iaunaren aitzinean haren aduenimenduan?

20 Segur çuec çarete gure gloriá eta bozcarioa.

CAP. III.

1 *Paul Atheneſen.* 3 *Nola afflictione ſufritzeco ordenatuac garen.* 6 *Theſſalonicanoen fedea.* 12 *Charitatean abundos diraden Paulec deſiratzen.*

1 HAlacotz guehiagoric ecin pairatuz, on irudi içan çaicu gueuroc Atheneſen gueldi guentecen.

2 *Eta igorri vkan dugu Timotheo gure anaye eta Iaincoaren miniſtrea eta Chriſten Euangelioan gure aiutaçalea, çuen confirmatzera eta exhortatzera çuen fedearen gainean:

Act. 16. 1.

3 Nehor trubla eztadinçát afflictione hautan: ecen ceuroc badaquiçue hartaco ordenatuac garela.

4 Ecen çuec baithan guinenean aitzinetic erraiten guendrauçuen ecen afflictione iragã behar vkanen guenduela, heldu-ere içan den beçala, eta badaquiçue.

5 Halacotz nic-ere guehiagoric ecin pairatuz, *hura* igorri vkan dut çuen fedea eçagut neçançát, tentaçaleac nolazpeit tentatu centuqueztẽ beldurrez, eta ezdeuſtu ezlicén gure trabaillua.

6 Eta heuraguiric eztuela ethorri cenean Timotheo çuetaric guregana, eta declaratu cerauzquigunean çuen fedea eta charitatea, eta nola duçuen guçaz memorio ona bethiere, deſiratzen gaituçuelaric ikuſtera, guc-ere çuec beçala:

7 Halacotz içan gara cõſolatu, anayeác, çuetan, gure afflictione eta tribulatione orotan, çuen fedeaz.

8 Ecen orain gara vici, baldin çuec fermu baçaudete Iaunean.

9 Ecen cer remerciamendu Iaincoari renda ahal deçaqueogu çueçaz, gure Iaincoaren aitzinean çuen cauſaz alegueratzen garen alegrança guciagatic?

Rom. 1. 10. *eta* 15. 23.

10 *Gau eta egun abundantquiago othoitz eguiten dugula ikus deçaguncát çuen beguithartea, eta compli deçaguncát çuen fedean peitu dena.

11 Bada, gure Iainco eta Aitac, eta Ieſus Chriſt

gure Iaunac chuchent deçala gure çuetaratco bidea.

12 Eta çuec Iaunac multiplica eta abunda eraci çaitzatela elkarganaco eta gucietaraco charitatean, gu-ere çuetara beçala:

13 *Confirma ditzançát çuen bihotzac reprotchu gabe faindutaffunean gure Iainco eta Aitaren aitzinean, Iefus Chrift gure Iaunaren bere faindu guciequilaco aduenimenduco.

2. *Cor.* 1. 8. *berriz* 5. 23

CAP. IIII.

1 *Perseueratzera exhortatzen.* 3 *Paillardiari ihes eguiteco.* 5 *Gentilén guthiciá.* 6 *Iaincoa mendequiús.* 8 *Manamenduac ez menospreciatzeco.* 9 *Thessalonicenanoen charitatea.* 12 *Conuerfatione honefta.* 13, 17 *Refurrectionea.* 17 *Chriften azquen aduenimendua.*

1 GAineracoaz bada anayeác, othoizten çaituztegu, eta requeritzen Iefus Iaunaz, gureganic recebitu vkan duçuen beçala, nola ebili behar çareten eta Iaincoaren gogaraco içan, guerotic guerora auançago çaitezten.

2 Ecen badaquiçue cer manamenduac eman drauzquiçuegun Iefus Iaunaren partez.

3 *Ecen haur da Iaincoarē vorōdatea, çuen fanctificationea, paillardiçataric beguira çaitezten:

Rom. 12. 2. *ephef.* 5. 17.

4 *Eta* iaquin deçan çuetaric batbederac bere vnciaren poffeditzen fanctificationerequin eta ohorerequin:

5 Ez guthiciataco affectionerequin, Gentil Iaincoa eçagutzen eztutenen ançora.

1.*Cor.* 6.8. 6 *Nehorc ezteçala aurizqui edo engana bere anayea eceinere eguitecotan: ecen Iauna gauça hauen gucién mendecaçale da, nola lehen-ere erran eta teſtificatu baitrauçuegu.

2.*Cor.* 1.2. 7 *Ecen ezgaitu deithu vkan Iaincoac cithalqueriatara, baina ſanctificationetara.

8 Bada *gauça hauc* arbuyatzen dituenac, eztu

1.*Cor.* 7.40 guiçon-bat arbuyatzen, baina Iaincoa, * ceinec bere Spiritu ſaindua gutã eçarri-ere vkan baitu.

9 Anayetaſſunezco charitateaz den becembatean, eztuçue mengoaric ſcriba dieçaçuedan:

Ioan 13.34 *eta* 15.12. 1.*ioan* 4.21 *ecen ceuroc Iaincoaz iracatſiac çarete, elkar onhets deçaçuen.

10 Ecen eguiten-ere baduçue haur Macedonia gucian diraden anaye orotará: baina othoizten çaituztegu, anayeác, guerotic guerora auançago çaitezten,

2.*The.* 3.7. 11 *Eta pena eçar deçaçuen baquez içatera, eta çuen eguiteco proprién eguitera, eta çuen eſcu propriéz languitera, manatu çaituztegun beçala:

12 Campotic diradenetara honeſtqui perporta çaiteztençát, eta deuſen beharric eztuçuençát.

13 Eta eztut nahi çuec ignorãt çaretẽ, anayeác, lo daunçanéz den becembatean, cõtriſta etzaiteztençát, berce goitico ſperançaric eztutenac-ere beçala.

14 Ecen baldin ſinheſten badugu Ieſus hil eta reſuſcitatu dela, halaber Ieſus *Iaunean* lo daun-

çanac-ere Iaincoac erekarriren ditu harequin.
15 Ecen haur erraiten drauçuegu Iaunaren hitzez, ecē gu viciric goitico garatenoc Iaunaren aduenimenduan ezgaitzaiztela aitzinduren lo daunçateney.
16 *Ecen Iauna bera exhortationezco oihurequin, eta Archangelu vozequin, eta Iaincoaren trompettarequin iautſiren da cerutic: eta Chriſtean hilac reſuſcitaturen dirade lehenic:

Matth. 24. 31. 1. cor. 15. 51.

17 Guero gu viciric goitico garatenoc, harrapaturen garate hequin batean hodeyetan Iaunaren aitzinera airetan: eta halaz bethi Iaunarequin içanen gara.
18 Bada, conſola eçaçue elkar hitz hauçaz.

CAP. V.

2 Chriſten aduenimendua. 4 Arguitu eta ilhumbeco haurrez. 6 Veillatzeco eta ſobre içateco. 8 Fidelen harmac. 10 Chriſtequin vicitzeco. 11 Elkar exhortatzeco. 14 Obra charitatezcoac. 19 Spirituaren dohainac ez iraungiteco. 21 Gauça guciac experimentatzeco, on dena eduquiteco.

1 DEmboréz eta momentéz den becembatean, anayeác, ezta mēgoaric ſcriba dieçaçuedā.
2 Ecen ceuroc badaquiçue vngui ecen *Iaunaren eguna ethorriren dela, ohoina gauaz beçala.

Matth. 24. 44. 2. pier. 3. 10 apoc. 3. 3. eta 16. 15.

3 Ecen erran deçatenean, Baque eta ſegurança: orduan gainera ethorrirē çaye vſtegaberico deſtructionea, içorra denari erdi mina beçala, eta

eztirade itzuriren.

4 Baina çuec, anayeác, etzarete ilhũbean, non egun harc, ohoinac *eguiten duen* beçala, ardiets çaitzaten.

5 Çuec gucioc arguiaren haour çarete, eta egunaren haour: ezgara gauaren edo ilhumbearen *haour.*

6 Ezgaunçala bada lo berceac beçala, baina gauden iratzarri eta garén ſobre.

7 Ecen lo daunçanac, gauaz lo daunça: eta horditzen diradenac, gauaz dirade hordi.

Eſa. 59.17. ephe. 6. 17.

8 Baina gu egunaren garenoc, garén ſobre, * fedezco eta charitatezco balacretaz veztituac, eta caſquet orde, ſaluamendutaco ſperançáz.

9 Ecen ezgaitu ordenatu Iaincoac hiracotzát, baina ſaluamẽduaren vkaitecotzát Ieſus Chriſt gure Iaunaz,

10 Cein guregatic hil içan baita: bagaude iratzarriric, ala bagaunça lo, harequin batean vici garén.

11 Harren, exhorta eçaçue elkar, eta edifica eçaçue batac bercea, eguiten-ere duçuen beçala.

12 Halaber othoizten çaituztegu, anayeác, eçagut ditzaçuen çuen artean trabaillatzen diradenac, eta çuẽ gaineco diradenac *gure* Iaunean, eta çuen admoneſtaçaleac:

13 Eta amorio handitan eduqui ditzaçuen, eguiten dutén obragatic. Auçue baque elkarren artean.

14 Halaber othoitz eguitẽ drauçuegu, anayeác, admoneſta ditzaçuẽ vicitze deſordenatutacoac,

consola ditzaçuen gogo chipitacoac, sustēga ditzaçuen flaccuac, çareten spirituz patient gucietara.

15 *Beguirauçue nehorc eztieçón gaitza gaitzagatic nehori renda: baina vnguiari bethi çarreitzate, bata berceagana eta gucietara.

16 Bethiere çareten aleguera.

17 *Paussu gabe othoitz eguiçue.

18 Gauça gucietan esquerrac emainzquiçue: ecen haur da Iaincoaren çuetaraco vorondatea Iesus Christez.

19 Spiritua ezteçaçuela iraungui:

20 Prophetiác eztiçaçuela menosprecia.

21 Gauça guciac experimentaitzaçue: on denari çatchetzate:

22 Gaizquiarē irudi orotaric beguira çaitezte.

23 Bada Iainco baquezcoac ossoqui sanctifica çaitzatela: eta çuen spiritu gucia eta arima eta gorputza hoguen gabe, Iesus Christ gure Iaunaren aduenimenduco beguira ditecela.

24 *Fidel da çuec deithu çaituztena, eguinenere badu.

25 Anayeác, othoitz eguiçue guregatic.

26 Salutaitzaçue anaye guciac pot faïdurequin.

27 Requeritzen çaituztet Iaunaren partez iracur daquién epistola haur anaye saindu guciey.

28 Iesus Christ gure Iaunaren gratia *dela* çuequin. Amen.

Pro. 17. 13. *eta* 20. 20. *matt.* 5. 39. *rom.* 12. 17 1. *pier.* 3. 9.

Eccl. 18. 22 *luc* 18. 1.

1. *Cor.* 1. 8.

Thessaloniceanoetaratco lehena Athenestic scribatu.

S· PAVL APOSTO-
LVAREN THESSALONI-
CEANOETARATCO EPI-
STOLA BIGARRENA.

CAP. I.

3 *Theſſaloniceanoén fedea eta charitatea.* 5 *Paulec hec conſolatzen.* 8 *Iauna infidelez mendecaturen.* 11 *Theſſaloniceanoacgatic Paulec othoitz eguiten.*

1 PAVLEC eta Siluanoc eta Timotheoc gure Iainco Aitã eta Ieſus Chriſt *gure* Iaunean Theſſaloniceanoẽ *dẽ* Eliçari:

2 Gratia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

1.*Theſſ.*1.2 3 *Eſquerrac eman behar drauzquiogu Iaincoari bethiere çuengatic, anayeác, raçoina den beçala, ceren haguitz handitzen den çuen fedea eta *ceren* abundatzen den çuen guciotaric batbederararen elkarganaco charitatea:

4 Hala non gueuror çuengatic gloriatzen baicara Iaincoaren Elicetan, çuen perſecutione eta iragaiten dituçuen afflictione gucietaco patientiáz eta fedeaz:

5 *Cein baitirade Iaincoarẽ iugemendu iuſtoaren ſeignale, Iaincoaren reſumaren digne eguin çaiteztençát, ceinagatic ſuffritzẽ-ere baituçue: *Iud. 6.*

6 Ecen gauça iuſtoa da Iaincoa baithan, çuec affligitzen çaituzteney, afflictione renda diecén

7 Eta çuey affligitzen çaretenoy ſolageamendu gurequin, * aguer dadinean Ieſus Iauna cerutic bere puiſſanciaco Aingueruẽquin, *1. Theſ. 4. 16.*

8 Suzco garrequin, mendecatzen delaric Iaincoa eçagutzen eztutenéz, eta Ieſus Chriſt gure Iaunaren Euangelioari behatzẽ etzaizquionéz:

9 Cein puniturен baitirade punitione eternalez, *condemnaturic* Iaunaren preſentiáz eta haren bothereareren gloriáz:

10 Dathorrenean glorificatu dençát bere ſainduetan, eta miragarri eguin dadinçat ſinheſten duten gucietan (ceren gure çuec baitharaco teſtimoniagea ſinhetſi içan baita) egun hartan:

11 Cauſa hunegatic-ere othoitz eguiten dugu bethiere çuengatic, çuec vocationearen digne gure Iaincoac eguin çaitzatençat, eta cõpli deçan *bere* ontaſſunarẽ placer on gucia, eta fedearen obrá botheretſuqui:

12 Glorifica dadinçát Ieſus Chriſt gure Iaunaren icena çuetan, eta çuec hartan, gure Iaincoaren eta Ieſus Chriſt Iaunaren gratiaren araura.

CAP. II.

2 *Perseueratzeco ſedeam.* 4 *Chriſten aduenimenduaren (greac.* 5 *Antechriſten deſcriptionea.* 10 *Incredulen cõdemnationea.* 13 *Theſſalniceanoac falteimendutara elegitu.*

1 O Thoitz eguiten drauçuegu bada, anayeác, Iesus Chrift gure Iaunaren aduenimenduaz eta gure harenganaco biltzarreaz.

2 Etzaitezten bertan adimenduz erauz, eta etzaitezten trubla ez fpirituz, ez hitzez, ez epiftolaz, guçaz *fcribatua* baliz beçala, Chriften eguna bertan baliz beçala.

3 Nehorc etzaitzatela feduci eceinere maneraz: ecen *egun hura ezta ethorriren* non reuoltamẽdua lehen ethor eztadin, eta manifefta eztadin bekatutaco guiçona, perditionezco femea,

4 Cein oppofatzen eta alchatzen baita Iainco erraiten eta adoratzen den guciren contra: hala non hura iainco beçala, Iaincoaren templean iarten baita, bere buruä eracuften duela ecen iainco dela.

5 Ala etzarete orhoit ecẽ oraino çuequin nincela, gauça hauc erraiten nerauzquiçuela?

6 Eta orain cerc daducan badaquiçue, hura manifefta dadinçat bere demborán.

7 Ecen ia eguiten da iniquitatezco myfterioa: folament orain daducanac, *eduquiren du* ken daiteno artetic.

Efa. 11. 4. 8 Eta orduan manifeftaturẽ da gaichtoa,* cein Iaunac defeguinen baitu bere ahoco Spirituaz, eta bere aduenimenduco claretateaz abolituren.

9 *Hura diot* ceinen ethortea baita Satanen operationearen araura, puiffança gucirequin eta

ſignorequin eta gueçurrezco miraculurequin:
10 Eta iniquitatezco abuſione gucirequin galtzen diradenetã, ceren eguiaren amorioa ezpaitute recebitu vkán ſaluatu içateco.
11 Eta halacotz igorriren draue Iaincoac abuſionezco operationea, gueçurra ſinhets deçatençát:
12 Condemna ditecençat eguia ſinhetſi vkan eztuten guciac, baina iniquitatean placer hartu vkan dutenac.
13 Baina guc, Iaunaz onhetſi anayeac, behar drauzquiogu bethi eſquerrac eman Iaincoari çueçaz, ceren hatſeandanic elegitu baitzaituzte Iaincoac ſaluamendutara Spirituaren ſanctificationez, eta eguiazco fedeaz:
14 * Ceinetara deithu vkan baitzaituzte gure Euangelioaz Ieſus Chriſt gure Iaunaren gloriaren acquiſitionetacotz.

ceinetara. federa.

15 Halacotz, anayeác, çaudete fermu eta educaçue ikaſſi duçuen doctriná, bada *gure* hitzez bada epiſtolaz.
16 Bada Ieſus Chriſt gure Iaun berac, eta gure Iainco eta Aita onhetſi gaituenac, eta eman cõſolatione eternala eta ſperança ona gratiaz,
17 Conſola ditzala çuen bihotzac, eta confirma çaitzatela hitz eta obra on orotan.

CAP. III.

1 *[illegible] Iaunaren hitza [illegible].* 2. *Fedea.* 6, 10 *Trabaillatu nahi eztiradenéz.* 8. *[illegible]* 14 *[illegible]*

Eph. 6. 19. col. 4. 3.

1 * Aineracoaz, anayeác, othoitz eguiçue guregatic, Iaunaren hitzac lafter daguiançat, eta glorifica dadin çuec baithan-ere beçala:

2 Eta gu deliura gaitecen gende defordenatu eta gaichto hautaric: ecen fedea ezta gucién.

3 Baina fidel da Iauna, ceinec confirmaturen baitzaituzte eta beguiraturen gaichtoaganic.

4 Affeguratzen-ere bagara Iaunean çueçaz, ecen denuntiatzen drauzquiçuegun gauçác eguiten-ere badituçuela eta eguinen.

5 Bada Iaunac chuchent ditzala çuen bihotzac Iaincoaren amoriora, eta Chriften beguira egoitera.

6 Anayeác, denuntiatzen drauçuegu halaber Iefus Chrift gure Iaunaren icenean, fepara çaitezten anaye defordenatuqui eta ez gureganic recebitu duen doctrinaren araura ebilten dẽ orotaric.

1.Cor. 11.1

7 Ecen ceuroc badaquiçue * nola imitatu behar gaituçuen: * ecen ezgara defordenatuqui maneyatu içan çuen artean.

1.The. 4.11

Act. 20. 34 1.cor. 4.12. 1.thef. 2. 9.

8 * Eta eztugu nehoren oguia dohainic ian: baina trabaillurequin eta nequerequin gau eta egun languiten ari guinadela, çuetaric nehoren phorogu ez guinadençát.

9 Ez bothere eztugunez, baina gure buruén çuey exemplutan emaiteagatic, imita gaitzaçuençat.

10 Ecen çuequin guinadenean-ere haour de-

nuntiatzen guendrauçuen, ecen baldin cembeit trabaillatu nahi ezpada, ian-ere ezteçan.

11 Ecen ençuten dugu çuen artean badiradela batzu defordenatuqui dabiltzanic, deus ari eztiradelaric, baina curiofqui vici diradelaric.

12 Bada halaco diradeney denuntiatzen drauegu, eta othoitz eguiten Iefus Chrift gure Iaunaz foffegurequin trabaillatzen ari diradela bere oguia ian deçaten.

13 *Eta çuec, anayeác, etzaiteztela enoya vngui eguitez. *Gal. 6. 9.*

14 Eta baldin cembeitec gure hitza obeditzen ezpadu, epiftolaz hura nota eçaçue: eta ezteçaçuela conuerfa harequin, ahalque duençát:

15 Guciagatic-ere etfay beçala ezteçaçuela eduqui, baina admonefta eçaçue anaye anço.

16 Bada Iaun baquezcoac bethiere diçuela baquea manera gucian. Iauna dela çuequin gucioquin.

17 Salutationea, ene Paulē efcuz, baita feignale *ene* epiftola gucietan: hunela fcribatzen dut.

18 Iefus Chrift gure Iaunaren gratia *dela* çuequin gucioquin.

Theffaloniceanoetaratco bigarrena Athenestic fcribatua.

S. PAVL APOSTOLVAREN TIMOTHEOGANATCO EPISTOLA.

LEHENA.

CAP. I.

4 *Genealogiác. Queſtioneac. Iaincoaren edificationea.* 5 *Charitatea.* 7 *Legueco doctorac.* 12 *Paulec eſquerrac Iaincoari emaiten.* 15 *Chriſt certara ethorri mundura.* 19 *Fedea. Conſcientia ona.* 20 *Hymeneo eta Alexandre Satani liuratu.*

1 Avlec, Iainco gure Saluadorearen eta gure ſperança Ieſus Chriſt Iaunaren manamenduz Ieſus Chriſten Apoſtolu denac,

Act. 16. 1. *rom.* 16. 21. *philip.* 2. 19 1. *theſ.* 3. 2.

2 *Timotheo *neure* eguiazco ſemeari fedean, Gratia *dela hirequin*, miſericordia *eta* baquea Iainco gure Aitaganic, eta Ieſus Chriſt gure Iaunaganic.

3 Othoitz eguin drauadan beçala Epheſen egon andin, Macedoniarát ioaiten nincenean, *eguin eçac*, denuntia dieceançat batzuey ezteçaten bercelaco doctrinaric iracats.

Berriz. 4. 7 *eta* 6. 4. *tit.* 1. 14.

4 Eta eztitecen behá *elhe çarretara eta genealogia fin gabetara, ceinéc lehen, queſtioneac engendratzen baitituzte ecen ez Iaincoaren edificatione fedeaz dena.

5 *Bada manamenduaren fina duc charitate bihotz chahutic eta confcientia onetic *dena* eta fictione gaberico fedetic. Rom. 13. 10

6 Gauça hautaric batzu erauciric conuertitu içan dituc elhe vanotara:

7 Legueco doctor içan nahi diradelaric eta aditzen eztituztelaric erraiten eta affeguratzen dituzten gauçác.

8 * Eta baceaquiagu ecen ona dela Leguea, baldin nehorc harçaz bidezqui vfatzen badu. Rom. 7. 12.

9 Daquigularic ecen Leguea eztela iuftoagatic iarri, baina gaichtoacgatic eta defobedientacgatic: Iaincoaren menofpreciaçaleacgatic eta vicitze gaichtotacoacgatic, religioneric eztaducatenacgatic eta profanoacgatic, aita-amén biltzaleacgatic eta guicerhaileacgatic:

10 Paillartacgatic, bugreacgatic, guiça ebatfleacgatic, gueçurtiacgatic, defperiuruacgatic, eta baldin deus berceric doctrina fanoaren cõtratacoric bada.

11 *Cein doctrina baita* Iainco benedicatuaren Euangelio gloriazco niri cargutan eman içan çaitadanaren araura.

12 Eta efquer emaiten diarocat ni fortificatu nauenari, *cein baita*, Iefus Chrift gure Iauna: ceinec fidel eftimatu vkan bainau, *bere* cerbitzuan eçarriric:

13 *Ni*, lehen bainincén blafphemaçale eta perfecutaçale eta iniuriaçale: baina mifericordia eguin içan ciaitadac: ecen ignorãtiaz eguin vkan diat, fedea eznuelaric.

14 Baina garaithu içan duc gure Iaunaren gratia federequin eta dilectionerequin * cein baita Iesus Christean.

*cein. dilectione.

15 *Haur duc* hitz segura, eta recebi deçagun guciz dignea, * ecen Iesus Christ ethorri içan dela mundura bekatorén saluatzera, ceinetarico lehena bainaiz ni.

Mat. 9. 13. marc. 2. 17.

16 Baina hunegatic misericordia eguin içan ciaitadac, nitan lehenic eracuts leçançát Iesus Christec clementia gucia, exemplu nincençát hura baithan vicitze eternaleracotzat sinhetsiren çutenén.

17 Bada Regue eternalari, immortalari, inuisibleari, Iainco çuhur berari *dela* ohore eta gloria secula seculacotz. Amen.

18 Manamendu haur gommendatzen drauat, Timotheo *ene* semé, aitzinetic hiçaz içan diraden prophetién araura, * heçaz bataillatze onez bataillaadinçát:

Berriz. 6. 12.

19 Dualaric fede eta conscientia ona: hura batzuc iraitziric, fedeaz galtze eguin vkan dié.

20 Ceinetaric baitirade Hymeneo eta Alexander: * hec Satani eman drautzat, ikas deçatençát *guehiagoric* ez blasphematzen.

1. Cor. 5. 5.

CAP. II.

1 *Guiçon guciacgatic othoitz eguiteco.* 4 *Iaincoac nahi guciac salua ditecen* 5. *Ararteco Christ.* 7. *Paul Gentilén Apostolu eta Doctor.* 8 *Leku gucietan othoitz eguiteco.* 9 *Emaztén abillamenduaz eta eguimbideaz.* 15 *Nola hec saluatzen.*

1 Exhor-

1 EXhortatzen aut bada gauça gucién aitzinetic eguin ditecē requeſtác, othoitzeac, ſupplicationeac, *eta* remerciamēduac guiçon guciacgatic:
2 Regueacgatic, eta dignitatetan diradeu guciacgatic, vicitze baquezcoa eta emea eraman deçagunçát pietate eta honeſtate gucirequin.
3 Ecen haur gauça ona eta atſeguinetacoa duc Iainco gure Saluadorearen aitzinean,
4 Ceinec nahi baitu gende guciac ſalua ditecē, eta eguiaren eçagutzera ethor ditecen.
5 Ecen Iaincobat *duc* eta arartecobat Iaincoarē eta guiçonén arteã, Ieſus Chriſt guiçon *eguinic*:
6 Ceinec bere buruä eman vkan baitu rançoinetan guciacgatic: teſtimoniage içateco bere demborán:
7 * Ceinen publicaçale eta Apoſtolu ni ordenatu içã bainaiz (eguia cioat Chriſtean etzioat gueçurric) Gentilén Doctor federequin eta eguiarequin.

1. *Tim.* 1. 11.

8 Nahi diat bada guiçonéc othoitz daguiten leku orotan eſcuac chahuric altchatzē dituztelaric hira eta queſtione gaberic.
9 * Halaber emazteac-ere abillamendu honeſtez ahalquerequin eta modeſtiarequin acotra ditecē, ez bilo içurtzez, edo vrrhez edo perlaz, edo abillamendu ſoberanciatacoz:

1. *pier.* 3. 1.

10 Baina (emazte Iaincoaren cerbitzatzez profeſſione eguiten duteney dagoten beçala) obra onez.

11 Emazteac ſilentiorequin ikas beça ſuiectione gucirequin.

1. *Cor.* 14. 34. 12 * Ecen emazteari iracaſtea, eztiarocat permetitzen, ezeta guiçonaren gainean authoritatez vſatzea, baina den ſilentiotan.

Gen. 1. 27. 13 * Ecen Adam lehenic formatu içan duc, guero Eua.

Gen. 3. 6. 14 Eta Adam eztuc ſeducitu içan, * baina emaztea ſeducitu içanic, transgreſſionearen cauſa içan duc.

15 Baina ſaluatua içanen duc haour engendratzez, baldin egon badadi fedean, eta dilectionean, eta ſanctificationean modeſtiarequin.

CAP. III.

1 *Ipizpicuen officioa.* 11 *Hayen emaztéz.* 12 *Diacréz.* 15 *Iaincoaren etchea.* 16 *Pietatearen myſterioa.*

1 Itz ſegura *duc haur*, Baldin nehorc H Ipizpicu içatera deſiratzen badu, obra excellentbat deſiratzen dic:

Tit. 1. 6. 2 * Baina behar dic Ipizpicuac içan irreprehenſible, emazte bakoitz baten ſenhar, vigilant, ſobre, modeſt, eſtrangerén oſtatuz gogotic recebiçale, iracaſteco carazco:

3 Ez mahatſarnoari emana, ez vkaldicari, ez irabaizte deshoneſtaren guthicioſo, baina benigno, ez reuoltari, ez auaritioſo:

4 Bere familia honeſtqui gobernatzen duelaric, bere haourrac ſuiectionetan eduquiten dituelaric honeſtate gucirequin:

5 (Ecen baldin edoceinec bere etchearen gobernatzen ezpadaqui, nolatan Iaincoarē Eliçari gogoa emanen drauca?)

6 Ez apprendiz berri, vrguluz hanturic deabruaren condemnationera eror eztadinçát.

7 Behar dic are harc duen teſtimoniage ona campocoetaric-ere: reprotchutara eta deabruē laçora eror eztadinçát.

8 Diacréc halaber *behar dic içan* honeſt, ez bi hitzetaco, ez mahatſarno anhitzari emanac, ez irabaizte deshoneſtaren guthicioſo:

9 * Eduquiten dutelaric fedearen myſterioa conſcientia chahurequin. *Lehen.*1.19

10 Eta hec-ere phoroga ditecen lehen, guero cerbitza deçaten, baldin reprotchu gabetaco ba dirade.

11 Halaber hayén emazteac *diraden* honeſt, ez gaitzerraile, *baina* ſobre, leyal gauça gucietan.

12 Diacreac diraden emazte bederaren ſenhar, gobernatzen dituztelaric honeſtqui *bere* haourrac eta bere etcheac.

13 Ecen vngui cerbitzatu duqueitenéc grado ona acquiſitzē dié beretzat, eta libertate handia Ieſus Chriſt baithango fedean.

14 Gauça hauc ſcribatzen drauzquiat, ſperança dudalaric ecen ſarri hiregana ethorriren naicela:

15 Eta baldin berancen badut, daquiançát nola behar den Iaincoaren etchean cōuerſatu, cein baita Iainco viciaren Eliçá, eguiaren habea eta ſuſtenguä.

16 Eta duda gabe, handi duc pietatearen myfterioa: ecen Iaincoa manifeftatu içan dela haraguian, iuftificatu dela Spirituan, ikuffi içan dela Aingueruëz, predicatu içan çayela Gentiley, finhetfi içan dela munduan, goiti recebitu içan dela gloriara.

CAP. IIII.

1 *Azquen demboréz.* 2 *Deabruen doctriná.* 3 *Ezcõçaren eta viandén defendatzeaz.* 7 *Elhe profanoey ihes eguiteco.* 8 *Pietatea.* 10 *Sperança Iaincoa baithan.*

2. *Tim.* 3 1
2. *pier.* 3 3.
iud. 18.

1 Ada Spirituac claroqui erraiten dic * ecen azqueneco dēboretan reuoltaturen diradela batzu fedetic fpiritu abufariey behatzen çaiztela, eta deabruén doctriney,

2 Hypocrifiaz gueçurrac iracaften dituztenén *doctriney*, ceinén confcientiá cauterizatua baita,

3 Defendatzen dutelaric ezconcea *eta* viandetaric iatea, cein Iaincoac creatu baitrauzte vfatzeco remerciamendurequin fideley, eta eguiá eçagutu vkan duteney.

4 Ecen Iaincoaren creatura gucia *duc* on, eta deus ez iraizteco, baldin remerciamendurequin recebitzen bada.

5 Ecen *creaturá* fanctificatu dihoac Iaincoaren hitzaz eta orationez.

6Gauça hauc baldin propoſa badietzéc anayey Ieſus Chriſten miniſtre on aiçate, haci içanic fedearen, eta diligentqui iarreiqui atzayón doctrina onaren hitzetan.

7 *Baina iraizquic fable profanoac eta atſoenac irudiac: eta exerci eçac eure buruä pietateã.

8 Ecen exercitatione corporala probetchu gutitaco duc: baina pietatea gauça gucietara probetchutaco duc, preſenteco vicitzearen eta ethortecoaren promeſſa duelaric.

Lehen. 1. 4. berriz. 6. 4. 20. 2. tim. 2. 23 tite, 3. 9.

9 Hitz ſegura *duc* haur, eta guciz recebi dadin dignea.

10 Ecen halacotz trabaillatzen-ere gaituc, eta eſcarniatzen, ceren ſperança baitugu Iainco vician, cein baita guiçon gucién Saluadore, *eta* principalqui fidelén.

11 Gauça hauc denuntiaitzac eta iracats.

12 Nehorc hire gaztetaſſuna ezteçala menoſprecia: baina aicen fidelén exemplu hitzean, cõuerſationean, charitatean, ſpirituan, fedean, puritatean.

13 Ethor nadin artean, aquió iracurtzeari, exhortatzeari, doctrinari.

14 Ezteçála menoſprecia hitan den dohaina, cein eman içã baitzaic prophetiaz, Ancianoén compainiaren eſcuén impoſitionearequin.

15 Gauça hauc praticaitzac, *eta* aicén gauça hautan attento: hire auançamendua agueri dençat gucién artean.

16 Gogoa emoc eure buruäri eta doctrinari: perſeuera eçac gauça hautan: ecen baldin haur

badaguic, eure buruä duc ſaluaturen eta hiri behatzen çaizquianac.

CAP. V.

1 *Bathedera bere qualitatearẽ araura reprehenditzeco eta admoneſtatzeco.* 3 *Alhargunez.* 17 *Ancianoéz.* 24 *Bekatuéz.* 25 *Obra onéz.*

1
Viçon ancianoa eztecala dorpequi reprehendi, baina ezhorta eçac aita beçala: gazteac, anayeac beçala:
2 Emazte çaharrac, amác beçala: gazteac, arrebác beçala caſtitate gucirequin.

3 *Emazte* alhargunac ohoraitzac, eguiazqui alhargun diradenac.

4 Baina baldin cembeit *emazte* alhargunec haourric, edo ilobaſſoric badu, ikas beçate lehenic *berén* etche proprira pietaterẽ eracuſten, eta burhaſſoetara ordainaren rendatzen: ecen haour *duc* on eta placent Iaincoaren aitzinean.

5 Bada eguiazqui alhargun denac eta bera azquendu içan denac ſperança dic Iaincoa baithã, eta perſeueratzen dic othoitzetan eta orationetan gau eta egun.

6 Baina deliciosqui vici dena, viciric hila duc.

7 Gauça hauc bada denuntiaitzac, irreprehenſible diradençát.

8 Eta baldin edoceinec beréz eta principalqui etchecoéz artharic ezpadu, fedeaz vkatu dic, eta duc infidela baino gaichtoago.

9 *Emazte* alharguna hauta bedi ez hiruroguey vrthe baino gutiagotacoa, ſenhar baten emazte içana:

10 Obra onetan teſtimoniage duena: eya haourrac haci dituenez, eya eſtrangerac alogeatu dituenez, eya ſaindués oinac ikuci dituenez, eya afligituac aiutatu dituenez, eya obra on orori ardura iarreiqui içan çayonez.

11 Baina alhargun gazteagoac refuſaitzac: ecen bridá largatu dutenean Chriſten contra, ezcondu nahi dituc:

12 Bere condemnationea dutelaric, ceren bere lehen fedea iraitzi vkan baituté.

13 Eta guehiago, alfer egoile-ere diradelaric ikaſten dié etchez etche ebilten: eta eztituc ſolament alfer egoile, baina edaſle-ere, eta curioſo, behar eztiraden gaucéz dadaſſatelaric.

14 Nahi diat bada gazteac ezcõ ditecen, haour daguiten, etchea goberna deçaten, occaſioneric batre etſayari eztemoten gaizqui erraiteco.

15 Ecẽ ia baztu itzuli içã dituc Satanen ondoã.

16 Baldin edocein fidelec edo cembeit fidelſac baditu *emazte* alhargunac, aiuta bitza hec, eta eztadin carga Eliçá, eguiazqui alhargun diradenén aſco dençát.

17 Vngui preſiditzen duten Ancianoac ohore doblaren digne eſtima bitez: principalqui hitzean eta doctrinán trabaillatzen diradenac.

18 Ecen Scripturác erraiten dic, * Idi bihitzen ari denari eztraucac ahoa lothuren. Eta, * Languilea bere ſariaren digne da.

Deut. 25. 4
1. *cor.* 9. 9.
Mat. 10. 10
luc, 10. 7.

19 Ancianoaren contra accuſationeric ezteçála recebi biga edo hirur teſtimonioren azpian baicen.

20 Bekatu eguiten dutenac, gucién aitzinean reprehenditzac, berceac-ere baldur diradençát.

Berriz. 6. 1.

21 * Requeritzen aut Iaincoaren eta Ieſus Chriſt Iaunaren eta Aingueru elegituén aitzinean, gauça hauc beguira ditzán, bata berceari preferitu gabe: deus eguiten eztuala alde batera makurtuz.

22 Eſcuac eztietzoala nehori bertan eçar, eta ezteçála communica berceren bekatuetã, eure buruä pur beguireçac.

23 Hemendic harát ezteçála vric edan, baina mahatſarno gutibatez vſat eçac, eure eſtomaca gatic, eta eure eritaſſun vſſuacgatic.

24 Guiçon batzuén bekatuac aitzinean agueri dituc, eta aitzinean dihoaçac condemnationetan: eta batzuey ondoan-ere iarreiquiten ciaiztec.

25 Halaber obra onac-ere aitzinean agueri dituc: eta bercelaco diraden *obrác*, ecin eſtal daitezquec.

CAP. VI.

1 *Cerbitzariéz.* 4. 20 *Queſtione vanoey ihes eguiteco.* 6 *Pietatea.* 8 *Contentamendua.* 10 *Auaritiá.* 11 *Perſeuerançá.* 13 *Chriſten aduenimendua.* 17 *Munduco abratſac.*

1 VZtarriren azpian diradẽ cerbitzari guciéc, bere nabuſſiac ohore ororen digne eſtima bitzate: Iaincoaren icena eta doctriná blaſphema eztitecençát.

2 Eta nabuſſi fidelac dituztenéc, eztitzatela menoſprecia cerẽ anaye diraden: baina aitzitic cerbitza bitzate, cerẽ fidelac eta onhetſiac diraden, ontaſſunean participant diradelaric. Gauça hauc iracats itzac eta exhorta.

3 Baldin nehorc berce doctrinaric iracaſten badu, eta conſentitzen ezpadu Ieſus Chriſt gure Iaunaren hitz ſanoetan, eta pietatearen arauëzco doctrinán,

4 *Hura* hantua duc, deus eztaquialaric, * baina erhotzen delaric queſtionén eta hitzezco contẽtionén ondoan, hetaric ſortzen dituc inuidiá, gudua, iniuriác, ſuſpicione gaichtoac,

Lehen 1. 4.

5 Guiçon adimenduz corrumpituén eta eguiatic priuatu diradenén diſputatione vanoac, eſtimatzen dutelaric pietatea irabazte dela: retiradi halacoetaric.

6 Segur, irabazte handia duc pietatea contentamendurequin.

7 *Ecen deus eztiagu ekarri mundura: ſegura duc eraman-ere deus ecin deçaquegula.

Iob 1. 21.
prou. 27. 26
eccl. 5. 14.

8 Baina vitançá dugularic eta cerçaz eſtal ahal gaitecen, heçaz content içanen gaituc.

9 Ecen abraſtu nahi diradenac, erorten dituc tentationetara eta laçora, eta anhitz deſir erho-

tara eta caltetacotara, ceinéc hundatzen baitituzte guiçonac deſtructionetara eta perditionetara.

10 Ecen gaitz gucién erroa auaritiá duc, cein deſiratzen dutelaric batzu erauci içan baitirade fedetic, eta bere buruäc anhitz doloretan nahaſpilatu vkan baitituzté.

11 Baina hic, Iaincoaren guiçoná, gauça hæy ihes eguiéc, eta iarreiqui aquié iuſtitiari, pietateari, fedeari, charitateari, patientiari, emetaſſunari.

12 Fedearen combat ona combati eçac, lot aquio vicitze eternalari, ceinetera deithu-ere baitaiz, eta confeſſione ona anhitz teſtimonioren aitzinean eguin vkan duc.

Lehen 5.21

13 * Denuntiatzen drauat gauça guciac viuificatzen dituen Iaincoaren, eta Ieſus Chriſten aitzinean, * ceinec teſtificatu vkan baitu Pontio Pilateren azpian confeſſione ona:

Mat. 27. 11 *ioan* 18. 37

14 Manamendu haur beguira deçán macula eta reprotchu gabe, Ieſus Chriſt gure Iaunaren aduenimendurano:

Lehen 1. 11 *apoc.* 17. 14 *eta* 19. 16.

15 Cein eracutſiren baitu bere dēborán * Prince benedicatuac eta bakoitzac, reguén Regueac eta iaunén Iaunac:

16 Ceinec berac baitu immortalitate, nehor hurbil ecin daiten arguian habitatzen delaric, *cein ezpaitu guiçonec batec-ere ikuſſi, ez ecin ikus baiteçaque: ceini ohore eta indar ſeculacotz. Amen.

Ioan 1. 18. 1. *ioã* 4. 12.

17 Mundu hunetan abrats diradeney denuntia

iecée, eztiraden arrogant, *eta ezteçaten *bere* sperançá eçar fermutate gabeco abraftaffunetan, baina Iainco vician, ceinec emaitē baitrauzquigu abundofqui gauça guciac, vfatzeco:

Marc 4. 19
luc 12. 15

18 Vngui eguin deçaten, obra onez abrats diraden, emaile on *eta* compuntquide onetaco *diraden.*

19 * Thefaurizatzen dutelaric beretaco fundament on-bat ethorquiçunera, ardiets deçatençat vicitze eternala.

Matt. 6. 20
luc 12. 23.

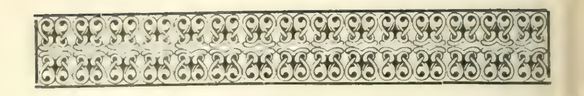
20 O Timotheo, depofita beguireçac, *ihes eguiten drauealaric oihu vanoéy *eta* profanoéy, eta falfuqui hala deitzen den fcientiaco contradictioney:

Lehen 1. 4.
eta 4. 7.

21 Cein *fcientiaz* profeffione eguiten çutelaric batzu fedetic erauci içan baitirade. Gratia *dela* hirequin. Amen.

Timotheoganatco lehena fcribatu Laodiceatic, cein baita Phrygia Pacatianoco hiri principala.

S. PAVL APOSTOLVAREN TIMOTHEOGANATCO EPISTOLA BIGARRENA.

CAP. I.

1 *Vicitzeco promeſſa Chriſtean.* 5 *Timotheoren fedea.* 6 *Eſcuén impoſitionea.* 7 *Verthutezco ſpiritua.* 8 *Chriſtez teſtimoniage ekartea.* 9 *Vocationea, Obrác, Gratiá Chriſtez.* 10 *Haren victoriá, Vicitzea, Immortalitatea.*

1 AVLEC Ieſus Chriſten Apoſtolu Iaincoaren vorõdatez *denac*, Ieſus Chriſt baithã den vicitzearen promeſſaren araura,

2 Timotheo *neure* ſeme maiteari: gratia, miſericordia *eta* baquea Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt gure Iaunaganic.

Act. 22. 3. 3 Eſquer diarocat Iaincoari, * cein cerbitzatzen baitut neure aitzinecoacdanic conſcientia purequin, nola pauſſu gabe baitut memorio hiçaz neure orationetan gau eta egun:

4 Hire ikuſteco deſir dudalaric, hire nigar chortez orhoitic, bozcarioz bethe nadinçát:

5 Orhoitzen naicela hitan den fictione gabeco fedeaz, cein lehenic habitatu içan baita hire a-

maſſo Loida baithan, eta hire ama Eunica baithan : eta ſegur nauc ecen hi baithan-ere *habitatzen dela.*

6 Cauſa hunegatic auiſatzē aut vitz deçán ene eſcuén impoſitionez hitan den Iaincoaren dohaina.

7 Ecen eztiraucuc eman Iaincoac iciapenetaco ſpiritubat, baina verthutetaco, eta dilectionetaco, eta adimendu ſanotaco *ſpiritubat.*

8 Ezaicela bada ahalque gure Iaunaren teſtimoniageaz, ezeta niçaz, bainaiz harē preſonér: baina aicén participant Euangelioco afflictionetan, Iaincoaren puiſſançaren araura:

9 Ceinec ſaluatu vkan baiquaitu, eta *bere* * vocatione ſainduaz deithu : * ez gure obrén cauſaz, baina bere ordenançaren * eta dembora eternalac baino lehen Ieſus Chriſt baithan eman içan çaicun gratiaren cauſaz.

10 Eta manifeſtatu içan duc orain Ieſus Chriſt gure Saluadorearē ethorteaz, ceinec herioa-ere deſeguin vkan baitu, eta arguira eman vicitzea eta immortalitatea Euangelioaz:

11 *Ceinen publicaçale ni ordenatu içan bainaiz, eta Apoſtolu eta Gentilén doctor.

12 Halacotz gauça hauc-ere ſuffritzen citiat : guciagatic-ere eznauc ahalque : ecen baceaquiat nor ſinhetſi dudan : eta ſegur nauc ecen hura botheretſu dela ene depoſitaren beguiratzeco egun hartarano.

13 Educac eneganic ençun vkan dituan hitz ſanoén eguiazco formá, federequin eta Ieſus

1. *Cor.* 1. 2. *epheſ.* 1. 3. *Tit.* 3. 5. *Rom.* 16. 25. *epheſ.* 1. 4. *eta* 3. 9. *coloſ.* 1. 26. *tit.* 1. 2. 2. *pier.* 1. 20

1. *Tim.* 2. 7

Chrift baithan den charitaterequin.

14 Depofit ona beguireçac Spiritu fainduaz, cein habitatzen baita gutan.

15 Badaquic haur, ecen aldaratu içan diradela eneganic Afian diraden guciac: ceinetaric baitirade Phygello eta Hermogenes.

16 Iaunac mifericordia daguiola Onefiphoren etcheari: ecen anhitzetan recreatu vkan nic, eta ene cadenáz eztuc ahalquetu içan:

17 Aitzitic Romã içan denean guciz affectionatuqui bilhatu vkan niauc eta eriden:

18 Demola hari *othoi* Iaunac eriden deçan mifericordia Iauna baithan egun hartan: eta cembat anhitz cerbitzu Ephefen-ere eguin drautan, hic guciz vngui daquic.

CAP. II.

3 *Chriften gendarmés.* 9 *Paulen eftecaduren caufá.* 16 *Oihu vanoey ihes eguiteco.* 20 *Vnci ohoretacoac eta defohoretacoac.* 23 *Queftione erhoey ihes eguiteco.* 24 *Miniftrearen eguimbidea.*

1 HI bada, ene femé, fortificadi Iefus Chrift baithan den gratián:

2 Eta anhitz teftimonioren arteã eneganic ençun dituan gauçác, iracats ietzec gende fideley, cein bercen-ere iracafteco fufficient içanen baitirade.

3 Hic bada trabaillu fuffri eçac Iefus Chriften

gendarmés on anço.

4 Eztuc nehor guerlán empatchatzen vicitzeco eguitecoéz, guerla eguiteco hautatu duenaren gogaraco dençát.

5 Halaber baldin nehorc combatic eguiten badu, eztuc coroatzen baldin bidezqui combatitu ezpada.

6 Laborariac trabaillatu behar dic fructuric recebi deçan baino lehen.

7 Confideraitzac erraiten ditudan gauçác: Iaunac bada eman dieçála adimēdu gauça gucietã.

8 Aicén orhoit Iefus Chrift refufcitatu içan dela hiletaric, Dauid-en hacitic *celaric*, ene Euangelioaren araura:

9 Ceinetan, gaizquiguile anço, affligitzen bainaiz eftecailluetarano: baina Iaunaren hitza eztuc eftecatua.

10 Halacotz gauça guciac fuffritzen citiát elegituacgatic, hec-ere obteni deçatençát Iefus Chrift *Iaunean* den faluamendua, gloria eternalarequin.

11 Hitz fegura *duc* haur: * Ecē baldin harequin hil içan bagara, harequin vicico-ere garela. Rom. 6. 5.

12 Baldin fuffritzen badugu, regnaturen-ere harequin diagu: * baldin vkatzen badugu, harc-ere gu vkaturen guiaitic: Mat. 10. 33 marc 8. 38.

13 Baldin defleyal bagara, * hura *ordea* fidel diagoc, vka bere buruä ecin ceçaquec. Rom. 3. 3. eta 9. 6.

14 Arramberritzac gauça hauc, proteftatzen dualaric Iaunaren aitzinean ezteçan nehorc hitzez ihardūqui, *baita* probetchuric batre ekar-

ten eztuen gauça, *aitzitic* ençuleac erautzen dituena.

15 Diligentadi eure buruären Iaincoari approbatu preſentatzera, confuſione gabeco obrero, artezqui eguiaren hitza ebaquiten duála.

16 Oihu vanoac eta profanoac reprimitzac: cerẽ impietate hãdiagotara auãçaturen baitirade.

17 Eta hayén hitza gãgrená beçala alhaco duc, ceinetaric baitirade Hymeneo eta Phileto:

18 Cein eguiatic erauci içan baitirade, erraiten dutela ia reſurrectionea eguin içan dela, eta erautzen dié edocein batzuén fedea.

19 Alabaina Iaincoaren fundamẽta fermu diagoc, cigulu haur duelaric, Eçagutzen ditu Iaunac cein diraden harenac: eta, Retira bedi iniuſtitiataric Chriſten icena inuocatzẽ duen gucia.

20 Eta etche handi batetan eztuc ſolament vrrhezco eta cilharrezco vnciric, baina çurezcoric eta lurrezcoric-ere: * eta batzu ohoretacotz, eta berceac deſohoretacotz.

Rom. 9. 21.

21 Bada nehorc baldin bere buruä hautaric chahu badeça, içanen duc vnci ohoretacotz ſanctificatua, eta Iaunarẽ vſegetacotz carazcoa, eta Iaunaren obra on orotara appaindua.

22 Gaztetaſſunaren guthiciey-ere ihes eguiéc, eta iarreiqui aquió iuſtitiari, fedeari, charitateari, baqueari *bihotz purez Iauna inuocatzẽ dutenequin.

1. *Cor.* 1. 2.

23 Eta queſtione erhoac, eta inſtructione gabetacoac iraizquic, daquialaric ecen hec gudu engendratzen dutela.

24 Bada

24 Bada Iaunaren cerbitzariac eztic reuoltari içan behar, baina eme gucietara, iracafteco carazco, patientqui gaichtoac fupportatzen dituelaric:

25 Emetaffunequin iracaften dituelaric opinione contrariotaco diradenac: eya noizpait Iaincoac vrriquimendu eman dieçaqueenez eguiaren eçagutzeco,

26 Eta emenda ditecen, haren vorondatearen *eguiteco, itzuriric* deabruaren laçotic, ceinez hatzamanac baitaude.

CAP. III.

1 *Azquen [illegible].* 10 *Paulen perfecutionea.* 14 *[illegible].* 16 *Scripturez den probetchua.*

1 HAur bada iaquic, * ecen azquen egunetan içanẽ dela dembora perilofic.

1 Tim. 4. 1
2. pier. 1. 3.
iud. 18.

2 Ecen içanen dituc guiçonac bere buruentár, auaritiofo, vantari, vrgulutfu, disfamaçale, aita-ametara defobedient, ingrat, Iaincoaren menofpreciaçale,

3 Affectione natural gabe, leyaltate gabe, calumniaçale, moderamendu gabe, crudel, on diradenén gaitzetfle,

4 Traidore, temerario, hantuac, Iaincoari baino voluptatey hobe erizle.

5 Pietatearen irudia dutelaric, baina haren ver-

thutea vkatzen dutelaric: apparta adi bada hetaric.

6 Ecen hautaric dituc etchetara forratzen diradenac, eta gathibu dadutzatenac emazteto bekatuz cargatuac, guthicia diuerſez erabiliac,

7 Bethiere ikaſten dutelaric, eta behinere eguiaren eçagutzera hel ecin daitezquelaric.

Exod. 7.11. 8 *Eta hala nola Iannefec eta Iambreſec reſiſtitu baitraucate Moyſeſi: halaber hauc-ere eguiari reſiſtitzen diraucoé: guiçon adimenduz corrumpituac, fedeaz den becembatean reproboac.

9 Baina eztié guehiagoric auãçaturen: ecen hauén erhogoá claro içanẽ duc gucietara, hayenaere içan den beçala.

10 Baina hic complituqui eçagutu vkan duc ene doctriná, gobernua, intentionea, fedea, emetaſſuna, charitatea, patientiá:

11 Perſecutioneac, afflictioneac, cein niri heldu içan baitzaizquit Antiochian, Iconian, Lyſtrian: nolaco perſecutioneac ſuffritu vkan ditudan *cioat*, eta gucietaric idoqui vkan niauc Iaunac.

12 Eta Iaincoaren beldurrean Ieſus Chriſtean vici nahi diraden guciec-ere perſecutione ſuffrituren dié.

13 Baina guiçon gaichtoac eta abuſariac auançaturen ditut gaizquiagora ſeducitzen dutelaric eta ſeducituac diradelaric.

14 Bada hi egon adi ikaſſi dituán eta emã içan çaizquián gaucetan, daquialaric norenganic

ikaſſi vkan dituán:

15 Eta nola haourra-danic letra ſainduac eçagutu vkan dituán, ceinéc çuhur ahal baiheçaquete ſaluamendutacotz Ieſus Chriſt baithan den fedeaz.

16 *Scriptura gucia *duc* diuinoqui inſpiratua, eta probetchable doctrinatzeco, redarguitzeco, corregitzeco *eta* inſtruitzeco iuſtitiatan:

2. Pier. 1. 20.

17 Compli dadinçát Iaincoaren guiçona, obra on orotara complituqui inſtruituric.

CAP. IIII.

1. 5 *[illegible] exhortatzen.* 6 *[illegible] -rauen.* 8 *[illegible].* 16 *[illegible].* 17 *[illegible].*

1 Equeritzen aut bada nic Iaincoaren eta Ieſus Chriſt Iaunaren aitzinean, ceinec bere aduenimenduan eta reſumán viciac eta hilac iugeaturē baititu:

2 Predica eçac hitza, perſeuera eçac orduz eta orduz lekora: ari adi redarguitzen, mehatchatzen, exhortatzen, emetaſſun eta doctrina gucirequin:

3 Ecen içanen duc demborabat ezpaitute doctrina ſanoa ſuffrituren: baina beharri quillicorrac dituztelaric, berée bere deſirén arauezco iracaſtunac bilduren baitituzté:

4 Eta eguiatic beharriac itzuliren baitituzté, eta ſabletara emanac içanen baitirade.

5 Baina hic veilla eçac gauça gucietā, ſuffritzac

afflictioneac, eguin eçac euangeliſtaren obra, e-
guic hire adminiſtrationea approbatua den.
6 Ecen ni ia ſacrificatu içatera nihoac, eta ene
partitzeco demborá hurbil duc.
7 Combat ona combatitu diát, *neure* curſua a-
cabatu diát, fedea beguiratu diát.
8 Gaineracoaz, beguiratua diagotac iuſtitiaz-
co coroá, cein rendaturen baitraut Iaunac egun
hartan, iuge iuſto harc: eta ez niri ſolament, bai-
na haren aduenimendua deſiratu vkan duquei-
ten guciey-ere *bay.*
9 Diligentadi enegana ethortera ſarri.
10 Ecen Demaſec abandonnatu niauc, pre-
ſenteco ſecula haur onhetſiric, eta Theſſaloni-
cerat ioan içan duc: Creſcens Galatiarát, Tite
Dalmatiarát.
Coloſſ. 4.19 11 *Luc bera duc enequin. Marc harturic ere-
karrac eurequin: ecen probetchable diat cerbi-
tzucotz.
12 Tychique-ere igorri diat Epheſera.
13 Troaſen Carpo baithan vtzi vkan dudan
mantelinâ, ethor adinean ekarrac eurequin, eta
liburuäc, *baina* principalqui pergamioac.
14 Alexãdre cobre-arotzac anhitz gaitz eguin
dirautac: Iaunac bere eguinén arauez renda die-
çola.
15 Harenganic hi-ere beguiradi: ecen haguitz
gure hitzey reſiſtitu vkan dirauec.
16 Nehor etziaitadac aſſiſtitu, neure lehen de-
fenſán, aitzitic guciéc abandonnatu vkan niaué:
imputa eztaquiela.

17 Baina Iauna affiftitu içan ciaitadac, eta fortificatu vkan niauc, niçaz predicationea compli dadinçát, eta hura ençun deçatençát Gentil guciée: eta deliuratu içan nauc lehoinaren ahotic.
18 Eta deliuraturen niauc Iaunac obra gaichto gucitaric eta emparaturē bere refuma celeftialeco: hari *dela* gloria fecula feculacotz. Amen.
19 Salutaitzac Prifca eta Aquila, * eta Onefiphororen familiá. *Lehen* 1.16
20 Erafto guelditu içan duc Corinthen: eta Trophimo Mileten vtzi diat eria.
21 Diligentadi negu aitzinean ethortera. Salutatzen auté Eubuloc eta Pudenfec eta Linoc eta Claudiac eta anaye guciée.
22 Iefus Chrift Iauna *dela* hire fpirituarequin. *Haren* gratia *dela* çuequin. Amen.

Timotheo Ephefeco Eliçaco lehen Ipizpicu ordenatuaganatco bigarrena Romaric fcribatu, Paul berriz Cefar Neronen aitzinean prefentatu içan cenean.

* *
*

S. PAVL APOSTOLVAREN TITEGANATCO

EPISTOLA.

CAP. I.

1 *Eguiaren eçagutzea.* 2 *Sperançá.* 3 *Predicationea.* 5 *Tite cergatic Cretan vtzi.* 7 *Ipizpicu eguiazcoaren officioa.* 10 *Circoncifionecoez.* 11 *Irabaciagatic, behar eztiraden gauçác iracaſten dituztenez.* 15 *Deus ez ſatſuric chahuendaco.* 16. *Obrác gaberico fedea.*

1 AVLEC Iaincoaren cerbitzari eta Ieſus Chriſtē Apoſtolu *denac*, Iaincoaren elegituén fedearē eta pietatearen tenorez den eguiaren araura,

2 Vicitze eternalaren ſperançacotzát, cein promettatu vkan baitu Iainco gueçurti eztenac *dembora eternalén aitzinetic, eta manifeſtatu bere demboretan:

Rom. 16. 25. ephef. 3. 9. coloſſ. 1. 26 2. tim. 1. 9 1. pier. 1. 20 Galat. 1. 1.

3 *Diot* bere hitza, Iainco *gure* Saluadorearen ordenançaren tenorez * niri cargutan eman içan çaitadan predicationeaz: Tite *neure* ſeme eguiazcoari *gure artean* commun den fedearen arauez.

4 Gratia *dela hirequin* miſericordia *eta* baquea Iainco Aitaganic, eta Ieſus Chriſt Iaun gure Saluadoreaganic.

5 Caufa hunegatic vtzi vkan aut Cretan goitico diraden gaucén corrigitzen continua deçançát, eta ordena ditzán hiriz hiri Ancianoac, nic ordenatu drauadan beçala:

6 *Baldin cembeit bada irreprehenfiblerie emazte bakoitz baten fenhar, haour fidelac dituelaric, ez diffolutionez accufatuac, edo rangea ecin daitezquenac.

1. *Tim.* 3. 1.

7 Ecen Ipizpicuac behar dic içan irreprehenfible, Iaincoaren etchearen gobernari anço, eztén portidiofo, ez coleric, ez mahatfarnoari emana, ez vkaldicari, ez irabazte deshoneftaren guthiciofo:

8 Baina eftrangerén oftatuz gogotic recebiçale, onén onhetfle, çuhur, iufto, faindu, moderatu:

9 Inftructionearen araura den hitz fidelaren eduquile, doctrina fanoz exhorta-ere ahal deçançát, eta contraftatzen diradenac vençut.

10 Ecen baduc anhitz rangea ecin daitenic eta vanoqui minçaçaleric, eta adimenduén feduciçaleric, principalqui Circõcifionetic diradenac: hay ahoa boçatu behar ciayec:

11 Hec etcheac offoqui erautzen citié, behar eztiraden gauçác iracaften dituztela irabazte deshoneftaren caufaz.

12 Erran dic hayén arteco cembeitec, hayén propheta propriac. Cretatarrac bethi guecurti, beftia gaitzac, fabel naguiac.

13 Teftimoniage haur eguiazcoa duc: caufa hunegatic reprehenditzac hec viciqui, fedean fano diradençát:

1. Tim. 1. 4. 14 *Behatzen eztutelaric Iuduén fabletara, eta eguiatic aldaratzen diraden guiçonén manuetara.

Rom. 14. 20. 15 *Gauça guciac chahuendaco chahu dituc baina ſatſuendaco eta infidelendaco eztuc deus, chahuric, aitzitic dituc ſatſu hayén adimendua eta conſcientiá.

16 Profeſſione eguiten dié Iaincoa eçagutzen dutela, baina obraz vkatzen dié, abominable diradelaric eta deſobedient eta obra on orotara reprobatuac.

CAP. II.

2 *Çaharréz.* 6 *Gaztéz.* 7 *Exemplu ona.* 9 *Cerbitzariéz.* 11 *Iaincoaren gratiáz.* 13 *Sperançáz.* 14 *Cer ſinetara Ieſus Chriſtec guregatic bere buruä eman.*

1 BAina hic denuntiaitzac doctrina ſainduari dagozcã gauçác.

2 Guiçon çaharrac ſobre diraden, graue, moderatu, ſano fedean, charitatean *eta* patiẽtián.

3 Emazte çaharrac halaber *diraden* ſaindutaſſunari dagocan continentiataco, ez gaitzerraile, ez mahatſarno anhitzari emanac, gauça honeſtén iracatſle:

4 Emazte gazteac inſtrui ditzatençát moderatu içatẽ, bere ſenharrén onhetſtẽ, bere haourrén maite vkaiten:

Ephe. 5. 23. 5 Çuhur içaten, chahu, etcheau egoile, on, *bere ſenharrén ſuiet: Iaincoaren hitza blaſphema eztadinçát.

6 Guiçon gazteac halaber exhortaitzac moderatu diraden.

7 Gauça gucietan eracuften dualaric eure buruä obra onē exemplu, doctrinán *eracuften dualaric* integritate, grauitate,

8 Hitza fano, *eta* condemna ecin daiten *beçalaco*: contraftatzen dena confundi dadinçát, çueçaz gaizquiric cer erran ez vkanez.

9 *Cerbitzariac bere nabuffién fuiet diraden, gauça gucietan hayén gogara eguitē dutelaric, contradiçale eztiradelaric:

Eph. 6. 5. *colof.* 3. 22. 1. *pier.* 2. 18

10 Deus appartatzen eztutelaric, baina leyaltate on gucia eracuften dutelaric, gauça gucietan Iainco gure Saluadorearen doctriná orna deçatençát.

11 *Ecen aguertu içan ciayec guiçon guciey Iaincoaren gratia faluagarria.

1. *Cor.* 1. 2. *colofs.* 1. 10.

12 Iracaften gaituela, infidelitateaz eta munduco defiréz renuntiaturic, fobrequi, iuftoqui, eta religiofqui vici garén prefenteco fecula hunetan:

13 Dohain onetaco fperançaren eta gure Iainco hādi eta Saluadore Iefus Chriften gloriataco aduenimendu excellētaren beguira gaudelaric:

14 Ceinec eman baitu bere buruä guregatic, gu redemi guençançát iniquitate gucitaric. eta purifica guençançát bere populu particular, obra onetara affectionatu içateco.

15 Gauça hauc denuntiaitzac, eta ari adi exhortatzen eta reprehenditzen authoritate gucirequin: nehorc ezeçala hi menofprecia.

CAP. III.

2 *Princey eta guehientaffuna duteney obedientia ekarteco.* 4, 5 *Iaincoaren mifericordiáz faluatzen.* 7. *Gratiáz iuftificatzen.* 9 *Queftioney ihes eguiteco.* 10 *Heretico denaz.* 14 *Obra onéz.*

Rom. 13. 1.

1 Dmoneftaitzac * Principaltaffunén eta Poteftatén fuiet diraden, Gobernadoreac obedi ditzaten, obra on orotara preft diraden:

2 Nehorçaz gaizquiric ezterraten, diraden gudu gabe, moderatu, emetaffun gucia eracuften dutelaric guiçon gucietara.

1. Cor. 6. 11

3 * Ecen gu-ere noizpait adimēdu gabe guentuán, defobediént, abufatuac, anhitz moldetaco defirac eta voluptateac cerbitzatzen guentuela, malitiatan eta inuidiatā vici guinela, gaitzetfiac guinela: *eta* elkarri gaitz erizle.

4 Baina Iainco gure Saluadorearen benignitatea eta guiçonetaraco amorioa aguertu içā denean,

2. Tim. 1. 9

5 *Ez eguin vkan ditugun obra iuftoéz, baina bere mifericordiaz faluatu vkan guiaitic regenerationezco garbitzez, eta Spiritu fainduazco arramberritzez:

6 Cein eraitfi vkan baitu gutara abundofqui Iefus Chrift gure Saluadoreaz:

7 Haren gratiaz iuftificaturic heredero eguin guentecençát vicitze eternaleraco fperançaren araura.

8 Hitz fegura *duc* haur, eta gauça hauc nahi diat affirma ditzán, artha dutençát obra onén

entretenitzera Iaincoa ſinhetſi dutenéc: huná, guiçonẽ on eta probetchutaco *diraden* gauçác.

9 *Baina queſtione erhoac eta genealogiac eta contentioneac eta Legueazco iharduquiteac empatchaitzac: ecen probetchu gabetaco dituc eta vano.

1.*Tim.*1.4. *eta* 4.7. 2.*tim.*2.23

10 Guiçõ hereticoa behingo eta berrizco aduertimenduaren ondoan iraitzac:

11 Daquialaric ecen eraucia dela halacoa eta huts eguiten duela, bere buru beraz condemnatua delaric.

12 Igor deçadanean Artemas hiregana edo Tychique, diligenta albeitendi enegana ethortera Nicapoliſera: ecen han neguären iragaitera deliberatu diát.

13 Zeno Legueco doctora eta Apollo diligentqui guidaitzac, deuſen faltaric eztutén.

14 Bada ikas beçate gurec-ere obre onetã emplegatzen neceſſario diraden gaucetaco, fructu gabe eztiradençát.

15 Salutatzen auté enequin diraden guciéc. Salutaitzac fedez on darizcutenac. *Iaincoaren* gratia *dela* çuequin gucioquin, Amen.

Tite Cretacoén Eliçaco lehen
Ipizpicu ordenatuagana
Nicapolis Macedonia-
cotic ſcribatua.

S· PAVL APOSTO-
LVAREN PHILEMONGA-
NATCO EPISTOLA.

CAP. I.

1, 9 Paul preſonér. 5 Philemonen fedea eta charitatea. 10 Oneſimo Philemonen cerbitzaria Paulen moyenez Chriſtinotu. 24 Paulen aiutariac.

1 PAVLEC Ieſus Chriſten preſonerac, eta anaye Timotheoc, Philemon gure maiteari eta lagunari,

2 Eta Aphia maiteari, eta Archippe gure ſoldado-quideari, eta hire etheco Eliçari:

3 Gratia *dela* çuequin eta baquea gure Iainco Aitaganic eta Ieſus Chriſt Iaunaganic.

1.Theſ.1.2. 2.Theſ.1.3

4 * Eſquerrac emaiten dirautzat neure Iaincoari, bethiere hiçaz memorio eguiten dudalaric neure orationetan,

5 Ceren baitançut hire charitatea, eta fedea cein baituc Ieſus Iauna baithara, eta ſaindu guciac baithara:

6 Hire fedearen communicationea botheretſu dençát, eçagut dadinçát çuetã den on gucia Ieſus Chriſtez.

7 Ecen bozcario handi diagu eta conſolatione

hire charitateaz, ceren ſainduén halſarrac hiçaz recreatu icen baitirade, anayé.

8 Halacotz, Ieſus Chriſtean libertate handi badut-ere hiri eguimbide duanaren manatzeco:

9 *Badere* charitateagatic lehen othoitzez niagoc, hunelaco banaiz-ere, bainaiz Paul ancianoa, eta orain preſoner-ere Ieſus Chriſtgatic.

Coloſs. 4. 9.

10 *Othoitzen aut *bada* neure ſeme Oneſimo eſtecaillluetan engendratu vkan dudanagatic:

11 Berce orduz ez hire probetchutaco içan denagatic, baina orain hire eta ene probetchutaco denagatic: cein igorten baitrauát.

12 Hic bada hori, erran nahi baita, ene halſarrac, recebi eçac.

13 Cein nic nahi bainuen neurequin eduqui, hire orde cerbitza nençançát Euangelioaren eſtecaillluetan:

14 Baina hire vorondatea gabe eztiát deus eguin nahi vkan bortchaz beçala ezlicençát hire vnguia, baina gogo onezco.

15 Ecen aguian halacotz hireganic partitu içan duc appurbatetacotz, bethierecotz recebi eçançát:

16 Ez engoitic ſclabotan, baina ſclabo baino conditione hobeagotan, anaye maitetan, principalqui ene: cembatez bada guehiago eure, eta haraguiaren arauez eta Iaunaren arauez?

17 Bada baldin lagunetan banaducac, recebi eçac ni beçala.

18 Eta baldin cerbait bidegabe eguin badrauc,

edo çor bahau, hura niri imputa ieçadac.
19 Nic Paulec ſcribatu diát *haur* neure eſcuz, nic pagaturen diát: eztarradan ecen are eure burua-ere niri çor drautadala.
20 Bay, anayé, placer *haur* nic hireganic recebi deçadan Iaunean, recreaitzac ene halſarrac Iaunean.
21 Hire obedientiáz ſegur içanez ſcribatu drauat, daquidalaric ecen erraiten dudan baino guehiago-ere eguinen duála.
22 Baina are bertaric oſtatu appain ieçadac: ecen ſperança diát çuen orationéz emanen natzaiçuela:
23 Epaphras ene preſoner quideac Ieſus Chriſtean,
24 Marc-ec, Ariſtarchec, Demaſec *eta* Luc-ec, ene aiutariec, ſalutatzen auté.
25 Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratiá *dela* çuen ſpirituarequin. Amen.

Philemongana Romaric Oneſimo ſclaboarequin ſcribatua.

APOSTOLVAREN
HEBRAICOETARATCO
Epistola.

CAP. I.

2 *Iaincoa minçatu içan çaicu bere Semeaz, cein baita haren heredera.* 3 *Eta imagina, haren eſcuinean iarria.* 4 *Excellentago Aingueruäc baino, cein baitirade Iaincoaren miniſtre.* 8 *Chriſt Iaincoa.*

1 NHITZETAN eta anhitz maneraz lehenago Iaincoa minçaturic *gure* Aitey Prophetéz, azquenecó egũ hautan minçatu içan çaicu guri *bere* Semeaz,

2 Cein eçarri vkan baitu gauça gucién heredero, ceinez mundua-ere eguin vkan baitu:

3 *Cein, gloriaren claretate eta haren perſonaren imagina propria delaric eta ſuſtengatzen dituelaric gauça guciac bere hitz botheretſuaz, gure bekatuén purgationea bere buruaz eguinic, iarri içan baita haren maieſtatearen eſcuinean leku goretan.

Sap. 7. 26. *col.* 1. 15.

4 Cembatenaz Aingueruäc baino excellentago eguin içan baita, hambatenaz hec baino icen excellentagobat acquiſitu vkan du hetaric abantail.

5 Ecen egundano Aigueruëtaric ceini erran

Pſal. 2. 7. berriz. 5. 5. 2. Sa. 7. 14. 1. chro. 22. 10.

vkan drauca, * Ene Semea aiz hi, nic egun engendratu aut hi? Eta berriz, * Ni içanen natzayo hari Aita, eta hura içanen çait niri Seme?

6 Eta berriz *bere* Seme lehen iayoa mundura aitzinaratzen duenean, dio * Eta adora beçate hura Iaincoaren Ainguerु guciéc.

Pſal. 97. 7.

Pſal. 104. 4

7 Eta Ainguerüéz den becembatean dio, * ceinec bere Ainguerüäc eguiten baititu haice, eta bere miniſtreac, ſu flamma:

Pſal. 45. 7

8 Baina Semeaz den becembatean *dio* * O Iaincoa, hire thronoa ſecula ſeculacotz duc: eta hire Reſumaco ſceptrea *duc*, çucenezco ſceptrea.

9 On eritzi draucac iuſtitiari, eta gaitz eritzi draucac iniquitateari: halacotz vnctatu vkan au Iaincoac, eure Iaincoac bozcariotaco olioz, eure lagunetaric abantail.

Pſal. 102. 26.

10 Eta, * Hic hatſeandanic, Iauna, lurra fundatu vkan duc, eta ceruäc hire eſcuen obrác dituc:

11 Hec deſeguinẽ dituc, baina hi permanẽt aiz: eta guciac veztidura beçala çaharturen dituc:

12 Eta eſtalqui baten ançora *hic* dituc hec biribilgaturén, eta muthatzeco diaudec: baina hi hura bera aiz, eta hire vrtheac eztituc faltaturen.

Pſal. 110. 1. 1. cor. 15. 25 berriz 10. 13.

13 Eta Ainguerüëtaric ceini erran vkan drauca egundano, * Iar adi ene eſcuinean, eçar ditzaquedano hire etſayac hire oinén ſcabella?

14 Eztirade guciac ſpiritu cerbitzu eguiten dutenac, cerbitzuco igorten diradelaric ſaluamenduco heredero içanen diradenacgatic.

CAP. II

CAP. II.

1 *Euangelioaren obedientián eguitea.* 9 *Iesus herioco passioneagatic gloriaz coroatu.* 12 *Christé anaye.* 14 *Herioaren [illegible].* 17 *Christ sacrificadore subirano.*

1 HAlacotz behar dugu hobequi gogoa eman ençun vkã ditugũ gaucetara, iragaitera vtzi eztitzaguncát.

2 Ecen baldin Aingueruéz errã içan cẽ hitza fermu içan bada, eta transgressione eta desobedientia guciac recompensa bidezcoa recebitu vkan badu,

3 Nolatan gu itzuriren guiaizquio baldin hain saluamendu handiaz conturic ezpadaguigu? *cein lehenic Iaunaz beraz declaratzen hassiric, hura ençun vkan çutenéz confirmatu içan baitzaicu:

Marc. 16. 19.

4 Testimoniage rendatzẽ cerauclaric Iaincoac signoz eta miraculuz, eta verthute diuersez, eta Spiritu sainduaren distributionez bere vorondatearen araura,

5 Ecen eztu Aingueruén suiet eguin ethorteco den mundua, ceinez minço baicara:

6 Eta testificatu vkan du nombeit cembeitec, dioela, * Cer da guiçoná, harçaz orhoit aicen? edo *cer da* guiçonarẽ semea, hura visita deçán?

Psal. 8. 5.

7 Eguin vkan duc hura chipichiago Aingueruäc baino: gloriaz eta ohorez coroatu vkã duc

hura, eta ordenatu vkan duc hura eure eſcuezco obrén gaineco.

Mat. 28. 28. 1. *cor.* 15. 27.

8 * Gauça guciac ſuiet eguin vkan dituc haren oinén azpico. Eta gauça guciac haren ſuiet eguin dituenaz gueroz, eztu deus vtzi haren ſuiet eztén: baina eztacuſſagu oraino gauça guciác haren ſuiet diradela.

Phil. 1 8.

9 * Baina Ainguerüäc baino chipichiago eguin içan cena, ikuſten dugu cein baita Ieſus, *bere* herioco paſſioneagatic, gloriaz eta ohorez coroatu içan dela: Iaincoaren gratiaz guciacgatic herioa daſta leçançát.

10 Ecen conuenable cen harc, ceinegatic *baitirade* gauça hauc gucioc, eta ceinez *baitirade* gau ça hauc gucioc, anhitz haour gloriara eramaitē çuenaz gueroz, hayén ſaluamenduaren Princea afflictionez conſecra leçan.

11 Ecen bay ſanctificaçalea, bay ſanctificatzen diradenac, batganic dirade guciac, cauſa hunegatic ezta ahalque hayén anaye deitzera,

Pſal. 22. 23

12 Dioela, * Denuntiaturen diraueat hire icena neure anayey, *eta* Eliçaren erdian laudaturen aut hi.

Pſal. 18. 3.

13 Eta berriz, * Ni fida içanen naiz hartan. Eta berriz, * Huná ni eta Iaincoac niri eman drauzquidan haourrac.

Eſa. 8. 18.

14 Ceren bada haourrac participant baitirade haraguian eta odolean, hura-ere halaber participant eguin içan da hetan beretan, * herioaz deſeguin leçançát herioaren iaurgoá çuena, cein baita deabrua:

Oſe. 13. 14. 1. *cor.* 15. 54

15 Eta deliura litzançát herioaren beldurrez, *bere* vici gucian fclabo içatera fuiet ciraden guciac.

16 Ecen fegur eztitu Ainguerüác hartu vkan, baina Abrahamen hacia hartu vkan du.

17 Halacotz behar cen gauça gucietan anayeac irudi licén, mifericordiofo licençát eta Sacrificadore fubirano fidel Iaincoa baitharatco gaucetan, populuaren bekatuén pagamenduaren eguiteco.

18 Ecen fuffritu vkan duenaren gainean tentatu içanic tentatzen diradenén-ere aiutatzeco botheretfu da.

CAP. III.

1 *Chrift Apoftolu eta Sacrificadore.* 2 *Fidel Iaincoagana.* 5 *Moyfez.* 6 *Iaincoaren etchea.* 7. *Chriften fedean egoitea.* 19 *Incredulitatea.*

1 BAda, anaye fainduác, vocatione celeftialen participant çaretenác, confidera eçaçue gure confeffioneco Apoftolua eta Sacrificadore fubiranoa, *cein baita*, Iefus Chrift,

2 *Ordenatu vkan duenarençat fidel dena: Moyfes-ere haren etche gucian beçala. *Nom.* 12. 7.

3 Ecen *hambatez* haur Moyfes baino gloria handiagoren digne eftimatu içan da, cembatez ohore handiagotan baita etchea edifiçatu duena, ecen ez etchea bera.

4 Ecen etche oro norbeitez edificatzen da: eta gauça hauc guciac edificatu dituena, Iaincoa da.

5 Eta fegur Moyfes fidel içan da haren etche

gucian cerbitzari beçala, guero erraiteco ciraden gaucén teſtificatzeco:

6 Baina Chriſt ſeme beçala da bere etchean: ceinen etchea baicara gu, baldin confidançá eta gloriatzen garen ſperançá finerano fermu eduqui baditzagu.

7 Halacotz Spiritu ſainduac erraiten duen beçala, * Egun baldin harẽ voza ençun badeçaçue

Pſal. 95. 8. herriz 4. 7.

8 Eztitzaçuela gogor çuen bihotzac, tharritamenduan beçala, tentationeco egunean deſertuan:

9 Non tentatu vkan bainaute çuen aitéc, experimentatu vkan bainaute- eta ikuſſi baitituzte ene obrác berroguey vrthez.

10 Halacotz enoyatu içan naiz generatione hunez, eta erran vkan dut, Bethiere huts eguiten duté bihotzez, eta eztituzté eçagutu vkan ene bideac.

11 Bada cin eguin vkan dut neure hirán, Baldin *ſeculan* ſarthuren badirade ene repoſean.

12 Gogoauçue, anayeác, çuetaric cembeitetan eztén bihotz ſinheſte gabetaco gaichtoa. Iainco viciaganic reuoltagarri:

13 Baina exhorta eçaçue elkar egun oroz, egungo egun deitzen deno, çuetaric nehor gogor eztadinçát bekatuaren enganioz.

14 Ecen Chriſten participant eguin içan gara, bay baldin hatſe hura, ceinez ſuſtengatzen baicara, fermu eduqui badeçagu finerano.

15 Erraiten deno, Egun baldin haren voza ençun badeçaçue, eztitzaçuela gogor çuen bi-

hotzac tharritamenduan beçala.

16 Ecen batzuc ençun vkan çutenean, tharrita ceçaten *Iauna*: baina ez Egyptetic Moyſeſez ilki içan ciraden guciéc.

17 Baina ceinéz enoyatu içan da berroguey vrthez? ala ez bekatu eguin vkan çutenéz, ceinén gorputzac erori içan baitirade deſertuan?

18 Eta ceini cin eguin cerauen, haren repoſean etziradela ſarthuren, obeditu vkan etzuteney baicen?

19 Eta badacuſſagu incredulitatearen cauſaz ecin ſarthu içan diradela.

CAP. IIII.

1 *Hitza fede gabe alſer.* 4, 9 *Sabbath eguiazcoa.* 6 *Incredulitatea.* 12 *Hitzaren efficacioa.* 14 *Sacri-[illegible].* 16 *[illegible].*

1 Aren bada beldur guertha eztadin çuetaric cembeit haren repoſean ſartzeco promeſſa vtziric, priuatua eriden eztadin.

2 Ecen guri-ere euangelizatu içan çaicu hæyere beçala: baina etzaye deus probetchatu predicationeco hitza, ceren ezpaitzén fedearequin nahaſſia ençun vkan çutenetan.

3 Ecen ſarthuren gara repoſean gu, ſinhetſi vkan dugunoc, erran duen beçala, * Bada cin eguin vkan dut neure hirán, Baldin *ſeculan* ſarthuren badirade ene repoſean: mũduaren hatſeã danic *haren* obrác acabatu içan baciraden-ere.

Pſal. 95. 11

4 Ecen nombeit hunela erran vkan du çazpigarren egunaz den becembatean, * Eta repofa cedin Iaincoa çazpigarren egunean bere obra gucietaric.

Gen. 2. 2. deut. 5. 14.

5 Eta hunetan berriz, Baldin *feculan* farthuren badirade ene repofean.

6 Ikuffiric bada oraino batzu fartzen diradela hartan, eta lehenic denũtiatu içan çauenac eztiradela farthu içan *bere* incredulitatearen caufaz:

7 Berriz determinatzen du egun iaquin-bat, Egun, Dauid baithan erraiten duela hãbat dem boraren buruän, (nola erran içan baita) * Egun baldin haren voza ençun badeçaçue, eztitzaçuela gogor çuen bihotzac.

Lehen. 3. 7.

8 Ecen baldin Iofuec hæy eman balaraue repofic, etzatequeen guehiagoric berce egunez minçatu.

9 Halacotz, gueldítzen çayó fabbathgoabat Iaincoaren populuari.

10 Ecen Iaincoaren repofean farthu içan dena, repofatu içan da hura-ere bere obretaric, Iaincoa beretaric beçala.

11 Daguigun bada diligentia repos hartan fartzera: nehor eztadin eror defobedientiazco exemplu berera.

12 Ecen Iaincoaren hitza vici *da* eta efficaciotaco, eta den ezpata bi ahotacoric baino penetrantago: eta ardieften du arimaren eta fpirituarẽ, bayeta iũcturén eta hunén diuifionerano: eta da penfamẽduén eta bihotzeco intẽtionén iuge

13 Eta ezta creaturaric batre haren aitzinean

agueri eztenic: aitzitic gauça guciac dirade billuciac eta irequiac haren beguietan ceinequin baitugu gure eguitecoa.

14 Bada ſacrificadore ſubiranoa *eta* handia Ieſus, Iaincoarē Semea, ceruäc penetratu dituena dugunaz gueroz, daducagun confeſſione *haur*.

15 Ecen eztugu Sacrificadore ſubirano gure infirmitatéz compaſſioneric ecin duqueen-bat, baina *dugu* manera berean gauça gucietan tentatu içan dena, ſalbu bekatuan.

16 Goacen bada ſegurançarequin gratiazco thronora, miſericordia ardiets eta gratia eriden deçaguncát aiuta behar demboraco.

CAP. V.

1 *Sacrificadore handiaren officioa.* 5 *Chriſt Sacrificadore.* 9 *Eta obeditzen dutenén ſaluamendu eternal.* 12 *Iaincoaren hitzaren elementac.* 13 *Eznea, eta vianda.*

1 Cē Sacrificadore ſubirano gucia guiçonetaric hartzen da, eta guiçonengatic ordenatzen da Iaincoa baitharaco gaucetan: offrenda ditzançát donoac eta ſacrificioac bekatuacgatic:

2 Ceinec behar den becembat ignorãtéz eta falta eguiten dutenéz pietate ahal baituque: ceren bera-ere infirmitatez inguratua baita:

3 Eta *infirmitate* haren cauſaz behar baitu nola populuagatic, hala bere buruägatic-ere offrendatu *ſacrificio* bekatuacgatic.

4 Eta nehorc eztrauca emaiten bere buruäri

1. *Chro.* 23. 13.

ohore haur, baina Iaincoaz deitzen denac, * Aaron beçala.

5 Hala Chriſtec-ere eztrauca bere buruäri ohore haur eman vkan Sacrificadore ſubirano eguin ledin, baina hari erran vkã draucanac, * Ene Semea aiz hi, nic egun engendratu aut hi.

Pſal. 2. 7. *lehen,* 1. 5.

Pſal. 110. 4 *berriz* 7. 17

6 Bercetan-ere erraiten duen beçala, * Hi aiz Sacrificadore eternalqui Melchiſedech-en façoinera.

7 Ceinec bere haraguiaren egunetan heriotaric empara ahal ceçaquenari othoitzac eta ſupplicationeac oihu handirequin eta nigar vrirequin offrendatu cerautzanean, eta beldur cenetic ençun içan cenean,

8 Seme bacen-ere ikaſſi vkan baitu obedientiá ſuffritu vkan dituen gaucetaric:

9 Eta ſanctificatu içanic, eguin içan çaye hura obeditzen duten guciéy ſaluamendu eternalaren authór:

10 Iaincoaz icendatu içanic Sacrificadore ſubirano Melchiſedech-en façoinera.

11 Ceinez propos lucea baitugu erraiteco, eta declaratzeco difficila: ceren ençutera naguitu içan baitzarete:

12 Cereneta demboraren arauez iracatſle içan behar cinetelaric, berriz iracatſi behar baitzarete cer diraden Iaincoaren hitzetaco lehẽ hatſeco elementac: eta halaco eguin çarete non ezne behar baituçue, eta ez vianda cerraturic.

13 Ecen norc-ere eznéz vſatzen baitu, harc iuſtitiazco hitzaren experientiaric eztu: ecen

haour da:

14 Baina handituentzat da vianda cerratua, *hala nola* coſtumatu içanez ſenſuac exercitatuac dituztenén onaren eta gaitzaren beretzeco.

CAP. VI.

1 *[illegible].* 7 *[illegible].* 10 *[illegible].* 16 *[illegible].* 18 *[illegible].* 20 *[illegible] Sacrificadore ſubirano.*

1 Ada, vtziric Chriſtez hatſe emaiten duen hitza, auança gaitecen perfectionera: berriz eçarten eztugularic obra hiletarico penitentiaren, eta Iaincoa baitharaco fedearen fundamenta,

2 Baptiſmoén doctrinazco eta eſcuén impoſitionezco, eta hilén reſurrectionezco, eta iudicio eternalezco *fundamenta*.

3 Eta haur eguinen dugu baldin behinçát permetti badeça Iaincoac.

4 * Ecen ezta poſsible behin illuminatu içan diradenac, eta dohain celeſtiala daſtatu vkan dutenac, eta Spiritu ſainduan participant eguin içan diradenac, *Ber.* 10. 26.

5 Eta daſtatu vkan dutenac Iaincoaren hitz ona, eta ethorteco den ſeculaen verthuteac:

6 Baldin eror baditez, berriz arramberri ditecen penitentiatara, ikuſsiric ecen Iaincoaren Semea berriz crucificatzen dutela hetan den becembatean, eta eſcarniotara emaiten dutela.

7 Ecen gainera ethorten çayón vria maiz eda-

ten duen lurrac eta lancen duteney belhar ſafoinezcoric ekarten drauenac, recebitzen du benedictione Iaincoaganic:

8 Baina elhorri eta kardu ekarten duena, reprobatua *da* eta maledictionearen hurbil, ceinen fina erre içatera *beha baitago.*

9 Baina ſeguratzen gara çueçaz den becembatean, maiteác, gauça hobez, eta ſaluamenduarequin eguitenago denez: hunela minço bagara-ere.

10 Ecen Iaincoa ezta iniuſto, ahanz daquión çuen obrá eta haren icenera eracutſi vkan duçuen trabailluzco charitatea, ſainduey aiuta eguin eta eguiten draueçuen becembatean.

11 Baina deſir dugu çuetaric batbederac artha bera eracuts deçan, ſperançaren ſegurança bethecotzat finerano:

12 Notchalent eguin etzaiteztençát, baina fedez eta patientiaz promeſſac heretatzen dituztenén imitaçale.

13 Ecē Abrahami promes eguin ceraucanean Iaincoac, ceren berce handiagoz ecin iura baitzeçaqueen, iura ceçan berarçaz,

Gene. 12. 2. *eta* 17. 4. *eta* 22. 16.

14 Cioela, * Segur benedicatuz benedicaturen aut, eta multiplicatuz multiplicaturen aut.

15 Eta hala patientqui iguriquiric recebitu vkan du promeſſa.

16 Ecen guiçonéc berac baino handiagoz iuratzen duté, eta confirmationetaco iuramēdua, differentia guciaren finetan eduquiten duté.

17 Gauça hunetan Iaincoac abundoſquiago

promeffeco herederoey bere confeilluaren fermetate mutha ecin daitequena eracutfi nahiz, iuramenduz feguratu vkan du:
18 Bi gauça mutha ecin daitezquenez (ceinétan impoffible baita Iaincoac gueçurric erran duen) cõfolatione fegura duguncát, recurfa dugunóc propofatu içan çaicun fperançaren vkaitera:
19 Cein baitaducagu arimaren angura fegurbat eta fermubat beçala, eta vela barnean diradenetarano fartzen den-bat *beçala.*
20 Non Iefus aitzindari guregatic farthu içan baita Melchifedec-en façoinera Sacrificadore fubirano eternalqui eguin içanic.

CAP. VII.

1, 15 *Melchifedech Chriften figura.* 11, 18 *Sacrificadoregoa Leuiticoa abolitu eta kendu.* 21 *Chrift Sacrificadore eta alliançaren fiadore.* 24, 28 *Eta ararteco fidelén faluatzeco.*

1 ECen * Melchifedech haur *cen* Salemgo regue, Iainco fubiranoaren Sacrificadore, cein bidera ilki içan baitzayón Abrahami haur reguén defeguitetic itzultzen cela, eta hare ceçan benedica: *Gen.* 14. 18
2 Hari hamarrena-ere gauça gucietaric parti ciecón Abrahamec: eta lehenic *hura* da interpretatzen iuftitiazco regue, eta guero Salemgo regue-ere: cein errã nahi baita baquezco regue:
3 Aita gabe, ama gabe, leinu gabe: eztuelaric

egunén hatſeric, ez vicitzearen finic: baina Iaincoaren Semearen irudico eguin içanic, dago Sacrificadore eternalqui.

4 Conſidera eçaçue bada cein handi eguin içan den haur, ceini Abraham patriarchac deſpuilletaco hamarrena-ere eman baitzieçón.

5 Eta Leuiren ſemetaric diradenéc Sacrificadoregoa dutelaric, *manua badute populuaganic hamarrenaren hartzeco Leguearen arauez, erran nahi baita, bere anayetaric, Abrahamen guerruncetic ilki içan badirade-ere.

Nomb. 18. 21.

6 Baina hec *diraden* leinu bereco contatzen eztenac, hamarrena hartu vkan du Abrahamganic, eta promeſſac cituena benedicatu vkan du.

7 Eta contradictioneric batre gabe chipién dena guehién denaz benedicatzen da.

8 Eta hemen hiltzen diraden guiçonec hamarrenac hartzen dituzté: baina han vici dela teſtimoniage duenac *hartzen ditu.*

9 Eta (hunela minça nadin) Abrahamtan detchematu içan da Leui bera-ere, ceinec hamarrenac hartzen ohi baititu.

10 Ecen hura oraino *bere* aitaren guerruncean cen, Melchiſedec Abrahami bidera ilki içan çayonean.

11 Beraz baldin perfectionea Sacrificadoregoa Leuiticoan içan baliz (ecen populuac Leguea haren azpian recebitu vkan du) cer behar cen goitiric berce Sacrificadorebat Melchiſedech-en façoinera altcha ledin, eta ezladin Aaronen façoinera erran?

12 Ecen Sacrificadoregoaren officioa cambiatu içanic, neceſſario da Leguearen cambioa-ere eguin dadin.

13 Ecen gauça hauc norçaz erraiten baitirade *hura* berce leinuri appartenitzē çayó, cein *leinutaric* nehorc ezpaitu aldarea cerbitzatu vkan.

14 Ecen claro da Iudaren leinutic ilki içan dela gure Iauna, cein leinutan ezpaitu Moyſeſec Sacrificadoregoaz deus erran.

15 Eta are *haur da* claroago, ceren Melchiſedech-en façoinera ilkiten baita berce Sacrificadorebat:

16 Cein ezpaita *Sacrificadore* eguin içan manamendu carnaleco Leguearen arauez, baina vicitze immortaleco puiſſançaren arauez.

17 Ecen teſtificatzen du hunela, *Hi *aiz* Sacrificadore eternalqui Melchiſedech-en façoinera.

Pſal. 110.4
Hebr. 5. 6.

18 Ecen aitzineco manamēdua abolitzē da bere debilitateagatic eta probetchu gabeagatic.

19 Ecen eztu deus perfectionetara eraman vkan Legueac: baina *içan da* ſperança hobeagoren preparationebat *ceinez hurbiltzen baicara Iaincoagana.

ceinez. ſperançaz.*

20 Eta iuramendu gabe *içan* eztén becembatean (ecen berceac iuramendu gabe Sacrificadore eguin içan dirade.

21 Baina haur iuramendurequin, hari erran vkan draucanaz, *Iuratu vkan dic Iaunac, eta etziayóc doluturen, Hi *aiz* Sacrificadore eternalqui Melchiſedech-en façoinera)

Pſal. 110.4

22 Hambatenaz alliança hobeagoren fiadore

eguin içan da Iesus.

23 Eta Sacrificadoréz den becembatean, anhitz eguin içan dirade, cerẽ herioaz empatchatzen baitziraden egoitera.

24 Baina hunec, ceren eternalqui egoiten baita, Sacrificadoregoa perpetualbat du.

25 Eta halacotz salua-ere perfectoqui ahal ditzaque, harçaz Iaincoagana hurbiltzen diradenac, bethi vici delaric hecgatic ararteco içateco.

26 Ecen beharra guenduen halaco Sacrificadore subiranobat guenduen, saindua, innocenta, macularic gabea, bekatoretaric separatua, ceruäc baino gorago altchatua:

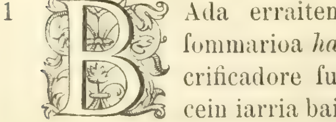
Leui. 16 11

27 Ceinec ezluen beharric egun oroz, berce Sacrificadore subiranoéc beçala, *lehenic bere bekatuacgatic sacrificioric offrendatu, guero populuarenacgatic: ecen *haur* behingoaz eguin vkan du bere buruä offrendaturic.

28 Ecen Legueac Sacrificadore subirano ordenatzẽ ditu guiçon infirmoac: baina iuramenduco hitz Leguearen ondocoac, *ordenatzen du* Seme eternalqui sanctificatua.

CAP. VIII.

1 *Christ Sacrificadore subirano,* 6 *Ararteco.* 8 *Alliança berria.* 10 *Legue bihotzetan scribatua.* 12 *Bekatuac edequi.* 13 *Alliança çaharra abolitu.*

1
Ada erraiten ditugun gaucén sommarioa *haur da*, Halaco sacrificadore subiranobat dugula, cein iarria baita *Iaincoaren* ma-

ieſtateco thronoaren eſcuinean, ceruëtan:

2 Sanctuarioco miniſtre eta eguiazco Tabernacleco, cein fincatu baitu Iaunac, eta ez guiçonac.

3 Ecen Sacrificadore ſubirano gucia donoén eta ſacrificioén offrendatzeco ordenatzen da: bada, neceſſario da hunec-ere duen cerbait cer offrenda.

4 Ecen baldin lurrean baliz, Sacrificadore-ere ezliçateque, Leguearen arauez donoac offrẽdatzen dituztẽ Sacrificadoreac irautẽ luqueiteno.

5 Ceinéc gauça celeſtialén patroina eta itzala cerbitzatzẽ baitute, Moyſeſi diuinoqui ihardetſi içan çayón beçala Tabernaclea acabatu behar çuenean, * Bada ikuſſac (dio) eguin ditzán gauça guciac mendian eracutſi içan çayán patroinaren araura.

Exo. 25. 40 act. 7. 44.

6 Baina orain *gure Sacrificadore ſubiranoac* miniſterio excellentagoa obtenitu vkan du, cembatenaz Alliança hobeago baten ararteco baita, cein promes hobeagoén gainean ordenatu içan baita.

7 Ecen baldin lehen hura deuſen falta içan ezpaliz, bigarrenari etzaiqueon bilhatu lekuric.

8 Ecen hec reprehenditzen dituelaric, dioſte, *Huná, ethorri dirade egunac, dio Iaunac, complituren baitut Alliança berribat Iſraeleco etchearen gainean eta Iudaco etchearen gainean.

Haere. 31, 31, 32, 33, 34. rom. 11. 27 berr. 10. 16

9 Ez hayén aitequin eguin vkan nuen Alliançaren araura, hayén eſcua hartu nuen egunean Egypteco lurretic idoqui nitzançát, ceren ez-

paitirade hec ene Alliançán egon, eta nic menoſpreciatu vkan ditut hec, dio Iaunac.
10 Ecen haur da egun hayén ondoan Iſraeleco etchearequin eguinen dudan Alliançá, dio Iaunac, Eçarriren ditut neure Legueac hayén adimenduan, eta hayén bihotzean ditut ſcribaturen: eta içanen naiz hayén Iainco, eta hec içanen dirade ene populu.
11 Eta eztu iracatſiren batbederac bere hurcoa, ez batbederac bere anayea, dioela, Eçagut eçac Iauna: ecen eçaguturen nauté chipienetic hayén arteco handieneranoco guciéc.
12 Ecen amatigatua içanen naiz hayén iniquitatetara eta hayén bekatuetara, eta eznaiz guehiagoric orhoit içanen hayén iniquitatéz.
13 Berribat erraiten duenean, çahartzen du lehena: eta çahartzen eta ancianotzen dena abolitu içateari hurbil dagoca.

CAP. IX.

1 *Bi Tabernacle.* 9 *Legueco ſacrificioac demborataco.* 12 *Chriſt leku ſainduetan behin ſarthu.* 14 *Haren odolac chahutzen.* 15 *Chriſt Alliança berriaren artecoa.* 24 *Harc Iaunaren aitzinean guregatic comparitzen.* 26 *Chriſt behin offrendatu.*

1 BEraz bacituen lehen *Alliançacere* cerbitzu diuinoarẽ ordenançác, eta ſanctuario mundanoa.
2 Ecẽ Tabernaclea edificatu içan da, *diot*, lehena ceinetan *baitziraden* candelera, eta mahaina, eta propoſitione-

co

co oguiac. * cein deitzen baita *Leku* fainduac.
3 Eta bigarren velaren ondoan *cen* Tabernaclea, Sainduén fainduac deitzen dena:
4 Vrrhezco encenferbat çuelaric, eta Alliançaco Arká offoqui vrrhez inguru eftalia: ceinetan baitzén vrrhezco pegarbat, non baitzén Mãna, * eta Aaronen cihor lilitu içan cena: * eta Alliançaco Tauláe.
5 * Eta haren gainean gloriazco Cherubinac *ciraden* Propitiatorioari itzal eguiten ceraucatela, ezta gauça hauçaz orain particularqui minçatzeco mengoaric.
6 Eta gauça hauc hunela ordenatuac içanic, lehen Tabernaclean bethiere fartzen ciraden Sacrificadoreac cerbitzuaren complitzeagatic.
7 * Baina bigarrenean, vrthean behin Sacrificadore fubiranoa bera *fartzen cen*, ez odol gaberic, cein offrendatzen baitzuen bere buruägatic eta populuaren faltaegatic:
8 Harçaz declaratzen çuela Spiritu fainduac, oraino etzela irequi fanctuarioco bidea, lehen tabernaclea oraino çutic egoiten ceno, cein *baitzén* dembora prefent hartaco figurá:
9 Ceinetan donoac eta facrificioac offrẽdatzen baitziraden, cerbitzua eguiten çuenaren conicientiá, ecin fanctifica ceçaquetelaric.
10 Solamẽt ianharitan, eta edaritan, eta ikutze diuerfetan, eta ceremonia carnaletan, haur corregi çaitequeen demborarano ordenatuac:
11 Baina Chrift içateco ciraden onén Sacrificadore fubirano ethorriric, Tabernacle handia-

... tabernacle

Nomb. 17. 10.
1. *Reg.* 8. 9.
2. *Chr.* 5. 10.
Exo. 25. 22

Exo. 30. 10
leuit. 16. 2

go eta perfectoago batez, ez eſcuz eguinaz, erran nahi baita, ez creatione hunetacoz:

12 Eta ez aker edo aretze odolez, baina *bere* odol propriaz behin ſarthu içan da *leku* ſaindue-tan redemptione eternala obteniturіc.

Leui. 16.14 *nomb.* 19.4 — 13 *Ecen baldin cecenén eta akerrén odolac, eta bigáren hauts barreyatuac, ſatſuac ſanctificatzen baditu haraguiaren puritateaz den becembatean:

1.*Pier.* 1.19 1 *ioan* 1.7. *apoc.* 1.6. — 14 *Cembatez areago Chriſten odolac, ceinec Spiritu eternalaz bere buruä macularic gabe Iaincoari offrendatu baitrauca, chahuturen du

Luc 1.73. — obra hiletaric çuen conſcientiá *Iainco viciaren cerbitzatzeco?

15 Eta halacotz da Teſtamentu berriaren a-

Rom. 5.6. 1.*pier.* 3.18 — rarteco, *herioa artean iarriric, leheneco Teſtamentuaren azpian ciraden tranſgreſſionén redemptionetan, deithuéc heretage eternaleco promeſſa recebi deçatençát.

16 Ecen teſtamenturic den lekuan, neceſſario da teſtamentu eguilearen herioa den.

Gala. 3.15. — 17 *Ecen teſtamentua hilétan confirmatu da, ikuſſiric ecen oraino eztuela balio teſtamentu eguilea vici deno.

18 Bada, lehena-ere ezta odolic gabe dedicatu içan.

19 Ecen iracurri cerautzanean manamēdu guciac Leguearen arauez Moyſeſec populu guciari, harturic aretzén eta akerrén odola vrarequin, eta eſcarlatã tintatu ilerequin eta hyſſoparequin bay liburuä bay populu gucia ihizta citzan:

20 Cioela, * Haur da Iaincoac çuey ordenatu drauçuen Teſtamentuco odola. *Exod.* 24.8

21 Guero Tabernaclea-ere halaber, eta cerbitzuco vnci guciac, odolez ihizta citzan.

22 Eta quaſi gauça guciac Leguearen arauez odolez purificatzen dirade, eta odol iſſurtze gabe barkamenduric ezta eguiten.

23 Behar içan da beraz ceruëtan diraden gaucén figurác, hunelaco gauça hauçaz purifica liteeen, baina celeſtial berac *purifica diteen* hauc diraden baino ſacrificio hobez.

24 Ecen Ieſus ezta *leku* ſaindu eſcuz eguinetan ſarthu, cein baitziraden eguiazcoey ihardeſten cerauecen figurác: baina ceruän berean, orain Iaincoaren beguitharte aitzinean guregatic cõparitzeco.

25 Baina ez anhitzetan bere buruä offrenda deçançát, Sacrificadore ſubiranoa *leku* ſainduetan vrthe guciaz berceren odolequin ſartzen cen beçala.

26 (Bercela ſuffritu behar vkan çuqueen anhitzetan munduaren fundationeaz gueroztic) baina orain behin ſeculén conſummationean, bekatuaren deſtructionetan, bere buruäzco ſacrificioaz comparitu içan da.

27 Eta hala nola ordenatu baitzaye guiçoney behin hiltzera, eta guero iugemendua:

28 *Halaber Chriſt-ere behin offrendatu içanic anhitzen bekatuac aboli litzançát, berrizco aldian bekatu gabe aguerturen çaye haren beguira daudeney ſaluamendutacotz. *Rom.* 5. 8. 1.*pier.* 3.18

CAP. X.

1 *Legueac ez ſanctificatzen.* 6 *Iaincoa ceren eſquez egon.* 10 *Sanctificationea.* 12 *Chriſt Iaincoaren eſcuinean.* 14 *Oblatione bakoitzbat.* 16 *Alliãçá.* 18 *Bekatuén barkamendua.* 22 *Chriſtgana ioaitea.* 23 *Sperançazco confeſſionea.* 24 *Charitatea.* 26 *Spiritu sainduaren contra den bekatua.* 30 *Mendequioa defendatzen.* 32 *Afflictioneac.* 36 *Patientiá.* 38 *Fedea.*

1 Cen Legueac ethorteco ciraden onén itzala çuelaric, ez gaucén imagina vicia, vrthe oroz ardura offrendatzen cituzten ſacrificio heçaz beréz, ethorten ciradenac iagoitic ecin ſanctifica citzaqueen.

2 Bercela ala etziratequeen guelditu offrendatu içatetic, ikuſſiric ecen ſacrificatzen çutenéc behin purificatu içanic, bekatutaco conſcientiaric batre guehiagoric etzuqueitela vkan?

3 Bada *ſacrificio* hetan bacén vrthe oroz bekatuen commemoratione arramberritubat.

4 Ecen impoſſible cen cecenén eta akerrén odolaz bekatuén kentzea.

Iſal. 40. 7. 5 Halacotz, munduan ſartzean, dio, * Sacrificioric ez offrẽdaric eztuc nahi vkan, baina gorputzbat appropiatu vkan drautac niri.

6 Halaber holocauſtac ez oblationea bekatuagatic etzaizquic placent içan:

7 Orduan erran vkan dut, Huná, ethorten nauc (liburuären hatſean ſcribatua da niçaz) eguin deçadan, o Iaincoá hire vorondatea:

8 Lehen erran çuenaren gainean. Sacrificioric ez offrendaric, ez holocauftic ez oblationeric bekatuagatic eztuc nahi vkan ez eztituc approbatu: (cein Leguearen arauez offrēdatzen baitirade) orduan erran vkan du, Huná, ethorten nauc eguin deçadan, o Iaincoa, hire vorondatea.
9 Kentzen du *beraz* lehena, guerocoa eçar deçançát.
10 Cein vorondatez fanctificatu içan baicara, Iefus Chriftē gorputzarē behingo oblationeaz.
11 Sacrificadore oroc bada affiftitzen çuen egun oroz adminiftratzen eta maiz facrificio berac offrendatzen cituela, ceinéc iagoitic bekatuac ecin ken baitzitzaqueizten:
12 Baina haur facrificio bakoitzbat bekatuacgatic offrendaturic, *eternalqui iarria da Iaincoaren efcuinean. *Lehen* 1. 13
13 Goitico denaren beguira dagoelaric, *haren etfayac haren oinén fcabella eçar diteno. *Pfal* 110. 2. 1.*cor*.15.25 *lehen* 1. 13.
14 Ecen oblatione bakoitz batez confecratu vkan ditu feculacotz fanctificatzen diradenac.
15 Eta teftificatzen draucu Spiritu fainduac berac-ere: ecen aitzinetic erran duenaz gueroz,
16 *Haur da egun hayén ondoan hequin eguinen dudan alliançá, dio Iaunac, Emanen ditut neure Legueac hayén bihotzetan, eta hayén adimenduetan hec ditut fcribaturen: *Hier*. 31.33 *rom*. 11.27. *lehen*. 8. 8.
17 Eta hayen bekatuéz eta iniquitatéz ez naiz guehiagoric orhoit içanen.
18 Bada gauça hauen barkamēdua den lekuan, ezta guehiago oblationeric bekatuagatic.

19 Ikuſſiric bada, anayeác, badugula libertate leku ſainduetan ſartzeco Ieſuſen odolaz,
20 Dedicatu draucun bide freſcoan eta vician gaindi, veláz, erran nahi baita, bere haraguiaz:
21 Eta *badugula* Sacrificadore handibat Iaincoaren etchearen carguä duenic:
22 Goacen eguiazco bihotzequin eta fedezco ſegurançarequin, conſcientia gaichtotaric bihotzac chahuturic:
23 Eta ikuciric gorputza vr chahuz, daducagun *gure* ſperançaren confeſſionea variatu gabe (ecen fidel *da* promettatu duena)
24 Eta gogoa demogun elkarri charitatera eta obra onetara incitatzeco:
25 Vtziten eztugularic gure congregationea, batzuc coſtuma dutē beçala, baina exhortatzen dugularic *elkar*: eta haur hambatenaz guehiago cembatenaz baitacuſſaçue hurbiltzē dela egun hura.

Lehen 6. 4.

26 *Ecen baldin iaquiara bekatu badaguigu eguiarē eçagutzea recebituz gueroztic, ezta guehiago ſacrificioric bekatuacgatic guelditzen:
27 Baina iudicioarē beguira egoite terriblebat, eta ſuaren furia aduerſarioac iretſiren dituē-bat.
28 Baldin cēbeitec menoſpreciatu balu Moyſeſen Leguea, *miſericordiaric batre gabe, biguen edo hiruren teſtimoniagetic hiltzen cen.

Deut. 17. 6
eta 19. 15.
mat. 18. 16
ioan 8. 17.
2. *cor.* 13. 1.

29 Cembatez vſte duçue tormenta borthitzagoa merecitu duqueela, Iaincoarē Semea oinén azpian eçarri vkan duqueenac, eta alliançaco odola, ceinez ſanctificatu baitzén, profanotan eſtimatu duqueenac: eta gratiazco Spirituari in-

iuria eguin drauqueonac?

30 Ecen badaçagugu errã duena, *Ene da mendecatzea, nic rendaturen dut, dio Iaunac. Eta berriz, Iaunac iugeaturen du bere populua.

*Deu. 32. 35. rom. 12. 19.

31 Gauça horriblea da Iaincō viciaren efenetara erortea.

32 Orhoit çaitezte aitzineco eguněz, ceinetan illuminatu içan cinetenaz gueroztic, afflictionezco combat handi fuffritu vkan baituçue:

33 Alde batetic gucién monftrançatan efcarnioz eta tribulationez eçarri içã çarete: eta bercé aldetic ftatu hartan erabilten ciradenenén lagun eguin içan çaretenean.

34 Ecen ene eftecaduretaco afflictionean-ere participãt eguin içan çarete, eta çuen onén galtzea bozcariorequin recebitu vkan duçue: cinaquitelaric ceuroc baithan onhaffun hobebat duçuela ceruëtan, eta permanent denic.

35 Eztecaçuela bada iraitz çuen confidançá, ceinec baitu recompenfa handia.

36 Ecen patientia behar duçue, Iaincoaren vorondatea eguin duqueçuenean promeffa recebi deçaçuençát.

37 Ecen oraino dembora appurto appurtobat, eta ethorteco dena ethorriren da, eta eztu beranthuren.

38 *Eta iuftoa fedez vicico da: baina baldin *cembeit* apparta badadi, eztu ene arimác hartan placeric hartzen.

*Abac. 2. 4. rom. 1. 17. gal. 3. 11.

39 Baina guezgara perditionetara appartatzẽ garenac, baina fedeari iarreiquiten guiaizquionac arimaren faluamẽdutan. Dd.iiii.

CAP. XI.

2 Fedearen excellentiá eta fructuac. 6 Fedea gabe ecin [illegible] *gogaraco. 16 Iaincoaren ciuitatea. Promeſſac Aitetaric ethorri.*

1 Ada, fedea da nehor ſperançatan den gaucén fundamenta, eta ikuſten eztiraden gauçác eracuſten dituena.

2 Ecen harçaz aitzinecoec teſtimoniage vkan duté.

Gene. 1. 1. *Ioan* 1. 10.

3 *Fedez aditzen dugu Iaincoarẽ hitzaz mundua eguin içan dela: gauça inuiſiblén demõſtratione eguin ledinçát.

Gene. 4. 4. *Matth.* 23. 35.

4 *Abelec fedez Cainec baino ſacrificio excellentagoa Iaincoari offrẽdatu vkan drauca: * cein *fedez* teſtimoniage obtenitu vkan baitu iuſto cela, ceren Iaincoac haren donoéz teſtificatzen baitzuen: eta oraino *fede* harçaz hil delaric minço da.

Gene. 5. 24. *eccl.* 44. 16. *eta* 49. 16.

5 *Fedez Henoch eraman içan da, herioa ikus ezleçançát: eta ezta eriden içan, ceren eraman baitzuen Iaincoac: ecen eraman cedin baino lehen, teſtimoniage vkan ceçan Iaincoaren gogaraco içan cela:

6 Bada impoſſible da fede gabe *haren* gogaraco içatea: ecen Iaincoagana ethorten denac, behar da ſinhets deçan ecen *Iaincoa* badela, eta hura bilhatzen dutenén recompenſaçale dela.

Gene. 6. 13. *eccl.* 44. 17.

7 *Fedez Noéc, diuinoqui auertitu içanic oraino ikuſtẽ etziraden gaucéz, beldurturic, appre-

ſta ceçan arká bere familiaren ſaluatzeco: ceba arkaz condemna baitzeçan mundua: eta eguin cedin fedearen arauez den iuſtitiaren heredero.

8 *Fedez Abrahamec deithu cenean obedi ceçan *Iaincoa*, heretagetan hartu behar çuen lekura ioan ledinçát, eta parti cedin norat ioaiten cen etzaquialaric.

Gen. 12. 4.

9 Fedez egon cedin promettatu içan çayon lurrean bercerenean beçala, tabernacletã egoiten cela Iſaac-equin eta Iacob-equin promesaren herederoquidequin.

10 Ecen ciuitate fundament-dunaren beguira cegoen, ceinen eguilea eta fundaçalea baita Iaincoa.

11 Fedez * Sarac-ere haciaren concebitzeco indarra recebi ceçan, eta adinetic lekora erdi cedin, ceren eſtima baitzeçan hari promes eguin ceraucana fidel cela.

Gen. 17. 19
& 21. 2

12 Eta halacotz batetaric (etare ia hilaganic) ſorthu içan da *gende handi* ceruco içarrac beçala, eta itſas coſtaco conta ecin daiten ſablea beçala.

13 Fedean hauc gucioc hil içan dirade promeſſac recebitu gabe: baina vrrundanic hec ikuſſiric eta ſinhetſiric eta ſalutaturic, eta aithorturic ecen arrotz eta eſtrangér ciradela lurrean.

14 Ecen gauça hauc erraiten dituztenec, claroqui eracuſten dute ecen *bere* herriaren ondoan dabiltzala.

15 Eta ſegur, baldin harçaz orhoit içan balirade ceinetaric ilki içan baitziraden, itzultzeco

dembora baçuten:

16 Baina orain hobeagobat desiratzen duté, erran nahi baita celestiala: hunegatic Iaincoari berari-ere etzayó laido hayén Iainco deitzera, ecen preparatu cerauen ciuitatebat.

Gen. 22. 10
eccl. 44. 20.

17 * Fedez offrenda ceçan Abrahamec Isaac, enseyatu içan cenean, eta seme bakoitza offrẽda ceçan, promessac recebitu vkan cituenac:

Gen. 21. 12
rom. 9. 7.

18 (Ceini erran içan baitzayón, * Isaactan deithuren çaic hacia)

19 Estimaturic ecen Iaincoac hiletaric-ere resuscita ahal leçaquela: nondic are hura cõformitatez recruba baitzeçan.

Gen. 27. 27
39.

20 Fedez, * ethorteco ciraden gaucéz benedica citzan Isaac-ec Iacob eta Esau.

Gen. 48. 13

21 Fedez, * Iacob-ec hiltzean Iosephen semetaric batbedera benedica ceçan: * eta adora ceçan *bere* makila buru gainean bermaturic.

Gen. 47. 30

Gen. 50. 24

22 Fedez, * Iosephec hiltzeã eguin ceçan mentione Israeleco haourrén ilkiteaz: eta bere heçurréz manamendu eman ceçan.

Exod 1. 2.
act. 7. 21.

23 Fedez, * Moyses forthu içan cenean, gorde içan cen bere ahaidéz hirur hilebethez, ceren haour ederra baitzacussaten, eta ezpaitziraden beldur * Regueren ordenançaren.

Exod. 1. 16.

Exod. 2. 11.

24 Fedez, * Moysesec ia hãdituric refusa ceçan Pharaoren alabaren seme deithu içatera:

25 Hautatzenago çucla Iaincoaren populuarequin affligitu içatera, ecen ez dembora guti batetacotz bekatuzco atseguinén vkaitera:

26 Abrastassun handiago estimaturic Chri-

ſten iniuriá, ecen ez Egypten ciraden theſaurac, ecen recompenſara beha cegoen.

27 Fedez vtzi ceçan Egypte, Regueren hiraren beldurric gabe: ecen inuiſible dena ikuſten balu beçala, fermu eduqui ceçan.

28 Fedez * eguin citzan Bazcoa eta odol iſſurtzea: lehen forthuac deſeguiten cituenac, hec hunqui ezlitzançát.

29 Fedez iragan ceçaten itſas gorria leyhorrez beçala: cein gauça enſeyaturic, Egyptianoac hundatu içan baitziraden.

30 Fedez * Ierichoco murruac eror citecẽ, çazpi egunez inguratuac egonic.

31 Fedez, * Rahab paillardá etzedin gal incredulequin batean, * eſpiác baquerequin *oſtatuz* recebitu vkan cituenean.

32 Eta cer erranen dut guehiago? ecen dembora faltaturen çait, contatu nahi badut * Gedeonez, eta * Barac-ez, eta * Samſonez, eta * Iephthez, eta * Dauid-ez, eta Samuelez, eta Prophetez:

33 Ceinéc fedez combatitu vkan baitituzte reſumác, *fedez* eguin vkan duté iuſtitia obtenitu vkan dituzte promeſſac, bocatu lehoinén ahoac,

34 Iraungui ſuaren indarra, itzuri içan çaizte ezpata ahoey, ſendo eguin içan dirade erietaric, borthitz eguin içan dirade guerlán, eſtrangerén campoac iheſſitan irion dituzté,

35 Emaztéc recebitu vkan dituzte reſurrectionez bere hilac: eta batzu hedatu içã dirade, de-

Exo. 12. 21.
Exo. 14. 22.
Ios. 6. 20.
Ios. 6. 23.
Ios. 2. 1.
Iug. 6. 11.
Iug. 4. 6.
Iug. 13. 24.
Iug. 11. 1. *eta* 12. 7.
1. *Sam.* 16. 14.

liuratu içatera conturic eguiten etzutelaric resurrectione hobebat obteni leçatençát.

36 Eta berceac phorogatu içan dirade escarnioz eta vkaldiz, bayeta guehiago estecaduraz eta presoindeguiz:

37 Lapidatu içan dirade, segatu içan dirade, tẽtatu içan dirade, ezpata herioz hil içan dirade: hara huna ebili içã dirade ardi eta ahunz larruz veztituric, abandõnaturic, affligituric, tormentaturic.

38 *Eta* ezpaitzén mundua hayén digne: desertuetan errebelatuac çabiltzala eta mendietan eta lecetan eta lur çulhoetan.

39 Eta hauc guciéc fedez testimoniage obtenituric, eztuté recebitu vkan promessa:

40 Iaincoac cerbait hoberic guretaco probedituric, gu gabe perfectionetara ethor ezlitecençát.

CAP. XII.

1 Afflictione suffritzera exhortatzen. 2 *Christ fedearen capitaina.* 9 *Spirituén Aita.* 14 *Baquea.* 22. *Iaincoaren ciuitatea.* 24 *Iesus ararteco.* 28 *Reuerentia eta beldurra.*

Rom. 6. 4. *colos.* 3. 8. *eph.* 4. 22. 1. *pier.* 2. 1.

1 * V-ere bada, hain testimoniozco hodey handiac inguratzẽ gaituenaz gueroz, carga gucia, eta gu errachqui trabatzen gaituen bekatua egotziric, constantqui garreitzan proposatu içan çaicun lasterrari:

2 Beha gaudelaric fedearen capitainagana eta

compliçaleagana, Iesusgana: ceinec escutan cuē bozcarioaren orde suffritu vkan baitu crutzea, ahalquea menospreciaturic, eta Iaincoarē thronoaren escuinean iarri içan da.

3 Considera eçaçue bada diligentqui nor den halaco contradictionea bere buruaren contra bekatoretaric suffritu vkan duena, *çuen* gogoetan faltaturic akit etzaiteztençat.

4 Oraino eztuçue odolerano resistitu vkan, bekatuaren contra combatitzen çaretela:

5 Eta ahāci çaiçue exhortationea, ceinec çuey haourrey beçala erraiten baitrauçue, * Ene haourrá, eztecála menosprecia Iaunaren gaztiguä, eta eztaquiála gogoa falta harçaz corregitzen aicenean.

Pro. 3. 11. apoc. 3. 19

6 Ecen maite duena Iaunac gaztigatzen dic, eta recebitzen duen haour gucia cehatzen dic.

7 Baldin gaztigamenduric suffritzen baduçue, Iaincoa *bere* haourrey anço presentatzen çaiçue: ecen cein da haourra aitác gaztigatzen eztuena?

8 Bada baldin gaztigamendu gabe baçarete, ceinetan participant baitirade guciac, beraz bastard çarete eta ez seme.

9 Eta gure gorputzén aitác gaztigari vkan ditugu, eta reuerētiatan eduqui ditugu: ezgaitzaitza spirituén Aitari vnguiz suietago içanen, eta vicico baicara?

10 Ecen hec egun gutitacotz, berey irudi çayē beçala, gaztigatzen guentuztén: baina hunec gure probetchutan, haren saindutassunean par-

ticipant garençát.

11 Bada gaztigu guciac ordu berean eztirudi bozcariotaco dela, aitzitic triſtitiataco: baina guero iuſtitiazco fructu baquezcoa rendatzen draue harçaz exercitatu dirateney.

12 Goititzaçue bada *çuen* eſcu lachoac, eta *çuen* belhaun iunctura partituac chuchent itzaçue:

13 Eta bideſca chuchenac eguin ietzeçue çuen oiney: maingu *den* gauçá bidetic aldara eztadinçát, bainaitzitic ſendo dadin.

Ro. 12. 18. 14 * Baqueari çarreitzate guciequin, eta ſaindutaſſunari, cein gabe nehorc ezpaitu Iauna ikuſſiren.

15 Gogoatzen duçuelaric nehor aldara eztadin Iaincoaren gratiatic: cembeit erro karmin goiti ialguiten denec trubla etzaitzatençát: eta anhitz harçaz ſatſu eztitecençát.

Gen. 25. 33 16 Eztén nehor paillard edo profano, * Eſau beçala, ceinec vianda batetan ſal baitzeçan bere lehen ſortzezco primeçá.

Gen. 27. 38 17*Ecē badaquiçue are guero heretatzeco benedictionea deſiratzē çuelaric, refuſatu içã dela: ecen etzeçã eridē penitentiataco lekuric, nigar vrirequin *benedictionearen* eſcatu içã bacen-ere.

*Exo.*19.16. *eta* 20. 21. 18 Ecen etzarete ethorri * eſcuz hunqui ahal daitequeen mēdi batetara, ez erratzen den ſura, ez haice buhūbara, ez lãhora eta tempeſtatera,

19 Eta trompetta ſoinura eta hitzén vozera, *Exod.* 20. 19. cein ençun vkan çutenéc, * requeri baitzeçaten guehiagoric ezlaquién dreça hitza.

20 (Ecen manatzen cena ecin ſuffri ceçaque-

ten, cein baitzen, * Baldin abre batec-ere mendia hunqui badeça, lapidaturen da edo gueciaz iraganen da. *Exo. 19. 12*

21 Eta Moyſeſec (hambat cen terrible eracuſten cena) erran ceçan, Icitu naiz eta ikaratu)

22 Baina ethorri içan çarete Siongo mẽdira, eta Iainco viciarẽ ciuitatera, Ieruſalẽ celeſtialera, eta Aingueruén anhitz millataco compainiara,

23 Eta ceruëtan ſcribatuac diraden lehen ſorthuén congregationera, eta gucién iuge den Iaincoagana, eta iuſto ſanctificatuẽ ſpirituetara:

24 Eta Ieſuſgana alliança berrico Arartecoagana, * eta Abelenac baino gauça hobeac erraiten dituen odol iſſurira. *Gen. 4. 10.*

25 Beguirauçue refuſa ezteçaçuen minço dena: ecen baldin itzuri içan ezpadirade Iaincoarẽ icenean minço cena menoſpreciatzen çutenac lurrean, gu anhitzez guehiago puniturẽ gara, baldin cerutic minço denaganic erauz bagaitez.

26 Ceinen vozac orduan higui baitzeçan lurra: baina orain denuntiatu vkan du, dioela, * Oraino behin nic higuituren dut ez ſolament lurra, baina ceruä-ere. *Agg. 2. 7.*

27 Eta *hitz* hunec Oraino behin, declaratzẽ du fermu eztiradẽ gaucẽ, hala nola eſcuz eguin diradenẽ deſeguitea: fermu diradenac daudecẽçat.

28 Hunegatic higui ecin daitequeẽ reſumá hartzẽ dugularic, daducagũ gratiá, ceinez hala cerbitza baiteçaquegu Iaincoa non harẽ gogaraco baiquirate, reuerentiarequin eta beldurrequin.

29 Ecẽ * gure Iaincoa ſu cõſumitzen duẽ-bat da. *Deut. 4. 24*

CAP. XIII.

1 Charitatea, Hofpitalitatea. 4 Ezconçá. 5 Auaritia gaberico conditioneac. 8 Chrift eternál. 9 Doctrina eftrangerac. 13 Chriftẽ ignominia. 15 Iain-[illegible] facrificioac. 18 Orationea. 20 Chrift paftór.

Rom. 12. 10.

1 * Haritate fraternala egon bedi.

Rom. 12. 13
1. pier. 4. 9.
Gen. 18. 3.
eta 19. 3.

2 * Hofpitalitatea eztaquiçuela ahanz: * ecen harçaz batzuc etzaquitelaric oftatuz recebitu vkan dituzte Ainguerüäc.

3 Çaretén orhoit prefoneréz, hequin prefoner bacinete beçala: affligitzen diradenez, ceuroc-ere gorputzez *affligitzen* bacinete beçala.

4 Honorable *da* gucién artean ezconçá, eta ohe macula gabea: baina paillartac eta adulteroac iugeaturen ditu Iaincoac.

5 *Çuen* conditioneac bire auaritia gabe, *çareten* content prefentecoéz: ecen erran vkan du berac, * Ezaut vtziren, eta ezaut abandonnaturen.

Iof. 1. 5. 9.

6 Hala non feguranҫarequin erran ahal baiteçaquegu, * Iauna ene aiutaçale, eznaiz beldur içanen guiçonac ahal daididan gauçaren.

Pfal. 118. 6

7 Çareten orhoit çuen guidaçaléz, Iaincoaren hitza declaratu vkan drauçuenéz, ceinén fedea imitatzen baituçue, confideratzen duçuelaric ceric içan den hayén conuerfationearen fina.

8 Iefus Chrift atzo *içan dena* eta egun, hura bera *da* eternalqui-ere.

9 Doctrina diuerfez eta eftrangerez etzaitez-

tela

tela hara huna erabil: ecen on da bihotza gratiaz confirma dadin, ez viandéz, *ceinétan* ezpaitute probetchuric vkan applicatu içan diradenéc.

10 Badugu aldarebat ceinetaric iateco çucenic ezpaitute Tabernaclea cerbitzatzen dutenéc.

11 * Ecen abrén gorputzac, ceinén odola ekarten baita bekatuagatic fanctuariora Sacrificadore fubiranoaz, erratzen dirade tendetaric lekora.

Leu. 14. 11 eta 6. 30 eta 16. 27.

12 Halacotz Iefufec-ere, fanctifica leçançát populua bere-odolaz, fuffritu vkan du portaleaz campotic.

13 Ilki gaitecen bada harengana tendetaric lekora haren ignominiá ekarten dugula.

14 * Ecen eztugu hemen ciuitate permanentic: baina ethorteco denaren ondoan gabiltza.

Mich. 2. 10

15 Harçaz bada offrenda dieçogun ardura Iaincoari, laudoriozco facrificio, erran nahi baita, * haren icena confeffatzen duten ezpainén fructua.

Ose. 14. 3

16 Bada beneficentia eta communicationea eztaquizquiçuela ahanz: ecē halaco facrificioéz placer hartzen du Iaincoac.

17 Obeditzaçue çuen guidaçaleac, eta fufmetti çaquiztéz ecen hec veillatzen duté çuen arimacgatic, contu rendatu behar dutenec beçala: eguiten dutena alegueraqui eguin deçatençat, eta ez gogoz garaitic: ecen hura ezliçateque çuen probetchutan.

18 Othoitz eguiçue guregatic: ecen affegura-

tzen gara confcientia ona dugula, defiratzẽ dugularic gauça gucietan honeftqui conuerfatzera.

19 Eta hambatez guehiago othoitz eguiten drauçuet haur daguiçuen, farriago reftitui naquiçuençát.

20 Iainco baquezcoac bada (ceinec hiletaric itzul eraci baitu ardién Artzain handia alliança eternalezco odolaz, Iefus Chrift gure Iauna)

21 Confirma çaitzatela obra on orotan, bere vorondatearen eguitera, eguiten duelaric çuetan haren aitzinean placent datenic, Iefus Chriftez, ceini gloria fecula feculacotz. Amen.

22 Halaber othoitz eguiten drauçuet, anayeác, fuffri eçaçue exhortationetaco hitza: ecen hitz gutitan fcribatu drauçuet.

23 Iaquiçue *gure* anaye Timotheo largatu içan dela, ceinequin (baldin farri badator) ikuffiren baitzaituztet.

24 Salutaitzaçue çuen guidaçale guciac, eta faindu guciac. Salutatzen çaituztéz Italiacoec.

25 Gratia *dela* çuequin gucioquin. Amen.

Hebraicoetara fcribatu içan da Italiaric Timotheorequin.

S. IACQVES APOSTOLVAREN EPISTOLA CATHOLICOA.

CAP. I.

2 *Tentationea.* 3 *Patientia.* 5 *[illegible]* 8 *G[illegible]doblea.* 12 *Vicitzeco coroá.* 14 *Guthiciá.* 18 *Hitzaz engendratu içan gara.* 20 *[illegible]* 22 *Leguearen ençuleac.* 26 *Mihiaren bridatzea.* 27 *Religione eguiazcoa.*

1 IACQVES Iaincoaren eta Iesus Christ Iaunaren cerbitzariac, hamabi leinu barreyatuey, salutatione.

2 Ene anayeác, bozcario perfectotan educaçue tentatione diuersetara eror çaiteztenean:

3 *Daquiçuelaric ecen çuen fedearen phorogançác patientia engendratzen duela. (Rom. 5. 3.)

4 Baina patientiác obra perfectoa biu, perfect eta integro çaretēçat, deusen falta etzaretelaric.

5 Eta baldin çuetaric cembeitec sapientia faltaric badu, esca bequió Iaincoari, ceinec emaiten baitraue guciey benignoqui, eta ez reprotchatzen: eta emanen çayó.

6 *Baina federequin esca bedi, batre dudatzen eztuela: ecen dudatzen duena, haiceaz erabilten eta tormentatzen den itsas bagaren pare da. (Mat. 7. 7. marc. 11. 24. luc. 11. 9. ioan. 14. 13 eta 16. 23.)

7 Ezteçala bada estima guiçon harc deus Iaunaganic recebituren duela:

8 Guiçon gogo doblatacoa, inconſtant da bere bide gucietan.

9 Gloria bedi bada anaye conditione bachotacoa bere gorataſſunean:

10 Baina abrats dena, *gloria bedi* bere bachotaſſunean:* ecen belhar lilia beçala iraganen da.

Eſa. 40. 6. *eccl.* 14. 18. 1. *pier.* 1.24

11 Ecen *nola* iguzquia beroarequin goratu eta, erre baita belharra, eta haren lilia erori, eta haren irudi ederra galdu: hala abratſa-ere bere bide gucietan chimalduren da.

Iob. 5. 17.

12 *Dahatſu *da* tentatione ſuffritzen duē guiçona: ecen phorogatu datenean recebiturē duque, Iaunac hura maite duteney promettatu drauen vicitzeco coroá.

13 Nehorc, tentatzen denean, ezterrala Iaincoaz tentatzen dela: ecen Iaincoa ecin tēta daite gaizquiz, eta nehor eztu tentatzen.

14 Baina batbedera tentatzen da bere guthicia propriaz tiratzen eta bazcatzen denean.

15 Guero guthiciá, concebitu duenean, ertzen da bekatuz: eta bekatuac acabatu denean, herio engendratzen du.

16 Etzaiteztela abuſa, ene anaye maiteác.

17 Donatione on oro, eta dohain perfect oro garaitic da arguién Aitaganic iauſten dela, cein baithan ezpaita cambiamenduric, ez aldizcazco itzalic.

18 *Harc* bere vorondatez engendratu vkan gaitu eguiazco hitzaz, haren creaturetaco primitiác beçala guinençát.

Pro. 17. 27.

19 Halacotz, ene anaye maiteác, *biz guiçon

gucia ençutera lehiati, berantcor minçatzera. eta berantcor afferretzera.

20 Ecen guiçonaren afferreac Iaincoaren iuftitiá eztu complitzen.

21 Halacotz, iraitziric cithalqueria gucia eta malitiazco fuperfluitatea, emetaffunequin recebi eçaçue, *çuetan* landatu hitza, ceinec falua ahal baititzaque çuen arimác.

22 *Eta çareten hitzaren eguile eta ez folament ençule, ceuron buruäc enganatzen dituçuela.

Mat. 7. 22. rom. 2. 13.

23 Ecen baldin norbeit hitzaren ençule bada eta ez eguile, hura mirailean bere beguitharte naturala confideratzen duen guiçonaren pare da.

24 Ecen confideratu vkan du bere buruä, eta ioan içan da, eta bertan ahãce çayó nolaco cen.

25 Baina miratu datena Legue perfectoan, *cein baita* libertatezcoa, eta hartan perfeueratu duqueena, ceren ezpaitate ençule ahanzcor içan. baina obraren eguile: hura dohatfu içanen da bere eguinean.

26 Baldin cembeitec vfte badu religiofo dela çuen artean, bridatzen eztuelaric bere mihia. baina bere bihotza enganatzen duelaric, halacoaren religionea vano da.

27 Religione pura eta macula gabea Iainco eta Aita baithan, haur da, çurtzén eta *emazte* alhargunén vifitatzea bere tribulationetan: eta macula gabe bere buruären beguiratzea mundu hunetaric.

CAP. II.

2. 9 *Acceptione perſonéz eguitea.* 8 *Leguearen complitzea.* 13 *Miſericordia gaberico condemnationea.* 14 *Fedea obrác gabe ez deus.* 17, 20 26. *Hila.*

1 Ne anayeác, eztuçuela Ieſus Chriſt gure Iaun gloriazcoaren fedea, * perſonén acceptionerequin.

Leui. 19. 15 *deut.* 1. 17. *eta*, 16. 19. *pro* 24. 23. *eccl.* 42. 1.

2 Ecen baldin ſar badadi çuen congregationera guiçon-bat vrrhezco erhaztun-bat duela, preciosqui veztituric: eta ſar dadin halaber edocein paubre charqui veztituric,

3 Eta ikartze duçuen precioſqui veztitua denagana, eta erran dieçoçuen hari, Hi iar adi hemen honeſtqui: eta paubreari derroçuen, Hi ago çutic han, edo iar adi hemen ene ſcabella azpian:

4 Eztuçue differentia eguin vkan ceuroc baithan, eta eguin içan baitzarete penſamendu gaichtoezco iuge?

5 Ençuçue, ene anaye maiteác, eztitu Iaincoac elegitu mundu hunetaco paubreac fedez abrats *içateco*, eta hura maite duteney promettatu drauen reſumaco heredero?

6 Baina çuec deſohoratu vkan duçue paubrea. Ala abratſec etzaituztez tyrannizatzen, eta etzaituztez gortetara erekarten?

7 Eztute hec blaſphematzen çuen gainean inuocatu içan den Icen ona?

8 Badaric-ere baldin Legue reala complitzen baduçue Scripturaren araura, *cein baita*, * On eritziren draucac eure hurcoari eure buruari beçala, vngui eguiten duçue:

leuit. 9. 19 mat. 22. 39 marc. 12. 31. rom. 13. 9. gal. 5 14.

9 Baina baldin perſonén acceptioneric baduçue, bekatu eguiten duçue, eta reprehenditzen çarete Legueaz tranſgrediçale beçala.

10 Ecen norc-ere Legue gucia beguiraturen baitu, eta *punctu* batetan faltaturen, gucietan hoguendun da.

11 Ecen erran duenac, Eztuc adulteraturen, erran du halaber, Eztuc hilen. Bada baldin adulteratzen ezpaduc, baina hiltzen bay, Leguearen tranſgrediçale eguin aiz.

12 Hala minça çaitezte eta hala eguiçue nola libertatezco Legueaz iugeatu behar diradenéc.

13 Ecen condemnatione miſericordia gabe eguinen çayó miſericordia eguin eztuqueenari: eta gloriatzen da miſericordia condemnationearen contra.

14 Ene anayeác, cer probetchu, baldin norbeitec badarra fede baduela, eta obrác eztituén? ala fede harc hura ſalua ahal deçaque?

15 Eta baldin anayea edo arrebá * billuciac badirade, eta peitu eguneco vitançaren:

Luc. 3. 1. 1. ioan. 3. 17.

16 Eta çuetaric cembeitec hay erran diecén. Çoazte baquerequin, bero çaitezte eta aſſe çaitezte: eta eztinguzteçuen gorputzaren neceſſario diraden gauçác, cer probetchu duqueite?

17 Hala fedea-ere, baldin obrác ezpaditu, hila

da bere berez.

18 Baina are erranén du edoceinec, Hic fedea duc, eta nic obrác citiat, eracuts ieçadac eure fedea eure obrác gabe, eta nic eracutfiren drauat hiri neure obretaric neure fedea.

19 Hic finheften duc ecen Iaincobat dela: vngui eguiten duc: deabruec-ere finheften dié, eta ikara diabiltzac.

20 Baina nahi duc iaquin, o guiçon vanoá, ecen fedea obrác gabe hila dela?

Gen 21.10

21 Gure aita Abraham ezta obretaric iuftificatu içan, *Ifaac bere femea aldare gainean offrendatu çuenean?

22 Badacuffac nola fedeac obratzẽ çuen haren obretan, eta obretaric fedea acabatu içan dela?

Gen. 15.16. rom. 4. 3. gal. 3. 6.

23 Eta complitu içan dela Scripturá dioela, *Sinhetfi vkan du Abrahamec Iaincoa, eta imputatu içan çayó iuftitiatara, eta Iaincoaren adifquide deithu içan da.

24 Badacuffaçue bada ecen obretaric iuftificatzen dela guiçona, eta ez fedetic folament?

Iofue, 2. 1.

25 Halaber *Rahab paillarda-ere ala ezta obretaric iuftificatu içan, recebitu cituenean mandatariac, eta berce bidez idoqui cituenean?

26 Ecen nola gorputza fpiritu gabe hila baita, hala fedea-ere obrác gabe hila da.

CAP. III.

3 *Mihiaren defcriptionea.* 13 *Conuerfatione ona.* 14 *Inuidia eta tharritamendua.* 15 *Lurreco fapientiá eta garaicoa.* 18 *Iuftitiazco fructua.*

1 ENe anayeác, etzaretela magiftru anhitz: daquigularic ecen condemnatione hãdiagoa recebituren dugula.

2 Ecen anhitz gauçatan huts eguiten dugu guciéc *Baldin cembeitec hitzean huts eguiten ezpadu, hura guiçon perfectoa da, eta bridatan eduqui ahal deçaque gorputz gucia-ere.

Eccl. 14. 1. & 19. 16. & 25. 11.

3 Huná, çamariey bridác ahoetara emaiten drauztegu obedi gaitzatençát, eta hayén gorputz gucia hara huna drabilagu:

4 Huná, barcác-ere, hain handi diradelaric, eta haice borthitzéz erabilten diradelaric, hara huna erabilten dirade gobernail chipito batez, norat-ere gobernaçaleare̅ placerac nahi baituque.

5 Hala mihia-ere membro tipitobat da, eta gauça handiz vantatzen da: huná, fu chipito batec cein egurtze handia irachequiten duen.

6 Mihia-ere fubat *da*, eta iniquitatezco mundubat: hala *diot* mihia eçarria dela gure me̅broén artean, ceinec maculatzen baitu gorputz gucia, eta irachequiten gure naturaren curfua, eta irachequia da gehennáz.

7 Ecen beftién, eta chorién, eta fuguén, eta itfaffoco arrainén natura gucia hetzen da, eta heci içan da natura humanoaz:

8 Baina mihia eceinere guiçonec ecin hez deçaque: ceba ecin daite̅ gaitzbat *da* poçoin mortalez bethea.

9 Harçaz benedicatzen dugu *gure* Iainco eta

Aita: eta harçaz maradicatzen ditugu Iaincoaren irudira eguinico guiçonac.

10 Aho ber-batetaric ilkiten da benedictione eta maledictione: Ezta behar, ene anayeác, hauc hunela eguin ditecen.

11 Ala ithurri batec çulho beretic emaiten du dulcea eta mina?

12 Ala ficotze batec oliuaric ekar ahal deçaque, edo aihenac ficoric? hala ecin ekar deçaque ithurribatec-ere vr gaci eta gueça.

13 Nor *da* çuhur eta iaquinſu çuen artean? eracuts bitza conuerſatione onez bere obrác, çuhurtziazco emetaſſunequin.

14 Eta baldin inuidia ſaminic baduçue, eta tharritamenduric çuen bihotzetan, etzaiteztela gloria, eta gueçurric ezterraçuela eguiarẽ cõtra.

15 *Ecen* çuhurtzia haur ezta garaitic iauſten dena, baina *da* lurrecoa, ſenſuala eta deabruezcoa.

16 Ecen non *baita* inuidiaric eta tharritamenduric, han nahaſtecamendu eta obra gaichto gucia.

17 Baina garaitico çuhurtziá, lehenic da pur, guero baquezco, moderatu, maneioſo, miſericordiaz eta fructu onez bethea, diſtinctioneric gabea, hypocriſia gabea.

18 Eta iuſtitiazco fructua baquerequin ereiten çaye baquezcoéy.

CAP. IIII.

1 *Guerlác.* 2 *Guthi[illegible].* 4 *[illegible]* *funa.* 6 *Iaincoac [illegible].* 10 *Humilitatea.* 11 *[illegible].* 12 *[illegible].* 16 *Vantatzea [illegible].*

1 Ondic guerlác eta guduac çuen artean? eza hemēdic, *diot*, çuen voluptate çuen mēbroetan guerla eguiten dutenetaric?

2 Defiratzen duçue eta eztuçue vkaiten, inuidiofo çarete eta bekaitz, eta ecin ardiets deçaqueçue: combatitzen çarete eta guerla eguiten duçue, baina eztuçue *defiratzen duçuena*, ceren ezpaitzarete efcatzen.

3 Efcatzen çarete eta eztuçue recebitzen: ceren gaizqui efcatzon baitzarete, çuen voluptatetan defpenda deçaçuençát.

4 Adulteroác eta adulterác, eztaquiçue ecen munduaren adifquidetaffuna, Iaincoaren etfaytaffun dela? nor-ere bada nahi içanē baita munduarequin adifquide, Iaincoaren etfay iartenda.

5 Ala vfte duçue ecen Scripturác alferretan erraiten duela, Inuidiatara aurthiten du çuetan habitatzen den fpirituac?

6 Aitzitic du gratia handiagoa emaiten, halacotz dio, *Iaincoac vrgulutfuey refiftitzē draue, eta humiley gratia emaiten.

Prou. 3. 34
1. per. 5. 5.

7 *Çareten bada fuiet Iaincoaren, refifti ieçoçue deabruari, eta ihes eguinen du çuetaric.

Ephes. 4. 27

8 Hurbil çaquitzate Iaincoari, eta hurbilduren çaiçue: garbitzaçue efcuac, o bekatoreác, eta purificaitzaçue bihotzac, o gogo doblatacoác.
9 Affligi çaitezte eta eguiçue lamentatione eta nigar: çuen irria nigarretara conuerti bedi, eta *çuen* alegrançá triftitiatara.

1. *Pier.* 5. 6

10 *Humilia çaitezte Iaunaren aitzinean, eta goraturen çaituzté.
11 Elkarren cõtra etzaiteztela gaizqui minça, anayeác: anayearen contra minço denac, eta bere anayea condemnatzen duenac, Leguearen contra gaizqui erraiten du, eta Leguea condemnatzen du: eta baldin Leguea cõdemnatzen baduc, ezaiz Leguearen eguile, baina iuge.

Rom. 14. 4.

12 Legue eçarlea bat da falua eta gal ahal deçaquena: *hi nor aiz bercea iugeatzen duana?
13 Eya orain erraiten duçuenác, Egun edo bihar ioanen gara hiri batetara, eta egonen gara han vrthebat, eta merkatalgoa eguinen dugu, eta irabaciren dugu:
14 Eztaquiçuelaric biharamunean cer *içanen den:* ecen cer da çuen vicia? ecen appur batetacotz aguertzen eta guero defeguiten den vaporebat da.

Act. 18. 21
1. *cor.* 4. 19.

15 Erran behar cindutenaren lekuan, *Baldin Iaunac nahi badu, eta vici bagara, eguinen dugu haur edo hura.
16 Baina orain gloriatzen çarete çuen vanterietan: horlaco gloriatze gucia gaichto da.
17 Bada vngui eguiten daquianac eta ez eguiten, bekatu eguiten du.

CAP. V.

1 *Abratsác adiuertitzen* [illegible]. 7 *Patien-tia.* 10 *Exemplu Prophetén* [illegible]. 12 [illegible] *ratzeco.* 13 *Orationea.* 14 [illegible]. 16 [illegible] *reconciliationea.*

1 EYa orain abratsác, nigar egui-çue, vrhubi eguiten duçuela çuen miseria heldurẽ çaizqui-çuenacgatic.

2 Çuen abrastassunac vsteldu dirade, çuẽ abillamẽduac cerrenez betheac dirade.

3 Çuen vrrhea eta *çuen* cilharra herdoildu da, eta hayén herdoildurác testificaturen du çuen contra, eta *harc* ditu ianen çuen haraguiac suac beçala: thesaurizatu duçue azquen egunetaco.

4 Huná, çuen landác errequeitatu dituzten lan-guilén alocairu çueçaz defraudatu içan dena, oihuz dago, eta errequeitaçalén oihuac arma-dén Iaunaren beharrietan sarthu dirade.

5 Deliciotan vici içan çarete lurraren gainean, eta çuen atseguinac hartu vkã dituçue, *eta* çuen bihotzac ressasiatu vkan dituçue sacrificiotaco egunean beçala.

6 Condemnatu *eta* hil vkan duçue iustoa: eta eztrauçue resistitzen.

7 Çareten bada patient, anayeác, Iaunaren ad-uenimendurano. Huná, laboraria lurreco fructu preciosoaren beguira egoiten da, patientqui ha-ren beguira dagoela goiceco eta arratseco vria recebi deçaqueno.

8 Çareten patient çuec-ere *eta* confirmaitza-

çue çuen bihotzac: ecen Iaunaren aduenimendua hurbil da.

9 Etzaiteztela arrangura elkarren contra, anayeác, condemna etzaiteztençát: huná, iugea borthaitzinean dago.

10 Ene anayeác, har-itzaçue afflictionetaco eta patientiataco exemplutan Prophetác, cein minçatu baitirade Iaunaren icenean.

11 Huná, dohatſu eduquiten ditugu *afflictione* ſuffritzen dutenac: Iob-en patientiá ençun vkan duçue, eta Iaunaren fina ikuſſi duçue, nola guciz miſericordioſo den Iauna eta gogabera.

Matt. 5. 34 21 *Bada gauça ororen aitzinetic, ene anayeác, iura ezteçaçuela ez ceruäz, ez lurraz, ez edocein berce iuramenduz: baina biz çuen baya, Bay: eta çuen eza, Ez: condemnationetara eror etzaiteztençát.

13 Affligitzen da cembeit çuen artean? othoitz begui: bihotz alegueurataco da cembeit? canta beça.

14 Eri da cembeit çuen artean? erekar bitza Eliçaco ancianoac, eta othoitz beguité harengatic, * vnctatzen dutela hura olioz Iaunaren icenean. *Marc 6. 13*

15 Eta fedezco orationeac ſaluaturen du eria, eta eraiquiren du hura Iaunac: eta baldin bekaturic eguin badu barkaturen çaizquió.

16 Confeſſa ietzoçue batac berceari çuen faltác, eta othoitz eguiçue batac berceagatic, ſenda çaiteztençát: *ecen* anhitz balio du iuſtoaren efficaciorequin *den* orationeac.

17 *Elias cen gu bay paffionén fuiectionetaco guiçona, eta othoiztez othoitz eguin ceçan, ezlaguian vriric, eta etzeçan eguin vriric lurraren gainean hirur vrthez eta fey hilebethez.

1 Reg. 17. 1
& 18. 45.
Luc. 4. 25.

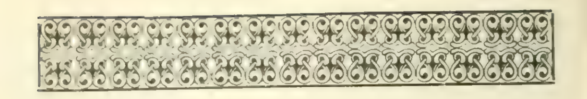
18 Eta berriz othoitz eguin ceçan, eta ceruac vri eman ceçan, eta lurrac bere fructua ekar ceçan.

19 Anayeác, *baldin çuetaric cembeit eguiatic errebela badadi, eta hura conuerti badeça cembeitec,

Mat. 18. 15

20 Iaquin beça ecen conuerti eraci duqueenac bekatorebat bere bideco errebelamēdutic, faluaturen duqueela arimabat heriotaric, eta bekatu mulçoa eftaliren duqueela.

S. PIERRIS APO- STOLVAREN LEHEN

Epistola catho- licoa.

CAP. I.

2 *Iaincoaren electionea.* 3 *Haren miſericordiá.* 4 *Heretage incorruptiblea.* 5 *Saluamendua.* 6 *Bozcarioa.* 7 *Fedearen phorogança eta ſina.* 10 *Prophetác.* 12 *Euangelioa.* 14 *Obedientiá.* 15 *Conuerſatione ſaindua.* 17 *Perſonén acceptioneric ez Iaincoac.* 19 *Chriſten odola.* 20 *Mundua baino lehen ordenatu.* 21 *Iaincoa baithango fedea eta ſperançá.* 22 *Charitate anayetaſſunezcoa.* 25 *Iaunaren hitz vicia.*

1 IERRISEC, Ieſus Chriſten Apoſtoluac, Põten, Galatian, Cappadocian, Aſiã, eta Bithinian gaindi barreyatuac çareten eſtrangerey.

2 Iainco Aitaren prouidentiaren arauez Spirituaren ſanctificationetan elegituey, obeditzeco eta Ieſus Chriſten odolaz ihiztatu içateco: Gratia eta baque multiplica daquiçuela.

3 Laudatu *dela* Iaincoa *cein baita* Ieſus Chriſt gure Iaunaren Aita, ceinec bere miſericordia handiaz regeneratu vkan baiquaitu ſperãça vicitara, Ieſus Chriſtẽ hiletarico reſurrectioneaz,

4 He-

4 Heretage corrumpi ecin daitenera, ez macula, ez chimal, ceruétan çuençát conferuatura,
5 Iaincoaren verthutean fedez beguiratzẽ çaretenonçat, azquen demborán reuelatu içateco preſt den ſaluamendutacotz.
6 Cein gauçatan alegueratzẽ baitzarete, dembora appurbat orain (baldin behar bada) triſtetuac çaretelaric tentatione diuerſetan:
7 Çuen fedearen phorogançá vnguiz precioſoagoa ecen ez vrrhearena (cein galtzen baita eta halere ſuz phorogatzen) eriden dadinçát, *çuen* laudoriotan eta gloriatã eta ohoretan *dela*, Ieſus Chriſt aguer dadinean:
8 Cein ikuſſi eztuçuelaric maite baituçue: ceinetan orain ikuſtẽ eztuçuelaric, baina ſinheſten duçuelaric, alegrãça erran ecin daitenez eta glorioſoz alegueratzen baitzarete.
9 Eramaiten duçuelaric çuen fedearen fina, *cein baita*, arimén ſaluamendua.
10 Saluamendu hunez informatu içan dirade, eta *haur* diligentqui bilhatu vkan duté, çuetara *ethorteco cen* gratiaz prophetizatu vkan duten Prophetéc.
11 Informatzen ciradelaric noizco edo cer demborataco Chriſtẽ Spiritu prophetiazco hetan cenac declaratzen cituen Chriſti *ethorteco çaizcan* ſuffrançác eta hayén ondoco gloriác:
12 Eta reuelatu içan çaye, ez bere buruey, baina guri adminiſtratzen cerauzquigutela orain çuey denuntiatu içan çaizquiçuen gauçác çuey Euangelioa predicatu drauçueçatenez, cerutic

Ff.i.

igorririco Spiritu ſainduaz, cein gaucén cõtemplatzeco deſira baitute Aingueruéc.

Luc 12. 35.

13 * Halacotz çuen adimenduco guerruncea guerricaturic, ſobrietaterequin, auçue perfectoqui ſperança çuey preſentatzen çaiçuen gratián Ieſus Chriſt aguer daiteno.

14 Eta *haur*, haour obediẽtéc beçala, çuen buruäc cõformatzen eztituçuelaric lehenago çuẽ ignorantián *centuzten* deſiretara:

Luc 1. 75.

15 *Baina çuec deithu çaituztena ſaindu den beçala, çuec-ere çareten ſaindu *çuen* conuerſatione orotan.

Leui. 11.44 eta 19. 2. eta 20. 7.

16 Halacotz da ſcribatua, * Çaretẽ ſaindu: ecen ni ſaindu naiz.

17 Eta baldin Aitatan inuocatzen baduçue,

Deu. 10.17 rom. 2. 11. gal. 2. 6.

*perſonén acceptioneric gabe batbederaren obraren arauez iugeatzen duena, beldurrequin conuerſa çaitezte çuen egoitza hunetaco demborán.

18 Daquiçuelaric ecen redemitu içan çaretela çuen conuerſatione vano aitén ordenancetaric hartutic: ez gauça corruptiblez, nola baita, cilharrez edo vrrhez:

1. Cor. 6. 20 eta 7. 23. heb. 9. 14. 1. ioan 1. 7. apoc. 1. 5. Rom. 16. 25. epheſ. 3. 9. coloſſ. 1. 26. 2 tim. 1. 9. tit. 1. 2.

19 *Baina Chriſten odol precioſoaz, bildots macula eta ſatſutaſſun gabe batenaz beçala:

20* Ia mũduaren fundationea baino lehen ordenatuarenaz, baina azquen dembora hautan manifeſtatuarenaz, çuengatic,

21 Eta harçaz ſinheſten duçue hura hiletaric reſuſcitatu duen eta hari gloria eman draucan Iaincoa baithan, çuen fedea eta ſperançá Iain-

coa baithan licençat.

22 *Bada* çuen arimác purificatu içanic, obeditzen duçuela eguia Spirituaz, * anayetaſſunezco charitate fictione gabecorequin, bihotz chahuz elkarri on eritzoçue affectionatuqui:

[illegible] 2.17. rom. 12.10. ephes. 4.3.

23 Regeneraturic ez haci corruptibleaz, baina incorruptibleaz, Iaincoarē hitz viciaz, eta eternalqui egoiten denaz.

24 *Cerē haragui gucia *baita* belharra beçala, eta guiçonaren gloria gucia belhar lilia beçala: eyhartu da belharra, eta haren lilia erori:

Iſa. 40.6. eccl. 14.18. iacq. 1.10.

25 Baina Iaunaren hitza badago eternalqui: eta haur da çuey euangelizatu içan çaiçuen hitza.

CAP. II.

2 *Adimenduzco eznea.* 4, 6 *Chriſt harri [illegible].* 5 *Sacrificio ſpiritualac.* 8 *Behaztopatzeco harria.* 9 *Sacrificadoregoa reala.* 11 *Haraguiaren appethiciac.* 12 *Conuerſatione honeſta.* 13 *Magiſtratuey obedientia ekartecó.* 16 *Libertatea.* 18 *Cerbitzarién eguimbidea.* 20 *Afflictioneaz.* 21 *Chriſt gure exemplu.* 24 *Chriſtec gure bekatuac eguin.* 25 *Arimén Artzaina eta Ipizpicua Chriſt.*

1 * BEraz vtziric malitia gucia, eta enganio guciá, eta hypocriſiác, eta inuidiác, eta gaitzerraite guciac,

Rom. 6.4. epheſ. 4.22. coloſſ. 3.8. heb. 12.1.

2 Deſira eçaçue, haour heuraguiric eztuela forthuen ançora, adimenduzco eta enganio gabeco eznea, harçaz haz çaiteztēçát.

3 Baldin daſtatu baduçue ecen benigno dela Iauna.

4 Harengana hurbiltzen çaretelaric cein baita

harri vicia, guiçonéz arbuyatua, baina Iaincoa baithan elegitua eta preciosoa.

5 Çuec-ere harri vici anço edifica çaitezte, etche spiritual, * Sacrificadoregoa saindu, Iesus Christez Iaincoarẽ gogaraco sacrificio spiritual offrendatzeco.

Apoc. 1. 6.

6 Halacotz cõtenitzen-ere da Scripturán, *Huná, eçarten dut Sionen, har cantoin principala, elegitua *eta* preciosoa: eta hartan sinhesten duena ezta confus içanen.

Esa. 28. 16. rom. 9. 33.

7 Hurá da bada ohore çuen sinhesten duçuenón: baina sinhesten eztutenen, harri edificaçaléc arbuyatu vkan dutena cantoineco principal eguin içan da, eta behaztopamendutaco harri, *eta trebucamendutaco harri.

Psal. 118. 22. mat. 21. 42 act. 4. 11.

8 Cein trebucatzen baitirade hitzaren contra *desobedient diradelaric: hartaco ordenatu-ere dirade.

Exo. 8. 14. rom. 9. 33.

9 *Baina çuec *çarete* generatione elegitua, Sacrificadoregoa reala, gende saindua, populu acquisitua: ilhumbetic bere miragarrizco arguira deithu vkan çaituztenaren verthuteac denuntia ditzaçuençát.

Exo. 19. 6. apoc. 5. 10.

10 *Noizpait cinetenac ez populu, orain *çarete* Iaincoaren populu: çuec misericordia obtenitu etzẽdutenóc, orain misericordia obtenitu vkan duçue.

Ose. 2. 23. rom. 9. 25.

11 Maiteác, othoitz eguiten drauçuet, estrangeren eta bideazcoén ançora, *beguira çaitezten haraguiaren guthicietaric, ceinéc guerla eguiten baitute arimén contra:

Rom. 13. 14 gal. 5. 16.

12 Çuen conuerfationea duçuelaric honeft Gentillén artean çuecaz gaizquiguilez beça-minço diraden gaucetan. *ikuffi dituqueizten obra onetaric glorifica deçatençát Iaincoa vifitationeco egunean. Matt. 5. 16

13 *Çareten bada fuiet gobernamendu humano guciaren Iaunagatic: edo regueren, fuperioraren beçala: Rom. 13. 1.

14 Edo gobernadorén, harçaz igorri içan diradenén beçala, gaizquiguilén mendequiotan eta vnguiguilén laudoriotan.

15 Ecen hunela da Iaincoaren vorondatea, vngui eguitez, guiçon erhoén ignorantiari ahoa boça dieçoçuen:

16 Libertatetan çaretenéc beçala, eta ez libertatea malitiaren eftalquitan bacendute beçala, aitzitic Iaincoaren cerbitzariéc beçala.

17 Guciac ohoraitzaçue: * anayetaffunari on eritzoçue. Çareten Iaincoaren beldur. Regue ohora eçaçue. I.chen. 1. 22 rom. 12. 10

18 *Cerbitzariác, çareten beldur gucirequin nabuffién fuiet, ez folamēt onén eta humanoén, baina dorpén-ere. Ephe. 6. 5. coloff. 3. 22. tit. 2. 9.

19 *Ecen haur da gogaraco, baldin norbeitec Iaincoaganaco cōfcientiagatic fafcheriaric fuffritzen badu, iniuftoqui fuffritzen duelaric: 2. Cor. 10. 7

20 Ecen cer laudorio da, baldin falta eguinic buffetatzen çaretenean pairatzē baduçue? baina baldin vngui eguiten duçuelaric eta affligitzen çaretelaric pairatzē baduçue, haur da Iaincoaren gogaraco.

21 Ecen hunetacotzát deithu içan çarete: ecen Chriſtec-ere ſuffritu vkan du guregatic, guri exemplu vtziten draucula, haren oin hatzey iarreiqui çaquiztençat:

Eſa. 53. 9. 1. ioan 3. 5.

22 *Ceinec ezpaitu bekaturic eguin vkan, eta eceinere enganioric ezta eridẽ içan harẽ ahoan.

23 Ceinec iniuriatzen cenean, ezpaitzuen iniuriatzen: gaizqui eguiten ceraucatenean, ezpaitzuen mehatchuric eguiten: baina remettitzen cen iuſtoqui iugeatzen duenagana.

Eſa. 53. 4. matt. 8. 17.

24 *Ceinec gure bekatuac ekarri vkan baititu bere gorputzean çur gainean: bekatuey hilic, iuſtitiari vici guiaizquionçat: ceinen vkalduráz ſendatu içan baitzarete.

25 Ecen ardi errebelatuac beçala cineten, baina orain conuertitu içan çarete çuen arimén Artzainagana eta Ipizpicuagana.

CAP. III.

1 *Emaztén eguimbidea.* 7 *Senharrena.* 8 *Guciac gogo batetaco içateco.* 9 *Mendequioari eta gaitzerraiteari ihes eguiteco.* 14 *Vngui eguiteagatic ſuffritzea.* 16 *Conſcientia ona.* 18 *Chriſt paſſionaturic,* 22 *Iaincoaren eſcuinean.*

Coloſſ. 3. 18 epheſ. 5. 22.

1

Alaber * emazteac ſuiet *diradẽ* bere ſenharrén, baldineta batzu hitzarẽ deſobedient badirade, emaztén conuerſationeaz hitza gabe irabaz ditecençat,

2 Ikuſſi duqueitenean çuen conuerſatione caſte beldurrequin dena:

3 *Ceinén ornamendua eztén lekoreco bilo iҫurduratan, edo vrrhezco paramendutan, edo abillamenduetaco habitutan: 2. Tim. 2. 9
4 Baina bihotzeco guiҫon gordea, ſpiritu eme eta ſoſſegu batetaco incorruptioneā cōſiſtitzen dena, cein baita Iaincoaren aitzinean precioſo.
5 Ecen hunela lehenago emazte ſainda Iaincoa baithan ſperanҫa ҫutenac-ere appaincen ciraden, ſuiet ciradelaric bere ſenharrén:
6 *Sarac Abraham obeditzen ҫuen beҫala, hura iaun deitzen ҫuela, *ceinen alaba eguin iҫan baitzarete, vngui eguiten duҫuela, eta eceinere iciapenen beldur etzaretela. Gen. 18. 12 *ceinen, Hararen.
7 Senharrác, halaber conuerſa eҫaҫue hequin diſcretqui emaztezco vnci fragilagoarequin beҫala, ohore emaitē draucaҫuela, elkarrequin vicitzeco gratiarē heredero quide-ere ҫaretenoc beҫala, ҫuen orationeac empatcha eztitecēҫát.
8 Eta finalqui guciac *ҫareten* conſentimendu batetaco eta compaſſione batetaco, fraternalqui onhetſle ҫaretelaric miſericordioſo, gratioſo:
9 *Gaitza gaitzagatic rendatzen eztuҫuela edo iniuria iniuriagatic, baina contrariora, benedicatzen duҫuela: daquiҫuelaric ecen hartara deithuac ҫaretela, benedictionezco heretagea poſſedi deҫaҫuenҫát. Prou. 17. 11 eta 20. 22. matt. 5. 39. rom. 12. 17. 1. theſ. 5. 15
10 *Ecen nahi duenac onhetſi vicia, eta ikuſſi egū onac, beguira beҫa bere mihia gaitzetaric, eta bere ezpainac enganioren pronuntiatzetic: Pſal 34. 13
11 *Itzul bedi gaizquitic, eta begui vngui: bilha beҫa baquea, eta iarreiqui bequió hari. Eſa. 1. 16.

12 Ecen Iaunaren beguiac iuſtoén gainera *beha daude*, eta haren beharriac hayén othoitzetara, eta Iaunaren beguithartea *da* gaizquiac eguiten dituztenén gainean.

13 Eta nor da çuey calteric eguinen draucuena, baldin vnguiari baçarreitzate?

Matt. 5. 11 14 *Baina baldin cerbait ſuffritzen baduçue vngui eguinagatic, dohatſu *çarete*. Baina hayén beldurrez icit etzaiteztela, ezeta trubla:

15 Aitzitic Iainco Iauna ſanctifica eçaçue çuen bihotzetan: eta *çareten* bethi preſt ihardeſtera çuetan den ſperãçáz raçoin galde eguiten duen guciari, emetaſſunequin eta reuerentiarequin,

Lehen 2. 12 16 *Conſcientia ona duçuelaric: çuen contra gaizquiguiléz beçala minço diraden gauçán, confus diradençat, çuen conuerſatione Chriſt baithango ona calumniatzen dutenac.

17 Ecen hobe *da* vngui eguiten duçuela affligi çaitezten, baldin Iaincoaren vorondateac hala nahi badu, ecen ez gaizqui eguiten duçuela.

Rom. 5. 6. *heb.* 9. 15. 18 *Ecen Chriſtec-ere behin bekatuagatic ſuffritu vkan du, iuſtoac iniuſtoacgatic: gu Iaincoagana eraman guençançát, haraguiz mortificaturic, baina viuificaturic Spirituaz.

19 Cein *Spirituz* carceleco ſpirituey-ere partituric predicatu vkan baitraue,

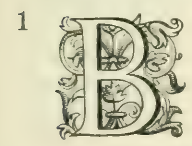
Gene. 6. 14. *mat.* 24. 38 *luc* 17. 26. 20 Lehenago deſobedient ciradeney,* behin beha cegoenean Iaincoarẽ patiẽtiá Noerẽ egunetan, appaincen cenean arká: ceinetan gutiac, da iaquiteco, çortzi arima ſalua baitzitecẽ vrez:

21 Ceini orain ihardeſten draucan baptiſmoa-

ren figurác gu-ere faluatzen gaitu: ez haraguico fatfutaffunac chahutzen dituenac, baina confcientiá onaren atteftationeac Iaincoaren aitzinean Iefus Chriften refurrectioneaz:
22 Cein baita Iaincoaren efcuinean, cerurát ioanic, ceini fuiet eguin baitzaitza Aingueruäc, eta puiffançac eta verthuteac.

CAP. IIII.

2 *Iaincoaren vorondatearen araura vicitzeco.* 6 *Hiléy euangelizatu.* 7 *Veillatzeco eta othoitz [illegible]co.* 8 *Charitate affectionezcoa.* 9 *Hofpitalitatea.* 10 *Iaincoaren anhitz aldezco gratiá.* 12 *Phorogançá.* 14 *Gloriaren eta Iaincoaren Spir[illegible].* 17 *Iaincoaren etchea.*

1 Ada Chriftec guregatic fuffritu vkã duenaz gueroz haraguian, çuec-ere penfatze hunez beraz harma çaitezte, nola haraguian fuffritu duena bekatutaric ceffatu den,
2 Guehiagoric ez guiçonén guthicién araura, baina Iaincoaren vorondatearen araura goitico haraguian den demborán vici dençat.
3 *Ecen afco içateco çaicu ceren *gure* vicico dembora iraganean Gentilén vorõdatea complitu dugun, conuerfatzen guenduenean infolentiétan, guthiciétan, hordiqueriétan, gormandicétan, edatétan, eta idolatria abominablétan. *Eph. 4. 23.*
4 Halacotz bere buruäc eftranger iruditzen çaizté diffolutionezco infolentia berera hequin lafter eguiten eztuçuenean, çuec gaitzerraiten

çaituztela.

5 Ceinéc contu rendaturen baitraucate vicién eta hilén iugeatzeco preſt dagoenari.

6 Ecen hunetacotz hiley-ere euãgelizatu içan çaye: condemna litecençat guiçonén arauez, haraguiz: eta vici liraden Iaincoaren arauez ſpirituz.

7 Bada gauça gucién fina hurbiltzen da. Çareten beraz ſobre eta iratzarri othoitz eguitera:

8 Eta gauça gucién gainetic çuen artean charitate affectionezcoa duçuelaric: *ecen charitateac eſtaliren du bekatuén anhitztaſſuna.

Pro. 10. 12.

9 *Çareten elkarren oſtatuz recebiçale, murmurationeric gabe.

Ro. 12. 13. heb. 13. 2.

10 *Batbederac dohaina recebitu duenaren arauez bercey adminiſtra biecé, Iaincoaren anhitz aldezco gratiaren diſpenſaçale onéc beçala.

Rom. 12. 6. phil. 2. 14.

11 Baldin norbeit minço bada, *minça bedi* Iaincoaren hitzéz beçala: baldin norbeit adminiſtratzen ari bada, *adminiſtra beça* Iaincoac adminiſtratzen duen puiſſançaren araura: gauça gucietan glorifica dadinçat Iaincoa Ieſus Chriſtez, ceini gloria eta indar ſecula ſeculacotz. Amen.

12 Gucizco maiteác, ezteçaçuela eſtranio eriden, labean beçala çaretenean çuen phorogatzeagatic, cerbait gauça vſte gaberic ethorten balitzeiçue beçala:

13 Aitzitic Chriſten afflictionetan communi-

catzen duçuen becembateã, aleguera çaitezte: haren gloriarẽ reuelationean-ere, atseguin hartzen duçuela aleguera çaiteztençát.

14 * Baldin Chriſten icenean iniuriatzen baçarete, dohatſu *çarete* ecen çuen gainean repoſatzen da gloriaren eta Iaincoaren Spiritua, heçaz den becembatean blaſphematzen dena, baina çueçaz den becembatean glorificatzen dena.

15 Bada çuetaric nehor eztadila affligi guicerhaile, edo ohoin, edo gaizquiguile, edo berceren onén guthiciofo beçala:

16 Baina baldin Chriſtino beçala *affligitzen bada* etzayola laido, aitzitic glorifica beça Iaincoa alde harçaz.

17 Ecen ordu da * has dadin iugemendua Iaincoaren etchetic: eta baldin lehenic gureganic *hatſen bada*, ceric içanen da Iaincoaren Euangelioa obeditzen eztutenén fina?

18 * Eta baldin iuſtoa nequez ſaluatzen bada, infidela eta bekatorea non comparituren da?

19 Halacotz bada Iaincoaren vorondatez affligitzen diradenéc, creaçale fidelari beçala bere arimác gommenda bietzote vngui eguinéz.

Matt. 5. 11
Hiere. 25. 28.
luc, 23. 31.
Pro. 11. 31.

CAP. V.

2 *Miniſtreac bere eguimbidearen* [illegible]. 5 *Gazteac inſtruitzen.* 8 [illegible]. 9 *Fedearen fermetatea* 19 [illegible]. 12 *Iaincoaren gratia.* 14 [illegible].

1 CVen artean diraden Ancianoey othoitz eguitẽ drauet nic, *bainaiz* hayén Anciano quide: eta Chriſten afflictionén teſtimonio, eta manifeſtatzeco den glorián participant:

2 Bazca eçaçue Iaincoaren arthalde cargutan eman çaiçuena, harçaz artha duçuelaric, ez gogoz garaitic, baina gogotic: ez irabazte deshoneſtagatic, baina gogo preſt batez.

3 Eta ez *Iaunaren* heretagén gainean ſeignoriatzen bacendute beçala, baina arthaldearen exemplu çaratezten beçala.

4 Eta aguer dadinean Paſtor principala recebituren duqueçue gloriazco coroa incorruptiblea.

5 Halaber gazteác, çareten çaharrén ſuiet, eta guciac çareten bata bercearen ſuiet: çareten humilitatez barnetic appainduac: ecen Iaincoac *vrgulutſuey reſiſtitzen draue, eta humiley gratia eguiten.

Iac. 4, 6.

6 * Humilia çaitezte bada Iaincoaren eſcu botheretſuaren azpian, ordu datenean goiti çaitzatençat:

Iac. 4. 10.

7 * Çuen artha gucia haren gainera egoizten duçuela: ecen harc artha du çueçaz.

Pſal. 55. 23 *ſap.* 12. 13. *mat.* 6. 25. *luc,* 12. 23.

8 * Çareten ſobre, eta veilla eçaçue, ecen çuen etſay deabrua, lehoin marrumalaribat beçala, çuen inguru dabila, cein irets deçaqueen bilha:

Luc, 22. 31

9 Reſiſti ieçoçue ſedez fermu *çaretelaric*: da-

quiçuelaric ecen afflictione berac çuen anayen compainia munducoan complitzen diradela.

10 Baina gratia guciaren Iaincoac, ceinec deithu baiquaitu bere gloria eternalera Iefus Chrift *Iaunean*, appurbat fuffritu duguncan, compli confirma, fortifica eta finca çaitzatela.

11 Hari gloria eta indar fecula feculacotz. Amen.

12 Syluano *gure* anaye, vfte dudan becembatean, fidelarequin, laburqui fcribatu drauçuet: exhortatzen çaituztedalaric, eta teftificatzen dudalaric haur dela Iaincoarē gratia eguiazcoa, çeineten baitzaudete.

13 Salutatzen çaituzte Babyloneco *Eliça* çuequin batean elegituac, eta ene feme Marc-ec.

14 *Saluta eçaçue elkar charitatezco potez. Baquea *dela* çuequin gucioquin, cein baitzarete Iefus Chriftean, Amen.

Ro. 16. 16. 1. *cor.* 16. 20. 2. *cor.* 13. 12.

S. PIERRIS APOSTOLVAREN BIGARREN

Epistola catholicoa.

CAP. I.

1 *Iaincoaren iuftitiá eta eçagutzea.* 4 *Promeffac.* 5 *Fedea. Verthutea. Scientia.* 6 *Temperantia. Patientia.* 7 *Iaincoaren beldurra. Charitatea.* 10 *Vocationea eta electionea.* 11 *Chriften refumá.* 14 *Aitzinetic Pierrifec bere herioa ikuften.* 19 *Prophetén hitzac.* 21 *Prophetia.*

1 IMEON Pierrifec Iefus Chriften cerbitzari eta Apoftoluac, precio bereco fedea gure Iaincoaren eta Iefus Chrift Saluadorearen iuftitiaz gurequin obtenitu duteney:
2 Gratia eta baque multiplica daquiçuela Iaincoaren eta Iefus gure Iaunaren eçagutzeaz:
3 Nola haren puiffança diuinoac eman baitrauzquigu vicitzeco eta pietatezco *diraden* gauça guciac, gu bere gloriara eta verthutera deithu gaituenaren eçagutzeaz:
4 Ceinéz promes handiac eta preciofoac emã içan baitzaizquigu, heçaz natura diuinoan participant eguin çaiteztençát, munduan guthiciamenduz den corruptionetic.

5 *Çuec*-ere bada hunetara berera diligentia gucia ekártē duçuelaric eratchequi ieçoçue gainera çuē fedeari verthute, eta verthuteari ſciētia:
6 Eta ſcientiari temperantia, eta temperantiari patientia, eta patientiari pietatea:
7 Eta pietateari anayetaſſunezco onheriztea. eta anayetaſſunezco onherizteari charitatea.
8 Ecen baldin gauça hauc çuetan badirade, eta abundatzen badirade etzaituzte lacho ez fructu gabe vtziren Ieſus Chriſt gure Iaunaren eçagutzean.
9 Baina gauça hauc eztituena itſu da, deus vrrundanic eztacuſſalaric, ahanciric bere bekatu çaharretaric purificatu içan dela.
10 Halacotz, anayeác, emplega çaitezte affectionatuqui çuen vocationearen eta electionearen fermu eguiten, ecen gauça hauc eguiten dituçuela, etzarete nehoiz-ere eroriren.
11 Ecen hunela Ieſus Chriſt gure Iaunaren eta Saluadorearen reſuma eternaleratco ſartzea abundoſqui adminiſtraturen çaiçue.
12 Bada, eznaiz nagui içanen gauça hauçaz bethiere çuen orhoit eracitera, iaquinſu eta confirmatuac baçarete-ere eguia hunetan.
13 Ecen gauça iuſtoa eſtimatzen dut, tabernacle hunetan naiceno, aduertimenduz çuen iratzartzea:
14 Daquidalaric ecen ene tabernacle hunen vtzitea ſarri içanen dela, *Ieſus Chriſt gure Iaunac declaratu-ere drautan beçala.
15 Baina pena-ere eçarriren dut çuec ene par-

Ioan. 21. 19.

ti ondoan gauça hauçaz mentione eguin ahal deçaçuen.

1. Cor. 1. 18 / 2. cor. 1. 13.

16 * Ecen eztrauçuegu eçagutzera eman Ieſus Chriſt gure Iaunaren botherea eta aduenimendua, fable artez deſguiſatuey iarreiquiz: baina gure beguiéz haren maieſtatea ikuſſi dugunoc beçala:

17 Ecen recebitu vkan çuen Iainco Aitaganic ohore eta gloria, hunelaco vozbat hari igorri içanic gloria magnificotic, * Haur da ene Seme maitea, ceinetan neure atſeguin ona hartzen baitut:

Mat. 3. 17. eta 17. 5.

18 Eta guc voz cerutic igorri haur ençun vkan dugu, harequin batean guinadela mendi ſainduan.

19 Eta badugu Prophetén hitz gucizco fermua, ceini behatzeaz vngui eguiten baituçue, leku ilhunetan arguitzen duen candela bati beçala, egunac arguitzen has deçaqueno, eta artiçarra ilki daiteno çuen bihotzetan.

2. Tim. 3. 16.

20 * Baldin lehenic aditzen baduçue haur, ecē Scripturaco prophetiaric batre eztela declaratione particularetacoric.

21 Ecen prophetiá ezta guiçonén vorondatez ekarria içan lehenago: baina Spiritu ſainduaz inſpiraturic minçatu içan dirade Iaincoarē guiçon ſainduac.

CAP. II.

1 *Propheta falſuac. Perditionetaco ſectác.* 2 *Egui-[illegible] bidea blaſphematzen.* 5 *Noe.* 6 *Sodoma eta Gomorrha.* 7 *Lot.* 15 *Balaam.* 19 *Libertatea. Suiectionea.*

1 Baina

1 BAina propheta falſuac-ere içã dirade populuaren artean, çue artean-ere doctor falſuac içanen diraden beçala, ceinéc ſecretuqui ſar eraciren baitituzte perditionetaco ſectác: eta hec redemitu dituen Iauna vkaturen baituté, bere buruén gainera perditione laſterra erekartē duqueitelaric.

2 Eta anhitz iarreiquiren çaye hayén inſolentiey: ceineçaz eguiazco bidea blaſphematurén baita.

3 Halaco maneraz non auaritiaz enganiotaco hitzez merkatalgoa çueçaz eguinē baituqueite: ceinén gainera condemnationeac ia aſpaldidanic ezpaitu berancen, eta ceinén perditionea ezpaitatza lo.

4 Ecen baldin * Iaincoac Aingueru bekatu eguin vkan dutenac guppida vkan ezpaditu: baina ilhundurataco cadenéz abyſmaturic liuratu vkan ditu, iudicioco referuaturic.

Iob. 4. 18. iud. 6.

5 Eta lehenagoco mundua eztu guppida vkan, baina * Noe, iuſtitia trompettaria bera çortzigarren beguiratu vkan du, dilubioa gaichtoen mundura erekarriric.

Gen. 7. 2.

6 Eta Sodomaco eta Gomorrhaco ciuitateac ilhaunduric * ſubuerſionetara condemnatu vkan ditu, eta eguin vkan du exemplu liraden gaichtoqui vici liradenén.

Gen. 19. 24

7 * Eta Lot iuſtoa abominablén conuerſatione diſſolutionezcoaz fatigatua deliuratu vkan du.

Gen. 19. 13

8 (Ecen iuſto hunec hayén artean habitatzen celaric ikuſtez eta ençutez egunetic egunera tormentatzen çuen *bere* bihotz iuſtoa, *hayen* obra gaichtoén cauſaz)

9 Badaqui Iaunac fidelén tentationetaric deliuratzen: eta iniuſtoén iudicioco eguneco tormentatu diradençát reſeruatzen:

10 Eta principalqui haraguiari darreitzala, guthicia ſatſutara erorten diradenén eta guehientaſſuna menoſpreciatzen dutenén: *hec* audacioſo *eta* bere buruéz pagu *içanez*, eztirade beldur dignitatéz gaizqui minçatzera.

11 Ainguerueéc, indarrez eta puiſſançaz handiago badirade-ere, eztute * hayén contra Iaunaren aitzinean gaitzerraitezco ſententiaric emaiten.

*hayén, dignitatén.

12 Baina hauc, animal brutal bere ſenſualitateari darreitzanac beçala, hatzamaiteco eta deſeguiteco eguinac dirade, aditzen eztituzten gauçác vituperatzen dituztela, bere corruptione beraz deſeguinen dirade:

13 Recebitzen dutela iniuſtitiazco ſaria, voluptatetan eſtimatzen dituztela egun orozco delicioac, thatcháe eta maculác, doſtatzen diradela bere enganioetan çuequin banquetatuz.

14 Beguiac adulterioz betheac dituztela, eta bekatu eguitetic guelditzen eztaquitela, arima inconſtantac bazcatzen dituztela, bihotza auaritiatara exercitatua dutela, maledictionezco haour diradela:

15 Bide çucena vtziric errebelatu içan dirade, *Balaam Bosoren *semearen* bideari iarreiqui içanic, ceinec iniquitatezco sariari on eritzi baitzaraucan: eta bere iniquitateaz vençutu içan cen: *Nom. 22. 23. iud. 11.*
16 *Ecen* asto eme vztarrico batec voz humanoz minçaturic reprimi ceçan Prophetarē trenesiá.
17 * Hauc dirade ithurri vr gabeac, hodey haice buhumbaz erabiliac, eta ilhumbezco lanhoa seculacotz beguiratzen çaye. *Iud. 12.*
18 Ecen vanitatezco propos guciz arrogantac pronuntiatzen dituztela bazcatzen dituzté haraguiaren guthiciéz eta insolentiéz, erroretan conuersatzen dutenetaric eguiazqui ihes eguin çutenac:
19 * Libertate hæy promettatuz berac corruptionearen sclabo diradelaric, ecen norçaz nehor vençutu içan baita, hura haren sclabo eguin içan da. *Ioan. 8. 34. rom. 6. 16.*
20 * Ecen baldin munduco satsutassunetaric retiratu diraden ondoan Iesus Christ Iaunaren eta Saluadorearen eçagutzeaz, guciagatic-ere berriz hetan nahassiric vençut baditéz, hayén azquen conditionea lehena baino gaichtoago eguin içan da. *Mat. 12. 45. heb. 6. 4.*
21 Ecen hobe vkan çuqueiten iustitiazco bidea ez lutén eçagutu, ecen ez eçaguturic *hura*, eman içan çayen manamendu saindutic guibeleratzea:
22 Baina hæy heldu içan çaye prouerbio eguiazcoz erraiten ohi dena. * Ora itzuli içan *Pro. 26. 11*

da bere iſſurtze proprira: eta, Ahardi ikucia *itzuli içan da* iſtilera iraulzcatzera.

CAP. III.

3 *Azquen demboretaco truffariéz.* 7 *Ceruäc ſuco reſeruatu.* 9 *Iauna patient.* 12 *Haren eguna.* 13 *Ceru berriac eta lur berria.* 15 *S. Paulen epiſtoléz.*

1 Aiteác, ia bigarren epiſtola haur ſcribatzen drauçuet, ceinez iratzartzen baitut aduertimenduz çuen adimendu chahua.

2 Orhoit caretencát Propheta ſainduéz aitzinetic erran içan diraden, hitzéz, eta gure manamẽduaz, cein baicara Iaunarén eta Saluadorearen Apoſtolu.

1. *Tim.* 4. 1 2. *tim.* 3. 1. *iud.* 18.

3* Haur lehenic daquiçuelaric: ecen ethorriren diradela azqueneco egunetan truffariac, bere guthicia proprién araura ebilten diradela.

4 Eta dioitela, Non da haren aduenimenduco promeſſa? ecẽ Aitác lokartu içã diradenaz gueroztic, gauça guciéc hunela continuatzen duté creationearen hatſeandanic.

5 Ecen haur bere nahiz ignoratzen duté, nola ceruëc lehenagodanic bere içatea vkan dutén, eta lurrac conſiſtitzen celaric vr barnean eta vr artean, Iaincoaren hitzaz.

6 Halacotz orduco mundua vr dilubio batez eſtali içanic galdu içan da.

7 Baina orain diraden ceruäc eta lurra hitz be-

raz reſeruaturic ſuco beguiratzen dirade iudicioaren eta guiçon gaichtoén deſtructionearen eguneco.

8 Baina hunez etzaretela ignorant, maiteác, *ecen egun-bat Iauna beithan milla vrthe beçala, eta milla vrthe egun-bat beçala *diradela*.

Psal. 90. 4

9 Eztu berancen promettatu duen Iaunac (batzuc berance eſtimatzen duten beçala) baina patient da guregana, * ez nahiz nehor gal dadin, baina guciac emendamendutara datocen.

Ezec. 18. 32 eta 33. 11 1. tim 2. 4.

10 * Baina ethorriren da Iaunaren eguna, ohoina gauaz beçala, ceinetan ceruäc habarrotſequin iraganen baitirade: eta elementac beroz deſeguinē dirade, eta lurra, eta hartaco obra guciac choil erreren dirade.

Mat. 24. 44. 1. thes. 5. 2 apoc 3. 3. eta 16. 15.

11 Beraz gauça hauc guciac deſeguin behar diradenaren gainean, nolaco behar duçue içan conuerſatione ſaindutan eta pietatezco obratan?

12 Beguira çaudetela, eta lehiatzen çaretela Iaincoaren egunaren aduenimendura, ceinetan ceruäc irachequiric deſeguinen baitirade, eta elementac beroz vrthuren?

13 * Baina promeſſaren araura ceru berrién eta lur berriaren beguira gaude * ceinétan iuſtitia habitatzen baita.

Eſa. 65 17. eta 66. 22. apoc. 21. 1.
ceinetan. gutan.

14 Halacotz, maiteác, gauça hauén beguira çaudetela, diligentia eçarçue macula gabe eta reprotchu gabe harçaz eriden çaitezten baquerequin.

Rom. 2. 4.

15 *Eta gure Iaunaren patientiá ſaluamendu eſtima eçaçue: Paul gure anaye maiteac-ere ha ri eman içan çayón ſapientiaren araura ſcribatu vkan drauçuen beçala:

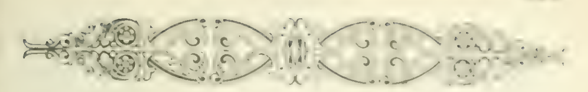
16 Quaſi bere epiſtola gucietan nola punctu hauçaz minço baita: *ceinétan baitirade batzu aditzeco gaitzic, ignorantéc eta fermetate gabéc makurtzen dituztenic, berce Scripturac-ere beçala, bere buruén deſtructionetan.

*ceinetan, pũctuetan.

17 Çuec beraz, maiteác, engoitic aduertituac çaretenaz gueroztic, beguirauçue abominablén enganioz bercéquin eraman içanic, çuen fermetatetic eror etzaitezten.

18 Baina auança çaitezte Ieſus Chriſt gure Iaunaren eta Saluadorearen gratián eta eçagutzean: ceini *dela* gloria orain eta eternitateco egunerano. Amen.

S· IOAN APOSTOLVAREN LEHEN EPISTOLA CATHOLICOA.

CAP. I.

1 *Vicitzeco hitza.* 3 *Communionea [illegible] Iesus Christequin.* 7 *Arguian [illegible]. [illegible]-dola.* 8 *Guciac bekatore.*

1 ATSEAN-DANIC cena, ençun vkan duguna, gure beguiéz ikuffi vkan duguna, cõtemplatu vkan duguna, eta gure efcuéc hũqui vkan dutena vicitzeco Hitzaz.
2 (Ecen vicitzea manifeftatu içan da, eta ikuffi vkan dugu, eta teftificatzen dugu eta denuntiatzen drauçuegu vicitze eternala, cein baitzén Aita baithan, eta aguertu içan baitzaicu.)
3 Eta ikuffi eta ençun vkan duguna, *diot*, denũtiatzẽ drauçuegula, cuec-ere communione duçuençát gurequin, eta gure cõmunionea *da* Aitarequin eta Iefus Chrift haren Semearequin.
4 Eta gauça hauc fcribatzen drauzquiçuegu çuen bozcarioa compli dadinçát.

5 Haur da bada harenganic ençun vkan dugun mandatalgoa eta denuntiátzen drauçueguna, *Ecen Iaincoa dela arguia, eta ilhumberic batre hura baithan eztela.

Ioan. 8. 12.

6 Baldin erran badeçagu ecen communione dugula harequin, eta ilhūbean bagabiltza, gueçurra erraiten dugu, eta eztugu eguiten eguiá.

7 Baina baldin arguian bagabiltza, hura arguian den beçala, communione dugu elkarrequin harequin batean, * eta Iefus Chrift harē Semearē odolac purgatzen gaitu bekatu orotaric.

Heb. 9. 14. 28. 1.pier. 1.19 apoc. 1. 5.

8 * Baldin erran badeçagu ecen bekaturic eztugula, gure buruäc feducitzen ditugu, eta eguiá gutan ezta.

1. Reg. 8. 46. 2. chro. 6. 36. pro. 20. 9. eccl. 7. 21.

9 Baldin confeffa baditzagu gure bekatuac, fidel da eta iufto, guri gure bekatuén barkatzeco, eta iniquitate orotaric gure purgatzeco.

10 Baldin erran badeçagu ecen eztugula bekaturic eguin: gueçurti eguiten dugu hura, eta haren hitza ezta gutan.

CAP. II.

1 *Gure aduocata Chrift.* 3 *Iaincoaren eçagutzea.* 5 *Haren hitzaren beguiratzea.* 7 *Manamendu çaharra eta berria.* 11 *Bere anayeri gaitz eritzitea.* 12 *Bekatuac nola barkatzen.* 15 *Munduari ez on eritziteco.* 16 *Guthiciá.* 17 *Iaincoaren vorondatea.* 18 *Antechrift.* 20 *Vnctionea.* 22 *Gueçurti nor.* 23 *Vicitze eternala.* 29 *Iaincoaganic iayoa cein.*

1 Ne haourtoác, gauça hauc fcribatzē drauzquiçuet, bekaturic eztaguiçuençát: eta baldin cembeitec eguin badu bekaturic, badugu aduo-

catbat Aita baithara, Iesus Christ iustoa.
2 Eta hura da appoinctamēdua gure bekatuacgatic, eta ez gureacgatic solament, baina mundu guciarenacgatic-ere.
3 Eta hunetan daquigu ecen hura eçagutu dugula, baldin haren manamenduac beguira baditzagu.
4 Norc erraiten baitu, Eçagutu dut hura: eta haren manamenduac ezpaititu beguiratzen, gueçurti da, eta eguiá ezta hura baithan:
5 Baina norc beguiratzen baitu haren hitza eguiazqui hura baithā Iaincoaren amorioa complitu da: huneçaz daquigu ecen hura baithan garela.
6 Norc erraitē baitu hura baithan dagoela, behar du, nola hura ebili baita, hala hainac-ereebili
7 Anayeác, eztrauçuet manamendu berribat scribatzen, baina manamendu çahar hatseandanic vkan duçuena: manamēdu çaharra hatseandanic ençun vkan duçuen hitza da.
8 Berçalde manamendu berribat scribatzen drauçuet, cein baita eguiazco hartā eta çuetan: ceren ilhumbea iragan baita, eta eguiazco arguiac ia eguiten baitu argui.
9 Norc erraiten baitu ecen arguian dela, eta bere anayeri gaitz baitaritzá hura ilhumbean da oraindrano.
10 *Bere anayeri on daritzana arguian dago, eta scandaloric ezta hura baithan. *Berr. 3. 14.*
11 Baina bere anayeri gaitz daritzana, ilhumbean da, eta ilhumbean dabila, eta eztaqui norát

ioaiten den: ecen ilhumbeac haren beguiac itſutu vkan ditu.

12 Scribatzen drauçuet, haourtoác, ceren çuen bekatuac barkatu baitzaizquiçue haren icenagatic.

13 Scribatzen drauçuet, aitác, ceren eçagutu baituçue hatſean-danic dena. Scribatzen drauçuet, gazteác, cerē gaichtoari garaithu baitzaizquiote. Scribatzen drauçuet, haour chipiác, ceren eçagutu vkan baituçue Aita.

14 Scribatu vkan drauçuet, aitác, ceren eçagutu baituçue hatſean-danic dena. Scribatu drauçuet, gazteác, ceren borthitz baitzarete, eta Iaincoarē hitza çuetan egoitē baita, eta gaichtoari garaithu baitzaizquiote.

15 Eztuçuela maite mundua, ez mũduco gauçác: baldin cembeitec maite badu mundua, ezta Aitaren amorioa hura baithan.

16 Ecen munduan den gauça gucia (*hala nola*, haraguiaren guthiciá, eta beguien guthiciá, eta vicitzearen arrogantiá) ezta Aitaganic baina da munduaganic.

17 Eta mundua iragaiten da, eta haren guthiciá, baina Iaincoaren vorondatea eguiten duena dago ſeculacotz.

18 Haourtoác, azquen dembora da: eta nola ençun vkan baituçue ecen Antechriſt ethorteco dela, oraindanic-ere Antechriſtac anhitz dirade: nondic baitaquigu ecen azquen demborá dela.

19 Gure artetic ilki içan dirade baina etzira-

den gutaric: ecen baldin gutaric içan baliradé, gurequin egon ciratequeen: baina *haur equin içan da* manifesta ledinçát ecen guciac eztiradela gutaric.

20 Baina çuec baduçue vnctionea Sainduaganic. eta eçagutzen dituçue gauça guciac.

21 Eztrauçuet scribatu vkan, eguiá eçagutzen eztuçuelacotz: aitzitic ceren hura eçagutzen duçuen. eta gueçurric batre ezpaita eguiatic.

22 Nor da gueçurti, Iesus dela Christ vkatzen duena baicen? hura da Antechrist, ceinec Aita eta Semea vkatzen baititu.

23 Norc-ere vkatzen baitu Semea, harc Aitaere eztu: norc-ere aithortzen baitu Semea, harc Aita-ere badu.

24 Beraz hatsean-danic ençun vkan duçuena çuetan bego: ecen baldin çuetan badago hatseandanic ençun vkã duçuena, çuec-ere Semea baithan eta Aita baithan egonen çarete.

25 Eta haur da berac guri promettatu draucun promessa, *baita*, vicitze eternala.

26 Gauça hauc scribatzen drauzquiçuet, çuec seducitzen çaituztenéz.

27 Baina harẽganic recebitu vkan duçuen vnctionea dago çuetan, eta eztuçue mẽgoaric nehorc iracats çaitzatẽ: baina vnctione berac gauça guciéz iracasten çaituzten beçala, eta eguiati da, eta ezta gueçurti: eta *vnctioneac* iracatsi çaituzten beçala, * hartan egonen çarete.

* *hartan. hura,coa baithan.*

28 Orain bada, *ene* haourtoác, çaudete hartan: aguer dadinean asseguranca duguncát, eta haren

aitzinean cõfus ezgarençát haren aduenimenduan.

29 Baldin badaquiçue ecen hura iufto dela, iaquiçue ecen norc-ere iuftitia eguiten baitu, *hura* harenganic iayo dela.

CAP. III.

1, 16 *Iaincoaren eta Chriften charitatea.* 2 *Iaincoaren haour.* 3 *Sperança duena.* 4 *Bekatua. Iufto nor.* 9 *Iaincoaren hacia.* 10 *Deabruaren haourrac.* 11 *Elkarganaco amorioa.* 12 *Cain.* 15 *Guicerhaile nor.* 17 *Hurcoaganaco amorioa.* 19 *Bihotzeco feguran-çá.* 23 *Iaincoaren manamendua eta Spiritua.*

1 Kuffaçue nolaco charitatea guri eman draucun Aitac, *baita*, Iaincoaren haur deitha gaitecen: halacotz munduac ezgaitu eçagutzen, ceren ezpaitu hura eçagutzen.

2 Maiteác, orain Iaincoaren haour gara, baina oraino ezta aguertu içanen garena: badaquigu ordea ecen *hura* aguer dadinean, hura irudico dugula: ecen den beçala ikuffirẽ duquegu hura.

3 Eta norc-ere fperança haur baitu hura baithan, purificatzen du bere buruä, hura-ere pur den beçala.

4 Norc-ere bekatu eguiten baitu, Leguearen contra-ere eguiten du: eta bekatua da Leguearen contra dena.

Efa. 53. 6. 1. *pier.* 2. 22 24.

5 Eta badaquiçue ecen hura aguertu içan dela *gure bekatuac ken litzançát, eta bekaturic hu-

ra baithan eztela.

6 Hura baithan egoiten denec eztu bekaturic eguiten: norc-ere bekatu eguiten baitu, eztu ikuſſi hura, eta eztu eçagutu hura.

7 Haourtoác, nehorc ſeduci etzaitzatela: iuſtitia eguitē duena, iuſto da, hura iuſto den beçala.

8 *Bekatu eguiten duena, deabruaganic da: ecen hatſeandanic deabruac bekatu eguiten du: hunetacotz aguertu içan da Iaincoaren Semea, deſeguin litzançát deabruaren obrác.

Ioan 8. 44.

9 Nor-ere iayo içan baita Iaincoaganic, *hare* bekaturic eztu eguiten: ecen haren hacia haina baithan dago, eta ecin daidi bekaturic, ceren Iaincoaganic iayo içan baita.

10 Hunetan agueri dirade Iaincoaren haourrac eta deabruarē haourrac: norc-ere iuſtitia ezpaitu eguiten, eta ezpaitu bere anayea onheſten *hura* ezta Iaincoaganic.

11 Ecen haur da hatſeandanic ençun vkan duçuen mandatalgoá, *Elkarri on eritzi dieçogun.

Ioan 13. 34 eta 15. 12.

12 Ez *Cainec beçala, cein baitzén Gaichtoaganic, eta *ceinec* hil baitzuen bere anayea. Eta cergatic hil vkan çuen? ceren haren obrác gaichto baitziraden, eta haren anayearenac iuſto.

Gene. 4. 8.

13 Ene anayeác, ezteçaçuela mirets baldin çuey gaitz badaritzue munduac.

14 Guc badaquigu ecen iragan garela heriotic vicitzera, ecen on dariztegu anayey: *anayeari on eztaritzana, herioan dago.

Leui. 19. 17 1. Ioan 2. 10.

15 Norc-ere gaitz baitaritza bere anayeri *hura* guicerhaile da: eta badaquiçue guicerhailec

batec-ere eztuela vicitze eternal bere baithan dagoena.

Ioan 15. 13 *ephes.* 5. 2.

16 *Hunetan eçagutu vkan dugu charitatea, ceren harc bere vicia guregatic eçarri vkan baitu, guc-ere beraz *gure* viciac anayeacgatic eçarri behar ditugu.

Luc 3. 11.

17 * Bada norc vkanen baituque mũduco onetaric, eta ikuſſiren baituque haren anayeac neceſſitate duqueela eta ertſiren baitrautza bere halſarrac, nolatan Iaincoaren charitatea egoiten da hura baithan?

18 Ene haourtoác, ezteçagula on eritzi hitzez ezeta mihiz, baina obraz eta eguiaz:

19 Eta hunetan eçagutzen dugu ecen eguiatic garela, eta haren aitzinean ſeguraturen ditugu gure bihotzac.

20 Ecen baldin condemna baguitza gure bihotzac, handiago da Iaincoa gure bihotza baino, eta eçagutzen ditu gauça guciac.

21 Maiteác, baldin gure bihotzac condemnatzen ezpagaitu, ſegurãça dugu Iaincoa baithan.

Matth. 7. 7 *eta* 21. 22. *ioan* 15. 7. *eta* 16. 23. *berr.* 5. 24.

22 *Eta ceren-ere eſca bagaitez, recebitzen dugu harenganic: ecen haren manamenduac beguiratzen ditugu, eta haren aitzinean placént diraden gauçác eguiten ditugu.

Ioan 6. 29. *eta* 17. 3.

23 *Eta haur da haren manamendua, Sinhets deçagun Ieſus Chriſt haren Semearen icenean, eta elkarri on daritzogun, manamendu eman dracun beçala.

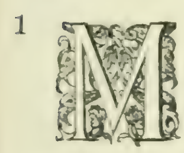
Ioan 13. 24 *eta* 15. 10.

24 *Eta haren manamenduac beguiratzen dituena, hura baithan egoiten da, eta hura haina

baithan: eta huneçaz eçagutzen dugu ecen hura egoiten dela gutan, *da iaquiteco*, eman vkan draucun Spirituaz.

CAP. IIII.

1 Spirituac nola ditugun [illegible]. 2 [illegible] Spiritua, eta Antechriſtena: [illegible]. 10 Iaincoaren [illegible]. 14 Chriſt munduaren Salbadore. 15 [illegible]. 16 Iaincoa charitate. 20 [illegible] riztea.

1
Aiteác, ſpiritu gucia ezteçaçuela ſinhets, baina phorogaitzaçue ſpirituac eya Iaincoaganic diradenez: ecen anhitz propheta falſu ethorri içan dirade mundura.
2 Hunetan eçagut eçaçue Iaincoaren Spiritua. Ieſus Chriſt haraguitara ethorri dela confeſſatzen duen ſpiritu gucia, Iaincoaganic da.
3 Eta cein-ere ſpirituc ezpaitu confeſſatzen Ieſus Chriſt haraguitara ethorri içan dela *hura* ezta Iaincoaganic: eta halaco *ſpiritua* Antechriſtena da, ceinez minçatzen ençun vkan baituçue, ecen ethorteco dela, eta ia orain munduan da.
4 Haourtoác, çuec Iaincoaganic çarete, eta garaithu çaizte hæy: ecen handiago da çuetan dena, ecen ez munduan dena.
5 Hec mundutic dirade, halacotz munduaz minço dirade, eta mundua hæy behatzen çaye.
6 *Gu Iaincoaganic gara: Iaincoa eçagutzen *Ioan 8.47.*

duena, guri behatzen çaicu: Iaincoaganic eztena guri etzaicu behatzen: hunetan eçagutzen dugu eguiazco Spiritua, eta errorezco ſpiritua.

7 Maiteác, elkarri on eritzi dieçogun: ecē charitatea Iaincoaganic da: eta norc-ere onheſten baitu, *hura* Iaincoaganic iayo da, eta eçagutzen du Iaincoa.

8 Onheſten eztuenac, eztu eçagutzen Iaincoa: ecen Iaincoa charitate da.

Ioan 3. 16. 9 *Hunetan manifeſtatu içan da Iaincoarē gureganaco charitatea, ceren bere Seme bakoitza igorri vkan baitu Iaincoac mundura, harçaz vici garençát.

10 Hunetan da charitatea, ez cerē guc onhetſi dugun Iaincoa, baina ceren harc onhetſi baiquaitu gu, eta igorri vkan baitu bere Semea gure bekatuacgatic appoinctamendu licençát.

11 Maiteác, baldin hunela Iaincoac onhetſi baiquaitu, guc-ere behar dugu elkar onhetſi.

Ioan 1. 12. 1. *tim*. 6. 16 12 *Iaincoa eztu nehorc ikuſſi egundano: baldin elkar maite badugu Iaincoa gutan dago, eta haren charitatea complitu da gutan.

13 Hunetan eçagutzen dugu ecen hartã egoiten garela, eta hura gutan, ceren bere Spiritutic eman baitraucu.

14 Eta guc ikuſſi vkan dugu, eta teſtificatzen dugu ecen Aitác igorri vkan duela Semea munduaren Saluadore *içateco*.

15 Norc-ere cõfeſſaturen baitu ecen Ieſus dela Iaincoaren Semea, Iaincoa hura baithan dago, eta hura Iaincoa baithan.

16 Eta

16 Eta guc eçagutu eta ſinhetſi dugu Iaincoac guregana duen charitatea. Iaincoa charitate da: eta charitatean egoiten dena, Iainco baithan egoiten da, eta Iaincoa hura baithan.

17 Huneçaz complitu içan da charitatea guregana, iudicioco egunean ſegurança dugunçát, ceren hura den beçalaco baicara gu-ere mundu hunetan.

18 Beldurric ezta charitatean: aitzitic charitate perfectoac campora egoizten du beldurra: ecen beldurrac tormenta du: eta beldur dena ezta complitua charitatean.

19 Guc hari on daritzagu, ceren harc lehenic onhetſi baiquaitu gu.

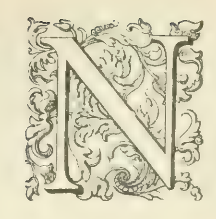
20 Baldin nehorc errã badeça, Maite dut Iaincoa: eta bere anayeari gaitz badaritza: gueçurti da: ecen bere anaye dacuſſana maite eztuenac, ikuſten eztuen Iaincoa nola maite ahal duque?

21 *Eta manamendu haur dugu harenganic, Iaincoa maite duenac, maite duen bere anayea-ere.

Ioan 13. 34 eta 15. 12.

CAP. V.

1 *Iaincoaganic iayoa cein.* 3 *[illegible]duac.* 4 *Victoria.* 5 *Fedea.* 7 *[illegible]cationea eta guiçonena.* 10 *[illegible] Semea: [illegible]than ſinheſtea.* 11 *Vicitze eternala: [illegible] Semean.* 14 *Fedezco othoitza.* 16 *Heriotara den bekatua.* 18 *Bekatura [illegible]* 20 *[illegible] Iainco eguiazco.* 21 *Idolác.*

1
Orc-ere ſinheſtẽ baitu ecen Ieſus dela Chriſt *hura* Iaĩcoaganic iayoa da: eta norc-ere on baitaritzá engẽdratu duenari, on daritzá harenganic engendratu içan denari-ere.

2 Hunetan eçagutzen dugu ecen on dariztegula Iaincoaren haourrey, Iaincoari on daritzagunean, eta haren manamenduac beguiratzen ditugunean.

Matth. 11. 30.

3 *Ecen haur da Iaincoaren charitatea, haren manamenduac beguira ditzagun, eta haren manamenduac gaitzac eztirade.

4 Ecen cer-ere Iaincoaganic iayo baita, garaitzen çayo munduari: eta haur da victoria munduari garaithu çayona, gure fedea.

1. *Cor.* 15. 57.

5 *Nor da munduari garaitzen çayona, Ieſus dela Iaincoaren Semea ſinheſten duena baicen?

6 Haur da Ieſus Chriſt vrez eta odolez ethorri içan dena: ez vrez ſolament, baina vrez eta odolez: eta Spiritua da teſtificatzen duena ecen Spiritua eguia dela.

7 Ecen hirur dirade teſtificatzen dutenac ceruän, Aita, Hitza, eta Spiritu ſaindua: eta hauc hirurac bat dirade.

8 Eta hirur dirade teſtificatzẽ dutenac lurrean, Spiritua eta vra eta odola: eta hirur hauc batetan dirade.

9 Baldin guiçonén teſtificationea recebitzen

badugu Iaincoaren teſtificationea handiago da: ecen haur da Iaincoaren teſtificationea, cein teſtificatu vkan baitu bere Semeaz.

10 *Iaincoaren Semea baithan ſinheſten duenac, badu Iaincoaren teſtificationea bere baithan: Iaincoa ſinheſten eztuenac, gueçurti eguiten du hura: ecen eztu ſinhetſi vkan. Iaincoac bere Semeaz teſtificatu vkan duen teſtificationea.

Ioan 3. 36.

11 Eta haur da teſtificationea, ecen vicitze eternala eman draucula Iaincoac: eta vicitze haur haren Semean da.

12 Semea duenac, badu vicitzea: Iaincoaren Semea eztuenac, eztu vicitzea.

13 Gauça hauc ſcribatu vkan drauzquiçuet çuey, Iaincoaren Semearen icena baithan ſinheſten duçuenoy: daquiçuençát ecen baduçuela vicitze eternala, eta ſinhets deçaçuençát Iaincoaren Semearen icena baithan.

14 Eta haur da Iaincoa baithan dugun confidançá,* ecen baldin cerbait eſca bagaitez haren vorondatearen araura, ençuten gaituela.

Matt. 7. 7. eta 12. 22 ioan 15 7. eta 16. 23. I. ioan. 3. 22

15 Eta baldin badaquigu ecen harc ençuten gaituela, cer-ere eſca bagaitez: badaquigu ecen baditugula galdeguiten drauzquiogun eſqueac.

16 Baldin cembeitec ikuſten badu bere anaye bekatu eguiten duela heriora ezten bekatuz, eſcaturen çayó *Iaincoari*, eta emanen drauca hari vicitze: bekatu eguiten duteney *diot* ez heriora. *Bekatua denean heriora, eztiat erraiten harengatic othoitz daguián.

Mat. 12. 31 mar. 3. 29

17 Iniquitate gucia bekatu da: baina bada bekatu heriora eztenic.

18 Badaquigu ecen nor-ere Iaincoaganic iayo baita, *harc* eztuela bekaturic eguitē: baina Iaincoaganic engēdratu içan denac, beguiratzen du bere buruä, eta Gaichtoac eztu hũquitzen hura.

19 Badaquigu ecen Iaincoaganic garela: eta mundu gucia gaichtoan datzala.

20 Baina badaquigu ecen Iaincoaren Semea ethorri içan dela,* eta eman draucula adimendu eguiati denaren eçagutzeco: eta gara eguiatian, Iesus Chrift haren Semean: haur da eguiazco Iaincoa, eta vicitze eternala.

Luc 24.45.

21 Haourtoác, beguira çaitezte idoletaric. AMĒ.

S· IOANNEN BIGARREN EPISTOLA.

5 *Elkarganaco amorioa.* 6 *Iaincoaren manamendua.* 7 *Antechrift.* 9 *Chriften doctriná.* 10 *Hereticoequin ez communiçatzeco.*

1 NCIANOAC andre elegituari, eta haren haourrey, cein nic eguiaz maite baititut, eta ez nic neurorrec *folament*, baina eguiá eçagutu vkan duten guciéc-ere:

2 Gutan dagoen eta feculacotz gurequin içanen den eguiaren caufaz:

3 Gratia, misericordia, baquea dela çuequin Iainco Aitaganic, eta Aitaren Seme Iesus Christ Iaunaganic, eguiarequin eta charitaterequin.

4 AleguEratu içan naun haguitz, ceren eriden dudan hire haourretaric eguián dabiltzala, manamẽdu recebitu vkan dugun beçala Aitaganic.

5 Eta orain othoitz eguiten draunat, andreá, ez manamendu berriric scribatzen banaraun beçala, baina hatseandanic vkan duguna, * elkarri on daritzogun.

Ioan 15. 12

6 Eta haur da charitatea, ebil gaitecen haren manamẽduén araura: haur da manamẽdua hatseandanic ençun vkan duçuen beçala, hartan ebil çaitezten.

7 Ecen anhitz abusari sarthu içan da mundura, ceinéc ezpaitute confessatzen Iesus Christ haraguitan ethorri içan dela: halacoa abusari da eta Antechrist.

8 Gogoauçue çuen buruëtara, gal eztitzagunçát eguin ditugun gauçác, baina sari bethea recebi deçaguncát.

9 Norc-ere iragaiten baitu, eta ezpaita egoiten Christen doctrinán, Iaincoa eztu: Christen doctrinán egoiten denac Aita eta Semea baditu.

10 Baldin cembeit ethorten bada çuetara, eta doctrina haur ezpaitu ekarten, * hura ezteçaçuela recebi etchera, ezeta saluta.

Rom. 16. 17

11 Ecen hura salutatzen duenac communicatzen du haren obra gaichtoequin.

12 Anhitz gauça banuen-ere çuey scribatzecoric, eztitut paperez eta tintaz scribatu nahi

vkan, baina ſperança dut ethorriren naicela çuetara eta ahoz aho minçaturen, gure bozcarioa complitua dençát.
13 Hire ahizpa elegituarẽ haourréc ſalutatzen auté.

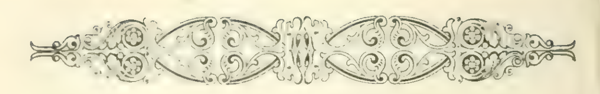
S. IOANNEN HIRVRGARREN EPISTOLA.

4 *Integroqui ebiltea.* 8 *Affligituac recebitzeco.* 9 *Diotrephes.* 11 *Vngui eguiten duena Iaincoaganic.* 12 *Demetrius.*

1 NCIANOAC Gayo maite nic eguiazqui on daritzadanari.
2 Maiteá, deſiratzẽ diat gauça gucietan profpera deçán, eta ſendo aicén, hire arimá profpero dẽ beçala.
3 Ecen alegueratu içan nauc haguitz ethorri içan diradenean anayeac eta teſtificatu vkã dutenean hire integritateaz, nola integroqui ebilten baitaiz.
4 Haur baino bozcario handiagoric eztiát, *cein baita*, ençuten dudanean ene haourrac integroqui dabiltzala.
5 Maiteá, fidelqui eguiten duc cer-ere eguiten baituc anayetara eta eſtrangeretara.
6 Ceinéc teſtificatu vkan baitutė hire charitateaz Eliçarẽ preſentián: hec baldin guida baditzac Iaincoari dagocan beçala, vngui daidiquec.

7 Ecen harē icenagatic partitu içan dituc, deus hartzen etzutela Gentiletaric.
8 Guc beraz behar citiagu recebitu halacoac, eguiá aiuta deçaguncát.
9 Scribatu diarocát Eliçari: baina hayen artean lehen içan aiher denac, Diotrephefec ezguiaitic recebitzen.
10 Halacotz, baldin ethor banadi aippaturen citiat harc eguiten dituen obrác, elhe gaichtoz dadaffala gure contra: eta hauçaz ez contentez, eztitic berac anayeac recebitzen, eta *recebitu* nahi dituztenac empatchatzen citic eta Eliçatic egoizten.
11 Maiteá, ezteçála imita gaitza, baina ona: vngui eguiten duena, Iaincoaganic duc: baina gaizqui eguiten duenac eztic ikuffi Iaincoa.
12 Demetrioz guciéc teftificatzen dié, eta eguiac berac-ere: baina guc-ere teftificatzen diagu, eta eçagutu vkan duçue ecen gure teftificationea eguiazco dela.
13 Banián anhitz gauça fcribatzecoric, baina eztrauát tintaz eta hegatfez fcribatu nahi.
14 Baina fperança diát farri ikuffiren audala, eta ahoz aho minçaturen garela.
15 Baquea *dela* hirequin. Salutatzen auté adifquidéc. Salutaitzac adifquideac icenguilatuqui.

Hh.iiii.

S· IVDA APOSTO-
LVAREN EPISTOLA
CATHOLICOA.

1 *Sanctificatuac Iainco Aita Iaunean.* 3 *Bihotz hartzeco ſedeagatic.* 4 *Iaincoa eta Chriſt renuntiatzen dituztenac.* 11 *Cain, Balaam, Core.* 17 *Apoſtoluén hitzéz orhoit içateco.* 20 *Fedea eta orationea.* 23 *Gaizqui doacenac harrapatzeco.*

1 V D A Ieſus Chriſten cerbitzari eta Iacqueſen anayeac, Iainco Aitaz ſanctificatu, eta Ieſus Chriſtez conſeruatu diraden deithuey,

2 Miſericordia eta baque eta charitate multiplica daquiçuela.

3 Maiteác, artha handi dudalaric çuey ſcribatzera ſaluamendu communaz, neceſſario içan çait çuey ſcribatzera, exhorta çaitzatedançát bihotz hartzera behin ſainduey emã içan çayen fedeagatic.

4 Ecen ichilic ſarthu içan dirade guiçon batzu, lehen ia aſpaldian damnatione hunetacotz enrolatuac, gende Iaincoaren beldur gabeac, gure Iaincoaren gratia cambiatzen dutela diſſolutionetara, eta Iainco Iabe bakoitza, eta Ieſus Chriſt gure Iauna renuntiatzen dituztela.

5 Bada *gauça hauc* aippatu nahi drauzquiçuet, ikuſſiric ecen haur behin badaquiçuela, ecen

Iaunac populua Egyptetic deliuratu çuenean, finhetsi vkan etzutenac * guero defeguin vkan cituela.

Num. 14. 37.

6 * Eta Aingueru bere hatsea beguiratu vkan etzutenac, baina bere principaltassuna vtzi vkã çutenac, ilhumbe azpian seculaco esteceaduretan egun handico iudicioraño referuatu vkan dituela.

2. Pet. 2. 4.

7 * Sodoma eta Gomorrha, eta hayén aldirietaco hiri hayén moldera paillardatu çutenac, eta berce haraguiaren ondoan ioan ciradenac, exẽplutan propofatu içan diraden beçala, fu eternaleco pená sufritzen dutela

Gen. 19. 24

8 Halaber ordea hauc-ere lokarturic bere haraguia satsutzen duté eta feignoriá menofpreciatzen eta dignitatéz gaizqui erraiten duté.

9 Guciagatic-ere Michel Archangelua, deabruaren contra ciharducanean difputatzen cela Moyfefen gorputzaz, etzedin ventura malledictionezco fententiaren emaitera, baina erran ceçan, Iaunac mehatchaçala.

10 Baina hauc, aditzen eztituzten gauça guciéz gaizqui erraiten ari dirade, eta naturalqui abre brutalec beçala eçagutzen dituzten gauça gucietan corrumpitzen dirade.

11 Malledictione hayén gainean: ecen * Cainen bideari iarreiqui içan çaizquio, eta * Balaam enganatu içan den alocairuaren enganioz abãdonnatu içan dirade, eta * Core-erén contradictionearen araura defeguin içan dirade

Gen. 4. 8
Num. 22. 21.
2. pet. 2. 15
Num. 16. 1.
2. pier. 2. 17

12 Hauc dirade çuen charitatezco othorence-

taco maculác, çuequin banquetatuz, nehoren beldur gabe bere buruäc bazcatzen dituztela: *hodey vr gabe haicéz hara huna erabiliac: arbore çumel fructu gabeac, biguetan hilac, erroetaric ilkiac:

2. pier. 2. 17

13 Itſaſſoco baga dorpeac, bere vileniéz hagun eguiten dutela, içar errebelatuac, ceinéy appreſtatua baitaye tenebretaco ilhũhea eternalqui.

14 Eta prophetizatu vkan du hauçaz-ere Adamen ondoco çazpigarren guiçonac, Enoch-ec, cioela,

15 *Huná, ethorri içan da Iauna bere millionezco fainduequin, gucién contra iugemendu emaitera, eta hayén arteco gaichto gucién vençutzera obra gaichto gaichtoqui eguin dituzten guciéz, eta bekatore gaichtoéc haren contra erran dituzten hitz gogor guciéz.

Apoc. 1. 7.

16 Hauc dirade murmuraçale, reuoltari, bere guthicietan dabiltzanac, eta * hayén ahoa propos gucizco hantuz minço da, perſonac admirationetan dituztela *bere* probetchuagatic.

Pſal. 17. 10

17 Baina çuec, maiteác, çareten orhoit Ieſus Chriſt gure Iaunaren Apoſtoluéz aitzinetic erran içan diraden hitzéz:

18 Ecen erran vkan drauçuela, nola * azquen demboretan içanen diraden abuſariac, *bere* gaichtaquerietaco guthicién araura ebiliren diradenac.

1. Tim. 4. 1
2. tim. 3. 1.
2. pier. 3. 3.

19 Hauc dirade bere buruäc ſeparatzen dituztenac, gende animalac, Spiritua eztutenac.

20 Baina çuec, maiteác çuen fede gucizco ſain-

duaren gainera çuen buruac edificatzen dituçuela, eta Spiritu fainduaz othoitz eguiten duçuela,

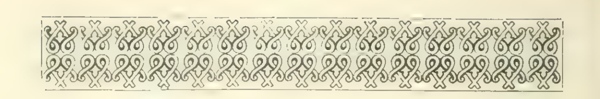
21 Elkar Iaincoaren charitatean conferua eçaçue, Iefus Chrift gure Iaunaren mifericordiaren beguira çaudetela vicitze eternalecotzat.

22 Eta auçue batzuéz pietate, difcretionez vfatzen duçuela.

23 Eta berceac iciduraz faluaitzaçue, futic arrapatzen dituçuela, haraguiaz maculatu arropari-ere gaitz daritzoçuela.

24 Gaineracoaz, trebucatu gabe beguira, eta bozcariorequin irreprehenfible bere gloria aitzinera eraman ahal çaitzaizqueten Iainco çuhur bakoitzari, *eta* gure Saluadoreari, *dela* gloria eta magnificentia eta indar eta puiffançà, eta orain eta fecula gucietacotz. Amen.

IOANNES THEO-
LOGIANOAREN APO-
CALYPSEA EDO RE-
VELATIONEA.

CAP. I.

4 *Ioannefec çazpi Elicey fcribatzen.* 5, 8, 11, 17 *Chrift da hatfea eta fina.* 16 *Bi ahotaco ezpatá.* 18 *Iffernuaren eta herioaren gakoac.*

1 ESVS CHRISTEN Apocalypfea, cein eman vkan baitrauca hari Iaincoac, declara dietzençát bere cerbitzariey farri eguin behar diraden gauçác: eta *harc* bere Ainguerurarequin igorriric Ioannes bere cerbitzariari fignificatu vkan drautza.

2 Ceinec teftificatu vkan baitu Iaincoaren hitzaz eta Iefus Chriftē teftimoniageaz eta ikuffi vkan dituen gauça guciéz.

3 Dohatfu *da* iracurtzen duena, eta *dohatfu dirade* prophetia hunetaco hitzac ençuten, eta hartan fcribatuac diraden gauçác beguiratzen dituztenac: ecen demborá farri da.

4 Ioannefec Afian diraden çazpi Elicey, Gratia *dela* eta baquea çuequin * Denaren eta Ce-

Exod. 3. 14

naten eta Ethortecoaren partez: eta harē throno aitzinean diraden çazpi ſpirituén partez,

5 Eta Ieſus Chriſten partez, * *cein* baita teſtimonio fidela, *hiletarico lehen iayoa, eta lurreco reguén Princea,

6 Ceinec onhetſi baiquaitu eta ikuci gure bekatuetaric * bere odolaz: eta eguin baicrauzquió * Regue eta Sacrificadore Iainco bere Aitari: hari *bada* dela gloria eta indar ſecula ſeculacotz. Amen.

7 *Huná, ethorten da hodeyéquin eta ikuſſiren du hura begui oroc, hura çulhatu vkan dutenéere: eta plagnituren dirade haren aitzinean lurreco leinu guciac: bay, Amen.

8 *Ni naiz *α* eta *ω*, *erran nahi baita*, hatſea eta fina, dio Iaunac, Denac, eta Cenac, eta Ethorteco denac, *diot*, Bothere gucitacoac.

9 Ni Ioannes, eta Ieſus Chriſten afflictionean eta reſumán eta patientián çuen anayea eta laguna, Patmos deitzen den Iſlán nincén, Iaincoaren hitzagatic, eta Ieſus Chriſten teſtimoniageagatic.

10 Nincén Spiritutan Igande egun batez, eta ençun neçan neure guibelean voz handibat trompetta batena beçala, cioela,

11 Ni nauc *α* eta *ω*, lehena eta azquena, eta Ikuſten duána ſcribeçac liburu batetan, eta igor eçac Aſian diraden çazpi Elicetara, *cein baitirade*, Epheſen eta Smyrnen, eta Pergamen, eta Thyatiren, eta Sarden, eta Philadelphian eta Laodicean.

Isa. 59. 38
1. *Cor.* 15. 20.
colos. 1. 18
Heb. 9. 14.
1. *pier.* 1. 19
1. *iean.* 1. 9.
1. *P...* 2. 5.
Esa. 3. 14.
mat. 24. 30
iud. 14.
Herraz. 21. 6.
eta 22. 13.

12 Orduan itzul nendin enequin minçatu içan cen vozaren ikuſtera: eta itzuliric ikus nitzan çazpi candelér vrrhezcoric:

13 Eta çazpi vrrhezco candelerén artean guiçonaren Semea irudi çuembat, *arropa* luce batez veztitua, eta vrrhezco guerrico batez vgatzén aldean guerricatua.

14 Eta haren buruä eta biloac *ciraden* churi, ille churia beçala, *eta* elhurra beçala: eta haren beguiac ſuaren garra beçala:

15 Eta haren oinac cobre fina beçalaco, labean beçala çachetéla: eta haren voza vr handién hotſa beçala.

16 Eta cituen bere eſcu eſcuinean çazpi içar, eta haren ahotic bi ahotaco ezpata çorrotzbat ilkiten cen: eta haren beguithartea *cen argui* iguzquiac bere indarrean argui eguiten duen beçala.

17 Eta hura ikuſſi vkan nuenean, eror nendin haren oinetara hila beçala: eta eçar ceçan bere eſcu eſcuina ene gainean, cioſtala, Eztuála beldurric: * ni nauc lehena eta azquena, eta vici naicena:

Eſa. 41. 4. *eta* 44. 6.

18 Baina hil içan nauc, eta huná, vici nauc ſecula ſeculacotz, Amen: eta citiát iffernuaren eta herioaren gakoac.

19 Scribaitzac ikuſſi vkan dituan gauçác, eta diradenac eta hauén ondoan eguin behar diradenac:

20 Ene eſcu eſcuinean ikuſſi vkan dituán çazpi içarrén myſterioa, eta çazpi candelér vrrhez-

coac. Çazpi içarrac, çazpi Elicetaco Aingueruäc dituc eta ikuſſi dituán çazpi candelerac, çazpi Eliçác dituc.

CAP. II.

2 *Apoſtolu falſuac.* 5 *Penitentia.* 6 *Nicolaitac.* 7 *Vicitzeco arborea.* 11 *Bigarren herioa.* 13 *Antipas.* 14 *Balaam.* 16. *Ezpatá.* 20 *Ieſabel.* 28 *Artiçarra.*

1 Pheſen *den* Eliçaco Aingueruäri ſcriba ieçóc, Çazpi içarrac bere eſcu eſcuineã dadutzanac, çazpi candeler vrrhezcoén artean dabilanac, gauça hauc erraiten citic:

2 Baccaquizquiat hire obrác, eta hire trabaillua, eta hire patientiá eta nola gaichtoac ecin ſuffri ditzaqueán, eta experimentatu dituán Apoſtolu erraiten diradenac eta ezpaitirade: eta eriden duc hec *diradela* gueçurti.

3 Eta ſuffritu vkan duc, eta patientia duc, eta trabaillatu içan aiz ene icenagatic, eta ezaiz enoyatu içan.

4 Baina badiát *cerbait* hire contra, ceren eure leheneco charitatea vtzi vkan baituc.

5 Bada orhoit adi nondic erori aicén, eta dolu bequic, eta leheneco obrác eguin itzac: ezpere ethorriren nauc hire contra ſarri, eta kenduren diát hire candelera bere lekutic, baldin dolu ezpadaquic.

6 Baina haur baduc, Nicolaiten obrey gaitz baitariztec, hæy nic-ere gaitz diarizteat.

7 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey, Victoriofoari emanen draucat iatera vicitzeco arboretic cein baita Iaincoaren paradifoaren erdian.

8 Smyrnen *den* Eliçaco Aingueruäri-ere fcriba ieçóc, Lehenac eta azquenac, hil içan denac eta viztu içan denac, gauça hauc erraiten citic:

9Baceaquizquiat hire obrác, eta tribulationea, eta paubreciá (baina abrats aiz) eta bere buruäc Iudu eguitẽ dituztenén blafphemioa, eta ezpaitirade, baina *dituc* Satanen fynagoga.

10 Ezaicela fuffritzeco dituán gaucen beldur: huná, deabruac çuetaric batzu prefoinean eçarteco citic phoroga çaiteztençát, eta vkanen duçue tribulatione hamar egunez: aicén fidel heriorano, eta emanen drauát vicitzeco coroa.

11 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauẽ Elicéy, Victoriofoari etzayo calteric eguinen bigarren herioaz.

12Pergamen *den* Eliçaco Aingueruäri-ere fcriba ieçóc, Bi ahotaco ezpata çorrotza duenac, gauça hauc erraiten citic,

13 Baceaquizquiat hire obrác, eta non habitatzen aicén, Satanen thronoa den lekuan: eta ene icena badaducac, eztuc renuntiatu vkan ene fedea: Are Antipas ene martyr fidela heriotara eman içan den egunean-ere çuen artean, non habitatzen baita Satan.

14 Baina cerbait gauça appur badiat hire contra, ecen baduála hor* Balaamen doctriná eduquiten dutenetaric, ceinec iracaften baitzuen Balac

Nom. 24. 14. *eta* 25. 1.

Balac Ifraeleco haourrén aitzinean fcandalo e-çartera, idoley facrificatzen çaizten gaucetaric iatera, eta paillardatzera.

15 Halaber baduc *hic* Nicolaitén doctriná daducatenetaric-ere, cein baita nic gaitz daritzadan gauçá.

16 Dolu bequic: ezpere, ethorriren nauc hire contra farri, eta bataillaturen nauc hayén contra neure ahoco ezpatáz.

17 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey, Victoriofoari emanen draucat iatera gordea dagoen Mannatic, eta emanen draucat harri churibat: eta harrian icen berribat fcribaturic, cein nehorc ezpaitu eçagutzen, recebitzen duenac baicen:

18 Thyatiren *den* Eliçaco Aingueruari-ere fcriba ieçóc, Iaincoaren Semeac, ceinec baititu beguiac fuaren garra beçala, eta ceinen oinéc cobre fina irudi baituté, gauça hauc erraiten citic,

19 Baceaquizquiat hire obrac eta hire charitatea eta cerbitzua eta fedea eta hire patientiá eta hire obrác: eta hire azquen obrác lehenac baino guehiago *dituc.*

20 Baina cerbait gauça appur badiát hire contra: ceren permettitzen baituc Iezabel emazteac (ceinec eguiten b aitu bere burua prophetefſa) iracats deçan, eta ene cerbitzariac feduci ditzan, paillardatzera, eta idoley facrificatzen diradenetaric iatera.

21 Eta eman diarocat dembora, bere paillar-

diçatic emenda ledinçát: eta eztuc emendatu.
22 Huná, nic diát hura eçarten ohean: eta harequin adulteratzen dutenac gucizco tribulatione handitan, baldin bere obretaric emenda ezpaditez.

23 Eta haren haourrac herioz hilen citiát, eta iaquinen dié Eliça guciéc ecen ni naicela* guelçurrunac eta bihotzac examinatzen ditudana: eta çuetaric batbederari emanen diarocat bere obrén araura.

1. *Sam.* 16. 7. *pſal.* 7. 10. *Hiere.* 11. 20. *eta* 17. 10.

24 Baina çuey goitico Thyatiren çaretenoy erraiten drauçuet, Nor-ere *baitirade* doctrina haur eztutenac, eta Satanen barnataſſunac eçagutu eztituztenac, dioiten beçala: eztut çuen gainera berce cargaric eçarriren.
25 Baina duçuena, educaçue ethor nadino.
26 Ecen victoria vkan duqueenari, eta ene obrác finerano beguiratu dituqueenari, emanen draucat bothere Gentilén gainean.
27 * Eta gobernaturen dituque burdinazco cihorrez: eta chehecaturen dirade lurrezco vnciac beçala, nic-ere Aitaganic recebituvkan dudan beçala:

Pſal. 2. 9.

28 Eta emanen draucat hari artiçarra.
29 Beharriric duenac, ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey.

CAP. III.

1 *Iaincoaren çazpi ſpirituac.* 5 *Vicitzeco liburua.* 7 *Dauid-en gakoa.* 12 *Promeſſac.* 15 *Eppel.* 19 *Iaincoaren gaiztigamendua.* 21 *Chriſt Aitáren Thronoan.*

1 Arden *den* Eliçaco Ainguerua-ri-ere fcriba ieçóc, Iaincoaren çazpi fpirituac eta çazpi içarrac dituenac gauça hauc erraitē citic. Baceaquizquiat hire obrác, ecen icena duc vici aicela, eta hila baitaiz.

2 Aicén iratzarri eta confirmaitzac goitico hiltzera doacenac: ecen hire obrác eztitiát perfect eriden Iaincoaren aitzinean.

3 Aicén bada orhoit nola recebitu eta ençun vkan duán: eta beguireçác, eta dolu bequic. Bada baldin veilla ezpadeçac ethorriren nauc hiregana * ohoina beçala, eta eztuc iaquinen cer orenez ethorriren naicén hiregana.

Matth. 24. 43. *1 thes.* 5. 2. *2 pet.* 3. 10

4 Cembeit perfona-ere badituc *hic* Sarden bere abillamenduac fatfutu eztituztenic, eta ebiliren baitirade enequin abillamendu churitan: ecen digne dituc.

5 Garaita vkanen duena hala veztituren datec abillamēdu churiz, eta eztiát haren icena iraunguiren * vicitzeco liburutic, eta aithorturen diát haren icena neure Aitaren aitzinean, eta haren Aingueruén aitzinean.

Iterriz, 20. 12. *eta* 21. 27. *philip.* 4. 4.

6 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey.

7 Eta Philadelphian *den* Eliçaco Ainguerua-ri fcriba ieçóc, Sainduac eta Eguiatiac, ceinec baitu Dauid-en gakoa, ceinec irequiten baitu, eta nehorc ez erften: eta erften baitu, eta

nehorc ez irequiten, gauça hauc erraiten citic:
8 Baceaquizquiat hire obrác: huná, eman vkã drauát eure aitzinera bortha irequia, eta nehorc ecin erts ceçaquec hura: cerẽ indar gutibat baituc *hic*, eta beguiratu baituc ene hitza, eta ezpaituc renuntiatu ene icena.
9 Huna, eçarriren citiát Satanen ſynagogatic diradenac, bere buruäc Iudu eguiten baitituzté eta ezpaitirade, aitzitic gueçurra cioé: huna *bada*, eguinen diát ethor ditecen, eta adora deçaten hire oinén aitzinean, eta eçagut deçaten, ecen nic maite audala:
10 Ceren *hic* beguiratu vkan baituc ene patientiazco hitza, nic-ere hi beguiraturen aut tentationeco orẽ mundu guciaren gainera ethorteco denetic, lurreco habitanten phorogatzera.
11 Huná, baniatorquec ſarri: educac duána, nehorc har ezteçançát hire coroá.
12 Garaita vkanen duena, neure Iaincoaren templean habe eguinen diát, eta eztuc guehiagoric camporat ilkiren, eta ſcribaturen diát haren gainean neure Iaincoaren icena, eta neure Iaincoaren ciuitatearen icena, *cein baita*, Ieruſaleme berria, ene Iaincoaganic cerutic iautſia, eta neure icen berria.
13 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey.
14 Laodicean *den* Eliçaco Ainguerüäri-ere ſcriba ieçóc, Gauça hauc erraiten citic Amenec, teſtimonio fidelac eta eguiatiac, Iaincoaren creaturaren hatſeac:

15 Baceaquizquiat hire obrác, ecen ezaicela ez hotz ez eraquin: aihinz hotz edo eraquin.

16 Baina ceren eppel baitaiz, eta ezpaitaiz hotz ez eraquin, vomituren aut neure ahotic.

17 Ecen badioc, Abrats naiz, eta abraſtu naiz, eta eztut deuſen beharric: eta eztuc eçagutzen ecen dohacabe eta gaicho eta paubre eta itſu eta billuzgorri aicela.

18 Conſeillatzen aut eros deçán eneganic vrrhe ſuz phorogatutic, abrats adinçát: eta abillamendu churriric, vezti adinçát, aggueri eztençat hire billuzgorritaſſunaren laidoa: eta collyrioz vncta ditzán eure beguiac, ikus deçançát.

19 * Nic maite ditudan guciac reprehenditzen eta gaztigatzen citiát: har eçac beraz zelo, eta dolu bequic.

Pro. 3. 12. heb. 12. 5.

20 Huná, borthán niagoc, eta bulkatzen diát: baldin cembeitec ençun badeça ene voza, eta borthá irequi badieçat, ſarthuren nauc harengana eta affalduren nauc harequin eta hura enequin.

21 Garaita vkanen duena iar eraciren diat neurequin, neure thronoan: nola nic-ere garaitu vkan baitut eta iarria bainago Aitarequin haren thronoan.

22 Beharriric duenac ençun beça cer Spirituac erraiten drauen Elicey.

CAP. IIII.

1 *Bortha irequia ceruan.* 2 *[illegible] riric.* 4 *Hoguey [illegible].* 6 *[illegible]*

1 Auça hauen buruän beha neçan, eta
G huná, borthabat irequia ceruän: eta lehen
ençun vkan nuen voza, *cen* enequin minço liçatẽ trompetta batena beçalaco, cioela, Igan adi huna, eta eracutſiren drauat cer gauça eguin behar diraden hemendic harát:
2 Eta bertan nincén ſpiritutan: eta huná, thronobat cẽ eçarria ceruän: eta *norbeit* throno gainean iarriric.
3 Eta iarriric çegoenac beth-ikartzez iaſpe eta ſardoin harria cirudien: eta cen thronoaren inguruän orçadarra ſmarauda cirudiela.
4 Eta thronoaren inguruän ciraden hoguey eta laur alki: eta alki gainetan ikus nitzan hoguey eta laur Anciano iarriric abillamendu churiz veztituac: eta cituztela bere buru gainetan vrrhezco coroác.
5 Eta thronotic ilkitẽ ciraden chiſtmiſtac: eta *ciradē* çazpi lampa ſuz çachetenic throno aitzinean, cein baitirade Iaincoaren çazpi ſpirituac.
6Eta cen throno aitzinean beirazco itſaſſo cryſtala irudi çuen-bat: eta thronoaren erdian, eta thronoaren inguruän laur animal beguiz betheac aitzinean eta guibelean.
7 Eta lehen animalac lehoina irudi çuen, eta bigarren animalac aretzea irudi çuen, eta hirurgarren antmalac, çuen guiçonac beçalaco beguithartea, eta laurgarren animala hegaldaz dabilan arranoa beçalaco cen.
8 Eta laur animalée çutén batbederac ceinec bere alde ſeirá hegal inguruän, eta barnean be-

guiz betheac ciraden eta etzuten pauſuric egun ez gau, cioitela, *Saindu, ſaindu, ſaindu, Iaunco Iaun bothereguciacoa, Cena, eta Dena, eta Ethorteco dena.

Iſa. 6. 3.

9 Eta animal hec emaiten ceraucatenean gloria eta ohore eta remerciamendu thronoan iarria cenari, ſecula ſeculacotz vici denari:

10 Egoizten cituzten bere buruac hoguey eta laur Ancianoéc thronoan iarria cenaren aitzinera, eta adoratzen çutén vici dena ſecula ſeculacotz, eta eçarten cituzten bere coroac throno aitzinean, erraiten çutela,

11 *Digne aiz Iauna recebi decán gloria eta ohore eta puiſſança: ecen hic creatu dituc gauça guciác, eta hire vorondateagatic dituc, eta creatu içan dituc.

[illegible] 5. 12.

CAP. V.

1 *Liburu ſcribatua.* 5 *Iudaren [illegible].* 6 *Bildotſa hil.* 8 *Sainduen orationeac.* 9 *Cantu berria.* 12 *Laudorio Chriſti.*

1 GVero ikus neçan thronoan iarriric cegoenaren eſcu eſcuinean liburu barnetic eta campotic ſcribatubat, çazpi ciguluz ciguilatua.

2 Eta ikus neçan Aingueru borthitzbat predicatzen çuela ocengui, Nor da digne irequi deçan liburuä, eta lacha ditzan haren ciguluac?

3 Eta nehorc, ez ceruän, ez lurrean, ez lurraren azpian ecin irequi ceçaqueen liburua, ezeta hartara beha.

4 Eta nic anhitz nigar eguiten nuen, ceren ezpaitzén nehor digneric eriden içan liburuaren

irequiteco, ez iracurtzeco, ez hartara behatzeco
5 Eta Ancianoetaric batec erran cieçadan, Ez-taguiála nigarric: huná, garaita dic Iudaren lei-nutico Lehoinac, Dauid-en çainac, liburuären irequiteco, eta harẽ çazpi ciguluén lachatzeco.
6 Eta beha neçan, eta huná thronoaren eta laur animálen artean, eta Ancianoén artean Bil-dots-bat cegoela *nehorc* hila beçala, cituela çaz-pi adar eta çazpi begui: cein baitirade Iaincoa-ren çazpi ſpiritu lur gucira igorriac.
7 Eta ethor cedin eta har ceçan liburuä thro-noan iarriric cegoenaren eſcu eſcuinetic.
8 Eta liburuä hartu çuenean, laur animaléc eta hoguey eta laur Ancianoéc bere buruäc egotz citzaten Bildotſaren aitzinera, cituztela ceinec bere guittarrác eta vrrhezco ampolácperfumez betheac, cein baitirade ſainduén orationeac:
9 Eta cantatzen çutén cantu berribat, cioitela, Digne aiz liburuären hartzeco, eta haren cigu-luén irequiteco: ecen ſacrificatu içan aiz, eta re-demitu garauzcac Iaincoari eure odolaz, leinu, eta mihi, eta populu, eta natione orotaric.
Lehen 1. 6. 1. *pier.* 2. 9. 10 *Eta eguin guerauzcac gure Iaincoari re-gue eta ſacrificadore: eta regnaturen diagu lur-raren gainean.
11 Orduan ikus neçan, eta ençun neçan thro-noaren eta animalén eta Ancianoén inguruän, *Dan.* 7. 10. anhitz Aingueruren voza, * eta cen hayén con-tua hamar millatan hamar milla, eta millatan milla:
Lehen 4. 11 12 Cioitela ocengui, * Digne da ſacrificatu içan den Bildotſa har deçã puiſſança, eta abraſtaſſun,

eta ſapientia, eta indar, eta ohore, eta gloria, eta laudorio.

13 Eta ceruän den creatura gucia, eta lurraren gainean, eta lurrarē azpian, eta itſaſſoan, eta hetan diraden gauça guciac ençun nitzan, erraiten çutela, Thronoan iarria denari eta Bildotſari laudorio, eta ohore, eta gloria, eta puiſſança, ſecula ſeculacotz.

14 Eta laur animaléc erraiten çuten, Amen: eta hoguey eta laur Ancianoéc egotz citzaten bere buruäc bere beguithartén gainera, eta adora ceçaten vici dena ſecula ſeculacotz.

CAP. VI.

1 *Ciguluetaric bat irequi.* 2 *Ç[illegible].* 4 *Gorrhatſa.* 5 *Beltza.* 8 *Pherdatſa. [illegible].* 9 *Martyrioen arimác.* 15 *Lurreco [illegible].*

1 Vero beha neçan, irequi vkan çuenean Bildotſac ciguluetaric lehena, eta ençun neçan laur animaletaric bat, cioela, igorciri voz anço, Athor eta ikuſſac.

2 Eta beha neçan, eta huná, çaldi churibat: eta harē gainean iarriric cegoenac çuen ſletchabat, eta eman cequión hari coroabat, eta ilki cedin garaitzen çuela, eta garaita luençát.

3 Eta irequi vkan çuenean bigarren cigulua, ençun neçan bigarren animala, cioela, Athor eta ikuſſac.

4 Eta ilki cedin berce çaldi gorrhatsbat, eta haren gainean iarria cenari eman cequión lurretic

baquea ken ahal leçan, eta elkar hil leçaten: eta eman cequión hari ezpata handibat.

5 Eta irequi vkan çuenean hirurgarren cigulua, ençun neçan hirurgarren animala, cioela, Athor eta ikuſſac. Eta beha neçan, eta huná, çaldi beltzbat: eta haren gainean iarriric cegoenac, çuen balençabat bere eſcuan.

6 Eta ençun neçã vozbat laur animalén arteã, cioela, Chenicabat ogui bihi dinero batetan, eta hirur chenica garagar dinero batetan: eta mahatſarnoari eta olioari eztieceála calteric eguin.

7 Eta irequi vkan çuenean laurgarren cigulua, ençun neçan laurgarren animalarẽ voza, cioela, Athor eta ikuſſac.

8 Eta beha neçan, eta huná, çaldi pherdatsbat, eta haren gainean iarriric cegoenaren icena cen Herioa: eta Iffernua çarrayón hari, eta hæy emã cequién bothere lurraren laurdenaren gainean, hiltzeco ezpataz, eta goſſetez, eta heriotzez, eta lurreco baſſa beſtiéz.

9 Eta irequi vkan çuenean borzgarren cigulua, ikus nitzan aldare azpian, Iaincoaren hitzagatic eta maintenitzen çuten teſtimoniageagatic heriotara eman içan ciradenén arimác:

10 Eta ceuden oihuz ocengui, cioitela, Noiz artean, Iaun ſainduá eta eguiatiá, eztuc iugeatzen eta mendecatzen gure odola lurrean habitatzen diradenetaric?

11 Eta emã cequiztén batbederari arropa churiac, eta erran cequién repoſa litecen oraino dembora appurbat, hayén cerbitzari quideac,

eta hayén anaye hec-ere beçala heriotara eman behar ciradenac compli litezqueno.

12 Guero beha neçan irequi vkan çuenean feigarren cigulua, eta huná, lur ikaratze handibat eguin cedin, eta iguzquia beltz cedin bilozco çacubat beçala, eta ilhargui gucia odola beçalaca cedin.

13 Eta içarrac cerutic eror citecen lurrera, ficotzeac bere fico chimalac iraizten dituen beçala haice handiz erabilten denean.

14 Eta ceruä retira cedin liburu itzultzen dēbat beçala: eta mendi eta ifla guciac bere lekuetaric alda citecen.

15 Eta lurreco regueac, eta princeac, eta abratfac, eta capitainac, eta potētac, eta fclabo guciac, eta libre guciac gorde citecen lecétan eta mendietaco hartoquétan:

16 Eta erraiten cerauecen mēdiey eta harriey, *Eror çaitezte gure gainera eta eftal gaitzaçue throno gainean iarria denaren beguithartetic, eta Bildotfaren hiratic.

Efa. 2. 19. ofe. 10. 8. luc 23. 30.

17 Ecen ethorri da haren hiraren egun handia: eta nor da iguriquiren ahal duena?

CAP. VII.

1 *Ainguerucc haiceac eduquiten.* 3 [illegible] *tzariac feignalatu.* 14 *Bildotfaren* [illegible] *ikutzea.* 17 *Iaunceau* [illegible] *catzen.*

1 Ta gauça hauén ondoan ikus nitzan laur Ainguerу ceudela lurraren laur corneretan, çadutzatela lurreco laur haiceac, haiceric ezlaguiançát lurraren gainean, ez itſaſſoaren gainean, ez arbore baten-ere gainean.

2 Guero ikus neçan berce Ainguerubat igaiten cela iguzqui ialguitetic Iainco viciaren cigulua çuela: eta oihu eguin ciecén ocengui laur Ainguеru lurrari eta itſaſſoari calte eguitea emã içan çayeney,

3 Cioela, Eztaguieçuela calteric lurrari, ez itſaſſoari, ez arboréy, gure Iaincoaren cerbitzariac bere belarretan ſeignala ditzaqueguno.

4 Eta ençun neçan ſeignalatu içan ciradenén contua, ehun berroguey *eta* laur milla ſeignalaturic Iſraeleco haourrén leinu gucietaric:

5 Iudaren leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Rubenen leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Gad-en leinutic, hamabi milla ſeignalaturic:

6 Aſer-en leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Nephthaliren leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Manaſſeren leinutic, hamabi milla ſeignalaturic:

7 Simeonen leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Leuiren leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Iſacharen leinutic, hamabi milla ſeignalaturic:

8 Zabulon-en leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Ioſeph-en leinutic, hamabi milla ſeignalaturic: Beniaminen leinutic, hamabi milla ſeigna-

laturic:

9 Gauça hauén ondoan beha neçan, eta huná. tropela handi nehorc cõta ecin ceçaqueen-bat, gende eta leinu eta populu eta mihi gucietaric, throno aitzinean eta Bildotſarē preſentián ceudela, arropa luce churiz veztituac, eta palmác bere eſcuetan:

10 Eta oihuz ceuden ocengui, cioitela, Saluamendua gure Iainco throno gainean iarria denaganic eta Bildotſaganic.

11 Eta Aingueru guciéc aſſiſtitzen çuten thronoaren, eta Ancianoén eta laur animalén inguruän: eta bere buruäc egotz citzaten throno aitzinera bere beguithartén gainera, eta adora ceçaten Iaincoa,

12 Cioitela, Amen: laudorio, eta gloria, eta ſapientia, eta eſquer, eta ohore, eta puiſſança, eta indar gure Iaincoari ſecula ſeculacotz. Amen.

13 Orduan har ceçan hitza Ancianoetaric batec, cioſtala, Arropa luce churiz veztitu hauc nor dirade, eta nondic ethorri dirade?

14 Eta erran nieçón, Iauna, hic badaquic. Eta erran cieçadan, Hauc dituc afflictione handitaric ethorri içã diradenac: eta ikuci vkan citié bere arropa luceac eta churitu Bildotſaren odoleã.

15 Halacotz dituc Iaincoarē throno aitzinean, eta hura cerbitzatzen dié egun eta gau haren templean: eta thronoan iarria dena habitaturen duc horiequin.

16 *Eztituc goſſeturen ez egarrituren guehiagoric, ez horién gainera eztic ioren iguzquiac, *Isa 49 10

ez beroc batec-ere.

17 Ecen thronoaren erdian den Bildotſac bazcaturen citic eta guidaturen vretaco ithurri vicietara: *eta ichucaturen dic Iaincoac nigar vr gucia horién beguietaric.

Berr. 21. 4. eſa. 25. 8.

CAP. VIII.

3 *Sainduén orationeac.* 6 *Çazpi Ainguerućc trompettác ioiten.*

1 Ta irequi vkan çuenean çazpigarren cigulua, ſilentio eguin cedin ceruän oren erditſubat.

2 Eta ikus nitzã çazpi Aingueru Iaincoaren aitzinean aſſiſtitzen dutenac, eta eman cequiztén çazpi trompetta.

3 Eta berce Ainguerubat ethor cedin eta egon cedin aldare aitzinean, vrrhezco encenſerbat çuela: eta eman cequión anhitz perfum, Saindu gucién orationequin offrenda litzançát, throno aitzinean den aldare vrrhezcoaren gainean.

4 Eta igan cedin perfumén kea, Sainduén orationequin, Ainguerüaren eſcutic Iaincoaren aitzinera.

5 Eta har ceçan Ainguerüac encenſera, eta bethe ceçan hura aldareco ſutic, eta egotz ceçan lurrera: eta eguin citecen igorciriac eta vozac eta chiſtmiſtac eta lur ikaratze.

6 Eta çazpi trompettác cituztē çazpi Ainguerüac prepara citecen trompettáz ioitera.

7 Eta lehen Ainguerüac io ceçan trompettáz,

eta eguin ceçan babaçuça eta ſu odol nahaſteca, eta egotz citecen lurrera, eta arborén heren partea, erre cedin, eta belhar pherde gucia erre cedin.

8 Eta bigarren Aingueruäc io ceçan trompettáz, eta mendi handi ſuz erratzen cen-bat beçala egotz cedin itſaſſora: eta itſaſſoarē heren partea odol eguin cedin.

9 Eta hil cedin itſaſſoan ciraden creatura vicitze çutenen herén partea: eta vncien herén partea deſeguin cedin.

10 Guero herén Aingueruäc io ceçan trompettáz, eta eror cedin cerutic içar handi irachequibat, çucibat beçala, eta eror cedin fluuioen herén partera, eta ithur vretara.

11 Eta içarraren icena erraiten da, Abſinthio: eta vrén herén partea Abſinthio bilha cedin: eta anhitz guiçon hil cedin vretaric, ceren karmindu içan baitziraden *vrac*.

12 Guero Laurgarren Aingueruäc io ceçan trompettáz, eta io cedin iguzquiaren herén partea, eta ilharguiarē herén partea, eta içarren herén partea: hala non hayen herén partea ilhun baitzedin, eta egunaren herén parteac etzuen arguiric eguiten, ez gauärenac halaber.

13 Orduan ikus eta ençun neçan Aingueruba hegaldatzen cela ceruären erdiaz, cioela ocengui, Maledictione, maledictione, maledictione lurreco habitantey, berce hirur Aingueruec ioren dituzten trompetta ſoinuacgatic.

CAP. IX.

2 *Abyſmeco putzua.* 3 *Othiac.* 14 *Aingueruäc lachatu.* 16 *Çamaldunac gaichtoén punitzera igorri.* 17 *Çaldiac eta hayén puiſſançá.*

1 Rduan borzgarren Aingueruäc trompettáz io ceçan, eta ikus neçã içarbat cerutic lurrera eroria, eta eman cequión abyſmeco putzuaren gakoa.

2 Eta irequi ceçan abyſmeco putzua, eta altcha cedin putzuco kea, labe handi batetaco kea beçala: eta ilhund cedin iguzquia eta airea putzuco ketic.

3 Eta ketic ilki citecen othiac lurrera, eta bothere eman cequién lurreco ſcorpionéc duten beçalaco botherea.

4 Eta erran cequién ezlaguioten calteric lurreco belharrari ez eceinere pherderi, ez eceinere arboreri: baina ſolament Iaincoaren ſeignalea bere belarretan etzuten guiçoney.

5 Eta eman cequién ez hec hil litzaten, baina tormenta litzaten borz hilebethez, eta hayen tormentá *licen* ſcorpionezco tormentá guiçona io duqueenecoa beçala.

Lehen 6. 16 *eſa.* 2. 19. *oſe.* 10. 8.

6 *Eta egun hetan guiçonéc herioa bilhaturen duté, eta eztuté eridenen: eta deſiraturẽ duté hiltzera, eta herioac ihes eguinen du hetaric.

Sap. 16. 9.

7 *Eta othien formá *cen* çaldi bataillara appreſtatuén irudico, eta *ciraden* hayén buru gainetan vrrhea ciruditen coroac beçalacoac: eta hayén beguitharteac *ciraden* guiçonén beguitharteac beçala. 8 Eta

8 Eta cituzten biloac, emaztén biloac beçala: eta hayén hortzac ciraden lehoinenac beçala.
9 Eta cituztē halacretac burdin halacretac beçala: eta hayen hegalén hotſa, anhitz, çaldi combatera laſter eguiten duteneco carreta hotſa beçala.
10 Eta cituztén buztanac ſcorpionenac irudi: eta cituztén eztenac bere buztanetan: eta hayén botherea *cen* guiçoney calte eguitea borz hilebethez.
11 Eta çuten bere gaineco reguetzát abyſmeco Aingueruä, ceinec baitu icen Hebraicoz, Abaddon, eta Grec-ez Apollyon *erran nahi baita deſeguilea.*
12 Maledictionebat iragan da, eta huná, ethorten dirade oraino bi maledictione guero.
13 Orduan ſeigarren Ainguerua ic io ceçan trõpettáz, eta ençun neçan vozbat Iaincoaren beguién aitzinean den aldare vrrhezcoaren laur adarretaric *proceditzen cenic*,
14 Ciotſala ſeigarrē Ainguerú trompettá çuenari. Lachaitzac laur Ainguerú Euphrateco fluuio handi gainean eſtecatuac diradenac.
15 Lacha citecen bada laur Aingueruac, baitziraden appainduac orenecotz eta egunecotz eta hilebethecotz eta vrthecotz, hil deçatençát guiçonén herén partea.
16 Eta çaldizco armadaren cõtua cen hoguey millatan hamar milla: eta ençun neçan hayén contua.
17 Eta hunela ikus nitzã çaldiac viſionean: eta

hayén gainetan iarriac ciradenéc, cituztela ſuzco eta hyacinthezco eta ſuphrezco halacretac: eta çaldién buruäc ciraden lehoinén buruäc beçala: eta hayén ahoetaric ilkiten cen ſu, eta ke, eta ſuphre.

10 Eta hirur gauça hauçaz hil içan cen guiçonén herén partea, *diot*, ſuaz, eta keaz, eta hayén ahotic ilkiten cen ſuphreaz.

19 Ecen hayén botherea cen hayén ahoan eta hayén buztanetan: ecẽ hayén buztanac ſugueac irudi ciradẽ, cituztela buruäc, ceinéz calte eguiten baitzuten.

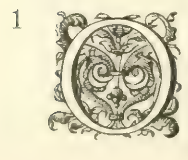
20 Eta goitico guiçon plaga hauçaz hil etziradenac bere eſcuezco obretaric etzitecen emenda, adora ezlitzatençát deabruac * eta vrrhezco eta cilharrezco eta cobrezco eta harrizco eta çurezco idolác, ceinéc ecin ikus baiteçaquete ez ençun, eta ecin ebil baititezque:

Pſal. 115.4 *eta* 133.15.

21 Eta etzitecen emenda bere guiça-erhaitequetaric, ez bere poçoinquerietaric, ez bere paillardicetaric, ez bere ohoinquerietaric.

CAP. X.

Ioãneſec iretſi vkan çuen liburuä çaducan Ainguerüäz minçaturic, nola mũduaren fina içanen den eracuſten, eta nola çazpi igorcirien hotſac ciguilatu içan diraden declaratzen.

1
Rduan ikus neçan berce Aingueru borthitzbat cerutic iau ſtẽ cela, hodeibatez inguratua ceinen buruan baitzén orçadarra: eta haren beguithartea

cen iguzquia beçala, eta haren oinac fuzco habeac beçala. Eta çuen bere efcuan liburutcho irequibat: eta eçar ceçan bere oin efcuina itfas gainean, eta ezquerra lur gainean.

2 Eta oihu eguin ceçan ocengui, lehoin batec orroa eguiten duenean beçala: eta oihu eguin vkan çuenean, çazpi igorciric bere vozac pronuntia citzaten.

3 Eta çazpi igorciriéc bere vozac pronuntiatu vkan cituztenean, nic nahi nituen fcribatu: baina ençun neçan vozbat cerutic cioftala, Seignalaitzac çazpi igorciriéc pronuntiatu dituzten gauçác, eta hec eztitzála fcriba.

4 Eta itfaffoaren gainean eta lurraren gainean cegoela ikuffi vkan nuen Aingueruac, altcha ceçan bere efcua cerura,

5 Eta iura ceçan fecula feculacotz vici denaz, ceinec creatu baititu cerua eta hartan diraden gauçác, eta lurra eta hartan diraden gauçác, eta itfaffoa eta hartan diradē gauçác, ecen guehiago demboraric eztela içanen:

6 Baina çazpigarren Aingueruáren vozeco egunetan trompettáz ioiten haffirē denean acabaturen datela Iaincoaren myfterioa, bere cerbitzari Prophetey declaratu vkan drauen beçala.

7 Eta cerutic ençun vkan nuē voza, berriz minça cedin enequin, eta erran ceçan, Habil, eta har eçac itfaffoaren gainean eta lurrarē gainean dagoen Aingueruáren efcuco liburutcho irequia.

8 Eta ioan nendin Aingueruägana niotſala lidan liburutchoa. Eta erran cieçadan, Har eçac, eta irets eçac: eta hire ſabela karminduren dic: baina hire ahoan ezti içanen duc eztia beçala.
9 Har neçan bada liburutchoa Ainguerüaren eſcutic, eta irets neçan: eta cen ene ahoan eztia beçala ezti: baina iretſi vkan nuenean, ene ſabela karmin cedin.
10 Orduan erran cieçadan, Prophetizatu behar drauec berriz anhitz populuri, eta genderi, eta mihiri, eta regueri.

CAP. XI.

1. 19 *Iaincoaren templea irequi.* 3, 7 *Iaunarenic bi teſtimonio beſtiác hil,* 11 *Guero reſuſcitatu içan dirade.* 8 *Sodoma eta Egypte.* 12 *Reſumác Chriſtendu.* 16 *Ancianoéc Iaincoa laudatzen.*

1
Ta emã cequidan canaberabat bergabat irudiric, eta preſenta cedin Ainguerubat, cioſtala, Iaiqui adi, eta neurt itzac Iaincoaren templea eta aldarea, eta hartan adoratzen dutenac.
2 Baina iraitzac campora temple lekoretic den ſalá, eta ezteçála hura neurt: ecen eman içan ciayec Gentiley, eta Ciuitate ſaindua ohondicaturen dié berroguey eta bi hilebethez.
3 Baina emanen diraueat hura neureric bi teſtimoniori, ceinéc, prophetizaturen baitūté milla *eta* ber-ehun *eta* hiruroguey egunez, çacuz

veztituac diradela.
4 Hauc dituc bi oliuác eta bi candelér lurreco Iaunaren prefentián daudenac.
5 Eta baldin nehorc haey gaizquiric eguin nahi badraue, fua ilkiten duc hayén ahotic, eta ireften citic hayén etfayac: ecen baldin nehorc gaizquiric eguin nahi badraue, harc hunela heriotara eman behar dic.
6 Hauc dié bothere ceruären erfteco, vriric ez-taguian hayén prophetiazco egunetan: eta dié bothere vren gainean, hayen odoletara conuertitzeco, eta lurrarē açotatzeco plaga oroz noiz-ere nahi baituqueite.
7 Eta acabatu duqueiteneã bere teftimoniageo abyfmetic igaiten den beftiác, guerla eguinen dic hayen cõtra, eta garaithuren citic eta hilen:
8 Eta hayen gorputzac etzanen dituc Ciuitate handico placetan, cein deitzen baita fpiritualqui Sodoma eta Egypte, non gure Iauna-ere crucificatu içan baita.
9 Eta ikuffirē citié leinuëtacoéc, eta populuetacoéc, eta mihietacoéc, eta nationetacoéc, hayen gorputzac hirur egũ eta erdiz, eta eztiquee permettituren hayen gorputzac eçar ditecen fepulturatan.
10 Eta lurreco habitãtéc bozcario vkanen dié hayén gainean, eta atfeguin harturē dié: eta prefentac igorriren dirauecé elkarri: ceren bi Prophetà hauc tormentatu dituqueizten lurrean habitant diradenac.

11 Baina hirur egun eta erdiren buruän vicitzeco ſpiritu Iaincoaganicoa hetara ſarthuren datec, eta egonen diratec bere oinén gainean, eta iciapen handi eroriren datec hec ikuſſiren dituqueiztenen gainera.

12 Guero ençun dié voz handibat cerutic, hæy dioſtela, Igan çaitezte huná: eta igan dituc cerura hodey batetan: eta ikuſſi citié bere etſayéc.

13 Eta oren hartã lur ikaratze hãdi eguin içan duc: eta Ciuitatearen hamargarren partea erori içan duc, eta hil içan dituc lur ikaratze hartan çazpi milla guiçon, eta berceac icitu içan dituc, eta eman diraucoé gloria ceruco Iaincoari.

14 Bigarren maledictionea iragan içan da: eta huná hirurgarren maledictionea ethorriren da ſarri.

15 Eta çazpigarrẽ Ainguerüäc io ceçan trompettáz, eta voz handiac eguin citecen ceruän, cioitela, Eguin içan dirade mundu hunetaco resumác, gure Iaunaren eta Chriſt harenaren *resuma*, eta regnaturen du ſecula ſeculacotz.

16 Orduan hoguey *eta* laur Anciano Iaincoaren aitzinean bere alkietan iarriric ceudenéc, egotz citzaten bere buruäc bere beguithartén gainera, eta adora ceçaten Iaincoa,

17 Cioitela, Eſquerrac drauzquiagu hiri Iainco Iaun bothere-gucitacoá, Cein baitaiz, eta Baihincén, eta Ethorteco baitaiz, ceren hartu duán eure puiſſançá handia, eta *ceren* haſſi duán *eure* reſumá:

18 Eta afferretu içan dituc Gẽtilac, eta ethorri içan duc hire hirá, eta hilén demborá, iugea ditecençát, eta eman dieceançát faria eure cerbitzari Prophetey, eta fainduey, eta hire icenaren beldur diraden chipiey eta hãdiey: eta defeguin ditzançát lurra defeguiten dutenac.

19 Orduan irequi cedin Laincoarẽ templea ceruän, eta ikus cedin haren alliançazco Arká haren templean: eta eguin cedin chiftmift eta hots eta lur ikaratze, eta babaçuça handi.

CAP. XII.

Emazte citzen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Michelec victoria [illegible] [illegible] [illegible].

1 ETa ikus cedin figno hãdibat ceruän, Emazte iguzquiaz inguratubat, ceinen oinén azpiã bai tzén ilharguia, eta buruän hamabi içarrezco coroabat.

2 Eta içorra içanez heyagoraz cegoen erdi beharrezco minez, eta tormenta iragaiten çuen erdi cedinçát.

3 Ikus cedin berce fignobat-ere ceruan, eta huná, dragoin gorharats handibat, çazpi buru cituenic eta hamar adar: eta bere buruétan çazpi diadema.

4 Eta haren buztanac tiratzẽ çuen ceruco içarrén herén partea, eta egotz citzã hec lurrera: eta gueldi cedin dragoina emazte erdi behar çuenaren aitzinean, erdi çatenean, haren haourra

irets leçançát.

5 Eta erd cedin ſeme ar batez ceinec gobernatu behar baitzituen natione guciac burdinazco berga batez: eta harrapa cedin haren haourra Iaincoagana eta haren thronora.

6 Eta emazteac ihes ceguian deſertu batetara, non baitu lekua Iaincoaz appainduric, han hura haz deçatençát milla eta ber-ehun eta hiruroguey egunez.

7 Eta eguin cedin bataillabat ceruän: Michele eta haren Aingueruäc bataillatzen ciraden dragoinaren contra, eta dragoina combatitzen cen eta haren Aingueruäc:

8 Baina etziraden borthitzenac içan, eta hayén lekua etzedin guehiagoric eriden ceruän.

9 Eta iraitz cedin dragoin handia, ſugue çahar hura, Deabru eta Satan deitzen dena, ceinec mundu gucia ſeducitzen baitu: iraitzi içan da *bada* lurrera, eta haren Aingueruäc harequin iraitz citecen.

10 Eta ençun neçan voz hãdibat cioela ceruän, Orain eguin da ſaluamẽdua, eta indarra, eta gure Iaincoren reſumá, eta Chriſt harenaren botherea: ecen gure anayén accuſaçalea iraitzi içan da, ceinec accuſatzen baitzituen gure Iaincoaren aitzinean egun eta gau.

11 Baina hec garaithu içan çaizquio Bildotſaren odolaren cauſaz eta bere teſtimoniageco hitzaren cauſaz, eta bere viciac eztituzte guppida vkan heriorano.

12 Halacotz çaitezte aleguera, ceruac eta hetan habitatzen çaretenác. Maledictione lurreco eta itſaſſoco habitantey: ecen iautſi da deabrua çuetara, hira handiz betheric, nola baitaqui ecer dembora appurbat baduela.

13 Ikuſſi vkan çuenean bada dragoinac ecen iraitzi içan cela lurrera, perſecuta ceçan arraz erdi içan cen emaztea.

14 Baina eman içan çaizcan emazteari arrano hãdi batenic bi hegal, hegalda ledinçát ſugueareren aitzinetic deſertura, bere lekura. non hatzen baita dembora batetacotz eta demborétacotz eta demboraren erditacotz.

15 Eta iraitz ceçan ſugueac emaztearen ondoan bere ahotic vr fluuiobat beçala, hura harrapa eraci leçançát fluuioaz.

16 Baina aiuta ceçan lurrac emaztea, eta irequi ceçan lurrac bere ahoa, eta hurrupa ceçan dragoinac bere ahotic iraitzi vkan çuen fluuioa.

17 Orduan aſſerre cedin dragoina emaztearen contra, eta ioan cedin guerla eguitera haren hacico goiticoén, Iaincoaren manamenduac beguiratzen dituztenén eta Ieſus Chriſten teſtimoniagea dutenén contra.

18 Eta gueldi nendin itſaſſoco ſable gainean.

CAP. XIII.

1 *Antechriſten* [illegible] 7 [illegible] *gitura ſeduitzer.* 13 [illegible] *tatea.* 18 [illegible]

1 Rduan ikus neçan beſtiabat itſaſſotic igaiten cela, çazpi buru eta hamar adar cituenic, eta bere adar gainetan hamar diadema: eta bere buru gainetan blaſphemiotaco icen-bat.

2 Eta *nic* ikuſſi vkã nuen beſtiác Leoparta irudi çuen, eta haren oinac *ciraden* hartzarenac beçalaco: eta haren ahoa lehoinaren ahoa beçalaco: eta eman cieçon hari dragoinac bere puiſſançá, eta thronoa, eta bothere handi.

3 Eta ikus neçan haren buruetaric bat heriotara çauria beçala, baina haren heriotaraco çauria ſendatu içan cen: eta miraculuz cegoela lur gucia iarreiqui cequión beſtiari.

4 Eta adora ceçaten, beſtiari bothere eman ceraucan dragoina, eta adora ceçaten beſtiá, cioitela, Nor *da* beſtia irudi duenic? haren contra nor combati ahal daite?

5 Eta eman cequión aho gauça handiac eta blaſphemioac pronuntiatzen cituena, eta eman cequión bothere berroguey *eta* bi hilebetheren complitzeco.

6 Eta irequi ceçan bere ahoa blaſphematzera Iaincoaren contra, blaſphema litzançát haren icena, eta haren tabernaclea, eta ceruän diradenac.

7 Eta eman cequión ſainduén contra-ere guerla eguitea, eta hæy garaitzea: eta emã cequión bothere leinu, eta mihi, eta natione ororē gainean.

8 Eta adoratzen çutén hura lurreco habitant guciéc, ceinén icenac ezpaitirade ſcribatuac, munduaren fundationetic hil içan den Bildotſaren vicitzeco liburuän.

9 Baldin nehorc beharriric badu, ençun beça.

10 Baldin nehorc captiuitatera eramaiten badu, captiuitatera eramanen da *bera*: baldin nehorc ezpataz hil badeça, behar da hura ezpataz hil dadin: hemen da ſainduén patientiá eta fedea.

11 Guero ikus neçan, berce beſtiabat igaiten cela lurretic, eta cituē bi adar Bildotſarenac irudi: baina dragoina beçala minço cen.

12 Eta harc lehen beſtiarē bothere gucia exercitzen çuen haren preſentián: eta eguiten çuen, lurrac eta hartaco habitantéc adora leçaten leheneco beſtia hura, ceinen heriotaraco çauria ſendatu içan baitzén.

13 Eta ſigno handiac eguiten cituen, hambat non ſua cerutic lurrera eraits eraciten baitzuen guiçonén aitzinean.

14 Eta ſeducitzen cituen lurreco habitantac ſignoén cauſaz, ceinén eguitea eman içan baitzayón beſtiaren aitzinean: cioſtela lurreco habitantey, eguin lieçoten imaginabat beſtia hari, cein ezpataz çauri içan baitzén, baina viztu içan da.

15 Eta hari eman cequión, beſtiaren imaginari ſpiritu eman lieçón, eta beſtiaren imaginá minça ledin, eta eguin leçan, beſtiaren imaginá

Gen. 9. 6. Matt. 26. 52

adoratzen ezluten guciac, hil litecen.
16 Eta eguiten çuen, guciéc, chippiéc eta handiéc, abratſéc eta paubréc, libréc eta ſclaboéc hartzen baitzuten mercabat bere eſcu eſcuinean, edo bere belarretan.
17 Eta nehorc ecin eros leçan edo ſal mercá luenec baicen, edo beſtiaren icena, edo haren icenaren contua.
18 Hemen da ſapientiá: adimenduric duenac conta beça beſtiaren icena: ecen contua guiçonarena da, eta haren contua, ſey ehun *eta* hiruroguey eta ſey.

CAP. XIIII.

3 *Iaincoaren haourrén conſolationea.* 8 *Babyloneren erortea.* 9 *Beſtiaren bandacoén punitionea.* 13 *Fidelén herioa dohatſu.* 15 *Vzta errequeitatzea, eta mendematzea.*

1
Rduan beha neçan, eta huná, Bildotſa cegoen Siongo mendi gainean, eta harequin ehun *eta* berroguey *eta* laur milla, çutela haren Aitaren icena ſcribatua bere belarretan.
2 Eta ençun neçan vozbat cerutic vr handién hotſa beçala, eta igorciri handi baten hotſa beçala: eta ençun neçan bere guitarrac ioiten cituzten guittarrarién ſoinubat:
3 Eta cantatzen çuten quaſi cantu berribat

throno aitzinean, eta laur animalén, eta Ancianoén aitzinean: eta nehorc ecin ikas ceçaqueen cantua ehũ *eta* berroguey *eta* laur millée baicen, cein baitirade lurretic eroſſiac:

4 Hauc dirade emaztequin ſatſutu eztiradenac: ecen virgina dirade: hauc dirade Bildotſari darreitzanac norat-ere ioan baitadi: hauc dirade guiçonén artetic eroſſiac, primitia Iaincoari eta Bildotſari *ſanctificatuac.*

5 Eta hayén ahoan ezta eridẽ enganioric: ecen macula gabe dirade Iaincoaren throno aitzinean.

6 Guero ikus neçan berce Ainguerubat ceruären arteaz hegaldatzen cela, Euangelio eternala çuela, euangeliza lieçençat lurreco habitantey, eta natione, eta leinu, eta mihi, eta populu guciari:

7 Cioela ocengui, * Çareten beldur Iaincoaren, eta hari gloria emoçue: ecen ethorri da haren iugemenduaren ordua: eta adora eçaçue * ceruä eta lurra eta itſaſſoa eta vr ithurriac eguin dituena.

Pfal. 145.6

Act. 14. 15

8 Eta berce Ainguerubat iarreiqui cequión, cioela, * Erori da erori Babylon, ciuitate handi hura, ceren bere paillardiçaren hiratacо mahatſarnoaz natione guciac edaran vkan baititu.

[illegible] 18.2
Ifa. 21. 9.
Ierem. 51. 8.

9 Eta heren Ainguerиä iarreiqui cequién, cioela ocengui, Baldin nehorc adora badeça beſtiá eta haren imaginá, eta har badeça haren mercá

bere belarrean edo bere eſcuan,

10 Harc-ere edanen du Iaincoaren hiraco mahatſarnotic, *bay*, mahatſarno pur haren hiraco copara huſtutic: eta tormentaturen da ſuz eta ſuphrez Ainguerü ſainduén aitzinean eta Bildotſaren aitzinean.

11 Eta hayén tormentaco kea altchaturen da ſecula ſeculacotz: eta eztute vkanen pauſſuric ez egun ez gau adoratzen dutenéc beſtiá eta haren imaginá, eta baldin nehorc har badeça haren icenaren mercá.

12 Hemen da ſainduén patientiá: hemen *dirade* Iaincoaren manamenduac eta Ieſuſen fedea beguiratzen dituztenac.

13 Orduan ençun neçan vozbat cerutic, cioſtala, Scriba eçac, Dohatſu *dirade* Iaunean hiltzen diraden hilac hemendic harat. Bay, dio Spirituác: ecen repoſatzen dirade bere nequetaric, eta bere obrác iarreiquiten çaizté.

14 Eta beha neçan, eta huná hodey churibat: eta hodey gainean *norbeit* cegoen iarriric guiçona irudi çuenic, çuela bere buru gainean vrrhezco coroabat, eta bere eſcuan iguitey çorrotzbat.

15 Eta berce Ainguerubat ilki cedin templetic, oihuz çayola ocengui, hodey gaineã iarriric cegoenari, * Eçarrac eure iguiteya, eta vztá errequeita eçac: ecen ethorri çaic errequeitatzeco ordua: ecen lurreco * vztá çorhitu duc.

Ioel. 3. 13.

Mat. 13. 39.

16 Orduan eçar ceçan hodey gainean iarriric

cegoenac, bere iguiteya lurrera: eta errequeita cedin lurra.

17 Eta berce Ainguerubat ilki cedin ceruco templetic, çuela harc-ere iguitey çorrotzbat.

18 Eta berce Ainguerubat ilki cedin aldaretic, çuela bothere ſuaren gainean, eta ocengui oihu eguin cieçón iguitey çorrotza çuenari, cioela, Eçarrac eure iguitey çorrotza, eta mendemaitzac lurreco mahaſtico mulkoac: ecen hartango mahatſac onthu dituc.

19 Eta eçar ceçan Ainguerüäc bere iguitey çorrotza lurrera, eta mendema ceçan lurreco mahaſtia, eta igor ceçan Iaincoaren hiraren laco handira.

20 Eta lacoa aurizqui cedin Ciuitatetic campoan: eta ilki cedin odol lacotic çamarién bridetarano, milla *eta* ſey ehun eſtadiotan.

CAP. XV.

1 *Iaincoaren hiraren plagác.* 2 *Beſtiaren [illegible]netaric preſeruatu içan diradenén eſquer [illegible].* 6 *Çazpi Ainguer̃u, çazpi plaga, çazpi ampola.*

1
Vero ikus neçã berce ſignobat ceruän handiric eta miraculuzcoric, Çazpi Ainguerü, cituztela azquen çazpi plagác ecẽ heçaz da Iaincoaren hira complitu.

2 Eta ikus neçan beirazco itſaſſobat beçala ſuz nahaſtecatua: eta victoria eraman vkan çutenac beſtiaganic, eta haren imaginaganic, eta haren mercaganic, eta haren icenaren contuaganic, ceudela itſaſſo beirazco *irudian*, eta cituztela Iaincoaren guittarrác:

3 Eta cantatzen çutén Iaincoaren cerbitzari Moyſeſen canticoa, eta Bildotſaren canticoa, cioitela, Hãdi eta miraculuzco dituc hire obrác, Iainco Iaun bothere gucitacoa: * iuſto eta eguiazco dituc hire bideac, ſainduén Regueá.

Pſal. 146. 6

4 *Nor ezta hire beldur içanen, Iauna, eta *norc* eztu glorificaturen hire icena? ecen ſaindu bakoitza *aiz hi*: ecen gende guciac ethorriren dituc, eta adoraturen dié hire aitzinean: ceren hire iugemenduac manifeſtatu içan baitirade.

Hiere. 10. 7

5 Eta gauça hauén buruán beha neçan, eta huná, irequi cedin teſtimoniageco Tabernaclearen templea ceruän.

6 Eta ilki citecen templetic çazpi plagác cituzten çazpi Ainguerüäc, veztituric liho purez eta churiz, vrrhezco guerricoez bulhar inguruëtan guerricatuac.

7 Eta laur animaletaric batec eman cietzén çazpi Ainguerüey çazpi ampola vrrhezcoric, Iainco ſecula ſeculacotz viciaren hiraz betheac.

8 Eta bethe cedin templea Iaincoaren maieſtatetic: eta haren puiſſançatic *ilkiten cen* keaz: eta nehor ecin ſar ceiten templean çazpi Ainguerüén çazpi plagác compli litezqueno.

CAP. XVI.

[illegible]AP. XVI.

2 *Cazp. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pola[illegible]*. 5 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. 9 *[illegible] [illegible]*. 10 *[illegible] [illegible] [illegible]*. 13 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. 17 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. 18 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. 19 *[illegible] [illegible] Babylomeren [illegible] [illegible]*.

1 ORduan ençun neçan voz handibat templetic, cioftela çazpi Aingueruëy, Çoazte eta iffuritzaçue Iaincoarē hirarē çazpi ampolác.

2 Ioan cedin bada lehen *Aingueruä*, eta iffur ceçan bere ampolá lurrera, eta eguin cedin plagabat gaitzic eta damutacoric beftiaren mercá çuten guiçonén contra. eta haren imaginá adoratzen çutenén contra.

3 Eta bigarren Aingueruäc iffur ceçan bere ampolá itfaffora, eta farrafquibaten odola beçalaca cedin eta itfaffoco arima vici gucia hil cedin.

4 Eta herén Aingueruäc iffur ceçan bere ampolá fluuioetara eta vr ithurrietara, eta odol bilha citecen.

5 Eta ençun neçan vretaco Aingueruä. cioela, Iufto aiz Iauna, Aicena eta Incena eta Saindua: ceren gauça hauc iugeatu baitituc:

6 Ceren Sainduén eta Prophetén odola iſſuri vkan baitùté, *hic*-ere odol eman vkan drauec edatera: ecen digne dituc.

7 Eta ençun neçan bercebat Sainctuariotic, cioela, Segurqui, Iainco Iaũ bothere gucitacoá, eguiazco eta iuſto dituc hire iugemenduac.

8 Guero laurgarren Aingueruäc iſſur ceçan bere ampolá iguzquira, eta hari eman cequión guiçonén ſuz erratzea.

9 Eta erre citecen guiçonac bero handiz, eta blaſphema ceçaten, plaga hauén gaineã bothere duen Iaincoaren icena: eta etzitecen emenda hari gloria eman lieçotençát.

10 Guero borzgarren Aingueruäc iſſur ceçan bere ampolá, beſtiaren throno gainera: eta eguin cedin haren reſumá ilhumbeçu: eta maſtacatzen cituztén bere mihiac dolorearen hãdiz.

11 Eta blaſphema ceçaten Iainco cerucoa bere doloreacgatic eta çauriacgatic: eta etzitecén emenda bere obretaric.

12 Guero ſeigarren Aingueruäc iſſur ceçan bere ampolá Euphrateſco fluuio handira: eta agor cedin hartaco vra, appain ledinçát iguzqui ilkite aldeco Reguén bidea.

13 Eta ikus nitzan *ilkiten* dragoinaren ahotic, eta beſtiaren ahotic, eta propheta falſuén ahotic, hirur ſpiritu ſatſu iguelén irudicoric:

14 Ecen badirade deabruén ſpiritu, ſignoac eguiten dituztenac, eta lurreco eta mundu orotaco reguetera ioaiten diradenac hec bil ditza-

tençát Iainco bothere gucitacoaren egun handi hartaco bataillara.

15 *(Huná, ethorten naiz ohoina beçala: dohatsu *da* iratzarri dagoena, eta bere abillamenduac beguiratzen dituena, billuzgorriric ebil eztadinçát, eta nehorc haren laidoa ikus eztecançát)

16 Eta bil citzaten, Hebraicoz Arma-gedon deitzen den lekura.

17 Guero çazpigarren Aingueruác issur ceçan bere ampolá airera: eta ilki cedin voz handibat ceruco templetic throno aldetic, cioela, Eguin da.

18 Orduan eguin cedin chistmist eta hots eta igorciri: eta lur ikaratze handia eguin cedin, nolacoric ezpaita içan guiçonac lurraren gainera diradenaz gueroztic, lur ikaratzeric *diot* hain handiric.

19 Eta eguin cedin ciuitate handi hura hirur partetara, eta Gentilén ciuitateac eror citecen, eta Babylon handiá ethor cedin memoriotara Iaincoaren aitzinean, * hari bere hiraren indignationezco mahatsarno coparen emaiteco.

20 Eta issla oroc ihes eguin ceçan, eta mendiac etziteцen guehiagoric eriden.

21 Eta harriabar handiric talenthat beçalacoric iauts cedin cerutic guiçonetara, eta blasphema ceçaten Iaincoa guiçonéc harriabarrezco plagaren causaz: ecen * harc eguin çuen plagá gucizco handiá içan da.

CAP. XVII.

1 *Paillarda handiaren deſcriptionea eta abominationea.* 7 *Haren declarationea, eta nola deſeguin içan den.* 13 *Lurreco regue, hura abraſtu, çutenéz.*

1 ORduan ethor cedin çazpi ampolác cituztén çazpi Aingueruetaric bat, eta minça cedin enequin, cioſtala, Athor, eracutſiren drauat anhitz vren gainean iarriric dagoen paillarda handiaren damnationea:

2 Ceinequin paillardatu baitute lurreco regueéc, eta haren paillardiçazco mahatſarnoaz horditu içan baitirade lurreco habitantac.

3 Eta ſpirituz deſertu batetara eraman nençan: eta ikus neçã emaztebat, beſtia eſcarlata coloretaco, blaſphemiotaco icenez bethe, çazpi buru eta hamar adar cituen baten gainean iarria.

4 Eta emaztea *cen* abillatua pourpraz eta eſcarlataz, eta vrrheſtatua vrrhez, eta *appaindua* harri preciatuz eta perlaz, copa vrrhezcobat bere paillardiçaco abominationez eta ſatſutaſſunez bethea bere eſcuan çuela.

5 Eta bere belarrean icen-bat ſcribaturic, Myſterio, Babylon handia, lurreco paillardicén eta abominationén amá.

6 Eta ikus neçan emaztea ſainduén odolaz, eta Ieſuſen martyroén odolaz horditua, eta hura ikuſſiric, mireſte handiz mirets neçan.

7 Eta erran cieçadã Ainguerüac, Cergatic mi-

reften duc? nic erranen drauat emaztearen, eta hura ekarten duen beftia çazpi burutacoaren eta hamar adarretacoaren myfterioa.

8 Ikuffi vkan duán beftiá, içan duc, eta eztuc *guehiagoric*: eta igaiteco duc abyfmetic, eta perditionetara ioaiteco: eta miretfiren dié lurreco habitantéc (ceinén icenac ezpaitirade fcribatuac vicitzeco liburuän munduaren hatfeandanic) dacuffatenean beftiá, cein baitzén, eta ezpaita, eta alabaina baita.

9 Hemen da adimendu fapientia duena. Çazpi buruäc, çazpi mendiac dirade ceinén gainean emaztea iarria baita.

10 Eta regueac çazpi dirade: borzac erori dirade, eta bat bada, bercea ezta oraino ethorri: eta dathorrenean behar du harc *dembora* appurbat egon.

11 Eta beftiá cein baitzén, eta ezpaita, hura çortzigarren *reguea* da, eta çazpietaric da, eta galtzera doa.

12 Eta hamar adar ikuffi dituánac, hamar regue dituc ceinéc refumá ezpaitute oraino hartu, baina bothere regue beçala oren batez harturen dié beftiarequin.

13 Hauc confeillu berbat dié, eta bere puiffançá eta authoritatea beftiari emanen diarocoé.

14 Hauc bildotfaren contra combatituren dituc, eta Bildotfa garaithuren ciayec: ^ ecen iaunén Iaũ duc, eta reguén Regue: eta harequin diradenac dituc deithuac eta elegituac eta fidelac.

Apoc. 19. 16. 1 Tim. 6. 15.

15 Guero erran cieçadan, Ikuffi dituan vrac,

non paillardá iarria baita, dituc populuac, eta tropelac, eta gendeac, eta mihiac.

16 Eta beſtián ikuſſi dituán hamar adarrac dituc paillardari gaitz eritziren draucatenac, eta hura deſolaturen dié eta haren haraguia ianen eta bera, ſuan erreren dié.

17 Ecen Iaincoac eçarri dic hayén bihotzetan, eguin deçaten harc placer duena, eta conſenti ditecen, eta eman dieçoten bere reſumá beſtiari Iaincoaren hitzac compli daitezqueno.

18 Eta ikuſſi vkan duán emaztea duc Ciuitate handi hura ceinec baitu bere reſumá lurreco reguén gainean.

CAP. XVIII.

2 *Babyloneren erortea eta deſeguitea.* 9 *Infidelén harçazco vrthueria,* 15 *Principalqui harc abraſtu dituqueenena.* 20 *Baina fidelac aleguerature dirate.* 21 *Haren deſeguitea nolaco içanen.* 24 *Hartan eridenen heriotara eman diratenén odola.*

1 Ta gauça hauen ondoan ikus neçã berce Ainguerubat iauſten cela cerutic, bothere hãdia çuela: eta argui cedin lurra haren gloriáz:

2 Eta oihuz iar cedin botheretſuqui voz handiz, cioela, *Erori da, erori da Babylon hãdi hura, eta eguin içan da deabruén habitatione, eta ſpiritu ſatſu ororen eta hegaztina ſatſu eta execrable ororen retiragune:

Lehen 14.8 *Eſa.* 21.9. *Hiere.* 51.8

3 Ecen haren paillardiçaren hirazco mahatſar-

notic edan vkan dute gende guciéc, eta lurreco reguéc harequin paillardatu vkan dute: eta lurreco merkatariac haren delicietaco abraſtaſſunetic abraſtu içan dirade.

4 Eta ençun neçan berce vozbat cerutic, cioela, Ilki çaitezte hartaric ene populuá, haren bekatuetan participant etzaretençát, eta haren plaguetaric recebi ezteçaçuençát.

5 Ecen haren bekatuac elkarri iarreiqui içan çaizca cerurano, eta orhoit içan da Iaincoa haren iniquitatéz.

6 Renda ieçoçue harc eguin vkan drauçuen beçala: eta paga ieçoçue doblea bere obrén araura: harc erautſi vkan drauçuen copán eman ieçoçue doblea.

7 Cembat bere buruä glorificatu vkan baitu, eta deliciotan içan baita, emoçue hambat tormenta eta nigar: ecen bere bihotzean erraiten du, *Iarria nago reguina. eta eznaiz alhargun, eta vrthueriaric eztacuſquet.

Eſa. 47. 8.

8 Halacotz egun batez ethorriren dirade haren plagác, herio eta vrthueria eta goſſete: eta ſuz erreren da: ecen Iainco Iauna borthitz da, ceinec iugeaturen baitu hura.

9 Eta nigar eguinen duté harçaz eta deithore haren gainean lurreco reguéc, harequin paillardatu dutenéc eta deliciosqui vici içan diradenec, dacuſqueitenean haren erratzeco kea:

10 Vrrun daudela haren tormentaren beldurrez, dioitela, Elas, elas, Babylon ciuitate handia,

ciuitate borthitzá nola hire condemnationea oren batez ethorri içan den!

11 Lurreco merkatariéc-ere nigar eguinen duté eta deithore haren gainean, ceren nehorc ezpaitu hayén marchandiçatic erosten guehiagoric:

12 Marchandiça vrrhezcoric, eta cilharrezcoric, eta harri preciatuzcoric, eta perlazcoric, eta crespazcoric, eta pourprezcoric, eta cetazcoric, eta escarlatazcoric, eta vssain onetaco çur mota gucitacoric, eta yuoirezco vnci gucitacoric, eta vnci gucizco çur preciatuzcoric, eta cobrezcoric, eta burdinazcoric, eta marbrezcoric:

13 Eta canela, eta vssain on, eta vnguentu, eta encensu, eta mahatsarno, eta olio, eta irin flore fin, eta ogui bihi, eta behor eta ardi, eta çaldi, eta carriot, eta sclabo, eta guiçonén arima.

14 (Hire arimaren desirezco fructuac ioan ditun hireganic, eta gauça delicatu eta excellent guciac galdu içan çaizquin: eta eztitun guehiagoric gauça hec eridenen)

15 Gauça hauén merkatariac *bada* abrastu içanic vrrun harenganic egonen dirate haren tormentaren beldurrez, nigarrez eta deithorez daudela.

16 Eta dioitela, Elas, elas, Ciuitate handia, cein baitzén crespaz veztitua, eta pourpraz, eta escarlataz, eta baitzén vrrheſtatua vrrhez, eta appaindua harri preciatuz eta perlaz: nola oren batez desolatu içan dirade hain abrastassun handiac?

17 Vnci pilotu guciac-ere, eta vncietaco companiia gucia, eta marinerac eta cembatec-ere itſaſſoan baitihardučate, vrrun egonen dirade.
18 Eta haren erratzeco kea dacuſſatenean, heyagoraz iarriren dirate, dioitela, Cein *ciuitatecen* ciuitate handi hunen parerie?
19 Eta errhauts egotziren duqueite bere buru gainetara, eta heyagora eguinen duqueite nigarrez eta deithorez daudela, eta dioitela, Elas, elas, ciuitate handiá, ceinetan abraſtu içan baitziraden itſaſſoan vnciric çuten guciac, haren magnificentia handitic, nola oren batez defeguin içan den!
20 Alegueradi haren gainean ceruá, eta *çuec* Apoſtolu eta Propheta ſainduác: ecen Iaincoac iugeatu vkan du çuen cauſá, harçaz den becembatean.
21 Guero har ceçan Ainguceru borthitzbatec harribat, errota harri handibat beçalacoric, eta iraitz ceçan itſaſſora, cioela, Hunelaco indarrez iraitziren da Babylone ciuitate handia, eta ezta guehiagoric eridenen.
22 Eta guittarrarién, eta muſicianoén, eta chirula, eta trompetta ſoinularién vozic eztatec hitan guehiagoric ençunen: ez cer-ere officiotaco den officieric batre eztatec guehiagoric hitan eridenen: eta errota harriaren hotſa eztatec guehiagoric hitan ençunen:
23 Eta candela arguiac eztic arguiric eguinen hitan guehiagoric, eta ſpoſoaren eta ſpoſaren voza eztuc hitan guehiagoric ençunen, ecen

hire merkatariac lurreco prince baitziraden, ceren hire poçoinqueriéz feducitu içan baitirade natione guciac.

24 Baina hartã Prophetén eta Sainduén odola eriden içan da, eta lurraren gainean heriotara eman içan diraden gucienena.

CAP. XIX.

1 Laudorio Iaincoari. 7 Elegituén bozcarioa eta dohainontaſſuna. 10 Ainguerüäc adoratu içatea refuſatzen. 11 Chriſten gloriá eta maieſtatea. 17 Iaincoaren banquet handiratco deya. 20 Beſtiaren eta harenén deſeguitea.

1 G Auça hauen ondoan ençun neçan tropel anhitzen voz hãdibat ceruän, cioela, Halleluia: faluatione, eta gloria, eta ohore, eta puiſſança gure Iainco Iaunari dagoca.

2 Ecen eguiazco dirade eta iufto haren iugemenduac: ceren bere paillardiçáz lurra corrumpitu vkan duen paillarda handiaz iuftitia eguin vkan baitu, eta bere cerbitzarién odola haren efcuetan mendecatu vkan baitu.

3 Eta berriz erran ceçaten Halleluia: eta haren kea igan cedin fecula feculacotz.

4 Eta hoguey eta laur Ancianoéc eta laur animaléc egotz citzaten bere buruäc bere beguithartén gainera, eta adora ceçaten throno gainean iarriric dagoen Iaincoa, cioitela, Amen, Halleluia.

5 Eta vozbat thronotic ilki cedin, cioela, Lauda eçaçue gure Iaincoa haren cerbitzari guciéc, eta haren beldur çareten chipiéc eta handiéc.

6 Guero ençun neçan tropel hãdi baten hotsa beçala, eta vr handién hotsa beçala, eta igorciri handién hotsa beçala, cioitela, Halleluia, ecen regnatu vkan du gure Iainco Iaun bothere gucitacoac.

7 Boz eta aleguera gaitecen, eta demogun hari gloria: ecen ethorri dirade Bildotsaren ezteyac, eta haren emaztea appaindu da.

8 Eta eman içan çayó crespe purez eta arguitzen duenez vezti ledin: ecen crespá, Sainduen iustificationeac dirade.

9 Orduan errã cieçadan, Scriba eçac, *Dohatsu dirade Bildotsaren ezteyetaco affarira deithuac. Erran cieçadan halaber, Iaincoaren hitz hauc eguiazco dituc.

Mat. 22. 2

10 *Eta egotz neçan neure burua haren oinén aitzinera hura adora neçançát: eta erran cieçadan, Beguirauc eztaguián: hire cerbitzari quide nauc, eta hire anayén, ceinéc baitute Iesusen testimoniagea. Iaincoa adora eçac: ecen Iesusen testimoniagea duc prophetiazco Spiritua.

[illegible]

11 Guero ikus neçan cerua irequiric, eta huna, çaldi churibat, eta haren gainean iarriric cegoena deitzen cen Fidela eta Eguiatia, eta iustoqui iudicatzen duena eta combatitzen dena.

12 Eta haren beguiac *ciraden* su-garra beçala, eta haren buru gainean cen anhitz diadema, eta *guen* scribuz icena harc berac baicen eçagutu vkan eztuena:

13 *Eta cen odolez tintatu arropa batez veztitua: eta harẽ icena deitzen da IAINCOAREN HITZA.

[illegible]

14 Eta ceruän diraden armadác iarreiquiten çaizquión çaldi churiz, veztituric crefpa churiz eta purez.

15 Eta haren ahotic ilkiten cen ezpata çorrotzbat, harçaz io ditzançát nationeac: *ecen harc gobernaturen ditu hec burdin berga batez: eta hura da Iainco bothere gucitacoaren hiffizco eta hirazco mahatfarno lacoa aurizquiren duena.

Pfal. 2. 9.

16 Eta çuẽ bere veztidurán eta ichterrean fcribuz icen haur, *REGVEN REGVEA, ETA IAVNEN IAVNA.

Lehẽ 17. 14
1. *tim.* 6. 15

17 Guero ikus neçan Ainguerubat iguzquian barna cegoela, ceinec oihu eguin baitzeçan ocengui, cioftela ceruären arteaz hegaldatzen ciraden chori guciey, Çatozte, eta bil çaitezte Iainco handiaren affarira,

18 Ian deçaçuençát reguén haraguia, eta capitainén haraguia, eta borthitzen haraguia, eta çaldién haraguia, eta hayén gainean iarriric daudenena, eta libre eta fclabo, chipi eta handi gucién haraguia,

19 Guero ikus nitzan beftiá eta lurreco regueac eta hayen armadác bilduric guerla eguitera çaldi gainean iarriric cegoenaren contra eta haren armadaren contra.

20 Eta beftiá hatzaman cedin, eta propheta falfu haren aitzinean fignoac eguin cituena harequin, * ceinéz feducitu baitzituen beftiaren mercá hartu vkan çutenac, eta haren imaginá adoratu vkan çutenac: viciric iraitzi içan dirade

*ceinéz.
fignoéz.

bi hauc fuzco ftang fuphrez çachecan batetara.
21 Eta goiticoac hil içan ciraden çaldi gainean iarriric cegoenaren ahotic ilkiten cen ezpataz: eta chori guciac affe citecē hayén haraguietaric.

CAP. XX.

1 Satan estecatu. 7 [illegible] 4 [illegible] hitzagatic hil içan [illegible] 12 [illegible] 13 [illegible].

1 Guero ikus neçan Aingueruhat iauften cela cerutic abyfmeco gakoa guela, eta cadena handibat bere efcuan.
2 Eta hatzamã ceçan dragoina, fugue çaharra, cein baita deabruä eta Satan, eta efteca ceçan hura milla vrthetacotz.
3 Eta irion ceçan hura abyfmera, eta erts ceçan hura, eta ciguila ceçan haren gainean, gendeac guehiagoric feduci eztitzançát, milla vrtheac compli daitezqueno: eta guero behar da lacha dadin dembora gutibatetacotz.
4 Guero ikus nitzan alkiac, eta iar citecē hayén gainetan *gendeac*, eta iugemēdua eman cequien: eta Iefufen teftimoniageagatic, eta Iaincoaren hitzagatic buruäc edequi içan çaiztenén arimác, eta ceinéc ezpaitzuten adoratu beftia ez haren imaginá, eta ezpaitzutén hartu vkan haren mercá bere belarretan edo bere efcuetan, eta vicico dirade eta regnaturen duté Chriftequin milla vrthez.
5 Baina goitico hilac eztirade refufcitaturen milla vrthe compli daitezqueno: haur da lehen

refurrectionea.

6 Dohatfu eta faindu da lehen refurrectionean parte duena, hayén gainean bigarren herioac eztu bothereric: baina içanen dirade Iaincoaren eta Chriften facrificadore, eta regnaturen duté harequin milla vrthez.

7 Eta complitu diratenean milla vrtheac lachaturen date Satan bere prefoindeguitic.

8 Eta ilkiren date feduci ditzançát lurrarē laur corneretan diradē nationeac, *Gog eta Magog, hec congrega ditzançát bataillara: ceinén contua baita itfaffoco fablea beçala.

Ezech. 38.2

9 Eta igan citecen lurraren çabaltaffunera, eta ingura ceçaten Sainduén campoa, eta Ciuitate maitea: baina iauts cedin fua Iaincoaganic cerutic, eta irets citzan hec.

10 Eta hec feducitzē cituen deabrua, iraitz cedin fuzco eta fuphrezco ftagnera, non *baitirade* beftiá eta propheta falfua: eta tormentaturen baitirade egun eta gau fecula feculacotz.

11 Guero ikus neçan throno handi churibat, eta norbeit haren gainean iarria, ceinen aitzinetic ihes eguin baitzeçaten lurrac eta ceruäc, eta etzedin hayendaco lekuric eriden.

12 Eta ikus nitzan hilac chipiac eta handiac Iaincoaren aitzinean ceudela, eta liburuäc irequi citecen: eta berce *liburubat irequi cedin, cein baita vicitzeco *liburua*: eta iugea citecen hilac liburuëtan fcribatuac ciraden gaucetaric, bere obrén araura.

Lehen 3. 5.
ber. 21. 27.
philip. 4. 3.

13 Eta renda citzan itfaffoac hartan ciraden

hilac: herioac-ere eta iffernuac renda citzaten hetan ciraden hilac: eta iugemendua eguin cedin batbederaren obrén araura:

14 Eta iffernua eta herioa egotzi içan ciraden fuzco ftagnera: haur da bigarren herioa

15 Eta nor-ere ezpaitzedin eriden vicitzeco liburuän fcribaturic, fuzco ftagnera iraitz cedin.

CAP. XXI.

3 Saluatuén deiam[illegible] 7 [illegible] ten promeffac. 8 G[illegible] 9 Bildotsaren [illegible] 11. 16 C[illegible] defcriptionea eta neurria. 22 [illegible] guia, gloriá eta habitantac.

1* Vero ikus neçan ceru berribat eta lur berribat: *ecen lehen cerua eta lehen lurra ioan içan cen: eta itfaffoa etzen guehiagoric.

2 Eta nic Ioänefec ikus neçan Ierufaleme berrico Ciuitate faindua iauften cela Iaincoaganic cerutic, appaindua fpofa bere fenharrarençat appaindubat beçala.

3 Eta ençun neçan voz handibat cerutic, cioela, Huná, Iaincoaren tabernaclea guiçonequin *da*, eta habitaturen da hequin, eta hec haren populu içanen dirade, eta Iaincoa bera hequin içanen da hayén Iainco.

4 *Eta ichucaturen du Iaincoac nigar chorta gucia hayén beguietaric: eta herioa guehiagoric ezta içanen ez vrthueriaric, ez heyagoraric, ez nequeric: ecen leheneco gauçác iragan dirade

5 Eta erran ceçan throno gainean iarria cenac,

Huná, gauça guciac berri eguiten ditut. Eta erran cieçadan, Scriba eçac: ecen hitz hauc fidelac dituc eta eguiazcoac.

Lehen 1.8. berr. 22.13. 6 Eta erran cieçadan, Eguin da: *ni naiz α eta ω, hatſea eta fina. Nic egarri denari emanen draucat vicitzeco ithur vretic, dohainic.

7 Garaithuren duenac, heretaturen ditu gauça guciac: eta içanen natzayo hari Iainco, eta hura içanen çait niri ſeme.

8 Baina beldurtiey, eta increduley, eta execrabley, eta guiça-erhailey, eta paillartey, eta poçoaçaley, eta idolatrey, eta gueçurti guciey partea *aſſignatua* dagote ſuz eta ſuphrez dachecan ſtagnean, cein baita bigarren herioa.

9 Orduan ethor cedin enegana çazpi ampola azquen çazpi plaguéz betheac vkan cituzten çazpi Aingueruetaric bat, eta minça cedin enequin, cioela, Athor, eracutſiren drauat Bildotſaren emazte ſpoſa.

10 Eta eraman nençan ſpiritutan mendi handi eta gora batetara, eta eracuts cieçadan Ieruſalemeco Ciuitate ſaindu handia, iauſten cela cerutic Iaincoaganic:

11 Iaincoaren gloria çuela: eta haren arguia *cen* harri gucizco preciatua irudi, iaſpe harri cryſtalera tiratzen duena beçala.

12 Eta çuen murrailla handibat eta gorabat, cituela hamabi bortha, eta borthetan hamabi Aingueru: eta icenac ſcribatuac: cein baitirade Iſraeleco hamabi leinuetaco haourrén icenac.

13 Orient aldetic, hirur bortha: Aquilonetic hirur

hirur bortha: Egu-erditic hirur bortha: eta Occidentetic, hirur bortha.

14 Eta Ciuitatearen muraillác cituen hamabi fundament, eta hetan Bildotſaren hamabi Apoſtoluén icenac.

15 Eta enequin minço cenac çuen vrrhezco canaberabat, Ciuitatearen eta harẽ borthen eta haren murraillaren neurtzeco.

16 Eta Ciuitatea bera cen quarratua, eta haren lucetaſſuna *cen* hambat nola çabaltaſſuna: eta neurt ceçan Ciuitatea *vrrhezco* canaberáz, hamabi milla ſtadiotaco, eta ciraden haren lucetaſſuna, eta çabaltaſſuna eta gorataſſuna bardin.

17 Guero neurt ceçan harẽ murraillá ehun *eta* berroguey *eta* laur beſſotaco, guiçonaren neurriz, cein baita Aingueruärena.

18 Eta cen haren murraillaco baſtimendua iaſpez: baina Ciuitatea bera cen vrrhe purez, beira pura irudi.

19 Eta Ciuitatearen murraillaco fundamentac ciradẽ harri preciatu guciaz ornatuac: lehen fundamẽta *cen* iaſpez: bigarrena, ſapphirez: herena, chalcedonez: laurgarrena, ſmaraudez:

20 Borzgarrena, ſardonyxez: ſeigarrena, ſardoinez: çazpigarrena, chryſolitez: çortzigarrena, beryllez: bedratzigarrena, topazez: hamargarrena, chryſopraſez: hamecagarrena, hyacinthez: hamabigarrena, amethyſtez.

21 Eta hamabi borthác *ciraden*, hamabi perla, batbederatã bat: eta borthetaric batbedera cen

perla bederaz. Eta Ciuitateco plaçá *cen* vrrhe purez, beira gucizco arguia beçala.

22 Eta ezneçan templeric ikus hartan: ecen Iainco Iaun bothere gucitacoa da hartaco templea, eta Bildotſa.

Eſa. 60.19. 23 *Eta Ciuitateac eztu iguzquiren edo ilharguiren beharric, hartã arguitzeco: ecen Iaincoaren gloriác arguitu du hura, eta haren arguia da Bildotſa.

Eſa. 6. 5. 24 *Eta ſaluatu içan diraten nationeac haren arguian ebiliren dirade: eta lurreco reguéc bere gloriá eta ohorea hartara ekarriren duté.

Eſa. 60.11. 25 *Eta hartaco borthác eztirade ertſiren egunáz: ecen ezta gauic han içanen.

26 Eta ekarriren da Gẽtilén gloriá eta ohorea hartara.

27 Ezta ſarthuren hartara gauça ſatſutzen duenic batre, edo abominationeric eta falſeriaric eguiten duenic: baina ſolament Bildotſaren * vicitzeco liburuän ſcribaturic daudenac.

Lehen 3. 5, *eta* 20. 12. *philip.* 4. 3.

CAP. XXII.

1 *Vr vicizco fluuioa.* 2, 14 *Vicitzeco arborea.* 8 *Angueruä adoratu içatea refuſatzen.* 14 *Fidelén dohaznontaſſuna, eta infidelén iraiztea.* 18 *Prophetia huni deus eratchequi eztaquión defendatzen.*

1 G Vero eracuts cieçadã vr vicizco fluuio purbat, cryſtalac beçala arguitzen çuenic, Iaincoaren eta Bildotſarẽ thronotic heldu cela.

2 Eta haren plaçaren erdian eta fluuioaren alde

bietaric *cen* vicitzeco arborea ekartē cituela hamabi fructu, hilebethe oroz emaiten çuela bere fructua, eta arborearen hoſtoac Gentilén oſſalſunetacotz.

3 Eta gauça maradicaturic batre ezta içanen guehiagoric: baina Iaincoaren eta Bildotſaren thronoa hartan içanen da, eta bere cerbitzariéc cerbitzaturen duté hura.

4 Eta ikuſſiren duté harē beguithartea, eta haren icena hayén belarretan *içanen da*.

5 *Eta gauic han ezta içanen, eta cādela arguiren, ez iguzqui arguiren beharric eztuté: ecen Iainco Iaunac arguitzē ditu hec: eta regnaturen duté ſecula ſeculacotz.

[illegible] 60. 19.

6 Guero erran cieçadan, Hitz hauc fidelác *dituc* eta eguiazcoac: eta Propheta ſainduén Iainco Iaunac igorri vkan dic bere Ainguerua, bere cerbitzariey eracuts dietzençát ſarri eguin behar diraden gauçác.

7 Huná, heldu naiz ſarri: dohatſu da liburu hunetaco prophetiazco hitzac beguiratzē dituena.

8 Eta ni *naiz* Ioannes gauça hauc ençun eta ikuſſi ditudana. Eta ençun eta ikuſſi ondoan *egotz neçan neure buruä gauça hauc eracuſten cerauzquidan Aingueruären oinén aitzinera adora neçançát:

[illegible] 19. 1

9 Eta erran cieçadan, Beguirauc eztaguián: ecen cerbitzariquide nauc hire, eta hire anayé Prophetén, eta liburu hunetaco hitzac beguiratzen dituztenén: Iaincoa adora eçac.

10 Guero erran cieçadan, Eztitzála ciguila liburu hunetaco prophetiazco hitzac: ecen demborá hurbil duc.

11 Iniuſto dena biz iniuſto oraino: eta ſatſu dena ſatſu biz oraino: eta iuſto dena iuſtifica bedi oraino: eta ſaindu dena ſanctifica bedi oraino.

12 Eta huná, ethorten naiz ſarri: eta ene alocairua enequin da, *renda dieçodançát batbederari haren obrá içanen den beçala.

Rom. 2. 6.

13 *Ni naiz α eta ω, hatſea eta fina, lehena eta azquena,

Lehen 1. 8. *eta* 21. 6. *eſa.* 41. 4. *eta* 44. 6.

14 Dohatſu *dirade* harẽ manamẽduac beguiratzen dituztenac: çucen dutẽçát vicitzeco arborean, eta borthetaric ſar ditecençát Ciuitatera.

15 Baina campoan *içanen dirade* orac, eta poçoaçaleac, eta paillartac, eta guiça-erhaileac, eta idolatreac, eta norc-ere maite baitu eta eguiten falſeria.

16 Nic Ieſuſec igorri vkan dut neure Aingueruä gauça haur teſtifica lietzaçuençat Elicétan. Ni naiz Dauid-en çaina eta generationea, Içar arguitzen duena eta goicecoa.

17 Eta Spirituac eta Spoſac erraitẽ duté, Athor. Eta ençuten duenac, erran beça, Athor. *Eta egarri dena, bethor: eta nahi duenac har beça, vicitzeco vretic dohainic.

Eſa. 55. 1.

18 Ecen proteſtatzen draucat liburu hunetaco prophetiarẽ hitzac ençuten dituen guciari, Baldin nehorc gauça hauey eratchequi badiecé, eratchequiren drautza hari Iaincoac liburu hu-

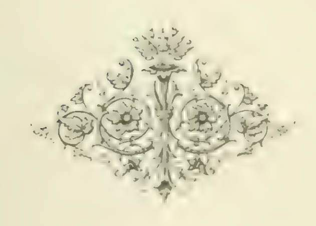
netan ſcribatuac diraden plagác.

19 Eta baldin nehorc ken badeça *deus* prophetia hunen liburuco hitzetaric, kenduren du Iaincoac haren partea vicitzeco liburutic, eta Ciutate ſaindutic, eta liburu hunetan ſcribatuac diraden gaucetaric.

20 Gauça hauçaz teſtificatzē duenac dio, Segurbanatorque ſarri : Amen. Bay, athor Ieſus Iauna.

21 Ieſus Chriſt gure Iaunaren gratia dela gueçquin gucioquin. Amen.

Testamentu berriaren fina.

TESTAMENTV BERRIAN
diraden icen propri Hebraico eta Greco batzuén declarationea.

A

AAron, *mendia, edo mendico guiçona.*
Abel, *he, duenean, Adamẽ ſemea, vanitatea.*
Abraham, *anhitzen aita.*
Adam, *guiçona, edo lurrezcoa, edo canaberá.*
Agabus, *othia.*
Agar, *eſtranger.*
Alexandre, *aiutaçale, verthutetſu.*
Amen, *hala biz, den, edo e-guin dadila.*
Ananias, *Iaunaren hodeya.*
Andriu, *gucizco borthitza.*
Anna, *gratiatſua, miſericordioſoa.*
Apoſtolua, *igorria, embachadorea.*
Areopagita, *mendico dena, Marſen coſta.*
Athenes, *mola gabea.*

B

Baal, *Idolá, ſeignoriaçalea.*
Bar-iona, *columba-ſemea.*
Barnabas, *conſolationezco ſemea.*
Barſabas, *conuertimenduco ſemea.*
Bartholome, *vrac hartzen dituenaren ſemea.*
Bartimeo, *ſeme itſua.*
Ben-iamin *eſcuinaren ſemea.*
Beth-ania, *obedientiazco edo afflictionezco ſemea.*
Beth-lehem, *ogui-etche.*
Beth-phage, *haran ahoco etchea.*
Beth-ſaida, *fructu-etchea.*
Boanerges, *igorciri ſemea.*
Booz, *indarrez.*

C

Cana, *zeloa, imbiá.*
Cananeano, *cana Galilea hiricoa.*
Capernaum, *penitentiazco landá.*
Cedron, *beltztua, triſtea.*
Chanaam, *marchãd, traſficari.*
Cherubin, *quaſi nabuſſi.*
Cleophas, *gloria gucia.*
Coloſſianoac, *herioz punituac.*
Corazin, *huna myſterioa.*
Cypre, *ederra.*

D

Dauid, *maitea.*
Deabrua, *hoguen emailea, calumniaçalea.*
Decapolis, *hamar hiritaco fronterá.*

E

Egypte, *herſtura, tribula-*

tione.

Eleazar, *Iaincoaren* [illegible].

Elias, *Iaincoa, Iauna.*

Elizabeth, *iurament* [illegible] *Iaincoa.*

Emmanuel, *Iaincoa gure-quin*

Emmaus, *confeillu* [illegible].

Enneas, *laudatua.*

Enoch, *gigant, cadena.*

Efau, *eguilea, obraçalea.*

Efaye, *Iaincoaren falua-mendua.*

Efteben, *coroa.*

Eua, *vici dena.*

G

Gabriel, *guiçon Iaincoa* [illegible] *Iaincoarena.*

Gad, *dohatfu, preft.*

Galatia, [illegible].

Galilea, *inguraçalea.*

Gehenna, *miferiazco* [illegible] *rana.*

Gog, *atharbea.*

Golgota, *bur-heçur lekua.*

Gomorra, *populu defobe-dienta.*

Grecoac, *deceuiçaleac.*

H

Hebraicoa, *iraguiten dena.*

I

Iacob, *enganadora.*

Iafon, *fendaçalea.*

Iechonias, *Iaunaren pre-parationea.*

Iericho, *ilharguia, hilabe-thea.*

Ierufaleme, *baquezco* [illegible]

[illegible] *afficiate* [illegible]

Iette, [illegible].

Ietus, [illegible].

Ioachim, *I*[illegible] *rationea.*

Ioacim, [illegible].

Ioannes, [illegible] *mifericordiofo.*

Ionas, *colomba.*

Ioram, *altchatua.*

Iordana, [illegible] *uioa.*

Iofeph, [illegible].

Ifaac, [illegible].

Ifcariot, [illegible].

Ifrael, *Iaincoa* [illegible].

Iudas, *laudorio.*

L.

Lazaro, [illegible].

Lithoftratos, [illegible] *pinadua.*

M

Madian, [illegible] *tiçalea.*

Magdalena, [illegible].

Malchus, *reguc.*

Mammona, [illegible] *daffunt.*

Maria, [illegible].

Martha, [illegible].

Mattheu, *emana.*

Melchifedec, [illegible].

Mefopotamia, [illegible]

ceren hala inguratua baita Euphrateſe: eta Tigroaz.
Moyſes, *retiratua vretaric.*

N

Nazareth, *ſanctificatua, ſeparatua.*
Nazareno, *halaber.*
Nephtali, *comparationea.*
Niniua, *ederra.*

O

Oneſimo, *probetchutaco.*

P

Paleſtina, *ereina, edo eſtalia hautſez.*
Phanuel, *Iaincoaren ikuſlea.*
Pharao, *diſſipaçalea.*
Phares, *diuiſionea, Iudaco ſemea.*
Phariſeuac, *çathituac.*
Philemon, *pot-guilea.*
Pierris, *harria.*
Probatica, *ardi-plaça.*

R

Roma, *altchatua, gorá.*

S

Salem, *baquea.*
Salmon, *baquezcoa.*
Salomon, *halaber.*
Samaria, *diamant, goardá.*
Sara, *andrea, Abrahamen emaztea.*
Satan, *aduerſarioa.*
Saul, *galdeguina, preſtatua*
Simeon, *beha egoilea.*
Simon, *obediçalea.*

T

Tarſe, *hegal edo luma-duna.*
Thabor, *electionea, pura.*
Thadee, *laudaçalea.*
Thamar, *palmá, dactiera.*
Thomas, *abiſmea, biritchia.*
Timeo, *itſua edo itſutaſſuna.*
Timotheo, *Iaincoaren ohorea.*
Tite, *honorablea.*

Z

Zabulon, *egoitzá.*
Zachee, *pur.*
Zacharias, *Iaunaren memorioa.*
Zebedeo, *dotatua, dotea.*
Zorobabel, *confuſioneari contraſtaçalea.*

TESTAMENTV
BERRICO HITZ ETA MINCATZECO MANERA difficil bakoitz batzu bere declaratio-nequin.

ADVERTIMENDVA.

HEREN [illegible] Testamentu [illegible] hitz eta [illegible] manera [illegible] ez [illegible] bere declaratione [illegible] artean [illegible] ratzeco, ez [illegible] erran [illegible] tenez: baina hec [illegible] adi ditzatençát.

Bba, da hitzbat, Iesus Christen demborán populu Hebraicoaren artean lengoage communean vsançatan cenic, eta heldu da Hebraicoén eguiazco lengoagetic, cein erran nahi baita hambat nola, Aita.

Adarra, hartzen da indarragatic eta verthutea gatic. Luc 1. 69.

Ainguerua, erran nahi da hambat nola. Mandataria: baina cõmunzqui hartzen [illegible] gatic. [illegible] vorondatearen eguitera eta executatzera cerbitzatzen baituté.

[illegible], deitzen [illegible] Hebraicoz, ez haourride diradenac [illegible] ahaide [illegible] neralqui hartzen denean, erran nahi da hambat [illegible] ve nola arreba, eta ez [illegible] du hunetaco, aita-amén re∫pectuz, baina Iaincoaren re∫pectuz.

[illegible], [illegible]

ran nahi da, baina Anciano deitzén dirade Eliçaco adminiſtrationearen cargua dutenac. 1. Tim. 5. 17. eta bercetã agueri den beçala.

Ametſac, erran nahi dirade Iaincoac bere Prophetey eta berce placer çuеney lo ecunçala eguiten cerauzten reuelationeac. act. 2. 17. eta bercetan.

Archangelua, da hitz compauſatubat, eta erran nahi da principal, edo excellẽt Aingueruén artean.

Arimá, hartzen da batzutan viciagatic, hala nola, math. 2. 20. ioan. 13. 37 eta 15. 13. Batzutan, hats hartzeagatic, hala nola. act. 20. 10. Batzutan, gogoagatic edo affectioneagatic, hala nola, matth. 26. 38. marc. 14. 34. ioan. 12. 27. luc. 1. 46, eta. 2. 35. Batzutan, nehor vici den ſpirituagatic, hala nola, mat. 10. 28. act. 15. 24: 2. cor. 1. 23: 1 pier. 1. 9, 22. Batzutã, adimenduarequin den vorondateagatic eta orduan ſpirituaz ſignificatzen eta declaratzen da.

Arnoa, hartzen da hordi ahal deçaquen edari guciagatic.

Auguſto, hartzen da ez ſolament lehẽ emperadore hala deitzen cenagatic, baina haren ondoan empe radoregoan ſucceditu dutenacgatic-ere bay. act. 25 21.

B

Baptiſta da, batheyatzen ari denaren officioaren icena, eta attribuitzẽ çayo icen haur Zachariaſen ſeme Ioanneſi, ceren hura lehenic batheyatzen haſſi içan baitzén.

Bazcoa da, hitz Hebraicobat, eta erran nahi da paſſagea edo iragaitzea: baina hartzen da hambat Iſraeleco populuari Iaincoac Egypteco captiuitatetic retiratuz eguin vkan ceraucan deliurançarẽ cõmemorationetan iaten cẽ Bazco-bildotſagatic, nola vrthe orozco beſta ſolennellagatic.

Beelzebub Idola icẽbat da, eta bere fundamenta vlietaric du, raçoina cergatic, ezta orain cegay luçaquiago hemẽ erran dadin. Baina cerẽ fama hãditaco idolabat baitzén, deabruagatic hartzen da idolazco haſtioaren handiz.

Bekatore, hitz hunen lekuan eçarri vkan dugu anhitzatẽ, vicitze gaichtotaco, nehor engana eztadin-

çát, integroqui iuſto eztiradenaegatic hartuz: eta orduan hartzen da gaichtaqueria orotara emanac diraden gendeacgatic.

Bekatua, ſignificatione communaz berçalde, hartzen da guiçonaren naturán regnatzen duen gaichtaqueriaren erroagatic: eta ſenſu hunetara aditu behar da Rom. ſeigarrenean eta çazpigarreneã. Batzutan hartzen da halaber, bekatuén ſatisfactionetan offrendatzen cen ſacrificioagatic, ceren Iaincoaren iugemenduarẽ maledictionea hartan eçarten baitzén, bekatorea chahu licençát. Eta halacotz Ieſus Chriſt, ceren molde hartara guregatic offrendatu içan baita, deitzen da bekatu. Rom. 8, 3: 2. cor. 5. 21.

Benedicatzea, errã nahi da laudatzea, hala nola erraiten dugunean, Benedica deçagun Iaincoa. Batzutan, hartzen da eſquer eta remerciamendu emaiteagatic. Eta batzutan ſanctificatzeagatic edo conſecratzeagatic. 1. cor. 10. 16

Bide Sabbathocoa, cen Sabbathoã ioaitera ſori cẽ becembat, baitzén bi milla vrrhets, Franciaco lecoatchobat baino gutichiago.

B[illegible], da hitz Grecoat, eta errã nahi da, iniuria edo gaitzerraitea. Baina particularqui hartzen da Iaincoari eguiten çayón iniuria eta opprobrioagatic.

Borthác, [illegible] borthác hartzen dirade fortaleçacgatic edo munitioneacgatic: cerẽ hirietaco fortaleçá baita borthetã principalqui.

Bur-heçur edo *Caluaria* hartzen da hilaren bur heçur haraguiric eztuenagatic. Eta halacotz Ieſus Iaunaren crucificá lekua deitzẽ cen bur-heçur, edo bur-heçur Caluaria, edo Caluaria, ceren hilén heçur anhitz baitzén leku hartan.

C

Ceſár, hartzen da empe radore Romano guciagatic, hala nola, act. 25. 12, Claudegatic, eta Philip. 4. 22. Nerongatic.

Cetá, hitz hunez vſatu vkan dugu cembeitorduz, Grec-ez *Byſſos* erraiten denaren ſignificatzeco, ceĩ erran nahi baita liho fin creſpá irudi duenbat: eta harçaz vſatzen çutén, orain taffetalaz vſatzen dien

ã.ii.

beçala.

Chrift, erran nahi da hā bat nola vnctatua, baina haur da Iefus Chrift Iaunaren titre propria, ceren vnctione fpiritualez, erran nahi baita, Spiritu faindu-aren gratiaz confecratu içan baita bere Aita Iainco Iaunaz, Sacrificadore fubi rano, Regue, eta Propheta içateco.

Ciguilatzea hartzen da approbatzeagatic eta laudatzeagatic. ioan. 3. 33: eta 6. 27.

Colonia, act. 16. 12. men tione eguiten den beçala, lehenago deitzen cen hala cembeit hiri conqueftatu berriric, eta hartara igorten cen habitatzera, edocein hiri hāditaric idoquirico gendaldebat, eta hec bethiere vfatzen çuten be re lehen ceuden hirico leguéz, çuçenéz eta priuilegioéz.

Commun, erran nahi da polluitua edo fatfua, ceren fatfutze baitzén Iuduén Gētilequin nahaftecatzea eta hequin cōmunicatzea.

Copá, hartzen da cer-ere formataco nahi den edal vnciagatic, ceren hitz Grecoéc ezpaitute forma bereciric exprimitzen. Batzutan hartzen da crutze edo tribulationeagatic ceren Iaincoac bere fideley, ceini bere afflictione partea, edal vnciaz beçala diftribuitzen eta partitzen baitrauë, behar dela dacuf fanaren araura.

D

Defcriptionea, hartzen da perfonén contuagatic, hala nola princebatec bere fuietén cōtua iaquin na hiz, hec enrolla eraciten balitu.

Dineroa cen moneda motabat hamalaur ardit Franciacoric valio cituenic: baina batzutan hartzē da dinero tornés batagatic-ere.

Drachma cen dineroac becembat valió çuen peçabat, eta *didrachmác,* doblea.

E

Eliçá, hitzez hitz erran nahi dacongregationea, edo biltzarrea: baina Teftamentu berrian hartzen da Iefus Chriften icenean, berac ordenatu duen orde nançarē araura biltzen diraden fidelén compainiagatic.

Erhia, Iaincoarē erhia erran nahi da, Iaincoaren

verthutea ceinez obratzen baitu.

Escarlata hitz haur batzutan hartzen da purpuraren lekuan. ceren purpuraren vsagea gure artean ez-paita commũ. batetic bercera differentia handia ba da-ere.

Eseua, batzutan hitz haur hartzen da indarragatic: baina significatzen du halaber ministerioa eta cerbitzua, hala nola, erraiten denean ecen Iaincoac deliuratu duela bere populua, eta eman duela bere Leguea Moysesen eseuz.

Euangelioa, hitz haur erran nahi da hambat nola berri ona: baina specialqui hitz hunez significatzẽ da Iesus Christez manifestatu içan çaicun gratiarẽ eta misericordiaren predicationea.

Euangelioaren sacrificatzea, da Euangelioaren predicationez sacrificio eguitea, arimác Iaincoari offrendatuz. Rom. 15. 16.

Exorcista, erran nahi da deabruén cõiuraçalea. nola lehenago baitzén hautaric populu Iudaicoan. act. 19. 13.

F

Fedea, hartzen da ordi- [illegible]

[illegible] la. Rom. 3. 3. [illegible] eta [illegible] batagatic. [illegible] 13. 2.

G

Gendarmeria, [illegible] gendarmeriá, hartzen da Ainguerüen companiagatic, ceren baitirade Iaincoaren gendarmés [illegible], eta haren [illegible] nistre beçala. Baina act. 7. 42. hartz[illegible] [illegible] acgatic: ceren baitirade armada [illegible] beçala.

[illegible]

tione communaz berçalde hartzen da, adinagatic eta mendeagatic. matth. 24. 34. Luc 1. 48.

Grec, bere gaineco populubat hala deitzẽ denic eiçanagatic, S. Paulen epiſtoletan hartzen da generalqui Gentilacgatic, cerẽ natione haur baitzén famatuena Iuduén artean.

Guertha cedin, eçarri dugun lekuan, Grecac emaitẽ du, eguin cedin: baina minçatzeco manera hunez vſatu vkan dugu, ez hala erraiten duguneau, ignorantac minço diraden beçala, venturazco edo tropuzco gauça dela erran nahi dugulacotz, baina lẽgoagean moldezcoago itzeuquiz, eta Franceſari iarreiquiz.

Guertha eztadila erraiten denean, hartzeco da, ez gauçác hala heltzeco perilic balu beçala, baina neholere ecin hel daitelaco repoſtatan.

Guiçona, Scripturã hartzen da, guiçon eta emazte, chipi eta handi guciacgatic.

Guiçon çaharra, erran nahi da gutaric eta gure naturatic heldu den conditionea, ceren guc Adamganic dugun gucia corruptionetara ari baita. Ecen arimá kotſatu eta poçoatu içan da bekatu originalaz: eta halacotz da gorputza herioaren eta vſteldu içatearen ſuiet. Eta cõtrariora, *Guiçon berria* erran nahi da, Spiritu ſaindu arẽ gratiaz regeneratu eta arramberritu dena. *Campoco guiçona,* edo *exteriora* S. Paul baithan hartzen da munduari appertenitzen çayón gauça guciagatic, hala nola, ohore, oſſaſſun, abraſtaſſun, credit guciagatic. Eta *barneco guiçona* edo *interiora,* erran nahi da, Iaincoaren reſumán ſeculacotz vicitzeco guc dugũ arramberrimẽdua: eta labur erraitera, arimari hunquitzẽ çayón gauça gucia.

H

Hallelu-ia, bi hitz Hebraico dirade, eta hambat valio dute nola, Lauda eçaçue Iaincoa: berehala vtzi vkan dugu cambiatu gabe: cerẽ S. Ioãnec Grecquez ſcribatu badu-ere, hitz Hebraicoa expreſſuqui eduqui nahi vkan baitu.

Haraguia, batzutã hartzẽ da ſimplequi berce cõſiderationeric gabe, guiço

nagatic. Batzutan, eta principalqui S. Paul baithan, gue gure lehen aitaganic dugun natura corrũpituagatic, eta ſignificatione hunetan guiçona gucia comprehenditzen da regenera dadin baino lehen: baina regeneratu ondoan, haren natura carnalaren reliquiaegatic hartzen da.

Hereſia, erran nahi da ſecta. Hereticoa da ſecta bereciric appart eguitẽ duena ezpa daducana, Chriſtinoén vnionetic eta battaſſunetic lekora.

Hira, hartzen da, Iaincoac bekatoreac punitzen dituẽ iugemenduagatic eta mendequioagatic: ez Iaincoac hiſſiric ahal duqueelacotz, baina ceren guiçonéc, cehatzẽ diradeneã, aſſerre baliz beçala hura ſenditzen baituté.

Holocauſta cẽ, halaco ſacrificio, non gucia erratzẽ baitzén, eta handic du icena-ere: baina hartzen da bercén gainetic excellent eta ſingulár den ſacrificioagatic.

Idolá, hambat erran nahi da nola imaginá, edo cerbait repreſentatzẽ duẽ figurá: baina Scripturán hitz haur hartzen da, deuotionez eguin içan den eta ohore [illegible] duen imaginagatic. Idolatreac dirade, hec [illegible] dituztenac. Idolatria da ohore idoletara duen deuotionea eta reuerentia. Eta idolá hartzen den ſignificatione berean, hartzen da imagina-ere.

I

[illegible], erran nahi da hambat nola Surintendant edo Superintendent: baina communzqui Eliçaren gobernatzeco ordenatzẽ den Paſtoragatic hartzen da.

[illegible], eta [illegible] lengoage cõmuneã hartzẽ duguñ beçala hartzẽ baina Iudeaco herria et [illegible] [illegible] [illegible]

Iuſtificatzea, communzqui hartzen da [illegible] eduquiteagatic: eta S. Paulec erraiten duenean, iuſtificatzen dela guiçona Iaincoaren aitzinean, manera hunetara aditzen du, ecen erran nahi da, iuſto eſtimatzen dela: eta erraiten duenean ecen fedez guiçona iuſtificatzen dela, erran nahi da, ecen Iaincoaren gogaraco dela, ez bere iuſtitia propriz, baina Iesus Chriſtoz [illegible], [illegible] gratiaz bere bekatuén barka-[illegible].

mendua fidelari eguiten baitzayó, iufto balizbeçala eçagut eta recebi dadìçát. Iaincoaren, edo haren çuhurtziaren iuftificatzeada, haren approbatzea eta laudatzea, gloria eman daquionçát. matt. 11. 19. eta luc 7 29. Leguearen iuftificationeac edo ordenãçac. luc. 1. 6: dirade, hare eman dituẽ manamenduac: ceren hura baita iuftitiazco regla eguiazcoa. S. Paulec raçoin beragatic Leguearen iuftificatione deitzen ditu: cerẽ hartan iracaften baitzaicu iuftoqui eta fainduqui vicitzeco formá cein den.

Legionea, cen gendarmefezco bãdabat, ordinari oqui hamar milla oinezco rẽ eta borz ehun çamarizcoren contucoric: eta batzutan gutiago edo guehiago: batzutan hartzen da, armada erraiten baguendu beçala.

Letrá, hartzẽ da S. Paul baithan, bihotzerano hunquiztẽ eztuen predicationeagatic, Iaincoac hura bere fpirituaz valia eraciten eztuenean. 2. cor. 3. 6. Edo Sacramenduetaco figno exterioragatic, eguiá fignoarequin batean eztenean. rom. 2. 27. 29.

Lokartzea batzutan erran nahi da hiltzea: eta lo daunçanac, hilac: baina haur gorputzaz aditu behar da eta ez arimáz: ceren gorputz hilbat baita higuitzeric ez maneiuric batre gabe, lo datzãbat beçala.

M

Monument, hitz hunen fignificationea aitzinago latinaren araura hedatzen bada-ere: fepulchreagatic hartzen da Scripturán.

Mendecofte erran nahi da berroguey eta hamargarrena, eta hura cen fructuen primitién offrendatzeco beftabat, bayeta Spiritu faindua Apoftoluén gainera iaitfi içan cen eguna.

O

Orena ezta Scripturán orain vfatzen dugun manerara hartzen, ecen lehenago eguna luce bacén labur bacén, iguzquiaren ilkitetik fartzerano partitzẽ cen hamabi orenetara, eta orenac luce-laburrean ciraden egunaren araura.

Ofanna, edo (hobequi fcribatzera) *Hofiah-na,* Hebraicozco fententiabat da, eta hambat erran nahi da nola, Othoi, falua, be-

guira eta maintenu eque: e-
ta othoitztebat da. psal. 118.
25 hartua, eta populuaz ap-
plicatu içã çayó Ierus-lau-
nari, bere azquen Ierusale-
men eguin çuen sartzean,
nola refpectu hartara Da-
uid-ez eguin-ere içan bai-
tzén.

Ogui propofitionecoac,
ciraden, hamabi ogui afte
oroz templeã hartacotzat
ordenatu cẽ taula gain ba-
tetara prefentatzen cira-
denic, eta han vtziten cira-
den ondoco aftean nehorc
eçar leçaqueno berceric:
nola baita fcribatua. Leui-
tic. 24. 5.

P

Patriarchá, erran nahi
da, aitén artean principal.
Eta halacotz Iacob-en ha-
mabi haourrac, (cein içan
baitirade populuco hama
bi ondoac ezpa erroac be-
çala) Patriarcha deitzen
dirade, eta principalqui
Dauid.

Perfoná Scripturã ma-
iz erran nahi da, nehor mũ
duaren arauez ohora edo
menofprecia eraciten duẽ
campotico apparentiá, ha
la nola, abrats edo paubre:
noble edo vilaun, nabuffi
edo muthil, Iudu edo Gen
til, edo cerbait berceric i-
[illegible]. mat. 22. [illegible]

[illegible] [illegible]
ric ian gabe, Iaincoari of-
trendatzen [illegible]
hen [illegible], eta hura [illegible]
[illegible],
[illegible]
pur [illegible]. Hitz hau [illegible]
hen [illegible]
tzen da batzutan, hala no-
la. rom. 8. 22.

[illegible] da [illegible]
[illegible]
ru [illegible] hartzen
da [illegible]
trarioagatic-ere, hala no-
la erraten [illegible]
çona preputioan dela, cir-
conciditu gabea dela errã
nahi da. Batzutan [illegible]
[illegible] hartzen da
hala nola. rom. 2. 27.

[illegible], erran nahi da
lehenago, hambat prince-
aren edo Gobernadorea-
ren palatioa, [illegible]
tzeco lekua: eta Teftame-
tu berrian hartzen da ham
bat fignificatione batean
nola bercean.

Proconful, errã nahi da
Prouinciaco [illegible]
dignitate principalean dẽ-
bat, eta da Romaco empa-
radoreguetan [illegible]
tic eta coftumatic hartua
den icen-bat.

[illegible] da [illegible]
hura, ceini Iaincoac ethor-

teco diradẽ gauça eſtalién reuelationea declaratzeco botherereq uin eta cargure quin eman baitrauca: baina S. Paul baithan hartzẽda bercetaric abantail Ian incoarẽ vorondatearendeclaratzeco dohain ſingulara duena: eta Prophetiá da hala eguiteco gratiá eta officioa.

Propitiatorioa, Legueã cen bi Cherubinen hegalez eſtalia cen arkaren bal dia: eta ceren baitzén Iain coaren preſentiarẽſignoa, propitio, amatigatu eta afſerre gabe, bere populua baithara eracuſteco, hura cẽ Ieſus Chriſtẽ figura. Eta Halacotz deitzẽ da Propi tiatorio. rom. 3. 25. ceinen amorecatic Iaincoa amati gatu ïçan baita, eta fauore bere fideley ekarten baitraue.

Proſelytoa, ,hambat erran nahi da nola nouitioa edo berrizqui compainia bati eratchequia: baina har tzen da Iudué religionera conuertitu berri ciradenacgatic.

R

Racha, da hitzbat ſignificatione bereciric eztuenic faſcheria edo menoſprecio eracuſteco baicen, nehor hurcoaren contra deſpitatzen edo aſſerretzẽ denean.

Redemitzea erran nahi da rançoinarẽ precioz ber ceren eſcuan cenaren derdemiatzea, idoquitea eta deliuratzea.

Repos, ikus *Sabbathoa*

Reſuma, Ceruëtaco reſumá da Iaincoac bere populuaren gaineã duen gobernamẽdu ſpirituala, ceinez hatſen baita vicitze ce leſtiala Spiritu ſainduaz ar ramberritu diradenetan. Eta cerẽ Iaincoac bere Se mearen perſonán regnatu nahi baitu, eta hura mundu hunetara igorri vkã bai tu gauça guciac haren ſuiectioneco eguin litecençat: cauſa hunegatic Ieſus Chriſten ethortea eta harẽ munduraco manifeſtationea deitzen da ceruëtaco Reſuma. matt. 3. 2. Eta ceren Ieſus Chriſtec bere Re ſumá diſpauſatzen eta gobernatzen baitu bere Euãgelioaren predicationearẽ moienez, maiz ceruëtaco reſumá hartzen da Euangelioaren predicationeagatic. matt. 13. 24. Batzutan reſurrectionearen ondoan içanen den Iaincoaren Re ſumaren complimenduagatic eta perfectioneaga-

tic. matt. 7. 21.

Sabbathoa, errã nahi da repoſa. eta berehala hitz bera eduqui vkan dugu. ceren Euangeliſtée Grecquez ſcribatzean. lengoage hartaco ezpaceen-ere, ezpaitute cambiatu vkan. Eta hura cen aſteco çazpigarren eta azquen eguna. orain batée larambate. ber cec eguiacoitz eta bercée neſquen egun deitzen duguna: baina batzutan hartzen da aſte guciagatic-ere. eta halacotz erraiten da Sabbathoaren lehena, bigarrena, herena.

Sacrificadorea, erran nahi da, Iaincoaren populuaren reconciliagarri ſacrificio offrendatzeco officioa. Eta officio haur cen populu Iudaicoan Ieſus-Chriſt ethor cedin baino lehen: baina hare ethorri içan denean fin emanvkan draue Moyſeſen Legueco figura guciey. Eta Sacrificadoretan batetic bercera bacen differentia. ecen batzu aldarera hurbiltzen ciraden Iaincoari offrendatzera. eta hec deitzen ciraden principal. Leuiten reſpectuz: eta Leuitac ciraden mendreago eta cerbitzu beheragotara deithuac. Baina bacén gucien

gaiteen predicat, eta [illegible] lehenago deitzen baitzen, eta hunec representatzen çuen Ieſus Chriſt bere baino ſpecialquiago.

Sainda, errã nahi da Iaincoari dedicatua, conſecratua eta ſanctificatua, eta hunen contrarioa da profanoa. Baina fidel guciac saindu deitzen dirade, ceren Iaincoac bere Spirituaz ſanctificatu baititu, [illegible] du hunetaco [illegible] taric eta corruptione tic retiratzeco. Iaincoa bera ere Saindu deitzen da [illegible] eta haren Magestate eta [illegible] erran nahi da Excellent, guciz [illegible] handitâ eduqui behar den gauçabat beçala.

[illegible], ciradé [illegible] ca edo bere [illegible] a- rin eta aldi batzu.

Scandala, errã nahi da trebucamendua edo behaztopea. nehor [illegible] edo cerbait bere [illegible] trebucatzen baliz beçala.

Scandalizatzea, erran nahi da trebucatzea edo behaztopatzeco [illegible] ne norbeit emaitea. Eta ceren [illegible] hitza [illegible] dela beçala [illegible] lizatze hitz haur [illegible] da. hartan [illegible] beçala [illegible] [illegible]

hal leçaqueen gauçarẽ e-
çarteagatic.

Scribá erran nahi da hã
bat nola doctor, ecen hala
deitzen ciraden Iuduén ar
tean iaquinſu eſtimatzen
ciraden guciac.

*Semea, Guiçonaren Se-
mea* hartzen da Chriſtga-
tic, haren natura humano-
aren eguiá expreſſuquia-
go eracuts dadinçat.

Signoac, hitz haur maiz
hartzen da miraculuaega-
tic, ceren heçaz eracuſten
baitu Iaincoac bere puiſ-
ſança miraculuzcoa, ira-
catſi nahi duenarẽ aditze-
ra guiçonac iratzar ditzã-
çát. Cembeit orduz har-
tzen da cerbait ſignificati-
one ekarten duen gauça
vſatu ezten batagatic-ere.

Spiritua, batzutan errã
nahi da guiçonaren arimá,
batzutan berce creatura
inuiſiblerie eta gorputz ga
beric, hala nola, Aingue-
ruac, Deabruac. Batzutan
eſſentia ſpirituala ſimple-
qui. hala nola, ioan. 4. 24.
Batzutan Iaincoaren Spi-
ritu ſaindua, cein baita Ia-
incoaren verthute eſſenti-
ala. hura baithan reſiditzẽ
delaric. Batzutan hartzen
da harenganic proceditzẽ
diradẽ gratiaegatic, eta ſpe
cialqui fidelée recebitzen
duten regenerationezco
dohainagatic: eta manera
hunetan, ſpiritua haragui-
arequin comparatzen de-
nean, guiçonaren parte re-
generatuaz hartu behar da
hala nola. rom. 7. 6: eta 8. 4
Gal. 5. 16. Batzutan adimẽ
duagatic edo raçoinagatic
ere bay. 1. Theſſ. 5. 23.

Stadioa, cen ſpatio la-
ſtereaco chedatubat: orain
nehorc barrán artzeco e-
guin baleça beçala: eta ſpa
tio hura cen luce ſeiogney
eta borz vrrhets, baitirade
625. oin.

Synagogá erran nahi da
hambat nola congregati-
onea: baina hartzen da par
ticularqui Iuduén compai-
niagatic, gue Chriſtinoén
artean Eliçá hartzen du-
gun beçala.

T

Talenta, cen piçu mota
bat, eta hirién eta lekuén
araura anhitz moldetaco-
ric cẽ, baina guehién valio
çuena cen ſey milla drach-
mataco, baitirade Franci-
aco contura hamecatan e-
hun liberaren ingurua.

Theſaureriá, cen Ieruſa
lemeco templean offren-
dác eguiten eta eçarten ci-
raden lekua, errana cen v-
ſageco beguira litecençat:

communzequi deitzen da Eliçaco Troncoa.

Teſtamentu, communzequi hartzen da alliança ſolennelagatic, hala nola, Iaincoac lehenic Abrahamequin eta guero Iſraeleco populuarequin eguin guenagatic, cein guero confirmatu vkan baitu guregatic Ieſus Chriſt gure Iaunarequin. Baina ceren Alliãça haur bethiere ſacrificiotaco odolequin eguin içan baita, Apoſtoluac erraiten du, ecen hura dela, eguiten duenaren herioaz baicen ratificatzen eta cõfirmatzen ezten Teſtamẽtubat. Heb. 9. 16.

V

Veillá, hartzẽ da coſtuma ancianoaren araura: ecen lehenago, iguzquia ſar cedinetic ilki arterano, [illegible] haur parte [illegible] [illegible] partitzen [illegible].

Verthuteac [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] dituzte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dituzte [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] ſolament communzequi [illegible] den [illegible] hartzen baina [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible], [illegible] [illegible] nahi [illegible] [illegible] [illegible]co vſatzen duen vnguentu motá: baina [illegible] [illegible] [illegible] do vr vſtalu [illegible], [illegible]ta harienez ancianoqui vſatzen [illegible], orain [illegible] perfumez edo vr vſtatu [illegible]netacoz vſatzen hala [illegible]çala.

ÇVBEROACO HERRIAN VSANÇATAN EZTI-*raden hitz bakoitz batzu han-go ançora itzuliac.*

A

Abelitzea *kencia.*
Arbuyatzea. *refuſatzia.*
arr[illegible] *chiqui* [illegible] *artha, anſia, achola.*
arrangura.
[illegible], *ſamurtzia, azcaneia*
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

B

Babaçuca, *chicherra*
behaçuna, *guibelmina.*
behatzea, *ſo eguitia.*
berariaz *expreſſuqui*

C

Cadená, *cathina.*
caltea, *damuya.*
çama, *cargá, hachia.*
cerua, *celuya.*
charthatzea, *empeldatzia.*
chiſtmiſta, *chaſtá.*
chitoa, *chitchá.*
ciguilatzea, *ſageratzia.*
cigulua, *ſagetta.*
cikotza, *chekena.*

E

Elemoſyna, *aumoina.*
errota, *eihera.*
eſcobatzea *ekortzia*
eſcobaquinac, *ekorquinac.*
ey, *er*, datiuo ſingulariã *ari*, erraiten dena, Cuberoan eta aldirietã plu ralean erraiten da, er, eta bercetan gucietan ey: hala nola batez minçatzera erraitẽ da heuſcalerri guciau, guiçonari, emaztea ri, haourrari: eta anhitzez minçatzera, Cuberoan eta aldirietã gui çonér, emaztér, haourér, eta bercetã, guc heuſcarazco tranſlatione hunetan vſatu vkan dugun becala guiçoney, emaztey, haourrey, &c.

F

Fiadorea, *bermea.*
fitſa, *buſcá.*
florea, *lilia.*

G

Gaichtaguina, *briganta.*
gakoa, *guiltza.*
garaſtia, *kario.*
guthiciatzea, *deſiratzea.*

H

Haguitz, *guciz, chit.*
haguna. *gramá.*
harana, *ſakana.*
hotſa, *açança,*
hurbil, *hurren.*
hurcoa, *proximoa.*

I

Iayo, *ſorthu.*
Ichterra, *azpia.*
igorciria, *durunda.*
iguzquia, *ekia.*
iharduquitea, *debatitzia.*
ilharguia, *arguiçaguia.*
iraulzcatzea, *itzulerauzcatzia.*
iraũguitea, *erhaitia.*

K

Karmin, *mingatz.*

L

Laçoa, *lachera.*
landa, *elguia.*
larraina, *ezcaratza.*
lekorea, *elgoria.*
libre, *franco.*
lotzea, *eſtecatzia.*

M

Maiz, *naharo.*
mendematzea, *berunatzia.*
Mugarria, *cedarria.*

N

Neurria, *içaria.*
neurtzea, *içartzia.*
nokua, edo hebaina, *cembeit membroz. impotenta.*

O

Ordaina, *ordaria.*
othorãça *appairuya*

P

Pedaçua, *bethatchuia.*
peſcadore, *arrançale.* Guehienci lekuetan arrancale erraitenagatic, heuſcaldũ anhitzi, ma. 4. 19eta marc, 1. 17. Nic eguinen çaituztet guiça peſcadore hobequi itzeuquiz, ecẽ-ez. Nic eguinen çaituztet guiçarrançale: hala vſatu vkan dugu.
pitina, *ahugna.*

R

Reſuma, *retatuia.*
reuoltari, *quereillos*

V

Vmuncia, *haourhoia.*
vrriqui, *dolu.*

TESTAMENTU BERRICO MATERIEN [illegible] teco Taulá. Lehen contuac capitulua eracusten du, eta berceac verſeta.

A[illegible] la deithu. heb. 5. 4.

Ab[illegible] aita eta ama Chriſtgatic. matth. 19. 29.

Abandonnatzen ez [illegible] bereac. heb. 13. 5.

Abba, aita. marc. 14. 36, rom. 8. 15: gal. 4. 6.

Abelec fedez offrandatu ſacrificioa. heb. 11. 4.

Abiathar. marc. 2. 26.

Abillamendu zaharra. matth. 9. 16: marc. 2. 21: luc. 5. 36.

Chriſten abillamend[illegible]. marc. 15. 24, ioan, 19: 23.

Abominableac. 2. pier. 3. 17.

Abominatione deſolationezcoa. matt. 14. 15. marc 13. 14

Abraham deitzen ſinheſt[illegible] d[illegible] tenen aita. rom. 4. 11.

Abrahamec fedez Iſaac [illegible] datu. heb. 11. 17.

Abrahamen haour, cein. rom. 9. 7: gala. 3. 7

Abraſtaſſunén enganio[illegible] [illegible] coaren hitza ithotzen. matt 13. 22: marc 4. 19.

Abraſtaſſunetan ſperançaric ez eçarteco. 1. tim. 6. 17: iac. 5. 2.

Abrats gaichtoa iffernuan. luc 16. 23.

Abrats içatea Iaincoa baithā luc. 12. 21.

Abratſa nequez Reſuman ſarthuren. matth. 19. 23

A[illegible] 5. 1.

A[illegible] luc. 12. 16: eta 16. 19

A[illegible] tationea. 1. tim. 6. 17.

A[illegible] 24.

A[illegible] rituz. col. 2. 5.

Abſent launaganic. 2. cor. 5. 6.

A[illegible] rom. 2. 11: galat. 2. 6: 1. pier. 1. 17.

Accuſaçalea iraitzi. ap. 12. 10

A[illegible] des. luc. 13. 32.

Ac[illegible] luc. 9. 58.

A[illegible] 15. [illegible] 19. 1

A[illegible] aleguera. act. 5. 40.

A[illegible] 2. theſſ. 2. 14.

Ad[illegible] 14.

Adam-etan guciac hiltzen. 1. cor. 15. 22.

Ad[illegible] 1. cor. 15. 45

Ad[illegible] 1. [illegible] 2. 13

A[illegible] 1

Adarrac ſaindu, rom. 11. 16.
Adimendu gabe [illegible] bere [illegible] marc. 3. 21.
Adimendu ber-batetaco içateco, 1. cor. 1. 10.
Adimendu reprobatutara abandonnatuén mercác. rom 1. 28.
Adimenduaren irequitea. luc 24. 45.
Adimenduz ez haour içateco baina malitiaz, 1. cor. 14. 20.
Adiſquidetaſſun munducoa Iaincoaren etſaitaſſun. iacq 4. 4.
Adminiſtrationetaco corthea act. 1. 25.
Adoptionea, rom. 8. 15: eta 9. 4. galat. 4. 5: epheſ. 1. 5.
Adoratu Cuhurréc Chriſt. matth. 2. 11.
Adoratzeco eta cerbitzatzeco Iaincobat bera, matth. 4 10: luc 4. 8: apoc. 5. 14: eta 14 7: eta 22. 9.
Adoratzeco manerá, ioan. 4. 24: act. 17. 24.
Adoratzeco nehor ez, Iaincoa baicen, act. 10. 26: apoc. 9. 20.
Aduenimendua azquen iudiciora, matt. 24. 5: marc. 13. 26 1. theſſ. 5, 1: 2. pier. 3. 12.
Aduenimenduaren aitzineco ſignoac, luc- 21. 8. 25: 2. theſſ. 2. 3. 8.
Aduerſarioa, Antechriſt eta Deabrua, 2. theſſ. 2. 4: 1. pier 5. 8.
Adulterioaz, matth. 5. 27, 28, 32: eta 19. 9: marc 10. 19: rom 7. 3, eta 13. 9: heb. 13. 4: iacq. 4. 4.
Aduocata eta Arartecoa, Ieſus Chriſt, gala. 3. 19: 1. tim. 2. 5: heb. 7. 25, eta 8. 6: 1. ioan. 2. 1.
Affectione ſatſuac, rom, 1. 26. bekatutacoac, rom. 7. 5. haraguiaren affectionea, herio: eta Spirituarena, vicitze, rom. 8. 6.
Afflictione iragaiteco ordenatuac gara, 1. theſſ. 3. 3, eta hartara exhortatzen, heb. 12. 1.
Afflictione vkanen munduan, ioan. 16. 33: 1 cor. 4. 11.
Afflictione vkanen afflictione emaitē dutenéc, 2. theſſ. 1. 6.
Affligituac garen vngui eguinez. 1. pier. 3. 17, eta Chriſtino beçala, 1. pier. 4. 15.
Affligituac othoitz begui, iacq. 5. 13.
Affligituac recebitzeco, 3. ioan. 1. 8.
Affligituey pauſſu aſſignatzen, 2. theſſ. 1. 7.
Agabuſec prophetizatzen goſ ſeteaz, act. 11. 28.
Agar, galat. 4. 25.
Ahaide eguiazcoac nor ; Chriſtec, matt. 12. 48: marc 3, 35: luc 8. 21.
Ahaidetaſſun gucia Iainco Aitaganic, epheſ. 3. 15.
Ahaidey guibela emaiteco Chriſtgatic, luc 14. 26.
Ahalque ez içateco Euangelioaz, rom. 1. 16: 2. tim. 1. 8.
Ahalque içatea Chriſtez, marc 8. 38: luc 9 26.
Ahoa, luc 21. 15: tit. 1. 10: iacq. 3. 10.
Ainguerụ haourrenac, matth. 18. 10: Deabruenac, matth. 25. 41: apoc. 12. 9.
Ainguerụ vztabiltzaleac. mat. 13. 39.
Ainguerua ezta adoratu nahi, apoc. 19. 10. eta 22. 9.
Ainguerụac Chriſt confortatzen, luc 22. 43.

Aingue-

Aingueruac [illegible]
onea, colof. 1. 16.
Aingueruac [illegible]
1. cor. 6. 3.
Aingueruac [illegible]
Christ. matt. 4. 11 marc 1. 13
Aingueruequin Christ [illegible]
riren. mat. 16. 27, eta 25, 31.
Aitabat, mat. 23. 9.
Aita Christ [illegible] Christ
Aita [illegible] 10. 38:
Christen Aita [illegible]
ioan. 20. 17
Aita deitzen [illegible]
coac, rom. 9. 5.
Aita, Laincoa, 1. cor. 8. 6: fidel
gucién. 2. cor, 6. 18.
Aita faindua, [illegible]
17. 11.
Aita [illegible]
gutzē, matt. 11. 27: luc 10. 22
Aita familia Christ, mat. 10. 25
Aitafamiliaren [illegible]
nea, matt. 20. 1: luc 13, 25.
Aiten [illegible] luc 12.
6. 24.
Aitec biltzen [illegible]
2. cor. 12. 14.
Aithorturen edo [illegible]
tenee Christ, [illegible]
mat. 10. 32: luc 12. 8: philip.
2. 11
Aitzinaramendua Laincoaganic heldu, 1. cor. 3. 6
Aizcorá arboren erroa [illegible]
3. 10: luc 3. 9
Aker deitzen [illegible]
25. 32.
Akerrac ezquerreco aldean,
eta ardiac efcuinecoā, mat.
25. 33
Akuiaren contra [illegible]
guitea gogor, act. 9. 5
Alabá, Siongo Alabá, mat. 21.
5. Abrahamen [illegible]
etchea, luc 19. 9. [illegible]
ren alaba fendatu, matt. 15.
28. marc. 7. 29. [illegible]
[illegible]
[illegible]
rom. 8. 12.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
9. 13, eta 10. 18.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
7. 30
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
5. 6
[illegible]
[illegible]
1. tim. 5. 8
[illegible]
[illegible]
luc. 21. 2
[illegible]
[illegible]
citatu, luc 7. 14
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
1. 18
[illegible]
rom. 4. 4
[illegible]
cor. 3. 8
[illegible]
[illegible]
[illegible]
behar, 1. cor. 5. 7
[illegible]
[illegible]
5. 6: [illegible]

Altchagarriaren comparationea, mat. 13. 33: luc 13. 21
Amen. 1. cor. 14. 16: 2. cor. 1. 20
Ananias diſcipulua. act. 9. 10.
Ananias eta Saphira haren emaztea guecurragatic ſubi toqui hiltzen: act. 5. 5. 10
Ananias ſacrificadorea, act. 24. 1
Anaye falſuac, galat. 2. 4
Anaye gara gueiac, mat. 23. 8
Anayeac anayea tradituren. mat. 10. 21: marc 13. 12: luc 21. 16
Anaycari gaitz daritzana, gui cerhaile, 1. ioan. 3. 15
Ancianoac ordenatu Eliçán. act. 14. 23, eta 20. 17: 1. tim. 5. 17: tit. 1. 5
Ancianoéc ez ſeignoriatzeco fidelén gainean. 1. pier. 5. 3
Ancianoéc nolaco içan behar dutén, tit. 1. 6
Ancianoén contretaco accuſationea, 1. tim. 5. 19
Ancianoen eſcuén impoſitioneaz, 1. tim. 4. 14
Andriu Pierriſen anaye, matt. 4. 18, eta 10. 2
Anſiá kenceco, matth. 6. 25: luc 12. 22, eta 21. 34, eta Iaincoa baithan eçarteco eta humiliatzeco, 1. pier. 5. 6
Anſia munducoac cer eguitẽ, mat. 13. 22
Antechriſt anhitz eta cein, 2. theſſ. 2. 3: 1. ioan. 2. 18. 22, eta 4. 3
Antechrist eta ſeduciçale, 2. ioan. 1. 7
Apoſtoluac, mat. 10. 2: luc 6. 13: 1. cor. 12. 28: epheſ. 4. 11, Chriſt gure confeſſionearẽ Apoſtolu, heb. 3. 1
Apoſtoluac cehatu içan eta açotatu, act. 5. 40, eta 6. 22: 2. corin. 11. 25
Apoſtoluac Chriſten teſtimonio, act. 1. 8, eta 10. 42
Apoſtoluéc iharduqui cein guehién içanen den: matth. 18. 1: marc 9. 33: luc 9. 46
Apoſtoluén eta Prophetén fũdamenta, eph. 2. 20
Apoſtoluén hitzéz orhoit içateco, iud. 1. 17
Appoinctamendua Chriſt, 1. ioan. 2. 2, eta 4. 10
Appoinctatzeco nor bere partidarequin, matth. 5. 24: luc 12. 58
Ararteco bat, 1. tim. 2. 5
Ardi eraucia, mat. 18. 12
Ardi eroria, mat. 12. 11
Ardi haraquinçacoen parc Iaincoaren cerbitzariac, rom. 8. 35
Ardiac ezpa bildotſac otſoén artera beçala igorri Apoſtoluac, matt. 10. 16: luc 10. 3
Ardién Artzaina Ieſus Chriſt ioan. 10. 11. 14: heb. 13. 20, eta haren ardiéc haren voza ençuten, ioan. 10. 27
Argui eguiten dute fideléc cãdelén ançora, philip. 2. 15
Argui eguiten Iaincoac bihotzetan, 2. cor. 4. 6
Argui Gentiley emana Chriſt luc 2. 32: act. 13. 47
Argui munduarena Chriſt, ioan. 1. 5. 9, eta 8. 12, eta 9. 5 eta 12. 35. 46
Arguiarẽ haourrac, ioã. 12. 36
Arimá, Chriſten arima triſte, matt. 26. 38: marc 14. 34. Ne horçaz hil içan diradenén arimác, apo. 6. 9, eta 20. 4
Arka alliançazcoa, heb. 9 4: apoc. 11. 19, Noerẽ arká, heb. 11. 7.: 1. pier. 3. 20
Armada celeſtialac, luc 2. 13
Armada cerucoén Iauna, rom. 9. 29: apoc. 19. 14
Arnegatu Pierriſec Chriſtez matth. 26. 70: marc 14. 68: luc

22. 58: [illegible] 8. 25

Ar[illegible]berrit[illegible] beh[illegible]r [illegible] [illegible] eph. 4. 23: [illegible] 3. 5

Arr[illegible]ac [illegible] [illegible] d[illegible] lekura [illegible], [illegible] 21. 28 luc 17. 37

Arrogantiari ihes [illegible], rom. 12. 3: heb. 13. 2: 1. pier. 4. 9

Artha du Iainc[illegible]ac [illegible] 1 [illegible] 5. 7

Arth[illegible]ric eztuen[illegible] bere [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ago, 1. tim. 5. 8

Artharic haraguiaren guthi-[illegible] ez [illegible], [illegible] 13. 14

Artzain [illegible] Ipizpi[illegible] [illegible] [illegible] mén Chrift, 1. pier. 2. 25

Artzain ona, ioan. 10. 2: heb. 13 20: 1. pier. 2. 25, eta 5. 4

Artz[illegible]nac Bethlemera, [illegible] 2. 15

Afn[illegible]tzeco fpir[illegible] [illegible] [illegible]catoa, act. 16. 16

Affe[illegible] diradenes m[illegible] luc 6. 25

Afferrea, Guic[illegible] afferre[illegible] [illegible] 1. 20

Afferretu Chrift, marc 3. 5

Afferretzea, matt. 5. 22

Afferretzeco bekaturic [illegible] gabe, eph. 4. 26

Aftoa eta afto vmea, mat. 21. 2: ioan. 12. 14

Affegu[illegible]n bek[illegible] [illegible] guti [illegible] eg[illegible], heb. 11. 25

Atzo eta egun cena d[illegible] Chrift eternalqui, heb. 13. 8

Auariti[illegible] [illegible] gaitz [illegible] [illegible] 1. tim. 6. 10, eta [illegible] ere eztena, eph. 5. 3

Auaritiá idolatria, coloff. 3. 5

Auaritiari ihes eguiteco, [illegible] 12. 15: heb. 13. 5

Auci eguitea edo replicatzea Iaincoaren cõtra, rom. 9. 20

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1 [illegible] 6. 7

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 17. 5

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1[illegible] 8 [illegible] A[illegible] [illegible] 1 [illegible] 1[illegible] [illegible] 3. 8

A[illegible] d[illegible] [illegible] Ap[illegible] [illegible] 10. 1 [illegible] 3. 15: luc 9. 1

A[illegible] [illegible] [illegible] 7 [illegible] [illegible] 1 22: [illegible]

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 10 [illegible] [illegible] 10 [illegible] 18 [illegible]

A[illegible] [illegible] 1 [illegible] 4 1: 1 [illegible] 1 5 1. [illegible] 2 1[illegible] iud. 18.

B

B[illegible] [illegible] 1 [illegible]

B[illegible] [illegible] [illegible] 5. [illegible] 1[illegible] 1

B[illegible] [illegible] [illegible] doctrinà, 2 pier. 2. 15: iud. 11: [illegible] 2. 4

B[illegible] [illegible] 4 [illegible] 1 [illegible] 3. 21

B[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] heldu, 1. thefs. 5. 3

B[illegible] [illegible] [illegible] rom. 12. 18

B[illegible] Ap[illegible] [illegible] çalén, mat. 10. 13

B[illegible] [illegible], [illegible] 14

B[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 16. 33

Baquea Elicetan, act. 9. 31

B[illegible] [illegible] [illegible]tzen, luc. 2. 14

B[illegible] [illegible] [illegible] 12. 18: heb: 12. 14

B[illegible] [illegible] [illegible]

Baq.

marc 9. 50: 2. cor. 13. 11
Baquezcoac dohatfu, mat. 5. 9
Barabbas, matt. 27. 21: marc. 15 7: luc. 23. 18: ioan. 18. 40
Barkamenduric ez odol iffurtze gabe, heb. 9. 22
Barkatzeco batac berceari, matth. 6. 14: marc. 11. 25
Barkatzeco gogotic, matth. 18. 35: eph. 4. 32: colofs. 3. 13 eta cembatetan, matth. 18 22. luc: 17. 4
Barkatzen Chriftec bekatuac mat. 9. 2: marc. 2. 5: luc. 5. 20
Barnabas populuac deitzen Iuppiter, eta Paul Mercurio, act. 14. 12
Barne harrapaqueriaz betheac. matth. 23. 25: luc. 11. 39
Barur eta oratione, mat. 17. 21 mar. 9. 29: luc. 2. 37: act. 13. 3. 1. cor. 7. 5
Barura: matth. 6. 16
Baffa oliuatzea, rom. 11. 24
Baftard, cein, heb. 12. 8
Bat nola içateco garén, eph. 4. 3
Batac bercea gogoatzeco obra onetara incitatzeagatic heb. 10. 24
Bataillatzea Euãgelioã, philip. 4. 3: 2 tim. 4. 7
Batheyatu diradenac Chriftẽ herioan, rom. 6. 3: Chriftez veztitu: gala. 3. 27
Batheyatuac Moyfeftan, 1. cor 10. 2
Batheyatzea Iefufen icenean act. 2. 38, eta. 8. 16, eta 19. 4.
Batheyatzen Chriftec Spiritu fainduan eta fuan, mat. 3 11: ioan. 1. 33: act. 1. 5
Batheyatzen ari Ioannes penitentiatara eta emendamẽdutara, mat. 3. 2: marc. 1. 4 luc. 3. 3: ioan. 1. 26: act. 1. 5, eta 19. 3
Batheyatzen Iefus bera etzén ari, ioan. 4. 2.
Bay, bay: ez, ez, mat. 5. 37
Bay eta amen Chriftez. 2. cor 1. 20
Bazco, mat. 26. 2: marc. 14. 12 luc: 22. 7.
Beelzebub, mat. 10. 25, eta 12. 24: luc. 11. 15
Begui efcuinecoaren idoquitea, mat. 5. 29
Begui ona edo gaichtoa, mat. 6. 22: luc. 11. 34
Beguia beguiaren orde, matt. 5. 38
Beguia gorputzaren arguia mat. 6. 22
Beguithartez beguitharte ikuffiren, 1 cor. 13. 12
Beharrari aiuta eguitẽ draucanac, Chrifti eguiten, mat. 25. 35, eta 36
Beharri encute gabeac eta begui ikuften eztutenac, rom 11. 8
Beharri eta begui dohatfuac mat. 13. 16
Beharri quillicorrac, 2. tim. 4. 3
Beharriac preft Iaunac iuftoẽ othoitzetara, 1 pier. 3. 12
Behatzera Chrifti manatuac gara, mat. 17. 5: marc. 9. 7: luc. 9. 35: act. 3. 22
Bekatore conuertitzen denaz cer bozcario ceruã, luc. 15. 7
Bekatore gara guciac, 1. ioan. 1. 8
Bekatoreac captiuo, rom. 7. 23
Bekatorée Chrift ençutẽ, luc 15. 1
Bekatorén deitzera Chrift ethorri, mat. 9. 13: marc. 2. 17: luc. 5. 32, eta hec deitzen Euangelioaz. 2. thefs. 2. 14
Bekatu bercerenetã ez communicatzeco, 1. tim. 5. 22.
Bekatu da, fedez eztena, rom 14. 23

Bekatu [illegible] tra, 1. cor. 8. 12
[illegible] 10. 26
[illegible] 31. rom. 6. 20. 2 pier. 2. 19
[illegible] 1. pier. 2. 22
[illegible] 12.
Bekatua herioaren eztena, 1 cor. 15. 56.
[illegible] raciten. rom. 3. 20. eta 7. 7
[illegible] rom. 4. 25
[illegible] rom. 3. 9. 23 : gala. 3. 22
[illegible] abondatu. rom. 5. 20
Bekatuen barkamendua [illegible] 10. 43, eta 13. 38 : colofs. 1. 14
[illegible] 1. 9.
[illegible] tzea. mat. 18. 18 : ioan. 20. 23
[illegible] ftez eguin içan. heb. 1. 3
[illegible] 2. 3.
[illegible] tu. luc. 1. 74
[illegible] riz eror badadi. 2. pier. 2. 20
[illegible] mat. 10. 28 luc. 12. 5 : 1. pier. 2. 17 : apoc. 14. 7
Beldurra ezta charitatean. 1. ioan. 4. 18
[illegible] 14. 11 : philip. 2. 10
[illegible]
bidea, mat. 22. 16 marc. 12 14 [illegible]
[illegible] 6. 16 : eph. 5. 31
[illegible]
na. mat. 13. 19
[illegible]
mat. 13. 30
[illegible]
1. pier. 1. 22
[illegible]
2. 37
[illegible]

du eta gaichtotic gaichtoac, mat. 12. 35 : luc. 6. 45
Bihotz purificatuac fedez. act 15. 9
Bihotzean dena Iaunac ikuften, rom. 8. 27
Bihotzetic heldu penfamendu gaichtoac, mat. 15. 19
Bihotzez chahu diradenac dohatfu, mat. 5. 8
Bihotzez finheften eta ahoz aithortzen, rom 10. 10
Bildotfa. Iaincoaren Bildotfa Iefus Chrift. ioan. 1. 29. macula gabea. 1. pier. 1. 19
Bilo burucoac contatuac, mat 10. 30 : luc. 12. 17, eta hetaric bat ez galduren, luc. 12. 18
Blafphemacale içan Paul 1. tim. 1. 13
Blafphematzen Chrift, marc. 15. 29
Blafphemio Spiritu fainduaren contra denaz, mat: 12. 31 marc. 3. 28. 29 : luc. 12. 10 : 1. ioan. 5. 16
Boanerges deithu içan Iacques eta Ioannes, eta cer erran nahi den, marc. 3. 17
Borrocá dugu deabruarē principaltaffunén eta botherén contra, eph. 6. 12
Bortha herffiac vicitzera irioiten eta largoac perditionera, mat. 7. 13 : luc. 13. 24
Borthá, Iefus Chrift, ioan. 10. 7. 9.
Bortha iffernucoac. mat. 16. 18
Borz oguiezco miraculua, mat. 14. 17 : marc. 6. 38 : luc. 9. 13 : ioan. 6. 9
Bothere gucia Chrifti eman, mat. 28. 18
Bothere gucia Iaincoaganic. rom. 13. 1
Botheretfua. luc. 1. 49
Burgefquide fainduequin, eph. 2. 19
Burlaqueriac-ere defendatu, eph. 5. 4
Burua. Iaincoa. Chriften Buruz : Chrift, guiçonaren : guiçona, emaztearen, 1. cor. 11. 3 : Elicaren Burua. Chrift eph. 5. 23

C

Cahagui carréz eta berriéz, mat. 9. 17. marc. 2. 22. Luc. 5. 37.
Caharrac nola gaztigatzeco eta admoneftatzeco. 1. tim. 5. 1 : tit. 2. 2.
Cain maligno. 1. ioan. 3. 12 : iud. 11.
Caiphas eta haren eguinac. mat. 26. 57. 63. 65 : ioã. 11. 49.
Campocoetara nola nehor perportatzeco. colof. 4. 5. 1. thefs. 4. 12.
Canabera çarthatua. mat. 12. 20.
Canabera haiceac darabilana. mat. 11. 7. Luc. 7. 24
Candela irachequia. ioan. 5. 35
Candelá vitzen, candelereau eçarteco. mat. 5. 15. luc. 11. 33.
Cantatzeco eta laudorio emaiteco Iaincoari. eph. 5. 19. colofs. 3. 16.
Cantatzeco fpirituz eta adimenduz. 1. Cor. 14. 15.
Canticoa erran. mat. 26. 30.
Capernaum altchatu cerurano, baina iffernurano beheraturen. mat. 11. 23.
Captiuitatea Chriftec eramã. eph. 4. 8.
Carga ecin iaffan daitezquenac emaiten Pharifeuéc. mat. 23. 4 : luc. 11. 46.
Cargá ekarteco batac bercearena. gala. 6. 2. nore bere cargá ekarriren. gala. 6. 5.

Cargatuec [illegible] deitzen [illegible] 11. 28 [illegible] cargá arin. mat. 11. 30.

Cargudunéc gogoatzeco conto rendatu [illegible] 13. 17.

[illegible] spiritual. rom. 7. 14: 1 cor. 3. 1.

Ca[illegible] eph. 6. 17: 1. thess. 5. 8

Carpu [illegible] mat. 15. 36: marc. 8. 1

Cedron, ioan. 18. 1

[illegible] ereiten [illegible] bertaren, eta [illegible] ereiten [illegible] bildu[illegible], 2. cor. 9. 6

Cená, mat. 26. 26: marc. 14. 22 1. Cor. 11. 20 [illegible] memoriaren egiteco, luc. 22. 19: 1. Cor. 11. 24

Cenaren [illegible] betzen. 1. Cor. 11. 27. 29

Centenera [illegible] eatzen, luc. 23. 47

Centeneraren fedea, mat. 8. 10. eta, 27. 54

Cerbitzari alfer nor deitzeco, luc. 17. 10

Cerbitzari, Apostoluac. 1 Cor. 4. 5

Cerbitzari gaichtoa, mat. 24. 48: 25. 26

Cerbitzari vorondatea daquiena puniturenago, luc. 12. 47

Cerbitzariac obedient eta fuiet diraden nabufsietara, eph. 6. 5: coloff. 3. 22: tit. 2. 9: 1. pier. 2. 18

Cerbitzatzeco elkar charitatez. gala. 5. 13

Cerbitzatzeco ez begi[illegible]tzat, eph. 6. 6: coloff. 3. 22

Cerbitzatzeco ez bekatua guehiagoric, rom. 6. 6

Cerbitzatzen dutenac [illegible] eta ez launa, rom. 16. 18

[illegible]

[illegible] 1. pier. 2. 17

Charitate, laincoa, 1. ioan. 4. 8

[illegible]

Charitatea ezta bekantz. 1. cor. 13. 4

[illegible] cor. 13. 1

[illegible]

[illegible] tina, 1. tim. 1. 5

[illegible] lotgarria coloff. 3. 14

[illegible] 9. 5

Chikiratuez. mat. 19. 12

[illegible] 9. 48

[illegible]

[illegible] taz, mat. 27. 46

[illegible]

ioan. 8. 58
Chrift Apoftolu eta Sacrificadore, heb. 3. 1
Chrift baithan finhetfiz, bekatuac barkatzen. act. 10. 43
Chrift certara ethorri. mat. 18. 11 : luc. 19. 10 : 1. tim. 1. 15
Chrift dauid-en Seme. mat. 9. 27 : eta, 12. 23 : dauid-en eta Abrahamen, mat. 1. 1
Chrift eçagutzen duenac Iaincoa eçagutzen ioan. 14. 7
Chrift falfuac. mat. 24. 24 : marc. 13. 22 : luc. 21. 8
Chrift gauça fainduen adminiftraçale, heb. 8. 2
Chrift gure Bazcoa. 1. cor. 5. 7 : eta gure aldarea, heb 13. 10
Chrift herfturatan içan, marc. 14. 33 : luc. 22. 44
Chrift heyagorarequin eta nigarrequin offrendatu içan, heb. 5. 7
Chrift Iainco eternal, ioan. 1. 1. rom. 9. 5 : eta Iainco eguiazco, 1. ioan. 5. 20
Chrift Iaincoaren efcuinean iarria, marc. 16. 19 : heb. 1. 3 : eta, 8. 1 : eta. 12. 2
Chrift Iaincoaren puiffança eta fapientia, 1. cor. 1. 14
Chrift Iaincoaren Seme, mat. 8. 29 : eta 14. 33 : luc. 22. 70 : ioan : 1. 49 : eta 10. 36 : rom. 1. 4 : Seme maitea, mat. 3. 17. eta 17. 5 : marc. 1. 11 : eta 9. 7 : 2. pier. 1. 17 : Seme lehen iayoa, heb. 1. 5
Chrift ikuften duenac Aita ikuften, Ioan, 14. 9
Chrift Iuduen faluatzera igorri, mat. 15. 24
Chrift iufto eta bekatu gabe. 1. pier. 2. 22
Chrift Magiftrua eta Iauna. ioan, 13. 13
Chrift nor den, ioan. 8. 25
Chriftec bere ama Ioannefi gommendatu, ioan. 19. 27
Chriftec bere burua cergatic gure caufaz eman, gala. 1. 4. tit. 2. 14
Chriftec bere burua ezdeus eguin, philip : 2. 7
Chriftec igorten duena ençuten eta recebitzen duenac, Chrift ençuten eta recebitzen, mat. 10. 40 : luc. 10. 16. ioan. 13. 20
Chriften aduenimendua eta ethortea iudiciora, mat. 24. 3 : luc. 21. 27 : 1. cor. 15. 23 : 2. theff. 2. 8
Chriften aithortzera ez ahalque içateco. 2. tim. 1. 8
Chriften haraguia. vianda. ioan. 6. 55.
Chriften hitza ez faltaturen. mat. 24. 35 : marc. 13. 31 : luc. 21. 33
Chriften icenean biltzeaz. 1. cor. 5. 3
Chriften icenean efcatzeco. ioan. 14. 14 : eta 16. 23
Chriften icenean iniuriatzen dena dohatfu, mat. 5. 10 : 1. pier. 4. 14
Chriften Refumá, luc. 1. 33 : 1. cor. 15. 25
Chriften fuiet eguin içan gauça guciac, 1. cor. 15. 27. eph. 1. 22 : heb. 2. 8 : 1. pier. 3. 22
Chriftez baicen nehor Aitagana ecin ioan, ioan. 14. 6
Chriftgana ioaitecotz cer cõditioneac behar ditugun, heb. 10. 22
Chrifti etzayo deus eguin. Iaincoac lehen determinatu cuen gauçaric baicen act. 4. 28
Chriftino icena. act. 11. 26 : eta 26. 28 : 1. pier. 4. 16
Chriftinoac gorputzbat eta bata bercearen membro rom. 12. 5 : 1. cor. 12. 13. eph.

4. 4
Christinoac mundu [illegible] baino lehen elegitu, eph. 1. 4: 1. pier. 1. 2
Christinoac munduaz gaitzetsiac izanen. mat. 10. 22: luc. 21. 17
Christinoaren [illegible] rom. 12. 9: eph. 4. 31
Christinoen regla. gal. 6. 15. 16.
Circoncidatu, Christ eta Iohannes [illegible]. luc. 2. 21
Circoncidatu Paulec Timotheo. act. 16. 3: baina ez Tite, eta cergatic ez cela. 2. 3: 4
Ciutate permanentic eztuguenen. heb. 13. 14
Collecte paubreentzat noiz eguiteco, 1. cor. 16. 1
Commissione [illegible]. rom. 16. 26: 1. tim. 1. 1
Commun essuz edo guciez [illegible] cer. marc. 7. 2: act. 2. 44. eta 4. 32: eta 10. 14
Communicatzeco [illegible] rom. 12. 13: eta 15. 26: heb. 13. 16
Communicatzen duguneaz. Christen afflictioneetan deguertzeco, 1. pier. 4. 13
Communione Iaincoaren Semearequin. 1. cor. 1. 9
Communionean eta oguiaren hausstean eta othoitzan perseueratu Apostoluac. act. 2. 42
Comparatione gabe etzayon Iesus populuari mintzo. mat. 13. 34
Comparituren gucietz Christen aitzinean. rom. 14. 10: 2. cor. 5. 10
Comparitzen Christec guregatic Iaincoaren aitzinean. heb. 9. 24
Compassione du Christec gu- [illegible] heb. 4. 15
[illegible] 1. 24
[illegible] 1. 10
[illegible]
8. 1
[illegible] 3. 18
[illegible] 1. cor. 15. 33
[illegible] mat. 16. 17
[illegible] 3. 6: marc. 1. [illegible] 19. 18: 1. [illegible] 1. 9
[illegible] heb. 4. 14: eta 10. 23
[illegible] 2. cor. 1. 9
[illegible] vkaiteco. philip. 3. 3
[illegible] 22. 32: [illegible] 14. [illegible] 15. 41. eta 16. 5 [illegible] 2. 7. 2. [illegible] 1. 12
[illegible] marc. 16. 20
[illegible] 2. 15: 2. cor. 1. 12
[illegible] heb. 10. 14
[illegible] mat. 12. 14: eta 22. 15: eta 26. 4: eta 27. 1: marc. 15. 1: [illegible] 11. 47
Contentatzeco [illegible]

baquez içateco, 2. cor. 13. 11 : 1. pier. 3. 8
Confolacalea, ioan. 14. 16. eta 15. 26
Confolatione Ifraelecoaren beguira Simeon. luc. 2 : 25
Confolatzeco elkar. 1. theff. 4. 18: eta 5. 14
Confolatzen Iaincoac affligituac, 2. cor. 1. 4: eta 7. 6
Contentione Apoftoluén artean, luc. 22. 24: act. 15. 39
Contentione Corinthianoen artean, 1. cor. 1. 11
Content içateco cembatez, 1. tim. 6. 8
Content içateco gauça prefentecoez, heb. 13. 5: philip. 4. 11
Contradictione fuffritu Chriftec bere contra, heb. 12. 3
Contraftatzea Spiritu fainduari, act. 7. 51
Contriftatzeco ez Iaincoaren Spiritua, eph. 4. 30
Contu rẽdaturen batbederac, mat. 12. 36 : 1. pier. 4. 5
Conuerfationeaz. Gure conuerfationea ceruan, philip. 3. 20. Gentilena nolaco, 1. pier. 4. 3
Conuerfatzeco bidezqui Euangelioarẽ araura, philip. 1. 27 : 1. theff. 4. 12
Conuertitzea Iaunagana, luc. 1. 16: act. 9. 35: eta 11. 21: eta 14. 15: eta 26. 20
Corboan, marc. 7. 11
Cornelio centenera. act. 10. 1
Coroa incorruptiblea recebituren, 1. pier. 5. 4
Coroa iuftitiazcoa, 2. tim. 4. 8: apoc. 2. 10
Coroatu Chrift elhorriz paffionean, mat. 27. 29: ioan. 19. 2: baina paffionatu ondoan gloriaz eta ohorez, heb. 2. 9
Creatu gauça guciac Chriftez coloff. 1. 16
Creatura berri gara Iefus Chrift Iaunean, 2. cor. 5. 17: gala. 6. 15
Creatura orori Euangelioa predicatu, coloff. 1. 23. Iaincoaren creatura gucia on, 1. tim. 4. 4
Crucificatu Chrift, mat. 27. 35. marc. 15. 24: luc. 23. 33: ioan. 19. 18
Crucificatzeco norc bere haraguia bere guthiciequin. gala. 5. 24
Crucificatzen norc berriz Iaincoaren Semea, heb. 6. 6
Crutze gainean Chriften titulua, mat. 27. 37: marc. 15. 26: luc. 23. 38: ioan. 19. 19
Crutzea hartzeco eta norc bere buruaz renuntiatzeco, Chrifti iarreiquitecotz, mat. 10. 38: eta 16. 24: marc. 8. 34: luc. 9. 23
Crutzearen etfay nor, philip. 3. 18
Cuharotz Chrift, marc. 6. 3
Cuhur eta fimple içateco mat. 10. 16: rom. 16. 19
Cuhurqui ebilteco. coloff. 4. 5
Cuhurrac bere finecian hatzamaiten, 1. cor. 3. 9
Cuhurrac Orientetic Chriften adoratzera. mat. 2. 1 : 11
Cutic dagoena erortetic beguira dadin, 1. cor. 10. 12

D

Dauid gure aita. marc. 11. 10
Deabrua aireco eta munduco prince, ioan. 12. 31: eph. 2. 2: eta 6. 12: fidelén accufaçale, apoc. 12. 10: gure contraft eta etfay, mat. 13. 39 : 1. pier. 5. 8: eph. 6. 12

Deabrua [illegible] gaourtz, [illegible] 8. 44 : 1 [illegible] 3. 8
Deabrua [illegible] [illegible] 8. 44
Deabruac [illegible] [illegible] [illegible] Paul. act. 19. 15
Deabrua [illegible] [illegible] 31 mat. 5. 12. [illegible] 8. 32
Deabruaren [illegible] [illegible] [illegible] eph. 6. 16
Deabruari lekuric ez [illegible] eph. 4. 27
Deabruec Christ [illegible] mat. 8. 29 . marc. 1. 34 eta 5. 7 luc 4. 41 : iacq. 2. 19
Deabruaren laceic eta [illegible] rac, 1. tim. 3. 7 : 2. tim. 2. 26
Deabruen princea. matt. 9. 34. marc, 3. 25 luc. 11. 15
Deithu gara faindu içatera, 1. cor. 1. 2 . 1. theff. 4. 7 . [illegible] gera, eph. 1. 11
Deithuac anhitz, [illegible] ti, mat. 20. 16, eta 22. 14
Deithuac Christez rom. 1. 6 eta 8. 28, 30 : 1. tim. 6. 12 : 2. tim. 1. 9
Deliurancea Christen [illegible] luc. 1. 68, eta 2. 38, eta 4. 19, eta 24. 21 : coloff. 1. 14 : 1. thef. 1. 10
Dembora [illegible] 2. cor. 6. 2
Dembora azquenecoac. 1. tim 4. 1 : 1. pier. 1. 5 : 1. ioan. 2. 18 : iud. 18: Chriften dembora, ioan. 7. 6
Dembora cerbitzatzeco. rom 12. 11
Dembora complitu. marc 1. 15 : galat. 4. 4 : eph. 1. 10
Dembora determinatuac, act. 17. 26
Dembora eternalac. rom. 16.
[illegible]
[illegible] 1. cor. 10. 11.
[illegible] 19. 24
[illegible]
[illegible] 4. 10
[illegible] 2 [illegible] 1. 3
[illegible] mat. 10. 37
[illegible] 2. pier. 2. 5
[illegible]
[illegible] 1 : luc 6. 13
[illegible] euangelizatzea, 1. cor. 9. 17
[illegible] 2

Difputatione vanoac, 1. tim. 6. 5
Difputatione vanoey ihes eguiteco, tit. 3. 9
Diffenfione Chriftgatic populuaren artean. ioan. 7. 43
Diffenfione Pharifeuen eta Sadduceuen artean. act. 23. 7
Diuifione içanen etchecoén artean, luc. 12. 52
Diuifioneac Corinthianoen artean, 1. cor. 11. 18
Doctor, Elicán. 1. cor. 12. 28: eph. 4. 11. Fidelén doctora Spiritu faindua, ioan. 14. 26
Doctor falfuac içanen. 2. pier 2. 1: certan eta nore eçagutzeco hec, matt. 7. 15. 16
Doctoren artean Iefus, luc. 2. 46
Doctrina berria, marc. 1. 27: act. 17. 19: Chriften doctriná ioan. 7. 16: guiçonena, marc 7. 7, 13. Deabruena, 1. tim. 4. 1
Doctrina diuerfac eta eftrangerac. heb. 13. 9
Doctrina gaichtoa, 1. tim. 4. 2.
Doctrina fanoa, 1. tim. 1. 10: tit 2. 1
Doctrina fanoa recebituren ezten demboraric içanen. 2. tim. 4, 3
Dohain Iaincoaz emana, cerẽ faluatzen garén, eph. 2. 8: Iaincoaren dohaina, ioan. 4. 10: 2. timot. 1. 6: haren dohainac eta vocationea vrriquimendu gabe, rom. 11. 29
Dohain fpiritualac, 1. cor. 12. 1
Dohainac anhitz moldetaco. rom. 12. 6: 1. cor. 12. 4
Dohatfu affligitzẽ diradenac iacq. 5. 11
Dohatfu Chriften icenean iniuriatzen diradenac. 1. pier 4. 14
Dohatfu Chriftgatic | iraitziac, luc. 6. 22: ioan. 16. 2
Dohatfu Iaincoaren gauçac aditzen eta eguiten dituena, ioan. 13. 17
Dohatfu Iaunean hiltzen diradenac, apoc. 14. 13
Dohatfu nor, mat. 5. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10: luc 6. 20, eta 11. 28
Domeftico Iaincoaren, eph. 2 19, eta fedearen, galat. 6. 10
Donoac eta facrificioac bekatuagatic, heb. 5. 1
Drachma galdua eriden, luc. 15. 8
Dragoina, Sugue çarra, Deabrua, Satan, apoc. 20, 2
Duenac eztuenari demon, luc. 3. 11: iaq. 2. 15: 1. ioan. 3. 17
Duenari emanen çayo, mat. 13. 12: eta 25. 29: marc. 4. 25: luc, 8. 18: eta 19. 26

E

Ebaifteco ez, baina trabaillatzeco, rom. 13. 9: eph. 4. 28
Ebiltea egunaz edo gauaz. ioan. 11. 9: rom. 13. 12
Ebilteco fpirituaren araura gala. 5. 16: eta Iaunaren gogara, coloff. 1. 10
Eçagutzeac hancen. 1. cor. 8. 1
Eçagutzen ditu Iaunac bereac, 2. tim. 2. 19
Edari fpirituala, 1. cor. 10. 4
Edificatuac eta erro eguinac Iaunean, coloff. 2. 7
Edificatzea berceren fundament gainean. rom. 15. 20: 1. cor. 3. 10
Edificatzea Chrift Iaunean. eph. 2. 22
Edificatzeco elkar. 1. theff.

5. 11
Egarri Christ. ioan. 19. 28
Egarriac Christec ber[illegible] edatera deitzen, ioan. 7. 37. apoc. 22. 17
Egoiteco Christ [illegible] cer moldez, ioan. 6. 56: eta 15. 4. 1. ioan. 2. 24
Egoiten noiz Iaunçoa gu[illegible] 1. ioan. 3. 24
Egoitza anhitz Iaunaren etchean. ioan. 14. 2
Egu erdi aldeco reguina luc. 11. 31
Eguiá Iesus Iaunean, eph. 4. 21
Eguiá sinhetsi nahi vkan ez [illegible] tuqueiten guciac condemnaturen. 2. thess. 2. 12
Eguiac libre nehor eguiten ioan. 8. 32
Eguiaren eçagutzea, ioan. 8. 32
Eguiaren eguitea, ioan. 3. 21
Eguiari resistitzen draueitenac. 2. tim. 3. 8
Eguiati Iaincoa, ioan. 3. 33
Eguiatic nola anhitz aldaraturen eta elhe carrey behaturen. 2. tim. 4. 4
Eguile içateco hitzaren, eta ez ençule solament, mat. 7. 21. rom. 2. 13: iaq. 1. 22
Eguiteco nehorc nehori berac nahi luqueen beçala, mat. 7. 12: luc. 6. 31
Eguiten duena hitza eta eztuena, luc. 6. 47
Egun azquenecoac, 2. tim. 3. 1 heb. 1. 2: 2, pier. 3. 3: Iaunarẽ eguna, act. 2. 20: 1, cor. 1. 8. eta 5. 5: 2, thess. 1. 7: 1. tim. 4. 8 2. tim. 1. 12: Christena, ioan. 8. 56. nolaco içanen, luc: 7, 24
Egun gaitzac, eph: 5. 16, eta 6. 13.
Egunarẽ haourrac. 1. thess: 5. 5
Egũbat Iauna bathan. milla
[illegible]
3. 8.
[illegible]
1[illegible] 13
[illegible]
14 [illegible]
[illegible] 10
[illegible] 14. 29
[illegible] 10. [illegible] 24 [illegible]
[illegible] ganic, rom. 9. 11. eta 11. 5: 1. thess. 1. 4
Elegituac, mat. 24. 31: marc. 13. 20. [illegible] 2. 13
[illegible] ta 22. 14
[illegible] 24. 31: marc. 13. 27: 1 thess: 4. 14
Elemento[illegible] thuren 2. pier. 3. 10
[illegible] tzen, 2 [illegible]. 9. 5
Elemosyna [illegible] matth. 6. 2: luc. 11. 41, eta 12. 33: act. 2. [illegible]
[illegible] 1. tim. 1. 4, eta 4. 7: tit. 1. 14
[illegible] thori, mat. 11. 14: eta 17. 11: marc. 9. 13
[illegible] 1. 23 [illegible] 1. tim, 3. 15: heb. 3. 6: 1, pier. 2. 5 [illegible]
[illegible] 1 [illegible] 11. 1[illegible]
[illegible]

ftengua, 1. tim. 3. 15
Elicá Harriaren gainean fundatu, matt. 16. 18, eta Harria, Chrift, 1. cor. 10. 4
Eliçá nola Chriftez fanctificatu eta macula gabetu, eph. 5. 25, 26. 27
Eliçá odolez acquifitu, act. 2 28
Eliçaren fundamenta Chrift, 1 cor. 3. 11
Eliçari erraitea, mat. 18. 17
Elizabeth Zachariafen emazte, luc. 1. 5
Elkar charitatez cerbitzatze co, gala. 5. 13
Elkar fictione gabe onhefteco, ioan: 13. 34, eta 15. 12 : 1, theff. 4. 9 : 1, pier. 1. 22 : 1, ioã. 3. 11, eta 4. 20
Elkar gogoatzeco eta obra onetera incitatzeco, heb. 10, 24
Elkar iracalteco eta admoneftatzeco, coloff, 3. 16 : 1. the. 5. 11 : 2, tim. 2. 2, eta 4. 2
Elkar onhefteco, ioan: 13. 34, eta 15. 12 : 1, theff: 4. 9
Elkarren contra ez gaizqui minçatzeco, iac: 4. 11, ezeta arranguratzeco, iacq: 5. 9
Elkarren fuiet içateco, 1. pier 5, 5
Elkarri on badaritzagu Iaincoa gurequin, 1. ioan. 4. 12
Elymas encãtadorea. act. 13. 8
Emaitea hartzea baino dohain hobetaco, act. 20. 35
Emaiteco alegueraqui, 2 cor. 9. 7
Emaiteco efcatzẽ denari, mat 5. 42 : luc. 6. 30
Emaiten duenari emanen çayó, luc. 6. 38
Emazte adulterioan hatzamana, ioan. 8. 4
Emazte bakoitz bati Chriftec predicatu, ioan. 4. 7
Emazte bekatoreffa, luc. 7. 37
Emazte çaharrac eta gazteac nolaco içateco, tit. 2. 3
Emazte crocatua fendatu, luc 13. 13
Emazte diaerenac nolaco be har diraden, 2. tim. 3. 11
Emazte odol iariatzez eri içana, matt. 9. 22 : marc 5. 24 : luc. 8. 43
Emaztea guiçonetic, eta guiçonagatic, 1. cor. 11. 8. 9 : Batbederac bere emaztea biu eta batbederac bere fenharra, 1. cor. 7. 2
Emaztea ichilic egoiteco Eliçán, 1. cor. 14. 34 : baina fuiectionetan ikafteco, 1. tim. 2. 11
Emazteac fenharrén fuiet içateco, eph. 5. 22 : coloff. 3. 18 : tit. 2. 5 : 1. pier. 3. 1
Emaztéc Apoftoluey lehen berriac Chriften refurrectioneaz ekarten, luc 24. 9. ioan. 20. 18
Emaztéc Chrifti cerbitzu eguiten, luc. 8. 3
Emaztén abillamenduaz eta fenharretaraco eguimbideaz, ephef. 5. 22 : coloff, 3 18 : 1. tim. 2. 9 : tit. 2. 4, 1. pier 3. 1
Emaztey Paulec predicatzen act. 16. 13
Embachadore, predicariac, 2. cor. 5. 20
Emendatzeco eta conuertitzeco, marc. 1. 15 : act. 3. 19
Emendatzeco Iaunaren gratián eta eçagutzean, colof. 1, 10 : 2. pier. 3. 18
Emplagatzeco batbedera obra onetan, tit. 3. 14
Encenfer vrrhezcoa, heb. 9. 4 : apoc. 8. 3
Ençutea gogorqui, act. 28. 27
Ençutea Iaincoaren hitzetic,

rom. 10. 17

Enenteaz Legueac ez [illegible] catzen. rom. 2. 13

Enentec Christ. matth. 17. 5 marc. 9. 7 : luc 9. 35 [illegible] 8. 22

Enentecc Moyses eta Prophetic. luc. 16. 29

Enenteeago Iaincoa [illegible] ezguenoac act. 4. 19

Enenten eta beguiratzen dutenac Iaincoaren hitza dohatsu. luc. 11. 28

Enentera prest [illegible], minçatzera eta asserrátzera berantior. iac. 1. 19

Enoch fedez transportatu heb. 11. 5

Ereillearen comparationea mat. 13. 3 : marc. 4. 3 luc. 8. 5

Ereinen duguna bildaren ere. gala. 6. 7

Ereitea chekenguı edo largoqui. 2. cor. 9. 6

Ereitea edo biltzea haraguian edo spirituan. gala. 6. 8

Erho Christgatic 1. cor. 4. 10

Erho eta itsu Scribac eta Phariseuac. mat. 23. 17

Erho norbeiten deitzea mat. 5. 22

Erhoac eta sinhesteră berantiorrac. luc. 24. 25

Eriac visitatzen dituenac Christ visitatzen. mat. 25 36

Eriée Ancianoac nola deitzeco. iacq. 5. 4. 14

Eritassunac gure bekatuaggatic. mat. 9. 2 ioan. 5. 14 baveta Iaincoaren obrac manifesta ditecençat. ioā. 9. 3

Erosten dutenac diraden posseditzen ezpalute beçala. 1. cor. 7. 30

Errhautsaren oinetaric eragoiztea, mat. 10. 14. luc. 9. 5 [illegible] 10. 10

[illegible] 14 [illegible]

[illegible] 7 [illegible] 11 [illegible] 11 10 [illegible] 14 [illegible]

[illegible] 18 [illegible]

[illegible] 12 13 [illegible] 10

[illegible] 12. 12

[illegible] 9 [illegible]

[illegible] eta 13. 8, eta 19. 6 1. tim. 5. 22 [illegible]

[illegible] 2 33 [illegible] 19 [illegible] 8 [illegible] 1 [illegible] 1 3. [illegible] 8 22

[illegible] itz eguiten. act. 7. 59. 60

Estebenequilaco disputá. act. 6. 9

[illegible] act. 20. 23 : philip. 1. 7 : philem. 13

[illegible] 27 [illegible] 15 [illegible]

[illegible] 9

[illegible] 12 [illegible]

marc. 3. 25. luc. 11. 17
Etche eternala ceruëtan. 2. cor. 5. 1: laincoaren etchea luc 6. 4: 1. pier. 4. 17. Orationetaco etchea. mat. 21. 13: marc. 11. 17: luc. 19. 46
Etchetan-ere Apoftoluéc iracatfi. act. 5. 42, eta 20. 20, eta 28. 23
Etfayaegatic othoitz eguiteco. mat. 5. 44
Etfayaegatic othoitz eguin Chriftec, luc 23. 34: Eftebenec-ere. act. 7 60
Etfayey on eritziteco, eta vngui eguiteco, matt. 5. 44: luc 6. 35: rom. 12. 20
Euangelioa cer. rom. 1. 16. Refumaco Euangelioa, mat. 9. 35: eta 24. 14: marc. 1. 14
Euangelioa cerbitzatzen duenac Euangeliotic vici behar. 1. cor. 9. 14
Euangelioa cerutic Spiritu fainduaz igorri, 1. pier. 1. 12
Euangelioa galtzen diradenetara eftalia. 2. cor: 4. 3
Euangelioa lehendanic promettatu. rom. 1. 2
Euangelioa mihi guciey euangelizatzeco, apoc. 14. 6
Euangelioa finheften eztutenéz cer icanen den. 2. thef. 2. 12: 1. pier: 4. 17
Euangelioaren ecagutzea nondic. 2. cor. 4. 6
Euangelioaren obedientián egoiteco. heb. 2. 1
Euangelioaren predicationea munduaren fina baino lehen içanen. mat. 24. 14
Euangeliftac Eliçan. eph. 4. 11
Eutyche predicuan eroriric hila, refufcitatu, act. 20. 9
Exauditu içatea dembora gogaracoan, 2. cor. 6. 2
Excommicu, Chrifti on ezta ritzatenac, 1. cor. 16. 22
Excommunicatione eguiazcoa eta bidezcoa. mat. 18. 17: 1. cor. 5. 4: 2. theff. 2. 12: 1. tim. 1. 20: iniuftoa eta bidegabezcoa. ioan. 9. 22
Exemplu eman guri Chriftec ioan. 13. 15: 1. pier. 2. 25
Exemplutan Paul. philip. 3. 17: 2, theff. 3. 9: 1. tim. 1. 16
Experimentatzeco nore bere burua eya fedea duenez. 2. cor. 13. 5
Ez. ez: bay. bay. mat. 5. 37
Experimentatzeco gauça gueiac eta on denari iarreiquiteco. 1. theff. 5. 20
Ezconçá, 1. cor. 1. 7
Ezconçá defendatzen dutenac abufari. 1. tim. 4. 3
Ezconçá honorable, heb. 13. 4
Ezconceco da conteni ecin daitena, 1. cor. 7. 9
Ezcondua ezcondu ezpaliz becala içateco, 1. cor. 7. 29
Ezne adimenduzcoa eta enganio gabetacoa defiratzeco, 1. pier. 2. 2
Eznea haourrén. 1. cor. 3. 2 heb. 5. 13
Ezpata bi. luc. 22. 38: Spirituaren ezpatá. eph. 6. 17: magiftratuarena. rom. 13. 4
Ezpataren lurrean ecartera Chrift ethorri. mat. 10. 34
Ezpataz hiltzalea, ezpataz hiltzeco. mat. 26. 52. apoc. 13. 10
Eztey eguiten regue batec. mat. 22. 2
Ezteyac Canan-en, ioan. 2. 1
Ezteyetaco banqueta, apoc. 19. 9: 17

F

Fableac eta atfoén elhe irudiac

rudiac iraizteco. 1. tim. 4. 7

Fede charitatez obratzen duena, galat. 5. 6: iacq. 2. 17. 18

Fede chipitaco. mat. 14. 31. eta 16. 8: luc. 12. 28

Fede gabe Iaincoaren gogaraco ecin içan, heb. 11. 6

Fede handia Chananeac, mat. 15. 28, eta Centenerac, mat. 8. 10: luc 7. 9

Fedea augmēta daquien Apostoluéc othoitz eguiten. luc 17. 5

Fedea cer, heb. 11. 1

Fedea dudaric gabe içateco. mat. 21. 21

Fedea encutetic. eta encutea Iaincoaren hitzetic, rom. 10. 17

Fedea ez charitatea gabe, gala. 5. 6: 1. tim. 1. 5

Fedea ezta gucién, 2. theff. 3. 2

Fedea Iaincoaren dohain emana, mat. 16. 17: philip. 1. 18: 2. pier 1. 3

Fedea Iefus baithan, act. 20. 21: eta 24. 25

Fedea iuftitiatan imputatzen eta contatzen, rom. 4. 22

Fedea obrác gabe hila, iaq, 2. 17. tit. 1. 16

Fedeac fendatzen, luc. 8. 48: eta 17. 19: eta 18. 42

Fedean perfeueratzeco, coloff. 1. 23

Fedean fano içateco. tit. 1. 13: eta 2. 2

Fedearen Capitaina Chrift, heb. 12. 2

Fedearen excellentiá, heb. 11. 2

Fedearen fina arimen faluamendua, 1. pier. 1. 9

Fedearen verthutea, mat. 17. 20: luc. 17. 6

Fedeaz iuftitiá, rom. 3. 22: eta baquea. rom. 5. 1

Fedea [illegible] 1. [illegible] 16

Fede[illegible] 10

Fede[illegible] 10. 43

Fede[illegible] 15. 9

Fedez [illegible] 1. pier. 5. 9

Fedez [illegible] da, [illegible] 14. 23

Fedez fermu içatea, rom. 11. 20. eta 14. 4, 2. cor. 2. 24. 1. pier. 5. 9

Fedez fla[illegible] portatzeco, rom. 15. 1: 1. the 5. 14

Fedez[illegible] 10. 22

Felt[illegible] Paul [illegible] erh[illegible] eftimatzea [illegible] 24

Ficotzearen comparationea, mat. 24. 32: marc 13. 28

Ficotzebat [illegible] ftec. mat. 21. 19: marc, 11. 14

Fidel da Iauna, 2. theff. 3. 3: 2. tim. 2. 13

Fidel [illegible] Abraham [illegible] 3 9

Fidelac Abraham[illegible] rom. 9. 7, 8

Fideac ez condena[illegible] tara ethorrico, ioan. 5. 24

Fidelac [illegible] patroin içateco, 1. tim. 4. 12 tit. 2. 7

Fidelac [illegible] eta 15. 18. eta 16. 2: 2 [illegible] 3. 12

Fidelac. [illegible] 1. pier. 2. 9

Fide[illegible] 1. cor. 6. 2

Fide[illegible] 2

cor. 6. 4
Fidelẽ harmadurac, eph. 6. 16: 1. theſſ. 5. 8
Fidelén herioa dohain onezco, apoc. 14. 13
Fidelén hiltzalec vſte Iaincoari cerbitzu eguitẽ draucatela, ioan. 16. 2
Fidelén libertatea. rom. 8. 1
Fidelén minçatzea nolaco içateco, coloſſ. 4. 6
Fidelen obrac Iaincoari ez ahanciren, heb. 6. 10
Fineciaz ez ebilteco, 2. cor. 4. 2
Fitſaren berceren beguitickencea, mat. 7. 5: luc. 6. 42
Fructu ezpainezcoa, heb. 13. 15
Fructu ona edo gaichtoa, mat 7. 17: luc. 6. 43
Fructu penitentiarẽ digneac eguiteco, mat. 3. 8: luc. 3. 8
Fructua vicitze eternaletan, ioan. 4. 36: Spirituaren fructuac, gala. 5. 22: eph. 5. 9
Fructuac eguinen dituenari Iaincoaren Reſuma emanen çayó, mat. 21. 43
Fructutic arborea eçagutzen, mat. 7. 16

G

Gabriel, luc. 1. 19
Gadarenoéc Chriſt refuſatzẽ. luc. 8. 37
Gaichtaguin batac crutzean Chriſt blaſphematzen, luc 23. 39. eta berceac Chriſt baithan bere confidança eçarten, luc 23. 42
Gaichto gara naturaz eta hirarẽ haour, mat. 7. 11: eph. 2. 3
Gaichtoa kendu behar bercén artetic, 1. cor. 5. 13
Gaichtoequin ez nahaſtecatzeco: 1. cor. 5. 11
Gaitz eritzi munduac Chriſti ioan. 7. 7, eta 15. 17
Gaitza gaitzagatic ez rendatzeco, mat. 5. 39: rom. 12. 17: 1. theſſ. 5. 15: 1. pier. 3. 9
Gaitzerizteric duena guicerhaile, 1. ioan. 3. 15, eta ilhum bean ebili, 1. ioan. 2. 11
Gaitzerrailéc Iaincoaren reſumá ez heretaturen, 1. cor. 6. 10
Gaitzerraiteco ez elkar, iacq. 4. 11
Gaitzerraiten gaituztenez vngui mintzatzeco eta hecgatic othoitz eguiteco, mat. 5. 44. luc 6. 28: rom. 12. 14
Gaitzeſteco aita eta ama bayeta goitico ahaideac Chriſt gatic, luc 14. 26
Gaitzetſiac içanen Chriſtequin eduqui nahi dutenac, mat. 10. 22, eta 24. 9: marc 13 13: luc 6. 22, eta 21. 17
Gaizqui eguile Chriſt eſtimatu, ioan. 18. 30
Gaizquia dirudienetic-ere beguiratzeco, 1. theſſ. 5 22
Gaizquiagatic vngui rẽdatzeco, mat. 5. 44: rom. 12. 14
Gaizquiari gaitz eritziteco, rom. 12. 9
Gaizquiric nehorçaz ez erraiteco, tit. 3. 2
Gaizquitic itzuliric vngui eguiteco, 1. pier. 3. 11
Gakoa. Eçagutzearen gakoa, luc 11. 52. Reſumarẽ gakoac mat. 16. 18. Iffernuaren eta herioaren gakoak, apo. 1. 18
Galdu cenaren ondoan Chriſt ethorri, luc. 19. 10
Galileanoac, luc. 13. 1
Gamaliel doctoraren conſeillua, act. 5. 34
Gapirioa beguian, matth. 7. 5: luc. 6. 41
Gaua iragan, rom. 13. 12
Gauaz lo etzatea, 1. theſ. 5. 7

Gauça gucia eguiteco [illegible] gloriatã. 1. cor. 10. 31. [illegible] naren icenean, coloff. 3. 17

Gauça guciaren [illegible] hurb[illegible]tzen, 1. pier. 4. 7

Gazteac [illegible] aharren [illegible] teco, 1. pier. 5. 5

Gaztén eguimbidea, tit. 2. 6

Gaztetaffunaren guthiciey i-hes eguiteco. 2. tim. 2. 22

Gaztigamenduan guciac par-ticipant, heb. 12. 8

Gaztigatzen gaitu Iaincoac haren faindutaffunean par-ticipãt garençat, heb. 12. 10

Gaztigatzen Iaincoac maite dituenac, heb. 12. 6: apoc. 3. 19, eta harc gaztigatzen ez-tituenac baftard, heb. 12. 8

Gehẽna, mat. 5. 22. 29, eta 18. 9

Gẽdarmeria cerucoa. act. 7. 42

Gendarmefac Ioannefgana e-thorten, luc 3. 14

Gende fede chipitoac, mat. 8. 26, eta 16. 8

Gende faindua cein, 1. pier. 2. 9

Genealogia fin gabeac. 1. tim. 1. 4: tit. 3. 9

Generatione elegitua, 1. pier. 2. 9

Gñatione gaichtoa eta adul-teroa, mat. 12. 39, eta 16. 4

Gentilac or Chriftez deithu, matt. 15. 26: marc 7. 27

Gentilée iuftitia ardieften e-ta recebitzẽ, act. 10. 44: rom. 9. 30, eta 11. 11

Gloria Iaincoari Eliçán, eph. 3. 21: Chrifti, hebr. 13. 21: 2. pier. 3. 18: Iaincoaren glo-riá, ioan. 11. 4: rom. 1. 23: Chrift bere Aitaren glorián ethorrirẽ, mat. 16. 27: Paulẽ gloriá, 1. cor. 9. 15: Guiçonén gloria, florea beçala doa, 1. pier. 1. 24

Gloriatzea nor bc goratafu neã edo beheratafunẽ [illegible] 1. 9

[illegible] 11

[illegible] thutean. 1. cor. 4. 7

[illegible] cena. ioan. 12. 18

[illegible] nean. ioan. 13. 32. eta 15. 18

[illegible] ioan. 14. 13

[illegible] 11. 4

[illegible] act. 13. 48

[illegible] 16. eta 17. 15. eta 18. 43

Gobernamenduac Elican, 1. cor. 12. 28

[illegible] 15

[illegible] co içateco, philip. 2. 16

[illegible] heb. 12. 15

[illegible] enarẽ bihotza, rom: 9. 18

Gogotic eguiteco eguinen de-na Iaunari anço, col. 3. 23

Gomitatuac ezteyetara, matt. 22. 3

Gorde [illegible]

[illegible] luc 21. 34: rom. 13. 13

[illegible] matu, mat. 11. 19: luc 7. 34

Gorputza. [illegible] 26. 26 [illegible] 14. 22: luc 22. 19: 1. cor. 11. 24

[illegible] nionea, 1. corin. 10. 16: Eliç[illegible]

[illegible] confecratuac. 1. cor. 6. 13. 19: Lurrezco vnci. 2. cor. 4. 7

[illegible]

Gorpurz ſenſuala, 1. cor. 15. 44
Gorputzbat gara anhitz gare laric, eta bata bercearen mẽ bro, rom. 12. 5: 1. cor. 12. 12
Gorputzac etche deitzen, 2. cor. 5. 1
Gorputzaren ſuiectionetara, erekartea, 1. cor. 9. 27
Gorputzez eta ſpirituz Iaĩcoa glorificatzeco. 1. cor. 6. 20
Goſſe ciradenac complitu Iaincoac, luc. 1. 53
Goſſe eta egarri diradenac iu ſtitiaz, dohatſu, matth. 5. 6: luc 6. 21
Goſſe Ieſus, matt. 4. 2, eta 21. 18, eta 25. 35: luc 4. 2
Gratia bekatua baino abondoſago, rom. 5. 20
Gratia dohainaren neurriarẽ araura. eph. 4. 7
Gratia eta baque, rom. 1. 7 : 1 cor. 1. 22: cor. 1. 2
Gratia eta eguia Chriſtez, 1. ioã, 1. 17 : 1. cor. 1. 4: Iaincoarẽ gratia, luc. 2. 40. act. 11. 23 guciey aguertu, tit. 2, 11
Gratiac eta eſquerrac bethi rendatzeco, eph. 5, 20
Gratiatſu içateco, col. 3. 15
Gratiaz ſaluatzẽ gara, eph. 2. 5
Gratién rẽdatzea, matt. 26. 27 luc. 17. 16: ioan. 6, 11: rom. 1 8: eph. 5. 20: coloſ 3. 17: 1. the 5. 18 : 2. theſſ. 1. 3
Guciac ohoratzeco 2. pie. 2. 17
Guciey vngui eguiteco, baina principalqui fedeco domeſticoey, gala. 6. 10
Guduac eta queſtioneac ilhũbearen obra, rom. 13. 12 : 1 cor. 1. 10: eta 11. 16
Guduey eta inuidiey ihes eguiteco, rom. 13, 13
Guduric ez vkaiteco, tit. 3. 2
Gueçurra kẽceco, eta eguiaz mĩçatzeco, ep. 4. 25: col. 3. 9
Gueçurragatic Ananias eta Sapphira haren emaztea ſu bitoqui hil, act, 5. 5. 10
Gueçurraren aita, deabrua, ioan. 8. 44
Gueltzurrunac eta bihotzac examinatzen dituena. Iaincoa, apoc. 2. 23
Guerla eta ſeditione içanen munduarẽ finerát, baina halacotz ez icitzeco, luc 21. 9
Guerlác nondic heldu, iac, 4. 1
Guibel min karmindurán içatea, act. 8. 23
Guiçon barnecoa, rom. 7. 22
Guiçõ bekatutacoa, 2. the. 2. 3
Guiçon bi gogotacoa, inconſtant, iacq. 1. 8
Guiçõ bihotzecoa. 1. pier. 3. 4
Guiçon çaharra eta berria, eph. 4. 22, 24: col. 3. 9. 10
Guiçon campocoa edo barnecoa, 2. cor. 4. 16
Guiçon corrũpituac, 2. tim. 3. 8
Guiçõ eta emazte gaztéc nolaco içan behar, tti. 2. 6.
Guiçon etſaya, mat. 13. 28
Guiçon. gaichtaguinén artera eroria, luc 10. 30
Guiçon guciagatic othoitz eguiteco, 1. tim. 2. 1
Guiçon marchantaren compa rationea. mat. 13. 44
Guiçon naturalac eztitu comprehenditzen Iaincoarẽ Spi rituaren gauçác, 1. cor. 2. 14
Guiçon perfectoa, eph. 4. 13
Guiçon reguearen comparationea, mat. 22. 2
Guiçon tentatione iragaiten duena dohatſu, iacq. 1. 12
Guiçona gueçurti, rom. 3. 4
Guiçona Iaincoaren imagina eta gloria, 1. cor. 11. 7
Guiçona ſatſutzẽ dutẽ gauçac ceĩ, mat. 15. 11: marc 7. 15, 21
Guiçonac naturaz hiraren vme, epheſſ. 2. 3
Guiçonac nolaco içanẽ azque

neco demboretan, 2. tim. 3. 2
Guiçonaren vicia [illegible] ez, iac. 4. 1
Guiçonen doctrinari [illegible] eguiteco, coloff. 2. 8. 16
Guiçonen gogaraco ez [illegible]co, galat. 1. 10
Guthicia gaichtoac [illegible] contra guerla egaten, 1. pier. 2. 11
Guthicia, gaitz guciarẽ erroa, 1. tim. 6. 10
Guthiciatzea emaztez, matt. 5. 28
Guthiciatzeco ez, rom. 13. 9: 1 cor. 10. 6
Guthun perfecutionetacoac, act. 9. 2
Guthun feparationezcoa, mat 19. 7: marc 10. 4

H

Haci ona landán erein, matth. 13. 24, 37
Hacia Ifaac-etan, rom. 9. 7: Abrahamen hacia, ioan. 8. 33: act. 7. 6: rom. 9. 7
Haice doctrinatacoac, ep. 4. 14
Haicea cõtra, marc 6. 48. Laur haiceac, mat. 24. 31
Haicea eta itfaffoa mehatcha tzẽ Chriftec, mat. 8. 26: luc 8. 24
Haicéc eta itfaffoac Chrift obeditzen, mat. 8. 27: luc 8. 25
Halacret iuftitiazcoa, ephe. 6. 14. Fedezcoa, 1. thef. 5. 8
Hameca difcipuluac, matt. 28. 16: luc 24. 33
Handi nor Iaincoaren refumán, mat. 18. 1
Handiena den chipién, matth. 20. 26: luc 22. 26
Haour içateco malitiaz eta ez adimenduz, 1. cor. 14. 20. Iaincoaren haour içateco moyena, Chrift, ioan. 1. 12: Fedez, gal. 3. 26: cein diradẽ mat. 5. 9: ioan. 1. 12, eta 8. 42: rom. 8. 14, eta 9. 8: 1. ioan. 3. 1
[illegible] 13. 12
[illegible] mat. 19. 13. marc. 10. 13 luc 18. 15
[illegible] lenac, 1. cor. 7. 14
[illegible] eph. 6. 1: colof. 3. 20
[illegible]
[illegible] 1 [illegible]
[illegible] errã nahi, matt. 16. 17 1. cor. 15. 50 [illegible]
[illegible] 6. 17
[illegible] rio, rom. 8 6
[illegible] denac, hilen, rom. 8. 13
[illegible] onatu, rom. 8. 5
[illegible] ratzeco. rom. 13. 14: galat. 5. 17: 1. pier. 2. 11
[illegible] 5. 19
Haraguiaren fatfutaffunetaric chahutzeco, 2. cor. 7. 1
Haraguiric ez iatea, 1. cor. 8. 13
[illegible] nac, iud. 1. 23
Harri [illegible] 21. 42: marc 12. 10: 1. pi. 2. 4. 6
Harri vicia chrift, 1. pier. 2. 4. 6
[illegible] heb. 1. 2
[illegible] 8. 17
[illegible] 34: gala. 3. 17: tit. 3. 7: 1. pier

1. 3: Iaincoaren heretagea ſainduetan. eph. 1. 18: coloſ. 1. 12: 1. pier. 1. 4
Hereticoari nola ihes eguiteco. tit. 3. 10
Herioa iretſi içan Chriſtez, 1. cor. 15. 54: 2. cor: 5. 4
Herioã dago haourrideari on eztaritzana, 1. ioan. 3. 14
Herodes Chriſtec aceri deitzen, luc. 13. 32
Herodes harabartu, act. 12. 23
Herodes Ioannefen beldur, marc. 6. 20
Herodes regue. luc. 3. 1
Herodeſec bere iayat egunaz beſta eguiten, marc. 6. 21
Herodeſec burua edequi eraci ioãneſi, mat. 14. 9: marc, 6. 27
Herodeſec cer opinione Chriſtez, mat. 14. 1
Herodeſec Chriſt adoratu nahi duela irudi eguiten eta haourrac hiltzẽ, mat. 2. 3, 16
Herodeſec Iaques hil, act. 12. 2
Hil bagaitez Iaunarequin, vicico-ere harequin. 2. tim. 2. 11
Hil behar behin, heb. 9. 27
Hil gara Chriſtequĩ bekatuaz dẽ becẽbateã, rom. 62. 8: col. 2. 20: 2 tim. 2. 11: 1. pier. 2. 24
Hil içan da Ieſus, ioan. 19. 33. gugatic, rom. 5. 6: 1. cor. 15. 3: 1. theſſ. 5. 10: heb. 2. 9
Hilac reſuſcitatzẽ, matth. 11. 5
Hilitzera Paulec deſiratzen, philip. 1. 23
Hira ethortecoaz, mat, 3. 7: luc 3. 7: rom. 2. 5: 1. theſ. 1. 10: Iaincoaren hirá, ioan, 3. 36
Hirari leku emaiteco. rom. 12 19: eph. 4. 31
Hitz edificationezcoz minçatzeco, epheſſ. 4. 29
Hitz onac eta alferrac, mat. 12. 35, 36
Hitz ſaluamendutacoa, act, 13. 26: eta gratiazcoa, act, 14. 3: fedezcoa, rom. 10. 8: reconciliationezcoa, 2. cor. 5. 19: crutzezcoa erhogoa çayegaltzẽ diradenéy, 1. cor, 1. 18
Hitz Spiritu ſainduarẽ contra dena. ez barkaturen. matt. 12. 32: marc, 3. 29: luc, 12. 10: 1 ioan, 5. 16
Hitza ençũ nahi eztutenac, ez Iaĩcoazco: ioã, 8. 47: 1. ioã, 4. 6
Hitzac bere curſua duen othoitz eguiteco, 2. theſſ. 3. 1
Hitzaren predicationea alfer fedea ezten lekuan, heb. 4. 2
Hitzari deus ez edequiteco ez eratchequiteco, mat. 28. 20: apoc, 22. 18
Hodeyaren azpian içan dirade gure aitác, 1. cor. 10. 1
Hodeyetan Chriſt ikuſſirẽ datorquela, mat. 24. 30
Hoguenic ez Chriſt baithã eri deitẽ Pilatec: luc. 23. 14
Hordiqueriari ihes eguiteco: luc, 21. 34: rõ, 13. 13: eph. 5. 18
Hotz edo eraquin içateco, eta ez eppel, apoc, 3. 15
Humiliatu vkan du Chriſtec bere burua philip. 2. 8
Humiliaturen dena, exaltaturen, mat. 23. 12: luc 14. 11, eta 18. 14: philip, 2. 8: iac. 4. 10
Humilitatea, matth. 11. 29: luc, 14. 11: eph, 4. 2
Hurco da gure aiutaren behar den gucia, luc 10. 29
Hurcoa onheſteco, norc bere burua beçala, matth. 22. 39: marc, 12. 31: rom. 13. 9: galat. 5. 14: iac, 2. 8
Hypocritác, mat. 23. 13: marc, 7 6: luc, 11. 44

I

Iacob Egypten. act. 7. 15
Iacob-i on eritzi Iaincoac eta Eſauri gaitz, rom. 9. 13
Iainco Aita eçagutzẽ, Chriſt eçagutzen duenac, ioã. 14. 7
Iainco eta iaun anhitz, icenez. 1. cor. 8. 5

Iaincoa eta guciẽn Aita, [illegible] 1. cor. 8. 6 gala. 3. 20 [illegible] 2. 5
Iaincoa eternal, rom. 16. 26 eta ezta habitatzen eſcuz eguin tẽpletan, act. 7. 48 : eta, 17. 24
Iaincoac eztu nehor egundano ikuſſi, ioan. 1. 18 : 1. tim. 6. 16 : 1. ioan. 4. 12
Iaincoa gurequin, mat. 1. 23
Iaincoa immortal, 1. tim. 1. 17
Iaincoa nola onheſteco, mat. 22. 37 : marc, 12. 30 : luc, 10. 27 : 1. cor. 8. 3
Iaincoa ſinheſtẽ eztuenac gue çurti eguitẽ hura, 1. ioã 5. 10
Iaincoa Spiritu, ioan. 4. 24
Iaincoa vnguiguile, gaiétara act. 14. 17
Iaincoac cer guregatic nahi heb. 10. 8
Iaincoac nahi badu, erraiteco. act. 18. 21 : 1 cor. 4. 19 : iac. 4. 15
Iaincoaren erhogoa guiçonac baino çuhurrago, 1 cor. 1. 25
Iaincoarẽ ielosgoa, 2. cor. 11. 2
Iaincoaren iguriquite luçea. rom. 2. 4 : 2. pier. 3. 15
Iaincoarẽ vorõdatea, luc 2. 14
Iaincoaz abandonnatuẽ obrác rom. 1. 28
Iaincoazcoéc Iaincoarẽ hitza encutẽ, ioan. 8. 47 : 1. ioã. 4. 6
Iaincobat da eta Arartecobat 1. tim. 2. 5
Iairus ſynagogaco nabuſſia Ieſuſgana ethorten, mat. 9. 18 : marc, 5. 22 : luc, 8. 41
Iannefec eta Iambrefec Moyſeſi reſiſtitu, 2. tim. 3. 8
Iareiquiteco Apoſtoluey, eta nola, 2. theſſ. 3. 7
Iarreiquiteco Chriſti, mat. 10. 38, eta 16. 24 : marc 8. 34 : luc, 9. 23 : eta 14. 27 : ioan, 8. 12 : 1. pier 2. 21
Iarteco cergatic nehor azquẽ lekuan, luc. 14. 10
Iatea edo ez iatea gure launean, rom. 14. 6

[illegible] 14. [illegible]
[illegible] 10. 8
[illegible]
18. 18. [illegible]
[illegible]
1. [illegible]
[illegible]
22. 43 [illegible]
[illegible] 14. 9
[illegible] mat. 2. 2. 7. 9
[illegible]
[illegible] 14. 61 [illegible]
Ieadura [illegible] 21. 11
Idiot Apoſtoluac, act. 4. 13
Idol[illegible] 1. cor. 8. 4
Idolatre Iuduac, act. 7. 40
Idolatreac ez ſaluaturen, 1. cor. 6. 9
Idolatra[illegible] 1. [illegible] 10. 7 : 1. ioan. 5. 21
Ieruſalem[illegible] 21. 2
Ieruſalem[illegible] tetan, gal. 4. 26 : heb. 12. 22
Ieruſalem[illegible] 23. 37 : luc. 13. 34
Ieruſaleme [illegible] 5. 35
Ieruſalemẽ [illegible] Chriſt [illegible] 21. 10. marc 11. 11 : ioan. 12. 12
Ieruſalemen [illegible] matt. 23. 36
Ieſus, mat. 1. 21, 25 : luc 1. 31
Ieſus Chriſt da [illegible] ta, 1. ioan. 2. 1
Ieſus Chriſt [illegible] tic nehorc ecĩ eçar, 1. cor. 3. 11
Ieſus [illegible] 1. [illegible] 16. eta 27. 17 : [illegible] 2. [illegible] : 1. [illegible] 5. 1. eta [illegible] re populua, mat. 1. 21 : luc. 1. [illegible]

31: act: 4. 10
Iefus Ioannefec batheyatzen, mat. 3. 13
Iefus thuftatzen eta buffetatzen, mat. 26. 67: marc. 14. 65
Iefufec aithortzen hura dela Chrift matt. 26. 64: eta hura dela Iudue regue. marc. 15. 2
Igan Iefus cerurát, eta nola, act. 1. 10
Ignorantiaz Chrift heriotara eman Iuduéc, act. 3. 17
Ignoranta ignorant biz, 1. cor 14. 38
Ignorātén ichiltzeco moiena vngui eguitea, 1 pier. 2. 15
Igorri içã Apoftoluac eta Pro phetac. luc. 11. 49. ioã. 20. 21
Igorriac recebitzeco, matt. 10 14: marc. 6. 11: luc. 9. 5
Igorriac Spũ fainduaz, act. 13. 4
Iguzquia onén eta gaichtoén gainera. mat. 5. 45
Ihes eguiçue berce ciuitateta ra mat. 10. 23
Ihes eguin Iofephec Egyptera Iefufequin, mat. 2. 13
Ihiztatu Chriften odolaz, 1. pier. 1. 2
Ihiztatzē Appolloc, baina Iaincoac hazcurri emaiten, 1 cor. 3. 6
Ikartzea guibelarat, luc. 9. 62
Ikuzgarri Siloecoa, ioan. 5. 2, eta 9. 7
Ikutze regenerationezcoa, tit. 3. 5
Ikutze vrezcoa. eph. 5. 26.
Ikutzē Iefufec apoftoluén oinac, ioan. 13. 5.
Ikutzen Pilatec efcuac, mat. 27. 24
Ilhumbe guenén noizpait, orain argui, eph. 5. 8
Ilhumbe munducoén rectorac ceim, eph. 6. 12
Ilhũbearen botherea. col. 1. 13
Ilhumbeari hobe eritzi vkan guiçonéc ecen ez arguiari. ioan. 3. 19
Imitatzeco Chrift eta Apoftoluac. 1. cor. 11. 1. 2thef. 3. 9
Incredulén gainean Iaincoaren hirá. coloff. 3. 6
Incredulitatea, mat. 17. 17, 20: marc. 6. 6, eta 16. 14: rō. 11. 20
Incredulitatezco vmeac. eph. 5. 6
Infidelac egur eyhar deitzen, luc 23. 31
Infidelequin fideléc participationeric ez vkaiteco, 2. cor. 6. 14
Infidelitateaz renuntiatzeco. tit. 2. 12
Infirmoac fupportatzeco, rom 15. 1
Iniquitate eguitē dutenac, mat 7. 23, eta 25. 41: luc 13. 27
Iniquitatea abundaturen azquencerát, eta charitatea hozturen, mat. 24. 12
Iniquitatean plazer hartzen dutenac condemnaturen, 2. theff. 2. 12
Iniuria eta calte fuffritzeco. mat. 5. 39: 1. cor. 6. 7
Iniuriatu Chrift, mat. 27. 39
Iniuriatzeco ez principala, act 23. 4
Iniuftoéc Refumá ez poffedituren, 1. cor. 6. 9
Inuidia Corinthianoen artean 1. cor. 3. 3
Inuidiá iraizteco, gala. 5. 26
Inuocatu behar Iaunaren icena, act. 2. 21: rom. 10. 13
Inuocatzeco ez nehorc nor baithan finheften baitu, hura baicen, rom: 10. 14
Ioanna Cuzen emaztea, luc 8. 3, eta 24. 10
Ioannes Baptifta iayo, luc. 1, 57: haren icéna, luc 1. 60. officioa, luc. 1. 76
Ioannes cergatic hatzaman e-

ta hil. mat. 14. 3 · 10
Ionnes dela Elias. mat. 11. 14 eta 17. 13
Ioannes Euangelifta, Iacquefen anaye, mat. 10. 2
Ioannes prefoinean, mat. 11. 2: luc. 3. 20
Ioannes propheta baino excellentago. mat. 11. 9
Ioannefec predicatzen. mat. 3. 1: luc. 3. 3
Ioannefen abillamendua. mat. 3. 4: marc. 1. 6
Ioannefen fepulturá, mat. 14. 12
Ioitea borthán. luc. 11. 9
Ionafen fignoa, mat. 12. 39
Iofeph Arimathea, mat. 27. 57: ioan. 19. 38
Iofeph Dauid-en feme, mat. 1. 20: Dauid-en etchetic. luc. 1. 27
Iofes, Barnabas, act. 4. 36
Ipizpicuac dirade bere buruac eta cargutacoac goberna ditzatençat, act. 20. 28: 1. pier. 5. 1
Ipizpicuaren officioaz, 1. tim. 3. 1: tit. 1. 7: hayén emaztez, 1. tim. 3. 11
Irabaci handia pietatea contentamendurequin, 1. tim. 6. 6
Irabaciagatic iracaftea, tit. 1, 11: 1. pier. 5. 2
Itabaizte çayo Pauli Chrift. philip. 1. 21
Irucafteco eta admoneftatzeco batac bercea, coloff. 3. 16: behatzen eztiradenac ere, 2. tim. 2. 25
Iracaften Iefufec authoritaterequin, mat. 7. 29
Iracaften Iefufec fynagoguetan, mat. 9. 35
Iracatfiac içanen Iaincoaz, ioan. 16. 45: 1. theff. 4. 9
Iracatfiac içanen Spiritu fain-
[illegible] 12. 12
[illegible] 5. 24
[illegible] 13. 1
Ifaac gure aita, rom, 9. 10
[illegible] rom. 10. 1[illegible]
[illegible] rom. 9. 6: 1. cor. 10. 18
Ifrael faluatu, rom. 11. 26
Ifraelita eguiazcoa, ioan. 1. 47
[illegible] 4. [illegible]
[illegible] mat. [illegible]. 30 [illegible] 20. 34
Itfu [illegible] mat. 12. 22
[illegible] cein, 2. pier. 1. 9
[illegible] 15. 14: eta 23. 16: luc. 6. 39
Itfu iayoa fendatu. ioan. 9. 1
Itfutaffuna Ifraelen, rom. 11. 25
Itfutu Laincoaz, ioan. 12. 40
Itfutu Iud[illegible] rondatez. rom. 11. 8
Itzultzeco gaizquitic, eta vngui eguiteco, 1. pier. 3. 11
Iudas Galileanoa [illegible] act. 5. 37
Iudas Ifcariot ohoin, ioan. 12. 6: Deabru. ioan. 6. 70. traidore. ioan. 6. 71
Iudafec bere burua vrk[illegible] mat. 27. 5. act. 1. 18
Iudafec Iefus tradatu, mat. 26. 47. 48: ioan. 18. 2
Iudafec [illegible] mat. 26. 49. marc. 14. 45 [illegible] 22. 47
Iudafec murmuratzen, [illegible] 12. 5
Iudicatzeco [illegible] mat. 7 1. rom. 14. 4, 13: 1 cor. 4. 5
Iud[illegible] [illegible] 17. [illegible]

eta 24. 15: heb. 9. 27
Iudu eguiazcoa cein, rõ. 2. 29
Iudu naturazcoac, gala. 2. 15
Iuduac Moyſeſen diſcipulu, ioan. 9. 28
Iuduéc Chriſt lapidatu nahi, ioan. 8. 59: eta 10. 31
Iuduén erortea Gentilén ſaluamandu, rom. 11. 11
Iuduaren eta Gentilaren differentiá, rom. 3. 1
Iuge Iaincoaren beldur gabea, luc. 18. 2
Iuge ordenatua Iaincoaz, act. 10. 42
Iugeac Eliçán differentiacgatic, 1. cor. 6. 4
Iugeaturen Chriſtec viciac eta hilac, 2. tim. 4. 1
Iugeatzea haraguiaren arauez, ioan. 8. 15
Iugeatzeco eguiazqui, ioan. 7. 24
Iugeatzeco ez nehorc nehor ianean edo edanean edo beſtan, coloſſ. 2. 16
Iugeatzeco iuſtoqui, luc. 12. 57: ioan. 7. 8
Iugeatzeco norc bere burua, 1. cor. 11. 31
Iugemendu eta miſericordia, mat. 23. 23: Iaincoaren iugemenduac incomprehenſible, rom. 11. 33
Iugemendu gehennacoa, mat. 23. 33
Iuramendua confirmationetan eguiten, heb. 6. 16: Iaincoaren iuramendua complitu, luc. 1. 73
Iuramenduz vſatu Paulec, 2. cor. 1. 23
Iuratzeco ez, mat, 5. 34: eta 23. 16: iacq. 5. 12
Iuratzen du Iaincoac berarçaz, heb. 6. 13
Iuſtitiá, fedez, rom. 3. 22. gala. 5. 5: philip. 3. 9: heb. 11. 33: gure iuſtitia, Chriſt. 1. cor. 1. 30: 2. cor. 5. 21: Scriba eta Phariſeuen iuſtitiá, mat. 5. 20
Iuſtificatu içatea cer erran nahi den, act. 13. 38: 2. tim. 1. 9: tit. 3. 5
Iuſtificaturen edo condemnaturen batbedera nor bere hitzetaric, mat. 12. 37
Iuſtificationea ezta obretaric, gala. 2. 16
Iuſtificatzen nehor ez Legueaz, rom. 3. 20
Iuſtificatzen ſinheſtez eta fedez, act. 13. 39: rom. 3. 28: gala. 2. 16: gratiaz, tit. 3. 7
Iuſtificatzen Phariſeuéc bere buruac, luc. 16. 15
Iuſto campotic, mat. 23. 28
Iuſtoaren orationea valios, iacq. 5. 16
Iuſtoa fedez vici, rom. 1. 17: gala. 3. 11: heb. 10. 38
Iuſtoéc argui eguinen duté, mat. 13. 43
Iuſtoric bere ethortez ez batre, rom. 3. 10

L

Laborarién edo mahaſti çainén cõparationea, mat. 21. 33. marc 12. 1: luc. 20. 9
Landare Aitaz landatu eztena idoquiren, mat. 15. 13: ioan. 5. 2
Landatu Paulec, 1. cor. 3. 6
Languilea digne bere viciaren, mat. 10. 10
Languilén alocairu defraudatua Iaunari oihuz euqui, iac. 5. 4
Languilequide Iaincoarequin, 1. cor. 3. 9
Languiten eſcuz artzeco eta trabaillatzeco. 1. theſſ. 4. 11
Languiten eta eſcuz trabaillatzen ari içan Paul, act. 20. 34: 1. cor. 4. 12: 1. theſſ. 2. 9: 2.

theſſ. 3. 8
Lapidatu Eſteben. act. 7. 59
Lapidatu Paul, act. 14. 19
Laudatzen Iaincoa, luc. 2. 28: eta 19. 37
Laudorio Iaincoari, luc. 18. 43: act. 2. 47
Laur animal beguiz betheac apoc. 4. 6
Lazaro Martharen anayea eri, ioan. 11. 1: hil. ioan. 11. 14: reſuſcitatu, ioan. 11. 44
Lazaro paubrea, luc. 16. 20
Legione Aingueruezcoac, mat. 26. 53
Legionea, marc. 5. 9: luc. 8. 30
Legue fidelen adimenduan ecarria eta hayē bihotzean ſcribatua, heb. 8. 10
Legue gucia hitz batetan complitzen. gal. 5. 14
Leguea eta Prophetac. mat. 7. 12: eta 22. 40: marc. 12. 31: rom. 13. 9: gala. 5. 14: iac. 2. 8
Leguea eta Prophetac Ioannesganano, mat, 11. 13: luc. 16. 16
Leguea ez iuſtoagatic iarri baina iniuſtoagatic, 1. tim. 1. 9
Leguea Moyſeſez eman. ioan. 1. 17: Aingueruen diſpoſitionez, act. 7. 53. gala. 3. 19
Leguea ſaindu eta ſpiritual, rom. 7. 12: 1. tim. 1. 8
Leguea vztarri deitzen, act. 15. 10
Legueac Chriſtgana bidaltzen, gala. 3. 24
Legueac ez iuſtificatzen, act. 13. 38: ez eta ſanctificatzen, heb. 10. 1
Leguean ſcribatua den gucia beguiratzen eztuena maradicatu, gala. 3. 10
Leguearē complitzera Chriſt ethorri, mat. 5. 17
Leguearen [illegible] ez [illegible]-
[illegible] rom. 2. 15
[illegible] 23
[illegible] rom. 10. 4
[illegible] rom. 3. 20: eta 7. 7
[illegible] 5. 5
[illegible] 2. tim. 4. 17
[illegible] 10. [illegible] 12 [illegible] eta 14. 2
[illegible] 1. cor. 12. 10
[illegible] ficatzen. 2. cor. 3. 6.
[illegible] 2. 14: luc. 5. 27
[illegible] gala. 2. 4
[illegible] Spiritua den [illegible] kuan, 2. cor. 3. 17
Libertatea, rom. 8. 21
[illegible] 5. 13
Libertatezco Leguea, iacq. 1. 25 eta 2. 12
Libre [illegible] tic. ioan. 8. 32: rom. 6. 18: eta 8. 2: gala. 5. 1
Libre içatea, ioan. 8. 34
Libre iuſtitiaz, rom. 6. 20
Liburu gaichtoac erre, act. 19. 19
Liburu vicitzecoa, phillp. 4. 3: apoc. 3. 5: eta 13. 8: eta 20. 12
Lib[illegible] içatea. philip. 4. 3
[illegible] 1. theſſ. 4. 14
[illegible] 4. 38
[illegible]

mat. 9. 24: marc. 5. 39: ioan. 11. 11: act 7. 60: eta 13. 36: 1. theſſ. 4. 13
Lot iuſtoa deliuratu, 2. pier. 2. 7
Lotaric engoitic iaiquiteco, rom. 13. 11
Loten egunac, luc. 17. 28
Loten emaztea, luc. 17 32
Lotgarri baquezcoa eta perfectionezcoa, eph. 4. 3: coloſſ. 3. 14
Lotzea eta lachatzea ceruetan, mat. 16. 19: eta 18. 18: ioan. 20. 23
Luc medicu, coloſſ. 4. 14
Lunaticoa ſendatu, mat. 4. 24: eta 17. 18
Lur benedicatua edo maradicatua, heb. 6. 7
Lur berria, 2. pier. 3. 13. apoc. 21. 1
Lur ſaindua, act. 7. 33
Lurra, Iaunarena, 1. cor. 10. 26
Lurra poſſedituren dutenac cein, mat. 5. 5
Lurretico guiçona, 1. cor. 15. 47

M

Magiſtrua, Chriſt, mat. 23. 8: ioan. 13. 13
Magiſtratua, rom. 13. 1.
Magnificatzen Iaincoa. luc. 1. 46. act. 10. 46
Mahai Iaincoarena eta deabruarena, 1. cor. 10. 21
Mahaſti eguiazcoa Chriſt, ioan. 15. 1
Mahaſtiazco comparationea, matth. 20. 1: eta 21. 33: marc. 121: luc. 20. 9
Mahatſarno berria ez çahagui çarretan eçarten, mat. 9. 17: marc. 2. 22: luc. 5. 37
Mahatſarno emaiten Chriſti myrrharequin, marc. 15. 23
Mahatſarnoz ez horditzeco, eph. 5. 18
Maieſtate Chriſtena, luc. 9. 26
Mainguac ebilten, mat. 11. 5: act. 3. 8
Maite norc Chriſt, ioan. 14. 21
Maledictione Chriſt eguin içan guregatic. gala. 3. 13
Maledictione maledictioneagatic ez rendatzeco, 1. pier 3. 9
Manamendu berria, ioan. 13. 34: 1. ioan. 2. 7
Manamendu handia. mat. 22. 36: luc. 10. 27: Iaincoaren manamendua vicitze eternal, ioan. 12. 50: Chriſtena, ioan. 15. 12: guiçonén manamenduac, mat. 15. 9: tit. 1. 14
Manamenduac beguiratzen eztituenac Iaincoa ez eçagutzen, 1. ioan. 2. 3. 4. eta Iaincoari ez on eritzi, ioã. 14. 24
Manamenduén ſommarioa eta fina, rom. 13. 9: 1. tim. 1. 5.
Manifeſtaturen Iaunac bihotzetaco ſecretuac, 1. cor. 4. 5
Manna, ioan. 6. 31: heb. 9. 4
Maradicatu berze Euangelioric denuntiatzen duena, gala. 1. 8
Maradicatu çurean vrkatua, gal. 3. 13
Maradicatu Leguea complitzen eztuena, gala. 3. 10
Maradicatuac, mat, 25. 41
Marc Barnabaſen lehen guſſu coloſſ. 4. 10
Maria Ieſuſen ama, haraguiaz den becembatean, mat. 1. 16: luc. 1. 31
Maria Martharen ahizpáz, luc. 10. 39
Martchandiça eguitea Iaincoaren hitzaz, 2. cor. 2. 17: 2. pier. 2. 3

Martchantac [illegible] pletic [illegible], [illegible]. 21. 12: marc. 11. 15. luc. 19. 45: ioan. 2. 15
Marthac Chrift [illegible], luc. 10. 38
Mattheu deithu, mat. 9. 9
Medicua [illegible], [illegible] 9. 12
Medicua, fenda [illegible] [illegible] burua, luc. 4. 23
Mehatchatzeco [illegible] hitzaz. 2. tim. 4. 2
Melchifedec Chriften figura heb. 7. 11. 14
Membro gara [illegible] [illegible] rom. 12. 5: eph. 4. 25
Membro gure gorputza Chriften, 1. cor. 6. 15: eta 12 27: eph. 5. 30
Membroac Iaincoaren cerbitzuan emplegatzeco ditugu, rom. 6. 19
Membroac mortificatu behar, coloff. 3. 5
Mendecaturen Iaincoa bere elegituéz, luc. 18. 7
Mendecaturen Iaincoa Euangelioari behatzen eztaizquionéz, 2. theff. 1. 8
Mendecatzea Iaincoari eman, rom. 12. 19: heb. 10. 30: 1. pier. 2. 23
Mendecofte eguna, act. 2. 1
Mendi faindua, 2. pier. 1. 18
Mendian Iefufec iracaften, mat. 5. 1
Meñofpreciatzen dutenac Iaincoa, 2. tim. 3. 2
Mercenario dena nolaco, ioan 10. 12
Mefsias Chrift erran nahi. ioan. 1. 41. eta 4. 25
Michel Ainguera principal. iud. 9
Mihia gaizquitaric beguiratzeco, 1. pier. 3. 10:
Mihiaz. iacq. 3. 5
Minifterioa, rom. 12. 7
[illegible] 1 [illegible]. 12 [illegible]
[illegible] 1 [illegible] 11
[illegible] cein. 2. tim. 3. 6: eta 4. 3 tit. 1. 10
[illegible] 20. 28. heb. 8. 2
[illegible] eph. 3. 7: coloff. 1 [illegible] 26. 16
[illegible] 2 [illegible] 1[illegible] 15
[illegible] [illegible]. 2 7
[illegible] [illegible]. 10 10: [illegible] 27: gala. 6. 6
[illegible] 28: 1. pier. 3. 15
[illegible] marc. 13. 22
[illegible] mat. 12. 38
[illegible] 1 [illegible] 13 12
[illegible] 23 23 [illegible] 1. 50. 72
[illegible] mifericordiofoéy, mat. 5. 7
[illegible] aleguerаqui eguiteco, rom. 12. 8
[illegible] nari mifericordia gabe cot dena [illegible] 2. 13
[illegible] 15: tit. 3. 5: eta faluatzen bere [illegible] tit. 3. 4
[illegible]

eta ez ſacrificio. mat. 9. 13: eta 12. 7
Miſericordién Aita deitzen, Iaincoa, 2. cor. 1. 3
Miſericordioſo içateco. luc. 6. 36: 1. pier. 3. 8
Miſericordioſoac dohatſu, mat. 5. 7
Modeſt içateco, philip. 4. 5: 1. pier. 3. 16
Monumentean Chriſt, marc. 15. 46
Monumentén ornatzea, mat. 23. 29
Monumentetaric hilac ilki, mat. 27. 53
Mortificationea gorputzean ekarteco. 2. cor. 4. 10
Mortificatzeco haraguiaren eguitateac, rom. 8. 13
Mortificatzeco norc bere membroac, coloſſ. 3. 5
Moyſes eta Elias, mat. 17. 3. luc. 9. 30
Moyſeſec accuſaturen Iuduac, ioan. 3. 45
Moyſeſec ſcribatu Chriſtez, ioan. 1. 45
Moyſeſen cadirá, mat. 23. 2
Mulſa higatzen eztiradenac eguiteco, luc. 12. 33
Mundu ancianoa ez guppida vkan Iaincoac. 2. pier. 2. 5
Mundu hunen figurá badoa, 1. cor. 7. 3: 1. ioan. 2. 15
Mundu hunetaco çuhurtziá, erhogoa Iaincoaren aitzinean, 1. cor. 3. 19
Mundua ez onheſteco ez munduco gauçác, 1. ioan. 2. 15
Mundua ſaluatzen Chriſtez, ioan. 3. 17: eta 12. 47: 1. ioan. 4. 14
Munduac Iaincoa ez eçagutu, ioan. 17. 25
Munduarequin adiſquide nahi dena Iaincoarequin etſay iarten, iacq. 4. 4
Mundura eztugu deus ekarri, ez mundutic eramanen, 1. tim. 6. 7
Murmuratzeco ez, 1. cor. 10. 10: philip. 2. 14: 1. pier. 4. 9
Muſtarda bihia, mat. 13. 31
Myſteriotan Iaincoaren ſapientiá, 1. cor. 2. 7

N

Naaman Syrianoa, luc. 4, 27
Nabuſsibi nehorc ecin cerbitza, mat. 6. 24: luc. 6. 13
Nabuſsién eguimbidea, eph. 6. 9: coloſſ. 4. 1
Nahia eta eguitea Iaincoac gutan eguiten, philip. 2. 13
Nahia vkanagatic vnguiaren complitzea ez gure eſcuan. rom. 7. 18
Nathanael, ioan. 1. 45
Natione gaichtoaren eta bihurriaren artean reprotchu gabe içateco, philip. 2. 15
Nazareno deitzen Ieſus, mat. 2. 23: eta 26. 71: marc. 1. 24: luc. 4. 34
Nazarenoén ſecta, act. 24. 5
Nazarethen Chriſt haci, mat 2. 23
Nazarethecoéc Chriſt menoſpreciatzen, mat. 13. 54 eta mendia behera egotzi nahi, luc. 4. 29
Neurri eguin duqueenaz batbederari neurthuren, luc. 6. 38: fedearen neurria, rom. 12. 3: eph. 4. 7
Nicodemo gauaz Ieſuſgana ethorten, ioã. 3. 1. eta. 19. 39.
Nicolaitác, apoc. 2. 6
Nigar eguin Chriſtec, luc. 19. 41. ioan. 11. 35
Nigar eguin fidel batzuéc Eſtebengatic, eta hura ohortze, act. 8. 2

Nigar eguin Paulgatic an[illegible] yéc, act. 20. 37
Nigar eguin Pierrifec. mat. 26. 75: marc. 14, 72. luc, 22. 62
Nigar eguinen eta triftitia v-kanẽ difcipuluéc. ioã. 16. 20
Nigar eta hortz garrafcots i-çanen, mat. 8. 12: eta 13. 42. 50. eta 22. 13: eta 24. 51: eta 25. 30: luc. 13. 28
Nigarrez daudenac dohatfu, mat. 5. 4: luc. 6. 21
Nigarrez daudenequin nigar eguiteco, rom. 12. 15
Nigarrez egon emazteac Chriften doluz, luc. 23. 27: eta Chriftec hec berén eta bere haourrén gainean nigar eguitera manatzen, luc. 23. 28
Niniuaco guiçonac, mat. 12. 41: luc. 11. 32
Noe, mat. 24. 48: heb. 11. 7: 2. pier: 2. 5
Nola nahi baitugu nehorc e-guin dieçagun hala guceere berceri eguiteco, ma. 7. 12: luc. 6. 31

O

Obedient içan Chrift eta humiliatu heriorano, philip. 2. 8
Obedientia, burhaffoey. eph. 6. 1: coloff. 3. 20: gobernadorey, rõ. 13. 1: ti. 3. 1: nabufsiey eph. 6. 5: coloff. 3. 22: tit. 2. 9: 1. pier. 2. 18
Obeditzecoago Iaincoa ecen ez guiçonac, act. 5. 29
Obeditzen fedea Sacrificadore batzuc, act. 6. 7
Oblatione Chriftec eguin bakoitz eta betango batez fanctificatzen gara, heb. 10. 10: 14
Oblationea eta facrificioa Chrift, eph. 5. 2. eta berce oblationeric ezta bekatua[illegible] heb. 10. 18 [illegible]
[illegible]nea. rom 15. 16
Obligan[illegible] [illegible] 2. 14
Obra [illegible] chatzeco, eph. 5. 11
Obra [illegible] faluatzen, tit. 3. 5: eph. 2. 8
Obra [illegible] haraguiarenac, gala. 5. 19
Obra mifericordiazcoac, mat. 25. 35
Obra on [illegible] behar, 2. tim. 3. 17
Obra [illegible] gara, eph. 2. 10
Obra [illegible] 1. tim. 6. 18: tit. 3. 8. 14
Obraren [illegible] geatzen, 1. pier. 1. 17
Obr[illegible] mat. 12. 35: philem, 1. 5. heb. 6. 10: 2. Pier. 1. 5
Obren [illegible] daturen, mat. 16. 27: rom. 2. 6
Odol chortaz icertu Chrift. luc. 22. 44
Odol eta vr Chriften [illegible] fetic ilki, ioan. 19. 34: Chriften odolaren edatea, ioan. 6. 53: communionea, 1 [illegible] 10. 16: Chriften od[illegible] hutzen gaitu bek[illegible] taric. heb. 9. 14: 1. ioan. 1. 7
Odol hognen [illegible] ftoa, mat. 23. 35: eta 27. 4. 25
Odol teftamentu[illegible] marc. 14. 24
Odola Pil[illegible] nahaftecatu, luc. 13. 1
Officioa [illegible] rom. 11. 13
Offrenda [illegible] Ifaac fedez, heb. 11. 17
Offrend[illegible] da [illegible] Chrift[illegible] heb. 7. 27 eta 9. 25. 26. eta 10. 12

Offrendatzeco norc bere burua facrificiotan, rom. 12. 1
Offrendatzen ditugu laudoriozco facrificioac Chriftez heb. 13. 15.
Ogui altchagarri gabeac. mat. 26. 17: marc. 14. 1: luc. 22. 1: 1. cor. 5. 8
Oguibat eta gorputzbat gara guciac, 1. cor. 10. 17
Ogui berez ez vici guiçana, baina Iaincoaganico hitzaz, mat. 4. 4
Ogui bihia granereraco eta laftoa furaco, mat. 3. 12
Ogui Cenacoa Chriften gorputzaren communione, 1. cor. 10. 16
Ogui haourrendaco dena orey ez emaiteco, mat. 15. 26: marc. 7. 27
Ogui propofitionecoac, mat. 12. 4: marc. 2. 26: luc. 6. 4: heb. 9. 2
Ogui vicitzetacoa, Chriften haraguia, ioan. 6. 51
Oguiaren hauftea, mat. 26. 27: luc. 24. 30: act. 20. 7
Ohoina gauaz beçala Iaunaren eguna ethorriren, mat. 24. 44: 1. theff. 5. 2: 2. pier. 3. 10: apoc. 3. 3: eta 16. 15
Ohoratzeco aita eta ama, mat. 15. 4: eta 19. 19: marc. 7. 10: eph. 6. 2
Ohoratzeco Iaincoa gogo batez eta aho batez, rom. 15. 6
Ohoratzeco Semea Aita beçala, ioan. 5. 23
Ohoratzen dutenac Iaincoa, ezpainez, mat. 15. 8: marc. 7. 6
Ohore bide duenari ohore ekarteco, rom. 13. 7
Ohore ekarteco guciey, 1. pier. 2. 17
Ohortze gara Chriftequin, rom. 6. 4: coloff. 2. 12
Oinac Chriftec Apoftoluey ikuci, ioan. 13. 5
Oindogorarẽ altchatzea Chriften contra, ioan. 13. 18
Oihu eta edafte vanoey ihes eguiteco. eph. 4. 31: 2. tim. 2. 16
Oliuatzetaco mendia, mat. 24. 3: eta 26. 30: marc. 13. 3: luc. 22. 39: act. 1. 12
On eritzi draucu Iaincoac, guc hari baino lehen, 1. ioan. 4. 10. 19: apoc. 1. 5
On eritziteco anayetaffunari, 1. pier. 1. 22: eta 2. 17: eta 3. 8
On eritzi behar batac bercearı, ioan. 13. 34: rom. 12. 10: eta 13. 8. 1. ioan. 3 11: 1. theff. 4. 9: 1. pier. 1. 22
On eritziteco Iaincoari, nola, mat. 22. 37: marc. 12. 30: luc. 10. 27: 1. cor. 8. 3: 1. ioan. 4. 21
On eritzitecoago Chrifti ecen ez aitari eta amari. mat 10. 37
On fpiritualac eta carnalac, rom. 15. 27
Onherizte mũduarena, etfaitaffun Iaincoaren, iacq. 4. 4
Onheriztea fictioneric gabe içateco, rom. 12. 9
Onheriztea Leguearen complimeadua, rom. 13. 10
Onheriztean ebilteco eta continuatzeco, eph. 5. 2
Onheriztean eztabilanac Iaincoa ez eçagutzen, 1. ioan. 4. 8
Onic eta gaichtoric ezteyetan, mat. 22. 10
Onic ez bat baicen, mat. 19. 17
Operationén differentiá, 1. cor. 12. 6
Opinione diuerfac Chriftez, mat. 16. 14: marc. 6. 14. 15. eta 8. 28: lnc 9. 7: ioan. 7. 12
Opinio-

Opinione Sadducæuec [illegible] catena. mat. 22. 23: act. 23. 8
Oratione ſedezcoac eria ſendaturen, iacq. 5. 15
Oratione Pierriſgatic egui- ten Eliṡác. act. 12. 5
Orationea eta barura. mat. 17. 21: marc. 9. 29: luc. 2. 37: act. 13. 3: 1. cor. 7. 5
Orationeac eta elemoſyna- igan Iaincoaren aitzinera act. 10. 4
Orationean ſinheſtea neceſſario, marc. 11. 24
Orationetan perſeueratzeco. coloſſ. 4. 2
Ordenanca aitzinecoenac eta Phariſeuenac, mat. 15. 2. 5
Ordenanca Apoſtoluéc emanac beguiratzeco. 2. theſſ. 2. 15
Ordenançaz eta honeſtoqui gauça guciac eguiteco, 1. cor. 14. 40
Orhe berri eguin behar gara. 1. cor. 5. 7
Orient garaicoa, luc. 1. 78
Orientetic eta Occidentetic anhitz ethorriren, mat. 8. 11
Oſtatuz beharrac recebitzeco, rom. 12. 13: heb. 13. 2: 1. pier. 4. 9
Othoitz eguitean Chriſtec beguitharte gainera bere burua egotzi, beguiac cerurat altchatu, belhaunac plegatu, mat. 26. 39: luc. 22. 41: ioan. 17. 1
Othoitz eguitean hitz guti. mat. 6. 7
Othoitz eguiteco batac berceagatic, iacq. 5. 16
Othoitz eguiteco bethiere eta leku gucietan, luc. 18. 1. eph. 6. 18: coloſſ. 4. 2: 1. theſſ. 5. 17: 1. tim. 2. 8
Othoitz eguiteco formá, mat. 6. 9: luc. 11. 2
Othoitz [illegible]
[illegible] 2. [illegible]
Othoitz eguiteco perſecutatzen gaituztenacgatic. mat. 5. 44
[illegible]
tic eta dignitatetan diredenacgatic, 1. tim. 2. 2
Othoitz eguiten Chriſtec ba- [illegible] 26. 39 [illegible] 14. 35: luc. 22. 42: deſertuan. marc. 1. 35: luc. 5. 16: mendian. mat. 14. 23: gau gucian. luc. 6. 12: [illegible] gatic. ioan. 17. 9. 20: rom. 8. 34: heb. 7. 25: eta 9. 24: Pierriſgatic, luc. 22. 32: bere etſayacgatic luc. 23. 34
[illegible] racoan, act. 27. 35
Othoitz [illegible]
[illegible] rom. 8. 26
Othoitzác nolatan encun daitezqueen, ioan. 15. 7
Otſo harrapariac, mat. 7. 15: ioan. 10. 12: act 20. 29.

P

[illegible]
[illegible]
mat. 18. 17
[illegible]
ez eph. 5. 3
[illegible]
1. cor. 5. 9: eta 6. 18: eta 10. 8: 1. theſſ. 4. 3: heb. 12. 6.
Paradiſoa, luc. 23. 43
Paralyticoa [illegible]
marc. 2, 11: luc. 5. 24
Paret [illegible]
eph. 2. 14
Paret churitua, act. 23. 3
[illegible]
[illegible]
mat. 10. 29
[illegible]

ihes eguiteco, rom. 16. 17 : 1. cor. 1. 10
Participatzea aldarean. 1. cor. 9. 13
Participatzea natura diuinoan, 2. pier. 1. 4
Participatzea vocatione celeftialean, heb. 3. 1, 14
Participatzeco Euangelioco afflictionetan, 2. tim. 1. 8
Partida contraftarequin appoinctatzeco. mat. 5. 25: luc. 12. 58
Pafsionaturen cela Chriftec berac aitzinetic erran, mat. 20. 18: marc. 10. 33: luc. 9. 22: eta 18. 31
Paftorac eta doctorac Elicán. eph. 4. 11
Patientia. luc. 21. 19: Laincoaren patientiá. rom. 2. 4: eta 9. 22 : 1. pier. 3. 20
Patientiá neceffario. heb. 10. 36 : 2. theff. 1. 4
Patient garén gucietara. 1. theff. 5. 14
Patient Iaincoa, rom. 15. 5: iac. 5. 7
Patriarchac, act. 2. 29: eta 7. 8
Patroin eta exemplu içateco fidelén, 1. tim. 4. 12
Paubre Chrift. mat. 8. 20: luc. 9. 58 : 2. cor. 8. 9
Paubreac dohatfu, luc. 6. 20
Paubréc Euangelioa recebitzen, mat. 11. 5
Paubrey emaiten edo eguiten cayena. Chrifti eguiten, mat. 25 40
Paul Gentilén miniftre eta doctor, rom. 15. 16: gala. 1. 14 : 1. tim. 2. 7: Chriften embachadore, 2. cor. 5. 20: Pharifeu. act. 23. 6: Hebraico. 2. cor. 11. 22 : philip. 3. 5: vicitzez eta doctrinaz exemplu eta patroin, philip. 3. 17: lapida ledin beldurrez, ihefsi. ioan. act. 14. 6: lapidatu, act. 14. 19: murraillatic itzuri içan, act. 9. 25: açotatu, act. 22. 24: cer periletan içan, act. 27. 14 : 2. cor. 11. 26 bere efcuz trabaillatu, act. 18. 3: eta 20. 34 : 1. cor. 4 12 : 1. theff. 2. 9 : 2. theff. 3. 8: officioz tabernaclequile içan. act. 18. 3: gaitzerraiten çutenez vngui erraile ican. 1. cor. 4. 12: ez bere gloriari ez guiconen gogara eguiteari iarreiqui. 1. theff. 2. 4: fari gabe predicatzen ari içan. 2. cor. 11. 9: Theffaloniceanoetara ioaitetic fatanez empatchatu içan, 1. theff. 2. 18: Neronen aitzinean Iaincoaz aiutatu eta fortificatu içan, 2. tim. 4. 16: conuertituz gueroztic cer conuerfationetaco içan den, 1. cor. 1. 12: eta cer conuerfationetaco lehen. act. 9. 1: gala. 1, 13 : 1. tim. 1. 13: Paulec Chriftequin içatera defiratzen, philip. 1. 23: haren partitzeco demborá. 2. tim. 4. 6
Pauffatzea fperançatan, act. 2. 26
Pauffu affligituén. 2. theff. 1. 7: heb. 4 3
Pauffu eridenen arimendaco Chriftgana retiratzen diradenéc, mat: 11. 29
Penitentiá edo emendamen dua, mat. 3. 2 : 8. marc. 1. 15: eta 6. 12: luc. 3. 3: eta 24. 47: act. 2. 38: eta 3. 19: eta 26. 20
Penitentia çacutan eta hautfean, mat. 11. 21
Penitẽtia Iaincoaz emaiten. act. 5. 31 : eta 11. 18
Penfamendu onac Iaincoaganic. 2. cor. 3. 5
Penfatzeco certan, philip. 4. 8

Penſatzeco garaie gaucetan ez lurrecoetan. coloſſ. 3. 2
Perditione eternala meredi- kén. 2. theſſ. 1. 9
Perditionetara preparatuac. rom. 9. 22
Perfect izatea. mat. 19. 21
Perfect izatera exhortatzen. heb. 6. 1
Perla precioſoa. mat. 13. 46
Perſecutatuac dohatſu, mat. 5. 10
Perſecutione vkanen tidelqui vici nahi diraden guciec. 2. tim. 3. 12
Perſeueraturē dutena ſalbaturen, mat. 10. 22. eta 24. 13
Perſeueratzeco Iaincoaren gratián. act. 13. 43
Perſeueratzeco orationetan. rom. 12. 12: coloſſ. 4. 2
Perſeueratzen dutenac Iaincoarē hitzeā, Chriſtē egiazco diſcipulu, ioan. 8. 31
Perſonen acceptioneric ez Iaincoa baithan. act. 10. 34: rom. 2. 11: gala. 2. 6: 1. pier. 1. 17: eph. 6. 9: coloſſ. 3. 25
Phariſeu glorioſoa. luc. 18. 10
Phariſeu Paul. act. 23. 6: philip. 3. 5
Phariſeuac eta Sadduceuac vipera generatione, mat. 3. 7: Sugue, matt. 23. 33: ohoin eta gaichtaguin. ioan. 10. 8
Phariſeuéc barur eguiten mat. 9. 14
Phariſeuéc emazte alhargunén etcheac iaten. mat. 23. 14: marc. 12. 40: luc. 20. 47
Philoſophia eta deceptione vanoa coloſſ. 2. 8
Phorogatzeco norc bere burua, 1. cor. 11. 28
Pierris eta Ioannes gizon letra gabeac eta idiotac. act. 4. 13
Pierris preſoinean, act. 12. 4
Pierris [illegible] 14. 29
Pierris [illegible] 26. 70 [illegible] 14. 68 [illegible] 22. 57: [illegible]. 18. 25
[illegible] 1. 15
[illegible] 1 [illegible]. 4. 8
[illegible] 6. 6
[illegible] 16
[illegible] mat. 27. 24
[illegible] Barabbas [illegible] 27. 26 [illegible] 15. 15: [illegible]
[illegible] gutiago, ioan. 19. 11: act. 3. 13
[illegible] ioan. 18. 29
[illegible] 19. 20 [illegible]. 10. 2
[illegible] 1 [illegible] 6. 20: eta 7. 23: 1. pier. 1. 19
[illegible] Iaincoarequin, rom. 9. 20
Predeſtinatuac deithu, rom. 8. 30: [illegible] 1. 11
[illegible] igor ezpadadi. rom. 10. 15
[illegible] coarequin. 1. cor. 3. 9
[illegible] 5. 1. eta 20. 20: eta 28. 23
[illegible] publicoqui bethiere. ioan. 18. 20
[illegible] nean. luc. 24. 47
[illegible] tza. 2. tim. 4. 2: 1. pier. 4. 10
[illegible] 6. 12

Predicatzen haſsi Paul Chriſtez, act. 9. 20
Predicatzen populuari Chriſtec vncitic, mat. 13. 2
Predicatzera Chriſt ethorri. marc. 1. 14: eta predicatu Reſumaco Euangelioa, mat. 4. 23: eta 9. 35
Predicatzera eta batheyatzera Chriſtec diſcipuluac igorri, mat. 28. 19: marc. 16. 15
Preparatu behar Chriſten bidea, mat. 3. 3: luc. 3. 4
Preparatuac gloriacotzat, rom. 9. 23
Preputioa, rom. 2. 26
Preſiditzeco diligentiatan, rom. 12. 8
Preſoindeguia, mat. 5. 25. eta 25. 36
Preſoindeguian Apoſtoluac, act. 4 3. eta 5. 18
Preſoindeguian Ioãnes. mat. 14 3
Preſoner Paul. act. 23. 18: eph. 3, 1: 2. tim. 1. 8: philem. 1
Preſoneréz orhoitzeco. heb. 13. 3
Preſt egoiteco, mat. 24. 44: luc. 12. 40
Preſtuz emaiteco nehorc deus vſte eztuen lekura-ere, luc. 6. 35
Preſumitzetic beguiratzeco. 1. cor. 4. 6
Prince munducoa. ioan. 12. 31: eta 14. 30: eta 16. 11
Princea eta Saluadorea Chriſt act. 3. 15: eta 5. 31
Princeac Iaincoaren miniſtre. rom. 13. 4. 6
Principaltaſſunac, coloſſ. 1. 16
Principaltaſſunén ſuiet içateco, tit 3. 1
Prodigoa, luc. 15. 12
Promeſſac aitey eguin içan. rom. 9. 4. 5
Promeſſac Chriſtez confirmatu. rom. 15. 8
Promeſſaren haourrac, rom. 9. 8
Propheta baten recebitzea, mat. 10. 41
Prophetá, Chriſt, ioan. 6. 14
Prophetâ ez ohore gabe bere herrian baicẽ, mat. 13. 57
Propheta falſuac, mat. 7. 15: eta 24. 24: 2. pier. 2. 1: ioan, 4. 1: hayen eçagutzea. eta hetaric beguiratzea populuari emã, mat. 7. 15: 1. ioan. 4. 1
Prophetác Eliçân, act. 13. 1: 1. cor. 12. 28: eph. 4. 11
Prophetác eta Leguea cer. mat. 7. 12
Prophetác patientiataco exemplu, iacq. 5. 10
Prophetéc Chriſten ikuſtera deſiratu, mat. 13. 17: luc. 10. 24
Prophetiá, rom. 12. 6: 1. cor. 12 10: Iaincoaren dohain emana, rom. 12. 6: deſiratzeco. 1. cor. 14. 5
Pſalmuz Iaincoaren laudoriotã minçatzeco, eph. 5. 19
Publicanoac eta bekatoreac Chriſtequin, mat. 9. 10
Publicanoac Ionneſgana ethorten, luc. 3. 12
Publicanoec eta paillartéc Ioãnes ſinhetſi, mat. 21: 32: eta Iaincoa laudatzen, luc. 7. 29
Purgationezco egunac. luc. 2. 22
Purificationezco egunac, ioã. 3. 25: act. 21. 26
Q
Queſtione vanoey eta erhoéy ihes eguiteco. 1. tim. 6. 4: 20: 2. tim. 2. 25: tit. 3. 9
R
Racha. mat. 5. 22
Rancoinetan eman Chriſtec bere burua, mat. 20. 28: 1.

tim. 2. 6
Recebituren bathederac [illegible] guin duqueẽ vnguia, eph. 6. 8
Recebitzeco batac [illegible] rom. 15. 7
Recebitzeco igorriac, [illegible] 10. 14: marc. 6. 11: luc. 9. 5
Recebitzen nore [illegible] 10. 40: marc. 9. 37: luc. 9. 48: ioan. 13. 20
Reconciliationea nola [illegible] teco, mat. 5. 23
Reconciliatu gaitu [illegible] berequin Chriftez, rom. 5. 11. 2: cor. 5. 18: 19
Redemitu gaitu Chrift [illegible] la 3. 13: tit. 2. 14: 1. pier. 1. 18
Redemptionea gratiaz [illegible] ften odolaz, eph. 1. 7: 1. pier. 1. 19: heb. 9. 14
Redemptioneco eguna, eph. 4. 30
Redemptorea Chrift. marc. 10. 45: 1. cor. 1. 30: heb. 9. 12
Regenerationea, mat. 19. 28: tit. 3. 5
Regeneratuac fperança vicitan hitzaz, 1. pier. 1. 3, 23
Reglaren araura ebilten diradenac, gala. 6. 16
Regue içateari Chriftec [illegible] eguin, ioan. 6. 15
Regue Ifraelecoa, ioan. 1. 49: eta 12. 13
Regue Iuduena Chrift, mat. 2. 2. eta 27. 11, 37: marc. 15. 2, 26: luc. 23. 3, 38: ioan. 18. 37: eta 19. 19
Regueaegatic othoitz eguiteco, 1. tim. 2. 2
Reguén Reguea, 1. tim. 6. 15
Regueren compuationea, mat. 25. 34
Regueren eta gobernadore fuperiorén fuiet içateco, 1. pier. 2 13
Religione pura, iacq. 1. 27. Ainguerueń religionea, coloff. 2. 18
[illegible] 12
[illegible] 16. 24 [illegible] luc. 9. 23: [illegible] 14. 3[illegible]
[illegible]
[illegible] 18. 15 [illegible] 17. 3: [illegible] 1. cor. 4. 14: gala. 6. 1
[illegible] aitzinean, 1. tim. 5. 20
[illegible] 1. 13: eta 2. 15
[illegible] tim. 3. 8
[illegible] 26. 63 [illegible] tzineã. 1. tim. 5. 23: eta 6. 13: 2. tim. 4. 1
[illegible] teco guiçon guciaegatic, 1. tim. 2. 1
Refiſt[illegible] la. 2. 11
[illegible] 12. 4
[illegible] iacq. 4. 7: 1. pier. 5. 9
Refuma çathitua, mat. 12. 25
[illegible] 19. 14: marc. 10. 14: luc. 18. 16: Iaincoaren refuma, mat. 21. 43: [illegible] 43 [illegible] 14 17: [illegible] hatzeco, mat. 6. 33. eta 7. 7: luc. 12. 31: [illegible] 13. 11 [illegible] 23. 42: [illegible] 18 36 [illegible] mat. 3, 2: eta 4. 17. eta 10. 7 marc. 1. 15: luc. 21. 31
Refuma, Iaincoaren benedi[illegible] 25. 34
[illegible]

Refumaco femeac egotziren campora. mat. 8. 12
Refumaren erftea. mat. 23. 13
Refurrectionea cer moldez icanen. 1. cor. 15. 23 : 1. thef. 4. 15
Refurrectionea Chrift. ioan. 11. 25 : 1. cor. 15. 21
Refurrectioneaz, mat. 22. 31 marc. 12. 26 : luc. 20. 37 : act. 4. 2 : eta 17. 18 : eta 24. 15 : 1. cor. 15. 12
Refurrectionea vkatzen dutenac, mat. 22. 23
Refufcitatu Chrift. mat. 28. 6 : rom. 8. 34 : 1. cor. 15. 4 : gure iuftificationetan. rom. 4. 25
Refufcitatu gara Chriftequin. eph. 2. 6 : coloff. 2. 12, 13
Refufcitaturen guciac, 1. cor. 15. 22. 51 : 2. cor. 4. 14
Refufcitatzeco bethi vicitze berritara, rom. 6. 4
Romaco burgefiá. act. 22. 28
Rudiment flaccuetara ez itzultzeco. gala. 4. 9

S

Sabbathoa guiçonagatic. eta ez guicona Sabbathoagatic. marc. 2. 27
Sacrificadore handia eta fubiranoa Chrift. heb. 2. 17 : eta 4. 14 : eta 6. 20 : eta 8. 1
Sacrificadore handiaren officioa. heb. 5. 1
Sacrificadoréc Chrift hil nahi. luc. 20. 19 : bayeta Lazaro, ioan. 12. 10
Sacrificadoregoa reala. 1. pier. 2. 9
Sacrificatu behin Chrift. 1. cor. 5. 7 : heb. 9. 26
Sacrificio Chriftec eguina bekatuaren deftructionetan. heb. 9. 26
Sacrificio Iaincoaren goga-racoac, heb. 13. 16
Sacrificio laudoriozcoa, heb. 13. 15
Sacrificio fpiritualac eta Iaincoari placentac. 1. pier. 2. 5
Sacrificio vicia, rom. 12. 1
Saindu den gauçá orèy ez emaiteco, mat. 7. 6
Saindu dena fanctifica bedi oraino, apoc. 22. 21
Saindu eta anaye fidelèy. coloff. 1. 2 : 1. thef. 5. 27 : heb. 3. 1
Saindu içatera deithu. 1. cor. 1. 2 : eph. 1. 4 : 1. pier. 1. 15
Saindu Iefus Chrift Iaunean philip. 1. 1 : Iaincoaren fainduac, act. 9, 13 : 2. cor. 13. 12
Saindua eta iuftoa Chrift. marc. 1. 24 : luc. 1. 35 : eta 4. 34 : act. 3. 4
Sainduéc mũdua iugeaturen. 1. cor. 6. 2
Saindutaffunic eztuenac Iaincoa ez ikufsiren. heb. 12. 14
Salua ditecen guciac nahi Iaincoac, 1. tim. 2. 4 : 2. pier. 3. 9
Salua leçançat bekatutaric bere populua. Chrift ethorri. mat. 1. 21 : luc. 9. 50 : ioan. 12. 47 eta galdu içana falua leçáçat, ma. 18. 11 : luc. 19. 10
Saluadore Chrift. ioan. 4. 42 : act. 13. 23
Saluadore Iaincoa. luc. 1. 47 : 1. tim. 4. 10
Saluamendua. fedearen fina. 1. pier. 1. 9
Saluamẽdua Iefus Chrift Iaunean, act. 4. 12 : eta 13. 47
Saluamendua Iuduetaric. ioan. 4. 22
Saluamenduric ezta Iefus Iaunean baicen. act. 4. 12
Saluamendutaco eguna. 2. cor. 6. 2

Saluamendutara [illegible] theff. 2. 13
Saluatu eta deithu ez [illegible] gatic. 2. tim. 1. 9
Saluatu içateco [illegible] kontzbat [illegible] ez [illegible] act. 4. 12: eta 16. 31
Saluatzen fperantzaz [illegible] 23: Euãgelioaz, 1. cor. 15. 2: mifericordiaz eta [illegible] act. 15. 11, eph. 1. 5: tit. 3. 5: fedeaz, eph. 2. 8
Salutationey merkatuetan norc on eritzi, mat. 23. 7: luc 20. 46
Salutatzeco etchea [illegible] 10 12. elkar, 1. cor. 16. 20: 2. cor. 13. 12: 1. pier. 5. 14
Salutatzen Eliza, act. 18. 22 eta 21. 7
Samaritanaz, ioan. 4. 9
Samaritano Iuduec [illegible] deithu, ioan. 8. 48
Samaritano mifericordi[illegible] luc. 10. 33
Samaritanoec Chrift ez [illegible] bitzen, luc. 9. 52, 53
Samaritanoec Chrift [illegible] eguiten hequin egon [illegible] ioan. 4. 40
Samaritanoen hirietan [illegible] tzea Apoftoluey Chriftez defendatu, mat. 10. 5
Sanctificationea Chrift. 1. cor. 1. 30
Sanctificationetara deithu: 1. theff. 4. 7
Sanctificatzen Chrift: [illegible] raco fedeaz, act. 26. 18: 1. cor. 1. 2 [illegible] nola nehor datẽ, 2. tim. 2. 21
Sanctificatu behar [illegible] coa gure bihotzetã. 1. pier. 3. 15
Sanctificatzen Chriftec [illegible] eph. 5. 26
Sanctuario mundanoa, heb. 9. 1
Sano fedean içateco, tit. 1. 13: [illegible] 2. 2
[illegible] 11 [illegible] 1 [illegible] 2. 7 [illegible] 1 [illegible] 1. 14
[illegible] 1 [illegible] 1. 2
[illegible] 1. [illegible]
[illegible] 3. 17: mundanoa, iacq. 3. 15
[illegible] 10 11 [illegible] luc. 6. 23
[illegible] 1. [illegible]
[illegible] mat. 21. 10: marc. 11. 11: ioã. 12. 12 [illegible] heb. 4. 14: eta 9. 12
[illegible]
[illegible] mat. 16. 23 marc. 8. 33
[illegible] co Ainguerutara. 2. cor. 11. 14
[illegible]
[illegible] luc. 22. 31
[illegible] 1 [illegible] tim. 1. 20
[illegible] apoc. 22. 21
[illegible] ez, eph. 5. 4
[illegible] behar. 1. cor. 7. 1
Scand[illegible] 60
Scand[illegible] mat. 11. 6
Scandalo [illegible] 5. 11.
Scandaloa, [illegible] 42: luc. 17. 1
[illegible] ain.

Scandaloac bilduren, mat 13. 41
Scandaloev ihes eguiteco. rom. 14. 13: eta 16. 17: 1. cor. 8. 9
Scribabat Chrifti iarreiqui nahi, mat. 8. 19
Scriba inftruitua nolaco, mat. 13. 52
Scribác eta Pharifeuac nolaco, mat. 23. 6: marc. 12. 38: luc. 11. 43, eta 20. 46
Scribatzen Chriftec erhiaz lurrean, ioan. 8. 6
Scriptura faindua certaco, ...n. 2. tim. 3. 16
Scriptura finhetfi difcipuluéc, ioan. 2. 22
Scripturác bilhatzeco, ioan. 5. 39
Scripturác complitu, luc. 24. 44: ioan. 19. 28
Scripturác gure doctrinagarri, rom. 15. 4
Scripturaren fommarioa, mat, 7. 12: luc. 6. 31
Scripturén aditzea Iaincoarē dohain emana, luc. 24. 45
Scrupulu eguiten duena, rom. 14. 23
Secretu eftaliaren reuelationea, rom. 16. 25
Secretu gucia iaquinen, mat. 10. 26: marc. 4. 22: luc. 8. 17: eta 12. 2
Secretu Refumacoa, marc. 4. 11: Euangeliocoa. eph. 6. 19: Iaincoaren vorondateareна, eph. 1. 9: bethidanic eftaliric egona, coloff. 1. 26: eta 4. 3
Secretuac iugeatuac içanen. rom. 2. 16
Secta perditionetacoac, 2. pie. 2. 1
Sectác behar da diraden, 1. cor. 11. 19
Secula ethortecoa. mat. 12. 32: luc. 18. 30: eph. 1. 21
Seculetaco Reguea, 1. tim. 1. 17
Seditione eta difputa, act. 15. 2
Seduciçale Chrift deithu, mat. 27. 63
Seduciçaleac, rom. 16. 18: tit. 1. 10: 2. ioan. 1. 7
Seme eguinez obedienta, mat. 21. 29
Seme hitzez obedienta, mat. 21. 30
Senhar emazten inftructionea. 1. cor. 11. 3: eph. 5. 22: coloff. 3. 18: 1. pier. 3. 1: 7
Senharréc emazteac maite vkaiteco. eph. 5. 28: coloff. 3. 19
Separationeco letrá, mat. 5. 31: eta 19. 7: marc. 10. 4
Separatzeco infideletaric, 2. cor. 6. 17: 2. theff. 3. 6: 1. tim 6. 5
Sepulchre churituac. 23. 27
Sepulchrean Chrift. luc. 23. 53
Seueritatea, rom. 11. 22
Signo eta miraculu Apoftoluéc eguiten, act. 2 43: eta 5. 12: eta 14. 3
Signoac iarreiquirē finheften duteney, marc. 16. r7
Simon encantadorea, act. 8. 9
Simon Pharifeua, luc. 7. 36
Simon Pierris eta Andriu haren anayea Iefufec deithu, mat. 4. 18
Simon forhayoa. mat. 26. 6: marc. 14. 3
Simple içateco gaitzean, rom. 16. 19
Simple içateco vffo colombac beçala, mat. 10. 16
Sinheftea duda gabe içateco, mat. 14. 31: eta 21. 21
Sinheftea Iaincoaren dohain emana, mat. 13. 11: eta 16. 17: ioan. 6. 44
Sinhefteco Iaincoa baithan

eta Iesus Christ [illegible] ioan. 11. 26. eta 12. 44 eta 14. 1: act. 10. 43

Sinheſten duena ez [illegible] canen, rom. 10. 11.

Sinheſten duena [illegible] 13. 39: gal. 3. 6

Sinheſten duena Iesus Christ baithan, vicitze eternala, ioan. 3. 15

Sinheſten eztuena [illegible] tuetan hilen, ioan. 3. 18. eta 8. 24

Sinheſteco bihotzez, rom. 10. 10.

Sinhetſi behar, marc. 1. 15: eta 5. 36: luc 8. 50: ioan 4. 9, eta 16. 31

Siongo alabá, mat. 21. 5

Soberatuac altchatzeco ian ondoan, matth. 14. 20. marc 6. 43: luc 9. 17: ioan. 6. 12

Sobrequi eta iuſtoqui vici behar, tit. 2. 12

Sorhayo hamarrac ſendatu, luc 17. 14

Sorhayoa ſendatu, matth. 8. 3: marc 1. 41: luc 5. 13

Sorthu nola Chriſt, matth. 1. 18, 25, eta 2. 1: Luc 2. 7: Dauid-en fructua, act, 2. 30

Sorthu duen Regea, matt. 2. 2

Sorthuac laincoaganic [illegible] ioan. 1. 13: 1. ioan. 2. 29

Sortzea vrez eta Spirituz, ioã 3. 5

Sperança Gentilena Chriſt, matt. 12. 21: rom. 15. 12

Sperança Iſraelecoa, act. 28. 20

Sperança vkaiteco perfectequi, 1. pier. 1. 13

Sperançác ez confunditzen, rom. 5. 5

Sperançaz ſaluatu, rom. 8. 24

Spiritu abuſariac eta deabruẽ doctrinác icanen. 1. tim. 4. 1:

[illegible] 8. 15

[illegible] 17. eta 15. 26

[illegible]

[illegible] 4. 1

Spiritu laincoa, ioan. 4. 24: 2. cor. 3. 17

[illegible] 1. 32

[illegible] galat. 5. 22

Spiritu ſanctificationetacoa, rom. 1. 4

[illegible] ki, luc. 9. 42

[illegible] 8. 15 [illegible] matt. 12. 28

[illegible] eph. 4. 30

Spiritua ez iraunguiteco, 1. theſſ. 5. 19

[illegible] matt. 27. 50 [illegible] 23. 46: ioan 19. 30

[illegible] 63. 2. cor. 3. 6

[illegible] galat. 5. 16

[illegible] co, heb. 12. 9

[illegible] 14. 15

[illegible] etara, 1. theſſ. 5. 14

[illegible] da, heb. 12. 29

[illegible]

Su [illegible]

matth. 3. 12: marc, 9. 44: luc, 3. 17
Suac obrá phorogaturen. 1. cor. 3. 13
Suaren lurreã eçartera Chrift ethorri. luc. 12. 49
Suffrimenduac. rom. 8. 18: coloff. 1. 24
Suffritu Chriftec guregatic, 1. pier. 2. 21: eta, 3. 18
Suffrituren çuela Chriftec, Propheten ahoz Iaincoac aitzinetic erran, act. 3. 18
Suffritzeco Chriftequin, rom, 8. 17. Iaincoagatic, 2. theff. 1. 5
Suiectionetan ikafteco emazteac, 1. tim. 2. 11
Suiet Eliçá Chriften, ephef. 5. 24
Suiet içan bere aitzinecoén Chrift, luc, 2. 51
Suiet içateco batac bercén, eph. 5. 21: 1. pier. 5. 5
Suiet içateco emazteac fenharre͂. eph. 5. 22: coloff. 3. 18: tit, 2. 5: 1. pier. 3. 1
Supportatzeco elkar, eph 4. 2. coloff. 3. 13

T

Tabernacle eternalac, luc. 16. 9
Tabernaclea gorputzagaticere hartzen, 2. pierr. 1. 13, Iaincoaren tabernaclea, fidelac, ephef. 2. 22: teftimoniageco tabernaclea, act, 7. 44
Tabitha refufcitatu, actu. 9. 36
Talentac eman cerbitzariey, mat 25. 15
Tempeftateac ceffa eraciten Chriftec, mat. 8. 26
Templea, Chriften gorputzagatic, ioann, 2. 21. Iaincoaren templea fidelac. 1. corinth. 3. 16: 2. corinth. 6. 6. fidelén gorputza Spiritu fainduaren temple, 1. corin. 6. 19
Tentatione humanoa. 1. cor. 10. 13
Tentationea bozcariotan eftimatzeco, iacq. 1. 2
Tentationetan far ezgaitecen othoitz eguiteco, matth. 26. 41: marc, 14. 38: luc. 22. 40. 46
Tentationetaric fidelén deliuratzen badaqui Iaincoac, 2 pier. 2. 9.
Tentationezco demborá. luc. 8. 13: heb, 3. 8
Tentatu içan Chrift, matt. 4. 1: marc, 1. 3: luc, 4. 2: ioan, 8. 6: gauça gucietan, bekatuan falbu, heb. 4. 15
Tentatu içan gure aitéz Iaincoa, heb. 3. 9
Tentatzeco ez Iaincoa, matt. 4. 7: luc. 4. 12: act, 5. 9, eta 15. 10
Tentatzen Pharifeuéc Chrift: mat. 9. 3, eta 22. 18
Teftamentu edo Alliãça berria, mat. 26. 28: 1. cor. 11. 25: heb. 8. 8
Teftamentu edo alliança bi, gala. 4. 24
Teftamentu berria, Copá, luc. 22. 20
Teftamentu berrico Arartecoa Chrift, heb. 9. 15, eta 12. 14
Teftamentu berrico odola, marc. 14. 24
Teftimonio falfuac, mat. 26. 60 act. 6. 13
Teftimoniagea ez recebitzen ioan. 3. 11: biguen edo hiru-

ren [illegible] [illegible]
[illegible] matth. 18. 16 [illegible]
17 : 1. corin. 13. 1 : heb. 10. 28.
Chriften [illegible] [illegible]
firmatu gutan, 1. corinth. 1.
6
Thefaur [illegible] [illegible]
tionea, mat. 13. 44.
Thefaur lurrecoéz, matth. 6.
19
Thefaur [illegible] [illegible]
Chrift Iaunean, coloff. 2. 3
Thefaurac [illegible] [illegible] [illegible]
teco, matt. 6. 20 : marc 10. 21 :
luc 12. 33, eta 18. 22
Theudas eta Iudas Galilea-
noa feditiofo, act. 5. 36, 37
Thomas incredul, ioan. 20. 25
Thuftatu eta [illegible] Chrift
matt. 26. 67 : marc 14. 65
Timotheo circonciditu, act. 16
3.
Tite cergatic ez circonciditu,
gala. 2. 3
Titulua Chriften crutze ga-
nean, matth. 27. 37 : marc 15.
26 : luc 23. 38 : ioan. 19. 19
Tormenta eternala, matth. 25.
46
Trabaillatu nahi eztiradenez,
2. theff. 3. 6
Trabaillatzeco efcuz, 1. theff.
4. 11
Trabaillatzen eztenac ez [illegible]-
teco, 2. theff. 3. 10
Traidore eta iuftoaren erho-
le, Iuduac, act. 7. 52
Tranffiguratu Chrift, matt. 17.
2 : luc 9. 29
Tranffiguraturē Chriftec gu-
re gorputza, philip. 3. 21
Tranffiguratzen fatan arguiz-
co Ainguerutara, 2. cor. 11.
14
Tranfgreffioneric ez, leguerie
ezten lekuan, rom. 4. 15 [illegible]
3. 19
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
1 [illegible]
[illegible]
17. 27
[illegible]
[illegible]
7.
[illegible]
14. 34
[illegible]
[illegible]
10.
[illegible]
[illegible] 1. theff. 4. 14
[illegible]
31 : 1. cor. 15. 52 1. theffal. 4.
16
Tropel chipia, luc 12. 32
[illegible]
[illegible]
Trublatu difcipuluac, matt. 14.
26 : marc 6. 50
[illegible]
4. 2

V

[illegible]
8. 20
[illegible]
1. 21 : 1. cor. 3. 20
Vantatzea ez on, iacq. 4. 16
[illegible]
[illegible]
[illegible]
luc. 21. 36 : eph. 6. 18
[illegible]
qui eguna ez orena, mat. 24.
42, eta 25. 13 : 1. pier. 5. 8
[illegible]
[illegible] 1. [illegible]

Veillatzeco eta othoitz eguiteco, mat. 26. 41 : marc 13. 33 eta 14. 38 : colof. 4. 2 : 1. pier. 4. 7
Vela templecoa hautfi, matt. 27. 51 : marc 15. 38 : luc 23. 45.
Verthute Chriften icenean, marc 9. 39 : act. 19. 11
Verthute Chriftganic ilki, marc. 5. 30 : luc. 6. 19, eta 8. 46
Verthute Spiritu faindua ganic, act. 1. 8.
Verthuteac Eliçán, 1. cor. 12. 28
Veztitu behar gara Iaunaz, rom. 13. 14 : guiçon berriaz, coloff. 3. 10 : charitatez, colof. 3. 14 : humilitatez, 1. pie. 5. 5
Viandá. Chriften viandá cein, ioan. 4. 34
Vianda fermua perfectoendaco, 1. cor. 3. 1 : heb. 5. 14.
Vianda bethi irauten duenari iarreiquiteco, ioan. 6. 27
Vianda fpirituala, 1. cor. 10, 3
Viandác ezgaitu Iaincoaren gogaracotzen, 1. cor. 8. 8
Vici içatea eternalqui, ioan. 6. 51 : Vici içatea Iaincoaren hitzetic, mat 4. 4 : luc 4. 4. Vici içatea fedez, rom 1. 17 : gal. 3. 11 : baquez, 2. cor. 13. 11 Vici içatea Iaincoagana, rom. 6. 11, eta 14. 8 : 2. cor. 5. 15 : galat. 2. 19 : Chriftequin, rom. 6. 8 : haraguian, philip. 1. 22 : haraguiaren araura, rom. 8. 13
Vicitze baquezcoa, 1. tim. 2. 2
Vicitze eternala, matth. 25. 46 : luc 18. 30 : ioan. 17. 2 : rom. 2. 7
Vicitze eternala cer, ioan. 17. 3.
Vicitze eternala Chrift, ioan. 14. 6 : coloff. 3. 4
Vicitze eternala du Iaincoarē Semea baithan finheften duenac, eta finheften eztuenac, condemnationea, ioan. 3. 36 : 1. ioan. 5. 10
Vicitze eternaleco heredero. tit. 3. 7
Vicitze eternalecotzat ordenatuéc finheften, act. 13. 48
Vicitze Chriftequin gordea Iainco Iaunean, coloff. 3. 3
Vicitzea eta hats hartzea Iaincoaganic, act. 17. 25
Vicitzea promettatu egundanoz gueroztic, tit. 1. 2 : guero manifeftatu içan çaicu. 1. ioan. 1. 2
Vicitzean farthu nahi denac cer eguiteco, matt. 19. 17
Vicitzearen beguiratzea edo galtzea, maite edo hiragun vkaitea, matt. 10. 39, eta 16. 25 : marc 8. 39 : luc 9. 24, eta 17. 33 : ioan. 12. 25
Vicitzearen promeffa Chrift Iaunean, 2. tim. 1. 1
Vicitzeco liburua, philip. 4. 3 : apoc. 20. 12
Vinagrez eta behaçunez Iefus Chrift edaran, matt. 27. 34
Viperén generatione Pharifeuac eta Sadduceuac, matth. 3. 7, eta, 12. 34, eta 23. 33 : luc, 3. 7
Virgina caftea, 2. cor. 11. 2
Virginén comparationea, mat. 25. 1
Virginey confeillu emaiten Paulec, 1. cor. 7. 25
Vifione manifefta, act. 10. 3
Vifitationezco demborá eçagutu gabez Ierufaleme defeguin, luc. 19. 44

Vifitationezco eguna, 1. pier. 2. 12
Viuificatu [illegible] hil [illegible] 1. cor. 15. 36
Viuificaturen guciac [illegible] quin, 1. cor. 15. 22
Viuificatzen [illegible] guciac, 1. tim. 6. 13
Vka badecagu [illegible] gu vkaturen, matth. 10. 33: marc. 8. 38: 2. tim, 2. 12
Vnci elegitua, Saul: act. 9. 15
Vnci hiratacoac eta [illegible] diatacoac, rom. 9. 22
Vnci ohoretacoa edo [illegible] retacoa, rom. 9. 21: 2 tim. 2. 20
Vnci fanctificatua [illegible] daten, 2. tim. 2. 21
Vncia gorputzagatic [illegible] 1. thefs. 4. 4
Vnctatu Iefus Laincoaz, luc. 4. 18: act. 4. 27
Vnctatuac Chriftequin Laincoaz, 2. cor. 1. 21
Vnctatzen oinac Iefufi [illegible] ioan. 12. 3
Vnguentu aromaticoac [illegible] emaztéc, marc. 16. 1
Vngui eguinez affligitu [illegible] hobe gaizqui eguinez baino, 1 pier. 3. 17
Vngui eguiteco guciey. luc. 6. 35
Vngui eguiten daquianaren, ez eguitea bekatu, iacq. 4. 17
Vngui eguiten duena, Laincoaganic, 1. ioan. 1. 11
Vngui eguitez ez [illegible] galat. 6. 9: 2. theffal. 3. 13
Vnitate eta battaffun, ioan. 17 11, 21: act. 2. 44
Vnitate fpirituzcoa, eph. 4. 3: Fedezcoa, eph. 4. 13
Vocatione Laincoazcoaren digne, 2, theff. 1. 11
[illegible] 1. 9
[illegible] 1. [illegible] 4. 1
[illegible] aren fermu eguitea, 2. pier. 1. 10
[illegible] 5. 17: 1. theffal. 4. 3. Lainco [illegible] thuren, matth. 7. 21: rom. 2. 13: iacq. 1. 22
Vorondatea eta eguitea Laincoaganic, philip. 2. 13.
Voza cerutic Chriftez, matth. 3. 17, eta 17. 5: marc 9, 7: luc 9. 35: 2. pier. 1. 18. Oihuz dagoenaren voza, matth. 3. 3: marc. 1. 3: luc. 3. 4: ioann. 1. 23. [illegible] 3. 29. Iaunaren voza, act. 7. 31. Iaunaren voza egundano [illegible] rudia ikuffi, ioan. 5. 37
[illegible] 14. 25: marc. 6. 48: ioan. 6. 19
Vr viciaz Spiritu faindua aditzen, ioan. 4. 14. eta 7. 38: apocal. 22. 17
[illegible] tu, ioan. 2. 8
[illegible] 17. 15
[illegible] 4, 6.: 1. pier. 5. 9
[illegible] matt. 19. 29: marc. 10. 29.
[illegible] guti, matth. 9. 37: luc. 10. 2.

Z 2.

Zacharias Barachiaren femea. matth. 23. 35

Zacharias facrificadorea. luc. 1. 5 nola mutu eguin içan cen. finhetfi vkan gabez, luc, 1. 20

Zacheo publicanoa, luc. 19. 2.

Zebedeoren femen eta hayén amarẽ requeftá, mat. 20. 20: marc, 10. 35

Zelo fcientia gabericoa: rom. 10. 2: Iaincoaren etcheazco Zeloa: ioann. 2. 17. Leguearen zeloa Iuduéc, act. 21. 20.

IAINCOA DELA LAVDATV.

OTHOITZA ECCLESIASTICOEN FORMA:

Sacramenduén adminiſtratzeco eta Ezconçaren celebratzeco, bay eta erién viſitatzeco manerarequin.

Altegunetan, Meniſtreac [illegible] ſatzen du populua [illegible]: [illegible] lere predicatzenean [illegible] raura.

Igande goicean [illegible] ſatzen du.

OTHOITZA.

GVre aiutá dela cerua eta lurra eguin dituen Iaunaren icenean, Amen.

EXHORTATIONEA.

HAurrideác, preſenta bedi gutaric bathedera Iaunaren maieſtate handiaren eta goraren aitzinean bere faltén eta bekatuen eguiazco confeſſionerequin, eta barne bihotzez iarreiquiren çaye nic orain erranen ditudan hitzey.

CONFESSIONEA.

IAinco Iaun, Aita eternal eta bothere gucitacoa, confeſſatzen diagu eta eguiazqui eçagutzen hire Maieſtate ſainduaren aitzinean, ecen bekatore gaichtoac eta miſerableac garela, iniquitatetan eta corruptionetan concebituac eta ſorthuac, gaizqui eguitera emanac, vngui eguiteracotz ez deuſgayac: eta gure vitio eta eguitate gaichtoz hire manamendu ſainduén iragaitetic eta

hauſtetic guelditzen-ere ezgarenac: eta halaz hire iugemendu iuſtoz eta eguiazcoz diagu irabaizten eta merecitzen damnatione eta perditione gure gainera. Guciagatic-ere Iauna, gueuroc baithan deſplacer diagu ceren offenſatu augun, eta eguiazco dolurequin gure buruac eta gure vitio guciac citiagu condemnatzen, deſiratzen dugularic, hire gratiá gure miſeriari valia eta hel daquión.

Auc bada othoi, pietate guçaz Iainco Aita gratiaz eta miſericordiaz betheá, Ieſus Chriſt eure Seme gure Iaunaren icenean. Eta gure vitio eta macula guciac iraunguiric eta kenduric, hic eure Spiritu ſainduaren dohainac eta gratiác hala egunetic egunera emenda eta augmenta ietzaguc, non barnetic gure bihotz guciaz gure hoguena eta iniuſtitiá, ezaguturic eguiazqui dolu eta deſplacer baituquegu eta halaco penitentia batetara erekar baiquaitezque, non harc gu bekatu eta vitio orotara mortificaturic, iuſtitiazco eta innocentiazco fructu hiri placent çaiqueanic gutan procrea eta eraguin baiteçaque Ieſus Chriſt hire Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

Haur eguin denean, compainia guciac edo daquitenéc, cantatzen du té cembeit Pſalmu: guero berriz hatſen da Miniſtrea othoitz eguiten eta Iaincoari bere Spiritu ſainduaren gratiaren eſcatzen, haren hitz ſaindua haren ohoretan, eta Eliçaren edificationetan fidelqui declara eta recebi dadinçát bide den humilitaterequin eta obedientiarequin. Othoitzeco formá Miniſtreac bere diſcretionera eguiten du:

Guero predicua acabatu denean, populua othoitz eguitera exhortaturic, hunela Miniſtrea hatſen da.

IAinco Aita celeſtial eta bothere gucitacoá, hic eure ontaſſun handiagatic promettatu draucuc, ecen Ieſus Chriſt eure Seme gure Iaunaren iceneã eguinen drauzquiagũ othoitzetan eta requeſtetan ençunen gaituála: eta haren beraren eta haren Apoſtoluén doctrinaz-ere iracatſiac guiaudec, haren icenean bil gaitecen, promeſequin ecen gure artean bera preſent içanen dela, bay eta gure ararteco hi baithara, lurraren gainean gogo eta conſentimendu batez hireganic galdeguin ditzagun gauça guciac impetra ditzagunçát.

Lehenic, hire manamendua diagu, hic gure gainean eta gobernadore eçarri dituanaegatic othoitz eguin deçagun, guero hire populuaren bay eta perſona ororen behar guciaegatic. Bada, hire doctrina ſainduaren eta promeſſén confidançatan, ceren hire beguitharte aitzinean eta hire Seme gure Iaunaren icenea huna bilduac baicara, ſupplicatzen augu affectionatuqui, gure Iauneco eta Aita oná, gure Saluadore eta Arartecoa bakoitzaren icenean, eure ontaſſun eta miſericordia handiagatic nahi drauzquiguan gure bekatuac barkatu, eta hala gure penſamenduac eta deſirac euregana tiratu eta altchatu, non gure bihotz guciaz requeri eta inuoca baheçaquegu eure placer eta vorondate onaren araura.

1 Tim. 2. 1

Othoitz eguiten drauagu bada Aita celeſtiala, hic eure iuſtitiaren gobernamendua eta cargua eman drauean prince eta iaun hire cerbitzari guciaegatic, eta ſpecialqui leku hunetaco cargua dutenaegatic, nahi drauean, othoi, * eure Spiritu eguiazqui principala eta on bakoitza communicatu eta bethiere augmentatu: halaco maneraz non eguiazqui eçagutzen eta ſinheſten dutela ecen Ieſus Chriſt hire Seme gure Iauna dela regén Reguea, eta iaun gucién gaineco Iauna, nola hic bethere gucia ceruan eta lurrean hari emã baitraueac, hala hec-ere hic eman drauean carguan, haren cerbitzua eta haren Reſumaren amplificationea bere ahal guciaz procura deçaten: bere ſuietac (cein baitirade hire eſcuez eguinico creaturác, eta hire bazcaco ardiac) hire placer onaren araura goberna ditzaten, eta guciée hãbat hemen nola bercetan, baquerequin eta amoriorequin, * etſayén peril eta beldur orotaric deliuraturic, hi bethi cerbitza eta lauda ahal eçagun gure mende gucian.

Pſal. 51. 12
1. Tim. 6. 15.
Apoc. 17. 14. eta 19. 16.
Matt. 28. 18.
Luc. 2. 74.

Halaber othoitz eguiten drauagu Aita eta Saluadore eguiazcoa, hic eure fidelén ariméz eta eure Euangelio ſainduaren diſpenſationeaz cargu eman drauean paſtor guciaegatic, hic othoi nahi dituán hec eure Spiritu ſainduaz guidatu eta gobernatu, hire gloriaren Miniſtre fidel eta leyal eriden ditecençát: bethiere fin hunetara beha daudelaric eta bere ahal guciaz emplegatzen diradelaric, ardi errebelatu guciac Paſtor principala

1. Pet. 5. 4

gana eta Ipizpicuetaco Prince Iesus Christ gure Iaunagana bil eta erekar ditecen: egunetic egunera hartan iustitia, eguimbide eta saindutassun orotara probetcha eta auança ditecençát. Eta berçalde nahi dituán, othoi, eure Eliça guciac emparatu eta beguiratu otso harrapa rien ahotic, bay eta mercenario eta alocacer ororẽ menetic, ecẽ hec bere ohoreareẽ edo probetchuareẽ ondoan diabiltzac, eta ez nondic hire icen saindua glorifica eta hire tropela saluamendutara erekar deçaqueten.

Guehiago othoitz eguiten drauagu Iainco Aita misericordiosoá, generalqui guiçon guciacgatic, nola hi eçagutu nahi baitaiz Iesus Christ eure Semearen redẽptioneaz mundu guciaren Saluadore, hala haren eguiazco eçagutzetic lekora, eta erroretan eta ignorantiazco ilhumbean gathibu diradenac, eure Spiritu sainduaren illuminationez, eta eure Euangelio sainduaren predicationez nahi dituán, othoi, erekarri saluamendutaco bidera, cein baita hi euror eçagut adin Iainco eguiazco eta Iesus Christ hic igorri duana: eta hic eure gratiaz visitatu, eta eure hitzaren eçagutzeaz ia illuminatu dituanac, benedictione spiritualez abrasturic egunetic egunera onean auança eta emenda ditecen: guciéc elkarrequin gogo batez eta aho batez adora eçagunçat, eta hire Christ gure Iauna, Reguea eta Legue-eçarlea ohora eta cerbitza deçaguncát.

Ioan. 17. 3.

Halaber o Iainco consolatione guciaren emaileá, gommendatzen drauzquiagu hic crutzez eta tribulationez visitatzen eta gaztigatzen dituán guciac: hic içurriz, edo guerlaz, edo gossetez affligitzen dituan populuac: persona paubreciaz, edo presoindeguiz, edo eritassunez, edo bannimenduz, edo gorputzeco berce calamitatez, edo spirituco afflictionez hunquiac edo tribulatuac, hic othoi halacoey eçagutzera emã nahi draueã eure affectione paternala, ecen hayén hobeagoagatic eta emendamendutan gaztigatzen dituala: bere bihotz guciaz hiregana conuerti ditecençát: eta conuerrituric consolatione ossoa recebi deçaten eta gaitz orotaric deliura eta idoqui ditecençat.

Gucién gainetic gommendatzen drauzquiagu An-

techriften tyranniaren azpian [illegible]
gaicho guciac cein eguiazco [illegible]
re icen fainduaren publicoqui [illegible]
priuatuac baitirade, bay eta [illegible] Euange-
lioarē etſayéz perfecutatuac, nahi [illegible]
gratiazcoa, eure Spirituaren [illegible]
catu, halaco maneraz non [illegible]
perſiſti eta iraun deçaten [illegible]
fainduan, nahi dituán aiutatu [illegible]
folatu, beharra dutela eçagutzen [illegible]
eure beguirán eta protectionean [illegible]
biataſſunetic defendatu, eta [illegible]
dohain gucietan nahi dituan [illegible]
hilean hi glorifica eçatençat.

Halaber o Iainco eta Aita eguiazcoa [illegible]
othoi gu-ere, baicara hura [illegible] Ieſus Chriſt hire
Seme gure Iaunaren icenean haren [illegible]
ren Cena fainduagatic eguigue [illegible]
hypocriſia gabe eçagut ahal deçagun [illegible]
netan garen naturalqui, eta cer [illegible]
eitzen eta biribilgatzen dugun [illegible]
burućn gainera, ikuſsiric ecen gutan [illegible]
eta gure haraguia eta odola eztiradela [illegible]
ſtant hire Reſumaren heretagez [illegible]
da fendi eraci ieçague gure beharra, non gure [illegible]
ne guciaz eguiazco confidançarequin [illegible]
baiquaitezque Ieſus Chriſt hire Seme [illegible]
nagana, gure Saluadore eta redemptore [illegible]
hare gutan habitatzen delaric gure Adam [illegible]
tificaturic, arramberri gaitzançat [illegible]
tetara,* ceinez hire icena nola eguiazqui [illegible]
eta digne, hala exalta eta glorifica [illegible]
etan.* Halaber duán hic gure gainean [illegible]
nea eta gobernamendua, eta bethiere [illegible]
ikas deçagun hire maieſtate fainduaren [illegible]
dient içaten: halaco maneraz non [illegible]
regna baiteçaquec: eure populua eure [illegible]
eta eure Spirituaren verthuteaz [illegible]
eta eure etſayac eure eguiaren eta [illegible]

[illegible]

Matt. 6. 9.

[illegible]

raz bethiere confunditzen ditualaric.

Eta halaz hire gloriari contraſtatzen çayón puiſſança eta gorataſſun gucia egunetic egunera aboli eta deſeguin dadin, hire Reſumaren complimendua eta perfectionea ethor daiten artean, noiz hi aguerturen baitaiz eure Semearen perſonán. * Bay eta gu goitico creatura guciequin eguiazqui eta perfectoqui hire obedient garen, hi eure Aingueru celeſtialec hire manamenduac eguiazqui complituz obeditzen auten beçala, eta manera berean othoi hire vorondatea contradictióneric batre gabe compli bedi, eta guciac rangea eta emplega bitez hire cerbitzatzera eta obeditzera, ceinec berevorõdate propria eta haraguiarẽ guthicia guciac batbederac renũciatzen dituelaric. * Eta gu ebilte garela hire amorioan, eta beldurrean gure vici gucian hire ontaſſunaz haz eta entreteni gaitecen othoi, gure oguiaren baquez iateco, behar eta mengoa ditugun gauça guciác emaiten drauzquigualaric, dacuſſagunean ecen hic guçaz artha duála, hobequi gure Aitatan eçagut eçagunçát, eta on gucién hire eſcutic vkaitera beha gaudecençat, ſperançaric ez confidançaric batre eceinere creaturatan eçarten eztugularic, baina gucia hitan eta hire ontaſſunean eçarten dugularic. * Eta ceren vicitze mortal hunetan bekatore gaichoac baicara eta hambat imperfectionez betheac, non ardura erorten eta eguiazco bidetic aldaratzen eta erautzen baicara: othoitz eguiten drauagu barkatu nahi drauzquiguán gure faltác, ceinacgatic hire iugemendura çordun baicara: eta barkamendu huneçaz nahi gaituan herio eternalera obligatuac garen obligançatic deliuratu eta idoqui. Eztieçaguala bada othoi gutan den gaichtaqueria imputa ez conta: * nola guc-ere eguiten çaizquigun iniuriác ahancitera hire manamenduz vtziten baititugu, eta gure etſayéz mendeca lekuan, hayén ona procuratzen eta procuratu gogo baitugu.

Finalqui nahi gaituán, othoi, hemendic harat eure verthuteaz ſuſtengatu, gure haraguiaren infirmitatéz trebuca ezgaitecençat. * Eta ceren gure buruz hambat baicara indar chipitaco eta erorcór, non den gutie-

Eguin bedi hire vorondatea.

Gure eguneco oguia iguc egun.

Eta barka yetzaguc gure bekatuac.

Mat. 6. 14.

Eta ezgaitzala tentationetã ſarteraci.

na-ere ecin baiquinauteque fermu: eta berçalde hala-ere etſayéz ardura inguratuac eta ſarquilac baicara nola baita, deabrua, mundua, bekatua, eta gure haragui propria non guri guerla eguitetic behin-ere ezpaitirade baratzen: fortifica gaitzac bada othoi, eure Spiritu ſainduaz, eta hala harma eure gratiéz, non conſtantqui tentatione guciéy bihur eta garait ahal gaitzaquidtzen, eta batailla ſpiritual hunetan perſeuera ahal deçagun, victoria bethea vkanic, finean Ieſus Chriſt hire Seme gure capitain eta goarda denarequin hire reinuan triumpha deçaquegun arteranocotz. Amen.

Cena celebratu behar den egunean [illegible]

Eta nola Ieſus Iaunac ezpaitrauzquic gure bekatuen barkamendutan behin ſolament offrendatu crutean bere gorputza eta odola: baina are communicatu nahi baitrauzquigu vicitze eternalerateco hacitzetan, eguiguc othoi gratia haur, nõ bihotz chahuz eta zelo ardentez recebi baiteçaquegu harenganic ontaſſun handi haur, eta eguiazco fedez haz baiquaitezque haren gorputzaz eta odolaz, bay eta berarçaz oſoqui: nola baita eguiazco Iainco eta eguiazco guiçon delaric, baita eguiazqui ogui ſaindu celeſtiala, gure viuificatzeco: guehiagoric gueurón vici ezgarençat, ez gure naturaren araura, ccin baita gucia corrumpitua eta vicioſoa: baina Chriſt bera vici den gutan, vicitze saindura, dohatſura eta ſeculacotz irauten duenera eraman gaitzançat: eta halatan Teſtamentu berrian eta alliançazco gratian participant eguin gaitecen: huneçaz ſeguratuac gaudela, ecen hi eure ontaſſunagatic nahi aicela içan eternalqui gure Aita fauorable, guri gure bekatuac imputatzen eta contatzen eztrauzquigualaric: eta gorputzera eta arimara behar dugun guciaz eure haour eta heretero beçala probeditzen gaitualáric: guc bethiere hiri gloria eta remerciamendu renda dieçaguançat, eta hire icena erranez eta eguinez magnifica deçagunçat. Eguiguc bada Aita celeſtiála, egungo egunean manera hunetan, hire Seme maitearen memoria saindu hunen celebratzeco gratia, eta hartan exercitu gaitecen, eta pa-

blica deçagun haren herioaren beneficio eta irabaci handia: hacitze eta indar berri fedean eta ontaffun gucian harturic, hambat confidança handiagoz hi Aita dei ahal eçagun eta hitan bethi gloria ahal gaitecen. Amen.

Cená acabatu denean remerciamendu hunez, edo cembeit berce hunelacotz vſatzen ohi da.

AIta celeſtialá, laudorio eta gratia eternalác rendatzen drauzquiagu, ceren gu bekatore gaichoac hunelaco on handian participant eguin baiquaituc, ceren Ieſus Chriſt eure Seme gure Iaunaren communionera erekarri baiquaituc, hura guregatic heriotara liuraturic eta vicitze eternaleco viandatan eta hacitzetan ema nic. Orain-ere, othoi, eguin ieçaguc gratia haur, eztuã permettitu nahi gauça hauc ſeculan ahanz daquizquigun: baina aitzitic gure bihotzetan imprimituac ditugularic, auança gaitecen ardura obra on gucitara preſt eta verthutetſu den fedean, eta hemendic haratco gure içate gucia iragan eta amplega deçagun hire gloriaren auaçamendutan eta gure hurcoaren edificationetan, eta haur gucia Ieſus Chriſt hire Seme gure Iaun Spiritu ſainduaren vnitatean, hirequin eternalqui vici denaren eta regnatzen duenaren icenean. Amen.

Populuaren partitzeracoan, Miniſtreac, Leguean gure Iaunac ordenatu çuenaren araura, eguiten duen benedictionea.

Nomb. 6.24 IAunac benedica, eta conſerua çaitzatela, Iaunac bere beguithartea çuen gainera argui deçala, eta çueçaz pietate duela. Iaunac bere beguithartea çuetara itzul deçala, eta proſperitate onetan mainteni çaitzatela. Amen.

Ceren Scripturác iracaſten baiquaitu ecen içurriteac, guerlateac, eta berce goitico aduerſitateac diradela Iaincoaren, gure bekatuen punigarritaco viſitatione: halacoac heldu diradela dacuſſagunean, eçagutu behar dugu ecen Iaincoa gure contra afferre dela: eta orduan, eguiazco fidel bagara, gure faltác eçagutu behar ditugu, eguiazqui deſplacer eta dolu duguncat: Iaunagana eguiazco penitentiaz eta emendamenduz conuertitzen garelaric eta eguiazco, humilitaterequin barkamendu impe-

tratzera othoitz egiten [illegible].

Caufa hunegatic, [illegible] mehatchatzen gaituela, [illegible] conuerti ezpagaitez gure gainera heldu dela dacuffagun [illegible] ri aitzinera ilki gaitezen [illegible] hartan fpecialqui [illegible] fupplicationeac. demborac [illegible] hartacotzat othoitzeco forma [illegible].

Predicu hatfean eguiten da, igande [illegible] confefsionea. Prediquaren [illegible] raren gainean eguiten diradela [illegible] tuen gendeac. eta nola [illegible] pulua conuertitzera eta [illegible] fericordia impetratzeco othoitz [illegible] Miniftrea manera hunetan.

IAINCO Aita bothere gucitacoa eta celeftiala. [illegible] çagutzen diagu gucuroc baithan. ecen hire aitzinera prefentatzera, gure beguién goiti cerura altchatzeco-ere ezgarela digne: eta eztugula gure buruoz [illegible] prefumitzeeco non vfte dugũ hiçaz gure orationeac [illegible] çunac içanen diradela, baldin gutan denera beha [illegible] çac. Ecen gure confcientiéc accufatzen gaitié, eta gure bekatuéc teftimoniage ekarten dié gure contra: eta baceaquiagu ecen hi iuge iuftoa aicela, eta eztituala bekatoreac eta gaichtoac iuftificatzen, baina hire manamenduac haufteu eta iragaiten dituztenac punitzen dituála. Hunegatic, Iauna, gure içate gucia confideratzen dugunean confus gaituc gure bihotzetan, eta gure [illegible] ruz gogo-galtzeaz eta defefperatzeaz berce [illegible] cin guineaidiquec, ia herioaren abyfmoetan [illegible] beçala. Guciagatic-ere Iauna, eure mifericordia [illegible] diagatic manatu vkan gaituanaz gueroz, hire [illegible] tira gaitecen, eta hi inuoca eçagũ, bay are [illegible] tic-ere, eta cembatenaz on beharrago, eta [illegible] re buruac eçagutzen baititugu, hambatenaz [illegible] dugun recurfa hire ontaffun fubiranora eta [illegible] prometattu-ere drauauanaz gueroz ecen gure [illegible] tzac eta fupplicationeac ençunen dituála, ez gure dignitatea eta merecimendua confideratuz, baina Iefus-Chrift gure Iaun, hic Aduocat eta Arartecoordenatu drauauanaren icenera eta merecimendura beharatuz [illegible]

da, confidança Iumano gucia renuntiatzen dugularic, eta hire ontaſſunean berean gure confidança gucia eçarten dugularic, ſporçatzen eta venturatzen gaituc, Iauna, hire aitzinean preſentatzera, eta miſericordia impetratzeco hire icen ſainduaren inuocatzera.

Lehenic Iauna, hic munduco berce gende guciey-ere eguiten drauztean gratia eta ontaſſun gucien gainetic, guri berceiaric abantail hambat gratia handiric eguin draucuc, non impoſſible baita conta ez adimenduz ardiets-ere ahal ditzagun.

Specialqui eure ontaſſun handiagatic nahi vkan gaituc eure euangelio ſainduaren eçagutzera erekarri, deabruaren ſuiectione miſerabletic, idolatria maradicatutic, eta ſuperſtitione vanoetaric eta erhoetaric deliuraturic eta idoquiric, ceinétã hundatuac baiquinaden, guidatu vkan gaituc eure eguiaren arguira. Eta halere ingrat eta eçagutze gabetaco içanez, hire eſcutic recebitu vkan ditugun ontaſſun eta gratia handiac ahancitera vtziric, bide çucenetic aldaratu içan gaituc, eta hi vtziric, gure haraguiaren guthicia gaichtoey iarreiqui içan gaitzeaiztec: bide cen ohorea ez obedientia hire hitz ſainduari eztiraucagu ekarri ez rendatu: ez eta euror bide beçala ezaugu laudatu ez magnificatu: eta hic ardura benignoqui eta fidelqui eure hitzaz auiſatu bagaituc-ere, hire admonitionéz ez remonſtrancéz conturic eztiagu eguin. Bekatu eguin diagu bada, Iauna, eta anhitz maneraz offenſatu vkan augu: eta harren confuſioneric eta ahalqueric baicen ezteacuſſagu gure gainean: eguiaz ſenditzen eta eçagutzen dugularic gueuroc baithan ecen erran ez penſa ahal deçaquegun baino hoguendunago garela hire iugemendu aitzinean, hambat non baldin guc merecitu beçala hic tractatu nahi ba guentuc, ſeculaco herio eta damnatione eternaletic itzurteric ecin baiquenduque. Ecen baldin gure buruac excuſatu nahi baguentu, gure conſcientiác accuſatzen guiaitic, eta gure iniquitatea duc hire beguién aitzineã gure condemnagarri. Eta ſegur Iauna, gure gainera igorri dituán gaztigamenduetaric eçagutzen diagu iuſtoqui eta cinez gure contra aſſerretu içan aicela. Ecen

iuge iusto eta bidezco aicenaren gainean, eztituc hare-
citu gabe hic eureac affligitzen. Bada hire cihorrez ce-
hatu içanic, eçagutzen diagu gure buruén contra thor-
ritatu vkan augula. Eta orain-ere badiacussagu hire e-
cua gure púnitzera altchatua: eta eure mendequioaren
eta punitionearen executatzeco vsatzen ohi dituan har-
mác orain despleguatuac eta idoquiac diaudec: eta beka-
toren eta gaichtoén contra eguiten dituan mehatchuac
prestatuac diaudec gure beguién aitzinean.

Eta baldin vnguiz oraino baino rigorosquiago eta go-
gorquiago punitu nahi baguintuc-ere: eta plaga baten
lekuan ehun recebitzeco guintuen orduan-ere, eta ane-
berce orduz eure Israeleco populuaren falten corregi-
tzean vsatu vkan duán malédictione guciac gure gaine-
ra eror balitez-ere, confessatzen eta contradictioneric
batre gabe aithortzen diagu çucen onez eta merecez
guintuqueela.

Gueciagatic-ere, Iauna, hi gure Aita aiz, eta gu lur
eta lohi baicen ezgaituc: hi aiz gure Creaçalea, eta gu
gaituc hire escuen obrác: hi aiz gure Artzaina, eta gu
hire arthaldea: hi aiz gure Redemptorea, eta gu hic re-
demitu duán populua: hi aiz gure Iaincoa, gu gaituc hi-
re heretagea. Ezadila bada othoi asserre gure contra,
eure hirán gure corregitzera. Ezaicela gure iniquitatez
guehiagoric orhoit, hura puni deçançát: baina eure e-
metassunaren araura emequi gaztiga gaitzac. Gure be-
katuén causaz hire hirá irachequi içan duc: baina aicén
orhoit, ecen hire icena gure gainean inuocatzen dela,
eta hire mercá eta segnalea ekarten dugula. Aitzitic en-
treteni eçac eure gratiaz gutan hassi vkan duan obra,
mundu guciac eçagut deçançat ecen hi aicela gure Iain-
coa eta Saluadorea. Hic badaquic, Iauna, ecen ifernu-
etan daunçan hilée, eta hic deseguin eta confunditu di-
tuqueanée ezautela laudaturen: baina arima tristee eta
desolatuée, bihotz aurizquiée eta abatituée, bere bo-
guenaren sendimenduz herssuratan diraden conçientiée,
eta hire gratiaren gossea dutenée, ohore eta laudorioa e-
manen draué. Eure Israeleco populuac anhitzetan be-
re iniquitatéz hiratara prouocatu vkan au: eta hic hura
iugemendu iustoz affligitu vkan duc: eta cembat e-

Esa. 64. 6.

re hãdi baitziraden haren faltác, eure cerbitzari Abraha mequin, Ifaac-equin, eta Iacob-equin eguin vkan auën alliançaren amorez, eure cihor eta maledictione hayén gainera preftaturic edutzanac, itzuli vkan dituc hetaric, hala non hayén orationeac ezpaitirade egundano hiçaz iraitzi ez arbuyatu içan. Gue badiagu, hire gratiaz, alliançabat vnguiz hobeagoric, eta hire aitzinean allega ahal deçaquegunic, ceinetan repofa ahal baiquai tezque: cein baita, hic eurorrec Iefus Chrift gure Saluadorearẽ efcuan eguin eta eçarri draucuán alliançá, cein nahi vkan baituc haren odolaz ferriba ledin, eta haren herioaz eta paffioneaz ciguila eta confirma ledin. Halacotz, Iauna, gure buruéz eta fperança humano guciáz renuntiatzen dugula, dohain onezco alliança hunetara gure bihotz eta affectione guciaz retiratzen gaituc, ecen alliança hunez Iefus Chrift hire Seme gure Iaunac, hiri guregatic bere gorputza facrificiotan offrendaturic reconciliatu vkan garauzquic Beheçac bada, Iauna, Chrift eurearen beguithartera, eta ez guregana: haren interceffioneaz hire hirá appacega eta amatiga dadiçát eta hire beguitharteac argui beça gure gainera gure bozeariotan eta faluamendutan: eta hemendic harát recebi gaitzac, othoi, eure gobernamendu faindura, eta guida gaitzac eure Spirituaz, harc vicitze hobetara regenera gaitzançát: eta moien harçaz,

Sanctifica bedi hire icena. Ethor bedi hire refuma. Eguin bedi hire vorondatea ceruan beçala lurrean-ere. Gure eguneco oguia izuc egun. Eta barka ietzaguc gure faltác guc-ere falta eguin draucuteney barkatzen drauegun beçala. Eta ezgaitzala fac eraci tentationetan: baina deliura gaitzac gaitzetic. Ecen hirea duc refumá, puffancá eta gloriá fecula feculacotz. Amen.

Eta gure ahoén irequiteco, eta hiri gure neceffitatean requeftaric eguiteco digne ezgarela eçagutzen diagu, guciaegatic-ere hire placer ona içan denaz gueroz, guri manatzera elkargatic othoitz daguigun, othoitzen eta fupplicatzẽ augu gure anaye eta membro gaicho, hic eure cihorrez eta gaztigamenduz vifitatzen dituán guciaegatic, othoi nahi duán eure hirá hetaric har-

çaratu eta itzuli: eta orain berecigui N-aganic eta N-aganic. Aicén, othoi, orhoit Iauna, hec ere gu beça-la hire haour diradela, eta baldin ossoqui behar ez-tuán halacotz hetaric harcaratu nahi eure ontassun, eta miſericordia, cein hire fideley baithara perpetual içanen dela promettatu vkan baitue. Behá eçac bada, othoi, eure clementiazco beguiez eure Eliza guciari, eta orain içurriz edo guerlaz edo cembeit bercé affl-ectione motaz viſitatzen ditucan populu gucietara: eta hire gaztigamenduz edo eritaſunez, preſoindegoz edo paubreciaz gaztigatzen duan perſona orotara, guciéc conſolatzen ditualaric, beharra duten becala hic beguiqui ey-gutzen duánaren araura: eta gaztigamenduac proffi-cha eraciten drauztealaric bere correctionetan eta e-mendamendutan, confirmatzen ditualaric patientia-netan, moderatzen dualaric hetara eure rigora, eta fi-nean, guciéy gaitz orotaric deliuraturic, hire ontaſſu-nean allegueratzeco eta hire icen sainduari laudatzeco materia complitua eman nahi drauean. Eta principal-qui nahi duán, othoi, behatu eure miſericordiazco be-guiaz hire eguiaren alde traballatzen diradenetara hambat generalqui nola particularqui, conſolatuz hay-mu batez harma ditzançát, eta defendatzen ditualaric bethiere aſſiſti aquiençát: hayén eta eure etsayen aſmuac eta fineciac deſeguiten ditualaric, hayen furia eta er-rabiataſſuna bridatua daducalaric, bethi confundatzen ditualaric, hire contra eta hire Semearen membréen contra iauquiten dituztẽ entrepreſa gucietan eta eztie-çála othoi, permetti Chriſtinotaſſuna choil deſola di-din, ez hire icenaren memorioa lurretic ken eta gal da-din: ezteçala permetti hec gal ditecen ceinen gainean nahi vkan baitue hire icen sainduá inuoca ledin, eta Tur-cac, Paganoac, Papiſtác, eta goitico infidelac gloria di-tecen, hi blaſphematzen autela.

Halaber othoitz eguiten drauagu Aita celestiala, hic eure iuſtitiaren cargua eman vkan drauean princé eta iaun hire cerbitzari guciaegatic: eta ſpecialqui leku hu-netaco Iaunaegatic, nahi drauean, othoi, communicatu eta egunetic egunera augmentatu * eure Spiritu on *Pſal.51.12.

bakoitza eta eguiazqui principala: halaco maneraz non eguiazco fedez eçagutzen dutela ecen* Iesus Christ hire Seme gure Iauna dela reguén Reguea eta iaun gucién gaineco Iauna: eta nola hic hari eman baitraueac bothere gucia bay ceruan bay lurrean, hala hec-ere bere guehientassuneã, haren cerbitzatzera eta harẽ resumaren auançatzera eta exaltatzera procura deçatẽ, hire vo rondatearen araura gobernatzẽ dituztela bere suietac, baitirade hire escuez eguinico creaturác, eta hire alhaguneco ardiac: bay hemen bay leku gucietan baquetan eta amorio onetan, sanctitate eta puritate orotan cerbitza ahal eçagun:* eta gure etsayén menetic eta beldurretic lekora gure vici gucian lauda ahal eçagun.

1. *Tim.* 6. 15.
Apoc. 17. 14. *eta* 19. 16.

Luc. 1. 74.

Halaber othoitz eguiten drauagu Aita eguiazcoa eta Saluadoreá, hic eure fidelén artzain ordenatu dituán eta arimén cargua eta eure Euangelio sainduaren dispensationea eman draueán guciacgatic, nahi dituán, othoi, eure Spiritu sainduaz guidatu eta gobernatu, hire gloriaren ministre fidel eta leyal eriden ditecençat: bethiere bere ahal guciaz huni darreitzalaric, nondic ardi errebelatu eta banatu gaicho guciac elkargana daitezqueen* eta Iesus Christ Iaunagana Pastor principalagana eta Ipizpicuetaco princeagana bil eta erekar diteeen, hartan guerotic guerora iustitia eta sanctitate gucitara aitzinaramendu har ahal deçaten. Eta berce alde nahi dituán, othoi, eure Eliça guciác deliuratu eta beguiratu otso harraparién eta mercenarioén ahotic, cein bere ohorén eta probetchuaren ondoan baitabiltza, eta ez hire icen sainduaren exaltationearen eta hire arthaldearen saluamenduaren ondoan.

1. *Pier.* 5. 4

Guehiago othoitz eta supplicamendu eguiten drauagu, Iaineo eta Aita misericordiosoá, guiçon guciacgatic, nola Iesus Christez eguin içan den redemptioneaz leinu humano guciarẽ Saluadore eçagutu nahi baitaiz, hala oraino haren eçagutzetic lekora ilhumbean eta errorezco eta ignorantiazco gathibutassunean eta subiectionean diradenac, eure Spiritu sainduaren illuminationez eta eure Euangelioaren predicationez, nahi dituán, othoi, erekarri saluamendutaco bide e-

guiazcora: ecin baita hunetan. Hi euror eçagut eça- *Ioan. 17. 3.*
gun Iainco eguiazco eta Iesus Christ hic igorri duana:
othoitz eguiten drauagu halaber, hic ia eure gratiaz vi-
sitatu eta eure hitz sainduaren eçagutzeaz illuminatu
dituanac-ere, bethi hire eçagutzean entreteni eta auan-
ça ditecen hire benedictione spiritualez abrasturic, gu-
ciéc elkarrequin hi gogo batez eta aho batez adora e-
çagunçát, eta hire Christ gure Iaun. Regue eta Legisla-
tora bethi ohora eta cerbitza deçagunçát. Amen.

BAPTISMOAREN

ADMINISTRATZECO

FORMA

Iaquin behar da ecen haourrac bathevatzera ekarteco direla [illegible]
Catechismeco orduan, edo cembeit bercé [illegible] predica [illegible]: [illegible]
ptismoa baita Elicara recebitze solennelbat, hala congregatione gu-
ciaren compainián eguin dadin [illegible].
Predicua acabatu denean, presentatzē da haourra. [illegible] Mini-
streac hunela hassen du.

GVRE aiutá dela ceruä eta lurra eguin dituen Iau-
naren icenean. Amen.

Presentatzen duçue haour hori batheya dadinçát?

Ihardestea.

Bay.

Ministrea.

IEsus Christ gure Iaunac iracastē draucu ecin paubre-
ciá eta miseria handian guciac sortzen garén, dioe-
nean ecen berriz sorthu behar garela. Ecen baldin gure
naturac arramberritu behar badu Iaincoaren resumara
sartzeric vkaitecotz, asco seignale da, ecen hura choil
corrumpitua eta maradicatua dela. Eta hunetan auisa-
tzen eta iracasten gaitu, humilia gaitecen, eta gueure-
baithan desplacer dugun. Eta manera hunetan prepara-
tzen gaitu bere gratiaren desiratzera eta requeritzera
harçaz gure lehen naturaren corruptione eta maledicti-
one gucia aboli eta edequi dadinçát. Ecen gratia hune-

ecin duque gutan lekuric, non lehen gure verthute, çuhurtzia, eta iuſtitia guciaren confidança guciaz huſtuac eta billuciac ezgaren: bay hambatetarano non gutan den gucia condemna baiteçaquegu.

Guero gure dohacabetaſſuna eracutſi drauecun beçain ſarri, conſolatzen-ere bagaitu bere miſericordiaz, promettatzen drauculnean ecen regeneraturen gaituela bere Spiritu ſainduaz, regeneratione hura haren reſu maraco ſartzebat beçala dugunçát. Eta regeneratione hunec ditu bi parte: bata, gure buruéz renuntia deçagun, eta ezgarreitzan gure raçoin propriari, ez placerari, ez vorondateari: baina ſubiuga eta gathiba ditzagun gure adimenduac eta bihotzac Iaincoaren çuhurtziara eta iuſtitiara, eta mortifica deçagun gutaric eta gure haraguitic den gucia. Bercea da, Iaincoaren arguiari garreitzan haren vorondate ona obedi deçagunçát, bere hitzaz iracaſten eta bere Spiritu ſainduaz guidatzen gaituen beçala. Bi punctu hautaric bataren eta bercearen complimendua Ieſus Chriſt gure Iaunean da: ecẽ haren herioac eta paſſioneac du halaco verthutea, non hartan participatzen dugularic herioari ohortze becembat baiquaizquio, gure haraguiaren guthiciac mortifica eta iraungui ditecençát. Halaber, haren reſurrectionearen verthutez reſuſcitatzen gara vicitze berri batetara, cein baita Iaincoaganic, haren Spirituac gobernatzen eta maneyatzen gaituen becembatean, gutan haren gogaraco eta placent diraten obrác eguin ditzançát. Guciagaticere gure ſaluamenduco puncturic principalena eta lehena da, Iaincoac bere miſericordiagatic gure falta guciac barka dietzagun, hec imputatzen ez contatzen eztrauzquigularic, baina heçazco memorioa vtziten eta iraunguiten duelaric, hec haren iudicioan conta eztaquizcunçát. Gratia hauc guciac eguiten çaizquigu Baptiſmoaz bere Eliçaco membro eguiten gaituenean: ecen ſacramendu hunetan gure bekatuen barkamendua teſtificatzen drauçu. Eta cauſa hunegatic ordenatu vkan du vrezco ſignoa, figura eta claroqui repreſenta lieçalgunçat, ecen nola element hunez gorputzeco ſatſutaſſunac eta maculác ikutzen eta garbitzen baitirade hala

nahi

nahi dituela garbitu eta purificatu gure arimac, [illegible]
goric hetan macularic [illegible]. [illegible] gu-
re arramberritzea eta renouellamendua hartan presen-
tatzen draucu, eta haur consistitzen da, [illegible] be-
la, gure haraguiaren mortificationean, eta [illegible]
guiten eta procreatzen duen vicitze spiritualean.

Bada gratia doblea recebitzen dugu gure Iaincoaga-
nic Baptismoan, baldin [illegible] sa-
cramendu hunen indarra eta verthutea [illegible]
çagu. Ecen hartan dugu testimoniage [illegible] eta [illegible]
azcoa, nola Iaincoa, Aita [illegible] içan
nahi çaicun, gure bekatuac eta faltác imputatzen ez
contatzen eztrauzquigularic. Berce alde [illegible]
dugu hartan ecen Iaincoac [illegible] nahi [illegible],
eta bere Spiritu sainduaz assistitu nahi [illegible], deabru-
aren, bekatuaren eta gure haraguiaren [illegible] contra
victoria duquegun beçala batailla [illegible], ha-
ren Resumaren libertatean vicitzeco, [illegible]
tiazco eta eguimbidezco Resumá.

Bada bi gauça hauc gutan Iesus Christen gratiaz cõ-
plitzen diradenaz, gueroz gauça claroa da Baptismoaren
verthutea eta substantiá, hartan cõprehenditzen dela [illegible]
eztugu harẽ odola baicẽ berce ikuzgarriric, eta eztugu
berce arramberritzeric haren heriotze eta resurrectionea
baicẽ. Baina nola bere abrastassunac eta benedictioneac
bere hitz sainduaz cõmmunicatzẽ bauzquigu, hala be-
re Sacramenduéz partitzen eta emaitẽ drauzquigu hec.

Bada gure Iainco misericordiosoac eta gratiazcoac,
bere haourretan gure adoptatzea eta bere Eliçaco cõmu-
nionera recebitzea ez [illegible], largoquiago eta
frãgoquiago bere õtassuna gure gainera [illegible]
du: promettatzen drauenean ecen gure eta gure gene-
rationearẽ Iainco içanẽ dela, bay [illegible]
no. Halacotz fidelén haourrac Adamen leinu corrum-
pitutic içaganatic, hayén aitequin eguin [illegible] alliança-
ren verthutez bere haourrén contuan [illegible] eta re-
cebitzen ditu. Causa hunegatic [illegible]
du Eliçan haourrec recebi [illegible]
nez orduan representatzen [illegible] Baptismoan

eracuſten çaicun gucia. Eta nola hec circoncidi litecen manatzen baitzuen, hala bere haourretan-ere recebitzen cituen, eta halacotan çadutzan, eta hayén Iainco deitzen cen, hayén aiten-ere beçala.

Orain bada Ieſus Iauna lurrera iautſi içan denaz gueroz, ez Iainco bere Aitaren gratiaren hertzera ez gutitzera, baina ſaluamendutaco alliançaren mundu orotara hedatzera, cein baitzen Iudeaco populuan enſerratua, ezta dudaric gure haourrac promettatu draucun vicitzeco eta ſaluamenduco heredero eztiraden, eta halacotz dio S. Paulec ecen Iaincoac ſanctificatzen dituela hec amén ſabeleandanic, Paganoén eta infidelén haourretaric diſcerni eta berez ditecençát. Eta raçoin hunegatic hari preſentatzen çaizquión haourrac recebitu vkan ditu Ieſus Chriſt gure Iaunac, S. Mattheuen hemeretzigarren capituluan ſcribatua den beçala, non erraiten baita hunela, Orduan preſentatu içen çaizquio haourrac hayén gainean eſcuac eçar litzan eta othoitz leguiançát: eta diſcipuluéc reprotchatzen cituztén hec. Eta Ieſuſec dioſte, Vtzitzaçue haourrac eta enegana ethortetic eztitzaçuela empatcha: ecen hunelacoén da ceruëtaco Reſumá.

Ceruëtaco Reſuma hayén dela ſeguratzen duenaz gueroz, eta hayén gainean eſcuac eçarten, eta hec Iainco bere Aitari gõmendatzẽ drautzanaz gueroz, aſco claroqui declaratzen draucu, ecen hec eztitugula haren Eliçatic iraizteco. Bada haren doctrina huni garreitzalaric, recebituren dugu haour haur haren Eli çara, Iaincoac bere fideley promettatu drauzten onetan participant eguin dadinçát. Eta lehenic gure orationeaz preſentaturen draucagu, guciéc bihotz humilez erraiten dugula.

Iainco Aita eternal eta bothere gucitacoa, eure miſericordia handiagatic promettatu nahi, vkan draucuanaz guero z, gure, eta gure haourrén Iainco içanen aicela, othoitz eguiten drauagu, nahi duán gratiá haur confirmatu, hic eure Eliçara deithu dituán aita-ametaric engendratu den haour hunen gainean. Eta nola hiri guçaz dedicatzen eta preſentatzen baitzaic, hala

nahi duán eure protectione sainduan recebitu, huni Iainco eta Saluadore eracutsten eta declaratzen aicela, barkatzen drauecoala bekatu originala, ceinetan hoguendun baita Adamen arraça gucia: eta berce albe eure Spirituaz sanctificatzen duala, eçagutzetaco adinera dathorrenean, hi euror bere Iainco eta Saluadore bakoitz eçagut eta adora eçançát, bere vici gucian glorificatzen auelaric, bethi hireganic bere bekatuéz barkamendu impetra deçançát. Eta gratia hauc obteni eta recebi ahal ditzançát, nahi duán, othoi, Iesus Iaunaren communionera incorporatu, haren gorputzeco membroetaric bat beçala, haren on gucietan participant eguin dadinçát. Ençun gaitzac Aita misericordiosoa, guc huni hire ordenançaren araura communicatzen drauecagun Baptismoac, hire Euangelioan declaratzen çaicun beçalaco fructua eta verthutea eracuts deçançát.

Gure Aita ceruetan aicena. Sanctifica bedi hire icena. Ethor bedi hire resuma. Eguin bedi hire vorondatea ceruan beçala lurrean ere. Gure eguneco oguia iguc egun. Eta barka ietzague gure bekatuac guc ere offensatu gaituztenei barkatzen baitrauegu. Eta ezgaitzala sar eraci tentationetan, baina deliura gaitzac gaichtotic. Ecen hirea da resumá, puissançá eta gloriá secula seculacotz. Amen.

Haour hori Christinoén Eliçaco compainiara recebitu behar denaz gueroz, çuec duçue promettatzen, ecen eçagutzetaco adinetara dathorrenean, iracatsiren eta instruituren duçuela, Iaincoaren populuac eçagutzen eta recebitzen duen doctrinán, guciéc daducagun fedeco confessionean labursqui eta summariequi comprehenditzen den beçala: céin baita hunela.

Sinhesten dut Iainco Aita bothere-gucitaco ceruaren eta lurraren Creaçalea baithan. Eta Iesus Christ haren Seme bakoitz gure Iaunagan baithan: Cein concebitu içan baita Spiritu sainduaganic: sortu Maria virginaganic: Pontio Pilatoren azpian passionatu, crucifficatu, hil eta ohortze: Iautsi içan da iffernuetara: Herenean egunean resuscitatu içan da hiletaric: Igan içan da ceruetara: Iarri da Iainco Aita bothere-gucitacoaren escuinean: Handic ethorteco da vitzen eta hilen iugeatzera. Sinhesten dut Spiritu sainduaren baithan: Sinhesten dut Eliça saindu catholicoa: Sainduen communionea: Bekatuen barkamendua: Haraguiaren resurrectionea: Vicitze eternala. Amen.

Promettatzen duçue bada pena eta diligentia eçarriren duçuela haour horren iracaften, erran den doctrina hunetan gucian: eta generalqui Teftamentu çaharreco eta berrico Scriptura fainduan den doctrina gucian, hura ençun eta recebi deçançát Iaincoaren eguiazco hitz cerutic igorri anço. Guehiago, exhortaturen-ere baduçue eta auifaturen, Iaincoac bere * Leguean eman draucun reglaren araura vicitzera: cein baita bi punctu hautan: * Onhets deçagun Iaincoa gure adimendu, gure bihotz eta ahal guciaz, eta gure hurcoa, gure buruac beçala. Halaber, Iaincoac bere Prophetéz eta Apoftoluéz eguin drauzquigun admonitionén eta auifuén araura, bere guthiciéy guibela emaiten drauelaric, eta heçaz renuntiatzen duelaric, dedica eta applica deçan bere burua, Iefus Chrift Iaunaren icenaren glorificatzera, eta bere hurcoaren edificatzera.

Exo. 20.1:6
Deut. 6. 5.
Matth. 22. 37
Marc, 12. 30.
Luc. 10. 27

Promeffa eguin ondoan, icena haourrari emaiten çayó: eta guero Miniftreac batheyatzen du dioela.

N. Nic aut batheyatzen Aitaren, eta Semearen, eta Spiritu fainduaren icenean.

Gucia erraiten da goraqui guciéc aditzen duten lengoagez, ceren han den populu guciac, behar baitu içan teftimonio, han eguiten diraden gaucéz: hunetacotzat da neceffario additzea, eta guciac guerotic guerora confirmago eta edificago ditecençat, eçagutuz eta orhoituz, ceric den batbederac bere Baptifmotic duen fructua eta probetchua.

Badaquigu nola anhitz berce ceremoniaric-ere eguiten ohi cen iragan demboretan, eta eztugu vkatzen hec haraitzinadanico diradela. Baina ceren guiçonén placerera, edo cerbait confiderationе arinagatic eridenac baitirade: nolazbaita-ere .ceren, Iaincoaren hitza gabe ordenatuac eta eçarriac baitirade, eta ikuffsiric ecen fuperftitione anhitz hetaric ilki içan dela, eztugu dudaric ez difficultateric eguin hayén kencera, populua Iefus Chriftgana chuchengui ioaitetic harçara ahal leçaqueen impedimenduric ezlicençat Eta lehenic, gauça claroa da, ecen Iaincoaz ordenatu ezpa manatu etzaicun gucia, gure libertatean dela. Guehiago, gure edificationetan edo confirmationetan eztén gauçaric Elicán eztela recebitzeco, eta halacoric recebitu içan den gucia vtziteco eta kenceco dela daducagu. Eta eceinere comparatione gabe vtzitecoago eta kencecoago dirade idolatriataco eta opinione falfutaco .inftrument beçala diraden gauça guciac: eta halacoric batre fuffritzeco-ere ezta. Gauça fegura da ecen chrefma, tortcho, capa eta berce halaco pompa eta maneretaric batre, eztela Iaincoaz ordenaturic içan, baina guciac gui-

conéz emendatu eta eratchequi [illegible] [illegible]
azquenecotz hartara ethorri [illegible]
arraftatu içan baita, eta [illegible]
baititu hec, ecen ez Iefus Chri[illegible] ordena[illegible]
daitena da nola gue, Iefus Chri[illegible]
eta Elica primitiuoan vfatu vkan [illegible]
ducagun: eta hunen gainean [illegible]
hal gaitzaque, Iaincoa bera [illegible]
baicen, ecen hare bai[illegible] cer behar [illegible]

CENAREN CELE-

BRATZECO FORMA.

Lehenic iaquiteco da ecen Cena celebratzen den [illegible]
populuari haur denuntiatzen eta declaratzen [illegible]
prepara dadin dignezqui eta bide den [illegible]
ra: guehiago, nehorc eztitzan haourrac present[illegible]
eta iracatſiac eta Elizan bere fedeaz profe[illegible]
nean, baldin cembeit eſtranger orano ruder[illegible] edo [illegible]
ric han baliz, halacoac preſenta ditecen [illegible]
ditecen[illegible]. Cena eguiten den eguneon Ma[illegible]
harçaz mentione eguiten du, edo [illegible]
cia-ere harçaz eguiten du, populua [illegible]
rio hunez ſignificatzen eta aditzera emaiten dra[illegible], eta cer [illegible]
batbederac hura recebitu behar duen.

Guero othoitzac eta fedearen confeſsionea [illegible] Mai-
ſtreac populu guciaren icenean [illegible]
doctrinán eta religionean vici eta hil nahi dituzela [illegible]
guciéc dançutela, goraqui.

DAnçugun nola Iefus Chriſtec ordenatu vkan drauçun bere Cena ſaindua, Corinthianoetarateco lehen Epiſtolaren hamecagarren capituluan S. Paulec erraten duen beçala.

Recebitu vkan dut, dio, Iaunaganic, eman-ere draüçuedana, nola Iefus Iaunac, tradituu içan cen gauean, hartu çuen oguia: eta gratiác rẽdaturic hautſi vkan çuen eta erran ceçan, Har eçaçue, ian eçaçue: haur da ene gorputza, cein çuengatic hautſten baita: haur eguiçue ene memoriotan. Halaber copa-ere har ceçan, affaldu ondoan, cioela, Copa haur da Teſtamentu berria ene odolean, haur eguiçue noiz-ere eguinen baituçue ene memoriotan. Ecen noiz-ere ianen baituçue ogui haur, eta copa haur edanen, Iaunarẽ herioa denuntiaturen du-

çue. Halacotz, norc-ere ianen baitu ogui haur, edo edanen Iaunaren copa haur indignoqui, hoguendun date Iaunaren gorputzaren eta odolaren. Phoroga beça bada batbederac bere burua, eta hunela ogui hartaric ian beça, eta copa hartaric edan, ecen iaten eta edaten duenac indignoqui, bere condemnationea iaten eta edaten du diſcernitzen eztuelaric Iaunaren gorputza.

Ençun dugu, haourrideác, nola gure Iaunac Ccná bere diſcipuluequin eguin vkan duen: eta harçaz eracuſten draucu, ecen eſtrangerac, erran nahi da, haren fidelén compainiaco eztiradenac, eztiradela hartara recebitzeco. Halacotz regla hunen araura, Ieſus Chriſt gure Iaunaren icenean eta authoritatez, excommicatzẽ ditut Idolatre, blaſphemari, Iaincoaren menoſpreciaçale, heretico, eta Eliçaco vnitatea hautſi nahiz, ſectác ap part eguiten dituzten gende guciac, deſperiuruac, aitaamén eta bere aitzinecoén eta guehienén deſobedient diradenac, ſeditioſoac, mutinac, vkalcariac, guicerhaileac, reuoltariac, adulteroac, paillartac, ohoinac, aua ritioſoac, harrapariac, hordiac, gormantac, vicitze ſcandaloſoa daramaten guciac: eta halacoey publicoqui declaratzẽ çaye, mahain ſaindu hunetara eztatocen, Ieſus Chriſt gure Iaunac bere domeſticoey eta fideley baicen emaiten eztrauzten vianda ſaindu hauc pollui eta ſatſu eztitzatençát.

Bada S. Paulen conſeilluaren eta exhortationearen araura, batberac phoroga eta examina beça bere conſcientiá, eta çorrotzqui gogoa beça eya eguiazco dolubat duenez bere bekatuéz, eta heçaz deſplacer duenez, hemendic harát ſainduqui eta fidelqui Iaincoac manu beçala vicitzeco deſirequin eta vorondaterequin. Eta gauça guciaren gainetic gogoa beça batbederac, eya bere confidança gucia Iaincoaren miſericordián arraſtatua eta eçarria duenez, eta bere ſaluamendu gucia Ieſus Chriſt baithan oſſoqui bilhatzen duenez, eta eya etſaigoa eta gaitzerizte guciac vtziric, anayetaſſunezco amorioan eta charitatean bere hurcoequin vicitzeco gogo eta vorondate ona duenez.

Baldin teſtimoniage haur Iaincoaren aitzinean gure

bihotzetan badugu eztaguigula dudaric batre, baina ſegura gaitecen, ecen Iaincoac bere haourretan alocatzen eta recebitzen gaituela, eta Ieſus Chriſt Iaunac bere mahain ſaindura deitzen eta gomitatzen gaituela, eta bere diſcipuluequin communicatu vkan duen Sacramendu ſaindu hura bera preſentatzen draucula.

Eta anhitz variabletaſſun, fragilitate eta miſeria gure buruëtan ſenditzen eta eçagutzen badugu-ere, hala nola, fedea perfect vkan gabez, eta incredulitatera eta diffidentiatara ſuiet eta inclinatu içanez: edo, Iaincoaren cerbitzura behar beçala affectionatu içã gabez, eta gure haraguiaren guthiciequin bethi ihardu qui eta bataillatu beharrez: guciagatic-ere Iaunac bere Euangelioaren gure bihotzetan imprimitzeco eta engrauatzeco gratia eguin vkan draucunaz gueroz, incredulitate eta diffidentia guciari reſiſtitzeco, eta gure haraguiaren guthicién renuntiatzeco enſeiubat eta deſirbat eman draucunaz gueroz, Iaincoaganaco eguimbideari eta haren manamenduey garreiztençát: ſegura gaitecen frangoqui, ecen gutan diraden vitio eta imperfectione guciéc, eztutela empatchaturen, recebi ezgaitzan eta mahain ſpiritual hunetan parte vkaiteco digne eguin ezgaitzan. Ecen ezgara huna ethortẽ gueuroc bauthan perfect eta iuſto garela proteſtatzera eta declaratzera: baina-aitzitic gure vicitzea eta içatea Ieſus Chriſt baithan bilhatzen dugunean, gure ethorte berez herioan, eta damnationean garela confeſſatzen eta eracuſten dugu. Daquigun bada ecen Sacramendu ſaindu haur barnez eta ſpirituz eri diradenén medicinabat eta remediobat dela: eta gutaric Iaunac galdeguiten duen dignitate gucia dela, gure buruac eguiazqui eçagut ditzagun, eta cinez eta mingui gure bekatuéz dolu eta vrriqui dugun, eta gure atſeguin, bozcario eta contentamendu gucia hura bera baithan dugun.

Lehenic bada ſinhets ditzagun, Ieſus Chriſtec berac Eguia bakoitz, falta ecin daitenac, bere ahotic eguin drauzquigun promeſſac, baitirade ecen bere gorputzeà eta odolean eguiazqui participant eguin nahi gaituela compliutuqui hura poſſedi deçagunçát, hala non hura

gutan vici den eta gu hartan. Eta guc oguia eta mahatſarnoa baicen ez ikuſtenagatic, ezteçagula duda, eztuela ſpiritualqui gure arimetan complitzen exteriorqui eta campotic ſigno viſible hauçaz eracuſten draucun gucia, baita, ecen hura dela ogui celeſtiala vicitze eternalecotzát, gure arimén hatzeco eta bazcatzeco. Ezgarela bada ingrat eta eçagutze gabetaco Iaunaren ontaſſun handia baithara, ceinec mahain ſaindu hunetan bere abraſtaſſun eta theſaur guciac deſplegatzen baititu, hec guri cõmunica eta diſtribui dietzagũçát. Ecen berac bere buruarẽ guri emaiteaz, teſtificatzẽ draucu, ecen harc duen gucia gure dela. Recebi deçagun bada Sacramendu ſaindu haour bahi eguiazcobat beçala, ſeguranҫatan nola haren herio paſſionezcoaren indarra eta verthutea iuſtitiatacotz imputatzen eta contatzen çaicun, harc iragan duen gucia gueuroc gure perſona proprietan ſuffritu eta iragan baguendu beçala. Ezgarela bada hain conditione eta ſorte gaitzetaco, non harçara gaitecen eta ihes daguigun, Ieſus Chriſtec bere hitzaz hain emequi eta dulcequi gomitatzen gaituenaz gueroz. Baina eguiten draucun dohain precioſo hunen dignitatea eta valioa conſideratzen eta piçatzen dugula, preſenta gaquitzan affectione bero batequin, hunen recebitzeco digne eguin gaitzançát.

Hunetaracotz altcha ditzagun goiti gure ſpirituac eta bihotzac, Ieſus Chriſt bere Aitaren glorián den lekura, nondic ethorteco-ere baita gure arimén redemptionetan. Ezgaiztecela bada, beguiz ikuſten eta eſcuz hunquitzen ditugun lurreco element corruptible hautan arraſta, Ieſus Chriſt oguian edo mahatſarnoan barna baliz beçala. Ecen halatán içanen dirade gure arimác haren ſubſtantia beraz haciac eta viuificatuac, gauça terreſtre hauçaz gorago, cerurano altchatuac diraten orduan, Iaincoa habitatzen den reſumara hel eta ſar ditecençat. Contenta gaitecen bada oguia eta mahatſarnoa ſignotan eta teſtimoniagetan emaiten çaizquigunean, han eguiá ſpiritualqui bilhatzen dugularic, non eridenen dugula Iaincoaren hitzac promettatzen baitraucu. Iaincoac gratia daguigula. Amen.

Haur eguin eta, Miniſtrec diſtribuitzen [illegible] eta copá, aitzinetic aduertituric [illegible] nanca onean bide beçala daitecen. [illegible] tatzen da, edo Sacramenduari [illegible] iracurtzen.

Finean gratiác eta eſquerrac rẽdatzen dirade [illegible]

Badaquigu cer ſcandalizatu [illegible] cambio hunetaric, anhitzec hartu vkan [illegible] tzinadanic halaco eſtimatan [illegible] can ecen Chriſtinotaſſuneco [illegible] eſtranio eriden du, nola hura [illegible] dugun.

Eta halacotz gure [illegible] catſiac eztiradenéc, vſte dute ecen [illegible] ja. Baina baldin nehorc conſidera [illegible] denen eta eçaguturen ecen [illegible] ceneco tenorera eta moldera itzuli vkan [illegible] quin nahi duenac conſidera beça, cer [illegible] Iefus Chriſtec ordenatu vkan duen [illegible] claroa da ecen hambat differentia de'a [illegible] Eta oraingo hunetan materia hunen [illegible] ezpadugu-ere, ignorantiaz ſcandaliza ahal [illegible] beçala mentione eguin nahi vkan dugu. [illegible] Iaunaren Sacramendua hambat abuſionez [illegible] ric eta corrumpituric, gaitz haur remedia [illegible] anhitz gauça gaizqui iarriren, ezpa vſage [illegible] biatzera eta muthatzera. Eta hunetacotzat [illegible] moldezcoagoric eriden, Iefus Chriſtec [illegible] tzea baino, ceini fidelqui eta leyalqui, aguerri den [illegible] quaizquio. Eta haur da S. Paulec eracuſten [illegible]

EZCONCAREN CE-

LEBRATZECO FORMA.

Iaquin behar da ecen ezconcabat celebra daiten [illegible] ondoan hirur igandez aitzinetic publicatzen dela [illegible] beit impedimendu nehorc balaqui gauça aitzinar [illegible] ra ethor dadinçát: edo nehorc intereſic balu [illegible]

Guero ſpos biac predicu hatſean preſentatzen dirade: [illegible] hatſen da forma hunetan.

Gvre aiutá dela cerua eta lurra eguin dituen Iaunaren icenean. Amen.

Iainco gure Aitac, cerua eta lurra eta hetan diraden gauça guciac creatu cituenean, crea eta forma ceçan guiçona bere imaginara eta irudira, lurreco beltzen,

itſaſſoco arrainén eta aireco chorién gainean domination eta iaurgoa luençát: eta guiçona creatu vkã çuen
Gen. 2. 18. ondoan erran ceçan, * Ezta on guiçona bera den, daguiogun aiutabat bera irudiric. Eta eçar ceçan Iaunac lo eguiteco guthicia handibat Adamen gainera, guero hura lo cetzala har ceçan haren ſeihets heçurretaric bat eta crea ceçan Eua: harçaz aditzera emaiten çuela ecen ſenharra eta emaztea eztiradela gorputzbat, haraguibat,
Gen. 2. 24. bat, eta odolbat baicen.* Halacotz, guiçonac ditu vtzi-
Mat. 19. 5. ten aita eta ama, eta bere emazteari iunctatzen çayó,
Ephe. 5.31. eta hari on eritzi behar drauca, Ieſus Chriſtec bere Eli-
Coloſ. 3 19. çari on eritzi draucan beçala: erran nahi da, eguiazco fi-
1. *Tim.* 2.11 deley eta Chriſtinoey, ceinacgatic hil içã baita. * Emaz-
1. *Pier.* 3. 1. teac-ere cerbitzatu eta obeditu behar du bere ſenharra
Heb. 13. 4. ſaindutaſſun eta honeſtate orotan: ecen ſenharraren ſu-
Gen. 3. 16. iectioneco eta manuco da, harequin vici deno. * Eta
1. *Cor.* 7. 4. ezconça ſaindu Iaincoaz ordenatu haur da halaco verthute taco, nõ haren cauſaz ſenharrac ezpaitu bere gorputzaren botherea, baina emazteac: emazteac-ere halaber eztu bere gorputzaren botherea, baina ſenharrac
Mat. 19. 6.
1. *Cor.* 7. 5. * Bada Iaincoaz iunctatuac ecin ſepara daitezque, demboratacotz ezpada bataren eta bercearen conſentimenduz, baruretan eta orationetan emplega ditecencát, beguiratzen diradelaric Satanez tentatu içatetic incontinentiaz. Eta halacotz behar dirate elkargana itzuli. Ecen paillardiçari ihes eguiteagatic, batbederac behar du bere emaztea, eta emaztetaric batbederac be-
1. *Cor.* 7. 9. re ſenharra: * halaco maneraz non continent içateco dohaina eztuten guciac, Iaincoaren manamenduz ezcõcera obligatuac baitirade, Iaincoarẽ temple ſaindua,
1. *Cor.* 3. 16 * erran nahi baita, gure batbederaren gorputzac, viola
1. *Cor.* 6. 15 eta corrumpi eztitecençát. * Ecen gure gorputzac Ieſus Chriſten membro diradenaz gueroz, cein gauça indignea eta bidebaguezcoa liçate, baldin paillarda baten membro eguin balitez? Halacotz, ſaindutaſſun guci-
1. *Cor.* 3. 17. tan nehorc beguiratzeco ditu hec. * Ecen baldin nehorc Iaincoaren templea viola badeça, Iaincoac deſeguinen du haina.

Cuec bada (ſpos bata eta bercea cein bere icenez dei-

thuric) N. N. eçagutzen duçuelaric ecen Iaunac ezconçaren gainean hala ordenatu vkan duela, nahi çarete vici Iaunac hambat ohoratu vkan duen ezcoçazco ftatu faindu hunetan? baduçue çuec hemen Iaincoaren congregatione fainduaren aitzinean çuen prefentiaz eracuften duçuen beçalaco propofbat, eta nahi duçue hala approba eta lauda dadin?

Ihardeften duté, Bay.

Miniftreac.

Hemen prefent çareten gucioc teftimonio hartzen çaituztet: eta othoitz eguiten drauçuet orhoit çareten. Guciagatic-ere baldin nehor bada hauen artean impedimenduric batre daquianic, edo hautaric batre berce-requin ezcondua denez, erran deçan.

Nehor oppofatzẽ ezpada Miniftreac erraitẽ du hunela.

Nehor oppofatzen denic, ez impedimenduric batre eztenaz gueroz, Iainco Iaunac berac eman drauçuen propos faindua confirma deçala, eta çuen hatfea dela cerua eta lurra eguin dituen Iaunaren icenean. Amen.

Miniftreac guiçonari minço çayola, erraitẽ du hunela.

Cuc N. hemen Iaincoaren eta haren congregatione faindu hunen aitzinean confeffatzen duçu eta aithortzen, ecen çuc hartu duçula eta hartzen çure emaztetan eta fpofetan N. hemen prefentean dena, eta duçu promettatzen hala eduquiren, onhetfiren, eta entretenituren duçula fidelqui eta leyalqui, fenhar eguiazco eta fidel baten emazteaganatco eguimbidea den beçala, fainduqui horrequin vici çarelaric, fede eta leyaltate gauça gucietan beguiratzen draucaçularic, Iaincoaren hitzaren eta Euangelio fainduaren araura.

Ihardeften du, Bay.

Guero emazteari minço çayola, erraitẽ du. Miniftreac.

Cuc N. hemen Iaincoaren eta haren congregatione faindu hunen aitzinean confeffatzen duçu eta aithortzen, ecen çuc hartu duçula eta hartzen çure fenhar legitimotan N. prefentean dena, eta promettatzen draucaçu horren fuiectionean çarelaric hori onhetfiren, obedituren eta cerbitzaturen duçula, fainduqui horrequin vici çarelaric, fede eta leyaltate gauça gucietà be-

guiratzẽ draucaçularic, emazte fidel eta leyal batec bere ſenharrari, Iaincoaren hitzaren eta Euangelio ſainduaren araura eguiteco draucan beçala.

Ihardeſten du, Bay.

Ministreac.

Statu ſaindu horretara deithu çaituzten Iainco Aita miſericordioſoac, Ieſus Chriſt bere Seme Iaũ bere preſentiáz ezconçá ſanctificatu çuenarẽ, eta han bere Apoſtoluén aitzinean bere lehen miraculua eguin çuenaren amorecatic, diçuela bere Spriritu ſaindua, gogo eta cõſentimendu batez hura çuen mende gucian cerbitza eta ohora ahal deçaçuençat. Amen.

Ençuçue Euangelioa, daquiçuençát eya nola nahi duen Iaunac ezconçá beguira dadin, eta nola fermu eta parti ecin daiten beçalaco den S. Mattheuen hemeretzigarren capituluan ſcribatua dagoen beçala.

Eta Phariſeuac hurbil cequizquion hari, tentatzen çutela, eta ciotſatela, Guiçonari permettitzen çayo ceinere den gauçagatic bere emaztearen vtzitera? Harc ihardeſten duela, dioſte, Ala eztuçue iracurri ecẽ guiçona eguin çuenac hatſetic, arra eta emea eguin cituela? Eta erran çuela, Halacotz vtziren ditu guiçonac aita eta ama, eta iunctaturen çayó bere emazteari, eta biac haraguibat içanen dirade. Bada Iaincoac iunctatu duena, guiçonac ezteçala ſepara.

Gen. 1. 27 *eta* 2. 24.

Sinhets itzaçue Ieſus Iaunac berac erran dituen hitz ſaindu hauc, Euangeliſtác teſtificatzen duen beçala: eta ſegur educaçue ecen Iainco Iaunac bere ordenançazco ezconça ſainduaz bat eguin çaituztela. Bada, çareten vici elkarrequin ſainduqui, Iaincoac manu beçala batac berceari charitate, fede eta leyaltate beguiratzen draucaçuela.

Eta hunetacotzat othoitz eguinen draucagu guciéc gogo batez gure Iainco Aita Iaunari.

IAinco Iaun bothere, ontaſſun, eta çuhurtzia gucitacoá, lehen hatſetic ikuſſiric ecen etzela on guiçona bera licén, creatu vkan draucac bera bay irudi aiutabat, bay eta ordenatu biac bat liradẽ, affectionatuqui othoitz eta ſupplicatione eguiten drauagu, ezconçazco ſtatu ſaindura hauc deithu nahi vkan dituanaz gueroz, eure

gratiatic eta ontaſſunetic nahi drauean partitu, eta eure Spiritu ſaindua igorri, fede eguiazcotan eta fermutan ſainduqui hire vorondatearen araura vici diradeneat, affectione gaichto guciari garaitzen çaitzala, eta honeſtatez eta caſtetatez bereén edificationetan exemplu on eracuſten dutela, eure benedictionea emaiten drauealaric, eure cerbitzari fidel Abrahami, Iſaac-i, eta Iacob-i beçala: hire gogaraco eta ohoretaco leinuric procrea deçaten, hi cerbitzatzen eta laudatzen autela, eta hartara hel ditecenean, bere haourrac iracaſten eta hatzen dituztela hire laudoriotã eta ohoretan, hurcoaren probetchutan eta hire Euangelioaren auançamendutan eta exaltationetan. Ençun gaitzac, othoi, hautan guciotan, Aita miſericordiaz betheá, Ieſus Chriſt eure Seme maite gure Iaunaren icenean. Amen.

Iainco Iaunac gratia oroz compli çaitzatela, eta ontaſſun eta eguimbide orotã elkarrequin luçaqui eta ſainduqui vicitzeco gratia diçuela, eta guero bere ſeculaco glorián Ieſus Chriſt bere Seme gure Iaunaren icenean recebi çaitzatela. Amen.

ERIEN VISITATZEAZ.

MIniſtre fidel eta eguiazco baten officioa da, ez ſolament paſtor ordenatu içan deneco populuaren publicoqui iracaſtea: baina bay eta eguin ahal deçan lekurano particularqui-ere batbederaren admoneſtatzea, exhortatzea, reprehẽditzea eta conſolatzea. Eta baldin ſeculan Chriſtinoac gure Iaunaren conſolatione ſpiritualen mengoaric badu, haren eſcuaz afflictionez viſitatzen eta coſſiratzen denean du, edo dela eritaſſunez edo berce gaitzez, eta principalqui hil behar denean: ecen orduan egundano baino bere conſcientiác hertſenago duque, hambat Iaincoaren iugemenduaz, ceinetan baitacuſſa bertan comparitu behar duela, nola deabruaren iauquimenduéz, cein orduan behinçat bere ahal guciaz enſeyatzen baita nehoren confuſionetara egoizten. Halacotz, Miniſtre baten eguimbidea da erien

viſitatzea, eta Iaunaren hitz ſainduaz conſolatzea, aditzera emaiten drauelaric ecen hec iragaiten eta ſuffritzen duten gucia Iaincoáren eſcutic eta prouidentia onetic heldu dela, eta nola harc eztrauen bere fideley deus igorten hayen hobeagoagatic eta probetchuagatic baicen. Eta hunetacotzat harturen duque Scripturaco paſſagetaric, occaſioneac eta materiac emaitē duqueen beçala . Eta baldin badacuſſa ecen eria guciz gaizqui dela eta periletan, orduan conſolatione handiagoric eta frangoagoric emaiteco drauqueo: eta haur, halacoa baithan ikuſſiren duqueen affectionearen araura: hala nola, baldin herioac icitzen duqueela eta haren beldur datela badacuſſa: viciqui eracuts dieçón, nola herioan eztén deus, Ieſus Chriſt Iauna guida eta beguirale duten fidelençat icigarriric, nola harc herioaz bera ſarthu dē vicitzera guidaturen eta eramanen dituen: eta berce hunelaco remonſtrançaz edequiteco drauqueo Iaincoaren iugemenduaz patientac ahal luqueen beldur gucia. Eta baldin badacuſſa ecen eriac eztuela aſco ſendi bere bekatuén handitaſſuna, orduan çorrozqui eracuſteco drauqueo ceric den Iaincoaren iuſtitia handia, nola nehorc haren aitzinean ecin iguriqui deçaqueen, haren miſericordiaz baicen, eta Ieſus Chriſt bere ſaluamendutan eta remedio bakoitzetan beſſarcatuz eta emplegatuz baicen. Eta baldin berce aldera bere conſcientián herſtua badacuſſa, eta bere bekatuén cauſaz icitua eta trublatua Bada: behar da Ieſus Chriſt eracuts dieçón, eta demon claroqui aditzera, nola bere buruëtan ez bere obretan fida eztiradenéc, baina harengana fedez retiratzen diraden guciéc hura baithan remedio gucia erideiten dutén. Bada, Miniſtre on eta fidel batec conſideratzeco eta bilhatzeco du cein den eri baten, ezpa affligitu baten conſolatzeco moyenic hobena, eta bethiere gucia Iainco Iaunaren hitzetic. Eta are baldin Miniſtreac algoaric badu, on behar gaiço affligitu diradenén conſolatzeco edo aiutatzeco, eztu deus guppida vkaiteco, bercéy charitatezco eta eguimbidezco exemplu eracuſten drauelaric.

CATECHISMEA,

CEIN ERRAN NAHI BAITA, IESVS CHRISTEN

doctrinán haourrén iracatteco forma, non Miniſtreac interrogatzen baitu, eta haourrac ihardeſten.

FEDECO ARTICVLVEZ.

Miniſtrea.

CEIN da vicitze humanoaren fin principalá.

Gure vicitzearen fina.

Haourra.

Iaincoaren eçagutzea.

M. Cergatic dioc hori?

H. Ceren harc creatu eta mundu hunetan eçarri vkan baiquaitu, glorifica deçagunçát. Eta ſegur raçoin da, gure vici gucia haren gloriatan emplega deçagun.

M. Eta cein da guiçonaren on ſubiranoa?

H. Erran dena bera.

M. Cergatic Iaincoaren eçagutzea on ſubirano deitzen duc?

Guiçonen on ſubiranoa

H. Ceren hura gabetaric dohacabeago baita gure conditionea ecen ez abre brutalena.

M. Beraz gauça claroa duc, gure dohacabetaſſunic hàdiena dela, Iaincoac manu beçala ez vicitzea?

H. Eguia da.

M. Baina cein da Iaincoaren eguiazco eta bidezco eçagutzea?

H. Hari bere ohorea renda daquionçat eçagutzen dugunean.

M. Nola da haren eguiazqui ohoratzeco manera?

Iaincoaren eguiazqui ohoratzeco manera, haur punctotan.

H. Gure confidança gucia hura baithan eçar deçagun, haren vorondateari garraitzala hura cerbitza deçagun, hura baithan ſaluamendua eta ontaſſun gucia bilhatzen dugularic: eta ontaſſun gucia harenganic heldu dela

bay bihotzez bay ahoz eçagut deçagun.

Ministrea.

2. *Igandea.* BADA gauça hauc bata bercearen ondoan, eta luçaquiago declara ahal ditecençat cein da hic erran dituán punctuetaric lehena?

Lehen punctua.

H. Gure confidança gucia hura baithan eçar deçagun.

M. Nolatan hori eguin ahal daite?

H. Lehenic, bothere gucitaco eta perfectoqui on dela eçagut deçagun.

M. Eta afco da hori?

H. Ez.

M. Cergatic ez?

H. Ceren ezpaicara digne harc bere botherea gure aiutatan eracuts deçan, ez bere ontaffunaz gu baithara vfat deçan.

M. Cer bada guehiago behar da?

H. Gutaric batbedera fegur den, ecen harc on daritzala, eta Aita içan nahi çayola eta Saluadore.

M. Nondic hori daquiquegu?

H. Haren hitzetic, ceinetan declaratzen baitraucu bere mifericordia Iefus Chriftez, eta feguratzen baiquaitu bere gureganaco amorioaz.

Confidãça vkaiteco fundamẽta Ioan. 17. 3.

M. Beraz eguiazco confidançaren Iaincoa baithan eçarteco fundamenta eta lehen hatfea, duc Iainco Aitaren eçagutzea Iefus Chrift Iaunean.

H. Hala da.

M. Orain eçagutze horren fommarioa cein den, hireganic laburfqui ençun nahi niquec.

H. Hura da Chriftino guciéc eguiten duten fedearen confeffionean: cein communzqui Apoftoluén fymboloa deitzen baita: ceren hura Chriftinotaffunaren lehen hatfetic bethiere eduqui içan baita, eta ceren Apoftulu berén ahotic, edo hayen fcribatuetaric ilkia eta hartua baita.

M. Eya dançugun hartan erraiten dena.

Apoftoluẽ fymboloa.

H. Sinhesten dut Iainco Aita bothere gucitaco ceruaren eta lurraren Creaçalea baithan. Eta Iefus Christ haren Seme bakoitz gure Iauna baithan: cein concebitu içan baita Spiritu fainduaganic. Sorthu Maria virginaganic: Pontio Pilateren azpian pafsionatu, crucificatu, hil eta ohortze: Iautfi içan da iffernuetara: Hereneco egunean refufcitatu içan

da hi-

da h[illegible]etara : Igan [illegible] : [illegible] etacoaren e[illegible] : [illegible] Sinhesten dut Spiritu [illegible] : [illegible] theli[illegible]a : Sanduen [illegible]a : [illegible] ren resurrectionea : Vicitze eternala. Amen.

[illegible]

PVnetu horietaric [illegible], [illegible] cembat partetara confe[illegible] hori partitzen dugu?

H. Laur principaletara.

M. Eya dançugun nola.

H. Lehena Iainco Aitaz [illegible] da. [illegible] Christ haren Semeaz, eta hare [illegible] duen redemptionearen historiaz. Hirurgarrena, Spiritu sainduaz. Laurgarrena, Elliçaz, eta [illegible] drauzcan gratiéz.

M. Iaincobat baicen ez içan eta, cergatic hirur [illegible]tzen ditue, Aita, Semea, eta Spiritu saindua?

H. Ceren Iaincoaren essentia bakoitz [illegible] ratu behar baititugu, Aita, lehen [illegible] cien lehen caussá beçala : guero Semea, [illegible] Sapientia eternala : eta Spiritu saindua, [illegible] verthutea eta puissançá, hura [illegible] creatura gucietara hedatzen dela.

M. Horrez erran nahi duc ecen eztela [illegible] batre, baldin diuinitate bakoitz batetan [illegible]tzen baditugu hirur persona hauc [illegible], eta hala cotz Iaincoa eztela partitzen.

H. Hala da eguia.

M. Erran eçac orain lehen partea.

H. Sinhesten dut Iainco Aita bothere [illegible] aren eta lurraren Creaçalea baithan.

M. Cergatic deitzen duc Aita?

H. Lehenic Iesus Christen consideratione[illegible], [illegible] haren Hitz eternala, harengana[illegible] netic engendratua, guero munduan [illegible] Seme declaratu içan da. Baina ceren [illegible] sten Aita baita, handic daqu[illegible] [illegible].

M. Nola aditzen duc bothere [illegible] dela?

H. Ezta erran nahi botherea baduela [illegible] tzen ezpalu beçala : baina errã nahi da ecen creatura gu[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Iainco bothege gucitaco dela nola aditzeco. ciac bere efcuan eta fuiectionean dituela: gauça guciac bere prouidentiáz difpaufatzen dituela: mundua bere vorondateaz gobernatzen duela: eta cer-ere eguiten bai ta, nola placer baitu hala guidatzen duela.

Iaincoaren botherea ez alfer egon. M. Beraz, hire erranaren araura, Iaincoaren botherea eztiagoc behin-ere alfer, baina eftimatzen duc hic ecen bethiere efcua lanean duela: eta deus eztela eguiten har çaz baicen, edo haren congitez eta ordenançaz baicen.

Pfal. 104. 2 *rom.* 1. 20.

H. Hala da eguia. *Miniftrea.*

4. *Igandea.*

C Ergatic erraiten duc guero, ecen ceruaren eta lurra ren Creaçale dela?

H. Ceren, nola bere obrez manifeftatu içan baitzaicu: hala guc-ere hetan hura bilhatu behar baitugu. Ecen ha ren effentiá gure adimenduac ecin comprehendi deçaque. Baina mundua dugu mirailbat beçala, ceinetan cõtempla ahal baiteçaquegu eçagutezco mengoa dugun becembat.

Iaincoaren contemplatzeco miraílla.

M. Cerua eta lurra erraiten duanean, eztituc berce goitico creaturac-ere aditzen?

H. Bay-aitzitic: baina bi hitz hetan comprehenditzen dirade creatura guciac, ceren guciac baitirade ceruco edo lurreco.

M. Cergatic Iaincoa deitzen duc Creaçale folament, ikuffiric ecen vnguiz-ere handiago dela creaturén entzea eta bere ftatuan conferuatzea, ecen ez hayén behin treteni creatzea?

Iaincoaren prouidentiáz.

H Creaçale erraiten dugunean-ere ezta errã nahi, ecẽ Iaincoac behin bere obrac hala creatu dituela non guehiagoric heçaz artharic eztuen, baina aditu behar da, lehen hatfean mundua nola eguin baitzuen, hala orain entretenitzen-ere duela bere ftatuan: hala nõ ceruac ez lur rac ez berce creaturac batec-ere ezpaitu içateric, ez ezpaitirade confiftitzen haren verthutez baicẽ. Guehiago, gauça guciac bere efcuã dituenaz gueroz, beraz hetaco gobernamendua eta guehiẽtaffuna-ere badu. Bada ceru aren eta lurraren creaçale den becembateã, aditu behar da, ecen hura bera dela bere çuhurtziáz, ontaffunaz eta bothereaz naturaren curfu gucia guidatzen eta gobernatzen duena: vritea eta idortea, babaçuça eta tem-

peſtatea, dembora gaitza eta ederra, vrthe [illegible]
goſſea, oſſaſſuna eta eritaſſuna igorten [illegible]
gauça guciac bere manuco ditu, heçaz placer [illegible]
çala vſatzeco eta cerbitzatzeco.
M. Deabruéz eta gaichtoéz cer erranen dugu, hec ere [illegible]
haren manuco dirade?
H. Hec bere Spirituaz gobernatzen ezpaditu ere, ha-
la bere bothereaz bridatuac beçala daduzca, non hec
ere ecin baititezque hare permittitzen drauen [illegible]
bat baicen. Etare bere vorondatea eraguiten drave, he-
yen intentionea eta deliberationea hala ez [illegible]
M. Gauça horren iaquitetic cer emendio [illegible]
H. Gucizco handia. Ecen gaizqui liçate [illegible]
deabruéc eta gaichtoéc Iaincoaren vorondatearen con-
tra deuſen eguiteco bothereric balué. Eta ere [illegible]
gure bihotzetan pauſſuric ezguenduque, ceren [illegible]
re hayén perilean baiquinande: baina [illegible] gure
bihotzetan ſoſſega eta aleguera ahal gaitezque, daqui-
gunean ecen Iaincoac hala bridá herſtua [illegible]
non deus haren congitarequin baicen ecin [illegible]
eta principalqui ikuſſiric ecen bera gure [illegible] eta
defenſor içanen dela promettatzen drauegula.

Maiſtrea.

GAtocen orain bigarren partera.
H. Eta Ieſus Chriſt haren Seme bakoitz gure [illegible]-
na baithan.
M. Sommarioqui cer horrec erran nahi du?
M. Ecen eguiazqui eçagutzen dugula, nola Iainco-a-
ren Semea den gure Saluadorea: guero declaratzen
du cer moldez hare damnationetaric deliuratu vkan gai-
tuen, eta ſaluamendua irabaci vkan drauegun.
M. Eta cer erran nahi da Ieſus.
H. Ieſus erran nahi da hambat nola Saluadorea, eta [illegible]
cen haur Aingueruaz eman içan çayon, Iaincoaren ma-
namenduz.
M. Eta horrez badu abantaillic, guiçonez eman [illegible]
balitzayo baino guehiago?
H. Bay. Ecen Iaincoac hala dey ledin nahi vkan duenaz
gueroz, eguiazqui halaco-ere den neceſſario da.

[illegible]

[illegible]

Chrift cer erran nahi. M. Eta Chrift hitz hunec cer fignificatzen du?
H. Titulu hunez are hobequi declaratzen da haren officioa. Ecen erran nahi da vnctatu içan dela Aitáz Reguetan, Sacrificadoretan eta Prophetatan.
M. Nola daquic hori?
H. Ceren Scriptura fainduaren arauez, vnctioneac hirur gauça hautaco cerbitzatzen baitzuen: eta hirurac oro maiz Chrifti attribuitzen çaizquio.
M. Baina cer olio motaz vnctatu içan da?
H. Ez olio vifiblez, lehenagoco Regueac, Sacrificadoreac eta Prophetác beçala, baina Spiritu fainduaren gratiaz, cein baita lehenago exteriorqui eguiten cen vnctionearen eguiá.
M. Ceric da hic dioán Refuma hori?
Chriften refuma. H. Spiritual: eta confiftitzen da Iaincoaren Spirituan eta Hitzean, eta hautaric heldu dirade iuftitiá eta vicitzea.
M. Eta Sacrificadoregoa ceric da?
Chriften Sacrificadoregoa. H. Haur da Iaincoaren aitzinean prefentatzeco officioa eta authoritatea, gratiaren obtenitzeco, eta haren gogaraco Sacrificioren offrendatzez haren hiraren appacegatzeco.
M. Iefus Chrift nola dioc Propheta dela?
Chrift Propheta. *Efa.* 7. 14 *Heb.* 1. 1 H. Ceren mundura iautfi içan denean, bere Iainco Aitaren mandatari eta embachadore eracutfi içan baita guiçonac baithara, haren vorondatea munduari bethequi declaraturic, prophetia eta reuelatione gueiac acaba, eta compli litzançat. *Miniftrea.*

6. *Igandea.* HOrretaric probetchuric batre ethorten çaic?
Ioan. 1. 16 H. Gucia da gure probetchu handitan. Ecen Iefus Chriftec dohain hauc guciac recebitu vkan ditu, gu hetan participant eguin guençançat, guciée haren complimendutic recebi gueneçançat.
M. Declara ieçadac hori claroquichiago.
Eph. 4. 7 H. Iefus Chriftec Spiritu faindua bere gratia guciequin perfectionetan recebitu vkan du: gutaric batbederari, Iaincoac beharra dugula dacuffan neurriaren eta portionearen araura, gratia hetaric parti eta diftribui leçagũçát. Eta manera hunetan, cer-ere on fpiritual baitugu,
Ontafsũguciaren ithurburua Chrift

gucia ithurri batetaric beçala, [illegible] ta vkaiten dugu.

M. Eta haren Resumá cer probetchatzen [illegible]

H. Cer probetchatzē? Iesus Christ [illegible] tietaco libertatean eçarriric, abrastatu [illegible] dohainez bethe vkan baiquaitu, [illegible] vici garençat: halaber bothere-ere [illegible] arimén ardurazco ettavey deabruari, [illegible] ari eta munduari garaitzeco.

M Eta haren Sacrificadoregoa cer probetchatzen [illegible]

H. Lehenic, ceren hura baita gure [illegible] Aitarequin reconcilia gaitzançat: eta [illegible] ren moienez baitugu sartze Iaincoaren [illegible] fidançarequin gure buruén prefentatzeco, [illegible] otan offrendatzeco gutaric heldu den [illegible] ta halatán bere facrificadoregoan, bere [illegible] gaitu.

M. Dugun orain Prophetiáz.

H. Propheta içateco officioa Iesus Iaunari [illegible] çayonaz gueroz, berén guehien eta docter [illegible] da, gu bere Aitaren eta bere [illegible] cora hala erekar gaitzan, non Iaincoaren [illegible] meftico eguin baiquaitezque.

M. Hic erraiten duana duc ecen Christ [illegible] officio comprehenditzen dituela, eta [illegible] Semeari eman drautzala, hetaric heldu den [illegible] bere fideley communica diecençat.

H. Hala da.

Minifirea.

CErgatic hura Iaincoaren Seme bakoitz [illegible] ikuffiric ecen Iaincoac gueiac bere haour [illegible] gaituela?

H. Iaincoaren haour içatea, eztugu naturaz, [illegible] ptionez eta gratiaz, cerē halacotan [illegible] tu Iaincoac. Baina Iesus Iauna, [illegible] fubftantiatic eternalqui engendratua, eta [illegible] bereco: çucen onez Seme bakoitz [illegible] hura bera baicen naturalqui denic.

M. Hic erran nahi duc beraz, [illegible]

[illegible]

raren dela, eta naturalqui hari berari appertenitzen çayola: baina guri dohainic eta gratiaz communicatzen çaicula. haren membro garen becembatean.

Rom. 8. 28 *colof.* 1. 15.

H. Hala da eguia. Eta halacotz communicatione hunen refpectuz bercetan deitzen da anhitz anayeren arteco lehen forthua.

Chriftẽ vnctionea

M. Cer erran nahi du hunen ondoan heldu denac?

H. Declaratzen du nola Iaincoarem Semea Aitáz vnctatu içan den, gure Saluadore licençát, erran nahi baita, gure haragui humanoa harturic, eta gure redemptioneco behar ciraden gauça gueiac complituric: hemen erraiten den beçala.

M. Cer aditzẽ duc hic bi hitz hauçaz, Cõcebitu içã dela Spiritu fainduaganic, eta Sorthu Maria virginaganic?

Chrift egui azco guiçõ *Mat.* 1. 20. *eta* 16. 13. *Luc* 1. 27

H. Ecen hura içan dela formatu Maria virginaren fabelean, haren fuftantia propritic, Dauid-en haci licençat, aitzinetic erran içan cen beçala: baina haur eguin içan dela Spiritu fainduaren operatione miraculuzcoz, guiçonen compainiaric gabe.

M. Neceffario cena gure haragui propriaz vezti ledin?

Rom. 5. 19

H. Bay: ceren behar baitzen Iaincoaren contra guiçonac eguin vkan çuen defobedientiá, natura humanoan repara ledin. Eta bercela ecin çatequeen gure Arartecobere Aitarequin gure iunctatzeco.

1. Tim. 2. 5 *Heb.* 4. 14

M. Hic dioc beraz, ecen behar cela Iefus Chrift guiçon eguin ledin, gure perfonán baliz beçala Saluadorearen officioa compli leçançat.

Falta garenaren complimendua Chrift baithan eriden behar.

H Bay, hala da: ecen ceren-ere falta baicara, hura gucia harenganic behar dugu. Eta bercela ecin eguin daite.

M. Baina cergatic hori eguin içan da Spiritu fainduaz, eta ez guiçonen operationez, naturaren curfuaren araura?

Christ Spiritu faindu aganic concebitu.

H. Ceren haci humanoa bere berez corrumpitua baita, behar cen conceptione hunetan Spiritu fainduac obra leçan, corruptione orotaric Iefus Chriften beguiratzeco, eta faindutaffun oroz complitzeco.

M. Horrá nondic ikaften dugun, ecen berceac fanctificatzen dituena, macula orotaric chahu dela: eta bere

amaren ſabelean-danic puritate originalean Iaincoari conſecratu içan cayola macularic batre gabe: leinu humano gucia ſuiet den corruptioneac hura [illegible] ſkuſtecoric batre ezluençat.

H. Horrela aditzen dut nic.

Miniſtrea.

NOla da gure Iaun?

H. Nola Aitáz ordenatu içan baita, gu bere gobernamenduan gaituençat, Iaincoarē Reinua eta Iaurgoá ceruan eta lurrean exerci deçançat: eta Aingeruen eta fidelén Buru dençat.

8 Igandea. Eph. 5. 23. coloſſ. 1. 18.

M. Cergatic haren ſortzetic bertan, heriora ethorten altz haren vicitzearen hiſtoria gucia vtziric?

H. Ceren ezpaita hemen mentioneric eguiten gure redemptionearen ſubſtantia propriaz baicen.

M. Cergatic eztuc ſimplequi erraiten hitz batez, hil içan dela: baina are Pontio Pilatez-ere mentione eguiten duc, ceinen azpian hil içan baita?

H. Hori ezta ſolament hiſtoria eguiazco eta ſegur dela ia quiteagatic, baina daquiguncat, ecen haren heriotza condemnationerequin içan delá.

Chriſt condenatu, gu condemnationetic [illegible]

M. Declara eçac hori claroquiago.

H. Hil içan da guc iragan behar guenduen penā ſuffri leçançat, eta halatā hartaric deliura guençāçat. Eta gu cerē baiquinaden hoguendū Iaincoaren iugemendu aitzineā gaizquiguile beçala, gure perſona repreſenta leçāçát, lurreco iuge batē aitzinean comparitu nahi içan da, eta haren ahoz condemnatu, gu haren amorecatic ceruco iugearen aitzinean abſolua eta hogun-gabe eduquima guentecençát.

M. Pilatéc bada innocent declaratzen dic, eta ordea gaizquiguile beçala condemnatzen.

Matth. 27. 24. Luc. 23. 27. Iohan. 19. 4.

H. Bata eta bercea eguia da: ecen innocent eta hoguen gabe declaratzen da iugearen ahoz, aditzera emaiteagatic ecen eztuela bere merecituz gaitz ſuffritzen, baina gureacgatic: badaric-ere ſolemnequi condemnatzen da haren beraren ſententiaz, agueri deçagat ecen eguiazqui gure fiadore dela, condemnationea guregatic bere gain recebitzen, gu hartaric libreqki ate-

Chriſt gatic condemnatu. Chriſt gure fiadore.

çançat.

Christ gure fiadore.
M. Vngui dioc. Ecen baldin bera bekatore baliz ezluquee fiadore abaſtant, berceren bekatuén pagamendutan ſuffritzeco. Bada haren condemnationea gure abſolutionetan licençát, gaichtoén contuco eſtimatu behar içan duc.

Eſa.53.12.

H. Hala aditzen dut.

Miniſtrea.

9. Igandea
CEren crucificatu içan den, ekartẽ du guehiago, ecen ez baldin nehorc berce herioz hil eraci vkã balu?

Gala.3.13. Chriſt maledictionea-ren ſuiet eguin gu hartaric deliura guençançat. Deu.21.23

H. Bay: Apoſtoluac-ere eraculten duen beçala, dioenean ecen vrkatu içan dela çurean, gure maledictionea bere gain har leçançát, gu hartaric deſcarga guençançat. Ecen herio mota hura Iaincoaz maradicatua cen.
M. Nola, ezta Ieſus Iaunaren deſohoratzea, erraiten denean ecen maledictionearen ſuiet içan dela, eta are Iaincoaren aitzinean?
H. Ez: ecen maledictionea bere gain harturic, deſeguin vkan du hura bere verthutez, gu bere benedictioneaz bethe guençançát: baina halacotz eztu benedicatu içatea behinere vtzi vkan.
M. Hots aitzina.

Chriſtec herioa ſuffrituz garaithu.

H. Ceren herioa baitzén maledictionebat guiçonaren gainean bekatuaren cauſaz, Ieſus Chriſtec hura iragan eta ſuffritu vkan du, eta ſuffrituz hari garaithu içan çayó. Eta eraculteco ecen haren herioa eguiazcoa cela, ohortze nahi içan da berce guiçonac beçala.
M. Baina eztic irudi victoria horretaric deus emendioric ethorten çaicula, ikuſſiric ecen halacotz gu ezgarela hil gabe azquencen.

Fidelén hiltzea vicitzerát iragaitebat da.

H. Horrec eztu deus eguiten: ecen fidelén hiltzea ezta orain, vicitze hobe batetaratco iragaitebat baicen.
M. Beraz eztiagu guehiagoric herioaren beldur içan behar, gauça icigarribat baliz beçala, baina Ieſus Chriſt gure Buru eta Capitain bakoitz gure aitzindari iarri içan çaicunari, gu ez galdu baina ſaluatu nahi gaituenari gogo tic iarreiqui behar guiaizquioc.
H. Hala eguiteco dugu.

Miniſtrea.

10. Igandea

IFfernuetara iautſi içã dela erraiten dugunean, cer erran nahi da hura?

H. Ecen Ieſus Chriſtec eztuela ſolament ſuffritu vkan herio naturala, cein baita arimaren gorputzetic ſeparatzea, baina are haren arima-ere herſtura handitan içan dela: eta herſtura hec S. Pierrisec herioaren dolore deitzen ditu.

Christen ifernuetara iaustea. Act. 2. 24.

M. Eta cergatic hori eguin içan da, eta cer moldez?

H. Ceren bekatorén iceneań pagamenduaren eguitera Iaincoaren aitzinean preſentatzen baitzén, behar cen herſtura handi hura ſendi leçan bere conſcientian Iaincoaz abandonnatua içan baliz beçala: eta are Iaincoa haren contra aſſerre baliz beçala. alabaina hartan cela oihu eguin vkan çuen. Ene Iaincoa, ene Iaincoa, cergatic abandonnatu nauc?

Mat. 27. 46. Marc. 15. 34.

M. Iaincoa bada aſſerre cena haren contra?

H. Ez baina behar cen hala affligi ledin. Eſaiaez aitzinetic erran içan cena compli ledinçát. Ecen Iaincoaren eſcuaz io içã dela gure bekatuaegatic. eta gure iniquitateac ekarri vkan dituela.

Esa. 53. 5. 1. Pier. 2. 24

M. Baina bera eguiazco Iainco içan eta, nolatan herſtura hartan ahal çatequen Iaincoaz abandonnatua içan baliz beçala?

H. Aditu behar da ecen bere natura humanoaren arauera herſtura eta extremitate hartan içan dela: eta hori eguin ledinçát, haren diuinitatea egon cela dembora appur batetacotz gordea beçala, erran nahi dut, bere indarra eracuſten etzuela.

M. Baina nolatan ahal date. Ieſus Chriſt, cein baita munduaren ſaluamendua, halaco condemnatione hartan içan ahal den?

H. Ezta hartan içan, haren azpian egoiteco: ecen hala ſenditu vkan ditu erran diraden herſturác. non baitez ezpaita garaithu içan: baina bataillatu içã da ifernuetaco puiſſançaren contra. hura hauts eta deseguin leçançát.

Christen tormentac eta damnatuen tormentac cer differentia den

M. Horretaric agueri duc. cer differentia den haréc ſuffritu duén tormentaren. eta Iaincoac bere hirian punitzen dituenén tormentaren artean. Ceren hartan

appurbatetacotz içan dena, bércetan feculacotzbaita: eta hartan fendi eraciteco ezten colpebat beçala içan dena bercétan heriotara çaurtzeco ezpatabat beçala baita.

H. Hala da. Ecen ezta içan Iefus Chriftec bethiere Iaincoa baithan fperança vkan eztuen, halaco herftura handietan-ere: baina damnatzen diraden bekatoreác, defefperatzen eta defpitatzen dirade Iaincoaren contra blafphemiorequin.

Miniftrea.

ERran diradenetaric eçagut ahal deçaquegu Iefus Chriften heriotic cer probetchu dugun?

11. Igandea Iefus Chriften heriotic dugun irabacia, hirur punctutan.

H. Bay. Eta lehenic badacuffagu ecen haren herioa facrificiobat dela, ceinez contentatu eta pagatu vkan baitu guregatic Iaincoaren iugemendua: eta hala appacegatu vkan du Iaincoaren hirá, eta gu harequin reconciliatu eta baquetu vkan gaitu. Guero badacuffagu haren odola dela ikutzebat ceinez gure arimác macula orotaric chahutzen eta purgatzen baitirade: finalqui, badacuffagu ecen haren herioaz gure bekatuac iraungui içan diradela, feculan Iaincoaren aitzinera eztatocençat: eta halatán gure contra cen obligationea iraungui içan da.

M. Deus berce probetchuric etzaicu ethorten?

H. Bay. Ecen herio haren verthutez, baldin Chriften eguiazco membro bagara, gutan gure guiçon çaharra crucificatzen da, eta gure haraguia mortificatzen, guehiagoric guthicia gaichtoec gutan regna ezteçatençát.

M. Dugun orain hurrenengo articulua.

Refurrectionetic den probetchua hirur punctutan.

H. Hereneco egunean refufcitatu içan da hiletaric: harçaz eracutfi vkan du bere burua victoriofo herioaren eta bekatuaren contra. Ecen bere refurrectioneaz iretfi vkan du herioa, çathitu vkan ditu deabruaren eftecailluac, eta haren puiffança gucia defeguin.

Rom. 4. 24. 1. Cor. 15. 20.

M. Refurrectione hori cembat moldez probetchatzen çaicu?

H. Hirurez. Lehenic, ceren harçaz complituqui iuftitiá irabaci içan baitzaicu. Guero ceren harçaz baitugu bahi fegurbat, ecen gu-ere refufcitaturen garela im-

mortalitate gloriatacora. Finalqui, baldin [illegible] e-
guiaz communicatzẽ badugu oraindanic reſuſcitatuac
gara vicitze berritara, Iaincoa bere vorondatearen a-
raura cerbitza deçaguncát.

Rom. 6. 4

12. Igandea.

HOts aitzina.
H. Igan içan da ceruetara.

M. Baina hala igan içan da non guehiagoric lurrean ezten?

H. Bay: ecen Aitác manatu ceraucan gucia, eta gure ſaluatzecotzat behar cen gucia eguin çuenaz gueroztic etzén mengoaric guehiagoric lurrean conuerſa leçan.

M. Eta haren ceruetarat igaiteaz cer probetchu dugu?

H. Handic probetchu doblea dugu. Ecen ecen Ieſus Chriſt ceruan ſarthu içan baita gure icenean, guregatic iautſi içã cen beçala, hara ſartze eman vkan draucu. eta ſeguratzen gaitu, ecen lehen gure bekatuagatic erſiric çaicun bortha orain irequiric daucula. Bertzalde, Iaincoaren aitzinean guregatic comparitzen da, gure Ararteco eta Aduocat içateco.

Rom. 8. 34. Hebr. 7. 25

M. Baina Ieſus Chriſt, cerurat igaiteaz, hala mundutic retiratu içan da, non guehiagoric gurequin ezten?

H. Ez: ecen bercela erraiten du berac, ſeguratzen gaituenean ecen gurequin içanen dela munduaren finerano.

Mat. 28. 20

M. Eta gorputzeco preſentiaz gurequin egoiten da?

H. Ez Ecen berce gauça da haren gorputz goiti ceruetarát igan içan denáz, eta haren verthute leku orotara hedatzen denaz.

M. Nola aditzen duc erraiten duanean ecen bere Aitaren eſcuinean iarria dela.

H. Hitz hauc errã nahi duté, ecẽ bere Aitac eman draucala ceruco eta lurreco iaurgoá, gauça guciac regi eta goberna ditzançat.

Mat. 28. 18

M. Baina cer aditzen duc hic Eſcuinaz, eta [illegible] cen iarte horrez?

H. Comparationebat da lurreco principeetaric hartua, ceinéc bere loctenent ordenatzen dituztenac [illegible]ten baitituzte bere eſcuinean, hayen icenean goberna deçatençat.

Ephe. 1.20. *philip.* 2.9. M. Beraz hic horrez eztuc aditzen S. Paulec erraiten duena baicẽ, erraitẽ duneañ, ecẽ Eliçarẽ buru ordenatu içã dela eta principaltaſſun guciẽ garaira altchatu içan dela, eta içan guciẽ gaineco icẽbat recebitu vkã duela.
H. Hala da.

Miniſtrea.

13. Igandea

GOacén aitzina.
H. Handic ethorteco da vicién eta hilén iugeatzera: erran nahi da, ecen behin aguerturen dela cerutic iugeatzera, igaiten ikuſſi içan den beçala. *Act.* 1.11.

Heb. 9.27. M. Iudicioco eguna munduaren finerano ez içanen eta, nola dioc hic ecen batzu vici eta berceac hil diratela ikuſſiric ecen guiçon guciey ordenatu içan çayela behin hiltzea?

1. Cor. 15.23. *1. theſſ.* 4.15 H. Queſtione horretara S. Paulec ihardeſten du, dioenean ecen orduan vici diratenac, bertan muthaturen diratela: hayén corruptionea aboli dadinçát eta hayén gorputzac arramberri ditecençat incorruptible içateco.
M. Hic aditzen duc beraz, muthatze hura hiltzebat beçala hetan içanen dela, ceren hayén lehen naturá abolituren baitate, berce ſtatu batetan reſuſcita ditecençát.
H. Horrela aditzen dut.
M. Gure cõſcientiéc recebitzẽ dute cõſolationeric batre, cerẽ Ieſus Chriſt mũduarẽ iugeatzera behin ethorteco den?
H. Bay gueizeo conſolatione handia. Ecen gu ſegur gara gure ſaluamendutan baicen eztela aguerturen.
M. Beraz azquen iudicioaren eztiagu beldur içan behar.

Chriſt gure Iuge eta Aduocat. H. Ez, gure aduocataz eta gure gauçá defendatzeco hartu duenaz berce iugeren aitzinera behar eztugunaz gueroz.

Miniſtrea.

14. Igandea Hirur garren partea Spiritu ſaindua eta haren gratiaz.

GAtocen orain hirurgarren partera.
H. Hura da Spiritu ſaindua baithan dugun ſinheſteaz.
M. Sinheſte horrec cer probetchu ekarten draucu?
H. Eçagut deçaguncát ecen nola Iaincoac bereSeme

Iesus Christez redemitu eta saluatu vkan baitugu. Hu-la bere Spiritu sainduaz-ere participant eguiten gaitu-la redemptione eta saluamendu hunetan.

M. Baina cer moldez?

H. Nola Iesus Christen odola baita gure purgationea eta ikutzea, hala Spiritu sainduac odol harçaz behar ditu gure conscientiác ihiztatu, chahu ditecençat.

1. Pier. 1. 19.
1. Ioan 1. 7

M. Horrec claroquiago declaratu behar liquec.

H. Errã nahi dut, ecen Spiritu sainduac gutan habitatzen denean sendi eracitẽ draucula Iesus Christ gure Iaunaren verthutea. Ecen Iesus Christec eguin drauzquigun gratiác, Spiritu sainduaren illuminationez aditzen ditugu, eta harc gure bihotzetã ciguilatzẽ ditu, eta gu gaitu regeneratzen eta creatura berri eguiten: halaco maneraz non haren moienez recebitzen baititugu Iesus Christ baithan presentatzen çaizquigun on eta gratia guciác.

Rom. 5. 5.
Ephe. 1. 13

Manistrea.

CEr dugu orain guehiagoric?

H. Laurgarren partea, non erraiten baita ecen sinhesten dugula Eliça catholicoa.

15. *Igandea*
Laurgarren partea Eliçaz.

M. Cer da Eliça catholicoa?

H. Hura da, Iaincoac vicitze eternalecotzat ordenatu eta elegitu dituen fidelén compainiá.

[illegible] den.

M. Necessario da articulu hori sinhets deçagun?

H. Bay, baldin Iesus Christen heriotza, eta oraindrano erran den gucia ezdeustu nahi ezpadugu. Ecen guciotaric heldu den probetchua, Eliçá da.

Christen heriotzeren probetchua.

M. Hic dioc beraz, ecen oraindrano gure saluamenduaren fundamentaz eta causáz mentione eguin içan dela, Iaincoac Iesus Christen moienez amorioan recebitu gaituen becembatean, eta confirmatzen duela gratia haur gutan bere Spiritu sainduaz: baina orain gauça hauen complimendua eta effectua declaratzen dela, segurança handiagoren emaiteagatic.

H. Eguia da.

M. Cergatic deitzen duc Eliçá Saindu?

H. Ceren Iaincoac elegitu dituenac iustificatzen eta purificatzen baititu saindutasunetara eta innocentiara, hetan bere gloriá argui eraci deçançát. Eta hunez

Rom. 8. 30

Ephe. 5. 26 Paulec auiſatzen gaitu dioſcunean, ecen Chriſtec redemitu duen Eliçá ſanctificatu vkan duela, glorioſo eta macula gabe dençat.

M. Cer erran nahi da, Catholicoa, edo vniuerſala?

Catholicoa cer erran nahi. *Ephe.* 4.15 1.*cor.*12.12

H. Hitz haur da guri aditzera emaiteco, ecen nola ezpaita fidelén burubat baicen, hala guciac gorputzbat eguin behar diradela, halaco maneraz non ezpaitirade anhitz Eliça, baina bat, mundu orotara hedatua.

Fidelén communionea.

M. Eta Sainduén communionea cer erran nahi da?

H. Hori eçarten da Eliçaco membroén artean den vnionearen hobequi declaratzeagatic. Halaber hunez aditzera emaiten çaicu, ecen Iaunac bere Eliçari eguiten drautzan vngui guciac diradela fideletaric batbedeextraren probetchutan eta ſaluamendutan, ceren guciéc baitute communione elkarrequin. *Miniſtrea.*

16. *Igandea*

BAina hic Eliçari attribuitzen draucoan ſaindutaſſun hori perfecto da oraino?

Eliçá oraino imperfect.

H. Ez, mundu hunetan bataillatzen deno. Ecen bethi dirade imperfectionezco reliquiác, eta etzaizquio ſeculan edequiren, bere buru Ieſus Chriſtequin, ceinec ſanctificatzen baitu, perfectoqui iuncta daiteno.

M. Eta Eliça haur ecin bercela eçagut ahal daite ſinheſtez baicen?

H. Iaincoaren Eliça viſiblea-ere bada, eta haren eçagutzeco ſeignaleac eta mercác baditugu: baina hemen bereciqui eta ſpecialqui minço da Iaincoac ſaluatzeco elegitu duen compainiáz, cein ecin perfectoqui beguiz ikus ahal baitaite.

M. Cer dugu guehiago?

H. Sinheſten dut bekatuén barkamendua.

M. Cer aditzen duc barkamenduaz?

Bekatuen barkamenduaz.

H. Ecen Iaincoac bere gratiazco ontaſſunaz fideley faltác barkatzen eta quitatzen drauztela, haren iudicio aitzineán hec aippa-ere eztaquizquien, punitionetan.

M. Hortic concludi ahal ceçaqueagu ecen eztugula gure ſatisfactionez merecitzen Iaincoac barka dieçagun.

H. Hala da: ecen pagamendua Ieſus Iaunac eguin vkan du, eta pená ekarri vkan du. Guçaz den becemba-

tean recompensaric batre [illegible], [illegible]
coaren gratia eta liberalitate pure[illegible], [illegible]
barkamendu recebitu behar dugu.

M. Cergatic articulu hori Eliçaren [illegible]
duc?

H. Ceren nehorc ezpaitu bekatuen barkamendurik
impetratzen, baldin lehen Iaincoaren populuarequin
incorpora ezpadadi, eta perseueratze ezpadadi vnitatean
eta communionean Christen gorputzarequin, eta [illegible]
latan Eliçaco membro eguiazco [illegible].

M. Beraz Eliçatic campoan ezin [illegible]
eta herioric baicen.

H. Segura da hori: ecen fidelén communione[illegible]
ratzen diradenéc appart secta daguiatenean [illegible]
uatu içateco speranqaric vkaiteco, separaturic [illegible]
teno.

Ministrea.

DAnçugun orain goiticoa. — 17. *Igandea*

H. Sinhesten dut haraguiaren resurrectionea eta
vicitze eternala.

M. Articulu haur fedearen confessionean [illegible]
çarten da?

H. Eracuts daquigunçat ecen gure felicitatea [illegible]
lurrean consistitzen: eta eçagutze hunez [illegible]
ditugu. Bata, ikas deçagunçat mundu hunetan [illegible]
rotz batetan beçala iragaiten, hemendic ioan behar [illegible]
ardura pensatzen dugularic, eta gure affectionea lurre[illegible]
co gaucetan eçarten eztugularic. Bercea Iaunac [illegible]
Christez eguin drauecun gratiaren fructua eta [illegible]
bethequi senditzen ezpadugu-ere, ezgaitecen [illegible]
gogo gaichta, baina beguira gauden patientqui [illegible]
tioneco egunerano.

M. Resurrectione haur nola eguinen da?

H. Lehen hil diratenéc harturé dituqueizte [illegible]
re leheneco gorputz berac, baina bercé qualitate [illegible] — 1 [illegible]
ran nahi dut, ecen guehiagoric eztirate [illegible]
corruptioneren suiet içanen, substantia hura [illegible]
nen badere. Eta orduan oraino vici diratenac [illegible]
turen dituque Iaincoac miraculu [illegible]

thatze lafter harçaz.

M. Eta refurrectione haur ezta onén eta gaichtoén commun içanen?

Mat. 25. 41
ioan. 5. 29

H. Bay, baina conditione diuerfetan. Ecen batac refufcitaturen dirate faluamendutara eta alegrançatara: eta berceac damnationetar a eta heriotara.

M. Cergatic bada mentione eguiten da vicitze eternalaz folament, eta ez iffernuaz?

H. Ceren fommario hunetan ezpaita mentioneric eguiten fidelen confcientién confolationetaco gauçaz baicen. Iaincoac bere cerbitzariey eguiten drauztén onez minço da folament . Eta ezta deus aippa gaichtoéz, ceren hec Iaunaren Refumán ikufteeoric ezpaitute.

Miniftrea.

18. Igandea Fedea cer.

CEin fundamenten gainean gure fedea fundatua den daquigunaz gueroz, handic concludi ahal deçaqueagu fedea cer den.

H. Eguia da. Bada, Fedea da Iaincoac guregana duen amorioaren eçagutze fegurbat eta fermubat, bera bere Euangelioan daclaratzen çaicunaren araura ecen gure Aita eta Saluadore dela Iefus Chriften moienez.

M. Eta fede haur buruz ahal duquegu, ala Iaincoaganic recebitzen dugu?

H. Scripturác iracaften gaitu ecen fedea Spiritu fainduaren dohain fingularbat dela, eta haur experientiazere badacuffagu.

M. Eta nola?

Spiritu fainduac illuminatzẽ gaitu.

H. Ceren baitacuffagu gure adimendua, fedeaz reuelatzen çaicun Iaincoaren fapientia fpirituala comprehendi ahal deçaqueen baino flaccuago dela: eta gure bihotzac diffidentiatara, edo gure buruëtaratco edo creaturetaratco confidança gaichtotara emanac diradela. Baina Spiritu fainduac illuminatzen gaitu, neholetan-ere bercela ecin adi guenetzaqueen gaucén aditzera: eta fortificatzen gaitu feguranҫatara, faluamendutaco promeffac gure bihotzetan imprimituz eta ciguilatuz.

M. Fede hunetaric cer on ethorten çaicu, hura dugunean?

H Hare

H. Hare iustificatzen gaitu Iaincoaren aitzinean vicitze eternala duguncat.

M. Nola bada? ezta guiçona obra onez iustificatzen, sainduqui eta Iaincoaren araura vicitzen dela?

H. Baldin norbeit erideiten baliz hain perfectoric, guiaz iusto estima ahal leite: baina ceren guciac bekatore gaichoac baicara, gure dignitatea [illegible] hatu behar dugu, Iaincoarẽ iugemẽduari ihardesteco.

Ministrea.

BAina gure obra guciac hain valio guttitaco dira, nola Iaincoaren aitzinean gratiaric ecin [illegible]?

H. Lehenic gure natura eta ethorte propriz eguiten ditugun obra guciac, dirade viciolo, eta halacotz ecin dirate Iaincoaren gogaraco, baina aitzitic guciac dira condemnatzen.

M. Hic dioc beraz Iaincoac bere gratian recebi gaitzaqueen baino lehen bekaturic baicen ecin daidigula, arbore gaichto batec fructu gaichtoric baicen ecin dadian beçala.

H. Hala da eguiá. Ecen gure obrée cãpotic apparentia ederra badute-ere, gaichto baicen ecin dirate, [illegible] gaichto denaz gueroz, ceinetara behin baitago Iaincoa.

M. Hortic cõcluditzen duc hic, ecen gure merituz ecin goga deçaquegula Iaincoa guri vngui eguitera: baina gueurón contra tharritatzen baicen eztugula.

H. Horrela aditzen dut. Eta halacotz diot, ecen Iaincoac bere misericordia eta ontassun hutsaz, gure obren considerationeric batre gabe, bere gratiaz recebitzen gaituela Iesus Christ Iaunean, haren iustitia imputatzen draucularic gure baliz beçala, eta gure bekatuac imputatzen eztrauzquigularic.

M. Nola dioc beraz, guiçona fedez iustificatzen dela?

H. Ceren sinhetsiz eta bihotzeco confidentiaz Euangelioco promessac recebituz, iartzen baicara iustitia hunetaco possessionean.

M. Hic dioc ecen Iaincoac nola iustitia haur Euangelioan presentatzen baitrauçu, hala haren recebitzeco moiena-ere fedeaz dela.

H. Hori eta bera.

Fedea iustificatzen.

19. [illegible]

[illegible]

Matt. 7. 18

Miniſtrea.

20. *Igãdea*

BAina Iaincoac behin recebitu gaituenaz gueroz, haren beraren gratiaz eguiten ditugun obrác etzaizquio placent?

Federequin eguiten diraden obrác.

H. Bay placẽt çaizquio, liberalqui bere ontaſſunagatic recebitzẽ dituẽ becẽbateã, eta ez hayén dignitateagatic

M. Eta nola? eztirade digne recebi ditzan, Spiritu ſainduaganic proceditzen diradenaz gueroz?

H. Ez, ceren bethiere gure haraguiarenic cerbait imperfectione hequin nahaſteca baita, eta harçaz maculatuac baitirade.

M. Nolatan bada, ezpa cer moienez Iaincoaren gogaraco ahal dirate?

Iaincoaren gogaraco obren eguiteco moiena

H. Baldin fedez eguinac badirade, erran nahi dut, perſoná den ſegur bere cõſcientián, ecen Iaincoac eztituela bere ſeueritatean examinaturen, baina hayen imperfectionea eta maculác Ieſus Chriſten puritateaz eſtaliren dituela, eta haren amorecatic perfect balirade beçala eſtimaturen dituela.

M. Baina halacotz erranen dugu ecẽ Chriſtinoa, Iaincoac bere eçagutzera deithu duẽ ondoan, bere obréz iuſtificatzen dela, edo hecgatic mereci duela Iaincoac onhets deçan vicitze eternala demonçát?

Pſal. 143. 2

H. Ez, baina aitzitic contrariora, ecen ſcribatua da vici denic eztela iuſtificaturen nehor-ere Iaincoaren aitzinean. Halacotz othoitz eguiteco draucagu, eztadin gurequin iugemendutan ſar, ez contutara ethot.

M. Baina halacotz hic eztuc aditzen ecen fidelén obra onac alfer diradela.

H. Ez, ecen Iaincoac promettatzen du recompenſaturen dituela, bay mundu hunetan bay bercean, largoqui: baina hura gucia eguiten du, ceren bere gratiagatic eta mertchedeagatic on baitarizeu, eta eſtaltzen eta ohortziten baititu gure bekatuac, heçaz memorioric-ere ez eguitecotán.

Eguiazco fedea iagoitic ez alfer egon.

M. baina ſinhets ahal deçaquegu iuſtifica gaitecençát, obra onic eguiten eztugula?

H. Hori impoſſible da. Ecen Ieſus Chriſt baithan ſinheſtea da, haren halaco recebitzea nolaco preſentatzen

baitzaicu. Eta harc promet[illegible] [illegible] heriotic deliuraturen gaituela, eta bere [illegible] eçarriren gaituela bere [illegible] baina bere Spiritu sainduaz [illegible] sainduqui vici eraci gaitzançát

M. Beraz hambat falta du [illegible] tuen non hura bera baitu [illegible] damenta.

H. Hala da eguia. Eta [illegible] gucia comprehenditzen da [illegible] eta Penitentián. [illegible]

C Er da Penitentiá?

H. Penitentiá da, gaizquiaz [illegible] vnguiaren onhestea Iaincoaren [illegible] dela eta guri gure haraguia [illegible] Iaincoaren cerbitzuan Spiritu [illegible] berna gaitecençát.

M. Hori duc Iaincoaren cerbitzua [illegible] eguin içan cen diuisionearen [illegible]

H. Bay: eta erran dugu ecen Iaincoaren [illegible] forma eguiazcoa eta legitimoa dela, [illegible] obedi deçagun.

M. Eta cergatic?

H. Ceren ezpaitu nahi gure [illegible] tza deçagun, baina bere vorondatearen [illegible]

M. Baina gure vicitzeco eta [illegible] eman vkan drauçu?

H. Bere Leguea.

M. Eta harc cer contenitzen du?

H. Bi aldetara partitua da: [illegible] eta bereeac sey: eta guciac hamar [illegible]

M. Eta diuisione hori nore [illegible]

H. Iaincoac berac, ecen harc Moysi [illegible] raucan bi taulatan scribatua, eta [illegible] mar hitzetan contenitzen licela.

M. Cein da lehen taularen [illegible]

H. Iaincoa nola ohoratu behar [illegible]

M. Eta bigarren taularena?

H. Gure hurcoequin nola vici behar [illegible]

22. Igãdea hæy çor drauegun. *Miniſtrea.*

1. Manamendua.
Exo. 20. 2
deut. 5. 6

ERrac lehen manamendua.

Behadi Iſrael, Nic nauc hire Iainco Iauna, hi Egypteco lurretic, ſclabotaſſuneco etchetic idoqui audana. Eztuc niçaz berce Iaincoric vkanen ene aitzinean.

M. Declara eçac orain hori nola aditzeco den.

H. Hatſean prefaciobat beçala eguiten du Legue guciaren gainean. Ecen bere burua Eternal eta munduaren Creaçale deitzen duenean, manatzeco duen authoritatea eracuſten du. Guero, haren doctrinán goço eriden deçaguncát, erraiten du gure Iainco dela. Ecen gure Iainco eta Saluadore denaz gueroz, raçoin da gu-ere haren populu eguiazco eta obedient eracuts gaitecen.

M. Baina Egypteco lurretic idoquiteaz minço denean etzayo ſpecialqui Iſraeleco populuari minço?

Egyptetico deliurançá.

H. Bay, gorputzaren arauez den becembatean: baina bekatuaren captiuitate ſpiritualetic eta deabruaren tyraniatic idoqui gaituen becembatean, guri gucioy-ere generalqui appertenitzen çaicu.

M. Eta bere Leguearen hatſean cergatic gauça horrez mentione eguiten du?

H. Cein itzaradoqui eta obligatu garen haren vorondate onari iarreiquitera, eta bercela baigunegui cein ingrat guinatequeen aditzera diguncát.

M. Eta lehen manamendu hunetan cer aditzen du ſommarioqui?

Lehen manamenduaren ſommarioa.

H. Hari berari appertenitzen çayón ohorea, hari berari referua eta renda dieçogun, bercetarat aldaratu gabe.

M. Eta cein da hari berari appertenitzẽ çayón ohorea?

H. Haren beraren adoratzea, inuocatzea, gure confidança guciaren hura baithan eçartea, eta halaco berce gauça haren Maieſtate ſainduari berari appertenitzen çaizcanac

M. Cergatic erraiten du, Ene aitzinean?

Iaincoari dagocan ohore eguiazcoa.

H. Ceren harc gucia ikuſten baitu, eta hura baita guiçonén barneco penſamendu ſecretuen-ere iuge: aditzera emaiten eta declaratzen draucu, ecen eztuela nahi campotico confeſſionez hura Iainco eduqui deça-

gun ſolament, baina bihotz [illegible] azcoz-ere bay.

Miniſtrea.

ERrae orain bigarren manamendua.

H. Eztraucae eurorri eguinen Imagina [illegible] ez eceinere figuraric, ceruã garaycan [illegible] edo beherean lurreã, edo vretan [illegible] tituc hec adoraturen ez ohoraturen.

M. Defendatzen du choil Imaginarie [illegible] tadin?

H. Ez: baina defendatzen du [illegible] Iaincoaren figuratzeco, edo adoratzeco.

M. Cergatic ezta ſori Iaincoaren [illegible] blequi?

H. Ceren ezpaita conformitaterie [illegible] eta imaginaren artean: ecen [illegible] Spiritu [illegible] da eta incomprehenſible, eta imagina, material, [illegible] ral, corruptible eta viſible.

M. Hic aditzen duc beraz, haren Maieſtateari [illegible] re eguitea dela, haren molde hartan [illegible] tatzea.

H. Eguia da.

M. Cer adoratione mota hemen [illegible]?

H. Norbeit imagina edo figura baten [illegible] ſentatzen denean haren aitzinean [illegible] hauricatzera edo gurtzera, edo cerbait haren [illegible] ſeynaleren eguitera, Iaincoa han [illegible] beçala.

M. Eztiagu beraz aditu behar ecen [illegible] edo pintatze gucia generalqui defendatzen [illegible] ſolament Iaincoaren cerbitzatzeco edo [illegible] tan haren ohoratzeco, edo nola nahi [illegible] vſatzeco eguiten den imagina gucia.

H. Hala da.

M. Cer finetara harturen dugu [illegible].

H. Nola lehen manamenduan [illegible] Iaincoac ecen bera dela [illegible] dena: halaber orain eracutſẽ draucu [illegible] adoratzeco formá, ſuperſtitione eta [illegible]

[Margin notes: illegible]

cietaric retira gaitecençát.

Miniſtrea.

24. Igãdea GOacen aitzina.

H. Guero mehatchubat eçarten du dioela, Ecen ni nauc hire Iainco Iauna, Iainco borthitza, ieloſſia, aitẽ iniquitatea haourrén gainean viſitatzen dudana, hirurgarren eta laurgarren generationerano niri gaitz dariztenetan.

M. Cergatic eguiten du mentione bere indarraz?

H. Aditzera emã deçançat ecen bere gloriaren maintenitzeco aſco botheretſu dela.

M. Ieloſſiazco hitzaz cer erran nahi du?

H. Bere quideric edo lagunic ecin ſuffri deçaqueela. Ecen nola bere ontaſſun handiagatic bera guri eman içan baitzaicu, hala nahi du gu-ere oſſoqui haren garén. Eta haur da gure arimén caſtetatea, hari conſecratu eta dedicatu içatea. Berçalde, paillardiça ſpiritualbat da harenganic edocein ſuperſtitionetara aldaratzea.

Paillardiça ſpirituala.

M. Nola aditzeco da ecen aitén iniquitatea haourrén gainean punitzen duela?

H. Hobequi beldur eraciteagatic, erraiten du, ecen eztela hura offenſatzen dutenez mendecaturen ſolament, baina hayẽ arraça-ere maradicaturẽ duela hayẽ ondoã.

Nola Iaincoac aitén bekatuac haourretan punitzen.

M. Eta hori ezta Iaincoaren iuſtitiaren contra, batac berceacgatic punitzen dituenean?

H. Baldin leinu humanoaren conditionea conſidera badeçagu, queſtione hori huſtu date. Ecen naturaz guciac gara maradicatuac, eta ecin Iaincoaz arrangura ahal gaitezque, garen beçala vtziten gaituenean. Eta nola bere gratiá eta amorioa eracuſten baitu bere cerbitzarién gainean, hayén haourrac benedicatzen dituenean. Halaber haren hiraren eta mendequioaren ſeignalebat da gaichtoén gainean, hayén hacia maledictionetan vziten duenean.

M. Cer dio guehiago?

H. Emetaſſunez-ere incita gaitzançat, continuatzen du bere propoſa eta dio. Ni nauc miſericordia eguiten drauedana milla generationetarano niri on dariztenev, eta ene manamenduac beguiratzen dituzteney.

M. Aditzen du ecen [illegible]
turen duela haren [illegible]
da-ere?

H. Ez: baina [illegible]
ren duela bere [illegible]
yén haourrey-ere [illegible]
traue: eta ez folament [illegible]
ra eraciren dituela: [illegible]
turen-ere badituela, haren vorondatearen [illegible]
bedient diraten beçala.

M. Baina eztuc hori perpetual.

H. Eguia da. Ecen nola [illegible]
toen hourrey mifericordia [illegible]
la fidelén haourretan-ere [illegible]
legitzeco edo iraizteco [illegible]
guciey thornu emaiten [illegible]
hal baiteçaque, ecen [illegible]
ganiotaco.

M. Cergatic hemen eguitén du [illegible]
nerationez, eta nehatchuan [illegible]
baicen?

H. Hori eguiten du aditzera [illegible]
guiz-ere emetaffunez eta [illegible]
ftago dela ecen ez [illegible]
rac-ere teftificatzen duen [illegible]
gogabera dela, eta afferretzera berantcor.

[illegible]

GAtocen oram hirurgarren [illegible]

H. Eztuc eure Lanco Lauaren [illegible]
turen.

M. Cer erran nahi du horrez?

H. Defendatzen drauen, [illegible]
naz abufa, ez folament [illegible]
arinetan eta alferretan-ere.

M. Eta, bada legitimoqui [illegible]
moyenic?

H. Bay, iuramendu [illegible]
ren fuftengatzeagatic, [illegible]
ren eta eguiazco [illegible]

tzeagatic.

M. Iaincoaren desohoretan eguiten diraden iuramenduac corregitu baicen eztu deus berceric nahi?

H. Batez erraiten draucunean, guciéz iracaſten gaitu generalqui, eztecagun Iaincoaren icena iagoitic aippaere beldurequin eta humilitaterequin baicen, glorifica deçaguncat. Ecen nola ſaindu baita eta digné, gueere haren icena hala aippatu behar dugu, non irudiere eztaquión nehori ecen menoſpreciatzen dugula edo haren anſiaric eztugula.

Iaincoaren icenaz.

M. Nolatan hori eguin ahal deçaquegu?

H. Baldin Iaincoaz, ez haren obréz, penſa ezpadeçagu, edo mința ezpagaitez haren ohoretan eta laudoriotan baicen.

M. Hunen gainean cer dugu guehiagoric?

H. Mehatchubat eçarten du, ecen Iaunac eztuela innocentetan eta hoguen-gabetan eduquiren haren icena vanoqui harturen duena.

M. Bercetan declaratzen duenaren gainean generalqui ecen Leguea hautſiren duten guciac punituren dituela, cer da hemen guehiago?

H. Mehatchu huneçaz declaratu nahi vkan du cembat eſtimatzen duen bere icenaren gloriá, erraiten duenean, ecen eztuela ſuffrituren nehorc hura menoſprecia deçan, eta menoſpreciaçaleac punituren dituela: eta haur eguiten du hura reuerentiatanago eduqui deçaguncat.

Miniſtrea.

26. Igandea 4. Manamendua.

DVgun orain laurgarren manamendua.

H. Aicén orhoit Sabbath egunaz, hura ſanctifica deçançat. Sey egunez trabaillaturen aiz, eta eguinen duc eure obra gucia. Baina çazpigarrena, hire Iainco Iaunaren Sabbathoa duc. Eztuc eguinen hartan obraric batre, ez hic, ez hire ſemec, ez hire alabac, ez hire muthillec, ez hire neſcatoc, ez hire idic, ez hire aſtoc, ez hire borthez barnetic habitatzē dē eſtrangerec. Ecen ſey egunez eguin citic Iaincoac cerua eta lurra eta cerere hetan contenitzen baita: çazpigarrenean repoſatu içan duc. Harren benedicatu vkan dic Sabbath egu-

na eta ſanctificatu.
M. Manatzen gaitu [illegible] çazpigarrenean repola gait[illegible]?
H. Ez ſimplequi: baina [illegible] git emaiten duenean, [illegible] repoſatzeco deſtinatzen.
M. Defendatzen drauen bada [illegible] gunetaric batetan?
H. Manamendu hunec bada [illegible] berecuric: ecen Sabbathoaren [illegible] ceremonia ancianoén partebat da: [illegible] ethorteaz aboliitu içan da.
M. Errã nahi duc ecẽ manamẽdu hunr [illegible] nitzen çay ela, eta Teſtamentu [illegible] tzat emana dela?
H. Bay ceremonial den [illegible].
M. Eta nola, badu deus ceremon[illegible]?
H. Hirur gauçagatic eguin içan da.
M. Cein dirade hec?
H. Repos ſpiritualaren figuratzeco: [illegible] entretenitzeco: eta cerbitzarién [illegible].

[illegible]

M. Eta Cer aditzen duc repos ſpiritual[illegible]?
H. Gure obra proprietaric ceſſatzea. [illegible] bra deçançat.
M. Nolatan hori eguiten da?
H. Gure haraguia mortificatuz, erran nahi [illegible] naturáz renuntiatuz. [illegible] gaitzançát.
M. Eta hori aſtean egun batez [illegible]?
H. Ardura eguin behar da. Ecen [illegible] nerano continuatu behar dugu [illegible],
M. Cergatic bada egun iaquin-bat [illegible] aſſignatzen da?
H. Ezta neceſſario figuratzen [illegible] guiarequin bardin dadin, baina [illegible] tan elkar aithor eta irudi dutén.
M. Cergatic çazpigarrena [illegible] tzen da ecen ez cembeit [illegible]?
H. Ceren çazpitaco [illegible]

Cazpitaco contua. baitu Scripturán: eta halacotz da hura carazco perpetuitatearen denotatzeco. Halaber auiſatzen gaitu, ecen gure repos ſpirituala eztela hatſen baicẽ mundu hunetan gareno, eta eztela compliturẽ mundu hunetaric ilki gaitezqueno.

27. *Igãdea*

Miniſtrea.

B Baina gure Iaunac hemẽ allegatzẽ duen raçoina cer erran nahi da, Ecen repoſatu behar dugula, hura repoſatu içan den beçala.

H. Sey egunez bere obra guciac creatu cituen ondoan bere obrén conſideratzeco bereci vkan du çazpigarrena eta hartara incitago gaitzançat, bere exemplua allegatzen drauçu. Ecẽ ezta deus hain deſiratzecoric, nola haren irudira conforme içatea.

M. Egun oroz Iaincoaren obrác meditatu behar dirade, ala aſtean egun batez aſco da?

H. Hori egun oroz eguin behar dena da: baina gure infirmitateagatic egun iaquin-bat da hartacotzat ſpecialqui berecia Eta haur da nic erran dudan politiá.

Iaincoaren obrén meditationea. Egunezco politiá.

M.Eta egun hartan cer politia nehorc eduqui behar du?

H. Orduan behar da populua bil dadin Iaincoaren eguián inſtruitu içatera. othoitza cõmunén eguitera, eta cein bere fedeaz eta religioneaz teſtificatzera.

M. Nola aditzen duc, Iaunac manamendu haur cerbitzarién ſolageamenduagatic-ere eman duela?

H. Berceren ſuiectioneco diradeney cerbait pauſſu eman daquiençat. Eta haur politia communaren eduquiteco-ere on da. Ecen egun-bat pauſſatzecoaſſignaturic denean, goitico demborán coſtumatzen da batbedera trabailluan.

M. Orain dançugun nola manamendu haur guri appertenitzen çaicun.

Coloſſ. 2.17 H. Ceremoniáz den becembatean, hura abolitu eta iragan da. Ecen complimendua Ieſus Chriſt baithan dugu.

M. Cer moldez?

Rom. 8.11 H. Ceren haren herioaren verthutez crucificatzen baita gure guiçon çaharra, eta ceren haren reſurrectioneaz reſuſcitatzen baicara vicitze berritara.

M. Cer da bada manamēdu hunetaco [illegible]
H. Iaincoaren hitzaren [illegible]
eguiteco eta Sacramenduen [illegible]
denatua den politiá beguira [illegible]
den politia ſpirituala hauts [illegible]
M. Eta figuratzen çuen [illegible]
betchatzen?
H. Bay: ecen bere eguiari [illegible]
ra date, baldin Chriſten [illegible]
diraden obrác vtziric, Iaincoari [illegible]
tzera vtzi badietzacogu.

[illegible]

GAtocen bigarren Taulara.
H. Haren hatſea da, Ohoraitzac [illegible]

28. [illegible]

M. Cer aditzen duc hic ohoratzeaz?
H Haourrac diraden humil eta [illegible]
tara, hæy ohore eta reuerentia [illegible]
tatzen dituztelaric, eta hayen [illegible]
ra doqui diraden beçala.
M. Hots aitzina.
H. Guero manamendu huni [illegible]
drauca promesbat, diola, Hire [illegible]
çát, eure Iainco Iaunac emaitē [illegible]
M. Cer erran nahi da hori?
H. Ecen vicitze luce Iaincoac [illegible]
mác bide beçala ohoratzen dituztenēy.
M. Vicitze haur bambat [illegible]
nean: nola Iaincoac gratia [illegible]
tatzen drauça ecen luçaqui [illegible]
H. Mundu hunetaco vicitzea [illegible]

[illegible]

badere, fidelarentzat Iaincoaren [illegible]
ta bereeric ezpaliz-ere, ceren [illegible]
tretenituz, bere amorio [illegible]
M. Eta berce aldera, errañ dugu [illegible]
dena, Iaincoaz maradicatua dela?
H. Ez: baina aitzitic [illegible]
ac maitén dituenac, [illegible]
ren baitituque.
M. Eta hori eguiten [illegible]

Mũduco onac conditionerequin

guiratzen du?

H. Iaincoac mundu hunetan promettatzen drauzquigun on gueiac, conditionerequin recebitu behar ditugu gure arimée on eta behar duten becẽbatean. Ecen gauça gutibat liçate baldin haur bethiere aitzinean ioaiten ezpaliz.

M. Eta cer içanen da aita-ametara desobedient içanen diradenez?

Haour desobedientén punitionea

H. Hec eztitu Iaincoac solament azquen iudicioan punituren: baina hemen-ere mendecaturen da hayen gorputzetan, edo dela goiz hil eraciz, edo miserablequi vicitzera vtziz, edo cerbait berce moldez.

M. Promes hunetan, ezta Chanango lurraz specialqui minço?

H. Bay, Israeleco haourréz den becembatean: baina orain hitz haur generalquiago hartu behar da. Ecẽ ceinere lekutan egoiten baicara, lurra harena denaz gueroz, gure babitationea-ere harc emaiten draucu.

Psal. 24. 1.

M. Manu horretaric bada deus guehiago?

H. Aita-amez baicen, ez minço içanagatic aditu behar dirade superior gueiac, raçoin-bat bera denaz gueroz.

M. Eta cer raçoin?

H. Ceren Iaincoac guehientassuna emã vkan baitraue. Ecen ezta aita-amen, ez princién, ez goitico superiorén authoritateric batre, Iaincoaren ordenançaz baicen.

29. Igãdea. 6. Manamendua.

Ministrea.

ERrac seigarren manamendua.

H. Eztuc hilen.

M. Hiltzale içatea baicen eztu defendatzen?

H. Bay. Ecen Iaincoa bera minço denaz gueroz, ezttraucu legue eçarten campotico obrén gaineã solamẽt, baina principalqui gure bihotzetaco affectionén gaineã

M. Hic aditzen duc beraz, badela hiltze mota barnezcobat, Iaincoac manamendu hunetan defendatzen duenic.

H. Hala da. Ecen gaitzeriztea eta vorondate gaitza, bay eta nehori gaizqui eguiteco guthicia gucia, nehoren hiltze estimatzen da Iaincoaren aitzinean.

M. Eta asco da nehori gaitzerizteric edo affectione

gaichtoric ez ekartea?

H. Ez: ecen Iaincoac [illegible] de-nean, aditzera emaiten drauc, [illegible] ri-kar onhets deçagun, [illegible] pe-be, batac bercearen ona procura deçagun.

M. Errac çazpigarren [illegible]. — *[illegible] Mana-mendua.*

H. Eztuc paillardaturen.

M. Declara eçac cer den [illegible].

H. Paillardiça gucia dela [illegible] Iainco-ren aitzinean. Eta halacotz, [illegible] gai-nera erekarri nahi ezpadugu, hartarie [illegible] behar garela. — *Paillardiça [illegible].*

M. Eta manamendu hori ezta [illegible]?

H. Bethiere confideratu behar dugu [illegible] duenaren naturá, ecen hura eztago [illegible] o-bretara folament, baina bihotzeco [illegible] a-quez dago. — *[illegible].*

M. Cer dacarque bada guehiago?

H. Gure gorputzac eta arimac [illegible] ple diradenaz gueroz, bata eta bercea [illegible] be-guira ditzagun: eta garen [illegible] baina defirez, hitzez, eta geftuz: [illegible]-ri dagocan maneraz gutan deus [illegible]. — *1.Cor.6.14. 2.Cor.6.16.*

Minifstrea.

GAtocen çortzigarrenera. — *[illegible] 8. Mana-mendua. [illegible].*

H. Eztuc ebatfiren.

M. Manamendu horrec [illegible] hoinqueriac defendatzen ditu, ala aitzinago [illegible]?

H. Berceren onaren guregana[illegible] [illegible] pe-cia defendatzen drauccu: edo dela [illegible], edo [illegible]-nioz, edo Iaincoari placent etzayón [illegible].

M. Afco da eguinetic beguiratzea, ala [illegible] hu-men-ere aditzen da?

H. Bethiere hunetara ethorri behar da, ecen [illegible] e-çarten duena fpiritual baita, ecen eztela [illegible] o-hoinqueria exterioraz minço folament, baina [illegible] damutan onhaffun vkaiteco entrepreffa, [illegible] vorondate eta enfeyu guciaz. — *[illegible].*

M. Cer bada eguiteco da manamendu hunen [illegible]

tzecotz?

H. Gure eguimbidea eguin behar dugu eta procuratu nori berea beguira daquión.

9. Manamendua.

M. Cein da bedratzigarren manamendua?

H. Eure hurcoaren contra testimoniage falsuric eztuc erranen.

Doctrina generala iu ramẽduaz.

M. Defendatzen draucu iudiciotan ez desperiuru içatea, ala neholere hurcoaren cõtra gueçurric ez erraitea?

H. Mota batez minço da, baina harçaz doctrina generalbat emaiten draucu, eta hura da, Ezteçagun falsuqui gure hurcoa gaitzerrã, eta eztaquión gure gaitz erraiteaz bere onetan ez bere famán calteric ethor.

M. Cergatic bereciqui desperiuru publicoéz minço da?

H. Gue, gaitzerraiteco eta diffamatzeco vitio haur hastio handitanago dugunçát, aditzera emaiten draucularic ecen nor-ere bere hurcoaren falsuqui calumniatzen, edo diffamatzen costumatzen baita, errachqui iudiciotan desperiuratzera-ere ethorriren dela.

M. Defendatzen du nehoren cõtra gaizqui minçatzea, ala gaizqui pensatzea-ere bay?

H. Bay bata bay bercea, lehen erran diraden raçoinén araura. Ecen guiçonén aitzinean eguitea gaizqui dena, pensatzea-ere gaizqui da Iaincoaren aitzinean.

M. Dançugun bada sommarioqui horrec cer erran nahi duen.

H. Iracasten gaitu ezgarén gaizqui iugeatzera eta diffamatzera emanac, baina eguiác emaiten duen lekurano estimatione on gure hurcoaz vkaiten, eta gure hitzetan eta maneretan haren fama onaren beguiratzen enseya gaitecen. *Ministrea.*

31. Igãdea.
10. Manamendua.

GAtocen orain azquen manamendura.

H. Eztuc guthiciaturen eure hurcoaren etchea: eztuc guthiciaturen eure hurcoaren emaztea, ez muthilla, ez nescatoa, ez idia, ez astoa, ez haren den gauçaric batre.

M. Legue gucia spiritual denaz gueroz, hic hambatetan erran duán beçala, eta berec manamenduac ez obra exteriorén solament, baina barneco affectionen-ere reglatzeco diradenaz gueroz, cer guehiago hemen er

raiten da?

H. Berce manamendu[illegible] [illegible] gu-
re affectioneac eta [illegible]
men. legue eman [illegible]
ceren hec berequin [illegible] [illegible]
rondate [illegible] [illegible]

M. Aditzen duc [illegible] [illegible]
gora ethor ahal [illegible]
hartan [illegible]
batre consenti [illegible]?

H. Gauça segura da [illegible] [illegible]
gure haraguiaren infirmitate[illegible]
timenduric eçar [illegible] [illegible]
dana da, ecen manamendu [illegible]
guin gabe-ere nehorc [illegible]
tzen duten guthieiz, [illegible]
rade-ere.

M. Hic dioc beraz, ecen [illegible]
requin arrestatzen eta [illegible]
gaichtoac oraindrano [illegible]
tirade, hala manamendu [illegible]
perfectionebat guregana [illegible]
ten, non gure bihotzetan [illegible]
cita deçaqueen guthiciaric batre.

H. Eguia da.

M. Legue guciaren [illegible]
que orain?

H. Bay, aiñitqui-ere: bi articulutara [illegible]
hena da, Onhets deçagun Iaincoa gure bihotz [illegible]
eta gure arima guciaz eta gure ahal [illegible]
Onhets deçagun gure hurcoa [illegible]

M. Nola da Iaincoaren [illegible]?

H. Baldin hura onhets [illegible]
nahi dut, baldin hura Iaunetan, [illegible]
eta Aitatan eçagut eta [illegible]
nequin behar dirade beldurra, [illegible]
obedientiá.

M. Cer erran nahi da gure [illegible]
guciaz eta gure ahal guciez?

Bihotz guciaz Iaincoaren onheftea.

H. Erran nahi da, Onhets deçagun Iaincoa halaco zelo eta affectione batez, eta halaco gorthaffun batez, non gutan eztén eceinere defiric, eceinere vorondateric, eceinere enfeyuric, ez penfamenduric onherizte hunen contretacoric.

32. Igãdea.

ETa bigarren articulua cer erran nahi da?

H. Hala nola hambat emanac baicara gure buruén onheftera, non affectione hunec goitico guciac iragaitẽ baititu, halaber gure hurcoaganatco charitateac-ere hala leku duen gure bihotzetan, non harc guida eta goberna baiquaitzaque, eta gure penfamenduén eta obrén regla baitate.

Gure hurco nor.

M. Nor aditzen duc hic gure hurcoaz?

H. Ez folament gure ahaideac eta adifquideac, edo gurequin familiaritate dutenac, baina eçagutzen-ere eztitugunac eta gure etfayac-ere.

M. Eta hec cer coniunctione duté gurequin?

H. Iaincoac gucién artean eçarri duen coniunctioneaz lothuac dirade gurequin: eta hura da halaco non nehoren malitiaz ecin aboli ez hauts baitaite.

M. Hic errã nahi duc beraz ecen baldin norbeitec gaitz badarizcu, hura haren propritic dela, baina halacotz, Iaincoaren ordenançaren arauez, bethi gure hurco dela, eta halacotan eduqui-ere behar dugula.

H. Hala da eguia.

M. Legueac eguiazqui Iaincoaren cerbitzatzeco formá eracuften duenaz gueroz, Chriftinoac eztu vici behar, harc manatzen duen beçala?

Leguea nehorc ez perfectoqui cõplitzen.

H. Bay: baina halaco infirmitatea da gutan guciotan, nõ nehorc ecin bere eguimbidea eguin baiteçaque perfectoqui.

M. Cergatic bada Iaunac, gure ahala iragaiten duen perfectionebat gureganic galdeguiten du?

H. Eztu deus galdeguiten, gu eguitera itzeradoqui ezgarenic. Goiticora, baldin Leguean manatzen çaicun formaren araura vicitzen cinez enfeya bagaitez, perfectionezco eguimbidetic vrrun bagara-ere, Iaunac eztraucu efeaz garena imputatzen ez contatzen.

M. Guiçon guciez minço aiz generalqui ala ez fideléz bai-

léz baicen?

H. Iaincoaren Spirituaz [illegible] den puncturic chipiena [illegible] Guehiago. Leguetic [illegible] parte [illegible] erideiten baliz-ere, ecin [illegible] Iaincoac maradicatu [illegible] gauça gueiac complitzen [illegible].

[illegible]

HOrretaric concluditzen diagu, [illegible] ta diraden beçala, bi officio [illegible] Legueac.

H. Eguia da. Ecen ezta [illegible] ten, hec Iaincoaren [illegible] titu baicē. Eta haur da S. Pauloc [illegible] herioaren eta damnationearen [illegible] nean. Baina fidelac baithara berce officio du.

M. Eta cein?

H. Lehenic, ceren Legueac [illegible] bere obréz ecin iustifica [illegible] satzen baititu bere [illegible] bilhatzera. Guero eguin ahal [illegible] go Legueac galdeguiten [illegible] tu, Iaunari othoitz daguiten [illegible] diecén, eta bere buruac [illegible] citen drauzte, vrgulutu eztitezençat. [illegible] turic beçala dadutza fidelac [illegible] duqui ditzançát.

M. Erranen diagu beraz, [illegible] ragoitic Legnea complitzen [illegible] ça mengoa gabea, ceren [illegible] bat galdeguiten duen. Ecen [illegible] cer chedetara ari behar dugun, [illegible] hartara. Iaincoac eguin [illegible] tzen enleya eta auança dadin [illegible].

H. Hala da eguia.

M. Eta eztugu iustitia [illegible] regla perfecta Leguea?

H. Bay hambat perfecta, [illegible] nie deus berceric galdeguiten [illegible] baina harçaz bergaldé [illegible] hura gucia ariomatzen eta [illegible]. Ecen [illegible]

Deut. 27. 26. gala. 3. 10.

[illegible]

Rom. 3. 20. 7. [illegible]

[illegible]

[illegible]

1. Sam. 15. 22. [illegible]

ren gogaraco ſacrificioric obedientiá baicen.

M. Cer probetchu eguiten duté beraz Prophetée eta Apoſtoluée eguiten dituzten admonitione remonſtrança, manamendu eta exhortatione guciéc?

H. Hec eztirade Leguearen eguiazco declaratione baicen cein ezpaitirade haren obedientiatic gure harçaragarri, baina hartara guidagarri.

M. Baina eztic nehoren vocatione particularez mentioneric eguiten.

H. Manatzen duenean nori berea renda daquión, handic errachqui concludi ahal deçaquegu, gure batbederaren vicitze motán, ceric den gure eguimbidea. Eta badugu berçalde, erran den beçala, Scriptura gucian manamenduetaric batbederaren declarationea. Ecen Iaunac hemen ſommarioqui eçarri duena, bercetan luçaquiago eta chehequiago tractatzen du, complituqui inſtruituac garençat.

Miniſtrea.

34. Igãdea Iaincoaren eguiazqui ohoratzeco hirurgarrẽ punctua.

IAincoaren ohoratzeco bigarren parteaz, obedientiáz, aſco luçaqui minçatu garenaz gueroz, minça gaitecen orain hirurgarren parteaz.

H. Hirurgarrena, gure behar gucietan Iaincoaren inuocatzea dela erran dugu.

M. Aditzen duc ecen hura bera inuocatu behar dela?

H. Bay: ecen hori da haren Diuinitateari dagocan ohore propribat, eta horren galdez dago.

M. Eta hori horrela bada, cer moldez permettitzen çaicu gure aiutatan guiçonén requeritzea?

H. Bi gauça hautan, differentia handia da: ecen Iaincoa inuocatzen dugunean teſtificatzen dugu, ecen deus onic eztugula vſte harenganic baicen, eta ezgarela bercetara retiratzen: badaric-ere guiçonén aiutá bilhatzen dugu harc berac permettitzen draucun becembatean, eta hæy gure aiutatzeco bothere eta moyen emaiten drauen becembatean.

M. Hic aditzen duc beraz ecen guiçonetaric aiuta galdatzea, eztela Iaincoa bera inuocatu behar dugunaren contra, ceren ezpaitugu gure confidançá hetan eçarten ez hetara buru eguiten, Iaincoac bere onén adminiſtra-

çale eta deſpenter gure [illegible]
cembatean baitecen.

H. Hala da. Eta cerere vngui [illegible]
eu. Iaincoaganic beraganic [illegible]
dugu, nola eguiazqui hare [illegible] hayen
eſcuz.

M. Eta eztrauegu guiçonec [illegible]
eguiten drauzquiguten vnguiez eta placerez?

H. Bay: are berce raçoinic ezpaliz-ere ceren [illegible]
bere onetaric hayén eſcuz gure [illegible]
hura eguiten drauen, ecen hala eguiten [illegible]
ra-ere obligatzen gaitu eta nahi du hetara [illegible]
garén.

M. Hortic poſſible da concludi ahal [illegible]
Aingueruric ez mundu hunetaric [illegible]
ſainduetaric batre eztugula inuocatzecen.

H. Bay: Ecen Iaincoac [illegible]
carguric nehonere eztraue eman. [illegible]
cembatean, Iaincoa gure [illegible]
zatzen badere eztu nahi ordea hec inuoca [illegible]
hetara retira gaitecen.

M. Horlatan hic erran nahi duc ecen [illegible]
rac eçarri vkan duen ordenançaren araura [illegible]
haren vorondatearen contra dela.

H. Hala da ecen Iaincoac berac [illegible]
naz content ezpagara, ſeynale ſegura da ecen in-
fidel garela. Guehiago, baldin gure [illegible]
manamenduaren araura Iaincoagana [illegible]
kan bidean, Saindu hiletara edo [illegible]
bagaitez, edo cerbait confidança hetan [illegible]
idolatriatan erorten gara. Iaincoac [illegible]
uatu duena hey attribuitzen eta [illegible]
becembatean.

[illegible]

DAnçugun oran Iaincoari [illegible]
neraz. Aſco da mihiz othoitz [illegible]
ritua eta bihotza-ere neceſſario dirade?

H. Ezta mihia bethi [illegible]

affectionea bethiere behar dirade.

M. Nolatan hori phorogaturen duc?

H. Iaincoa, nola Spiritu baita, ſpirituaren eta bihotzaren galdez dago, eta principalqui orationean, ceinez harequin communicatione baitugu. Eta halacotz da, ezpaitraue promettatzen hurbil içanen çayela eguiazqui inuocaturen duteney baicen: eta contrariora, maradicatzen ditu fictionez eta hypocriſiáz affectioneric gabe hari othoitz eguinen draucaten guciac.

Bihotzez othoitz eguiteco.

Pſal. 145. 18
eſa. 29. 20

M. Beraz mihi hutſez affectionea gabe erraiten diraden orationeac alfer dituc.

H. Eztirade alfer ſolament, baina Iaincoari deſplacetere bazaizquio.

M. Bada othoitzeric eguitean nolaco affectionea behar dugu?

H. Lehenic behar da eçagut eta ſendi deçagun gure miſeriá eta paubreciá, guero ſendimendu hunec engendra deçan gutan deſplacerbat eta herſturabat: guehiago behar dugu, gure bihotzac othoitz eguitera irachequi eta enflamma ditzaqueen Iaincoaganic gratia impetratzeco deſirbat.

M. Eta hori gure naturatic heldu da, hala Iaincoaren gratiatic?

H. Iaincoac berac gutan obra deçan behar da: ecen gu lorregui gara: baina Iaincoaren Spirituac erran ecin daitezqueen ſuſpirioetara incitatzen gaitu, eta formatzen du gure bihotzetan, Iaincoac berac gureganic orationean galdeguiten duen beçalaco affectionebat eta zelobat, S. Paulec erraiten duen beçala.

Rom. 8. 25
gal. 4. 6

M. Eta horrez erran nahi duc ecen Iaincoaren Spirituaren beguira egon behar dugula, eta othoitz eguitera ezgarela ſolicitatu eta incitatu behar?

H. Ez: aitzitic contrarioa: ecén fidelée bere buruac othoitz eguitera hotz eta nagui eçagutzen dituztenean, behar da othoitz daguioten Iaunari, nahi dituen othoi, bere Spirituaz inflammatu eta behar beçala othoitz eguitera moldatu.

M. Baina hic eztuc aditzen othoitz eguitean mihia guciz alfer dela.

H. Ez: ecen anhitzetan [illegible] ta Iaincoaganic aldaratzen [illegible] gure berce membro [illegible] ohoretan emplegatzeco [illegible] raçoin da haren ahal [illegible] ca dadin: eta anhitzetan, [illegible] vtte gabean-ere mihia [illegible] du.

M. Hori horrela denaz [illegible] berac aditzen eztuen [illegible]

H. Hura ezta othoitz [illegible] coaren desohoratze eta truffatzebat da.

1. Cor. 14. [illegible]

[illegible]

IAincoari othoitz eguiten [illegible] turen garén, ala ez, iaquin [illegible] guin behar dugu, ala segur [illegible] tzác ençunen diradela.

H. Gure othoitza gucietan [illegible] gu bethiere, ecen Iaincoac [illegible] guiten dugun gucia beharra [illegible] draucula: halacotz dio S. Paulo, [illegible] guiazqui inuocatzea [illegible] Iaincoaren ontassunaz eta [illegible] ezpagaitez, ecin hura [illegible]

M. Cer içanen da bada dudán [illegible] dudatzẽ dutelaric Iaincoac [illegible]

H. Halaco othoitzác alfer dirade eta [illegible] tirade eceinere promessen [illegible] hesterequin elea gaitecẽ [illegible] ecen ençunen garela.

Marc. 11. 24

M. Baina daquigun, nondic [illegible] queen confidança hori, eta Iaincoaren [illegible] sentatzeco hardieçá, ikussiric [illegible] bekatore garela?

H. Lehenic baditugu [illegible] gatic, dudatu gabe, hetan [illegible] gara. Guero berçalde, baldin Iaincoaren [illegible] berac bulkatzen eta incitatzen [illegible] rengana gure eguiazco Aitagana [illegible]

tira gaitecen. Eta ceren bekatore gaicho eta lurreco chichari baicen ezpaicara, haren maieſtate handiaren aitzinean comparitzera beldur ezgarençat, emaiten draucu Ararteco, Ieſus Chriſt bere Seme gure Iauna, haren amorecatic ſartze vkanic, eztaguigun dudaric ecen gratia eguinen çaicula.

M. Eta badaducac hic ecen eztugula Iaincoa inuocatu behar Ieſus Chriſt Iaunaren icenean baicen?

Chriſten icenean baicen ez othoitz eguiteco.
Ioan 14. 13

H. Hala aditzen dut nic. Ecen hala dugu manu expreſſa promeſſarequin, ecen haren interceſſionearen verthutez, gure othoitzác ençunen diradela.

M. Beraz ezguiaitic nehore temerario ez arrogant eſtimatzeco baldin familiarqui Iaincoagana retiratzen bagara Ieſus Chriſt Aduocat dugula eta hura aitzineco eçarten dugula, haren moienez Iaincoac gu-ere bere gogaraco eduqui eta ençun gaitzançat.

Rom. 8. 33
1. *Ioan.* 2. 1

H. Ez: ecen molde hartan othoitz ari dena, Ieſus Chriſten ahoz othoitz eguiten balu beçala da, ceren berac eman baitraucu libertate hura, eta berac intercediztzen eta aduocatzen baitu guregatic.

Miniſtrea.

37 *Igãdea.*

MInça gaitecen orain gure orationeac cer ſubſtantiataco eta nolaco behar diraden. Othoitz eguiten dugunean galdeguiteco dugu gogora ethorten çaicun gucia, ala badugu hunen gainean regla iaquinic?

H. Baldin gure fantaſiari bagarreitza, gaizqui reglatuac içanen dirade gure orationeac. Ecen hambat gara itſu eta ignorant, non cer galdeguiteco dugun, ez cer behar dugun ecin iugea baiteçaquegu, eta hambat dirade gure deſirac deſordenatuac, non behar baita brida eduqui diecegun.

M. Cer remedio bada horren gainean?

H. Ezta berceric, Iaunac berac iracats gaitzan baicen, nola behar den hobequi dacuſſan beçala: eta behar dugu quaſi eſeutic beçala guida gaitzan, eta gu hari iarreiqui gaquizquión.

M. Eta horrẽ gaineã cer inſtructione emã vkan draucu?

H. Scriptura gucia inſtructionez bethea da, baina chede iaquin-bat eta eguiazcobat guenduençát, eman

vkan drauen Iaunac reglá [illegible]
laburqui, gure orationetan [illegible]
titzen ezpa manatzen [illegible]

M. Dançugun bada hura.

H. Iesus Christ Iaunac [illegible] cutenean, iracats litzan [illegible] har lutén. Ihardets [illegible] nean, albeitzinarrate hunela:

Matt. 6. 9 Luc. 11. 2

Gure Aita [illegible] na: Ethor [illegible] cerua beçala lurrean [illegible] barka ietzaguc gure [illegible], tuztenei barkatzen [illegible] ez tentatzenetan [illegible] hirea du Reguma, [illegible] cotz. Amen.

[illegible]

M. Hori hobequi [illegible] cembat articulu diraden.

H. Sey: eta lehen hirurac, [illegible] ric batre gabe, Iaincoaren [illegible] guregatic dirade eta gure probetchura [illegible]

[illegible]

M. Eta nola: gure probetchutan [illegible] ri eseatu behar gaitzaitza?

H. Gauça claroa da, hare [illegible] gauça guciac hala dispautatzen eta [illegible] non deus ecin baitate haren [illegible] gure saluamenduagatic ere eztén. [illegible] sanctificatzen denean, hura [illegible] tzultzen du: eta haren Reguma [illegible] hartan participant beçala gara. [illegible] ratzen eta galdeguiten ditugunean, haren [illegible] lament behatu behar dugu, eta ez gure [illegible]

M. Hire erranaren arauez lehen [illegible] gure probetchutan baditue. [illegible] hartara eguin ez desiratu behar [illegible] glorifica dadin desirequin.

H. Hala da. Eta [illegible] ficatzera sur behar dugu, eta [illegible] ciac sin hartara behá [illegible]

Miniſtrea.

38. *Igãdea* GAtocen orain hitzén declarationera. Eta aitzinago ioan gabe, Cergatic hemen Iaincoa lehen gure Aita deitzen dugu ecen ez berce icenez?

Iaincoa cergatic Aita deitzen. H. Ceren, othoitzeric eguinen duguneau, gure conſcientiac fermuqui ſeguratuac içan behar baitirade. Iaincoa deitzen da aitataſſunezco icen eme eta placent hunez, frangoqui harengana ioaitera dudaric eztaguiguncát.

M. Venturatzeco gara bada Iaincoagana familiarqui retiratzera haourbat bere aitagana beçala?

H. Bay: etare galdeguiten duguna impetraturen dugulaco ſegurança handirequin. Ecen baldin guc, gaichto garelaric, ecin iraitz baditzaquegu gure haourrac gauça onen eſquez daudenean: Cembatez gutiago iraitziren gaitu gu gure Iainco Aitac, cein baita ez ſolament on. baina ontaſſuna bera, eta ontaſſun gucia eguiten duena? *Mat. 7. 9*

M. Eta icen horretaric ezteçaquegu phoroga ahal erran dena, ecen gure oratione guciac fundatuac içan behar diradela Ieſus Chriſten interceſſionean?

H. Bay eguiazqui: ceren Iaincoac ezpaiquaitu bere haourretan eçagutzen, Ieſus Chriſten membro garen becembatean baicen.

Gure. M. Eta cergatic hic Iaincoa, gure Aita deitzen duc, eta ez eure ber, particularqui?

H. Fideletaric norc nahi dẽ, Iaincoa bere Aita dei ahal deçaque particularqui. Baina Ieſus Chriſtec emã draucun othoitz eguiteco forma hunetan, gucién icenean othoitz eguiten iracaſten gaitu, daquiguncát ecen eztugula othoitz eguitean gure buruez artha behar ſolament, baina gure hurcoetara-ere charitatez vſatu behar dugula, guciéc Aitabat dugunaz gueroz, eta elkarren haourride garenaz gueroz.

M. Cer erran nahi da, erraiten duanean, Ceruëtan aicena?

H. Hambat nola erraiten banu. Gora. Bothereťſu. Incomprehenſible dela.

M. Nola hori eta cergatic?

H. Hura inuocatzen [illegible]
alchatzen ikas deçagunçat, [illegible]
lurrecoric hura baithan [illegible]
tearen araura [illegible]
rondatera [illegible]
gloriosoa adora deçagun. Halaber, [illegible]
dãça fermuagoa [illegible]
bernadore denaz gueroz.

[illegible]

DEclara ieçague orain [illegible]
H. Sanctifica bedi hare [illegible]
M. Cer aditzen duc haren [illegible]?
H. Iaincoaren icenaz [illegible]
cen eta aippamen [illegible]
requesta hunetan [illegible]
eguiten, haren gloriá exalta dadin [illegible]
ça gucietan.
M. Eta nola, Iaincoaren [illegible]
daite?
H. Ez bere baithan: [illegible]
nola bide baita, hala manifesta [illegible]
ta Iaincoac eguiten dituen [illegible]
baitirade glorioso, halaso [illegible]
alde gucietara guçaz glorifica eta [illegible]
M. Eta bigarren requestan, [illegible]
Resumaz?
H. Hura bi punctutan [illegible]
bata da, bere Spirituaz [illegible]
elegituac: bercea, haren [illegible]
eta reprobatuac abysma eta [illegible]
agueri dençat ecen eztela [illegible]
ahal deçaqueonic.
M. Eta Resuma hori, [illegible]
eguiten duc hic?
H. Fidelén eta Iaincoaren [illegible]
egunera augmenta eta multiplica [illegible]
dua duqueiteno, gueróle [illegible]
dohainetaric parti [illegible]
eraci deçan: bere [illegible]

[illegible]

re reſumaco ilhumbe guciarequin confunditurie, iniquitate gucia deſeguin eta aboli dadinçat.

Chriſtē reſumaren perfectionea.

M. Eta hori ezta ia eguiten?

H. Eguiten da parte, baina deſiratzen dugu, haren Reſuma haur ardura emenda eta auança dadin, bere perfectionera eta complimendura hel daiteno, eta perfectione hunetara heldu date azquen iudicioan: orduan Iaincoa exaltaturen da, eta creatura gucia haren botherearen eta handitaſſunaren menera humiliaturen: eta bera içanen da gucia gauça gucietan.

1. Cor. 15. 25.

Miniſtrea.

4°. Igãdea.

IAincoaren vorondatea eguin dadin erraiten duanean cer galdeguiten duc?

H. Creatura guciac harén obedientiara ethor ditecen, eta gauça gucia haren vorondate eta placer onaren araura eguin dadin.

M. Eta badaritzac hic, haren vorõdatearen contra deus eguin ahal daitela?

H. Othoitza hunetan eztugu galdeguiten, Iaincoac cer bere baithan eguitera ordenatu baitu, huraeguin dadin: baina rebellione eta deſobedientia guciac deseguinic, gucién vorondateac bere vorondatearen obedientiara erekar ditzan.

3 requeſta, nola Iaincoaren vorondatea complitzeco den. Arramberritzea.

M. Eta othoitza hori eguiten dugunean eztugu gure vorondate propriéz renuntiatzen?

H. Bay: eta ez ſolament gure deſir harén vorondatearen contra diradenac gutan deſeguin ditzan, baina are adimendu eta bihotz berriric gutan forma deçan: halaco maneraz non gure buruz deus eztugun nahi, baina gure nahi eta vorondate guciac bere Spirituaz bere vorondate ſainduaren araura conforme eguin eta goberna ditzan.

M. Cergatic erraiten duc, Ceruan beçala lurrean-ere.

H. Ceren haren creatura celeſtialac, cein baitirade haren Aingueruac, ezpaitabiltza berceren onduan, nõdic contradictionerie batre gabe, hura obedi deçaqueten baicen. manera berean lurrean-ere eguin dadin deſiratzen dugu, haren obedientia vorondatezco batetara ethor ditecen guiçon guciác.

Iaincoaren vorondatea ceruan eguiten.

[illegible]

GAtocen orain bigarren partera. [illegible] aicen oguiaz cer aditzen du?

H. Generalqui gure gorputzaren behar [illegible] gueiac: ez solament [illegible] baina vicitze hunetan baquez [illegible] gula Iaincoac baitaceussa [illegible], gure oguia baquez ian ahal [illegible].

M. Eta nola [illegible] emman diceçán, ikussiric ecen [illegible] luz haren irabaztera manatzen [illegible]?

H. Gure viciagatic trabaillatu eta [illegible] ere, gure trabailluac, [illegible] vici, baina Iaincoaren [illegible] re esseuezco lana benedicatzen [illegible]. Eta [illegible] tu behar dugu ecen [illegible] tretenitzen, hetaric nahi [illegible] Iaincoaren verthuteac [illegible] bere berez verthuteric batre, baina [illegible] nagatic gure hatzeco instrument [illegible] ditu.

M. Cer [illegible] oguia deitzen [illegible] daquigun esquez [illegible]?

H. Ceren Iaincoaren ontassunagatic, [illegible] ta merecí ezpadugu-ere. Eta hunez [illegible] çagun bereceren oguia gure [illegible] çaren arauez bidezqui eta [illegible] mendicaturic baicen.

M. Cergatic hitz hauc erraiten [illegible] Egun?

H. Bi hitz hauçaz iracasten [illegible] tara: eta gure beharrac [illegible] desiratzera.

M. Othoitza haur gucien [illegible] latan abrassac, dembora [illegible] eguneco oguiaren esquez daude?

H. Bay abrassac baypauresc [illegible] dutèguzia, ecin [illegible] gratiazvratzeco eta hartaric [illegible]

41. [illegible]

4. [illegible]

[illegible]

Deut. 8. 3.

[illegible]

drauen becembat baicen. Bada anhitz dugularic-ere, eztugu deus, beharraren araura Iaunac emaiten duena baicen. *Miniſtrea.*

42. Igãdea. 5. requeſtá.

BOrzgarren partean cer galdeguiten dugu?

H. Iaincoac, othoi, gure bekatuac barka dietzagun.

Nehor ez hain ſainduric non barkamẽdu behar eztẽ.

M. Nehor bada munduan hain iuſtoric, non barkamendu eſcatze haur eguin behar eztuén?

H. Ezta nehor-ere: ecẽ Ieſus Iaunac othoitz eguiteco forma haur eman draue bere Apoſtoluey bere Eliçarendaco. Eta norc-ere bere burua punctu hunetaric idoqui nahi bailuque, hare Chriſtinoén compainiá renuntiatzen luque. Eta hunez Scripturác teſtificatzen draucu, ecen baldin perfectoénac-ere, punctu huts-bat bere buruaren iuſtificatzeco allegatu nahi balu, hura millatan hoguendun criden leitela: beraz guciée recours eta itzurtbide bakoitzbat baicen eztugu, cein baita haren miſericordiá.

Iob. 9. 3.

M. Bekatuén barkamendu haur, cer moldez eguiten çaicula aditzen duc hic?

Bekatuén barkamendua, nola.

H. Ieſus Chriſten hitz berée eracuſten duten moldean. Ecen bekatuac diradela gu herio eternalera obligatuac gadutzaten çorrac, Iaincoac bere liberalitate purez hetaric deliura eta idoqui gaitzaqueno.

M. Beraz hic aditzen duc, ecen bekatuén barkamendua dohainic Iaincoaren miſericordiaz eguiten çaicula.

H. Segura da hori: ecen gure bekaturic chipiena-ere guc eguin ahal gueneçaquen botherez ecin remedia leite: baina Iaincoaren miſericordiatic eta ontaſſunetic gure barkamendu gucia ethorri behar da.

M. Eta Iaincoac bekatuac barkatzen drauzquigunean, cer emendio handic ethorten çaicu?

Bekatuen barkamendutic den emendioa.

H. Moien harçaz haren gogaraco eguiten gara, iuſto eta hoguen gabe baguine beçala, eta ſeguratzen gara haren gureganaco amorioaz: eta handic heldu çaicu ſaluamendua eta vicitze eternala.

M. Eta othoitz eguiten dugunean, Iaincoac hala barka dietzagun gure bekatuac, nola guc offenſatu gaituzteney barkatzen baitrauegu: aditzen duc hic, ecen bercey barkatuz, barkamendu merecitzen dugula?

H. Ez. Ecen hala[illegible] [illegible] gratia [illegible] dohainic, ez [illegible] fundatua [illegible] Christo[illegible] [illegible] herioaz eta passioneaz eguin [illegible] [illegible], [illegible] bereec eguin drauzquiguo [illegible] [illegible] [illegible] cembatean, haré [illegible] eta [illegible] [illegible] quiten guiaizquló, eta manera [illegible] [illegible] dugu ecen haren haour garela: eta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eu gure certificatzeco eta [illegible]. [illegible] [illegible] ra declaratzen drauen ecen [illegible] [illegible] [illegible] nez bereerte haren [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dugun, baldin offensatu [illegible] [illegible] [illegible] ra facil eta gogabera [illegible].

M. Beraz hic erran nahi [illegible] [illegible] [illegible] çaiztén taltác ahatz ecin [illegible], [illegible] Iaincoac bere haourretan [illegible] eta gratia [illegible] tan ecin participant [illegible].

H. Hala da eguia: eta [illegible] [illegible] [illegible] cer neurriz nehore nehori [illegible] [illegible] [illegible] daturen-ere çayola.

[illegible]

CEr dugu orain declaratzeco?

H. Ezgaitzala [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ura gaitzac gaitzetic.

M. Eta horrez gueiaz eztue [illegible] [illegible] [illegible]?

H. Ez: ecen gueroco [illegible] [illegible] [illegible] baicen ezta.

M. Cer da horren sommarioa?

H. Iaincoac, [illegible], gaitzean [illegible] [illegible] [illegible] beguiratu nahi gaituen: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ez gure haraguiaren [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tra bataillatzen diradenéz garait gaitecen: [illegible] resiftitzeco eta garaitzeco [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eta bethiere efcu eduqui dieçagun, gaitz gu[illegible] guiratzen eta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

M. Eta hori noiz eta nolatz [illegible] [illegible]?

H. Iaincoac bere Spirituaz [illegible] [illegible] [illegible] nean, non vnguiari eta [illegible] [illegible] [illegible] carreizqueo, eta gaizquiari eta [illegible] [illegible] [illegible] baitecaqueogu. Ecen Spiritu [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

bruari, bekatuari eta gure haraguiari garaithu behar gaitzaizte.

M. Eta guciac dirade aiuta horren behar?

1. *Pier.* 5.8. H. Bay: ecen bethiere deabrua keichu dabila gure inguruan, lehoin marrumaz dagoen baten ançora, nor nõdic irets deçaqueen bilha: eta gure ethortez hãbat gara flaccu eta ezdeus, nõ guçaz nahi luena bertan eguin baileçaque, baldin Iaincoac victoria vkaitera fortifica ezpaguença.

M. Cer erran nahi da tentationea?

H. Leku hunetan tentationea erran nahi da deabruaren finecia eta enganioa, ceinéz vſatzen: baitu gure hatzamaiteco, erratchenic garenaren araura: eta baldin Iaincoarẽ aiutá ezpaliz nahi luena fitetz eguin leçaque gure gainean, ecen gure vorondatea, vnguira baino gaizquira emanagoa da.

M. Baina cergatic Iaincoari galdeguiten draucac hic. ezeçan ſar eraci tentationetan, ikuſſiric ecen deabruaren officio propria dela hura?

H. Nola Iaincoac bere miſericordiagatic bere fidelac beguiratzen baititu, eta ezpaitu permettitzen deabruac hec engana ditzan ezeta bekatuac garait: hala punitu nahi dituenac, eztitu abandonnatzen ſolament eta bere gratiá hetaric retiratzen, baina deabruari vtziten-ere badrauzquio, harc itſu ditzan eta adimendu reprobatutan bere tyranniaren azpian eduqui ditzan.

M. Certaco erraiten dugu azquenean, Ecen hirea duc Reſumá, Puiſſançá, eta Gloriá, ſecula ſeculacotz?

H. Hatſean beçala finean-ere gure orhoit eraciteco, ecen gure orationeac Iainco Iaunean, eta haren bothereau eta ontaſſunean fundatuagoac diradela ecen ez gutan, cein ezpaicara digne hari requeſtaric eguitera gure ahoaren irequiteco: eta ikas deçagunçat ecen gure othoitza guciac Iaincoaren laudatzez finitu behar ditugula.

Miniſtrea.

44. *Igãdea.* OThoitzeco forma hunetan den gauçaric baicen ezquaitzaitza Iaincoari eſcatu behar?

H. Othoitza eguitean berce formaz eta berce hitzez

vlatzeco libertatean [illegible]
netara bil eta [illegible]
coaren gogaracorie [illegible]

M. Engoitic ordu [illegible]
draucagun ohorearen [illegible]

H. Erran dugu hura dela [illegible]
ciaren labe eta [illegible]
thortzea, glorifica deçagunçát.

M. Eta horretacotzat [illegible]

H. Scripturán diraden [illegible]
ciac, reglatzat eta [illegible]
gu.

M. Punctu hautaric ezta [illegible]

H. Bay: ecen desiratzen [illegible]
ren icena, desiratzen dugu [illegible]
beçala gloriosó eçagut [illegible]. Halaen [illegible]
punitzen badu, eçagut [illegible]
fericordioso: bere [illegible]
ti. Eta labur erraitera, [illegible]
gauça gueiéc haren [illegible]
haur date bere [illegible]

M. Erran dugun orotaric cer [illegible]
gu?

H. Eguiác berac [illegible]
hunqui dudana. ecen [illegible]
eguiazcoaren eta Iesus Christ [illegible]
çagutzea: eçagutzea [illegible]
deçagunçát. ez solament [illegible]
Aita eta Saluadore beçala: [illegible]
haren gloriataco [illegible]

[illegible]

CEr bidez ezpa nolatan [illegible]
hel ahal daite?

H. Hunetacotzat vtzi [illegible]
cein baita ceructa[illegible]
beçala.

M. Eta non hartzen due Hitz hori?

H. Scriptura [illegible]

M.

Gure probetchuric eguitecotz, Hitz horrez nola vſatu behar dugu?

H. Eguiazqui harçaz vſatzen duquegu, baldin bihotzeco ſegurança bethetan hura recebitzen badugu, eguia ceruric iauſten dena beçala, gure buruac haren obedientiara ſubmettitzen ditugularic: baldin hura affectionatuqui onheſten, ençuten eta imprimitzen badugu, gure vici gucian hartan manatzen çaicun beçala vicitzeco gogorequin: hunela harçaz vſat deçagun orduan, date gure ſaluamendutacotz: hunetacotzat fidelén ordenatu-ere den beçala.

M. Eta hori gucia gure botherean da?

H. Ezeta batre, baina haur gucia Iaincoac eguiten du gutan bere Spirituaz.

M. Bada iracaſten çaicun doctrinaren ençutera eta ikaſtera eztugu diligentiaric eçarteco?

Ikaſten pena eçarteco

H. Bay aitzitic. Eta batbedera bere aldetic Iaincoac eman drauean maneraren araura enſeyatzeco da: eta guciz fidelén congregationetaco predicationetara ioanez: ceren Hitz haur Chriſtinoén congregationetan declaratzen baita.

M. Aditzen duc hic ecen eztela aſco nore bere etchean Iaincoaren hitza iracur deçan, baldin guciac elkargana doctrina ber baten ençutera biltzen ezpadirade?

H. Hala aditzen dut, Iaincoac hala moienac emaiten dituenean.

M. Eta hori phoroga ahal eçaque?

Epheſ. 4.11

H. Aſco phorogança dugu Iaunaren vorondateaz, ecen hare ordenança eta moien hura çarri vkan du bere Eliçán, ez bigagatic edo hiruregatic, baina generalqui guciaegatic, eta declaratu vkan du ecen hura dela Eliçaren edificatzeco eta entretenitzeco moien bakoitza. Dadueagun bada guciéc regla haur, eta ezteçagula gure Magiſtruac baino guehiago iaquitera preſumi.

Eliçaco Paſtoréz.

M. Gauça beharra eta neceſſarioa da Paſtorac diraden Elicetan?

Mat. 10.40 *Luc* 10.16. *Ioan.* 13.20

H. Bay: eta nehor hæy beha daquién, eta hayén ahoetaric beldurrequin eta humilitaterequin Iaunaren doctriná recebi dadin. Bada, nore-ere hayén ençuteaz conturic

turic ezpaitu eguiten, Christ bera [illegible] da eta bere burua [illegible] compainiatic [illegible].

M. Baina afco du [illegible] behin [illegible] alà bere vici gucian continuatu behar du?

H. Hattea [illegible] da [illegible] continua ezpadeça. [illegible] Chriftén [illegible] çan behar dugu. Eta [illegible] çan haren icenean [illegible] tzeco.

[illegible]

ETzaicu Iaincoa bere [illegible] berce moienez?

H. Bere hitzaren [illegible] Sacramenduac-ere.

M. Cer da Sacramendua?

H. Sacramendua da. Iaincoaren [illegible] ren teftificatione exteriorbat, [illegible] vifible [illegible] ça fpiritualac reprefentatzen [illegible] ren promeffac gure bihotzetan [illegible] cençát, eta gu fegurago [illegible].

M. Signo vifible bater [illegible] faluamenduco gauçán gure [illegible] fegura ahal ditzan?

H. Ez bere berez. baina [illegible] Iaincoaz [illegible] ordenatu içan baita.

M. Iaincoaren prometfén gure [illegible] Spiritu fainduari eman [illegible] nola Sacramenduey attribuitzen [illegible]?

H. Differentia handia da [illegible]. [illegible] coaren Spiritua da eguiazcoa gure [illegible] iratzar ahal ditzaquena. gure [illegible] eta gure confcientiác feguratzen [illegible] raz non hauc [illegible] riorequin hari berari eçagutu behar [illegible] Iauna nola irudi baitzayo hala [illegible] tzen da inftrumĕt [illegible] bere Spiritu [illegible] duarén verthuteari deus [illegible].

M. Hic beraz Sacramenduén [illegible] tuc eftimatzen element [illegible]

F.i.

baina Iaincoaren Spiritutic gucia proceditzen dela.

H. Hala da: berac ordenatu dituen moienén araura, Iaincoac obratu placer duen beçala, bere puiſſançari deus edequi gabe.

M. Eman ahal deçaquec raçoinic cergatic Iaincoac hala eguiten duen?

Sacramenduac gure infirmitateagatic ordenatu.

H. Gure infimitatearen ſulageamenduagatic. Ecen baldin gu natura ſpiritualez baguina Aingueruac beçala, ſpiritualqui Iaincoa eta haren gratiác cõtempla ahal guençaque: baina ceren gure gorputzéz inguratuac baicara, behar dugu gauça ſpiritualac eta celeſtialac repreſentatu nahi drauzquigunean figuraz vſat dieçagun: eeen bercela ezliçate poſſible comprehendi ahal guençan. Eta berçalde gure probetchua da gure ſendimendu guciac exercita ditecen haren promes ſainduetan, hetan hobequi confirma gaitecençat.

Miniſtrea.

47. *Igãdea.*

IAincoac gure beharragatic Sacramenduac ordenatu drauzquigunaz gueroz, ezliçate arrogantia eta preſumptione handieguia, heçaz nehor iragan ahal leitela penſatzea-ere?

Sacramenduac neceſſario.

H. Bay ſegur, hambat non norc-ere bere burua hetaric priuatzen baitu, aleguia hura iragan ahal, harc Ieſus Chriſt eta haren gratiá menoſpreciatzẽ baititu, eta Spiritu ſaindua iraunguiten.

M. Baina cer gratiazco ſegurança eman ahal deçaquete Sacramenduéc, ikuſſiric ecen bay onéc bay gaichtoéc bardinzqui recebitzen dituztela?

H. Gaichtoéc eta ſinheſte gabéc Sacramenduetan preſentatzen çayen gratiá heçaz den becembatean ezeztatzẽ badute-ere, ecin daidite ordea halacotz, Sacramenduéc fideletan bere indarra eta proprietatea eztuten.

M. Cer moldez bada eta noiz Sacramẽduéc eguiazqui obratzen eta executatzen dute bere proprietatea?

Sacramenduetaric den probetchua.

H. Federequin recebitzen ditugunean, hetan Ieſus Chriſten eta haren gratiaren bilha gabiltzalaric.

M. Cergatic dioc hetan Chriſt bilhatu behar dugula?

Sacramenduetan Ieſus Chriſtẽ bilhatzea.

H. Aditzera emaiteagatic ecen ezgarela element viſibletã guelditzeco, hetaric gure ſaluamẽduavſte baguindu beçala: eta eztugu imaginatu behar hetan barna da-

goela cerbait gratia gorde[illegible], [illegible] figura re-
cebitzen dugu aiutatan. [illegible] Iaincoac
gure ſaluamenduaren eta [illegible] gui-
da gaitecençát.

M. Sacramenduetan [illegible]
nola dioc hic ecen hec eman içan [illegible]
confirmationetan, gu Iaincoaren promeſſez [illegible] gai-
tzatençat?

H. Ezta aſeo fedea gutan behin [illegible],
baina haci eta entretenitu-ere [illegible] gue-
rora augmenta dadinçat. Bada, [illegible]
tzeco eta augmentatzeco, Iaunac [illegible]
Sacramenduac. Eta haur declaratzen drauco S. Paul[illegible]
dioſeunean ecen heçazeo [illegible] Iaincoaren pro-
meſſac gure bihotzetan [illegible].

M. Baina ezta infidel içateco [illegible] Iaincoaren
promeſſac bere berez berce aiutaric [illegible]
tzaizquigunean?

H. Hura, fedearen chipi eta flaccu içate[illegible],
eta Iaincoaren haourrec-ere badute [illegible]
cotz fidel içatea eztuté galtzen, [illegible]
eta imperfecta badute-ere. Ecen [illegible]
no, baditu gure haraguiac bere [illegible]
halacotz bethiere fedean [illegible]
behar gara. *M[illegible]*

CEmbat Sacramendu dira Chriſtinoen Eliçan?

H. Eztirade biga baicen communac, eta Ieſus Chri-
ſtez fidelén compainia guciarendaco ordenatuac.

M. Cein dira hec?

H. Baptiſmoa, eta Cena ſaindua.

M. Bi Sacramendu hauc certan dute elkar [illegible] eta
certan ez?

H. Baptiſmoa dugu Iaincoaren Eliçara [illegible]
çala. Ecen harçaz teſtificatzen gaitu, [illegible]
guinadelaric, Iaincoac bere etcheco eta [illegible]
bitzen gaituen. Cenáz teſtificatzen gaitu [illegible]
guiazco anço Iaincoac gure arimen [illegible]
ne eman nahi drauela.

M. Hobequi adi ditecençat, gaitecen bataz eta [illegible]

bereciqui minça. Eta lehenic, cer da Baptiſmoaren ſignificationea?

Baptiſmoaren ſignificationea.
Rom. 6. 3.
eph. 5. 26.

H. Baptiſmoac ditu bi parte. Ecen hartan Iaincoac repreſentatzen drauçu gure bekatuén barkamendua, eta guero gure regenerationea, edo ſpirituzco arramberritzea.

Miniſtrea.

49. *Igãdea.*

CEr comparatione du vrac gauça horiequin, horrela repreſenta ahal ditzan?

Baptiſmoco vra.

H. Bekatuén barkamendua ikutze motabat beçala da. ceinez gure arimac bere maculetaric ikutzen baitirade, gure gorputzetaco ſatſutaſſunac vrez ikutzen diraden beçala.

M. Eta regenerationeaz cer dioc?

Vra cergaticburu gainera emaiten.

H. Ceren gure regenerationearen lehen hatſea baita, gure naturaren mortificationea: eta fina, Iaincoaren Spirituaz berrituac garén. Vra buru gainera emaiten çaicu herioaren ſeignaletan, baina halaco maneraz, non reſurrectionea-ere figuratzen baitzaicu, vr egoizte hura moment batetacotz, eta ez itho gaitezqueẽ, formán eguiten çaicun becembatean.

Chriſten odola gure ikus garria ez vra.

M. Aditzen duc hic ecen vra dela gure arimén ikuzgarria?

H. Ez: ecen hori appertenitzen çayó ſolament Ieſus Chriſten odol guregatic iſſuri içan denari, gu pur eta chahu Iaincoaren aitzineco eguin guençançat: eta haur complitzen da gutan gure conſcientiac Spiritu ſainduaz ihiztatzen diradenean: baina certificationea Sacramenduan dugu.

1.*Pier.*1.19
1.*Ioan.*1.7

M. Aditzen duc hic ecen vra barneco ikutzearen figura baicen eztela?

Eguiá figurarequin eguiten.

H. Hala da figura, non figuratzen denaren eguia-ere harequin batean baita. Ecen Iaincoac eztrauçu deus alfer promettatzen. Bada ſegura da, ecen bekatuén barkamendua preſentatzen çaicula baptiſmoan eta recebitzen-ere badugula.

M. Gratia haur gucietan indifferentqui complitzen da?

H. Ez: ecen anhitzec bere gaichtataſſunez ezeztatzen duté, baina halacotz proprietate eta natura hartaco iça-

tea Sacramenduac eztu [illegible], haren verthutea eta in-
darra fidelée baicen ez [illegible].

M. Regenerationeac norenic hartzen du bere verthutea?

H. Iesus Christen heriotic eta resurrectionetic. Ecen
haren herioac du halaco verthutea, ecen gure Adam ça-
harra crucificatzen baita, eta gure natura vitiosa ehor-
tzitẽ beçala baita, gutan [illegible] bathere-
ric eztuençat. Eta vicitze [illegible], resur-
rectionetic heldu da, [illegible]
çat.

M. Nolatan gratia hori applicatzé çaicu Baptismoan?

H. Han Iesus Christez veztituz eta haren Spiritua re-
cebituz, baldin hartan presentatzen [illegible] pro-
messac refusatuz gure buruac [illegible]
gu.

Maistrea.

GVe gure aldetic cer eguin behar dugu, [illegible]
Baptismoaz vsatzecotz?

H. Eguiazqui Baptismoaz vsatzeco [illegible] da
eta penitentián: erran nahi dut, [illegible] behar garela
ecen gure puritate spirituala Christ[illegible],
gueuroc baithan senditzen dugularic, eta [illegible]
hurcoey declaratzen drauegularic, ecen Christen Spiri-
tua gutan habitatzen dela, gure [illegible]
co eta Iaincoaren vorondatean [illegible].

M. Baptismoan gauça horiac [illegible] gue-
roz, nolaz batheyatzen ditugu haour chipiac.

H. Ezta bethi necessario fedea eta penitentia Baptis-
moan diraden: baina haur aditzen da [illegible]
co eta capable diradenéz. Bada, aski da haour chipie-
tan baldin eçagutzetara eta adinetara [illegible],
Baptismoaren fructuac eracuts badi[illegible].

M. Nolatan eracuts eçaque erraiten duen [illegible]
conuenientic eztela?

H. Gauça claroa da, Moysec eta Prophetac [illegible] de-
claratzen duten beçala, ecen C[illegible], peni-
tentiazco Sacramendubat cela: [illegible] Sacra-
mendu, S. Paulec dioen beçala; [illegible]
sagu Iaincoac eztituela haourrac [illegible]

M. Baina haourrén Baptismora eta Circoncisionera [illegible]

[illegible]

Deut. 10. 16.
[illegible]
[illegible] 4. 4.
[illegible] 4. 11.

cebitzea raçoin berbat da?

Ifraeleco populuari eguin promeffac gucietara hedatzen.

H. Raçoin-bat bera: ecen Iaincoac Ifraeleco populuari lehenago eguin cerautzan promes berac, dirade orain mundu orotara çabalduac eta publicatuac.

M. Baina afco da horretaric cõcluditzeco ecen fignoaz vfatu behar dugula?

H. Gauçá vngui piçá eta cõfidera deçanac, hala eridenẽ du. Ecen Iefus Chriftec ezgaitu Ifraeleco populuari eman içan çayón gratián participant eguin, hura orain gutan orduan cen baino ilhunago edo hertago deçançat: baina-aitzitic clarotuago eta frangatuago draucu hura.

M. Eta vfte duc baldin Baptifmoa haour chipiey emaiten ezpaguendraue, Iaincoaren gratiá hertu liçatela Iefus Chriften ethorteaz?

H. Hori gauça claroa da. Ecen fignoa edequi baledi (ceinec Iaincoaren mifericordiaz teftificatzeco, eta promeffén confirmatzeco anhitz valio baitu) lehenagocoéc çutén confolatione handiaz gabe guinande.

M. Hic aditzen duc beraz, haour chipién Saluadore declaratzen ceneco promeffa, Iaincoac Sacramendu exteriorez hayen gorputzetan ciguilatu nahi vkan duenaren gainean, ezliçatela raçoin Chriften ethortearequin fideléc confirmatione eta fegurança gutiago lutén, ikuffiric ecen lehenagoco promes bera dela egungo egunean-ere, etare claroquiago hura teftificatu içan çaicula eta eguinez confirmatu.

H. Eguia da hori. Are guehiago, gauça claroa denaz gueroz ecen Baptifmoaren verthutea eta fubftantiá haourrey appertenitzen çayela, fignoa baita eguiá ezpa verthutea baino gutiago, iniuria handia eguin lequidie haourrey, baldin hura denega balequie.

Haourrac cer cõditionetara batheiatzen.

M. Cer conditionetara bada batheyatzeco ditugu haourrac?

H. Iaincoaren benedictione fidelén generationeari promettatu içan çayenaren heredero diradela feignaletan eta teftimoniagetan: adinetara eta eçagutzetara datocenean, Baptifmoaren eguiá eta verthutea, bere probetchua eguin deçaqueten beçala, eçagut deçatençát.

Ministre,

GAtocen orain Cenara. Eta lehenic nahi [illegible] reganic iaquin, cer den haren [illegible].

H. Iesus Christ gure Iaunac hura [illegible] gu iracats eta segura guen[illegible], ecen haren gorputzaren eta odolaren communicationeaz gure arimác [illegible] diradela, vicitze eternalaren [illegible].

M. Cergatic Iaunac ogui[illegible] bere gorputza eta [illegible] sarnoaz bere odola representatzen [illegible]?

H. Aditzera eman [illegible] vicitze mortal hunetan gure gorputzen [illegible] eta [illegible]co duen proprietate bera duela haren gorputzac gure a-rimén spiritualqui hatzeco eta [illegible]. Halabat, nola mahatsarnoac-ere [illegible] batean hatzen, fortificatzen eta [illegible], hala harẽ odola-ere dela gure arimén [illegible]nea eta alegrançá.

M. Aditzen duc hic, ecen [illegible] eta participatzen dugula Iaunaren gorputzean eta odolean?

H. Nic hala aditzen dut. Ecen gure [illegible] fidança gueia, hare bere Aitari [illegible] o-bedientian consistitzen denaz guero[illegible] beçala aboatzen çaicun [illegible] possedi deçagun: ikussiric ecen [illegible] gure, baldin bera lehenic eman [illegible].

M. Baina etzaicu guri eman [illegible] vkan duenean, gu heriaren [illegible]turic bere Aitari reconcilia guiençonçat?

H. Hori eguia da. Baina [illegible] hura orain recebi [illegible], haren [illegible] fionearen fructua eta verthutea [illegible] deçagunçát.

M. Eta recebitzeco manera fedez da?

H. Bay: eta ez solamẽt [illegible] tatu dela, gu herio [illegible] nala irabaz liceçagũçat: baina [illegible] habitatzẽ dela, eta [illegible] cõiunctionez eta iunctadurâz [illegible]

eguina dela, coniunctione hunen verthutez bere gratia orotan participant eguin gaitzançat.

Miniſtrea.

52. *Igãdea* ETa communione hori ezta Cenán baicen eguiten? H. Bay aitzetic: ecen Euangelioaren predicationeaz-ere Chriſt communicatzen çaicu, S. Paulec dioſ-

1. *Cor.* 1. 9. cun beçala, ecen haren gorputzeco membro garela, haren haraguitic eta haren heçurretaric: berac-ere errai-

Ephe. 5.30. ten draucu, ecẽ hura dela ogui vicia, ceruticgure arimén *Ioan.* 6. 35. hatzeagatic iautſi içan dena: eta gu bat garela harequin, *Ioan.* 17.11 hura bere Aitarequin bat den beçala: eta berce hunelacoric aſco.

M. Cer dugu berce gauçaric Sacramenduan, eta cer berce probetchuric ethorten çaicu?

H. Haur bay behinçát: erran den communione haur confirmatzen eta augmentatzen baitzaicu. Ecẽ eguiazqui Ieſus Chriſt bay Baptiſmoan, bay Euangelioã communicatzen baçaicu-ere, eztugu ordea oſſoqui recebitzen, baina partez.

Oguiazco ſignoa. M. Cer dugu bada ſommarioqui oguiazco ſignoan?

H. Aditzera emaiten çaicu, ecen Ieſus Chriſt gure Iaunaren gorputza, gu Iaincoarequin reconcilia guençançat, behin guregatic ſacrificatu içan den beçala, orainere hura bera guri emaiten çaicula, certifica gaitecençat ecen reconciliatione hartan participant garela.

Mahatſarnoazco ſignoa. M. Cer dugu mahatſarnoazco ſignoan?

H. Chriſtec, nola behin bere odola iſſuri vkan baitu gure bekatuén pagamendutan eta gure redemptionearen preciotan, hala hura orain-ere edatera emaiten çaicula, handic guri ethorteco çaicun fructua ſendi deçagunçat.

M. Hire repoſtarén arauez, Iaunaren Cena ſainduac haren herio eta paſſionera bidaltzen guiaitic, hartaco verthutean participa eta communica deçagunçát.

H. Hala da eguia. Ecen orduan eguin eta complitu içan da ſacrificio bakoitza eta perpetuala gure redemptionetan. Eta ezta deus guehiagoric, harçaz gaudi gai-

tecen baicen.

M. Beraz Cenà eztuc, Iaunac [illegible] gorputzaz oblatione [illegible].

M. Ez: ecen officio hura [illegible] hura bera baicen, [illegible] nala. Ecen ezgaitu manatzen [illegible] deçagun, baina folament [illegible].

[illegible]

CErgatic bi fignoz vfatzen dugu?

H. Hori Iaunac gure [illegible] du, aditzera eta eçagutzera [illegible] gure arimén vianda folament [illegible] hura baithan berean [illegible] cia bilha deçagunçat, eta ez [illegible].

M. Guciéc bardinzqui [illegible] ren figno hunez?

H. Bay: Iefus Chriften [illegible] contra neholetan-ere [illegible].

M. Cenán ala dugu fimplequi [illegible] teftimoniagea, ala eguiazqui eta realqui [illegible] ten çaizquigu hec?

H. Iefus Chrift gure Iauna [illegible] nean, ezta dudaric, Cenan [illegible] meffac complitzen-ere eztitu[illegible], eta [illegible] na, verificatzen. Bada, nic eztut [illegible] gnoz teftificatzẽ draucun becala, [illegible] ftantia proprian participant [illegible] quin vicitzeco vni eta bat [illegible].

M. Baina hori nolatan [illegible] gorputza ceruan, eta gu [illegible] hunetan garenaz gueroz?

H. Hori eguiten du bere Spirituaren [illegible] lofo eta comprehendi ecin [illegible] ratuac diraden gauçác bat eguiten [illegible].

M. Beraz hic eztuc aditzen [illegible] dela, ez odola mahatfarnoan.

H. Ez: baina aitzitic cõtrariora [illegible] Sacramenduan gauditu nahi [illegible]

[illegible margin notes]

bihotzac altchatu behar ditugu, non baita Iesus Christ bere Aitaren glorián, eta nondic ethorteco baita, beguira-ere gauden beçala, gure redemptionetan: eta alfer bilha ahal gueneçaque element corruptible hautan.

M. Beraz hic aditzen duc ecen Sacramendu hunetan bi gauça diradela: ogui eta mahatsarno material ikustẽ, hunquitzen eta goçatzen ditugunac: eta Iesus Christ Iauna, ceinez gure arimác interiorqui hatzen baitirade.

H. Eguia da: etare hambatetarano non gure gorputzén resurrectionea-ere hartan, quasi erresac emanic beçala, confirmatzen baitzaicu: hec vicitzeco signoan participant eguiten diraden becembatean.

Ministrea.

54. *Igãdea* 1. *Cor.* 11. 28

CEin da Sacramendu hunez eguiazqui vsatzeco forma?

H. S. Paulec erraiten draucuna: Hartara dathorren baino lehen guiçonac phoroga deçan bere burua.

M. Eta certan bere burua phorogatu behar du?

H. Examina deçan bere burua, eya Iesus Christen eguiazco membro denez.

M. Cer signoz hori eçagut ahal leçaque?

Christen membro içateco seignalea.

H. Baldin eguiazco fedea eta penitentiá baditu, baldin bere hurcoari eguiazco charitatez on badaritza, eta baldin bihotza gaitzerizte, rancore eta diuisione orotaric chahu badu.

M. Baina fedeac eta charitateac perfect içã behar duté?

H. Bata eta bercea behar dirade içan eguiazco eta ez hypocrisiazco, baina halaco perfectione baten vkaitea, non cer erran eztén, guiçonén artean mundu hunetan gareno ezta eridenen. Eta Cena-ere alfer ordenatu içan çatequeen, baldin gueiz perfect diradenac baicen haren recebitzeco capable ezpalirade.

M. Beraz imperfect içanac ezguiaitic empachatzẽ hartara ioaitetic.

H. Baina contrariora, baldin imperfect ezpaguina, Cená ezlaquidigu deus probetcha: ecen gure imperfectionén eta infirmitatén aiutatan içan behar da hura.

M. Bi Sacramendu hauc eztaude berce finetara beha?

H. Bay: ecen gure professionearen eta Christinotassu-

naren merca-ere badirade, erran nahi dut, ecen [illegible] proteftatzen eta teftificatzen dugula [illegible] populu eta Chriftino garela.

M. Nolaco edo cer eftimatzeco [illegible] Sacramendu hauçaz vfatu nahi eztuquetea?

H. Ezliçate Chriftinotan-ere eduquiteco, [illegible] halaco eracutfi nahi bere burua, hala eguiten duenac, aitzitic Iefus Chrift defaleatzen eta [illegible] da.

M. Baina aski da bay bataren eta bay bercearen gure vici gucian behin recebitzea?

H. Baptifmoa ezta behingo baicen ordenatu, eta ezin fori behin baicen recebi dadin. Baina Cena ezta hala.

M. Eta cer differentia da?

H. Baptifmoaz Iaincoac adoptatzen eta [illegible] gaitu bere Eliçara. Eta recebitu gaituen ondoan Cenaz teftificatzen eta declaratzen drauçu, [illegible] nahi gaituala. [illegible]

NOri eman çayo Bathayatzea eta Cenaren adminiftratzea?

H. Eliçán iracafteco cargu publicoa dutenéy. Ecen elkarri datchetza, hitzaren predicatzecoa eta Sacramenduén adminiftrationea.

M. Scripturaz hori eracuts ahal deçaquec?

H. Bay erracoqui-ere: ecen gure Iaunac [illegible] cargua, fpecialqui bere Apoftoluéy eman vkan [illegible], hitzaren predicatzecoa beçala: eta Cenaren adminiftrationean, haren exempluari [illegible]. Eta declaratzen drauçute Euangeliftéc, ecen [illegible] diftribuitzeâ berac miniftre [illegible] vkan duela.

M. Baina Sacramenduén difpenfatzeco eta adminiftratzeco cargua duten Miniftreéc, [illegible] recebitzeco dituzte hartaracotzat [illegible] guciac?

H. Baptifmoaz den [illegible] egũgo egunean ezpaitzaye hura [illegible], difcretioneac eztu lekuric. Baina [illegible] du Miniftreac ez emaitera, indigne dela [illegible] qui eçagutzen duenari.

M. Ceren ez?

H. Ceren bercela emaitea, Sacramenduaren profanatzea eta desohoratzea baicen ezpailiçate.

M. Bada Iesus Christ Iaunac Iudas recebitu cián, gaichto eta indigne bacen-ere.

Cenara Iudas cergatic recebitu.

H. Ceren haren gaichtaqueria oraino estalia eta secretu baitzén, ecen Iesus Christ Iaunac baçaquian-ere, bercéc deus etzaquiten.

M. Cer içanen da bada hypocritez?

H. Ministreac indigne beçala ecin iraitz ditzaque hec: baina iguriqui behar du, Iaunac hayén gaichtaqueria campora deçaqueno.

M. Eta baldin cembeit indigneric eçagutzen badu, edo hala aduertitu içan bada?

H. Eztate hura asco halacoén iraizteco baldin phorogança sufficientic ezpada, eta Eliçaren iugemendua.

M. Beraz horrelacoén gainean behar dic den cerbait gobernamendu eta politia Eliçán.

H. Hala da: baldin Eliçá bide beçala reglatua bada: eta hartacotzat personage deputatuac eta ordenatuac behar dirade, hel ahal litezqueen scandaloén gainean veilla eta gogoa deçatençát: eta halacoéc, capable eta sufficient eridenen eztiradenac, eta Cena saindura Iaincoa desohoratu gabe, eta fidelac scandalizatu gabe ecin recebi daitezquenac, iraitz ditzaten.

Catechismearen fina.

IESVS CHRIST GVRE IAVN-
aren [illegible]

[illegible]

R [illegible]

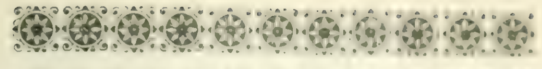
IAincoari eíquer eta laudorio [illegible]
Euangelioco doctrinari eta gure [illegible]
içateari iarreiqui nahiz [illegible]
çaizquigun perſecutione[illegible]
ſtateari aditzera [illegible]
orain eracuſten [illegible]
baituçu gure [illegible]
1559. Martchoan [illegible]
teac publica [illegible]
negatic, çure [illegible]
lehen ecen ez çuri [illegible]
eguin içan çaicun [illegible]
ſaz, oraindrano boçaturic eduquiric, o[illegible]
quitera venturatzen gara. [illegible]
gaucetan complituqui [illegible]
ctione guciaz othoitz eta [illegible]
çugu, Iauna: nahi duçun, [illegible]
re Maieſtateari preſentatzen [illegible]
Confeſſionea: eta [illegible]
caufá eçagutu gaberic, [illegible]
demnatzez berce eguitecoric vkan [illegible]
tra erran dituzten gaizqui eta [illegible]
gure defendagarri eta [illegible]
bera aſco içanen dela. [illegible]
proteſta ahal deçaquegu, Iauna, [illegible]
Iaincoaren hitzaren, ez çure [illegible]
gun obedientiaren contra [illegible]
re fedeco articulu [illegible]
haur baitacarqueite [illegible]
phetez eta Apoſtoluez, eta are [illegible]
gure Iaunaren ahoz aſco [illegible]
claratu vkan drauenaz gueroz, [illegible]
ekarteco draucagula halaco [illegible]
nō ezpaitraucagu deus [illegible]
baina-aitzitic hartan [illegible]

offoqui fufmettitzeco eta confermatzeco gaitzaitzala. Eta ceren Eliça Romanoac, Eliça primitiuaco manerá eta coftumá vtziric, manamendu berriric, eta Iaincoarẽ cerbitzatzeco manera berriric eçarri vkan baitu, raço-inezco eftimatu vkan dugu, eta gueiz neceffario (guiço-nac bere ethortez baitirade gueçurti eta vano içatera fuiet, eta Iaincoa baita eguia bera) guiçonén mana-menduetaric Iaincoaren manamenduéc abantail haur lutén, non, hambat diuerfitateren eta differentiaren ar-tean, guiçonenac vtziric, Iaincoareney garreiztén. Eta cerere aihercunde ahal bailuqueite gure contraftéc gu-re contra, frangoqui Iaincoaren eta gendén aitzinean erran ahal deçaquegu, ecen guc ikuften eta fuffritzen dugun gaitz gucia, eztela berce caufagatic, lekat ceren Iefus Chrift gure Iauna dela, gure Salua lore eta Re-demptore bakoitza: eta haren doctriná dela vicitzeco eta faluamendutaco doctrina bakoitza, mantenitzen baitugu baicen. Eta caufa haur bera içan da, Iauna, ce-rengatic çure fuiet gaichoen odolean hambat aldiz borreroéc efcuac butchatuac vkan baitituzté: eta gui-çonéc naturalqui Iaincoaren ohoreaz baino bere aifiáz eta probetchuaz arrangurago dutenaren gainean, erran behar da, Confeffione hunen beraren mantenitzeaga-tic eta on eduquiteagatic bere vicien emaitera dudatu eztuten gaichoac, guiçonén ez berce fpirituz incitatuac eta guidatuac içan diradela. Bada Iauna, çuc çure fuiet gaichoac baithara vfatzeco promettatzen duçun ontaf-funaren araura, çure Maieftateari fupplicamenduz guiaizquio mifericordia eta gratia haur eguin nahi drau cuçun, nõ har deçaçun efcutã caufa hunẽ eguitecoa, cei-nagatic ordu eta oren oroz, gu, batean herioz, bercean accotamenduz, bercean berce moldez iarreiquiac eta perfecutatuac içanez, çuri çor drauçugun obedientia-ren eguiteco moien gucia edequiten baitzaicu. Biz ba-da, othoi, çure Maieftatearẽ placera, Iauna, iragan dem-boretan fuz eta marreçanez nehorc vfatu vkan duena-ren orde: orain Iaincoaren hitz fainduaz debati eta ire-ter eraci deçaçun gure Confeffione haur, hunetacotzat feguranca eta permiffione bethea emaiten duçularic.

Eta confidança dugu ecen gure innocentiaren eta [illegible] guen-gabearen iuge çu ceuror [illegible] çarela, [illegible] rie nola eztén hemen [illegible] nerie : baina gue daramagun[illegible] dela, [illegible] viei ahal garen, Iaincoa bere [illegible] cerbitzatuz, eta çure Maiestatea [illegible] ctione orotan ohoratuz. Eta [illegible] predicationeaz, bay Iaincoaganaco eta bay [illegible] gure eguimbidean retenitu eta [illegible] gure affectione eta ahal [illegible] mendu eguiten draugaga Iauna [illegible] mettitu, cembeit orduz elkargana [illegible] ren, hambat Iaincoaren hitzaz haren [illegible] tatu içatera, nola Iesus Christ gure Iauna [illegible] Eliçán ordenatu dituén Sacramendu[illegible] çatera. Eta baldin çure Maiestatearen [illegible] gure congregationetan eguiten den, [illegible] deçaqueen beçalaco lekurik eman [illegible] rac defendaturen gaitu, gure [illegible] tu nahiz aitzinaratu içan diraden [illegible] beilhaqueriazco accusatione falsuetaric, [illegible] ezpaitu nehore modestiaric eta [illegible] kuffiren, ez-eta ençunen Iaincoaren [illegible] harē cerbitzuraco exhortationerik, eta [illegible] ren eta çure Resumaren [illegible] baicen. Eta baldin çure vorondatea [illegible] bat gratia eguin daquigun, non [illegible] gun, ezpere permetti beçaquigu [illegible] ria den ordenançá, empatchuric gabe [illegible] çagun. Eta hunen gainean gure [illegible] guciaz othoitz eta supplicamendu [illegible] Iauna, nahi duçū othoi estimatu, [illegible] çun supplicatione haur iracurtzē [illegible] suiet contuz eriden ahal leiten [illegible] henac eta sulpirioac ençuten [illegible] çure misericordiác iraungui nahi [illegible] anhitzen crudelitatez çure Resumaco [illegible] çure Maiestatea cerbitzatzen dugula, [illegible] handirassun horretan eçarri [illegible]

tzatzera haiçu garençat. Eta baldin gure minçoari behatu nahi ezpaçaizquió, beha çaquizquio Iaincoarē Semearenari, ceinec gure onén, gorputzén eta vicien-ere gainean puiſſança çuri emanic, galdeguiten baitrauçu, gure arima bere odolaz eroſſien gaineco puiſſançá eta iaurgoá hari reſerua eta lekat daquión. Hambatequin, hari berari othoitz eguiten draucagu Iauna, cure adinarequin çure handiraſſuna eta puiſſançá emendatuz, çure etſay ororen gainean victoria emanez, eguimbide eta iuſtitia orotan bethi çure Maieſtatearen thronoa confirmatuz, bere Spirituaz ardura goberna eta guida çaitzala: eta guri-ere harc berac çure aitzinean gratia eriden eraci dieçagula othoi çerbait emendio gure ſupplicatione hunetaric ſendi ahal deçagun, gure penac eta afflictioneac cerbait paſſutara eta libertatera behin-behin cambiaturic, gure nigar vriac-ere cambia ahal ditzagun bethi eſquer eta laudorio emaite batetara, lehenic Iaincoari eta guero çure Maieſtateari, ceren halaz eguin duqueçun haren voron date ſainduari eta çure ontaſſunari eta eguimbideari dagocan beçala, bay- eta çure ſuiet eta cerbitzari gaichoén conſeruationera guciz behar eta neceſſario dena.

IESVS CHRIST GVRE

IAVNAREN EVANGELIOCO DOetrina puraren araura vicitzen deſira duten Franceſée conſentimenduz communqui haren beraren eguin duten confeſſionea.

1 GVe dugu ſinheſten eta confeſſatzen * Iaincobat bera dela eta hura eſſentia bakoitz-bat bera, * ſpiritual, * eternal, * inuiſible, muthatzen eztena, * infinit, comprehendi ez erran ecin daitena, * botheretſu gucitaco, * guciz çuhur, * guciz on * guciz iusto * eta guciz miſericordioſo.

2 Eta Iaincobat ber haur, guiçoney gaye huni manifeſtatzen eta eracuſten, * lehenic bere obretan creatzean, conſeruatzeaz, eta gobernatzeaz. * Bercalde are clarequiago, bere hitzaz: eta hitz haur manifeſtatu içan du lehenic * viſionez eta reuelationez: eta guero nahi içan du liburutan * ſcribuz iar ledin, eta liburu hauc * ditugu deitzen Scriptura ſaindu.

3 Eta Scriptura ſaindu haur gucia contenitzen da Teſtamentu çaharreco eta berrico liburu canonicoetan, eta hayen contua da haur. Moyſeſen borz liburuac, diraden Geneſioa, Exodoa, Leuiticoa, Nombreac, Deuteronomea: guero, Ioſué, Iugeác, Ruth, Samuelenic bi liburu. Reguenic bi liburu. Chronico edo Paralipomenon deitzen diradenic, bi liburu. Eſdraſen lehen liburua: guero Nehemias, Eſther, Iob, Dauid-en Pſalmuac. Salomonen Prouerbioac, Eccleſiaſtea, Salomonen Canticua. Eſaias, Ieremias, Ieremiaſen Lamentationeac. Ezechiel. Daniel: guero hamabi Propheta chipiac, baitirade, Oſeas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggeo, Zacharias, Malachias: guero Ieſus Chriſten Euangelio ſaindua, S. Mattheuen araura, S. Marc-en araura, S. Luc-en araura, S. Ioannen araura. Apoſtoluén Acteac: guero S. Paulen Epiſtolac, Romanoetara bat Corinthianoetara biga. Galatianoetara bat,

Epheſianoetara bat, Philippianoetara bat, Coloſſianoetara bat, Theſſaloniceanoetara biga, Timotheogana biga, Titegana bat, Philemongana bat: guero Hebraicoetaraco Epiſtolá: S. Iaqueſen Epiſtolá: S. Pierriſen bi Epiſtoláe: S. Ioannen hirur Epiſtoláe: S. Iudaren Epiſtolá: S. Ioannen Apocalypſea edo Reuelationea.

*Pſal. 19.8, eta 9 pſal. 12.7

*2. Tim. 3. 15. eta 16 2.pier. 1.21

4. Liburu hauc eçagutzen ditugu Canonico, eta * gure fedearē eguiazco regla dadutzagu, eta haur ez Eliçaren conſentimendu batgatic ber, baina vnguiz areago Spiritu ſainduaren teſtimoniage, eta barnetico ſegurança eguiazco batgatic, ceinec liburu hauc diſcerni eta berez eraciten baitrauzquigu berce liburu Eccleſiaſticoetaric, cein probetchable içanagatic, ezpaitirade ordea halaco non hetaric fedeco articuluric batre funda ahal dadin.

*Ioan. 3. 31 eta 34 ioan. 5. 34 1. tim. 1. 15 *Ioan. 15. 11 act. 20 27 *Deut. 4. 2 eta 12. 32 galat. 1. 8 apoc. 22.18 19 * Mat. 15. 9 act. 5. 28. 29 *1. Cor. 11. 1, 2: eta 23 * Deut. 4. 12

5 Guc dugu ſinheſten ecen erran den liburu hautaco * hitza Iaincoaganicoa dela eta * harenganic beraganic duela bere authoritatea eta ez guiçonetaric. * Eta nola hitz hura baita eguia ororen reglá, contenitzen duelaric Iaincoaren cerbitzuco eta gure ſaluamendutaco neceſſario den gucia, diogu ecen * eztela ſori guiçonén ez are Aingueruén-ere hitz hari deuſen eratchequitea, edequitea edo cambiatzea. Hunec dacarque ecen ez * antiquitateric, ez coſtumaric, ez gende anhitzic, ez guiçonén çuhurtaſſunic, ez iugemenduric, ez arreſtic, ez edictic, ez decretic, ez concilioric, ez reuelationeric, ez miracaluric batre etzayola Scriptura diogun huni neholetan-ere, ez deuſetan-ere contrariatzeco, * baina aitzitic hunen araura behar diradela Chriſtinotaſſuneco punctu guciac examinatu, reglatu eta reformatu. Eta hunen tenorez guc ditugu laudatzen eta aboatzen hirur Symboloac, da iaquiteco, Apoſtolicoa, Nicenoa, eta Athanaſiorena, ceren Iaincoaren hitzarequin conforme baitirade.

mat. 28. 19 1. ioan. 5. 7 ioan. 1. 1. * Ioan. 1. 1 ioan. 17. 5 act. 17. 25 rom. 1. 1

6 Scriptura ſaindu hunec * iracaſten gaitu, ecen eſſentia diuinal bakoitz eta ber erran dugun hunetan, diradela hirur perſona, Aita, Semea eta Spiritu ſaindua. Aita, lehen cauſa eta gauça gucién lehen originea eta fundamenta: * Semea, haren hitz eta ſapientia eternala: Spiritu ſaindua, haren beraren verthutea, potentiá eta effi-

cacioa. Semea eternalqui engendratu içan da Aitaganic. Spiritu saindua eternalqui proceditzen da Aitaganic eta Semeaganic: eta hirur persona hauc eztirade confus, baina cein bere: ez ordea separatuac, baina essentia eternitate, puissança, eta equalitate batetacoac. Eta mysterio hunetan approbatzen eta aceptatzen dugu Concilio çaharréz determinatu içan dena: eta doctor saindu ancianoéz, hala nola, Athanasioz, Hilarioz, Cyrilloz, Ambrosioz, eta bercez, Iaincoaren hitzaren verthutez tratzi içan diraden secta eta heresia guciac ditugu detestatzen eta abhorritzen.

7 Guc dugu sinhesten *ecen Trinitatesco hirur personéc elkarrequin batean obratzen dutelaric, Iaincoac bere bothere, sapientia eta ontassun incomprehensibleaz creatu vkan dituela gauça guciac, eta ez solament cerua eta lurra eta hetango gucia, baina spiritu inuisibleac-ere bay: *eta hetaric, batzu erori eta diradela, perditionetara: *eta berceéc obedientián perseueratu eta iraun vkan dutela. Eta diogu *eroriac, nola malitiatan corrumpituac baitirade diradela vngui ororen, beraz eta Eliça guciaren etsay: eta berceac, Iaincoaren gratiaz preseruatu eta beguiratu içanic, *diradela Iaincoaren icenaren gloriatan eta elegituén saluamendutan emplegatu içateco Ministre.

8 Guc dugu sinhesten ecen *Iaincoac eztituela solament creatu vkan gauça guciac, baina regitzen eta gobernatzen-ere badituela, *munduan guerthatzen den gauça gucia bere vorondatera disposatuz eta ordenatuz: *ez ordea gaitzaren author den, ez hoguendun e-hal daten, *ceren haren vorondatea baita gucién eta eguimbide ororen regla subiranoa eta eguiazcoa: *baina haren moienac dirade hambat miraculuzco, non deabruéz eta gaichtoéz hala cerbitzatzen baita, non baita qui hec eguiten dutén eta hec hoguendun diraden gaitzquiaren onera conuertitzen. *Eta confessatzen dugunean ecen deus eztela eguiten Iaincoaren prouidentiá gabe: guc ditugu humilitaterequin adoratzen haren secretu guri estaliac, gure capacitateac emaiten duen baino aitzinago inquiritzen ezgarelaric, baina applicatzen

*Gen. 1. 1
Iean 1. 3
acta 17
colos. 1. 16
heb. 1. 2, eta 14
*2. Pier. 2. 4
*Psal. 103. 20, 21
*Iean. 8. 44
*Heb. 1. 7, 8
*Psal. 104
*Prouer. 16. 4
mat. 10 29
rom. 9. 11
act. 17. 24
eta 26, 28
*Iesa. 14
9
1. ioa 2. 16
1. ioa 3. 8
*Psa. 5. 5
eta 119
iac. 1. 22
*Act. 2. 23
eta 4. 27
*Ro. 9. 19, 20
rom. 11 33

dugularic gure probetchutara Scriptura ſainduan eraculten çaicun gucia, repoſetan eta ſegurançatan garençat * cerē gauça guciac bere ſuiectionean dituen Iaincoac, aitataſſunezco artha batez veillatzen baitu gure gainean halaco maneraz non ezpaita bilobat-ere gure burutic eroriren harē vorondatea gabe: * eta bizquitartean deabruac eta gure etſay guciac hala dadutza bridatuac, non calteric batre ecin baitaidigute haren congitarequin baicen.

*Mat. 10. 30
luc. 21. 18
* Iob. 1. 1
gen. 3. 15

9 Guc dugu ſinheſten ecen * guiçona chahu eta complitu, eta Iaincoaren imaginaren conforme creatu içanic, recebitu çuen gratiatic bere falta propriz erori içan dela, * eta halatán Iaincoaganic (cein baita iuſtitia eta ontaſſun ororen ithur burua) alienatu içan da halaco maneraz, non haren naturá choil corrumpitu içan baita: eta bere ſpirituan itſuturic eta bere bihotzean gaichtaturic, galdu vkan du integritate eta perfectione gucia, batre libertu ez guelditu gabe. * Eta harc vkanagatic oñaren eta gaitzaren gainean cerbait diſcretione, * badaric-ere guc dugu erraiten ecen harc bere ethortez ahal luqueen claretatea ilhumbetara conuertitzen dela. Iaincoaren bilhatzeaz queſtione denean: halaco maneraz non bere adimenduz ez raçoinez neholetan-ere harengana ecin hurbil baitaite. * Etavkanagatic edocein gauçaren eguiteco vorondatebat, guciagatic-ere vorondate hura dela diogu hala bekatuaren azpian gathibatuac non Iaincoac emaiten draucan libertateaz berceric ezpaitu.

*Gen. 1. 26
eccle. 7. 30
rom. 5. 12
ephe. 2. 2, eta 3
*Gen. 6. 5
eta 8. 21
*Rom. 1. 21
eta 2. 18, 19. 20
*1 Cor. 2. 14
*Ioan. 3. 6, eta 8. 36
rom. 7. 16, eta 8. 6, 7
1. cor. 4. 7
*Gen. 8. 21
rom. 5. 12, 18
iob. 14. 4

10 Guc dugu ſinheſten ecen * Adamē leinu gucia kotſu hunez kotſatu içan delá, cein baita bekatu originala, baita atchaquio heretagezcobat, eta ez ſolament imitationezcobat Pelagianoéc erran nahi vkan duten beçala: eta halacotz hec ditugu abhorritzen, eta dadutzagu deteſtationetan bere erroretan. Eta eztugu eſtimatzen inquiritu mengoaric dela, nola eta cer moldez bekatua guiçon batetic berceratzen den: ikuſſiric ecen aſco dela iaquitea, ecen Iaincoac Adami emanvkan ceraucana, etzela haren daco ber, baina haren leinu guciaren-ere: hala nola gu haren perſonán ontaſſun oroz billuciric

eta gabeturic [illegible]
bucatu eta erori içan [illegible].

11 Guc dugu hala[illegible] [illegible]
dela eguiazqui bekatu, eta [illegible]
gueiaren bayeta haour chipi[illegible]
condemnatzeco aski, eta [illegible]
Iaincoaren aitzinean: [illegible]
bethi dela bekatu, [illegible]
demnationea Iaincoaren [illegible]
ungui içanagatic, ceren [illegible]
gatic ezpaitraue bekatua [illegible].
Eta guehiago, ecen atchaqu[illegible]
tionetaco, non bethiere [illegible]
dientiataco fructuric [illegible]
diraden fainduenec-ere, hari [illegible]
enfeyatzen baçaizquio-ere [illegible]
chaquiatu içatea mundu hunetan [illegible]
vtziten.

12 Guc dugu finhelten ecen [illegible]
eta hundatu içan diraden corruptione [illegible]
tione hunetaric, retiratzen eta [illegible]
Iaincoac bere ontaffunagatic eta [illegible]
bere confeillu eternalean eta [illegible]
confiderationeric, batre hayen [illegible]
Iefus Chrift gure Iaunean [illegible]
hura bera baithan vicitze [illegible]
doptatu vkan dituenac: [illegible]
condemnatione hartan [illegible]
tan bere iuftitiá eracuts [illegible]
fericordiaren abundantia [illegible].
tez batac eztirade [illegible]
duaren creationea baino lehen, [illegible]
Iefus Chrift baithan [illegible]
cerni eta berez ditzaqueno. [illegible]
verthutez ontaffun handi [illegible]
pant eguin daite: ceren [illegible]
affectione ez penfamendu[illegible]
Iaincoac behin hartara [illegible]
queno.

13 Guc dugu ſinheſten ecen gure ſaluamenducotzat behar eta neceſſario guenduen gucia emaiten eta communicatzen çaicula Ieſus Chriſt Iaunean eta bere burua gure ſaluamendutã emanic, * hura eguin içã çaicula gure ſapiẽtia, iuſtitia, ſanctificatione eta redẽptione: halaco maneraz non harenganic aldaratzen denac Iainco Aitaren miſericordiaz, gure itzurtbide eta refugio bakoitzaz renuntiatzen eta arnegatzen baituque.

*1. *Cor.* 1. 30
ephe. 1. 6. 7
col. 1.13,14
tit. 2. 14

14 Guc dugu ſinheſten ecen Ieſus Chriſt, Iaincoaren ſapientia eta * Seme eternal celaric, veztitu içan dela gure haraguiz, perſona batetan licençát Iainco eta guiçon, * gure irudico, gorputzetan eta arimatan ſuffri ahal leçaqueen beçalaco, ſalbu macula gucitaric chahu eta pur içan baita. * Eta haren humanitateaz den becembatean hura içan dela eguiazco Abrahamen eta Dauid-en hacia: * Spiritu ſainduaren verthute myſteriozcoz concebitu içan bada-ere. Eta hunetan aborritzen eta iraizten ditugu ancianoqui Eliçác trublatu dituzten hereſia guciac: gucién gainetic Serueten imaginatione deabruqueriazcoac, ceinec attribuitzen baitrauca Ieſus Iaunari diuinitate fantaſiazcobat, ceren hura den gauça ororen idea eta patroina: eta hura du deitzen Iaincoaren Seme perſonala, edo ſignificationezcoa: finalqui, hirur element creatu gabericoz eguin içan den gorputzbat forgeatzen drauca, eta ditu nahaſtecatzen eta deſeguiten bi naturác.

Ioã. 1. 14
philip. 2. 6
**Heb.* 2. 17
2. *cor.* 5. 21
**Act.* 13. 23
rom. 1. 3, *eta* 8. 3, *eta* 9. 5
2. *cor.* 5. 21
philip. 2. 7
heb. 2. 14, 15
**Mat.* 1. 18
luc. 1. 35

15 Guc dugu ſinheſten ecen * Ieſus Chriſten perſona batetan berean, bi naturác eguiazqui eta ſepara ecin daitezqueen beçala diradela iunctatuac eta bat eguinac, ordea bi naturetaric batbedera dagoelaric cein bere proprietatean, halaco maneraz non, hala nola coniunctione eta battaſſun hunetan, natura diuinoa bere proprietate bera eduquiten duelaric libertu eta azquendu içan baita creatione gabe, infinito, eta gauça guciac bethatzen dituelaric, * halaber natura humanoa libertu eta guelditu içan da finito, bere formá duelaric, neurria eta proprietatea: etare Ieſus Chriſtec bere reſurrectionean bere gorputzari immortalitate eman vkan badrauca-ere, eztrauca halacotz edequi vkã bere naturarẽ eguiá. Bada guc dugu hura hala cõſidera-

**Mat.* 1. 20
luc. 1. 31, 32. 35 : 41. 42
ioan. 1. 14
rom. 9. 5
1. *tim.* 2. 5
eta 3. 16.
heb. 5. 8
**Luc.* 24. 38, 39
rom. 1. 4
philip. 2

tzen bere natura diuinoan, non ezpaitugu bere humanitateaz billutzen.

16 Gue dugu sinhesten * ecen Iaincoac bere Semearen igorteaz bere guregana̧co amorio eta ontasun inestimablea eracutsi vkan duela, hare herio iraganez, resuscitaturic eta iustitia gucia complituric vicitze celestiala acquisi eta irabaz lieçagunçat.

17 Gue dugu sinhesten * ecen Iesus Christ gure Iaunac crutzean offrendatu vkan duen sacrificio bakoitzaz reconciliatu eta baquetu içan garela Iaincoarequin: hare aitzinean * iusto estima eta reputa gaitecençát: ecen gu haren gogaraco, ez haren adoptionean participant eguin garate, bekatuac barkatzen eta obertziten diraueguigun becembatean baicen. Bada gue dugu protestatzen eta declaratzen ecen Iesus Christ dela gure ikuzgarri complitua eta perfectoa, eta haren herioan dugula, gu hoguendun garen falta eta iniquitate guciéz satisfactione ossoa eta complitua: eta berce remediez batez-ere ecin deliura ez empara ahal gaitezquela.

18 Gue dugu sinhesten * Dauid-ec dioen beçala, ecen gure iusto içatearen eta dohainontassunaren fundament gucia dela fundatua gure bekatuén barkamenduan. * Causa hunegatic, Iaincoaren aitzinean gure iustificatzeco, huneçaz berce moien guciac gue diltugu abhorritzen eta detestatzén: eta ecein-ere berce vertutez ez merituz deus presumitzen eztugularic Iesus Christec eguin duen obedientián, simplequi gu hilitzen eta arrastatzen gara, ecein imputatzen eta contatzen baitzaicu, hambat gure bekatu guciez barkamendu vkaiteco, nola Iaincoaren aitzinean fauore eridez [illegible]teco. Eta eguiazqui dugu sinhesten ecen habit fundament hunetaric den gutiena-ere aldara baguinteza, bercetan reposic ecin eridenez, guinandela [illegible] batre gabe gure bihotzetan hara huna erabiliac: ecen seculan ecin baquez baiquinande Iaincoarequin, Iesus Christen amorez misericordiatan reconciliatuac eta onhetsiac garela segura gaitezquen, nola gure ethorteez gaitzerizteric eta condemnationeric baicen ezpaitugu mereci.

*Ioã. 3. 16, eta 15. 13. 1. ioan. 4. 9
*2. cor. 5. 19 heb. 2. 17, 8. 9 eta 9
* 2. cor. 5. 14. 15
* Eph. 5. 26 tit. 2. 5 heb. 9. 14 1. pier. 1. 18 19 1. ioan. 1. 7
* Psal. 32. 1. 2 1. ioan. 17. 26
rom. 4. 7. 8 2. cor. 5. 19
* [illegible] 5. 19 2. tim. 2. 5 act. 4. 12 1. ioan. 2. 1. 2

*Rom. 8. 15 ga. 4. 4. 5. 6. 7 rom. 3. 21, 24. 27. eta 4, 3, 26: eta 9. 31, 32: eta 11. 6
*Ioan. 3.15 gal. 2. 16, 21: eta. 3.9, 10, 18: 24. eta 5. 4 philip. 3. 9 2. tim. 1. 9 tit. 3. 5 heb. 11. 7
*Mat. 17. 20 ioan. 3. 16, eta 17. 10, 20. 21
*Rõ. 1. 17, eta 3. 24. 25: 28. 30, eta 4 gal. 2
*Eph. 2. 8 1. theſſ. 1. 5 1. cor. 2. 12 2. pier. 1. 3, 4
*1. Co. 1. 8, 9
*Philip. 1.6 eta 2. 13
*Rõ. 6. 17, 18. 19. 20 coloſ. 2. 13, eta 3. 10 1. pier. 1. 3
*Iac. 2. 17, 26 gal. 5. 6 1. ioã. 2. 3, 4: eta 5. 18

19 Guc dugu ſinheſten * ecen moien hunez beraz dugula, gure Aita eracutſiren delaco confidança betherequin, Iaincoaren inuocatzeco libertate eta priuilegio. Ecen ezguenduque acceſſic ez ſartzeric batre Iainco Aitagana, Ararteco hunegana buru eguin ezpagueneça: eta hunen iceneã ençũ içatecotz, hunenganic gure vicia eduqui behar dugu, gure eguiazco buruaganic beçala.
20 Guc dugu ſinheſten * ecen iuſtitia eta gratia hunetan participant garela fede hutſez, nola erraiten-ere baita, ecen ſuffritu vkan duela guri ſaluamendua irabaz lieçagunçat, hura baithan ſinheſten duenic gal eztadinçat: * eta haur eguiten da, ceren vicitze eternalaren vkaiteco hura baithan emaiten çaizquigun promeſſac applicatzen baitirade gure probetchutara: eta ſenditzen dugu hayen indarra hec acceptatzen ditugunean, dudatzen eztugularic ecen Iaincoaren ahoz ſeguratuac garenaz gueroz, ezgarela enganatuac içanen. * Bada fedez obtenitzen dugun iuſtitia haur, dependitzen da Iaincoac on darizcula declaratzen eta teſtificatzen draucun promes gratiazcoetaric.
21 Guc dugu ſinheſten * ecen fedean Spiritu ſainduaren gratia ſecretuz illuminatzen garela, halaco maneraz non hura baita Iaincoac placer dueney emaiten drauen dohain gratiazcobat eta particularbat: hala non fidelée ezpaitute cerçaz glorifica diteeen, baina dirade obligatuagoac, ceren bercetaric abantail preferitu içan diraden: * eta etzaye elegituey fedea emaiten behin bide onean eçarteco ſolament: baina finerano hartan continua eraciteco-ere bay: * ecen hatſea beçala acabatzea-ere Iaincoari appertenitzen çayó.
22 Guc dugu ſinheſten * ecen fede hunez beraz vicitze berritara regeneratzen garela, naturalqui bekatuaren ſclabo garenaren gainean. Bada ſainduqui eta Iaincoaren beldurrean vicitzeco gratiá fedez recebitzen dugu, Euãgelioaz emaitẽ çaicũ promeſſa recebituz, cein baita ecẽ Iaincoac emanẽ draucula bere Spiritu ſaindua. * Bada hãbat falta da fedeac vngui eguitetic hotzẽ edo harçaratzẽ gaituẽ, nõ gure obra on gueiac harc eguitẽ baititu gutan, fructuac arboretic heldu diraden moldera

* Gaineracoaz. Iaincoac [illegible] re- generatzē eta saindurqui [illegible] ere: * guc dugu cōfessatzē [illegible] duz eguitē ditugū obra [illegible] tén hec gu iuftitica gaitzatē [illegible] retan eduqui gaitzan [illegible] thiere baiquinàde dudatā [illegible] ftec quitto eguin gaituen [illegible] tiác repofatzen eta [illegible]

23 Guc dugu finhetten * [illegible] fin hartu vkan dutela. Iefus [illegible] baina ceremoniác guehiagoric [illegible] ez içanagatic, complimendu [illegible] libertzen eta gueldiitzen [illegible] eta eguiá. * Gaineracoaz. [illegible] glatzeco. nola Euāgelioco [illegible] tatuac ciradela iaquiteco eta [illegible] gueaz eta Prophetéz aiutatu [illegible]

24 Guc dugu finheften * [illegible] teco bakoitzetan Iefus Chrift [illegible] roz. * eta harc berac haren [illegible] retira gaitecen manatzen [illegible] ceren ezpaitzaicu permettutzen [illegible] Iaincoac bere hitz faintduan ordenatu [illegible] cun formán baicē diogu bada, guc [illegible] cen guiçonée Saindu hilén [illegible] batean imaginatu dutén [illegible] ganiobat baicen. othoitz eguiteco [illegible] nehoren erauz eta aldaragarri baicen. [illegible] ditugu abhorritzen eta iraizten. [illegible] rioaz eta paffioneaz eguin duen [illegible] çale eta ezeztaçale beçala, guiçonée [illegible] coa baithan redemitzeco [illegible] moién gueiac. Guchiago guc [illegible] rioa dela eccinere Scripturataco [illegible] theitzebat, illufionezco eta [illegible] ilkia. * Eta hartaric beretic ilki [illegible] rora içateco, bayeta faindoren [illegible] eta promes gueiac: [illegible]

*Tim. [illegible] *1. Tim. 2. 5. 16.

defenſionea, egun iaquinen obſeruatzeco ceremonia, confeſſione auriculara, iubileu, perdonãça eta generalqui barkamendu eta ſaluamendu meritatu vſtezco berce manera gucia. Eta hauc eta hunelaco berce guciac ditugu arbuyatzen eta iraizten, ez ſolament hetango meritutaco opinione falſuagatic: baina ceren conſcientién carcagarritaco inuentione guiçonéz ordenatuac diraden-ere bay.

*Rom. 1. 16. 17. eta 10.
*Mat. 18. 20. eph. 1 22. 23.
*Mat. 10. 40. luc 10. 16. ioan. 13. 20 rom. 10.

25 Eta * ceren mundu hunetan ezpaicara gauditzen Ieſus Chriſten preſentiáz Euangelioaren moienez baicen, * guc dugu ſinheſten ecen haren authoritatez Eliçán ordenatu eta iarri içan den diſciplina ſainduqui eta fermuqui beguiratu behar dela. Bada Eliçá ecin conſiſti daite, baldin hartan iracaſteco cargua duqueiten paſtorac ezpadirade: * eta hec bidezqui deithuac diradenean, eta fidelqui bere officioa eguiten duqueiten orduan, ohoratu eta reuerentiarequin ençun behar dirate. Eta haur ezta ordenatu içan, Iaincoa hunelaco aiutarẽ ezpa moien bacho hauen ſuiet ez behar delacotz, baina ceren hunelaco bridaren azpian eduqui eta entretenitu nahi baiquaitu. Eta hunetan guc ditugu abhorritzen, hetan den becembatean, Iaincoaren hitzaren predicationea eta haren arauezco Sacramẽduén adminiſtrationea empatchatu eta deſeguin nahi duten fantaſiaçu guciac.

*Pſal. 5. 8. eta 22. 23. eta 42. 5. eph. 4. 12. heb. 2. 12.
*Act. 4. 19. 20. heb. 10. 25.

26 Guc dugu bada ſinheſten * ecen nehor eztela bere gain appartatzeco, ez bere manera bereci batez contẽtatzeco, baina guciéc elkarrequin behar dugula beguiratu eta entretenitu Eliçaren vnitatea eta battaſſuna inſtructione communera eta Ieſus Chriſten vztarrira ſubmettitzen garelaric: eta haur, non-ere Iaincoac bere hitzaren araura Eliça politiatubat eçarri baituque, * Magiſtratuac edo hayen edictac contrario liraten orduanere: eta diogu Eliça hunetara rengeatzen eta biltzen eztiradenéc edo hartaric ſeparatzen diradenéc Iaincoaren ordenançá hauſten dutela, eta hari contraſtatzen çaitzala.

*Iere. 7. 4. 8. 11. 12. mat. 3. 9. eta 7. 22. eta 24. 5.

27 Guc dugu ſinheſten * ecen çorrotzqui eta Scripturaren arauezco raçoin eta iugemendu batez gogoatu eta eçagutu behar dela cer eta cein den eguiazco Eliçá:

ceren titre eta icen hunez sobera gaizqui nehorc abusatu vkan baitu. * Gue bada Scripturaren arauez diogu ecen Eliçá dela Iaincoaren hitzari, eta hartaric dependitzen den religione purari gogotic iarreiquiteco accordatzen eta behatzen çayon fidelén compainiá, hala hartan batbedera bere menean guciän profeitatzea eta Iaincoaren beldurrean aitzinaratzen eta confirmatzen delaric ardura guehiago aitzinaratu eta auançatu behar denaren araura: * ordea combat ere fideléc hitz hunen araura vicitzẽ enseya baititez-ere, bethi bere bekatuen barkamenduaren vkaitera bere recursa vkan behar degté. * Baina eztugu erran nahi, fidelén eta onén artean eztiradela hypocritác eta reprobatuac-ere: baina halacoén malitiác ez gaichtaqueriac ecin empatcha deçaque Eliçá ezten Eliça.

* Eph. 2. 20 eta 4. 11, 12. 1 Tim 3. 15. deut 31. 12
* Rom 3.
* Mat. 13 2 Tim 2. 18 19. 20.

28 Eta sinheste hunen araura * gue dugu protestatzen eta declaratzẽ ecen Iaincoaren hitza recebatzen eta haren suiet içateco protestionerie eguiten, eta eguiazco Sacramenduric administratzen ezten lekuan, solament propriqui minçatzera ecin erran deçaquela han Eliçaric dela. Eta causa hunegatic gue ditugu abhorritzen Aitassaindu erraiten denaren arauezco synagogue eta congregationeac, ceren hetaric Iaincoaren eguiazco hitza banitu eta accotatu içan baita, eta Sacramenduac hayen artean corrũpitu, falsificatu eta choil ezeztatu içan baitirade bayeta ceren idolatria eta superstitione guciac hetan baita bogatan: * Gue daducagu bada ecen halaco eguitatetã nahastatzen eta participatzen diradenac, Iesus Christen gorputzetic eta haren eguiazco Eliçatic bere buruac separatzen eta trencatzen dituztela. Guciagatic-ere ceren cerbait Eliça-restança appeu baita oraino Aitasaindutassun erraiten denean, eta guehiago ceren Baptismoaren substantiá gueldito içan baita, eta bercalde * ceren Baptismoaren efficacia eta verthutea ezpaita hura administratzen duenaganic dependitzen, gue dugu aithortzen eta erraiten ecen han bataiatuac içan diradenac eztiradela berriz bathayatu behar. Haina hartan-ere eguiten diraden corruptioneagatic, gue diogu, nehorc ecin haourrac Iaincoaren ordenançari lekegabe eguin gabe hartara presenta ahal ditzaquela

* Mat 10 14 15 Ioan. 10. 1. cor. 3.
* 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 1. cor. 6. 15.
* Mat. 3 11 eta 28. 19 Marc. 1. 8. Act. 1. 5 eta 11. 16 16. 17. eta 19 4. 5 6.

Act. 6. 3. 4. 5. *eph.* 4. 1. *tim.* 3. *tit.* 1. *mat.* 18. 17.

29 Eguiazco Eliçaz den becembatean, * guc dugu ſinheſten ecen hura behar dela gobernatu Ieſus Chriſt gure Iaunac ordenatu eta eçarri vkan duen politiarẽ araura, eta hartan behar diradela Paſtorac, Surueillantac eta Diacreac, doctrinaren puritateac bere curſua duẽçát, eta faltác corrigituz eta corrigi eraciz, paubreac, eta berce affligitu guciac bere beharretan ſuſtengatuz, congregationeac Iaincoac manu beçala handién eta chipién edificationetan eguin ditecençát.

**Mat.* 20. 26. 27. *eta* 18. 2. 3. 4. 1. *cor.* 3. *eph.* 1. 22. *col.* 1. 18. 19

30 Guc dugu ſinheſten * ecen eguiazco Paſtor oro, nõere baitirade, bere officioarẽ exercitatzeaz den becembatean, cein bere lekuetan authoritatez eta puiſſançaz bardin diradela, Buru bakoitz batẽ azpico diradelaríc, cein baita Ieſus Chriſt Iauna Ipizpicu ſubirano, eta vniuerſal bakoitza. Eta cauſa hunegatic, ecen eceinere Eliçac eztuela dominationeric ez iaurgoaric vſurpatzeco berce Eliçaren gainean.

**Màt.* 28. 10. 19. *marc* 16. 15 *ioan.* 15. 16 *act.* 1. 21. *eta* 6. *rom.* 10. 15 *tit.* 1. 5. 6. 7 **Gal.* 1. 15. 1. *tim.* 3. 7. 8. 9. 10. 15. **Act.* 15. 2 6. 7. 25. 28. *rom.* 12. 6. 7. 8. 1. *cor.* 14. 2. *cor.* 12. 7. 8.

31 Guc dugu ſinheſten * ecen nehor bere buruz ez bere authoritate propriz Eliça carguricvkaitera eztela auançatzeco: baina haur behar dela eguin electionez, Iaincoac permettitzen duen eta eguin ahal dadin lekurano. Eta exceptione haur eratchequiten dugu expreſſuqui, ceren cembeit orduz, bayeta gure demborán, Eliçaco ſtatua gucietan corrumpitua cenean, behar içan baita Iaincoac façoin extrordinario batez igorri eta eçarri vkan duen gende. Eliça deſolatuén dreçatzeco eta chuchenceco. Baina nola-ere içan baita, guc dugu ſinheſten ecen regla hunetara nehor conformatu behar dela: * eta Paſtor, Surueillant eta Diacre gueiée teſtimoniage behar dutela, nola bidezqui deithu içan diraden.

**Mat.* 18. 17. 1. *cor.* 5. 6. 1. *tim.* 1. 20 **Rom.* 16. 17. 18. 1. *cor.* 3. 11. *col.* 2. 6. 7. 8 *gal.* 5. 1.

32 Guc dugu halaber ſinheſten * ecen on eta behar dela ſuperintendent içateco elegitu diradenéc, gogoa eta ordena deçaten elkarren artean Eliça gorputz guciaren regimenduan cer moien eduqui behar den: * baina Ieſus Iaunaz eman içan çaicun ordenançatic neholetanere aldaratu gabe: eta hunec eztu empatchatzen eztén ordenança particularic lekuén eta gendén araura.

33 Baina hunen gainean * beretzen eta iraizten ditugu, nehorc Iaincoaren cerbitzu balirade beçala, cõſcien-

tién carguan eta [illegible] nentione humano eta legue [illegible] ceptatzen eta recebitzen [illegible] ſunaren entretenitzeco, eta [illegible] coaren obedientiatan [illegible] ordenança gucia. Eta hunetan [illegible] quió, excommunicationeaz [illegible] nac declaratu vkan duenari, eta hura [illegible] eta laudatzen, bayeta [illegible] dependentiá ororequin [illegible] ratu behar dela.

34 Guc dugu ſinheſten ecen Sacramendu[illegible] iunctatuac diradela eta hari datchetzala, gure confirma[illegible] tione handiagotan Iaincoaren gratiaren [illegible] dituguncat, eta moien hunez, gutan [illegible] eta groſſertaſſunaren cautaz, gure [illegible] ta dadinçát: eta dugu ſinheſten ecen Sacramendu[illegible] radela halaco ſigno exterior eta [illegible] Iaincoac heçaz operatione eguiten [illegible] ren verthutez, deus alter hetan ſignifica[illegible] guciagatic-ere guc daducagu ecē hayen [illegible] eguia gucia Ieſus Chriſt Iauneá dela, eta [illegible] harenganic ſepara baditza eztiradela itzal eta lanho baicen.

35 Eta guc dugu confeſſatzen ecen [illegible] Sacramendu diradela ſolament, eta hec diradela Eliça [illegible] mun: eta hetaric lehena, baita Baptiſmoa, eman [illegible] çaicu gure adoptionearen certificançatan, ceren hartan charthatzen baicara Ieſus Chriſten gorputzarequin, haren odolaz ikuciric eta chahuturic, haren Spiritua[illegible] duqui vicitzera arramberrit gaitecençat. Guc [illegible] gu halaber, ecē behin baicen batheyatze [illegible] hartan ſignificatzen eta aditzera ematen [illegible] probetchua, gure vici gucira eta hiiera heltzen [illegible] gnadura eta cigulu irautetacobat dugunçat, [illegible] Chriſt iuſtitia eta ſanctificatione içané [illegible] eta Baptiſmoa içanagatic fedezco eta penitentiazco Sacramendubat, badaric-ere Iaincoac bere Eliçan recebitzen dituenaz gueroz haour chipiac bere aitequin, guc dugu

Mat. 18. 17. | 1.cor. 5. 4. 5. | 1.tim. 1. 20 | 1. Cor. 10. eta 11. 23. 24. | [illegible] 12. [illegible] | [illegible] 17. | rom. 4. 11. | 1. cor. 11. 23. 24 | [illegible] | [illegible] | Iean. 6. eta [illegible] | Rom. 6. 3. 4. 5. | tit. 3. 5. 6. | act. 22. 16. | Mat. 3. 11. 12. | marc 1. 4. eta 16. 16. | luc. 3. 3. | act. 13. 24. eta 19. 4. | rom. 6. 22. 23. | Mat. 19. 14. | 1. cor. 7. 14 | 1. Cor. 10. 16. 17. eta 11. 24.

erraiten ecen fideletaric engendratu diraden haourrac Iesus Chriſten authoritatez batheyatu behar diradela.

36 Guc dugu confeſſatzen eta eduquiten ecen Cena ſaindua (baita bigarren Sacramendua) dela Ieſus Chriſtequin dugun battaſſunaren teſtimoniagebat eta certificançabat, ez ſolament ceren guregatic behin hil eta reſuſcitatu içan den, *baina ceren bere haraguiaz eta odolaz eguiazqui ſubſtantiatzen eta hatzen-ere baiquaitu, harequin bat garençat, eta haren vicitzea commun dugunçát. *Eta mũduaren iugeatzera dathorren arteranocotz hura ceruan içanagatic, *guc dugu ſinheſten ecen harc bere Spirituaren verthute ſecretuz eta comprehendi ecin daitenez, bere gorputzaren eta odolaren ſubſtantiaz hatzen eta viuificatzen gaituela. Baina guc diogu ecen haur eguiten dela ſpiritualqui, ez effectoaren eta eguiaren orde imaginationeric eta penſamenduric eçar deçagunçat, baina ceren myſterio hunec bere gorataſſunaz gure adimenduaren neurria, eta ordenança natural gucia iragaiten baitu: eta labur erraitera, ceren celeſtial baita, fedez baicen ecin comprehendi daite.

*Ioan. 6. 56 57. eta 17. 21. 22.
*Marc 16. 19. act. 1. 11. eta 3. 21.
*1. Cor. 10. 16. ioan. 6.

37 Guc dugu ſinheſten, erran den beçala, ecen hambat Cenán nola Baptiſmoan Iaincoac realqui eta complituqui emaiten draucula effectez eta eguinez hetan figuratzen eta repreſentatzen çaicun gucia: eta halacotz, emaiten çaizquigun ſignoequin guc dugu iunctatzen eta bat eguiten han preſentatzen çaicunaren poſſeſſione eta gaudimendu eguiazcoa: eta raçoin hunegatic diogu ecen Ieſus Chriſten Mahain ſaindura fede purbat, vnci baten ançora, ekarten duten guciéc, eguiazqui recebitzen dutela ſignoec teſtificatzen dutena: erran nahi da, *ecen Ieſus Chriſten gorputza eta odola hain diradela arimaren ianhari eta edari, nola oguia eta mahatſarnoa baitirade gorputzaren.

*1. Cor. 11. ioan. 6.

38 Bada guc daducagu * ecen vra element caduc eta deſeguiten den-bat içanagatic, harc, Ieſus Chriſten odolaz eta haren Spirituaren efficacioz eguiten çaicun barneco ikutzea teſtificatzen draucula: eta ecen Cenán emaitẽ çaicun oguiac eta mahatſarnoac eguiazqui ſubſtantiatzen eta hatzen gaituela ſpiritualqui: * ceren, nola

*Ro. 6. 3. 4.
*Ioan. 6. 1. cor. 11.

hartacotzat ordenatu içan baitirade, beguién directuac beçala eracuften baitraucute ecen Iefus Chriftoren haragia dela gure vianda, eta haren odola dela gure edari. Eta abhorritzen ditugu figno eta merca hauc recebitu nahi eztituzten fantafiaçu eta Sacramentario guciac. *Iefus Chriftec pronuntiatu vkan duenaren gainean: Haur da ene gorputza: eta, Copa haur da ene odola.

* Mat. 26. 16. 1. cor. 11

39 Guc dugu finheften * ecen Iaincoac nahi duela mundua dē gobernatu leguez eta politiaz, munduco guthicia defordenatuén reprimitzeco eta hertfeco [illegible] dençát: eta hartacotzat ordenatu vkan duela Erreinuac, Republicoac, eta berce Principaltafun guciac fucceffionez liraden, bayeta iuftitiaren ftatuari appartenitzen çayón gucia: eta Iaincoa bera nahi da hetaco anthor eta iabe eçagutu, eta halacotz magiftratuén efcuan eçarri vkan du ezpatá: ez folamēt haren manamenduetaco bigarren Taularen contra eguiten diraden bekatuen reprimitzeco eta punitzeco, baina lehen Taularen contra eguiten diradenén-ere bay. * Behar da bada, hala ordenatu duenagatic, ez folamēt fuffri eta eder-ets deçagun fuperiorée domina deçaten, baina ohora ditzagun eta reuerentiatan eduqui, haren Locotenent eta Officier beçala, nola eçarri-ere hare baititu halaco cargu legitimo eta faindu baten exercitzeco eta gobernatzeco.

* Exod. 18. 20. 21 mat. 17. 24 25. rom. 13

* 1. Pier. 2 13. 14 1. tim. 2. 2.

40 Guc daducagu bada * ecen hayén legueac eta ordenançác beguiratu eta obeditu behar diradela, bayeta tributac, thaillac eta goitico guecenac pagatuz, behar dugula vorondate libre batez eta gogotic hayén fubiectionezco vztarria ekarri, infidel liraden orduan-ere: * baina bethiere Iaincoaren Imperio fubiranoa offo eta bere ftantean guelditzen dela. Eta hunen gainean guc ditugu abhorritzen, guehientaffunac eta fuperioritateac kenduric, eta iuftitiaren politia eta ordenança gucia eraucíric, gauça guciac commun eta confus eguin nahi lituqueizten guciac.

* Mat. 17. 24. 25. 26.

* Act. 4. 17 18. 19

FINA.

A B C,

EDO

CHRISTINOEN

INSTRVCTIONEA

othoitz eguiteco
formarequin.

***

MATTH. XIX.

*Vtzitzaçue haourrac, eta enegana e-
thortetic eztitzaçuela empatcha: ecen
horrelacoén da ceruetaco resuma.*

ROCHELLAN,
Pierre Hautin, Imprimiçale.
1571.

EPHES. VI.

Eta çuec aitéc, hazitzaçue çuen haourrac inſtructionetan eta Iaunazco remonſtrationetan.

IACQVES, I.

Baldin çuetaric cembeitec ſapientia faltaric badu, eſca bequio Iaincoari, eta emanen çayo, baina federequin eſca dadin, batre dudatzen eztuela.

HEVSCAL-HERRIAN

GAZTETASSVNAREN

iracaſteco cargua dutenér eta goi-
tico guciér, I. Leiçarraga Beraſ-
coizcoac Iaincoaren gratia deſira-
tzen.

*BEre natione guciéc, ece-
nec bere lengoagean be-
çala, Heuſcaldunóc-ere
berean duenqat, certan
iracurtzen ikas ahal deçan, eta nola
Iaincoa eçagutu eta cerbitzatu be-
har duen, neceſſario eſtimatu ukan
dut, A B C haur bere inſtructio-
nerequin Heuſcaraz-ere ar ledin:
eta hunetacotzat, Iaincoac eman
drautan gratiaren arauera, haren
laudoriotan emplegatu içan naiz:
dacuſſadalaric buda, ecen Iainco e-
guiazcoaren eta Ieſus Chriſt haren*

Seme guregatic mundura ethorri içan denaren eçagutzera lacho eta anſicabe direnéc contu gutia hunez eguinen dutela : baina berac manu beçala Iaincoa eçagutu eta cerbitzatu deſir dutenéc, ſegur naiz, bere probetchuric eguinen dutela : eta halacoacgatic ber, haur eguin içan da. Eta minçatzeco maneraz den becembatean, Heuſcal-herrian religionearẽ exercitioa den lekuco gendetara conſideratione guehiago vkan dut, ecen ez bercetacoetara : eta haur, ſperançaz ecen Inſtructione hunec lehenic, eta orain behin guehienic, hetan cerbitzaturen duela. Baina bithartean, iracaſteco cargua duçuenác, hirur punctuz principalqui aduertitu nahi vkan çaituztét. Lehena da, aitzinago hel dai tezqueno, cer den vocala edo conſo-

nanta, diphtõgua edo ſyllabá, haourrér ikaſten demborarie empleça eraci gabe, liburutcho huntaco formari ſimplequi çarreitzaté. Bigarrena, vngui eta trebequi lehen-ecitic letreyatzen haourrér iracats dieceçuen. Hirurgarrena, iracurtzera datocenean, Colonaren, Commaren, edo Punctuaren differentiá ceric den, anhitz fundatu gabe, hitzac diſtinctoqui eta claroqui pronuntia eraciz, pauſſuén emaiten accoſtuma ditzaçue. Iaincoac, othoi, çuen trabaillua proſpera eta benedica deçala, Amen. Rochellan Vrriaren lehenean, 1571.

A	*a*	a	I	*i*	i	R	*r*	r
B	*b*	b	K	*k*	k	S	*ſ* ſ	s
C	*c*	c	L	*l*	l	T	*t*	t
D	*d*	d	M	*m*	m	V	*u*	u
E	*e*	e	N	*n*	n	X	*x*	x
F	*f*	f	O	*o*	o	Y	*y*	y
G	*g*	g	P	*p*	p	Z	*z*	z
H	*h*	h	Q	*q*	q			

Diphtongoac.

æ ai au ei eu œ oy ou.

Letra elkarri datchetzanac.

ct ff fi fl ſi ſl ſſ ſt &.

Abbreuiationeac.

ã	am	an	q̃		quam
ẽ	em	en	q̃	q;	que
ĩ	im	in	q		qui
õ	om	on	q		quod
ũ	um	un	p		per
9	us		p̃ pre,	ꝓ	pro

Pauſſuén eguiteco punctuac , : .

Letrén berezgarrico merquá uä uë

Interrogatzecoa ;

Admirationezcoa !

Accentuaren eguitecoa ´

Hitz-arteco iunctagarria -

a	e	i	o	u
Ba	be	bi	bo	bu
Ca, ça	ce	ci	co, ço	cu, çu
Da	de	di	do	du
Fa	fe	fi	fo	fu
Ga	ge, gue	gi, gui	go	gu
Ha	he	hi	ho	hu
Ia	ie	ii	io	iu
Ka	ke	ki	ko	ku
La	le	li	lo	lu
Ma	me	mi	mo	mu
Na	ne	ni	no	nu
Pa	pe	pi	po	pu
Qua	que	qui	quo	quu
Ra	re	ri	ro	ru
Sa	ſe	ſi	ſo	ſu
Ta	te	ti	to	tu
Va	ve	vi	vo	vu
Xa	xe	xi	xo	xu
Za	ze	zi	zo	zu
Az	ez	iz	oz	vz

IESVS CHRIST GV-re Iaunaren orationea.

GVre Aita ceruëtan aicena.
Sanctifica bedi hire Icena.
Ethor bedi hire Reſumá.
Eguin bedi hire vorondatea ceruän beçala lurrean-ere.
Gure eguneco oguia iguc egun.
Eta barka ietzaguc gure bekatuac, nola guc-ere offenſatu gaituztenér barkatzen baitrauëgu.
Eta ezgaitzala ſar eraci tentationetan: baina deliura gaitzac gaitzetic.
Ecen hirea duc reſumá, puiſſançá eta gloriá ſecula ſeculacotz, Amen.

CHRISTINOEN ſedeco articuluac.

SInheſten dut Iainco Aita bothere-gucitaco ceruären eta lurraren Creaçalea baithan.
Eta Ieſus Chriſt haren Seme bakoitz gure Iauna baithan:
Cein cõcebitu içan baita Spiritu ſainduaganic:

Sorthu Maria virginaganic.
Pontio Pilateren azpian paffionatu.
Crucificatu, hil eta ohortze.
Iautfi içan da iffernuetara.
Hereneco egunean refufcitatu içan da hiletaric.
Igan içan da ceruëtara.
Iarria da Iainco Aita bothere-gucitacoaren efcuinean.
Handic ethorteco da vicien eta hilen iugeatzera.
Sinheften dut Spiritu faindua baithan
Sinheften dut Eliça faindu vniuerfala
Sainduén communionea.
Bekatuén barkamendua.
Haraguiaren refurrectionea.
Vicitze eternala, Amen.

IAINCOAREN LEgueco hamar Manamenduac.

Exodoan 20. cap

PREFATIOA EDO HATSEA

BEhadi, Ifrael: Ni naiz hire Iainco Iauna, hi Egypteco lurretic, fclabotaffuneco etchetic idoqui audana.

LEHEN TAVLA.

1 EZtuc vkanen *niçaz* berce Iaincoric ene aitzinean.

2 Eztraucac eure buruari imagina ebaquiric eguinen, ez irudiric batre ceruän garayan diren gaucenic, ez beherean lurrean direnenic, ez vretan lurraren azpian direnenic. Eztituc hec adoraturen ez cerbitzaturen. Ecen ni nauc hire Iainco Iauna, borthitzic ieloſſia, aitén iniquitatea haourrén gainean viſitatzen dudana hirurgarren eta laurgarren generationerano, niri gaitz dariztenetan: eta miſericordia eguiten drauëdana milla generationetarano, niri on dariztener eta ene manamenduac beguiratzen dituztener.

3 Eztuc eure Iainco Iaunaren Icena vanoqui harturen: ecen Iaunac eztic innocent eduquiren haren Icena vanoqui harturen duena.

4 Aicen orhoit Sabbath egunaz, hura ſanctifica deçançát. Sey egunez trabaillaturen aiz, eta eguinen duc eure obra gucia: baina çazpigarren eguna,

hire Iainco Iaunaren Sabbath eguna duc. Eztuc eguinen hartã obraric batre, ez hic, ez hire femec, ez hire alabac, ez hire muthillec, ez hire nefcatoc, ez hire abrec, ez hire borthez barnetic den eftrangerec. Ecen fey egunez eguin citic Iaunac cerua eta lurra eta itfaffoa eta hetã den gucia: eta çazpigarren egunean repaufatu içan duc. Harrẽ, benedicatu dic Iaunac Sabbath eguna: eta hura fanctificatu.

BIGARREN TAULA.

5 OHoraitzac eure aita eta eure ama, hire egunac luçat ditecençat, eure Iainco Iaunac emaitẽ drauan lurraren gainean.

6 Eztuc hilen.

7 Eztuc paillardaturen.

8 Eztuc ebatfiren.

9 Eztuc teftimoniage falfuric erranen eure hurcoaren contra.

10 Eztuc guthiciaturen eure hurcoaren etchea, ez emaztea, ez muthilla, ez nefcatoa, ez idia, ez aftoa, ez haren den gauçaric batre.

goarda eta Iabe eracuſten aicela, nahi gaituán deabruaren tentatione ororen contra fortificatu, eta hel ahal lequidizquigũ gaitz gucietaric deliuratu eta emparatu. Eta ceren vngui eguiten hatſea ezpaita deus, baldin perſeueratzea ezpada, othoitz eguiten drauagu nahi gaituán, ez egungo egunecotz ſolament, baina gure vici gucicotz eure guidamendu eta gobernu ſainduan hartu eta entretenitu, continuatzen eta augmentatzen ditualaric eure gratiác gutan, eurorrec, Ieſus Chriſt eure Seme gure arimén iguzqui eguiazco eta bakoitz, egun eta gau bethi arguitzen duenaren coniunctionera eta battaſſunera hel gaitzaqueán arteranocotz. Eta dohain eta gratia hauc hireganic impetra ahal ditzagunçát, ezadila othoi gure falta hãdiéz eta anhitzéz guehiagoric orhoit, baina eure miſericordia handiagatic barka ietzaguc hec, eguiaz inuocaturen autenér eguiteco promettatu drauéan beçala. Ençun gaitzac, othoi, Aita miſericordioſoá, Ieſus Chriſt eure Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

Pſal. 143.

Ençun eraci ieçaguc goiceandanic eure miſericordiá Iauna: ecen hi baithan ſperança vkan diagu: eçagut eraci ieçaguc ebili beçar garẽ bidea, hiregana gure bihotzac goititu

titu ditugunaz guerez.

Empara gaitzac gure etsayetaric, Iauna, ecen hiregana oihu eguin diagu.

Iracats gaitzac eure vorondatearen eguiten, ecen hi aiz gure Iaincoa: hire Spiritu-ac bide chuchenera guida gaitzala, othoi. Amen.

Goiceco [illegible].

Eta nola eure ontaſſunagatic gaurco gauaren iragaiteco gratia eguin vkan baituquc, hic othoi, egungo egunean eta goitic gure mende gucian hala eure Spiritu ſainduaz guida eta goberna gaitzac, non ezteçagun deus pensa ez erran ez eguin hire icen ſainduaren laudoriotaco eta gure hurcoaren probetchutaco gauçaric baicen, eta cein gure vicitze motaren araura, hala bethi acquitta baiquaitezque, non gauça guecietan hire vorondate ſainduari oraino baino hobequi iarreiqui baicaquidizquio Ieſus Chriſt hire Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

Lan edo eguiteco hatſean.

Gure Iaincoa eta Aita Iaunac, othoi, eguiteco hunetan eta bethierecco gucietan hala bere Spiritu ſainduaz guida eta goberna gaitzala, non orain eta bethiere pensatzaren, erranen eta eguinen dugun gucia baitate haren laudoriotaco eta ohoretaco Ieſus-

Chrift bere Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

Lan ondoan.

Eguiteco hunetan eta oraindrano berce behar vkan dugun orotan bere Spiritu fainduaz iabetu içan çaicun Iauna laudatu dela, eta gure bekatu guciac barkaturic, hala gure arimetan eta gorputzetan iabe daquigula, non bere haourretan aboa eta recebi baiquaitzaque Iefus Chrift bere Seme gure Iau naren icenean. Amen.

Lectionearen ftudiatzeracoan erraiteco orationea. *Pfal.* 119.

Certan dreçaturen du haourrac bere bidea ?

Hire hitzaren araura bere burua guidatuz, Iauna.

Irequi ietzaguc gure beguiac, eta confideraturen citiagu hire Legueco miraculuac.

Iguc, othoi, adimendu, eta beguiraturen diagu hire Leguea, eta beguiraturen-ere gure bihotz guciaz.

IAVNA, hi baitaiz, çuhurtzia eta iaquite ororen ithurburu bakoitza, nola eure ontaffunagatic, gure mende gucian fainduqui eta honeftoqui gobernatzeco garen, gure adin gazte hunetan emaiten baitraucuc inftruitu içateco moiena : halaber othoitz

eguiten drauzagu nahi [illegible] gure a-
dimendu bere ethortez [illegible] emanez [illegible]
doctrinaren ikaſtera eta comprehenditzera
illuminatu, eta haren beraren vngui reteni-
tzera eta eduquitera gure [illegible]
datu eta confermatu, halaber gure bihotzac
haren hartzera eta recebitzera [illegible]
hic eure gratiaz gure probetchuaren eguite-
co emaitē drauenan [illegible] gure ingrat
içanez gal eztadinçat. [illegible]
thoi, heda eçac gure gainera eure Spiritu [illegible]
dua, baita eguiazco intelligentia [illegible]
gemendu, çuhurtzia eta doctrina [illegible]
Spiritua, hare gure [illegible] eguitera
guida eta [illegible] gaitzançat, nehore gure in-
ſtruitzen harturen duen pena [illegible]
amorecatic. Eta cerere [illegible] ap-
plica baiquaitez. hic [illegible] ikaſſi-
ren dugun guciaren eguiazco [illegible]
tzeco gratia. baita. Iesus Christ gure [illegible]
hala hire eçagutzera, non gure [illegible]
duaz hire gratián [illegible] baitu-
quegu: eta hi gure mende gucitan [illegible]
eta purqui. eure vorondate [illegible] ara-
ra, cerbitza baihecaquegu [illegible]
guc ikaſſiren dugun gucia [illegible] gure
aiutatzeco inſtrument [illegible]. Eta [illegible]
promettatzen baitue [illegible] eta humi-
lér iaquite emanen drauela, eta [illegible]
eta ſuperbioſoac, bere [illegible]

tean confunditureu dituala: baieta, bihotzez chuchen içanen direnér manifestaturen atzayela, eta malignoac eta gaichtoac itsuturen dituala: othoitz eguiten drauagu, lehenic hiregana, guero gure regitzeco eta iracasteco eçarri dituán aitzinecoetara docil eta obedient garaten humilitate batetara na hi gaituan othoi çalhutu eta erekarri.

Guehiago nahi drauzquiguan gure bihotzac hire eguiazqui bilhatzera dispausatu, gure affectione carnal eta gaichto guciaz be thi renuntiatzen dugularic. Hic bada Iauna, behar dugun conditione orotara hala prepara gaitzac, non adinetara gatocenean, hic behin ordenatu placer vkanen draucuán vicitze motán, eurorrec manu beçala cerbitza eta lauda baiheçaquegu: ençun gaitzac othoi, Aita misericordiosoá, Iesus Christ eure Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

Psal. 25.

Iaunac reuelatzen drauzté bere secretuac haren beldur direnér, eta hayér eçagut eraciten draue bere alliançá.

Ian aitzineco ohoitzá.

Psal. 104

Gauça guciac hiregana beha diaudec Iau na, eta hic drauec iatera bere demborán.

Hic emaiten draueanean biltzen dié: eta

hic eſcua çabaltzen duanean guciac abun-dantiaz bethe dioaçac.

IAINCOA Aita bothere gucia eta on o-roren complimendua duana, hic othoi, heda ieçaguc eure benedictionea eure ser-bitzari gaichon gainera, eta ſanctifica ieça-guc hire gratiazco frangantiatic recebitzen ditugun donoac eta emaitzac: emaitéz irauz-quiguanéz ſobrequi eta purqui hire voron-date ſainduaren araura vſatuz, hi gure Aita eguiazcotan eta ontaſun ororen iturrian eta emailetan eçagut ahal eçagun: eta hire hitz ſainduazco ogui ſpiritualaren ondoan ardu-ra gabiltzala, gure arimac harçaz eternalqui ſubſtantia daquizeun, Ieſus Chriſt hire Se-me gure Iaunaren icenean. Amen.

Ian ondoco othoitza.

Pſal. 117.

Natione guciec lauda beçate Iaunaa, populu guciéc hari canta bieçote laudorió.

Ecen haren miſericordia multiplicatu da gure gainean, eta haren eguia ſeculacotz dago.

IAINCOA Aita Iauna, remerciatzen ira[illegible]-agu, hireganic ardura recebitzen ditugun on guciéz: eta ceren gure behar guciéz com-plimendua emanez vicitze gorputzeco hun-netan gaituán ſubſtantiatzen eta hatzen, eta

gucién gainetic, ceren eure Euangelio fainduaz reuelatu vkan draucuán fperança hobe batetara regeneratu vkan baiquaituc. Eta othoitz eguiten drauagu eztuán permettitu nahi gure affectionéc, gauça behera eta corruptible hautan erroric daguitē, baina eguiguc othoi, Iefus Chrift eure Seme gure Iaunaren icenean, hura cerutic gure redemptionetà aguer daiteno, iratzarri içateco eta haren beguira eguiazqui egoiteco gratia. Amen.

Ian aitzineco berce othoitzá.

Gure Iainco eta Aita Iauna, iateco eta edateco guciac gure fubftantiatzeco eta hatzeco indarrequin creatu vkà baitituc, hic othoi beçaz, eta goitico emaitē drauzquiguà gauça guciéz, hala vfatzeco gratia iguc non hire icen faindua hic manu beçala bethi lauda eta glorifica baiteçaquegu, Iefus Chrift hire Seme gure Iaunaren icenean, Amen.

Ian ondoco.

Iainco Aita eternalá, gure bihotz guciaz efquer drauagu, ceren eure mifericordia handiagatic, goitico eguiten drauzquiguan gratia gucién gainera, gure porputz, farri lurrera eta behin ezeztaturic refufcitatu behar diren hoyer, orain fubftantia eman baitrauec: eta augu fupplicatzen eure gureganaco

ontaſſunaren continuatzeco nahi drauzqui-
guán bethiere gure arimác eure hitz ſain-
duaz hala ſubſtantiatu, non gure-ganic guero-
ra hire vorondate ſainduari [illegible] [illegible]-
qui baicaquidizquin. Ieſus Chriſt hire Seme
gure Iaunaren icenean. Amen.

Ian aitzinean.

Iaincoac bere miſericordiagatic emaiten
drauzquigun onez, berac [illegible] [illegible] ha-
ren laudoriotan vſatzeco gratia digula. Ie-
ſus Chriſt bere Seme gure Iaunaren icenean.
Amen.

Ian ondoan.

Gure gorputzac viandaz eta bere behar
ditugun gaucez, mundu hunetan bere miſe-
ricordiagatic ſubſtantiatzen drauzquigun Iau-
nac, gure arimac-ere vicitze eternalecotzat
bere hitz ſainduaz ſubſtantia dietzagula. Ie-
ſus Chriſt bere Seme gure Iaunaren icenean.
Amen.

Arratſeco orationea.

GVre Iainco Iauna eta Aita miſericordiaz
bethea, eure ontaſſunagatic, egunac tra-
baillatzeco becala, gau-ere repauſatzeco
guiçonari ordenatu vkan drauzquiguc ge-
roz, eguiguc othoi gratia, gure gorputzac ha-
la gaurco gauean repauſa ditecen, non gure

arimác bethi hiregana iratzarri baitauteque eta gure bihotzac hire amoriora altchatuac baitirate: eta mundu hunetaco eguitecoac hala quitta eta vtzi ditzagun, gure gorputzén beharraren araura repaufatzeco, non hi ezpaihequidigu iagoitic ahanz, baina hire ontaffunaren eta gratiaren memorioa, imprimitua eta engrauatua baitauque gure bihotzetan: eta halaz, gure confcientiec-ere bere repaus fpirituala dutén, gorputzéc berea harturen duten beçala. Eta berçalde, gure loa ezten othoi foberantiataco, bide baino guehiago gure haraguiaren cõplacimendutan, baina folament gure naturaren fragilitateac mengoa duenaren araura, guero hire cerbitzura hobequi diſpauſa gaitecençat. Halaber, nahi gaithuán othoi, cafte eta chahu beguiratu, hambat gure gorputzetan, no la gure fpirituetan, peril orotaric emparatzen gaitualaric, gure lo eguite bera-ere hire gloriataco dençat. Eta ceren egungo eguna ezpaita iragan, non anhitz aldez offenfatu ezaugun, nola gauça guciac hic igorri duán ilhumbeaz orain eftaliac baitira, hala nahi dituan othoi, gure falta guciac eure mifericordia handiaz eftali eta ohortze, hayén cau faz hire aitzinetic iraitz ezgaitecençat. Ençun gaitzac othoi, gure Iainco Aita eta Saluadoreá, Iefus Chrift eure Seme gure Iaunaren icenean. Amen.

OTHOITZAC

Arratsean [illegible].

Eta egungo egunaren [illegible] gratia
eguin draueuan [illegible], gure [illegible]
ten duen [illegible] [illegible] re-
paufatzeco gratia eguinic, [illegible] be-
thi guerora hire [illegible] [illegible]
gatzeco gratia. Eta egunaren [illegible]
gorriric gaua [illegible] [illegible], [illegible] hu-
nen ondoan herioa [illegible] [illegible] [illegible] gu-
cier affignatua bautauen, nola [illegible] [illegible]
bardin lafter hurbiltzen [illegible], [illegible] pre-
paratzeco eta pre[illegible] [illegible] gratia [illegible]
guigue othoi. non [illegible] hartara [illegible]
eure glorian recebi [illegible] Iefus
Chrift eure Seme gure [illegible] [illegible].
Amen.

[illegible] eta arratsean [illegible]
othoitza generala.

ETA gue Iauna, [illegible] [illegible], gure
buruagatic-ere [illegible] [illegible] [illegible]
altchatzeco, ez gure [illegible] hiri [illegible]
ftaric eguitera, gure [illegible] [illegible]
ezgarela digne, [illegible] [illegible] o-
thoitz daguigun. [illegible] eure [illegible] [illegible]
natu gaituanaz guerez: othoitz [illegible] [illegible]
uagu generalqui, eure [illegible] [illegible]
oraino hire ecagutze[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
choac, nahi dituan [illegible] [illegible] [illegible] egui-

azco eçagutzera erekarri: hire eçagutzea du tenac, nahi dituán hartan entretenitu eta auançatu: hartacotzat nahi duán othoi, eure hitz ſainduaren eguiazco declaraçaleric eta publicaçaleric igorri, deuſ-ere hire ohorearen auançamendutaco eta hire populuaren edificationetaco gauçaric baicen bilha ez procura ezteçaqueten beçalacoric: eta hic hartacotzat igorriric, hire gloriaren auançamendutan eta hire populuaren edificationetan fidelqui emplegatzen direnac, nahi dituán bere eguimbidearē eguitera bethi fortificatu, baieta contrarioa eguiten duteneta ric eure populua deliuratu eta emparatu.

Halaber othoitz eguiten drauagu Iauna, hic regue, prince, iaun, iuſtitiér edo bercela cargudun eçarri dituán guciac, nahi dituan othoi hala eure Spiritu ſainduaz illuminatu eta guidatu, non ceinec bere autoritatea eta cargua hic manu beçala hire laudoriotan eta hire populuaren emendiotan emplega baiteçaquete: eta hic berceren gobernuco eta manuco eçarri dituaner-ere, eyec othoi, bide duten obedientiaren eta leyaltatearen bere aitzinecoetara rēdatzeco dohain eta gratia: eta handi eta chipi guciac, nola hire aitzinera, eta lucenaz-ere ſarri, cein gure içateaz contu rendatzera aſſignatuac baicaude, hic othoi hala gure eguimbide guciaren beharra ſendi eraci ieçaguc, non guciac cein gure be-

harraren araura. eta [illegible] on [illegible] gun beçala iratzar [illegible] faindnaren innocatzera, eta [illegible] la vicitzera eta hiltzera : gure [illegible] eure mifericordiagatic bethi [illegible] tualarie. Eta nola nahi eta behar [illegible] othoitz eguiten-ere [illegible], gure [illegible] teco eta mengôa órotan [illegible] othoitz eguiten drauagu [illegible] ceffitatetan diren [illegible] eta confolatu. eta [illegible] hitz fainduagatic [illegible] fecutatu dirén gaichoac.

Berçalde [illegible] eguiten [illegible] mifericordiofoá, eure [illegible] anhitz [illegible] thi eguitecotan denari, nahi [illegible] etfay gucien contra [illegible] tenitzen eta preferuatzen [illegible] anhitzen ignorantiaz [illegible] moldez iarri içan den [illegible] nera gaichto gucia, nahi [illegible] hala eçagut eraci leku gucietan eta [illegible] euror gure vici gucian, [illegible] narequin Spiritu fainduaren [illegible] hitz fainduaren araura [illegible] landa baihe[illegible].

Hançaz bada [illegible] eta [illegible] tugula hic [illegible] thoitz eguiten drauagu [illegible] Seme gure Iaunaren içenean [illegible]

catſi eta hiri othoitz eguitera manatu gaituen formán. Gure Aita ceruëtan aicena, &c

Halaber Iauna, hireganaco ſedean eta ſinheſtean hala bethi auança eta confirma gaitzac, othoi, non hartan fidelquivici eta hil baiquaitezque, orain ceinec gure ſedeaz aithorra eguinen dugun beçala. Sinheſten dut Iainco Aita, &c.

Gure Iainco Aita eternalaren benedictionea eta gratiá, Ieſus Chriſt haren Seme gure Iaunaren baquea Spiritu ſainduarenverthutez eta communcationez dela eta dagoela eternalqui gure eta goitico gucién gainean, Amen.

IESVS CHRIST

GVRE IAVNAREN CENA SAINDVRA ERecebitu behar direnen interrogatzeco manerá.

Miniſtrea.

OR baithan ſinheſten duc hic?

H. Iainco Aita, eta Semea, eta Spiritu ſaindua baithan.

M. Aita, eta Semea eta Spiritu ſaindua hirur Iainco dira?

H. Ez: baina eſſentia diuinal ber batetan hirur perſona hauc dira diſtinguituac eta cein bere.

M. Cein da hire fedearen eta ſinheſtearen fundamenta eta ſubſtantia?

H. Hura da comprehenditzen Chriſtinoen fedeco Confeſſionean.

M. Eya dançugun hura orain hireganic.

H. Sinheſten dut Iainco Aita, etc.

M. Hitz gutitan erraitera, cer contenitzen du Confeſſione horrec?

H. Laur punctu. Lehena, nola Iainco Aitac bere botherez creatu vkan dituen creatura guciac, ceinec conſeruatzē eta gobernatzen-ere baititu. Bigarrena da, nola Iesus Chriſt

haren Seme gure Iaunac, natura humano hartu vkan duen, eta hartan paſſionaturic e-ta reſuſcitaturic, gure redemptionetan behar cen gucia complitu vkan duen ondoan, ceruëtarat iganic (non recebitu vkan baitu bere Aitaganic bothere eta ſeignoria gucia) nola handic ethorteco den vicién eta hilén iugeatzera. Hirurgarrena da, nola ſinheſten dugun Spiritu ſaindua baithan, ceinez communicatzen baitzaizquigu Ieſus Chriſt Iaunaz eguiten çaizquigun vngui guciac. Laurgarrena eta azquena da, Eliçáz, eta Iaincoac hari eguiten drauzquion gratia principalez.

M. Eta fedea cer moienez duquegu?

H. Spiritu ſainduaz, ceinec gure bihotzetan ſegurança emaiten baitraucu, Iaincoac Euangelioan eguiten drauzquigun promeſſez

M Cer moldez cerbitzatu eta obeditu behar da Iaincoa?

H. Ez guri vngui eta on dela irudi çaicunaren araura: baina berac eman drauzquigun manamenduén araura.

M. Eta cein da harc eman drauzquigun manamenduén ſommarioa?

H. Hura da Legueco hamar manamenduetan, eta hec dira Exodoaren hogueigarren capituluan.

M. Eya erraintzac hec.

H. Behadi Iſrael, Ni naiz hire Iainco Iau-na, etc.
M. Sommarioqui erraitera cer da Iaincoac manamẽdu hautaz gureganic placer duena?
H. Guciac bi punctutara itzul ahal daitez-que. Ecen lehen Taulaco laur manamendu-etan, Iaincoac eracuſten drauecu, hura eguiazqui ohoratzecotzeer gureganic placer du-en: eta bigarren Taulaco sey manamendue-tan, declaratzen drauecu gure hurcoetara e-guin behar duguna eguitecotz, certara be-guiratu behar garen.
M. Eta gure buruz gauça horiac compli a-hal ditzaquegu?
H. Ez, den puncturic chipiena-ere, baldin lehen Spiritu Sainduaz regeneratuac eta re-formatuac ezpagara. Baina gu regeneratu ondoan, Iaincoaren Spirituac gutibana gu-tibana reformatzen gaitu Iaincoaren oho-ratzera eta obeditzera. Eta ceren bethi bai cara imperfect eta bekatore, hambat da fal-ta haren manamenduac complitzen ditu-gun, non anhitz aldez eta maiz hauſten-ere baititugu.
M. Beraz guciac gaituc Iaincoaren male-dictionearen ſuiet, ikuſiric ecen harc mara-dicatzen dituela, ez ſolament haren Leguea hauſten dutenac, baina oneſqui hura beguí-ratzen eta complitzen eztutenac-ere bay.
H. Hala da eguiá: baina maledictione har-

taric deliuratzen eta idoquiten gaitu Iefus Chrift gure Iaunac.
M. Eta nola hori?
H. Ceren harc hartu vkan baitu bere gain, guc merecitu guenduen maledictionea, eta herio eta paffione gure bekatuén pagamendutan iraganic, reconciliatu eta baquetu vkan baiquaitu bere Aitarequin.
M. Eta eure othoitzác nori eguiten drautzac hic?
H. Iaincoari.
M. Eta noren confidançatan, eta noren icenean othoitz eguiten draucac Iaincoari?
H. Iainco Aitaganaco gure Aduocat eta Ararteco bakoitzaren confidançatan, eta haren beraren icenean.
M. Eta Iaincoari efcatzeco guaizquion gaucéz, cer inftructione dugu?
H. Inftructione emaiten çaicu Scripturán, afco lekutan. Baina expreffuqui hartacotzat Iefus Chrift gure Iaunac eman vkan draucu formulariobat, ceinetan laburqui comprehenditzen baitira Iaincoari galdeguiteco drauzquiogun gauça guciac.
M. Eya erran eçac hura.
H. Gure Aita ceruëtan aicena, etc.
M. Eta othoitzeco formulario horrec, fommarioqui erraitera, cer dacarque?
H. Sey requefta ditu, eta lehen hirurac Iain coaren gloria berera beha daude: eta berce hi-

hirurac, gure on temporalera eta spiritualera.

M. Dugun on gucia, norenganic dugula eçagutu behar dugu?

H. Iaincoaganic: eta halacotz gure vici gucian esquerrac eta [illegible] hura bethi laudatu behar dugu.

M. Nola, eta cer moienez nahi du Iaincoac haren Eliçá iracats dadin.

H. Haren hitz sainduaz, eta hitzari [illegible]tza Sacramenduac-ere.

M. Beraz Eliçan Ministre behar dir haren hitzaren predicatzeco, eta Sacramenduen administratzeco.

H. Hala da eguia: eta eztu nehorc vste vkaiteco Ministre gaberic Eliça iragan ahal daitela, Iaincoac berac haren instruitzeco eta edificatzeco moien hura ordenatu vkan duenaz gueroz.

M. Cembat Sacramendu dira Christinoen Eliçan?

H. Biga, Baptismoa, eta Cena

M. Baptismoac cer significatzen eta [illegible]tatzen drauçu?

H. Bi gauça: bata, nola Iesus-Christ Iaunaren odolaz gure bekatuac [illegible] eta chahutzen diren: bercea nola Iaincoaren Spirituaren verthutez regeneratzen garen spiritualqui eta arramberritzen. [illegible] deçagunçat.

M. Eta Cenác cer ſignificatzen draucu?

H. Oguiac Ieſus Chriſten gorputza repreſentatzen draucu: eta mahatſarnoac, haren odola. Bada, Cenán ſignificatzen çaicu, ecen Ieſus Chriſten gorputzaren eta odolaren communicationez, gure arimác hatzen direla vicitze eternaleraco ſperançán, vicitze mortal hunetan oguiaz eta mahatſarnoaz gu re gorputzac hatzen diren beçala.

M. Eta Ieſus Chriſten gorputzean eta odolean communicatzecotz, oguian eta mahatſarnoan barna, harẽ gorputza eta odola bilhatu behar ditugu?

H. Ez. Baina Fedez cerura, hura bere Aitaren glorián den lekura altchatu behar ditugu gure bihotzac, hura recebi deçagunçat, eta bere Spirituaz bat gurequin eguin dadinçat.

M. Beraz neceſſarioqui fedea behar diagu, Cena ſainduaz vngui vſat ahal deçagun baino lehen.

H. Bercela ecin date: eta Fedeac engendratu behar du gutan gure bekatuezco dolu penitentiatacobat, bayeta gure hurcoetaraco charitate eta amorio eguiazcobat: eta manera hunetan garate Sacramendu ſaindu hunen gure ſaluamendutan recebitzeco preſt.§

F I N A.

CHRISTINO
BATEC IAQVITECO DITVEN PVNCTV PRINcipalen definitioneac eta deſcriptio-neac.

Iaincoa.

CEREN Iaincoa baita incomprehenſible, nehorc definitione propriric ecin baitaçaz eman deçaque, baina behar dugun becembat eçagutzeren vkaiteco hunela declara ahal daite. Iaincoa da eſſentia bakoitzbat, ſpiritual, eternal, infinito, incomprehenſible, eguia nothaitez eztena, bere ethortez içate duena, bayeta bothere, çuhurtzia, iuſtitia eta verthute gucia: ceinetan baitira hirur perſona ecin bere proprietatez diſtinguituac eta ecin-bere- bat na eſſentiaz eta diuinitatez den becembatean bat bera baicen ez: Aita, cein baita gauça gucién lehen fundamenta eta cauſá: Semea, cein baita Aitaren ſapientia eternala: eta Spiritu ſaindua, cein baita Aitaren eta Semea-ren verthutea, ceinen verthutez gauça guciéc iraute eta auançu baitute ceinez ber-içatean.

Iaincoaren prouidentiaz.

Iaincoaren prouidentia da haren beraren cõſeillua eta gobernamendua, ceinez gauça

guciac berac creatu beçala, berac diſpauſatzen eta gobernatzen-ere baititu, hambat generalqui nola particularqui.

Predeſtinationeaz.

Predeſtinationea da Iaincoaren conſeillu eta ordenamendu eternala, ceinez bere vorõdate iuſtoaren araura eceinere berce conſiderationeric gabe, ordenatua baitaduca, bere ontaſſun gratiazcoz, bere gloriá manifeſtatu nahi drauenén ſaluamenduaz eta damnaturen direnén damnationeaz, ceinetan bere iugemendu iuſtoz eta eguiazcoz na hi içan baita glorificatu.

Edo.

Predeſtinationea da Iaincoaren conſeillu eta ordenamendu eternala, ceinez ordenatu baititu batac ſaluamendutara eta berceac damnationetara, bere vorondate iuſtora baicen conſiderationeric batre vkan gabe, moiẽ harçaz glorifica ledinçát. Eta Predeſtinationeac ditu bi parte, Electionea eta Reprobationea: handic deitzen dira batac elegituac eta berceac reprobatuac.

Electioneaz.

Electionea da Iaincoaren conſeillu eta or denamendu eternala, ceinez elegitu eta hau tatu vkan baititu Ieſus Chriſten membro eguin placer cituenac, hayén ſaluamenduan glorifica ledinçát. Electione haur maiz deitzen da excellentiaz predeſtinatione, eta ez ſolament Theologianoén ſcribuetan, baina

bay Scriptura ſainduan-ere: hala nola Rom. 8. 29. 30. Eph. 1. 5

Reprobationeaz.

Reprobationea da Iaincoaren conſeillu eta ordenamendu eternala, celnez iraitzi baititu iuſtoqui batzu damnationetara, hetan iuge iuſto, eta rigoroſo eracuts ledinçat.

Guiçona Iaincoaren irudira creatu içan cen imaginez.

Lehen guiçonac creatu içan cenean Iaincoaren imagina çuena cen, hare beraz creatura gucien gainetic çuen excellentia: eta excellentia hunen leku eta alki principala cé haren arima, adimendu claroz eta eguiazcoz, bayeta pensamendu eta affectione iuſtoz eta ſainduz dohatua cen becembatean: eta arima haren parte eta facultate guciac ciren, ahal ciratequen beçain vngui diſpoſatuac eta reglatuac, eta hartan cen hura bere Creaçaleaganat çuen irudia eta conformitatea.

Eta Iaincoaganateco irudi eta conformitate haur guiçonean desfiguratu eta ezeztatu içan da bekatuaz. Ecen Iaincoac hura dohatu eta ornatu çuen dohainez den becembatean: dohain naturalac (baitira mundu hunetaco gaucen curtura baicē beha daudenac) guiçonean haguitz corrumpitu eta ezeztatu içan dira: baina dohain ſupernaturalac eta ſpiritualac (baitira vicitze eternalera beha daudenac) choil galdu vkan ditu: baina haur ſi-

deletan Spiritu sainduaz regeneratu diren becembatean, parte reparatu içan da, eta cerura heldu diratequenean, eta principalqui resuscitatuz gueroztic, choil reparatu date, are lehen creatu içan cenean baino perfectione handiagotan.

Liberal arbitre guiçona creatu içan cenecoaz.

Guiçonac creatu içan cenean çuen liberal arbitrea cen, Iaincoac harẽ arimán hala hura eçarri vkan baitzuen, non bere buruz eta raçoinez, onaren eta gaitzaren eçagutzeco, bayeta bere vorondate propriz bataren edo bercearen hautatzeco edo arbuyatzeco bothere baitzuen: baina bekatua içan da causa, guiçona bothere hunez gabetu içan baita, eta principalqui Iaincoaren Resumaco gaucéz den becembatean.

Iaincoaren Eliçáz.

Iaincoaren Eliçá da, Iaincoa bere Iaunetan eta Iabetan eçagutzen eta cerbitzatzen dutenén congregationea.

Baina Scripturác Eliçaren icen haur bi aldetara hartzẽ du, eta da Grec, errà nahi baita, hàbat nola biltzarrea edo cògregationea.

Batzutan icen haur hartzen da solament elegituacgatic, cein Iesus Christen amorez Iaincoaren haourretan adoptatu eta haren Spirituaz regeneratu içan baitira: eta Eliça haur eztu Iaincoac berac baicen eçagutzen, ceren ezpaita hunetan harc bere haourretan

aboatzen duenic baicen.

Eta batzutan Elizaren icen hunez generalqui aditzen dira, campoco maneraz Iaincoarẽ cerbitzatzez, eta Iesus Chriſten recebitzez, bayeta Iaincoaren hitzaren ençutez eta Sacramenduen adminiſtratzez irudi eta profeſſione eguiten duten guciac: eta Eliza haur guiçonéc-ere eçagutzen duté: eta hunetan hypocritaric eta gaichtoric-ere bada onequin nahaſteca.

Scriptura edo Iaincoaren hitza erraiten denean, cer aditzeco den.

Scriptura edo Iaincoaren hitza erraiten denean aditzeco da, Teſtamentu çaharreco eta berrico liburu canonicoetan den gucia. canonico deitzen dira (erran nahi baita regular) ceren Spiritu sainduac, nola haren beraren inſpirationez compañatuac eta eguilenac baitira, heta Iaincoaren eguiaren regla chuchembat eta eguiazcobat emaiten baitu.

Iaincoaren eguiazco cerbitzuaz.

Iaincoaren cerbitzu eguiazcoa da, berac galdeguiten eta bere hitzaz expreſſuqui ordenatzen duen cerbitzua.

Iaincoaren cerbitzu falſuaz.

Iaincoaren cerbitzu falſua [illegible] hare bere hitzaz expreſſuqui determinatzẽ eztuena, baina adimendu humanoac bere buruz eta ſuperſtitioſqui. Iaincoaren hitza gabe ordenatzen duen cerbitzu gucia falſu da, cer-ere intentione on eta cer-ere colore nolere

allega ahal baiteça.

Iuſtificatzen gaituen fedeaz.

Iuſtificatzẽ gaituen fedea da, bere hitzean promettatzen duen beçala Iaincoac Ieſus Chriſt Iaunean on darizcun amorioarẽ eçagutze ſegur Spiritu ſainduaz emaiten dẽbat.

Edo.

Fedea da Iaincoac guregana duen amorioaren eçagutze ſegurbat eta fermubat, bera bere Euangelioan declaratzen çaicunaren araura, ecen gure Aita eta Saluadore dela Ieſus Chriſten moienez.

Iaincoaren aitzinean iuſtificatu içateaz.

Iaincoaren aitzinean iuſtificatu içatea da, harẽ iugemẽduaren aitzinean abſoluatu içatea, eta iuſto eſtimatu içatea: ez Iaincoac ho guendun eta condemnationearen digne erideitẽ ezgaituelacotz, baina cerẽ Ieſus Chriſtec bere herioaz guregatic eguin duẽ pagamẽduaren cauſaz, ezpaitrauzquigu gure bekatuac imputatzen ez cõtatzen: eta cerẽ Ieſus Chriſten iuſtitiá gure contatzen baitzaicu. Eta ceren fedez, eta ez eceinere den gure obrén merituz, recebitzen baitugu iuſtitia haur, erraiten dugu ecen fede hutſaz iuſtificatzen garela Iaincoaren aitzinean.

Euangelioaz.

Euãgelio hitz haur da Grec, eta erran nahi da, berri ona: eta Scripturán hartzen da ſolament, Ieſus Chriſt Iaunean manifeſtatzen

eta preſentatzen çaicun berri on eta dohain onezcoagatic.

Iaincoac Leguean eta Prophetetan bere miſericordia gratiazcoagatic Ieſus Chriſt ethorteco cela, eguin vkan drauzquigun promes guciac. Euangelio hitz hunetan comprehendi eta har ahal daitezque guciagatic-ere icen haur Teſtamētu berriaren da propriqui, ceren hartan berri on haur claroqui manifeſtatu içan baita. Eta nola Ieſus Chriſt baita Euangelioaren fundamēt eguiazcoa eta bakoitza: eta ceren laur Euangeliſtec ſcribatu dutén hiſtorián declaratzē baita Ieſus Chriſten ſortzeaz, doctrinaz, vicitzeaz, hiltzeaz, reſurrectioneaz eta cerurat igaiteaz hiſtoria huni eman içan çayo particularqui Euangelioaren icena.

Iaincoac ſcribuz eman duen Leguea.

Iaincoac ſcribuz eman draucun Leguea da, berac bere hitzean gure vicitze guciaren reglatzeco eman draucun doctrina, eta hartan manatzen draucu laudatzen, defendatzen, edo condemnatzen duen guçia.

Legue naturala.

Legue naturala da cōſcientiaco ſentimendu bat, ceinec aſſeo ſufficientqui, ignorantiaz excuſaric eztuqueen bezala onaren eta gaitzaren artean diſcernitzē eta iugeatzē baitu.

Obra ona.

Obra ona da Iaincoaren Leguearen araura eguiten den obrá.

Bekatuaz.

Iaincoaren Leguearen contra den gauça gucia bekatu da. *Bekatu originalaz.*

Bekatu originala da gure naturaren arraçazco corruptione gaichtobat, eta harçaz da corrumpitua arimá, bayeta guiçona gucia, eta hartaric proceditzen da penſatze erraite eta eguite gaichto gucia.

Spiritu ſainduaren contra den bekatuaz.

Spiritu ſainduaren contra den bekatua da Iaincoaren Leguearen contra iaquiarazco reuoltatze totalbat, nehor hari reſiſtitzera Iaincoaren eguia eçagutuaren contra, ez infirmitatez edo ignorãtiaz, baina malitia obſtinatu eta deliberatu batez, haren contra bandatzen denean.

Bekatu hunetara elegituac ecin eror daitezque: baina berce erorten direnac, eztira penitentiatara ez emendamendutara iagoitic ethorten, eta halacotz da irremiſſible eta barka ecin daiten beçalaco.

Charitateaz.

Charitatearen icen haur da Grec, eta errà nahi da onheriztea, edo amorioa: eta hartzen da Scripturán, gure buruac baino guehiago Iaincoa onhetſi behar dugũ amorioagatic, eta gure buruac beçala gure hurcoa onhetſi behar dugunagatic: eta arau hunetara comprehenditzen du bere baithan, Iaincoagana eta gure hurcoagana eguitera itzeradoqui eta obligatu garen gucia.

Penitentiaz.

Penitentia da vicitze gaichtotic, vicitze on eta saindu batetarateco Iaincoaren eguiazco beldurretic heldu den cambiatzebat incitatzẽ gaituelaric gure haraguiaren ehortzera eta mortificatzera, Spiritu sainduaz gouerna dadinçat Iaincoaren hitzaren obedientian.

Edo.

Penitentia da gaizquiaz desplacer vkaitea eta vnguiaren onheſtea Iaincoaren beldurretic proceditzẽ dela, eta guri gure haraguia mortifica eraciten drauculà, Iaincoaren cerbitzuan Spiritu sainduaz guida eta gouerna gaitecençat.

Orationeaz.

Eguiazco orationea da, Ieſus Chriſt gure Ararteco bakoitzaren icenean Iaincoari eguiten çayón requeſta eta othoitzebat, hura eguiten duena, bere mengoa eçaguturic segurateen delaric, ecen Iaincoac eguin diçaqueen promeſſén araura, ençunen dela.

Eſquerren eta gratien rendatzea.

Iaincoaren laudatzea eta hari eſquerren emaitea da, glorificatu deçat Iaincoari edocein on recebitugatic remerciamenduzco eçagutze eguitebat.

Eliçaco Paſtora, edo Miniſtrea.

Eliçaco Paſtora edo Miniſtrea da, legitimoqui eta bidezqui deithu içanic Eliçaren cargua duena, hartan Iaincoaren hitza eguiazqui declara eta Sacramenduac adminiſtra ditzançat, eta hura Iaincoac manu beçala eta

haren officioac emaiten duen beçala, guida eta goberna deçançát.

Consiſtorioaz, edo Senatu Eccleſiaſticoaz.

Conſiſtorioa edo Senatu Eccleſiaſticoa da, Eliçacoéz eguiten diren gaizquién eta ſcandaloén gainean Miniſtrequin gogoa dutençat eta Eliça guciaren icenean Eliçaco beharquiéz eta eguitecoéz iugea eta ordena deçatençát, legitimoqui deithu eta iarri içan direnén compainiá eta biltzarrea.

Sacramenduaz.

Sacramendua da, Iaincoac bere Eliçarençát ordenatu vkan duen ordenançabat, hartan bere promes ſpiritualac ſigno viſiblez repreſentatzē drauzquigularic: eta harçaz eztrauzquigu ſolamēt promeſſac cōfirmatzen, baina hetan poſſeſſionetan-ere eçarten gaitu. Eta guc gure aldetic Sacramenduéz dignezqui vſatzen dugunean declaratzen dugu, ecen eguiazco gure Iainco eta Saluadore eçagutzen dugula hura.

Edo.

Sacramendua da, Iaincoaren gratiaren teſtimoniage viſiblebat, gauça ſpiritualac ſigno viſiblez repreſentatzen drauzquigularic, Iaincoaren promeſſac cineçago gure bihotzetan imprimi ditecençat, eta gu ſegurago garençat.

Baptiſmoaz.

Baptiſmoa da Sacramendubat, ceinetan Iaincoac teſtificatzen baitraucu vraz, ecen Ieſus Chriſten odolean gure bekatuac ikuci

nahi drauzquigula, eta bere Spiritu ſainduaz regeneratu nahi gaituela: eta Sacramendu hunez Eliçaco eguiten gara, Ieſus Chriſten membro eguin gaitecençat.

Edo.

Baptiſmoa da gure Chriſtinotaſunaren mercá, eta nola harçaz Eliçan recebitu garén, ſeignalea: Chriſtequin incorporaturic eta bat eguinic, Iaincoaren haourreta-co garençát. *Ceniz.*

Cena da Sacramendubat, ceinetan Iaincoac oguiaz eta mahatſarnoaz teſtificatzen baitraucu, ecen Ieſus Chriſten gorputza eta odola direla vicitze ſpiritualecotzat eta eter-nalecotzat gure eguiazco ianhari eta edari.

Excommunicationeaz.

Excommunicationea da, Eliçaz edo conſiſtorioaz legitimoqui prononçiatzen den ſen-tentiabat, ceinez Eliçaco direla profeſſione eguiten duten hereticoac, edo ſcandalos gaichtoac eta deſobedientac trencatzen eta iraizten baitira Chriſten communionetic eta hunen ſeignaletan Sacramenduen parti-cipationetic halacoac excluditzen eta ken-cen dira: eta principalqui Cenatic.

Magiſtratuaz.

Magiſtratuac dira politia temporaloren gobernamendua dutençát ordenatuac: eta Iaincoac nahi du hec diren puiſſançaz fourni-tuac eta goarnituac, haren gloriaren eta Eli-çaren mantenitzeco, hoguen-gabén defenda-

datzeco eta hoguẽdunén gaztigatzeco, bortcha guciaren reprimitzeco eta iuſtitiaren adminiſtratzeco, nori berea valia daquiõçát.

Guiçonaz.

Guiçona da Philoſophoén araura, animal raçoin duembat. Batzuc eratchequiten duté, mortal.

Baina Chriſtino anço guiçonaz minçatzera.

Guiçona da creaturabat gorputz corruptiblez eta arima immortalez compauſatua eta eguina, ceini Iaincoac eman baitrauca adimẽdu eta raçoin, ez bere buruaren mundu hunetaco vicitzearen eguitecoetan gobernatzen iaquiteco ſolament, baina Iaincoaren beraren eçagutzeco-ere bay, hura ohora deçançát. *Gure hurcoaz.*

Gure hurcoa da, ez ſolament gure ahaide dena, baina ahaide eztén gucia-ere bay: ceren guciac iunctatu baiquaitu Iaincoac, ez ceren guciac haren creatura garen ſolament, baina ceren harc bere imaginá imprimitu ceraucán natura humano ber batetaric guciac garén. *Ainguerväz.*

Ainguerua da hitz Grecbat, cein erran nahi baita embachadore edo mandatari: eta icen hunez deitzen dira, Iaincoac bere vorondatearen executatzera Miniſtre igorten dituen Spirituac.

Eta batzutan Ainguerv icen haur deabruacgatic hartzen bada-ere, ceren Iaincoa nahi badira eta ezpadira heçaz cerbitzatzen

den: guciagatic-ere proprequi Spiritu oner appertenitzen çaye.

Spiritu on hauçaz Hebraicoetaraco epiſtolán, cap. 1. 14. hunela erraiten da, Hec ezdi-ra guciac Spiritu cerbitzu eguiten dutenac cerbitzuco igorten direnac saluamenduco heredero içanen direnacgatic.

Baina errachquiago adi eraitecо,
hunela erran ahal daite.

Ainguerua da, Iaincoaren gratiaz berac bere cerbitzuco creatu duen integritatean perſiſtitu eta iraun duen Spiritu on-bat, cerénez Iaincoa cerbitzatzen baita, eta principalqui elegituen conſeruationetan

Deabruaz.

Deabrua da, Iaincoac creatu vkan zuen integritatetic bere faltaz erori içan den Spiritu gaichtoa, eta hare cerbitzatzeco vorondateric ezpadu-ere cerbitzatzen da harçaz Iaincoa, eta principalqui elegituen phorogatzeco, eta reprobatuen contra bere iugemenduén executatzeco.

Spiritu gaichto hauc Scripturan deitzen dira batzutan Deabru, eta batzutan Satan. Deabrua da hitz Grecbat, eta erran nahi da, calumniaçalea: ceren Iaincoaren obren eta haren elegituén calumniatzera bethi preſt baita. Satan da hitz Hebraicobat, eta erran nahi da, contraſta, ceren bethiere baita Iaincoaren eta haren elegituen etsay mortal.

Paradiſoaz.

Paradiſoa da elegituec Ainguruequin

perpetualqui Iaincoa baithan duten felicitatea: lehenic, gorputzetaric partitu direnean bere arimetan, eta guero reſuſcitaturic, bere gorputzetan eta arimetan vkanen dutena.

Paradiſoaren icen haur da Grec. eta erran nahi da, hàbat nola baratzea: eta hartu içan da hitza, Iaincoac creaturic lehen guiçona eçarri vkan çuen baratze placentiazcotic: eta eman içan çayó icenetan ceruëtaco gloriari, hartan elegituéc dutén eta perpetualqui vkanen dutén placer handiagatic eta voluptate ſainduagatic, eta ceren hec Adamec bekatuaren cauſaz galdu çuen ſtatura, bayeta hobeagotara itzuli beçala içan baitira Ieſus Chriſten moienez. *Iffernuaz.*

Iffernua da, reprobatuéc Deabruequin Iaincoaren hira eta mendequio iuſtoz eta bidezcoz ſuffritzen eta perpetualqui ſuffrituren dutén punitionea eta tormentá: lehenic, bere arimetan, gorputzetaric partitu direnean: guero reſuſcitaturic, gorputzetan eta arimetan.

Iffernu hitz haur, Latinetic hartua da, eta erran nahi da, leku beherabat: eta irudi du hala hartu içan dela, ceren elegituén gloria celeſtiala gora beçala, reprobatuén içatea behera baita: edo (nola ſepulchreagatic-ere Scripturán hartzen baita) ceren lurrean ſepulchrebat beçala, dẽ iffernua, ceinetà eçarten baitira herio eternalera condemnatuac.

F I N A.

IESVS CHRIST

GVRE IAVNAREN EVANGELIOCO DOCTRINA PVRAREN

ren araura vicitzeco deſira duten Franceſéc conſentimendu commun batez heren fedeaz eguin duten confeſſionea

Regueri eguin içan çayen ſupplicatione batequin.

1. *PIER.* 3. 15.

Çareten bethi preſt ihardeſtera [illegible] den ſperançáz raçoin galde eguiten draucen guciari, emetaſſunequin eta reuerentiarequin.

ADVERTIMENDVA.

Cer cergatic Religionecoéc vtzi edo cambiatu vkan dutén eta cer daducaten iaquin nahi duenac iracur beça Confeßione haur gogoatuqui.

Contu communezco eta chiffrezco [illegible]
eçagutzeco Taula.

Valioa.	Chiffrea.	Contu comuna.
Bat	1	I.
Biga	2	II.
Hirur	3	III.
Laur	4	IIII.
Borz	5	V.
Sey	6	VI.
Çazpi	7	VII.
Çortzi	8	VIII.
Bedratzi	9	IX.
Hamar	10	X.
Berroguey	40	XL.
Berroguey eta hamar	50	L.
Ehun	100	C.
Borz ehun	500	D.
Mill	1000	M.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

KALENDRERA

BAZCO NOIZ DATEN, ILHARGVI BERRIAREN eta letra Dominicalaren eçagutzeco manerarequin.

Besta deitzen diraden [illegible] dira, ez Igandea [illegible] ric delacotz, baina ferietaco, hartu-emanetaco, eta [illegible] recoac [illegible].

ROCHELLAN.
Pierre Hautin, Imprimiçale.
1571.

ADVERTIMENDVA.

Ilhargui berria cein egunez daten iaquin nahi duenac, bilha beça vrte hartaco auri-nombrea hilebetheã, eta auri nombrearen heineco letrán date ilhargui berria: eta handic amorz ilhargui bethea.

Biſſexta, vrtheco 365 egunez goiti diren ſey orenetaric eguiten da, laur vrthetaric laur vrthetara: eta orduan otſaillac ditu hoguey eta bedratzi egun: eta hoguey eta laurgarren eguna baita F. haren gainean contatzen dirate bi egun, ordinarioa eta emendiozcoa.

VRTE GVCIEZ IAQVITECO.

Vrtén cõtua	Bazco		Inti ni-brea	Letra do-minicala	Bissextil
1572	Aprilean	6	15	F	I
1573	Martchoan	22	16	D	
1574	Aprilean	11	17	C	
1575	Aprilean	3	18	B	
1576	Aprilean	22	19	A	G
1577	Aprilean	7	1	F	
1578	Martchoan	30	2	E	
1579	Aprilean	19	3	D	
1580	Aprilean	3	4	C	B
1581	Martchoan	26	5	A	
1582	Aprilean	15	6	G	
1583	Martchoan	31	7	F	
1584	Aprilean	19	8	E	D
1585	Aprilean	11	9	C	
1586	Aprilean	3	10	B	
1587	Aprilean	16	11	A	
1588	Aprilean	7	12	G	F
1589	Martchoan	30	13	E	
1590	Aprilean	19	14	D	
1591	Aprilean	4	15	C	
1592	Martchoan	26	16	B	A
1593	Aprilean	15	17	G	
1594	Martchoan	31	18	F	
1595	Aprilean	20	19	E	
1596	Aprilean	11	1	D	C
1597	Martchoan	27	2	B	
1598	Aprilean	16	3	A	
1599	Aprilean	8	4	G	
1600	Martchoan	23	5	F	E
1601	Aprilean	12	6	D	
1602	Aprilean	4	7	C	
1603	Aprilean	24	8	B	
1604	Aprilean	8	9	A	G

Vrtén cõtua.	*Bazco.*		*Auri nõbrea.*	*Letra Dominicala.*	*Biffexta.*
1605	Aprilean	31	10	F	
1606	Aprilean	20	11	E	
1607	Aprilean	5	12	D	
1608	Martchoan	27	13	C	B
1609	Aprilean	16	14	A	
1610	Aprilean	8	15	G	
1611	Martchoan	24	16	F	
1612	Aprilean	12	17	E	D
1613	Aprilean	4	18	C	
1614	Aprilean	24	19	B	
1615	Aprilean	9	1	A	
1616	Martchoan	31	2	G	F
1617	Aprilean	20	3	E	
1618	Aprilean	5	4	D	
1619	Martchoan	28	5	C	
1620	Aprilean	16	6	B	A
1621	Aprilean	1	7	G	
1622	Aprilean	21	8	F	
1623	Aprilean	13	9	E	

VRTHEN CONTVA.

Munduaren creationetic diluuiorano,	1656 vrthe
Diluuiotic Moyfefganano,	797
Moyfefganic Iefus Chriftganano,	1514
Iefus Chriftganic hunedrano :	1572
Munduaren hatfetic hunedrano.	5539

Vrtheaz eta haren partez.

Vrtheco hillebetheac dira hamabi.
Afteac, berroguey eta hamabi eta egumbat.
Egunac, hirur ehun, hiruroguey eta borz, eta fey oren.
Eguna Iuduéc luce baliz labur baliz hamabi orenetara partitzen çutén, eta goicean çuten hatfen. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Eta guc, 6 7 8 9 10 11 12, 1 2 3 4 5 6

Eguna da 9. oren. eta gaua 15.

1	i	A	Calend.	Iesus Christen Circoncisionea.
8	ii	b	4	
	iii	c	3	
16	iiii	d	Prid. No.	
5	v	e	Nona.	
	vi	f	8	Iaunari Epiphania edo Apparitionea
13	vii	g	7	
2	viii	A	6	
	ix	b	5	
10	x	c	4	
	xi	d	3	
18	xii	e	Prid. Id.	
7	xiii	f	Idus.	*Iguzquia Aquariusean.*
	xiiii	g	19	
15	xv	A	18	
4	xvi	b	17	
	xvii	c	16	S. Antoni.
12	xviii	d	15	*Ptolomeoren araura,*
1	xix	e	14	*neguaren erdia hemen.*
	xx	f	13	S. Sebastian.
9	xxi	g	12	
	xxii	A	11	S. Vincens.
17	xxiii	b	10	
6	xxiiii	c	9	
	xxv	d	8	S. Paulen conuersi.
14	xxvi	e	7	Charlemaigne egun
3	xxvii	f	6	hunequin hil 814.
	xxviii	g	5	
11	xxix	A	4	
19	xxx	b	3	
8	xxxi	c	Prid. Cal.	

OTSAILLA.

Eguna da 10. *oren, eta gaua* 14.

	i	d	Calend.	
16	ii	e	4	Maria virginaren Pu-
5	iii	f	3	S. Blaſi. (rificationea.
	iiii	g	Prid. Non.	
13	v	A	Nonæ.	
2	vi	b	8	
	vii	c	7	
10	viii	d	6	*Primauera Romanoéc*
	ix	e	5	*hemen hatſen Plinec*
18	x	f	4	*dioenaz.*
7	xi	g	3	
	xii	A	Prid. Id.	*Iguzquia Piſceſean.*
15	xiii	b	Idus.	
4	xiiii	c	16	
	xv	d	15	
12	xvi	e	14	
1	xvii	f	13	
	xviii	g	12	M Luther egun hu-
9	xix	A	11	nequin hil, 1546.
	xx	b	10	
17	xxi	c	9	
6	xxii	d	8	S. Pierris.
	xxiii	e	7	
14	xxiiii	f	6	S. Matthias. *Biſſex-*
3	xxv	g	5	*(taren lekua.*
	xxvi	A	4	
11	xxvii	b	3	
	xxviii	c	Prid. Cal.	

MARTCHOA

Eguna da 12 oren, eta gaua 12

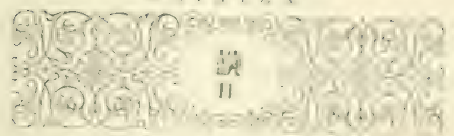
19	i	d	Calend.	S. Leon
8	ii	e	6	
	iii	f	5	
16	iiii	g	4	
5	v	A	3	
	vi	b	Prid. No.	
13	vii	c	Nona.	
2	viii	d	8	
	ix	e	7	
10	x	f	6	
	xi	g	5	*Iguzquia Ariesean*
18	xii	A	4	PRIMAVERA
7	xiii	b	3	
	xiiii	c	Prid. Id.	
15	xv	d	Idus	
4	xvi	e	17	
	xvii	f	16	
12	xviii	g	15	
1	xix	A	14	S. Ioseph.
	xx	b	13	
9	xxi	c	12	
	xxii	d	11	
17	xxiii	e	10	
6	xxiiii	f	9	
	xxv	g	8	Maria virginaren an-
14	xxvi	A	7	nuntiationea. Igus-
3	xxvii	b	6	hunequin Veretia
	xxviii	c	5	edireitzen baita. A.[illegible]
11	xxix	d	4	cen, 421
	xxx	e	3	
19	xxxi	f	Prid. Cal.	

APRILLA.

Eguna da 13. *oren*, *eta gaua* **11**

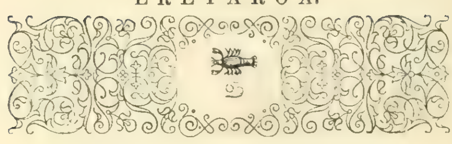
8	i	g	Calend.	
16	ii	A	4	
5	iii	b	3	
	iiii	c	Prid. No.	
13	v	d	Nonæ.	
2	vi	e	8	
	vii	f	7	
10	viii	g	6	
	ix	A	5	
18	x	b	4	
7	xi	c	3	*Iguzquia Taurufean.*
	xii	d	Prid. Id.	
15	xiii	e	Idus.	
4	xiiii	f	18	
	xv	g	17	
12	xvi	A	16	
1	xvii	b	15	
	xviii	c	14	
9	xix	d	13	
	xx	e	12	
17	xxi	f	11	
6	xxii	g	10	
	xxiii	A	9	S. Georgi.
14	xxiiii	b	8	
3	xxv	c	7	S. Marc.
	xxvi	d	6	
11	xxvii	e	5	
	xxviii	f	4	
19	xxix	g	3	
8	xxx	A	Prid. Cal.	

Eguna da 16. oren, eta gaua 8.

	i	b	Calend.	S. Philip. eta S. Ia-
16	ii [illegible]	c	6	ques.
5	iii	d	5	S. Crutze.
	iiii	e	4	
13	v	f	3	
2	vi	g	Prid. No.	S. Ioan. Egun hane-
	vii	A	Nonæ.	quin Borbonac har-
10	viii	b	8	cequen Roma, 1527.
	xi	c	7	
18	x	d	6	
7	xi	e	5	
	xii	f	4	*Iguzquia Geminisen.*
15	xiii	g	3	
4	xiiii	A	Prid. Id.	
	xv	b	Idus.	
12	xvi	c	17	
1	xvii	d	16	
	xviii	e	15	
9	xix	f	14	
	xx	g	13	
17	xxi	A	12	
6	xxii	b	11	S. Quiteria.
	xxiii	c	10	
14	xxiiii	d	9	
3	xxv	e	8	
	xxvi	f	7	
11	xxvii	g	6	
	xxviii	A	5	Egun hunetan har-
19	xxix	b	4	cequin Mahomet ba-
8	xxx	c	3	garrenac Constanti-
16	xxxi	d	Prid. Cal[illegible]	nopleco hiria, 1453.

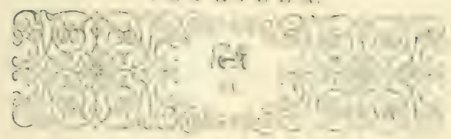
E R E Y A R O A.

Eguna da 16. *oren, eta gaua* 8.

5	i	e	Calend.	
	ii	f	4	
12	iii	g	3	
2	iiii	A	Prid. No.	
	v	b	Nonæ.	
10	vi	c	8	
	vii	d	7	
18	viii	e	6	
7	xi	f	5	
	x	g	4	*Vrtheco egunic lucena.*
15	xi	A	3	S. Barnabas.
4	xii	b	Prid. Id.	
	xiii	c	Idus.	
12	xiiii	d	18	
1	xv	e	17	*Iguzquia Cancerean.*
	xvi	f	16	V D A.
9	xvii	g	15	
	xviii	A	14	
17	xix	b	13	
6	xx	c	12	
	xxi	d	11	
14	xxii	e	10	
3	xxiii	f	9	
	xxiiii	g	8	S. Ioan Baptiſtaren
11	xxv	A	7	fortzea.
	xxvi	b	6	
19	xxvii	c	5	
8	xxviii	d	4	
	xxix	e	3	S. Pierris eta S. Paul
16	xxx	f	Prid. Cal.	S. Marcial.

VZTAILLA.

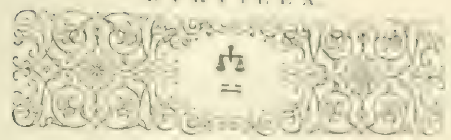
Eguna da 15. oren, eta gaua

5	i	g	Calend.	Maria virginaren vi-
	ii	A	6	ſitationea.
13	iii	b	5	
2	iiii	c	4	
	v	d	3	
10	vi	e	Prid. No.	
	vii	f	Nonæ.	
18	viii	g	8	
7	ix	A	7	Egun hunequin C-
	x	b	6	ſtanceco Conciliocc
15	xi	c	5	erre içan cen Iohan-
4	xii	d	4	Hus Euangelioco e-
	xiii	e	3	guiaren ſuſtengatze-
12	xiiii	f	Prid. Id.	gatic. 1415.
1	xv	g	Idus.	*Iguzquia Leoan*
	xvi	A	17	
9	xvii	b	16	**Egun hautaric Egy-*
	xviii	c	15	*ptiocoec vrthea hatſen*
17	xix	d	14	*dute Vince diocenaz*
6	xx	e	13	*Egun Canicularac he-*
	xxi	f	12	*men hatſen*
14	xxii	g	11	Maria Magdalena.
3	xxiii	A	10	
	xxiiii	b	9	
11	xxv	c	8	S. Iacques.
	xxvi	d	7	S. Anna.
19	xxvii	e	6	
8	xxviii	f	5	
16	xxix	g	4	
5	xxx	A	3	
	xxxi	b	Prid. Cal.	

Eguna da **14.** *oren, eta gaua* 10.

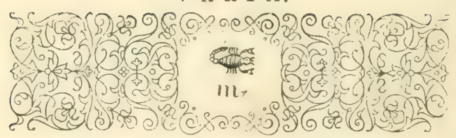
13	i	c	Calend.	S. Pierrifen cadená
2	ii	d	4	
	iii	e	3	
10	iiii	f	Prid. No.	
	v	g	Nonæ.	
18	vi	A	8	Iefus Chriften Trãf-
7	vii	b	7	figurationea.
	viii	c	6	
15	ix	d	5	
4	x	e	4	S. Laurens.
	xi	f	3	
12	xii	g	Prid. Id.	
1	xiii	A	Idus.	*Iguzquia Virgoan.*
	xiiii	b	19	
9	xv	c	18	Maria virginaren Af-
	xvi	d	17	fumptionea.
17	xvii	e	16	
6	xviii	f	15	Egun hunequin has
	xix	g	14	cedin Euãgelioaren
14	xx	A	13	arauezco reforma-
3	xxi	b	12	tionea Geneuaco ci
	xxii	c	11	uitatean. 1535.
11	xxiii	d	10	
	xxiiii	e	9	S. Bartholome.
19	xxv	f	8	
8	xxvi	g	7	
	xxvii	A	6	*Egun canicularac he-*
16	xxviii	b	5	*men acabatzen.*
5	xxix	c	4	S. Ioannen decola-
	xxx	d	3	tionea.
13	xxxi	e	Prid. Cal.	

Eguna da 12. oren, eta gaua 12.

2	i	f	Calend.	
	ii	g	4	
10	iii	A	3	
	iiii	b	Prid. No.	
18	v	c	Nonæ.	
7	vi	d	8	
	vii	e	7	
15	viii	f	6	Maria virginarē nat
4	ix	g	5	Ieruſaleme egun hu-
	x	A	4	nequin arraſatu 73.
12	xi	b	3	
1	xii	c	Prid. Id.	
	xiii	d	Idus.	*Autũnea hemen hatſen*
9	xiiii	e	18	S. Ciprĩ eta ſ. Crutze
	xv	f	17	
17	xvi	g	16	
6	xvii	A	15	
	xviii	b	14	*Iguzquia Libran*
14	xix	c	13	
3	xx	d	12	
	xxi	e	11	S. Mattheu.
11	xxii	f	10	
	xxiii	g	9	
19	xxiiii	A	8	Egun hunequin Te-
8	xxv	b	7	ſtamētu berria Heu-
	xxvi	c	6	ſcaraz lehenic impri-
16	xxvii	d	5	mitzen acabatu 1571.
5	xxviii	e	4	
13	xxix	f	3	S. Miqueu.
2	xxx	g	Prid. Cal.	

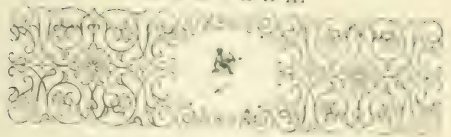
V R R I A.

Eguna da 10. *oren*, *eta gaua* 14.

	i	A	Calend.	
10	ii	b	4	
	iii	c	3	
18	iiii	d	Prid. No.	
7	v	e	Nonæ.	
	vi	f	8	
15	vii	g	7	
4	viii	A	6	
	ix	b	5	S. Denis.
12	x	c	4	
1	xi	d	3	*Iguzquia Scorpiuſean.*
	xii	e	Prid. Id.	
9	xiii	f	Idus.	
	xiiii	g	19	
17	xv	A	18	
6	xvi	b	17	
	xvii	c	16	
14	xviii	d	15	S. Luc.
3	xix	e	14	
	xx	f	13	
11	xxi	g	12	
	xxii	A	11	
19	xxiii	b	10	
8	xxiiii	c	9	
	xxv	d	8	
16	xxvi	e	7	
5	xxvii	f	6	*Egũ hunequin 1517.
	xxviii	g	5	M. Luther has cedin
13	xxix	A	4	indulgentia Papalez-
2	xxx	b	3	co enganioarẽ aguer-
	xxxi	c	* Prid. Cal.	tzen.

HACILLA.

Eguna da 9. oren. eta gaua 15.

10	i	d	Calend.	Omnium ſanctorum
	ii	e	4	
18	iii	f	3	
7	iiii	g	Prid. No.	
	v	A	Nonae.	
15	vi	b	8	
4	vii	c	7	
	viii	d	6	
12	ix	e	5	
1	x	f	4	
	xi	g	3	S. Martin.
9	xii	A	Prid. Id.	*Iguzquia Sagit-*
	xiii	b	Idus.	*tarioan*
17	xiiii	c	18	
6	xv	d	17	
	xvi	e	16	
14	xvii	f	15	
3	xviii	g	14	
	xix	A	13	
11	xx	b	12	
	xxi	c	11	
19	xxii	d	10	
8	xxiii	e	9	
	xxiiii	f	8	
16	xxv	g	7	S. Catherina.
5	xxvi	A	6	
	xxvii	b	5	
13	xxviii	c	4	
2	xix	d	3	
10	xxx	e	Prid. Cal	S. Andriu.

ADVENDVA.

Egúna da 8. oren, eta gaua 16.

	i	f	Calend.	
18	ii	g	4	
7	iii	A	3	
	iiii	b	Prid. No.	S. Barbara.
15	v	c	Nonæ.	
4	vi	d	8	S. Nicolas.
	vii	e	7	
12	viii	f	6	Maria virgina.
1	ix	g	5	*Iguzquia Capricor-*
	x	A	4	*nuſean.*
9	xi	b	3	
	xii	c	Prid. Id.	*Vrtheco egunic laburre-*
17	xiii	d	Idus.	S. Lucia. (*na.*
6	xiiii	e	19	*Negu hatſea.*
	xv	f	18	
14	xvi	g	17	
3	xvii	A	16	
	xviii	b	15	
11	xix	c	14	
	xx	d	13	
19	xxi	e	12	S. Thomas.
8	xxii	f	11	
	xxiii	g	10	
16	xxiiii	A	9	
5	xxv	b	8	EGVBERRI.
	xxvi	c	7	S. Eſteben.
13	xxvii	d	6	S. Ioan.
2	xxviii	e	5	Innocentac.
	xxix	f	4	
10	xxx	g	3	
	xxxi	A	Prid. Cal.	

Frommannsche Buchdruckerei (Hermann Pohle) in Jena.

